BIBLIOTHECA
MAGNA
RABBINICA
BARTOLOCCII.

B

קרית ספר

והוא חבור גדול שבו נכתבו כל ספרי היהודים חברו ויסדו חכם הכולל ברורו דון יוליוס ברטולוקי אבא מחברת הקדושה ציסטירציאינצי :

BIBLIOTHECA MAGNA RABBINICA

De Scriptoribus, & scriptis Hebraicis, ordine Alphabetico Hebraicè, & Latinè digestis.

PARS PRIMA.

Tres primas Alphabeti literas complectens א׳ ב׳ ג׳

In qua complures identidem interseruntur dissertationes, & digressiones; quarum Elenchus habetur post Præfationem ad Lectorem.

Cum Indice rerum, nominum, & locorum Sacræ Scripturæ locupletissimo.

AVCTORE

D. IVLIO BARTOLOCCIO DE CELLENO

Congregat. S. Bernardi Ref. Ord. Cistercien. & S. Sebastiani ad Catacumbas Abbate.

ואם לא עכשיו אימתי . פרקי אבות א .

Et si non modo, ecquando? Cap. Patrum Cap. 1.

Πάντα δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε. Πρὸς Θεσσαλ. Κεφάλ. ε.

Omnia probate: quod bonum est tenete. 1. Thessal. 5.

ROMÆ, Ex Typographia Sacræ Congregationis de Propaganda Fide. Anno Iubilei. MDCLXXV.

SVPERIORVM PERMISSV.

EMINENTISSIMO AC REVERENDISSIMO
PRINCIPI

PALVTIO
CARDINALI DE ALTERIIS

S. R. E. CAMERARIO,
SAC. CONGR. DE PROP. FIDE PRÆFECTO, &c.

IVLIVS BARTOLOCCIVS ex Congreg. S. Bernardi Ref. Ord. Cist. Abbas Felicitatem plurimam.

COGITANTI iam diù mihi (*Eminentissime Princeps*) quonam amoris pignore potiùs quàm ingenij, è diutissimis Vaticanis meis studijs deprompto, summorum Virorum, amicorumq; votis responderem; lustrum penè defluxerat quintum, & corpus quidem senio absumebatur, mens verò fessa laboribus, inter Hebraica Volumina, mole, numero, momentis rerum, eruditionis, & doctrinæ pondere grauia, deterebatur: nec tamen, vberrimè illo sapientiæ lumine fœcundatus animus, edere quicquam audebat in lucem, parturienti quotidie similior, quàm parienti. Hinc sæpiùs auditæ literatorum querelæ, quæ tantò plùs afflarent inuidiæ, quantò magis beneuolentiæ dabant, obijcientes mihi hanc semper enixam, semper effœ-

effœtam laborioſæ lucubrationis tarditatem. Reſpondebam ego viciſſim Virgilianum illud:

Eheu quàm pingui macer eſt mihi Taurus in aruo! Egl. 3.

Plurimorum denique conſilio, auctoritati, & amabili cuidam violentiæ cedendum fuit; efficiendumque, vt in fœtum, atque opus erumperem, nec illud ſanè modicum, ſeù Codicis menſura, ſeù laboris. Puduit quippè inſiſtere auari ſenis exemplo, qui diuitijs oppletus, & ſordibus, ne aurum proderet, filium decedens neglexit,

Inopemque potiùs optauit eum relinquere, Plaut. Aulul. Prolog.

Quàm eum theſaurum commonſtraret filio.

Haud impari imitatione tenacis ingenij magis, quàm pauperis dolendum, elatos fuiſſe è Bibliotaphis plures: dum quicquid è ſelectiſſimis Commentationibus collegerant palladij fructus, reſeruabant vnicè ſibi, forſan vt ſoli ſapere viderentur. Contrariam Euangelici Patrisfamilias imaginem ego cenſui referendam; omnia nimirùm de Theſauro ſcientiæ Rabbinicæ, tùm noua, tùm vetera, quæ inexhauſto hauſeram ſtudio, proferre in medium, & iuris publici facere aggreſſus. Opus proinde, quod in plura paginarum fragmenta veluti membratim diſciſſum, nequaquam antea ſeipſum agnoſcere potuerat, ac totum vndique circumſpicere, in vnius denique corporis compagem continuata ſerie compoſitum, alijſque in dies, atque alijs acceſſionibus auctum, in Bibliothecam excreuit, amplitudine laborantem ſua. Creſcebat enimuero haud abſimili progreſſu difficultas rei ad exitum perducendæ. Attamen obſtaculis omnibus interceſſit non ſine prouidentiſſimo æternæ mentis Numine, atq; conſilio Tua (*Princeps Eminentiſſime*) Auctoritas, ad commodum rei literariæ & Sacræ ſemper intenta, fouitque impensè opus, quod Typis Vrbanis de Propaganda Fide committendum curauit. Sic Tuam ſenſit opem, antequam in lucem prodiret publicam. Propterea hæc plurium Volumine congeſta materies, aliud Patrocinium neſcit implorare, quàm Tuum. Nouimus quidem Architecturæ peritos ad Solis Orientis aſpectum patentes collocare Bibliothecas, cùm Matutinum lumen Librorum vſui præcipuè debeatur. At mea ſtudia luminis Alterij radium experta ſunt Antelucanum, cuius beneficio, vt primam in ortu lucem aſpiciant, obtinuere. Quidni ergo poſſit à Tuo ſplendore pariter pulſis obtrectatorum vmbris, Bibliotheca hæc mea ſperare approbationem illuſtrioris cuiuſque Theatri, ac pro modulo ſuo repetere illud Elogium Diuinitatis ita ſplendidè gloriantis: *Cùm me laudarent Aſtra matutina?* Candicant enim in Te Vaticanâ Iob 38 v. 7.

Matth. 13. 52.

Sidera, atque in Tuis Virtutibus emicant præclarissima Purpurei Senatus ornamenta. His olim prætulerant facem Iuueniliũ studiorum gratia, tam ingeniosè, quàm feliciter emensa; post quæ sublimiorem Tuis meritis aperuit curriculum Romanæ Aulæ Cælum, eumque multiplici admiratione munerum, Iudiciorum cura, honorum prærogatiua coruscantem. Quid ergo mirum, si tot inter Tuorum fulgorum agmina efferre caput natiuis è latebris optet hæc Prima Bibliothecæ meæ Pars, & quasi primogenita in nouo Librorum Hospitio recipi aueat, in Amplissimæ scilicet Bibliothecæ Tuæ Aula, quam in Alterijs Ædibus modò paras, gnarus siquidem, quòd ad publicam priuatamque rem instruendam vnicè sit - Cic. l. 2. de Orat.

Lux veritatis, Magistra vitæ, Bibliorum congeries?

Cæterùm, exantlatos mihi labores in hac mea enumerare prætermitto, imò & maiorem priuatis laboribus publicum frũctum, quem satis æstimauerit, quisquis animaduerterit, olim Sacraria Diuinæ, humanæque Sapientiæ vniuersa penès Mosaicum populum extitisse. Sed horum omnium existimationem optauerim non aliunde sumi, quàm à Tui benignitate suffragij. Nec aspernabitur Tua erudita pietas expressos latè in hoc opere, atque è ruderibus antiquitatis erutos probatæ olim Synagogę Ritus, Cultus, Ceremonias, Ministeria, Documenta, ad Sacrę Paginę interpretationem adeò semper opportuna. His subinde inuolutas Iudęorum deliras fabulas dum refello, dum (longo licet interuallo) sequutus D. Hieronymum contra errores Origenis Libro Περὶ ἀρχῶν comprehensos è specu Bethleemitico fulminantem, ipse quoque retego doctrinę degeneris impia mendacia & sacrilegam calliditatem, dum veteratores insequor sese tuentes auitę Religionis titulis & magnorum nominum vmbris. Ne Tibi graue sit (*Princeps Eminentissime*) garrientem, vel mutis characteribus eorum superstitionem audire, dum vincitur. Nam & consueuit Roma (si lib. 10. c. 42. Plinio credimus) incondita Psittacorum voce salutare Imperatores suos. Nec alia ego fiducia obstrepentem Rabbinicæ Philosophiæ garrulitatem sacris auribus Tuis admoueo, dum studijs hisce meis interim lucem polliceor ex Tuorum Siderum aspectu; nam si ex Oraculo celeberrimo Iacob Stella indicauit antiquitùs exortam in Terris Diuinam Sapientiam, eandem quoque in media Hebrææ doctrinæ caligine agnoscendam dabit hic labor qualiscũque meus, aspiciente ipsum tam humaniter lucis Alteriæ Cynosura. Sic Te (*Princeps Eminentissime*) Deus Opt. Max. diù seruet felicem in terris, vt fulgeas hinc felicior in Cœlo. Vale. Romæ Kalen. Ianuarij Anno Iubilei MDCLXXV.

CENSVRA

Admodum R. P. Fr. GREGORII DE SCHARINTIIS Sacræ Theologiæ Magistri Ord. Prædic. Romæ ad Hebræos publici Concionatoris, & in Sacrosancta Liberiana Basilica S. D. N. Papæ Pœnitentiarij.

INter alia pia solicitudinis opera, quæ pro tuenda, & propaganda Catholica Fide aduersus omnes eiusdem infensissimos hostes decertando peragi possunt; longè admirabilior est cura detegendi errores, quos perditissimi Infidelium Magistri in eorum codicibus proponunt; Et quia præcipuè Iudæorum Rabbini, ita Veteris Testamenti legitimum sensum corrumpunt, vt nihil aliud, quàm certissimum multarum animarum exitium sit expectandum, nisi sapientissimi aliqui ex Catholicis linguæ sanctæ periti opem afferant; ideò R. P. D. Iulius Bartoloccius de Celleno Congreg. S. Bernardi Ref. Ord. Cistercien. & S. Sebastiani ad Catacumbas Abbas *composuit insigne volumen, cui titulus est* Bibliotheca magna Rabbinica, *quod opus iussu Reuerendiss. P. F. Raimundi Capisucchij eximij S. P. A. Magistri perlegi attentè; & non solùm nihil in eo reperi fidei orthodoxæ, vel bonis moribus aduersum: verùm vehementer miratus sum, quomodo vir Monasticæ disciplinæ addictus, tot tantaque Hebræorum volumina potuerit reinuenire, adinuenta reuoluere, & reuoluta obstrusiora Iudæorum commenta in eis contenta retegere, eaque validissimis, & ad hominem (vt dicunt) rationibus, & argumentis refellere; ac totam ferè Talmudicam doctrinam pessundare; quod vix fieri potuisset, nisi pietatis flagrantissimo studio incensus, multis vigilijs, sudoribus, & bonarum horarum dispendijs posthabitis, solum Dei honorem, & Catholicæ Ecclesiæ commodum ante oculos habuisset. Nam quis hunc laborem suscipere, & nomina, & genus, & dignitates, & secula commentariorumque numerum, varietatem, linguam, stylum, exponendi methodum omnium Iudaicæ gentis Auctorum manifestare potuisset, additis insuper annotationibus, censuris, castigationibus, obseruationibus eruditissimis, nisi perfectissimè calluisset linguam Hebræam? Fulgeat ergò omnium beneficio, & præcipuè Diuini Verbi ad Hebræos proclamatorum, vt ijsdem armis Magistrorum, errores eorum, pariter, & Discipulorum, euertere faeilè possint; promeritumque reportet vndique præmium huius Bibliothecæ Rabbinicæ mirabile opus, & immensus labor; & tandem in lucem prodeat, vt lucem præbeat, eamque dignam, operi. Datum Romæ in Collegio Pœnitentiariorum Sanctæ Mariæ Maioris die 15. Nouembris 1674.*

Fr. Gregorius de Scharintijs Ord. Prædicatorum.

APPROBATIO.

EX commissione Reuerendissimi Patris Magistri Sacri Palatij Apostolici perlegi *Bibliotheca Magna Rabbinica Primam Partem R. P. Abbatis D. Iulij Bartoloccij Ord. Cistercien. Congreg. S. Bernardi Reformatorum* : nihilque reperi, quod aut fidei, aut bonis moribus officiat; quin plenam agnoui & Sacræ Linguæ, & Hebraicarum rerum cognitionem, atque locupletem cuiuis generi hominum thesaurum. Habent enim hic Historici quæ discant, habent Theologi præcipuè in Polemicis; habent Scripturæ studiosi; habent Astronomi, Medici, Philosophi; habent Grammatici; habent Christiani; habent & ipsi Iudæi, quibus dum suos Scriptores, & quænam Hebraicè scripta extiterint, extentuè, indicat, decus addit non modicum; dum verò non modò impios errores, & nugas ineptissimas velut vlcera detegit, sed & medicinam suppeditat, vitam optimam, atque obcæcatis lucem proferre censendus est. Quamobrem cùm ferè quoduis hominum genus hoc Syntagmate ipsi debeat, & ipsa Religio Catholica confirmetur, publica luce dignissimum illud censeo, cùm præcipuè miscendo vtilitati, atque ordini iucunditatem, lucem, quæ res distinguit, animosque exhilarat, imitetur. Romæ in Collegio Vrbano de Propaganda Fide die 1. Iunij 1673.

Ioannes Pastritius Philos. ac S. Theol. Doctor,
& Polem. Theol. in eodem Collegio Lector.

D. Io: Baptista à S. Philippo Monachorum Cisterciensium Prouinciæ Romanæ Congregat. S. Bernardi Reform. Superior Prouincialis.

CVm R. P. Abbas D. Iulius Bartoloccius nostræ Congregationis, & Prouinciæ Opus insigne composuerit inscriptum; *Bibliotheca Magna Rabbinica &c.* ac propterea publicæ vtilitati exponere desideret. Nos eidem, vt illud Typis committere possit, seruatis tamen seruandis, per præsentes manu nostrâ subscriptas, sigilloque nostri officij munitas, facultatem concedimus. Ex nostro S. Pudentianæ de Vrbe Monasterio hac die 12. Septembris 1671.

D. Io: Baptista à S. Philippo Prouincialis præfatus.

D. Nonnosus à S. Dominico Secretarius.

Imprimatur.

Si videbitur Reuerendiss. Patri Magistro S. P. Apost.

I. de Angelis Archiep. Vrbinat. Vicesg.

Imprimatur.

Fr. Raimundus Capisucchius Sac. Pal. Apost. Magister.

AD

AD LECTOREM PRAEFATIO.

EVRIPIDIS illud sanè præclarum effatum : Vna quædam communis est omnium lex, & diuinitùs instituta, quod iam dico: Vt nullum non animal natum ex se fœtum amet, Eurip. apud Stobæum.
Te in ipso nostræ Præfationis exordio, moneat benigne Lector. Quamobrem, dum Opus hoc tibi legendum exhibeo in præuijs compellationibus, quid expectandum tibi est, quàm noster amor nedum naturæ impulsu, sed ex prælectione ad hoc ipsum commendandum comparatus? Mentis fœtus est, & vt de Adamante, ita de eo, pronunciatur, Quò carior, eò charior. *Improba siquidem industria in ipso concipiendo laborauimus, & insomnes, heu quot noctes non duximus! Tandem iam in lucis prodit auras haud quippiam indè fœneraturus; quam legentium manibus efferri, & literariam Rempublicam erudiri de Hebræorum sapientiâ, ritibus, & moribus, circa quæ nobile desudat Argumentum* Bibliotheca Magna Rabbinica. *Nec poterat aptiori titulo explicari. Cùm enim Bibliotheca coalescat ex magno librorum delectu, meritò literarius hic noster labor non modò* Bibliothecæ, *sed* Magnæ *quoque nomen sibi vsurpat. Hebraicè verò appositè* קרית ספר Kiriàth Sèpher *vocatur, quasi diceres* Ciuitas libri, *seù* Libraria Ciuitas; *nam ex libro Iosue, hanc munitissimam fuisse Vrbem colligimus ex eo, quòd Caleb ei, qui illam percussisset, & expugnasset, filiam suam Axam se vxorem daturum promiserat.* Iosuè 15 15. *Cur verò Chananæi hanc præcæteris præsidio firmam reddidissent Vrbem, illud in causa fuit, aiunt Hebræorum Magistri, vel quòd ob aëris salubritatem expetita fuerat à Regibus terræ, qui conuenientes illuc tempore noxij caloris, vt statio tutior redderetur, vallo, fossa, & muro præualido eam cinxerant: Vel quòd cùm in ea pretiosissimus liber asseruaretur, in quo militares regulæ quàm diligentissimè scriptæ erant, congruum fuerat, eam tanquam firmissimum Archiuum munire, & inexpugnabilem reddere. Hinc R. Aharon Ben Chaijm in suo* לב אהרן *ad hunc locum ait:*

כי זאת העיר היתה משוכח' ביניהם כי היא היתה הכמוס אשר ממנו יקחו עצה כל אנשי הארץ בכל דברי מלחמותיהם ואשר עניניהם ולזה היו קוראים אותה קרית ספר כי היא היתה הספר אשר יורה להם וכו׳ : Pag. 97. b.

Quoniam hæc Ciuitas erat commendabilis inter eos, quia ipsa erat Archiuum, ex quo accipiebant consilium omnes homines regionis circa res bellicas, vel ad bellum spectantes: & idcircò illam vocabant Kiriàth Sèpher, Ciuitatem libri; quia in ea erat liber, ex quo docebantur, &c. *Consulto itaque & nos hunc nostrum librum* Kiriàth Sèpher Ciuitatem Librariam *appellamus, in qua non vnum, vt olim in illa, sed quamplurima Volumina ad bella, & pugnas spectantia reconduntur, quorum lectione contra ipsosmet Christianæ Religionis hostes pugnare, & proprijs armis eosdem confodere ediscemus. Habes namque (benigne Lector) in hac nostra Libraria Ciuitate, seù Bibliotheca Rabbinica, quicquid viginti quinque annorum studio hausimus ex omnibus manuscriptis, & impressis Codicibus, tùm Antiquioris Bibliothecæ Vaticanæ, tùm Heidelbergensis Palatinæ, & Vrbinatis in Vaticana modò existentium, quarum Indices Auctorum omnium, & materiarum Hebraico-latinos in quatuor prægrandes Tomos contexuimus. At non vno optimorum voluminum Vaticano Thesauro contenti, quidquid ex cæteris Vrbis, & Orbis Bibliothecis expiscari potuimus, in hanc nostram contulimus, inter quas* Barberina *potissimùm vberiori fructu abundat, cùm ex largitione Eminentissimi Cardinalis Francisci Barberini Sacri Purpurei Senatus Principis (suppeditante Carolo Morono Bibliothecario, ac S. Laurentij in Damaso Canonico, viro in primis virtutum cultore) pluribus Hebraicis libris, sed præcipuè tredecim Tomis Babylonici Talmudis impressionis Cracouiensis, necnon Ierosolymitani Venetæ editionis vsi fuerimus; quorum ope rationes ancipites, & studia nequissima Hebræorum conati sumus euertere, atque irrefragabili vi vim, qua nos ipsi contundunt, retundere, cùm summæ, & sacrosanctæ auctoritatis sint apud Iudaicam plebem. Sed de his suo loco pleniùs. Plures præterea referimus Rabbinicos Scriptores, quorum Codices libenter fatemur nos non inspexisse, sed excepisse ab alijs, apud nos fermè omnibus integræ fidei viris. Nec adeò coarctari patimur nostrum opus, vt eos solùm recenseat Scriptores, qui è Iudaica Turba prodierunt; verùm ampliora emensum spatia ad eos omnes extenditur, quorum scripta, siuè primitùs, siuè ex versione, & interpretatione, vndecunque tandem, & quomodocunque Hebraico idiomate sunt exarata, siuè opus, siuè auctor damnatæ fuerit, vel laudatæ memoriæ. Illud porrò nobis propositum, vt purum, quoad fieri potest, segregetur ab impuro; vt veritatis candor elucescat; & vt à Lectoribus in hisce libris euoluendis recolatur Apostolicum illud monitum:* Omnia pro-
1. Thessal. 5. bate, quod bonum est, tenete. *Quod si aliquando lapsi, humanum quid pas-*

si sumus, & aliqua occurrant, quæ minùs placeant; omissis ijs, alia sunt in pretio habenda, eaque seligenda, potiùs quàm vulgatum illud enunciandum;

—— Video meliora, proboque;
Deteriora sequor,

Vel illud apud Tragædos,

—— Quæ memoras scio
Vera esse nutrix, sed furor cogit sequi
Peiora. Vadit animus in præceps sciens,
Remeatque, frustrà sana consilia appeteris.

Senec. in Hyppol.

Bibliotheca porrò Rabbinica de Scriptoribus, & Scriptis Hebraicis habuit quidem alios Auctores, qui Catalogos eiusmodi congesserunt, Genebrardum scilicet, Sixtum Senensem, Buxtorfios, & alios, inter quos eminet Plantavitius; attamen tùm ipse, tùm reliqui non ita semper veritati consona ediderunt, vt Censoris supercilium quàm sæpissimè non reformidauerint; & nobis non reliquerint locum, tùm addendi quamplurima, tùm diligentius nonnulla exponendi, vt legenti, comparantique hanc nostram Bibliothecam cum alijs, patebit.

Hebraica scripta non ex ordine Titulorum, aut loci, temporis, vel dignitatis Auctorum enumeramus, sed ex Alphabetico (qui commodior atque gratior esse solet) ipsorummet Auctorum, quorum progenitores, cognomina, patriam, natales, & gesta retexere, quantum fieri potuit, studuimus. Immixtos habes bonos cum malis, optimos cum pessimis. Tuum erit probare, quæ sunt eorum probanda, & quæ damnanda confodere.

Enim verò variæ, & in vario genere selectissimæ lucubrationes summo vsui, ac delectationi futuræ, partim deperditæ videbantur, partim in propatulo non extabant, ita vt plurimum temporis absumendum esset in euoluendis perscrutandisque chartis. Graue hinc, & molestum opus retardabat, & eo vsque deterrebat studiosos, vt præteriretur omninò, vel saltem, ea, qua par erat, non pertractaretur cura. Iam nunc tanto incommodo prospexisse, videmur, dum tot scripta, totque volumina in Εὐχείδιον *coëgimus, tot ingeniorum reserantes scrinia, dubia ad rectum callem reducentes, vana & impia detestantes.*

Hinc quæstiones, dissertationes, & digressiones variæ, quarum Catalogum mox exhibemus, vbi opus fuerit, interseruntur, ex quibus Talmudistarum pleraque dogmata palam fiunt, & refelluntur, quorum notitia, tùm Censoribus sacris, tùm Verbi Dei præconibus, haud modicè proficua erit.

Tan-

Tandem ex nostra lectione colligetur rerum, Populique Mosaici per quam exacta Historia; neque minùs nos de Hebræis scribentes, quàm de Romanis scripturus Liuius, monere lectorem possumus: Ad illa mihi acriter intendat animum, quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros, quibusque artibus, domi, militiæque, & partum, & auctum Imperium sit. Labente deindè paulatim disciplina, velut desidentes primò mores: deindè vt magis, magisque lapsi sint, tùm ire cœperint præcipites, donec ad hæc tempora, quibus nec vitia, nec remedia pati possunt, peruentum est.

Tit. Liuium præf.

Quid itaque, nisi vberes fructus ex hoc nostro qualicumque labore in lucem prodeunte liceat polliceri? Varia sustinebit iudicia, plausus varios, sed si quid ampliùs turba legentium exoptabit, si quid carpet, solatio mihi erit eadem doctiorum quoque sortem esse, & conditionem. Neque tamen nos, vbi errasse contigerit, aut redargui, aut corrigi erubescemus. Sæpè in studiorum Oceano nauiganti læta succedunt, sæpè mergitur, aut fatiscit Cymba, præsertim si mentis impetu quasi tamquam celeri, ac præcipiti Africo feratur.

Postremò, omnia, quæ ego historicè, vel dogmaticè, vel aliq quocunque modo refero, Catholicæ Romanæ Ecclesiæ, ac Sanctæ Sedis Apostolicæ Censuræ, & correctioni vt obsequentissimus filius submitto, ita vt quæ improuidè calamus scripserit, manus reuerenter, ac promptè sit deletura.

Tu verò Lector, quisquis es, libens accipe quod lubens exhibeo, & vnicam supremi Numinis gloriam, cui in hoc labore seruire animus fuit; exquiras. Vale.

ELEN-

ELENCHVS

Digressionum, & Dissertationum, quæ in hac Prima Parte Bibliothecæ Magnæ Rabbinicæ continentur.

De

R. P. D.

R. P. D. IVLIO BARTOLOCCIO

S. Sebastiani ad Catacumbas Abbati Congregationis S. Bernardi Reform. Ord. Cistercienſium.

IOSEPH MARIA SVARESIVS Episcopus olim Vasionensis Basilicæ S. Petri Vicarius, & S. D. N. Assistens

Pro ſua Magna Bibliotheca Rabbinica

ELOGIVM.

PLEBS Iudæ dilecta Deo per deuia teſqua
Eſurit, Aethereum ſed pluit ille cibum.
Idque vbi Erythræis Pharaonem merſit in vndis,
Quas ea Plebs ſicco transijt ante pede;
Inde Palæſtinos Populos Duce Moſe ſubegit.
Diuino digito Lex data ſcripta fuit.
Auxerunt ſub Iudicibus, ſub Regibus illam
Vates, & ritè qui coluere ſacra;
Rabbinique dein, quos ſcribas, atque Magiſtros
Dixeris, hanc multis expoſuere modis.
Spiritus afflauit quoſdam pius, impius autem
Prauo nonnullos impulit ore loqui:
Improba ſcripta horum, nunc Bartoloccius arcens,
Vrendos ſtygio ſemper in igne docet.
Digne Pugil Chriſti, Bernardi nobile germen,
Te meritò in Cœlo clara Corona manet.

ΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ
ΤΟΥ ΑΙΔΕΣΙΜΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΡΤΩΛΟΚΚΙΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

Ἑβραϊκῆς σοφίης πολυΐστορα ἔργα διώκων,
Πάμπαν Ἰοῦλε δίδως σημεῖα σῆς σοφίης.
Οὔνομα δ' ἤγε, γένος τούτων, καὶ πρήγματα φράζεις
Πάντων δ' ἐδήλως ἀγορεύειν μεγάλην.
Ὥστε βίβλους κείνων ἐξελέξας ἔπλεο πᾶσι
Ζωοδότης Φοῖβος φέγγεσι παμφαέσιν.
Διπλῷ στεφθήσῃ γοῦν Βαρτωλοκκιε κόσμῳ
Ὥσπερ ζωοφόρος ταῖς ἀρεταῖς τε φαέσι.

Idem ex Græco

AD DOMNVM IVLIVM BARTOLOCCIVM ABBATEM.

Hebraicæ ſectans Doctrinæ geſta Virorum,
Expandis Sophiam maxime IVLE tuam.
Eloquio ſuperas Latialis fulmina linguæ,
Dum genus ipſorum, nomen, & acta refers.
Sic, tot deſcribens Scriptorum nomina, fulges
Lucifer, vt Phœbus, quos ſimul ore beas.
Sic redimitus eris præclaram lumine frontem
Duplice, virtutis ſcilicet, Eloquij.

Simonis Portij.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ
ΙΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΡΤΟΛΩΚΚΙΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

Πλαθέμενθ' ὑμετέρης ἠλπίζετε ψεύδεα βίβλοις
    Ἑβραῖοι, λήσειν αἰδίῃ νεφέλῃ.
Ὡς δ' ὄφιας βοτάνῃσι, δόλοις χαρτοῖσι λαθόντας
    Ἀνθρώπων κρύψαι βούλετε ἤθεσι φρεσί.
Οὐατικανοῦ δὲ Λυκείου κῦδος Ἰοῦλος
    Πάμμεγα, Ἑβραϊκῶν γνώριμος ἐστι γραφῶν
Φέγγεσιν εὐφυΐης, φθείρει ὡς Φοῖβος ὁμίχλας
    Αἰθέρι, τῶν δὲ πλανῶν ὄλλυσιν ἀχλυὰ νέφη.
Σφάλματα μὲν φανερεῖ, κοσμεῖ δὲ ῥα τοὔνομα ὑμμέων,
    Ἥλιος νεφέλας λαμπρυνεὶ ὥς γε λύων.

Ἰωσὴφ τοῦ ἀπὸ τῶν Ἰουλίων.

Idem Epigramma Latinè

Ad Hebræos, legentes Bibliothecam
R. P. D. ABBATIS IVLII BARTOLOCCII.

Sperastis ficta in vestris mendacia libris
    Hebræi, æterna nube tegenda fore.
Quique latent chartis, ceu pestifer anguis in herba,
    Celandos hominum mentibus esse dolos.
At Vaticani decus immortale Lycæi
    IVLIVS, Hebræa huic nam benè lingua patet,
Ingenij radijs, vti Phœbus ab æthere nubes
    Dissipat, errorum nubila opaca fugat.
Detegit errores, sed nomina vestra decorat,
    Ceu Sol, cùm soluit nubila, luce beat.

Ioseph de Iulijs.

IN REVERENDISSIMI DOMNI ABBATIS

IVLII BARTOLOCCII

Bibliothecæ Magnæ Rabbinicæ Auctoris commendationem.

Clientissimus, & Humillimus RAPHAEL DIES Hebræus Philosophiæ, & Medicinæ Romanus Doctor.

Qui cupis Hebrææ dispersa Volumina Gentis
Aut legere, aut nimia commoditate frui.
Sedula quantumuis aliorum scripta rependas,
Haud satis, & præstat Bibliotheca satis.
Præualet ista Vrbi, vasto quoque præualet Orbi,
Sed non Authoris præualet ingenio.

Ad eiusdem meritas laudes.

Quæ laquere satis Rabbinica gesta, perornat
IVLIVS Æthereo splendidus auxilio;
Angelicæ siquidem promptissimus antè loquelæ
Impenetrabilibus discit inesse locis.
Semisopita sagax Heber monumenta Magistri
Firma elementa velut colligit, & reparat.
Quodque manus multę non sufficere peritæ,
Sufficit multis vnica culta manus.
Ergo lingua Dei, quę Te beat, Inclyte *IVLI*,
Si Abbatem noscit, iure vocabit אבא Aba.

Eiusdem ad eundem.

Nec vagus Ausoniam properet nouus aduena Romam;
Sarmata, nec Gallus, Tetricomus, vel Iber.
Nec migret intrepidus Sueuus, fuluusque Sicamber,
Nec petat Eois torrida Turba Plagis.
Viuida nec vigeat Tiberis memorabilis vnda;
Nec Tethys assiduis littora lingat aquis.
Ni tua festiuo celebrarint gesta Triumpho,
Conscia, quem, *IVLI*, iam tibi Roma parat.
Laus hæc digna tibi, ingens Gloria Vaticani,
Integra namque tibi est Bibliotheca labor.

Est labor iste tibi liber? haud; Liber est magis ille
Bibliotheca alijs, & tibi vix labor est.

Eiusdem ad eundem.

IVLIVS vt magnam conscripsit Bibliothecam
Authorum Cœtus diriguère simul.
Fama quidem superas volitans opulenta per auras
Parcite, ait, Mundus iam breuis iste mihi est;
Nam tantùm excellit cunctis Authoribus Author,
Quantùm Magna vni Bibliotheca libro.

Eiusdem Anagramma

Ex Hebræis, & Romanis numeris.

Et נח 58 *Noë inuenit* חן 58 *gratiam in oculis Domini.* Gen. 6. 8.

Littera nec superest numeranda in nomine tantum,
IVLII 58, & æquiualet quod valet ipse נח 58 Noë.
Turbida vt ille pius renouauit sæcula Mundi,
Sic renouat doctis tempora & iste pius;
Ille caduca magis reparauit, & iste caducis
Ætherea instaurat splendidiora magis.
Causa penes finem si creditur aptior: Ergò
Ille caducus Agens, iste supernus erit.
חן 58 Gratiæ, & ille Deum versus si nomine gaudet,
Gaudebit potius חן 58 Gratia, & iste Dei.

Eiusdem.

IVLIVS è modo, & ingenio tota promet clara.

Anagramma purum.

Iam noua progenies Cœlo demittitur alto: *Virgil. Eclog. 4.*

ר׳משה

ר׳ משה מקאוי תושב רומה צלחה על׳יו רוח

השיר לשבח מעלת דון יוליוס ברטולוקי אב״א והמחבר ספר קרית ספר עלפי מדותיו למנצח בנגנותיו:

חגבורים טרחו לכבוש קריה:
גם על כולם יוליוס לראש אשא:
אם עתניאל בן קנז קנה עכסה:
ללכוד קרית ספר עיר המלוכה:
שם נמצא ספר נימוס למלחמה:
אתה קנית לאשה החכמה:
לבנות לתועלת כל ספר קריה:
מואת תלמוד לחום נגר המיתה:
לקנות שלום קיום גם ההתמדה:
אמרו אם כן לספרא אברך אב״א:
רך בדברים רכים גם אב בחכמה:
תהלה לאל הממציא כל נמצא:

Idem Latinè,

Ad Reuerendiſſimum Patrem Abbatem D. IVLIVM BARTOLOCCIVM

Moſis de Càui Hebræi Romani vtriuſque Linguæ Profeſſoris.

E P I G R A M M A.

Armigeram quondam ſuperauerat Othniel Vrbem
Martis ad auxilium, quæ fuit arte prior.
Tetrica Metropolis; quæ dira Volumen habebat,
Prælia quo poſſent diſcere ſæua Viri.
IVLIVS haud aliter rurſus nouus Othniel ipſam
Vincit, & inuicto robore Valla parat.
Vertitur Ætherius, fortiſque Voluminis Author,
Bellica qui cultæ munera mentis habet.
Vrbs Liber eſt victrix Domino ſuperata benigno,
Quę docet, & dictos, reddit vbique magis.
Cedite poſteritas, & virtus inclyta Patri,
Cuius ob ingenium noſcitur Orbe Deus.

D E

DE ELIA DEL MEDICO.

ר׳ אליה דילמריכו בן רבי משה מקנדיאה חבר ספר בחינת הדת והוא ספר הפולחות ועל חכמת הקבלה ומדבר על אדם מסוף עולם קטון ׃ ונדפס בבזיליאה שנת שפ״ט לפ״ק ׃

R. ELIAS DEL MEDICO BEN R. MOSIS DE CANDIA, ſeù CRETENSIS de quo ſuo loco. Scripſit -

ספר בחינת הדת *Sèpher Bechinàth ha-dàth Librum examinis Legis.* Tractat *De Mundo, De Homine Microcoſmo*, & alijs rebus Philoſophicis via Cabaliſtica. Excuſus eſt Baſileæ an, mun. פ״ט 389. min. ſupput. Chriſti 1629. in 4.

Buxtorfius hunc librum attribuit R. Ioſepho del Medico Philoſopho, ac Medico Francoſurtenſi. Vide ipſius Bibliothecam Rabbinicam pag. 321. ſecundę editionis.

De Elia Cretenſi Philoſopho. Vide etiam infra ad pag. 182. col. 1.

N

Nicolò Billy sculp. Romæ 1680

בסייעתא דשמיא נתחיל
שמות כל רבנים
וחבוריהם על סדר אלפא ביתא:

SCRIPTORES
ET SCRIPTA
RABBINICA
SECVNDVM ALPHABETVM HEBRAICVM
DIGESTA.

א

א **אבא** חבר ביאור על מלות קשות וזרות אשר נמצאו בתלמוד, נדפס בקראקא שנת ש"ג לפ"ק:

1 ABBA' scripsit *Vocabularium* Dictionum difficiliorum, quæ in Talmud reperiuntur. Excusum Cracouiæ anno à Mundi exordio secundùm Hebræos ש"ג 303. min. supputationis, qui est à Natiuitate Domini 1543. In folio.

ב **רבי אבא** חבר פירוש על בראשית ואלה שמות רבה ואולי כשכל ידו, עיין ל' אברהם בן אשר:

2 Rabbi ABBA', an sit idem cum superiore ignoratur. Scripsit פירוש *Pirúsc*, id est *Commentarium super primos duos libros Rabbòth*, id est *Super Genesim & Exodum*. Extat msc. Romæ in Biblioth. Collegij Neophyt. in 4. Papyr.

Venetijs prodijt *Commentarius in Rabbòth*, cui est præfixus tit. אור השכל *Or hassèchel*, id est *Lux intellectus*, & est Auctoris אבא *Abbà*, sed istud est nomen contractum ex initialibus literis nominis Auctoris, qui est אברהם בן אשר *Abraham Ben Asser*. Vide infra sub hoc nomine.

ג **ר' אבא מרי בר משה** חבר ספר מנחת קנאות והם אגרות אשר שלח אל ר' שלמה בן אדרת ואל חכמים אחרים, כ"י כתב בנייר מקולף מגרים ספרדיים כלומר:

3 R. ABBA' MARI' BAR MOSIS

nutrit porcum : & maledictus sit , qui docet filium suum Græcè , hoc est, Græcam scientiam, nempè Philosophiam; & alias humaniores literas.

ר' אבר חבר ספר הדרת קודש.

4 R. AVA'D, scripsit librum cum titulo הדרת קודש *Hadràt kòdeso*, id est, *Decor sanctitatis* ex *Psal.* 29. 2. De argumento huius libri nihil dicere possumus, illum enim non vidimus, sed ex Plantauitij Biblioth. Rabbin. accepimus, num. 148.

אבו אחמד בן אברהים הישמאלי חבר ספר על הרפואה והעתק מלשון ערבי אל לשון עברי מאלמוני מלמוני, כ"י והעתקו כתוב בוואטיקאנו:

5 ABV' ACHMAD IBN ABRAI'M Arabs scripsit opus *De Medicina*, quod ab Anonymo in linguam Hebraicam translatum fuit. Habetur in Bibl. Vatic. Papyr. in 4. msc.

אבו אחמד אלגזלי חבר ס' מתמיחד על אלהות השם בלשון ערבי והעתיקו אל לשון הקדש ר' יצחק בן יהוסף יפי בן דוד מברגונה והנה כ"י בואטיקאנו סל"ב.
ב', חבר ספר על הפלת הפלוסופים.
ג', ס' תועלת הכונות והעתיקו ר' יצחק סל"ג.
ד', ס' על המדות והעתיקו ר' אברהם בן חסדאי הלוי בן חסדאי, כ"י בואטיקאנו סל"ד.
ה', ס' על כוונת הפילוסופים על דעת הכותבים והעתיקו אל לשון עברי ר' יצחק אלבלג סמך לקו לפירוש מולם, וכתב עליו השגות, וכ"י הנה בואטיקאנו וכתב אותו אברהם בן ... חנה כרע"ה לויריה.

6 ABV' ACHMAD ALGOZALI' Arabs, librum scripsit lingua Arabica, cui titulum fecit מתמיחד *Mehameiachèd*, id est, *Ille qui Vnit*. Tractat *De Vnitate Dei*. Vbi contra Religionem Christia-

SIS scripsit librum, quem vocauit מנחת קנאות *Minchàth kenaòth*, id est *Munus zelotypiarum*, Tit. ex *Num. cap.* 5. *Ver.* 15. desumpto. Complectitur varias Epistolas, cùm familiares, tùm doctrinales, quas ad R. Salomonem Ben אדרת *Adèreth* Barcinonensem, & ad alios Rabbinos transmisit. Habetur msc. in Bibl. præf. Coll. Neophyt. Papyr. in 4.

Claruit anno Domini 1100. Nam R. Salomon præfatus fuit Magister R. Salomonis Iarchi, qui obijt anno Christi 1180. ætatis suæ 75. vt suo loco dicetur. Notandum est, quòd hic Auctor *Abbà Marì* improbat decretũ, quo prædictus R. Salomon Ben Adèreth sub anathemate prohibuerat, ne Iuuenes, ante 20. ętatis annum Philosophię studerent, eosque à censuris absoluit. Nam inter Iudæos, non fuit semper vna & constans opinio, de humanis & Philosophicis studijs addiscendis. Aliquando enim ea prohibuerunt, vt in Misenà ad C. סוטה *Sottà* cap. 9. §. 14. vbi hæc habentur:

בפולמוס של טיטוס גזרו שלא ילמד אדם את בנו יונית.

Bepolmòs scel Titòs Ghazerù sceld ielamèd Adàm eth benò Ieuanìth, id est, *In bello Titi decreuerunt, ne quis filium suum Græcè doceret*. Diris etiam publicis deuouere non dubitarunt eos, qui prophana studia addiscerent. Vnde Postillator *Caph Nàchath* ad eum locum dicit ex sententia antiquorum.

ארור מגדל חזיר וארור מלמד לבנו יונית.

Arùr meghadèl Chazìr, Vearùr melamèd libnò Ieuanìth. Maledictus, qui

mundi 5211. Chr. 1451. Extat msc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

ט' **אבו אלמשאר** ערבי תוכן גדול חבר ח' ספרים בלשון ערבי על המחברות הגדולות הכוכבי לכת והעתקו בלשון עברי מפלוני פלוני ׃ ומת זה המחבר שנת ר"ע"ב להגירה והוא חשבון הישמעאלים מסוף שנת ד' אלפים תרמ"ו ליצירה ׃ ונמצא כ"י בוואטיקנו ׃

8 ABV ALMASAR, vulgò Albumasar Arabs Astrologus magni nominis. Scripsit de magnis coniunctionibus, annorum reuolutionibus, ac profectionibus libros octo. In his tam superstitiosus dignoscitur, vt ad Syderum constitutionem, etiam Religionum originem trahere, & interitum ausu temerario prædicere tentet. Sic annum Christi 1460. Religioni Christianæ fatalem pronunciauit lib. 2. tract. p. Sic Iudaicam, ex coniunctione Iouis & Saturni natam. Chaldæorum ex coniunctione Iouis, & Martis. Ægyptiorum, ex coniunctione Iouis cum Sole. Saracenorum, ex coniunctione Iouis cum Venere. Christianorum, ex coniunctione Iouis cum Mercurio. Et ex coniunctione Iouis iterum cum Mercurio, Antichristi religionem esse nascituram affirmet. Obijt anno Hegiræ 272. Christi 886. ex Ibn-Chaligan.

ט' **אבו אלפראג קראי** חבר ספר חוק ונרק והוא בו' אומר שלשה בכל סדר בראשית ובמדבר אלא שמני בדיני מצוות מיני השלות בלא שום קבלה ולא שום ראיה ׃ ולא נמצאו עוד ׃ וזה הזקן קראי היה בשנת [illegible] לב"ע לבריאת עולם ׃ כן כתב הראב"ד בסוף ספר הקבלה ׃

9 ABV ALPHARA'GH Karræus & Hæreticus Saducæus, viuebat circa

stianam, sed nimis ineptè & indoctè disputat. Ex Arabico in Hebraicum idioma vertit R. Moses Ben Iosuè, Isai filius Dauid de Narbona. Diuiditur in tres partes, & asseruatur msc. in Bibliotheca Vatic. Papyr. in 4.

Scripsit integrum librum *De Opinionibus Philosophorum* circa התשגחה האלהית *Hahasgachà haèlahìth, Prouidentiam diuinam.*

Item תועלת ההגיון *Toèleth Hahigaijòn De Vtilitate Logicæ.* Ambo coniunctim habentur mmssc. in Bibl. Vatic. Pergam. in fol. R. Mose filio Iosue pręfato Interprete.

Eiusdem *De Moribus* tractatus, Interprete R. Abrahamo Ben Samuelis Leuitæ Ben Chasdai. Extat msc. in Bibl. Cæsarea, Spizelio teste.

Scripsit alium librum *De Opinionibus Philosophorum* circa diuersas res naturales, hunc in Hebraicam linguam transtulit R. Isaac אלבלג *Albalàgh* anno mundi 5067. Christi 1307. qui & notas illi addidit. Asseruatur msc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4. scriptus fuit ab Abrahamo filio Caleb אפרופילו *Aprophilo*, anno mundi 5248. Christi 1488.

י' **אבו אחמיט בן עברי אללה בן עברי אלחצר ישמעאלי** חבר ספר על החספר או חשבון בלשון ערבי והעתקו אל לשון עברי רבי ברוך בר שלמה בשנת חמשת אלפים ל"ו ליצירה ׃ ונמצא בכתיבת יד בוואטיקנו כ"ל.

7 ABV ACHMIT BEN AVDI ALLA' BEN AVDI ALCHATSAD Arabs, Arabicè scripsit Tractatum *De Arithmetica*. In Hebraicam linguam vertit R. Baruch Bar Salomonis anno

אל רסי ערבי הרופא והפילוסוף חבר כמה חבורים על
הרפואה בלשון ערבית ונעתקים בלשון עברית לא יותר בלובי
אלפונסי ונמצאים בבית ספרים של מלך גדול קיסר ס"ל ;

12 **ABVBA'CAR MVHAMA'D BEN ZACHARIÆ AL-RASI,** & aliorum quorundam veterum Medicorum ; nonnulla opuſcula Hebraicè extant mmſſc. in Bibl. Cæſar. in 4. Spizel.

Eiuſdem opera parua Medica, Latinè excuſa ſunt Lugduni anno Domini 1510. in 16.

יג **אבובכר בן ציג** ישמעאלי הפילוסוף שלם חבר
בלשון ערבית אגרת הפטירה על ענין פרישות והבדלות
מהעולם הזה ומדבקות של העולם והבתקון, של לשון עברי
העתיק רבי חיים בן יהודה ן' ויבאש ; ונמצא בכתובת יד בוואטיקאנו
בכ"ל ;

13 **ABVBA'CAR BEN TSIGH** Arabicè ſcripſit Epiſtolã הפטירה *Happetirà*, id eſt, *Diſceſſus*. Eſt Diſcurſus moralis pertractans, de ſeparatione à rebus mundanis & prophanis facienda; Hebræum fecit R. Chaijm Ben Iudæ Aben Viuaſc. Aſſeruatur in Bibliot. Vatic. Papyr. in 4.

Scripſit etiam librum ſuper Philoſophiam. In eadem Bibl. extat mſc. cum Comment. R. Moſis.

יד **אבו גופר אחמיט בן יוסיף בן אברהים** ערבי חבר ספר הפרי וסוא פירוש על מאה
דברים של סולמיאוס ונמצא בלשון הקודש כ"י בוואטיקאנו ;

14 **ABV GO'PHER ACHMI'T BEN IOSIPH, BEN ABRAHAIM** ſcripſit librum, cui nomen fecit הפרי *Happèri*, *Fructus*. Et eſt Commentarium in Centiloquium Ptolemæi. Seruatur circa annum Domini 1200, Scripſit librum ſeu Commentarium ſuper Pentateuchum Moſis, vbi acerrimè contra Hebræos Rabbaniſtas, eorumque traditiones, cœremonias, & oralem legem oppugnabat. Contra quem R. Abraham Leuita Ben Dauid ſtrenuè decertauit, compoſito libro contra librum, vt ipſemet teſtatur in ſuo libro Cabalæ circa finem. Huius Karræi Hæretici ſcripta, quæ in Hiſpaniam quidam Taraſi filius inuexerat, perijſſe credimus. Illorum initium erat: *Initio tenebrarum*, &c.

ט **אבובכיר** ערבי הפילוסוף חבר בלשון ערב ספר
על הפילוסופיה ; והעתיק מאישבילייא רבי משה בן יהושע ישי
בן דוד הנרבונה העתיק ללשון הקודש שנת תקמ"ד לחשבון
הישמעאלים ונמצא כ"י בוואטיקאנו ס"כל ;

10 **ABVBACHER** Arabs Arabicè ſcripſit aliquot tractatus Philoſophicos, quos Hiſpali in Hiſpania R. Moſes Ben Ioſue Iſai filius Dauid Narbonenſis tranſtulit in Hebraicam linguam anno 544. Hegiræ Muhamedanorum. Chriſti 1158. Extat mſc. in Bibl. Vatic. in 4.

יא **אבובכר בן טפיל או רתפיל**
ישמעאלי הפילוסוף חבר ספר על חיי המתבודדים הנקרא בלשון
אירימיטיקה ונמצא בבית ספרים של מלך גדול קיסר בווינה ;

11 **ABVBA'CHAR BEN TAPIL** ſeu **THAPHE'L** Arabs, ſcripſit tractatum Philoſophicũ *De vita Anachoreti*, ſiue *Solitarij*. Hebraicè cum Commentarijs cuiuſdam Philoſophi Hebræi Anonymi habetur in Bibliot. Cæſarea in 4. mſc. Spizel.

יב **אבובכר מוחמד בן זכריה**

legunt אבו נשטרוך sed mutatio nullius momenti est. Alijs est אישטרוק Istrok.

יח' **אבונצר אלפרבי** פילוסוף גדול ערבי חבר בלשונו ספר התחלות והעתקו אל לשון עברי ר' שמואל ן' תבון והוא יש אצלי כ"י על ידי מרדכי בן ר' דניאל הרופא שנת הרל"ד:

ב' חבר ספר על ההקש והמופת כ"י בוואטיקאנו:

ג' חבר פירוש על ספר ההטעאה: בנמצא גם כן כ"י במקום הנ"ל:

18 ABVNA'SSAR ALPHARABI omnium Arabum Philosophorum facilè Princeps, Arabicè scripsit tractatum *De Logica*. Habetur in Bibliot. Vatic. msc. papyr. in 4.

Scripsit ספר הספוסטא *Sèpher Hasposta*, id est, *Librum de Sophisticis Elenchis*, qui diuiditur in tres sectiones. In prima habetur Introductio in artem Sophisticam. In secunda agitur de fallacijs in dictione consistentibus. In tertia de Paralogismis extra dictionem, vt ex accidente, & alijs apud Logicos notis. Extat msc. in Bibl. Vatic. papyr. in 4.

Scripsit *De Principijs rerum naturalium* librum absolutissimum, quem in Hebraicum idioma ex Arabico transtulit R. Samuël Bar Iudæ Abben Tybbon, & apud me reperitur msc. in charta tersa, & charactere eleganti à Mardochæo Medico filio R. Danielis in Insula Creta, anno mundi 5234. Christi 1474. in 4.

Eiusdem ס' מהות הנפש *Sèpher Mahùth hannèphesc*, id est, *Liber de essentia Animæ* ab Anonymo Hebraicè translatus, habetur msc. in Bibl. Vat. papyr. in 4.

Libri *De Syllogismo*, *De Demonstratione*, & *De Elenchis* translati ex Arabico in Hebr. à R. Iacobo Antoli sub

uatur msc. in Bibliot. Vatic. in 4. Papyr.

טו' **אבודרהם** עיין רבי דוד אבודרהם:

15 ABVDRA'HAM, Liber ritualis est, vide R. Dauid Abudraham.

יו' **אבו חמד** על ארסטו:

16 ABV CHEMED, *super Aristotelem* Arabicè scripsit Commentarios, quos deinde R. Moses Ben Tybbon Hebraicos fecit. Quorum exemplar in magno folio membraneo descriptum Romæ in Bibliotheca Medicæa Plantauit. n. 2. suæ Bibl. Rabbin. se vidisse testatur.

יז' **אבו נסטרוך** הלוי יהודים היה בזמן רבי יהושע הלורקי ובשנת ה' אלפים קע"ב ליצירה שלח אגרת אל הקהלה של גירונדה, על ויכוח אשר נעשה לפני האפיפיור עם יהושע הנ"ל: ונקרא שמסרו גירונדיאנו די סנטה פי: שבט יהודה לשעד ע':

17 ABVNESTRO'CH scripsit Epistolam ad Synagogam Gerundensem anno mundi 5172. id est Christi anno 1412. eamque certiorem facit de voluntate Summi Pontificis (fuit iste Petrus de Luna Antipapa, in sua obedientia vocatus Benedictus XIII.) vt inter Iudæos & Hieronymum à S. Fide iniretur disputatio de aduentu Messiæ, & alijs articulis Fidei Christianæ. Rabbini, qui suasu eiusdem Hieronymi huic disputationi interfuerunt, recensentur in Iosue Holorki, videsis ibi. Hæc epistola habetur in libro שבט יהודה *Scèbet Iehudà*. Vbi aliud tempus huic disputationi assignatur, nempè annus mundi 113. min. supp. Christi 1356. quod mendum est. Alij pro אבונסטרוך

quam in Ægypto contraxerat, Ægyptius vocatur. Gabriel verò Sionita cap. 3. Vrbium Orientalium, ait vixisse Auicennam annos 58. ac in Vrbe Hamadan obijsse an. ab Hegyra 428. Christi 1050. quod si ita est, non in Hispania, sed in Asia obijt Auicenna. Scripsit multa ad Medicinam pertinentia Arabicè, vtpotè Arabs; quæ & Hebraicè versa sunt ab Anonymo. Hæc Opera habentur in pretiosissimo, ac pulcherrimo Bibliothecæ Thesauro Collegij Romani Societatis IESV, manuscripta charactere eleganti, & lectu facili in membranaceo folio, quatuor Tomis digesta. In nostro etiam qualicunque Hebraico Musæolo, eiusdem Auicennæ reperitur Hebraicus liber *De Simplicibus medicamentis* ordine Alphabetico, in membrana tersa, & perpolito charactere digestis, in fol.

Eiusdem *Anatomia* Hebraicè extat in Bibl. Vatic. Papyr in 4.

Ex secundo libro Operum eiusdem aliquot capitula excerpta ibidem reperiuntur in 4. papyr. vbi scriptum est: hunc Codicem fuisse scriptum anno mundi 4595. hoc est Christi 835. min. supput. Mense צפרי Tsaphri Arabum, id est, אייר Iiar Hebræorum, & Aprilis Latinorum, Hispali in Hispania anno 315. ante mortem Auicennæ. Ex quo error manifestus deprehenditur librarij; nam quis vmquam ex posterioribus sæculis ad hanc peruenerit ætatem?

Eiusdem *Canon primus*, Interprete R. Nathan Bagad Hamathì filio Eliezeris Hebraicè. Item lib. 11. *De Medicamentis simplicibus*, & *Canticacum* sub Imperatore Friderico II. reperiuntur msc. in Bibl. Cæsar. teste Spizelio.

אבו עלי אבן אלחסין בן אלהיתם ישמעאלי חבר ספר מהתכונה ונעתק אל לשון עברי ולא נודע שם המעתיק. בכתב"י בוואטיקאנו. יט

19 ABV ALI' IBN ALCHASI'N BEN ALLAITHAM Arabs scripsit *De Astronomia* tractatum, ab Anonymo translatus est in Hebraicam linguam, & habetur msc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

אבו עלי אלחסין בן עבד אלה בן סינה . בן סינא . בן סיני רופא גדול ערבי מעיר באכארה חבר ספרים הרבה ועל כל הרפואה בלשון הגרי ונעתקו אל לשון עברי כמו שספרנו בלשון למין ומת בעיר חמדן מגבול פלפים שלי ליצירה. כ

20 ABV ALI ALCHASIN BEN AVD ALLA BIN SINA Arabs, nobis est Auicenna Medicorum Princeps inter Ismaëlitas, quem alij Hispalensem, alij Cordubensem faciunt. Nicolaus Caferrius solertissimus antiquitatum indagator, ac diligentissimus temporum inquisitor, in suo Compendio Chronologico scribit, eum ex Vrbe Bochara fuisse, ac anno ætatis 50. vitam cum morte commutasse. Bochara vel Bachora; vrbs est ad Euphratis fluuium, non longè ab eius ostio sita, vbi natus est Auicenna, non itaque est Hispanus, sed Asiaticus, Hispanus autem est habitus, quia in ea regione diù vixerat, & in quadiem tandem extremum clauserat; sicut & Moses Maiemonis filius, etsi Cordubensis, tamen à longa mora,

Salomone interpretibus, num. 449. In Bibliotheca Vrbin. mmſcc. in fol. membran. aſſeruantur in Vaticano.

Eiuſdem *De Anima* tractatus, tranſlatus à quodam Magnifico Hauendana Philoſopho, & Iſraëlita ad Archiepiſcopum Toletanum, & Hiſpaniarum Primatem. Habetur manuſcriptus Latinè in membrana perpolita, & charactere eleganti in Bibliot. Vrbinat. ſub num. 450. qui aſſeruatur in Biblioth. Vatic. in fol. inter libros mmſcc. latinos. Diuiditur in quinque partes; Prima continet capita 5. Secunda pars habet capita 5. Tertia habet capita 8. Pars quarta habet capita 5. Pars quinta, & vltima habet capita 8. Omnia iſta capitula ſunt admodùm prolixa.

Cœtera eius Opera Philoſophica; & Metaphyſicalia, an in Hebraicam linguam fuerint tranſlata, certò ſcire non potuimus, ideoque hìc ea miſſa facimus.

אבוקרט יוני שר כל הרופאים חבר בלשון יוני גם ספרים ברפואות ועליהם עשה פירוש גאליינוס הרופא גדול גם כן יוני ונעתקו אל לשון עברי ואיני יודע שם המעתיק. נמצאו כ״י בוואטיקאנו ונכתבו שנת ה׳ אלפים קע״א: כ״א

21 ABVKRAT, id eſt HIPPOCRATIS Medicorum Principis, *De Victus ratione in morbis acutis*, & *Prognoſtic.* aliquot capitula cum Claudij Galeni commentarijs, Hebraicè extant in Bibliotheca Vatic. mmſcc. in gratiam Benaſt, an. mundi 5171. Chriſti 1411. Papyr. in fol. Quiſnam ſit iſte Benaſt vide infra ſuo loco.

Eiuſdem *Aphoriſmi cum Commentarijs* Hebraicis ſunt in Bibliot. Cæſarea mmſcc. Spizel.

cum luculento Comment. Hebraico. Extant mmſcc. in Bibliot. Cæſarea, ex Spizelio.

Eiuſdem Operum Compendium cum ſelectioribus Hippocratis Aphoriſmis, & ſecretis, herbarum, ſtirpiumque hiſtoria, Auctore Anonymo, teſtatur Plantauitius ſe mſc. habere in 8.

Eiuſdem Opuſcula *De Sphæra*, ſiue *Introductio in Aſtronomiam* verſa in linguam Hebræam à R. Iacobo Ben Mechir, extant in Biblioth. Cæſarea mmſcc.

Eiuſdem חרוזה *Charuzà*, id eſt, *Cantica medica*, cum Comment. Ibn-Ruſchàd ſiue Auerrois Hebraicè. Extant mmſcc. in eadem Bibl. Cæſar. Spizel.

Eiuſdem *Canon Medicinæ*, quò vniuerſa medendi ſcientia pulcherrimè & breui methodo explicatur, & in quinque libros diuiditur, Interprete Anonymo: excuſus reperitur Neapoli in domo R. Azariæ Ben R. Ioſephi, per manum Aſſer Ben R. Pèrets anno mundi 252. min. ſuppuſ. Chriſti 1492. vt apparet in fine ſecundi libri pag 151. in fol.

Eiuſdem, nonnullos *De Aegritudinibus capitis, & neruorum* libros, ex Hebręo Latinos reddidit Quinquarboreus. Excuſi ſunt Lutetiæ Pariſ. an. 1570.

Scripſit *De 1022. Stellis*, quæ hactenus in Firmamento innotuerunt librum valdè eruditum, & doctum; quem iuſſu Alphonſi Regis Caſtellæ & Legionis X. R. Iudas filius Moſis Toletanus tranſuaſauit ex Arabico in Latinum an. mundi 5016. Chr. 1256. Iuchaſ. fol. 132. b.

Eiuſdem Auicennæ *Phyſicorum lib. IV.* Magiſtro Ioanne Gunſalui, &

Ben Nephtali Sacerdotis de Gazulo, in ædibus Venturini Ruffinelli. In folio. Et non diù priùs Venetijs an. ש"ו 306. Christi 1546. apud Marcum Ant. Iustinianum in fol. magno. Et ibidem anno ש"ח 308. Christi 1548. apud eundem. In fol.

Rabbi etiam Isaac Abrauanellus luculentam *Explanationem* in eum edidit: Excusa est Venetijs cum alia supradicti Ægyptij an. שכ"ז 327. Chr. 1567. apud Georgium de Caballis, In folio. Multi alij operam suam impenderunt in elucidatione Apophtegmatum huius Tractatus, quos suis quibusque locis recensebimus. Sed

Philippus Aquinas illum Latinum fecit, & Ludouicus Henrici Daquin in vtraque lingua Hebraica scilicet, & Latina Parisijs anno Domini 1620. euulgauit; sumptibus Sebastiani Cramoysi, in 12. Cuius Latina versio à textu Hebraico non semel recedit.

Ioannes Drusius etiam Latinè vertit; sed longè ante hos omnes, elapso seculo, anno videlicet 1541. Isnæ Latinè & Hebraicè prodijt, cum Scholijs Pauli Fagij. Ex recognitione Marci Marini, etiam impressus est Basileæ apud Frobenium. Nouissimè iterùm Latinè factus, vnà cum versione Hebraica duorum Capitum Danielis à Io: Leusden Linguæ Sanctæ in Academia Vltraiectina professore, Vltraiecti ex Officina Meinardi à Dreunen, Academ. Typogr. an. Dom. 1665. in 4.

Cœterùm, quisnam istarum sententiarum veterum Sapientum Hebræorum fuerit compilator, nondum clarè exploratum est. Aliqui putant, cum Dauid

Eorundem cum Scholijs Galeni msc. meminit Plantauitius in sua Bibliotheca Rabbinica n. 585.

כג' אבות או פרקי אבות והוא מסכת ממסכת מסדר נזיקין בין מסכ' הוריות ועדיות ועליו חברו פירושים רבים המפורסמים כמו הרמב"ם ורש"י ונדפס זה הפירוש במשניות שנת ש"יח: ובוויניציאה עם פי' הרמב"ם ורבי יצחק אברבנאל שנת ש"כז: ואחרים כמו שנזכר במקומותיהם:

22 AVO'T, siue PIRKE' AVO'T, id est, *Patres*, seu *Capitula Patrum*. Titulus est Misnici Tractatus, qui in Miscnæ Parte secunda habetur. Et complectitur sex capitula, quibus legis oralis à Deo in monte Sina Mosi traditæ, (vt fert Iudæorum constans, ac pertinax opinio) & à Mose per Seniores ad Iuniores propagatæ describitur traditio. Additis etiam Apophtegmatibus antiquorum Rabbinorum, vbi varia documenta ad mores regulandos, & benè, pièq; viuendum, passim inseruntur. Moses Maiemonis filius cognómento Ægyptius eum lingua Arabica primùm commentationibus illustrauit; & R. Samuel Ben Iudæ Aben Tybbon in Hebraicam linguam vertit. Non pauci deinde Rabbini in eum scripserunt, inter quos primum locum obtinet R. Salomon Iarchi vulgò Rasci, cuius Explanatio vnà cum alia supra memorati R. Mosis Ægyptij hinc inde ad textum quadrato charactere, & suis punctis vocalibus ornatum, excusa fuit Mantuæ sub Dominio Gulielmi Gonzagæ Ducis, anno mundi ש"יח 318. minoris supputationis Christi 1558. nomine sociorum Meir Ben Ephràim Paduani, & Iacobi

Dauid Gans in *Tzèmach Dàuid* R. Nathan Babylonium fuisse auctorem. Quicquid sit de auctore, certum est, hunc inter cæteros Misnæ Codices, ob elegantes, moralesq; sententias primarium locum tenere, sicut omnes docti fatentur. Solent Iudæi hunc libellum singulis hebdomadibus legere inter Pascha & Pentecosten, & ij, qui in terra sancta habitant, quique per id tempus peregrinationem ad sepulchra istorum Rabbinorum deuotionis ergò suscipere solent, super sepulchrum, vbi quiescit Rabbinus, recitant sententias illas, quas dum viueret, frequentiùs repetebat, & inculcabat. Nam antiquorum Magistrorum apud Hebræos in more erat, aliquam breuem sententiam sæpiùs discipulis repetere. Sicut & Ioannes Euangelista faciebat, cùm nil aliud ad singulas solebat proferre collectas, nisi hoc, *Filioli, diligite alterutrum*.

כג' **אבטליון** הנקרא **אבטולס** הוא תלמיד
של יהושע בן פרחיה ושל שמעון בן שטח ורבו של הלל הזקן
בשנת ג' אלפים תשכ"ב ליצירה ול"ד לבנין בית שני כמו
שאומרים השומרים ואין כן כי הלל בשנת ג' אלפים תקע"ג ליצירה
כמו שנראה בערך הלל הזקן. במסכת גיטין ובסנהדרין פרק
חלק אומרת שהוא היה מבני בניו של סנחריב אשר נתגייר אחרי
המלחמות הגדולות שעשה בישראל והוא היה אב בית דין עם שמעיה
שהנשיא שניהם היו רשות לשם לשפוט את ישראל להיות שהם ישראלים
עליהם גרים לא היו יכולים להזכיר כלפיהם אותם והיו אומרים
אין במקום הזה. יש אומרים שהיה בתורות הקיסרים של רומא במק
א יקרא על שם אבטליון בטרם שהיה נימול ואינו כן. אבל
בפרקי אבות פרק ראשון אבטליון אומר חכמים הזהרו
בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים
הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו
ונמצא שם שמים מתחלל. עיין בספר יוחסין דף ל"ד
ודף ל' ובספר שלשלת הקבלה דף כ"ה. עמוד. ל'.

23 AVTALION, alio nomine vocatus AVTVLAS discipulus Iosuæ ben Peràchià, & Simeonis Ben Sciattàch, fuit Magister Hillelis senioris, claruit an. mun. 3722. ante Christi natiuitatem an. 39. secundùm computum R. Samuelis Algazæi & Godoliæ Aben Iachiæ in *Scelsceleth*. pag. 25.b. quãuis ex computu vitæ Hillelis retrotrahenda est vita huius auctoris aliquot annis, vt in Hillele apparebit. In Massechet גטין *Ghittin*, an. 314. ab ædificatione secundi Templi dicitur vixisse Autalion; & in Massecheth סנהדרין *Sanhedrin* cap. חלק *Chèlek*, asseritur, quòd ex Gentilibus, & ex filijs filiorum Sennacherib prognatus extiterit, qui post varias clades in bello Israëlitis allatas conuersus sit ad Iudaismum. Fuit peritus Iurisconsultus, tum in legibus Romanorum antequam circumcisus esset, à cuius nomine lex quædam in Codice legum Imperialium appelletur *Autalionis*, vt nimis imperitè existimant nonnulli Iudæorum scioli; tum in legibus Mosaicis, cuius rei indicium est, quòd fuerit Præses magni Concilij constitutus, simulque cum socio suo *Scemaaiah* שמעיה הנשיא *Hannasì* Principe, nulla habita ratione natalium defectus (etsi dicant illius matrem Israëlitidem fuisse) Israëlem iudicauit. De eo multis in locis Ghemaræ fit mentio, sed præcipuè in פרקי אבות *Pirkè auoth* cap. 1. Vbi illius præclarum Apophtegma legitur his verbis.

חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות
ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים
אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל.

tur, nisi ad Iesum Christum verum Iudæorum Regem, & Messiam quãtociùs reuertantur, quod votis omnibus desideramus ex animo. Cæterùm aduertendum, quòd hic Autalion, cùm ex gente Hebręa oriundus non esset, non ita benè Hebręorum linguam pronunciabat, neque id magni faciebant doctiores, sed tantũ plebęi, & imperiti hoc minimum naturæ peccatum obseruabant, & pronunciationem vulgarem exposcebant Iudęorum, sicut etiam nunc expetunt imperitiores Iudęi à nobis Christianis, qui Hebraica lingua delectamur. Quamuis ipsi, & si doctiores inter Iudęos haberi velint, & linguam Latinam ad amussim intelligere, & loqui se credant; nihilominus rarò, vel nunquam ex ipsis aliquis reperitur, qui apprimè sciat illam, vel loqui, vel scriptis consignare, quin infinitis propemodum mendis conspurcet, ac fœdet. Audiui ego aliquando in quadam Synagoga quendam Archirabbinum concionantem, qui linguam Latinam profitebatur, volensque pronunciare hęc duo vocabula, *Si placet, licet*, ridiculè vtrumque ita corrupit, *Si placit, licit*. Desinant itaque Iudæi inquirere à nobis, quomodo pronunciandum sit elementum ע, an *Aàin*, an *Nghàin*, vt perperàm, & deprauatè ipsi volunt, cùm & hic Proselytus *Autalion* pro חין pronunciasset אין, vt refert *Scelscèleth hakkabbalà* pag. 25. b.

כל ר' אבינדור כהן צדק [illegible]
[illegible]

AVI·

Chachamìm hizharù bediurèchem, scemè Tachòuu chouàth galùth, vetiglù limkòm màim haraìm, veisctù hattalmidìm habbaìm acharechèm, veiamùthu, venimtzà scem sciamàim mithchallel. Id est, *Sapientes cauete à verbis vestris, ne fortè condemnemini in pœnam exilij, & in captiuitatem ducamini, in loca aquarum pessimarum, de quibus bibentes discipuli vestri post vos moriantur, & nomen Dei inueniatur prophanatum.* Hoc non tantùm Apophtegma, sed veriùs propheticum dictum ante aduentum Domini prolatum, quo graphicè præsens Iudęorum diuturnum exilium, imò veriùs totalis illius deplorati populi desolatio describitur; quæ vtique non aliũde oborta, quàm à gladio linguarum, quas contra Dominum acuerunt, & occiderunt, teste Propheta *Psal.* 140. 4.

שננו לשונם כמו נחש חמת עכשוב תחת שפתימו סלה:

Scianenù lescionàm chemò nachàsc, chamàth achsciùu tàchath sephathèmo Sèla. Acuerunt linguam suam sicut serpẽs; Venenum aspidis sub labijs eorum semper. Et occiderunt. Et ne dicant Iudæi, non occidimus Christum; nobis enim, vtpotè sub Romanorum potentia constituti, non licebat interficere quenquam. At nos cum D. Augustino respõdemus: Et vos, ò Iudæi, occidistis, & quando occidistis? nisi quando clamastis, *Crucifige, Crucifige.* Itaque in hoc interminabili exilio bibunt Iudæi ex fœculento Talmudico fonte aquas fœtidas pestiferarũ doctrinarum, quibus imbutis שם שמים מתחלל *Scem Sciamàim mithchallèl, nomen Dei prophanatur*, & ipsi morte æterna morien-

24 AVIGADO'R COHE'N TZE'DEK, Abigador Sacerdos iustitiæ scripsit Tractatum *De pænitentia*, quem appellauit שערי המוסר *Sciaarè Hammusár*, id est *Portas disciplinæ* Habetur msc. in Bibl. Vatic, Papyr. in 4.

כה' ר' אבינדור בר נתן אשכנזי חבר מנהיג עולם. והוא ספר על ענייני הספרדים האשכנזים הצרפתים והאיטלקים׃

25 R. AVIGADO'R BAR NATHAN Germanus scripsit Tractatum *De ritibus Vniuersæ Synagogæ* dispersæ per Hispaniam, Germaniam, Galliam, & Italiam sub nomine מנהיג עולם *Manigh olàm*, id est *Directoris Vniuersi*.

כו' ר' אביגדור קארה חבר קינה על ההרג רב שנעשה בפראגא ביהודים שנת ה' אלפים קמ"ט לבריאת עולם׃

26 AVIGADO'R KARA'H, composuit *Precationem* illam, quæ incipit וכל התלאה *Vecol hattalà &c.* §. 164. ex statuto Synagogæ Pragensis, quà descri bitur strages Hebræorum facta in vrbe Praga an. mu. 5149. Chr. 1389. ex Tzem. Dauid Gans.

כז' ר' אבי יהודה חבר ספר על אותיות השמימיות ונזכר בספר אדיפו של קירכהר יז' קז' בדקדוק׃

27 R. ABIVDAS scripsit *De Characteribus cælestibus*, citatur ab Athanasio Kirch. in Oedipo class. 11. Grammat. cap. 17. pag. 107.

כח' ר' אבי יוסף בר יצחק האלכסנדרוני של מצרים כתב שתי אגרות על התכונה ונמצאו בבית ספר האדון אורבינו ובהשמיקנו כ"י׃ ל', חבר ס' על מחברת הכוכבים ולקות השמש והירח׃ ונמצא בבית הנזכר למעלה׃ ונכתב בלוניר שנת ד' אלפים תתקכ"א ליצירה על ידי פנחס בר שלמה׃

28 R. AVI IOSEPH Bar Isaaci Alexandrinus Ægyptius, scripsit duas epistolas, vnam Astronomicam *De coniunctionibus luminarium, & Ecclipsibus* quæ diuiditur in 12. capitula, & aliam *De intelligentijs mouentibus cælos*. Ext. in Bibl. Vrbin. quæ in Bibl. Vatic. asseruantur. In 4. magno mmssc.

Scripsit Quæstiones Astrologicas *De iudicijs Astrorum*. Habentur ibid. in fol. paruo papyr. mmssc. à R. Phinees Barsalomonis Lunir, anno mundi 4921. Domini 1161.

כט' ר' אבילהקין עברי תונים חבר בלשון ערבי ספר על הרפואה ונמצא כ"י בלשון ערבי בבית גנזי המלכים של מלך ספרד ביסקוריאל׃

29 ABILAKE'N Tunèmensis Hebræus scripsit Arabicè *De Tuenda Valetudine* librum egregium. Extat msc. Arabicè in Bibl. Laurentiana in Escuriali Regum Catholicorum. Ex Catal. Castilli.

ל' ר' אבילמיני אבן אבי נגיר עברי ערבי ורופא חבר ספר מדבר מכל מלאכת הרוקח. ונמצא כ"י ביסקוריאל כנ"ל׃

30 ABILMINE IBN. ABI NA'GER Hebræus Arabs & Medicus, scripsit *Tractatum ad res Aromatariorum* pertinentem. Extat msc. Arabicè in eadem Bibliotheca Laurentiana. Ex Catal. Castilli.

לא' אבן גיליון כפי מתי כתב כתיבת יד

בוואטיקאנו ואין בלשון עברי אלא בלשון עורי מפעפעיק פיה פורי רשע או מין או אפיקורוסי׃

31 EVANGELIVM S. MATTHÆI barbarè, & ineptè in Hebraicam linguam translatum, seu potiùs deprauatum, & corruptum ab impio quodam vel Iudæo, vel Atheo. Nam, vt nihil de barbara phrasi, ac infideli versione dicam, omnia ferè nomina SS. Patrum in genealogia Saluatoris, initio Euangelij descripta, ita corrupta sunt; vt si quis eorum ethymologiam vellet inquirere, multa, nedum ridicula, verùm & omninò impia inueniret. Reperitur msc. inter opera R. Scem Tou Sciprut, & seorsim etiam msc. asseruatur in Bibl. Vatic. papyr. in 4. Vide *R. Scem Tou Bar Isaac Sciprut.*

ל״ב ר׳ אבן וירגא חבר לוחות התכונה׃

32 ABEN VERGA *Tabulas* quasdam *Astronomicas* scripsit, quarum R. Abraham Zacutus meminit in præfatione sui Almanachi perpetui.

ל״ג ר׳ אבן חסדאי עיין ר׳ חסדאי קרישקאש׃

33 ABEN CHASDA'I, Vide *R. Chasdai Kreskas.*

ר׳ אבן יחייה עיין ר׳ גדליה אבן יחייא׃

ABEN IACHIIA. Vide *R. Ghedalià Aben Iachija.*

ל״ד אבן סופיף חבר פירוש על התורה׃

34 ABEN SOPHIPH scripsit *Commentarium in legem*, ex Plantauit. num. 550.

ל״ה אבן פאס ספרדי חבר פירוש על ספר הסבות לארסטו׃ ואגרת החליצה על הפילוסופיא׃

35 ABEN PAS Hispanus scripsit *Commentarios* quosdam *in Aristotelem*, eique adscribitur liber Hebraicus *de Causis*, quem alij Aristoteli, vel Alpharabio, aut Proclo tribuunt. Scripsit etiam *Epistolam Philosophicam*, quam vocauit אגרת חחליצה *Ighèreth hachalitzà, Epistolam expeditionis*, eamq; latinam fecit R. Abraham Balmesius. Videsis infra in Abraham Ben Meir de Balmis.

ל״ו אבן רואה עיין אבן רשד׃

36 ABEN ROE'. Iste est *Auerroes*. Sub hoc nomine habentur in Bibliot. Vatic. aliquot Philosophici Tractatus mmss. in Hebraicam linguam ex Arabica translati à R. Mose ben Iosuè Isai, Ben Dauid de Narbona. Papyr. in 4. Vide mox Aben Rasciad.

ל״ז אבן רסד עיין אבן רשד׃

37 ABEN RASAD, idest Auerroes; ita Plantauit. in sua Bibl. Rabbin. Sed, Vide Aben Rasciad.

ל״ח אבן רשד הנקרא בלעז אבירוחס היה ספרדי מעיר קורדובה הפילוסוף והרופא הגדול בין הפילוסופים בשנת ל אלפים תתק״ל ליצירה וחבר הרבה ספרים עד אחד בלשון הגרי על הפילוסופיה והרפואה ורבים מהם נעתקו בלשון עברי׃

א׳ ספר המבוא על ההגיון׃

ב׳ ס׳ המופת ועל ההקש׃

ג׳ ס׳ הטבע׃

ד׳ פירוש על ס׳ ט׳ מבעלי החיים׃

ה׳ ס׳ הדרושים׃

ו׳ פירוש על ס׳ מה שלאחר הטבע ונקראת מטאפיסיקאה

ז׳ אגרת אלמאגישטו של טולומי בקיצור׃

38 ABEN RASCIA'D, seu Auerroes Cordubensis Medicus, & Philosophus insignis, qui (vt ait eruditissimus Caferrius

4 *Commentarij* eiusdem *in Vltimos ix. libros de historia animaliũ Aristotelis,* qui in xix. מאמרים *Maamarìm*, id est, *Dicta* seu Tractatus diuiduntur, extant mmssc. in ead. Bibl. an. mu. 5082. Ch. 1323. In pergam. 4. & in Hebræam linguam translati à R. Mose Aben Tybbon,

5. Eiusdem הדרושים *Haddaruscìm*, id est *Perquisitiones naturales*, habentur ibidem cum supercommentarijs R. Mosis Bar Iosuè Isai Ben Dauid de Narbona. Tractant de materia prima, cæterisque rerum naturalium principijs. Scripta fuere an. mu. 5182. Chr. 1422. Et in eadem Bibliot. Vatic. papyr. in folio paruo asseruantur. Vbi etiam extant Annotationes R. Saulis sacerdotis Germani, editæ in Creta Insula, an. mu. 5280. Chr. 1520. Supercommentarij Auerrois, in libr. Physicorum Aristotelis ab eodem Auerroe fuerunt completi Hispali in Hispania mense רגב *Ragèb* an. Hegiræ 565. Ch. 1187. vt ibid. legitur. Ex quo apparet, quòd non tantùm Cordubæ, sed etiam Hispali fuerit commoratus Auerroes. Hos Tractatus Hebraicos fecit Rabbi קלונימוס *Kolonimòs* Philosophus 19. mensis אלול *elùl* Augusti an. 5076. Chr. 1316.

6. Eiusdem Commentarij in *Metaphysicam* Aristotelis ordine alphabetico digesti: absoluti ab Auerroe fuerunt anno Hegiræ 570. Chr. 1192. & in Hebraicam linguam translati ab eodem R. Kolonimos ben Kolonimos an. mu. 5071. Chr. 1311. suo magno labore, vt legitur in Cod. msc. Bibl. Vrbin. in Vatic. papyr. in 4.

7 Eius-

ferrius in Chronolog. compendio) ab anno 1131. ad annum vsque 1216. Cordubæ floruit, & annis 20. ante reductionem Cordubæ sub ditione Christianorum obijt: Nam hæc Ciuitas capta fuit à Rege Ferdinãdo cognomento *el santo* die 29. Iunij, Apostolis Petro, & Paulo sacra, an. Domini 1236. Videsis Thesaurum *de la lengua Castellana* Sebastiani de Couarruuias. Hic celeberrimus Author Arabicè scripsit eruditissimos *Commentarios in omnia Aristotelis opera*. Qui postea in Hebraicã linguam translati mmssc. in diuersorum Principum Bibliothecis reperiuntur, eos, quos nos vidimus, sequenti serie annotabimus.

1 ס׳ המבוא על הגיון *Hãmeuò al Higgaiòn*, idest *Introductio in Logicam Aristotelis*, msc. ext. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

2 ס׳ המופת ועל ההקש *Sèpher Ammophèth, veal Hackèsc*, id est, lib. *De demonstratione, & syllogismo*. Ext. msc. in Bibl. Vrbin. apud Vaticanum Papyr. in 4.

3 ס׳ על הטבע *Seph. al hattèbaah*, id est, Liber *De Physico auditu*. Sunt commentarij in libros Physicorum Aristotelis, quos Hebraicos fecit R. Samuel Aben Tybbon Granatinus, & excusi sunt Riuæ Tridenti an. 320. Chr. 1560. In 8.

Item *De cælo, & mundo. De generatione, & corruptione. Meteorologicorum. De Anima. Sensũ & sensibili. Somno, & Vigilia*. Iste vltimus fuit in Hebraicum translatus à R. Salomone Ben Mosis אלגוארי Alguàri, reperitur msc. in Bibl. Vrb. apud Vatic. in membr. & paruo folio scriptus an. mu. 5372. Chr. 1512.

לט **אבן שתיא** הוא ספר על ענין חכמת אלהית: וסוף נמצא בקיבת ידו:

39 E'VEN SCIATHIA' id est *Lapis fundamenti*. Tractatus Theologicus, cuius quatuor sunt partes. 1. tractat *De essentia Dei*. 2. *De eius prouidentia*. 3. *Legis scientia*. 4. *Praeceptorum obseruatione*. Fuit antehac in Bibl. Heidelbergensi msc. ait Hottingerus ex Buxtorf. in Bibl. Rabb. secundae edit. p. 304. vbi pro שתייה corrige, & repone שתיא:

מ **ר' אברהם אבא** חבר ספר על ענין הענוה ונמצא כ״י בבית ספרים של עיר פדובה:

40 ABRAHAM ABBA', Abbas scripsit collectionem, *De mortificatione*, Ext. msc. in Bibl. Patauina, ex relatione Spizel.

מא **ר' אברהם אבול עפיא** ספרדי חבר ספר אור השכל מקבלה ונמצא כ״י על קלף בוואטיקאנו:

ב' ספר סתרי תורה וקראו מעין מים חיים ונמצא כ״י במקום הנ״ל:

41 R. ABRAHAM ABVLAPHIA Hispanus scripsit librum cui titulus est:

1. אור השכל *Or hassèchel*, id est, *Lux intellectus*, quò Kabalisticè nomen Dei τετραγράμματον explicatur. Asseruatur msc. in Bibl. Vatic. membr. in 8. scripsit.

2. סתרי תורה *Sitrè Thorà*, *De secretis* seù *arcanis legis*, *De mysterijs legis Mosaicae*, vti *de Prophetia*, & modo, quo Prophetae illustrabantur, vt futura praedicerent, & de quamplurimis alijs diuersis

7. Eiusdem *Commentarij in Org. Aristotelis*, *Isagogen Porphyrij*, *Categorias*, *De Interpretatione*, *in Priora*, & *Poster. Analytica* translati in Hebraicum à R. Iacobo Antolì, extāt mmscc. in Bibl. Caesar. ex Spizel. & impressi reperiuntur Riuae Tridenti an. mu. 320. min. supp. Chr. 1560. sub ditione Christophori Madrutij. In 8.

8. Eiusdem *Commentarij in Politica Platonis* in Hebraicam linguam versi à R. Sam. Iehudà, ext. mmscc. in ead. Bibl. Caesar. Ex Spiz.

9. Eiusdem *Epist. Almagesti*, siue *magnae constructionis Ptolemai Alexandrini* Hebraicè, extat in 4. msc. in ead. Bibl. Caesar. teste eodem Spizelio.

10. Eiusdem in libros *Meteororum* commentarij Elia Hebraeo interprete, vna cum interpretis Epistola. Itemque de *Cometis*, & in lib. 1. *Metaphysicorum* latinè habentur in Bibl. Vatic. mmscc. inter Codices Latinos sub n. 4550. papyr. in fol.

11. Eiusdem *Quaestiones in libr. Prior. Aristotelis*, latinè eodem Elia interprete in eadem Bibl. asseruantur inter Latinos Codd. mmscc. in fol. papyr. sub n. 4552.

12. Eiusdem *De substantia orbis* latinè, eodem Elia Hebraeo interprete mmscc. Ibidem in fol. papyr. sub n. 4553. reperiuntur.

13. Eiusdem *Destructiones destructionum* annotabimus infra in Algazele Colonimon. Denique illius errores recensentur ab Eymer. in direct. Inquisit. par. 2. q. 4.

tio. Vna *Harrauàd*, altera *Harramàu*, apud Iacobum Cohèn. in 4. Textus est impressus quadrato charactere, at Commentarij Rabbinicis literis eleganti-bus, diligentiq; cura excusi sunt.

In præfatione *Harrauàd*, id est Rabbi Abrahami Ben Dauidis, recensentur XXXII. נתיבות *Nethiuòth*, id est *Semitæ*, & ab eo explanantur. Has latinas fecit, & notis illustrauit Ioannes Stephanus Rittangelius, & sub nomine ספר יצירה *Libri Ietzirà* euulgauit Amstelodami an. 1642. apud Io: & Iodocum Iansonios in 4. Aliqui putant, huius libri auctorem fuisse R. Akibbà, Videsis sub hoc nomine.

Psalmum 89. *Misericordias Domini in æternùm cantabo*, compositum ab Abrahamo Patriarcha credunt Iudæi, & Ethàn Haëzrachi, cui ex tit. tribuitur, eundem esse cum Abrahamo autumant. Ita legitur in Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà cap.* 1. עב׳

ר׳ אברהם אזולאי תושב חברון חבר

ספר זהרי חמה והוא קיצור פירוש הזהר לספר עשה רבי אברהם גלאנטי נדפס בויניציאה שנת ת״י לפרט׃

R. ABRAHAM AZVLAI He-
43 bronis incola, ibi scripsit זהרי חמה *Zaarè Chammà*, id est *Splendores Solis*; est Epitome commentariorum, quos R. Abraham Galante in librum זהר *Zòhar* Simeonis Ben Iochài composuit. excusi Venet. an. mu. ת״י 410. min. supput. Chr. 1650.

ר׳ אברהם ראיטליא עיין רבי

אברהם מפיסה׃

44 R. ABRAHAM DE ITALIA, Vide R. Abraham Pisanus.

diuersis rebus pertractat. Inscribitur etiam מעין מים חיים *Maaiàn màim chaijm*, *Fons aquarum viuentium*, & *Fons vitæ*. Habetur msc. latinè inter Codices mmsscc. Hebraicos, vnà cum alijs opusculis in Bibl. Vatic. Papyr. in fol.

אברהם אבינו יש אומרים שחבר ספר יצירה׃ פל

ג׳ ׃ ומזמור פ״ט משכיל לאיתן האזרחי כמו שכתוב במסכת בבא בתרא פרק א׳׃

42 ABRAHAM, PATRIARCHA credentium secundùm communem sententiam omnium Kabalistarum perperàm sentientium, scripsit.

1 ספר יצירה *Sèpher Ietzirà*, id est *Librum formationis* planè Kabalisticum, & ex quo quotquot de Kabala scripserunt, tanquam ex turbido fonte, biberunt, & hauserunt totam illam tam sublimem & reconditam Iudæorum Theologiam, quam mysticam vocitantes, de ea mira iactant, & effutiunt Iudæi. Hæc 32. semitis comprehenditur, quæ 22. alphabeti literis, & decem ספירות *Sephiròth* constituuntur; sed ita velamine Kabalistico tecta traduntur, vt necesse fuerit, vtcunque à Commentatoribus illustrari. Sic in eum scripserunt, הראב״ד *Harrauàd*, id est R. Abraham Ben Dauid. R. Aaron magnus. R. Saadià Haggaòn. R. Iudas Leui R. Moses Botril. R. Moses Bar Nachmàn, & alij quàmplurimi. Prodijt Mantuæ, an. mu. שכ״ב 322. min. supp. Chr. 1562. cum cōmentarijs Harrauàd, Haramàu, id est R. Mosis Botril, Harrambàn, Eliesaris de Garmiza, & Saadię Gaonis, cui præfixa est duplex præfa-

יה ר׳ אברהם אליה כהן חבר פירוש על י״ג מדות ׃ ונמצא כתיבת יד בספריית הותיקאנו על הקלף׃

45 R. ABRAHAM ELIÆ Sacerdos, ſcripſit פירוש על י״ג מדות וכו׳: *Piruſc al 13. middòth Vechullè* explanationem ſup. 13. modos exponendi Scrip. Sac. Habetur mſc. in Bibl. Vatic. Pergam. in fol.

יו ר׳ אברהם בן אשר הנקרא א׳ב׳א חבר אור השכל והוא פירוש על בראשית רבה נדפס בויניציאה על יד ר׳ יהודה מבית פאלקון עם פי׳ לרש״י שנת שכ״ז לבריאת עולם ׃ וזה המחבר היה עשיר גדול משר בגליל העליון ׃

46 R. ABRAHAM Ben Aſſer, per ר״ת *Raſcè theuòth*, harum trium dictionum אברהם בן אשר initialia elementa, abbreuiatè dictus א׳ב׳א *Abbà*, de Vrbe Saphèth ſuperioris Galileæ, ſcripſit eruditos commẽtarios in בראשית רבה *Bereſcìth Rabbà*, id eſt magnum gloſſarium libri Geneſeos, quibus titulum præfixit אור השכל *Or Haſsèchel*, ideſt *Lumen intellectus*, excuſ. Venet. opera, & ſtudio R. Iudę de domo פאלקון *Palkòn ſeu Falconis* vnà cũ explanatione R. Salomonis Iarchi, & textu ipſius *Bereſcìth Rabbà* literis quadratis, an. mu. 5327. Chr. 1567. in fol. De hoc auctore, vide ſupra num. 2. in *R. Abbà*.

יז ר׳ אברהם די בוטון חבר ספר לחם רב ׃ והוא ש״ת ׃

ב׳ ׃ ספר לחם משנה והוא ביאור על ספר משנה תורה להרמב״ם נדפס בויניציאה עם הקדמה לר׳ יוסף די נוביס בבית רב״א ולמפרסי שנת שס״ט ׃ על יד ר׳ יצחק גרשון ׃

47 R. ABRAHAM DE BOTTON ſcripſit ס׳ לחם רב *Sèpher lèchem ràu*, id eſt librum *Panis multi* & ſunt שאלות ותשובות *Sceelòth Vtſciuuòth*, id eſt *Quæſita & reſpõſa legalia*, quorũ copioſa ſeges apud Hebræos inuenitur. Ea ſunt deciſiones cauſarum legalium, à particularibus perſonis propoſitarum, quibus à Doctoribus ſecundùm canones Talmudicos reſolutis, alium vſum non habent, quàm regulam quandam preſcribere ſeruandam in decidendis caſibus in dies occurrentibus, excuſ. Iſmir, *Smirnis*, an. לך 420. min. ſup. Chr. 1660. in fol.

2. לחם משנה׃ *Lèchem Miſcnè*, id eſt *Panem duplicem*. Titul. deſumpt. ex Exod. 16. 22. eſt ביאור *Biùr*, id eſt, *Dilucidatio* ſuper ספר משנה תורה *Sèpher Miſcnè Thorà librum repetitionis, ſeu ſecundaria legis*, qui & alio nomine vocatur יד החזקה *Iad hachazakà*, ideſt *Manus Valida* R. Moſis Bar Maimonis. Vndè errat Plantauitius in ſua Bibl. Rabbin. num. 283. quando dicit, *quòd ſit ſupercommentatio commentarij Harambàm*, ideſt Moſis præd. *ſuper miſcnà, hoc eſt ſuper ſecundam legem ore traditam, & à R. Iuda cognomento Hakadoſc collectam*, deceptus à lectione vocabuli משנה. quod *Miſcnà* malè legit, pro *Miſcnè*, vt eſſet legendum. Non igitur eſt ſupercommentatio Cõmentarij R. Moſis Maimonis in *Miſcnà*, ſed in *Miſcnè Thorà*, vt dictum eſt. Hæc in duos Tomos in fol. diuiditur. Vterque in eoſdem prorsùs titulos, & Tractatus, quibus diuiſus reperitur liber *Miſcnè Thorà Ægyptij*, ſubdiuiditur, cui præfigitur præfatio à R. Ioſeph Ben R. Iudæ Ben R. Samuelis, Ben R. Ioſeph די נוביש *De Nubis*, excuſ. Venet. apud Da-

Danielem Zanetum per R. Isacum Gersonem an. mu. ספ'לפ 5366. Chr. 1606. In fol.

יח' ר' אברהם ן' בונט חבר פי' על מדרש תנחומא, וגם עשה חבר

ל' פירוש על רבות ונמצאו שניהם כ"י בוואטיקאנו.

48 R. ABRAHA'M ABE'N BONE'T scripsit Commētarios in מדרש *Midràs* תנחומא *Tanchumà* & in רבות *Rabbòth*, id est magnum Glossarium super Pentateuchum. Asseruantur mmssc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

יט' ר' אברהם ביבאש פילוסוף ספרדי ממלכות ארגון היה בזמן ר' אברהם שלום בשנת הרל"ב חבר דרך אמונה על דרך הפלוסופיא ונדפס בשנת רפ"ב לפ"ק.

ל' חבר ספר הדרשות וקראו זה ינחמנו. וכו' שלשלת הקבלה זה שחבר נקרא ר' אברהם ביבץ. עיין שם בדף ס"ב.

49 R. ABRAHA'M BIVA'SC, seu Viuax Philosophus Aragonensis scripsit 1. דרךאמונה *Dèrech emunà*, id est *Viam fidei*, est liber Theologicus excusus an. mu. לפ'ג 282. minoris supputationis, Chr. 1522. in fol. loco Typographiæ non notato, sed ex qualitate chartæ & characteris apparet, excus. fuisse Constantinopoli, vel Thessalonicæ.

Scripsit etiam nonnullas Conciones, quas vocauit ex *Gen*. 5. 29.

2 זה ינחמנו *Ze ienachamènu*, id est *Iste consolabitur nos*. Harum meminit Hottingerus Class. 1. Bibl. Auth. שלשלת הקבלה *Seelscel. hakab.* vocat hunc Abrahamum ביבץ *Bibasc.* pag. 62. b. floruit ætate R. Abrahami Scialon circa an. mu. ספ'לפ 5252. Chr. 1492. ibid.

כ' ר' אברהם בעל ספר התשבורת.

ונמצא בוואטיקאנו בקיבץ יד.

R. ABRAHAM auctor libri התשבורת

50 *Hattisbòreth*, id est de Algebra, ext. msc. in Bibl. Vatic.

כא' ר' אברהם ברצילוני עיין אברהם בר יהודה ברצילוני.

51 R. ABRAHAM Barcellonius. Vide *Abraham Bar Iuda, &c.*

כב' ר' אברהם גאלאנטי איטאליאנו חבר פירוש ארוך על ספר הזהר משמעון בן יוחאי ועשהו בקיצור ר' אברהם אזולאי כמו כתבתי למעלה במיון מ"ג.

52 R. ABRAHAM GALANTE Italus scripsit *Explanationem in librum* זהר *Zohar* R. Simeonis Ben Iochai, quæ hactenus nuspiam excusa est, quod sciam. In Epitomen illam redegit R. Abraham Azulài, & Venetijs impressa fuit an. mu. 410. Chr. 1650. vt supra ad num. 43. annotauimus.

כג' ר' אברהם גדליה עיין ר' אברהם בן שמואל גדליה.

R. ABRAHAM GHEDALIA',

53 Vide *R. Abraham Ben Samuelis Ghedalia*.

כד' רבי אברהם בן גזיז חבר ספר לחם אבירים.

R. ABRAHAM BEN GAZIZ

54 scripsit librum לחם אבירים *Lèchem Auirìm*, id est *Panis fortium*, seu *Angelorum*, Tit. ex *Psal*. 78: 25.

כה' ר' אברהם ניון חבר סדר תפלות ועשה עליהן פירוש בקיצור.

לבריאה ; ורואיי שמפר יוחסין דף קמ״ב עמוד ב׳ : סוף סנה
חבר גם כן ספר
ל׳ : בעיקרי האמונה הנקרא בלשון ערבי אל׳ עקידה
אל׳ רפיעא : וספר
נ׳ : חכמת התכונה שנת ל׳ תתקל״ו ונשרפת בטוליטולה :
וזה הרא״בד מזכיר הרמב״ם בכ״מ שנה ושלא
בכעסו שכתב לבנו : והיה להרא״בד תלמיד חכם
חסיד נקרא ר׳ מאיר ונתקנה שכתב הרמב״ם אל ר׳
שמואל ן׳ תבון אשר חכמות לו שכתבת וזה רבי מאיר
תלמיד הרא״בד הרב הגדול שבהשקילה : וזה הרא״בד
היה בעל ההשגות בשנים רבים שלא היה מצוה כל כך׳
כי הרא״בד לא השיגו בלשון ומבקש דעת ; ורואיי
באליו ומספר בנגות הרמב״ם ככרכה ברוב השגותיו ;
כי בעל ההשגות היה בדור הכא באשר קראה לשמה
פירוש ב״ס וזה ספר הקבלה נדפס בויניציאה שנת ש״ס
לפ״ק בבית עלדקו לאוניילו וסמיכילן ; ובבזיליאה
בבית לאבתמסילו פרוביניילו שנת שמ״ם לפ״ק :

57 R. ABRAHAM BEN DAVID HALEVI, quem alij Ben דאוד *Daùd* alij Ben דאור *Diòr*, vel דאורי *Diorì* vocant, Ben Rau, Isaac, Bē Rau Baruch, Ben Isaaci Cordubensis, ipsius Rau Baruch, ex sorore nepos, & discipulus fuit, ex *Iuchas. fol.* 62. b. qui ex Auctore *Scelsceleth hakabalà fol.* 40. *circa fin.* obijt an. mu. 4886. Chr. 1126. Hinc apparet floruisse tēpore Regis Alphonsi vij. cuius meminit hic idem auctor in libro Kabalæ, de quo statim : eumque מלך מלכים *Mèlech melachìm*, Regem Regum vocat, cùm *Iuchas. fol.* 129. b. qui ob insignes victorias de Saracenis reportatas, Imperator Hispaniarum est appellatus. Hispanus itaque fuit hic Auctor, & Rabbinatum in Pesquera non longè à fluuio Durio in veteris Castellæ Regno sita, exercuit. Scripsit librum magnæ apud Hebræos existimationis, & nominis, quem vocauit.

ספר

55 R. ABRAHAM GHEO'N, scripsit *Dispositionem*, seu *ordinem precum*, cui & *Scholia* addidit breuiora, ex Plant. num. 472.

נו ר׳ אברהם ן׳ דאגור לוי הספרדי
פילוסוף חבר ס׳ האמונה רמה על פילוסופיה ועל גילגול
הנפש : נמצא בתיבת יד בווטיקאנו ונכתב על ידי, ר׳ יצחק בן
שלמה במדינת פילאנדרס שנת רל״ה ; ויש ספר אחר מהאמונה
רמה : עיין ר׳ אברהם ן׳ דאוד :

56 R. ABRAHAM ABEN DAGVA'R Leuita Hispanus, & Philosophus, scripsit librum, cui titulum fecit אמונה רמה *Emunà ramà. Fides excelsa*, quò Mosaicam legem cum Philosophicis placitis nititur concordare. In eo agitur etiā *De Transmigratione animarum*; & an creatæ fuerint in principio rerum, vel quotidie creentur quando sc. in corpora infunduntur, ext. msc. in Bibl. Vatic. scriptus à R. Isacho Ben Salomonis in Prouincia Flandriæ, an. mu. 5230. רל״ה Chr. 1470. Papyr. in 4. Est & alius liber cum hoc eodē titulo אמונה רמה *Emunà ramà*. Vide *R. Abraham Aben David*, num. mox sequen.

נז ר׳ אברהם בן דוד הלוי המכונה
הרא״בד הספרדי אשר בעל ס׳ יוחסין דף קנ״ט עמוד ב׳ כתיב
שנמצא קראו אברהם בן דאורי היה איש חכם ובן אחותו של
ר׳ ברוך ותלמידו היה וחבר ספרים הרבה :
באחד מהם קראו ספר הקבלה וסדר בו כיצד קבלו הדורות
דור אחר דור מעתה הכביא עד סוף ר׳ יוסף בן מיגש הלוי ועל
בן בשם מפורש בקרא שמה דור עולם ; ובספר שלשלת
הקבלה בדף מ׳ קראו ספר הוא סדר עולם : וכתב ר״ל אותו
שהיה אברהם בן דאוד בן רב יצחק בן רב ברוך שכתוב לעיל חבר
ספר הקבלה : ובספר יסוד עולם באמר כי זה הרב היה נקרא
הרא״בד על שם שמפסיק שהיה נקרא ן׳ דאוד : ונהרג לשמו
של רבנו הגוראים אותו שנכתב משם שנת ל׳ אלפים תתקכ״ט

Kabalæ præbuit Hæreſis Saducæorum, quæ per Hiſpaniarum partes, & præcipuè per Caſtellæ,& Legionis Regna inter Hebræos tunc temporis graſſabatur, eoſque non parùm vexabat: Nam quidam ſenex, & Doctor illius ſectæ vocatus אבו אלפראג *Abù Alphràg*, non voce tantùm, ſed etiam ſcriptis illos laceſſebat. Compoſito namque libro contra Hebræorum cęremonias,ac traditiones; omnes inanes, vanas, futileſque aſſerebat, veramque Synagogam apud Saducæos reperiri, varijſque rationibus hoc ſtatuminare contendebat. Contra hunc Saducæorum anteſignanum inſurgit Abraham Leuita, librumq; componit, quò veritatem ſuæ Synagogæ, ex duplici capite probare intendit, videlicet, ex *ſucceſſione*, ſeu traditione doctrinæ maiorum ad poſteros, & ex *Vniuerſalitate*, ſeu communione ipſius doctrinæ, eo quia omnes Synagogæ vbique terrarum ita idem ſentiant, vt nulla ſit diſcrepantia inter illas, quod de Saducæorum Hæreſi dici non poteſt. Hoc,quod de Synagoga Iudaica dicit R.Dauid Leui, veriùs dicitur, & quidem certiùs verificatur in Eccleſia Catholica, quæ vbique terrarum, longè latèque diffuſa, vna in vnitate fidei eſt, quæ ſub vno capite viſibili Petri ſucceſſore gubernatur, & regitur. Non ita Heterodoxi gloriari poſſunt, cùm illorum fides in innumeras ſectas diſtrahatur, vt verè, quidam illorum dixerit aliquando.

Vna fides cùm ſit, quam nos docuere parentes,
Cur modo tot fidibus luditur Vna fides?

Hunc librum magni faciunt Iudæi.

ספר הקבלה *Sèpher Hakabalà*, id eſt, *Librum traditionis*, ſcil.doctrinæ Moſaicæ à maioribus ad poſteros tranſmiſſæ. Et eſt quaſi abſoluta Chronologia patrum, Principum, & Doctorum Iudaicæ gentis.Incipit à protoparente noſtro Adamo, à quo per continuatam ſucceſſionẽ, probat Eccleſię dogmata vſq; ad Noë effluxiſſe. A Noë ad Abrahamũ. Ab Abrahamo ad exitũ filiorum Iſraël ex Ægypto: Progrediturq; à Moſe poſt promulgatam legem in Sinai monte, ad Iudices, Prophetas, & Reges; & ſubinde proſequitur per inferiora tempora poſt ædificatum templum per Zorobabelem, illiuſque euerſionem, per Sapientes, quocunque nomine cenſeantur,ſiue תנאים *Tannaìm*,ſiue אמוראים *Amorraìm*, ſiue רבנן סבוראי *Rabbanàn Sauorràì*, ſiue tandem הגאונים *Hagghaonìm*, quouſque ad tempora R. Ioſeph Ben Megas Halleuì perueniatur, qui, & ipſe viuere deſijt an. mu. 4901.Chr. 1141. *Iuchas*. fol. 131.& 162.b.

Hæc Eccleſiæ nota, nempè ſucceſſio verę doctrinę per ora Prophetarum atq; Doctorum, vſque ad aduentum Domini in quem crediderunt antiqui Patres vera fuit, & legitima (De vera inquam doctrina intelligimus, non autem de Phariſaicis traditionibus à Chriſto Domino impugnatis) at deinde interrupta quidem in Synagoga Iudaica, ſed continuata in Chriſto, & per Apoſtolorum Principem Petrum,ſuper quem ædificauit Eccleſiam ſuam, per perennem Summorum Pontificum in Cathedra legitimè ſedentium ſucceſſionem, fuit propagata.

Occaſionem ſcribendi hunc librum

1590. eadem forma reperiuntur.

Præter hunc librum Kabalæ contra Abu-Alphrag editum; ſcripſit etiam.

2 תשובת *Theſciuuàth*, id eſt reſponſionem præciſam ad librum prędicti Abu-Alphrag, quem ſuper ſectionem בראשית *Bereſcith* Geneſeos, & ſect. מסעי *Maſſaè* manſionum ad cap. 33. Num. ſcripſerat contra Rabbaniſtas. Huius fit mentio ab eodem *Harauàd* in hoc eodem libro Kabalæ circa fin. vbi ipſe de ſe ita loquitur.

ואני כתבתי תשובת ספרו והראיתי לתלמידים סכלותו וכו׳

Veanì cathàuthi theſciuuàth ſiphrò, Veharaìthi lethalmidìm ſechlutò, &c. Id eſt, *Et ego ſcripſi reſponſionem ad eius librum, & oſtendi diſcipulis ſtultitiam eius, &c.* Iſta reſponſio hodie non reperitur, quod ſciam. Scripſit Arabica lingua teſte auctore libri Iuchaſ. fol. 131. b. in fin. librum

3 אמונא רמה *Emunà Ramà, Fidei excelſæ*, quē Arabicè appellauit עקידה אל רפיעה *Akedà al rephiàh*, ſeu אל עקירה אל רפיעה Et de fundamentis, ſeu articulis fidei Iudæorum tractare dicitur.

In Bibliothecà Vaticana extat Codex mſc. in fol. Papyr. cum titulo ספר אמונה רמה *Sèpher emunàh ramà. Liber fidei excelſæ*, & nunquam fuit excuſus, vt puto, qui itidem huic Abrahamo Aben Dauid tribuitur. In eo agitur, de coactione & libertate voluntatis humanæ, & diuiditur in tres tractatus.

I. Agit *De principijs naturalibus*, & quomodo per ea poſſumus attingere, quæ ad fidem ſpectant.

II. *De principijs fidei, & legis.*

III.

apud quos ſummæ auctoritatis eſt, eumque paſſim citant ſub nomine הראב״ד *Harauàd*, id eſt *R. Abrahami Ben Daùd*, vel *Dauid*, contracto vocabulo ex quatuor initialibus literis iſtarum vocum, & quem compoſuit an. mu. 4921. Chr. 1161. vt legitur in libro יסוד עולם *Ieſod holàm* relato ab auctore *Scelſcel. hakab.* fol. 42. & vt etiam paret in hoc eodem libro Kabalæ Harauad, pag. *mihi* 64. b. ætate prima רבנן סבוראי *Rabbanàn Sauorrài*. Et quò nos ſępè vſi ſumus in hoc Opere noſtro conſcribendo. Hunc primò Gilb. Genebrardus latinum fecit, & impreſſus fuit Pariſijs an. Domini 1533. & ibid. an. 1572. cuius exemplar inter Codices latinos Bibl. Vatic. habetur, vnà cum Conſtantino Manaſſe in 8. Prodijt etiam Baſileæ ex officina Frobeniana an. Domini 1580. cum latina interpretatione è regione textus Hebraici, quadrato charactere, & in 8. At quia Genebrardus in ſua tranſlatione, exemplari quodam Hebraico eſt vſus, in quo vltra Haai Gahòn non progreditur: ideò in ea tranſlatione, quæ additur in fine ſuæ Chronologiæ Pariſ. excuſę in fol. an. Domini 1600. nonnulla deſiderantur, ea ſcilicet, quæ poſt Haai Gahòn in cęteris exemplaribus habentur, vſque ad Abrahami Aben Ezræ tempora, quæ ab aliquo alio iuniore auctore addita fuerunt, & in exemplaribus Hebraicis, tum Venetis, apud Marcum Antonium Iuſtinianum an. mu. ש״ה 305. Chr. 1545. in 4 tum Baſileenſibus, apud Ambroſium Frobenium an. ש״מ 340. Chr. 1580. in 8. & iterum, apud eundem, anno Domini

Hiſpania relinquere religionẽ ſuã:quod ſi aliquando ſuſpenſi,vel flammis additi fuerunt; ideò hoc factum eſt, quia cum Religionem Chriſtianam ſuſcepiſſent, poſtea ad vomitum redierunt, iterum ſuperſtitionem Iudaicam profitendo, ſic tanquam relapſi, vel pertinaces,meritas pœnas flammis luerunt.

Spizelius in Bibl. Vniuerſ. attribuit cuidam Abrahamo Aben Daùd librum Aſtrologicum mſc.ſub tit. תכונת זכות *Techunàth Zacùth*, id eſt *Aſtrologia Zacuti*, quem R. Abrahamo Bar Samuelis Zacuto reſtituendum putamus. Videſis ſub hoc nomine R.Abr. Bar, Sam. Zac.

נ״ו ר׳אברהם ן׳דאוד לוי הסני ספרדי

בקבלה גם כן הראב״ד רב בפשקיירה היה בדור הרמב״ם ועמד כנגד ספרו חי״ד השגות בדברי קנטורין וביזיונות. ובהשיג הרמב״ם את הדברים הללו אמר עליו. אמרו לרב שבפשקיירה שאם התחיל לא ישלים. ואומרים כי הראב״ד לא השלים ספרו: ואומר הלא״ה בר נחם בתשובותיו הל״ל שמעתי שהרמב״ם ראה בהשגות שהשיג הראב״ד עליו. ואמר מימי לא נצחני אלא בעל מלאכה אחת. ואמר בעל ספר יוחסין דף קל״ב עמוד א׳ ואני אומר כי בכיס דבריו הלא בעבור זה בשום יקום ולפי שהם הרמב״ם היה חושש השגותיו היה קשה להם: וגם על זה השיב הלא״ה בר נחם בתשובות הלא ובתשובה להראב״ד שכתבו שאמר על הרמב״ם הלא כתב ולכתבו ישישים: ואומר אני כי לא נמצא תשובה בזאת. אבל זה אמת הדבר יוכל להיות כי הראב״ד בן דוד סוקן בעל ספר הקבלה היה כי בלולי היה עדיין חי בימי הנות הרמב״ם: ונראה בהלכות עדות פ״ו ותקונות אחרים כי הראב״ד בעל ההשגות עליהם גם כן על דברי ן׳ עינם. ואם בן כראה שהראב״ד סוקן סבר ההשגות לספר הלל: וזה הראב״ד בבסור סבר ספר אחר הבקרא ס׳ בעלי הנפש על הדינים ונדפס בויניציאה שנת הש״ל לפ״ק על ידי יואן דיגארה: וחבר גם כן פירוש על ספר יצירה: ועשה חדושים לגמרות ונפרש על מסכת עדיות: ועשה החשגות על רבינו זרחיה הלוי. והשגות על הרב אלפסי. ואלוני בספר יוחסין דף קל״ב:

III. *De medicina animæ*, & qua via mederi poſſit, ſi à caducis & mundanis rebus attrahatur,& infirmari contingat. Itemque aliquot Philoſophica, & moralia effata adducit, quæ authoritate Sacræ Scripturæ confirmat. Eſt moralis, & bonus liber.

IV. Scripſit quædam ad התכונה *Hathechunà*, Aſtronomicas ſcientias pertinentia,in eodem Iuchaſſ. fol. 132. Qui (ait) morte violenta obijſſe religionis cauſa, an.mu. 4640.Chr. 1180. Toleti fol. 131. b. & 162. b.

Cætera opera, quæ huic Auctori ab aliquibus tribuuntur & præſertim השגות *Haſſagòth*, *animaduerſiones* in librum חי״ד *Haijad* R. Moſis Ægyptij, in ſequẽti exhibebimus Auctore,& cuius ea ſint Auctoris examinabimus, & argumentum illorum, qui exiſtimant non eſſe huius Harrauad, quia amiciſſimus R. Moſis Ægyptij fuerat, & idem Ægyptius de eo honorificè loquatur, maximè in Epiſtola ad R. Samuelem Aben Tybbon, quà *Harrauàd* vocat הרב הגדול שבפסקירה *Harràu haggadòl ſchebepiſkuèra*. *Magnum magiſtrũ Piſquieræ*: Harrauàd verò qui animaduerſiones contra Ægyptium compilauerat,verbis contumelioſis illum laceſſat & vrgeat; an aliquid valeat,ſtatim poſt hunc Harrauad videbimus.

In libro שבט יהודה *Scèuet Iehudà* שמר 5. pag. mihi 56. fit mentio cuiuſdam Abrahami Leuitæ Bar Dauid, vel Daùd, qui an. mu. 143. min. ſupp. Chr. 1372. iuſſu Regis Hiſpaniarum ſuſpenditur.Iudæi dicũt,quia noluit deſerere Iudaiſmum; ſed hoc mendacium eſt, quia nunquam coacti ſunt Iudæi in

Harrauàd iuniore, cùm iste omninò contemporaneus *Harrambàm* sit, ideò intelligi debet de seniore. Quod si ita est, non hic iuuenis *Harrauàd*, sed senior, has animaduersiones composuisse fatendum est, neque temporis ratio huic opinioni contraria videtur, quia liber היד *Haijàd* seu משנה תורה *Miscnè Thorà* absolutus fuit an. 4937. & *Harrauàd* senior interijt an 4940. Triennij igitur interuallo, benè quidem & commodè potuit in illum animaduerti suis השגות *Hassagòth insecutionibus*. Neque argumentum de amicitia, & laudibus quibus seniorem *Harrauàd* prosequebatur *Harrambàmus* aliquid officit, quia eo tempore nihil sciebat *Harrambàm* de huiusmodi animaduersionibus, ideò seniorem magistrum ac Rau honorabat & venerabatur *Harrambàm*. Accedit; quòd iste *Harrauàd* subsannat, & irridet etiam verba Aben Megas, magistri *Harrambàm* vt apparet in הלכות עדות *Halachòth edùth*, cap. 8. & alibi sæpè quibus in locis, & riualem magistrum persequitur, & discipulum illius flocci facit, quæ non ita benè iuniori *Harrauàd* aptari possunt sicut seniori. Scripsit itaque hic Auctor

2 ספר בעלי הנפש *Sèpher baalè hannèphese*, id est *Viros animatos*, & est liber legalis varias iuris decisiones complectitur, excusus reperitur Venetijs an. mu. ש״סה 365. min. supput. Chr. 1605. apud Io. de Gara in 8.

3 פירוש על ספר יצירה *Pirùsc al Sèpher Ietzirà*, *Commentarium in librum de formatione*, qui Abrahamo Patriarchæ tribuitur, vt supra vidimus, qui cõiunctim cum eodem, excus. est Mantuæ anno mu.

קל״ב ע״ש שנפטר הראב״ד בפוסקירש ל״ג בפפקיירש בפ״ש
בתכונה שנת ל׳ אלפים תתקלט והכהנים עמו לא קברו:

58 R. ABRAHAM ABEN DAV'D LEVI IVNIOR, qui & ipse ex initialibus dictionum literis abbreuiatè dicitur הראב״ד *Harrauàd*, post R. Abraham Ben Dauid mox recensitum, alter Rau in Pisquiera oppido, vixit ætate R. Mosis Bar Maiemonis, contra quem, & eius librum היד *Haijad*, acerbas & contemptibilium verborum plenas *animaduersiones* scripsit, quas

1 השגות *Hassagòth*, nuncupauit. Hæc audiens R. Moses seu *Harrambàm*, vt refert R. Salomon Ben Tzèmach in responsionibus num. 6. dixisse fertur. *Nullus hactenus me vicit, nisi vnius operis auctor.* Auctorem istum emulum suum intelligens, de quo addidisse (inquiunt) *Dicite magistro qui est in Pisquera, quod si inceperit, non perficiet*, scil. opus absoluere. Quod experimento probatum est, ait auctor *Sceb. scel. hakab. fol.* 43. quia deinceps, anno integro non superuixit; non intelligens, quòd si ita contigerit, casu, non ex Rabbinica prædictione euenerit. Istę animaduersiones excusæ sunt cum operibus היד *Haijàd* ipsius Mosis Bar Maijmonis, in magno folio, apud Bombergum, & Bragadinum, vt videbimus in Mose suo loco. Sunt nonnulli, qui existimant, *Harrambàm* non vidisse has animaduersiones; quia procul dubio illis responsione occurrisset; & quòd alicubi in suis responsionibus dixerit *Harrauad* de *Harrambam*, שהוא נער ואנחנו ישישים *Scebù nànghar vehanàchnu iescisìm*. *Quod ille esset puer, nos verò sumus decrepiti*, quod intelligi non potest de

mu. ש׳כ׳ב 322. Chr. 1562. in 4. & cuius bonam partem latinam fecit Io. Stephanus Rittangelius, & Amstelodami prodijt vnà cum *Sèpher Ietzirà* an. Domini 1642. apud Io. & Iodocum Ianssonios Hebraicè, & Latinè in 4. scripsit.

4 חדושים לגמרות *Chidusc'im leghemaroth*, *Nouellas, explanationes* in aliquot Talmudicos, tract. & præsertim in Cod. עדיות *edaijòth*, *Testificationum*, excusæ reperiuntur in corpore Talmudis Babylonici Venet. an. mu. רץ׳ח 5290. Chr. 1530. apud Danielem Bombergum in fol. scripsit.

5 השגות על רבינו זרחיה הלוי *Hassagòth al rabbènu Zarachià halleuì*, *Animaduersiones* contra opera Rabbi Zarachiæ Leuitæ.

6 השגות על הרב אלפסי *Hassagòth al haràu Alphesì*, *Animaduersiones super Rau Alphes.* Tandem obijt Pesquieræ vespera Sabbathi encœniæ Templi an. mu. 4959. Chr. 1199. & à Sacerdotibus Iudaicis tumulatùr, vt refert *Iuchas. fol.* 132. circa init.

Ex his quæ diximus euidenter patet, duos fuisse *Harrauad*, vt omnes eruditi Rabbini obseruarunt, cum R. Godolia *in Scelsel. hakab. fol.* 42.

Vnde apparet quam malè Buxtorfius in abbreuiat. pag. 178. vtrumque confundat, & vnum pro altero accipiat.

נ״ט ר׳ אברהם בר דוד אשכנזי אחד מט׳ חכמים
שחברו יחד ספר מרדכי :

59 R. ABRAHAM BAR DAVID Germanus, vnus ex IX. auctoribus qui מרדכי *Mordachì* composuerunt; quodque cum operibus Rau Alphes circumfertur excusum. Vide in מרדכי.

ס׳ ר׳ אברהם בר דוד מקרית יערים חבר ס׳
בעלי הנפש על ענין אישות, ונמצא בואטיקאנו בכתיבת יד על
הקלף :

60 R. ABRAHAM BAR DAVID DE KIRIATH IEARIM, quæ vrbs est in Tribu Iuda Ios. 15. 9. Scripsit librũ cui tit. est.

1 בעלי הנפש *Baalè hannèphesc*, id est *Possessores animæ*, seu *Viri animati*. Tractat *De matrimonio & eius vsu; De purificatione menstruatæ, & alijs ad matrimonium pertinentibus*, ext. msc. in Bibl. Vrbin apud Vatic. Pergam in 4. Hactenus excusus non est, quod sciam. Hic liber confundi non debet cum alio eiusdem nominis notato supra ad n. 58. quia sunt diuersi, & diuersorum Auctorum, quamuis vterque vocetur Abrahamus.

ס״א ר׳ אברהם דבלמש עיין ר׳ אברהם
בן מאיר דבלמש :

61 R. ABRAHAM DE BALMES: Vide *R. Abraham Ben Meir de Balmes*.

ס״ב ר׳ אברהם דיל ויקיו מפירארה חבר ס׳
זרע אברהם והוא לוח כל מאמרים של עין ישראל ונמצא כ״י
אצלנו לבד :

62 R. ABRAHAM DEL VECHIO Ferrariensis scripsit *Indicem omnium* מאמרים *Maamarrìm*, id est *Dictorum*, seu *historiarum allegoricarum*, quæ in libro עין ישראל *en Israel* repeririuntur. Hactenus in lucem non prodijt, sed msc.

quod à myſterioſo מקף *Makàph* tanquam duplici catena, duritiem cum ceruice populi vinciente indicatur, & quæ à ſolo Deo auferri poteſt, qui miſericorditer quotidie clamat per os eiuſdem Moſis Deuter. 10. 16. וערפכם לא תקשו עוד *Veorpechèm lo Takeſciù od. Et ceruicem veſtram ne induretis amplius.* Cæterum, hæc Pſeudoprophetia, ſcripta fuit Ieroſolymis ab hoc R. Abrahamo Halleui an. mu. 5276. Chr. 1516. vt refert Auctor *Scelſcel.* loc. cit. trecentis annis à morte R. Moſis Bar Maijmonis Abataui R. Abrahami, Halleui, quod vix credi poteſt.

סד' אברהם בן רבי חייא הנשיא ספרדי היה בדור הרי"ף וחבר חבורים הרבה על פלך:

א' היה ספר גדול מתכונה ונמצא כ"י בותיקאנו:

ב' ספר על חשבון העיבור והתקופות והוא כ"י בותיקאנו ס"ל"ג:

ג' ספר על ז' ככבי לכת ומשורים יוניים: ומיוס ומפתחיים כ"י נמצא בותיקאנו:

ד' ספר על הגמטריא וטריגונומטריא ומוסיקה כ"י נגנוי ספרים ס"ל"ג:

ה' ספר צורת הארץ נחלק ל"ד שערים כ"י ונמצא בתקוס ס"ל"ג:

ו' ספר הגיון הנפש העצובה בדפקה דלתי התשובה: והוא ספר המוסר ועל מדות טובות: ושמחבר הוא פה בספר ל' אלפים שנים ספר שמות רבי יצחק אלפסי בשלשלת הקבלה דף כ"ל:

64 R. ABRAHAM CHIIA' diſcipulus R. Moſis הדרשן *Haddarſciàn* Hiſpanus, inſignis Aſtronomus; multa Aſtronomica opera ſcripſit: ea, quæ ad meam notitiam peruenerunt ſunt.

1 Prægrande opus *De rebus Aſtronomicis,*

mſc. in 4. aſſeruatur Florentiæ in muſęo Hebraico R. Zachariæ de Porto. De quo infra agemus.

סג' ר' אברהם הלוי בן דוד בן עובדיה בן אברהם בן הרמב"ם היה כותן הרס"ב"ו וחבר בירושלם בשנת ה' אלפים ר"ע פירוש נבואה שנמצאת בחרבות ירושלם על סוד הקץ ובסוף כל נבואה קצת פירוש ולפי שהרבה סכנה רבי דוד א'. היה שקלל והחרים לכל מי שיגלה רז זה לנכרי ושמעם שלמד לגלות לפי שיש בקצת שעבודים ששם סכנה הרבה: כן דאיתי כתוב בספר שלשלת דף ל"ו בקנור:

63 R. ABRAHAM LEVITA BEN DAVID, *Ben Abdiæ, Ben Abrahami, Ben R. Moſis Maijmonis,* ſcripſit expoſitionem in נבואה על סוד הקץ, *Neuuàh al ſod Hakètz, Prophetiam ſuper myſterium finale,* hoc eſt *Aduentus Meſſiæ,* tandiù fruſtra à Iudæis expectati. Dicitur in *Scelſcel. hakab. fol. 46.* hanc inuentam fuiſſe in deſolatione, ſeu ruinis Ieroſolymitanis, & ad calcem vniuſcuiuſque partis prophetiæ addita fuit explicatio. Et quia res periculoſa Iudæis foret, & in diſcrimine adducerentur, ſi huiuſmodi myſteria alicui non Iudęo reuelarentur, ideò ſub diris excommunicationibus, atque maledictionibus, prohibuit R. Dauid pater Abrahami, ne cuiquam non Iudęo manifeſta fiant. Ita delicatè ſe ſe ad inuicem palpant Iudæi, & vanis, ac mendacibus pſeudoprophetijs ſuam ceruicem indurant, vt tam Propheticè quam verè, Moſes aliquando de hoc populo locutus ſit עם-קשה-עורף הוא *Am-Keſchi-òreph hù. Populus duræ ceruicis eſt.* Exod. 32. 9. Ita vt durities ceruicis in hoc populo, veluti quaſi proprietas quarto modo, ab eo remoueri omninò difficile ſit,

Circulis. Quibus accedit Tractatus *De Musica*.

5. צורת הארץ, *Tzuràth haàrets*, id est *Forma Terræ*. Liber *De Mundo*, *& Elementis*. Diuiditur in 84 שערים *Sciaarìm*, *Portas*, seu *Tractatus*, quos omnes singulatim nimis longum esset recensere. Extat msc. in eadem Bibl. Vatic. in 4. Papyr. Habetur etiam msc. in Bibliot. Cæsarea scriptus anno Æræ Iudæorum 5232. Christi 1472, in 4. ex Spizel. in Bibl. Vniuer. Latinè factus ab Osualdo Schreckenfuchsio, & notis illustratus à Sebastiano Munstero, impressus Basileæ apud Henricum Petri an. 1546. quemadmodum etiam latinos fecerat omnes alios eius libros *De Arithmetica*, & *De Sphara*; & Hebraicè atque Latinè excusi sunt ibidem apud eundem Henricum Petri anno eodem 1546. in 4.

6. Præter hos Astronomicos Tractatus, scripsit etiam egregium librũ *Ethicum*, *& spiritualem*, cui titulum fecit

הגיון הנפש העצובה בדפקה דלתי התשובה:

Higaijòn Hannèphesc haatzuuà bedaphkà dalthè hathesciuuà, id est *Meditatio animæ dolentis, in pulsu portarum resipiscentiæ*. Spirituale Opusculum, diuiditur in quatuor columnas: In prima tractat *De hominis principio, & natura, deque mirabili humani corporis constructione*.

In secunda *De ijs, in quibus exercere se debet homo in hoc mundo*.

In tertia *De reditu ad Deum per contritionem post lapsum*.

In quarta *De arte benè moriendi, & De fine huius seculi*. Reperitur msc. in

 Bi-

nomicis. Habetur msc. in Bibliot. Vatic. & in Collegio Neophyt. Romæ in fol. Papyr.

2. ס' על חשבון העיבור: *Sèpher al ehesbòn Haibbùr*, id est *Liber supputationis Embolismorum*; vbi abundè de Kalendario. Opus in tres partes diuiditur. In prima agit *De Arithmetica*, tanquam prçludio, & introductione ad Kalendarium. In secunda *De Mensibus, Annis Lunaribus, & alijs ad eos spectantibus*. Tertia *De anno Solari*, תקופות *Tekùphis*, id est, *Solstitijs*, *& Aequinoctijs*, *Septimo anno quietis*, *& Iubileo*. *Deque Kalendario cæterarum Gentium*; eique alium tractatum adiungit *De Arithmetica*. Habetur etiam msc. in eadem Bibl. Vatic. Papyr. in 4. Aliud huius Operis exemplar reperitur msc. in Bibl. Vrbin. apud Vatic. In fol. paruo, scriptum 18. annis post mortem Auctoris, nempè an. mundi 4883. Chr. 1123. Aliud consimile exemplar asseruatur Romæ in Bibliot. Collegij Neophyt. msc. in Perg. in 4. Vbi in Tract. *De anno & eius partibus* dicitur, Christum Dominum natum an. mundi 3761. die Iouis, nona טבת *Teuèth*, id est *Decembris*, & quòd Christiani natum asserant die Sabbathi, an. mundi 3760.

3. Alium peculiarem Tractatum scripsit *De Planetis*, *& Sphæris*. *De Kalendario Græcorum*, *Romanorum*, *& Ismaelitarum*. Habetur msc. in Bibl. Vatic. Papyr. In fol.

4. Ibidem eiusdem Auctoris msc. Papyr. in 4. reperitur Tractatus *De Geometria*, *Propositiones de Triangulis sphæricis*, *Conuersione angulorum*, *&*

no non notato. Euulgauit autem illum anno Domini 1595. Scripsit & 2 אשת חיל *E'sceth chàil, Mulierem fortem*. Tit. *ex Prou.* 31. 10. In laudem mulierum virtutibus ornatarum. Excus. Venetijs an. mun. 5371. Chr. 1611. apud Danielem Zanetum in 8.

סו ר׳ אברהם בר חסדאי ברצילונה

ספר אגרת ושלח לר׳ יהודה בן אלפכאר על דבר מורה׃ וספר
ל׳ ׃ ספר התפוח׃ ונדפס בויניציאה על יד דניאל בומבירג
שנת ל״פ לפ״ק׃ ובריווא די טרינטו עם אגרותיו׃
ג׳ ׃ ספר ס׳ הנפש ומדבר באלינוס עם מורה על ספתם
ועל ספוק וכו׳ ׃ והעתיקו מלשון ערבי אל לשון עברי
ר׳ יהודה בן שלמה ׃ ונמצא בלשון לטין בווטיקאנו
בתיבת יד׃ וזה שנקרא העתיק מלשון ערבי אל לשון
הקודש ס׳
ד׳ ׃ מאזני צדק על מדות הנפש לפילוסופים מלשון ערבי׃

66 R. ABRAHAM BAR CHASDA'I claruit tempore R. Dauid Kimchij Barcinonæ, vbi Archi Rabbinus extitit. *Epistolam* misit Toletum ad R. Iudam Alphacarem *monitoriam*, vt ab incępto consilio defendendi Rabbinos Monpessulanos contra Ægyptij librum desisteret. Habetur inter alias Epistolas eiusdem Ægyptij Venetijs excusas in 8. an. mun. 304. m. sup. Chr. 1544. Vide *R. Dauid Kimchi*. Scripsit 2. ס׳ התפוח *Sèpher Hatthapùach*, id est *Librum pomi*, Arabicè. Complectitur varias collectiones morales ex dictis & sententijs Philosophorum. Excusus Venetijs apud Danielem Bombergum an. mundi לפ״ק 279. minoris supput. Christi 1519. Deinde Riuæ Tridenti, cum eisdem Epistolis annectitur. Scripsit

3. ספר הנפש *Sèpher Hannèphesc*, id est *Li-*

55 Bibliot. Vaticana Papyr. in 4.

Tandem diem clausit extremum an. mundi 4865. Christi 1105. duobus annis post mortem R. Isaaci Alphesi. Dauid Gans, & *Scelscèl. hakkabalà. fol. 42. in prinс.*

סה ר׳ אברהם בן חנניה יגל

מונשיליצי ממשפחת הגליקי אשר יצא לדת הנוצרים ונקרא
שמו קאמילו יגל חבר בתוך היסודים ספר לקח טוב והוא ככלל
עקרי התורה הכוך לנערים בתשובת היסודים׃ ונדפס בויניציאה
בבית יואן די גארה׃
ב׳ ׃ ספר אשת חיל על מדות הנשים טובות נדפס בויניציאה
שנת הש״ע״א בבית דניאל זאניטו׃

65 R. ABRAHAM BEN CHANANIA' IAGHE'L de Monselice Italus ex familia Galiki inter Hebræos satis nota. Initio huius seculi relicta Iudæorum superstitione, Christum agnouit tempore Pauli V. Summi Pontificis, & à Camillo eius nomine ante Pontificatum, *Camillus Iaghèl* vocatus fuit. Officium reuisoris librorum Hebræorum an. 1619. & 1620. exercebat in Marchia Anconitana. Cuius subsignationes multæ reperiuntur in libris impressis, potissimùm in Bibl. Vaticana sub numeris librorum Hebræorum 22. 23. 24. 25. &c. 45. & 65. Cùm adhuc in Iudaismo versaretur scripsit

1 ס׳ לקח טוב *Sèpher lèkach tòu*, id est *Librum doctrinæ bonæ*. Tit. *ex Prou.* 4. 1. est *Catechesis Iudaica inter Discipulum & Magistrum*, quà per Dialogum, articulos fidei Mosaicæ, & alia ad mores pertinentia dilucidè, breuiter, & eleganter pertractat. Excusus est Venetijs apud Io. de Gara in 8. an-

RIE'L Leuita ſcripſit librum, cui tit. eſt

בןחמלך והנזירי *Ben Hammèlech Vehanazrì*, id eſt *Filius Regis, & Nazaraeus*. Liber moralis & præclarus eſt, è Græco in Hebræum, & ex Hebræo in Arabicum idioma tranſlatus. Regis filius, & Nazaræus ad colloquium introducuntur, quò rhythmis, & carminibus per Dialogum diſſeritur, & cui præfiguntur Præfationes, & Tabulæ. Excuſus במנטובה Mantuæ, cura & ſtudio R. Iacobi Patauini anno mundi ש״יז 317. min. ſupput. Chriſti 1557.

סח׳ ר׳ אברהם בן ר׳ יהודה חבר ספר על הרפואה ועל השתן: ונמצא כ״י בבית ספרים של קיסר ווינא:

68 R ABRAHAM BEN R. IVDÆ ſcripſit librum Medicum *De Vrinis*. Reperitur mſc. in Bibl. Cæſar. ex Spizelio.

סט׳ ר׳ אברהם בר יהודה ברצילוני חבר ספר ארבע טורים שמדבר מאלהות ונחלק בארבע טורים ועל כן נקרא ד׳ טורים ונכתב בברצילונה בקושטנטינא בבית ר׳ שמואל קרשקש ואברהם בן ליאון אלי קסטיל שנת ה׳ אלפים ל״ג ליצירה: והוא כתוב בכתיבת יד לבדו:

69 R. ABRAHAM BAR IVDÆ Barcellonius ſeu Barchinonenſis ſcripſit librum, quem vocauit

ארבע טורים *Arbaà Turrìm*, id eſt *Quatuor ordines*. Totus eſt Theologicus. Diuiditur in quatuor ordines, nempè partes.

I. Tractat *De Dei exiſtentia*.

II. *Diuina prouidentia*.

III. *Cauſa finali Legis Moſaicæ*.

IV. *Fine praeceptorum eiuſdem Legis*.

 Ex-

Librum animæ, quo homo de luto & cœno peccatorum educitur. Eſt liber moralis, vtilis, & iucundus lectu. Introducitur Galenus, & מוריא *Moria*, qui inter ſe confabulantur, & ad modum Dialogi tractant *De Anima, Corpore, & Intellectu*. Compoſitus primùm fuit Arabicè, deinde à R. יורא *Iudà Ben Salomonis* de verbo ad verbum in Hebraicam linguam tranſlatus fuit, & ab eodem Bombergo anno citato vnà cum ביאורים *Bijurìm* R. Iſarlès, in 4. iterum editur Venetijs. In Biblioth. Vaticana inter Codices mmſcc. latinos num. 4561. *fol.* 21. b. huiuſmodi Opuſculum in latinam linguam tranſlatum ab Anonymo reperitur cum hac inſcriptione: *Verba Galieni ad ſuum Diſcipulum Mauriam per Viam quæſiti. De Virtutibus, & bono regimine eum reſponſionibus*. Et in fine libri legitur: *Expliciunt Verba Galieni de Anima, & Corpore, & de Intellectu; & fuit tranſlatus hic liber ab Arabico in Hebraicum à Iuda filio Salomonis* הריזי *Harizi Hiſpani*. Codex eſt Papyrac. in fol. Vide infra, Verbo *Galenus*.

Tranſtulit etiam ex Arabico in Hebraicum Librum

מאזני צדק *Moznè Tzèdek*, id eſt *Bilances iuſtas*. Eſt liber Moralis, & Ethicus, cuius Auctor eſt אלוומאת אלגזל ערבי *Aluamàt Algazèl Arabs*.

סז׳ ר׳ אברהם בר חסדאי הלוי חבר ספר בן המלך והנזיר: על מדות הנפש ונכתב ראשונה בלשון יונית ואחר כך בלשון עברית ואחרונה בלשון ערבית: ונדפס במנטובה שנת ש״יז לפ״ק על יד יעקב מפדואה:

67 R. ABRAHAM BAR CHASA-

aliquibus specie diuersis, vt *Canis* nomen, quod cœlesti, terreno, & marino, nomine tenus attribuitur. Plantauitius dicit, se hunc librum habere msc. cuius agnomen legere non potuit.

עג' **רבי אברהם יהודי** חבר ספר חמלות הנפרדות העבריות ונעלם כ"י :

73 R. ABRAHAM IVDÆVS, cuius cognomen Plantauitius non potuit legere, eundem esse cum superiori ipse fatetur, scripsisse verò *Vocabula Synonima*, ea scilicet quæ sub diuersis nominibus eandem, aut penè eandem naturam, aut significationem habent, vt *framea*, *gladius*, *ensis*, *sica*, &c. Extat apud eundem msc. in 4. in charta subtilissima, vt ipse ait.

עד' **ר' אברהם יהודי** חבר ספר מתשבורת ונעלם כינויו יד בוואטיקאנו וכתוב לו' ברלס כי לאברהם חבר לזה ולא לפי יודע אם הוא לאברהם ן' עזרא או אחר :

74 R. ABRAHAM IVDÆVS, cuius cognomen ignoratur, scripsit librum cum tit. ס' תשבורת *Sèpher Tascbòreth*, id est *Liber De Geometria, & Algebra*. Extat msc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4. Vide pag. 17. vbi nomen Abrahami legitur, sed nescitur, an sit idem cum Abrahamo Aben Ezræ.

עה' **ר' אברהם יהודי** חבר ספר ראשית חכמה על התולדות ומשפטי הכוכבים : ונדפס בקולוניא שנת עמיפנו אלף תקל"ו בלשון לטין : עיין אברהם בן מאיר אבן עזרא :

75 R. ABRAHAM IVDÆVS, nescitur, an sit idem cum superiore. Scripsit libellum *De Natiuitatibus* à Io: Dryan-

Extat msc. in Bibliot. Vaticana Papyr. in 4. Scriptus est Barcinonæ Cataloniæ, in domo Chasdài Krèscas, ab Abrahamo Ben Leonis de Creta Insula, vt ibi legitur, an. mundi 5013. Christi 1253. Typis hactenus excusus non est, quod sciam.

Alium librum cum eodem tit. habes infra in *R. Iacob Bar Asser*.

ע' **ר' אברהם בן ר' יהודה חסאן** ספר לקוטים על הנביאים ראשונים ואחרונים וכתובים : מרש"י : רא"ע : רד"ק : רלב"ג ואחרים רבים בקיצור וקראו חבורי לקט נדפס בלובלין שנת שע"ב לפ"ק :

70 R. ABRAHAM BEN R. IVDÆ CHASSA'N scripsit

חבורי לקט *Chiburrè lèket*; *Compositiones collectaneas*, sed succinctas in Prophetas omnes, & in Hagiographa, ex Rasci, Aben Ezræ, Kimchio, Ralbag, & alijs compilatas. Excusæ Lublini an. mundi 372. Christi 1612. In fol.

עא' **ר' אברהם יהודי** חבר דרך אמונה :

71 R. ABRAHAM IVDÆVS scripsit

דרך אמונה *Dèrech emunàh*, id est *Viam fidei*. Eius meminit Dauid Gans in *Tzem. Dau.* vbi dicit claruisse anno mundi 5252. Christi 1492. sed nihil de eius argumento.

עב' **ר' אברהם יהודי** חבר ספר חמלות המשותפות העבריות ונעלם כ"י :

72 R. ABRAHAM IVDÆVS nescio quis, scripsit *Vocabula Homonyma*, ea scilicet quæ nomine communia sunt

ר' אברהם בר יואל לוי אשכנזי היה עז'
אחד מן תשעה שחברו המרדכי: עיין מרדכי:

77 R. ABRAHAM BAR IOE'L Germanus, vnus ex IX. Auctoribus מרדכי *Mordachì*. Vide מרדכי.

ר' אברהם בן יום טוב ביבאש עח'
חבר ספר המופת עם הגהות ולקוטים נמשכים מפירוש אבן
רשד נמצא כ"י בואטיקאנו על שם ביבאג:

78 R. ABRAHAM BEN IOM TO'V BIVA'SC Hispanus, scripsit librum, quem vocauit ס' המופת *Sèpher Hammophèth*, id est *Librum probationis*. Et est *Explanatio in priorum Analyticorum Aristotelis libros*, cum notulis desumptis ex Commentarijs ן' רשד Abèn Rasciàd. Extat msc. in Biblior. Vatic. Papyr. in 4. Vbi legitur ביבאג *Biuàgh*. Claruit circa an. Domini 1480. *Scelsceleth hakkabalà*. p. 62. b.

ר' אברהם בר' יחיאל כהן עט'
פורטו חבר ספר חוות יאיר והוא פירושות מיוסדים
על מאמרי חכמים הקדמונים בדרך הקבלה ובסדר אלפא ביתא
ובשם אותו לבכור ל' מסוף מאים מחוברם תלמיד ר' מסול קלירולם:
נדפס בוויניציאה בבית יואני קאליוני שנת ש"פ"ח לפ"ק:
ל' : חבר אגרת והוא אל ל' מסוף מאים ל"ל ונדפס
יחד עם ספר ל"ל:

79 R. ABRAHAM BEN IECHIEL COHE'N PORTO, scripsit חוות יאיר. *Chàuòth Iair*, id est *Villas Iair*, *Iosuè* 13. 30. Complectitur subtiles expositiones Kabalisticas aliquarum vocum Sacræ Scripturæ ordine Alphabetico dispositarum, potissimùm per נוטריקון *Notaricòn*, גמטריקון *Ghematricòn*, & ר"ת *Rascè Theuòth*. Excusus Venetijs an. mun. ש"פ"ח 388. min. supp. Chr. 1628. apud

Dryandro emendatū. De XII. *Cœli domiciliorum significatione* tractat, ad iudiciariam Astrologiam pertinet. Excusus Coloniæ 1537. vixit anno Domini 1150. vt manu reperitur scriptum in Codice Bibliot. Vatic. librorum impressorum sub num. 9395. Excus. Venetijs arte & impensis Erhardi Raidolt de Augusta an. 1485. in 4. vnde credi potest esse idem cum Abrahamo Aben Ezræ, qui eo anno viuebat, vt videbimus suo loco. Scripsit librum, quem vocauit

ראשית חכמה *Rescith chochmà*, id est *Initium Sapientiæ*, & est *Introductorium in iudicia Astrorum*. Eius quędam Opera in latinam linguam traduxit Petrus Apponensis. Vide infra in *Rabbi Abraham Ben Meir Aben Ezræ*, qui simili titulo librum Astrologicum de Arabico in Hebraicum vertit.

ר' אברהם יהודי העתיק עם ספרים עו'
מלשון ערבי אל לשון לטין על הרפואה: ונראה כי הוא היה
ר' אברהם בר שמואל זכות: עיין לקמן במקומו:

76 R. ABRAHAM IVDÆVS, cuius agnomen ignoratur, collato studio cum Simone Ianuensi ex Arabico in Latinum transtulit Ioannis Serapionis Commentaria *De facultatibus simplicium medicamentorum*. Excus. Venetijs 1550. In fol. apud Iuntas.

Transtulit etiam *De Natiuitatibus* libellum ex eadem lingua Arabica in Latinam. Item *Almanach perpetuum*. Omnia excusa Venet. an. 1525. in 4.

Crediderim quòd iste Auctor, sit idem cum R. Abraham Bar Samuelis Zacuto Astronomo celeberrimo, de quo infra agemus sub eodem nomine.

82 R. ABRAHAM CASLA'RI scripsit *Librum de Medicina* cum titulo מכלכל מחלה *Mecalchèl machalà*, id est *Sustentans infirmitatem*.

פג' ר' אברהם לוי ס' לבירת לב
חבר ספר משרא קטרין והוא מאמר ארוך על שבועות דניאל ואין מדבר באמת ולא משרא קטרין של כבולים : נדפס בקושטנטינא :

83 R. ABRAHAM LEVI scripsit librum cui titulum fecit משרא קטרין *Mesciarè kitrìn*, id est *Soluens nodos*, ex Daniel. 5. 12. Prolixè tractat *De supputatione septimanarum Danielis*. Probatur Iudæis Constantinopolitanis; sed reuera, multa futilia, & contra textum sacrum proponit.

פד' ר' אברהם הלוי הזקן חבר תקוני
שבת נדפס בסוף ראשית חכמה בקיצור והיה תלמיד קורדווירו :

84 R. ABRAHAM HALEVI HAZAKE'N, id est Senior, scripsit תקוני שבת *Tikunnè Sciabbath*, id est *Ordinationes Sabbathi*. Habetur in fine Compendij libri ראשית חכמה *Rescìth Chochmà*. Fuit iste discipulus Kordoueri insignis Kabalistæ, vt ibi indicatur.

פה' ר' אברהם בן ר' יצחק בר ר' יהודה בן ר' שמואל שלום מקשטלוניא
חבר ספר נוה שלום , כשמו כן הוא וזה המחבר היה עושה שלום בין בעליו של מעלה ובין בעליו של מטה ; והוא כולל מכל החכמות למודיות טבעיות אלהיות ומדרשות אגדות לכל אחד כפי הבנת ידו להשיג כדי להיותר למי עד , ומחלק לשלשה עשר מאמרים ודבר על חדוש העולם , בענינים אלהיים ככללים מופלאים

apud Petrum Aloysium, & Laurentium Bragadinum, in domo Ioannis Coleonis. In 4. Scripsit
אגרת אלר' שמואל ח"נ ל *Epistolam ad R. Samuelem Chaijm* prædictum. Excusa est vnà cum supra notato libello.

פ' ר' אברהם כהן ספרדי ראש ישיבה
בבולוניא וחבר ספר החסידים ; ועשה פירוש לשאלתות דרבי אחאי ; כמו נרשמין בספר שלשלת הקבלה דף ס"ס ; עמוד ב' ;

80 R. ABRAHAM COHE'N Sacerdos Hispanus Archisynagogus Bononiensis circa an. mun. 300. min. supput. Christi 1540. vel paulò ante; Nam in *scelscel. hakab.* pag. 65. b. recensetur inter Rabbinos, qui ætate R. Ioseph Karo vixerant, Karo verò obijt an. 5300. vt ibi legitur. Itaque scripsit

1 ס' החסידים *Sèpher hachassidim*, *Librum beneficorum*, seu *piorum*, habetur loc. cit. sed ibi nihil de illius argumento. Scripsit etiam ex eodem

2 פ' על שאלתות רב אחא *Perusc al sceeltòth*, *Commentarios in Postulata Rau Achà*, de quo vide infra in רב אחאי *Ràu Achài*.

פא' רבי אברהם כליץ חבר ספר המוסר
ונדפס בקושטנטינא :

81 R. ABRAHAM CALE'TZ scripsit ס' המוסר *Sèpher hammusàr*, id est *Librum disciplinæ*, seu *eruditionis*. Tractat *De Virtutibus moralibus*. Excusus Constantinopoli in 4.

פב' רבי אברהם כסלארי חבר ספר
מכלכל מחלה :

מופתים קוריים : בידיעת השם יתברך הפרטיים ובהשגחתו ותורת
בית העולם . בהשגחה הפרטית : בענייני השכלים הנבדלים : ובל
הקבלה ונפלאות הנביאים ונבואתם : והשארות הנפש של אדם אל עולם
שכרה וקרבנות : ואל הנפש אחרי מות הגוף ובתו היא יזכה
לנפשים כלומר שמתענג יחד בגופו :

85 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC BAR R. IVDÆ, BEN R. SAMVELIS SCIALOM Catalanus composuit librum Iudaicis dogmatibus repletum, quem vocauit נוה שלום *Neuè scialòm, Habitaculum pacis*, tit. ex Isaiæ 32. 28. Quo (vt iactat Auctor) cœlestia terrestribus, diuina humanis iunguntur. Est liber totus Philosophicus, & Theologicus, & certè valdè eruditus; complectitur omnes ferè scientias, & doctrinas, cùm naturales, tùm diuinas, allegoricas & mysticas, nullo tamen ordine seruato; nam per XIII. המאמרים *Hammaamarim*, id est *Tractatus*, in quos diuiditur, promiscuè tractat *De Mundo* quòd non potuerit esse ab æterno. *De Deò, Lege Diuina, De Dei cognitione circa particularia. De libera hominis Voluntate, & electione. De Diuina prouidentia. De Intelligentijs separatis. De doctrina Kabalæ, & eius fundamento. De Prophetis, & Prophetiæ excellentia. Hominis prosperitate, seu beatitate. De Mosaica Lege, illiusque sacrificijs, & oblationibus. De Anima rationali, De illius statu extra corpus, & reassumptione corporum in resurrectione, Vt & ipsa animabus Vnita, delectationem, & gaudium eis congruum percipere possint.* Vbi etiam *de Oratione*. Et tandem aliquibus quæstiunculis Philosophicis discussis, *De formatione hominis in Vtero materno, & quomodo Vterque parens ad*

illam concurrat, &c. absoluitur liber. Excusus Venetijs apud Ioannem de Gara an. mundi 5335. Christi 1575. In 4. Plantauitius nu. 442. legit anno 365. Christi 1605. apud eundem Ioannem de Gara, sed videtur esse mendum. In fine libri præter Tabulam materiarum, extat etiam Tabula omnium versiculorum Sacræ Scripturę, qui in libro adducuntur, & explanantur.

Cœterùm, hic Auctor claruit anno mundi 5249. Christi 1489. obijtque anno 5252. Christi 1593. ex *Scelscel. hakab.* pag. 62. b. & R. Dauid Ganz in *Tzèmach*. Anno scilicet expulsionis Iudæorum à Regnis Hispaniæ.

פו ר' אברהם בן יצחק לניאדו

ספר מגן אברהם : על רזי תורה על ברית מילה , נשואין
צדקה וידוי תשובה ואבלות על דרך הדרוש : הדפס בווינציאה על
יד דניאל זאניטו שנת השס"ג לבריאת עולם בעיון רב רבי יצחק
גרשון : וחבר גם כן ספר נקודות הכסף על שיר השירים :

86 R. ABRAHAM BEN ISAAC LANIADO, Italus scripsit

1 מגן אברהם *Maghèn Aurahàm*, id est *Clypeum Abrahæ*. Opus valdè commendatum ab Hebræis, tractat enim *De varijs mysterijs Legis Mosaicæ*; Item *De Circumcisione, Nuptijs, Eleemosyna, Confessione peccatorum, Resipiscentia, & Luctu funebri.* Omnia XVII quæsitis expendit more concionatorio, & dilucidè pertractat. Excusum Venetijs, typis Danielis Zaneti an. mund. שס"ג 5363. Christi 1603. studio & diligentia R. Isaaci Gersonis. In 4. Scripsit

2 נקודות הכסף *Nekudòth Hacchèseph;*

Pur.

Puncta argentea. Tit. *ex Cantico Canticorum* 1. 11. *Est explanatio Cantici Canticorum Salomonis*.

פו' ר' אברהם בן ר' יצחק מעיר

מונפשליירו המתחוכמה היה חותנו של הראב"ד המתקנים למעלה והיה אב בית דין וחבר ספר האשכול כן נכתב בספר שערי ציון ובספר שלשלת הקבלה דף ל' עמוד ב' ן' ויהיה כי הוא היה חלה בספר האמונות של רבי שם טוב כי אליו היה קבלה מאליהו כי זה הגאון היה מקובל גדול ואליהו היה מתגלה בבית מדרשו: ואומר בעל ס' שלשלת הקבלה שבאולי אל זה כיון הראב"ד בהשגת המשנה בהלכות סוכה פ"ו שאומר כבר הופיע רוח הקדש בבית מדרשינו מכמה שנים וכו' : ולא אין כן כי כבר נתעכבה השכינה מישראל כמו שאמר כל"ס ; ת"ל ; אמר ר' יוחנן י' מסעות נסעה השכינה לישראל במדבר ששה חדשים בתשובה ולא חזרו ; אם כן אמר בישראל אחר כוונתנו ; כי הנה לא חזרו בתשובה בעדבר היהודים שבזמננו על אחת כמה וכמה ; וזה המאמר נזכר בספר שלשלת הקבלה דף ל' ; עמוד א' ;

86 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC Monspesulanus Socer R. Harauad, seu R. Abrahami ben Dauid de quo supra ad n. 57. & 58. Fuit Pater domus Iudicij, id est Pręses Senatus, & ex libro שערי ציון *Sciaarè Tzion, Portarum Sion* habemus scripsisse

ספר האשכול *Sèpher Haëscòl, librum Botri*. Et est liber Ritualis, si Hottingero credimus, Class. 1x. Bibl. Orient. Kabalisticus, si Godoliæ in suo *Scelscèleth* fidem præstare velimus, quod conuenientius est; vide pag. 50. cui tamen nulla adhibenda est fides, quando ex mendaci *Scem Tòu* libro suo האמונות *Haemunòth* refert, in Academia huius Auctoris, Eliam aliquando apparuisse: Et addit Auctor *Scelscel. Hinc est, quod Harauàd in animaduersionibus ad librum Mosis Aegyptij, ad Codic.* סוכה *Succà, de Tabernaculo*

Capit. 8. *ait* : כבר הופיע רוח הקדש בבית מדרשינו מכמה שנים. *Cheuàr Hophìaa Rùach Hakòdesc Beuèth Midrascènu Michammè Scianìm*, id est, *Iam resplenduit Spiritus Sanctus in Academijs nostris ab hinc annis multis*. Sed hoc, mendaciū esse deprehenditur; quia si diuinitas recesserat ab Israële per 6. mēses in deserto, ad hoc, vt eos ad pœnitentiā reuocaret, vt ait R. Iochanan ר"ה *in Rosc hasciana* cap. 4. Quid dicemus de Iudæis nostri temporis in perfidia obsignatis? Et ad eos diuinitatem, seu Spiritum Sanctum descendisse, atque illorum Academias illustrasse dicendum? Absit. Sunt enim fabulosa Iudæorum sibi plaudentium adinuenta.

פז' ר' אברהם בן ר' יצחק הנרבוני ; עיין ר' משה נרבוני ;

87 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC HANNARBONI, de Narbona, vide *R. Mosis Narbonì*.

פח' רבי אברהם בן יצחק צהלון

ספרדי נולד בעיר צפת שבארץ הגליל עליון כאשר יראו הבקיא' בזה ראבי"ץ היה תוכן וחוכם בספרים והוא חבר שלשה ספרים,

א' ; ישע אלהים והוא פירוש על מגילת אסתר ; נדפס בויניציאה שנת של"ה לפ"ק ; על יד זואן די גארה ;

ב' ; ס' מרפא לנפש והוא הבעלת החכמה לכל החולים הנפשות על תיקוני הנפש על ... לוריא ; נדפס בויניציאה שנת בשל"ה ; לפ"ק ;

ג' ; יד חרוצים על תקיעות תקופות ומולדות ; נדפס בויניציאה שנת של"ה ; בידי זואן די גארה ;

88 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC TZAHALO'N Natione Hispanus, patria ex Vrbe צפת *Saphèth* Galileæ Superioris, abbreuiatè dictus ראבי"ץ *Rauitz*,

Item *de Coniunctione, & oppositione Luminariũ*, ab an. mun שלו 356. m. ſup. Chr. 1596. ad an. שס״ה 365. Chr. 1605. Incipit verò ordinare Calendarium ab ann. רפ״ב לפ״ק 282. Chr. 1522. ad ann. לפ״ק 295. Christi 1535. Excuſ. reperitur Venetijs vt ſupra.

Tandem corrige Buxtorf. & Hottingerũ in Catalogo ſuorum librorum Hebraicorum ex illius Bibl. Rabbin. ferè toto ex verbo deſumpto, qui ambo, hunc Auctorem *Abraham Tzabulònem* pro *Tzahalonem* vocant.

צ' ר׳ אברהם בר יצחק צמח לוי רופא חבר פירוש על שיר השירים ונמצא כ״י בבית ספרים של דוכוס דאורבינו בוואטיקאנו על קלף.

90 RABBI ABRAHAM BAR ISAAC TZE'MACH LEVI' Medicus ſcripſit *Piruſc*, id eſt, *Commentarium in Canticum Canticorum* Ext. mſc. in Bibl. Vrbin. apud Vatican. Pergam.

צ״א ר׳ אברהם בר ישמעאל תלמיד הרשב״א ויש אומרים תלמיד של הרא״ש חבר ספר האגודה והם דרשים על כמה ענינים נדפס בקראקא . וכספר יוחסין דף קל״ג ע״ב . נמצא כי ר׳ אברהם בן ישמעאל עשה ספרו אדם וחוה ומישרים שנת נ״ל .

91 R. ABRAHAM BAR ISMAEL diſcipulus הרשב״א *Harisbà*, vel vt alijs placet, diſcipulus הרא״ש *Haròſc*; ſcripſit librum cui tit. eſt האגודה *Haagudà*, id eſt *Faſciculus*, ſcil. *Concionum*, Complectitur enim varios ſermones diuerſorum argumentorum. Excuſus Cracouiæ, Auctor libri Iuchaſſin pag. 133. b. nobis exhibet quendam R. Abrahamum Ben Iſmaëlis hoc modo

E ſcrip-

nitz, claruit præterito ſeculo. Familia Tzahalonica etiam Romę inter exulantium cœtum reperitur, vbi non mediocrem locum obtinet; Viros (ſi qui ſint inter Iudęos) doctos, ferè ſemper habuit, & hodie in viuis eſt Iacob Tzahalòn Artiũ ac Medicinę Doctor Synagogæ מורנו *Morènu* (eſt inter eos ſupremi officij nota) de quo infra prolixiùs agemus loco ſuo. Abraham verò Tzahalòn de quo modo agimus, fuit non mediocris Iuris Iudaici interpres, Aſtronomus item, & Poëta non vulgaris, vt ex carminibus à ſe compoſitis, & initio ſuorum Operum annexis, liquet manifeſtè. Scripſit itaque librum cui titulum fecit -

1. ישע אלהים *Ieſciàa elohìm*, id eſt, *Salus Dei*, eſt *Commentarius in Volumen Eſther* literalis, allegoricus, & moralis, ex antiquorũ Rabbinorum Doctrina excerptus, ac proindè curioſus. Prodijt Venetijs apud Ioannem de Gara an. mundi שנ״ה 355. min. ſupp. Chr. 1595. in 4. Scripſit -

2. ספר מרפא לנפש *Sèpher Marppè Lannèpheſc*, *Librum medicinæ animæ*, eſt explicatio, & additio ad *Canones Pœnitentiales* Hebręorum R. Iſaaci Luriæ. Excuſus fuit ibid. apud eundem, eodem anno & eadem formą. Scripſit

3. ידי חרוצים *Iad Charutzìm*, id eſt *Manum Sedulorum*, Tit. ex *Prou.* 20. 4. & 12. 34. Tradit modum conficiendi *Calendarium Hebræorum*, *Chriſtianorum*, & *Iſmaëlitarum*, vnde in eo tractat *de ingreſſu Solis in quatuor pũcta Cardinalia* ab an. mundi שנ״ד 354 min. ſupp. Chr. 1594. ad ann. mundi שפ״א 381. Chr. 1621.

ſcripſit Grammaticam Hebræam admodum prolixam, quam vocauit

I. מקנה אברם *Miknè Abràm*, id eſt, *Peculiũ Abrae*, Tit. ex *Gen.* 13-7. Hanc Latinam fecit Daniel Bombergus Antuerpienſis, de literis Hebraicis optimè meritus, qui Venetijs anno Domini 1511. ex *Ganz*, omnium primus in ea Vrbe cæpit libros Hebraicos cudere, magna, & ferè incredibili diligentia, tàm in correctionibus, quàm in qualitate characterum, & chartæ; ita vt poſt illum ſemper in deterius Hebraica Typographia abierit. Excuſum eſt igitur hoc *Peculium Abrae*, Hebraicè & Latinè, Venetijs an. Dom. 1523. in 4. præfixa præfatione latina tantum, ad Lectorem, eiuſdem Bombergi. Scripſit

II. ס׳ הגיון ארסטו בקצור *Sèpher Higaiòn Arſattò bekitzùr Epitomen* in Logicam Ariſtotelis, & in eam quæſita varia. Scripſit

III. מאמר על עצם העולם *Maamàr al ètzem haolàm*, ſermonem *De Subſtantia Orbis*.

IV. אגרת רשד וכו׳ *Ighèreth Raſciàd &c. Epiſtolam Auerrois*, & Arabum nonnullorum *Quæſita*, & *Epiſtolas* in Latinum vertit, ſicut & *Paraphraſim Auerrois in tertium librum Rhetoricorum Ariſtotelis*, in eandem linguam tranſtulit. Quæ omnia recognita, & emendata, excuſa ſunt Venet. apud Iuntas, cum Ariſtotelis & Auerrois operibus, an. Dom. 1542. Edidit quoque librum

V. על המופת *Al hammophèth*, *De Demonſtratione*, Excuſus Venet. Præterea, tranſtulit in Latinum ſermonem Auerrois

ſcripti אספמל vulgariter fortaſſis, quem libri ארם וחוה ומישרים *Adàm Vachauà Vmeſciarìm*, *Adami*, *Euæ*, & *rectitudinum* Auctorem facit.

צ״ב **רבי אברהם בן רבי מאיר דבלמש** בן ר׳ אברהם בן ר׳ משה בן ר׳ מאיר בן ר׳ חזקיה דבלמש חבר הרבה ספרים,

א׳: מקנה אברם והוא ס׳ הדיקדוק ונחלק לשמונה שערים: ונדפס בויניציאה על יד דניאל בומבירגי שנת ל״א לפ״ק ליצירה ונעתק בלשון לטין והביאו עם לשון הקדש שנת הש״ב בעיר הנ״ל:

ב׳: ספר הגיון ארסטו בקצור ושאלות עליו שאלות הרבה:

ג׳: כתב מאמר על עצם העולם:

ד׳: והעתיק אגרת אבן רשד מלשון עברי אל לשון לטין, ושאלות ואגרות אחרות ערביות העתיק מלשון לשון אל לשון לטין כמו שהעתיק גם ן׳ רשד על ג׳ ספרים הגליונים לארסטו:

ה׳: חבר ספר על המופת בלשון לטין ונדפס בויניציאה שנה לבריאת העולם אלף ק״ם:

ו׳: העתיק מלשון עברי אל לשון לטין פירוש אבן רשד על שמונה ס׳ הנצות הנקראים בלשון יון תופיסקה: וגם כן על שני ספרי הטענות המופתים הנקראים בלשון אילינקים,

ז׳: העתיק פירוש אבן רשד על ספרי ארסטו מחכמת הטבע מלשון עברי אל לשון לטין:

ח׳: העתיק מלשון עברי אל לשון לטין אגרת אבן באם הנקראת אגרת החליצה על הפילוסופיאה:

ט׳: חבר פירוש על ספר אלאבין שעניינו על העולם הנקרא בל״י בוקאבולרי:

92 R. ABRAHAM BEN R. MEIR DE BALMIS *Ben R. Abraham*, *Ben R. Moſis*, *B. R. Meir*, *Ben R. Chizkià de Balmis*, Italus ex Aletio, vulgò *Lecci*, in Regno Neapolitano oriundus, Venetiis initio ſuperioris ſeculi floruit cùm eſſet Artium & Medicinæ Doctor

rois

53 ## ר' אברהם בן מאיר אבן עזרא

הנקרא בלע"ז תרא"ב"ע והחכם נולד בספרד · בעיר טוליטולא והיה חכם גדול בתורה בדקדוק ושירים ואצטגנינות ובקבלה ובתפלות : ונכר גלוי לכל העולם רוב חכמתו ומחבריו וזה החכם הלך בגלות בעולם רוב ימי חייו כנראה בהקדמת חבוריו : ואומר בספר שבעות שהוא בעצמו ברומא שנת ד"תתק"ו ובסוף ספר שעות כתב שהוא בעצמו שם שנת ד"תת"ק"ל"ב : ובפירוש דניאל אמר שהיה ברודום שנת ד"תתקי"ו : ובפרשה ויחלא היה בלוקה : ובפרשת תרומה אומר דאיכי ספרים שבדקום חכמי מצרים ונמצאו לו ט"ו עוקימה שני פעמים השקלו כל מלה וכל נקודה וכל מלא וכל חסר : ונראה שבימיו היה מרדה גדולה במצרים כמו אומר בפרשת תרומה : ונמצא בחבור שכתבים של הרמב"ם אמר בכבד של בנו שנחות וקבלות רבות על חכמת החכם הזה ונוה לו ללמוד בחבוריו בכל יכלתו : והוא חבר ספרים הרבה עד מאד והם

- א' : פירוש על כל עשרים וארבע ספרי קדש :
- ב' : פירוש על עשרת הדברים :
- ג' : ספר מודות התורא מדקדק הקבלה :
- ד' : יסוד מורא על דקדוק :
- ה' : יסוד תורה על ענייני הקורה הקבלה :
- ו' : סוד חתמנח האותיות גם כן על דרך הקבלה : נמצא כ"י בוואטיקאנו על הקלף :
- ז' : חי בן מקיץ : הם שירים מהכמה ומהשכל ועינים : נמצא בוואטיקאנו על הקלף כ"י : ועוד יש ספר אחר על מלכות השמים :
- ח' : שיר על הנשמה עם פירוש נמצא כ"י בוואטיקאנו על הקלף :
- ט' : אגרת שבת : על ענין ערב שבת :
- י' : הקדמה על התורה ונמצאה בחלק א' של מקרא גדולה בתחילת הספר :
- י"א : ספר מאצטגנות על השבותה ונחלק בשמונה ספרים : א' : נקרא ראשית חכמה : ב' : ספר הענינים : ג' : ספר מתחורים : ד' : ספר מחזורים שניים : ה' : ספר משפטי הכבבים : ו' : ס' על חמבים הירח : ז' : על המתחברות המאורות וימים קריטיקי : ח' : על השאלות אצטגנויות :
- י"ב : חירה על אותיות אה"וי בעסקל הסוד : נמצא בתחילת מקרא גדולה :

ספר

rois Commentarium :

VI. על שמונה ספרי הניצוח *Al sciemonà Siphrè hannitzùach*, in octo libros Topicorum Aristotelis ; & in duos libros הטעאנות מויפות *Hattaanòth Mezuijaphòth, Elenchorum*. Transtulit etiam ex Hebræo in Latinum Paraphrasim Auerrois in

VII. ספרי ארסטו מחכמת הטבע *Siphrè Arsattò mechochmàth hattebàa, Libros Physicorum Aristotelis*, & Dominico Grimano S. R. E. Cardinali S. Marci dicauit. Extat msc. in Bibl. Vatic. inter codices latinos sub num. 5548. In fol. Papyr. Vertit etiam ex eadem lingua in Latinam Epistolam *Auem Pace*, quæ vocatur

VIII. אגרת החליצה *Igbèreth hachalitzà* id est, *Epistola expeditionis*, & est Philosophica, & admodum prolixa : Cui ad calcem additur appēdix in eandem. Extat msc. in Bibl. Vatic. inter codices Latin. nū. 3897. pag. 33. Iste *Auem Pace* Hispanus fuit, & vocabatur אבן באס *Abèn Pas*, de quo sup. n. 35.

IX. Eiusd. interpretatio libri אלאבין *Alacenis* על העולם *Al haolàm, de mundo*, vbi cælestium motuum Theorias ab Astronomis traditas ita cōpendio scribit, vt summas rerum, & remotione controuersiæ inter Gregorium Cremonensem, & Ioan. de Monte regio natas Sole clarius sit inuenire, ac intueri. Ita ipse ait in Epistola Dedicatoria ad eundem Episcopum Cardinalem Grimanum, msc. existit in eadem Bibl. Vatic. sub num. 4566. Codic. mmsscc. Latinorū, & est in fol. Papyr.

Claruit anno mundi 5269. Christi 1509. Venetijs.

י״ג. ספר תרשיש. והוא אלף ומאה מלות ונעשה שירים כמו
ענין ולא במלה תרשיש.
י״ד. ערמת המזימה. בענין הפילוסופיא והוא כ״י
בוואטיקאנו על הקלף.
ט״ו. צחות הלשון. והוא הדקדוק נדפס בוויניציאה שנת
ש״ו לפ״ק. על יד דניאל בומבירגי.
ט״ז. מאזני הלשון. דקדוק יפה עד מאד. נדפס שנת
ר״כ״ד במקום ר״ל על ידי דניאל ה״נ״ל. ונמצא כ״י
בוואטיקאנו שנת ד׳ אלפים תת״קו ליצירה. כ״א
שנים קודם מותו.
י״ז. שפה ברורה. על הדקדוק.
י״ח. שפת יתר. על דקדוק.
י״ט. פרדס החכמה. על חכמת הדקדוק. והוא כ״י
בוואטיקאנו על הקלף.
כ׳. ספר החניון. נמצא בוואטיקאנו כ״י על הקלף
ועל הנייר.
כ״א. ספר התשבורת. והוא כ״י בוואטיקאנו שנת
ה׳ קי״ח ליצירה על יד דוד בר שלמה אבן יעקב.
כ״ב. ספר האחד. על מעלת המנין מאחד עד עשרה
כ״י.
כ״ג. ספר המספר. על ענין כ״י.
כ״ד. ספר המאורות וימי קריטיקי. נעתקו בלשון
לטין.
כ״ה. והעתיק מלשון ערבי אל לשון עברית ספר ראשית
חכמה על התכונה. ועשה כמה פיוטים כמו אגדלך
אלהי כל נשמת וכו׳. ובכן נקדישך מלך וכו׳
אשר נמצאו במחזור הספרדים: וזה המחבר מת בארץ
רודוס ונקבר בארץ ישראל בכבול אצל קבורת של שלמה
בן גבירול. שנת ד׳ אלפים תתק״ד יום ב׳ לח׳ אדר
בן ע״ה שנים ואמר בשעת מיתתו ואברהם בן שבעים
שנים וחמשים שנה בצאתו מחרון אף העולם. ונזכר
בספר יוחסין דף קנ״ו עמוד ב׳ ונדף קמ״ב עמוד
א׳. ובספר שלשלת הקבלה דף ע״ו. עמוד ...

93 RABBI ABRAHAM BEN MEIR ABEN EZRÆ Hispan. qui ab Hebręis cōmuniter vocatur חכם *Chachàm* id est *Sapiens*, & vocabulo contracto הרא״בע *Harauaà* ex literis initialibus eius nominis & cognominis, nascitur Toleti, vt quibusdam placet. Fuit excellens Philosophus, Astronomus, Medicus, Poëta, Grammaticus, Cabalista, & Sac. Scripturæ famosus Interpres. In Astronomicis verò ita excelluit, vt quidā cū Hilario Altobel. Seni. in Tab. Regijs c. 12. illi attribuant modum erigendi Cæleste Schema per diuisionē æquatoris in ęquas partes, quem Ioannes Monteregius probauit, & propagauit, vtpotè in Physica ratione fundatum, eumque rationalem modum vocauit, & quem ferè omnes melioris nominis Astrologi huius nostrę ętatis sequuntur. Variarum etiam Linguarum calluit notitiam, ac præsertim Arabicæ. Præclaro ingenio præditus, & rerum perscrutandarum ita curiosus, vt domi paternæ diù morari impatiens, foras egreditur, totumque ferè vitæ suæ spatium in peregrinationibus consumpsit, Anglia, Gallia, Italia, Gręcia, ac alijs diuersis Mundi Regionibus perlustratis, tandem in Rhodo Insula vitæ periodum claudit, incerto anno. Nam Dauid Ganz ait obijsse anno 4934. Chr. 1174. *Iuchasin* verò aliorum sententiam refert, eorum qui illius mortem reijciunt ad an. 4908. Chr. 1148. illorum, qui ad annum 4928. Chr. 1168. & aliorum ad an. 4954. Chr. 1194. quā sententiam ipse approbat p. 131. vbi addit vndecim annis ante mortem R. Mosis. Ægyptij obijsse, quamuis pagina 163. illum è viuis tollat anno 4925. nisi sit error Typographicus. Reijce igitur sententiā Auctoris יסוד עולם *Iesod olam*, qui asserit an. mun. 4825. Chr. 1065. vt refert *Scelscel.hakab.* fol. 41. obijsse. Hinc errare deprehenditur

אב

Rabbinico tamē, scripti ab Abrahamo אלמושני *Almosenino* pro R. טודרוס *Todròs* Theodoro, cognomento קסטנטיני *Kostantinì* Constantinopolitano, an. mun. רל״ד 234. min. supp Ch. 1474.

In Iob, quia linguæ Arabicę perfectā notitiam tenebat, quà primùm, vt aliqui volūt, hic liber scriptus fuerat, obscuras voces sępè ex Arabismo explicat, & Saadiæ Paraphrasim Arabicam castigat.

Eiusdem Commentarios, in Abdiam, Ionam, & Sophoniam, in Latinam linguā transtulit Ar. Pontac. Aquitanicus Burdegalen. & cum alijs Rabbin. comment. Prodierunt Parisan. 1556. apud Martinum Iuuenem, in 4. Et post eum Io, Leusden Vltraiecti 1657. Iterum euulgauit.

In Ioëlem, cum versione latina Gil. Genebr. Prostant Paris. 1563. apud eundem Martinum, in 4. Et Io. Leusd. 1656. suis comment. illustrauit.

In Hoseam cum Targum & Comment. R. Salomon. & Kimchi, varijs lectionibus. Excus. Paris apud Robertum Stephanum, m. supp. an. שי״ו 316. Chr. 1556. in 4.

In Cantic. Canticorum. Cum vers. lat. eiusdem Genebr. impress. Parisijs 1570. apud prædict. Martinum in 4.

Eiusd. *Comment*. in V parua volum. id est, in Cant. Cantic. Ruth, Threnos, Eccles. & Esther, Excus. Constantinopoli.

2. פירוש על עשרת הדברים *Pirùsc al asèreth haddeuarrìm*, id est *Commentariolum in Decalogum* præceptorum diuinorum. Excus. Basil. cum Latina interpretatione, ac difficilium vocabulorum & abbreuiaturarum declaratione, Seba-

tur Geneb. p. 686. Chron. qui cū vixisse scribit, sub an. Chr. 1240. Moritur itaq; in Insula Rhodi ætatis suæ an, 75. sicut ipsemet dum morti proximus esset edisserat, vsurpans illud Geneseos cap. 12. 4. *Septuaginta quinque annorum erat Abraham cum egrederetur* מחרן *Mecharàn, de Haran*, paulum immutans vltimam syllabam dixit, מחרון אף העולם *Mecharòn af haolàm*, id est *De æstu iræ huius seculi*. Eius corpus postea translatum in terram Israël, sepultum fuit in כאבול *Cabùl*, non longè à tumulo R. Salom. Ben Gebirol. locū excessus illius R. Ganz, vocat קלאחורה *Kalhoram*. Author lib. *Iuchas*. p. 130. b. dicit quod Aben Ezræ & R. Iudas Haleui Ben Salomonis Poëta insignis, fuerint filij duarum Sororum. Scripsit itaque Abraham, Aben Ezræ varia & erudita opera, quorum Catalogum sequenti ordine enumerabimus. Scripsit

1. פירוש על כל עשרים וארבע *Pirùsc al col ezrìm, vearbaà*, id est *Commentarios* in omnes sacrorum Bibliorum libros.

In Pentateuchum admodū sunt prolixi, & ferè Philosophici, & multis in locis deprauati. Excusi reperiuntur in Biblijs magnis cū aliorū Rabb. cōment. primò cōpilatis à Daniele Bōbergo, & Venet. impressis an. Dom. 1526. & in 4. Tomos distinctis, quæ communiter מקרא גדולה *Mikrà ghedolà*, id est *Biblia magna* vocantur. Hos ipse vocauerat סדר עולם *Sèder holàm, Ordinē Vniuersi*, quos latinos fecit Conradus Pellicanus iuxta editionem prædicti Bombergi, & in Collegio Neophyt. Romę mmilcc. reperiuntur, in fol. membranaceo, elegantissimo charactere, lectu facillimo,

5. יסוד תורה *Iesod Thorà*, id est, *Fundamentum Legis*. Est Cabalisticus, *De præceptis legalibus* tractans, reperitur msc. in Bibl. Vatic. Pergam. in folio.

6. סוד התמונת האותיות *Sod hattemunà haothijòth*, id est *Mysterium formæ literarum*. Cabalisticè tractat de literis Alphabeti. Extat msc. in Bibl. Vatic. Perg. in fol.

7. חי בן מקיץ *Chài ben mekìtz*, id est *Viuat filius expergefactus* Tit. libri quò agitur *De Anima, eius præmio, & pœna* rhythmicis carminibus, & elegantibus, in Bibl. Vatic. papyr. In 4 reperitur. Vbi additur alius tractatus על מלכות השמים *Al malchùth hasciamàim*, *De Regno Cælorum*, diuiditurque in 8. Regna, vbi *De æterna Vita* potissimum agitur. Vnitur cum Superiori.

8. שיר על הנשמה *Scir al hannescemà*; id est, *Canticum de anima* ad modum Hymni, cum eius explanatione, quò, *De animabus hominum* agitur, *quæ quietis tempore, relicto corpore ascendunt ad Dominum; & sic singulis noctibus in cælos ferri* credunt verpuli isti, *actionesque hominum Diuis referre, & manè ad pristina corpora redire*. Habetur msc. in Bibliotheca Vaticana. Pergam. 4.

9. אגרת השבת *Ighèreth hasciabbàth*, id est, *Epistola Sabbathi*. Est Epistola in qua Sabbathũ ipsi apparuisse fingitur, à quo docetur, quomodo Iudæi vesperam Sabbathi celebrare debeant, non subsequentem, sed antecedentem Sabbatho. Hanc dum in Anglia esset, Londini scripsit, non an. mun. 5020. Chr. 1260. vt ex *Scèueth Iuda* Calamit. bastian. Munst. anno 1527. & 1529. apud Ioannem Frobenium in 8.

In Insula Rhodi annis 18. ante mortem absoluit Commentarios in Prophetiam Danielis, an. mun. 4916. Chr. 1156, vt ipse scribit in fine huius prophetiæ. Corrige igitur Plantauit. qui in sua Bibl. Rabbin. nu. 162. dicit eos absoluisse an. Chr. 1145. Et ibid. iterum corrige eundem, vbi librum הרכבה *Harchabà* attribuit eidem Abrahamo Aben Ezræ, cùm certo certiùs sit, esse R. Eliæ Leuitæ Germani, vt videbimus suo loco.

3. ספר סודות התורה *Sèpher Sodòth hatthorà*, id est *Liber Secretorum Legis*, quò arcana Pentateuchi Cabalisticè referantur; eius meminit Reuchlin l. p. Cab. & reperitur msc. in Bibl. Vatic. Papyr. In 4. vbi pag. 142. dicitur, quòd Abraham Aben Ezræ, illum Romæ composuerit, an. mun. 4927. Chr. 1167. Vndè apparet, notulam illam de morte R. Abrahami Aben Ezræ, quam tradit R. Immanuel ben Iekutiel in suo לוית חן *Lewiàth chèn* pag. 31. b. in תמונה 2. circa finem, ex quodam vetusto libro (vt ipse dicit) transcriptam, qui illam ad an. mun. 4925. Chr. 1165. reijcit, esse falsam. Colligitur etiam, prædictum Aben Ezræ bis in Insula Rhodi fuisse, primò an. Dom. 1156. quò *Commentar. in Danielem* perfecit. Et secundò anno 1174. quò vitam suam cum morte commutauit.

4. יסוד מורא *Iesòd morà*, id est *fundamentum timoris*, Grammaticalis, Io. Buxtorf. fil. Hebraicè & Latinè edidit. Excus. Venet. & in Bibl. Vaticana extat msc. in Perg. fol.

Liber Vnius. Tractat *De Virtute numerorum, ab Vno ad decem*, msc.

23. ספר המספר *Sèpher hammispàr*, id est *Liber numeri, De Arithmetica*, msc.

24. ספר המאורות *Sèpher hammaoròth*, *Liber de Luminaribus, & diebus Criticis*, Editus est primò Lugduni, apud Io. Trechsel 1496. Latinè in 4. & ibidem an. 1508. apud Ioannem Clein. In 4. postea Francof. apud Nicolaum Hoffmannum, itemque apud Iacobum Fischerum 1614. in 12. vtrobique cum Ioanne Gauineti Ordin. Min. in Conuentu Viennensi, Amico Medicorum, &c. & Romę iam pridem apud fratres de Nicolinis, 1544. in 4. & paulò post iterum Lugd. 1550. apud Gulielmum Rouillium in 8.

25. Translulit ex Arabica in Hebraicam Linguam, *Librum de Astrologia Iudiciaria*, cuius Tit. est ראשית חכמה *Rescìth chochmà*, id est *Initium Sapientiæ*, msc. reperitur, vndè Aben Ezræ Author illius non est, vt aliqui putant, sed interpres. Vide consimilem libri tit. supra in R. Abraham Iudæus, cuius agnomen ignoratur, sed creditur esse idem cum hoc Aben Ezræ.

Postremò aduertendū in Comment. Aben Ezrę super Pentateuchū quędam loca reperiri notatu digna, quæ ipse ita signauit ישׁ לו סוד *ièsc lo sòd*, aut שלו סוד *scielò sod*, *hic reperitur mysterium*, seu *ibi latet secretum*. Ista à quodam Anonymo fuerunt explicata, cuius codex msc in Papyr. 4. extat in Bibl. Vatic. exaratus à R. Iosue Bar Iudæ Medico, anno mundi 5196. Christi 1436. in Iaunè Arabiæ maris rubri emporio, vt ibi legitur.

Gene-

an. mun. ש״ו 306. min. sup. Chr. 1646. apud Danielem Bomber. In 8.

16. מאזני הלשון *Moznè hallasciòn*, id est *Bilances linguæ*. Est Grammatica absolutissima & optima. Excusa Venetijs apud eundem Bombergum anno eodem. In 8.

Errat Plantauitius, qui in sua Biblioth. Rabbin. ait tractare *De ponderibus, & mensuris*; Titulus *Bilances*, forsitan eum fefellit. In Bibl. Vatic. reperitur msc. an. mun. 4906. Chr. 1146. annis 28. ante eius obitum.

17. שפה ברורה *Saphà Berrurà*, id est *Labiū purum*. Tit. ex Sophon. 3: 9.

Plantauit. in sua Biblioth. nu. 714. dicit esse *Librum Grammaticalem, & de litterarum gutturalium, seruilium, Coniugationum, & Pronominum formatiuorum* officijs tractare.

18. שפת יתר *Sephàth ièther*, id est *Labium excellentiæ*, ex Prouerb. 17. 7. Liber est Grammaticus, citatur ab Ephodæo Cap. 2. circa fin. & ab Hotting. in Bibl. Or. Hebr. ad Clas. 21.

19. פרדס החכמה *Pardès hachochmà*; id est *Paradisus Sapientiæ. De re Grammatica* etiam tractat. Habetur msc. in Bibl. Vatic. Perg. in 4.

20. ספר ההגיון *Sèpher haigaijòn*, id est *Liber Logices*. Ext. msc in eadem Bibl. Vatic. permixtis papyraceis chartis cū membranaceis, in 4.

21. ספר התשבורת *Sèpher hattascbòreth*, id est *Liber de Algebra*. Ex ead. Bibl. Vatic. msc. an. mun. 5145. Chr. 1385. Massiliæ per manum Dauid Bar Salomonis Aben Akusc. Papyr. In 4.

22. ספר האחד *Sèpher haèchàd*, id est

אב

94 ABRAHAM MEHAHA'R ſcripſit פירוש לגמרא *Pirùſc ligmarà*, *Explanationem in Ghemarà*. Ita legitur apud Aben Iachija in *Scialſcèleth hakabbalà*, pag. 59.

צ״ה ר׳ אברהם אבן מינש ספרדי
מזרע יוסף בן מאיר לוי ן׳ מיגש רב של הרמ״בם חבר ספר
א׳ : כבוד אלהים והם דרשות על התורה ׃ נדפס בקונסטנטינא ׃ וחבר ספר
ב׳ : וקראו עמק השדים ׃ ונמצא כ״י ׃ ולא ידעתי אם כבר נדפס ׃

95 R. ABRAHAM ABEN ME'GAS Hiſpanus ex poſteris (vt creditur) R. Ioſephi Ben Meir Leui, Ben Mègas Magiſtri R. Moſis Ægyptij, ſcripſit ספר כבוד אלהים *Sèpher chcuòd Eloìm*, *Librum Gloriæ Dei*, ſunt Conciones ſuper Pentateuchum Moſis. Excuſę Conſtantinop. Scripſit ſub nomine עמק השדים *E'mek Haſſiddìm*, id eſt *Vallis Aſſiddìm*, Tit. ex Geneſ. 14. 3. mſc. reperitur ex Buxtorf.

צ״ו ר׳ אברהם בר מימון הוא בן רבי
משה בר מימון חבר ש״ות׳ בשנת ד׳תתקע ׃ והעתיק מעשה של ירושלמי מלשון ערבי אל לשון עברי ׃ ונמצא בספר דברי של אסף נדפס בויניציאה שנת ת״ט ׃ לפ״קי ׃ ושמו של ירושלמי היה ריהון בר שלמון ׃ עיין פס רק מלך עמוד : כו ׃

96 R. ABRAHAM BAR MAIMO'N Filius R. Moſis Bar Maimonis. cognomento Ægyptij. Scripſit ש״ות *Quæſita & reſponſa legalia*, claruit an. mun. 4970. Chr. 1210. ex Dauid Ganz, & ex Lingua Arabica in Hebraicum idioma tranſtulit מעשה של ירושלמי *Maasè ſciel Ieruſcialemì*, *Hiſtoriam cuiuſdam Viri Hieroſolymitani, qui ob contemptum iuſiu-*

Genebrardus in Chron. pag. 219. mentionem facit cuiuſdam Calendarij Hebraici ab Aben Ezræ conſcripti.

Catalogus librorum mmſcc. Bibl. Cęſar. exhibet nobis librum *De Natiuitatibus*, ſiue *de Aſtrologia Iudiciaria* huius Auctoris, in 4. teſte Spizelio in Bibl. Vniuerſ. pag. 71.

In Machazòr Hiſpano extant quædam elegãtes cõpoſitiones huius Auctoris, vti eſt illa, quæ tempore matutino recitant, & incipit אֲגַדֶּלְךָ אֱלֹהֵי כָל נְשָׁמָה *Agadelchà Elohè col neſcemà*, *&c. Magnificabo te Deus omnis animæ*, *&c* P. p. pag. 3. edit. Venet. anno 1656. in 8.

Et alia in fine precum diei expiationis, & incipit וּבְכֵן נַקְדִּישָׁךְ מֶלֶךְ *Vuchèn nakdiſciàch melech*. *Et ſic magnificabimus te Rex*. Cæterùm, cenſuras ſuper Commentarios R. Aben Ezræ in Pentateuch. collegit Didacus Lopez anno Dom. 1578. & habentur mmſcc. in Collegio Neophyt. Vrbis; In fol. papyraceo.

Moritur itaque R. Abraham Aben Ezræ ſecundùm communiorem opinionem, an. mun. 4974. Chr. 1194. in Inſula Rhodi tempore Pontificatus Cæleſtini III. anno ante natiuitatem S. Antonij de Padua, & anno 14. poſt mortem R. Salomonis Iarchi ſeu Raſci.

Hinc ad mortem R. Moſis Ægyptij fluxerunt anni 11. De eo fit mentio in libro Kabbalæ הראב״ד *Harauàd* fol. *mihi*, 80. יוחסין *Iuchaſin* fol. 130. b. & fol. 163. שלשלת הקבלה *Scialſcel. hakab.* fol. 41.

צ״ז ר׳ אברהם מהה״ר עשה פירוש לגמרא
כמו שאמר ן׳ יחייא בספר שלשלת הקבלה דף נ״ט ׃ עמוד א׳ ׃

tandum patri suo præstitum, in varias ærumnas incidit ac denique suffocatus à dæmone perijt. Historia, seu veriùs anilis fabula, lectu tamē curiosa, excusa reperitur vnà cùm ספר דברי הימים של משה *Sèpher Diurè haiamìm scèl Moscè, Libro Chronic. Vitæ Mosis*, Venet. anno ש"ד 304. m. supp. Chr. 1544. apud Cornelium fil. Barachi Adel-kenàd, in 8. Vbi p. 64. b. dicitur vocari דיחון בר שלמון *Diicòn Bar Scialmòn*.

נז ר' אברהם מנחם פורטו כהן

אשכנזי בן ר' יעקב כהן רופא בפורטו חבר ספר מנחה בלולה: והוא פירוש על התורה: נדפס בורונה שנת של"ד לפ"ק:

97 R. ABRAHAM MENACHE'M PORTO Sacerdos Germanus fil. R. Iacobi Cohèn Medici de Porto, scripsit.

מנחה בלולה *Minchà belulà*, id est *Munus confusum*, Tit. ex Leuit. 1. 26. & 9. 4. & est explanatio *in Pentateuchum Mosis*. In initio libri extant nonnulli versus cōpositi à R. Abrahamo פישקרול Pescarolo in laudem libri, quorum literę initiales exprimunt nomen, & cognomen compositoris Excus. Veronæ in domo Francisci de le Donne, anno של"ד 354. m. supp. Chr. 1574. in 4.

נח ר' אברהם בן מרדכי פריצול

או פריסול מאוינייוני נולד בפירארה שנת ה' אלפים רפ"ה לבריאת עולם כמו נראה בפרק י"ד מספר הנקרא:

א': אגרת ארחות עולם על ענין ארבעה חלקי העולם הנקראים א' אירופה: ב' אסיה: ג' אפריקה: ד' אמיריקה: וזה הספר נחלק בשלשים פרקים: ובפרק ארבע עשר מדבר על גן עדן אם נמצא עוד בעולם ואם לאו: נדפס בויניציאה שנת ש"ט לפ"ק: וחבר ספר

ב': והוא פירוש על איוב שנזכר בספר יוחסין דף קל"ט: עמוד ב' בהגהה שם שלם: ועוד חבר ספר

ג': מגן אברהם והוא כמו הוא אמר בספר של"ל דף כ"ז: עמוד ב': על עלבות היהודים אשר הוא אומר שנמצא מנגד לנוצרי גוים ומין: ונדבר גם כן על ספר מינים ודבנו:

98 R. ABRAHAM BEN MORDOCHA'I Auenionēsis cognomēto פריצול *Peritzòl*, seu *Peritzùl* vel פריסול *Perisùl*, nascitur Ferrariæ in Italia anno mundi 5285. Chr. 1525. vt colligitur ex cap. 14. eius libri mox recensendi, cui titulus est.

אגרת ארחות עולם *Igghèreth orchòth olàm*, id est *Epistola viarum mundi*, Tit. ex Iob 22. 15. quà 30. Capitulis quibus constat, *De tribus mundi partibus, deque Insulis Oceani, & mundo nouo*, satis accuratè, sed nimis compendiosè tractat.

In hoc libello præter alia multa, quæ consultò, breuitati studentes, relinquimus; vnum, sine acri animaduersione, condigna tamen censura, prætereundum non est; nempè fabulam illam quam pro vera historia cap. 14. refert, vbi ait, quòd anno Dom. 1524. quidam Iudæus ex Arabia ad Summum Pontificem Clementem VII. Romam venerit cum literis credentialibus Regis Lusitaniæ, vt ab eo suppetias, armaque bellica, ac artifices bombardarum reciperet, pugnaturus postea contra Regem quendam Arabiæ. Et quòd à Summo Pontifice benignè fuerit susceptus, additque nugiuendulus iste Iudæus, vt quotiescumq; per Vrbem spatiaretur equitando, semper decem Iudæi præibant, & ducenti

Italicam, & excusæ fuerunt Bononiæ per Iacobum Keymolen Aloſtenſem eodem anno 1533. In 4. cum hac inſcriptione Italica:

L'Ambaſciaria di David Re dell'Etiopia al Santiſs. S. N. Clemente VII. inſieme con l'obedienza al prefato Sãtiſſimo Sig. N. reſa. Con lettera ſcritta da Gioanne Re di Portogallo al ſudetto Pontefice. Hęc audientes Hebręi Itali, ignorantes, quæ à Summo Pontifice, cum Franciſco Aluarez Regis Portugalliæ Oratore, agebantur, legentes vernacula lingua, *L'ambaſciaria di David Re dell' Etiopia*, crediderunt, Dauid eſſe nomen Oratoris miſſi à Rege Æthiopiæ, ſeu à Regibus quibuſdam Iſraëliticis regnantibus in Indiæ partibus. Sic deceptus R. Ghedalià Aben Iàchija qui tunc temporis viuebat, idipſum credidit, & in ſuo libro שלשלת הקבלה *Scialſceleth hakabbala* literis conſignauit pag. 45. b. his verbis.

וכן בשנת חמשת אלפים רצ״ד לבריאה שהיה שנת אלף תט״ו לחרבן הבית שני בא מארץ מרחקים איש יהודי ושמו רבי דוד הראובני והגיע לרומה ודבר עם אפיפיור קלימינתי וימצא חן בעיניו והיה אומר כי הוא שר צבא מלך ישראל והיה קצר הקומה שחור כבושי וכמו בן מ״ה שנים והלך ודבר אל מלך פורתוגאל והוליך אתו מליצים כי לא היה יודע לדבר אלא בלשון קדש וערבי : ויאמר למלך איך מלכי ישראל העומדים מעבר לחלח וחבור ונהר גוזן היו שולחים אותו לאמר לו אם ישא את נפשו לחיות עמם נגד שונאיהם ולתת להם אלים המנוחים שיש לאל ידם לכבוש אותם ויאמר המלך שכן יעשה : וזה רבי דוד עמד שם ימים רבים: ע״כ לשונו :

Vechèn biſcnàth chamèſceth alaphìm 294. leberiàh, ſciehaiàh ſcianàth èleph 466. Lechorbàn habbèth ſcenì. Bà mè-

F 2

אב

ti Chriſtiani illum comitabantur; aliquando verò contigit, vt in Vaticanum Sancti Petri Templum, Mula inſidens ingrederetur, & vſque ad aram maximam, nulla Chriſtianæ religioni habita reuerentia perrexerit. Hoc ſolenne impudentis viri mendacium, in contemptum ſacrorum noſtrorum Typis euulgatum non fuiſſet, ſi Ferrariæ, vbi liber præuia Superiorum licentia excuſus eſt, aliquis pius, & Catholicus linguæ ſanctę peritus, qui libris expurgandis. & antequam imprimerentur corrigendis, deputatus extitiſſet. Interim videant quorum intereſt, quò tendat Hebraicæ linguæ inſcitia in Eccleſia Dei. Cæterùm ad veritatem hiſtoriæ quòd attinet; verum eſt, quòd Clemens VII. Pontif. Max. anno Dom. 1533. Literas Regis Dauid Æthiopiæ receperit, quibus Pontifici Romano obedientiam ſpoponderat, & quas D. Franciſcus Aluarez, Ioannis Portugalliç Regis Orator Romam attulerat cum alijs eiuſdẽ Regis credentialibus literis Sertuual datis 28. Maij, 1532. Summoque Pontifici conſignauerat, vt videre eſt apud Robertum Momachum, & alios; ſed nihil de Hebræo Oratore in illis, neque alibi mentio reperitur. De hac Legatione, de Regno, hominibus, atque moribus Æthiopiæ populi, qui Trogloditæ hodiè eſſe putantur, confer eundem Momachum; vbi huiuſcemodi literæ ex Æthiopica in Luſitanam, indèque in Latinam Linguam traductæ fuerunt à Paulo Iouio pagina 123. & eadem Latina lingua leguntur pag. 236. editionis Baſileenſis, apud Henricum Petrum. Verſæ etiam in

nam illorum Regum voluntas erat illos subiugare. Responditque Rex, quòd ita esset facturus. Iste autem Rabbi Dauid stetit ibi diebus plurimis. Ita habet Auctor præfatus. Quis non videt, in hac relatione; tot ferè consarcinari mendacia, quot sunt verba relata?

I. Mendacium quamuis minimum, est circa tempus; nam Legatio Regis Portugalliæ cum literis Regis Æthiopiæ ad Clementem VII. Pont. Max. facta fuit anno Dom. 1533. Hæc, à Rabbi Ghedalia ponitur anno 1534.

II. Mendacium, est circa personam; Nam Orator fuit D. Franciscus Aluarez Lusitanus, R. verò Ghedalia, illum Hebræum facit, & Rabbini titulo exornat, sub nomine *R. Dauid de tribu Ruben.*

III. Mendacium, est circa qualitatem personæ; nam in relatione dicitur, hunc Oratorem, fuisse Ducem exercitus Regis Israëlis; cùm reuera fuerit Nobilis Lusitanus, & Regis Lusitaniæ primarius minister. Circa staturam, & ætatem, nihil ad rem: Quamuis enim Lusitani, vt plurimùm, subfusci sint coloris, attamen mendacium est, eum fuisse nigrum, vt Æthiopem, vt in relatione dicitur.

IV. Mendacium, ac solemnissimū est, quando dicitur eum missum fuisse à Regibus Israëliticis vltra flumina *Lachlàch, Chabbòr, & Ghozàn* habitantibus. Quia Orator, etsi missus à Rege Portugalliæ immediatè, tamen dici potest missum quoq; fuisse, non à Regibus Israëliticis, vt somniatur Ghedalia, sed à Rege Æthiopiæ nomine Da-

meèretz merchakìm Isc Iehudì vscmò Rabbi Dauìd Harubenì, vehighiàh Leroma, vedibbèr im Apiphiòr Clemente, veimtzà chèn beenàu, vehaià omèr chi hù Sar Tzeuà Mèlech Israël, vchaià Ketzàr hakòma, sciechòr cheeusci, vchmò ben 45. scianim; vehalàch, vedibbèr el Mèlech Portughàl veholìch ittò melitzìm, chi lò haià iodèah ledabbèr, ellà bilsciòn Kòdesc, vearabbì. Vaiiòmer Lemèlech, èch Malehè Israël haomedìm meèuer Lachlàch, Vechabbòr, vnhàr Ghozàn haiù sciolechìm othò lemòr lò; Im ièse èth Naphsciò lijòth immàm nèghed sonehèm, velatèth laèm Elìm hammenaghechìm, sciè iese leèl iadàm lichuòsc othàm; Vaiiòmer sciechèn iaasè. Vezè Rabbì Dauìd amàd sciàm iamim rabbim. Ad eàn lesciònò. Id est,

Et ita in anno quinque millesimo ducentesimo nonagesimo quarto à creatione mundi, (hoc est an. D. 1534.) *qui fuit annus à vastatione Aedis secundæ 1466. è remotissima regione vir Iudæus, cui nomen erat Rabbì Dauìd Rubenita, Romam venit, locutus est eum Clemente Papa, & inuenit gratiam in oculis eius. Asserebat se Principem exercitus esse Regis Israëlis. Breuis staturæ, ac niger vt Aethiops erat, quadraginta quinque annorum ætatem præseferebat habere. Iuit itaque ad Regem Portugalliæ, secum interpretes adducens, quia loqui nesciebat, nisi tantùm Hebraica Lingua, & Arabica. Dixitque Regi, quomodo Reges Israëlitici, qui habitant trans flumina Lachlàch, Chabbòr, & Ghozàn miserint illum, vt ei diceret, an vellet se iungere illis contra inimicos suos, atque eis Arietes, armaque bellica subministrare;*

tota Asia, inter, & vltra flumina principalia huius vastissimæ Regionis, quæ sunt Tigris, Indus, & Ganges, ad Sinarum vsque Regnum perducitur. Per has longè latèque dispersæ sunt tribus Ruben, Gad, & dimidia tribus Manasse, quæ à Regibus Assyriorum, & Assur primò in captiuitatem adductæ, in חלח חבור נהר גוזן וערי מדי: *Chalàch, Chabòr*, flumine *Gozàn* & vrbibus Medorum collocatæ fuerunt. Confer 2. Reg. Cap. 17. b. & capit. 18. 11. Prima Paralip. cap. 5. 26. De his Tribubus intelligi credimus Sophoniæ prophetia cap. 3. 10.

מעבר לנהרי־כוש ·עתרי בת־פוצי יובלון מנחתי:

Meèuer lenaharè-Cusc atharài bathputzài iouilùn minchatì. Vltra flumina Aethiopiæ, indè supplices mei, filia dispersorum meorum deferent munus mihi. Targum legit מעיבר לנהרי הודו וגומ׳: *Meibbàr Lenaarè hòdu, vegomèr. Vltra flumina Indiæ* &c. Hinc patet Israëlitas per totam Asiam dispersos, per Apostolorum prædicationem, perque Christi vocationem ad eius Fidem conuertendos esse, prout iam olim innumeri ex ipsis Christi Fidem susceperunt, & in fine seculi, reliquiæ Israëlis conuertentur, prout clamat Isaias pro Israële, vt dicit Apostolus ad Romanos 9. 27.

כי אם־יהיה עמך ישראל כחול הים שאר ישוב בו

Chi Im-ihiè ammechà Israël chechòl haijàm, scceàr iasciùu bò. Quia si fuerit populus tuus Israël veluti arena maris, residuum conuertetur ex eo. Isaiæ cap. 10. 22. Conuertentur igitur reliquiæ Israëlis in fine mundi, sed non reuertentur ampliùs in terram patrum suorū, in

Dauid, qui non vltra flumina Lahelà, Habòr, Arà, & Gozàn habitabat, sed in meditullio ferè Æthiopię, tunc temporis regnabat. Æthiopia enim, vndè missa est hæc legatio, & vbi regnat magnus ille Imperator Christianus communiter dictus *Preto-Ioannes*, est sub Ægypto in Africa, quæ hodie *Abyssia* dicitur; nam alia Æthiopia, est ad Orientem, respectu terræ Sanctæ, & est Chaldæa Regio, vbi regnauit Nemròd filius כוש *Cusc*, à quo cognominata Aethiopia, כוש siquidem interpretatur *Aethiops*, & כושיים *Cusciìm*, Æthiopes. Itaq; Chaldæa, & Arabia in Scriptura vocantur nomine Æthiopiæ; sic quando in Psal. 74. 14. de Pharaonis submersione in Mari rubro dicitur,

אתה רצצת ראשי לויתן תתננו מאכל לעם לציים:

Attà Ritzàtzta rasciè Leuiathàn; titnènnu maacàl leàm letziìm, id est *Tu confregisti capita Leuiathàn: dedisti eum escam populo* לציים *Letziìm, deserta incolenti*, puta Arabibus deserta incolentibus ad oram scil. maris rubri, vbi mersus est Pharao, ita R. Dauid Kimchi in hunc locum; Arabes igitur sunt populi ציים *Tziìm*, quos nostra vulgata vertit *Populis Aethiopum*, & benè quidem; quia in ea regione כוש *Cusc*, à quo *Aethiopes*, cum filijs suis סבא: חוילה: סבתה: רעמה וסבתכא: *Seuà, Chauilà, Sauthà, Raamà, & Sautechà*, habitauerūt, Gen. 10. 7. & à quo tota illa regio, quę inter Sinū Persicum, & Arabicum clauditur, Aethiopia nominatur, quæque ab Euphrate, & Tigri fluminibus, à Persiæ Regno disterminatur. Vltra hæc flumina Æthiopiæ, nō solùm Persarū Regnum, verùm & tota India Orientalis, id est

R. Elièzer omèr ma haijòm maaphìl vmeìr, aph em sciaphelà aleèm, athidìm leaìr aleèm, id est *R. Elièzer dicit: quemadmodum dies caliginosa est, & lucida, etiam isti* (ex decem tribubus dispersi) *super quos caligo nunc reperitur, in futurum lux super eos effundetur*, nempè tempore Messiæ: quod adimpletum est tempore nascentis Ecclesiæ, quò ad Christum ex omnibus tribubus innumeros conuersos esse, testantur Acta Apostolorum Cap. 2. 41. & ad quos B. Iacobus Apostolus suam Epistolam direxit.

Quamuis igitur concedamus, multos Israëlitas vltra flumina Æthiopiæ, siue per vastissimas Asię Regiones dispersos, vltra Euphratem, & Tigrim, vt diximus, reperiri; siuè vltra flumina Ægypti, Nilum videlicet, & alia illius regionis, in Æthiopia Abissinorū Regno in medio ferè Africę tertia mundi parte cum Rasci: שהולכים למדינת אפרקי *Scceholechìm limdinàth Aphrekì*, *Quod abierint in Africæ Prouinciam*; & ibi intelligere velimus collocatos; nihilominus omninò negamus, in illis regionibus Regem alicuius nominis Iudæos habere, aut habuisse aliquando. Neque enim nihil probant, cùm ex fabulosis quibusdam illorum historijs, nobis obtrudere velint, vltra prædicta flumina; (quæ, & vbi sint, nihil facimus,) magnos Reges Iudæos illic regnare, & summa tranquillitate frui, opibus abundare, & potentia cæteros quosque Reges superare; sunt enim nugamenta Iudaica. Iudæi siquidem, cùm se à Deo destitutos esse videant, nec per tot secula amplius habere Regem, Sacerdo- in terram Israël. Vti etiam Talmudistæ docent: Nam Cod. סנהדרין *Sanhedrìn*, cap. חלק *Chèlek* expresè dicitur, quod decem tribus nunquam reuertentur in terram Israëlis.

עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנ׳ וישלכם אל ארץ אחרת כיום הזה ׃

Asséreth hasceuattìm enàn athidìn lechazòr, sceneemàr, Vàiasclichèm el èretz achèreth caiiòm hazè, id est *Decem tribus nunquam reuertentur, sicut dictum est. Et proijcere fecit eos in terram aliam secundùm diem hanc*, Deuter. 29. 28. *Quemadmodum dies hæc præterit, & nunquam reuertitur; sic decem tribus abeunt, & nunquam reuertentur*. Vbi R. Akibà loc. cit. addit:

מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינם חוזרים דברי ר׳ עקיבה ׃

Ma haijòm holèch, veenò chozèr: af em holechìm, veenàm chozerìm, Diurè R. Akibbà. Glossa Rascì. *Decem tribus*, id est illas, quas deportauit *Sancheriù* Sennacherib. S. D. *Et residere fecit in Lechlàch, & Chabòr, fluuio Ghozàn, & vrbibus Madài* 2. *Reg.* 17. 6. אין עתידין לחזור ממקום שגלו׃ *En athidìn Lechazòr mimakòm sciegàlu*, id est *Non in futurum reuertentur ad locum, ex quo transportatæ sunt*, id est decem tribus. Ita *Rasci*. Qui, & innuit, quòd reliquiæ aliquando Israëlis conuertentur, in seculo futuro, illi videlicet Israëlitæ, qui in fine dierum cognita Christi Religione illam amplexati fuerint.

Ad hunc sensum loquitur R. Eliezer loco supra cit. quando ait: ר׳ אליעזר אומר

מה היום מאפיל ומאיר אף הם שאפילה עליהם עתידים להאיר עליהם ׃

scripserit etiam -

2. פירוש על איוב *Pirûsc al Iob*, *Commentarium in Iob*, de quo fit mentio in הגהה ש״ש *Haghahàa Samuelis Sciullàm* ad librum יחסין *Iuchasîn* pag. 155. sed iste cõmentarius alius est ab ארחות עולם *Orehòth olàm*, de quo agimus, & qui iterùm excusus fuit Venetijs apud Io. de Gara an. mun. ש״ט 347. min. supp. Chr. 1587. In 8. Scripsit etiam vt ipse dicit pag. 27. huius libri -

3. מגן אברהם *Maghèn Aurahàm*. *Scutum Abrahæ*, quo ait pertractare magis prolixè, quàm supra fecerat de Regno Iudæorũ in India vltra flumina Æthiopiæ, & Sambation, de quo mira scribunt Iudæi, & nos de eo egimus in annotationibus nostris ad librum Tobiæ à nobis ex Hebræo cum interlineari versione latina translatum, quæ in Bibl. Vatic. mmscc. vnà cum eodem Tobiæ cod. in folio membranaceo asseruantur. Et infra aliquid etiam dicemus in אלדד הדני *Eldàd Haddanì*. Ex dictis euidenter colligitur, hunc Auctorem seculo superiori claruisse.

צט ר׳ אברהם בר משה מפאנו

חבר פירוש על שיר השירים נמצא כ״י בוואטיקאנו :

99 R. ABRAHAM BAR MOSIS de Fano scripsit comment. in Cantic. Canticor. Extat msc. in Biblioth. Vaticana Papyr. In 4.

ק אברהם נחמיאש מפורטוגל

פורטוגל חבר ספר על הרפואות בלשון לטין . ונדפס בויניציאה

שנת אלף קל״ט לביאת משיחנו . ועוד לאלף ל״ל לספירתנו :

100 R. ABRAHAM NEHEMIAS Lusitanus Hebræus, eius Opera medica la-

dotium, Altare, Ciuitatem, ad fabulas confugiunt, Regesque imaginantur habere in remotissimis terræ regionibus, & ad eos inuisendos, mittunt nos ad Garamantas, & Indos. Sic sibi ad inuicem adulantur, & Asellus Asellum fricat. Consultiùs certè foret, si relictis huiuscemodi nugis, ingenuè faterentur, se diminutos capite esse, omnique politia spoliatos, sicut R. Dauid Kimchius expressè fatetur, in Hos. 3. vbi ad vers. 4. *Quia dies multos manebunt filij Israël sine Rege, sine Principe, & sine Sacrificio*, ait:

ואלה הם ימי הגלות שאנחנו בו היום ואין לנו לא מלך ולא שר מישראל : כי ברשות אחרים אנחנו וברשות מלכיהם ושריהם :

Ve èlle, hèm iemè hagghalùth, seeanàchnu bò haijòm, Ve enlànu, lo Mèleeh, velò Sàr Misraèl: Chi birsciùth acherìm anàchnu, vbirsciùth Malchèem vesarèm. Id est, *Hi sunt dies hodierni exilij, in quo nec Regem, nec Principem ex Israële habemus, sed sub Potestate Regum, & Principum ipsorum sumus.* Sed de diuerticulo ad viam, & ad librum Peritzuli reuertamur, in cuius vltimo cap. *De Paradiso terrestri* agit. Henricus Mauroy in Apolog. fol. 213. b. Conrad. Gesn. Buxtorf. in Bibl. Rabb. fol. 317. tertiæ editionis, & Hotting. in Bibl. Or. Hebr. Clas. 1. valdè allucinantur, dum dicunt, hunc libellum esse Commentariolum in Iob, forsan decepti à titulo libri desumpto ex Iob 22. 15. הארח עולם תשמור *Haòrach olàm tisemòr*. *Numquid semitam seculi obseruabis?* vt in Iob commentarium esse crediderint. Verùm tamen est, quòd

יוספיפון ; וכ׳ ; גם כתיב ס׳כ׳ל שנת ס׳כ׳ו לפ׳ק,
בבית ולורנו קלבל ; וספר
צ׳ : ספר צרור הכסף והוא פירוש על סדר המורים
ויש ספר אחר ושמו צרור הכסף ; עיין ערך ה
חיים בר שמואל ; והוא זה חבר שנת חמשת אלפים
לע׳ס לבריאת עולם :

102 R. ABRAHAM SABAA' LVSITANVS Patria Vlyssiponensis circa annum Dom. 1499. quo à Regno Portugalliæ, in quod post generalem expulsionem Hispanam se receperant Iudæi, iterum abire iussi sunt, maximè claruit. Hanc Iudaici populi post octauum annum à Castellana repetitam calamitatem, ipse in commentarijs suis super Pentateuchum ad פרשה *Parasciam* אם בחקתי תלכו *Im bechukothài, telèchu, Si in præceptis meis ambulaueritis* &c. cap. 26. Leuit. describit, & deplorat. Scripsit enim hos Commentarios circa hæc tempora, quos vocauit.

2. צרור המור *Tzeròr hammòr, Fasciculum myrrhæ*, Tit. ex *Cant. Canticor.* 1. 13. Est explanatio plerumque literalis, quamuis aliquando, relicta litera, ad Cabalisticum, ac mysticum se conuertat sensum, estque apud Hæbræos in magna existimatione, ac pretio. Reperitur primò excusa Venetijs an. mun. רע׳ג 283. m. supp. Chr. 1523. apud Danielem Bombergum charactere quadrato, & eleganti in fol. Secundò an. ש׳ו 306. Chr. 1546. apud Marcum Antonium Iustinianum, in fol. & an. שכ׳ז 327. Chr. 1567. Tertiò apud זירוזי קבאלי Georgium de Caballis, eodem charactere quadrato in fol. In Latinum versa fuit à Conrado Pellicano, si Buxtorfio credimus, in Bibl. Rabbin. pag. 296. vlt. editionis. Scripsit –

צרור

latina, hoc est, *Methodi medendi Vniuersalis per sanguinis missionem, & purgationem, libri duo*; quorum altero agitur, *De tempore purgandi, & ordine medendi.* Accessit *De tempore aquæ frigidæ in febribus ardentibus ad satietatem exhibendæ liber Vnus.* Excusa sunt Venet. apud Bernardum Basam 1691. in 4. apud Societatem Venetam 1604. in 4. apud Io. Baptistam Ciottum 1604. in 4. De eo Vanderlinden, & Nicolaus Antonius in Bibl. Hispana Tom. 2. pag. 313.

קא׳ רבי אברהם הנשיא תוכן

חבר ספר העיבור והיה בשנת אלפים ד׳תת׳ס׳ה׳ ונזכר בספר
מאור עינים פרק כ׳ג׳ דף צ׳ד׳ :

101 R. ABRAHAM HANASSI', id est *Princeps*; ita inter Iudæos vocabatur, Astronomus non vulgaris, scripsit – ספר העיבור *Sèpher Haibbùr*, id est *Librum intercalationis*, quo *de anno Embolismico* dilucidè pertractat. Claruit an. mun. 4865. Chr. 1105. vt apparet ex hoc eius libro שער ח׳ *Saar Porta* 8. Videsis Dauid Ganz, & R. Azar. in מאור עינים *Meòr enàim* cap. 23. pag. 94.

Hinc ad mortem R. Aben Ezræ intercedunt anni 89.

קב׳ ר׳ אברהם סבע מפורטוגאל

נולד בעיר ליסבונה כמו שנת רנ׳ט׳ ליצירה והיה בדור יוסף
בקסטיליא ויעקב לבן חביב בעל ספר עין יעקב ורבי יצחק
ערמה ורבים חכמים בכל הספרים ; והוא שחבר ספר פירוש
התורה וקרא שמו
א׳ : צרור המור מיוסד על פשט התורה ובקבלה על דרך
הנסתר ומאמרי רבנים ונדפס בראשונה בווינציאה
בבית רבי דניאל בומבירגי באותיות מרובעות בשנת רע׳ג ; ושנית
גם כן בווינציאה שנת ש׳ו בבית מרקו אנטוניו

ſpani, an. 1553. in fol. Vide *Eduardus Pinelo*.

ק״ד ר׳ אברהם עקרא חבר כללי מדרש רבות ליכנס לדעת סברות ונדפס בתוך הספר ארזי לבנון בדף מ״ח: עיין ארזי לבנון:

104 R. ABRAHAM AKRA' ſcripſit כללי מדרש רבת *Chelalè midràſc Rabbà*, *Concluſiones Gloſſarij magni in Pentateuchum*, quibus explanatur modus intelligendi ſtylum vſitatum in libro Rabboth, ſuntque adeò neceſſariæ, vt ſine illarum notitia, vix intelligi poteſt præfatus liber. Excuſæ reperiuntur in libro ארזי לבנון *Arzè Leuanòn*, *Cedrorum Libani* ad pag. 48. poſt פתח ליכנס כחשבוני וצרופי על דרך אמת, de quibus vide in verbo פתח

ק״ה ר׳ אברהם פורטו: עיין רבי אברהם מנחם פורטו:

105 R. ABRAHAM PORTO, vide *R. Abraham Menachem Porto*.

ק״ו רבי אברהם פיגול חבר פירוש על התגין ונזכר בספר אטהנסיו קירקיר באודיפו חלק ב׳ בדקדוק פרק ב׳ דף קט״ו:

106 R. ABRAHAM PICOL, ſcripſit de expoſitione תגין *Taghin*, *Apicum*, ſecundũ quod refert Athanaſiu Kircher, in Oedipo Claſſ. 2. Grammat. capit. 2. pagina 115. Alibi ita non legi.

ק״ז רבי אברהם צ׳פיסא כהן דאיטליא ופילוסוף היה בשנת כמו ש׳ שלשים מ״ל חבר ס׳ ספר החסידים: ונדפס ספר לפר וטעו ספר חחסידים עיין בערך שמואל חסיד: ושכרל

אב

2. צרור הכסף *Tzeròr hacchèſeph*, *Faſciculum argenteum*. Tit. ex *Gen.* 42. 35. & eſt *Commentatio Cantic. Canticorum*. Conſimilem titulum habes infra in *R. Chaijm Bar Samuelis*. Obijt an. mun. 5269. Chr. 1509. cuius meminit *ſcialſcel. hakab.* pag. 63. b. & Dauid Ganz in Tzem. & ex noſtris Nicolaus Antonius in Bibl. Hiſpan. Tom. II. pag. 313. Plantauitius in Bibl. Rabb. num. 605. & alij.

Aduertendum eſt, iſtud cognomen סבע *Sauaà* in aliquibus exemplaribus cum accẽtibus reperitur notatum hoc modo ס׳ב׳ע, vndè nonnulli parum cauti crediderunt eſſe abbreuiaturam patriæ, & cognominis Rabbi Abrahami Aben Ezræ, & אברהם ס׳ב׳ע *Abraham Sauaà*, legerunt אברהם ספרדי אבן עז״א *Abraham Sephardì Abèn Ezra*, nempè *Abraham Hiſpanus Aben Ezra*. & eidem, opera ſupra notata falsò attribuerunt. Hoc notatum volo, ne is qui in Rabbinicis parum verſatus eſt, iterum decipiatur.

ק״ג ר׳ אברהם עושקי ויום טוב עטיאס שפורטוגזל ספרדים כתבו לגברת של חנה נשיא את מלותי אלעוני בפירוש ונתנו לה ספרים וערכת ספר קודש כתבתי על לשון עברי של לשון ספרדי: בדפוס בעיר פירארה שנת ל׳ ש״לג לניצירה: ונדפס בקהלת ספר פלו:

103 ABRAHAM VSQVE, *Bibliorum ſacrorum librum* ex Hebræa in Hiſpanam traductum linguam, vnà cum *Iom Tou Atias* eius Socio ſcripta Epiſtola ad *Gratiam Nasì* mulierem, illi dicauit. Excuſus fuit Ferrariæ expenſis, *Hieronymi de Vargas Hi-*

præcepta Legis Mosaicæ. Huius meminit Menasse Ben Israël in principio libri sui *De Resurrectione mortuorum*, ex quodam Catalogo librorum Hispanicè conscriptorum ab Hebræis.

קט׳ **ר׳ אברהם פישקרול** חבר בשבח ספר
שיר מנחה בלולה לאברהם מנחם פורטו ׃ כשמו כאשר
הספר ובתחלת הספר ׃

109 R. ABRAHAM PESCAROLVS composuit nonnulla carmina in laudem libri מנחה בלולה *Minchà belulà*, R. Abrahami Menachem Porto. Habentur circa principium dicti libri, quorum initiales literæ exprimunt *nomen*, & *cognomen* compositoris.

קי׳ **רבי אברהם מפראגאה**
ראש ישיבה בפראגא
א׳ ׃ וחבר ביאור על פירוש רש״י ׃
ב׳ ׃ והגהות על טור ארח חיים של קארו ׃ ומת
בפראגא שנת ש׳ ג׳ לפרט קטן ׃

110 ABRAHAM PRAGENSIS eximius & excellens Doctor in Lege ab Hebræis habetur. Scholam, & Synagogam Pragensem diù rexit, magnamque apud suos laudem reportauit, scripsit.

1. ביאור על פירוש רש״י *Biùr al Pirùsc Rasci*, *Supercommentationem in Commentarios R. Salomonis Iarchi*. Item.

2. הגהות על טור ארח חיים של קארו *Haghaòth al Tùr òrach chaim sciel Kàro*, *Annotationes in I. Ordinem Iosephi Karo*, quem vocant ארח חיים *Semitam*, seu *Viam Vitæ*, vide *Iacob Bar Asser*. Obijt Pragæ an. mũ. 5303. Chr. 1543. secundùm inscriptionem in eius

ב׳ ׃ והוא פירוש על שאלתות דרב אחאי
גאון ׃
ג׳ ׃ וחבר ספר נגד השגות ר׳ משה בר נחמן אשר
עשה נגד ספר היד של רמב״ם ׃ ונמצא כ״י
בוואטיקאנו ׃ וספר הכוזרים לחכמים ועדיין לא נדפס
בזו אחר כך ספר שלשלת הקבלה ׃ דף ס״ה ע״ב ׃ ויעש
בקצו ימיו וקבים עוסר כחול ׃

107 R. ABRAHAM PISANVS Italus Sacerdos, & Philosophus, Scripsit.

ספר החסידים *Sèpher Hachasidìm*, *Librum piorum*. Consimilis titulus habetur infra in *Samuël Chasid*. Scripsit.

פירוש על שאילתות דרב אחאי גאון *Pirùsc al scieeltòth de Ràu Achài Gaòn*. *Commentarium* super *Sceeltòth* postulata *Ràu AchàiGahonis*. Scripsit etiam

3. Tractatum contra argumenta R. Mosis Bar Nachman in librum הי״ד *Haijàd* R. Mosis Maimonis, quò ostendit, Nachmanidem non intellexisse Ægyptium. Extat msc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4. Videsis השגות *Hassagòth*, *Animaduersiones R. Mosis Bar Nachmàn*. Auctor *Scialsceel. hakab.* p. 65. b. hunc Abrahamum Hispanum facit, & Rectoratum in Synagoga Bononiensi superiori seculo exercuisse affirmat, & diuersum esse à R. Abrahamo Pisano, circa fin. eiusdem pag. ostendit.

קח׳ **ר׳ אברהם פירר** הרופא מפורטוגאל
חבר בלשון פורטוגאל ספר על תרי״ג מצות ׃ וזוכר בספר
מנשה בן ישראל על תחיית המתים בתחילת הספר בלוח
ספרים הספרדיים ׃

108 R. ABRAHAM FERRAR Medicus Portugallensis, scripsit Lusitanica Lingua explanationem in 613

bus tectis, atque hoc Sapientiæ genus insigne est, ait R. Ghedalia in *Scialscel. hakab.* pag. 38. circa init. Magica ars, sub nomine Kabalæ, Sapientia est apud Iudæos, contrarium docet Scriptura Leuit 19. 26. 31. & Deuter. 18. 10. לא־ימצא בך מעביר וגומ׳ קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף. *Lo immatzè bechà maauir* &c. *Kossèm Kessamim, meonèn Vmnachèsc, Vmchascièph. Non inueniatur in te qui transire faciat*, &c, *Diuinans diuinationes, præstigiator, & augur, & maleficus*. Et versiculo sequenti:

והבר חבר ושאל אוב וידעני ודורש אל־המתים׃
כי תועבת יהוה כל־עשה אלה וגומ׳.

Vechouèr chàuer: Vesciòèl òu, Veideonì Vedorèsc el hāmethìm, chì toeuàth Adonai col'ossè èlle. Vegomèr. Et incantans incantationem, & interrogans pythonem, & sciolus, & quærens à mortuis, Quia abominatio Domini omnis faciens ista. Quid ista maleficorum vocabula significent, vide *Scialscel. hakab.* p. 83. vbi de Magis & maleficis in longum pertractatur.

קי״ד ר׳ אברהם דקולוניה חבר ספר כתר שם טוב על שם המפורש הקבלה ונמצא בהעתק בלשון לטין בואטיקאנא: כ״י:

114 R. ABRAHAM DE COLONIA scil. Agrippina, scripsit כתר שם טוב *Chèther Sciem Tòu, Coronam bonæ famæ*. Est libellus msc. ex Hebræo Latinè factus, quò de nomine יהוה quadrilitero Cabalisticè agitur. Habetur in Bibl. Vatic. inter codices Hebr. mmsscc. vnà cum alijs opusculis eiusdem materiæ Papyr. in fol.

eius tumulo insculptam: Teste Dauid Ganz.

קי״א ר׳ אברהם דיפרווינציאה

חבר ספר מעשה השם: ונדפס בויניציאה:

111 R. ABRAHAM PROVINCIALIS, seu *Prouenzalis* Gallus, scripsit מעשה השם ר״ל ליהוה *Maasse hascèm, Opus nominis*, subintelligitur nomen ה׳ τετραγράμματον יהוה Dei quadriliterum. Excus. Venet. vt habetur ex Plantauitio num. 396. Bibl. Rabbin.

קי״ב ר׳ אברהם צרפתי חבר ספר ברכת אברהם על המנהגים:

112 R. ABRAHAM TZARPHATHI Gallus, scripsit ספר ברכת אברהם *Sèpher Birchàth Aurahàm, Librum benedictionis Abrahæ, librum rituum*, cuius meminit Hottingerus ad Clas. V. suæ Bibl. Or.

קי״ג רבי אברהם קבשי או קבסי גאון חכם גדול היה בדור רב האיי גאון בשנת אלף קת״ לספירות כמו אמר בעל ערוך בערך סה״ והיה שנת ד׳ אלפים ת״ש״צ ליצירה. ואומרים על זה הגאון שהיה מכיר עתידות בתנועות עלי אילנות ביום שאין רוח נושבת שהיה מכסה האילן בסדינים והיה מכיר העתידות: עד כאן אמר בעל שלשלת הקבלה דף ל״ו, ע״ב, א׳:

113 R. ABRAHAM KABESCI siue *Kabesì Gahòn*, claruit tempore חאיי גאון *Haài Gahòn* circa an. mundi 4790. Chr. 1030. fuit eximius Astronomus, & Astrologus, ita, vt non vereantur Iudæi de illo asserere, quòd futura cognouerit ex motu foliorum arborum, eo etiam die, quò ventus non spirabat, sindone etiam arbori-

קטו ר׳ אברהם בן ראובן בנחמן

ממרוקיו כא לדפוס המשניות עם פירוש הרמ״בם ועובדיה ברטנורה, ונדפסו בויניציאה שנת שס״ו ליצירה:

115 R. ABRAHAM Ben REVBEN BENACHMA'N Marrochinus Africanus, vir induſtrius, cuius opera prodierunt משניות *Miſcnaiòth* cum commentarijs R. Moſis Ben Maimonis, & Abdiæ Bartenoræ, Venet. an. 4366. Chr. 1606. In fol.

קטז ר׳ אברהם בן שבתי צלח

חבר אגרת על ספר משפטי שמואל לר׳ שמואל לבית קלעי: נדפסה עם אותו הספר שנת הש״נט ליצירה, בויניציאה בבית דניאל זניטו:

116 R. ABRAHAM BEN SCIABATHA'I TZE'LACH, ſcripſit אגרת על ספר משפטי שמואל *Ighèreth al Sèpher Miſcpattè Scemuèl*, epiſtolam in commendationem libri *Miſcpattè Samuèl* R. Samuelis de domo קלעי *Kalaai*. Reperitur excuſa cum eodem libro anno mundi 5359. Chriſti 1599. Venet. apud Danielem Zanetum, in fol.

קיז ר׳ אברהם שלום ; עיין ר׳ אברהם בן ר׳ יצחק וכו׳:

117 R. ABRAHAM SCIALO'M, vide *R. Abraham Bar Iſaac &c.*

קיח ר׳ אברהם בר שלמה חיים

הוגיה עפר במלאכה וטורח בעיון בתקון פירוש ילקוט של ר׳ אברהם בן שמואל גדליה כמו נראה בספר הלז נדפס בליוורנו שנת ת״י לפ״ק:

118 R. ABRAHAM BAR SALOMONIS CHAIIM; ſumma diligentia & ingenti labore ſuperintendit impreſſioni, & correctioni Commentariorum R. Abrahami Ben Samuelis Ghedaliæ ſuper librum ילקוט *Ialkùt*, quæ Liburni excuſa fuerunt anno mundi ת״י 410. m. ſupp. Chr. 1650. in duos Tomos diſtincta, in fol. In principio I. Tomi extat inſigne illius teſtimonium de præſtantia huius Operis.

קיט ר׳ אברהם בר שלמה ירחי

חבר פירוש מחשבורת על אוקלידו ונמצא כ״י בוואטיקן:

119 R. ABRAHAM BAR SALOMONIS IARCHITÆ, Gallus, ſcripſit *Commentarios ſuper Euclidis libros* מחשבורת *Meħattisbòreth. De Arithmetica.* Aliquod fragmentum, ipſius reperitur in Bibl. Vatic. mſc. Papyr. in 4.

קכ ר׳ אברהם בן שמואל גדליה

תושב ירושלם חבר פירוש על ספר ילקוט אשר מלפנים מלאכה כזאת לא היתה מעולם וקראו ברית אברהם: אבל לא היה לו די הוצאת הספר כמו גודל זוקן ההוצאה להדפיס פירושו, ועל זה היה דוה לבו כי לא ידע מה לעשות, והקרה לפניו איש אחד ושמו מיכאל ריאם מוקאטו ספרדי לספק כל מה שיחסר לו בהוצאת ספר הלז כדי שיצא לאורה; וכן הדפיס אותו עם ילקוט בב׳ חלקים גדולים בליוורנו עיר גדולה בתוך היא ... מצולת הים ... פירדינאנדו די מדיצי השני דוכוס די טוסקאנה יר״ה ... שנת ת״י לפ״ק: והוגיה בעיון בתקון בעבות כל הדפוס ידידיה בן רבי יצחק גבאי בן גבת בל ידי עושה המלאכה אברהם בן ל׳ שלמה חיים:

120 R. ABRAHAM BEN SAMVELIS GHEDALIA' Inquilinus Ieroſolymitanus ſcripſit פירוש על ס׳ ילקוט *Pirùſc al Sèpher Ialkùt*, abſolutiſſimos *Commentarios ſuper librum* ילקוט *Ialkùt*, in quem nūquam antea aliquis operam ſuam impen-

pendit scribendo. Hos vocauit ברית אברהם *Berith Abrahàm*, *Fædus Abrahæ*, Tit. ex *Gen.* 15. 18. absoluerat, nec ob paupertatem typis euulgare valebat, quando casu, ei occurrit vir diues nomine *Michaël Dias Mokato Hispanus*, qui liberaliter ei obtulit, quicquid opus fuisset pecuniarum, pro huius Operis editione expendere. Itaque Liburni cudendum curarunt in Typographia non diù antea in ea Vrbe à R. Iedidiàh Ben R. Isaaci Gabbai erecta, quod summà diligentia, & cura à R. Abrahamo Bar R. Salomonis Chaijm factum est, an. mun. לפ״ק 5410. min. supp. Chr. 1650. regnante *Ferdinando II. Medicæo Hetruriæ magno Duce*. Prodijtque in fol. duobus Tomis distinctum cum textu ipsius ילקוט *Ialkùt* charactere quadrato. In priori comprehenduntur Commentarij in Pentateuch. In II. in reliquos Sac. Script. libros, tàm Propheticos, quàm Hagiographos, sed non ita prolixi sunt sicut in primo Tomo, qui duplo spissior apparet, quàm sit secundus.

קכ״א ## ר׳ אברהם בן ר׳ שמואל לוי

בר ר׳ חסדאי ; עיין ר׳ אברהם בר חסדאי ;

121 R. ABRAHAM BEN RABBI SAMVELIS HALEVI BAR R. CHASDAI. Vide *R. Abraham Bar Chasdài*.

קכ״ב ## ר׳ אברהם בר׳ שמוא׳ זכות

התכונה ולקוחה ספרדי היה מיוצאי ספרד והוא חכם גדול בחכמת התכונה ולמד כולה החכמה בקתדרה שלנו בברגוש כמו שאמר בעל ספר שלשלת הקבלה דף מ״ג עמוד ב׳ ; והוא חבר ספרים הרבה בשנת רל״ח ליצירה ובפרט

א׳ ; ספר יוחסין שמנו שהעתקתי דברים הרבה בקבור זמן ; והוא ספר לסדורות שלשלת קבלת התורה מימות עד זמנו גם מוסיף אל זה שאלת ותשובת של רב שרירא גאון בשלשלת הקבלה ; וקצת דברי הימים למלכי ישראל ומלכי האומות העולם ; ובבין הנשיא שנקרא ראש גולה ועם מי שמשפטו עלת העם ; וישיבת סורא ; וישיבת פומבדיתא ; ובביאור הפרדים והענפים אשר אראה אל יהודים כמבואר בספרים עבורים ובפרט בספר בן גוריון הארוך ; והגור ענין אחד שהיה בישראל קרוב לחרבן שלשה כתות ; הפרושים ; והבוזרים שנקראים אסיים ; והצדוקים ומנהג ודת כל כת מהם ; ומשם מתבאר כי הצדוקים אינם הקראים שבזמנינו כי אלו מודים בשכר ועונש ותחיה ; עם שאין כן הצדוקין ; נדפס זה בראשונה בקושטנטינא שנת רע״ו בהשתדלות של ר׳ שמואל שולם ; ושנית נדפס בקראקא תחת ממשלת הסיגיסמונד מלך פולין שנת ש״מ לפ״ק ונוסף על מה שנדפס כבר ; שלשלת הקבלה מן זמן המחבר עד משה הכהן ; ועוד נוסף עליו חדושים יפים כגון פרק י״א מהמאמר רביעי מספר יסוד עולם שחבר הרב החכם ר׳ יצחק הישראלי להרב רבי אשר שחברו ; עם הגהות המחבר ונוסף ל׳ משה איסרליש ; וסדר הגאונים והגדולים מסוף עד דורינו זה כמו שנמצא כתב ידו בספר יסוד עולם ; ועוד איזה חדושים אשר נמצאו לקוטים בכתב יד מיוחסים לדברי הספר הזה ;

ב׳ ; ספר מתוק לנפש ובחלק׳ לג׳ פרקים ; א׳ על הנפש וגהינם של מעלה ושל מטה ; ב׳ על ענין העולם הזה והעולם הבא ; ג׳ מתחיית המתים ; נדפס בוויניציאה בבית יואן די גארה שנת השנ״ו לפ״ק ;

ג׳ ; בן ארבעים לבינה על התכונה ;

ד׳ ; אלמנק תמידי על התכונה והגלגלים נדפס בלשון לטין בוויניציאה שנת אלף וחמש מאות ושנים לביאת משיחנו ;

ה׳ ; תכונת זכות מהתכונה ; ונמצא זה הספר כתב שנת ה׳ אלפים לפ׳ ליצירה ;

122 R. ABRAHAM BEN R. SAMVELIS ZACVTI, HISPANI, fuit vnus

differit, dèque alijs rebus, quæ tempore secundi Templi acciderunt, ex libro Ben Gurionis excerptis. Item de Sectis, quæ ea tempestate maximè inualescebant, nempè Pharisæorum, Nazarçorum, Hessæorum, & Saducæorum, eorumque ritibus, vita, & moribus luculenter agit. Excusus primùm fuit Cōstantinopoli, cura, & studio R. Samuelis שלום *Sciullàm*, cui הגהות *Haghaòth*, annotationes adiecit. Deinde Cracouiæ an. mun. שמא 341. min. comp. Chr. 1581. Polonorum Rege Stephano. In 4.

In hac secunda editione nonnulla addita sunt, quæ minimè in prima reperiebantur. Videlicet, Chronica Cabalæ ab initio rerum, vsque ad Mosen. Item selecta historia excerptā ex cap. 18. Tractat. 4. Libri יסוד עולם *Iesòd olàm* R. Isaaci Israëlitæ, quem in gratiam R. Asser Germani composuerat, cum additionibus, & annotationibus R. Mosis איסרליש *Isarlès*, & Catalogo Rabbinorū secundū seriem in eodē *Iesòd olàm* descriptam. Sūmorum quoq; Pontificū Christianorum, Imperatorum, Regum, potissimùm Gallorum, itemque Calipharum, Sultanorum, & Imperatorum Turcarum, res gestæ, bella, expeditiones in Terram sanctam, Vrbium deditiones, Regnorum inuasiones, & alia facinora facta, breuiter recensentur. Hoc libro nos frequenter vsi sumus, in hac nostra Bibliotheca Rabbinica concinnanda, & à quo multa excerpsimus. R. Dauid Ganz in צמח דוד *Tzèmach Dauid* fol. 150. ex versione Latina Vorstij asserit, hunc librum à Zavnus ex Iudæis, qui perpetuò & vniuersali exilio à Regnis Ferdinandi, & Elisabethæ Catholicorum Regum anno 1492. exulari cogitur. Ipsius patriæ ex Hebræorum scriptis hactenus notitiam habere non potui; cognoui tamen ex inscriptione Alphonsi Hispalensis de Corduba, Zacuti Almanacho apposita, Salmantinum fuisse, ab Auctore verò *Scialscelèth hakab. fol.* 63. b. ex cathedra in vrbe סרגוסה *Saragosa* Cæsaraugustana Astronomiam docuisse didici; fuit enim inter Hebræos eximius Astronomus, & ex exilio Castellano in Portugalliam receptus, apud Emmanuelem Lusitanorum Regem Astronomi, & Chronographi personam egit. Ibi etiam librum scripsit.

יוחסין *Iuchasìn, Prosapiarum*, quò absolutam Chronologiam, & historiam Iudaicam, à mundi exordio vsque ad annum 5260. Chr. 1500. quo tempore maximè floruit, complectitur. In explicando catenam Cabalæ, seu doctrinam oralem à Mose vsque ad sua tempora potissimùm insudat. Ad hunc ergo finem quæsitum, & responsum Rau שרירא *Scerira* ei adiungit fol. 107. additque breuem Chronicam factorum Regum Israëlis, & cæterarum nationum; itemque de Principe Iudæorum apud Babylonios exulantium, quem ראש גולא *Rosc gholà* aut ריש גלותא *resc ghelnthà*, *Caput captiuitatis* vocabant, deq; illius authoritate, ac iurisdictione tractat. Vbi de duplici Academia Babylonica, videlicet סורא *Sorana*, & פומבדיתא *Pumbaditana*, illiusque prærogatiuis fol. 120.

tus est liber *Iúchasſin*. De hoc, aut ſimili annorum computu, vide infra in ארם *Adam*. Aduerte, alium librum cum hoc titulo ספר יוחסין *Sèpher Iuchasſin* olim extitiſſe, teſtimoniū perhibent Talmudiſtæ Cod. פסחים *Peſachìm c. 5.* תמיד נשחט *Tamìd nischàtt, fol. 62. col. 2.* circa fin. vbi conqueruntur de illius perditione his verbis:

אמר רמי בר ר׳ יודא אמר רב מיום שנגנז ספר יוחסין תשש כחן של חכמים וכהה מאור עיניהם ׃

Amàr Ramì Bar R. Iodà, amàr Ràu Meiòm ſcienignàz sèpher Iuchasſin taſciàſc cochàn ſciel chachamìm Vechahà meòr enchèm. Dixit Ramì Bar R. Iodà, dixit Ràu, *A die quo occultatus eſt liber Iuchasſin, debilitata eſt virtus ſapientum, & caligauit lumen oculorum ipſorum*. Videtur fuiſſe *Liber Genealogiarum, & familiarum, vel illarum de quibus aliqua mentio fit in ſacris literis*, vel *illarum, quæ in varias mundi plagas in exilium deportatæ ſunt, quarum memoria obliuioni omninò tradita eſt*. Scripſit etiam

II. ספר מתוק לנפש *Sèpher matòk lanèpheſc*, id eſt *Librum dulcis animæ Ex Prou. 16, 24.* Libellus eſt dogmaticus tribus tantùm capitibus conſtans. In primo agitur *De Anima, & de illius ſtatu extra corpus; pœna animarum in Inferno inferiori*: Vbi *de duplici Inferno, ſuperiore & inferiore, ſuperiorem Purgatorium faciunt; inferiorem; vbi nulla ſit redemptio, conſtituunt*. In II. *De Seculo futuro, & cur ita vocetur*, vbi expenditur axioma illud vulgatum ex משנה *Miſcnà* Codice סנהדרין *Sanhedrìn* Cap. 10.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא׃

Col

Zacuto compoſitum fuiſſe an. mundi 262. ſexti millenarij, ſiue minoris ſupputationis, Chriſti videlicet 1502. quòd euidenter oſtendit ex eodem Zacuti libro Iuchaſſin fol. 138. b. circa fin. vbi ſcribit וכן אני ראיתי בנסיון במטלמיום ועד עתה שיש אלף וש״ע שנים וכו׳ ׃

Vechèn anì raìthi beniſſaiòn Bimtalmiùs veàd àtta, ſcieièſc èleph 370. Scianìm, id eſt, *Sic ego vidi in Syntagmate Almegiſti Ptolemai, ab eo enim tempore vſq; modo fluxerunt 1370. anni. Liber autem Almegiſti compoſitus eſt anno 3892.* (dicit Ganz), *itaque ſi iungas 1370. annos, cum an. 3892. tum reſultabit 5262.* qui eſt Chriſti Domini 1502. Quòd autem Almegiſti liber compoſitus ſit anno 3892, de facili aſſequi poteſt, ſi animaduertatur locus lib. Kabalæ *Haraauàd* fol. 60. editionis Baſileenſis, vel fol. 28. b. Venetæ Iuſtinianæ. vel etiam libri נחלת אבות Abrauanelli in præfatione relatus à R. Moſe Iſarlès in libro mox laudato *Iuchaſſin* fol. 159. b. Vtrobique enim ſtatuitur, librum Almegiſti compoſitum fuiſſe circa annum deſolationis Vrbis Bithèr, quæ accidit, vt ibi refertur an. ע״ב, 72. ab exuſtione Templi, puta anno Domini 136. qui correſpondet anno mundi 3896. quatuor annis poſt compoſitionem Almegiſti. Facta igitur additione annorum 1370. qui fluxerunt à compoſitione Almegiſti ad Zacutum, fiet ſumma an. 5266. à qua ſublatis quatuor annis interiectis à compoſitione Almegiſti ad Bitheræ deſtructionem, remanent anni 5262. ſeu Chr. 1502. quo anno compoſi-

tarum, stellarum fixarum, aequationis augium, morae infantis in Utero matris, declinationum stellarum, & differentiarum ascensionalium, anno & loco impressionis, non notatis, ex qualitate antiqui characteris & chartae, videtur esse editionis Venetae, in 4.

V. Hùc spectat תכונת זכות *Tecunàth Zacùt*, id est *Astronomia Zacuti*, quam Spizelius in Bibl. vniuersf. sub nomine Abrahami Aben Dauid reponit, forsan duplex est liber cum eodem titulo, vt notat idem Hotting. loc. cit. Videsis in *Abraham Iudaeus.*

De Abrahamo Zacuto agunt ex Christianis, Alphonsus Hispalensis de Corduba in Almanach, Nicolaus Antonius mox laudatus in sua Bibl. Hisp. Tom. II. p. 313. & 314. Plantauitius in Bibl. Rabbinica, nu. 224. Buxtorf. in Bibl. Rabbin. Hieronymus Romanus de la Higuera Societ. Iesu lib. 3 cap. 7. Historia Toletana, typis nondum edita, vbi illum Toletanum facit. Hottingerus Clas. XI. Biblioth. Orient. Petrus Cunaeus de Repub. Hebr. cap. 28. Petrus Siruelus in fine proemij cursus quatuor Mathematicarum artium, eumque Salmantinum vocat, & alij quamplurimi. Ex Iudaeis R. Dauid Ganz in *Tzèmach Dauid*, & R. Ghedalia Aben Iachija in *scialscel. hakab.* fol. 63. b.

קכ"ג ר׳ אברהם בן ר׳ שם טוב בן ביבאג: עיין ר׳ אברהם ביבאש.

123 R. ABRAHAM BAR R. SCEM TOV BEN VIVAG, vide *R. Abraham Biuasc.*

Col Israèl iesc lahèm chèlek leolàm habbà. Id est, *Vniuersus Israèl habet partem in seculo futuro*. In III. *De Resurrectione mortuorum; & quomodo Deus resurgere homines faciet cū eodem numero, corpore, & anima, Vt priùs*. Excusus est Venetijs apud Io. de Gara an. ש״ס 367. min. supp. Chr. 1607. In 8. scripsit librum cui titulum fecit.

III. בן ארבעים לבינה *Ben arbaìm lebinà, Filius quadraginta annorum ad prudentiam*. Est *liber Astrologicus*, cuius meminit Hottingerus in Biblioth. Orient. Class. xi.

IV. Scripsit & *Almanàch perpetuum omnium Planetarum motuum*. Prodijt Latinè cum hac inscriptione: *Almanach perpetuum Solis faeliciter incipit anno Domini 1473. inclusiuè factum à Rabbì Abraham Zacut Salmanticensi*. Excus. Venetijs anno Domini 1502. apud Petrum Liechtenstein, cum additionibus, Alphonsi Hispalensis de Corduba, qui & titulum addidit. In 4. Prodierunt etiam illius *Tabulae motuum Caelestium* an. 1496. In 4. quod opus Nicolaus Antonius, idem cum Almanach existimat, in sua copiosiss. Bibl. Hisp. Tom. II. p. 314. Et reuera ita est; vt apparet ex titulo istarum Tabularum, qui talis est. *Almanach perpetuum omnium caeli motuum* (Abrahami Zacuti) *cum additionibus in eo factis*, videl. *ab Alphonso Hispalensi de Corduba, Artium, & Medicinae Doctore*. Post nonnulla ad introductionem Tabularum pertinentia, ponitur *Calendarium Christianorum*. Postea *Tabulae motuum septem Plane-*

129 IGHE'RETH BAALE' CHAII'M *Epistola animalium*. Liber in quo *homo, feræ, iumenta, aues, & reptilia simul colloquuntur, & Vires, Virtutes, Vitia, proprietates, ac naturæ singulorum, quo tyrannidis hominem insimulant, & accusant, explicantur*. E Græco in Arabicum translatus dicitur à R. Kolonimo, & ex Arabico in Hebraicũ ignoratur interpres. Translatio hęc absoluta fuit an. mun. 5076. Chr. 1316. sed liber excusus Mantuę, an. mun. ה״א 317. m. supp. Christi 1557. in domo Venturini Rufinelli, Typographo R. Ioseph Ben R. Iacobi de Padua, in 12.

קל׳ **אגרת האצטרולב** על חבור הכלי

אשר בו נכתבה כל צורת השמים והכוכבים בקרוב אליו

אסתרולאביו ונמצא בי״ בווטיקאנו ;

130 IGHE'RETH HAATZSROLA'B, id est *Epistola Astrolabij*, tractat *De compositione, & Vsu Astrolabij*, Extat msc. in Biblioth. Vaticana Papyr. in folio.

קלא׳ **אגרת הויכוח** בין החסיד והחכם

הפילוסוף על הפילוסופיא ונצח הפילוסוף ונמצא מעלת

הפילוסופים יתרה בעיניהם ; ונמצא בי״ בווטיקאנו:

131 IGHE'RETH HAVICCV'AH, id est, *Epistola Elenctica, quâ inter Legis Doctorem negantem, & Philosophum defendentem Philosophiæ præstantiam initur disputatio, & egregiè defenditur Philosophiæ scientia*. Extat msc. in Bibliotheca Vaticana Pergam. in 4. Est Anonymi Auctoris.

קלב׳ **אגרת הטיול** דרכי הקבלה ;

132 IGHE'RETH HATTEIV'L, id est *Epistola deambulationis*, vel *oblectationis*, Pragę. Huius meminit Buxtorf. in Bibl. Rabbin. sed illam non vidisse dicit.

קלג׳ **אגרת החמדה** על הקבלה ;

133 IGHE'RETH HACHEMDA', id est *Epistola desiderij*, est Theologico-Cabalistica, msc. ex Hotting.

קלד׳ **אגרת חמודות** על הקבלה ;

134 IGHE'RETH CHAMVDO'TH, *Epistola desiderabilium*. Tractatus est Cabalisticus, qui citatur in præfatione libri Cozri, ex Buxtorf. in Bibliotheca Rabb. pag. 431.

קלה׳ **אגרת על יצירת האדם**

חבור בלשון ערבי ונכתבת באותיות רש״י נמצאת כתיבת יד

ברומה בווטיקאנו ;

135 IGHE'RETH AL IETZIRA'TH HAADA'M, *Epistola de formatione hominis*, Arabica Lingua composita, & characteribus Rabbinicis scriptis exarata, ab Anonymo. Asseruatur in Bibl. Vatic. msc. Papyr. in 4.

קלו׳ **אגרת מספרת יחסותא דצדיקי דארעא דישראל**

נדפסת בוויניציאה שנת הש״ו לפ״ק בבית יוסטי קליוני בתבנית

ספרים ברלגאדיני ובוורונה שנת ש״ז לפ״ק בבית אברהם

[illegible] של סדום ל יוסף [illegible] ;

436 IGHE'RETH MESSAPPE'RETH *Iechassuthà detzaddikè dearaàh deisraël*. *Epistola Genealogica Iustorum terræ Israëlis*. *Est Catalogus*

San-

שנה ובימיו מלך ברומא נירון קיסר והכביד עול על ישראל
ושלחו שוטרים בהלבשת רומי וסריסי יד כנירון קיסר ויבאו
שמחת ירו . ויבא אגריפס המלך מרומי אצל נירון קיסר
לירושלם ויקבץ את כל השוטרים של בית המקדש ויספר להם
את גבורת רומיים ואת עוזם מלכותם ואת כל הגוים אשר
השפילו עד בלתי השאיר להם שריד . ויתחנן אליהם לבלתי
התגרות ברומיים ולבלתי השבית תפלות ישראל וישא את קולו
בבכי הוא וכל זקני ישראל וכוהנים שנשא והכהן הגדול עמו .
אבל השוטרים הנסוררים ואנשי בליעל לא שמעו ולא הטו את
אזנם ויתקבצו שני פריצים גדולים משרי נירון והם באו עם
אגריפס מרומי והרגו אותם ואת כל אנשים הבאים עמם והקו
המלחמה בין אגריפס ובין אנשי בליעל והתגברה המלחמה
עד מאד וילכו הפריצים וישרפו את היכלו של המלך אגריפס
ומוו בית נכחו . וכשמע בשילו שלום נירון המולך על ארם
ויבא לעזור לאגריפס בחיל כבוד אשר על המתרים ויעבור כל
ערי ישראל : ואנשי השוטרים ואלעזר בן ענני הכהן גדול ראש
הפריצים שהקירו יוסף בן גוריון על הגליל ועל כל ארץ
כמבלי ויחנק על המלחמה ויכסר בכל ארכו ששים אלף בחור
עושה חיל ויבחר מכל השם הוא שם עלות אים בחור וילך עמם
אל סוריא היא הנקראת כזמן הזה חלב והם היו בנוי
אגריפס ויעבדם ויקח את כל בנוי אגריפס . וישא אגריפס
עם אנשיו אל גמלה עירו אשר היתה בראש הסר . ויעלו
עמנו אגריפס לקרוא להם שלום במעלה ואולי ישובו אליו ויענו
כן . וידבר עמם אגריפס ויקראו אליו ויאמרו לדבר המלך
נשא נא ונדבר אליך : ויגש אליהם והם מדברים עמו השליכו
עליו אבן הסופה אבן גדולה וישבר כתפו וזרועו ויפול ארצה .
ויעסרו חיל רומיים ויקחוהו ויתרפא וישב . ואחר יום גלגל
ויתיעצו הרומיים להמליך את אספסינוס וישלחו אליו ויעני
רומי אל ארץ ישראל אשר שם לוחם אספסיאנוס עם היהודים
וילך את אגריפס עמו ולקח ימים אשר סבב אספסיאנוס על
כסא מלכותו הנה את אגריפס מלך ישראל ואת זונבו בנו למה
ארב נ' שנים והסנה לפני חרבן הבית : וקודם לכן כמה שתמיד
קודם חרבן הבית אלף יום ול"ב יום כמו שכתוב ומעת הוסר
התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים .
עד כן מדברי מלכי ישראל בבית שני . וזה המלך היה חכם
גדול ומשכיל בלשון יונית ולטין וכתב כמה אגרות בלשון
יונית וגם כן דבר בלשון אשורית אל העם אשר מרד מרומיים
ותלמיו המלך דברים ישרים על השלום ולא שמעוהו . ואלה
הדברים נמצאו בלשון יונית ולטין עד היום הזה .

Sanctorum Patrum, & Prophetarum; itemque & Rabbinorum insigniorum, qui in Palæstina sepulti sunt, vbi & Sepulturæ designantur ad vsum Hebræorum, qui in terram sanctam proficiscuntur. Excusus est in vnico folio expanso Venetijs an. ש"פו 386. m. supp. Chr. 1626. apud Bragadinos; & Veronæ anno ש"ו 406. Christi 1546. per Franciscum Rubeum, in Domo Abrahami אורטונה Ortonæ; procurante R. Ioseph שליט *Sciallìtt.*

קל"ז **אגרת הסודות** של ענין משיח בן דוד :

137 IGHE'RETH HASSODOTH, *Epistola secretorum*, hæc sæpè citatur à Galatino *De arcanis Catholicæ Veritatis ad probanda mysteria de Messia.*

קל"ח **אגרת עקרים האמונה :**

138 IGHE'RETH IKKARI'M HAEMVNA', *Epistola fundamentorum Fidei.* Tractat *De Articulis Fidei Hebræorum*, Teste Hottingero.

קל"ט **אגרת שמואל** והיא פירוש על רות :

139 IGHE'RETH SCEMVE'L; id est, *Epistola Samuëlis, Est explanatio libri Ruth*, ex eodem Hotting.

ק"מ **אגרת התשובה :** עיין ר' יעקב תם :

140 IGHE'RETH HATTESCIVVA', *Epistola Pœnitentiæ*, huius meminit Hotting. Class. VI. Bibl. Oriental. sine Auctoris designatione Vide *R. Iacob Thàm.*

קמ"א **אגריפס בן ארסטבלוס**

אשר הרגו הורדוס . מלך היה אגריפס ומלך על ישראל כ"ג

dæos expeditionem suscipiat, ac rebelles compescat. Collectis itaquè copijs vniuersam fermè Iudæam in deditionem recipit, magna clade Iudæis allata, interfectis vbique, ingenti numero cuiusq; sexus, & ætatis. Ierosolymam deinde contendens, Eleazar quidam Ananiæ Summi Pontificis filius, qui in Vrbe Dux rebellantium erat, vrbe egrediens, manu valida latronum stipatus, impetum in Cassium & Agrippam faciens, terga vertere, & in fugam abire compellit, insequentibus eos Iudæis vsque Cæsaream. Hæc audiens Nero, improbosque Iudæorum conatus indignè ferens, Vespasianum strenuum, & bellicosum ducem, in Syriam mittit. Qui assumpto sibi in socium filio suo Tito. (vel ex sorore Nepote, vel ex vxore filio, seu priuigno, vt nonnulli volunt) non diù post, totam penè Iudæam rebellantem subiecit, cæsis vbique Iudæorum myriadibus multis. Interim Iosephus Gurionis fil. Galilçæ pro Iudæis prçfectus, capta Vrbe Syriæ חלב *Halèb* vulgò *Aleppo*, non אלף *Alèp*, vt aliqui putant scribendum, quæ Bellonio *Hierapolis* est, teste Mylio; *Berrœa* Gyllio; *Antiochia* Villanouano, & ארם צובת *Aràm Soba*, atque סורה או סוריא *Sorà*, seu *Soria*, quæ & מתא מחסיא *Màthà Machasià* Academia celebris Ghedaliæ Aben Iachiç, quod quidem mihi persuasum esse non potest; nam Sorana Academia in Babylonia erat, חלב Chaleb, seu *Aleppo* in Syria est, quam Sultan Selim, teste Auctore libri Iuchassin p. 154. anno *Hegiræ* 824. Chr. 1546. expugna-

AGRIPPA Iudçorum Rex postremus, patrem habuit Aristobulum ab Herode eius fratre interemptum. Ferunt Rabbinorum monumenta; post relegationem Antipi Regis in Hispaniam, & mortem Archelai, Iudaici Regni suscepisse diadema. Pluries Romam venit; eo tamen tempore, quò Regni res agebat apud Neronem Cæsarem, Ierosolymis rebellantibus Iudæis; eò tandem deuentum est, vt fugato Præside Prouinciæ in libertatem vendicandi rempub. è ceruicibus Romanum iugum excutere molirentur. Hinc Iudeæ Præses, saluti suæ consulens, Ægyptum versus iter carpit. In itinere Agrippam Roma in Iudæam reuertentem casu obuium habuit, qui vt nouarum rerum molimina resciuit Iudæorum, mente turbatus, Ierosolymam ingreditur; vbi omnia confusa esse comperit, conuocatam ad concionem plebem, sedulò compescere nititur, at frustra: nam, cùm Romanorum potentiam, turbarum animis, inter orandum insinuare studet, magis in furorem, & iram propelluntur. Ita & Rex (oratione discissa) extra Ciuitatem abire cogitur, Palatiumque eius, ac Sororis suæ Bernicis ברניקי non ברונקי *Berunki*, vt legit Auctor דברי מלכי בית שני *diurè malchè bèth scenì*, *Chronicorum Regum secundi Templi*, pagina *mihi* 116. Thesaurosque depopulati, Regias ædes igni combusserunt. Iterum Romam concedit Agrippa, auxilia à Nerone petiturus, qui literis ad Cassium Syriæ Præsidem missis, mandat, vt contra tumultuantes Iu-

quindecim diebus ante, iuge sacrificium cessauit, iuxta Danielis Prophetiam cap. 12. 11. *Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge Sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta*. Hęc ex *Harauàd* in Chronico secundæ ædis sunt excerpta à fol. 115. vsque 120. Scripsit·

אגרות *Epistolas*, quibus fidei veritatis historiæ Iosephi Hebræi perhibet testimonium. De hoc etiam Niceph. in hist. eccles. lib. II. cap. 14. & seqq.

Eiusdem, & Sororis eius Bernicis ad Iudæos, nouis rebus studentes *Oratio*, Græcè msc. extat in Biblioth. Regis Gallorum, teste Gesnero.

Aduertendum est circa computum annorum supra allatum, non conuenire cum eo, quem communiter omnes nostri Chronographi tradunt; nam secundùm eos anno primo Vespasiani Cæsaris incenditur Ierusalem & Templum; non ergò interficitur Agrippa à Vespasiano anno tertio cum dimidio ante euersionem Templi. Item, si Agrippa regnauit 23. an. initium Regni eius necessariò incidit in an. 41. Christi secundùm Iudæorum computum, quo anno Caius imperabat, vel secundùm computum nostrorum Authorum, in annum 45. Christi, tempore scilicet Claudij Imperatoris; non igitur Regni diadema suscipere potuit à Nerone, qui nondum Imperator erat, siquidem renunciatus est Imperator anno Domini 54. vel 57. secundùm aliorum opinionem. Nonnulli Agrippam hunc filium faciunt Herodis Aristobuli filij, qui gnauit; hæc, est hodie totius orientis celeberrimum, & nobilissimũ emporium, populi frequentia, ac mercium opulentia, cæteras Syriæ Vrbes longè superans: ad hanc Persæ, Armeni, Orientales Indi, atque ferè Europæi omnes, vndique terrarum confluunt. Portus eius, à quo trium dierum spatio distat, *Escandaruneh* ab incolis, ab Europæis *Alexandreta* (vtrumque enim nomen, paruam Alexandriam denotat] nuncupatur. Reliquias Thesaurorum Agrippæ in hac Vrbe reconditas prædatur Ioseph Ben Gurion, & Vrbem incendio tradit. Dùmque hæc in Syria aguntur; Agrippa cum Romanorum copijs ad suæ ditionis Vrbem נמלה *Nimlà* ab hostibus occupatam proficiscitur, qui à suis rogatus, vt propiùs ad mœnia Vrbis accedat, deditionis causa locuturi: dum nimis credulus, & incautus, sub ipsis penè mœnibus subsistit, dimisso è muro ingentis magnitudinis saxo, luxato humero, fractoque brachio, indè parùm absuit, quin interficeretur. His itaque aduersa fortuna gestis, deperditis bonis, & Regno amisso, iterum Romam venit. Non tamen satis constat, an adhuc ipso Nerone viuente, an Galba Imperatore. Sanè hoc certum est, quòd completo primo Imperij Vespasiani anno, eius iussu vnà cum filio suo מונבז *Moncassio* neci traditur, anno tertio cum dimidio ante incendium Templi, & Vrbis Ierosolymitanæ euersionem, cùm regnasset annis 23. Ita deletum omninò est Iudæorũ Regnum an. Chr. 63. mensibus sex, quoque

kadòſc, nempè an. mun. 3943. Chr. 183. *Bereſc. Rabbà, Paraſchà* 48 *Sèder* חיי שרה *Chaijè Sarà. Vitæ Saræ*, circa initium, eius Magiſter fuit Ràu, qui poſt mortem Rabbenu Hakadòſc relicta Palęſtinorum Terra, deſcendit in Babel, anno videlicet (ſecundùm Harauàd) 3979. ab orbe condito, Chr. 319. ibi mortuus eſt, anno mun. 4003. Chr. 243. Sexaginta annos natu erat Ràu Adà tempore obitus Ràu, ſeptennio poſt nempè an 4010. Chr. 250. moritur etiam Ràu Samuël Rector Scholę Soranę in Mathà Machaſia Babyloniæ, alter inſignis Aſtronomus, anno ætatis Ràu Addà vergente 67. Itaque ætate prima Amorraim Doctorum Ghemaræ, & explanatorum Miſcnæ initio claruit. Tradunt Iudęi, quòd ſupputatio æquinoctiorum & ſolſtitiorum huius Aſtronomi verior ſit, quàm ſit illa Ràu Samuëlis; Nam R. Samuël anni Tropici magnitudinem æqualem faciebat videlicet, dierum 365. cum quadrante, ſcilicet horarum 6. ſicut obſeruat Moſes Ægyptius tractatu *Kiddùſc haccòdeſc* c. 9. Et R. Iſachar Ben Mardochæi in ſuo ספר עיבור שנים pag. 130. b. At Ràu Adà magnitudinem anni Tropici conſtituebat dierum 365. h. 5. partic. 997. moment. 48. Nam horam diuidit in 1000. particulas, & particulas in totidem momenta: Hanc anni Tropici magnitudinem, vtpotè veriorem approbauerunt, præter Moſen Ægyptium nuper laudatum, etiam R. Moſes Mikòtſi, Abudràham, & quotquot vſque in hodiernum diem in Iudaiſmo Aſtronomi

qui à Ioſepho l. 19. cap. vlt. Agrippa quoque cognominatur. Iacobum Fratrem Domini occidit, ibid. l. xx. c. 21. poſt cuius mortem non diù vixit, ac tandem conſumptus à vermibus fœtidam animam efflauit. Hic Herodes fratrem habuit Herodem Regem Chalcidis, reliquit Agrippam noſtrum iuniorem annos 17. habentem, & tres filias Beronicem, Mariam, & Druſillam. Patri in integrum non ſucceſſit, ſed in Tetrarchia trans Iordanem, vſque ad excidium perſtitit in Romanorum amicitia; Itaque in eius Prouincia bello Iudaico, excidentes Chriſtiani, tutò vixerunt. Paulum audiuit, & in modico ſuaſit eum fieri Chriſtianum, Act. 26. 28.

קמ"ב **רב אדא בר אהבה** נולד ביום שמת
רבי בבראשית רבה פרשת ויהיו חיי שרה ושאריך ימים רבים
על האחרונים בימי רבא ורב נחמן בר יצחק והוא דקדק
בחכמת התקופות יותר משמואל כי עליו היו סומכין בשנים
המעוברות בשיעור אם קדם האביב שיהיה יום שעומד באביב של
תקופה בהלכה והיה תלמיד רבא כמו נראה בפירוש בפרק קמא
דתענית ובסוף תמורות וכן בברכות ששם תלמיד רב אם כן
הוא היה בדור ראשון ושני מהאמוראים וכן בפרק חולין ששם
רבו רב אדא ורב אחא בר יוסף הזקן דורו של רב נחמן בזמן
רב הונא ושאל לו ר' חייא בר אבין ובפ' אלו הן חלוקין
ובפ' מרובה ובפ' שני נזירים נראה כי מת רב אדא קודם רב
הונא. וכמו שאמרתי האריך ימיו עוד כמו ק"ל שנים וביומו
היה בן בוכיים היסורי עשיר גדול ועליו אמרו שהיו לאביו
אלף ספינות בים ואלף עירות ביבשה ומיבוריו לא נמצאו עוד.

142 RAV ADA'BAR AHAVA'H Babylonius, inſignis Aſtronomus, ita vt in Tekuphis aſſignandis præponatur Ràu Samuëli, qui itidem ſummus Aſtronomus fuit in Babylonia. Naſcitur eo ipſe die quo moritur R. Iudas Ha-

Tzem. Dau. p. 44. & 45. qui aiunt, dies longè produxisse, adeò vt, etiam in humanis fuerit tempore Rau Nachman, qui Rectoratus dignitatem adeptus est in *Sorà* an. mun. 4113. ætatis Adà annorum 170. quod vix credibile est tot annos vixisse, Vndè Iuchas. probat duos fuisse Rau Adà. Vide ibidem loc. cit. Tempore Ràu Adà (dicunt) extitisse quendam præpotentem virum Iudæum, nomine בן בניוס *Ben Boniòs*, seu fil. *Boniussij*; cuius diuitiæ tantæ erant, vt in mari ad merces aduehendas mille Nauigia haberet; in terra mille vrbes. Papæ! en Ottomannicum Imperium in viro Iudæo abbreuiatum. Videsis *Scialsciel. hakab. pag.* 33.

קמ"ג אדם קדמון ׃

143 ADA'M, KADMO'N, HOMO ANTIQVVS, PRIMVS, ADAMVS, ita vocatur liber Cabalisticus. Ex Buxtorf. p. 308. Bibl, Rabb.

קמ"ג **אדם** הראשון נברא ביום ששי לבריאת העולם. אמר רב"י בן לוי הכינה י"ב שעות היום, תקפ"ה עשה את האדם ביום ר"ה: בשעה ראשונה הוצבר עפרו: ב' נעשה גולם: ג' נמתחו אבריו: ד' נזרקה בו נשמה: ה' עמד על רגליו: ו' קרא שמות: ז' נזדווגה לו חוה: ח' עלו למטה שנים וירדו ארבעה: ט' נצטוה: י' סרח: י"א נדון: י"ב נטרד והלך לו שנאמר אדם ביקר בל ילין וכו': אומר המדרש כי אדם וחוה נבראו כבני כ' שנה כשנבראו ושבין לעולם ולא שמש בריה עם אשתו קודם אדם: ואמרו כי בו ביום שנברא בו ביום חטא בו ביום הוליד תולדות עלו למטה שנים וירדו ששה לפי שנולדו קין והבל ולכל אחד תאומתו: הכל היה ל' יום: בפרקי אבות דר' נתן אומר י"ד נולדו מהולים והם אדם: שת: נח: שם: מלכי צדק: יצחק: יעקב: יוסף: איוב: בלעם: שמואל: דוד: ירמיה: זרובבל: ובילקוט פרשת בראשית סימן י"ו אשר אדם הראשון נברא מהול שנ' ויברא

nomi, alicuius notæ fuerunt, illiusque hypotesim in Calendarijs conficiendis, hactenùs obseruarunt. Verùm quia ob Solis Apogæi motum à puncto octauæ Spheræ eo tempore obseruato, ad nostra vsque tempora enormiter diuagatum esse deprehenderũt, (nã 1420. anni indè fluxerunt,) opere pretiũ fuit, anni Tropici magnitudinem emendare, quòd & postea à R. Isaac Aben Sid Hathibàn iussu Alphonsi Lusitanorum Regis primùm factũ est, an. mun. 5012. Chr. 1252. deindè à Copernico. an. Ch. 1515. vltimò à Tychone Brahe an. 1588. cuius hypothesis hodie à Sapientioribus Astronomis approbatur, & vsu recipitur, & quam etiam sequuntur peritiores Iudæi in annuali Calendario conficiendo, quamuis aliquando in aliquibus minutijs variare affectant ne videantur illum habere Magistrum, sub cuius disciplina, addiscere glorientur doctissimi Astronomi.

Cæterùm, Ràu Adà ea quæ de reformatione anni solaris, Tekuphis, Synodis, luminarium oppositionibus, & alijs spectantibus ad perfectum Calendarium componendum adinuenerat, literis consignasse nulli dubium est; sed tam longà annorum serie intercedente deperditum fuisse, omninò credendum est.

Ideò scriptum peculiare illius, non habemus, quod sciam, sed tantum eius doctrina de vtroque Cyclo, Embolismo, & alijs iam supra recensitis, inter doctorum scripta conseruata est, & summo pretio habita. Plura de eo habes in Iuchas. pag. 76. a. & p. 94.

ויברא אלהים האדם בצלמו : ואין ספק שהיות אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה היה שלם בכל דבר ר"ל שגם הנפש היה נברא בצלמו ולא מצד הגוף כי הקב"ה אינו גוף ולא כח בגוף : ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה : ויאמר יהוה אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו ויפל אלהים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה ויבן יהוה אלהים את הצלע לאשה ויביאה אל האדם : ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי וגו' : והאדם ואשתו ויאכלו מן העץ אשר צוה יהוה אלהים לבלתי אכל : וישלחהו יהוה אלהים מגן עדן וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור דרך עץ החיים : ויהי אדם שעה על עבירת יהוה על כן מת הוא וכל זרעו : והוא עשה תשובה על חטאו : ובילקוט ב' ברשית מפרקי אליעזר אמרו כאשר נשבת נכנס אדם במימי גיחון העליון עד שהגיעו המים עד צוארו והיה מתענה שבע שבתות ימים עד שנעשה גופו ככברה : וידע את חוה אשתו ותלד את קין ותוסף ללדת את אחיו את הבל ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו : ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד שת : וכל ימיו של אדם תתק"ל שנה ומת שנת תתק"ל ליצירה : ונקבר במערת המכפלה . ר' קסמא אומר שת קבר אדם : ור' רחומאי אומר הקב"ה קבר אותו : ובסדר עולם חנוך קבר אותו בילקוט ברשית סימן מ"ה אמרו . זה ספר הקב"ה עבר את השנה ומסר כך עשר לאדם שנאמר זה ספר תולדות אדם : אדם הראשון מסר לחנוך ונכנס בסוד העבור ועבר את השנה של ויתהלך חנוך את האלהים : חנוך מסר לנח ועיבר את השנה של עוד כל ימי הארץ וגו' : נח מסר לשם ועיבר את השנה ונקרא כהן של נשבע יהוה ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק : ומלכי צדק מלך שלם וגו' : וכי כהן היה אלא על ידי שהיה בבור והיה משרת לאלהיו ביום ובלילה נקרא כהן : ושם מסר לאברהם ועיבר את השנה של והוא כהן לאל עליון . אברהם מסר ליצחק ועיבר את השנה לאחר מיתתו של אברהם של' ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו' . על ידי שנכנס בסוד העיבור ברכו ברכת עולם . יצחק מסר ליעקב יצא יעקב לחוצה לארץ ובקש לעבר את השנה אמר לו הקב"ה ליעקב אין לך לעבר הרי יצחק אביך יעבר את השנה בארץ של אלהים וירא אל יעקב עוד לשם עוד פעם כשחוזר נגלה עליו ומנעו מלעבר את השנה בחוצה לארץ כשבא לארץ אמר לו הקב"ה קום עבר את השנה ועל שנכנס בסוד העבור ברכו ברכת עולם : יעקב מסרו ליוסף ואחיו ושבו מעברים את השנה בארץ מצרים : מת יוסף ואחיו נתמעטו העבורים וכך אומרים שעתידים להתמעט בסוף מלכות רביעית וכשם שנגלה הקב"ה על משה ואהרן כך עתיד להגלות על מלך המשיח . כן אמרו הסודרים .

144 ADAM, *Homo primus*, Dei manu formatus, die sexta, hora nona matutina, id est tribus horis ante meridiem, ad imaginem & similitudinem Opificis, atque Creatoris conditus, iure primus sapiens appellari potest, & quamuis imago à Deo delineata, atq; omnium charismatum plena, tamen Dei præceptum transgreditur, hora post sui creationem prima; eijcitur de Paradiso hora tertia pomeridiana eiusdem diei, ita vt sex horas tantum in Paradiso stetisse credant Barcepha, Philoxenus, & Sarugensis. Ex vxore sua Eua extra Paradisum (contra Rabbinos) suscipit Kain, & Abel: post Abelis necem, separat se ab vxore sua, quam elapsis 130. annis, iterum cognoscit, ex qua suscipit Seth, generatque filios, & filias. Gen. 1.2.3. 4. & 5. debitum naturæ, ob transgressionem præcepti contractum soluit, atque moritur, anno ætatis suæ 930. & diebus sex, pœnitens; ideoque sepelitur à Deo, secundùm R. רחומאי *Rachumài*, in spelunca duplici, in חברון *Chebròn*, *Ebron*; à *Seth* secundùm R. קסמא *Kasmà*; ab *Enòch* secundùm Auctorem סדר עולם *Sèder olàm*; qui annis 57. post, etiam Euam sepulturæ tradidit. Postea translatus est. Iuchas. pag. 5. Rabbini, qui refertissimi sunt in fabulis adinueniendis, multa de Protoparente nostro Adamo cōminiscuntur, nō tàm fabulosa, quàm pleraque impia, erronea, scandalosa, &

ratrudem illam massam, seu embryonem à terra usque ad firmamentum. Item legitur in Ialkùt ex eodem Rabbòth par. p. pag. 6. col. 3. editionis Venetæ his verbis:

מתחילה נברא מן הארץ עד לרקיע וכשראו אותו מלאכי השרת נזדעזעו ונתייראו מלפניו מה עשו עלו כלן לפני הקב״ה למעלה אמרו לפניו רש״ע שתי רשויות יש בעולם הניח הקב״ה ידו על ראשו ומעטו והעמידו על אלף אמה:

Metechillà niurà mìn haàretz ad lerakìah, Vescerau othò Malachè hascierèth nizdaazauù Venithijerù milephanàu: Mà asù, alù cullàm liphnè hakadòsc barùch hù lemàala, amerù lephanàu, Ribbòn sciél olàm scietè resciniòth iésc beolàm: Hanniach hakadòsc barùch hù iadò al rosciò Vmiettò Vehaamidò al èleph ammà. Id est

Initio creatus est (Adam tam vastæ molis) *ut è terra ad Cœlum usque pertingeret. At quando Angeli ministerij illum viderunt, commoti sunt, timueruntque; quid fecerunt? ascenderunt omnes coram Deo in superiori* (habitaculo) *& dixerunt, Domine mundi, duæ potestates sunt in mundo. Tunc Deus posuit manum suam super caput Adæ, illumque ad mille cubitos redegit.* Item habetur in Talmud Babyl. *Bauà Batrà* Cap. 5. Digladiantur Rabbini circa staturam Adæ à Deo post fabulosam diminutionem relictam; nam alij centū cubitorum illam fecerunt, alij tantundem addiderunt, alij trecentorum, alij vsque ad nongentos cubitos accreuerunt. R. Auàhu in *Bèresc. Rabbà Parasciá* 12. pag. 14. col. 3. Ita loquitur-

& proborum hominum aurium offensiua. Referunt *in Bereschith Rabbà Parascia* 8. Adæ massam quandam primùm rudem, & informem, quam embryonē licebit appellare, ita Deus in immensum efformauerat, vt non solum ab ortu ad occasum, verùm vsque ad firmamentum pertingeret. Sic legitur circa principium:

ר׳ תנחומה בשם ר׳ בנייה ור׳ ברכיה בשם ר׳ אלעזר אמר בשעה שברא הקב״ה את אדם הראשון גולם בראו והיה מוטל מסוף העולם ועד סופו הה״ד גלמי ראו עיניך וגו׳:

Rabbì Tanchumà besciém R. Benejàh, Ve Rabbì Beraehià besciém R. Elazàr amàr, Besciaàh sciebarà Hakadòsc Barùch hù eth Adàm harisciòn, gholèm beraò, Vehaià mottèl mesòph haolàm Veàd sòphò, haddà hù dictiu; Galmi Raù enècha, Vegomèr. Id est

Rabbi Tanchumà nomine R. Beneiàh, & R. Berachià in nomine R. Elazàr dixit. Illa hora qua Deus sanctus benedictus Adam creauerat, embryonem creauit, & eleuauit ab vno ad aliud extremum orbis. Istud est quod scriptum est, Psal. 139. 16. *Informe meum viderunt oculi tui &c.* Et ibidem *Parasc.* 14. super illud. Genes. 2. 7. ויפה באפיו נשמת חיים וגו׳: *Vaippàch beahappàu, &c. Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Habetur

ויפח באפיו: מלמד שהעמידו גולם מן הארץ ועד הרקיע:

Vaippàch beahappàu &c. Mellamèd, sciehaamidò gholèm min haàretz Veàd harakìah, id est, *Et inspirauit in faciem eius &c. docet, quod stare fece-*

R. Ieosciuah Bar Nachmià, ve Rabbi Ieudà Bar Simòn besciem R. Elazàr amàr millè còl haolàm; Beraò min hammitzràch lemaaràu minnàin? sceneemàr: Achòr Vakèdem tzartàni Vegomèr, Mitzaphòn ledaròm, minnàin? sceneemàr Vlmiktzè hasciamàim Veàd Ketzè hasciamàim, id est

R. Iosuè fil. Nehemiæ, & R Iudas fil. Simeonis, ex nomine, R. Eleazaris dixit, repleuerat totum mundum (videlicet informis illa Adami massa, seu embryo:) *nam creauerat illum ab oriente Vsque ad occasum. Vnde probatur hoc? ex Psal. 139. Vers. 5. Ab occidente ad orientem formasti me. A septentrione ad meridiem, Vnde probatur? ex Deuter. 4. 32 Ad extremum Cælorum, Vsque ad extremum Cæli*. Addunt præterea, postquam delineamenta humanæ speciei huic incompactæ, & rudi massæ dederat Deus, Androgynum, seu etiam Hermaphroditum efformauerat, vt vtriusque sexus participem faceret. Id his verbis ibidem explicant.

אמר ר׳ ירמיה בן אלעזר בשעה שברה הקב״ה את אדם הראשון אנדרוגינוס בראו הה״ד זכר ונקבה בראם׃

Amàr R. Irmeiàh Ben Elazàr besciaàh sciebaràhakadòsc barùch hù eth Adam Harisciòn Androghenòs beraò Haddà hù dicthìu Zachàr Vnkeuà baràothàm.

Dixit R. Ieremias filius Eleazaris. Ipsa hora, qua Deus Sanctus benedictus creauit primum hominem. Androgenum, seu Vtriusque sexus participem illum creauit. Hoc innuitur quando dicitur Gen. 1. 27. Masculum, & Fæ-

אמר ר׳ אבהו באותה שעה נוטה קומתו של אדם הראשון ונעשית׳ של מאה אמה׃

Amàr R. Auàhu, beothà sciaahà ghazèah Komathò sciel Adàm harisciòn Venaasscthà sciel meàh ammàh, id est *Dixit Rabbi Auàhu, ea hora succidit staturam Adami, & redegit ad centum cubitos*. Et paulò post col. 4. loquens de arbore vitæ ait.

ר׳ יודן אמר מאה אמה כאדם הראשון׃ ר׳ שמעון אמר מאתים אמה ׃ ר׳ אלעזר בר ר׳ שמעון אמר שלש מאות קוֹם מאה׃ מיות מאתים׃ ר׳ אבהו אמר תשע מאות אמה׃

R. Iodàn amàr, meà ummà cheadàm harrisciòn. R. Scimòn amàr scielòsc meòth Kum meà, meòth mathàim R. Auàhu amàr tesciàa mèothammà. R. Iodan dixit cubitorum centum illius altitudo *sicut fuerat Adam. R. Simeon dixit, ducentorum cubitorum, R. Eleazar dixit trecentorum, & R. Abàu nongentorum cubitorum statura illius erat*, quam altitudinem eidem Adamo concedere necessariò debent, vt & manum mittere, & colligere potuisset de fructibus arboris vitæ. Quid defatigantur Rabbini terminum incompositæ massæ primi hominis assignare, cum ibidem illam tam enormem faciant, vt dicant repleuisse totum mundum, ita docent sapientissimi illi prisci Rabbini, quorum דברי רבנים *diurè Rabbanìm, Verba Rabbinorum.* דברי אלהים *diurè Elohìm, Verba Deorum*, iactant Hebræi.

ר׳ יהשע בר נחמיה ור׳ יהודה בר סימון בשם ר׳ אלעזר אמר מלא כל העולם בראו מן המזרח למערב מנין שנ׳ אחור וקדם צרתני וגו׳ ׃ מצפון למרום מנין שנ׳ ולמקצה השמים ועד קצה השמים׃

vbi iterum à R. Ieremia Bar Eleazar confirmatur ſententia de duabus perſonis in vno Adamo ante & retrò efformatis, his verbis:

אמר ר׳ ירמיה בן אלעזר רו פרצוף פנים היו
לו לארם הראשון שנאמר אחור וקרם צרתני ׃

Amàr Ribbì Irmeiàh Ben Elazàr do partzùph panim haijù lò, leadàm hariſciòn, ſcienecmàr, Achòr Vakèdem tzartàni. Id eſt, *Dixit Rabbi Ieremias Ben Eleazar, duplicem vultum ſeu duas facies habebat Adamus, ſicut ſcriptum eſt. Retrò, & ante formaſti me, Pſal.* 139. 5. En Adamum bifrontem; cum Cauda mox videbimus. Ad illud Gen. 2. 22. ויבן יהוה אלהים את הצלע *Vaiiuen Adonài elohim eth Hatzèlaa. Et ædificauit Dominus Deus coſtam.* Lepida diſceptatio inter duos Rabbinos inſtituitur, inter Ràu, & Samuëlem his verbis.

רכ ושמואל חר אמר פרצוף וחר אמר זנכ
בשלמא למאן ראמר פרצוף חיינו רכתיב אחור
וקרם צרתני ׃ אלא למאן ראמר זנב מאי אחור
וקדם צרתני וכו׳ כמו שכתוב באלפא [illegible]
פרק ... ׃ בשלמא למאן ראמר פרצוף חיינו
רכתיב וייצר אלא למאן דאמר זנב מאי וייצר כדרבי
שמעון בן פזי אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי ׃ בשלמא
למאן ראמר פרצוף היינו רכתיב זכר ונקבה בראם
אלא למ״ד זנב מאי זכר ונקבה כרכרי אבהו דרבי
אבהו רמי כתיב זכר ונקבה בראם וכתיב בי בצלם
אלהים עשה את ארם ׃

Ràu Vſcmuèl, Chàd amàr Partzùph, Vechàd amàr Zanàu beſcialmè lemàn deamàr Partzùph haijnu dictìu, Achòr Vakèdem tsartàni, ellà lemàn deamàr Zanàu, Maè omèr achòr Vakèdem tzartàni? Beſcialmè lemàn deamàr

fœminam creauit eos. Et paulò poſt ibidem ſequitur, nempè poſt paginã 17. col. 1. n. 20.

אמר ר׳ שמואל בר נחמני בשעה שברא הקב״ה
את אדם הראשון דו פרצופין בראו ונסרו ועשאו
גביים גב לכאן וגב לכאן מתיבין ליה והכתיב ויקח
א׳ מצלעותי׳ אמ׳ לחון מתרין סטרוהי היך מ״רא ולצל׳
המשכן רמתרגמינן ולסטר משכנא וגו׳ ׃

Amàr R. Sciemuèl Bar Nachmanì beſciaàh ſciebarà Hakadòſc barùch hù eth Adam Harriſciòn do pertzophìn beraò, Venaſerò Veaſſeò gabeijm, Gàu lecàn, Vegàu lecàn; methiuìn le, Veichtìu: Vaikàch mitzalothàu. Amàr leòn miterin ſctròhi. Hech madeamàr Vltzèlaa hammiſcàn, demitarghcmìnàn Veliſtàr maſchenà. Id eſt, *Dixit R. Samuël Bar Nachmani, ea hora, qua Deus benedictus primum hominem creauerat, duplicem perſonam (tergo copulatam) creauit, ſecuit ipſam, indeque duo terga ſeorſim fecit. Obiecerunt ei: Nonnè ſcriptum eſt: Et tulit vnam de coſtis eius? Reſpondit, vnum de duobus lateribus eius (ſumit enim* צלע *Tsèlah* Coſtam *pro* סטר *Settàr* Latus. *Hoc eſt quod dicitur Exod.* 36. 25. ולצלע המשכן *Vltzèlaa hammiſcàn, & ad Coſtã Tabernaculi.* Targum, Paraphraſis Chaldaica explicat, ולסטר משכנא *Veliſtàr Maſchenà, & ad latus Tabernaculi.* Hebrẹi adhuc, hunc ſuũ Polyphemo-Adamum exornare nõ ceſſant, Cauda illi deerat, & hanc illi affigunt more ferarum. Eſt apud eos famoſus ille Commentus, qui in Talmud Codice ברכות *Berachòth, De Benedictionibus.* cap. 9. הרואה *Haroë, Ille qui videt,* & Cod. ערובין *Iruìn, mixtorum* cap. 2. עושין פסין *oſsin paſsìn, facientes aſſeres.*

Primùm aſcendit in mentem (Dei) *duos creare, ultimò unicum tantum creauit.* Sequitur Rabbinica ratiocinatio de Adamo bicorporeo, & quadam ſubtiliſſima Iudaica Metaphyſica ita diſſeritur, & quid inde concludatur ſtatim apparebit:

בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב ויסגור בשר תחתנה אלא למ״ד זנב מאי ויסגור לא בצרכה ואלא למקום חתך: בשלמא למ״ד זנב היינו דכתיב ויבן אלא למ״ד פרצוף מאי ויבן כדרבי שמעון בן מנסיא מלמד שקליעה הקב״ה לחוה והביא לאדם שכן בכרכי הים קורין לקליעתא בניתא׃

Beſcialmè lemàn deamàr Partzùph haiìnu dictiu, Vaisgòr baſsàr tachtènna; ellà lemàn deamàr Zanàu maè Vaisgòr? Lo betzorchà, vellà limkòm chètech. Beſcialmè lemàn deamàr Zanàu haiìnu dictiu, Vaiìuen, ellà lemàn deamàr Partzùph maè Vaiìuen? Chedè Rabbi Scimòn Ben Menaſſià, melammed ſciekeliaà hakadòſc barùch hù lechauà vehauì le Adàm; ſciechèn becarchè haiàm Korìn lekalethà Banèta, id eſt vanitas -

Benè quidem ſecundùm illum, qui dicit Perſonam, quia ſcriptum eſt, Et clauſit carnem pro ea: ſed ſecundùm illum qui dicit Caudam, quid ſibi vult; & clauſit? Non neceſſe fuit niſi tantùm locum Ceſuræ, (ſcilicet Caudæ claudere) *Benè, ſecundùm illum, qui dicit Caudam, quia iam ſcriptum eſt; & ædificauit: ſed ſecundùm illum, qui dicit Perſonam, quid ſibi vult, & ædificauit? Secundùm quòd dicit R. Simeon Ben Menaſſià; Docet te, quod plicauerat eam Deus benedictus,* id eſt nexus in crinibus Euæ fecerat, & cin-

Partzùph haiìnu? Vaiìtzer ellà lemàn deamàr zanàu maè vaiìtzer? Chediurè Scimòn Ben Pazì, òi li miietzarì, òi li meiotzerì, Beſcialmè lemàn de amàr Partzùph haiìnu dictiu Zachàr unkeuà beraàm ella lemàn deamàr Zanàu maè Zachàr unkeuà? chediurè Auàhu, diurè Auàhu Remì chethìu Zachàr unkeuà beraàm, vethìu, Chi betzèlem eloìm aſsàcth Adàm. Id eſt

Ràu, & Samuël (inter ſe diſputant) *Primus ait: Perſonam, & alter dicit, Caudam. Benè quidem eſt de Perſona, quia ſcriptū eſt, retrò & ante formaſti me. Sed qui dicit Caudam, quid ſibi vult, retrò & ante formaſti me? &c.* prout prolixè habetur in עין ישראל *en Iſraël Par. I. Cod. Berachòth Cap. 9. num.* 120. edit. Venet. *Benè quidem ſtat ſecundùm illum, qui dicit Perſonam; nam ſcriptum eſt* וייצר *Vaijtzer, & formauit; ſed qui dicit Caudam, quid ſibi vult, & formauit? ſecundùm verba Simeonis Ben Pazi, Væ mihi à meo* יצר *Ièt zer fomite, væ mihi à meo* יוצר *Iotzèr formatore. Benè quidem ſecundùm illum, qui dicit Perſonam, quia ſcriptum eſt, Maſculum & fœminam creauit eos, ſed ſecundùm illum, qui dicit Caudam, quid ſibi vult maſculum, & fœminam, ſecundùm R. Auàhu? Dicit R. Auàhu, ſcriptum eſt, Maſculum & fœminam creauit eos, & ſcriptum eſt, Quoniam in imagine Dei fecit hominem.* Pergit doctiſſimus hic Rabbinus, & Deū hunc ſuum Rabbinicum volubilem facit.

בתחילה עלו במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד׃

Bìthchillà alù bemechaſcievà liuròth ſcienàim, ulbesòph lo niurà ellà echàd.

Sed ad alia deliramenta Talmudistarum pergamus. Dicunt, Adamum ante Euam, aliam vxorem habuisse ex limo terræ formatam, quam לילית *Lilith* appellitant, de qua in lib. בן סירא *Ben Sirà* hæc habetur historia, seu veriùs anilis fabula.

כשברא הקב״ה ארם הראשון יחיר אמר לא טוב חיות הארם לברו ברא לו אשה מן האדמה במותו וקראה לילית׃ מיר התחילו מתגרין זה בזה׃ אמרה היא איני שובבת למטה והוא אומר איני שוכב למטה אלא למעלה שאת ראוית למטה ואני למעלה אמרה לו שנינו שוין לפי ששנינו מאדמה ולא היו שומעים זה לזה כיון שראתה לילית׃ אמרה שם המפורש ופרחה באויר העולם׃ עמר ארם בתפלה לפני קונו׃ ואמר רבונו של עולם אשה שנתת לי ברחה ממני׃ מיר שגר הקב״ה שלשה מלכים הללו׃ סנוי׃ סנסנוי׃ סמנגלף׃ אחריה להחזירה׃ אמר לו הקב״ה אם תרצה להזור מוטב ואם לאו תקבל על עצמה שימותו מבניה בכל יום מאה בנים׃ עזבו אותה והלכו אחריה והשיגוה בתוך הים במים עזים שעתידין המצריים למות שם׃ וספרוה דבר יהוה ולא רצתה להזור׃ אמרו לה אנו נטביעך בים אמרה להם הניחוני שלא נבראתי אלא להחליש התינוקות בשהן משמנה ימים מיום שיולד אשלוט בו אם היה זכר׃ ואם נקבה מיום ילדותה עד עשרים יום׃ וכששמעו רבריה הפצירו לקחה נשבעת להם בשם אל חי וקיים שבל זמן שאני רואה אתכם או שמכם או תבניתכם בקמיע לא אשלוט באותו התינוק׃ וקבלה על עצמה שימותו מבניה מאה בכל יום׃ לפיכך בכל יום מתים מאה מן השרים ולכך אנו כותבים שמותם בקמיע של נערים קטנים ורואה אותם וזוכרת השבועה ומתרפא הילר וכו׳׃

Chesciebarà Hakadòse barùch hù Adàm harrisciòn iachìd: Amàr: lo tòu eiòth haadàm leuaddò, barà lo Isciá min haadamà chemothò Vekareàh Lilìth. Mijàd ithchilu mithgar. in ze bazè. Amerà hì, enì sciochèueth Lemàtta, ellà cincinis aptauerat) *Ipsamque* scilicet Euam tanquam Paranymphus *ad Adam adduxit. Hæc capillorum plicamenta in maritimis Ciuitatibus* בניתא *Banetà, quasi Vanitas nuncupantur.* Audiui ego has capillorum extraneorum plicaturas, etiam hodie inter Hebræos Venetos *Banètte* appellari. In Berescith Rabbà sect. 14. circa fin. Idipsum de cauda Adami docetur super illud Genes. 2. 7. ויהי הארם לנפש חיה *Vaii Haadàm lenèphesc Chaijà. Et fuit homo in animam Viuentem.*

ר׳ יהורה אמר מלמר שעשה לו עוקץ כחיה יחזר ולקחו ממנו מפני כבודו׃

R. Iehudà amàr, melammèd scieassà lò okètz chechaià, Vechazàr, Velakechò mimmènnu mipenè chevodò. R. Iudas dixit; docet te locus iste, quod fecerat ei (scil. Adamo) *eandam ad instar feræ; sed postea reuersus in se, abstulit ab eo decoris gratia.* Item legitur in ילקוט Ialkùt Part. I. num. 20. Et sicut somniantur Iudæi, Caudam Adami abscissam à Deo fuisse, vt formosior appareret; ita vt sanctior videretur, eum circumcisum formasse aiunt, ex eodem Ialkut. num. 6.

ארם הראשון נברא מהול שנאמר ויברא אלהים את הארם בצלמו׃

Adàm Harisciòn niurà mahùl, sciennemàr. Vaiurà elohìm eth Haadàm betzalmò. Homo primus, Adamus creatus fuit circumcisus, sicut dictum est, & creauit Deus hominem in Imagine sua. Ergo supponitur Deus circumcisus. Quid ineptiùs, imò scelestiùs à vesanis istis hominibus dici potest?

Lilith; statim contendere simul experunt. Dicebat Lilith non ego succumbam, itidem dicebat Adam. Respondebat Lilith; duo sumus omninò æquales, cum ex eodem Limo formati fuerimus. Sicque alter alteri obsequi renuebat. Videns ista Lilith, inuocauit שם המפורש *sciem Hammephoràsc, nomen Dei explicatum, & illicò per aërem euolauit. Adam Dominum orauit, & dixit: Domine mundi, Mulier quam dedisti mihi aufugit à me; subitò Deus benedictus tres Angelos expediuit, vt illam reducerent. Nomina Angelorum sunt SENNO'I, SANSENNO'I, SAMANGHELO'PH. Quibus dixit: si redire voluerit, benè; sin autem, contestamini illi, quod singulis diebus centum ex eius filijs morientur, & relinquite eam. Ierunt itaque post eam & apprehenderunt illam in medio maris, in aquis validis, vbi in futurum submergendi erant Aegyptij. Narrauerunt ei verba Domini, at illa reuerti noluit; & cùm voluissent illam in medium vndarum demergere, dixit; sinite me abire, quia ad nihil aliud creata sum, nisi vt debilitem infantulos; nam in masculum per octo dies mihi potestas erit, in fœmellam, per viginti. Hæc audientes Angeli institerunt, vt iuraret per nomen Dei viuentis, vt quotiescumque eos, aut illorum nomina, vel figuras in amuletis scriptas, vel etiam delineatas inueniret damnum non inferret infantibus, & centum filiorum suorum quotidiè morituros se pœna mulctari sciret. Hinc est* (addunt) *quod singulis diebus centum Dæmones moriuntur*, & sequitur Auctor. *Idcircò nos in schedis membrana-*

ellà lemàala, scieàth rauiàh lemàtta, veanì lemàala, amerà lo scienènu scieuìn, lephì sciscienènu meadamà. Velo haiù sciomeìn ze lazè. Chèuen scieraethà Lilith, amerà sciem hammephoràsc, vepareehà beauèr haolàm. Amàd Adàm bithphillà liphnè Konò, veamàr ribbonò sciel olàm; Iscià scienathàtha li barechà mimmènni. Mijàd scieghàr Hakkadòsc barùch hù scieloscià Malachìm hallàlu (Sennòi, Sausennòi, Samanghelòph acharèa lehachazìra. Amàr lo Hakkadòsc barùch hù, im tirtzè lachazòr muttàu, im lào tekabbèl al atzmahà scieiamùthu mibanèa becol iom meà banìm izuù othàha Vchalechù acharèa, vehassigùha betòch haijàm bamàim azzìm scieathiddìm hammitzriìm lamùth sciàm. Visipperuàh deuàr hasciem, velò ratzethà lachazòr. Amerù làha, anù nattuièch baijàm. Amerà laem hanichùni scielò niuràthi, ellà leachalìsc hattinokòth, chesciièn misciemonà iamìm, mijòm scieiolèd esclòtt bò im haiàh zàchàr: vcìm nekeuà mijòm ialduthàha ad esrim iòm. Vesciesciamcù deuarèa hipàtzirù lokchaàhnisbèeh laèm besciem el chài, vekaijem sciècol zemàn scicanì rohe ethchem ò sciem hèm ò taunitàchem bekamìha lò esclòtt beothò hattinòch, vekabelà al etzmà scieiamùthu mibanèah meàh beeòl iòm lephichàcha becòl iòm methìm meàh min Hasciedìm, vleàch ànu cotheuìm sciemothàm bekamiàh, vmithrappè haijèled. Id est, *Quando Deus benedictus primum hominem creauit, vnicum illum fecit*, scil. sine sodali. *Ait: Non est bonum esse hominem solum*, & ideò *creauit mulierem ex humo, vocauitque*

Non tempore partus ſolummodo Iudæi his ſuperſtitionibus vti ſolent, verùm, & in quibuſcumque alijs occaſionibus ignotis iſtis nominibus, (& ſi Angelorum credant) fidem vanam adhibent; frequentiſſima ſunt apud eos amuleta quædam membranacea ſcripta, ex illa parte, quæ carnem tangit, in his variæ adiurationes, & coniurationes per nominū virtutem, quam non habent, inueniuntur contineri. Nonnulla ex iſtis quandoque vidi, circulis, & quadratis figuris delineata, intus per circuitum vndique ſcripta; & paucis elapſis diebus vnum mihi delatum fuit, in quo inter cæteras figuras infrà deſcriptas, circulus cum ſuis nominibus cernebatur huius magnitudinis, & inſcriptionis.

naceis nomina ipſorum Angelorum ſcribere conſuemus, infantibuſque alligamus, quibus à Lilith inſpectis, præſtiti olim iuramenti meminerit, infanteſque noſtros incolumes relinquat. Hactenus ex Ben Sirà pag. 23.

Elias quoque Leuita in תשבי *Tisbi* teſtatur, Hebræis vſu venire, & præſertim in Germania, vt in vnoquoque ex quatuor parietibus cubiculi, vbi decumbit puerpera recenter enixa circulum carbone, vel creta ducant, & in èo hæc verba ſcribant ארם חוה חוץ לילית *Adàm, Chauà, Chùtz, Lilìth*. Id eſt *Adam, & Eua adſint, foras autem eat Lilìth.* Et in ianuæ interiori parte ſcribant prędicta nomina Pſeudo-Angelorum סְנוֹי סַנְסְנוֹי סַמַנְגְלוֹף Vide ibidem verbo לילית *Lilìth*.

SENNO'I, SANSENNO'I, SAMANGHELO'PH. In angulis triangulorum, & extra apparent aliæ literæ

In medio duorum triangulorum leguntur nomina prædicta

סנוי סנסנוי סמנגלוף

VZIE'L.	עוזיאל
IOPHIE'L.	יופיאל
SCIEMARIE'L.	שמריאל
CHANIE'L.	חניאל
CHASDIE'L.	חסדיאל
PALTIE'L.	פלטיאל
SCIEMESCIE'L.	שמשיאל
AHVVIE'L.	אהוביאל
IERACHIE'L.	ירחיאל
COCAVIE'L.	כוכביאל

In quatuor angulis conspiciuntur ענני יהוה ענני ANE'NI ADONA'I, ANE'NI, id est *Miserere mei Deus miserere mei*. Quibus infernè adduntur vnum ex nominibus, scilicet יהוה ADONA'I Tetragrammaton, in vno angulo; in alio ארני ADONA'I. In tertio אהיה E-IE'H, aliud Dei nomen ex Exod. Cap. 3. 14. & in quarto יוהך nomen Dei יהוה alteratum, literisue commutatis.

Supradicta nomina omnia ferè sunt Cabalistica, & superstitiosa, exceptis nonnullis, quæ Angelorum bonorum sunt, vt Michaelis, Gabrielis & Raphaelis, & illorum, quæ Deo attribuuntur, quęque in superstitionibus intermixta, tanquam prophana abijcienda erunt. מטטרון *Mattatròn* nomen, dicunt, esse Angeli, qui à Secretis Dei sit, & per eum Omnipotentiam Dei manifestari, existimant, includit enim numerum nominis שדי *Sciad-*

teræ, quæ componunt nomen מטטרון, & per circuitum sequentis circuli, siue interioris extant scripta nomina

מטטרון צסרכך אזבוגה
אגלא טפטפיה נעורירון
אורירון סנדלפון בי״ט :

MATTATRO'N, TZASARCHA'CH, AZBV'GHA, AGLA', TAPHTAPHI'AH, NAVRIRO'N, VRIRO'N, SANDALPHO'N, BI'TT.

In circulo medio leguntur nomina septem Planetarum, & sunt

1. SCIABBATHA'I, SATVRNVS.	שבתי
2. TZE'DEK, IVPPITER.	צדק
3. MAADI'M, MARS	מאדים
4. CHAMA', SOL.	חמה
5. NO'GHA, VENVS.	נוגה
6. COCHA'V MERCVRIVS.	כוכב
7. LEVANA', LVNA.	לבנה

In vltimo circulo nempè exteriori, & maiori, insculpta sunt nomina

IEHOVA', ADONA'I.	יהוה
MICHAE'L.	מיכאל
GAVRIE'L.	גבריאל
VRIE'L.	אוריאל
RAPHAE'L.	רפאל
ACHTARIE'L,	אכתריאל

erat Verbum, &c, *Potentia Dei Patris*, *Christus vincit*, & alia, quæ prima fronte, & si sacra videantur, tamen ad cultum vitiosum assumpta, superstitione non carere certum est, ac proindè omnia huiusmodi amuleta in ignem inijcienda erunt.

Aliud, quod ab ijsdem nominibus סנוי סנסנוי סמנגלוף incipiebat Amuletum vidi in libro collectionum R. Mordochai Cohen contra Lilith, & Lamias: vbi prçter alias superstitiones in eo contentas, etiam vult vt literæ שעטנז גץ notentur התגין *Hattaghìn coronulis*. Partem illius hic referemus, vt & magicas Cabalistarum vanitates propalemus, & vt ab eis, etiam cauere debeamus.

סנוי סנסנוי סמנגלף אסא
בסא נסא אכנ אדני מרני
נרני וכו׳ : מכשפה לא תחיה:
מכשפה תחיה לא: לא תחיה
מכשפה : לא מכשפה תחיה:
תחיה מכשפה לא : תחיה
לא מכשפא וכו׳ :

סנוי סנסנוי וכו׳ *Sannòi*, *Sansanòi* &c. nomina, vndè eruta sint, iam vidimus; cætera peregrina sunt, & in magicis vsurpantur. אסא *Asà* tamen plerumque ponitur pro זקן *Zakèn*, *Senex*. Cætera ignota. מכשפה לא תחיה *Mechasciephà lo techaijè*. Id est, *Maleficam non patieris viuere*, ex *Exodi Cap.* 22. *Vers.* 18. per צירוף *Tzirùph* sexies loca cõmutantur inaniter. Sed ad Adamum reuertamur.

K De

Sciaddai à potentia Dei desumpti, & vtrumque numerat 314.

300	ש
4	ד
10	י
314	

40	מ
9	ט
9	ט
200	ר
6	ו
50	ן
314	

Idcircò vt nomen Dei omnipotentis significetur, hoc מטטרון *Mattatròn*, quod nihil significat, substituerunt. אגלא *Aglà* nomen est contractum ex primis literis harum vocum -

אתה גבור לעולם אדני *Attà ghibbòr Leolàm Adonài*; *Tu fortis es in æternum Domine*.

De hoc nomine אגלא *Aglà* ita Cabalisticè aliqui ratiocinati sunt, vt ex eo, Deum Trinum, & Vnũ manifestari crediderint hoc modo. Coniungatur litera prima cum tertia, & secunda cum quarta habebimus *Deum Trinum*, *&* *Vnum*. Operatio

אל שלוש אחד *El scillùsc echàd*, *Deus Trinus*, *Vnus* -

Nam ג in numeris, pro שלוש accipitur, א pro voce אחד. A Iudæis prophanis nonnulli Christiani hoc nomen אגלא *Aglà* mutuati sunt, & cum alijs quibusdam superstitiosis nominibus miscuerunt, confectis indè amuletis contra inimicos, arma, ignem &c. & vt inimicus homo incautos decipiat docuit suos in ijsdem interponere quædam ex sacra Scriptura deprompta, vt aliquot Psalmorum versiculos, Euangelium S. Ioannis, *In principio*

ræ illata ſatis clarè, & planè ipſam explicare poſſimus? Iudæi verò ita inſaneſcunt, vt ex hoc loco quidlibet ex quolibet deducere, ſibi licere credant. Arguunt enim, Seth ad imaginem &c. Adami genitus eſt, ergo Cain ad imaginem ipſius nullatenus erat. Optima vtiq; Rabbinica conſequentia deducta à doctiſſimis illis Rabbinis Babylonicis, quos tanti faciunt Rabbini noſtri moderni. In Ialkut num. cit. Iidem, ex eodem verſiculo. *Et Vixit Adam* 139. *an. & genuit ad imaginem* &c. inquiunt.

מכאן אתה למד שלא היה קין לא מזרעו ולא מדמותו ולא מצלמו עד שנולד שת׃

Miccàn attà limmèd ſcielò haiàh Kàin, lo mizarò Velò middamuthò Velò mitzalmò, ad ſcienolàd Scièth. Id eſt: *Hinc diſces, quod non fuerat Kain de ſemine ſuo*, ſcil. Adæ, *& non de ſimilitudine ſua, neque ex ſua imagine, donec naſceretur Seth*. Quaſi dicerent, ante quàm naſceretur Seth nunquam ad imaginem & ſimilitudinem ſuam generauit Adam, & nominatim referunt Cain, non fuiſſe ex ſemine Adami, quia putant filium fuiſſe Serpentis, vt alicubi aliquando inter Rabbinorum commenta, me legiſſe memini. Confer librum Ialkut nu. 25. pag. 27. edit. Libur. circa princ. Pergunt Rabbini, & de continentia Adami differentes, aiunt, octaua hora poſt ipſius creationem aſcendiſſe cubile cum vxore ſua, ſic dicit R. Ieoſua Ben R. Chaninà.

אמר רב״י בן ר׳ חנניה י״ב שעות ביום הב״רה עשה את האדם כיום ראש השנה׃ בשעה ראשונה ד׳׳׃

De eo Iudæi; quòd cum dolore percitus ob Abelis cædem, ab Euæ conſuetudine, centum triginta annis abſtinuerit Geneſ. 5. 3. per id temporis interuallum inita rurſus amicitia cum priore vxore Lilith, ex ea (dicunt) genuiſſe Dæmones, nequam Spiritus, Lemures, & Lamias. Id affirmat citatus Elias in Tisbi; & in ילקוט Ialkùt num. 42. dicitur.

אמר ר׳ אלעזר בן עזריה כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד שדין ורוחין ולילין שנאמר ויחי אדם ק״ל שנה ויולד בדמותו כצלמו׃

Amàr R. Elazàr Ben Azarià, col othàn haſcianìm, ſcichaiàh Adàm hariſciòn benniddùi holìd ſciedìn, Verù. chìn, Velilìn; ſcieneemàr: Vaiehì Adàm ſcieloſcìm Vmàth ſcianà, Vaiòled bidmuthò, chezalmò: Id eſt, *Dixit R. Eleazar Ben Azariæ, omnibus illis annis, quibus Adam ſeparatus ab Eua conſortio fuerat, genuit Dæmones, Spiritus, & Lamias, S. D. Et Vixit Adam triginta & centū annos, & genuit in ſimilitudine ſua ſecundùm imaginem ſuam*. Quaſi prius generaſſet, ſed non ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam Spiritus nequam, & Lemures. Nos negamus hanc conſequentiam malè ex praua textus interpretatione deductam; nam genuinus ſenſus iſtius loci eſt, quòd Adam genuerit filium ſuum שת Seth, ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, id eſt *perfectum in cognitione Dei, & timore, ſicut eum docuit Adam, per hoc eum diſtinguendo à Cain, & eius poſteritate*. Ita Lyran. Quid neceſſum fuit ad fabulas confugere, cùm ſine vlla vi Scriptu-

terrestri, secundùm Rabbinorum dicta; sed secundùm Sanctorum nostrorum Patrum communem sententiam, in Paradiso Adam, & Eua virgines permanserunt: vndè S. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum ait: *Nuptiæ terram replent, Virginitas Paradisum*: at Iudæi volunt non tantum in Paradiso Adam cognouisse Euam, verùm, vt omnibus animalibus exemplo esset, & filios procreandi ab eo addiscerent, omnium primus exercuisse docent maritalem vsum: in ברשית רבה *Berescith Rabbà, Parascià* 22. circa principium.

רבי חנא ור' יעקב בר אבין בשם רבי אבא בר כהנא אמר לא שמשה בריה קודם לאדם הראשון׃ וידע אין כתיב כאן אלא והאדם ידע את חוה אשתו׃ הודיע דרך ארץ לכל׃

R. Hunnà, ve Rabbì Iaakòb Bar Auìn, bescièm Rabbì Abbà Bar Chahanà amàr, lo sciamescià Beriàh Kòdem le Adàm harriscìon. Veiadaàh en cethiù càn ellà Vcha Adàm iadaàh eth Chauà isctbò. Hodiah derechèretz le col. Id est *R. Hunnà, & R. Iacob Bar Auìn nomine Rabbi Abbà Bar Chahana dixit: Non coiuit aliqua creaturarum ante primum hominem*, scil. ante Adamum, *hìc enim scriptum non est* וידע *& cognouit, sed* והאדם ידע את חוה אשתו *& Adam cognouit vxorem suam Euam. Ostendit omnibus vsum humanum*. Imò aliquid ampliùs dicunt in Medràsc, ipso scil. die creationis, Euam concepisse, ac quatuor natos peperisse, Kainũ, & Abelem cum suis sororibus. Quid mirum si hæc dicant, quæ minora æstimantur, cùm de Protoparente no-

וצבר עפרו׃ ב׳ ׃ נעשה גולם׃ ג׳ ׃ נמתחו אבריו׃ ד׳ ׃ נזרקה בו נשמה׃ ה׳ ׃ עמד על רגליו׃ ו׳ ׃ קרא שמות׃ ז׳ ׃ נזדווגה לו חוה׃ ח׳ ׃ עלו למטה שנים וירדו ארבעה׃ ט׳ ׃ נצטוה׃ י׳ ׃ סרח׃ יא׳ ׃ נדון׃ יב׳ ׃ נטרד והלך לו שנאמר אדם ביקר בל ילין וגו׳ ׃

Amàr R. Ieosciuà Ben Chananijàh, scienàim asàr scia aòth bijòm, Hakadòsc barùch hù asà eth HaAdàm bijòm rosc hasciana; Besciaàh riscionà vaijtzbàr aphrò; Basciènith neesà golèm; Bisclescìth nimtechù auiràu. 4. Nizrekà vò nescièma. 5. Amàd al raglàu. 6. Karà sciemòth. 7. Nizdaueghà lo Chauà. 8. Alù lemittà scienàim vaieredù arbaàh. 9. Nitztteuà. 10. Saràch. 11. Nidùn. 12. Niittàd vehalàch lo, scieneemàr. Adàm bikàr bal-ialìn. &c. Id est, *Dixit R. Iosue Ben Anania, duodecim sunt horæ diei. Deus Sanctus benedictus fecit Adamum in die initij anni; in hora diei prima collegit puluerem; in secunda, factus est embryo, tertia, extendit membra; quarta, ..., stetit supra pedes suos; sexta, vocauit nomina (cunctis animantibus terræ) septima, copulatur ei Eua; octaua, Cubile duo ascenderunt, & quatuor descenderunt; nona, datum fuit præceptum; decima, rebellauit; vndecima, iudicatur; & duodecima, defatigatur labore, & abijt, sicut dictum est. Adam in honore non pernoctabit, &c.* Psal. 39. 13.

Hæc horarum distributio in Adæ creatione, paulò aliter recensetur in מדרש תהלים *Midràsc Thehillìm*, Psal. 92. pag. 41. col. 2.

Octaua igitur hora post illius creationem copula maritali coniungit se Adam vxori suæ Euæ, in Paradiso

dàm harrifciòn Min haià, fcieneemàr, Vaijòmerlo Aiècca? Leàn nottè Libbàch? Dixit Ràu Iudas, dixit Ràu; Adam hæreticus fuit. S. D. & dixit ei; Vbi es? Quò declinat animus tuus? Quafi diceret. Quid meditaris contra fidem? In quem errorem inducitur intellectus tuus? Sequitur.

ר׳ יצחק אמר מושך בעורלתו היה שנא׳ והמה באדם עברו ברית ובתי׳ את בריתי הפר׃

R. Itzchàk amàr mofcièk beorlathò haià: fcieneemàr, Vehèmma che Adàm auerù Verìth: Vethiu ethBerithì haphàr. R. Ifaac dixit, repræputiatus erat Adam, S. D. Hof. 6. 7. Et ipfi ficut Adam transgreffi funt pactum. Et fcriptum eft. Gen. 17. 14. *Et fœdus meum fregit*, hoc eft irritam fecit circumcifionem meam, quà illum exornaui, cùm præputium attraxerit, & fuper partem amputatam cutem fibi reftituit. Apoftafię fpecies horrenda apud Hębreos, de qua videtur loqui S. Paulus 1. ad Cor. 7. 18. *Circumcifus aliquis Vocatus eft, non adducat præputium.*

רב נחמן אמר כופר בעיקר היה כתיב הכא באדם עברו ברית וכתיב על אשר עזבו את ברית יהוה׃

Ràu Nachmàn amàr cophèr beikàr aiàh, chetìu haccà, che Adàm auerù Verìth, Vctiu al afcièr azeuù eth Berìth Adonài. Ràu Nachmàn dixit: Abnegans fundamentum fuit. Scriptum eft hic, ficut Adam transgreffi funt fœdus: & fcriptum eft. Eò quod dereliquerunt pactum Domini; id eft Deum, & fidem Dei, feu veram Religionem abnegauit Adam, ac proindè apoftata fuit ex doctrina Rabbinorum Adamo ita finiftrè fentiant, vt etiam ipfum nefariæ incontinentiæ, quod referre pudet, infimulent! In Ialkut Tom. I. n. 24. ante Euæ formationem omnia iumenta, ferafq; campi carnaliter cognouiffe aiunt his verbis:

אמר ר׳ אלעזר מה דכתיב זאת הפעם: מלמד שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא נתקררה דעתו עד שעה שנזדווגה לו חוה׃

Amàr R. Elazàr, Ma dictiu, Zòth happàam? Mellamèd, fciebà Adàm al col behemàh Vechaijàh, Ve lò nitkarerà daathò ad fciaàh fcienizdaueghà lo Chauà. Id eft. *Dixit R. Elazar. Quid fibi Vult, hac Vice?* (vulg. Hoc nunc) *Gen.* 2. 13. *ad docendum, quòd ingreffus fuerat Adam fuper omne iumentum, & feram, neque refrigerata eft illius concupifcentia, quoufque copulata eft ei Eua.* Neque hoc metaphoricè intelligendum eft, vt dicunt nonnulli Rabbini moderni, quia fatis clarè loquitur R. Eleazar, & ficut literaliter intelligenda funt verba illa, *Quoufque copulata eft ei Eua*, ita & literaliter intelligenda veniunt verba fuperiora, de ingreffu Adami ad omnia iumenta, & feras campi. Ad idem omnia tendunt: vndè miror, quomodo aliqui ex noftris, hæc ad fenfum allegoricum trahere voluerint, cùm ipfemet R. Salomon Iarchi literaliter intelligat, in poftilla Genef. ad hunc locum. Pergunt vlterius Rabbini, & Adamum hæreticum faciunt. In Ialkut num. 28.

אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה שנאמר ויאמר לו איכה לאן נוטה לבך׃

Amàr Ràu Ieudàh Amàr Ràu; A-

Baechàd beſciabbàth nichnàs Adàm bememè Ghichòn kaaliòn ad ſciebighiùu hammàim ad tzàuarò, Vehaiàh mithanne ſcièua ſciebbathòth iamìm, ad ſcienaaſsè ghuphò chacheuarà. Id eſt.

Prima die hebdomadæ ingreditur Adam in aquas ſuperioris Gehonis, quouſque pertingerent aquæ vſq; ad collum ſuum, & afflixit ſe ipſum, (ieiunauit) ſeptem hebdomadas, donec euaderet corpus ſuum ſicut cribrum.

Ante tranſgreſſionem, pro innocentiæ veſtimento, quò Adam & Eua erant induti, intelligunt ſapientiſſimi iſti Rabbini, quoddam indumenti genus corneaceum, cuiuſmodi eſt illud, quò lanternarum oſtiola clauduntur, ne flante vento, lumen extinguatur. Hanc veſtem perdidit Adam poſt lapſum; cuius rei ſignum eſt (inquiunt) vngues in extremitatibus digitorũ manuum, pedumque relicti. Hoc vaniſſimum Iudæorum commentum refellitur, quia indè ſequeretur, iumenta quoq; ac feras campi, volucreſque cæli, aliquod Dei præceptum tranſgreſſa fuiſſe, innocentięque corneacea veſtimenta deperdidiſſe, cùm & in illis vngues conſpiciantur. Quod quàm ſtultiſſimum ſit aſſerere, nemo non videt. Pari facilitate, vaniſſima illa commenta, de Adamo expiſcata ex Iudaicarum doctrinarum fœtidis cloacis refelluntur. Quia, vel contra ſapientiam, bonitatem, & Dei omnipotentiam pugnant; vel repugnant ipſi Sacræ Scripturæ. Cùm enim Dei Sapientia nulli ſubeſſe poſſit errori, omnia ſapientiſſimè fecit, teſte Prophe-

norum. Nil peiùs excogitari poteſt in Adam. Hoc impium de Adamo commentum, debili fulchro ex Scriptura malè intellecta, ſuſtentare contendunt; ex Hoſea 6. 7. *Et ipſi ſicut Adam tranſgreſſi ſunt fœdus*; & Deut. 29. 25. *Eò quod dereliquerunt pactum Domini*. Quæ loca in alium prorsùs ſenſum intelligenda ſunt, quàm intelligant Rabbini. Primus ſiquidem parens, fœdus cum Deo initum, videlicet in ſe recipiendo præceptum de non comedendo pomo vetito, tranſgreſſus eſt. Hunc imitati ſunt Iudæi, de quibus conqueritur Propheta, illis comminando exilium: nam ſicut Adam Dei præceptum præuaricando è Paradiſo eiectus fuit; ſic Iudæi, Adami veſtigia inſequentes è terra ſua, puta, Iudæa, quæ inſtar Paradiſi reputabatur, expulſi ſunt. Ita communiter ſancti Patres. Locus Deuter. 29. 25. longè aliter intelligendus eſt; cùm de pacto, quod Dominus pepigit cum patribus eorum, quando eos de Terra Ægypti eduxit: loquatur, vt clarè ex Textu patet. Et ſi de Adamo tàm indignè ſentiant Rabbini, attamen non deſunt ex illis aliqui, qui eum ad pœnitentiam conuerſum aſſerant, ſed valdè ineptè illius pœnitentiam deſcribunt: Aiunt enim, in aquis Gehonis fluuij pœnitentiam egiſſe, ſeptemque hebdomadibus corpus ſuum ità afflixiſſe, vt vndique perforatum ad inſtar cribri reddidiſſet. Verba ex Ialkut num. 54. ſunt

בא׳ בשבת נכנס אדם במימי גיחון העליון עד שהגיעו המים עד צוארו והיה מתענה ז׳ שבתות ימים עד שנעשה גופו ככברה:

quia in hoc loco Isaiæ viderunt describi nocturnas has laruas, fabulosi isti Iudæi ansam arripuerunt fingendi fabulam de Lilith suprà narratam. Et argumentum, quod Iudæi de Lilith ex primo Cap. Genes. desumunt, vbi versic. 27. dicitur -

ויברא אלהים את־האדם בצלמו בצלם אלהים
ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם׃

Vaiurà eloim eth-haAdàm betzalmò betzèlem eloim barà othò; zachàr vnkeuà barà othàm, Et creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit illum: masculum, & fœminam creauit eos, ac proinde cum Adamo creata fuerit etiam mulier, nihil probat; ibi enim per anticipationem loquitur Scriptura de muliere, de qua in cap. 2. 22. specialiter illius formationem describit. Neque ex hoc loco deduci potest Adamum *bifrontem*, aut *Hermaphroditum*, aut *Eua ex latere cohærentem*, quasi vnū hominem fuisse, vt Rabbini somniarunt, & Plato in Symposio censuit, & quos aliqui ex Latinis minùs cautè sequuti sunt, vt Franciscus Georgius Tom. 1. probl. 29. cum Præadamitis, illis scil. qui paucis ab hinc annis primos homines ante Adamum cōditos esse, in orbem inducere tentarunt, de quibus prodijt liber anno 1655. in 12. vndè meritò nigrotheta notatur à Sacris Censoribus; quia hæc omnia repugnant cap. 2. 18. Gen. vbi recapitulatur formatio Euæ, & fusiùs de modo formationis ipsius agitur: ibi enim Adamus describitur solus לא טוב היות האדם לבדו *Lo tòu eiòth haadàm*

dàm

pheta, Psal. 104. 24. כלם בחכמה עשית *Cullàm bechochmà asitha. Omnia ipsa.* scilicet opera, *in sapientia fecisti.* Igitur non opus fuit ea reformare, embryonem Adami in meliorem & pulchriorem formam reducere, Adamo ipsi, caudam amputare, vel scindere illius dorsum, & à socia dissecare, & alia facere, quæ ab imperitis artificibus quotidiè videmus fieri, quando artefacta formant, & reformant, ex quibus imperitia artificis deprehenditur, neque vnquam, quod bona sint, hoc est perfecta, dici poterunt. Deus autem וירא את־כל־אשר עשה והנה־טוב מאד׃ *Vaijàr eth-col-ascièr asà vehinnè-Tòu meòd. Vidit cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona.*

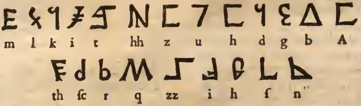
Quòd ante Euæ formationem, aliam vxorem ex limo terræ eductam, nomine Lilith, dederit Adamo; est contra sacram Scripturam. Scriptura quippè Cap. 2. 21. 22. Genesis, formationem mulieris describit, neque in sacrata Genesi de לילית *Lilith* vola, aut vestigium vllum cernitur. Dices: de Lilith fieri mentionem Isai. 34. 14. אך שם הרגיעה לילית *Ac sciàm hirghiàh Lilìth &c. Quin & Lamia ibi quiescet &c.* Vbi R. Salom. glossa שם שרה *Sciem Scieda, est nomen Dæmonis.* Resp. Non negamus apud Isaiam inueniri nomē לילית *Lilith*, & propriè *Noctuam* significare à ליל *Lel Nocte*, quæ in vastitate ibi descripta habitatura sit; vel Dęmones ad instar Lamiarū crudeles intelligi: negamus tamen hos, vel illas ab Adamo procreatos, sicut de *Lilith*, quam fingunt Iudæi, vllam in sacris paginis fieri mentionem; vndè

מ, משיח *Mesciàch* Messiam. Sed hæc refelluntur ex inano transmigrationis dogmate, de quo suo loco.

Num verò literas, aut librũ Adam composuerit, nil certum affirmare possumus. Certè quidem in Bibl. Vatic. octaua columna lateritia, & quadrata ad ingressus dexteram muro iuncta effigies Adami penicillo à docta & perita manu, viuis coloribus delineata visitur, cum hac Epigrahe *Adam diuinitùs edoctus, primus scientiarum, & literarum inuentor*, cui subiungitur sequens Alphabetum, quod supra illius caput cernitur, ita delineatum.

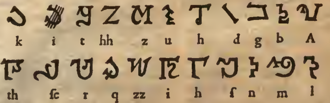
dàm leuadò. Non est bonum esse hominem solum. Ergò fœminam à se distinctam, vel sibi vnitam non habuit. Adde quòd Lilith cùm ex humo formatã asserant Rabbini, nec dissimilis naturæ ab Adamo, quomodo igitur ex amborum coniunctione Lemures, & Spiritus gigni potuerint? Sunt itaque insulsa hæc Rabbinorum commenta, & indigna, vt in illis confutandis tempus teramus.

De Adamo vltimò dicunt, illius animam, in corpus Abrahami, Dauidis, & Messiæ transmigrasse, quòd colligere existimant ex tribus elementis, quæ illius nomen efformant אדם vt א, אברהם *Abraham*, ד, דוד *Dauid*,

expanso folio sub nomine *Aureæ Virgæ* publicauit, inter quæ Alphabetum Adamæum ære sequenti modo incisum cernitur.

Iacobus Bonauentura Hepburnus Scotus, Ordinis S. Francisci de Paula, anno 1616. Romæ literarum differentium formas 68. Alphabetorum

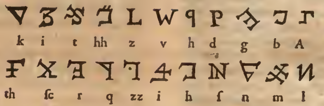
berstadiensis Saxo, aliud Adamæum

Laurentius verò Schraderus Hal-

Al-

dè edidit anno Dom. 1592, huius videlicet formæ.

Alphabetum nobis exhibet, quòd dùm monumenta Italiæ perlustrauerat alicubi inuenit, Helmstadij subin-

Adamo tradidisse; Adam verò Enocho; Enoch, Noacho; Noë, Scem, &c. Quod si ita fuisset (fabella enim est) non tantùm Adam, quàm Deus ipse, huius libri Auctor extitisset.

Est tamen inter Iudæos firma, sed vana traditio, quòd Adam prędictum librum scripserit. Ita præter Simeonem Haddarsciàn Auctorem Ialkùt supra citatum, Simeon Ben Iochai in libro זהר *Zòhar* pag. 37. col. 2. impr. Mantuanæ idem docet; & quia illum dederit Enocho, indè dictus est ספר חנוך *Sèpher Channòch, Liber Enochi*, de quo seriò agemus in חנוך בן ירד *Channòch Ben Iàred*. Scripsit præterea ex eorundem sententia -

מזמור צב׳ *Mizmòr*, Psalmum 92. מזמור שיר ליום השבת *Mizmòr Scir leiòm hasciabbàth*, id est *Psalmum Cantici in die Sabbathi*, טוב להודות ליהוה וגו׳ *Tòu Leodòth ladonài, &c. Bonum est confiteri Domino &c.* Ita communiter Hebræi, cum Paraphrasi Chaldaica in cap. 1. 1. Cant. Cantic. Et hæc de Adamo pro instituto nostro dicta sufficiant.

Et quia communis hodierna Hebræo-

Angelus Roccha de Bibliotheca Vaticana lib. pag. 80. nobis persuadere conatur, supradictas literas primo loco exhibitas, illas verè esse, quæ ab Adamo diuinitùs edocto permonstratæ sunt: hac potissimum ratione ratus, quòd à dextro in sinistrum latus legantur. *Hanc autem formam scribendi* (ait Roccha) *hoc loco positam Hebraicas inter literas antiquiorem, primumque Alphabetum fuisse credendum est, quod à dextro in sinistrum latus legitur*. Sed hæc ratio non tanti magni facienda est, quanti existimat Roccha; quia non Hebraica Lingua solummodo; sed & aliæ Orientales, vti Chaldæa, Syra, & Arabica, eodem prorsùs modo scribuntur: vndè ex hoc capite illarum antiquitas inquirenda non est. In incerto igitur relinquimus Adamæum Alphabetum, quodcumq; illud sit; & an scriptum aliquod ediderit Adam inquiremus.

Auctor libri ילקוט *Ialkùt*. P. p. n. 41. ad cap. 4. Genes. זה ספר תולדות *Ze Sèpher Toledòth, Hic est Liber generationum, &c.* ait: Deum composuisse librum de intercalatione anni, eumq;

notatu digna recenſere, ſecundùm Hebręorũ calculum deſumptum à Calẽdario, quod annuatim euulgatur, tùm Venetijs, tum Mantuę. Hos benignè Lector oculis tuis ſubijcimus in Tabulis ſequentibus.

bræorum Epocha à mundi exordio videlicet ſex diebus ante Adæ creationem ſtatuitur. Congruũ hoc loco erit, & vſui noſtro valdè percommodum, annos ab Adam, ſeu à Mũdi creatione ad vſque quædam clariora tempora, &

I. Tabula Epocharum exhibens aliquot temporis illuſtre initium, ſecundùm Hebræorum computum.

שנת ליצירה	מארם עד	Anni ante Chriſtũ natum.	AB ADAMO AD	Anni mundi.
תרנ״ו	המבול׃ אלף	2104	*Diluuium, fluxerunt anni*	1656
תתקמ״ח	שנולד אברהם אבינו׃	2812	*Natiuitatem Patris noſtri Abrahæ.*	1948
תתקצ״ו	הפלגה׃	1764	*Diuiſionem Linguarum.*	1996
מ״ח	שנולד יצחק׃ ב׳ אלפים	1712	*Natiuitatem Iſaaci.*	2048
ק״ח	שנולד יעקב׃	1652	*Natiuitatem Iacobi.*	2108
רל״ח	ירידת אבותינו למצרים׃	1522	*Ingreſſum Patrum noſtrorum in Aegyptũ.*	2238
שס״ח	שנולד משה הנביא׃	1392	*Natiuitatem Moſis Prophetæ.*	2368
תמ״ח	יציאת מצרים ומתן תורה׃	1312	*Exitum de Aegypto; & datam Legem.*	2448
תפ״ו	ביאת הארץ׃	1274	*Ingreſſum in Terram Chanaan.*	2486
תתפ״ז	צמיחת קרן דוד׃	1873	*Vnctionem Dauid in Regem.*	2887
תתקכ״ח	הבנין בית ראשון׃	832	*Aedificationem Primi Templi.*	2928
רד״	גלות עשרת שבטים׃ ג׳ אלפים	556	*Captiuitatem X. Tribuum.*	3204
של״ח	חרבן הבית ראשון׃	422	*Deſolationem Primi Templi.*	3338
שפ״ט	ראשית מלכות מדי ופרס׃	371	*Initium Regni Mædorum & Perſarum.*	3389
ת״ח	הבנין בית שני׃	352	*Aedificationem Secundi Templi.*	3408
תמ״ג	ראשית מלכות יון׃	317	*Initium Regni Græcorum.*	3443
ת״נ	מנין השטרות והתימת חזון׃	410	*Aeram Contractuum, & obſignationem Prophetiæ.*	3450
תרנ״ג	ראשית מלכות חשמונאי׃	102	*Initium Regni Machabæorum.*	3653
תש״ס	שנולד ישוע משיח׃	Anno Chr.	*Natiuitatem IESV CHRISTI.*	3760
תתכ״ח	חרבן בית שני׃	68	*Deſolationem Secundi Templi.*	3828

שנת ליצירה.	מארם עד	Anni Christi.	AB ADAMO AD	Anni mundi.
תתקמ״ט.	התימת משנה.	189	*Obsignationem* Miscnæ.	3949
ד׳ אלפים ל״ג.	קושטאנטין.	273	*Constantinum Magnum.*	4033
נ״ג.	האמונת מאיני.	293	*Hæresim Manichæorum.*	4053
קפ״ב.	התתימת גמרא ירושלמית	422	*Obsignationem Ghemaræ Ierosolymit.*	4182
רס״ה.	תחתימת גמרא בבלית.	505	*Obsignationem Ghemaræ Babylonicæ.*	4265
רפ״ב.	שנולד מחמד.	522	*Natiuitatem Mahumedis.*	4282
שמ״ג.	ראשית אמונת ישמעאלים.	583	*Initium Sectæ Ismaëlitarum.*	4343
תתקל״ו.	תחתימת הי״ד להרמב״ם.	1276	*Obsignationem Libri Haijàd Mosis Aegyptij.*	4936
ה׳ אלפים קנ״ה.	גלות צרפת.	1395	*Exilium Gallicum.*	5155
רנ״ב.	גלות ספרד.	1492	*Exilium Hispanicum.*	5252
ר״ס.	גלות פורטוגאל.	1500	*Exilium Portugallicum.*	5260
תכ״ט.	גלות מעיר וינה.	1669	*Exilium ab Vrbe Vienna Austriæ.*	5429

II. *Tabula exhibens annos, qui ab Epochis supra in I. Tabula notatis ad annum Christi 1672. effluxerunt.*

תל״ב היא	שנת חמשת אלפים לבריאת עולם	Annus Mundi 5432. est annus Christi 1672.	
ג׳ אלפים תשע״ו.	למבול.	*A Diluuio - - - -*	3776
תפ״ד.	ללידת אברהם אבינו.	*Natiuitate Abrahæ.*	3484
תל״ו.	לפלגה.	*Diuisione Linguarum.*	3436
שפ״ד.	ללידת יצחק.	*Natiuitate Isaaci.*	3384
שכ״ד.	ללידת יעקב.	*Natiuitate Iacobi.*	3324
קצ״ד.	לרדת אבותינו למצרים.	*Ingressu filiorum Israëlis in Aegyptum.*	3194
ס״ד.	ללידת משה הנביא.	*Natiuitate Mosis Prophetæ.*	3064
ב׳ אלפים תתקפ״ד	ליציאת מצרים ומתן תורה	*Exitu filiorum Israël de Aegypto.*	2984
תתקמ״ו.	לביאת הארץ.	*Ingressu filiorum Israël in Terrã Chanaan.*	2946
תקמ״ה.	לצמיחת קרן לדוד.	*Vnctione Dauid in Regem.*	2545
תק״ד.	לבנין בית ראשון.	*Aedificatione primæ Aedis.*	2504
רכ״ח.	לגלות עשרת השבטים.	*Captiuitate X. Tribuum.*	2228

שנת חמשת אלפים לבריאת עולם	תל״ב היא		Annus Mundi 5432. est annus Christi 1672.	
לחרבן בית ראשון׃	צ״ד׃	Et ab	*Incensione primi Templi.*	2094
לראשית מלכות מדי ופרס	מ״ג׃		*Initio Regni Medorum, & Persarum.*	2043
לבנין בית שני׃	כ״ד׃		*Aedificatione secundi Templi.*	2024
לראשית מלכות יון׃ אלף	תתקפ״ט׃		*Initio Regni Graecorum.*	1989
לשטרות ולחתימת חזון׃	תתקפ״ב׃		*Aera Contractuum, & Prophetiae Obsignat.*	1982
לראשית מלכות חשמונאי	תשע״ט׃		*Initio Regni Machabaeorum.*	1779
ללידת ישוע משיחנו	תרע״ב׃		*Natiuitate IESV CHRISTI.*	1672
לחרבן בית שני	תר״ד׃		*Euersione secundi Templi.*	1604
לחתימת משנה׃ אלף	תפ״ג׃		*Obsignatione, seu Compositione Miscnae.*	1483
לקוסטאנטין׃	שצ״ט׃		*Constantino Magno.*	1399
לאמונת מאיגי׃	שע״ט׃		*Haeresi Manichaeorum.*	1379
לחתימת גמרא ירושלמית	ר״נ׃		*Obsignat. seu perfect. Ghemarae Ierosol.*	1250
לחתימת גמרא בבלית׃	קס״ז׃		*Obsignat. Ghemarae Babylonicae.*	1167
ללידת מחמד׃	ק״נ׃		*Natiuitate Mahumedis.*	1150
לראשית אמונת ישמעאלי	פ״ט׃		*Initio Sectae Ismaëlitarum.*	1089
לחתימת הי״ד להרמב״ם׃	תצ״ו׃		*Obsignatione Libri Haiàd Harambàm.*	496
לגלות צרפת׃	רע״ז׃		*Exilio Gallico.*	277
לגלות ספרד׃	ק״פ׃		*Exilio Hispanico.*	180
לגלות פורטוגאל׃	קע״ב׃		*Exilio Lusitanico.*	172
לגלות מעיר וויינה׃	ג׳׃		*Exilio Vrbis Viennae Austriae.*	3

cura, & diligentia annotati. In his enim nonnulla errata deprehendimus, quae vel incuria Typographi, vel inscitia Auctoris irrepserunt, de quibus vnum, aut alterum exemplum assignabimus.

1. Ab hoc anno mundi secundùm eos 5432. ad Natiuitatem Iacobi statuitur interuallum annorum 3324. Vndè sequitur Iacobum Patriarcham natum fuisse anno mundi 2108 Et benè quidem, quia idem obseruarunt

Haec Iudaeorum Tabella; quae singulis annis Venetijs, & Mantua ad reliquas Italicas Synagogas transmittitur, in qua notantur dies Neomeniarum, pleniluniorum, festorum totius anni, & ieiuniorum, itemque lectiones ex Lege, & ex Prophetis, ex ordine recitandae, additis etiam festis Christianorum, ad illorum politicum vsum, in cuius prima fronte Anni, qui à praenotatis Epochis effluxerunt, exhibiti, non sunt omnes summa-

euidenter error istorum Calendariorum, quæ à Iudæis vernacula Lingua *Carta de Scuola* appellare solent. Nihil disputo de veritate istarum Epocharum, cùm pleręque falsæ quoque censendæ sint: nam quò ad annos Natiuitatis Christi; omnes Orientales, tùm Christiani, tùm Mahumedani, constanter tenent, Christum Dominum natum esse an.mun. 5500. & à Regno Græcorum, seu ab Epocha Alexandri Magni an. 311. seù vt habet Euchologium Arabico-Græcum Orientalium, an. 303. quam Hebræi Epocham השטרות *Hasciettaròth* contractuum, seu Scripturarum publicarum, & Instrumentorum vocant, & quam eodem ferè numero annorum ante Christi Natiuitatem constituunt, ac Christiani, videlicet an. 310. Nec mirū videri debet, quòd Christiani Orientales annum Natiuitatis Christi dicant, esse annum mundi 5500. cùm & nos in Martyrologio Romano legamus, Natiuitatem Domini secundùm carnem fuisse anno à Creatione mundi quinquies millesimo centesimo nonagesimo nono, quæ supputatio desumpta est ex LXXII. Interpretibus ex Chronico Eusebij; alia verò Christianorum, & Mahumedanorum an. 5500. credendum est, desumptam fuisse ex alijs Chronicis apud eos notis, ex translationibus Arabicis, vel Chaldaicis, aut Syriacis sacrorum Bibliorum compositis. Quidquid sit, certum est, ex diuersis Codicibus Arabicis, & Syriacis Bibl. Vaticanæ constare annos mundi superare annos Christi in an. 5500.

præ-

Mathematici Viennenses in Tabula Chronologica edita anno 1571. At Calendariū anni חמשת אלפים ת״ה 5405. Chr. 1644. compositum à R. Abrahamo Iosue Ben Iedidia de Arimino excusum sine notatione loci, interuallum à Natiuitate Iacobi ad hunc annum constituit annorum 3258. quibus additis annis 28. differentiæ inter annos 1644. & 1672. fit summa annorum 3286. interualli inter natiuitatem Iacobi, & pręsentem annum 1672. Nascitur itaque Iacob secundùm hunc calculum an. mun. 2146. triginta octo annis segniùs, quàm exhibeat Calendarium Venetum ex Typographia Bragadinica anni præsentis mundi 5432. compositum à R. Menachem Samson Ben R. Salomonis באזילה Bazila.

Aliud sit circa initium Regni Machabæorum. Pręsentis anni Calendarium Venetum mox citatum, nobis exhibet ab Epocha Regni Machabęorum annos 1779. at Calendarium, anni 1644. de quo supra, offert annos 1781. quibus cum distantia 28. annorum fiūt an. 1809. qui excedunt ann. 30. Sic secundùm hanc Epocham tardiùs annis 30. regnare cœperunt Machabæi. Enormiùs errare deprehenduntur hæc Calendaria in Natiuitate Mahumedis; nam præsentis anni 1672. Calendarium assignat an. 1150. anni verò 1644. dat annos 1074. quibus si addatur differentia 28. ann. emergunt anni 1102. vndè apparet, præsentis anni Calendarium 48. annis Natiuitatem retardare Mahumedis. Constat igitur

brahæ; Hebræi o.cunt præcessisse divisionem Linguarum annis 48. vndè corrigendus est locus סדר עולם רבא *Sèder olàm Rabbà* cap. 1. vbi habetur אבינו אברהם היה בפלגה בן מ״ה שנה *Auinu Auraham haiàh biphlagà ben 45. sciànà. Pater noster Abraham tempore diuisionis Linguarum erat annorum quadraginta quinque*. Loco 45. repone 48. Ita corrigitur in סדר עולם זוטא *Sèder olàm Zutta*, in ordine Chronologiæ minoris non longè à principio, vbi per extensum legitur משנולד אברהם עד הפלגה ארבעים ושמונה שנה ׃

Misciènolàd Auraham ad happelagà arbaim Vscmonà sciànà, id est, *A Natiuitate Abrahæ, Vsque ad diuisionem* (Linguarum) *quadraginta & octo anni* (fluxerunt.)

Itaquè has, & similes quæ in suprà Epocharum serie occurrere possunt difficultates, nostrum non est illas ad limam reuocare. Sufficit tantùm nobis, vt Lectori beneuolo satis fecisse credamus, ei ostendendo quid de ipsorum Epochis Iudæi ipsimet statuant.

קמ״ה **ארם שכלי** שם הספר ולא נגלה שם המחבר
והוא ספר רומזי על יחוד השם על פסוק ב׳ שלמזמור כ״ט
הבו ליהוה כבוד שמו השתחוו ליהוה בהדרת-קדש ׃
דרך קבלה וגם כן על י״ג עקרי האמונה של יסודים ׃ ועל
[illegible]
ל״ח מוליות ונקראת לוז וכל גופו של אדם נרקב חוץ מאותה
מוליא והיא לעקר ׃ ועל אותו השבט נרמזין בויקרא רבה
פרשה י״ח על וזכור את בוראך בימי בחורותיך ׃ קהלת י״ב ׃
ועל פסוק ה׳ ומתגלגל החגב ׃ וה לוז של אדם ׃ אדריאנוס
שחיק עצמות שאל את ר׳ יהושע בן חנניה אמר לו מהיכן הקב״ה
[illegible]
בן הוא את עולם לי אותו והיה קוממו ׃ הבנו בתים ולו בעצם ׃

præcipuè liquet ex Cod. Arabico sub numerum 143. msc. Cui titulus est ترتيب الاغربنيا *Tartìb Alaghebernia*, id est, *Ordo Vigiliarum*; in fine enim huius Codicis notatum reperitur, scriptum fuisse anno Adæ, seu à Creatione mundi 7077. videlicet anno Hegiræ 977. qui correspondet anno Chr. 1577. Si igitur auferantur anni mundi 5500. quibus superantur anni Chr. remanebunt an. 1577. vt dictum est.

Epocha Hegiræ, nempè à fuga Mahumedis ex Vrbe Mecha, nonnullis est post annum Christi 590. alijs 601. Sed communis opinio Orientalium illam figit ad annum Chr. 600 Comunis verò opinio Occidentalium Christianorum ad annum Chr. 622. illam reijciunt. Si igitur annis Hegiræ 977. quibus scriptus est Codex Arabicus supra notatus, addantur anni Christi 600. superantes annos Hegiræ, resultabunt anni Chr. 1577. vt supra. Hæc omnia clarè, & distinctè habentur in Cod. supra cit. Arabico-Græco Bombic. sub nu. 43. Codicum Arabic. pag. 251. b. in 8. Bibl. Vatic. vbi de ritibus Græcorum Orientalium ex professo agitur, & est Euchologium Græcorum: ibi enim omnes Epochæ cum supra positis concordare deprehenduntur, excepta Epocha Alexandri, quæ anno 303. ante Christi Natiuitatem ibi statuitur. Ista habuimus à Clarissimo Viro Domino Ioan. Matthæo Nairono Romano-Maronita Linguarum Orientalium apud S. D. N. Interprete, & Scriptore Apostolico.

Nota tamen circa Natiuitatem A-

humani corporis fœcundum ſemen, repullulare illud faciet, animæque ſuæ reſtituet, non minùs ac in ſeminibus arborum, & herbarum, natura obſtetricante, arbores, & plantæ quotidiè educi, cernuntur. Huius oſſis incorruptibilitatem, vt alicubi aliquando me legiſſe memini, ex Pſalmo 34. verſ. 21. probare nituntur, dum ait :

שומר כל־עצמותיו אחת מהנה לא נשברה׃

Sciomèr col-atzmothàu, achàth mehènna lo niſcbàra.

Cuſtodiens omnia oſſa eius: Vnum ex eis non contritum eſt. Illius mentio fit in Bereſcith Rabbà, Paraſcià 28. ad verſ. 7. cap. 6. Geneſeon ויאמר יהוה אמחה את האדם אשר בראתי׃ *Vaijòmer Adonài emchè eth haAdàm aſcièr baràthi; & dixit Dominus: Delebo hominem quem creaui.* Vbi R. Iochanan nomine R. Simeonis Ben Ioſedek dixit: quod in diluuio Deus etiam לוז *Luz* deleuerit, his verbis:

אפילו לוז של שדרה שממנו הקב״ה מציץ את האדם לעתיד לבא נמחה׃

Aphillu Luz ſciel ſedrà ſciemimmènnu hakadòſc barùch hù metzìtz èth haAdàm laatìth lauò nimchà. Id eſt *Etiam Luz ſpinæ dorſi, quo Deus benedictus effloreſcere faciet hominem in futurum, deleuit.* Et ſubinde narrat, quid cum Adriano Cæſare, & quodam Rabbino circa huiuſmodi *Luz* acciderit, his verbis-

אדריאנוס שחיק עצמות שאל את ר׳ יהושע בן חנינה א״ל מהיכן הקב״ה מציץ את האדם לעתיד לבא א״ל מלוז של שדרה׃ אמר לו מנין אתה יודע׃ א״ל איתיתיה לידי ואנא מודע לך׃ טחנו ברחים ולא נטחן

טחנו ברחים ולא נטחן׃ נתנו באש ולא נשרף׃ נתנו על הסדן התחיל מכה עליו בפטיש נבקע הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר ממנו כלום׃ עיין בילקוט על קהלת פרק י״ב׃ ובכתב ערוך ערך לוז׃ ובזהר על בראשית דף ר״ו׃ ע״ב׃ ובבראשית רבה פרשה כ״ח׃ בספר לבקת רוכל דף ל״ב׃

ADAM SICHLI', *Homo intellectualis*, ex Buxtorfio, & Plantauitio habemus hunc eſſe titulum libri, qui contineat varias adhortationes literaliter, & Cabaliſticè explicatas ad vitam moralem inſtituendam, ſuper illud Pſal. 29. 2. הבו ליהוה כבוד שמו השתחוו ליהוה בהדרת־קדש׃ *Hàuu Ladonài chebòd ſciemò, hiſcettachuù Ladonài behadràth Kòdeſc.: Date Domino gloriam nomini eius, adorate Dominum in decore Sanctitatis.* Referunt etiam agere על י״ג עקרים אמונת היהודים *al 13. ikarìm emunàth haieudìm. De XIII. Iudæorum Fidei articulis*; & in articulo de Reſurrectione mortuorum fieri mentionem cuiuſdam oſſis, quòd לוז *Lùz* vocant. De eo aliquid legi in Iudæorum libris, quod hic referre non pigebit, vt appareant ſtultiſſimæ illorum doctrinæ, quæ intermiſceri ſolent etiam in dogmatibus fidei, vti eſt illud, de Reſurrectione mortuorum. Dicunt enim, hoc לוז *Lùz* eſſe os, ſimile amygdalino fructui, qua de re לוז *Lùz* vocatur; *Lùz* enim *Amygdalum* ſignificat. Reperiri in ſpina dorſi hominis, in vltima octodecim vertebrarum, ait R. Nathàn Ben Iechiel in Aruch, ad hanc vocem; eſſe incorruptibile, ac duriſſimum, quòd nec vlla vi, aut induſtria frangi poſſit; à Deo ſeruari incorruptum, vt illo mediante fiat reſurrectio mortuorum; nam cæleſti rore irrigatum, tanquam

Vertebratum spinæ dorsi reperitur. R. Nath. Ben Iechiel cit. Et ad resuscitandum homines, hoc officulo, tanquam semine humanæ naturæ vsurus Deus in fine mundi. Ibid.

Quæ explodenda sunt, & reijcienda tanquam vanissima Iudæorum deliramenta pugnantia contra articulum *Carnis resurrectionem*, nam huiusmodi לוז *Luz* esset principium naturale ad determinatum effectum definitũ, quem aliquando naturaliter produceret, quemadmodum rerum semina effectus suos producunt; & sic tolleretur miraculum resurrectionis, cùm virtute seminis לוז *Lùz* fieret, & non immediatè per verbum Dei, *Surgite mortui, Venite ad Iudicium*, quemadmodum ex facto Domini habemus, quando filiam Iairi Archisynagogi à mortuis suscitauit, non amygdalinæ nucis *Lùz*, sed verbi sui virtute, dixit enim טליתא קומי *Talithà cùmi, Puella surge, & confestim surrexit puella*. Marci 5. 41. 42. Ex hoc igitur semine *Lùz* aliquando corpora reproducerentur naturaliter, eò scilicet tempore quamuis longissimo, quò ab humore fœcundato germinaret, & veluti quædam arbor fructus reproduceret humanos, qui quidem (hoc absurdo dato, sed minimè concesso) non essent eadem numero indiuidua, quæ ad articulum *Carnis resurrectionem* requiruntur, quamuis in specie conuenirent humana, eo prorsùs modo, quò pomũ huius arboris hoc anno productũ, non est idem indiuiduum anni præteriti, quamuis in specie pomi conueniat.

Adde, quòd nunquam repertum fuit

נטחן, שרפו באש ולא נשרף, נתנו במים ולא נמחה: נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום:

Adrianòs sciachèk atzamòth sciaàl èth R. Ieosciuà Ben Chaninà, amàrle, mechchàn Hakadòsc barùch hù metzìtz eth Haadàm laathìd lauò? Amàr lò, Mèlùz sciel sederà; Amàr lò, Menàin attà iodeàh? Amàr lò, Aethethèa lidè, Veanà modèaa làch Tachanù barechàim Velò nittchàn; sarephù baèsc, Velò nisràph; Natenù bammàim, Velò nimchà; Natenù al hassèden, Veithchil mauchè alàu bappattìsc, nichlàk hassèden, Veniukàa happattìsc, Ve lò chasèr callùm. Id est.

Adrianus (cuius ossa confracta sint) petijt à R. Iosue Ben Chaninà, dixitq; ei: Vndè Deus benedictus efflorescere faciet hominem in futurum? Respondit R. Iosue Ben Chaninà, ex Luz *Spinæ dorsi; dixit ei (Imperator) Vnde hoc scis? Respondit, da illud mihi, & ego ostendam, moluerunt meta, & catillo, & attritum non est. Combusserunt igni, & combustum non est. Proiecerunt in aquas, & non dissolutum est. Posuerunt super incudem, & malleo percusserunt; Incus confracta, & malleus, & Lùz integrum repertum est*. Idem prorsùs legitur in ילקוט *Ialkùt* Tom. 2. ad vers. 5, cap. XII. Eccles.

Ex hoc Iudæorum vanissimo commenro euidenter apparet לוז *Lùz* esse secundum eos, spinæ dorsi glandulam osseam, siue os paruum, ad instar amygdalinæ nucis, durissimum & infrangibile, quod בסוף שמונה עשר חוליות של שדרה *besòph sciemonà assàr choliòth sciel sederà*; in fine octodecim

fuit huiusmodi os ab Anatomicis, neque illud nobis exhibere possunt Iudæi. Negamus enim, quod referunt actum fuisse coram Adriano Imperat. & inter Rabbinorum reliquas fabulas reijcimus. Sanè hic in Vrbe tempore Vrbani VIII. Summi Pontificis; occasione regionis Transtyberinæ muniendæ, amplissimum Iudæorum Cæmeterium euersum fuit. Ossa inter humum exturbata, diligenter à fossoribus conquisita, & caro pretio à Iudæis redempta, nunquam vnicum לוז *Luz* nobis ostendere potuerunt Iudæi. Vide *lib. Zohar p.p.p.26.& 324.*

Cæterùm, Author huius libri ignoratur, sed à citatis Auctoribus dicitur excus. fuisse Friburgi Brisgoiæ an. ש"כ 320. m. supp. Chr. 1560.

קמ"ו **אדריס** עיין חנוך הפילוסוף.

146 ADRIS, vide *Chanòch hapilosoph*, seu *Enoch Philosophus*.

קמ"ז **אדרת רבא וזוטא** הם שני ספרים מן הקבלה והקבלים שני האדרות והגדול שליטה פירוש ארוך והם הם בעינא ידי.

147 IDRA'TH RABBA', VEZVTTA'. *Area magna, & parua*. Sunt duo Libri Cabalistici celebres, sed mmssc. ait Hotting. ex Buxtorfio. Scribit etiam quidam, se habere פירוש ארוך על שני האדרות רבא וזוטא. *Pirùsc arùch al Scienè haadròth Rabbà, Vezuttà Commentarium prolixum super duas Areas, magnam, & paruam*. Idem dicit Buxtorfius pag. 309. suæ Bibl. Rabb. 2. edit.

קמ"ח **אהבת ציון** על סדור הדרשות.

148 AHAVA'TH TZIO'N; id est, *Amor Sionis*. Tradit regulas & methodum concionandi, ait Hottinger.

קמ"ט **אהל יעקב** זה הספר רשום שמו בספרים אחרים והספר לא בא לידי.

149 O'HEL IAAKO'B, *Tabernaculum Iacobi*, hunc titulum habemus ex Buxtorfio, & nihil aliud.

ק"נ **אהרן בן אשר** עיין ר' אהרן בן משה משבט אשר.

150 R. AHARO'N BEN ASCIE'R; vide *R. Aharòn Bar Mosis de Tribu Asser*.

קנ"א **ר' אהרן ברכיה בן ר' משה בר' נחמיה איש מודינה** חבר ספר מעבר יבק. כולל ליך יעבוק סדרים באולם הזה עד עת בוא יום פקודתו. ונחלק אותו לד' חלקים. מאמר א' שפתי צדק, וכו פרקים ל'. מאמר ב' שפת אמת ופרקיו הם ל"ה. מאמר ג' שפתי רננות ופרקיו הם מ"ו. ומאמר ד' עתר ענן הקטורת. וכו ג' מיני דרושים. חלק א' סדר פטום הקטורת ופרקיו ח'. חלק ב' מיוחד קרבן תענית ופרקיו הם ל'. חלק ג' מנחת אהרן ופרקיו הם י"ח. ובאחרונה יסדו סדרים מפסוקי לכך עם ענין הפקידה בספר מעבר יבק והערות על כל המאמרים של ספר הלז. ובסוף הענין מאמר מיוחד נקרא אמרי נועם על כמה ענינים הנוגעים אל סכנה ועל מורות סרכה. ופרקיו הם כ"ב. עם המפתחות. ונברא הספר הנזה הקדוש אשר חובר הכל עם פרושים לפר ר' גרשון בר' ישראל קציגין בזמן המחבר עמנו. ונדפס במנטובה עמת פירריגאנדו גונזאגא כנית ל' יסוד מעוז הפרנסה וכבו שנת שפ"ו.

151 R. AHARO'N BERACHIA' BEN RABBI' MOSIS BERABBI' NACHMIA'H DE MODENA'. scripsit librum, quem vocauit מעבר יבק *Maauàr Iabbòk, Vadum Ia-*

assistunt, & de omnibus rationes assignat, & mysteria cæremoniarum pandit.

IV. Pars nuncupatur עתר ענן הקטורת *Athàr anàn-bakkettòreth*, *Vapor nebulæ suffimenti*, Tit. ex Ezech. 8. 11. Subdiuiditur in tria genera Tractatus. 1. habet Cap. 8. & vocatur סדר פטום הקטורת *Sèder pittùm hakkettòreth*, *Ordo conditura aromaticæ suffitus*. In his præcipuè agitur de suffitu in vetere Lege ordinato, & quomodo conueniens est de eo mentionem fieri tempore funebris luctus, & de mysterijs in ipso contentis. 2. Tractatus dicitur קרבן תענית *Korbàn Taanìth*, *Oblatio afflictionis*, habet Cap. 7. In eis præsertim agitur de viro sapienti, quomodo teneatur legere aliquid de משנה *Miscnà*, de ordine precis vespertinæ, de munditie manuum, de homicida, & interfecto. Vbi aliquot loca Scripturæ de hac materia, expenduntur. 3. Tractatus vocatur מנחת אהרן *Minchàth Aharòn*, *Munus Aaronis*, habet Cap. 18. Agitur de varijs rebus ad Animam spectantibus, de pœna infernali, de feris, & bestijs post diem Iudicij, quas putant non interituras; vtrùm Lupus habitabit cum Agno, &c. De Operibus misericordiæ. De Lege scripta. De Prophetia. De Oraculo. Tandem additur vltimus Tractatus, quem vocat אמרי נועם *Imrè nòam*, *Eloquia iucunda*, & sunt parui sermones ad res spirituales spectantes, & Cap. 42. comprehenduntur, post quos in summam rediguntur. Et sic absoluitur Liber. Excusus Mantuæ, an. לפ״ק 386. min. supp. Chr. 1626.

Iabòk, Tit. ex Gen. 32. 22. Est Liber spiritualis, docens quomodo in hoc mundo homo viuere debeat, vt indè ei mori benè contingat. Vndè de arte benè moriendi, modoq; iuuandi morientes pertractat. Orationes multas iaculatorias ex Sac. Scriptura petitas, adducit. Psalmos aliquot, vel Psalmorum versiculos infirmo, vel morienti conuenientes, ab aliquo assistentium recitandos, si non possit infirmus, adornat. Ritum confitendi peccata, describit. Alias orationes proximo morituro recitandas, proponit. Item, alias dum Corpus mortui lauatur, & dum Sepulturæ traditur, vel super Sepulchrum dicendas. Et hæc sunt tanquam præludia libri, qui diuitur in quatuor partes.

I. Pars vocatur שפתי צדק *Siphthè tzèdech*, *Labia Iustitiæ* Prou. 16. 13. subdiuiditur in 40. Capitula, quæ de diuersis rebus ad infirmos præcipuè spectantibus tractat, & in fine libri breuiter summantur.

II. Pars vocatur שפת אמת *Sephàth emèth*, *Labium Veritatis*, habet Cap. 37. quibus de Anima, eiusque formatione, potentijs, & vita, post separationem à corpore: & cur cadauera vestibus induantur, ac de alijs secretis, quæ ipsi mysteria vocant, ad mortuos spectantia agit.

III. Pars dicitur שפתי רננות *Siphthè renanòth*, *Labia præconiorum*, Tit. ex Psalmo 73. 6. habet Cap. 46. Præcipuè tractat de rebus spiritualibus, ad animam ægrorum spectantibus, & de officio illorum, qui morientibus

אהרן נדפס בויניציאה שנת השס״ו בבית יואן דגארה עם מפתחות בסוף הספר ׃ וחבר ספר

ל׳ ׃ לב אהרן והוא פירוש על נביאים ראשונים נדפס בויניציאה ׃

154 R. AHARO'N ABEN CHAII'M, ſcripſit librum, cui titulum fecit קרבן אהרן *Korbàn Aharòn*, id eſt, *Appropinquatio*, ſeu *Sacrificium Aaronis*, & eſt explanatio ſuper librum magnæ exiſtimationis, & vetuſtatis nuncupatum ספרא *Siphrà* Commentarium allegoricum in librum Leuitici, vulgò תורת כהנים *Thoràth cohanìm*, id eſt *Legem Sacerdotum*. Quiſnam huius libri fuerit Author, non eſt facilè aſſerere. cùm in tot, & tàm varias partes diuiſi ſint Authores; nam nonnulli cum R. Abrahamo Zacuto in Iuchaſin p.6o. Authorem faciunt Iudam Bar Elài, qui tempore Adriani Imperatoris in Tiberiade claruit. Plantauit. in ſua Biblioth. Rabbinica illum attribuit R. Iudæ Hakadòſc, ſed quo fundamento ignoramus. Ex Ghemarà autem, Cod. גטין *Ghittìn de repudijs*, Cap. 6. האומר p.66. impreſſion. Venetæ non obſcurè colligitur, quod Author libri Siphrà fuerit R. Akibà, qui eodem tempore extitit, quamuis annorum numero ſenior. Moſes verò Ægyptius in præfatione ſupra librum *Miſcnè Thorà*, ſeu *Sèpher* היד *Haiàd*, expreſsè dicit, quòd Author libri Siphrà & Siphrè ſit *Ràu*, diſcipulus R. Iannai, qui in Babyloniam deſcendit anno mundi 3979. Chr. 219. Eodem ſiquidem tempore componitur hic liber ſecundum Arâbam. Huic opinioni adhæret R. Mena-

In 4. in domo Rabbi Iudæ Samuëlis מפרושה de Peruſia, Duce Mantuæ Ferdinando Gonzaga. In principio libri extat præfatio Authoris nimis prolixa, poſtquam ſequuntur quædam carmina in laudem Authoris & libri compoſita à R. Gerſone Iſraële קציגק *Katzighino*.

קנ״ב אהרן הגדול ראש ישיבה בבבל חבר בעם הבורים על הקבלה ׃ עיין רבי אהרן בן משה הנ״ל ׃

152 R. AHARO'N HAGGADO'L, MAGNVS; vide *R. Aharòn Bar Mosis*, prędict.

קנ״ג אהרן זלהה חבר ספר החינוך והוא קיצור על תרי״ג שחבורים רב אלפס הרמב״ם והרמב״ן כל סדר פרשיות נדפס בויניציאה שנת רפ״ג לפ״ק ׃ בבית דניאל בומבירגי ׃ ונמצא גם כן כ״י על הקלף בואטיקאנו על ידי אברהם בר משה יום כ׳ טבת שנת ה׳ אלפים ע״ג ׃

153 RABBI AHARO'N ZALAHA, ſcripſit librum-

חינוך *Hachinnùch*, id eſt, *Initiatum*, ſeu *Enceniatum*, aut *dedicatum*. eſt Epitome 613. præceptorum, compilata ex operibus *R. Iſaaci Alpheſì*, *Harambàm*, & *Rambàn* ſecundùm ordinem *Paraſciòth* Pentateuchi. Excuſ. Venet. anno רפ״ג 283. min. ſupp. Chr. 1523. apud Danielem Bombergum. Extat etiam mſc. in Bibl. Vaticana in fol. Pergam. ab Abrahamo Bar Moſis die 20. טבת *Teuèth* Decemb. an. 5073. Chr. 1313.

קנ״ד ר׳ אהרן ן׳ חיים חבר קרבן אהרן והוא פירוש ארוך על ספרא או תורת כהנים ויקרא; ומדברי רבי יהודא בגמרא ... ועל כן קראו בשם

155 R. AHARO'N BEN IOSEPH SASO'N, Princeps Synagogæ Thessalonicensis, scripsit librum cui Titulum fecit -

תורת אמת, *Toràth emèth*, id est, *Legem veritatis*, complectitur 232. decisiones legales circa venditionem, & emptionem, conductum, & commodatum, quæ sub generico communi nomine vulgato veniunt ש״ת *Sceelòth*, & *Tesciuuòth*. id est, Quæsitorum, & Responsorum, quorum copiosa seges apud Hebræos reperitur. Excus. Venet. anno mundi שפ״ו 5386. Chr. 1626. secunda impressio apud Petrum Aloysium, & Laurentium Bragadinum, in domo Ioannis Coleonis, in fol. Initio libri post præfationem R. Iosephi filij sui cautum est à primarijs Rabbinis Synagogæ Venetiarum, sub pœna excommunicationis, ne quis per decenniũ audeat hunc librum imprimere, vel imprimi facere, Rabbini subsignati sunt.

1. R. Ioseph Samiga.
2. R. Iacob de domo Leui.
3. Semaaiah Bar Mosis Mutinen.
4. Eliezer Ben Menachem.
5. Iudas Leo de Mutina.
6. Simcha, seu Simeon Luzatto.
7. Nehemias Bar Leu Saraual.
8. Samuël Massaòdh.

In fine reperitur Index materiarum locupletissimus.

Nota, quod iste author abbreuiatè vocatur הרא״ש *Haròsch*, id est, *Rabbi Aaron Sasson, &c.* Hinc corrige Hotting. qui Class. VIII. hunc inter Theologicos, & Cabalisticos libros reponit.

nachem Ben Aharòn Author libri Tzedà ladèrech in præfatione istiusmodi libri, & noster Author Aharon Aben Chaijm hic eam approbat. Nos in tanta opinionum varietate tot illustrium doctrina virorum nihil statuimus, sed vnumquemque in sua opinione relinquimus, eumque Librum Siphrà omnibus istis Authoribus suo loco attribuemus.

Cæterùm hic Author Aharon Aben Chaijm suam explanationem orditur ab illis Verbis. *R. Ismaël dicit:*

בשלש עשרה מדות התורה נדרשת׃

Bisclòsc assarà Middòth hathorà nidrèsceth, id est, *Tredecim modis Lex explicatur*. Et singillatim modos illos declarat, quibus Sac. Scriptura interpretari poterit. Vndè hunc Tractatum vocat. מדות אהרן *Middòth Aharòn*, id est, *Modos Aaronis*. Cæteris verò Tractatibus, imò & toti libro titulum facit, vt diximus, קרבן אהרן *Korbàn Aharòn*. Excus. Venet. an. mun. 5369. Chr. 1609. apud Ioannem de Gara. In fol. cum Indice copioso materiarũ, in fine libri. Scripsit

לב אהרן *Leu Aharòn* id est, *Cor Aaronis*. Est expositio in Priores Prophetas. Excusus Venet.

קנ״ה ר׳ אהרן בן יוסף ששון הנקרא

כתב בעתים הגדול לה״רב רבי אהרן ששון, ויש הגדול [illegible] הרב ר׳ אשר וזה שמחבר חבר ספר תורת אמת [illegible] שאלות ותשובות על דיני מקח וממכר [illegible] [illegible] קליון, ובתחילת הספר [illegible] ר׳ יוסף בנו, ובסוף [illegible] על עניני הספר׃

In fine extat copiosa Tabula rerum, & verborum, quæ in hoc opere continentur.

קנ״ו ר׳ אהרן בן יוסף קראי ספרו

כת המינים בין סופרים חבר

א׳, פירוש על התורה, וחבר ספר

ב׳, והוא נקרא מורה אהרן נגד הרבנים והקבלה והמנגינים ונגד כל התלמוד:

ג׳, ספר עץ חיים על עיקרי אמונת הקראים,

ד׳, כלילי יופי: והוא על דקדוק לשון הקודש:

156 R. AHARO'N BEN IOSEPH Hæreticus Karraita, scripsit -

פירוש על התורה, *Pirùsc al hattorà*, id est, *Explanationem in Pentateuchum Mosis*. Huius sæpè meminit Ioannes Morinus in suis exercitationibus Biblicis; Karraitæ Iudæorum Hæreticorum Sectæ genus est, quod à Samaritanis, vel à Saducæis, ortum habent, reijciunt omnes sacros Codices, præter Pentateuchum, cuius literali sensui adeò inhærent, vt super illum nullum alium commentum, aut glossariam explicationem recipiant. Idcircò Literales, Scripturales, seu Textuales nuncupantur: admittunt tamen resurrectionem mortuorũ, præmium, & pœnam, pro bonis, vel malis operibus meritam. Omnium etiam Rabbinorum traditionem floccifaciunt, ipsumq. Talmud reijciunt, & execrantur. Rabbanitarum propterea infensissimi hostes, & illi vicissim hos ita persequuntur, vt & cum illis connubia contrahi, vetitum sit, & inhabitare. Constantinopoli, Alcairo, Alepo, & aliquibus locis Terræ sanctæ, hodiè etiam reperiuntur. Vide Beniamin in Itinerario.

Scripsit prætereà alium librum, cui nomen fecit -

מורה אהרן, *Morè Aharòn*, id est, *Doctor Aaronis*, in eo namque Talmudicarum fabularum vanitatem refutat. Scripsit quoque -

עץ חיים, *E'ts chaiim*, id est, *Lignum Vitæ*, quo de articulis Fidei Karraitarum fusè pertractat. Tandem scrip.

כלילי יופי, *Chelìlì Iòphi*, id est, *Perfectum pulchritudine*, & est Grammatica ex Hotting.

קנ״ז ר׳ אהרן הכהן הנקרא בה״ר רא״ש מלוניל

הוא בדור רבי מאיר הלוי בכרלס במגדל עוז הלכות הטובה

הרא״ש הטיב לרמ״ה ונדפס בספר יוחסין והוא הרב מהר״ם

עם הכלל״ש וחבר

א׳, ספר ארחות חיים הארוך על מדות הנפש,

ונם כן ספר

ב׳, יורה דעה הארוך.

ג׳, וספר תולדות אהרן,

157 R. AHARO'N COHE'N. id est, *R. Aaron Sacerdos*, scripsit -

ארחות חיים הארוך, *Orchòth Chaiim haarùch*, id est, *Semitas Vitæ longas*. Complectitur varia vitæ monita, & præcepta moralia, ad mores benè instituendos. Scripsit -

יורה דעת הארוך, *Iorè daàth haarùch*, id est, *demonstrantem Scientiam prolixè*, qui Liber etiam Ethicus est. Scripsit, &

ספר תולדות אהרן, *Sèpher Toledòth Aharon*, id est, *Librum Generationum Aaronis (prolixũ.)* Itemq; liber Moralis, & Concionatorius est. Exc. Thessal. Hic Author claruit an. mun. 4094.

Chri-

נפתלי נחלקו על אותיות הקריאה והטעמים ואלו הם החלוקי בין בני אשר ובין בני נפתלי המקראים גם כן חלופין שבין מערבאי ומדנחאי : או חלוף המקרא שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל : והיה זמניהם בבבל בשנת בית ל׳ אלפים תתנ״ד : עיין שלשלת הקבלה ליחייא דף ל״ה :

159 R. AHARO'N BAR BERABBI' MOSIS de Tribu Asser; & R. Moses Ben Dauid de Tribu Nephtali Doctores celeberrimi Massoretæ, qui disceptarunt de literis, & accentibus Pentateuchi. Vndè variarum lectionum inter scholam Asser, & Nephtali ortæ sunt discrepantiæ, quæ vulgò dicuntur.

חלופין שבין מערבאי ומדנחאי *Chaluphìn sciebèn maarauàhi vmadinchài, Mutationes inter Occidentales, & Orientales*; vel

חלוף המקרא שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל. *Chillùph hammikrà sciebèn benè èretz Israèl, vuen benè Vauèl, Differentia lectionis, quæ est inter habitantes terram Israëlis, & terram Babyloniorum*, seu inter *Bèn Ascièr*, & *Bèn Nephtali*. Isti enim duo viri præstantes fuerunt in Babylonia, qui decertare cæperunt circa veram, & genuinā Textus Hebraici lectionem, & scriptionem: ita vt aliqui existimarint, cum Ludouico Capello in *Arcano punctationis reuelato*, opus punctationis à Tiberiensibus, ex sua sentētia, inchoatum, compleuisse *Ben Ascier*, quod idē est, ac R. Aharon Ben Ascièr Babylonius, non Tiberiensis, vt putat idem Capellus, neque in Palæstina docuit, vt docet Leusden *differ.* 13. *De genuina punctorum antiquit. pag.* 117. sed vterque floruit in Babylonia

Christi 1334. Ita Iuchasin pagina 133. b.

קנ״ח ר׳ אהרן הלוי בר׳ יוסף בר׳ בנבנשתי בר׳ יוסף בר׳ יצחק בר׳ זרחיה, בר שם טוב הלוי

שחבר בשנ״ת הרא״ת לפ״ק הרב רבי אהרן הלוי עשה פירוש על ס׳ תורת הבית ארוך להרשב״א וקראו בדק הבית לפי שבא לתקן בכל אשר ימצא שם בדק : נדפס עם אותו הס׳ בויניציאה בשנת ושלשי דגלים וכוכבו שנת בדגלך :

158 R. AHARO'N HALLEVI' BERABBI IOSEPH BERABBI BENBANASTE, BERABBI IOSE'PH BERABBI ISAAC, BERABBI ZARACHIA', BERABBI SCIE'M TO'V HALLEVI', scripsit-

פירוש על ספר תורת הבית *Pirùsc al Sèpher Thoràth habbàith, Explanationem super librum Thoràth habbàith, Legis domesticæ*, R. Salomonis Ben Addereth, quam vocauit -

בדק הבית *Bèdek habbàith, Fissuram, seu rupturam domus*. Diligenter insequitur textum Authoris, & si quid in eo scissum, defectum supplet, & resarcit. Excusa est cum eodem Textu in margine interiori Venetijs an. mun. בדגלך 368. m. supp. Chr. 1608. apud Ioannem de Gara in fol. Videsis R. Salomon Ben R. Abraham Ben Addèreth.

Est & alius Liber, cùm hoc eodem tit. בדק הבית *Bèdek habbàith*, vide *R. Ioseph Ben Ephraim*.

קנ״ט ר׳ אהרן בר בר׳ משה משבט אשר ור׳ משה בן דוד משבט

bus, & literis, de dictionibus plenis, & defectiuis in ordine ad lectionem & scriptionem, vt notat idem R. Elias præfat. 3. ad lib. מסורת המסורת *Masſòreth hammaſsòreth*, qui tamen hos duos celebres viros, alterum vocat R. Aharonem filium Aſèr, & alterum R. Iacobum fil. Nephtali. Sed nos magis credimus R. Ghedaliæ in ſua Catena Cabalæ pag. 31. ſupra cit. vbi ex profeſſo, & ſeriò de Doctoribus ſuæ gentis agit, ibi enim his verbis diſertè ait:

בדור הזה היו לפי דעתי שני חכמים גדולים שנחלקו על מלות הרבה שבתורה וטעמיהם ונקראו רבי אהרן ברבי משה משבט אשר ורבי משה בן דוד משבט נפתלי׃

Bedòr hazè haiù lephì daathì ſcienè chachamim ghedolìm ſcienechlàku al milloth harbè ſciebethorà vettaamehèm, venikreù Ribbi Aharòn berabbì Moſciè miſcieuett Aſciér. Veribbì Moſciè Ben Dauid miſcieuett Naphtali. Id eſt,

Hac ætate (vt puto) fuerunt duo magni Sapientes, qui diſceptarunt de multis dictionibus, & accentibus Pentateuchi, & vocabantur, Rabbì Aharon Ben R. Moſis, de Tribu Aſsèr; & R. Moſis Ben Dauid de Tribu Naphtali.

Porrò iſtæ variæ lectiones reperiuntur in fine quarti Tomi Bibliorum magnorum vulgò מקרא גדולה *Mikrà Ghedolà*, in omnes Sac. Scripturæ libros, ſub tit.

חלוף המקרא שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל׃

Geſnerus in ſua Bibl. meminit cuiuſ-

bylonia, circa annum mundi 3794. Ch. 1034. Vide Scialſcel. hakab. p. 38. Creditus eſt autem Tiberienſis, quia eius lectiones receptæ fuerunt à Tiberienſibus, & ab omnibus Synagogis per Romanum Imperium diſperſis. In Tiberiade enim vrbe Palæſtinæ ad oram maris Geneſareth ſita, etiam tempore R. Abrahami Aben Ezræ florebat percelebris Academia, in qua viri in Lege ſapientiſſimi reperiebantur, qui labore incredibili deſudarant in corrigendis Sac. Scripturæ libris, teſte eodem Aben Ezræ in פרשת תרומה *Paraſcià Therumà* Sect. ad Cap. 25. Exod. vbi ait:

ראיתי ספרים שבדקום חכמי טבריא ונשבעו לי ט״ו מזקניהם ש״ג פעמים השתקלו כל מלה וכל נקודה וכל מלא וכל חסר׃

Rahithì ſepharìm ſciebadekùm Chachamè Teuarià, veniſbeù li chamiſcià aſſar mezikneèm, ſcie ſcieloſcià peamìm hiſtakelù col millà, vecòl nekudà, vecòl malè, vchasèr.

Vidi codices correctos à Sapientibus Tiberitis; & quindecim ex illorum Senioribus mihi iurarunt, quod tribus vicibus percurrerunt, & obſeruarunt omnem dictionem, punctum, & omnes voces plenas, & defectiuas. Hinc exiſtimauit Elias Leuita Germanus, à Sapientibus Tiberitis punctationem vocalium conſonantibus Hebraicis additam fuiſſe, & illorum adinuentum extitiſſe. De his infra in Elia Leuita aliquid dicemus. Hic tantùm notandum erit, quòd Ben Aſciér, & Ben Nephtali non diſceptarunt de punctis, & accentibus, ſed de voci-

extant in Græcis, & Latinis exemplaribus; & aliud exemplar dicit se habere Arabica Lingua, Turcica charta exaratum. Arabicè prodijt Romæ anno 1594. ex traductione Nasiridini Tusini Typis Mediceis. Buxtorf. dicit præfatum R. Mosen Aben Tybbon eum in Linguam Hebræam traduxisse anno Dom. 1210. Monspessuli, videlicet anno mundi 4030. secundùm Hebræos.

Eiusdem יסודות גמטריות *Elementorum Geometricorum libri VII.* versi ex Lingua Arabica in Hebręam à R. Iacob Ben Mechir. Ext. mmssc. in Bibl. Cæsar. ex Spizelio.

קס"ד **אור אמת** שם ספר על פילוסופיא׃

164 OR EME'TH, *Lux veritatis*, Hotting. Class. XI. dicit esse Librum Criticum, illumque inter Philosophicos reponit.

קס"ה **אור הדת** שם ספר ופי' פירוש על מגלת אסתר׃

165 OR HADDA'TH, *Lux Lex*, seu *Lux Legis*, est *explanatio Libri Esther*, ait Hotting.

קס"ו **אור זרוע** שם ספר על הדינים ומנהגים נמצא כ"י בוואטיקאנו׃

166 OR ZARV'A, *Lux Sata*, Tit. libri Anonymi, tractat *de Iudicialibus & ceremonialibus rebus*, quæ hodie ab Hebræis sunt in vsu. Extat msc. in Bibliotheca Vaticana.

קס"ז **אור חיים** שם ספר שמוכיח על לעג התלמוד ומרחיק הפילוסופיא׃

iusdam Aharonis, qui dicit scripsisse librum *Hahenoch*. Apud alium Auctorem ita non legi, nec illius maiorem notitiam habeo.

ק"ס **אולם והיכל** שם ספר ופי' פירוש על תפלות ווידוי, ונמצא כ"י בוואטיקאנו׃

160 VLA'M VAHAECHA'L, *Atrium, & Templum*, Tit. libri ex 1. Reg. cap. 7. v. 21.

Sunt *Commentarij super preces, & ritus confitendi peccata*. Reperiuntur mmssc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 8.

קס"א **אונקלוס** עיין אנקלוס׃

161 ONKELO'S; vide *Onkelos sine* ו *Vau*.

קס"ב **אוצר עניים** על רפואות ונמצא כ"י בויאנה בבית ספרי הקיסר׃

162 OTZA'R ANII'M, *Thesaurus Pauperum; est introductio in artem medicam*. Extat msc. in Bibl. Cæsar. ex Spizelio.

קס"ג **אוקליד היוני** חבר ספר היסודות ונעתק אותו ללשון עברי ע"י משה ן' תיבון׃ ונמצא כ"י בוואטיקאנו׃ יסודות גמטריות ספר ז' מאמרים נמצאו בויאנה בבית ספרי הקיסר׃ ונעתקו מלשון ערבי אל לשון עברי ע"י יעקב ן' מכיר׃

163 EVCLIDIS Megarensis elementa, Hebræa facta sunt à R. Mose Aben Tybbòn. Extant mmssc. in Bibl. Vaticana Papyr. Plantauitius ait, se Romæ vidisse in Bibliotheca Medicea Euclidis Exemplar præclarissimum magnis in folio membranis, ijsque tersissimis, nobilique charactere, & Auctario duorum librorum, qui non

167 OR CHAII'M, *Lux Vitæ*. Hortatorius Liber ad studium Talmudis, & dehortatorius à studio Philosophiæ. Excus. Ferrariæ in 4.

קסח אורח חיים בלשון אשכנזי על ענין הנשים
והנערים ולמדם כיצד יתנהגו בכל ימי חייו׃

168 O'RACH CHAII'M, *Semita Vitæ*; Libellus est Germanicè conscriptus in gratiam mulierum, & puerorum, in quo breuiter, & succinctè describuntur, quà ratione singuli per totum vitæ suæ curriculum gerere se debeant; ait Buxtorfius in Synagoga Rabbin. Cap. 12. pag. 245. Tertiæ edit.

קסט אור יקר או אור יקרות הוא ספר
על חכמת האלהית והקבלה נדפס בלובלין׃

169 OR IEKA'R, vel OR IEKARO'TH, *Lux pretiosa*, seu *pretiositatum*, id est pretiosissima. Tit. ex Zach. 14. 6. Theologicus, & Cabalisticus liber est, excusus Lublini in folio.

קע אור הנפש הוא ספר והוא פירוש על פירוש
ן' עזרא והרמב״ן על התורה׃

170 OR HANNE'PHESC, *Lux Animæ*. Est supercommentatio Commentarij R. Abrahami Aben Ezræ, & R. Mosis Bar Nachmanidis in Pentateuchum Mosis. Reperitur msc. in Bibl. Vatic. per manum R. Manòach Bar Menachem, anno mundi 5198. Ch. 1438. In fol. Pergam.

קעא אור עיניים הוא הספר המקובל נדפס בקרימונה׃
ויש אומרים כי הוא ספר קנין הכמות על תרי״ג מצות׃

171 OR ENA'IM, *Lumen oculorum*, Tit. libri.

Est Cabalisticus, editus Cremonæ in 4. Quidam scribit esse librum ad acquirendas scientias per תרי״ג *Tariàgh* 613. Præcepta Legis. Eius meminit Buxtorf. pag. 311. Bibl. Rabbinicæ.

קעב אור עניים הוא הספר ; כן נמצאו כמה דברים
אחר ולא בא לידי׃

172 OR ANII'M, *Lumen pauperum*. ex Buxtorf. qui in sua Bibl. Rabbin. de eo præter titulum, nullam aliam notitiam dat.

קעג אורחות צדיקים הוא הספר המדבר על
המדות הטובות והגנויות׃

173 ORCHO'TH TZADIKI'M, *Semita Iustorum*, Tit. ex Prou. 2.20.

Liber est moralis Ethica præcepta continens. Ex Hottingero.

קעד אוריאל מגירונה׃ עיין ר׳ עזריאל בן
שלמה מגירונה׃

174 VRIE'L GERVNDENSIS, vide *R. Azariel Ben Salomonis Gerundensis*.

קעה אות אמת הוא הספר והוא מורה מקום כל
המפרשים לפי פסוקיו כמה מקומות על הפרים ולרגע מספרי
קדש׃ נדפס בויניציאה׃

175 OTH EME'TH, *Signum Veritatis*. Plantauitius n. 45. suæ Bibl. Rabbin. dicit indicare omnes, & singulos interpretes cuiuscumque loci Sacræ Scripturæ, à Genesi vsque ad calcem Malachiæ Prophetæ. Excus. Venetijs, in Indice librorum Hebræo-

קע״ט **רב אחא** בריה דרבא היה ר״י בפומבדיתא אחר רב כהנא השני כ׳ שנים ועד ל׳ אלפים קפ״ג בזמן רב אשי ונקבר בשם קבורים ולו נגלו,

179 RA'V ACHA' BAR RABBA', Rector Academiæ בפומבדיתא Pumbaditanæ in Babylonia, claruit ætate sexta לאמורים *Amorraitarum*; post Râu כהנא *Cohanna* iuniorem. Duobus annis Scholam rexit, eo potissimùm tempore, quò Râu Asse Ghemara Babylonicam compilauerat. Aliquot eius scripta extare dicuntur, quæ ad manus meas non peruenerunt. De eo frequens mentio in Talmude. Obijt an. mun. ד׳ קע״ג 4173. Ch. 413. *Harauâd. pag. 62.* viuebat tunc temporis *Paulus Orosius B. August. discip.*

ק״פ **רב אחאי או אחא** הנקרא **גאון** היה בעת ההיא בבבל אבל לא נסמך לגאון מפני שכעס ראש גלות שבאותו הדור שהיה שונאו: ונסמך תחת של רב אחא ושמו רב נטרונאי וכעס רב אחא והלך לו מבבל לארץ ישראל וחבר בבבל שאלתות שלו אבל עינות השאלות כתובים והספר שנוי בידיהם עד היום הזה: ואמרו עליו שעד היום לא נמצא כן מעות בעולם: ונפטר בשנ׳ כמו ל׳ אלפים תקי״ג בדור הסבי הגאונים,

180 RA'V ACHA'I, cognomento נאון *Gaôn*, quem alij cum Auctore *Scialscel.hakab.* pag. 65. b. vocant אחא *Achà* claruit in Academia סורה *Sorana* Babyloniæ, tempore quò גאונים *Gaonitæ* florebant, & quamuis Gaonithicū titulum, & dignitatem in ea Schola supremam adipisci, & Rectoratus officium adire non potuerit; in Principem Academiæ sublimato נטרונאי *Netronài* eius seruo ab Æchmalotarcha in odium ipsius (erat enim minùs gratus ריש גלותא *Principi Captiuitatis*)

N Com-

bræorum instructissimæ, & copiosissimæ Bibliothecæ Serenissimæ Christinæ Reginæ Suecorum notatur in 4.

קע״ו **אות נפש** והוא ביאור על קצת מקומות של פירושים של אברהם ן׳ עזרא.

176 OTH NEPHESC, *Signum Animæ*,

Elucidatio est in quædam R. Aben Ezræ Cōmentaria, vt asserit Buxtorf.

קע״ז **ס׳ אותיות** הפירושים ורמזים על אותיות לשון הקודש על דרך הקבלה ונמצאים כ״י בוואטיקאנו: ונמצא שם כמו כן ספר אחר כ״י על שם אותיות והוא ויכוח האותיות ונגלה בפירושים המעלות ומדות של האותיות העברית: והוא מהמעתיק הוא יפה עד מאד:

177 SE'PHER AOTHIIO'TH, *Liber literarum*, est explicatio Elementorum mystica, super Alphabetum Hebraicum Anonymi, Reperitur msc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

In eadem Bibliotheca item msc. Papyr. in 4. extat alius liber cum eodem Titulo, vbi poeticè describitur contentio literarum, quæ inter se de primatu, & potiori dignitate altercantur, in quo certamine eleganter illarum virtutes, potestates, & proprietates describuntur; bellumque Grammaticale dici potest; Et est Anonymi Auctoris.

קע״ח **אחא ניקיטא** נזכר בספר אינריקו מאורוי דף רי״ג עמוד ב׳: ואמר כי עשה ספר על הטעמים:

178 ACHA' NICOETA, cuius meminit Henricus Mauroy in Apolog. pag. 213. b. aitque scripsisse Opus de Accentibus Hebraicis, Hebraicè excusum.

Communi tamen omnium voce Gahòn appellatus est. Sed indignè ferens hanc sibi à Principe illatam iniuriam, relicta Babylonia, pergit in terram Israël, vbi mortuus est circa annum mundi לפק׳ 4521. Christi 761. Scripsit in Babylone.

שאילתות *Scieeltòth*, id est *Postulata*, quę vulgò dicuntur שאילתות דרב אחאי גאון *Scieeltòth deràu Achài Gaòn*. Sunt Petitiones super omnes antiquas decisiones cęremoniales, seu ad legales cæremonias pertinentes, iuxta seriem sectionum Pentateuchi. Excusæ reperiuntur Venetijs, anno mundi ש״ו 306. m. supp. Chr. 1546. apud Danielem Bomberg. charactere quadrato, Typographo Cornelio Adel-Kenad. Ex antiquo Codice msc. inuento in Bibl. R. Eliæ חלפן Chalpàn. Ita in fine post Indicem omniũ שאילתות quæ sunt 470. Scriptum reperitur ad pag. 61.

קפ״א **איי גאון** עיין האיי גאון׃

181 AI GAO'N, vide האיי *Hahài Ghaòn*.

קפ״ב **איזופיטו הפילוסוף** חבר משלי חידות נעתק בלשון עם ספרים אחרים בספר דברי הימים של משה בויניציאה שנת ה״ש לפ״ק בדפוס קורניליו אדל ברוך אדל־קינד׃

182 ÆSOPVS PHRYGIVS, Philosophus moralis scripsit fabularum librum; qui castratus in Arabicam Linguam, hinc in Hebræam ab Anonymo versus fuit. Excus. est Venetijs, coniunctim cum alijs libellis, anno mun. לפ׳ 305. Chr. 1545. In 8.

קפ״ג **איכה רבתי** והוא פירוש גדול בכל מפה סיסודים ונדפס עם פירוש מתנות כהונה בספר רבות מדפס באמשטירדם בבית עמנואל בנבנישתי שנת ת״א לפ״ק׃

183 ECHA' RABBATHI', *Glossarium magnum allegoricum in Threnos Ieremiæ Prophetæ*. Pluries est excusum seorsim, & coniunctim cum Rabbòth, vel cum alijs commentarijs paruorum voluminum, quæ sunt quinq; videlicet *Cant. Cantic.* 2. *Ruth*; 3. *Threni*; 4. *Ecclesiastes*; 5. *Esther*. Nouissimè prodijt Amstelodami, cum supercomentarijs inscriptis מתנות כהונה *Mathanòth Cheunnà*, *Munera Sacerdotalia*. Apud Immanuelem Ben Banast, an. mun. לפ׳ 401. min. supp. Christi 1641. in folio Vide יששכר בער *Isaachar Baàr*.

קפ״ד **אילה שלוחה** שם הספר והוא פירוש על תרי״ג מצות׃

184 AIALA' SCIELVCHA', *Cerua emissa*. Tit. libri desumptus ex Gen. 49. 21. Fertur esse commentarius in תרי״ג *Tariàgh* 613. Præcepta Mosaica. Christianus Gerson, Hebræus Christianus anno Domini 1600. aliquot ex eo adducit testimonia ad euertendam Iudæorum credulitatem. Vide Buxtorf. in Bibl. Rabb.

קפ״ה **אינפירופייה דוראן** חבר אגרת אל בוניטו הנודרי לשר לפנים היה יהודי ואומר לו לא תהי באבותיך ונמצא ואמרים דברים תמיד אותו בספרים לספור של דת היהודים׃ נדפס בקובץ ד׳ גוויטיקולו׃

185 ENPEROPHIA DVRA'N, Hispanus scripsit.

אגרת אל בוניטו. *Ighèreth el Bonetto*. Epistolam ad Bonettum ex Hebręo Neophytum, qua sub ænigmate horum

rum verborum, לא תהי כאבותיך *Lo tehè che avotècba*, *Non eris sicut (fuerunt) Patres tui*, quæ frequenter repetit, nititur illum ad Iudaismum reuocare. Tractat itaque de præcipuis Fidei nostræ capitibus; initio ea confirmare videtur, at in progressu, eneruare, imò funditus euertere conatur, sed insulsè, & in cassum. Extat msc. in Bibl. Vatic. In 4. Papyr.

קפו' **ר' איסרליין** עיין ר' ישראל בן ר' פתחיה:

186 R. ISARLIIN, vide *R. Israël Ben Petachià*.

קפז' **איפוקראט** עיין אבוקרט:

187 HIPPOKRA'TT, vide *Hippocratis* in אבוקרט *Abukràtt*, num. 21.

קפח' **ר' איתיאל קרירי** חבר כמה המחברות בלשון ערבי והעתיקו בלשון עברי ערבי יהודה חריזי וקרא אותם תחכמוני:

188 R. ITHIEL KARIRI ARABS, aliquot compositiones morales Arabicè conscripsit, quas in Hebraicam Linguam transtulit R. Iudas חריזי *Charizì*, seu *Poëta*, vocauitque תחכמוני *Tachchemonì*. Vtraque Lingua, cùm Arabica, tum Hebraica, est eloquentissimus Liber Karirì. Arabicè eloquentiam Alkorani emulatur; Charizì verò, Hebraicis Carminibus hanc eloquentiam sua elegantia superare videtur. Ex Hottingero.

קפט' **אכלה ואכלה** והוא ספר המסרה:
אך בן עיין מסרה:

189 OCHLA', VEOCHLA', *Cibus & Cibus*, seù *esca*, *& esca*. His vocibus intelligitur מסרה *Messarà*, de qua suo loco aliquid dicemus.

קצ' **אלאל בן שחר** חבר ספר תגמולי הנפש: על עיקרי האמונה היסודים:

190 ELE'L BEN SCIA'CHAR, seù *Luciferi*, scripsit -

תגמולי הנפש *Tagmulè hannèphesc*, *Retributiones animæ*, ex eo quod dicitur Prouerb. 11. 17. גומל נפשו איש חסד *Gomèl naphsciò*, *isc chàsed*, *Retribuens animæ suæ*, *Vir misericordiæ*. Tractat *De articulis Fidei*, inquit Hotting.

קצא' **אלבלג** העתיק כונות אבוחמד הישמעאלי וזוכר אותו בהקדמת ספר האמונות לרבי שם טוב:

191 ALBALA'G, transtulit in Hebraicum *Opiniones Abuchmàd Ismaëlitæ*. Huius Albalag fit mentio in Præfatione libri האמונות *Haëmunoth*, *Fidei*, R. Scem Tou.

קצב' **אלדד הדני משבט דן** הנגיד אגרות לספרד שנת ארבעים ושלש על עשרת השבטים אשר אומר שהיו מעבר הנהר שמגלגל אבנים וחול בלי מים ברעש וקולות שאילו היה שם אפילו הר של ברזל היה טוחנו גם בכל ימי חול ונשבת בו ולכן נקרא בשם הסמביון או השבתיון וגם מקומות בלועז הנהר ששוה רחב מ' אמה ולכן אינם יכולים לבא אלינו ולא אנו אליהם; ואין ביניהם אלא בשבת ומיום מסורות על דורים תורת בבבל עם אליהם; וגבי רק לא היו יודעים מהרבנן שנית דלשון; אבל נפתלי גד ואשר היו יושבים עם השבט והתקוממים ויקבלים אותם בני השמחות ויראו שלא יבול קמחם ביניהם שלבו לשבט דן וישבנו יחד; ואמר שמייקס י' גליות בני ישראל ולא זוכר שבט דן בכל הגליות לפי שמשבטו הלך לכוש קודם החרבן קל"ה שנים ובהשגלה שבעריב זבולון ונפתלי בשבת י' לשמו הלך יפתח בתבלה והלכו לארץ כוש ושכנו שם; ובכל אלה הדברים שאמרו על בשר השנשמים אין ראוי לשמוע לדבריו ולעיני בספר שלשלת הקבלה רק לו עמוד ל' כי זה אלדד

הדני

nuàh Vbesciabbàth hu nàch: id est, *Nonnè fluuius Sambattion id arguit? qui trahit lapides omnibus diebus hebdomada, & in Sabbatho ipse quiescit?*

In Tisbi de eo etiam ita habetur:

סמבטיון שם נהר ואומרים שכל ימי השבוע חוץ בשבת הוא רץ ומניע אבנים גדולים ואי אפשר לעבור וזו היא הסבה שעשרת השבטים שהם נלכדים שם לא יצאו משם שלא לחלל יום השבת׃

Sambattiòn sciem nahàr Veomerìm scieccòl iemè basciauuàb chùtz basciabbàth hu ràtz Vmenìah auanìm ghedolìm Vehe ephsciàr laauòr, Vezò hi hassibbà scieassèreth hascieuattìm sciehèm nilcadim sciàm lo ietzeù misciàm scielò lechallèl hasciabbàth. id est,

Sambattion nomen est fluuij; & dicunt, quòd singulis diebus septimanæ, præter Sabbathum, ipse fluat, trahatque lapides magnos, neque possibile sit illum transire; & hæc est causa, quòd decem Tribus illic captiuæ detineantur, neque indè exire possint ne Sabbathum profanent.

In Corpore Iuris Talmudici etiam de hoc flumine mentio fit מסכת *Massècheth* סנהדרין *Sanhedrin* fol. 65. col. 2.

מי יוסר דהאדנא שבתא אמר לו נהר סבטיון יוכיח׃

Mi ijamàr dehaiddanà sciabethà amàr lo nehàr Sabbatiòn iochìach. Quis dicet; hodie est Sabbathum? Dixit ei, fluuius Sabation id arguit. Vbi Glossa Rascì:

נהר סמבטיון יוכיח נהר אחד של אבנים ובכל ימות השבת שוטף והולך וביום השבת שוקט ונח׃

Nehàr Sambattiòn iochìach; Nehàr echàd sciel auanìm, Vucòl iemòth ha-

הרי היא בשבת כמו רת"ע. אם כן לא סגל מנוחות לשבת שבת לארבעים ושלש. ואין נכונים דבריו׃

192 ELDAD HADDANI, id est *Danita, de Tribu Dan*, misit Epistolam in Hispaniam an. 5043. Christi 1283. de decem tribubus, quas vltra flumen שבתיון *Sabbathion*, seù סמבטיון *Sambation*, vsq; ad hæc tempora habitare credunt Hebræi. De hoc igitur flumine aliqua dicenda erunt ex Hebræorum Commentarijs petita.

Mira scribunt Auctores Hebræi de fluuio Sambatione: dicunt primò, quòd singulis diebus hebdomadæ fluat velocissimo impetu, non aqua, sed lapidibus magnis arenaque permixtis, itaut impossibile sit illum transuadare; Sabbatho verò quiescere, sed statim per circuitum eius ignem accendi, quo fit, vt nullus ad fluminis ripas accedere possit; & hac de causa illi (inquiunt) ad nos venire non valent, neque nos ad illos. Indè igitur שבתיון *Sciabbathion* vocari existimant à שבת *Sciabbàth, Sabbatho*, seù *Sabbathina quiete*, cuius sub nomine סמבטיון *Sambattionis* fit mentio in *Berescith Rabbà Parascià* 11. vbi Turnus Rufus petit à R. Akibà, vt ei ostendat, quomodo Sabbathum à reliquis hebdomadæ diebus differat? Respondit, differre à reliquis diebus profanis, quia insensatæ res illud honorant; & in medium profert fluuium Sambationem, aitque:

הרי נהר סמבטיון יוכיח שמושך אבנים כל ימות השבת ובשבת הוא נח׃

Harè nahàr Sambattiòn iochìach scemosciècb auanìm col iemòth hasciau:

hasciabbàth sciottèph vebolèch, vuiòm kasciabbàth sciokètt venàch: idest, *Fluuius Sambattion arguit; Fluuius quidam lapidum est, & omnibus diebus septimanæ exundat, & fluit, & in die Sabbathi tranquillus est, & quiescit.*

Idem legitur in Ialkut, Tanchumà, Scialsciel. Iukassin, & alibi; sed nullibi magis diffusè, quàm in *Eldad Haddanì*, cuius Epistolæ partem placet hic transcribere, vt indè appareat quàm faciles sint Iudæi credere fabulosa, cùm interim ea, quę ad illorum salutem spectant, respuant incredulo & obstinato corde. Dicit itaque *Eldad Danita:*

ובשעמד ירבעם בן נבט חטא והחטיא את ישראל ועשה שני עגלי זהב ונחלקו במלכות בית דוד וכינס עשרת השבטים ואמר להם קומו והלחמו עם רחבעם ועם ירושלם: אמרו לו למה אנחנו נלחמים עם אחינו ועם בן ארוננו דוד מלך ישראל ויהודה: אמרו זקני ישראל אין לך בכל שבטי ישראל גבורי חיל כי אם שבט דן: מיד אמר לבני דן קומו והלחמו עם יהודה: אמרו לו בחיי ראש בן אבינו אין אנו עושין מלחמה עם אחינו ולא נשפוך דמם חנם: מיד נטלו בני דן חרבות ורמחים וקשתות ומסרו עצמן למות ולעשות מלחמה עם ירבעם עד שהצילם הקב״ה משפיכת דמי אחיהם והיו מכריזין בכל שבטי דן ואומרין נוסו וצאו לארץ מצרים ואחר כן יתיעצו על ארץ מצרים להחריבה ולהרוג כל יושביה אמרו להם נשיאים והלא כתוב בתורה לא תוסיפו לראותה עוד, והיאך אנו יורדין למצר׳, ועוד היו יועצים על ארום ועמלק ועמון ושמעו שכתוב בתורה שהקב״ה מנע ישראל מלחוריש גבולם נתן להם הקב״ה רוח ועצה טובה והיו עולין בנהר פישון נוסעים על הגמלים וחונים עד שהגיעו לארץ כוש ומצאו אותה ארץ שמנה וטובה שדות וכרמים גנות ופרדסים ולא מנעו בני דן לשבת עמהם וכרתו להם ברית והיו בני כוש פורעים להם מס לישראל: וישבו

עמהם שנים רבות עד שפרו ורבו עד מאד: ועוד נסעו שלשת שבטים מישראל נפתלי גד ואשר והיו נוסעים וחונים במדבר עד שבאו אצל גבולם והרגו באנשי כוש הרבה מאד מהלך ד׳ ימים על ד׳ ימים והם נלחמים עם שבע מלכיות עד היום: והללו ד׳ שבטים דן נפתלי גד ואשר הם חונים בחוילה תקרומה אשר שם הזהב בגויים ובקונים ובעורים במלכות פרים ממלבות תורינות ושמו שבטים אלו ידיהם בעורף אויביהם: ובכל שנה ושנה עושין מלחמה עם שבע מלכיות ושבע לשונות והנה שמותם ארץ תוסינה וקמטוא וקובא ומראיגיא ותקול ובבמא וקאקוא והם מעבר לנהרי כוש לקיים נבואת החויר מעבר לנהרי כוש: והללו השבטים יש להם זהב וכסף ואבנים וצאן ובקר וגמלים והמורים הרבה מאד: וזורעים וקוצרים ויושבים באהלים ונוסעים וחונים מגבול לגבול מהלך ד׳ ימים על ד׳ ימים ואין חונים אותם כי אם במקום שיש שם פירות שדות וכרמים: ושם מלכם עוזיאל בן מלכיאל ושם הנשיא הגדול ניקולי מבני אהליאב: ושם השופט שלהם עברן בן מישאל משבט אשר: וארבע מיתות בית דין עומדות על אופניהם ובעת אשר יבקשו לצאת למלחמה יצעק הצועק בקול השופר ויצאו עם שר הצבא החיילות מאה ועשרים אלף פרשים ומאה אלף רגלים: והנה ארבעה שבטים אלו כל חדש וחדש יוצא שבט אחד מהם למלחמה והשבט עומד לשם ג׳ חדשים ולסוף שלשת חדשים כל מה שיביאו משלל אויביהם יחלקו עם שבט שלהם: ושבט בני דן מבני שמשון כחול הים מהלך ד׳ ימים והנה הם גבורי חיל ועת ילחמו יאמרו לא טוב לגבור הינוס יפיפים הייחום ימות הבחור ואל ינום יהוק לבו בי״ חזקי ובטחי ונשקי ובחדור חרבי תתמה רוחי בקרבה להראות משושי בפיפיות סוסי כמה פעמים שבית גשי כוש ובכן משתבחין במלחמה ובכך הם עושין עד משלם ג׳ חדשים וחוזרין ומביאין את כל השלל למלך עוזיאל ומחלק את הכל עם כל ישראל השובנים בארצם: גם נותנין לכל שהוא חלקו ובן בשלשת חדשים אחרים יוצא שבט נפתלי ועושה מלחמה: ובשלשה חדשים אחרים יוצא שבט גד: ובשלשה חדשים יוצא שבט אשר עד משלם שנים

עשר

עשר חדש והחורים חלילה. ועוד שבט משה רבינו הצדיק עבד ה' ונקרא שמו שבט ינוס שנת מ"ט ודבק ביראת ה' והנחל סובב עליהם מהלך ג' חדשים על שלשה חדשים מרובע והם שוכבים בבתים מפוארים ובנינים הדורים ובמגדלים והם יבנו לעצמם ואין עמהם דבר טמא ועוף טמא וחיה טמאה או בהמה לא חיה רעה ולא זבוב ולא שועלים ולא פרעושים ולא כנים ולא נחשים ולא עקרבים ולא כלבים ולא שום מזיק זולתי צאן ובקר והצאנם יולידו שני פעמים בשנה וזורעים וקוצרים ולהם גנות ופרדסים וכל מיני פירות וכל מיני קטנית ואבטיחי' וקשואים ובצלים ושומים וחטים ושעורים ומאחד יצמחו ק' והם בעלי אמונה בעלי תורה בעלי משנה בעלי תלמוד ואגדה ותלמוד שלהם בלשון הקדש וכך הם שונים בכה למדונו אבותינו ולמדונו חכמינו מפי יהושע בן נון מפי משה מפי הגבורה ואינם יודעים תנאים ואמוראים שהיו בבית ש"י מפני שלא השיגום ולא ידעום. ואינם יודעים לדבר כי אם בלשון הקדש ומחמירי' ביין נסך וממה שהחמירו רבנן בהלכות שחיטה וטריפות מדברי סופרים התסיר משה רבינו יותר מדברי סופרים ואינם נשבעים בשם עד שתצא נשמתם ועל פיהם יחרה אפם על מי שנשבע בפניהם ויוכיחו אותם ויאמרו להם אי עניים למה אתם נושאים הזכרת השם על פיכם הבל על פיכם אם פת הוא תאכלהו או מים תשתהו הלא תדע שבעון שבועה בניכם מתי' בשהם קטנים וכן יזהירו הכל לעבוד את ה' באימה וביראה ובתום לבב שבני משה עבד ה' מאריכין ימים ויחיו מאה שנה או מאה ועשרים שנה לא בת ולא בן ימות בחיי אביו וישיגו לג' או לארבעה דורות ויראו לנפשם בנים ונכדים וצאצאים והם חורשים וקוצרי' לפי שאין להם עבדים ושפחות והם בעלי חנויות ויש בתיהם מסגרת ואינם סוגרים אותם בלילה כי אין ביניהם לא גנב ולא אדם רע ולא שום נזק. וגם בן נער קטון הולך עם המקנה מהלך כמה ימים ואינו מתירא כלום לא מן הלסטים ולא מן השדים ולא מן חיה רעה ולא מן כלום נזק בעולם מפני שהם קדושים וטהורים ואלה חלוים הם עמלי' בתורה ובמצות ועדיין הם כקדושתן של משה

רבינו לפיכך נתן להם הקב"ה כל זאת. ועוד אינם רואים בני אדם ואין בני אדם רואים אותם אלא ארבע שבטים הללו שהם יושבים מעבר לנהרי כוש ורואין אותם אלו את אלו ומדברים עמהם ונהר סמבטיון ביניהם כשכתוב בהם לאסורים צאו:

ועוד יש אצלם כסף וזהב הרבה מאד וזורעים פשתן ומגדלים תולעת שני ועושים בגדים נאים ומעילים והם כיציאת מצרים כפלים וכפלי כפלים עד אין קץ. ורוחב הנהר סמבטיון ק"ק אמה במטחוי קשת והנהר מלא חול ואבנים בלי מים והאבנים קולם ירעים ברעש קול גדול או כגלי הים וכמו רוח סערה ובלילה ישמע קולו עד מהלך חצי יום. ויש שם מעיינות ויקבצו כלם לאגם אחד וישקו מהם ארצם ואותו אגם ישרצו בו דגים ועל כל סביבותיו ופריחו כל מיני עופות טהורות והנהר ההוא מאבני' ומחול ירעים כל ששת ימי המעשה ובשבת ישבות וינוח ומיד תעלה אש סביבות הנחל מערב שבת עד למוצאי שבת ואש הלהם ליהטת ולא יוכל אדם לנגוע אל הנחל ומשני עברי הנחל כמו חצי מיל והאש מלהך כל מה שישריש סביבות הנחל עד שהשאנו את הארץ וד' שבטים הללו דן ונפתלי גד ואשר עומדים עם מקניהם אצל שפת הנחל לגוזז את וצאנם כי היא ארץ שטוחה ומישור ונקייה שלא יעלה בה לא קוץ ולא ירק וכשיראו שבט משה הם מתקבצים ועומדים על שפת הנחל והם צועקים ואומרים אחינו שבטי ישורון הראוני הגמלי' והכלבי' והחמורים ויאמרו כמה ארוך גמל זה וכמה ארוך צוארו וכמה קטן זנבו והם נותנין שלום אלו לאלו:

ובא אלינו צדיק זה ששמו אלדד והוא משבט דן ובקש לצאת דרך מישור ללכת להגיד לכל בני ישראל המפוזרים בארצות ולבשר אותם נחמות טובות. וכך היה יציאתו מעבר לנהרי כוש הוא נכנס בים הוא ואחר משבט אשר כדי לסחור עם אנשי הספינה ולקנות מהם בגדים ותכשיטי' ונכנסו שניהם בספינה קטנה הם ונעריהם ונשתברה הספינה בחצי הלילה וזמן ה' להם לשני האנשים האלה לוח אחד והיו עולים ויורדים בים עד השליך אותם אצל אומה אחת ששמה אסרטנים והם כושיים שחורים כערב בעלי קומה והם אוכלים בני

גני ארם כשנטלו חצדיקים הללו היה אותו האיש שמן ובריא מענג׳ מאר מיד לקחו ואכלו אותו כשהוא חי והוא צועק ובוכה ואומר אוי ׳לה לאמי על ׳גנית לבי ועל שמסרתי יצרי למיתה משונה שהכושיים אוכלים את בשרי ׳׳ אחר שאכלו אותו חסיד נטלו זה הצדיק אלדד הדני ונתנו אותו בקולר עד ׳שיבריא ויהיה שמן כי היה חולה ורזה והיו נותנין לו מאכל והיה אוכל והיה עמהם זמן הרבה עד שעשה לו הקב״ה נס שבאו אליהם חיילות ממקום אחר על אותם כושיים ושבו אותם וגזזום והרגום בתוך אותה שבית ונשבה זה הצדיק הדני והיו אותם הרשעים עובדי אש והיה זה הצדיק עמהם ד׳ שנים עד שהביאוהו למדינת אצ״ן עד שקנה אותו מהם יהודי אחר בשלשים ושנים זהובים והלך בים עד שיצא ליבשה ונפל בשבט יששכר והם שרויי׳ בהררי חתום והם תחת ארץ מדי ופרס והם מקיימים לא ימוש ספר התורה מפיך ולא עליהם עול מלכות כי אם עול שמים ואינם נלחמים עם ארם כעולם כי אם במלחמת של תורה והם בשלוה והשקט ואין שטן ואין פגע רע והם חונים מהלך עשרה ימים על עשרה ימים מרובע׃ ויש להם מקנה הרבה וגמלים וחמורים ועברים ושפחות ואין בידם כלי זין כי אם מאכלת לשחיטה׃ והם בעלי אמונה ואין בידם עושק וגזלה ואפילו עברים שלהם נאמנין שאם ימצאו בדרך ממון הרבה לא יושיטו ידיהם לקחתו׃ ויש ביניהם שעוברים לאש וישאו אבותם ואחיותיהם לנשים ואין להם עבודת ארם לא קוצרי׳ ולא עמל כרמים בלתי הכל יקנו בכספים ויש להם שופט ונשיא ושמו נחשון וארבע מיתות בית דין בידם ומדברים בלשון הקדש ובלשון פרס ובלשון קדר׃ ובני זבולון חוני׳ בהרי פארן ומגיעי׳ בשכונתם ונטועים אוהלים של שער ממדינת אנייאם׳את עד נהר פרת׃ ושבט ראובן נגדם מאחורי הררי פארן ויש ביניהם שלום ואהבה וביחד הולכים למלחמה וכורתים הדרכים וכל שלל יחלוקו והולכים בדרך פרס ובבל׃ ומשא גמל אצלם ממאכל כשני בספי׳ ומדברים בלשון קדר ועמהם מקרא ומשנה ותלמוד ואגדה וכל שבת ושבת פותחין דרשות בלשון קדש ומסבירא בלשון קדש׃ ואפרים וחצי

שבט מנשה שם בהררי נגב מדינת משוגע ועומ׳ נפש וקשיי בעלי סוסים יכרתו הדרכים לא יחוסו על ארם ואין להם מחיה כי אם השלל והם גבורי מלחמה אחד מהם ינצח מאה ושבט שמעון וחצי שבט יהודה בארץ כחרים והם עד אין חקר ועד אין מספר והסיקחו מס מעשרים וחמשה מלכיות ומצר מהישמעאלים פורעין להם מס ובול׳׃ ושגר אינרות הללו מר אלדד זה לספרד שנת ארבעים ושלש והה מר אלדד מלא תורה ומצות וכו׳׃

Vesciea màd Ierouàm Ben Nabàtt chattà vehechetti eth Israël, veassà sciene eglė zahàu Venithlekà bemalchùth Beth Dauìd Veichànes hasèret hasciettìm vaamàr laèm, kùmu vehilchàmu im Rechauàm, veìm Ierusciaλàim. Amerù lo làmma anàchnu milchamìm im achènu, veìm Ben Adonènu Dauìd Mèlech Israël vihudà? Amerù ziknè Israël, en lechà becòl sciuttè Israël Ghibburrè chàil, chi im sciùett Dan. Mijàd amàr liunè Dàn kùmu, vehilchamù im Ieudàh. Amerù lo bechaijè ròsc ben Auìnu, en ànu, ossin milchamà im achènu. Velò nisepòch damàm chinnàm. Mijàd nattelù benè Dàn charuòth veromachim vksciathòth, umserù etzmàn lamùth veλaassòth milchamà im Ierouàm ad scteitzillàm Hakadòsc barùch hù misctephichàth damè achèèm. Vehaiù mechari-zin becòl sciphtè Dan, vehomerin nusù vetzù laàretz Mitzràim, veachàr chèn ithiactzù al èretz Mitzràim leachartuàha vlharògh col ioscieuèa; amerù laèm Nessiehèm, vehalò catùn bethorà, lo tosiphu lirothàa od? Vehaèch anù ioredìn lemitzràim? Veòd haiùsoctzìm al Edòm veAmalèk, veAmòn, vesciameù sciecatùu bethorà sciehakadòsc Barùch hù manàah Israël me-

baahà iamìm: veèn chonìm othàm, chi im bimkòm scieiesc sciàm peròth, sadòth, veramìm. Vescièm Malchàm Vziel Ben Malchièl, vesciem Hanassì haghadòl Nikòli mibenè Oliàb. Vesciem hasciophètt scielahèm Audàn Ben Misciaèl misciènett Asciér. Vcarbàa methòth beth din omedòth al ophneèn, vbeèth asciér ieuakesciù letzèth lemilchamà itzàk hatzoèk bekòl hasciophàr vaietzeù im sar hatzauà hachaijelòth meà veesrìm èleph Perascim, vmàh èleph regalim. Vehinnè arbaahà scieuattìm èllu, col chòdesc vechòdesc iotzè scieuett echàd mehèm lamilchamà, vehascieuett omèd lesciàm scieloscià chodascim, vlsòph scieloscià chodascim, col mà sciciauiu mescialàl oieùehèm iechalekù im scièuett scielahèm. Vescièuett benè Dan mibenè Scimsciòn chechòl haiàm mahalàch arbaàh iamìm, vehinnè hem ghibburrè chàil, veth ilchamù iomerù, lo tòu leghibbòr haienùs, itphiphim haijechùs, iamùth habachùr, veal ienùs, iechazèk libbò badonài, chizkì vuttechì, vnsciekì vuchadùd charbì thithmè ruchi bekirbaà learaòth mesciuscie bepiphiòth su'i cama peamim sciebeth nasciè Cusc vuchèn misctthabachìn bamilchamà, vechàch em ossin ad mescialèm scieloscià chodascim, vechozerin, vmeuiin eth col hascialàl lemèlech Vzièl, vmiechalèk eth haccòl im col Israël hasciochenìm beartzàm, ghàm nothenin lecòl sciehù chèlek Adonài: Vechèn bisclosciá chodascim acherim, iotzè scièuett Naphtalì, vehossè milchamà; vuscieloscià chodascim acherim iotzè scièuett Gad: vuscieloscià chodascim iotzè scièuett Asciér, ad mescialèm scie-

melahorìsc gheuulàm: Nathàn laèm Hakadòsc Barùch hù rùach, veetzà touà, vehaiù olìm benahàr Pisciòn; nosehìm al hàghemalìm, vechonìm ad sciehighìuu laèretz Cusc; vmatzeù othàa èretz sciemanà, vetouà, sadòth, vcramìm, ghanòth, vpardessìm, velò maneù Benè Dan lascièuethimmaèm vecarethù laèm Berìth, vehaiù Benè Cusc poreìm laèm mas leIsraël. Veiascieuù immaèm scianìm rabbòth ad scieperù vruù ad meòd. Veòd nasceuù scielòscieth scieuattìm me Israèl, Naphthalì, Gad, veAsciér. Vehaiù nosetìm, vechonìm bemidbbàr ad sciebàu ètzel gheuulàm, vehareghù beanscie Cusc arbè meòd mahalàch arbaahà iamìm al arbaahà iamìm, vehèm nilchamìm im scieuàa Malchijòth ad haiòm. Vehallàlu arbaahà scieuattìm, Dan, Nap'talì, Gad, veAsciér. Hèm chonim beChauilà hakedumà, asciér sciàm hazahàu, beGhoijm vuKonìm vuAzurim bemalchùth Paruàim mimalchùth Horinòth, vesamù scieuattim èllu ied:èm beòreph oieuehèm. Vucòl scianà vescianà ossin milchamà im scieuaà malchiòth, vscbàa lescionòth, vehinnè sciemothàm: èretz Thosigha vKamtuà, veKòua, vMarogia, vThokòl, vBachamà, veKakùa, vehèm meèuer lenaharè Cusc lekaièm neuuàth Chozàu, Meèuer lenaharè Cusc. Vehallàlu hascieuattim iesc lahèm Zabàu; vchèseph, veauanim, vetzòn, vuakàr, vgmalìm, vechamorrim arbè meòd. Vezorcim, vekotzerim, veiosceuim behoalim, venoscim, vechonim meghibbùl leghibbùl mahalàch arbaahà iamim al ar-

ad ſcetitzè niſcmathàm, veàl pièm
ichrà appàm al me ſceniſcbaàh biph-
neèm, veiochichu othàm, vaiomerù
laèm. e anìim, làmma attèm noſſeim
hazichràth haſcèm al pichèm, hacòl
al pichèm im path hù, thechalèn, ò
màim thiſthèu, Halò thedàh ſcebeanòn
ſceunàh benechèm methìm cheſcehèm
kettanim? Vechèn Izhairu hacòl laa-
uòd eth Adonài beemà, vbiràh, vu-
thòm leuàu, ſcebenè Moſcè èued Ado-
nài maarichìn iamìm vaichiu meàh
ſcianà, òmeàh veeſrìm ſcianà, lo bàth,
velò ben iamùth bechaijè auìu, vaiſsi-
ghu liſeloſcià, ò learbaahà doròth, vai-
ràh lenaphſciàm banim vnchedìm,
vetzeetzaim, vehèm choreſcìm, veko-
tzerìm lephì ſceèn laèm auadim vſc-
phachòth; Vehem Baalè Chanuijòth,
veièſc bathehèm maſghèreth vehenàm
ſogherim othàm balàila, chi en bene-
hèm lo Ghanàu velò Adàm raàh, ve-
lò ſciùm nèzek. Veghàm chèn nàar
kattòn holèch im hammiknè maha-
làch càma iamim, veenò mithiarè cal-
lùm lo min halleſtim, velò min haſce-
dìm, velò min chaiàh raàh, velò min
callùm nèzek beolàm, mipenè ſcehèm
keduſcìm vettahorim. Veèlle Haluiim
hem amelim bethorà vumitzuòth, vea-
dàin em bekiduſcìàn ſcel Moſcè Rab-
bènu, lephichàch nathàn laèm Haka-
dòſc baràch hù col zòth. Veòd enàm
roìm benè Adàm, vcèn benè Adàm
roìm othàm, ellà arbaàh ſceuattim
hallàlu ſcehèm ioſceuim mièuer lenaharè
Cuſc, veroìm othàm èllu eth èllu, vme-
dabberim immahèm, venahàr Sauttiòn
benchèm ſcecatùu bahèm, leaſurim
tzeù.

ſcenàim aſsàr chòdeſc, vechozerin cha-
lila.

Veòd ſcèuett Moſcè Rabbènu ha-
tzaddik èued Adonài nikrà ſcemò ſcè-
uett Ianùs ſcianà meauodà zarà, ve
dauèk biràth Adonài; vehannàchal ſo-
uèu alcèm mahalàch ſceloſcià Choda-
ſcìm, al ſceloſcià Chodaſcìm merubàh,
vehèm ſciochenìm bebethim mephoarìm,
vbinianim haddurìm vumigdalim, ve-
hèm ibnù leetzmàm, vehèn immahèm
dauàr ttamè, veòph ttamè, vechaià
ttemehà, ò behemà, lo chaià rahà, ve-
lò Zeuu, velò Scioalim. velò Paroſcim,
velò Chinim, velò Nachaſcìm, velò
Akrauim, velò Chelauim, velòſciùm
mezìk zulathi Tzòn, vuakàr, vetzo-
nàm iolìdu ſcienè peamìm baſcianà,
vezorehìm, vekotzerim, velahèm
ghanòth, vpardaſcim, vecòl minè pe-
ròth, vecòl minè kettanith, veauatti-
chìm, vekiſciuim, vbetza'im, veſcium-
mim, vechittìm, vſorim, vmeechàd
itzmechù meà; Vehèm Baalè Emunà,
Baalè Thorà, Baalè Miſcnà, Baalè
Talmùd, veHagadà; VeTalmùd ſce-
lahèm beleſciòn hakodèſc, vecàch èm
ſcionim càcha lamedùnu auothènu, ve-
lamedùnu chachamènu mephì Ieoſci-
uàh Bèn Nun, mephì Moſcè, mephi
Haghebburà, veenàm iodeim Tha-
naim, vMorraim, ſcehaiù bebèth
ſceni, mipenè ſcelò haſſighùm, velò
iedeùm; Veenàm iodeim ledabbèr chi
ìm bilſciòn hakòdeſc, vmchamirim
beijàin nèſech. Vmimmè ſciehachamì-
ru Rabbanàn behalachòth ſcechittà
vttriphòth, chediurè Sopherim hacha-
mir Moſcè Rabbènu iòther mediurè
Sopherim, vehenàm niſcbaim beſcèm

nanò, vehèm nothenin scalòm èllu leèllu.

Vbà elènu tzaddik ze scesceemò ELDAD, vehù miscèuett Dan vbakèsc latzèth dèrech misciòr lalècheth lehaghìdd lecòl benè Israël hammephozerim beartzòth velabassèr othàm nachamòth ttouòth. Vecàch haià ietziathò meèuer lenaharè Cusc, haià nicnàs baiàm hù, vechàd miscèuett Ascèr chedè lesachòr im Ansce hassephinà vlkanòth mehèm beghadim vetachscittim, venichnàsu scenehèm bisphinà kettanà hèm, venaarehèm, venisctthabberà hassephinà chechatzè halàila: vaijmàn Adonài lahèm liscnè hannascim habèlle lùach echàd, vehaiù olim vijoredim baiàm ad Isclich othàm ètzel vmà achàth scescemà Amarnùm, vehèm Cusciìm scechorim cheorèu baalè kumà, vehèm ochelim benè Adàm chescenittàlu hatzaddikim hallàlu haiàh othò haìsc scamèn vbarì maonègh meòd, mijàd lakeehù veachelù othò, chescehù chài vehù tzoèk vbochè vehomèr: Oì làh leimmì al gauith libbì, vcàl scemasàrni iotzerì lamèt hamescunnè, scehaCusciìm ochelim eth bessarì. Achàr sceachelù othò Chasid, nattelù ze hatzaddik ELDAD Haddanì venathenù othò bekolàr ad sceaberì vehièh scàmen, chi haiàh cholè verazè; Vehaiù nothenin lo maachàl, vehaià ochèl, vehaiàh immahèm zemàn arbè, ad sceassà lò Hakadòsc barùch hù nes, scebàu aleèm chaielòth mimakòm achèr al othā Cusciim vescàuu othàm veghazezùm, veharaghùm betòch othaà sceuià; venisbè ze hatzaddik Haddanì, vehaijù othàm harrescaaim

oue-

Veòd iesc etzlàm Chèseph, vezahàu harbbè meòd, vaizrèu piscthàn, vmghadelìm tholaàth sciani, veossim beghadim naim vmeilim: Vehèm cheietzijàth Mitzràim chephalim, vchphelè chephalim ad en kètz. Verochàu hanahàr Sauttiòn mathàim ammà chemettachuè kèsceth; Venahàr melò chòl veauanim beli màim, vehaauanim kolàm ieraim cheraàm kol ghadòl, ò cheghlè haijàm, vchmò rùach saarà, vualàila isemaàh kolò ad mahalàch chatzè iòm, veiesc sciàm maaijenòth vaikabbetzù cullàm leaghàm echàd, vaiskù mehèm artzàm veothò aghàm iscretzù bo daghim, veal col seniuothàu iphrichù eol minè ophòth Taaròth, vehanaàr hahù meauanim, vmchòl ieriìm col scèsceth iemè hammaassè, vusciabbàth iscbbòth, vinùach, vmiàd taalè esc seniuòth hannàchal meereu sciabbàth, ad lemotzeè sciabbàth, veèsc tillàtt liattà, velò iuchal Adā linghoàh el hannàchal, vmscenè auarè hannàchal chemò chatzè mil, vehaèsc melachèah col ma sceisearèsc seniuòth hannàchal ad seethissànu eth haàretz, vearbaahà sceuettìm hallàlu, Dan, veNaphtalì, Gad, veAscèr homedim im miknehèm ètzel sephàth hannàchal legazùz eth tzonàm, chi i èretz seettuchà vmisciòr vnkijàh scelò iealè bà lo kotz, velò ièrek, vescè iràu scèuett Moscè hem mithkabetzim vehomedìm al sephàth hannàchal, vehèm tzoekim veomerim, Achènu sciuttè Iesciurùn haraùnu haghemalim, vecalauim, vehachamorrim, vaiomerù chàma arùch Ghamal zè, vechàma arùch tzauarò, vechàma kattàn ze-

lemilchamà, vecorethìm hadderachìm, vecòl ſcielalàm iechalckù, veholechìm badèrech Paràs vVauèl. Vmaſsà ghamàl etzlàm mimaachàl biſenè cheſaphìm, vmedabberìm bilſciòn Kedàr, veimmahèm Mikrà, vMiſcnà, veTalmùd, veAgadà. Vecòl Sciabbàth veSciabbàth pothechìn daraſciòth bilſciòn kòdeſc vehàſſebarà bilſciòn kòdeſc. VeEphràim vechatzè ſcièuett Menaſciè ſciàm beharare nègheu medinàth Meſciughàa zeuumè nèpheſc vekachuiè baalè Suſim iebretù hadderachìm lo iachùſu al Adàm, vehèn lahèm mechijà, chi im haſcialàl, vehèm ghibburrè milchamà echàd mehèm ienatzèach meà; Veſcièuett Scimoòn vechatzè ſcièuett Iehudà beèretz Chuzarim vehèm ad en chèker, vead en miſcppàr, vehèm ikechù mas meeſrìm vechamiſcià malchiòth, vmetzàd mea Iſmaelìm porèin laèm mas. Vecullè.

Id eſt

I. *Quando Ieroboam Ben Nabat peccauit, & peccare fecit Iſraël, fecit duos Vitulos aureos, & diuiſum eſt regnum domus Dauid; congregare fecit decem Tribus, & ait: Surgite, pugnate contra Roboam, & Ieruſalem. At illi dixerunt: Quare pugnabimus contra fratres noſtros, & contra filium Domini noſtri Dauid Regi Iſraëlis, & Iuda? Dixerunt Seniores Iſraëlis, non ſunt in omni Tribu Iſraël robuſtiores viri, quàm illi de Tribu Dan. Statim ait filijs Dan: Surgite, & pugnate aduerſum Iudam. Reſponderunt: Per caput filiorum patris noſtri, non preliabimur contra fratres noſtros, neque effundemus ſanguinem illorum gratis.*

oucdè èſc, vehaiàh ze hatzaddìk immahèm arbàa ſcianìm ad ſciehauiuhù lemedinàth ATZI'N ad ſciekanà othò mehèm Iehudì echàd biſcloſcim ſcnàim zehuuìm, vehalàch baiàm adſcieiatzà leiabaſcià, venaphàl beſcièuett Iſachàr vehèm ſciaruuìm beharare Theòm, vehèm tàchath èretz Madài vParàs, vehèm mekaijemìm. Lo iamùſc ſepher hattorà mephicha. Velò aleèm ol malcùth, chi im ol ſciamàim. vehenàm nilchamìm im Adàm beolàm, chi im bemilchamàth ſcièl Thorà, vehèm beſcialuè vehaſckètt, veèn ſattàn, veèn peghàa ràa, vehèm chonìm mahalàch aſſarà iamìm al aſſarà iamìm merubàa. Veièſc lahèm Miknè arbè, veGhemalìm, veChamorrìm, veauadìm, vſcpachòth, veèn beiadàm chelè zàin, chi im maachèleth leſciechittà. Vehèm baalè emunà, vehèn beiadàm oſsèk, vgzalà, veaphillù auadìm ſcielahèm neemanìn, ſcieìm ìmatzeù badèrech mamòn harbè, lo ioſcìttu iedehèm lekachtò. Veièſc beneèm ſceouedìm laèſc, viſſehù emothàm, vchachiiotheèm lenaſcim, veèn lahèm auodàt Adàm, lo kotzerìm, velò amàl cheramìm bilthì haccòl ikànu bichſaphìm, veièſc lahèm ſciophètt, veNaſsì vſcmò Nachſciòn, vearbàa methòth beth din bijadàm, vmedabberìm bilſciòn hakòdeſc, vbleſciòn Paràs, vbleſciòn Kèdar. Vunè Zebulùn Chonìm beharè Paràn vmeghiìm biſcunethàm vnttuìm oalìm ſciel sàar mimedinàth AGIIAME'AH ad Nehàr Peràth. Veſcièueth Reuben neghedàm mehachorè hararè Paràn, veièſc benehèm ſcialòm vahaauà vuiàchad holechìm

etiamnum hodie pugnant contra septem Regna. Porrò istæ quatuor Tribus Dan, Nephtali, Gad, & Asser, castra fixerunt in Chauilà anteriore, vbi est aurum, in Ghoijm, Konim, & Azurim in Règno Paruaim (Peruano) *de Imperio Horinoth, & posuerunt istæ Tribus manus suas super ceruicem inimicorum suorum.*

Quolibet anno bellum committunt contra septem Regna, & septem linguas, quorum ista sunt nomina:

Tosìgha	תוסיגא
Kamtuà	קמטוא
Kouà	קובא
Maroghìa	מראוגיא
Takùl	תקול
Bachmà	בכמא
& Kakùa	וקאקוא

quæ sunt trans flumina Aethiopiæ, Vt firma sit prophetia & Vaticinium; Vltra flumina Aethiopiæ &c.

Hæ Tribus habent aurum, argentum, lapides, oues, & boues, camelos, & asinos multos nimis. Serunt, metunt, & habitant in Tabernaculis, proficiscuntur & castrametantur de termino in terminum itinere quatuor dierum quaquauersum; neque castra figunt, nisi in locis vbi sunt fructus, agri, & Vineæ.

Nomen autem Regis eorum Vziël Ben Malchiël. Et nomen Principis magni est Nikòlì ex filijs Oliab. Et nomen Iudicis eorum Audàn Ben Misaël de Tribu Asser. Quatuor Verò mortis

Confestim filij Dan arreptis gladijs, lanceis, & arcubus potiùs Velle mori, quàm contra Ieroboā pugnare, instituerunt, donec Deus sanctus benedictus, ne effunderent sanguinem fratrum suorum, eos liberarent. Et proclamarunt preeones per vniuersam Tribum Dan, atque dixerunt: Fugite, & egredimini in terram Aegypti. Deinde consilium inierunt de Vastanda Aegypti terra, & interficiendis omnibus habitatoribus eius. Dixerunt Principes eorum: Nonnè scriptum est in lege: Non addetis amplius videre illam? Et quomodo nos descendemus in Aegyptum? Ampliùs; consilium inierunt contra Edom, Amalek, & Amon: At intellexerunt scriptum in lege, quòd Deus sanctus benedictus prohibuerat Israëli, ne possiderent terminum illorum. Dedit Deus sanctus benedictus spiritum, & consilium bonum, & ascenderunt fluuium Physon, & proficiscentes super Camelos, castraque mouentes, quousque peruenirent in terram Aethiopiæ; inuenerunt terram illam pinguem, & commodam agris, vineis, hortis, & paradisis; nec prohibiti sunt filij Dan à colonis habitare simul, & pepigerunt cum eis fœdus, & fuerunt Aethiopes tributarij filijs Israël: habitauerunt cum eis plurimis annis, fructificauerunt, & multiplicati sunt mirum in modum.

II. *Prætereà profectæ sunt tres Tribus aliæ Israëliticæ Nephtali, Gad, & Asser, & proficiscentes castrametabantur in deserto, quousque peruenirent ad illorum confinia, & occiderunt plurimos Viros Aethiopas itinere dierum quatuor quaquauersum, &*

gistri nostri servi Domini, quæ vocatur Tribus עוז *Ianùs, conversa est ab Idololatria, & adhæsit timori Domini. Sed & fluuius circuit eos itinere trium Mensium circumquaque in quadrum, & ipsi habitant in domibus sumptuosis, in ædificijs magnificis, & turribus, quæ ipsi sibimetipsis construxerunt; & non est apud eos quicquam immundum, non auis, non fera, non iumentum, non fera nociua, nec musca quidem, non vulpes, non pulices, non pediculi, non serpentes, aut scorpiones, non canes, aut aliquod aliud, quod nocere potest. Sed ibi sunt pecudes, & boues, oues autem illorum bis in anno parturiunt; & serunt, & metunt. Habent hortos, & paradisos, & omnia fructuum genera, leguminum, peponum, cucumerum, cæparum, alliorum, tritici, hordei, & ex vno gignuntur centum. Sunt autem illi Magistri in dogmatibus, Doctores in Lëge, in Miscna, in Talmud, & Agadà. Talmud, quod est apud eos, est* (scriptum) *in lingua sancta, & sic ipsi legunt, sicut docuerunt nos Patres, & Sapientes nostri, prout acceperunt à Iosue filio Nun, à Mosc, à præpotentia Dei. Nullam tamen notitiam habent* תנאים וסוראים *Tanaìm, & Amorraìm, Doctorum, & Magistrorum istorum, quia ipsi fuerunt sub Templo secundo, neque ad eos peruenerunt, aut ipsos cognouerunt. Loqui nesciunt alia lingua quàm sancta; abstinent à vino Idolis libato, & ab omnibus quæ prohibuerunt Magistri nostri in Tractatibus de Iugulatione, & discerptis, iuxta Scribarum verba; Obligat enim magis Moses Magister noster, quàm obli-tis genera* (*lapidatio, exustio, strangulatio, & cædes*) *quæ sunt in vsu apud Senatum* (Iudaicum) *eadem forma sunt apud eos. Tempore verò, quo ad bellum proficisci volunt, clangit Preco buccina, & exeunt cum Principe exercitus ad centum viginti millia equitum, & centena millia peditum. Istarum quatuor Tribuum vna, quocunque Mense egreditur ad præliandum, & per tres Menses continuos moratur in bello, & in fine trium Mensium quicquid ex hostium spolijs tulerit, partitur cum contribulibus suis. Tribus autem filiorum Dan, quæ est ex filijs Samsonis, est tanquam arena maris itinere quatuor dierum: & ecce ipsi sunt potentes virtute, & in tempore pugnæ dicunt: Non decet fortissimum fugere, nobilis prosapiæ est mori potius, quàm fugari, confortetur cor eius in Domino: robur meum, fiducia mea, laqueum meum, & in acumine gladij mei mirabitur spiritus meus intra seipsum cùm viderit gaudiū fræni equi mei. Quoties duxisti captiuas mulieres Aethiopissas? Et ita gaudent in prælio, sicque faciunt donec compleantur tres Menses. Postea reuertuntur, & de spolijs Regi Vzieli afferunt, qui omnia inter Israëlitas habitantes inter eos diuidit. Inter omnes spolia diuidunt, quia omnes portio Domini sunt. Et ita reliquis tribus Mensibus egreditur Tribus Nephtali, & prælium instituit: & in alijs tribus Mensibus egreditur Tribus Gad: & in alijs tribus egreditur Tribus Asser, quousque compleantur duodecim Menses, & reuoluuntur à principio.*

III. *Similiter Tribus Mosis ma-*

secum colloquuntur: & fluuius Sabbation est inter ipsas: quia de illis scriptum est: Vinctis, exite. Isaiæ 49. 9.)

Præterea reperitur apud eos argentum & aurum multum nimis, & ferunt linum, nutriunt vermes sericos, & faciunt vestes speciosas, & pallia. Et sunt duplo plures, imò plures, & plures in infinitum, quàm fuerint illi, qui egressi sunt de Aegypto. Et latitudo fluuij Sabbationis ducentorum cubitorum quantum est iactus arcus. Fluuius autem plenus est arena, & lapidibus sine aqua; sonitusque lapidum stridet sicut tonitru voce prægrandi, ceu fluctus maris, & spiritus procellarum: & in nocte fragor auditur circa dimidium diei itineris. Sunt ibi fontes, qui in vnum stagnum omnes congregantur, & ex eo tota illa regio irrigatur. In eo multitudo piscium producitur. Et per circuitum vniuersum, omnes volatilium species mundæ nidificant. Fluuius iste ex lapidibus & arena, stridet omnibus sex diebus ad opera destinatis, in Sabbato verò quiescit, & resedit: sed statim ascendit ignis per circuitum fluminis, à vespera Sabbati, vsque ad exitum illius; & ignis adeò ardet, vt non possit homo ad fluuium accedere ex vtroque latere circa dimidium milliare: ignisque lambit omnia per circuitum, vt & radices ex terra extrahat, & consumet. Quatuor hæ Tribus Dan, Nephtali, Gad, & Asser stant cum pecoribus suis iuxta ripam fluminis ad tondendum pecora sua, quoniam terra spatiosa est, plana, & pura, quia non ascendit in ea spina, nec olus inutile. Cùmque vident Tribum Mosis, ipsi conobligent verba Scribarum. Non iurant per Dei nomen, quandiu illorum anima corpus viuificat; excandescunt contra eos, qui talia fari sciunt; & hoc modo redarguunt: Nonne pauperes estis, & cur vos assumitis memoriam nominis Dei in ore vestro? Omnia sunt in ore vestro, si bucella est, comede illam; si aqua, bibe illam: An nescis quòd propter iuramentum filij vestri mortui sunt cùm adhuc essent paruuli? Et ita hortantur omnes seruire Domino in tremore & timore, & in perfectione cordis. Quia filij Mosis serui Domini prorogant dies, & viuunt centum annos, aut centum viginti annos: Non filia, aut filius moritur viuente patre, & pertingunt ad tertiam, aut quartam generationem, & videt (pater) animas suas, filios, nepotes, & pronepotes. Et ipsimet arant, & metunt, quia non habent seruos, nec ancillas. Trapezitæ sunt, & habent domos, quæ claudi possunt, nec tamen eas de nocte claudunt, quia non est inter eos, non fur, non homo malus, nec quisquam damnum inferens: & idcircò puer paruulus deducit gregem itinere aliquot dierum, sine vllo timore, non latronum, non vastatorum, non à fera mala, neque ab vllo alio malum inferente, quia ipsi sunt sancti & mundi. Et isti Leuitæ occupantur in Lege, & in Præceptis, & adhuc sunt in sanctificationibus Mosis Magistri nostri, ideò dedit eis Dominus omnia ista: & insuper non vident ipsi homines, neque homines vident ipsos; sed quatuor istæ Tribus, quæ habitant vltra flumina Aethiopiæ, ipsæ vident se ad inuicem, &

runt illi collarium quousque impinguaretur, & benè valeret; nam infirmus & macer erat, dabant ei cibum, & comedebat: fuitque cum illis tempore multo donec faceret Deus cum eo miraculum. Venerunt enim exercitus ex altera parte contra Aethiopas istos, captiuos duxerunt eos, diripuerunt, & in ipsa eadem captiuitate occiderunt; captiuus quoque factus est Danita iste iustus. Porro isti peruersi homines adorabant ignem, mansitque cum eis iste iustus quatuor annis, donec perducerent eum in Prouinciam אצין ATZIN, ibi eum emit quidam Iudaus triginta duobus aureis. Nauigauit mare donec aridam ingrederetur, & incideret in Tribum Issachar. Isti enim habitant in montibus abyssi, qui sunt sub ditione Medorum, & Persarum; & ipsi confirmant illud (Deuter. 31.) Non recedat liber legis de ore tuo. Non subiecti sunt vllius Regis iugo, nisi tantùm diuino: neque pugnant contra homines in aeternum, cùm illorum pugna semper sit circa legem Domini, summa pace & quiete fruuntur. Nullum aduersarium habent, nullum malum illis occurrit, & castrametantur itinere decem dierum longè lateque in quadrum. Habent greges plurimos, Camelos, Asinos, Seruos, & Ancillas: non habent arma offensiua, nisi tantùm gladium pro iugulatione (animalium) sunt fideles, nullum opprimunt, aut quidquam rapiunt: etiam seruos habent fideles, quòd si quis illorum in via opes inueniat, illas tangere non audet. Sunt aliqui inter eos, qui ignem colant, & matres, aut etiam sorores accipiant in congregantur & stant ad ripam fluminis, & exclamando dicunt: O fratres nostri Tribus ישורון Iesciurùn, recti (Israël, ita vocatur Deuter. 32. 15.) ostendite nobis Camelos, Canes, & Asinos. Et dicunt: Quàm longus est Camelus iste, & quàm longum collum eius, & quàm parua est cauda illius! Et illi, ac isti salutant se, & sibi ad inuicem pacem precantur.

IV. Venit autem ad nos Iustus iste, cuius nomen ELDAD de Tribu Dan, quaesiuit egredi per viam planam, vt iret ad fratres suos Israëlitas dispersos per regiones, & annunciaret ac euangelizaret eis consolationes bonas. Et haec fuit egressio illius, vltra flumina Aethiopiae. Ingreditur mare ipse & alius de Tribu Asser, vt negotiaretur cum nautis, & emeret ab eis vestes, & ornamenta muliebria; & ingressi sunt ambo paruam Nauiculam vnà cum pueris suis. Media nocte frangitur Nauicula, sed Dominus duobus viris istis parauit tabulam, super quam fluctuarunt donec eiecti sunt apud quandam nationem cui nomen est אמרנום Amarnum. Hi Aethiopes sunt nigri tanquam Corui, procerrimae sunt staturae, & comedunt carnem humanam. Cùm coepissent iustos hos, alterum, qui pinguis erat, valens, & delicatus, subitò comederunt. Cùmque adhuc viuus esset exclamabat, flebat, dicebatque: Hei matri meae, corpori, & cordi meo, quia tradidit me Formator meus in mortem repentinam, & Aethiopes comedunt carnem meam. Postquam comederunt illum pium: apprehenderunt hunc iustum ELDAD Danitam, & posue-

est fabulosa narratio Eldadis Danæi, seù veriùs cuiusdam impostoris Iudæi, qui sub nomine Eldad fabulam de fluuio Sabbatico, & decem Tribubus illic delitescentibus inter Iudæos sparsit, vt antiquorum Rabbinorum de hoc flumine sententiam, & Tribubus confirmaret, & spem de illorum liberatione maiorem in animos induceret ac nutriret. Vt autem Iudæi videant quàm turpiter à suis decipiantur, nos hanc narrationem, & singulas illius partes decurrendo non segniter examinabimus. Ab ouo igitur incipiemus.

Num. I. Ponitur decem Tribus spontè discessisse à terra promissionis, ne contra Roboam Regem Iudæ, & domum Dauid pugnare cogerentur, quemadmodum exigebat ab eis Ieroboam filius Nabat: ac priùs discessisse Tribus Dan, quam deinde sequutę sint Nephtali, Gad, & Asser, & harum exemplo etiam aliæ recesserint, videlicet Ruben, Simeon, Issachar, Zabulon, & duorum filiorum Ioseph, Ephraim, & Manasse; nam de Leuitis, cùm per omnes Tribus essent distracti, peculiaris mentio de illis non fit. Hæc narratio aduersatur Scripturæ Sacræ; Nam 2.Reg. cap. 15. 28. 29. alia omninò diuersa huius transmigrationis causa assignatur, videlicet Idololatria Israëlitici populi; adorauerunt enim Vitulos aureos, quos Ieroboam filius Nabat fecerat in Dan, & in Bethel, & transgressi sunt pactum Domini, & quæ præceperat Moses non audierunt, neque fecerunt, vt di-

in Vxores: neque est inter eos ars aliqua, non colunt terram, ideò nulli messores, nulli vinearum cultores, quia omnia argento emunt. Habent Iudicem, & Principem cuius nomen est Naason. Itemque quatuor mortis genera, iuxta Senatus stylum. Loquuntur lingua sancta, Persica, & Arabica. Filij Zabulonis castrametantur in montibus Pharan, & pertingunt ad viciniam eorum, figunt Tabernacula pellicea, à prouincia אגיאמאית *Agijamea,* fortassis intelligit Ayaman, *vsque ad fluuiū Euphratis. Tribus Ruben habitat è regione ipsorū, à tergo montiū Pharan. Est inter eos pax, & amor, simul procedunt ad bellum, abscindunt vias, & omnia spolia diuidunt, & abeunt per Vias Persidis, & Babylonis. Cameli onus cibarium apud eos duobus argenteis emitur. Loquuntur lingua Arabica: & apud eos reperitur Scriptura, Miscnà, Talmud, & Agadà. Singulis Sabbathis sermocinantur lingua sancta, & opiniones Varias eadem lingua afferunt. Ephraim, & dimidia Tribus Manasse ibi est in montibus meridionalibus, prouincia* משגוע *Mescughàa,* (cuius habitatores sunt) *animo detestabiles, & Varia forma, equitantur, dirimunt Vias, nulli parcunt, Victum non habent, nisi ex preda: strenui sunt bello, Vnus ex eis centum Vincit. Tribus Simeonis, & dimidia Tribus Iudæ est in terra* כוזרים *Cuzarim* (videtur Cosroë nomen inditum Persarum Regibus) *estq; sine summa & numero: accipiunt ipsi tributum à Viginti quinque Regnis, pars item Ismaëlitarum eis tributa soluunt, &c.* Et hæc

כה אמר יהוה לא תעלו ולא תלחמון עם אחיכם בני ישראל שובו איש לביתו כי מאתי נהיה הדבר הזה וישמעו את דבר יהוה וישבו ללכת כדבר יהוה ׃

Co àmàr Adonài, lo taalù velò thilchamùn im achichèm benè Israël, sciùuu isc el bethò, chi meittì nihiè haddauàr hazè; vaiscmeù eth haddauàr Adonài, vaiasciùuu lalècheth chiduàr Adonài. Id est

Sic dicit Dominus, ne ascendatis, & ne pugnetis cum fratribus vestris filijs Israël: reuertimini vnusquisque in domum suam, quia à me factum est verbum hoc: & audicrunt verbum Domini, & reuersi sunt ad eundum iuxta verbum Domini.

Num. II. *Praeterea profectæ sunt tres Tribus aliæ Israëliticæ, Nephtali, Gad, & Asser &c.* Istæ tres Tribus non libenter, voluntariè, & proprio consilio in terram Æthiopię profectæ sunt, sed coactæ fuerunt primò à תגלת פלסר *Tighlàth Pilèser, Theglathphalasar* Rege Assur 2. Regum 15. 29. Secundò à פול *Pul.* Rege Assyriorum, & à תלגת פלנכר *Tiglàth Pilnèser, Thelgatphalnasar* Rege Assur, qui eas vnà cum Tribu Ruben, & dimidia Tribu Manasse transtulit in

לחלח וחבור והרא ונהר גוזן עד היום הזה׃

Lachlàch, Chabbòr, Harà, & fluuium Gozàn, ad haijòm hazè, vsque ad diem hanc. 1. Paralip. c. 5. 26. Vide supra pag. 45.

Ad nomina regionum quod attinet, quæ illic referuntur, omninò ignota esse deprehenduntur, vti Ghoiim, Konim, & Azurim in Regno

dicitur 2. Reg. cap. 18. 12. his verbis:

על אשר לא שמעו בקול יהוה אלהיהם ויעברו את בריתו את כל אשר צוה משה עבד יהוה ולא שמעו ולא עשו׃

Al ascièr lo sciameù bekòl Adonài Eloheèm, vaiaauerù eth berithò, eth col ascièr tziuà Mosciè èued Adonài, velo sciameù, velo asù. Id est

Eò quòd non audierunt vocem Domini Dei sui, & transgressi sunt pactum eius, omnia, quæ præcepit Moses seruus Domini, & non audierunt, nec fecerunt. Vnde falsum est spontè discessisse has Tribus Israëlis tempore Ieroboam, cùm post ducentos & ampliùs annos à Salmanassare Rege Assyriorum, in Assyriam captiuę ductæ fuerint 2. Reg. cap. 17. 6. Rursus mendacium est, quòd dicitur de suasione pugnæ contra Roboam, & Iudam, & quòd Tribus Dan cum aduersus fratres suos filios Iudæ pugnare noluerit, terram promissam reliquerit, & in regionem Æthiopiæ transmigrauerit, cùm de hac suasione, & Tribus Dan profectione, nihil ex Scriptura probare possit Eldad, imò ex ipsa Scriptura contrarium ostenditur. Decem namque Tribus recedentibus ab obedientia Roboami, venit hic Ierusalem, & congregata vniuersa domo Iuda, & Tribu Beniamin colligit centum octoginta millia electorum virorum bellatorum, vt pugnaret contra domum Israël, hoc est contra decem Tribus, & reduceret Regnum in domum Dauid, quod tamen prohibitum fuit à Deo vt legitur 1. Reg. cap. 12. 24.

sua Israël, habuit tamen sobolem nequam, idololatriæ addictam; Ionathan enim filius Gersç filij Mosis fuit Sacerdos Idolorum in domo Michæ, vbi sculptile, Ephod, & Theraphim asseruabantur. Quibus sublatis à viris Danitis, & in vrbe Dan ab eis ædificata collocatis, eundem Ionathanum, ac filios eius posuerunt Sacerdotes vsque ad diem captiuitatis suæ. Confer librum Iudicum c. 18. vbi Massoretæ vtcumque Mosis ignominiam obtegere procurarunt, addita litera נ voci משה MOSIS, eaque extra lineam sublata, & in altum suspensa, vt ad arbitrium legi posset & MOSES & MANASSES hoc modo מנשה in versic. 30. vbi habetur:

ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני וגו׳.

Vihonathàn ben Ghersciòm ben Menascè (Mosce) *hu vbanàu haijù Cohanìm lescèuett Haddanì, &c.* Id est *Et Ionathan filius Gerson filij Manasse* (Mosis) *ipse & filij eius fuerunt Sacerdotes Tribui Danitica, &c.* Huius literæ נ *Nun* suspensæ, talis redditur causa à Talmudistis in Codice בבא בתרא *Baua Batrà pag.* 109. 2.

וכי בן מנשה הוא והלא בן משה הוא דכתיב בני משה גרשום ואליעזר אלא מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו הכתוב במנשה.

Vechì Ben Menascè hù, vahalò ben Moscè hù? dictìu, Bene Moscè Ghersciòm, veElièzer; ellà mittòch sceassà maasè Menascè thelaò hacatùu bimnascè. Id est *Et*

פרוים *Paruàim*, de quo 2. Paral. cap. 3. 6. vbi propter auri præstantissimi copiam maximè laudatur: vnde aliqui putarunt Regnum Indiæ intelligi, & à duali terminatione duplex *Peru* significari. Nos autem credimus pro פרוים *Paruàim* in hoc loco Peruanum Regnum, non *Indicum*, non *Americum*, sed *Chaldaicum*, ita vocatum ab vrbe huius nominis *Barbatia*, Plinio lib. 6. Hist. cap. 28. siuè *Parbatia* in Regno Characenorum corrupto nomine, vbi ex eodem *Phasitigris* fluuius est siuè *Phison*, qui circuit omnem terram חוילה *Chauilà*, *Heuilà*, vbi nascitur aurum ex Gen. 2. 11. quod & Dauid Rex deuictis Regibus regioni illi finitimis in magna copia Ierusalem asportarat asseruandum ad vsum Templi per Salomonem ædificandi, vt legitur 2. Samuel. 8. 11. & 1. Reg. 7. 51. Ad hanc igitur regionem, & vltra hæc flumina valdè probabile est fuisse deportatas decem Tribus Israëlis, & subinde per vniuersam Asiam dispersas partim conuersas ad Christum, partim in fine mundi conuertendas, prout satis apertè docuimus suprà ad num. 98. pag. 45.

Num. 111. *Similiter Tribus Mosis &c. quæ vocatur Tribus* יונס *Ianùs, conuersa est ab Idololatria &c.* Adulatur familiæ Mosis Legislatoris, qui cùm esset dilectus Deo, & hominibus, illumque glorificauerat in conspectu Regum, induxerat in nubem, & dederat illi coram præcepta, & legem vitæ, & disciplinæ, docere Iacob testamentum suum, & iudicia

giſtrorum doctrina, & hominum ſanctimonia, quique, alios homines non videant, nec viciſſim ab alijs videantur, ſunt nugamenta, nugonibus, & fabulonibus Iudæis relinquenda, nec explodenda aliter quàm riſu & ſibilo. Idem prorsùs dicendum de exitu Eldadis Danitæ cum ſocio de Tribu Aſſer, & de naufragio, ac euaſione in terram אמרנום *Amarnum* prouinciæ Æthiopiæ. Quòd autem Æthiopes ſint nigri tanquam Corui, & comedant carnes humanas, vt dicitur in textu; ſi de habitatoribus Æthiopię ſub æquinoctiali ferè circulo in Africa torrentibus intelligatur, æquè vltrò fatendum eſt, eos eſſe nigerrimos, cùm ipſum nomen Æthiopiæ argumentum nigredinis præſeferat. At quia nos probauimus ſuprà pag. 45. col. 1. pro Æthiopia Scripturæ, intelligi Chaldæam regionem, vbi Nemrod כוש *Cuſci* filius regnauit, non verò Abiſſiam regionem in Africa. Idcircò cùm hæc Æthiopia Eldadis, Hebraicè per כוש *Cuſe* reddatur, prorsùs fatendum, eandem eſſe cum regione Chaldæa, in qua homines nequaquam nigri ſunt, vt dicitur in textu; multò minùs homines in iiſdem regionibus carnibus veſcuntur humanis: vndè euidenter conuincitur Auctorem huius fabellæ, nugonem fuiſſe, & fabulonem.

Sed dicet nonnemo, qua ratione ducti fuerint illi priſci Doctores Iudæi decem Tribus ſtatuere vltra fluuium, quem Sambationem vocant, & de quo tam mira, ſicut & de ipſis Tribubus referunt? Reſpondeo: Viden-

Et an filius Manaſſe fuit (Gerſom) *& non potiùs Moſis? ſicut ſcriptum eſt* 1. Paralip. cap. 23. 14. *Filij Moſis, Girſom, & Eliezer. At quia fecerat opera Manaſſe, appendit eum Scriptura* (familiæ) *Manaſſe*. Manaſſes autem filius Ezechię Rex Iuda, peſſimus inter Reges Idololatra fuit. Vide 2. Reg. cap. 21. Æquiparatur igitur Idololatria filiorum Moſis Idololatriæ Manaſſe Regis. Rabbi Salomon ad hunc locum Iudic. 18. 30. aliam rationem adducit, cur litera נ *Nun* appoſita & appenſa fuerit dictioni משה *Moſis*. Ait namque

מפני כבודו של משה כתב נו״ן לשנות את השם ונכתבה תלויה לומר שלא היה מנשה אלא משה׃

Mipenè cheuodò ſcèl Moſcè cathàu Nun liſcnòth eth haſcèm, venietenà theluià lomèr ſcelò hauah Menaſcè, ellà Moſcè. Id eſt

Ob honorem Moſis ſcriptum eſt נ *Nun, vt mutaretur dictio, attamen eſt ſuſpenſum, vt cognoſcatur, quòd non fuerat* (filius) *Manaſſe, ſed Moſis*. Quia igitur hæc proſapia conuerſa eſt ad Dominum relicta Idololatria (vt credunt Iudæi) idcircò non incongruè vocatur Tribus ינוס *Ianus* à נוס *Nus*, quod *fugere*, & *confugere* ſignificat: fugit enim à malo, & confugit ſub bono.

Cœtera, quæ ibi leguntur, de ſumptuoſis ædificijs, vbertate terræ, fontium, & aquarũ abundantia, piſcium copioſa multitudine, animalium ac armentorum fœcunditate mirabili, noxiarum ferarum, ac ſerpentium carentia, argenti & auri affluentia, Ma-

Sanhedrin cap. 10. fol. 29. col. 3. vbi hoc nomen Sambation prima vice reperitur his verbis: *In tria exilia missi sunt Israëlitæ,* אחת לפנים מנהר סנבטיון *Achàth lephanim minnahàr Sanuattiòn. Primò vltra fluuium Sambation.* Et ex Talmude Babylonico, Cod *Sanhedrin* fol. 65. col. 2. vt suprà adnotauimus. Ex quibus locis quotquot post eos de hac fabula scripserunt, Sambationem hunc fictitium sunt mutuati, vt inter alios, Rabbòth Parascià 11. & 73. Ialkùt *in Prophet.* pag. 52. 2. Ex *Pessiktà*, Tanchumà, Moses Ægyptius, & alij.

Dices; Ionathan Paraphrastes multò ante Talmudistas extitit, vt dicetur infra in Ionathane Vzielis filio: at Ionathan in sua Paraphrasi ad cap. 34. 10. Exodi meminit fluuij Sambationis, & decem Tribuum vltra ipsum inhabitantium. En eius verba:

אעביד להון פרישן בזמן דיהכון בשביתא על נהרות בבל ואסלקנון מתמן ואשרנון מן לגיו לנהר סמבטיון ׃

Aauèd leòn perisciàn bizmàn diachùn besciuuiethà al naharuath Bauel vasulekinnùn mittamàn, Veascrinùn minlegkèn lnhàr Sambattiòn.

Faciam miracula ipsis (Israëlitis) *tempore quo abibunt in captiuitatem vltrà flumina Babylonia, & ascendere eos faciam inde, & commorari faciam vltra fluuium Sambattion.* Sambattion igitur flumen ante Talmudistas notum erat, ac proinde illorum adinuentum non fuit.

Resp. Paraphrasim hanc super Pentateuchum non esse Ionathanis, & per-

dentes Doctores Hebræi, in Sacris literis fieri mentionem de captiuitate decem Tribuum, vel omnium, vel aliquarum, vt 2. Reg. cap. 15. 29. cap. 17. 6. & cap. 18. 11. & locum deportationis ipsarum assignari, Assyriorum scilicet prouincias, Medorum ciuitates Hala, & Habor iuxta fluuium Gozan; neque ampliùs de ijsdem loqui Scripturam, sed omninò obliuioni traditas esse, (quod ita non accidit in captiuitate duarum Tribuum Judæ & Beniamin, quæ cùm in Babyloniam deportatæ fuissent à Nabuchodonosor, ibi consolationes à Deo receperunt, mittendo illis Prophetas Ezechielem, Danielem, & alios sanctos viros, de quibus frequenter in Sacris historijs; tandem ad patrium solum reuersæ fuerunt reædificata Vrbe Ierosolyma, & Templo: de decem Tribubus interim alto semper silentio, dum secunda Ædes stetit, obseruato) considerantesque Templo secundo euerso, ac dispersis Iudæis per vniuersis mundi regiones, illorum Talmud iam absolutum, & vbique terrarum promulgatum, receptum, & summa religione habitum, ad cœteras illas decem Israëlitarum Tribus peruenire non potuisse, cùm impossibile foret illas alicubi reperire; fabulas de decem Tribuum beata commoratione sunt commenti, easque vltra fluuium Sambationē inhabitare somniarunt. Huius autem fluminis nomen ijdem Talmudistæ primò excogitarunt, vt colligitur ex Talmude Ierosolymitano Massechet סנהדרין

De veritate Sabbatici fluuij Iosephi, à quo Plinius videtur accepisse suum lib. 31. cap. 2. multi non ambigunt; nam circa situm satis clarè ipse designat: nomen tamen mutasse dicendum est, quia si modernis Geographorum tabulis standum sit, inter Arcas, & Raphanęas fluuium Eleutherum fluere videmus, sed nihil de miraculosa eruptione in die Sabbathi, & cessatione in alijs diebus legimus. Vnde nonnulli, qui Rabbinorum fabulis addicti sunt, censent vel ipsum fluuium ex toto defecisse, vel illius miracula ex longo olim iam tempore, ac fortasse statim post excisam Ierosolymam cessauisse. Excisa enim Iudæorum Politia, Sabbathi quoque index deficere debuit, ait Maiolus, quamuis index Sabbathinę quietis esse non potuit, id quod in Sabbatho non quiescebat. Huic opinioni calculum nostrum libenter adijceremus, nisi testimonium Dominici Magri in itinere ad montem Libanum obstaret. Is enim ait, se ad ripam fluuij Sabbatici quadam die Veneris cum *Carouana*, quam vocant, peruenisse, atque aquas ex eo desinere vespera Sabbathi vidisse, nempè ad occasum Solis diei Veneris, perdurasseque huiusmodi aquarum carentiam vsq; ad diem Sabbathum, quo à viatoribus consocijs iter prosequutum est; quodque in causa fuit, vt & iterum fluere ipsum videre non potuerit. At censeo decipi Magri. Cur enim aquas illas stetisse ad vesperam Sabbathi ex natura fluuij, quem putauit Magri fuisse Sabbathium, & perperam ab aliquibus illi attribui; cùm in ea multa indigna tanto viro inueniantur, vt videbimus in Ionathane, inter quę sunt ista fabulosa de fluuio Sambatione.

Sed instabis, Quo duce, & consilio ductos esse Talmudistas, vt excogitarent nomen, & naturam fluuij Sambationis?

Resp. Notissimam apud Auctores Talmudis fuisse historiam Iosephi Hebræi: hic enim lib. 7. *de Bello Iudaico* cap. 24. meminit cuiusdam fluuij, quem ait decurrere medium inter Arcas & Raphanæas Agrippæ Regni Ciuitates, & interpositis sex diebus à fontibus deficere, ac deinde quasi nulla mutatione facta, septimo die similem exoriri; atque semper hunc ordinem seruare: ex quo etiam Sabbaticus appellatus est, à sacro scilicet Iudæorum septimo die. Quæ Iosephi de fluuio Sabbatico sententia, etsi planè contraria sit Hebræorum opinioni, attamen de excogitando aliud Sabbaticum flumen oppositę prorsùs naturæ facem præbuit Talmudistis Hebræis. Sicut namque Iosepho fluuium illum sex diebus quiescere, & septimo fluere, ac propterea Sabbaticum dici, perplacuit, ita è contrario Talmudistis, sex diebus fluere, & septimo die quiescere in honorem Sabbati, ac Sambationis nomen eidem imponere, iuxta ipsorum fœcundissimi fabularum cerebri naturam plausibile fuit, cui deinde lapides ciere, & alia portentosa habere, vti ignem per illius circuitum die quietis, addiderunt.

gat, id non fluminis, sed torrentis naturæ tribuendum erit; ac proinde fabulosum censendum est, quicquid hodie de fluuio Sabbathio statuatur vel à Magri, vel ab alio minùs diligenti, & veridico Auctore.

De huiusmodi Phœniciæ fluuio agunt præter Plinium mox laudatum loco citato, vbi *In Iudæa*, ait, *riuus Sabbathis omnibus siccatur*, contra Iosephum, qui septimo die iterum exoriri scribit, Dicitque *in Iudæa esse*; quia sub ditione Agrippæ Regis Iudææ fluebat inter Arcas & Raphanæas Syriæ vrbes; meminit Fulgosus lib. 1. cap. 6. Exemplorum. Isidor. lib. 13. Etym. Agricola de natura eorum quæ ex terra fluunt lib. 3. p. 114. Cardanus cap. 13. lib. 2. de subtil. cap. 102. Lucas Holstenius, & alter Anonymus in Symmicta Leonis Allatij; Causinus Soc. Iesu lib. 1. Symb. 5.

De fabuloso verò flumine Sambatione Iudæorum agit Galatinus lib. 11. cap. 9. *de Arcanis Cathol. Verit.* Nicolaus Fullerus Britannus *in Miscellaneis Theologicis*. Paulus Fagius *in Deuteron.* 31. Et Buxtorf. *in Lexic. Chald.* ad vocem שבס *Sebbàtt*. Et ex Hebræis, præter loca citata ex vtroque Talmude, & מנו *Rabbòth*, ac prænotatos Rabbinos; etiam de eo agit Elias *in Tisbi* ad vocem סמבטיון *Sambattiòn*. Iuchassin pag. 155. Samuël שלום *Sciullàm* ibid. Abraham Peritzul in ארחות עולם *Orchòth olàm* cap. 9. 15. & 24. de quo nos suprà egimus ad num. 98. שלשלת הקבלה *Scialscèleth hakabbalà* pag. 37. b. Dauid de Po-thium, nos credere debeamus; quàm potiùs ex natura Torrentis, cuius aquæ, verosimiliùs est, dum Magri obseruauerat fluentes, tandem ad occasum Solis eas defecisse, ac alueum exsiccatum apparuisse? Sicque testimonium Magri iuuenis nouemdecim annorum, quando hæc obseruauerat, (vt ipsemet fatetur in prima fronte libri) nec satis benèque instructus in rebus naturalibus, nihil videtur probare. Antequam mendacij Iosephum historicum redargueret Magri, obseruare priùs ipse debuerat continuum fluxum fluminis per sex dies non interpollatos, tùm deinde totam quietem Sabbatinam, & hoc non vna, aut altera hebdomada, sed per longum tempus, ne huiusmodi fluxus, & quies ad aliam causam referenda esset, quàm ad naturæ prodigium. Cùm enim nihil horum præstiterit Magri, testimonium eius nullum est; sicut & Mercatorum, ac Messorum, quos idem Magri in testes adducit: illi namque cùm viatores, isti verò, vtpotè rustici, & agros tempore tantùm messis incolentes, quo de facili torrentes exsiccari, & superuenientibus impetuosis & repentinis pluuijs, quæ de mense Iunio accidere frequenter solent (die enim 21. Iunij substitit Magri ad ripam huius fluminis seù veriùs torrentis) iterum fluere sæpissimè cernuntur: falli, & fallere procul dubio potuerunt. Itaque cùm inter Arcas, & Raphanæas præter Eleutherum aliud flumen decurrere non conspiciatur, restat, vt si aliter aluei aquas effluere cerni contin-

Bello Iudaico loquens, ait: *Titus &c. conspicit autem in itinere fluuium cognitione diguissimum; is fluit medius inter Arcas & Raphanaeas Agrippae Regni ciuitates. Habet autem quoddam peculiare miraculum. Nam cùm sit quandoque fluit plurimis, neque meatu segnis, tamen interpositis sex diebus à fontibus deficiens, siccum exhibet locum videre. Deinde quasi nulla mutatione facta, septimo die similis exoritur: atque hunc ordinem semper eum obseruare pro certo compertum est. Vnde etiam Sabbaticus appellatus est, à sacro Iudaeorum septimo die sic denominatus.* Ipse, secundùm quod in Plinio legitur, *in Iudaea riuus Sabbathis omnibus siccatur*, mutauit verba Iosephi, & quòd Iosephus dixerat, *interpositis sex diebus à fontibus deficiens &c. Septimo die exoritur*, substituit: *Post sex dies septimanae eum à fontibus deficere, & exsiccari: septimo die sub finem eius, similis fluendo exoritur*, Fluuium autem suum Sambattionem ad quam regionem è Phoenicia transferre debeat planè ignorat; tandem cum reliquis ferè Iudaeis in hoc conuenit, quòd fluuius Sambattion sit ipsemet fluuius גוזן *Gozan* iuxta quem positi sunt Israëlitae in Hala, & Habor, 2. Reg. 17. 6. Hęc eadem sententia est R. Salomonis Iarchi in Isai. cap. 27. 13.

ובאו האובדים בארץ אשור וגו׳

Vbbàu haouedìm beèrets Asciùrr &c. *Et venient qui perditi fuerant in terra Assur* &c. ait:

לפי שנפוצו מארץ רחוקה לפנים מן הנהר סמבטיון קראם אובדים׃

Le- Pomis in צמח דוד *Tzèmach Dauid* ad radic. סמבטיון *Sambattiòn*. Menasseh Ben Israël *in Spe Israëlis*. Et Azarias de Haadomim, in lib. מאור עינים *Meor enàim*, cap. 13. qui de hoc fluuio, & decem Tribubus loquens totus authoritati Ionathanis Paraphrasi, Eldadis Danitae, cuiusdam fabulosi R. Dauidis in Italiam ex partibus Orientalibus venientis, (cuius fabulam deteximus, & confutauimus suprà num. 98.) & lib. 4. Esdrae cap. 13. innititur; quę omnia apocrypha cùm sint, & falsa, nullius sunt valoris, & auctoritatis. De loco autem quo hae Tribus transportatę fuerint, ita anceps est hic Auctor Azarias, vt nil certi ex eo haberi possit. Quamuis clarè Scriptura dicat 2. Reg. 17. 6. *Anno autem Nono Osee, cepit Rex Assyriorum Samariā, & transtulit Israël in Assyrios: posuitque eos in Hala, & in Habor, iuxta fluuium Gozan, in ciuitatibus Medorum*: ipse tamen, vbi, & in qua mundi parte haec loca sint, assignare non valet.

Menasseh Ben Israël tractatu quem inscripserat *De spe Israëlis*, & Angliae Parlamento dicauerat, putidissimi in eo continentur Commentarij de decem Tribubus Israëlitarum, quas in Americam ablegat, vbi de gentium Americanorum origine sententias prodigiosas, & hactenus inauditas effutit; multa de fluuio Sambatione congerit, & locum Iosephi Hebraei impudentissimè corrumpit, vbi enim Iosephus de fluuio Sabbathio lib. 7. cap. 24. vel cap. 35. editionis antiquae Venetae an. 1481. de

וכן נבאר מוצא נהר סמבטיון בגלילות האינדיאה הזאת העליונה בין נהרי גאניו״ס אשר בלשונינו גוזן וכו׳ ׃

Vechèn nibeèr motzè nahàr Sambattiòn beghalilòth t..india hazòth haalionà ben naharè Ganijùs, ascièr bilscionènu Gozàn. Vecullè. Id est

Et ita declarabimus reperiri fluuium Sambathionem in confinibus Indiæ superioris, inter flumina Gangis quod lingua nostra Vocatur Gozan, &c. Hinc patet tùm ex S. Hist. loco citato, tùm ex Rabbinorum placitis, *Gozan* esse fluuium, non regionem, vt putauit Cl. V. Lucas Holstenius in Epistola ad Nihusium de fluuio Sabbathio inter Symmicta Leonis Allatij. Cur enim regio illa, quæ Ptolomæo Gauzanitis est, nomen à fluuio Gozan sortiri non potuerit? Nomen, inquies, Gozan cuiquam fluuio apud Cosmographos Latinos, aut Græcos non inueniri impositum. At mirum id non videri, respondeo; cùm nomina rebus in æuum non permaneant, sed plerumque mutentur, corrumpantur, & omninò deperdantur: vnde verosimile est, nomen hoc Gozan, ex fluuij in regionis transijsse nomenclaturam. Itaque vltra hunc fluuium, quem Sabbationem esse volunt plerique Iudæi, etiam hodie in mulutudine maxima Iudæos ibi inhabitare, Reges habere præpotentes, & alia futilia sibi imaginantur, vt in suprà narrata Epistola Eldadis Danitæ videre est.

Abraham Peritzul in suo ארחות עולם *Orchòth olàm, Itinera mundi*, videns sibi improperari à Christianis, quòd Iu-

Lephi sceniphotzù meèretz rechokà lephanim min hannahàr, Sabbattiòn keraàm ouadim. Id est

Eò quòd dispersi fuerunt olim ex terra longinqua Vltra fluuium Sabbationem, Vocat eos perditos. Est etiam R. Mosis Ægyptij, teste R. Elia in Tisbi his verbis:

כי הוא נהר גוזן מן ויגו שלוים מן־־־חים ׃ במדבר יא׳ ׃ לא׳׃

Chi hù nehàr Ghozàn min; Vaijàghoz Saluim min-haijàm:

Quoniam ipse (Sambation) *est fluuius Gozan, ita appellatus, à* גז *Guz,* quo remouere de loco suo quippiam, & celeriter auellere significat, sicut accipitur Numer. cap. 11. 31. *Et recedere fecit* (auulsit) *coturnices de mari.* Vulg. *Arreptans trans mare coturnices detulit.* Qua si celeriter arrepti fuerint Israëlitę, & trans hunc fluuium dispersi. Vel (quod æquè placet Iudæis) vi huius fluminis saxa velociter reuoluantur, & loco suo amoueantur. Solum vnum Abrahamum Peritzolum adinueni, qui Sambationem fluuium distinguit à Gozan, & hunc asserit esse Gangem Indiæ flumen maximum. Verba eius sunt in ארחות עולם *Orchòth olàm* cap. 24.

היהודים היושבים על נהר גאניו״ש הוא נהר גוזן ׃

Halehudim haijoscenim al nehàr Ganijùs, hù nehàr Gozàn. Id est

Iudæi habitantes iuxta fluuium Gangem; ipse est fluuius Gozan. Sambationem enim fluuium infra Gangem constituit. Ibid. his verbis:

NIA ASSTRIA, *in medio ſpatij multorum montium*, *& longiſſimorum*; *& ibi reperiuntur Iudæi clauſi*. En primam Iudęorum ſtationem inter altiſſimos montes Coſmographis prorsùs ignotos! Sequitur in cap. 4. vbi de quodam Iudæo Rubbenita דוד Dauid nomine, qui ſua ætate ex illis regiónibus venerat, videlicet annis 45. antequam iſta ſcriberet, hoc eſt an. Domini 1524. de quo nos ſuprà ad num. 98 egimus, & fabulam de hoc R. Dauide confutauimus. Attamen quid de hoc R. Dauid in hoc cap. 4. dicat hic Auctor, referemus.

וזה כי היהודי ר״ל רוד ראובני הוה מכת שני השבטים לפי הנשמע מרבריו שאמר שהוא מן העומרים מיושבים במרברות החם כבני הרכבים באחליהם ומצכו במרכר הכור באשיאה מאיורי ולמטה מהם והלאה תשלום כל העשרה שבטים והם סמוך למרכרות ללכת לאמיקה וגורא אשר על ים סוף ולהם ולכולם יש מלכים ושרים ועמים רכים כחול אשר על שפת הים׃

Vezè chi halehudì (rotzè lomàr Dauid Reuueni) hazè miccàth ſcenè haſceuattim lephì haniſcmàa middeuaràu ſceamàr, ſcehù min haomedim mijoſceuìm bemmidbbarròth haèm chebenè haRechauìm beohaleèm Vmatzeùu bemidbbàr Chabbòr be Aſia maiore Vlmàtta mehèm Vehalà teſcialùm col haaſſarà ſceuattim, Vhèm ſamùch lemidbbarròth lalècheth la Amekà, VeGhùda, aſcèr al iam ſuph, Velahèm, Vlcullàm, ieſc Melachìm, Ve Sarìm, Vehammìm rabbìm chechòl aſcèr al ſephàth haijàm. Id eſt

Quando iſte Iudæus (id eſt Dauid Rubenita) qui ex congregatione duarum

Iudæi non habeant ampliùs Prophetam, Sacerdotem, Altare, Regem, nec vllam aliam Politiæ faciem, ſed quòd iam mille ſexcenti, & ampliùs anni ſint elapſi, nec hactenus conſolationem vllam de futuro Meſſia inaniter iam diù expectato habuerint; atque ſine vlla ſpe futuræ redemptionis miſerrimè relicti iaceant: vt ſolamen aliquod ſuæ genti ex remotiſſimis, & ferè ignotis regionibus afferat, in medium profert, vaſtiſſima Regna Iudęorum, non in vno loco, ſed per totam Aſiam, Africam, (& addit Menaſſe Ben Iſraël, etiam per Americam) longè latèque diffuſa, itá vt ex quatuor mundi partibus, tres ſubiectas eſſe Iudæis, venditat. Ait enim cap. 9. præfati libri reperiri in Aſia maiori Regnum Pericchæ maximum, vbi clauſi ſint Iudęi, his verbis:

ומלכות פיריקא הגרול והנפלא ארץ מרכרות ויערים גרולים וכשמים וחיות ועופות זרות עם ב׳ גלילות תורדין לצפון הנקרא סיקיטניאה איסירה בתוך משך הרים רבים וארוכים ויה ורים נסגרים שם וכו׳׃

V malchùth Perikà haggadòl Vehaniplà èretz midbbarròt. Veiaarìm ghedolìm Vbſamim, Vechaijòth, Veophòth zaròth im ſcenè ghelilòth haijoredìn letzaphòn hannikrà SKETTANIA ESERA betòch mèſcech harrìm rabbìm Vearuchìm Vi Ieudìm niſgarìm ſciam. Veculle. Id eſt

Et Pericche Regnum magnum atque mirabile, terram deſertorum, & ſiluarum ingentium, ibi reperiuntur aromata, feræ, & aues extraneæ. Duo ſunt illi confinia vocitata SCATHA-

vezeràa lo-tizràu, vechèrem lo-tittaàu, velò ijèh lachèm : chi baohalim teſceuù col-Iemechèm lemàan tichiù iamim rabbìm al-penè haadamà. aſcèr attèm Gharim ſciam. Id eſt

5. Et poſui coram filijs domus Rechabitarum ſcyphos plenos vini, & calices, dixique ad eos : Bibite vinum. 6. Et dixerunt : Non bibemus vinum, quia Ionadab filius-Rechab pater noſter præcepit nobis dicendo : Non bibetis-vinum vos, & filij veſtri vſque in ſeculum. 7. Et domum non ædificabitis, & ſementem non ſeretis, & vineam non plantabitis, nec erit vobis : ſed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus veſtris, vt viuatis diebus multis ſuper faciebus humi, qua vos peregrinamini ibi. Ex his patet Rechabitarum genus pauperrimum eſſe, & vagum; cuius ortum ex gentibus peregrinis vt potè à Iethro Moſis ſocero deſcendens, inter Iſraëlitas habitauit. Ionadab autem creditur eſſe is, de quo fit mentio in Sac. Hiſt. 1. Reg. 10. 25. 23. quòd ſi Tribus Iſraëliticæ illis comparantur, magnum Imperium habere credibile fuerit? Abſint nugæ à nobis.

Ab Aſia maiore tranſilit noſter Peritzul in Arabiam, & per itinera quibus ad Meccam itur, nos conducit in deſerta Arabiæ, ibi ſpectare nos iubet Reges, Principes, & populos multos Iudaicos, ſicut arenam maris. Iudæis igitur eos relinquimus numerandos, cum -

הבשמים והפלפל והסמים הפשוטים נקראים בלשון לתו שימפליצי וכל טוב הנמצאות בירם וכו׳ :

Hab-

rum Tribuum erat, quemadmodum ab eodem audiuimus; dicebat enim, eum vnum ex illis fuiſſe, qui habitant in deſertis, ſicut faciunt Rechabitæ in tentorijs; ſtant in deſerto Chabòr in Aſia maiore. Et infrà : *Ab illis & vlterius proſperitate fruuntur omnes decem Tribus, quæ iunctæ ſunt deſertis quibus itur ad Meccam, & Godam, ad oram maris rubri. Habent Reges, Principes, & populos multos ſicut arenam, quæ eſt in littore maris.*

En Iudæos regnantes in Aſia maiore, ſed in deſertis locis ad inſtar Rechabitarum, qui pauperrimi ſunt, & regulam à Ionadab filio Rechabi diligentiſſimè obſeruant, quæ in quatuor præceptis conſiſtit. I. Ne bibant vinum. II. Ne colant agros. III. Ne ſeminent, neque vineam plantent. IV. Ne domos ædificent, ſed in tentorijs degant ſemper mobiles, nunquam ſtabiles. Hæ quatuor regulæ Rechabitarum deſumuntur ex Ieremia cap. 35. 5. 6. 7. vbi dicitur :

5. ואתן לפני בני בית־הרכבים גבעים מלאי׳ יין וכסות ואמר אליהם שתו־יין : 6. ויאמרו לא נשתה־יין כי יונדב בן־רכב אבינו צוה עלינו לאמר לא תשתו־יין אתם ובניכם עד־עולם : 7. ובית לא־תבנו וזרע לא־תזרעו וכרם לא־תטעו ולא יהיה לכם כי באהלים תשבו כל־ימיכם למען תחיו ימי׳ רבים על־פני האדמה אשר אתם גרים שם :

5. Vaettèn liphnè benè Veth-harrechauim gheuiim meleim ijàin, vecoſsòth · vaomàr alèm ſcethà-ijàin. 6. Vaijomerù lo niſcté-ijàin : chi Ionadàb Ben-Rechàu auìnu tziuà alènu lemòr : lo tiſcttù-ijàin attèm vunechèm ad-olàm. 7. Vuàith lo tiunù,

ביבשה היא האינדיאה הגדולה נצטרך לחזור
ברשונה כסדר הזה ונאמר כי אחר, מעבר הגולפו
הנזכר ילכו ויגיעו ליבשת מחוז גליל לאמ״יק
אשר קרוב לים הודו ׃ ואם ירצו לעלות בגליל
הזה העליון אשר ביבשה הזאת שם ימצאו מדברות
גדולות וגם ישובים מהיהודים היושבים על נהר
גאנגי״ום הוא נהר גוזן כאשר כבר כתבתי על זה
וכמו שנתבאר לנוצרים ׃ וכן כתוב בספרים
החדשים כי בגלילות האלה אשר למעלה מגבולות
לאמ״יק וכן למעלות ממדברות קליק״וט נמצא שם
יהודים רבים לאין מספר ומלכות מלכים רבים
להם ונבדלים ורחוקים אלה מאלה היינו בין יהודי׳
אשר למעלה מן לאמ״יק ובין היהודים למעלה על
קאליקוט כי יש מהלך רב ביניהם ׃ אולם בין האיים
אשר בתוך ים הודו אין קצה למספרם ולהם בים
וביבשה עושר זהב ובשמים וכו׳ ׃

Omnàm lebeèr perastòth harresciòth ascèr al sephàth haijàm Hòdu veijàm Okianòs hazè, vaascèr lemàala mehèm beijabascià, hi ha India haghedolà neitzràch lachazòr berisciona casèder hazè, venehemàr chi achàr meèuer hagòlfo hannizcàr ielechù vehighiùu leiabasciàth machòz ghalìl la Mecca ascèr karùu leiàm Hòdu. Veim irtzù lealòth beghalìl hazè haeliòn ascèr beiabascià hazòth sciàm iematzeù Midbbarròth ghedolòth veghàm ie sciuuìm mehaIcudìm haijosceuim al nehàr Gangiòs hù nehàr Ghozàn chaascèr cheuàr chatàuthi al ze, vecmò scenithbeèr leNotzrìm. Vechèn chatùu bisphàrim hachadascìm chi beghalilòth haèlle ascèr lemàala migheuulòth la Mecca, vechèn lemaalòth memidbbarròth Kalikùth nimtzà sciàm Iehudìm rabbìm laèn missppàr umalchùth Melachìm rabbìm laèm, veniudalìm verachokìm èlle meèlle haijnu ben-

Habbesamim vehappilpèl vehassamìm happesciutsìm nikraim bilsciòn loèrz, semplici, vecòl tòu hannimtzaòth bijadàm. Id est

Aromatibus, pipere, simplicibus medicamentis, omnibusque alijs bonis, quæ in manibus illorum sunt, vt ibi subiungitur.

Ex Arabia in קאליקוט *Kalikùt*, Calicut secedit Peritzul, & in Insulis maris Oceani maximam Israelitarum multitudinem nobis spectandam exhibet ad cap. 16. vbi ait:

ובאיים הים אשר סביב בים הגדול ההוא אשר
לפי הנמצא כתוב בספרי המלחים הם יש יותר
מאלף ות״ק איים ויש שם גם כן יהודים רבים באיים
ההם בקצתם ׃

Vbeiìm haijàm ascèr sauiu baiàm haggadòl hahù ascèr lephì hannimtzà cathùu besiphrè hammallachìm hahèm, iesc iòther meèleph ve 500 Iìm, veiesc sciàm ghàm chèn Iehudìm rabbìm baiìm hahèm beketzethàm. Id est

Et in Insulis maris, quæ sunt per circuitum in mari magno (Oceano) *vt enim scriptum reperitur in libris Nautarum, ea excedunt numerum mille & quingentarum Insularum; ibi insuper, & in illarũ confinijs reperiuntur Iudæi in magna copia.* Quin ab Insulis in aridam descendens, per Indiç vastissimas regiones peragratur, vbi (si ipsi credendum esset) non minorem multitudinem Hebræorum nobis visendam proponit. Eius verba, quæ in cap. 24. eiusdem libri habentur, talia sunt:

אמנם לבאר פרטות הראשיות אשר על שפת
הים הודו וים אוקיינוס הזה ואשר למעלה מהם

nas, terrasque continentes citra, & vltra Gangem repletas infinita Iudæorum multitudine, secundùm quòd iste gloriosus Iudæus imaginatur; & sulphuris, ac fragminum vitreorum venditoribus, atque interpolatoribus suis, ineptias istas, & nugas nugiferulus diuendit. Non tamen his contentus, pergit vlteriùs, & ad cap. 25. Asiam cum Africa confundens vbiq; Iudæos, Iudæorumque dominatum disseminat, aitque:

שהפריטֵ״גיאני הוא נמצא למעלה בקאליקוט ביבשה במדינות העליונות הרחוקות מהים ׃ והאת ראיה אמתית וידיעה מפורסמת על היהודי׳ הנמצאי׳ שמה בקרוב אל פריטי׳ גיואני כאשר שמענו כל ימינו מפי הכומרים השחורים אשר באו ובאים כל היום ומגידים בבירור מציאות יהודים רבים אצלם׃ ואלה הכומרים יש ברומה בת אחת ממספר קרוב לשלשי׳ יושבים בבמה חדשה נתיסדה מחדש לשמם׃ וכל אלה שמעתי מאנשים חכמים אשר היו בקליקוט בשני ימים בשני פעמים והגידו הנה לפני הרוכוס אירקילוס בהיום פה פירארה ענין קליקוט ולאמיק והפריטי גיואני וגם רוב היהודים הנמצאים שם ומלביהם ומעשיהם וכו׳ ׃

*ScichaPretegiàne hù nimtzà lemàala beKal.kùt beiabascià bemedinòth haalionà harechukòth mehaiàm, vezòth rahaià emethith vidiàha miporsèmeth al haIeudim hanimtzaim sciàmma bekarùu el Prete Giuàne caascèr sciamàanu col iemènu mephì haccumarim hascechorim ascèr bàu, vbaim col haijòm vmghidim bebarùr metziùth Iehudim rabbim etzlàm. Veèlle haccumarim iesc beRoma bath achàth mimisspàr karùu lisclosc̀im ioscenim babamàh chadasciàh nithiasedà mechadàsc lisc*ben Iehudim ascèr lemàala min laMecca, vben haIeudim lemàala al Kalekùth, chi ièsc mahalàch ràu benehèm. Vllàm ben haiim ascèr betòch iam Hòdu en ketzà lemisspàrm, velahèm baijàm vuiabascià ascèr zahàu vbesamim vecullè*. Id est

Sanè ad declarandum particularia capita (promontoria) *quæ sunt ad oram maris Indici, & maris Oceani istius, & quæ sunt loca in aridam India magna, necesse est regredi ad principia secundùm hunc ordinem. Et dicemus: quia vltra pelagum (vulgò Golfo) iam dictum, ibunt & pertingent in aridam ad portũ confinij Meccæ, quod propè mare Indicum est. Et si voluerint ascendere ad istud confinium supremum, quod est in terra ista, ibi inuenient deserta magna, & etiam habitacula Iudæorum sedentium iuxta fluuium Gangis, iste est fluuius* גוזן *Gozàn, quemadmodum iam de eo scripsi, & notum est Christianis. Ita enim scriptum est in libris nouissimis, quòd in confinijs, quæ sunt supra confinia Meccæ, & supra deserta Calicut, ibi reperiantur plurimi Iudæi absque numero: & Reges multi, regnant ibi; at sunt sibi ad inuicem diuisi, videlicet distantia magna est inter Iudæos, qui sunt supra Meccam, & inter eos, qui sunt supra Calicut. Veruntamen inter Insulas, quæ in medio Indici maris sunt, non est finis numero* (Iudæorum) *& tam in mari, quàm in arida sunt ditissimi auro; & aromatibus, &c.* Ecce omnes Insulas Pelagi Bengalæ, seù maris Gangis, & Archipelagi S. Lazari, omnesque Insulas Philippi-

à veſte atra quam geſtant, כומרים שחורי׳ *Cumarìm ſciachurìm*, *Sacerdotes atratos*; quamuis vox ipſa כומר *Cumàr*, ſine alio additu, Idolorum ſacrificulos atratos exprimat, vt omnia Hebraica Lexica, cum Dauid de Pomis in צמח *Tzèmach* ad rad. כמר *Chemàr* inter dictiones extraneas oſtendunt. Ita inquam in *Tzèmach* citato legitur:

כומר בימי קדם היו קוראין לכהן של אלילים כומר וכו׳ ׃ ורבים אומרים שהוא לשון שחרות וכו׳ ׃ לפי שהיו לובשים שחורים ׃

Cumàr bimè kèdem haiù korein lechoèn ſcèl elilìm Cumàr vecullè. Verabbìm omèrim ſcehù leſciòn ſcecharùth, vecullè. Lephì ſcehaiù loueſcìm ſcechurìm. Id eſt

Antiquitùs Sacerdotes Idololatriæ כומר *Cumàr appellabant*, &c. Et poſt pauca: *Multi aiunt vocem iſtam nigredinem ſignificare*, &c. *eò quia nigris veſtibus induti erant*. Nihilominus, quia hodie in probrum Chriſtianæ religionis omnes Sacerdotes tam ſeculares, quàm regulares, hoc ignominioſo vocabulo כומרים *Cumarìm* vocant; Sacerdotes ſeculares, & Clerici regulares, quia pullo indumento incedunt, vocem שחורים *Scechurìm* voci כומרים *Cumarìm* addunt. His itaque vocibus maledictis vtitur hic Auctor, cùm nominare vult Sacerdotes Societatis Ieſu. Cuius nomen, quod eſt ſuper omne nomen, & in quo omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, hic Apella nominare renuit, ſed ſub vocabulo שמם *ſcemàm*, *nomen eorum*, reticet. Hæc quoad phraſim obſeruata ſun-

mechadàſc liſcmàm. Vecòl èlle ſciamàathi meanaſcìm chachamìm aſcèr haiù beKalikùt biſcnè iamìm biſcnè peamìm vehighìda ènna liphnè haDucòs Erkelòs chehaijòm, po Pherrarà iniàn Kalikùt, velaMèk, vchaPrete Giaane, veghàm ròu haIcudìm hannimtzaìm ſciàm, vmalchehèm, vmaaſſchèm, vecullè. Id eſt

Iſte Preto-Ioannes inuenitur ſupra Calicut in arida, in prouincia ſuperiore à mare longinqua: & hæc eſt vera probatio & nota, & manifeſta, Iudæos eo loci reperiri prope Preto-Ioannem, quia audimus ſingulis diebus à Sacerdotibus nigris (Societ. Ieſu) *qui vadunt, & reuertuntur quotidie* (ex illis partibus) *& clarè referunt, in illis regionibus plurimos Iudæos reperiri. Et iſti Sacerdotes Romæ habent vnam ſocietatem, numero fermè triginta* (virorum) *habitantium in Templo nouo, nuper dedicato nomini iſſorum* (Ieſu). *Iſta omnia audiui à viris ſapientibus, qui pluriès fuerunt in Calicut, & coram Duce Hercule, qui hodie hic Ferrariæ* (dominatur) *ea, quæ in Calicut, Mecca, & apud Preto-Ioannem* (viderunt) *& etiam de multitudine Iudæorum, Regumque ipſorum, & illorum geſta narrauerunt.* &c.

Non magni facio contumelioſarum vocum vſurpationem in exprimendis nominibus Sacerdotum Chriſtianorum, atque Templorum; cùm ab hoſtibus, & Chriſti nominis oſoribus, nihil, niſi contumelioſum & maledicum expectari poſſit. Vocat itaque noſtros Sacerdotes כומרים *Cumarìm*, & Sacerdotes Societatis Ieſu,

gnare, & illius Imperio tres alios Iudæos Reges parere, narratur his verbis:

ואל תקשו עלי שאני כותב לכם המלך הגדול כי יש תחת ידו דניאל המלך ויש תחת ממשלתו שלש מלכים וכו׳:

Veàl tikſciù alài ſceanì cothèu lachèm hamMèlech haggadòl, chi ieſc tàchath iadò Danièl hamMèlech, veièſc tàchath mamſcelthò ſceloſc Melachìm, veculle. Id eſt

Neque contrarietis mihi, ſi ego ſcribo vobis, de Rege magno, quoniam eſt ſub manu Danielis Regis; ſub poteſtate enim ipſius tres Reges manent. Ibi etiam fit mentio de fluuio Sabbatione, cuius originem, & naturam aſſignat hoc modo:

ודעו שכל כך ארצי היא גדולה שאני איני יודע כל הנפלאים שיש בה: ודעו כי מזו הים של אבנים בא נהר שיוצא מגן עדן והולך בינינו ובין הארץ הגדולה של המלך הגדול דניאל מלך היהודים: וזה הנהר הולך כל ימי השבוע ובשבת איננו זז ממקומו עד יום ראשון שטב לאיתנו: וכשזה הנהר מלא על כל גדותיו מביא אבנים יקרות הרבה מאד וכזה הנהר לא יש בא מים: וכל מה שהוא מוצא הכל מביא אל הים אורינטו ולא יש אדם שיוכל לעבור כי אם בשבת: אבל אנחנו נותנין משמרות כמעבר שאם היהודים יכולים לעבור יעשו היזק גדול בכל העולם בנוצרים ובישמעאלים ובכל אומה ולשון שתחת כל השמים כי אין אומה ולשון שיוכל לעמוד בפניהם: אבל אני יש לי בזה המחוז ששה עשר מדינות בנויות מאבני׳ גדולות ובצורות ויותר חזקים שבכל העולם ומעיר לעיר מהלך חצי מיל: ויש לי בכל עיר מאלו אלף פרשים ועשרת אלפים רגלי ועשרת אלפים תופשי קשת לשמור החרים ומקום המעברות שלא יעברו היהודים כי הם כל כך רבים שאם יכלו לעבור ילחמו עם כל העולם

ſunto. Ad rē quod ſpectat. Quis non videt in Geographicis ignorantiā omninò ſupinam huius Auctoris? Quiſnam vnquam ſanæ mentis eſt, qui Preto-Ioannis Regnum, vaſtiſſimumque Imperium ſupra Calicut collocauerit? Omnibus tabulas Geographicas intuentibus manifeſtiſſimè liquet, Calicut in Aſia maiori, Regni Malabar Vrbem præſtantiſſimam eſſe, cuius Rex *Samory* incolis, id eſt *Summus Imperator*, ac *Deus in terris* vocatur, teſte Cluuerio. Preto-Ioannes autem, ſeù *Presbyter*, ſiue *Pretioſus Ioannes*, vulgò *Prete Gianni* in Abiſſinorum prouincia Africæ vaſtiſſima regnat, de quo nos fuſiùs ſupra ad num. 98. egimus. Sed quid mirum! cùm huius culpæ reus quoq; ſit mendaciſſimus ille Auctor Epiſtolę פישטרי גיואן *Peſcetre Gioan*, id eſt *Preto-Ioannis*, quæ ſcripta fingitur Papæ Romano, cuius exemplar excuſum Conſtantinopoli apud me habeo. Huiuſmodi autem Epiſtola ex India fingitur ſcripta, ex cuius regionis longinquitate occaſionem arripuit tabulas ferè inauditas ſcribendi, hominum, varias, monſtroſaſque ſpecies Gigantum, Pigmeorum, Amazonum, Phaunorum, Centaurorum, Phœnicis, & aliorum id genus non pauca. Ibi ergo maria, & flumina pretioſorum lapidum referta, aromatum, & ſimplicium medicamentorum quantitas incredibilis, Iudæorum inſuper multitudo, robur, & imperium tantum, & tale, vt narratu difficile propemodum ſit, proſtant. Ibi Danielem quendam Iudæum re-

karòth chemò ſceanàchnu mithkanim bathènu bcauanim tzeuuhim; vecullè. Id eſt

Et ſcitote quod vſque adeò terra mea eſt magna, quod ego (loquitur Preto-Ioannes) *omnia mirabilia, quæ in ea reperiuntur, penitùs ignoro. Præterea ſcitote, quòd ab iſto mari lapidum* (de quo ſupra egerat) *oritur quidam fluuius, qui egreditur de horto Eden* (Paradiſo voluptatis) *& decurrit inter nos, & inter terram magnam, magni Danielis Regis Iudæorum. Et iſte fluuius fluit omnibus diebus ſeptimanæ, & in Sabbato non mouetur de loco ſuo vſque ad diem primum, quo reuertitur ad curſum ſuum. Et cùm iſte fluuius plenus eſt ſuper omnes ripas ſuas, adducit lapides pretioſos multos valdè, & in hoc fluuio nullæ ſunt aquæ, ſed quicquid inuenit adducit in mare Orinothum: neque homo reperitur qui poſſit tranſire illum, niſi in Sabbatho. Verùm nos ponimus cuſtodias in tranſitu; nam ſi Iudæi poſſent tranſire facerent magnum damnum in toto mundo, Chriſtianis pariter, Iſmaëlitis, & omnibus nationibus, & linguis, quæ ſub cælo ſunt. Quoniam non eſt natio, & lingua, quæ ſtare poſſit coram eis. Verùm, ego ob hanc cauſam habeo munimentum, ſexdecim ciuitatum ædificatarum lapidibus magnis, & munitarum, ac potentiorum cæteris, quæ ſunt in mundo; & de Vrbe ad Vrbem eſt ſpatium ſemiſſis milliarij. Et in vnaquaque ex illis habeo mille equitum, decem millia peditum, & viginti millia apprehendentium arcum ad cuſtodiendum montes, & locum tranſitus, ne Iu-*

הקולם וירעו שאם אנו יש לי עיר מבצר אחת יש למלך הגדול מלך דניאל עשרה ויש להם כל כך זהב ואבנים יקרות שמתקנין בתיהם באבנים יקרות כמו שאנחנו מתקנים בתינו באבנים צבועים: וכו';

Vuùu ſcecòl chàch artzì hi ghedolà ſceanì enì iodèah col hanniphlaìm ſcè ieſc bàha. Vdùu, chi mezò haijàm ſcèl auanìm bà nehàr echàd ſceiotzè meghàn E'den, vecholèch bencèm vben haàretz haghedolà ſcèl ham Mèlech haggadòl Daniel Melèch haIehudìm. Vezè hannahàr holèch col iemè haſciauùah vuSciabbàth enò zàz mimmekomò ad iom riſciòn ſceſcèu leethànu. Veſcè ze hannahàr melò al col ghedothàu meuì auanim Iekaròth arbè mèòd, v bazè hannahàr lo ieſc bò màim; vecòl ma ſcehù motzè, haccòl meuì el haijàm Orinoto, vclò ieſc adàm ſceiachàl laauòr iaaſsù haijèzek ghadòl becòl haolàm beNotzrìm vbeIſmaëlìm vucòl humà, veleſciòn ſcethàchath col haſciamàim, chi en humà, veloſciòn ſceiuchàl laamòd liphnehèm. Auàl anì ieſc lì bazè hammachòz ſciſcià aſsàr meddinòth banuijòth meauanim ghedolòth vutzuròth, veiòther chazakìm ſcebecòl haolàm, vmeìr laìr, mahalàh chatzè mil. Veièſc li becòl ir mèllu èleph Paraſcìm veaſsèreth alaphìm raglè, vehaſsèreth hallaphìm topheſcè kèſceth liſcmòr haharrìm vmakòm hammaauarùth ſcelò iaauerù haIehudìm, chi em col càch rabbìm, ſcèim iechelù laauìr ilchamù im col haolàm: Vdù ſcèim anì ieſc li ir meuàtzèr achàth ièſc lemèlech haggadòl mèlech Danièl aſſarà; Veièſc lahèm col càch zahàu veauanim ickaròth chemò ſceanàchnu ſcemithkanin bathehèm beauanim ie-

lem arantem, metentem, & semper aliquid molientem, quòd nec seruos, nec ancillas habeant. Aratio, & messis non referri debent ad filios, nepotes, & sobolem, sed ad viros Tribus Mosis, qui quidem cùm seruos, & ancillas non habeant, sibimetipsis arant, & metunt. Aliud: vbi hebraicè legitur infrà post pauca.

ועוד יש אצלם כסף וזהב הרבה מאד ויזרעו פשתן ומגדלים תולעת שני ועושים בגדים נאים ומעילים, והם כיציאת מצרים כפלים וכפלי כפלי עד אין קץ:

Vòd iesc etzlàm chèseph vezahàu arbè meòd, Vaizreùu piscthàn, Vmagdelim tholàath sciani, veossìm beghadim nahim Vmeilim. Vehèm cheietziàth Mitzràim chephalìm, vchphelè chèphalìm ad en kètz. Id est

Prætereà reperitur apud eos argentum, & aurum multum nimis, & serunt linum, nutriunt Vermes sericos, & faciunt Vestes speciosas, & pallia. Et sunt duplo plures, imò plures, & plures in infinitum, quàm fuerint illi, qui egressi sunt de Aegypto. Ita nos vertimus, at Genebrardus vertit:

Porrò apud eos magna est auri, & argenti copia. Serunt linum, educant vermes sericos, conficiunt speciosissimas Vestes, & tunicas instar Aegyptiacarum duplices, & semel atque iterum duplicaeas, absque numero. Non loquitur textus de tunicis Ægyptiacis, sed de multitudine Hebræorum, qui multò plures dicuntur vltra fluuium Sabbationem reperiri, quàm fuerint illi, qui egressi sunt de Ægypto, itaut vllo modo nequeant numerari. Hoc *Iudæi transire possint, cùm plurimi sint; quòd si transire possent, pugnarent contra Vniuersum mundum. Insuper scitote, quòd si ego habeo vnam ciuitatem munitam, Rex magnus, Rex Daniel, habet decem. Et insuper habent* (Iudæi) *aurum, & lapides pretiosos, & possident domos lapidibus pretiosis, sicut & nos possidemus* (ædificamus) *domos nostras lapidibus coloratis,* &c. Hactenus Epistola Preto-Ioannis ad Papam Romanum de fluuio Sabbatione, Iudæis clausis, & illorum Imperatore Daniele, quæ, quàm fabulosa sint, nemo est, qui non videat.

Porrò Epistola Eldadis Danitæ de Iudæis clausis, eorumque in Æthiopia Imperio eleganter versa fuit in Latinum à Doctiss. Viro G. Genebr. & in fine Chronologiæ Hebræorum pag. 53. editionis Parisiensis in fol. an. 1600. excusa reperitur; in qua tamen quędam loca translata non respondent Hebræo textui, de quibus vnum aut alterum exemplum afferemus.

Num. III. vbi in textu Hebraico legitur:

ויראה לנפשם בנים ונכדים וצאצאים והם חורשים וקוצרים לפי שאין להם עבדים ושפחות,

Vaijrà lenaphsciàm banim vnchedim vetzeetzaim; Vchèm chorescim, Vekotzerim, lephì sceèn lahèm auadim vesciphchòth.

Et videt (Pater) *animas suas, filios, nepotes, & pronepotes. Et ipsimet arant, & metunt, quia non habent seruos, nec ancillas.* Ita nos vertimus; Genebrardus verò hoc modo legit: *Videt pater filios, nepotes, & sobo-*

prænotatum. &c. Annus autem 4640. est annus Christi 880. quo anno credit Mar Tzèmach Eldadem conspectum fuisse à Iudæis 403. annis priùsquàm Epistolam ipsemet scripsisset ad Hispanos Iudæos. Ista tam enormis differentia 403. annorum in eodem homine, eiusdem hominis cum sua Epistola fictionem, & falsitatem arguit. Vide *Scialscel. hakab.* loco citato, vbi multa de Eldade Danita, & fluuio Sambatione affert, & inter alia à nobis recensita, addit circa eiusdem flumen היה שם אפילו הר של ברזל *Haiàh sciàm aphilù har scel barzèl.* i.e. *Esse ibi etiam montem ferreum*, &c. hoc est, præter flammam die Sabbathi accensam, per quam prohibetur accessus ad fluuium, etiam circà eundem extat quidam mons ferreus, quo omninò præcluditur transitus illius. Nugæ omnes.

Tandem in eadem Epistola huius Eldadis genealogia describitur, quæ est talis:

אלדד בן מחלי בן יחזקל בן חזקיה בן עלון בן אבנר בן שמעיה בן חפר בן חור בן אלקנה בן חלל בן אפרים בן טוביה בן פרת בן עינן בן נעמן בן טעם בן טעמי בן אונם בן גאול בן שלר בן כלב בן עסרם בן רורום בן עוברי׳הו בן אברהם בן יוסף בן סשת בן יעקב בן כפור בן אריאל בן אשר בן איוב בן שלם בן אליהוא בן אחליאב בן אחיסמך בן חושי׳ בן דן בן יעקב אבינו :

Eldàd Ben Machali, Ben Ezechielis, Ben Ezechiæ, Ben Halòn, Ben Aunèr, Ben Scemaiàh, Ben Chaphàr, Ben Chùr, Ben Elchanà, Ben Hillèl, Ben Ephràim, Ben Tobiæ, Ben Peràth, Ben Onàn, Ben Naamàn, Ben Ta-

Hoc euidenter patet ex ipsa simplici textus inspectione, in quo periodus de vestibus alia est, & omninò distincta à subsequenti de multitudine Hebræorum, quæ cum ijs, qui de Ægypto egressi sunt, comparatur. Cætera vtpotè minoris momenti, sine maiori animaduersione relinquimus; non enim omnia ad amussim reuocanda, & corrigenda; sed aliquid relinquendum ijs, qui post nos venturi sunt, qui & alios, & nos pariter castigabunt.

Quo autem tempore hæc Epistola scripta Hebraicè fuerit, non ita certò liquet, vt de eo dubitari minimè liceat. Ex eadem circa finem legitur:

שגר איגרות הללו מר אלדד זה לספרד ש.ת ארבעים ושלש :

Sciaghàr Igheròth hallàlu Mar Eldàd ze leSepharàd scianàth arbaim vsclòsc. Id est

Misit has Epistolas Dominus Eldad in Hispaniam, anno quadragesimo tertio: nempè quinti millenarij à creatione mundi, qui respondet anno Christi 1283. Ghedalia verò Aben Iachiæ in lib. *Scialscel. hakab.* pag. 37. b. ex מר צמח *Mar Tzèmach* ita refert:

דעו כי יש לנו בקבלה מרבינו יצחק גאון שבשנת כמו רת״רם ראו אלדד הנזכר וכו׳ :

Deù chi iesc lànu bekabalà meRabbènu Itzchàk Gahòn scebescianàth chemò arbaà elaphìm sciscià meòth vearbaà reù Eldàd hannizchàr, vecullè. Id est

Scitote nos habere traditionem à Magistro nostro Isaaco Gahone, quòd circa annum 4640. viderunt Eldadem

eo contineri peregrinationes ipsius, clarè colligitur (ex his, quæ de Eldade nos diximus) Plantauitium nunquam hunc librum vidisse, sicut nec alios in illo libello *Verborum dierum Mosis* contentos; in quo libello idem Plantauitius cum Eldade Danita librum Tobiæ cum alijs, quos suo loco referemus, coniunctim circumferri asseuerat. Quòd autem libellos huiusmodi non viderit, etiam inditium est, eundem Tobiæ librum (vulgaribus, ac idiotis omnibus notissimum) pro alio libro prorsùs incognito accepisse; cùm de eo ita loquatur: *Tobi ben Tobiel, seu Historia insignis cuiusdam Viri nomine Tobi ben Tobiel*. &c. credens profectò alium quendam Tobiam diuersum ab eo, cuius extat inter Sacros Codices Historia.

Hæc Epistola Eldadis reperitur inter supradicta Opuscula דברי הימים של משה *Diurè haijamim scel Moscè*, *Verba dierum Mosis*, quę omnia excusa sunt anno mundi לפ׳ 304. min. supput. Christi 1544. apud Cornelium Ben Baruch אדיל-קינר *Adel-Kenad*, & apud Io: de Gara studio, & diligentia R. Nisìm Susan an. 5365. Christi 1605. in 8.

De historia verò huius Eldadis fit etiam mentio ab Abrahamo Aben Ezræ in Commentarijs super cap. 2. Exodi circa finem, quæ ab eodem reprobatur. Vide sis in *Mikrà ghedolà* Tomo 1. pag. 58. editionis Venetæ apud Bragadin. anno לפ׳ 377. min: supp. Chr. 1617. in folio.

אלוואמאת

Taàm, Ben Taamì, Ben Onàm, Ben Gaùl, Ben Scialad, Ben Calèb, Ben Amràm, Ben Doròs, Ben Oudia, Ben Abrahami, Ben Iosephi, Ben Mosis, Ben Iacobi, Ben Cheppur, Ben Arielis, Ben Asser, Ben Iobi, Ben Salem, Ben Eliu, Ben Aholiab, Ben Achisamàch, Ben Chuscìm, Ben Dan, Ben Iacobi patris nostri.

Ex his quæ in medium de Eldade Danita attulimus, manifestè liquet quid in ipsius Epistola contineatur; continetur enim status decem Tribuum, vltra flumina Æthiopiæ secundùm fabulosam illius narrationẽ, prælia, quæ contra finitimas gentes gerunt, mutuus amor, quo inter eos pax summa fouetur, impossibilitas indè exeundi, vndè Iudæi clausi dicuntur, æqualis ad eos accedendi, obstantibus lapidibus, ferreo monte, igne.

Plantauitius tamen in sua Bibliot. Rabbinica num. 55. in אלדד הדני *Eldad Danita* dicit: *Liber hic fusè describit peregrinationes per totum ferè terrarum Orbem huius Eldadis Danitæ. Quis autem ille fuerit, & quo tempore vixerit, &c. dicere non possumus, cùm non sit nobis aliundè notus, quàm ex Indice expurgatorio Romano.* Infra verò ad num. 121. in libro דברי הימים של משה *Diurè haijamim scel Moscè Verborum dierum Mosis*, inter alios libellos ibi repertos, etiam numerat hunc librum Eldadis Danitæ, de peregrinationibus eius. Et reuera inter alios libellos, qui ab eo ibi connumerantur, reperitur etiam iste Eldad Danita; sed vtrobique cùm dicat, in

III. Disputat id, quod dicunt Philosophi, videlicet, quòd mundus sit effectus Dei.

IV. Ostendit Sapientum debilitatem in eo, quòd dicunt, mundum agentem habere.

V. Ostendit Philosophorum debilitatem in eo, quòd putant probauisse de Dei vnitate.

VI. Ostendit eorum errores super Dei scientiam.

VII. Cassat id quod dicunt videlicet, quòd ipse Deus non communicat cum aliquo in genere, nam ab eodem differt in differentia.

VIII. Ostendit ipsorum debilitatem in eo quod dicunt, putantes Dominum esse simplicem absque aliqua quidditate.

IX. Ostendit debilitatem eorum in eo, quòd opinantur Dominum non esse corpus, neque corporeum.

X. Ostendit debilitatem eorum in eo, quòd meditantur probare videlicet, quòd Dominus sciat genera & species modo vniuersali.

XI. Ostendit errores eorum in eo, quòd dicunt, quòd Dominus secundùm seipsum sciat.

XII. Cassat opiniones ipsorum in eo, quod dicunt, quòd Dominus particularia ignorat.

XIII: Ostendit ipsorum errores, in eo, quòd opinantur, videlicet, quòd cœli sint animati, & Deo glorioso obedientes contemplando.

XIV. Declarat illorum errores, in eo, quòd dicunt, quòd motor orbium mouendo, propriam habeat voluntatem erga quædam desidera-

קנג׳ אלוואמאת אלגזל ערבי חבר בלשונו ספר

מאוני צדק על מדות הנפש ונעתק ללשון עברי ע״רבי אברהם בר חסדאי עיין לעיל סמן ס״ג : ויש אלגזל אחר הנקרא קלונימון עברי חבר חבר ספר הרס הפילוסופים וכנגד אותו הספר עשה המנות ל׳ נמצא בלשון ערבי וגם נעתק ללשון לטין וקצתו עברי סמן אלף ושלש מאות ספרים ושנים לביאת משיחנו בעיר פרגם :

193 ALVAM'ATH ALGAZE'L Arabs, scripsit Arabicè

מאזני צדק: *Mozne tzédek*, *Lances iustitiæ*, seù *Statera iusta*, tit. ex Leuit. 19. 36. Liber moralis est, in Hebræum versus à R. Abrahamo Bar Chasdai, de quo supra n. 63. Est & alius

ר׳ אלגזל קלונימון עברי *R. Algazèl Kalonimòn* Hebræus, qui הרס הפילוסופים *Hères happilosophìm Destructionem Philosophorum* scripsit. Vbi de Philosophorum opinionibus circa existentiam mundi disputat. Contra hunc scripsit Auerroes *Destructiones destructionum*, vel *Duas impugnationes* in Librum prædictum. Reperiuntur mmssc. in Bibliotheca Vaticana ex Pergam. antiquo in fol. ordinario sub num. lib. Latin. 2434. vbi dicit, quòd in eo Algazelis libro multa dubia periculosa posuerit, & multas subtiles atque nobiles difficultates. In ijsdem ostendit idem Auerroes Algazelis debilitatem, Philosophorum rationibus in probando efficientiam mundi, & alia hoc ordine:

I. Vtrum mundus sit ab æterno.

II. Vtrum mundus sit sempiternus in futuro.

ta, & separata.

In hoc eodem libro Algazelis, & Commentarijs Auerrois multi reperiuntur errores, qui ab Eymerico recensenrur in Direct. Inquisit. parte 2. quæst. 4. pag. 254. & 255. In Latinum fuit translatus à Callo, seù Calo Hebrço in Ciuitate Arelatis XVII. Aprilis anno ab Aduentu Chr. 1328. Excusus etiam reperitur Venetijs anno Domini 1560. in 8. in Tom. X. Operum Aristotelis cum expositione Augustini Niphi, vbi diuersus ordo ab eo quem ex Cod. Vatic. attulimus, adnotatur. Vide קאלו קאלונימוס *Kalò Kalonimos*.

קצד **אלחסידי** חבר ספר הגורלות ;

194 ALCHASIDI', ALCHASIDACIVS Hebræus, fertur scripsisse libros הגורלות *Haggoralòth*, *Sortium*, qui subtili materiarum dispositione, de omni negotio, de membrorum longitudine, & breuitate, de numero annorum vitæ, ipsoque die obitus certos facere pollicetur. Hos Abraham Aben Ezræ, ignea fornace dignos existimauit secundùm testimonium Gesneri.

קצה **אלי אבא** עברי ערבי וספרדי חבר בלשון הקודש ספר הרפואה ; נמצא באיסקוריאל במלכות ספרד ;

195 ALI' ABBA' Hebræus Arabs Hispanus, Arabicè scripsit *Librum Medicum*, msc. reperitur in Bibliotheca Regis Catholici in Escuriali. Ex Catalogo Castelli.

קצו **עלי** ישמעאלי העתיק מלשון יון ללשון ערבי אגרת מהמוסר לתלמידו ; ומלשון ערבי העתיקו אל לשון הקודש ר׳ יהודה בן שלמה חריזי הספרדי ;

196 ALI' Ismaëlita, ex Græca in Arabicam linguam vertit *Epistolam Didascalicam*, & *Ethicam Aristotelis*. Illam Hebræam fecit R. Iudas Ben Salomonis חריזי *Charizì Poëta* Hispanus. Extat msc. in Bibliot. Vaticana Papyr. in 4.

קצז **אלי אבן רגל** ערבי חבר בלשונו שמונה ספרים על התכונה והעתקו אל לשון עברי ע״י שלמה ;

197 ALI ABEN RAGE'L Arabs, scripsit Arabicè *De Astrologia Libros VIII*. In Hebræum versi sunt à R. Salomone. Mmsscc. reperiuntur in Bibliotheca Cæsar. Ex Spizelio.

קצח **ר׳ אליה בן אשר הלוי** ; עיין אליהו הלוי אשכנזי ;

198 R. ELIA BEN ASSER HALEVI: Vide *R. Eliàu Haleui Haschenazi Germanus*.

קצט **אליה בשקיאקו** חבר ספר אדרת אליהו על מנהגים הקראים שהם שונים בין היהודים ;

199 ELIAS BASCKIAKO, Baschiacus scripsit אדרת אליהו *Adèreth Eliàu*, id est *Pallium Eliæ*, Tit. ex 2. Reg. 2. 13. & 14. Tractat *De Ritibus* קראים *Karraim*, *Karræorum*, in quibus à cœteris Iudæis differunt. *Karræi* sunt Hebræorum Hęretici, de quibus supra ad numer. 156. p. 92.

רבי

ר' ר' אליהו זעזה חבר פירוש על סמ"ג ועל הסמ"ק:

200 R. ELIAS ZAAZA'H scripsit *Explanationem* luculentam in סמ"ג *Samàgh*, id est in ספר מצות גדול *Sèpher mitzuòth ghadòl*, *Librum praeceptorum magnum*: & in סמ"ק *Samàk*, id est in ספר מצות קטן *Sèpher mitzuòth kattòn*, *Librum praeceptorum paruum*.

רא אליהו זוטא שם הספר והוא מדבר על כמה גלות שאליהו הנביא נגלה כתיבת יד על קלף בוואטיקאנו ונכתב בשנת ד' אלפים תתל"ג לבריאת עולם:

201 ELIA'V ZVTTA', id est *Elias paruus*, Tit. Libri, quo agitur *De aliquot visionibus*, *& apparitionibus factis ab Elia Propheta*, vt iactant Hebraei. Reperitur msc. in Bibliot. Vaticana fol. Perg. scriptus annò mundi ד' אלפים תתל"ג 4833. Christi 1073.

רב ר' אליהו הזקן חבר סדר מערכות בכל יום משנה מתורה ומנביאים וכתובים ומהמשנה ומהגמרא ומגילות כי בוואטיקאנו על קלף:

202 R. ELIA'V HAZAKE'N, id est *Elias Senior*, scripsit *Ordinem*, seù *Ordinauit Lectiones desumptas ex Pentateucho Mosis*, *Prophetis*, *& Agiographis*. Itemque ex *Miscnà*, & *Ghemarà*, siuè *Talmud*, quae per anni circulum in Synagogis, & extra leguntur. Extat msc. in Bibliotheca Vatic. Pergam. in 16.

רג ר' אליהו אבן חיים מרקיאנו חבר אגרת החמודות על מדות טובות:

203 R. ELIA'V ABEN CHAII'M MARKIANO', *Elias filius Chaijm Marchianus*, scripsit - אגרת החמודות *Ighèreth hachamudòth*, *Epistolam desiderabilium*, audiui Moralem, & Ethicam esse, ego illam non vidi.

רד רבי אליהו בר יהודה הרופא טיבולי נולד בעיר מרינו אצל רומה וחבר ספר תולדות והוא חבר לחכמי חולאי אם האשה והוא כתיבת יד בוואטיקאנו:

204 R. ELIAS BAR IVDÆ, Medicus, Tiburtinus origine, nascitur Marini, quod est nobile Oppidum Ducatus titulo illustre, non longè ab Vrbe situm, sub ditione Columnensium Principum, de quorum excellentissima Romanorum familia praestat magis in hoc loco tacere, quam pauca dicere. Claruit maximè anno mundi רל"ח 238. min. supput. Christi 1478. quo composuit - ספר תולדות *Sèpher Tholedòth*, *Librum generationum*. Tractat *De Infirmitatibus matricis*. Et est Dialogus inter Dinam filiam Iacobi, & Iacobum patrem. Dina interrogat patrem, cui infirmitates aperit; & pater respondet, docetque remedia. Extat msc. in Bibliot. Vatic. Papyr. in 4.

רה ר' אליהו היהודי העתיק פירוש ספר מלשון ערבי אל לשון לטין על אותות השמים ועל החקשים: והוא אוסיא ר"ל עצם העולם: ונמצאים בוואטיקאנו כתיבת יד:

205 R. ELIA'V HAIEVDI', *Elias Iu-*

fub nomine רנת דודים *Rinnàth Dodìm*, *Iubilationis amicorum*. Excuf. Bafileæ apud Conradum Waldachilich, in 4.

Claruit hic Auctor an. mundi ה׳ש״ע 371. min. fupput. Chrifti 1611.

רז׳ **ר׳ אליהו הלוי** אשכנזי המכונה הבחור היה המדקדק והפייטן גדול וחבר כמה ספרים על הדקדוק ; כאשר הוא

א׳ , ביאור על מהלך שבילי הדעת לר׳ משה קמחי והמה אותו שנת רפ״ח בעיר פיזארו כמו שנראה בסוף הספר ונדפס בקצרה בפיזארו בשנת השמ״ע לבריאת עולם השם הוא שנת חמשת אלפים רמ״ה ליצירה על שם ר׳ בנימין בן ר׳ יהודה ערומי ; ובבאזל שנת רצ״ה לפ״ק , ובווינציאה באותיות המרובעות עם הנקודות על שם ר׳ יצחק בן אליעזר הנולד המכונה קלוזליבו שהיה בעיר פלאנדרא שנת ש״ך לפ״ק ;

ב׳ , ספר הבחור אשר חבר אותו ברומא שנת השפ״ח אלפים רע״ו לבריאת עולם ונדפס בלועזה העיר ואחר כך בקראקא גם כן בלועזה שנת רצ״ו ; ובבאסיליאה שנת רצ״ו לפ״ק , ובפראגה שנת ש״ב לפ״ק ; ונדפס אותו בתפארת אבירותו קארדנאל ;

ג׳ , חבר ספר מתורגמן והוא ביאור גדול על המלות נכריות ועל התרגומים והשלימו שנת ה׳ אלפים השט״ו לפ״ק ; ונדפס בעיר איזנא באותיות מרובעות עם נקודות ; וגם בווינציאה ובקולוניאה שנת ש״ך לפ״ק ;

ד׳ , ספר ההרכבה על כל מלות זרות והשלים אותו ברומי שנת ה״א שרכ״ב רל״ו שנת קצ״ו לפ״ק כמו שאמר בהקדמת זה הספר ונדפס ברומי הנזכר אחר שכתבו .

ה׳ , פרקי אליהו על אותיות נקודות וטעמים ונדפסו בווינציאה שנת ש״ו לפ״ק בבית דניאל בומבירגי והם פרקים ד׳ : א׳ פרק שירה : ב׳ פרק המינים : ג׳ פרק המדות , ד׳ פרק השמושים :

ו׳ ; ס׳ מסורת המסורת ושבר אותו בעיר ווינציאה שנת רצ״ח ; ונדפס רצ״ט לפ״ק ונדפס בלועזה העיר וגם כן בבאזל ;

ו׳

Iudæus, tranftulit *Commentarios Auerrois* ex Arabico in Latinum fuper *Meteora Ariftotelis*; *De Cometis* peculiarem Tractatum. Et in 1. *Metaphyficorum Librum*. Reperiuntur in Biblioth. Vatic. inter Latinos Codices mmfcc. fub num. 4550. papyr. in fol.

Eiufdem *Quæftiones in Libr. Priorum Ariftotelis* in eandem Latinam linguam vertit. Ibidem habentur fub num. 4552. papyr. in fol. mmfcc.

Eiufdem *De Subftantia Orbis* Latinum fecit, & mfc. extat in eadem Biblioth. Vaticana fub num. 4553. papyr. in fol. Vide fupra num. 38. in *Aben Rafciàd*.

רח׳ **ר׳ אליהו בן יוסף** חבר ספר הדרשות וקרא אותו ספר קול תרועה ; והוא נדפס בשלוניקי שנת שכ״ב לפ״ק ;

206 R. ELIA'V, *Elias Ben Iofeph*, fcripfit librum דרשות *Darafciòth Concionum*, quem vocauit – קול תרועה *Kòl Theruàh*, *Vocem exultationis*, Tit. ex Exod. 3. 13. Excufus Theffalonicæ an. mundi ה׳שכ״ב 322. min. fupputat. Chrifti 1562. In 8.

רט׳ **ר׳ אליהו בן לאמא** אשכנזי ראש ישיבת באנוביה חבר ספר רנת דודים והוא פירוש על שיר השירים נדפס בבאסיליאה ; וזה הספר היה קי נדפס שנ״א לפ״ק ;

207 R. ELIA'V BEN LA'MA ASCHENAZI' Germanus Archifynagogus in Hannouia, fcripfit *Commentarium in Canticum Canticorum*,

to, Dei gratia. vero Messia, eidem adhæserunt suscepto Baptismate. Idem effecerunt multi Iudæorum ex cœteris familijs Romæ degentibus; itaut nulla inter eos alicuius nominis, ac notæ reperiatur, quę animarum tributum Christo non soluerit. Ascarella, Pessatta, Aadumim, seù de Rufis, de Galicco, Kimchia, Biterbò *ex* כהנים *Cohanim Sacerdotibus*, Korcossa, & aliæ ferè innumeræ, quarum nonnullæ viros doctrina, & opibus illustres apud nos semper habuerunt, & habent; horum nomina reticenda existimamus, ne originem ex Iudæis, quæ summæ laudis loco potiùs esse crediderim, cùm ex antiquissima, & olim nobilissima natione, ex qua tot Viri Sancti, tum ex Veteri, tum ex Nouo Testamento, Apostoli omnes, ipsaq; Beatiss. Virgo Maria exorti sunt, ac eius Filius Christus Dominus ex eadem nasci voluit, extiterint; in probrũ referre videamur. Sed digressione relicta, ad Eliam Leuitam reuertimur, qui anno ætatis quadragesimo, vt ipsemet in Præfatione ad Librum בחור *Bachùr* ait, relicta Padua, quæ anno 5269. Christi 1509. ab hostibus capta, & omnibus Eliæ bonis direptis, Romam venit, vbi nonnullos Proceres Christianos, potissimùm Ægidium Viterbiensem Cardinalem Ordinis Eremitarum S. Augustini linguam Hebraicam docuit, cuius liberalitate, & munificentia, ipse Elias cum tota sua familia, quę summa inopia laborabat, subleuatus est. Hic in Vrbe varia Opuscula Grammaticalia composuit, eaque Christianis ex-

ז׳, ס׳ טוב טעם על הטעמים נדפס בויניציא שנת רצ״ח לפ״ק:

ח׳, ספר התשבי והוא ביאור על תשב״י מלות ורות נדפס באיזנא שנת ש״א לפ״ק, ובויניציא שנת ש״א לפ״ק:

ט׳, שברי לוחות על הדקדוק הקצרים והמסורים והמלות הכתובות בנוטריקון במסרה:

י׳, עשה כמה שירות על הרבה ספרים ובפרט על המקרא גדולה:

י״א, כתב כמה לקוטים על אלף הפסוקים המתרגמים ונמצאו במתורגמן:

י״ב, עשה פירוש על ספר פתח דברי והביאו לדפוס בעיר פיזרו על ידי ר׳ משה ן׳ חביב שנת רפ״ו לפ״ק: ונדפס גם כן בוויניציא שנת ש״ו לפ״ק בבית דניאל בומבירגי:

208 R. ELIA'V HALLEVI ASCHENAZI', *Elias Leuita Germanus*, cognomento הבחור *Habbachùr*, *Iuuenis*, seù *Electus*, nascitur in Italia, eius pater vocabatur Moses Aschenazì, quæ familia notissima est inter Hebræos, & Romæ quoque reperitur, cuius paterfamilias hodie est Moderatus vir *Abraham Aschenazì*, seù *Todesco* Iudaici Triumuiratus officio gaudens, est enim vnus ex tribus viris, qui vniuersum Iudęorum cœtum Romæ regunt sub nomine ממונים *Memmonim*, *Gubernatorum* populi; Officium temporaneum est, durarque per Annum, quo elapso, alij succedunt; horum est potissimùm superintendere Vniuersitati Iudæorum, ne aliquod patiatur detrimentum, tam in substantijs, quàm in priuilegijs à Principe concessis, & alia præstare, quæ vtile, & commodum commune prospicit. Ex hac familia aliqui, cogni-

docendo, varias à Iudæis persecutiones passus est; piaculum enim esse ducunt hominem Iudęũ, Christianum linguam sanctam docere, id quod colligere existimant ex Ps. 147. 19.

מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל׃
לא עשה כן לכל־גוי ומשפטים בל־ידעום׃

Maghid deuaràu leIaakòu, chukàu, umiscpattàu leIsraél. Lo assà chèn lecol-gòi, umiscpattim bal-iedaùm. Id est

Annuncians verba sua ipsi Iacob, statuta sua, & iudicia sua Israeli. Non fecit sic omni genti, & iudicia non cognoscent ea. Quod quàm verè hoc dicant, videsis secundam Pręfationem in *Massòreth hamMassòreth*, vbi de his calumnijs conqueritur, easque rationibus diluit, Rabbinicis tamen, quæ nihil commune habent cum Christianis. Nos autem non sumus ex illis, de quibus loquitur Psalmus; nam per fidem verè Israëlitæ sumus, & fidem ab Israële suscepimus, vt non minùs credita sint nobis eloquia Dei, quàm olim solis Iudæis credita fuerint, vt ait Apostolus ad Rom. 3. 2. Sed miserrimus iste Iudæus, de Christianis loquitur, acsi de Ethnicis loqueretur, & cùm consuetudinem haberet cum Christianis, attamen gratias Deo agit quòd adhuc Iudæus sit, sicut in Præfatione secunda *Massòreth hamMassòreth* loquitur:

כי מלמד לגוים הייתי וכזאת וכזאת עשיתי
אך רעו כי אפילו הכי תהלה לאל עברי אנכי
ואת האלהים אני ירא שמים וארץ בורא וכו׳.

Chi

explicauit vsque ad direptionem Vrbis an. 1527. in qua huic Auctori nihil relictum fuit, non obolus quidem, nec *vestis pro acerrimo frigore, nec panis & ligna in domo*, vt in Pręfatione secunda ad Librum מסורת המסורת *Massòreth hamMassòreth* ipse refert his verbis:

לא נשארה בידי פרוטה והיתה עת צרה
כי אין כסות בקרה ובביתי אין לחם ואין עצים
וכו׳:

Lo nisciarà beiadì peruttà;
Vehaiethà eth tzarà
Chi en chessùth bekarà,
Vueuethi en lèchem, veèn etzim &c.

Roma itaque discedit, & Venetias reuertitur, vbi & alia Opera Hebraica componit, videlicet תשבי *Tischi*, & מתורגמן *Meturghamàn*, sed anno Domini 1540 in Germaniam euocatus, Isnæ apud Paulum Fagium aliquandiu substitit, eiusque consilio, & opera vsus est in auspicanda Isnæ Hebraica Typographia, & cui tradidit Opuscula *Tisbi* & *Meturghamàn*, sed ob ingentia frigora senex Elias non diu Germanicum solum inhabitare potuit, quin ad patrium Italicum Paduam, ac Venetias reuerteretur, vbi senio confectus, heu miser! in Iudaismo efflauit animam circa annum 1542. octogenario maior. Vnde decipiuntur ij, qui credunt eum religionem Christianam suscepisse; verum est, quòd circa eam non iniquus habitus est in foro, an item in polo, nescimus; hoc certum, quòd ex nimia familiaritate, qua cum Christianis vtebatur linguam Hebræam

tu Hebræo Basileæ apud Cratandrum an. Domini 1531. in 8. Et Hebraicè charactere quadrato cum textu Authoris diligenter excuso, ac punctis vocalibus ornato, Venetijs nomine R. Isaaci Ben R. Eliezer Paduani cognomento קאואלינו *Cavallino* habitatoris Vrbis Mantuę, an. mun. לפ׳׳ק 384. min. supput. Christi 1624. in 8.

II. ס׳ הבחור *Sèpher habbachùr*, *Liber electus*, seù *iuuenis.*, est absoluta Grammatica, quam anno mundi 5277. Christi 1617. Romæ composuit, excusa est Cracouiæ an. mundi לפ׳׳ק 277. min. supp. Christi 1517. in 8. Iterum Basileæ an. mun. 5297. Christi 1537. In officina Frobeniana cum Latina interpretatione Sebast. Munst. & eiusdem Sebastiani Scholijs in 8.

III. מתורגמן *Meturghamàn*, Est *Dictionarium*, seù *Lexicon Chaldaicum*, *Targumicum*, *Talmudicum*, & *Rabbinicum* completum (vt ipse assent in fine libri) an. mun. לאלפים ש׳׳א 301. n in supput. Christi 1541. & eodem anno Isnæ excusum charactere quadrato, punctisque vocalibus instructo. Venetijs quoque, & Coloniæ an. ש׳׳כ 320. Christi 1560. in fol.

IV. ס׳ ההרכבה *Sèpher habarchebà*, *Liber Compositionis*, de re Grammatica, tractat de extraneis & heteroclitis Sacræ Scripturę dictionibus, quę à communi, vulgataque declinandi, & coniugandi ratione deflectunt. Allucinatur Plantauit. quando in sua Bibliotheca Rabbin. num. 162. hunc librum R. Aben Ezræ attribuit: nam ex sola frontispitij inspe-

Chi melammèd leghoìm haìthi,
Vezòth, vezòth asìthi
Ac deù chi aphillù hachì
Thehillà leEl Iurì anochì
Veeth haElohìm anì iarè
Sciamàim vaàretz borè, vecullo.

Quoniam docui Gentiles, & ita, & ita feci; Attamen scitote, (Deo sit laus) quòd adhuc Hebræus sum, & timeo Deum cæli, & terræ Creatorem, &c. Talis est incredulitas Iudæorum, & illorum cordium duritia, vt emolliri difficile sit, quamuis consuetudinem cum pijs, & doctis Christianis habeant, & ab eis monita salutis recipiant. Non dissimilis videtur fuisse huius Eliç Grammatici incredulitas, in qua diem (vt diximus) clausit extremum. Eius autem Opera sunt quæ sequuntur:

I. ביאור על מהלך שבילי הדעת *Bijùr al Mahalàch sceuìle haddàath*. Id est *Scholia in Grammaticam R. Mosis Kimchij*, quæ vocatur *Iter semitarum scientiæ*. Hęc composuit Romæ, vt ipse testatur in Præfatione secunda ad Librū *Masòreth ham Masòreth*, quamuis in fine huius Libri legatur fuisse composita Paduæ anno mundi 264. min. supputat. Christi 1504. Postea sub nomine R. Beniamin Ben Iudæ Romani prodierunt Pisauri an. mundi 5268. Christi 1508. anno V. Pontificatus Iulij II. sub Dominio Ioan. Sfortiæ. In 4. Vnde ipse Author de hoc furto sibi inuito Domino facto conqueritur in fine eorundem Scholiorum.

Sebastianus Munsterus in linguam latinam vertit impressa vnà cum tex-

sileæ anno Domini 1525. Typographo Ioan. Frobenio.

Vocabula item Hebraica irregularia, quæ vel ordine, vel coniugatione, aut tempore componuntur Alphabetico ordine digesta fuerunt ab eodem Munstero, & in Latinam linguam versa, Basileæ excusa anno Domini 1536. apud Henricum Petrum.

V. פרקי אליהו. *Pirkè Eliàu, Capitula Eliæ*, sunt quatuor Capitula, quibus de literis, punctis, & nominibus disertè tractat.

Primum Capitulum vocat פרק שירה *Pèrek Scirà, Capitulum Cantici*, diuiditque illud in tredecim Cantica, elegantibus carminibus conscripta. In primo Cantico tractat de literis illarumq; prolatione. In secundo tractat de decem punctis, seù motionibus vocalibus, quinque magnis, & quinque paruis. In tertio de literis אהוי. In quarto de literis יהוא. In quinto de דגש *Daghèsc, lene, & forte*. In sexto de שוא *Sceuà* simplici & composito. In septimo de modo legendi שוא *Sceuà*. In octauo de שוא *Sceuà* mobili, & quiescente. In nono de literis אח״ע gutturalibus. In decimo de שוא *Sceuà* simplici, quod poni non possit sub literis gutturalibus. In vndecimo de חטף קמץ *Chatèph Kamèts*, & quomodo in duas species diuidatur. In duodecimo de חטף פתח *Chatèph patàch*, חטף סגול *Chatèph segòl*, & חטף קמץ *Chatèph Kamèts*. Et in decimotertio de locis, in quibus scribi debeat חטף סגול *Chatèph segòl*, & non חטף פתח *Chatèph patàch*.

Secundum Capitulum vocatur פרק שמונים

spectione clarè dignoscitur, quisnam sit huius Libri Auctor. In editione enim Veneta anni mundi ש״ו 306. min. supput. Christi 1546. apud Danielem Bombergum in 8. ita ibi legitur:

ספר הרכבה חברו המדקדק האשכנזי רבי אליהו הלוי ברומי שנת מהרכ״ב״ה לפרט ועתה עבר עליו שנית והגהו בעיון נמרץ: ואני קורנילייו אדל״ל קינ״ר נקרתיו כדי להפיק רצון התלמידים: נדפס בבית דניאל בומבירגי בשנת ש״ו לפ״ק פה ויניציאה:

Sèpher Harchevà chibberò hammedakdèk Haschenazi Ribbì Eliàu Hallevì beRòmi scianàth מהרכ״ב״ה *liphràtt, vecullè*. Id est

Liber Compositionis, composuit illum Grammaticus Haschenazi Germanus Rabbi Elias Leuita Romæ anno 277. numeri specialis, seù ad Aeram minorem. &c. Et ipsemet Elias in secunda Præfatione ad Librum *Massòreth ham Massòreth* quinque Libros numerat, quos Romę composuisse dicit, inter quos tertius in ordine recensetur hic Liber הרכבה *Harchevà*. Vndè ampliùs dubitare non licet de eius vero & legitimo Auctore. Componitur itaque Romæ an. 277. iam notato, cuius symbolum est מהרכ״ב״ה & correspondet anno Domini nostri 1517. biennio post, puta anno 1519. Pontificatus Leonis X. anno septimo excusus fuit Romæ in platea Montanara apud Ioan. Iacobum Faciottum de Montechio, vt legitur ad calcem Libri, cuius exemplar asseruatur in Bibliot. Vaticana. Non diù post Sebast. Munsterus latinitate donauit, imprimiuè curauit Ba-

המינים *Pèrek hamminim, Capitulum specierum*. Tractat de tredecim spe-
ciebus nominum, quæ sunt:

שם Nomen

א׳: העצם	1 *Haètzem, Substantiuum.*
ב׳: הפועל	2 *Happòal, Verbale.*
ג׳: דבר	3 *Dauàr, Rei.*
ד׳: התאר	4 *Hattòar, Formale, seù qualitatis, adiectiuum.*
ה׳: מתגבר	5 *Mittghabbèr, Superlatiuum.*
ו׳: מצטרף	6 *Mitzttarèph, Relatiuum, seù coniunctiuum.*
ז׳: המקרה	7 *Hammikrè, Accidentale.*
ח׳: היחס	8 *Haijàchas, Gentile, patronimicum.*
ט׳: הכלל	9 *Hacchelàl, Vniuersale, seù commune.*
י׳: המין	10 *Hammin, Speciei.*
יא״: נרדף	11 *Nirdàph, Synonymum.*
יב״: משותף	12 *Mesciuttàph, Homonymum.*
יג״: המספר	13 *Hammispàr, Numerale.*

& singillatim illa explicat.

uitia, quibus omnia literarum seruilium munia & officia seorsim explicat. Huiusmodi פרקי אליהו *Pirkè Eliàu* primò excusa fuerunt Pisauri per Typographos Soncinates Hebræos an. ה״רפ 287. min. supput. Christi 1527. in 8. Deinde Venetijs in domo Danielis Bombergij, Impressore Cornelio אדי״ל קינ״ד *Adil kenad* Leuita anno min. supput. ב״ק ש״ו לפ״ק 306. Christi 1546. die 25. Mensis Nisan, Martij, vt in Symbolo ostenditur. Forma 8. Prodierunt etiam Basileæ ex Officina Frobeniana cum Munste-

Tertium Capitulum vocatur המדות *Hammidòth, Mensurarum*, seù *Modorum Nominum*; nam in eo tractat de tredecim modis, quibus supradicta nomina in superiori Capitulo explicata variari possint, vel quoad numerum, personam, genus, vel speciem: vndè tredecim *Midòth* assignat, quibus dilucidè omnia explanantur.

Quartum Capitulum dicitur פרק השמוש *Pèrek hascemùsc, Capitulum seruitutis*. Tractat iterum de literis seruilibus, & assignat tredecim ser-

ſoluitur. Excuſus Baſileæ cum Latina interpretatione Seb. Munſteri apud Henricum Petrum, anno Domini 1539. in 8. quadrato charactere.

VIII. ספר תשבי *Sèpher Tisbì, Liber Thesbitis*. Tit. ex 2. Reg. 1. 3. vbi Elias Propheta התשבי *haThisbì, Thesbites* vocatur. Complectitur 712. vocabula, ſecundùm valorem numericum iſtius vocis תשבי *Tisbì*, quorum alia partim ſunt Hebraica, Chaldaica, Arabica, Græca, & partim Latina, quęque in Dictionarijs non facilè inueniuntur, & à Rabbinis in ſcriptis ſuis paſſim vſurpantur: illorum origo, etymon, & verus vſus doctè oſtenditur, & explicatur. Hunc ſecum detulit in itinere Germanico, & Iſnæ Paulo Fagio donauit, qui in Latinam linguam tranſuaſauit, & anno Domini 1541. ibidem vtroque idiomate excuſit in 4.

IX. שברי לוחות *Sciurè Luchòth, Confractiones Tabularum*. Tit. Libri ſeù veriùs Tractatus Libri *Maſsòreth hamMaſsòreth*, quem Plantauitius num. 680. ſuæ Biblioth. Rabbinicæ pro titulo Libri ponit, reuera tamen eſt vltimus Tractatus pręfati Libri *Maſsòreth*, inſcriptus שער שברי לוחות *Sciàar ſciurè luchòth, Porta fractionum Tabularum*, quia in eo tractatur de quibuſdam minutis rebus Grammaticalibus, vti ſunt Abbreuiaturæ dictionum quæ fiunt per literas initiales ר״ת *Raſcè Theuòth*, & נוטריקון *Notarikòn*, quæ ſunt Grammatices fragmenta. Poſuerat enim ſupra duos alios Tractatus, quorum primum vocauerat לוחות הראשונים *Luchòth harriſcio-*

ri latina interpretatione è regione textus Hebraici anno 1527. in 8.

VI. מסורת המסורת *Maſsòreth hamMaſsòreth, Traditio traditionis*. Traditio Maſſoræ, quæ nihil aliud eſt, quàm traditio Doctrinæ Criticæ circa textum Sacræ Scripturæ Hebraicæ genuinæ eius lectioni conſeruandæ inſeruiens. Ibi de Auctoribus Maſſorę, Abbreuiaturis, Ænigmatibus, Signis, & Symbolis, quibus Maſſoretæ vtuntur enucleatè pertractat. Compoſita fuit Venetijs anno mundi 5298. Chr. 1538. ſecundùm quod aſſerit Ganz in ſuo צמח דוד *Tzèmach Dauìd*, & ſequenti anno ſcilic. 1539. ibidem excuſa apud Danielem Bombergum in 4. Et eodem anno Baſileæ per Henricum Petrum in 8. Cui vberrima acceſſit Præfatio, quæ totam Hebraicę linguæ explicat rationem, traditque ea, quæ Grammaticę hactenus deeſſe videbantur. Ex his multa latinè ſunt reddita per Sebaſtianum Munſterum, præſertim ea, quæ inexercitatum Lectorem iuuare potuerunt. Hanc etiam Buxtorfius præclaro Commentario illuſtrauit, & Operi Biblico Hebręo Baſileænſi adiunxit ſub titulo *Tiberias*, ſiuè *Commentarius Maſſoreticus, Hiſtoricus, Didacticus, & Criticus*. Baſileæ in magno folio, an. Domini 1620. Seorſim etiam ibidem excuſ. anno eodem Typis Ludouici Konig. In 4.

VII. ספר טוב טעם *Sèpher Tòu Tàam, Liber boni guſtus*, Tit. ex Pſ. 119. 66. quo de Hebraicis accentibus, eruditè, & copiosè pertractat, & octo פרקים *Perakim Capitulis* ab-

Scholijs illustrauit, sedulaque industria ac labore in publicam lucem exposuit, ac imprimi curauit Pisauri sub Dominio Ioannis Sfortiæ an. V. Pontificatus Iulij II. apud Mosen חביב *Aben Chauiu* an. mun. 5267. Christi 1507. in 8 & Venetijs subinde excusa fuit an. mun. 5306. Christi 1546. apud Danielem Bombergum in 8. Typographo Cornelio Adilkinad.

Circa Librum מסורת המסורת *Massoreth hammassoreth* aduertendum est, in eo nouam opinionem contineri de Punctis vocalibus, quæ consonantibus Hebraicis adduntur. Iste enim R. Elias Leuita Germanus primus omniũ Auctor fuit asserentium, puncta prædicta, quæ vocalium loco sunt apud Hebræos, à Massoretis Tiberiensibus fuisse adinuenta apud Tiberiadem Palæstinæ Vrbem, anno 436. ab euersione Templi secundi, id est Christi 504. de qua sententia quid sentiendum sit, sequenti Dissertatione ostendemus.

Dissertatio de Punctorum, seù Vocalium Hebræorum origine; & eorum in Sacris Voluminibus auctoritate.

PAuci sunt ex nostris, qui hanc Eliæ sententiam de Punctorum origine tueantur. Bellarmin. tamen Par. 1. c. 2. *Instit. ling. Hebr.* eam putat probabilem. Inter Heterodoxos, vnus est Ludouicus Capellus, qui in lib. *Arcanum punctationis reuelatum*, quem Thom. Erpenius Lugd. an-

scionim, *Tabulas priores*. & secundum לוחות האחרונים *Luchòth haacharonim*, *Tabulas posteriores*. Vtramque in עשרת הדברים *Assèreth haddeuarim*, *Decem Verba* subdiuiserat, ad instar duarum tabularum Legis, quæ deniq; confractæ sunt, idcircò addidit tertium Tractatum *De fracturis Grammaticalibus Massoræ* sub nomine שברי לוחות *Sciurè luchòth*.

X. עשה כמה שירות *Asià camà sciròth*. Composuit *plurimos Versus* in laudem diuersorum librorum, & Auctorum, & signanter in מקרא גדולה *Mikrà ghedolà*, *Biblia magna*, vti apparet in fine quarti Tomi eorundem impressionis Venetæ anno mundi 302. min. supputat. Christi 1542. in fol.

XI. כתב כמה לקוטים על מלך המשיח *Catàu camà lekuttim al Mèlech hammasciach*. Collegit omnia loca Scripturæ, in quibus Chaldæus Paraphrastes interiecit nomen *Messiæ Christi*, quod in Scriptura Hebraica non extabat, & hoc explicationis gratia, & in *Meturghemàn* ad radicem משח *Mesciàch* reposuit, quæ seorsim Latinè reddita fuerunt à G. Genebr. & in fine Chronologiæ Hebræorum excusa in fol. Paris. 1600. pag. 59. & ibidem apud Martinum Iuuenem anno 1572. in 8.

XII. פירוש על ספר פתח דברי *Pirùsc al sèpher Pètach deuarài*, *Scholia in Grammaticam Pètach deuarài*, *Apertionis Verborum meorum*. Ita vocatur quædam absolutissima Grammatica olim in Hispania composita ab ignoto Auctore, quam è tenebris eruit,

temporibus restaurata, ac proinde visa sunt quasi tum primùm excogitata, ac tradita fuisse. Quid igitur nos circa hanc quæstionem sentiamus, sequentibus conclusionibus patebit.

Conclusio I. Non solùm tempore Mosis, sed ipsius quoque Adami ai. quas Vocales extitisse, quæ consonantibus adiuncta locutioni adiumento fuerunt, & pronunciationi.

Patet, quia vix intelligi potest, quomodò loqui valeamus sine vocalibus. Cùm enim omnium linguarum genera vocales suas habere dignoscantur, quidni etiam omnium præstantissima lingua scil. Hebraica? Vocales itaque ab eius exordio habuit lingua Hebræa. An verò illæ scriptis exaratæ fuerint -

Conclusio II. Tempore Mosis non fuerunt vocales scriptis consignatæ; ita vt vel puncta, vel accentus, vel quid simile literis consonantibus pro Vocalibus intermixta fuerint in Sacris Codicibus; in alijs tamen scripturis extitisse puncta, seù alia vocalium signa existimamus.

Prima pars huius assertionis probatur primò ex continuata traditione Iudæorum, qui ad similitudinem Voluminis Legis, quod Moses scripserat, scribunt, & summa religione in Armario Synagogæ asseruant, illa enim sine punctis vocalibus scribuntur; imò si cum punctis scripta fuissent פסולים *Pessulim*, *profana* censerentur, & nullius valoris, neque in Arca asseruari, neque die Sabbathi solemniter in ijs legi fas esset. Ergo Moses sine punctis vocalibus librum Le-

an. 1624. excudi fecit, acerrimè pro ea pugnat. In quo potissimùm duas Conclusiones probandas proponit; nempè -

I. Puncta Hebraica, quæ sunt loco vocalium, & accentus in textu Hebraico non fuisse à Mose adinuenta, neq; Pentateucho addita; quod idem dicendum de reliquis Sacris Scriptoribus, qui libros Hebraicè scripserunt.

II. Hanc punctationem fuisse adinuentum Massoretharum Tiberiensium, secundùm quod priùs docuerat Elias Leuita in Præfat. tertia prædicti libri *Massòreth Hammassòreth*.

Ioannes verò Buxtorfius in *Commētario Massoretico*, quod & *Tiberias* dicitur, vtramque opinionem reijcit, & mediam adinuenit, nempè; Puncta vocalium, & accentus, non à Mose, non à Tiberiensibus Textui Sacro fuisse adiecta, sed ab Ezra vnà cum Collegis Synagogæ magnæ in reditu ex Babylonia in Terram sanctam excogitata, atque consonantibus apposita fuisse, additis nominibus, quorum nomenclaturam vsque ad præsens perdurat tempus. Huic sententiæ calculum suum adijcit Leusden in *Philologo Hebræo* Dissertat. XIII. & seqq.

R. Azaria מן הארומים *Min Haadomìm*, *de Rubeis*, in מאור עינים *Meòr enàim*, *Luminare oculorum*, Parte 3. אמרי בינה *Imrè binàh*, cap. 15. putat Puncta vocalia, & accentus extitisse etiam tempore Mosis, imò ipsi linguæ Hebraicæ coæua fuisse, sed aliquando obliuioni tradita, vel per manus vulgi confusa, & deinde diuersis

calium notæ tantùm mente essent custoditæ, & non scriptis etiam consignatæ. Adde, quod cùm sine punctis vocalibus scriptura æquiuocationibus quamplurimis sit exposita, nimiam in ciuilibus confusionem, & rixandi materiam peperisset, ac proinde populi duræ ceruicis gubernio non rectè esset consultum. Igitur necesse est, asserere puncta vocalia etiam tempore Mosis in profanis, & non in sacris extitisse Codicibus.

Sed dices, si tempore Mosis nulla fuerunt puncta vocalia Sacro Textui permixta, ergo Legis lectio non fuit perfecta, certa, & vniformis, quia quisque pro lubitu suo illam variare, & vocales non scriptas pro cerebro affingere potuisset.

Respondeo. Mosen modum legendi Volumen Legis, & vocales consonantibus addendi Israëlitarum Senioribus tradidisse *oretenus*, & illi ex quotidiano vsu loquendi, & legendi ex Textu Sacro sine punctis, promptè, & expedite sine vllo prorsùs errore Legis Volumen sine vocalibus scriptis legere, & alios erudire potuerunt; adeò vt vocem, exempli gratia שָׁמַיִם *sciamàim, cæli*, à שָׂמִים *samim, ponentes*, שֻׁמִים *sciumim, allia*, שֶׁמִּיָּם *scemmijàm, quod ex mari*, שֶׁמַּיִם *scemmàim, quòd aqua*; similiter & דָּבָר *dauàr, verbum*, à דֶּבֶר *dèuer, pestis*, דְּבִר *deuir, oraculum*, דִּבֵּר *dibbèr, loquutus est*,

דּבֵּר

Legis scripsit, & Iudæis tradidit, eodem modo scribendum.

Secundò probatur, quia sicuti conueniens fuit, vt populus Israëliticus ex Ægypto educeretur, atque contra tam varias multiplicesque gentes tot, tantaque prælia committeret, vnum Ductorem, & Superiorem habere, vti fuit illi Moses, sic necesse erat, vt Religio Diuina in popolo Idololatriæ propensissimo conseruaretur, quod idem populus Sacerdotibus, & Maioribus in rebus sacris subiectus esset, quę subiectio facilè declinata fuisset, si quisque etiam idiota sine Magistro & Directore Legem, & ceremonias addiscere ex se posset; vnde decentissimum fuit Sacros Codices sine punctis exarare, & ea tantùm forma quà peritiores doctioresque legere, & scribere solent, scriptos custodire, ad hoc vt populus pro ijs intelligendis ad Maiores suos confugeret. Ergo in sacris Codicibus puncta vocalium tempore Mosis expressa non erant.

Quòd autem tunc fuerint huiusmodi vocalium signa alijs Scripturis ciuilibus, & non sacris; manifestum fit tum ex ijs, quæ in superioris Conclusionis probatione attulimus; tùm quia perfecta non fuisset lingua Hebraica, nisi vocum omnium, sonorum, & prolationum notas habuisset, ad instar omnium aliarum linguarum, quæ vel vocales literas habent, vel puncta, & notas literis appositas pro vocalibus adhibent, neque sufficienter prouisum esset linguæ conseruationi, si huiusmodi vo-

in בית ישראל *Beth Israël* pag. 79. n. 37. his verbis:

אמר רבא תני תרי מקרי דרדקי חד גריס ולא דייק וחד דייק ולא גרים מותבינן החוא דגריס ולא דייק מאי טעמא שבשתא ממילא נפקא ורב דימי מנהרדעא אמר מותבינן החוא דדייק ולא גריס מאי טעמא שבשתא כיון דעל על דכתיב ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא לגבי דוד אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי אמר ליה דכתיב תמחה את זכר עמלק אמר ליה והא אנן זכר קרינן אמר ליה לדידי זכר אקריון אזל שייליה לרביה אמר ליה היכי אקריתון אמר ליה תמחה את זכר עמלק שקל ספסירא ובעא למקטליה אמר ליה אמאי אמר ליה דכתיב ארור עושה מלאכת יהוה רמיה אמר ליה שבקיה לההוא גברא וליקים בארור אמר ליה הא כתיב ארור מונע חרבו מדם איכא דאמרי קטליה ואיכא דאמרי לא קטליה.

A'mar Rauà annè therè makrè dardekè, chad gharès velà daijèk, vechàd daijèk velà gharès muthuinàn bahù de gharès velà daijèk, maè tàamà? Scibbesctà mimilà naphkà. VeRau Dimì miNardeàh àmar muthuinàn bahù dedaiek velà gharès, maè taamà? Scibbescta, cheuàn daal al, dichtiù chi scèsceth chodascim iasciàu sciàm Ioab vecòl Israel, ad hichrìth col-zachàr beEdòm. Chi athà legabè Dauid àmar lè, ma taamà auàdtha hachi? A'mar lè, dicthiù Timchè eth zachàr Amalèk; àmar lè vehà anàn zècher karenàn, àmar le, ledidè zachàr akreùn, azàl sciliàh leRabbè, àmar le, hachì akretùn, àmar le, Timchè eth zècher Amalèk, seckàl saphserà, vuàa lemikttelè, àmar lè, ammà, àmar le dichtiu. Arùr osè melècheth Adonai remijàh, àmar le, sciaukè lehahù gaurà,

דָּבֵר *douèr, loquens,* דִּבּוּר *dabbùr, dictum,* דַּבֵּר *deuòr, loqui,* דַּבֵּר *dabbèr, loquere;* & שְׁלֹמֹה *Scelomòh, Salomon* (si in Lege extitisset) à שְׁלֵמָה *Scelemà, perfecta,* à שִׁלֻּמָה *scilumà, retributio,* & à שַׂלְמָה *salmàh, vestimentum,* sine vllo æquiuocationis periculo optimè distinguere valerent. Non tamen negamus fieri potuisse ex aliquo accidenti, vel negligentiæ, vel incuriæ, vt aliquis alium malè doceret, & ita sinistrè edoctus Legem incongruè explicaret, vt accidit in Ioab, qui voluit occidere, vel occidit Præceptorem suum, eo quia ipsum legere docuerit locum illum Deuter. 25.19. תמחה את זָכָר עמלק *Timchè eth ZACHAR Amalek, delebis masculum Amalec,* cùm potiùs debuisset illum docere legere זֵכֶר *Zècher, memoriam.* De tali occisione à Ioab perpetrata legitur libro 1. Regum capite 11. 15. *Cùm enim esset Dauid in Idumæa, & ascendisset Ioab Princeps militiæ ad sepeliendum eos, qui fuerant interfecti, & occidisset omne masculinum in Idumæa (sex enim mensibus ibi moratus est Ioab, & omnis Israël, donec interimeret omne masculinum in Idumæa)* &c. Miratur Dauid cur ita fecisset Ioab. Cuius rei causam reddit Ioab, vt legitur in Talmud Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà* cap. 2. pag. 21. col. 1. circa fin. Et huiusmodi narratiuncula refertur etiam

minem, ut incurrat in maledictionem. Respondit (Ioab) *Immò, & scriptum est: Maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine.* Ibidem. *Aliqui dicunt, quòd occiderit ipsum; alij verò dicunt, quòd non occiderit.* Hunc locum inter cœteros adducit Elias Leuita ad probandum nulla puncta vocalia tunc temporis fuisse in Sacris Codicibus affixa; quia si extitissent, de facili Ioab ex seipso potuisset se corrigere, neque necesse fuisset recurrere ad Præceptorem.

Instat R. Azaria. Immò ex hoc conuincitur, vocalia puncta tunc extitisse, quia sciebant Præceptores quomodo, & quibus cum punctis legenda esset Scriptura; nam Præceptor malè non legit locum adductum, sed non attendit ad discipulũ Ioab quando repetijt lectionem, & malè legit זָכָר *zachàr masculum*, pro זֵכֶר *zècher memoriam*; secundum quod etiam interpretatur הרשב״א *Harischà*, id est R. Salomon Ben Adràth, seù Addèreth,

אמר ליה זֵכֶר בסגול כך פירשו המפרשים שהמלמד לא פשע כקריאתו אלא בחשגחתו שלא השגיח עליו כשהוא תועה ומחליף קריאתו:

Amar lè זֵכֶר *ZECHER beSegòl, càch parescìù hammePharescìm, scehammellamèd lo pasciàa bekiriathò ellà behascgachathò alàu, chescehù thoèh chalèph keriathò.* Id est

Dixit ei (Præceptor) זֵכֶר *cum* (ֶ) *Segòl: ita exposuerunt Commentatores, nempè, quòd Præceptor non defecerat dum ipse legerat, sed imprudenter* (egit) *dum rà, velikùm bearùr; àmar lè, a chetiu. Arùr moneàh charbò middàm? Iccà deamrè kattalè, veiccà deamrè la kattalè.* Id est

Dixit Rauà, Erant duo Præceptores puerorum, vnus (benè) *legebat, & non attendebat* (ad pueros), *& alter attendebat* (ad pueros) *& non* (benè) *legebat, stare faciant illum,* (eligatur ille) *qui legit, & non attendit* (ad pueros). *Et cur hoc? Quia error ex sermone egreditur. At Rau Dimì de Nardehà dixit, stare faciant illum, qui attendit* (ad pueros) *& non legit. Quia error quando ingressus est, ingressus est, quandoquidem scriptum est* 1. Reg. 11. 15. *Quoniam sex mensibus mansit ibi Ioab, & omnis Israël donec exterminaret omnem masculum in Edom. Cùm veniret* (Ioab) *coram Dauid, dixit ipsi Dauid: Quæ est causa, quod sic fecisti? Respondit* (Ioab) *Quia scriptum est: Delebis* אֶת זָכָר *ETH ZACHÀR MASCVLVM Amalèk*, Deuter. 25. 19. *Dixit* (Dauid) *Sed ecce nos legimus* זֵכֶר *ZECHER MEMORIAM Amalèk. Respondit* (Ioab) *Ego* זָכָר *ZACHÀR MASCVLVM lego: abijt statim ad Præceptorem suum, aitque: Quomodo legitis? Respondit* (Præceptor) זֵכֶר *ZECHER MEMORIAM. Arripuit* (Ioab) *gladium, vt eum occideret. Dixit* (Præceptor) *Cur hoc? Respondit* (Ioab) *Eò quòd scriptum sit: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter*, Ierem. 48. 10. *Dixit* (Præceptor) *Dimitte istum ho-*

& accentus, quibus hodie ornantur Sacri Codices, non fuerunt adinuenta à Massorethis Tiberiensibus; est contra Eliam Leuitam Germanum, qui (vt suprà notauimus) in tertia Præfatione Libri sui *Massòreth ham-Massòreth* omnium primus hanc opinionem de punctis vocalibus adinuenit, cuius originem & adinuentum, Tiberiensibus Massorethis attribuit anno 436. ab incensione secundæ Ædis, Christi 503. quam sequitur Capellus supra citatus; eamque probabilem censet Bellarminus in Institution. linguæ Hebraicę cap 2. *de Punctis*. Nostra tamen sententia, quæ communis est, & ab omnibus defenditur, tam à Christianis Doctoribus, quam à Iudæis, Probatur

I. Quia puncta vocalia ante Massorethas Tiberienses extiterunt, ergo illorum adinuentum non fuit. Probatur antecedens. Talmud Babylonicus præcessit Tiberienses, saltem quoad eius initium (cœptum enim est hoc opus à Rau Ascè, qui Tiberienses Massorethas pręcessit plusquã centum annos, vt videbimus in Rau Ascè). At in Talmude Cod. נדרים *Nedarìm De Votis* cap. 4. pag. 37. ferè expressè de punctis & accentibus fit mentio, ibi enim disputant Talmudistæ, num pro mercede liceat docere Legem? Et Respondet Rabbi יוחנן *Iochanàn*, licere accipere שכר פיסוק טעמים *Sechàr pissùk taamim*, *Mercedem pro pausis accentuum* docendis. Glos. Rasci שמלמדו ניקוד וטעמים *Scemelamedò nikùd Vtaamìm*, *Quia docet ipsam punctationem; & accentus.*

dum non aduertit (Ioab) *errantem, & permutantem lectionem suam.* Sed ex hoc commento non soluitur argumentum Eliæ. Esto, quòd non errauerit Præceptor dum hunc locum legerat, quia benè sciebat quas vocales sub consonantibus huius vocis זכר affigere debuerat, & quòd non attenderat d m Ioab errauerat, aliter legendo, quàm oportebat: nihilominùs si punctis vocalibus vestitus fuisset Sacer Textus, ipse Ioab benè animaduertere potuisset, vel in schola, vel domi, quibus punctis illa dictio זכר ornata fuisset, neque pro solutione difficultatis necesse erat recurrere ad Præceptorem. Vnde argumentum Eliæ ex hoc loco Ghemaræ petitum, adhuc in robore est.

Dices, Fortassis Ioab memoria non benè tenuisse puncta illa vocalia, ac proinde non discernisse inter ָ Kamètz, & ֶ Segòl.

Respondeo, Verosimile non esse, eum qui totum Volumen Legis legere sciebat, nesciuisse quinque puncta vocalia (si tunc extitissent) quæ sub prima puerorum institutione addiscuntur, sine quibus, pueri vix vnam, aut alteram vocem legitimè legunt. Non erant igitur tunc temporis puncta vocalia in Sacro Codice, ad quæ respicere non potuit Ioab, & idcircò, id quod semel ab incauto Præceptore audiuit, memorię mãdauit; vel quod semel ipse coram Præceptore malè legerat, neque ab eo correptus fuerat, quia non attenderat, memoria semper retinuit.

Conclusio III. Puncta vocalia

Taamè Thorà; neghinòth taamè, mikrà sceIThorà, Neuiim, vetuuim, ben benikùd scel sèpher, ben behaghaboàth kol; vecullè. Id est

Accentus Legis; Cantus accentuum, nempè Scripturæ Legis, Prophetarum, & Hagiographorum, tam in punctatione libri, quàm in eleuatione vocis. Ergo auctoritate Talmudis, quæ irrefragabilis est apud Iudæos, accentus, & puncta extabant tempore Talmudistarum, ac proinde priusquam Massorethæ Tiberienses fuissent in mundo. Et aduertendum, hanc sententiam de non tergendis sordibus manu dextera ob eandem causam, scilicet *ob honorem accentus Legis, quia ea monstrantur*, esse etiam R. עקיבא *Akibæ*, vt ibidem post aliam lineam ijsdem prorsùs verbis habetur; nam postquam dixerat Rabbi Eliezer מפני שאוכל בה *Mippenè sceochèl babà, Quia ea comeditur.* Et R. Iosue, מפני שכותב *Mippenè scecothèu, Quia ea scribitur.* R. Akiuà subiunxit, מפני שמראה בה טעמי תורה *Mippenè scemarè babà teamè Thorà, Quia ea monstrantur accentus Legis.* At R. Akibà claruit tempore Adriani Imperatoris, à quo & interfectus fuit circa annum Domini 136. vt videbimus in R. Akibà. Ergo accentus in Lege reperiebantur ante Massorethas Tiberienses an. 367. ad minus. Pro *Lege*, intellige *Codices particulares, & profanos*, in quibus pueri addiscebant legere in Scholis, quorum accentus, & puncta à Præceptoris indice indigitabantur, non verò *Volumen Legis sacrum*, quod in Arca sacra Synagogæ asseruabatur sine

tus. Ergo actualis punctatio existere debuit, alioquin ille doceri non potuisset. Ergo puncta fuerunt ante Massorethas Tiberienses.

II. In eodem Cod. ברכות *Berachòth, De Benedictionibus*, פרק *Pèrek* הרואה *Harohè, Ille qui videt*, cap. 9. pag. 62. disputant Rabbini, qua manu (condonandum est Rabbinicæ modestiæ) tergendus sit podex? Et concludunt אין מקניחין בימין אלא בשמאל *En mekanechìn bimìn, ellà bismòl, Non abstergunt se manu dextera, sed sinistra.* Et cur id fiat, varias rationes afferunt. Rauà dixit: מפני שהתורה ניתנה בימין *Mippenè scehaThorà nithenà bimìn. Quia manu dextera data est Lex*, Deuter. 33. 2. מימינו אש דת למו *Miminò esc dath làmo, A dextera eius ignea Lex eis.* Rabbà Bar bar Channà dixit: מפני שהיא קרובה לפה *Mippenè sce hi keruuà lephè, Quia ea propior est ori.* R. Scimhòn ben לקיש Lakisc dixit: מפני שקושר בה תפילין *Mippenè scekoscèr bàba Thephillìn, Quia ea alligantur Thephillin*, id est *Oratoriæ schedulæ*, quę in brachio sinistro alligantur. Sed ad propositum nostrum, Rau Nachman Bar Isaach dixit; מפני שמראה בה טעמי תורה *Mippenè scemarè bàba teamè Thorà, Quia ea monstrantur accentus Legis.* Vbi Salomon Iarchi pro voce illa (Legis) intelligit totam Sacram Scripturam, & pro (accentus) punctationem, & cantum. Ibi enim ita ait:

טעמי תורה נגינות טעמי מקרא של תורה נביאים וכתובים בין בניקוד של ספר בין בהגבהת קול וכו׳:

Hoc argumento certè conuinceretur Elias Leuita, & ij, qui cum eo sentiunt de nouitate punctorum vocalium, si de antiquitate huius Libri Zohàr in dubium non vocaretur; at quia probabile est, hunc Librum, non à Simeone Ben Iochai, sed ab alio iuniore Rabbino compositum fuisse, vt in R. Simeon Ben Iochai videbimus, idcircò, quæ de antiquitate punctorum ex auctoritate huius Libri allata sunt, suspecta redduntur; sed non ob id vndiquaque argumentum elumbatur, sed ad summum ea auctoritate nō probatur, puncta vocalia, & accentus tum temporis, ea nomina habuisse, quæ hodie etiam habent. Secundùm tamen opinionem eorum, qui dicunt, Verba, quæ in Zòhar Ierosolymitana dialectu leguntur, esse R. Simeonis Ben Iochai, vt in *Scialscèleth hakab.* pag. 31. b. in fin. cùm supradicta verba citata, sint eiusdem dialectus, sequitur, argumentum allatum adhuc infirmatum non esse, sed persistere in sua vi, & virtute.

Aliud argumentum de antiquitate punctorum, & accentuum afferri potest ex auctoritate Nechuniæ Ben Hakanà Auctoris Libri בהיר *Bahìr*, quam refert R. Azaria de Haadumìm in אימרה בינה *Imrè binà* cap. 59. pag. 179. b. ex R. בחיי *Bechai* פרשה *Parascià* בשלח *Bescialàch*, Exod. 13. 17. his verbis:

רמין נקודתא באתותא דאוריתא דמשה כנשמתא דחיי בגופא דאניש ׃

Damìn nekudathà baathothà deoraithà deMoscè, chenismathà dechaijè beghu-

ne punctis & accentibus, vt in II. Conclusione dictum est.

R. etiam Simeon ben Iochai, qui discipulus fuit R. Akibæ circa annum Domini 110. in suo libro זוהר *Zohàr*, non tantùm punctorum vocalium meminit, sed ijsdem prorsùs nominibus vocat, ac hodie nominantur. Sectione בראשית *Berescìt*, cap. 4. 1. והאדם ידע את חוה אשתו *VehaAdàm iadàh eth Chauà iscthò, Adam verò cognouit Vxorem suam Heuam*. pag. 38. col 4. num. 40. & 50. impressionis Cremonensis an. ש״ט 319. Christi 1549. in fol. de Sephiris Cabalisticis loquens, puncta vocalia illis attribuit his verbis:

דא אשתמודע בנקודין דאוריתא בהחוא זמנא דדפיק בנקודות חדא ׃ אי איתי לתתא איהו ח״רק ואי איתי לעילא איתי חל״ם קוצא דאת י׳ כד איתי באמצעיתא איתי שו״רק כד אינון תלת כחדא אינון סגו״לתא ואינון שלשלת ואינו שורק ואינו סג״ול ׃

Da esctèmodàa benekudìn deoraithà behahaù zimnà dedapèk benekudòth chadà. I ij lethethà, ihù CHI'RIK; Vei ihì leelà ihù CHO'LEM koizè deàth Iod. Chàd ihì beemtzaithà ihù SCIV'REK; Chàd inùn telàd chechadà inùn SEGOLTHA'; Veinùn SCIALSCE'LETH, Veinà SCIV'REK, Veinò SEGO'L. Id est

Hæc est notitia punctorum Legis ex illo tempore, quòd si educatur vnico puncto, & sit infernè, erit CHI'RIK: si supernè, erit CHO'LEM, apex literæ י Iod: si in medio, erit SCIV'REK: ista tria puncta si fuerint vnita, erunt SEGOLTHA': erunt SCIALSCE'LETH, erunt SCIV'REK, & erunt SEGO'L.

במקראזה פיסוק טעמים ואמרי לה אלו המסורות׃

Amar Ràu Chananèl, àmar Ràu maè dictiu: Vaikreù basèpher beThoràth haElohim mephoràsc: Vesòm sèchel. Vaijauìnu bemikrà. Vaikreù basèpher Thoràth Elohìm, ze Mikrà: Mephoràsc, ze Targùm: Vesòm sèchel, èllu happassukìm: Vaijauìnu bemikrà, ze Pisùk Taamìm: Veamrè lèa, èllu hamMassoròth. Id est

Dixit Ràu Chananèl, dixit Ràu, Cur scriptum est: Nehem. cap. 8. 8. *ET LEGERVNT IN LIBRO IN LEGE DEI EXPOSITI, ET PONENDO INTELLECTVM, ET INTELLEXERVNT IN LECTIONE? Resp. ET LEGERVNT IN LIBRO, IN LEGE DEI, id est in libro Scripturæ Sacræ: EXPOSITI, intelligit Targum. ET PONENDO INTELLECTVM. Isti sunt Versus* (Scripturæ) *ET INTELLEXERVNT IN LECTIONE. Istæ sunt pausæ accentuum; & alij dicunt: Hæ sunt Massoræ.* Ex hoc loco colligitur, quòd dum Ezra super suggestum Volumen Legis Sacrum scriptum sine vlla interpunctione, versuum, & accentuum, distinctione, legerat coram populo, nihilominùs omnes perceperunt, & intellexerunt verba Legis Hebraicè scripta; quia Leuitæ, Iosuè, & Bani cum reliquis vers. 7. eiusdem cap. 8. Nehemiæ nominatis, vulgari lingua, Chaldaica scilicet, interpretabantur ex Libro peculiari, quem vnusquisque versiculis distinctum, & punctis vocalibus, ac accentibus exornatum, apud ghuphà deanisc. Id est

Similia sunt puncta in literis Legis Mosis, Vti est anima Vita in corpore hominis. Nechunia Ben Hakanà antiquissimus est Auctor inter Indæos, & aliqui existimant præcessisse Natiuitatem Domini. Ergo cùm huiusmodi Auctores, Talmud scilicet, R. Akibà, & Nechunia ben Hakanà (relinquo enim Simeonem ben Iochai discipulum R. Akibę) tot seculis Tiberienses Massoretas præcesserint, & punctorum, atque accentuum meminerint; restat, vt puncta prędicta ante Tiberienses extiterint, ac proinde à Tiberiensibus Massoretis non fuerint inuenta.

Conclusio IV. Cùm puncta vocalia, & accentus literarum Hebraicarum ante aduentum Domini scripta extiterint, & consonantibus intermixta etiam in omnibus libris Canonicis Hebræorum (excepto Volumine Sacro in Arca sancta seruato) hanc consuetudinem punctandi libros sacros, præcipuè Pentateuchum Mosis priuatim legendum, ab Ezra Protoscriba originem habuisse asserimus, & ab אנשי כנסת הגדולה *Ansè chènèseth hagghedolà, à Viris Synagogæ magnæ*, per continuatam traditionem vsque ad nostra tempora peruenisse. Probatur

I. Auctoritate Talmudis Codice נדרים *Nedarìm, De Votis*, cap. 4. pagina 37. b.

אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא ויקראו בספר תורת אלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקים ויבינו

Vesòm tèchel, ellu hapassukìm nekudòth hammepassikòth ben pasùk lepasùk. Id est

Et ponendo intellectum, isti sunt versus punctati, distinguentes inter versum & versum. Ita vt huiusmodi puncta duo munia obirent, vt & consonantibus atque mutis elementis vocem darent, & versiculorum indicarent distinctionem, quod neutiquam præstare potuissent, nisi aliqua nota, figura, vel lineolæ, vel puncti insignita forent. Quod idem intelligendum est de טעמים *taamìm, Accentibus*, pausam distinguentibus, qui itidem etiam in cantu adhiberi potuissent si prisci Iudęorum Magistri illis vti voluissent, vti notauit Rasci suprà ad II. Arg. III. Conclusionis. Vnde necessariò sequitur, quòd etiam accentus aliqua figura, seù lineola, aut puncto, pingi tunc temporis necesse erat. Ergo puncta, & accentus tempore Ezræ, vel ab ipsomet, vel à quocunque alio primò delineari cœptum est. Idem habetur in Talmud Ierosolymitano Cod. מגלה *Meghilà* cap. 4. pag. 74. col. 4. paulò post medium.

Quæres I. Quibus figuris, & nominibus fuerint insignita vocalia puncta, & accentus tempore Ezræ? Resp. Si traditioni, continuata, & nunquam interrupta serie à maioribus ad posteros transmissæ standum sit, vtique vltrò fatendum, easdem prorsùs habuisse figuras, & nomina tunc temporis, ac hodie habent. Certè quoad figuras, si prospiciantur antiquissimi Codices punctati, quibus apud se habebat. Hoc, non segniter innuitur etiam à Vulgata ibidem, vbi ijdem *Leuitæ silentium faciebant in populo ad audiendam Legem: & legerunt in libro Legis Dei distinctè*, id est in Scriptura Sacra priuata, in libro distincto & speciali. *Et apertè*, id est in *Targum* Paraphrasi Chaldaica plebi magis aperta, & vulgari, *ad intelligendum*, id est omnes versiculos Scripturę distinctos; *& intellexerunt cùm legeretur*, ob distinctam punctorum vocalium, & accentuum, consonantibus additionem, atque notitiam, qua media, idiotæ omnes, & linguæ Hebraicæ ignari (vti erat promiscua vulgi multitudo) benè intellexerunt cùm Legis Dei Volumen legeretur. Ergo ab Ezra Protoscriba, & Viris Synagogæ magnæ punctatio Librorum Sacrorum, & pręcipuè Pentateuchi Mosis priuatim legendi, originem habuit. Hinc habes etiam veram originem Paraphrasis Chaldaicæ.

Dices, Verba Ghemaræ

ושום שכל אלו הפסוקים ויבינו במקרא זה
פיסוק טעמים׃

non intelligi de punctis, & accentibus, sed de distinctione versiculorum, & pausis. Resp. Verum esse ita intelligi, sed sub פסוקים *Pesukim Versiculis*, etiam puncta, & sub פיסוק טעמים *Pisùk taamim, Pausis accentuum*, etiam cœtera accentuum genera intelligimus cum R. נסים Nissim ad hunc locum:

ושם שכל אלו הפסוקים נקודות המפסיקות
בין פסוק לפסוק׃

ni, rebus Iudaicis ad interitum ruentibus. Vndè parum soliciti fuerunt prisci illi Rabbini post desolationem Sacræ Ædis de punctis vocalibus, & accentibus, vtpotè magis ad vulgum quàm ad Sapientes pertinentibus; totis viribus sartam tectam oralem Legis Diuinę interpretationem, & Textum sacrum consonantibus tantùm expressum, & in Arca Sacra asseruatum, illibatum ab omni mutatione conseruare insudarunt. Hinc ortæ sunt controuersiæ in Babylonia inter Ben Asser, & Ben Nephtali circa Textum Sacrum, nempè circa literas, & dictiones plenas, vel vacuas קרי כתיב *Kerì chetiù*, & huiusmodi. Post quos sequuti sunt Doctores Tiberienses, qui itidem circa Massoram, id est criticam Sacri Textus animaduersionem, tùm quoad voces, quàm quoad puncta, & accentus diligentissimè versati sunt; itaut nonnulli doctiores Rabbini, vti Abraham Aben Ezræ scriptum reliquerit in ספר צחות *lib. Tzachuth*. pag. 138.b.

כן מנהג חכמי טיבריא כי מהם היו אנשי המסורת ואנחנו מהם קבלנו כל הניקוד:

Chèn minhàg chachmè Teuarià, chi mehèm haijù Anscè hamMassòreth. Veanàchnu mehèm kibbàlnu col hannekùd. Id est

Ista est consuetudo Sapientum Tiberiadis; ex ipsis enim fuerunt Viri Massorethæ, & nos ab eis omnem punctationem accepimus. Non quòd Massorethæ isti fuerint Auctores Massorę, & punctationis, sed quòd, cùm fuissent versatissimi circa Massoram, & puncta-

bus satis abundat Bibliotheca Vaticana, in ijs nulla, aut ferè nulla apparebit diuersitas in punctatione. Quoad nomina, præter traditionis argumentum, facit etiam satis ipsa nomina punctis, & accentibus indita, quæ omnia cùm Chaldaica sint, vel Syriaca, vulgo admodum apta fuerunt (vtpotè illorum significatum à figura, aut à valore petitum, tunc temporis in populo, & plebe notissimum) vt ab omnibus intelligerentur, in quorum gratiam huiusmodi puncta, & accentus ab Ezra instituta sunt.

Quæres II. Quam auctoritatem habeant huiusmodi puncta vocalia, & accentus, quibus insigniti sunt Sacri Codices, an Diuinam, vel humanam? Resp. Cùm huiusmodi puncta instituta fuerint ad commodum, & vtilitatem vulgi, ne in difficultatibus, quæ crebrò occurrebant in lectione Sacrorum Codicum, sine vocalibus ancipites hærerent, quæque adeò genuino sensui Sacræ Scripturæ correspondebant in principio punctationis ab Ezra, & Concilio Synagogæ magnę factæ; Autographum illud, vtpotè à Spiritu Sancto inspiratum, & quotquot exemplaria ab eo exscripta diligenter fuerant sine vllo errore in dogmatibus Fidei, Fidem Diuinam habuisse credendum est. At postea, cùm huiusmodi puncta ex incuria Librariorum ita deturpata fuerint, vt vix priorem faciem quis in eis agnosceret, Fidem Diuinam amisisse existimamus, præsertim post mortem Domi-

tem homines profani quamuis docti, extra Ecclesiam existentes auctoritatem Diuinam punctis attribuere. quæ pro ipsorum libidine mutata, aut innouata fuere, quamuis nihil in ijs contra fidem, reperiatur. Adde, quòd etiam ipsi Iudæi diuinam auctoritatem non attribuunt punctis vocalibus, & accentibus, quia ad rem sacram non pertinere existimant: cùm enim mercedem pro docenda Sacra Scriptura recipere prohibeant (rem enim sacram apud ipsos quoque temporali pretio commutari nefas omninò est) permittunt tamen mercedem recipere pro docendis punctis, & accentibus, vt suprà visum est in II. Argumento III. Conclusionis. Ergo puncta, & accentus non æquiparantur Sacræ Scripturæ, sed inferioris sunt ordinis, humanæ videlicet non Diuinę auctoritatis. At

Dices, Si puncta vocalia Sacræ Scripturæ Hebraicæ auctoritatem diuinam non habent, cùm tota Scripturæ intelligentia his punctis vocalibus innitatur, nam sine illis tanquam truncus sine motu, & cadauer sine anima Scriptura existimetur; literę enim corpori, puncta verò animæ comparantur, vt refert Bechai פרשה *Parascià* וירא *Vaierà* pag. 26. col. 4. circa medium, vbi ait:

נמשלו האותיות לגוף והנקודה לנשמה כי
הנקודות מניעות האותיות כמו שהנשמה מניעה
את הגוף כמו שפרשו רבותינו ז״ל בספר הבהיר
דמין נקודתא באתוותא דאורייתא רמשה כנשמתא
דחיי בגופא דאניש וכן אמרו במסכת מגילה ושום
שכל זה הנקוד ׃

Nim-

ctationem, vtramque restituerunt, & posteris consignarunt, quæ hodie vtcunque apud Iudæos conseruatur, sed propemodum infinitis scatens mendis. In corrigendis etiam Sacris Voluminibus Legis tam in Armario Synagogæ asseruandis, quàm priuatim legendis cum punctis omnem industriam, & diligentiam adhibuerunt, vndè secundùm aliquod istorum exemplar, cœtera ad limam reuocare consueuerunt Scribæ, & Librarij Synagogarum. Hinc idem Aben Ezræ testatur, se vidisse aliquot ex his exẽplaribus diligentissimè correctis, & emendatis. Verba illius פרשה תרומה *Parascià Therumà* cap. 25. Exodi ver. 31. ad explicationem vocis תיעשה sunt:

ראיתי ספרים שבדקום חכמי טבריא ונשבעו
חמשה עשר מזקניהם ששלש פעמים הסתכלו כל
מלה וכל נקודה וכל מלא וכל חסר והנה כתוב
יו״ד במלה תיעשה ולא מצאתי ככה בספרי ספרד
וצרפת ומעבר לים ׃

Raithi sepharim scebedakùm chachmè Teuarià, venischbàau chamiscià assàr meziknehèm scescelòsc peamim histachelù col millà, vecòl nekudà, vecòl malè, vecòl chaser. Vecullè. Id est

Vidi libros, quos perscrutati sunt Sapientes Tiberiadis, & iurarunt quindecim ex senioribus eorum, quòd tribus vicibus considerarint omnem dictionem, & vnumquodque punctum, & singulas voces plenas, & defectiuas. &c. Itaque illorum industria fuit circa correctionem vocum, & punctorum, quæ iam extabant, non poterant au-

signatis vocalibus punctis, vel lineis legere nesciunt; at respectu Doctorum, & Magistrorum, qui naturas consonantium, vocum, & sensus cohærentiam benè intelligunt, ipsæ consonantes, & voces, sibi ipsis sunt anima, & corpus, respectu diuersorum; quando enim sine vlla motione intelliguntur, sunt tamquam corpus inanimatum, quando verò cum motione, quæ oritur ex naturali connexione consonantium inter se, docti Magistri ore prolata intelliguntur, reuera sunt tamquam corpus animatum: vndè hoc modo Sacra Scripturas sine punctis intelligitur esse perfecta, & non mutila, alioquin Sacra Volumina Legis in Synagogis asseruata tanto honore & reuerentia à Iudæis essent Volumina imperfecta, truncata, mutila, cadauera putrida, vno verbo, nullius valoris: quod idem dicendum esset de Archetypo Legis Volumine à Mose sine punctis exarato, quod nil aliud esset, quàm Pentateuchum Mosis de medio tollere, ac proinde totam Sacram Scripturam negare.

Instabis iterum, Si puncta vocalia, & accentus Sacræ Scripturę intermixta, nullam auctoritatem Diuinam habent, ergo pro lubitu cuiusque mutari poterunt, vel etiam omninò tolli.

Resp. Cùm huiusmodi puncta ab Ezra, & viris Synagogæ magnæ habuerint initium, qui totam Ecclesiam in Synagoga repręsentabant, qu[...] m[...]uis tractu temporis ob varia accidentia, calamitates, deportationes, & mi-

Nimsciàlu haothiòth leguph, vehannekudàh lenescemà, chi hannekudòth menioòth haothiòth chemò scehannesciamà meniàa eth hagghùph, chemò scedaresciù Rabbothènu zichronàm liuracha besepher Habbahir, damian nekudathà beathùuathà deoraithà deMoscè, chenismethà dechaijè beguphà deenisc. Vechèn amerù bemassècheth Meghillà, vesum sèchel, ze hannekùd. Id est

Comparantur literæ corpori, & puncta animæ: quoniam puncta mouent literas non minùs ac anima corpus, sicut explicarunt Magistri nostri b. m. in libro Bahir. Talia sunt puncta cum literis Legis Mosis, qualis est anima vitæ in corpore humano: sic quoque dixerunt in Tractatu Meghillà; & ponendo intellectum, (Nehem. cap. 8. 8.) *ista sunt puncta.* Ergo si puncta diuinam auctoritatem non habent, multò minùs, & literæ illam habebunt.

Respondeo negando consequentiam. Quia puncta non sunt partes essentiales totius Sacræ Scripturæ, sed tantùm accidentales, quibus sublatis, integer remanet Textus Scripturę.

Sed regeres, Scriptura sine punctis assimilatur corpori sine anima, ex Bechai loco citato. Sed anima est pars essentialis totius compositi, ergo & puncta erunt pars essentialis totius Sacræ Scripturæ. Resp. Similitudines varias exceptiones recipere, vndè vulgò dicuntur, claudicare centum pedibus. A Rabbinis autem puncta assimilantur animę in ordine, seù respectu Idiotarum, qui sine de-

à Massorethis annotatæ fuerint, neque in illis aliqua diuersitas in sensu appareat, vt indè oriatur aliquod dogma falsum, aut perniciosum in fide; imò sensus, vel ad idem recurrit, vel nouum aliquod mysterium ex illa lectione elici potest; cuius rei sit exemplum in Psal. 22. ver. 17. Nos legimus, *Foderunt manus meas, & pedes meos*. pro (*foderunt*) in Hebræo est כארי *Caari*, *sicut Leo*, hunc locum deprauatum fuisse in odium Christi Domini crediderunt nonnulli, quod mihi persuasum esse non potest; quia si maligno animo hæc mutatio facta fuisset, occultassent vtique illam Iudęi, sed cùm ipsimet fateantur in aliquibus Codicibus probè emendatis inueniri כארו *Caaru*, *foderunt*, non est sinistrè suspicandum de fide Librariorum, sed potiùs de illorum incuria in exscribendis Libris Sacris. Rabbi enim Iacob ben Chaijm, qui Massoram in fine quarti Tomi magnorum Bibliorum ordinauit, super vocem אר hanc Massoram affert:

כארי ד׳ ב׳ קמצין וב׳ פתחין וסי׳ כרע שכב כארי ׃ שויתי עד בקר ׃ קשר נביאיה בתוכה ׃ כארי ידי ורגלי ׃

CAARI, *Arbaà*. *Scenàim KAMETZIN*. *Vscenàim PETACHIN*; *Vesimànam*. *Caràa sciachàu CAARI*. *Sciuìthi ad bòker CAARI*: *Kèscer Neuièah betochà CAARI iadài*, *veraglài*. Id est

Hæc dictio כארי *CAARI*, *QVASI LEO*, *quatuor* (in locis Sacræ Scripturæ reperitur) *bis cum* ָ *Kamètz*, *totidemque cum* ַ Patàch. *Primò cum*

Pa-

miserias, quas passi sunt Iudæi, maximè Synagoga sepulta, incuria etiam Librariorum, & eorum, qui scire aliquid putabant, puncta immutata, & variata extiterint, ita vt à viris doctissimis Tiberiensibus in ea manũ apponere, necessum fore existimarint, deformatam faciem exornare, nitoremq; , quamuis non pristinum restituere Sacris Codicibus attentarint; non ideò licitum esset hodie temerario ausu, aliquid in punctis innouare, aut tantillum attingere, sed religiosè conseruare, quæ ab antiqua & veneranda senectute accepimus fide humana. Tolli autem omninò à Sacris Codicibus puncta nullum piaculum committi, etiam ipsi Iudęi fatentur, cùm passim Sacra Scriptura, & scriptis exarata, & typis excusa sępissimè sine punctis cernatur, reseruata semper in eadem auctoritate Diuina, & honore; ita vt, non minùs sit Sacra Scriptura sine punctis, quàm cum punctis.

Subiunges. Si ob deturpationem punctorum, quæ tractu temporis in Sacris Codicibus irrepsit, Diuina auctoritas à punctis sublata est. Ergo idem dicendum de consonantibus, quia & ipsæ eadem naui, & eundem pelagum transfretarunt.

Resp. Negando suppositum: Nam eandem fortunam & infortunium passæ non sunt consonantes Sacræ: si enim vna aut altera à Librarijs mutata, aut alterata in quibusdam vocibus appareat; hoc non officit, cur Sacer Textus illibatus non sit; cùm potissimùm hę variæ lectiones omnes

CAARÌ ſcenàim, Vesimanàm Caràa ſciachàu CAARÌ: CAARÌ ìadài Veraglài, כארו *CAARV chethiu*.

כארי *CAARÌ, SICVT LEO duobus in locis notatum eſt. Hic, Incuruauit ſe, accubuit SICVT LEO; & Pſal.* 22. 17. *SICVT LEO manus meas, & pedes meos.* כארו *CAARV ſcriptum eſt*, id eſt *FODERVNT*.

Neque obſtat dicere, quòd כארו *Caarù* non ſignificet *Foderunt*, imò nihil prorsùs ſignificet; כאר *Caàr* enim, radix Hebraica non eſt, neque in hoc idiomate reperitur, ac proinde nullius eſt ſignificati; nam verbum, quod *fodere* ſignificat, eſt כרה *Charà*, ex quo כרו *Carù foderunt*, & non כארו *Caàru* deducitur.

Reſp. Cùm enim illi Codices correcti, & à Maſſorethis benè explorati, non continerent vocem כארי *Caarì, Sicut Leo*, fatendum eſt, aliam vocem ſignificatiuam in illis ſcriptam fuiſſe; & cùm ipſi affirment in ijſdem Codicibus legiſſe כארו *Caarù* cum א *Aleph*, dicendum eſt, elementum iſtud א *Aleph* redundare, ſed non carere myſterio, eo modo, quo ſæpè in Sacris Codicibus literas redundantes obſeruamus, vt Gen. 2. 7. וייצר *Viitzer, & formauit*, vbi alter י *Iod* redundat, ex quo Doctores varia myſteria, ex ea redundantia, colligere exiſtimant, Videſis Ialkut *Paraſcià Bereſcith* num. 20. Bereſcith Rabbà *Paraſcià* 14. Sic in hoc loco, otioſum non cenſetur eſſe huiuſmodi א *Aleph*, ſed, *foſſuram*, & modum, quo manus, pedeſque Meſſiæ confoſſi ſunt, egregiè explicat.

- *Patàch*, Num. 24. 9. *Incuruauit ſe, accubuit SICVT LEO. Secundò cum* ָ *Kamètz*, Iſaiæ 38. 13. *Poſui vſque mane SICVT LEO. Tertiò cum* - *Patàch*, Ezech. 22. 25. *Coniuratio Prophetarum in medio eius SICVT LEO. Quartò denique cum* ָ *Kamètz*, Pſal. 22. 17. *SICVT LEO manus meas, & pedes meos.* Deindè ſubiungit ex ſuo:

בקצת ספרי מדוייקים מצאתי כתוב כארו וקרי כארי אמנם בקשתי כאינון מלין דכתיב ו׳ בסוף תיבות וקרי י׳ ולא מצאתיו נמנה בחשבונם וגם בחלוף המקרא דיש בין מדינחאי ומערבאי ולא נמנה שם: עד כאן:

Beketzàth Siphrè meduiakìm matzàthi catùu CAARV, Vkrì CAARÌ, omnàm bikàſcthi beinùn milìn dictiù VAV beſoph theuòth Vkrì IOD, Velò matzàthiu nimnà becheſcbonàm, Vegàm bachalùph Hammikrà deieſc ben madinchà Vmaaruà, Velò nimnà ſciã, ad can. Id eſt

In aliquibus Codicibus benè correctis ſcriptum inueni כארו *CAARV, FODERVNT, quamuis legatur* כארי *CAARÌ, SICVT LEO. Quæſiui tamen in ijs dictionibus, quarum in fine ſcribitur per* ו *VAV, & leguntur per* י *IOD, & hanc inter illas non inueni annotatam, ſicut nec inueni inter Varias lectiones notatas ab Orientalibus; & Occidentalibus.* Vide etiam Maſſoram magnam ad calcem cap. 24. 9. libri Numerorum ad כרע שכב *Caràa ſciachàu*, vbi etiam notatur -

כארי ב׳ וסי׳ כרע שכב כארי: כארי ידי ורגלי׳ כארו כתיב:

cogeretur fateri Dominum regnauisse à ligno Crucis. Hodie tamen in editione vulgata, non reperitur particula (*à ligno*) sic nec in versione D. Hieronymi, nec in ipso textu Hebræo; ibi enim legitur, אמרו בגוים יהוה מלך *Imrù bagoìm, Adonài malàch*, *Dicite in gentibus*, *Dominus regnauit*. Septuaginta autem duo Seniores, Paraphrastis personam agentes, ad sensum potissimùm respexerunt, legeruntque: *Dominus regnauit à ligno*, quam lectionem constanter, & deuotè retinet SS. Basilica Vaticana, secundùm quam Ecclesia cantat:

Impleta sunt quæ concinit
Dauid fideli carmine,
Dicens, in nationibus
Regnauit à ligno DEVS.

Quando verò Iudocus Clichtoueus affirmat, secundùm Romanam Psalmodiam nunc legi: *Commoueatur à facie eius vniuersa terra: dicite in nationibus, quia Dominus regnauit à ligno*. De Psalmodia Romana, quæ in eadem Basilica Vaticana etiam hodie religiosè seruatur, intelligendum est. Hanc eandem lectionem vidi in Cod. peruetusto Bibl. Vaticanæ in folio Pergam. signato num 84. vbi legitur: *Dicite in nationibus*, *Dominus regnauit à ligno*. Retinendæ igitur variæ istæ lectiones, & quas religiosa antiquitas sacrauit, pari religiosa deuotione conseruandæ.

Ex his, quæ dicta sunt, clarè patet, non esse verum id quod Elias Leuita primò affert pro sententia sua confirmanda de nouitate punctorum, & eat. Vtrumque enim in hac voce כארי *Caari*, *Sicut Leo*, lepidè includitur, ablato enim א *Aleph* formatiuo vocis ארי *Leonis*, & mutato י *Iod* in ו *Vau* vti permittit cognatio literarum אהוי, consurgit כרו *Carù*, *foderunt*, vt legit vulgata. Rursus, intercluso א vt priùs, legetur כארו, sed eadem permissione, iterum mutata litera ו *Vau* in י *Iod* denuò habebimus כארי *Caari Sicut Leo*, vnde in hac voce duplex mysterium includitur, & *foderunt*, & *sicut Lèo*, vt indicetur quòd Iudæi tanquam Leones foderunt manus, & pedes Christi Domini, seù in causa fuerunt, vt milites Præsidis, tanquam ferocissimi Leones Iesum in Crucem agerent. Cùm enim hic locus crucifixionem Christi explicans, malitia Iudaica, deprauatus non fuerit; ita vix mihi persuasum est, alium locum ex Psalmo 96. 10. *Dominus regnauit à ligno*, vt legit S. Augustinus enarratione in Ps. 93 & ante ipsum Septuaginta Interpretes, vt testatur S. Iustinus in Dialogo cum Triphone, ex malitia Iudæorum (*à ligno*) fuisse abrasum, vt asserit idem Iustinus ibidem: nam si alia loca, quę propemodum infinita mysteria nostræ Fidei pandunt, illibata relicta sunt; non est quòd dubitare debeamus, si in Psal. 95. vox (*à ligno*) extitisset, quin intactam reliquissent Iudæi; cùm ex ea, non ita manifestè mysteriũ victoriæ Crucis ostendatur, quàm in superiori (*foderunt*) Christi passio ostenditur: posset enim infidelis, aliam interpretationem formare, vt eluderet verum sensum Psalmi, ne

bitantibus aliquibus, de explicatione Doctorum, interrogauerunt: Vndè ex textu colligi posset, quòd fuerint duo genera animalium? Respondet Mar Zuttrà: Ex pausa accentus id discitur; nam si de vno tantum genere sacrificij esset intelligendum, non fuisset notata pausa אתנח *Athnàch*, in medio versus ad vocem עֹלֹת *Olòth*, *Sacrificia*, qua distinguitur primum membrum versus à secundo, vt primum ad vnam speciem sacrificij referendum esset, puta ad holocausti, & secundum membrum, ad speciem pacificorum; cùm enim duo essent species sacrificiorum, duo quoque genera animalium esse debebant, Ouium scilicet, & Vitulorum. Igitur hæc pausa *Athnàch*, quæ etiam hodie apparet in eadem voce עלת *Olòth*, etiam tempore Talmudistarum, Auctorum scilicet Talmudis, existebat, ergo accentus, & puncta erant tempore Talmudis, cùm de ipsis multis in locis fiat mentio.

Secundò arguit Elias ex Cod. סוטה *Sottà*, *De muliere declinante*, cap. 1. pag. 5. col. 2. circa medium, vbi R. Ieosciuàh Ben Leui citans illud Psal. 50. ver. 23. ait:

ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תיקרי ושם אלא ושם דרך:

Vesam dèrech arènnu beièsciaah Elohim; al tikrè vesam, ellà vesciàm dèrech. Id est

Et ponenti viam, ostendam ei salutem Dei; Ne legas וְשָׂם *Vesàm, Et ponenti, sed* וְשָׁם דֶּרֶךְ *Vesciàm dè-*

& accentuum, nempè, nullam apud Talmudē fieri mentionē de punctis, & accentibus; nam præter loca quæ ex vtroque Talmude allata sunt, addi etiam potest locus ex Cod. חגיגה *Chaghigà*, *De festo*, cap. 1. pag. 6. col. 2. circa finem:

וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים ליהוה פרים:

Vaisciàch eth naarè benè Israël vaiahalù olòth, vaizbechù zeuachim scelamìm la Adonài Parim. Id est

Misitque iuuenes de filijs Israël, & obtulerunt holocausta, immolaueruntque victimas pacificas Domino, Vitulos. Ghemarà explicat:

או דלמא אידי ואידי פרים הוו למאי נפקא מינה מר זוטרא אמר לפיסוק טעמים:

O dilmà idè veidè Parim hauù lemà naphkà minnàah, Mar Zuttrà àmar lepissùk taamim. Id est

Aut fortè illud, & illud fuerunt Vituli, Vnde mihi illud inde prouenit? Mar Zuttrà respondit, ex pausa accentuum. Agitur hic de oblatione Agnorum, & cùm ex versiculo allato duplex sacrificij species exprimatur, holocausti scilicet, & sacrificiorum pacificorum, & vna tantùm species animalium nominetur, nempè Vitulorum, posset dubitari, pro vtraque sacrificij specie assumendos fuisse Vitulos: at Doctores Ghemaræ ibidem explicant duo diuersa genera animalium, secundùm diuersam speciem sacrificiorum fuisse sacrificata, puta Oues pro holocausto, & Vitulos pro sacrificijs pacificis. Sed du-

vnicæ literæ additionem (sibi licitum esse existimant vnicam tantùm literam vel addere, vel demere, ex dictione Biblica posse, ad eliciendum aliquod mysterium, vel peregrinam expositionem) habetur Codice ברכות *Berachòth*, cap. 9. in fine, ad illud Isaiæ 54. 13.

וכל־בניך למודי יהוה ורב שלום בניך ׃

Vecòl banàich limmudè Adonài, veràu scelòm banàich. Id est

Et omnes filij tui docti à Domino, & multa pax (erit) *filijs tuis*. R. Eleazar ex hoc loco, & hac industria, intendit probare Viros doctos pacem in hoc seculo augere, & quodammodo ædificare. Illius verba sunt:

אמר ר׳ אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יהוה ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך׃

A'mar Rabbi Elazàr, àmar Rabbi Chaninà: Talmidè chachamim merabbìm scialòm beolàm, sceneemàr; vecòl banàich limmudè Adonài, veràu scialòm banàich, al tikrè banàich; ella bonàich. Id est

Dixit Rabbi Eleazar, dixit Rabbi Chaninà: Discipuli docti (ita vocantur Præceptores puerorum) *multiplicant pacem in mundo*; S. D. Isaiæ 54. 13. *Et omnes filij tui docti à Domino, & multa pax* (erit) *filijs tuis, Ne legas* בניך *Banàich, filijs tuis, sed* בוניך *Bonaìch, ædificatoribus tuis*.

Tertiò arguit Elias. Punctorum, & accentuum nomina sunt ferè omnia Chaldaica, & Syriaca, vt (ֵ) צרי *Tzère*, (ֶ) סגול *Segòl*, (ֹ) חולם *Chòlem*, *dèrech*, *& ibi est via*. Ergo lectio tempore Talmudistarum erat anceps & dubia, talis autem non fuisset si puncta extitissent, per quæ lectio redditur fixa, & certa.

Resp. Immò ex hoc loco probatur existentia punctorũ ex Talmude, quia R. Ieosciuah non dubitat de veritate lectionis ושם *Vesam* secundùm quòd Codex vulgaris punctatus fuerat, sed præter sensum hunc literalem, aliam allegoricam explicationem, loco ex Scriptura allegato, eruere ex proprio cerebro voluerit. Eodem modo, alium locum Deuteronomij 10. 12.

ועתה ישראל מָה יהוה אלהיך שאל מעמך כי אם־ליראה את יהוה אלהיך וגו׳׃

Veattà Israèl Mà Adonài Elohècha scioèl meimmàch, chi im—leiràh eth Adonài Elohècha, vegomèr. Id est

Et nunc Israël מָה *MA' quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum*, &c. præter literam explicant allegoricè, vt ex eo probent, debere Hebræos centum benedictiones quotidie recitare, vndè dicunt ne legas מָה *MA' Quid*, sed מֵאָה *MEA'H, CENTVM*, vt sensus sit, ex conceptu Rabbinico, Deum postulare ab Israële centum benedictiones quotidianas. Adducit etiam hunc locum pro se Elias, sed reuera pugnat contra ipsum; reperitur in Cod. מנחות *Menachòth, De oblationibus*, cap. 4. pagina 43. col. 2. circa fin.

Similis allegorica expositio per

per se facilem obscuram reddere, & exosam. Et hæc est ratio, cur puncta, & accentus, potiùs lingua Chaldaica, vel etiam Syriaca, quàm Hebraica fuerint appellata.

Præter hæc argumenta ab Elia proposita in fauorem suæ sententiæ: Nonnulla alia à nobis proponentur contra ea, quæ à nobis de punctis, & accentibus stabilita sunt.

Obijcies primò contra Primam Conclusionem. Non possunt assignari, quæ vocalia fuerint ea, quæ Deus linguę Hebraicæ ab exordio rerum indiderat, ergo lingua Hebraica à primo suę natiuitatis initio vocales non habuit.

Respondeo Negando antecedens: Nam cùm vocales omnes ad sonum ferè vocalium Latinorum reducantur, quia vt consonans moueri possit, necesse est, vt illi applicetur vna ex his vocalibus *a, e, i, o, u*. Ita, si istæ, consonantibus Hebraicis applicentur, reddetur lectio Hebraica facilis, & plana. Similes itaque istis, saltem quoad sonum, fuerunt illæ vocales ab Adamo adinuentæ, quibus nominibus proprijs cuncta nominauerat, & deinde à Mose in traditione Legis scriptæ adhibitæ, dum oretenùs eam legere docuit, Aaronem fratrem Sacerdotem, Iosuè Ministrum suum, & reliquos septuaginta duos Viros magni Synedrij, & alios Viros pios, qui omnes postea inferiorem plebem docuerunt, à quibus ad posteros hęc legendi regula propagata est. Sed

Dices, Cur tempore Mosis, & durante primo Templo, nullus Sacer Codex

lem, תביר *Thevir*; אזלא *Azlà*, קדמא *Kadmà*, & similia. Vndè concludit puncta, & accentus non esse data à Mose in Monte Sina, cùm ibi tantùm lingua pura puta Hebraica locutus fuerit; neque à Viris Synagogæ magnæ, quia eis non indiguerunt, cùm optimè legere scirent absque punctis, & sententias distinguere sine accentibus.

Respondeo. Vltrò fatemur, hæc hodierna puncta, & nomina punctorum à Mose non esse tradita in Monte Sinai, neque vlli Codici Sacro adscripta fuisse, vt supra in II. Conclusione diximus. Ad secundam partem argumenti respondetur etiam, Viros Synagogę magnæ non indiguisse punctis, & accentibus cùm doctissimi essent, sed plebs, & vulgus eis indigebat, in quorum gratiam, Ezra & Consocij sui Viri magni Concilij, inter quos aliquot Prophetę connumerantur, vt Aggæus, Zacharias, Malachias, & alij doctissimi Viri, qui, vt ignari vulgi vtilitati consulerent, & vt Codices Sacros priuatim sine errore legerentur, artem interpungendi Libros Sacros adinuenerunt, intermixtis quibusdam punctis, & lineolis, quæ inter consonantes, vocalium officio fungerentur, & quę pro vocalibus imposterum habita sunt. Et quia reduces Iudæi recenter ex Babylonia, linguam Babylonicam, seù Chaldæam, vel etiam Syriacam naturaliter callebant, eis magis prouisum fuit, prædicta puncta, & accentus nominibus vulgò notis, appellare, quàm ignotis vocabulis, rem

brum Legis fuiſſe putaret, cum ſcilicet, quem Moſes Iſraëlitico populo tradiderat? Reſpondet, Procul dubio שהיה ספר פשוט מאין נקוד וטעמים׃ *Scehaiàh ſèpher peſciùtt, meèn nekùd vetaamim. Fuiſſe librum planum, ſimplicem, abſque punctis, & accentibus.* Et addit החבר *Hachauèr* Magiſter:

מבלי ספק שהיה שמור בלבבות בפתחא והקמץ והשבר והנטייה והשבה והטעמים בלב הכהנים מפני צרכם לעבודה ולהורות את בני ישראל ובלב המלכים מפני שנצטוו שתהיה עמו וקרא בו כל ימי חייו׃ ובלב השופטים מפני צרכם אליהם בדינים׃ ובלב הסנהדרים מפני צרכם אליהם במה שכתוב ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם׃ ובלב החסידים כדי לקבל שכר׃ ובלב אנשי החונף להתגדר בהם וכו׳׃

Mibelì ſephek ſcehaiàh ſcemòr billeuaòth biphtachà, vehakamètz, vehaſcèuer, vehannettiàh, vehaſceuà, vehattaamìm; Belèu hacCohanìm, mippenè tzorchàm laauodà, vlhoròth eth benè Iſraèl: Vbelèu hamMelachim, mippenè ſcenitztzauù, vehaiethà immò vekarauò col iemè chaiiàu: Vulèu haſciophettim, mippenè tzorchàm alehèm badinìm. Vulèu haſſanhedrìm, mippenè tzorchàm alehèm bamè ſcecatuu; vſcmarthèm vaàaſſithèm chi hi chochmathchèm vbintachèm. Vuleu hachaſſidìm chedè lekibbèl ſcchàr. Vulèu anſcè hachenèph leithgadèr bahèm, vecullè. Id eſt

Non eſt dubium, quin mente cuſtodita fuerint puncta Patach, ſcilicet; Kamètz, Tzère, Kibbùtz, Sceua, & accentus, mente inquam, Sacerdotum, quia illis opus erant pro functionibus, & pro inſtruenda plebe Iſraëlitica. Se-

dex cum vocalibus ſcriptus fuit? Nonne meliùs, & vtiliùs plebi conſultum, ſi Sacri Codices cum vocalibus eſſent euulgati inter plebem? nam hoc pacto facilior reddita fuiſſet lectio ſacra.

Reſpondeo, Non erat conueniens vt Sacra Dei Lex communis, & vulgaris efficeretur, ne Sacra Legis myſteria ab imperito vulgo contaminarentur ſiniſtra, & falſa interpretatione; quia vnicuique ſibi licere credidiſſet Legem interpretandi, & quo magis vulgus imperitus eſt, & ignarus, eò ampliùs procliuis imbui falſa doctrina, tùm circa fidem, tùm in præceptis vitæ, ac morum. Vnde benè prouiſum fuit Legem, quæ lingua Hebraica communi toti populo Iudaico à Moſe ſcripta fuerat, velamine aliquo operire, vtpotè ſanctiori cultu à populo veneraretur, at nullo alio conuenientiùs fuit, quàm vocales à Lege auferre, vt pro Legis intelligentia ad Sacerdotes recurrerent, quorum labia cuſtodiunt ſcientiam, ex Malachia 12. 7.

כי־שפתי כהן ישמרו־דעת ותורה יבקשו מפיהם כי מלאך יהוה צבאו הוא׃

Chi ſiphtè Cohèn iſcmerù-dàath, Vethorà ieuakeſciù mippìu, chi Malàch Adonài tzeuaòth hù, Id eſt

Quoniam labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & Legem requirent ex ore eius. Iſta omnia non incongruè explicantur ab Auctore Libri כוזרי *Cuzarì*, מאמר *Maamàr, Tractatu* 3. pagina 26. Interrogauerat enim *Cheuer Magiſter, Cuzarem,* Qualem li-

tenta; non permittit autem vt publicè, & communi vſu Eccleſiæ legantur, aut canantur vulgari lingua, ne contra antiquiſſimum Eccleſiæ vſum fiat; contra docent Nouatores, qui omnia ſuſque deque confundunt profana Sacris miſcendo. De hac re videſis Hoſium Cardinalem Varmienſem in Dialogo de Sacro vernaculè legendo, Iacobum Ledeſmam, & Bellarminum lib. 2. *De Verbo Dei*, cap. 15.

Obijcies Primò contra IV. Concluſionem. Tempore Chriſti Domini Sacrum Volumen Legis in Arca ſancta aſſeruatum punctis vocalibus ornatum erat, ergo falſum eſt quod dicitur, Ezram non punctaſſe Volumen Legis in Arca ſeruandum. Probatur antecedens. Nam Chriſtus Dominus conteſtans Diſcipulis ſuis, ſe in hunc mundum veniſſe, non vt Legem ſolueret, ſed adimpleret, ſubiungit, ſecundùm Hebræam Ionę verſionem Matth. 5. 18.

אמן אני אומר לכם עד־שיעברו שמים וארץ יוד אחת או עוקץ אחד לא יעבר מתורה עד־שיעשו כלם׃

Amèn anì omèr làchèm ad-ſceiaaurù ſciamàim vaàretz: Iod achàth ò okètz echàd lo iaauòr mehattorà ad ſceiaaſsù cullàm. Id eſt

Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cælum & terra, Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à Lege, donec omnia fiant. Ergo ſicut י *Iod*, quod inter Hebraica elementa minimum eſt, in Volumine Legis Sacro in Arca ſeruato ſcriptum reperiebatur, ita & apices,

Secundò, in mente Regum, quoniam præceptum eſt eis Deuter. 17. 19. *Et erit cum eo* (ſecum) *& leget in eo, omnibus diebus vitæ ſuæ*.

Tertiò, in mente Iudicum, quia eis indigebant pro cauſis, & litibus.

Quartò, in mente Senatorum magni Concilij, quia his opus habebant, ſicut ſcriptum eſt, Deuter. 7. 12. *Et cuſtodietis & facietis ea, quoniam ipſe eſt ſapientia, & intelligentia veſtra*.

Quintò, in mente piorum, vt per ea mercedem reciperent.

Sextò, in mente Hypocritarum, ex his enim fit ſepimentum (Legi). Patet igitur euidenter, Scripturæ Sacræ myſteria, plebi propalata non fuerunt in Veteri Lege, neque authenticus Sacer Scripturæ Codex vulgari lingua in manus vulgi traditus eſt antiquitùs. Hinc vſus in Eccleſia Catholica ſemper fuit, vt nulla alia lingua authentica eſſent Sacra Volumina, niſi linguis illis, quæ à Summis Pontificibus, Concilijs, vniuerſa Catholica Eccleſia, imò ab ipſo Deo approbatę fuerunt: eæ ſunt Hebręa, Græca, & Latina, quas Dominus titulo Crucis ſuæ honorauit, Ioan. 19. & quæ omnium conſenſu antiquitate, amplitudine, & grauitate omnibus alijs præſtant; ac demùm quibus ipſi libri ab Auctoribus ſuis initiò ſcripti fuerunt; vulgares autem editiones, & tranſlationes, quamuis non prohibeat abſolutè Eccleſia, non tamen illarum lectio paſſim, & omnibus permittitur, ſed tantùm ijs, qui vtiliter, & cum fructu eis vti poſſint, facultate tamen priùs à Superiorib⁹ ob-

veim beVau iasciùu Zàin, veim beCàph Iasciùu Bèth, veim beNun, iasciùu Ghimel, veim beResc, iasciùu Dàleth. Id est

Ampliùs, in literis ipsis, si posueris punctum in litera ה *HE* (si videlicet puncto coniunxeris lineolam infernè apertam lineæ superiori) *efficies* ח *CHETH; si literæ* ו *VAV* (retrorsum) *addideris, formabis* ז *ZAIN, si literæ* כ *CAPH, habebis* ב *BETH; si literæ* נ *NVN habebis* ג *GHIMEL; & si litera* ר *RESC efformabis* ד *DALETH.* Puncta ista seù apices, cùm sint de essentia literarum in Textu Sacro reperiebantur, & de quibus intellexit Christus in Euangelio citato loco. Quando etiam D. Hieronymus in Prologo Galeato ait *Samaritanos etiam Pentateuchum Moysi totidem literis scriptitare, figuris tantùm, & apicibus discrepantes*, de huiusmodi apicibus diuersimodè positis in literis Samaritanis, ac in Hebræis intelligendus est. Tales itaque apices in Sacro Legis Volumine, cùm sint partes essentiales literarum Hebraicarum, vt diximus, proculdubio non solùm tempore Christi, sed perpetuò exstiterunt. Pro apicibus, nonnulli intelligunt quædam cornicula, quibus aliquot literæ Sacri Voluminis scripti coronantur. Hæ literæ sunt שעטנזגץ cornicula verò ita supra has literas hoc modo disponuntur, vt semper triplicati sursum efferantur, vt in his literis

ג ז ט נ ן ע צ ץ ש

siuè ces, quæ inter puncta minima sunt in eodem Legis Volumine Sacro, tempore Domini reperiebantur; sed apices sunt puncta vocalia, ergo puncta vocalia tempore Christi in Sacro Legis Volumine reperiebantur.

Respondeo, Planè concedendo, quòd tempore Christi י *Iod*, & apices in Sacro Legis Volumine reperirentur; sed omninò negamus apices esse puncta vocalia. Apices enim sunt summę literarum partes acuminatæ instar spinarum, per quas vna ab altera secernitur, & distermina-tur, vti litera ד *Dàleth* per acumen in parte dextera sursum erectum à litera ר *Resc*, quæ in semicirculum efformatur, distinguitur. Acumen igitur literæ ד *Daleth* est illius apex, Hebraicè עוקץ *Okètz*, à עקץ *Akàtz*, quæ pungere significat, acumina enim spinarum, quarum similitudinem præseferunt apices, pungunt. Ita & litera ב *Beth* per suum עוקץ *Okètz, apicem* infernè protuberantem à litera כ *Caph* in semiorbem ducta secernitur, & sic de alijs. Hæc autem acumina nihil aliud sunt quàm puncta, sed non puncta vocalia; Puncta quidem, sed per quæ vna litera ab altera distinguitur; vndè perpulchrè Rab. Bechaì Parascià וירא *Vaierà* pag. 26. col. 4. in principio ait:

ועוד באותיות עצמן אם תתן הנקודה באות ה״ ישוב ח״ית ، ואם בו״ו ישוב ז״ין ، ואם בכ״ף ישוב ב״ית، ואם בנ״ון ישוב ג״ימל، ואם בר״יש ישוב דל״ת،

Veod beothiòth etzmàn, im tittèn hannekudà beòth HE Iasciùu Cheth,

Sacræ Scripturæ vocales habebant, non poterant autem habere alias vocales quàm puncta, vel lineolas, quia literæ Hebræorum omnes sunt consonantes, ergo tempore D. Hieronymi puncta extabant, quæ sub nomine vocalium de eis ipse loquitur.

Item, Quæst. Hebr. in Genesim explicans etymologiã mulieris, quia de viro sumpta sit; ait: *Non videtur in Græco, & in Latino sonare, cur mulier appelletur, quia ex viro sumpta sit: sed etymologia in Hebræo sermone seruatur: vir quippè vocatur* איש *IS, & mulier* אשה *ISSA. Rectè igitur ab* איש *IS est appellata mulier* אשה *ISSA. Vnde & Symmachus pulchrè etymologiam etiam in Græco voluit custodire dicens:* Αὕτη κληθήσεται ἀνδρίς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη αὐτή; *quod nos Latinè possumus dicere: Hæc vocabitur virago, quia ex viro sumpta est. Porrò Theodotion aliam etymologiam suspicatus est, dicens: Hæc vocabitur Assumptio, quia ex viro sumpta est. Potest quippè* אשה *Issa secundùm varietatẽ accentus, & assumptio intelligi.* Accentus autem in nomine אשה *Iscià*, vt *Assumptio* significetur alia via variari non potest, quàm mutando שׁ *Scin*, in שׂ *Sin*, vt radix sit נשה *Nassà*, quæ *Sumpsit*, & *Assumpsit*, præter alia significat. Sed iste accentus indicatur per punctum, vel in sinistro, vel in dextro cornu literæ ש *Scin* posito, ergo puncta, & accentus tempore D. Hieronymi extabant. At

Regeres: Imò ex loco adducto conuincitur tempore D. Hieronymi, siuè igitur de his corniculis, seù apicibus, vel de alijs literas distinguentibus intelligatur textus Euangelicus, semper de partibus literas Voluminis Legis Sacri integrantibus intelligetur, & non de punctis vocalibus, quæ neque ad essentiam, neque ad integritatem consonantium spectare cernuntur.

Obijcies Secundò contra IV. Conclusionem. D. Hieronymus nullam prorsùs punctorum vocalium, aut accentuum mentionem facit; ergo suo tempore non extabant puncta vocalia in Libris Canonicis: At D. Hieronym⁹ vixit plusquàm annis centum ante Tiberienses, ergo ante hos, nullo modo extabant puncta vocalia.

Respondeo primò, Argumentum negatiuum nihil probare; potuerunt enim esse puncta vocalia, & accentus, quamuis de eis nulla mentio facta fuerit à D. Hieronymo.

Secundò respondeo, falsum esse de punctis, & accentibus nullam fieri mentionem à D. Hieronymo, nam in pluribus locis loquitur de vocalibus, & accentibus dictionum Hebraicarum. In Habacuc cap. 3. expendens illud ver. 3. לפניו ילך דבר *Lephanàu ièlech DAVER. Ante faciem eius ibit mors*, ait: *Pro eo quod nos transtulimus mortem, in Hebræo tres literæ positæ sunt,* דבר, *absque vlla vocali: quæ si legantur* דָּבָר *VERBVM significat: si* דֶּבֶר *PESTEM.* Si igitur istæ tres literæ דבר tempore D. Hieronymi absque vlla vocali positæ erant, ergo aliæ literæ

potuiſſet illam interpretari, niſi audita interpretatione à Legis Doctoribus; nam prima fronte videtur deduci à radice יָשַׁב, quod eſt *ſedere*, *habitare*, vel à שׁוּב, quod eſt *reuerti*, cùm reuera eius radix ſit נָשַׁב *perflauit*. Veroſimillimum igitur eſt, D. Hieronymum à Magiſtris ſuis Rabbinis (habuit enim plurimos Præceptores Hebræos, quorum vnus Tiberienſis erat) ex Codice non punctato primò edoctum eſſe in lectione Sacræ Scripturæ ſecundùm communem traditionem legendi, & interpretandi Scripturas; deinde ex Codice punctato, & quàm maximè correcto à ſe conquiſito, & ſelecto, ſuam deinde tranſlationem adornaſſe, credibile eſt.

Ex his, quæ de punctorum vocalium origine, propagatione, corruptione, & reſtauratione dicta ſunt, colligere fas erit. Puncta primò fuiſſe adinuenta ab Ezra Protoſcriba cum ſuis aſſeclis Synagogæ magnæ centum viginti virorum; & probabile quoque eſt, eadem nomina, & figuras, quas modo obtinent, pariformiter ab iiſdem adinuentas fuiſſe, & Sacris Codicibus appoſitas, ſed tractu temporis ex ignauia, vel inſcitia Librariorum, interpunctione Sacrorum Codicum deprauata, à Tiberienſibus Doctoribus, vltimò in meliorem formam reſtituta, quam hodie habemus, & ea vtimur in lectione Sacrorum Codicum lingua Hebraica; & quamuis pro authentica huiuſmodi interpunctio non habea-

& etiam multò ante ipſum, nempè tempore Theodotionis nullum punctum, quod vocalem, aut accentum exprimeret, fuerat inſcriptum Sacro Codici, etiam vulgari. Quia ſi in litera שׁ vocis אשה extitiſſet punctum in dextro cornu, neceſſariò legendum eſſet per שׁ *Scin* craſſum, ſeù per שבולת *Scibbòleth*, vt vocant, ergo nullo modo etymologiam à radice נשה *Naſſa* deducere potuiſſet, quia iam fixum fuiſſet ſub forma *Scibbòleth*. Ergo ſignum eſt ש nullum punctum habuiſſe, & proinde voluntariè attribuere potuiſſe Theodotionem, accentum, prout meliùs, & congruentiùs ipſi viſum fuerat.

Reſp. Negando antecedens. Extabant enim puncta in Codicibus Sacris, ſed adeò mendosè, vt pleriq; ex doctioribus dubitarent de vero ſenſu, & interpretatione propemodum infinitarum vocum; Hinc ortæ ſunt tot diſcrepantes, & quandoque inter ſe pugnantes interpretationes, vt Symmachi editio, Theodotionis, & Aquilæ: vndè mirum non eſt, ſi quandoque etiam D. Hieronymus recedat à lectione, quam hodie punctati Codices exprimunt; quamuis rariſſimè, hoc accidat, vnde vix aſſignari poteſt vnus aut alter locus; ideò quia S. Doctor correctiſſimos, quos potuerat Codices habere punctatos, ſelegit; quod patet in voce וַיַּשֵּׁב *Vaijaſcèu*, *& abigebat* eas Abram, Geneſ. 15. 11. quæ niſi punctata fuiſſet difficillimè, in hunc ſenſum

siasticæ antiquitatis studiosissimum, & cui forsan in his studijs simile nihil ætas nostra tulerit, veneramur, & colimus.

Præterea de Punctis vocalibus, & accentibus (nam pro accentibus intelliguntur etiam puncta vocalia, vt supra vidimus, & notauit Buxtorfius in *Tiberia* cap. 9. de notatione accentuum) egerunt illi Auctores, quos in hac Dissertatione recensuimus. Sed vt in ictu oculi vnà simul omnes prospiciantur, libet hic eadem loca enumerare, additis etiam quibusdam alijs Auctoribus, qui pretermissi fuerant superiùs.

De Accentibus, & consequenter de Punctis vocalibus Hebræorum fit mentio apud Hebræos.

In Talmude Ierosolymitano, Massecheth, seù Cod. מגלה *Megbillà* cap. 4. pag. 74. col. 4. paulò post med.

In Talmude Babylonico Cod. ברכות *Berachòth*, cap. 9. pag. 61. paulò ante med. Ibid. pag. 64. in fine.

Item עירובין *Iruuin* cap. 5. fol. 54. b. circa finem.

חגיגה *Chaghighà* cap. 1. fol. 6. b. circa finem.

מועד קטן *Moèd katan* cap. 1. fol. 5. in fine.

נדרים *Nedarim*, cap. 4. fol. 37. lin. 8.

סוטה *Sottà*, cap. 1. fol. 5. b. circa medium.

בבא בתרא *Bauà Bathrà*, cap. 2. fol. 21. circa finem.

מנחות

beatur, temeraria tamen manus in eam non est amouenda, aut spongia ei applicanda, sed illibata conseruanda, & retinenda in antiquitatis veneratione, & honore.

Cæterùm, animaduertendum est, quòd sicut inter Heterodoxos vnus est Ludouicus Capellus Linguæ Hebraicæ Salmurij Professor, qui pro nouitate Punctorũ acerrimè pugnat, eorumque originem, cum Elia Leuita Germano in Massoretas Tiberienses reijcit; ita inter Viros Catholicos vnus est Ioannes Morinus Blesensis; qui pro eadem punctorum nouitate in Castra Eliæ Leuitæ descendit, & in *Exercitationibus Biblicis* lib. 11. Exercit. 14. càp. 3. & alibi passim ità differit, vt quandoque solidis rationibus pro nostra sententia militantibus ab eo non æqua lance libratis, ad verba & Rhetoricos flosculos, sermonisque elegantiam insensibiliter se conuertens, risum tamen se continere non posse fateatur, cap. 3. num. 8. Nimis longum esset omnia eius commenta referre, & singillatim refutare, cùm otium, & locus longiùs de hac quæstione tempus terere non patiatur. Attentè igitur considerãda sunt à benigno Lectore, quę nos in Conclusionibus nostris determinauimus, quibus rationibus, & auctoritatibus confirmauimus, & contraria argumenta diluimus; & sic facili negotio ex se, sine maiori verborum circuitu, omnibus argumentis à Morino propositis, facillimè occurrere poterit; quem tamen vt virum doctissimum, & Eccle-

Ex Latinis, de Punctis agunt.

Ioannes Morinus in מסורת הברית *Massòreth habberith*, lib. 11. *Exercitationum Biblicarum*.

Ioseph de Voisin in *Obseruation. ad Pugionem fidei* Raymundi Martini pag. 91:

Marius Calasius in *Canon. Gener. Linguæ Sanctæ* cap. 4. *De punctis vocalibus*.

Ioannes Buxtorfius in *Tiberia*, seù *Commentario Massorethico*. Et contra Cappellum.

Ludouicus Capellus in *Arcano punctationis reuelato*.

Ioannes Leusden in *Philologo Hebræo* Dissertat. 13. 14. 15. & 16.

Et hæc de Punctis vocalibus Hebræorum dicta sufficiant.

Notandum est, quòd Marius Calasius loco citato pag. 10. paulò acerbiùs quàm par est, de hac materia tractat, & mirificè vellicat hunc Eliam Leuitam, illique nimis oscitanter attribuit quendam librum, cui titulus est צח שפתים *Tzàch sephatàim*, Nitor labiorum. Eius verba sunt hæc: *Idem etiam asserit Elias in libro* צח שפתים *dum dicit, quòd puncta data sunt in monte Synai* (vult dicere Sinai) *Quo in loco apertè sibi contradicit, cùm dixerit in Præfatione libri Massòreth hammassòreth, quòd Viri Tiberiæ punctatam dederunt Legem: quod certè falsum est*. Quibus verbis certè credit Calasius, eiusdem Eliæ esse vnum, & alterum librum, cùm illius verba (*in libro, in Præfatione*) idem importent; nam sicut *in Præfatione libri* in-

מנחות *Menachòth* cap. 4. fol. 43. circa finem.

Rau Alphes Tract. מגילה *Meghillà* cap. 4.

R. Salomon Iarchi ibidem. Et in Cod. *Nedarim* cit.

R. Nissim ad Cod. *Meghillà* Rau Alphes cit. Et ad Cod. *Bauà Bathrà* citatum.

Nechunià Ben Hakanà in libro הבהיר *Habbahir*.

Simeon Ben Iochài in lib. זהר *Zòhar* editionis Cremonensis fol. 14. col. 4. n. 30.

R. Moses Kordouero in פרדס רמונים *Pardès rimmonim*, *Paradiso malorum punicorum*, ferè per totum, *Cabalisticè*.

R. Salomon Ben Addèreth in *Bauà Bathrà citato*.

R. Iom Tou Bar Abraham, ibid.

Liber כוזרי *Cuzari*, Tract. 3. pag. 25. & 26.

R. Pèretz in מערכת אלהות *Maarècheth Elahùth* Tract. 4. מערכת השמות *Maarècheth hascemòth, De ordinatione nominum*.

R. Iudas חייט Chaijàtt in eundem librum *Maarècheth &c.*

R. Bechài *in Parascià* וירא *Vaierà*, ad cap. 18. 3. Genes. pag. 26. col. 3. & 4. edit. Ven. an. ש״ו 306. m. sup.

R. Azarias de Hadumìm, siuè de Rubeis, aut Rufis in מאור עינים *Meòr enàim*. Par. 3. אמרי בינה *Imrè binà*, cap. 59. vbi contra Eliam Leuitam disputat.

R. Samuël Arkiuolt in ערוגת הבשם *Arugàth habbòsem*, cap. 26. vbi etiàm sententiam Eliæ impugnat.

liber (vt ipse ait) in duas partes, quarum altera dicitur -

סדר אליהו רבא *Sèder Eliàu Rabbà, Ordo Eliæ magnus*. Altera

ספר אליהו זוטא *Sèder Eliàu Zuttà, Ordo Eliæ minimus. Vtraque autem multiplicis est doctrinæ. Continet enim plerasque Scripturæ historias, & præclariora Patrum, aliorumque virorum, & fœminarum illustrium facinora, quibus multa Philosophica, Ethica, & Physica adiunguntur lectu iucundissima. Excusus Venetijs in 4. apud Danielem Zaneti an.* 355. Ita Plantau. Quòd si pro Elia Leuita hunc nostrum intelligat, certo certiùs fallitur. Nunquam enim hic Elia Leuita Germanus in aliud occupatus fuit, quàm in rebus Grammaticalibus, erat quidem purus Grammaticus, in qua tamen arte exercitatissimus fuit, & non in alijs facultatibus. Scio quidem Hottingerum Classe 11. suæ Bibl. Orien. mentionem facere cuiusdam libri, cui titulus est סדר אליהו *Sèder Eliàu, Ordo Eliæ*, affirmatque esse historiam vniuersalem sui temporis, sed Auctorem facit non Eliam Leuitam, sed Eliam Kapsali, de quo vide infra suo loco. Scio etiam in Talmude Cod. סנהדרין *Sanhedrìn*, reperiri famosam sententiam pronunciatam in Schola Eliæ, cuius titulus non multum discrepat ab eo, quem attulimus ex Plantauitio. Titulus Elianæ Scholæ est: תנא דבי אליהו *Tàna de Be Eliàu, Lectio*, seù *Traditio Domus*, siuè *Scholæ Eliæ*. Hic Elias Scholæ Præfectus apud Talmudistas adhuc exploratum non est, an fuerit Elias Propheta, aut ali-

intelligitur suum esse librum *Massòreth*, ita *in libro Tzàch sephataim* intelligitur etiam hunc esse suum, alioquin non sibi contradiceret Elias, vt dicit Calasius; itaque credidit ipse, hunc librum צח שפתים *Tzàch sephatàim* fuisse huius Auctoris Eliæ. Sed si diligentiùs attendisset ad tertiam Præfationem libri *Massòreth hammassòreth*, quam ipse non semel citat aduersus Eliam, vtique vidisset citatum hunc librum צח שפתים *Tzàch saphatàim* ab Elia, non vt suum, sed alterius. Ait enim Elias:

והנה כן מ׳ מדבריו (ר״ל עזרא) שאין דעתו שהטעמים נתנו מסיני ׃ וכן מצאתי כספר אחר הנקרא צח שפתים וכו׳.

Vehinnè chàn muuàn middeuaràu sceèn daathò (rotzè lomàr Aben Ezra) scehattaamìm nittenù miSinài; Vechèn matzàthi besèpher echàd hannikrà TZACH SEPHATAIM; vèculle. Id est

Et ecce hinc intelligitur ex eius verbis (Aben Ezræ) quòd illius opinio non est, accentus traditos esse in Sinai; & ita inueni in quodam libro vocato צח שפתים *TZACH SEPHATAIM, Nitor labiorum*. Quid clariùs? Non igitur Elias Leuita est Auctor huius libri vt putat Calasius.

Plantauitius verò non minùs crediderim aberrasse, quando in sua Biblioth. Rabbinica num. 753. exhibet librum quendam, & Eliæ Leuitæ attribuit cum hoc titulo:

תנא לר׳ אליהו הלוי *Tàna leRabbì Eliàu haLeui*. Liber, qui sæpiùs legi debeat *R. Eliæ Leuitæ*. Diuiditur hic

nisi solus Pater, Matth. 24. 36. Itaque huius Eliç sententia frequenter in illius Schola repetita, & extra illam inter Iudæos promulgata, tandem post septingentos, & ampliùs annos, ne inter Iudæos illius memoria deperderetur, in Corpore Iuris Talmudici à Talmudistis compilatoribus in Codice סנהדרין *Sanhedrin*, cap. חלק *Chèlek* 11, relata fuit. Inuenitur itaque pag. 97. linea vltima editionis Cracouiensis his verbis:

תנא רבי אליהו ששת אלפים שנה חוי עלמא ב׳ אלפים תוהו ב׳ אלפי׳ תורה ב׳ אלפי׳ ימות המשיח.

Tàna deBe Eliàu: scèsceth elaphìm sciana haue almà: scenàim alaphìm Thòhu; scenàim alaphìm Thorà; scenàim alaphìm iemòth hamMasciach.

Est Traditio Domus Eliæ: sex millibus annorum duraturus est Mundus: duobus mille תוהו *THO'HV, SOLITVDO, INANITAS*, (hoc est sine Lege scripta). *Duobus mille* תורה *THORÀ LEX. Duobus mille* ימות המשיח *IEMOTH HAMMASCIACH, DIES MESSIAE*, id est durabit Lex Messiæ, Lex Christi. Fundatur hæc traditio super sex diebus בראשית *Beresciith*: quia sicut Mundus sex diebus completus est, ita sex millia annorum duraturus erit, affirmant. Nam vt dicit R. Salomon super hunc locum:

יומו של הקב״ה אלף שנה שנ׳ כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור:

Iomò scel Hakadòsc Barùch hù èleph scianà; sceneemàr. Chi èleph scianim beenècha cheiòm ethmòl chi iaauòr. Dies

aliquis ex doctis Viris veteris Synagogæ.

Ghedalia Aben Iachia in *Scialscèleth hakabbalà* pag. 24. b. asseueranter affirmat hunc Eliam, non esse Eliam Prophetam, sed alium quendam, qui tempore Iudæ Ben Tabbai & Nittai Harbelitæ vixerat ducentis circiter annis ante Christi Natiuitatem; ait enim:

יהודה בן טבאי ונתאי הארבלי קבלו מן השני יוסי תנ״ל שנת ג׳ אלפים תק״ס לבריאת היא שנת קנ״ב לבנין בית שני וכמו ס׳ שנה קודם מלחמות יון. ראיתי בקונטרים ישן כדור הזה היה אליהו הנזכר במשניות וגמרא בלשון תנא דבי אליהו שרומז אל בית מדרשו ואינו אליהו הנביא בשום פנים.

Iehudà Ben Tabbai & Nittai Harbelita receperunt traditionem à duobus Iosi, quorum supra mentionem fecimus, anno mundi 3560. (200. annis ante Christi Natiuitatem, nam Christus nascitur anno mundi 3760.) *iste est annus* 152. *ab ædificatione Aedis secundæ, & circiter* 60. *annis ante bella Græcorum. Vidi in quinternione vetusto, quòd hac ætate fuerat Elias, cuius mentio fit in Miscnaiiòth, & Ghemarà his verbis, THA'NA DEBE ELIAHV, TRADITIO DOMVS ELIAE, hoc est SCHOLAE ELIAE. Non autem est Elias Propheta vllo modo.* Certum igitur est fuisse quendam doctum virum, qui cùm & ipse expectasset redemptionem Israël, hanc sententiam de tempore Aduentus Messiæ expressit, quamuis nimis audacter de duratione mundi protulerit, quia de die illa, & hora nemo scit,

Dies Dei benedicti mille annorum est, S. D. Pſ. 90. 4. *Quoniam mille anni in oculis tuis, ſicut dies heſterna cùm tranſierit*. Hinc Cabaliſtæ in primo verſiculo Gen. notarunt ſex א *Aleph* contineri, per quæ ſex millia annorum mundi indicaretur duratio.

א *Aleph* enim pro אֶלֶף *E'leph, mille* accipiunt. Et cùm in hoc primo verſiculo Sacræ Scripturæ -

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:

Bereſcith barà Elohim eth haſciamàim, veèth baàretz.

In principio creauit Deus cælos, & terram, totius mundi creatio contineatur, ita & in eodem, tempus quo duraturus ſit, continere exiſtimarunt; ex ſenario igitur numero אלפין *Alephin*, ſex אלפין *Alaphin millia* annorum tandiu permanſurum eſſe pronunciarunt, ex quibus duo annorum millia Naturæ Legi dederunt, duo millia Legi Moſaicæ, & duo millia Meſſiæ Regi. Gloſſa R. Salomonis loc. cit. vbi numerum annorum in qualibet parte ita ſubducit. Eius verba, vt breuitati conſulamus, Hebraico & Latino tantùm ſermone referemus, relicta Hebraica lectione. Ait enim:

שני אלפים היו **תהו** שלא ניתנה עדין תורה והיה העולם בתהו ומאדם הראשון ועד שהיה אברהם בן נ״ב שנה איכא אלפים שנה דמוכחי קרא דכשנשלמו אלפים שנה עסק אברהם בתורה שנ׳ ואת הנפש אשר עשו בחרן ומתרגמינן דשעבידו כאורייתא בחרן ואמרינן בע״ז גמירי דההוא שעתא הוה אברהם בר חמשין ותרתין שנין: ושני אלפים **תורה** מן הנפש אשר עשו בחרן עד שנת

המשיח מ״ח שנה עד שנולד יצחק וששים שנה משנולד יצחק עד שנולד יעקב הרי ק״ח וק״ל שהיו ליעקוב בשבא למצרים הרי רל״ח ורדו שעמדו במצרים הרי תל״ח ומשיצאו ממצרים עד שנבנה בית ראשון תפ׳ דכתיב ויהי בפ׳ וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים ויבן הבית וגו׳ הרי תתקכ״ח ות״י שעמד בית ראשון כדמוכח קראי ע״פ חשבון שנות המלכים וע׳ דגלות בבל ות״כ שעמד בית שני הרי תת״ק ותתקכח הרי אלפים פחות קע״ב ועקב קודם השלמת ד׳ אלפים נחרב הבית ולכסוף אותן קע״ב נשלמו שני אלפים תורה ואיידי דאמר שני אלפים תוהו קאמר שני אלפים תורה ולא שתבלה תורה לשני אלפים ע״כ: ושני אלפים שנות **המשיח** שלאחר שני אלפים של תורה הוה דינו שיבא משיח ותכלה הגלות ויבטל שיעבוד מישראל.

Duobus mille תהו *THOV, VANITATIS, VASTITATIS, SOLITVDINIS, quia adhuc data non fuerat Lex, & erat mundus ſolitarius ſine Lege. Ab Adamo enim vſquequo Abraham eſſet annorum 52. fluxerunt duo millia anni quemadmodum colligitur ex Scriptura: quandoquidem quando completi fuerunt duo millia anni, tunc Abraham operam dedit Legi*, S.D. Gen. 12 5. *& animas quas fecerant in Charan*, (Paraphraſis Chaldæa legit, *& animas quas ſubiecerant Legi in Charan.*) *Dicunt itaque, quòd quando Abraham reliquit idololatriam erat ætatis quinquaginta duorum annorum. Et duobus mille LEGIS, ſcilicet ab eo tempore, quo Abraham animas conuerterat in Charan vſque ad aduentum Meſſiæ.* (quorum talis eſt ſumma) *48. anni vſque ad natiuitatem Iſaaci, 60. anni à natiuitate Iſaaci vſque ad*

ex mente R. Salomonis:

Ab initio rerum vſque ad initium fidei Abrahæ annis	2000. *Thòu*
Ab initio verò fidei Abrahæ vſque ad aduentum Meſſiæ annis	2000.
qui ita enumerantur	
Ab initio fidei Abrahæ vſque ad natiuitatem Iſaaci anni	48.
A natiuitate Iſaaci vſque ad natiuitatem Iacobi anni	60.
Iacob quando ingreditur in Ægyptum erat annorum	130.
In Ægypto ſteterunt filij Iſraël annis	210.
Ab exitu de Ægypto vſque ad ædificationem primi Templi, anni	480.
Primum Templum ſtetit annis	410.
Exilium Babylonicũ, diruta Æde, perdurauit annos	70.
Secundum Templum ſtetit annis	420.
Summa annorum	1828.

Ad complendum ſummam 2000. annorum, quibus debebat durare Lex Moſaica, deſunt anni 172., igitur poſt deſolationem Templi, ſecundùm hunc computum, Lex Moſaica vtcumque adhuc perdurauit annis ſcilicet 172. poſt quos Diuinum decretum, de Meſſia Iudæis mittendo ad-

natiuitatem Iacobi, en ſummam 108. *annorum*.

130. *annorum erat Iacob quando ingreſſus eſt in Aegyptum, en ſummam* 238. *annorum*.

210. *ſteterunt filij Iſraël in Aegypto, ecce ſummam* 448. *annorum*.

480. *ab exitu de Aegypto vſque ad ædificationem primi Templi*, S. D. 1. Reg. cap. 6. 1. *Factum eſt ergo quadringenteſimo, & octuageſimo anno egreſſionis filiorum Iſraël de terra Aegypti, ædificari cœpit Domus Domino &c. en* 928. *annos, &* 410. *annis ſtetit Domus prima ſicut probatur ex numero annorum Regum. Septuaginta quoque annis perdurauit exilium Babylonicum, &* 420. *annis ſtetit Domus ſecunda. Vnde* 900. *&* 928. *fit ſumma* 1828. *deficiunt anni* 172. *à ſumma* 2000. *annorum*. 170. *annis ante completum quartum millenarium exciſum eſt Templum, & in fine iſtorum* 172. *annorum completi ſunt duo millia anni* תורה *THORÀ, LEGIS. Et ſecundum quòd dixerat duo millia annorum* תוהו *THOV, VASTITATIS, ſic dictum eſt duo millia* תורה *THORÀ, LEGIS; quandoquidem dixerat duo millia anni THOV, SOLITVDINIS, duo millia annorum THORÀ, LEGIS;* non ob id (eſt intelligendum) *quod Lex finienda eſſet duobus millibus annis*, hactenus &c. *Et duo millia annorum MESSIAE, quòd poſt duo millia annorum Legis veniet MESSIAS; & complebitur captiuitas, & ceſſabit tyrannica ſeruitus ab Iſraële*.

Cuius computi talis eſt ſumma

nù othàm, arbaà meòth sciànà. *Et affligent eos quadringentis annis*, & nihilominùs in Ægypto non steterunt filij Israël, vt diximus, nisi 210. annis, vt dicit R. Salomon, & probat Nicolaus de Lyra ad cap. 15. 13. Gen. cit. ad complendum num. 400. annorum desunt 190. anni, quos Deus anticipauerat. In malorum enim comminationibus solet aliquādo Deus sententiam mutare, potissimùm quando quis ad pœnitentiam se conuertit, secundùm illud vulgatum: *Scit Deus mutare sententiam, si sciat homo corrigere delictum*. Si igitur Deus anticipauit liberationē filiorum Israël de Ægypto, quia viderat afflictionem populi sui in Ægypto, & clamorem eius audierat propter duritiem eorum, qui præerant operibus, quantò magis anticipare debebat tempus redemptionis non tantùm filiorum Israël, sed & totius mundi, illumque à Diabolica seruitute liberare? *Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus*. Psal. 12. 6. Scio quidem communiter Hebręos hos quadringentos annos inchoare à natiuitate Isaac vsque ad exitum ex Ægypto, & rotundè numerare 400. annos, quam sententiam etiam sequuntur nonnulli ex nostris. Sed verosimile est, hos annos referri ad seruitutem & afflictionem, quam passi sunt filij Israël in Ægypto, quia *τῷ subijcient eos seruituti*, coniungitur cum, *& affligent quadringentis annis*. At quia in Ægypto filij Israël fuerunt tantùm ducentis decem annis, ex רדו Iudæorum; dicendum igi-

adimpleri debuerat; ergo dicendum est, secundùm hanc Iudaicam traditionem olim ab hinc annis 1432. iam venisse Messiam. Sed reuera 240. annis priùs iam venerat verus Hebræorum Messias IESVS Dominus.

Dices. Quomodo id probari poterit?

Resp. Probatur venisse Christum 240. annis priùs hoc computo, quia Christus nascitur in carne anno mundi 3760. vt in Tabula Epocharum supra pag. 81. notauimus: at secundùm computum Hebræorum Messias venire debebat anno mundi 5000; subductis itaque 3760. à 5000. supererunt anni 240. quos Christus anticipauerat aduentu suo. Sed

Regeres. Cùm in aduentu Domini non fuerit pręcisè obseruatū tempus indicatum, sed 240. annis citiùs aduenerit, colligitur inde, Christum nostrum non esse verum Messiam tempore suo promissum.

Resp. Per anticipationem gratiæ non tollitur veritas gratiæ, imò augetur gratia; hinc Iudæi libenter concedunt liberationem filiorum Israël ex Ægyptiaca seruitute Deum illam anticipasse centum nonaginta annis. Nam secundùm computum R. Salomonis supra notati filij Israël steterunt in Ægypto 210. annis iuxta numerum dictionis רדו *Redù, descendite*, nempè in Ægyptum, Gen. 42. 2. At Deus supra cap. 15. 13. dixerat Abrahamo: *Cognoscendo cognosces, quòd peregrinum erit semen tuum in terra non sua*. וענו אתם ארבע מאות שנה *Vein-*

nepos Iacobi, & auus Mosis, ingressus est Ægyptum vnà cum auo suo Iacob, vt patet ex Genes. 46. hic verò vixit centum triginta tribus annis, vt legitur Exod: 6. & genuit filium Amram, qui vixit centum triginta septem annis, vt ibidem proditum est, cuius filius fuit Moses, qui octoginta natus annos eduxit Hebræos ex Ægypto, vt habetur Exod: 7. Ex his autem annis conficitur summa annorum 350. è quibus etiam plurimi, ne bis numerentur, sunt detrahendi. Quare, vt optimè nosti, vltrò fatentur Hebræi, suos patres moratos esse in Ægypto annos 210. iuxta verba superiùs relata: *Generatione autem quarta reuertentur huc:* nam דו״ר *Generatio* conficit numerum 210. Est igitur dicendum, Hebræorum liberationem præueniſſe annos 190. Hoc sanè apud ipsos fatetur Iosephus Cæcus, qui Chaldaicè explicans illud Canticorum cap. 2. vers. 8. *Vox dilecti mei, ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles*, inquit:

אמר שלמה מלכא בעדן דהוו יתבין עמא בית ישראל במצרים סלקת קבלתהון לשמי מרומא הא בכן אתגלי יקרא דייי למשה על טורא דחורב ושדר יתה במצרים למפרק יתהון ולמפק יתהון מגו דחוק מרות מצרים וטפו על קצא בגין זכותה דאבהתהון דמתילין לטוריא ושור על זמן שעבודא מאה ותשעין שנין על צדקתא דאמהתן דמתילן לגלמתא.

Dixit Salomon Rex. In tempore, quo habitabat Domus Israël in Ægypto, ascendit clamor eorum ad cælos excelsos. Tunc reuelata est gloria Domini Mosi super montem Horeb, & misit eum in Aegyptum, vt redimeret eos, & educeret

igitur est, anticipatam fuiſſe liberationem filiorum Israël ex Ægypto 190. annos, vt eruditè probat Cl. V. Franciscus Grisendus Hebraicę linguę peritiſſimus in Epistola, quam, dum hæc scriberem, ad me misit, cuius exemplar est:

D. IVLIO BARTOLOCCIO ABBATI

Franciscus Grisendus S. P. D.

Hebræorum pertinacia, Charissime mi Iuli, vt audaciùs perfracta fronte perneget, quòd Iesus Dominus noster non fuerit Messias, eo potiſſimè vtitur argumento, quòd nimirùm ipsius aduentus, iuxta eorumdem computum, pręceſſerit quartum millenarium à mundi creatione, in quo Messias iuxta Elianam traditionem erat aduenturus. Sed ad eludendum huiusmodi argumentum non incongrua sanè videntur ea Sacri Codicis verba, relata Gen. 15. & habita à Deo Patriarchæ Abrahamo, videlicet; *Scito prænoscens, quòd peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subijcient eos seruituti, & affligent quadringentis annis. Verumtamen gentem, cui seruituri sunt, ego iudicabo: & post hæc egredientur cum magna substantia, &c. Generatione autē quarta reuertentur huc.* Ex his verbis Hebræorum nonnulli eliciunt, à Deo prædictam fuiſſe Iudæorum habitationem in Ægypto per annos 400. Totidem autem annis ibidem non permanserunt Hebræi: nam Caath,

ſionis ſpeciem exhibere, poſſimus eius reuocare ſententias: & è diuerſo ſi pollicetur aliquid ſuaue ſe nobis daturum, nos autem non attulerimus, quod ex nobis eſt, neque ipſe promiſſum adimplet, ne nos ea ratione deteriores ſiamus. Atque hæc inuenire poterunt ſtudioſi ſacrarum literarum omnes. Si igitur Deus præfinitum tempus præuenit pro corporali hominum liberatione, potuit vtique præuenire præfinitum itidem tempus pro ſpirituali totius mundi ſalute, quam Ieſus Dominus noſter attulit; ideòque hac de cauſa pro vero Meſſia ab Hebræis non eſt denegandus. Hæc igitur, Doctiſſime mi Iuli, quæ ſtudiorum cauſa occurrerunt, ſi lubent, humaniter accipe, & me, vti ſoles, ama. Hæc ille.

Dices II. Meſſias quidem natus eſt anno 172. ante completum quartum millenarium, hoc eſt, eodem die, quo Templum exuſtum eſt, vt dicit Aben Ezræ ad verſiculum 5. cap. 7. Cantici Canticorum: מלך אסור ברהטים *Mèlech haſſùr barehattim, Rex ligatus in canalibus.*

הוא המשיח שהוא אסור כאשר העתיקו קדמונינו כי ביום שחרבה ירושלם נולד׃

Hu hamMaſciàch, ſcehù aſſùr, caaſcèr haethikù kadmonènu, chi bijòm ſcecharevà Ieruſcialàim nolàd.

Iſte eſt Meſſias, qui ligatus eſt, quemadmodum tranſtulerunt noſtri antiqui: quoniam in die, qua deſtructa eſt Ieruſalem, natus eſt. Accepit Aben Ezræ à Talmude Ieroſolymitano Cod. *Berachòth*, cap. 2. היה קורא *Haiàh korè; Qui legit*, pag. 5. col. 1. paulò ante me-

ret de oppreſſione ſubiectionis Aegyptiorum, & abbreuiatum eſt tempus præfinitum propter meritum patrum, qui comparati ſunt montibus, & diminuit de tempore ſeruitutis 190. annos propter iuſtitiam matrum, quæ comparatæ ſunt collibus.* Quin præfato, & antiquo Ioſepho antiquior hæc fuit apud Hebræos opinio: legitur enim in פרקי ר׳ אליעזר cap. 49.

רבי חכינאי אומר לא נתן הקב״ה קצבה למלכיות אלא לשעבור מצרים שנאמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ועשה עמהם הקב״ה כרוב רחמיו וברוב חסדיו וקצר חצי שנים כמנין רד״ו שנים׃

Inquit R. Chachinai: Non dedit Deus terminum Regnis, niſi ſeruituti Aegyptiacæ, iuxta illud: In ſeruitutem illos redigent, & affligent eos quadringentis annis. *Verùmtamen Deus egit cum illis ſecundùm multitudinem miſericordiæ, & benignitatis ſuæ, atque abbreuiauit medietatem annorum iuxta numerum* רד״ו 210. *annorum.*

Et huiuſmodi expoſitio de prædictis annis quadringentis eò magis arridet, quò D. Ioannes Chryſoſtomus hom. 37. in Gen. eam non reſpuit, dicens iuxta editionem Frontonis Ducæi. *Dici poteſt etiam aliter, quòd cùm Dominus ſit miſericors, & imbecillitati noſtræ reſpondentes faciat pœnas, quia vidit eos* (nempè Hebræos) *ita labore preſſos, & Aegyptios magnam in eos crudelitatem exercere, ante definitum tempus vltionem fecit, & ad libertatem eos reduxit. Dei enim mos eſt, quoniam in omnibus ſalutem noſtram operatur, vt etiamſi minetur ſe puniturum, ſi nos voluerimus conuer-*

à ſe prædictum nondum aduenerat, ſed ducentis circiter annis diſtabat, vt vidimus. Addita igitur fuerunt à Rabbinis illis, qui compilauerunt Talmudem, & vt aduentum veri Meſſiæ negare aliqua apparenti ratione poſſent, hanc friuolam excuſationem iniquitatum populi Iudaici adinuenerunt; immò quando populus Iudaicus in profundum omnium ferè iniquitatum deſcenderat, neque de eo vlla ſalutis ſpes relicta erat, tunc aduenit Saluator, vt quò maior ægroti populi infirmitas fuerat, eò magis Medici præſtantia, & virtus dignoſceretur. Et hæc eſt vna ex notis traditis ad cognoſcendum tempus aduentus Meſſiæ in eodem Cod. *Sanhedrin*, cap. *Chèlek*, pag. 97. vbi legitur:

תניא ר׳ יהודה אומר דור שבן דוד בא בו בית הועד היה לזנות׃

Tània, R. Iehudà omèr, dor ſcebèn Dauid ba bò, beth Hauuàd haiàh lezanùth.

Lectio, ſeù eſt Traditio. R. Iudas dicit, Generatione illa, qua filius Dauid (Meſſias) *venit, Beth Hauuàd Domus Conuentus erit in ſcortationem.* Gloſſa Raſci:

בית הועד מקום שתלמידי חכמים מתועדין שם ללמוד תורה׃

Beth Hauuàd, eſt locus, quo diſcipuli ſapientes conueniunt ad diſcendam legem. En Gymnaſia Hebræorum tempore aduentus Chriſti in lupanaria conuerſa. Et paulò infra:

וחכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו ופני הדור

medium. Sed propter peccata Iudæorum Deus illum ligatum tenet capillo, neque ad liberandum Iudæos mittet quouſque ad pœnitentiam conuertantur.

Reſp. Velint nolint Iudæi, coguntur tandem fateri veritatem, quamuis mendacijs & fabulis inuolutam; dicunt quidem benè, Chriſtum natum, non die deſolationis Templi, ſed annis 68. ante Templi exuſtionem. Fabulantur autem quando dicunt, detineri ligatum cincinno quodam imaginario, neque ad Iudæos venturum, niſi ipſi ad pœnitentiam conuertantur. Iniquitates quippè Iudæorum retardare non poſſunt Dei decretum de Meſſia mittendo tempore quinti millenarij ſecundùm Elianam ſententiam, quia cum ipſo decreto diuino præuiſæ etiam fuerunt iniquitates Iudæorum. Sed

Regeres ex Talmude Cod. *Sanhedrin*, cap. *Chèlek* cit. poſt Traditionem Domus Eliæ de mundi duratione, & Meſſiæ aduentu, ſubiunguntur hæc verba ad pag. 97. b. in principio columnæ: ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו *Vuauonothènu ſcerabbù ietzeù mehèm, ma ſceiatzeù, Et propter iniquitates noſtras, quæ multiplicata ſunt, tranſierunt ex ijs* (annis) *quot tranſierunt.* Ergo ſcelera Iudæorum ſunt in cauſa, vt retardetur aduentus Meſſię.

Reſp. Illa particula non eſt ex textu ſententię, ſeù Traditionis Eliæ, quia Elias, qui hanc Traditionem promulgauit, extitit ante aduentum Chriſti, nec poterat talia verba proferre, cùm tempus aduentus Chriſti

ideòmala comminata non euenerũt. Non autem ſic de bonis promiſſis dicendum, quia bona à Deo promiſſa, etiam ſecundùm opinionem Doctorum Synagogæ non retardantur, ſed potiùs anticipantur. Legitur enim in ילקוט *Ialkùt* ad cap. 60. Iſaiæ, ſuper verſ. 22. אני יהוה בעתה אחישנה *Anì Adonài beittàh achiſcènna*, *Ego Dominus, in tempore ſuo, accelerare faciam illud.*

אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי דמו כתיב בעתה וכתיב אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה.

A'mar Ràbbi Alſcander, A'mar Ribbi Ieoſciùah ben Leuì, damì chetiù beittàh vchtiù, achiſcènna? Zaccù, Achiſcènna; lo zaccù, beittàh.

Dixit Rabbi Alexander, dixit R. Ioſue Ben Leui. Cùm ſcriptum ſit IN TEMPORE ſuo? cur ſcribitur ACCELERARE FACIAM ILLVD? Merentur, accelerare faciam illud (tempus redemptionis, aduentus Meſſiæ) *non merentur, In tempore ſuo* (veniet Meſſias.) Ergo iniquitates Iudæorum non poſſunt retardare aduentum Meſſiæ. Ex hac falſa opinione Hebræorum, quòd eorum peccata ſint in cauſa cur Meſſias non veniat, ſequitur, quòd nunquam illorum fictitius Meſſias veniet, quia Iudæi nunquam ceſſant peccare, & non ceſſabunt. Ergo. Non ceſſabunt peccare, quia de ipſis ſcriptum eſt:

היהפך כושי עורו ונמר חברברתיו גם־אתם תוכלו להיטיב למדי הרע:

Ha-

תדור כפני כלב והאמת נעדרת שנאמר ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל.

Vechochmàth haſſopherim tiſràch, vijraè chètt immaeſù, vpenè haddòr chepenè Chalèu, vehaemèth nijdèreth, ſceneemàr: vathehì haemèth neddèreth veſar meraàh miſctolèl.

Et ſapientia Scribarum corrumpetur; & timentes peccatũ reprobi erunt; & facies illius aui (erunt) *ſicut facies Canis, & Veritas deficiet, ſicut ſcriptum eſt* Iſai. 59. 15. *Et erit Veritas deficiens, & recedens à malo direptus.* Ad ſummam igitur iniquitatem tempore aduentus Meſſiæ deſcenderant Iudæi; *Vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit gratia*, ſicut ait Apoſtolus ad Rom. 5. 20. Adde, quòd Dei promiſſa bonorum anticipari ſoleant, rarò autem retardari; quia cùm Deus ſit ipſamet bonitatis eſſentia, ad ipſum pertinet promiſſa bonorum exequi ſine dilatione; è contra, promiſſa comminatoria, etſi abſolutè prolata in Scripturis inueniantur, ſub tacita tamen conditione intelligi debent, hinc paſſim vaticinia Prophetarum videmus, quibus mala abſolutè ex parte Dei populis comminantur, & tamen nihil mali illis acciderunt, vt Ionas: *Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur*, cap. 3. 4. & tamen Niniue ſubuerſa non eſt, quia comminatio prophetica, etſi abſolutè videbatur, tamen ſub conditione intelligenda erat, videlicet, niſi Niniue conuerſa fuiſſet; at quia Viri Niniuitæ prędicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, vno verbo, pœnitentiam egerunt,

ut bis mille, vnicuique parti contingerent. Hæc enim diuisio firma esse debet & stabilis, neque vltima pars primę includi debet in secunda, neque secunda in tertia, quia sicut dies בראשית *Berescith* vnus non includebatur in alio, ita ista sex millia annorum in tres partes distincta, vnaquæque pars duorum millium annorum suo toti correspondere debet, neque vna cum alia confundi; sic duo millia annorum primæ partis, correspondere debent תוהו *Thòu*, *Vastitati*; duo millia secundæ partis, correspondere debent תורה *Thorà*, *Legi Mosaica*; & duo millia tertię partis, correspondere debent משיח *Mesciàch*, *Messia*, seù *Legi gratia*. Sed

Instabis, Si istarum partium nullo modo vna includi debeat in altera, cùm Christus natus sit anno mundi 3760. apparet, aut non esse verus Messias, aut traditio Eliæ nulla esse, cùm non sit natus in quinto millenario, sed in quarto.

Resp. Negando consequentiam; quia iam probauimus beneficia à Deo promissa anticipari solere. Cùm enim istud beneficium redemptionis sit adeò magnum, quo maiore nullum aliud excogitari potest; hinc est, quòd Dei misericordia, & bonitate, illud anticipare voluerit annis 240. ante quintum millenarium, secundùm calculum prędictum Hebræorum. Quamuis non desint, qui Natiuitatem Messiæ Domini, propinquiorem constituant, ad finem scilicet quarti millenarij, vt patet in catalogo Auctorum sequentium, quem ex

Haiaaphech Cuscì orò, veNamèr chacharburothàu, gham-attèm tuchelù leettiu limudè haraah.

Nunquid vertet Aethiops pellem suam, & Pardus maculas suas? etiam vos poteritis benefacere docti (assueti) *malefacere*. Ierem. 13. 23. Non est igitur expectandus ampliùs Messias, quia hodie sumus in sexto millenario, ex quo transacti sunt 1432. anni, quo tempore, secundùm Traditionem Elię venturus erat Messias.

Dices III. cum R. Salomone in Glossa supra allata. Sufficit ad veritatem traditionis, quòd Messias veniat post duo millia annorum Legis; parum enim refert, si Messias veniat in principio duorum millium annorum suorum, an in medio, vel in fine: sic hodie cùm iam ex istis duobus millibus annis Messiæ, pręterierint anni 1432. supersunt adhuc anni 568. in quibus venire poterit Messias.

Resp. Malè ratiocinatur R. Salomon, & alij Hebræi cum ipso. Duo millia annorum assignantur pro Lege, & duo millia pro Messia. Si hodie sumus sub Lege Mosaica, ergo Lex Mosaica non duo millia annorum perdurauit, sed ad 3432. annos protrahitur: nam si isti numero addantur 2000. anni תוהו *Thòu*, *Vanitatis*, fiet summa annorum 5432. quæ vsque hodie à creatione mundi effluxit. Si igitur anni 2000. Legis finiti sunt, ergo sumus in bimillenario Messiæ, ergo Messias iam venit, alioquin nihil dixit Elias in distribuēdo sex mille annos in tres partes, ita-

Cæterùm de hac Eliana traditione circa mundi durationem, & Messiæ aduentum, agunt, ex Hebræis Talmud Babylonicum, Cod. *Sanhedrìn*; cap. *Chèlech* cit.

Item Cod. עבודה זרה *Auodà zarà, De Idololatria*, cap. לפני אידיהן *Liphnè Edehèn, Ante festiuitates ipsorum*, pag. 9. circa medium.

R. Salomon in *Comment.* ibid. *Scialscèleth hakabb.* pag. 24. b.

Ex Latinis.

Hieronymus à S. Fide lib. 1. *Contra Iudaeos* cap. 2.

Raymundus Martini in *Pugione Fidei*, par. 2. cap. 10.

Ioseph de Voisin *Obseruat. ad Pugionem eiusdem Martini* ad cap. 10, cit. pag. 322.

Petrus Galatinus lib. 4. *Arcan. Cathol. Eccl.* cap. 20.

Qui sequuntur crediderunt hunc Eliam fuisse Eliam Prophetam.

Franciscus Georgius in *Harm. mundi Cantico* 3. Tom. 7. cap. 7.

Hieronymus Vielmius lect. 6. *De sex diebus conditi Orbis.* pag. 77. sed pag. 85. se retractat.

Ioannes Picus lib. 7. *Heptapli* c. 4.

Ludouicus Viues lib. 20. *De Ciuitate Dei* cap. 7.

Xystus Senensis lib. 2. *Bibl. San. in Helia.*

Stratonicus Cumarum Episcopus in *Collectaneis.*

ex Maluenda de Antichristo excerpsimus. Itaque Natiuitatem Christi

Iosephus Scaliger, & Vbbo Emmius ad annum mundi 3949. referunt.

Henricus Samerius, & Cornelius à Lapide, ad annum 3950.

Alexander Scultetus 3959.

Ioannes Lucidus, & Christianus Adrichomius 3960.

Antonius Beuter, & Ioannes Tilius 3961.

Xystus Senensis, Christianus Massæus, & Dauid Chythræus 3962.

Ioannes Azorius 3963.

Petrus Galli Sardus 3964.

Ioannes Functius 3966.

Henricus Buntingus 3967.

Cornelius Iansenius, & Ioachimus Bucholzerus 3970.

Leonardus Krentzheim 3971.

Petrus Galatinus 3982.

Robertus Bellarminus 3984.

Carolus Bouillus 3989.

Iodocus Coccius 3998.

Paulus Palatius, Franciscus Suarez, & Garsias Galarza plùs minùsue 4000.

Igitur secundùm hanc traditionem Iudæorum, iam longè ante hac, Messias venit.

Sareptanæ Eliæ Prophetæ discipulum, qu. & Ionas Propheta fuerit putant Hebræi, vt refert D. Hieronymus *Præfat. in Ionam*.

Et hæc circa sententiam תנא דבי אליהו *Tanà de Be Eliàu* dicta sint.

Sed vt reuertamur ad סדר אליהו רבא *Sèder Eliàu Rabbà*, de quo Plantauit. supra citatus. Indubitatum mendum ipsius esse existimo, dum id, quòd Eliæ Ben Mosis de Vidis est, Eliæ Leuitæ huic nostro attribuat. Elias enim de Vidis in suo libro ראשית חכמה *Rescìth Chochmà*, de quo paulò infra num. 211. Tractatum quendam inseruit cum hoc titulo סדר אליהו רבה *Sèder Eliàu Rabbà*. Mirum autem non est, si ita facilè deceptus sit, quia, vel omnes libros Hebraicos non vidit, vel nimiam fidem præstitit Catalogo Pragensi à Iudæis Pragensibus sibi transmisso.

ח׳ רבי אליהו מזרחי ראש ישיבה
בקושטנטינא חבר

א׳ ׃ פירוש על פירוש רש״י על התורה נדפס רנ״ב לפ״ק ונדפס בויניציאה שנת רנ״ו לפ״ק ׃ וגם שם שנת של״ד ׃ וחבר

ב׳ ׃ שו״ת בלשון יונית ׃

ג׳ ׃ ומלאכת המספר ׃

ד׳ ׃ ומלאכת גימטריא כ״י ׃ וחבר

ה׳ ׃ צורת הארץ נדפס בקושטנטינא שנת ש׳ לפ״ק ׃

209 R. ELIA'V MIZRACHI', ELIAS ORIENTALIS Rector Synagogæ Constantinopolitanæ, à Iudæis Doctor eximius, & excellens sapiens vocitatur. Claruit anno mundi 55250. min. supput. Chr. 1490. vt

Ioannes Carion in *Præfat. Chronici*, pagina 9. & libro 3. *Chron.* pagina 210.

Hi verò qui sequuntur, hunc Eliam Rabbinum Talmudicum esse dixerunt.

Dominicus Sotus 4. *Sent.* dist. 43. quæst. 2. art. 2.

G. Genebrardus lib. 1. *Cosmograph.* initio.

Guilielmus Fornerius in *Notis ad Epist.* 10. *lib.* 1. *Cassiodori*.

Leonardus Coquæus in lib. 18. *de Ciuitate Dei*, cap. 53.

Hieronymus Magius lib. 3. *De exustione mundi*, cap. 16.

Ioannes Bodinus in *Historica Methodo*, cap. 8.

Martinus Delrius *Commentarijs in Senecæ Octauiam*, num. 386.

Matthæus Beroaldus lib. 2. *Chronici*, cap. 3.

Pererius lib. 1. in *Genesim* ferè extremo.

Suarez tomo 2. in 3. *part.* disput. 53. sect. 4.

Viegas in 1. *Cap. Apocalyp. Comment.* 1. *sect.* 2.

Reinerius Reineccius in *Methodo Historica*.

Adrianus verò Finus lib. 5. *Flagell. Iudæor.* & Petrus Costus in *Typo Missæ*, credunt fuisse filium Viduæ

Sebaſtiani Munſteri anno Domini 1546.

ELIÆ LEVANTINI, qui, vt puto, eſt hic noſter Orientalis, *Commentarij in Biblia*, reperiuntur notati in Catalogo mmſſcc. Biblioth. Sereniſſ. Magni Ducis Etruriæ an. 1641. edito; ſed tam ineptè in eo, tituli librorum Latinè redduntur, & ita confusè, vt vix intelligi poſſit quid in eis tractetur, & qui ſint illorum Auctores. Vnde ſuſpicor, pro eo quod dicitur *Eliæ Leuantini Commentarij in Biblia*, legendum eſſe, *Eliæ Orientalis Supercommentarij in Pentateuchum Moſis*, nempè *Super Commentarios Rabbi Salomonis*, de quibus in hoc loco agimus.

כ' ר' אליהו ממנטובה חבר דרשות על כל פרשיות חמשה חומשי התורה ׃ וקרא בקראות אור עינים ׃

210 R. ELIA'V MIMA'NTOVA, ELIAS MANTVANVS ſcripſit - דרשות *Deraſciòth*, *Conciones*, ſeù *Sermones ſuper omnes* פרשיות *Praſciòth*, *Sectiones Pentateuchi*, quas vocauit אור עינים: *Or enàim*, *Lumen oculorum*. Excuſi Cremonæ in 8. anno non notato.

רי' ר' אליהו בן משה די וידים די ויראש תלמיד רבי משה קורדוואירו חבר ספר

א׳ ׃ ראשית חכמה על סודות הנפש וכחלק לחמישה שערים ׃

ספר ב׳ ׃ כול שער היראה ופרקיו סם סו״ ׃

vt ex David Ganz in צמח דוד *Tzèmach David* pag. 60. ex translatione Gentij, ſcripſit -

I. פירוש על פירוש רשי על התורה ׃ *Piruſc al Piruſc Raſcì al hattorà*. *Supercommentarium in Commentarium Raſcì*, ſeù *Rabbi Salomonis Iarchì in Pentateuchum*. Eſt Opus magnum, & valdè commendatum à Iudæis, quo loca obſcura Ghemaræ à R. Salomone in ſuis Commentarijs indicata, per extenſum, & prolixè adducuntur, & dilucidè explanantur; annotatis locis vbi deſumpta ſunt. Excuſum Venetijs anno mundi לפ"ו 287. Chriſti 1527. in fol. Et ibidem של"ד 334. etiam min. ſupput. Chr. 1574. in fol. apud Aloyſium Bragadinum. Scripſit Conſtantinopoli lingua vulgari Græca -

II. ש"ת ׃ *Sceelòth Vtſciuuòth*, *Quæſita, & Reſponſa legalia*. Item

III. מלאכת המספר ׃ *Melècheth hammiſpàr*, *Opus*, ſeù *Artem numerandi*. Eſt abſolutus Tractatus *De Arithmetica*; cuius compendium Oſualdus Schreckenfuxius vulgauit Baſileæ apud Henricum Petri, in 4. Itemque ſcripſit -

IV. מלאכת גימטריא ׃ *Melècheth Ghemattrià*, *Opus Geometricum*, *Tractatum de Geometria*, qui vt ait Geſnerus nondum eſt impreſſus. Scripſit -

V. צורת הארץ ׃ *Tzuràth haàretz*, *Figuram terræ*. Et eſt Tractatus *De Sphæra*. Excuſus Conſtantinopoli anno mundi ש 300. min. ſupputat. Chriſti 1540. in 4. Baſileæ apud Henricum Petri cum Latina verſione Oſualdi Schreckenfuchſij, & notis

שער ב׳ הוא שער האהבה ופרקיו הם י״ב :
ג׳ : שער התשובה ופרקיו ז׳ :
ד׳ . שער הקדושה ופרקיו י״ז :
ה׳ : שער הענוה ופרקיו הם ז׳ . ואחר כך עשה
פרק המצות על קיום המצות ושעריו הם עשרה :
ואחר כאלה פרק גדול בנים :
ופרק משא ומתן :
פרק הדינין .
פרק דרך ארץ ונחלק לג׳ שערים ואליהם
יוסף
חופת אליהו רבה על כמה דברים שצריך האדם
לשמרם ולהזהיר בהלכה עדות סוכות כרת הקבה
כשולחו על ידי שלחם בדיקים ואלו הן סימנים
וזקנים ואלו : ושעריו הם חמשה עשר : ואחר
כך עשאו
כדר אליהו רבה ומדבר על הצדקה : השלום :
התשובה : הענוה : תה״ק כענין השבת : נח״ :
כבוד השבת ויו״ט : כענין כבוד אב ואם :
כשלא אשה : משא ומתן : הדין : הבטחה בחלקו :
שבעם וטעם : התשובה והליכות : אסבת
השברים : לשון הרע : גלוי הסוד : וכענין
דרך ארץ ופרקיו הם כ׳ . ואחר כך עשאו
אור עולם על הגדולה של עבירות הכ״ל : ופרקיו
גם כן הם כ׳ ובסוף הספר כדרכו השמיטות
לענה כל השערים ובל הפסוקים הנעלים
בוה הספר המובאר׳ אנה ואנה : ונדפס בויניציאה
שנת הש״לח בבית וואן די גארה הגונה ובסוף
שריוות :

211 R. ELIA'V BEN MOSCE' DE VIDIS, ELIAS FILIVS MOSIS DE VIDIS, seù DE VIDASC, siuè vt Plantau. placet VIRAS, aut VERASII, R. Mosis Kordoueri discipulus, insignis fuit Cabalista, & vitæ contemplatiuæ addictus, claruit superiori seculo; nam eius Magister Moses Kordouero in viuis erat 1550. in Vrbe Sapheth superioris Galileę. Ibidem igitur scripsit -

ראשית חכמה Reshith Chochmà, Initium Sapientiæ. Tit. ex Psal. 111. 10. Est liber totus spiritualis, & valdè commendatus à Iudæis, tractat enim de vita moraliter componenda, & diuiditur in quinque שערים Sciaharim, Portas, seù Tractatus. Prima Porta, dicitur

I. שער היראה Saàr Hairah, Porta Timoris, agit de Timore Dei. Habet capitula 15.

II. שער האהבה Saàr Haanuàh, Porta Amoris, de Amore erga Deum, & proximum. Habet capitula 12.

III. שער התשובה Saàr Hatteſciuuàh, Porta Pœnitentiæ, tractat de Resipiscentia, vt titulus indicat. Habet capitula 7.

IV. שער הקדושה Saàr hakeduſcià, Porta ſanctitatis, de puritate vitæ, & conscientiæ. Habet capitula 17.

V. שער הענוה Saàr haanauàh, Porta humilitatis, de humilitate. Habet capitula 7. Post hunc Tractatum sequitur alius sub nomine -

פרק המצות Pèrek hammitzuòth, Capitulum Præceptorum. De sanctificatione, seù obseruatione Pręceptorum. Diuiditur in decem Portas. Post hunc Tractatum sequuntur nonnulli alij, omnes ad mores pertinentes, quorum hæc est nomenclatura:

פרק גדול בנים Pèrek ghadùl banim, Capitulum de institutione puerorum.

פרק משא ומתן Pèrek Massà vmathàn, Capitulum de accepto, & dato, seù credito, & debito.

פרק הדינין Pèrek Haddinin, Iudiciorum.

פרק דרך ארץ Pèrek Dèrech èretz,

Vr-

Pis euulgata Venetijs an. mun· ושס״ש 360. min. sup. Chr. 1600. apud Danielem Zanetum, in 8. Cura & diligentia R. Salomonis ben Dauid, reuisa & correcta per Isaacum Gersonem.

ריב ר׳ אליהו בן משה קראי ספר
ספר כריתות ;

212 R. ELIA'V, ELIAS BEN MOSIS HÆRETICVS KARRÆVS, scripsit quendam Tractatum כריתות *Cheritòth*, *De excisionibus*, huius testimonium perhibet Heideggerus in Hist. Sac. Exercit. 2. pagina 62. ex Seldeno, qui ex eius msc. locum de eadem materia allegat.

ריג ר׳ אליהו הפשלי בן אלקנה
ספר פירוש המלות זרות שבנביאים וכתובים על
פוף ספקרא ונעלם כ״י בוואטיקאנו ; וספר גם כן
ל ; אגרת או מכתב על התכונה ,

213 R. ELIA'V, ELIAS HAPPESCIALI', seù HAPPASLI' BEN ELKANA', quem Hottingerus Class XI. suæ Biblioth. Orient. vocat *Alphegium*, scripsit -

I, פירוש המלות זרות *Pirùsc hammilòth zaròth*, *Dictionarium extranearum Vocum*, quæ reperiuntur in libris Prophetarum, & Hagiographorum. Reperitur msc. in Bibliot. Vaticana, nunquam excusum fuit, & est optimum inter Dictionaria Hebraica, quamuis desiderentur voces ex Pentateucho. Scripsit etiam -

II. אגרת *Epistolam*, siuè מכתב על התכונה ;

Vrbanitatis, & subdiuiditur in quatuor *Sciaarìm*, *Portas*, quibus additur -

חופת אליהו רבה, *Chuppàth Eliàu Rabbà*, *Thalamus Eliæ magnus*, & incipit: *Per manum trium Iustorum Deus creauit tres optimas proprietates in mundo, quæ sunt canities, senectus, & infirmitas, &c.* & diuiditur in quindecim *Portas*: subinde sequitur

סדר אליהו רבה, *Sèder Eliàu Rabbà*, *Ordo Eliæ magnus*, tractat *De eleemosyna, precibus, pœnitentia, humilitate, studio Legis, de præceptis, operibus misericordiæ, honore Sabbathi, & cæterarum festiuitatum, Patris, ac Matris, de Vxoratu, Iudicio, quiete animi in statu suo, de excandescentia, & ira, hypocrisi, irrisione, dilectione proximi, lingua maledica, absconsione secreti, & vrbanitate.* Complectitur capit. 20. Postea sequitur alius Tractatus inscriptus -

אור עולם, *Or olàm*, *Lux mundi*, breuiter agitur de præstantia rerum narratarum in superiori Tractatu. Habet capitula 20.

In fine autem Libri extat Tabula copiosa omnium locorum Talmudis, cuius auctoritates & doctrinæ referuntur, versiculorum quoque Sacræ Scripturæ, qui sparsim in Libro citantur & explicantur. Excusus Venetijs in domo Ioannis de Gara anno שלט 5339. Christi 1579. in 4. Correctus diligenter per Isaacum טריוויש *Treues*, seù *Treuisanum*.

Huius Libri ראשית חכמה *Initij Sapientiæ Epitome* composita fuit à quodam פויטו *Poëta* Pedemontano, & ty-

ריד **רבי אליהו מקנדיאה** הפילוסוף
ורופא חבר שלשה מאמרים
א': על מניע הראשון:
ב': על עשית העולם:
ג': ועל הוות והויה ואחד:
ד': והגהות על ן' רשד נדפסו כלן בלשון לטין
בויניציאה שנת רסו ונמצא עמוד נסב:

214 R. ELIA'V, ELIAS DE CA'NDIA, ſeù CRETENSIS, Philoſophus, & Medicus non vulgaris, ſcripſit Tres Quæſtiones,

I. על מניע הראשון: *Al Menìa harriſciòn, De primo Motore*.

II. על עשית העולם: *Al aſſiàth haolàm, De efficientia mundi*.

III. על הוות והויה ואחד. *Al Houèh, Vahauaiàh, veEchàd, De Eſſe, Eſſentia, & Vno*. Scripſit & -

IV. הגהות על ן' רשד: *Haghaòth al Aben Raſciàd, Annotationes in plurima dicta Commentatoris*. Omnia excuſa ſunt Venetijs ſermone barbaro, vnà cum Ioannis de Ianduno Gandauenſis Quæſtionibus in libros Phyſicorum Ariſtotelis, anno Dom. 1506. & ab eodem Elia caſtigatis.

רטו **ר' אליהו קפסאלי** חבר
סדר אליהו והוא סיפור שכולל מכל המעשיות אשר
אירעו בזמנו ונמצא כ"י:

215 R. ELIA'V, ELIAS KAPSALI scripſit -

סדר אליהו, *Sèder Eliàu, Ordinem Eliæ*, & eſt Hiſtoria vniuerſalis ſui temporis, ſi Hottingero credimus in ſua Bibl. Orient. Claſſ. XI. mſc. tantùm reperitur eodem teſte.

ריו **ר' אליהו רבא** הוא ספר על כמה מראות
גלויות שנגלה כמבא כ"י בוואטיקאנו על קלף שנת ד' אלפי
תתלג לבריאת עולם:

216 R. ELIA'V RABBA', ELIAS MAGNVS, Tit. Libri, quo agitur de aliquot viſionibus & apparitionibus factis ab Elia Propheta (vt venditant Iudæi) reperitur mſc. in Bibl. Vatic. anno mundi 4833. Chriſti 1073. in fol. Pergam. Alius conſimilis liber in eadem Bibliotheca reperitur ſub nomine ELIÆ זוטא ZVTTA', PARVI. Videſis ſupra ad num. 201.

ריז **ר' אליהו בן שמואל ן' תבון הספרדי** חבר מאמר על אדם ונקרא כי
אדם הוא עולם קטון, ונמצא כ"י בוואטיקאנו, וזה
שמואל ן' תבון היה מעתיק הגדול העתיק ספרים מלשון
הגרי אל לשון עברי והיה בזמן משה בר מיימון כמו שנת
ד' אלפים תתקנ:

217 R. ELIA'V, ELIAS BEN SCEMVEL ABEN TIBBO'N, ſeù TABBV'N HISPANVS, ſcripſit Tractatum -

על אדם שהוא עולם קטן *Al Adàm ſcehù olàm kattòn, De Microcoſmo*, nempe *de homine, vt eſt paruus mundus*. Inuenitur mſc. in Bibliot. Vaticana Papyr. in 4.

Iſte *R. Samuël Aben Tibbòn*, eſt ille inſignis interpres librorum Hebraicorum ex lingua Agarenica ſeù Arabica in linguam Hebraicam, vixit tempore R. Moſis Ægyptij cui admodum charus erat, qui & librum ſuum מורה הנבוכים *Morè hanneuuchìm, Directorem perplexorum* Hebræum fecit,

cit, viuebat an. mundi 4950. Christi 1190.

ריח **אליםּ או ספר אילים** שם הספר
כמו ראיתי כתוב בלוח ספרים מלכת שווסיא ולא בא בידי:

218 ELI'M, seù SE'PHER ELI'M; *Liber planitiei*, Tit. Libri desumptus ex cap. 15. 27. Exodi, quem annotatum vidi in Indice librorum Hebraicorum Reginæ Suetiæ in 4. At in illius Bibliotheca illum reperire nequiui.

ריט **אלימלך** שם הספר והוא לא בא בידי:

219 ELIME'LECH, DEVS MEVS REX, Tit. Libri, cuius meminit G. Genebrardus in suo paruo Catalogo Librorum Rabbinicorum. Vide pag. 145. ipsius Isagog. ad legenda scripta Hebraica sine punctis.

רכ **ר׳ אליעזר בר אברהם בר מתתיה** חבר
ספר מגן דוד על מדות מוסר ונדפס בקושטנטינה תחת סולטן סלים שנת רע״ו לפ״ק:

220 R. ELIE'ZER BAR ABRAHAM, BAR MATHATHIÆ, scripsit librum, cui titulus - מגן דוד *Maghèn Dauid*, *Clypeus Dauid*. Liber moralis est, quo varia Scripturæ loca secundùm subiectam materiam explicantur. Excusus est Constantinopoli sub dominatu Sultani Selimi anno mundi רע״ו 276. minor. supp. Christi 1516. in 4. Vidi illum Romæ in insigni, & peruetusta Bibl. Excellentiss. Ducis ab Altemps.

רכא **ר׳ אליעזר אחיו של רבי אביגאדור כהן** חבר
אגרת מוסר בעלט כי בוואטיקאנו בתוך ספרי של דוכוס איורבינו ונכתבה שנת קצ״ג לפ״ק:

221 R. ELIE'ZER FRATER RABBI AVIGADORIS SACERDOS scripsit - אגרת המוסר *Ighèreth hammussar*, *Epistolam Didascalicam & Ethicam*. Extat msc. in Bibliotheca Vrbinatensi apud Vaticanum. Papyr. in fol. Scriptis exaratur anno mundi 5193. Christi 1433.

רכב **ר׳ אליעזר בן אליה אשכנזי**
הרופא היה ראש ישיבה בקרימונה בימי פיליפוס השני מלך ספרד ונגרש מלפניו שעיר והלך לו בקושטנטינה וחבר ספר יוסף לקח והוא פירוש על מגילת אסתר ונדפס בקרימונה שנת פולים:

222 R. ELIE'ZER BEN ELIÆ ASCHENAZI' GERMANVS MEDICVS; qui dum esset Archisynagogus Cremonæ in Italia, regnante Philippo II. Hispaniarum Rege Ciuitate coactus est excedere, Constantinopolim adijt, vbi à Turcarum Imperatore Amurathe Naxiæ Insulæ Archipelagi Dux constituitur, vbi *Commentarium in Librum Esther* scripsit cum hac inscriptione - יוסף לקח *Ioseph lèkach*, *Augens doctrinam*, Tit. ex Prouerb. 1. 5. Excusus Cremonæ anno פולים 336. min. supput. Christi 1576. apud Christophorum Draconem, in 4. cum textu, charactere quadrato, punctisque vocalibus ornato. Nonnulli hunc Librum alteri Eliezaro Germano attribuunt,

Eleazarum, sed perperam; nam in libro Venetijs impresso, & mox recensito legitur אליעזר *Eliézer*, & non אלעזר *Eleazar*.

In Indice Librorum Hebraicorum Reginæ Suetiæ sub nomine *R. Eliézer Aschenazi* notantur שו״ת *Sceelòth Vtsciuuòth, Quæsita, & Responsa*, in 4. Sed cùm omnes ferè libri Hebraici Suæ Maiestatis, nescio quo casu, in partibus Vltramontanis remanserint, ideò hunc in eius selectissima & numerosissima Bibliotheca hic in Vrbe apud amplissimas Ædes suas Transtyberinas asseruata, adinuenire non potui.

רכ״ה ר׳ אליעזר בן הורקנוס הכהן של
רבו יהושע בן חנניה היה בדור רבן יוחנן בן זכאי ורבן
גמליאל בן רשב״ג בזמן החרבן בית שני בירושלם ואשתו היתה
נקראת אימה שלום אחות רבן גמליאל בן רשב״ג ולא אחות
רשב״ג כמו אמר בעל שלשלת הקבלה דף כ״ו. עמוד ב׳: ואומר
שהיה מזרע יתרו והוא תלמיד אליעזר: כי זה הורקנוס היה
מזרע משה הנביא: ועיין בהקדמת תרגום ותגלה אותן לאותו
הענין ואשתו היה רבו של ר׳ עקיבא: ולכן היה עשיר גדול:
וזה הורקנוס היה בעבר הנהר עם משפחה הכהן אלפים
תלמידים היו תלמידים אשר מרבן הכהן: ויש אומרים הניח
עשר שנים אשר לחרבן: ובתלמוד ... הקברו ללוד
לקיברו ושם ר׳ עקיבא ירה עליו אבי אבי רכב ישראל
ופרשיו: ושם חבור בספרי ישראל הנקרא פרקי רבי
אליעזר:

225 R. ELIE'ZER Magnus HIRCANI FILIVS, non alicuius illorum, qui de gente Hasmonæorum fuerant, sed alterius familiæ Ierosolymitanæ ditissimæ, de semine Mosis Prophetæ, vt scribit R. Bechaij ad v. 4. cap. 18. Exodi. Vxor eius nomine אימה שלום *Emà scialòm*, etiam præcla-

buunt, de quo mox.

רכ״ג ר׳ אליעזר ן׳ ארחא הסכים הסכמה על
פירוש ר׳ אברהם גדליה כמו כתוב בהקדמת הילקוט בדפוס
בליוורנו שנת ת״י לפ״ק.

223 R. ELIE'ZER ABEN ARCHA præclaro elogio approbauit Commentarios R. Abrahami Ghedaliæ in Ialkùt, vt apparet in principio Secundi Tomi libri istius impressi Liburni anno 410. min. supput. Christi 1650. Vide *Abraham Ghedalia*.

רכ״ד ר׳ אליעזר אשכנזי ראש ישיבה ואב
בית דין בעיר פוזנה חבר
א׳: ספר יוסף לקח והוא פירוש על מגילת אסתר:
ויש אומרים כי המחבר פירוש הזה היה ר׳ אליעזר
בן אליה הנזכר למעלה: וחבר גם כן
ב׳: ספר מעשה השם ונדפס בוויניציאה שנת שמ״ג
לפ״ק בבית יואן די גארה:

224 R. ELIE'ZER ASCHENAZI GERMANVS, Rector Academiæ, Iudex, & Præses Synagogæ in Vrbe Posna. Scripsit

I. יוסף לקח *Ioséph lèkach*, *Augens doctrinam*, ex Prou. 1. 5. Est expositio *in Librum Esther*, teste R. Dauid Ganz in suo צמח דוד *Tzèmach Dauid*. Eodem teste scripsit quoque

II. מעשה השם *Maassè hascèm*, *Opus Domini*. Tractat *De Vniuersis Dei operibus*. Excusi Venetijs anno mundi 5343. min. supput. Christi 1583. apud Ioan. de Gara, cum Præfationibus, & Indicibus locupletissimis, in 4. Hunc aliqui confundunt cum Eliezaro Ben Eliæ Germano, de quo paulò ante. Alij vocant אלעזר

bilancium Vola positi fuissent, & R. Eliezer filius Hircani in altera; iste præponderaret omnibus illis. Papæ! Excelluit itaque adeò (aiunt Iudæi) & in Mosaicis ceremonijs, Iuribusque Iudaicis, & in Chronologicis, Astronomicisque disciplinis, vt cæteris illius tempestatis Doctoribus facilè doctrinæ palmam eripuerit. Vnde nimis iactanter de eo scriptum reperitur in libro *Iuchasin* p. 32. b.

אם היו השמים גוילים וכל עצי הלבנון קולמוסין
ומי תים דיו לא יספיקו לחכמתו וכו׳ :

Si fuissent cæli membranacei; & omnia ligna Libani essent calami scriptorij, & aqua maris atramentum, non sufficerent pro sapientia illius, describenda.

Scripsit itaque פרקי *Pirkè*, *Capitula*, quæ a suo nomine

פרקי אליעזר *Pirkè Elièzer*, *Capitula Eliezaris* dicta fuere. Sunt numero 54. Argumenti varij: quibus certè non solùm, de rebus ad creationem, & ad Iudæorum Theologiam pertinentibus, luculenter pertractat, sed & in primis, Historiam sacram 3400. circiter annorum, à creatione mundi, vsque ad Mardochæi tempora, persequitur. Itemque multa Astronomica, de signis Zodiaci, de Cyclis, de תקופות *Tekuphijs* Solstitijs, Æquinoctijs, Nouilunio, atque Embolismis, & si rerum Astronomicarum reliqua sint nomina, non oscitanter expendit, rebus plusquàm verbis, grauidum Opus. Axiomatibus, atque sententijs, quibus Iudæi passim vtuntur, ita refertum, vt Latinè trans-

A a la-

claræ stirpis fuit, quippè quæ Soror Rabban Gamalielis iunioris, siuè Iabnæi erat; non illius, sub cuius Magisterio D. Paulus in Pharisæismo edoctus fuerat, vt aliqui arbitrantur. Eliezer igitur non Gener, aut Nepos Rabban Gamalielis, vt alij putant, sed eius Cognatus extitit, vt testatur הרא׳ב׳ד *Harraàd* in lib. Cabalæ pag. *mihi*. 58. b. & *Iuchasin* pag. 31. circa fin. Hinc sequitur, Vxorem eius, non fuisse Sororem Simeonis Prophetæ, qui in vlnis suscipere Christum meruerat; cùm hic Simeon senex & sanctus, non frater huius Gamalielis, sed Proauus illius extiterit, vt ex eodem *Harrauàd* clarè colligitur. Vide infra in *Hillèl Hannasì*, & in *R. Iuda Ben Rabban Simeon*. Quidquid sit, duobus sanctissimis viris, & Simeoni seni, & Gamalieli Gentium Doctoris Magistro affinitate coniunctus certè fuit. In studijs Mosaicę Legis Rabban Iochannan filium Zachæi Magistrum habuit, sub cuius disciplina adeò profecit, vt de eo passim dictitare solebat:

ר׳ אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד
טפה:

R. Eliezer filius Hircani est tamquam puteus calce firmiter incrustatus, à quo aquæ guttula non diffluit. In פרקי אבות *Pirkè A'uoth* cap. 2. & ibid. paulò post, idem R. Iochannan de eodem dicere solebat -

אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר
בן הורקנוס בכף שנייה מכריע הוא את כלם:

Si omnes Sapientes Israëlitæ in vna

tiam alterius Cæfareæ ad radicem Libani montis non longè à fontibus Iordanis à Philippo Itureæ & Traconitidis regionis Tetrarcha in honorem Tiberij Cæfaris ædificatç, vocitata fuit; Lyddæ igitur fepultum fuit iufta faciente R. Akibà eius difcipulo, qui & orationem funebrem habuit, pro Themate vfurpans illud Elifçi dictum 2. Regum 2. 12. אבי אבי רכב ישראל ופרשיו׃ *Pater mi, Pater mi, currus Ifraël, & auriga eius. Iuchaffin* pag. 32. b.

Hinc ad exceffum R. Akibæ, & Bitheram expunctam anni 67.

רנ״ו ר׳ אליעזר מגרמיזה המקובל היה

כתבנו כאן הספרים שלפנים לפירוש ושבר כאן עבורים

א׳ ׃ אדרת השם על השמות והיחוד וסודות של עולם׃

ב׳ ׃ מורה חטאים בדרך ׃ וגם ספר החסד׃

ג׳ ׃ ספר על הנפש׃

ד׳ ׃ פירוש על ספר יצירה׃

ה׳ ׃ ופירוש על מזמור קט״ו תהלה לדוד ארוממך וגל׳ ׃

ויש אומרים כי חבר ספר רוקח ועל זה עיין רבי אלעזר בן יהודה מגרמיזא׃

226 R. ELIE'ZER DE GARMIZA, alijs GERMAZIENSIS, vel GARNOCENSIS, vel etiam GERMERSHEIM, magni nominis Cabalifta. Scripfit *Explicationem Cabalifticam fuper* -

I. האדרת חשם *Haadèreth hafcèm*, id eft *Pallium Domini*. Extat mfc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. Scripfit librum cum titulo -

II. מורה חטאים בדרך *Morè chattaìm badèrech*, id eft *Ducens peccatores in viam*. Tit. ex Pfal. 25. 8. Hortatur latum, dignum inter Latinos Codices locum tenere meruerit. Primùm id factum eft à Conrado Pellicano, cuius mfc. verfio adhuc afferuari in Bibliotheca Tigurina teftatur Gulielmus Henricus Vorftius, qui & ipfe iterum Latinè vertit, & Animaduerfiones adiecit. Excufa Latinè Lugduni Batauorum in Officina Io: Maire 1644 in 4. Hebraicè prodijt Venetijs anno ש״ד 304. min. fupputat. Chrifti 1544. & iterum ibidem anno שד״מ 344. Chrifti 1584. in 4. Scripfit

ספר ארחות חיים *Sèpher orchòth chaiìm*, *Librum femitarum Vitæ*. Tit. ex Prouerb. 2. 19. Continet documenta, quæ filio fuo, dum morti proximus effet, tradidit obferuanda. Coniunctim excufus eft cum libro *Ben Sirà* Venetijs anno ש״ד 304. Chrifti 1544. in 8. & idem Pellicanus Latinitate donauit.

Claruit poft Templi Ierofolymitani cafum, ætate prima Tannæorum. Et fatis ceffit Cçfareæ vefpera Sabbathi nocte fuperueniente, anno mundi 3833. Chrifti 73. tribus annis poft mortem R. Iochannan Ben Zachai, à Templi euerfione anno 6. vel fecundùm alios anno 12. Eius corpus poft Sabbathi feftum expletum, tranflatum fuit ad Vrbem לוד *Lud, Lyddam* in littore Maris Mediterranei fitam, non longè à Cæfarea, quæ & ipfa ad Mare firmiffimum munimentum erat totius Palæftinæ regionis, olim Metropolis ab Herode Magno in honorem Octauiani Cæfaris ædificata, quç priùs Turris Stratonis dicebatur, poftea Cæfarea Palæftinæ, ad differen-

tatur ad pœnitentiam, & vitæ emendationem. Quo etiam agitur *De Festiuitatibus, Matrimonio, Idololatria, & Contractibus.* Excusus Venetijs anno mundi 5303. Christi 1543. apud Marcum Antonium Iustinianum, in 4. & Pragæ in 8. ait Buxtorf. pag. 366. Bibl. Rabb. Scripsit

ספר רוקח *Sèpher ròkach*, id est *Librum vnguenti*, vel *Pigmenti aromatum*. Vide infra אלעזר *Eleazar*. Scripsit -

III. על הנפש: *Al hannèphesc*, id est *De Anima* librum vnum, quem citat Io: Picus Mirandulanus in libro *contra Astrologos*, sub nomine Heliazer Garnocensis. Scripsit *Commentarium in* ... -

IV. ספר יצירה: *Sèpher Ietzirà*, id est *Librum de formatione* merè Cabalisticum. Scripsit -

V. פירוש על מזמור קמ״ה: *Pirùsc, Explanationem super Psalm. 145. Laus Dauid. Exaltabo te Deus meus; &c.* Item *Expositionem Precum Iudæorum.* Vtraque Cabalistica est, & msc. habeo inter alios Codices Hebræos nostri Musæoli, in 4. partim Papyr. & partim Pergam.

Claruit circa 5000. annum à creatione mundi, nempè Domini 1240. Videsis in אלעזר *Eleazaro*. De eo sit mentio in libro *Iuchasin* p. 132. b. sub nomine אליעזר *Eliezaris* Authoris libri רוקח.

רכ״ז **רבי אליעזר בן גרשום שונצינו** היה בעל הדפוס של ספרים היהודים בעיר קושטנטינה שנת ש״א לפ״ק עיין יצחק כהן:

227 R. ELIE'ZER BEN GERSOM SONCINVS, Artem Typographicam librorum Hebraicorum exercebat Constantinopoli an. mundi 301. min. supput. Christi 1541. Vide *R. Isaac Cohèn*.

רכ״ח **רבי אליעזר דוד מהטוב** מפירארה חבר ספר עיר דוד והוא ספר שו״ת כמו שמעתי:

220 R. ELIE'ZER DAVID MEATTO'V, id est DEL BENE ITALVS. Scripsit -

ספר עיר דוד *Sèpher Ir Dauìd*, id est *Librum Vrbis Dauidis*. Tit. ex 2. Samuel 5. 7. secundùm quod audiui, sunt *Quæsita & Responsa legalia*, quæ hactenùs in lucem non prodiere. Huius filius R. Iudas Asaël vulgò dictus *Leo del Bene* Rau, & Artium Doctor Ferrariensis, hodie Ferrariæ viuit ferè sexagenarius, de quo suo loco agemus. Eius verò pater Eliezer fatis cessit Ferrariæ anno mundi 5395. Christi 1635.

רכ״ט **ר' אליעזר החוזה** כתב תפלה לשאול גורלות על סדר המזלות כנגד י״ב בוואטיקאנו:

229 R. ELIE'ZER HACHOZE' scripsit *Precem pro mittendis sortibus*, eamque ordinauit secundùm ordinem XII. Signorum Zodiaci. Extat msc. in Bibliotheca Vaticana, Papyr. in 4.

ר״ל **ר' אליעזר חסמה** עיין רבי אלעזר חסמה:

Quinti Ordinis *Kodaſcim*,& V. Capit. abſoluitur: & hinc eſt, quòd à nonnullis, alioquin doctis viris, eidem R. Hakkadòſc attribuitur, vti à Conſtantino L'Empereur, qui illum Latinum fecit, ac Commentarijs illuſtrauit. Editus eſt Lugduni Batauorum ex Officina Bonauenturæ, & Abrahami Elzeuir Academiæ Typograph. 1630. in 4.

In Bibliotheca Vaticana extat mſc. Tractatus - על עניני התשובה *Al Inianè hatteſciuuà*, id eſt *De Pœnitentia*, qui tribuitur R. Eliezaro ben Iacobi, ſed non ſatis liquet, an ſit huius, de quo modo agimus.

Hottingerus Claſſ. IX. ſuæ Bibl. recenſet librum cum hoc titulo אבי אסף *Auì Aſaph*, i. e. *Pater meus collegit*, & cuidam *R. Eliezaro ben Iacobi* attribuit, ſitque liber *Ritualis*, & *Iuridicus* dicit. Illum nos non vidimus, ac proinde de eo iudicium ferre non poſſumus. In *Maſſecheth* אבות *Auòth*, *Capitulis Patrum* extat præclara ſententia huius *R. Eliezer ben Iacob* §. 11. cap. 4. quæ his verbis concepta eſt:

רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד ׃ תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות ׃

R. Eliezer Ben Iacob dicit: Qui adimplet Vnum præceptum acquirit ſibi Paraclytum (Aduocatum) *Vnum: & qui tranſgreditur Vnum præceptum, acquirit ſibi Accuſatorem Vnum. Reſipiſcentia, & opera bona ſunt tanquam*

230 R. ELIE'ZER CHISMA'. Vide *R. Eleazar Chiſmà*.

רלא ר׳ אליעזר טירנא תלמיד ר׳ אליעזר קלויזנר אשכנזי חבר המנהגים לאשכנזים ׃

231 R. ELIE'ZER TERNA' GERMANVS diſcipulus *R. Eliezaris* קלויזנר *Kaluizanàr*, Scripſit - המנהגים *Hamminhaghim*, id eſt *Conſuetudines Synagogarum Germaniæ*. Huius meminit *Iuchaſsin* p. 144. b.

רלב ר׳ אליעזר בן יעקב המכונה קב ונקי חבר

מסכת מדות אשר כתבה במשניות והיא אחרון מהמסכתות מספר ה׳ קדשים ׃ וגם המחבר הזה בזמן אשר קיים בית המקדש הבנוי וכו׳ היה רואה כל עדותיו והאריך ימים אחר כך ועד בר אלעאי וכל דבריו בכתבם מסכת מדות ושמו אותו במספר המשניות ׃ חבר גם כן ספר על עניני התשובה ונמצא כ״י בוואטיקאנו ׃

232 R. ELIE'ZER BEN IACOBI cognomento קב ונקי *Kàu venakì*, *Cabus purus*, vixit tempore Titi Veſpaſiani, vaſtationem Templi ſuis quidem oculis vidit, ſed fuga elapſus, longiùs vitam protraxit, itaut ad tempora vſque R. Bar Elai perueniret. Exactiorem notitiam ipſe habuit menſurarum Templi, quàm cæteri Sapientes, vnde ad eius relationem compoſitum fuit - מסכת מדות *Maſſecheth Middòth*, id eſt *Codex menſurarum*, ſcil. Templi Ieroſolymitani; retulitque illum Rabbenu Hakkadòſc inter alios ſuæ Miſcnę Tractatus, eſtque vltimus

quam clypeus aduerſus ſupplicium.

Patri etiam ſuo Iacobo tribuitur aliud Apophtegma quod ibidem legitur §. 16.

העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא תתקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין׃

Præſens ſeculum, reſpectu futuri, ſimile eſt Veſtibulo: igitur præpara teipſum in Veſtibulo, ut poſſis ingredi in Triclinium.

Annus, quo iſte Auctor perierit, ignoratur. Locus ſepulturæ eſt in בפר ענן *Chephàr enàn*, ſecundùm Auth. Epiſtolę *Iachùs haizadikim*.

Huius meminit Ghedalia in *ſcialſcèleth hakabbalà* pag. 27.

רלג׳ ר׳ אליעזר בן ר׳ יצחק זוסמן כתב הסכמה על ספר נחלת צבי ונמצאת בתחלת אותו הספר עיין שם׃ והוא היה בעיר פולד או פולדא בפולין׃

233 R. ELIE'ZER BEN ISAACI ZVSMAN ſcripſit *Elogium in librum* inſcriptum -

נחלת צבי *Nachalàth Tzeuì*, *Hereditas Cerui*, ſeù *Capreoli*, illumque approbat. Habetur in principio prędicti libri. Vide *Rabbi Tzeuì Ben Ioſeph Cohèn*.

רלד׳ ר׳ אליעזר לוי חבר ספר צורת הארץ עיין ספר שבט יהודה מיון ל״ב׃

234 R. ELIE'ZER LEVITA ſcripſit *Librum* -

צורת הארץ *Tzuràth haàretz*, id eſt *Formæ terræ*; quo potiſſimùm agit *De terræo globo: Vtrum ille moueatur, & cur in medio aëre circumfuſo pendeat.*

De quo fit mentio in libro *Scèuet Iudæ* num. 32.

רלה׳ רבי אליעזר מודי חבר ספר על סנהדרין׃

235 R. ELIE'ZER MODEVS, ſcripſit *De Septuagenario Seniorum numero à Moſe adlecto in partem laboris iuris dicundi Iſraëlitico populo*, cuius meminit Heideggerus in Hiſt. Sacra Patriarcharum Exercit. 2. p. 54.

רלו׳ ר׳ אליעזר ממילי חבר ספר לכל חפץ על ענין האגרות׃

236 R. ELIE'ZER MIME'LI, ſcripſit librum -

לכל חפץ *Lecòl-chèphets*, *Vniuſcuiuſque deſideria*, ſeù *Voluntati* adaptatum. Oſtendit hic liber *Modum conſcribendi quaſcunque Epiſtolas, & in quauis materia*. Ex Plantauitio numero 284.

רלז׳ ר׳ אליעזר ממנץ או ממונצה עיר אחר באיטליא בלומברדיה הנקרא ר״אם׃ חבר ספר יראים על הדינים ועליו רבי שמואל אלגזי עשה ביאור׃ ונדפס ג׳ ויניציא בשלשלת הקבלה דף ל׳ קרא אותו ממיץ אשכנזי הנקרא ראם׃ והוא לא היה אשכנזי כי עירמין היא באוץ לומבארדי ואלו הרבנים רל ראבן׃ ריב״א׃ ראם׃ היו יחד בדור הרשב״ם ורש״י בעו הנראה במרדכי בסוף ב״ב׃ והיה חכם גדול בחכמת הקבלה וראיתי בהגהות רמב״ם פרק ו׳ דאיסורי ביאה שהיה תלמיד ר״ת׃ וראיתי בספר שלשלת הקבלה דף ל׳ שמת ראם שנת ד׳תתק״ס׃

237 R. ELIE'ZER MIMANTZ, ſeù DE MODICIA, vulgò MONZA,

238 R. ELIE'ZER BEN NEPHTALI', scripsit -

תפוחי זהב *Tepuchè zahàu*, *Poma aurea*. Plantauitius in sua Biblioth. n. 761. dicit tractare *De Regno Dauidis, de eius origine & occasione, de præstantia & duratione illius* stylo valdè obscuro & difficili, vt à paucis intelligi possit. Excusus Tissumani anno 320. Christi 1560. Vbi autem sit Tissumanum prorsùs ignoramus, inquit Plantauitius. De quo nil aliud nos dicere possumus, cùm illum non viderimus. Alius libellus cum titulo תפוחי זהב *Tepuchè zahàu*, circumfertur, & est Epitome libri ראשית חכמה *Rescith Chochmà*. Vide *Eliàu Ben Mosis* num. 211.

רלט ## ר׳ אליעזר בן נתן הנקרא ראב״ן ממגונצה באשכנז חבר

ספר אבן העזר והוא שו״ת סדר ס״נ, ולפרקים בענין ש״ות לפרות על סדרים וסכה ועירובין יום טוב תעניות מועד קטן וכו׳ ; ונמצא בעתנכאה סכת הקנקי״ו ונמצא בבית ר׳ אליעזר פרווס בעיר ונקבורם על יד רבי יצחק בן אהרן ספרא לפכנוי ונדפס על יד׳ משה בן יוסף בגליל בעיר פרלגי שנת אלם לפ״ק ; חבר גם כן

ספר צפנת פענח ונראה שהוא ביאור הדינים על הפיוטים ;

239 R. ELIEZER BAR NATHA'N MOGVNTINVS, abbreuiatè dictus ראב״ן *Raauàn*, scripsit librum, quem appellauit -

אבן העזר *E'uen haèzer*, *Lapidem adiutorij*. Complectitur diuersas quæstiones Legales sibi propositas, & à se secundùm Ghemaræ doctrinam, & Canones solutas, nullo tamen doctrinæ ordine seruato. Incipiunt à num. ZA in Italia, in Gallia Cisalpina illustre Oppidum, seù veriùs Ciuitas, in qua Imperatores Romani Coronam ferream suscipere consueuerunt. Scripsit librum -

יראים *Ieràim*, *Timentium Deum*. Tractat *De rebus ceremonialibus*, & *Iudicialibus* ab eis דינים *Dinim* vocatis; hunc *Samuel Algazi* Commentarijs illustrauit. R. Ghedalia in *Scialscèleth hakabb.* p. 50. illum vocat ממיץ *Mimèts*, scilicet Metensem Germanum, Metensem Vrbem Lotharingiæ in Germania collocat. Contemporaneus fuit alijs duobus Sapientibus Rabbinis illius seculi, videlicet ראב״ן & ר״יב״א id est R. Ioël ben Elièzer, & R. Elièzer ben Nathan, cùm ipse cognominaretur ר״אם, id est R. Elièzer Mimets. Magnus Cabalista est habitus, & vt legitur in Annotation. R. Mosis Bar Maimonis Tract. אסורי ביאה cap. 7. fuit discipulus Rabbi Tham.

Cæterùm, malè hic liber, R. Beniamino, à Buxtorfio tribuitur, adducto teste R. Ghedalia in *Catena Cabalæ*, vbi nihil de tali re videre potui. Pagina tamen cit. 50. de hoc Eliezere ex professo tractar, quem libri *Ieraim* Authorem facit, & eius obitum an. 4998. assignat, qui Christi Domini anno 1238. respondet. De eo fit mentio in libro *Iuchasin* pag. 164. circa finem, illumque ממיץ Metensem facit.

רמ ## ר׳ אליעזר בן נפתלי חבר ספר

תפוחי זהב, והוא קיצור ראשית חכמה ;

רא' ר' אליעזר הקליר חבר פיוטים לאשכנזים שאומרים ביום הכפורים, ונדפס בקצת על ארוממך וגם בקצת דפוסים מעלבי מעלה וקורים אותם על סדר אלפא ביתא כמו

אכתריאל השר:
ברכיאל השר:
גבריאל השר:
דרשיאל השר:
הדרניאל השר:
ותקיאל השר:
זכריאל השר:
חסריאל השר:
טוביאל השר:
יוהאל השר:
כבדיאל השר:
לראל השר:
מלכיאל השר:
סמכיאל השר:
עתריאל השר:
פתחיאל השר:
צרקיאל השר:
קרושיאל השר:
רזיאל השר:
שמריאל השר:
תמימיאל השר:
מיכאל השר:

התפלל בעד ישראל

ונסוף אמר מיכאל השר של רחמים התפלל בעד ישראל לכך בערוצים בצור כמו מלך יושב כסא רחמים ; כמו בסדר לנעה ונכנה על הבקשה בסליק ;

num. 1. vſque 303. Poſt ſequuntur aliæ, *De muliere menſtruata, de Sabbatho, permixtionibus domorum, ſolemnitatibus, ieiunijs, interfeſtis diebus, de contractibus*, ſubinde deciduntur varij caſus, *de Matrimonio, repudijs, Votis*. Poſtremò ſequitur quædam Deciſio R. Samuelis חרמתי *Haramathi* præfato Authori miſſa, de qua priùs fuerat interpellatus. Cōpoſitus Moguntiæ an. mun. 4912. Chriſti 1152. vt apparet num. 26. & inuentus fuit in Bibliotheca *R. Eliezaris* טריוויש *Treuis* in Vrbe ורנקבורט Franckforti, cura R. Iſaaci Ben Aaronis Samuelis Germani. Fuit excuſus per manum Moſis Ben Ioſephi Betzalel, Pragæ anno mundi ש"ע 370. min. ſupput. Chriſti 1610. regnante Rodulpho Imperatore; cui præfixa eſt duplex Præfatio, vna R. Ioſephi Hallevi, quà huius libri notitiam affert. Dat. Poſnæ Poloniæ an. mun. 5369. Chriſti 1609. & altera Impreſſoris. In fol.

R. Ghedalia in *Scialſcèlet hakabb.* pag. 49. b. huius Authoris meminit, de eoque teſtatur multa Opera ſcripſiſſe, ſed illa non recenſet. Dicit tamen fuiſſe Authorem libri

צפנת פענח *Tzaphnàth paanèach*, id eſt *Abſconditi reuelatoris*. Tit. ex Gen. 41. 45. ſed de eius argumenro altum ſilentium agit, vt & ſemper. Hottingerus Claſſ. 2. Biblioth. bis hunc titulum exhibet, ſemel in *Biurim* Rabbinorum, eique aſſignat pro Authore R. Scem Tou Sprat (pro Sciprut) & iterum ibidem, ſine alia Authoris nominis aſſignatione.

Addidimus *pro Israele*, quia in ea Prece Angeli inuocantur, vt præstò sint apud Deum, & pro Israele in angustijs posito intercedant, & concluditur cum inuocatione Michaëlis Archangeli, quem Synagogæ tutelarem credunt *Michaël princeps ora pro Israele*, vt videre est in hac supplicatione Litaniutica huius Auctoris, quæ in Codice *Precum* Hebræorum antiquo Hebraicè manuscripto in Bibliotheca Vaticana asseruato in membranaceo folio sub num. 315. pag. 255. reperitur, & est:

ארוממך שם הנכבד והנורא יהוה אלהותך
נערץ ונקדש עמך שרי נהורא ׃

א׳ ׃ **אכתריאל השר** חלץ ישראל מכל צוקה וצרת מהר ישועתך תחיש גאולה מהרה ׃ בכל יום משברים לישועתך ולך קוינו כרוך ומבורך שמך ׃ מלכינו ואלהינו ׃

ב׳ ׃ **ברכיאל השר** אמץ זרועינו כי תש כחינו חסדך ואמתך אל תסור ממנו ׃ גדול ונבור ומהולל ואין חקר לגדולתך גדל זרוע לבקרים כי אין סוף לתבונתך ׃

ג׳ ׃ **גבריאל השר** נחן יום לקרב ישועתך ׃ יום נקם תמהר שנת גאולתך ׃ דור לדור שבחו גבורות מעשיך אשר עשיתה לעם עמוסיך ׃

ד׳ ׃ **דרשיאל השר** דרוש טובה לעם חוסיך קבץ פזרינו מבין הגוים ברוב נסיך ׃ הדר כבוד הודיך אשיחה כל נפלאותיך כי אין כמוך ואין כמעשיך והגבורתך ׃

ה׳ ׃ **הדרניאל השר** תהדר עמך ונחלתך כי נבלמנו מאד לצפות לישועתך ׃ ועזו נר אתיך יאמרו ומשלשים בכל יום ׃ לך אלהי הצבאות נורא ואיום ׃

ו׳ ׃ **וחקיאל השר** תבקש גאולתינו כצביון מאלהים

בלרוך ׃ נקרא שנם היסודים המקראים פיו
ומקפים שמלאכים טובים וקדשים משתבללו בשרם ׃
תנר גם כן
ספר ערוגת הבושם ובו פיוטים לאפרכים מלומדי
בכל מני משנה ׃

240 R. ELIE'ZER HAKALIR Poëta insignis, scripsit multa Opera poëtica, quibus olim vtebatur Synagoga Germanica, & quædam alia stylo soluto, seù prosa.

Compoſuit item quandam *Precem in die expiationum* recitandam, quæ incipit ארוממך *Aromemchà*, *Exaltabo te* &c. cum *Litaniuticis supplicationibus*, *& Angelorum inuocationibus* ordine Alphabetico dispositis hoc modo:

LITANIÆ IVDÆORVM.

א *O Actariel princeps, ora*
ב *Barachiel princeps ora*
ג *Gabriel princeps ora*
ד *Darasciel princeps ora*
ה *Hadraniel princeps ora*
ו *Vuatachiel princeps ora*
ז *Zachariel princeps ora*
ח *Chasdiel princeps ora*
ט *Tubiel princeps ora*
י *Ieoel princeps ora*
כ *Cauadiel princeps ora*
ל *Larael princeps ora*
מ *Malchiel princeps ora*
ס *Samachiel princeps ora*
ע *Attariel princeps ora*
פ *Patachiel princeps ora*
צ *Tzadachiel princeps ora*
ק *Kedusciel princeps ora*
ר *Raziel princeps ora*
ש *Sciamariel princeps ora*
ת *Themimiel princeps ora*
מ *Michael princeps ora*

pro Israele.

מאלהים ישלח נצח ישע ופריום ׃ זכר רב טובך מביעים וצדקתך מרנגים קרוש וברוך ומברוך שמך ספי עליונים ותחתונים ׃

י׳ ׃ זכריאל השר זכור ברית אבות לשומרי יהוה ארונינו מה אדיר שמך ובקרש נאדר ׃

ט׳ ׃ חסריאל השר תרחם עם המקרישין בתדר יהוה עז לעמו יתן ׃ ובכודו כמעון רד ׃ טוב יהוה לכל ומרחם עמוסים מִבְטָן לך מהדרים ומקלסים ׃

ט׳ ׃ טוביאל השר טייב לעם קרושים כי יהוא אל ארון על כל המעשים יודוך יהוה צדיקים והסידך מברכים את שמך הגדול והגבור בקרשה עורכים ׃

י׳ ׃ יהואל השר אשרי נעמך תיישר לפני מלך מלכי המלכים תשקיפת ממעון קרשך לעם אשר לך מודים ובורכים ׃ כבור מלכותך מאמירי ואתה מאמירנו גדולתך ונבורתך מהללים אדירנו ׃

ל׳ ׃ כבריאל השר תן כבור לאל עבורינו גדול ארונינו מרשיענו והוא יעורינו להוריע לבני תארם וכבור מלכותו ברוך זכרו לדור דורים קרשתו ׃

ג׳ ׃ לראל השר בקש חן מפי המכורך לעדתו שומר הברית והחסד לשומרי אמונתו מלכותך קיים לעולמי עולמים וממשלתך בכל דור ודור לעדי עד מקיימים ׃

מ׳ ׃ מלכיאל השר מלוך מלכנו מפי חי עולמים משית צרקנו סלה בנות סלומים ׃ סומך יהוה לנפלים וזוקף כפופים זקיף או תבין טהורי לב בנקיון נופים ׃

ס׳ ׃ סמכיאל השר כמוך הנכשלי׳ ובתפילתם רצופים עשה למען הרונים על שם קרשו ונשרפים ׃ עיני כל משברים אליך לבקש מזונות תטריף להם הקם בכל עונות ׃

ע׳ ׃ עתריאל השר תְעָתֵר לפני שוכן

מעונות שמעת תפילתנו יהוה והאזינה סליחות בחונות ׃ פותח יד ׃ ומשביע לכל חי ברצון ואתה קרוש יושב תהלות ׃ קבץ נרוחי צאן ׃

פ׳ ׃ פתחיאל השר פתח ספרך וקרא בו כפניםי והיצן לזכות את ישראל להושיעם מלחצון צדיק וחסיד וכל דרכיו הגונים ותיק על כל מעשיו מהללים ונאמנים ׃

צ׳ ׃ צרקיאל השר צדק לעם דרבונים אמן סנינורים וְהָלִיס קטיגורים שנונים קרוב יהוה לנשברי לב בכל קראי שמו באמת יתור הודו ואלהותו המתקיימת ׃

ק׳ ׃ קרושיאל השר קרש ישראל בטהרת לעברו באמת ברא עולמו וְקִיְמוֹ באמת רצון יריאיך תעשה ותשמע שועתם תושיעם ושמרם האל הנאמן מכל צרותם ׃

ר׳ ׃ רזיאל השר ראשית חכמתך ויראתך בתורתם רזי לי יהוה את כל אוהביו אום משולשם שומר יהוה את כל אוהביו אום משולשה והרשעים ישמיד כי שמך נפרשה ׃

ש׳ ׃ שמריאל השר שמור צאן הַמְקֻדֶּשֶׁת שומרי אמונך שמור בשלושי קרשתך בשלשה תהלתך יקרשתך פינוירבר שם עלינו שלומך ותצילנו מִדֶּבֶר ׃

ת׳ ׃ תמימיאל השר תמיד יהיה רצונו לחצילנו משבר ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם ולעולמי עולמים ורון עלינו לברך ולשבח כי בשמך אנחנו רשומים ׃

ט׳ ׃ מיכאל השר של רחמים התפלל בעד ישראל לרד במרומים באיר פני מלך יושב על כסא רחמים ׃ אל מֶלֶךְ ׃

lia tua, quoniam non est similis tui, & non est qui faciat opera tua, ac fortitudinem tuam.

ה׳ 5. *HADARNIEL PRINCEPS, honorifica populum tuum, & hereditatem tuam, quoniam ignominia affecti sumus valdè, dum respicimus ad salutare tuum, & fortitudinem mirabilium tuorum, ter quotidie dicent tibi, Deus exercituum terribilis & formidabilis.*

ו׳ 6. *VVATHKIEL PRINCEPS. inquire redemptionem nostram libenter à Deo, mitte victoriam, salutem, & redemptionem. Memoriam multitudinis bonitatis tuæ petimus, & iustitiam tuam exclamamus, sanctum & benedictum, & benedicendum sit nomen tuum ex ore superiorum, & inferiorum.*

ז׳ 7. *ZACHARIEL PRINCEPS, memento fœderis Patriarcharum custodientium Dominum Deum nostrum. Quàm magnificum est nomen tuum! & in sanctitate magnificatum est.*

ח׳ 8. *CHASDIEL PRINCEPS, miserere populi sanctitatem facientis cum decore; Dominus fortitudinem populo tuo dabit, & gloriam suam in habitaculo sparget. Bonus es cunctis Domine, & misereris eorum, qui portantur ab Vtero, ac te honorant, & laudant.*

ט׳ 9. *TOBIEL PRINCEPS, benefac populo sanctorum, quoniam ipse est Deus Dominus super omnes populos; iusti confitebuntur tibi Domine, & sancti tui benedicent nomini tuo magno, & forti, in sanctitate præparantes.*

י׳ 10. *IEOEL PRINCEPS, eloquia*

Precum Litaniuticarum Iudæorum, quas olim in publicis supplicationibus Synagoga solebat recitare, ex notato Codice Vaticano Hebraico num 315. pag. 255. Pergam. in fol. Latina Interpretatio.

EXaltabo te nomen gloriosum & terribile: Domine diuinitatem tuam timebimus; tecumuè Principes splendoris sanctificabimus.

א 1. *ACTARIEL PRINCEPS* (Angele) *libera Israelem ab omni afflictione & angustia, accelera salutare tuum, solicita redemptionem citò. Quotidie mercenarij sumus, salutare tuum, ac te expectamus. Benedictum, & benedicendum nomen tuum Rex noster, & Deus noster.*

ב 2. *BARACHIEL PRINCEPS, fortifica brachia nostra, quoniam infirmata est virtus nostra; Misericordiam tuam, & veritatem tuam ne remoueas à nobis: magne & potens, & laudabilis, cuius magnificentia est inuestigabilis, magnifica brachium diluculò, quoniam infinita est intelligentia tua.*

ג 3. *GABRIEL PRINCEPS, accelera diem, vt appropinquet salutare tuum, diem vltionis acceleres annum redemptionis tuæ, generatione in generationem obliti sunt fortitudinum operum tuorum, quæ fecisti populo, quem tu baiulas.*

ד 4. *DARSCIEL PRINCEPS, inquire bona populo, qui sperat in te; congrega dispersiones nostras ex gentibus, in multitudine miraculorum tuorum, redde gloriam; eloquar omnia mirabi-*

ע׳ 15. *ATRIEL PRINCEPS, ora coram Habitatore tabernaculorum* (ita Deum vocant). *Audi orationem nostram Domine, & auribus percipe deprecationes cum gratia. Aperi manum, & satia omnes viuentes in beneplacito. Et tu sancte qui habitas laudes, oues dispersas congrega.*

פ׳ 16. *PATCHIEL PRINCEPS, aperi librum tuum, & lege in eo intus & foris meritum Israëlis, ad saluandum eos ab oppressione, iustum & sanctum, & omnes vias eius conuenientes, & dirige omnia opera eius laudabilia & fidelia.*

צ׳ 17. *TZADKIEL PRINCEPS, iustifica populum, robora Aduocatos, & debilita Accusatores acutos. Propinquus est Dominus contritis corde omnibus inuocantibus nomen eius in veritate. Vniatur decor eius, & diuinitas eius surgat.*

ק׳ 18. *KEDOSCIEL PRINCEPS, sanctifica Israelem in puritate ad seruiendum ei in veritate. In veritate creauit Mundum suum, & in veritate firmauit illum. Voluntatem timentium te facias, & audias eorum clamorem, liberes eos & custodias, Deus fidelis, ab omnibus eorum afflictionibus.*

ר׳ 19. *RAZIEL PRINCEPS, initium sapientiæ tuæ & timoris tui est in lege eorum. Arcanum meum mihi Deus cum omnibus diligentibus illum, qui sunt gens triplex. Custodit Dominus omnes diligentes eum, qui sunt gens triplex. Et impios disperget, quoniam à te diuisa est.*

ש׳ 20. *SCEMARIEL PRINCEPS, custodi oues sanctificatas custo-*

quia tua iucunda diriges coram Rege Regum super Reges. Respice de habitaculo sanctitatis tuæ populum, qui sibi fructificat, & benedicit, & gloriam Regni tui exaltat; & tu exalta nos magnificentia tua, & laudabimus fortitudinem tuam, qui es fortis noster.

כ׳ 11. *CHAVRIEL PRINCEPS, da gloriam Deo propter nos.* (Contra) *magnum Dominum impiè egimus, & ipse auxiliatus est nostri, vt notam faceret filijs hominum gloriam Regni sui; Benedicta sit memoria eius in generationem generationum sanctitatis eius.*

ל׳ 12. *LERAEL PRINCEPS, require gratiam ab ore* (eius) *qui benedicitur à cœtu suo, qui custodit pactum & misericordiam custodientibus fidem eius; Regnum tuum firmum sit in secula seculorum, & dominatio tua in omni generatione & generatione, & in secula æternitatis confirmetur.*

מ׳ 13. *MALCHIEL PRINCEPS, regna Rex noster ex ore viuentis in secula; Messiam iustitiam nostram mitte societatem retributionum. Domine, qui cadentes sustentas, & incuruatos eleuas, erige diligentes te, qui in corporali munditia sunt mundi corde.*

ס׳ 14. *SAMCHIEL PRINCEPS, sustenta qui sunt debiles, & in eorum oratione prostrati; effice propter interfectos & combustos ob nomen sanctum eius* (hoc est ob merita Martyrum, quos Hebræi falsò iactitant.) *Oculi omnium mercenariorum ad te* (respiciunt) *ad quærendum alimenta, ciba* (eos) *pane qui illis congruit in omnibus iniquitatibus* (id est quamuis peccent).

circò eo ex loco frustra eruitur argumentum pro Christiana fide.

Resp. Scio quidem Iudæos infensissimos hostes esse Sanctissimæ Trinitatis, ac proinde ipsiusmet Dei, & quamuis percussi sint spiritu vertiginis, & amentiæ, nihilominus, (& si nolentes) in ipso Trisagio, quod non modica superstitione cantillant, Sanctissimam Trinitatem honorant, & confitentur. Intendunt enim Propheticos illos Sanctos Spiritus imitari, & quia de illis apud Ezechielem 1. 7. legitur, ורגליהם רגל ישרה *Veraglehèm règhel iesciarà, & pedes eorum pes* (pedes) *recti*. Idcirco stantes, & æqualiter extensis pedibus, ex eorum Ritualium decreto, recitare tenentur; & dum *Sanctus, Sanctus, Sanctus* pronunciant, ambobus calcaneis simul eleuatis, erecto corpore ter in altum subsiliunt. Quid igitur sibi vult trina repetitio *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, quàm vt significetur Sanctissima Trinitas in vnitate Essentiæ? Tres enim hypostases vna tantùm gloria afficiuntur, cùm dicitur, *Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius*. Et quid aliud significat pedibus vnitis, & æqualibus ter in altum toto corpore erecto subsilire, nisi in laudem Trinitatis, & vnius Diuinæ Essentiæ honorem, Deo mentem, & corpus offerre, & iubilo hoc externo demonstrare? Negent omnia hæc Iudæi; negare certè non possunt Scripturas de Sanctissima Trinitate loquentes, & ceremonias ferè omnes à priscis Rabbinis sub Trino numero constitutas, quæ omnia clarè osten-

stodientes fidem tuam. Custodi in Trinitate sanctitatis tuæ in trina laude tua; & sanctitatem tuam os nostrum loquetur. Pone super nos pacem tuam, & libera nos à morte.

ת 21 *TAMIMIEL PRINCEPS, iugiter sit beneplacitum eius ad liberandum nos à contritione, & nos benedicemus Deo ex nunc & vsque in seculum, in secula seculorum. Exultamus benedicentes, quoniam in nomine tuo signamur.*

מ 22 *MICHAEL PRINCEPS MISERICORDIARVM ORA PRO ISRAELE, Vt dominetur in excelsis in luce vultus Regis sedentis super solium miserationum.*

In hac Litaniutica supplicatione, non solùm digito ostenditur, & manu palpatur Inuocatio Sanctorum Angelorum sub nomine Sanctorum Spirituum (quamuis non omnes habendi sint pro Sanctis Spiritibus) verùm & Martyrum memoria commendatur, & quod maiùs est, in nomine Sanctissimæ Trinitatis ostenditur custodia Angelorum, quibus preces effunduntur sub formula, *Ora pro Israele*, quod idem est ac, *Ora pro nobis*.

Opponet Iudæus. Pro שלוש *Scilùsc Trinitate* in litera ש, non intelligi Trinitatem Christianorum, sed laudem illam, quam Iudæi inter orandum ad exemplum שרפי קדש *Sarphè kòdesc, Seraphim sanctitatis* Isai 6. 3. קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות וגומ׳ : Τελσαγίων *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus exercituum &c.* deuotè recitant: id-

in precibus suis: nomina enim Angelorum conueniunt illis propter propriam eorum virtutem. Atque hoc ipsum prohibetur dicto: Non habebis Deos &c. Cui respondetur, quòd antiqua Synagoga, sicut & Ecclesia Catholica, orationem non dirigebat ad Angelos, vel Sanctos, sed ad Deum. Neque virtutem per Angelorum nomina vetus Synagoga respiciebat, sicut nec Ecclesia Catholica, sed eos orabat tanquam Dei dilectos, & administratorios Spiritus, in ministerium missos propter eos qui hereditatem capiunt salutis, vt Apostolus docet Hebræos cap. 1. 14. suæ Epistolæ. Non desunt testimonia Scripturæ, quibus probari potest Sanctorum Angelorum inuocatio Gen. 48. 16.

המלאך הגאל אתי מכל־רע יברך את־הנערים וגו׳ :

Angelus qui eruit me ab omni malo, benedicat pueris &c. Et sicut Ecclesia Dei semper consueuit Sanctos Angelos inuocare, ita & ipsi beati Spiritus, pro Ecclesia coram Deo preces effundunt, vt patet ex Zach. 1. 12.

ויען מלאך־יהוה ויאמר יהוה צבאות עד־מתי אתה לא־תרחם את־ירושלם ואת ערי יהודה אשר זעמתה זה שבעים שנה :

Et respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum Vsquequo tu non misereris Ierusalem, & Vrbium Iudæ, quibus iratus es iam septuaginta annos.

Ampliùs, non solùm custodiunt quoque nos, & à malignis spiritibus nos defendunt, ita vt vnus Angelus Cu- ostendunt antiquos Sapientes, lumen quoddam de Sanctissima Trinitate habuisse, sicut (à vero enim aberrare non existimo) & habuit hic noster Eliezer Hakalir. De hoc Sanctissimæ Trinitatis mysterio prolixiùs alibi, Deo dante, dicemus.

Cæterùm ista supplicatio est composita super Psal. 145. Alphabeticum *Exaltabo te* &c. cuius versiculi singuli à singulis literis Alphabeti incipiunt. Omittitur litera נ *Nun*, vt Israëli ominosa; dicente Scriptura Amos 5. 1.

נפלה לא־תוסף קום בתולת ישראל וגו׳ :

Cecidit non addet surgere, Virgo Israël &c. Idcircò nomen Angeli, quod ab hac litera incipere debebat, consultò relinquitur. Hinc liquidò patet olim consueuisse Synagogam beatos Spiritus inuocare, vti Ecclesia Catholica fecit semper, & facit, non vanos, & superstitiosos, vt plerique sunt ex recensitis; sed sanctos Angelos, Michaëlem potissimùm, Gabriëlem, & Raphaëlem, aliosque Dei amicos inuocat, vt orent pro nobis. Hanc Angelorum inuocationem contra antiquissimum Iudæorum placitum, & vniuersæ Synagogæ dogma respuit Ioseph Albo in עקרים *Ikarim* lib. 2. cap. 28. his verbis.

מכאן התבאר טעות המזכרים בתפלתם שמות המלכים כי שמות המלכים אמנם הם להם מצד הכח אשר להם בעצמם וזהו שהוזהר עליו בדבור לא יהיה לך וכו׳ :

Hinc etiam illorum declaratur error, qui meminerunt nominum Angelorum

מזה הפסוק תלמוד כי המלאכים הממיתים המבקשים נפש האדם רבים ומלאך אחד הוא פקיד עליו לשמורו :

Ex hoc versiculo disces, quòd Angeli mali, qui quærunt animam hominis, sunt multi, sed vnus Angelus præficitur ad custodiendum illum.

Non solùm Sancti in cœlo intelligunt preces nostras, illasque Deo offerunt, & pro nobis orant; verùm ipse Deus ob merita Sanctorum suorum bona largitur nobis, & iustitiam ipsorum in bonum nostrum cedere iubet. Fuit hæc perpetua Synagogæ sententia, quam vsque ad hodiernum diem retinet, quamuis indoctiores Iudæi, vt aliquid semper contra Ecclesiam Catholicam dicere videantur, illam negent. Probatur tamen ex ipsorum documentis.

In יחוס אבות *Iachùs Auòth, Genealogia patrum*, & in ipso præliminari ita exordiuntur:

יחוס אבות והנביאים והצדיקים תנאים ואמוראי עליהם השלום בארץ ישראל ובחוצה לארץ השם יעמיד לנו זכותם אמן׃

Genealogia Patriarcharum, Prophetarum, & Iustorum, Tannæorum, Amorreorum, super quibus sit pax, in terra Israëlis, & extra eam: Deus iustitiam eorum in bonum nostrum cedere iubeat, Amen. Ergo ex sententia Synagogæ iustitiam Sanctorum, hoc est, ob merita, & preces Sanctorum perducit nos Deus ad regna cœlorum. Ergo illos inuocare debemus, &c.

Respondent Iudæi, Possumus quidem nos alium iustum viuentem, vt pro nobis Deum oret, deprecari, vt fecit

Custos contra infinitas ferè furias Infernales causam nostram coram Deo patrocinari non timeat, vt exponunt Paraphrasis Chaldæa, & Abraham Aben Ezræ illud Iob cap. 33. 23. 24. 26.

אם־יש עליו מלאך מליץ אחד מני־אלף להגיד לאדם ישרו ׃ ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כפר ׃ יעתר אל אלוה וירצהו וירא פניו בתרועה וישב לאנוש צדקתו ׃

Si fuerit pro eo (homine) *Angelus Orator vnus ex mille, Vt annunciet hominis rectitudinem eius* (coram Domino) *&* (Angelus Orator) *misertus fuerit eius, & dixerit* (Deo), *Redime eum, ne descendat in infernum, inueni propitiationem. Orabit ad Deum, & propitiabitur ei, & videbit faciem eius in iubilo, & reddet homini iustitiã eius.*

Paraphrasis Chaldaica:

אין אית עליו מזדמן זכותא מלאכא חדא פרקליטא מן ביני אלף קטיגוריא לחואה לבני נש תריצותיה ׃ וחס עלוי ואמר פרוק יתיה מלמיחת בשוחתא אשכחית פורקנא ׃ יצלי קדם אלהא ורעיניה וחמא אפוי ברעוא ויתיב לאנש כצדקתיה ׃

Si paratus fuerit vnus Angelus bonus Procurator inter mille Aduersarios (Dæmones) *vt annunciet hominum rectitudinem. Et misertus fuerit eius, & dixerit, Libera eum ne cadat in foueam, inueniam salutem. Orabit coram Deo, & acquiescet ei, & aspiciet faciem eius in beneuolentia, & restituet homini secundùm iustitiam suam.* Iste Angelus, qui orat Deum pro nobis, R. Abraham Aben Ezræ clarè dicit esse Angelum Custodem nostrum. In hunc locum hæc sunt illius verba:

fecit Pharao quando precatus est Mosen, & Aaronem, vt orarent Dominum pro se, & populo suo, vt abigerentur ranæ, Exod. 7. 8. Aaron, item Leuit. 9. 7. Num. 31. 50. & alibi sæpè; sed homines mortui, qui ampliùs bene facere non possunt, non sunt inuocandi, quia orationes nostras non audiunt, multò minùs eas offerre, Deumque laudare valent, secundùm quod scriptum est: *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum*, hoc est *in sepulchrum*. Ergo.

Resp. Animæ Beatorum non sunt inferioris conditionis, ac sint homines viatores. Si igitur homines, qui in via sunt subiecti peccatis, per quæ gratiam Dei amittere possunt, mediatores inter Deum, & hominem esse, illumque ad misericordiam erga homines flectere, Scriptura demonstrat; cur non etiam illi Beati, qui in patria sunt, & Deo facie ad faciem incessabiliter fruuntur perpetua vnione? Cur, inquam, preces nostras Deo offerre non poterunt, cùm in Diuina essentia eas perfectè cognoscant? Non sic autem de viatoribus dicendum, vt dicitur in מדרש תהלים *Midràse Theillim* ad illud Psal. 16. 2.

אמרת ליהוה אדני אתה טובתי בל עליך ׃

Dixisti Domino; Dominus meus es tu; bonum meum non super te. Vbi, nullus in hac vita dici sanctus verè potest ostenditur his verbis;

אמר דוד לפני הקב״ה רבונו של עולם אף על פי שהייתי מלך המלכתיך עלי ׃ אמר לו הקב״ה איני מחזיק לך טובה טובתי בל עליך ולמי אני מחזיק לקדושים אשר בארץ שאין הקב״ה קורא לצדיקים עד שינתנו בארץ עד יום מותו ׃

Dixit Dauid coram Deo sancto benedicto: Domine mundi, Quamuis ego sim Rex, nihilominus regna tu super me. Dixit ei Deus benedictus. Non ego confirmo tibi bonitatem, nam bonum meum non (erit) super te. Et cui ego confirmo (bonitatem) Sanctis qui in terra sunt, &c. ver. 3. hoc est ijs qui mortui sunt. *Quia Deus sanctus benedictus non vocat iustos sanctos vsque dum traditi sint in terram*, id est *vsque ad diem mortis eius*. Cuius rei redditur ratio, למה *Làmma*? quare?

שיצר הרע מיצר את האדם בעולם הזה ואינו מאמין בהן עד יום מותו וכן שלמה אומר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ׃ לפיכך אינו נקרא קדוש עד שינתן בארץ ׃

Quia Genius malus (fomes peccati) *arctat hominem in hoc seculo, & ei fidere non potest vsque ad diem mortis sua; & propterea Salomon dicit; quòd homo non est iustus super terram, quòd faciat bonum, & non peccet; idcircò vocari non potest sanctus donec traditus fuerit terra*. Vnde addit, quòd neque ipsi Sancti Patriarchæ quousque in terra fuerunt, digni habiti sunt vocari Sancti.

ואפילו אבות לא נקראו קדושים עד שנתנו בארץ שנאמר הן בקדושיו לא יאמין ׃

Etiam Patriarchæ non sunt vocati sancti, donec in terram traditi sunt (post mortem) S. D. *Ecce in Sanctis suis non credet*, Iob 15. 15. ijs videlicet, qui adhuc viuunt.

Ma-

Respondet Moses, & numerat septem Iustos viuentes, nempè seipsum, Aaronem, Eleazarum, Ithamar, Phinees, Iosuè, & Caleb, deerant adhuc tres Iusti, ideòq; Moses rogat Deum, vt loco illorum trium deficientium, assumat merita Sanctorum trium Patriarcharum Abrahami videlicet, Isaaci, & Iacobi, vt numerus decem virorum iustorum compleatur. Hinc est illud, quod dicitur; *Recordare* (meritorum) *Abraham, Isaac, & Israël &c.* Verba autem istius Rabbini, quæ habentur in *Veèlle scemòth Rabbà* loco citato פרשה *Parascià* 44. pag. 159. col. 1. paulò ante medium editionis Amsterlodamensis, sunt -

זכור לאברהם למה הזכיר כאן משה ג' אבות א"ר אבין אמר הקב"ה למשה אני מבקש מידך כשם שבקשתי מסדום עשרה ׃ העמד לי מהן י' צדיקים ואיני מכלה אותם אמר רבון העולם אני מעמיד לך ׃ הרי אני ואהרן ואלעזר ואיתמר ופנחס ויהושע וכלב ׃ אמר לו האלהים הרי ז' היכן הג' לא היה יודע מה לעשות משה אמר לו רבון העולם חיים הם המתים אמר לו הן ׃ אמר אם חיים הם המתים זכור לאברהם ליצחק ולישראל הרי י' לכך הזכיר ג' אבות ׃

Recordare Abraham. Cur in hoc loco Moses meminit trium Patriarcharum? Dixit Rabbi Auìn, dixit Deus sanctus benedictus Mosi; ego quero à te sicut quæsiui de Sodomitis decem (Viros iustos). Assigna mihi ex eis decem iustos, & ego non consumam eos. Dixit (Moses) *Domine mundi, ego meipsum tibi assigno. Sic ego, & Aaron, Eleazar, & Ithamar, Phinees, Iosuè, & Caleb. Dixit ei Deus, en septem tantùm, tres alij vbi sunt? Nesciebat Mo-*

Maximè ex hoc loco (dices) probari, eos qui viuunt, vocari posse Sanctos.

Resp. Ratione dignitatis, non autem personæ posse vocari Sanctos, eos, qui adhuc in carne mortali sunt, concedimus. Sancti itaque, qui in puluere requiescunt, & eorum animę essentia Diuina per visionem fruuntur, mortui dici non debent, sed verè viuentes; hinc Iudæi, qui dicunt כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא omnes Iudęos saluari, ipsorum Cœmeteria vocant בתי חיים *Bathè chaiim, Domus Viuentium.* Viuunt igitur Sancti vita immortali, & prærogatiuas, quas in terris habebant non amittunt in cælis; si itaque in terris orabant pro nobis, orabunt & in cælis; si mediatores erant inter Deum, & peccatores, eosque reconciliabant dum versarentur in terris, mediatores etiam apud Deum erunt in cælis, mundusque ob illorum merita Deo reconciliabitur. Dogma est hoc antiquorum Rabbinorum, ita vt Hebræis illud negare sine piaculo non liceat. Legitur .n. in ואלה שמות רבה *Veèlle scemòth, Rabbà* סדר *Sèder*, כי תשא *Chi thissà, Cùm leuaueris &c.* ad vers. 13. cap. 32. Exodi, *Recordare Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum &c.* Orauerat enim Moses Dominum pro populo, qui vitulum aureum adorauerat in deserto, ne illum deleret sicut comminatus fuerat. Ex sententia Rabbi אבין *Auìn*, Deus quærebat decem iustos inter populum Israëliticum, sicut antea quæsierat ab Abrahamo in Sodomis. Genes. 18. 32.

שהטיב השם לנו וייטב אמנם הוא בזכות אברהם יצחק ויעקב אבותינו כפני ששמרו דרך יהוה לעשות צדקה ומשפט :

Lex enim ſuper illud (meritum) *ſuſpenſa eſt, hoc eſt, omne bonum quod nobis Deus benefacit, & benefaciet, totum prouenit ex meritis Abrahami, Iſaaci, & Iacobi patrum noſtrorum, eò quòd cuſtodierint viam Domini faciendo iuſtitiam, & iudicium.* Quibus virtutibus adiuncta erat ſumma humilitas, idcircò ſuis diffiſi viribus, Deo in iudicio objicere propriam iuſtitiam, non ſunt auſi. Malè igitur Hottingerus ex hoc capite ſugillat Iudæos, qui Sanctorum merita cognoſcunt, prædicant, & extollunt. Igitur honorandi, colendi, & inuocandi ſunt Sancti. Sed

Contradicit Hebræus. Quo cultu ſunt colendi? Nullo prorsùs. Scriptura quippè Exodi 20.4. cautum eſt, *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra.* Et verſ. 5. ſubiungit:

לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא וגו' :

Non incuruabis te eis, neque ſeruies: quoniam ego ſum Dominus Deus tuus, Deus zelotes, &c. Idem repetit & magis inculcat Deuter. cap. 4. 15. & ſeqq.

Reſp. In hoc loco, & alijs ſimilibus prohiberi tantùm Idola vana, & cultum illorum, non autem abſolutè Imagines Sanctorum virorum, aut aliorum hominum, vel etiam anima-

 lium.

Moſes quid eſſet facturus, Attamen dixit: Domine ſeculi, Viuuntne mortui? Reſpondit (Deus) *Certè. Dixit* (Moſes), *Si viuunt ij, qui mortui ſunt, recordare Abraham, Iſaac, & Iſraël, En* (tibi aſſigno) *decem* (iuſtos). *Idcircò recordantur* (in hoc loco) *trium Patriarcharum.* Ex hac doctrina R. Auin tria colliguntur. Primò, Iuſtos apud Deum viuere: Secundò, intercedere pro nobis viatoribus, quia iunguntur cum Moſe, & alijs Iuſtis viatoribus, quorum preces à Deo exaudiuntur. Tertiò, ob eorum merita Deum peccatoribus propitiari. Ergo ex doctrina antiquorum Rabbinorum & Synagogæ datur interceſſio Sanctorum, & illorum inuocatio. Hæc doctrina eſt adeò certa apud antiquam Synagogam, vt ipſe Hottingerus id animaduerterit, & quia vidit contraire nouis dogmatibus Heterodoxorum noſtri temporis, in Notis Cipporum Hebraicorum pag. 26. vocat illam *Prodigioſum noua Theologia axioma.* Non eſt nouum, ſed antiquiſſimum axioma, teſte antiquo, & inter Iudæos maximæ exiſtimationis Doctore R. Moſe Ægyptio, is in מורה הנבוכים *Morè hanneuuchìm* Parte 3. cap. 43. pag. 163. circa finem ait, quòd tota Lex Moſaica ſit ſuſpenſa ſuper merita Sanctorum Patriarcharum, & quòd omne bonum ex miſericordia Dei, & ob merita ipſorum, nempè Abrahami, Iſaaci, & Iacobi in terram proueniant.

שהתורה תלויה עליו רוצה לומר שכל טוב

accidens, vt vestes Regis adorantur, cùm Rex adoratur, & hoc modo intelligendus est D. Thomas 3. p. q. 25. art. 3. D. Bonauentura in 3. sent. distinct. 9. & alij; vbi dicunt, quòd idem honor debeatur imagini, & exemplari, ac proinde Christi Imago adoranda sit adoratione Latriæ.

Sed si quæras, Quid sit adoratio Latriæ?

Resp. *Latria adoratio, est summa voluntatis prostratio cum apprehensione Dei, vt primi principij, & vltimi finis.* Et hæc soli Deo debetur.

Dulia adoratio, est inclinatio voluntatis cum apprehensione excellentiæ plusquàm humanæ, & minùs quàm Diuinæ. Et hæc debetur Sanctis Angelis, & hominibus sanctis, excepta humanitate Christi, & B. Virgine Maria; humanitas quidem Christi seorsim considerata propter vnionem ad Verbum maximè excellit. Beata quoque Virgo Maria, vt est Mater Filij Dei, super omnes alios Sanctos singulariter extollitur, ideòque humanitati Christi, & B. Mariæ Virgini alia species adorationis maioris Dulia debetur, quæ Hyperdulia communiter vocatur.

Porrò Λατρεία Græcè, Latinè *Seruitus*, vel *cultus Diuinus* redditur.

Δουλεία verò, *Seruitus*, sed non Diuinum cultum includens, significat.

Ὑπερδουλεία autem *Superseruitus*, seù *eminens seruitus* cultum Diuinum non attingens, reddi potest.

Istæ tres species adorationis, sicut idem nomen habent, ita quoad actus externos difficilè est vnam ab altera se-lium. Sic videmus Mosen fecisse duos Cherubin super Arcam fœderis, quorum figuræ ex auro purissimo duorum puerorum similitudinem præseferebant, Exodi 25. 18. Serpentem æneum, Num. 21. 9. Salomon quoque in Templo alios plurimos Cherubin ex ligno oliuarum insculpsit, 1. Reg. cap. 6. 32. 35. cap. 7. 36. Boum item & Leonum imagines in Templo à se ædificato sculpere fecit, vt locis citatis videre est. Ergo absolutè ex illo loco Exodi citato non prohibentur Imagines, sed tantùm in ordine ad adorationem.

Dices, Sanctorum Imagines Christiani adorant, ergo contra præceptum Decalogi, agunt.

Resp. Sanctorum Imagines non adorari à Christi fidelibus adoratione Latriæ, sed adoratione Duliæ, aut Hyperduliæ; neque enim in Imaginibus collocant fiduciam, neque ab eis aliquid petunt, aut in eis inesse credunt vllam Diuinitatem, vel virtutem, propter quam sint colendæ, vti olim à Gentilibus fiebat, qui spem suam in Idolis collocabant, sed omnis honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant: vt docet Concilium Tridentinũ sess. 25. Ita vt per Imagines (vt ibi dicitur) quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illę similitudinem gerunt, veneremur. Christi etiam Imaginem veneramur, sed non veneratione Latriæ, vt docet Concil. VII. act. 7. nisi tantùm impropriè, & per

ſue 5. 14. & adorauit Angelum, qui ei in forma viri tenentis gladium euaginatum, apparuit.

Ad hominum honorem refertur illud ויפלו לפניו ארצה *Et ceciderunt ad facies eius in terram*, Gen. 44. 14. quando ſcilicet fratres Ioſeph illum in Ægypto adorauerunt.

Obijcit Hebræus. Permiſſum quidem fuit diſpenſatione diuina efformare aureos Cherubin in Tabernaculo fœderis, & in Salomonis Templo, qui quidem figuram puerorum præſeferebant ſecundùm opinionem antiquorum, vt refert Abraham Aben Ezræ ad verſ. 18. cap. 25. Exodi, cuius verba ſunt:

אמרו קדמונינו כי צורת כרובים כשני נערים׃

Dixerunt antiqui noſtri, quòd figura Cherubinorum (erat) *ſicut duo pueri*. Serpentem item æneum in altum eleuare, Boues, & alia animalia fuſilia in Templo collocare, ſed nunquam permiſſum fuit ante huiuſmodi imagines ſe proſternere, aut lapides, & ligna adorare. Ergo.

Reſp. Iam diximus nos Chriſtianos non adorare lapides, & ligna, quando genua flectimus ante imagines Sanctorum, quandoquidem profitemur nullam in eis ineſſe virtutem, aut diuinitatem, propter quam ſint colendæ; ſed honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypum, vt ſupra dictum eſt; imò contrarium quotidie docemus, & cum Pſalmo 115. v. 3. & ſeqq. dicimus, *Deus autem noſter in cælo omnia, quæcumque voluit fecit. Simulacra Gentium argentum & aurum*

ſecernere. Nam genuflexiones, & alij externi actus communes ſunt omnibus iſtis, excipe tamen actus, qui in ſacrificij cultu exhibentur, & alios ad illud pertinentes, omnes enim iſti ad primam ſpeciem adorationis referuntur, nempè ad Latriæ. Quis itaque eſt tam oculatus, vt videns hominem genuflexum ante imaginem, cognoſcere poſſit, an illam, adoratione Latriæ, vel Duliæ adoret? Actus enim interni hominum, à ſolo Deo dignoſcuntur, cùm ipſe ſolus probet renes, & corda. Externè verò, ſicut vno adorationis nomine, tam Latinè, quàm Hebraicè efferuntur; ita vna ſpecies adorationis Latriæ à malignis Hæreticis, & ab indoctis Hebræis eſſe creditur. Sed valdè hallucinantur & errant: nam, etſi eodem vocabulo וישתחו *Vaiſctàchu*, *incuruauit ſe*, vtatur Scriptura tam cap. 18. 2. Gen. quàm cap. 24. 26. eiuſdem, attamen alia adorationis ſpecie adorauit Abraham Angelos, quàm adorauerat ſeruus Abrahæ ליהוה *laAdonài, Dominum*; primam incuruationem Duliæ, ſecundam Latriæ agnoſcimus; imò & idem vocabulum quandoque ad vrbanitatem, & hominum honorem aſſumitur, vt Gen. 23. 7. וישתחו לעם הארץ *Et incuruauit ſe populo terræ*. Alio etiam vocabulo, vtraque adorationis ſpecies Hebraicè explicatur, nempè נפל *Naphàl, cecidit*. *Latriæ* Deuter. 9. ver. 18. & 25. ואתנפל לפני יהוה *Et cecidi coram Domino*, hoc eſt, Deum adoraui. *Duliæ*, ויפל יהושע אל־פניו ארצה *Et cecidit Ioſuè ad faciem ſuam in terram*, Io-

האבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהי׳
נפל יעקב ארצה לפני אבן שתיה והיה מתפלל
לפני השם וכו׳׃

Lapis iste quem posui statuam (in titulum) *erit Domus Dei*. *Cecidit Iacob in terram coram lapide* שתיה *scetbiàh fundamenti*, *& orauit coram Domino*. Ergo Iacob incuruauit se coram lapide, quia Deum repræsentabat, & orationem suam ad Deum direxit; eodem prorsus modo, quo Christiani faciunt, quando genua flectunt coram imaginibus, & Deum orant.

Regeret Hebræus, Deum efformari non posse, quia nullam formam, aut figuram habet, vnde dicitur Deuter. 4. 15.

ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתי כל
תמונה ביום דבר יהוה אליכם בחרב מתוך האש׃

Custodite igitur solicitè animas vestras. *Non vidistis aliquam similitudinem, in die qua locutus est nobis Dominus in Horeb de medio ignis*. Ergo Deus aliqua similitudine, imagine, vel figura repræsentari non potest cùm sit incorporeus, vt docet Rabbi Moses Ægyptius in יסודי תורה *Iesodè Thorà*, *De fundamentis Legis*, cap. 1.

Resp. Nos posse rerum incorporearum imagines efformare, & delineare pennicillo, eo modo quo Sacra Scriptura easdem res penna seù calamo delineat. Sic quia videmus Deum delineatum in Scriptura forma humana, eadem forma pingimus.

Deus apparuit Adæ ambulans Genes. 3.

Iacobo Patriarchæ visus est innixus Scalæ: והנה סלם *Et ecce scala*.

rum opera manuum hominum. *Os habent & non loquentur*; *oculos habent & non videbunt &c. similes illis fiant qui faciunt ea*: *& omnes qui confidunt in eis*. Et idem repetimus in Psalmo 135. & seqq.

II. Resp. Falsum esse, nunquam permissum fuisse prosternere se, aut genua flectere ante lapides, & ligna, quando lapides, & ligna aliquid diuinum præfigurabant. Iosue siquidem post cædem triginta sex virorum Israëlitarum sub Vrbe Hai, scidit vestimenta sua:

ויפל על פניו ארצה לפני ארון יהוה עד ערב
וגו׳׃

Et cecidit super facies suas in terram coram Arca Domini Vsque ad Vesperam. Sed Arca erat lignea. Ergo. Iam vidimus נפל aliquam adorationis speciem indicare. Ante lapides sacros, prostratos etiam esse viros Sanctos, habemus ab Hebræis. In *Midràsc Thèillim*, expositione allegorica in Psalmos, ad Psal. 91. explicatur visio illa Patriarchæ Iacobi, quę refertur Gen. 28. 11. & seqq. tulit enim de lapidibus loci illius, supposuit capiti suo & dormiuit, mane facto ויקח את האבן *Vaikàch eth-haèuen*, *tulit lapidem &c.* hinc dicunt, plures illos lapides quos tulerat, miraculosè vnitos fuisse, tulit itaque illum lapidem, oleo de cælo (vt dicunt) sibi allato sacrauit, in titulum erexit, ante illum procidit, & Deum adorauit. Ista expositio his verbis exprimitur in *Midràsc* loc. cit. pag. 40. col. 3. paulò post medium.

18. 2. & cap. 19. ver. & seqq. Iosue 5. 13. 14. ita & nos in humana forma illos efformamus.

Dices. Membra humana metaphoricè attribuuntur Deo, & Angelis in Sacra Scriptura, & vt loquuntur Rabbini apud Mosen Ægyptium in יסודי תורה *Iesodè Thorà* cap. 1. §. 24. דברה תורה בלשון בני אדם *Loquitur Lex humana more*. Vnde non trahenda verba Scripturæ ad opus practicum.

Resp. Sicut membra quæ in Scriptura Deo attribuuntur, metaphoricè esse accipienda; ita & membra, quæ in pictura Deo attribuuntur, metaphoricè esse accipienda quoque dicimus: non enim alio sensu loquimur de imaginibus pictis, ac Scriptura loquatur de membris Deo attributis, ac proinde negamus non esse verba Scripturæ, quibus Deus delineatur, aut Angeli, non esse, inquam, ad opus practicū, hoc est ad picturas trahēda: nulla quippè iniuria Deo fit, quinimò magis in Dei honorem cedit, quia Idiota quando vidit Deum in forma hominis Euam formantem ex Adami costa, vel cœlum, & terram creantem, & alia id genus, mentem in Deum eleuat, & Creatorem omnium, Deum agnoscit, & laudat. Nullus igitur error inest in figuris, quas ad Deum exprimendum efformant Christiani. Et de his sint satis. Ad viam, ex qua egressi sumus, reuertimur. Hic Author scripsit etiam ערוגת הבושם *Arugàth babbòsem*, *Areolam aromatis*, Tit. ex Cant. Cantic. 6. 2. ibi variæ compositiones reperiuntur rhythmicæ decantandæ à Ger-

והנה יהוה נצב עליו *Et ecce Dominus stans super eam*, Gen. 28. 12. 13.

Mosi ostendit posteriora eius, id est tergum, nam faciem anteriorem noluit ei ostendere, *Et remouebo volam meam*. וראית את אחרי ופני לא יראו *Et videbis posteriora mea, facies autem mea non videbuntur*, Exod. 33. 23.

Isaiæ cap. 6. 1. apparuit יושב על כסא רם ונשא *Sedens super solium excelsum, & eleuatum*.

Amos cap. 1. conspectus est stans super Altare ver. 1.

ראיתי את אדני נצב על־המזבח׃

Vidi Dominum stantem super Altare.

Tandem Danieli visus est sedens in throno vestitus candida veste, & canus capillis, cap. 7. 9.

חזה הוית עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב
לבושה כתלג חור ושער ראשה כעמר נקא כרסיה
שבבין די־נור גלגלוהי נור דלק׃

Videns fui donec throni elati sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius sicut nix candidum, & pilus capitis sui sicut lana pura, thronus eius flamma ignis, rota eius ignis ardens. En cernes Deum vt hominem senem descriptum, vestitum, & sedentem super thronum? Et hoc modo, & alijs, vt Scriptura nos docet, depingimus Deum incorporeum, & inuisibilem; sicut etiam & Angelos, Cherubim, & Seraphim, pueros alatos, quia sub his formis eos delineat Scriptura, Exod. 25. 18. Isai. 6. 1. Daniel 9. 21. Et sicut sæpè in forma humana Angeli apparuerunt, vt Gen.

sit, certum est Auctorem esse antiquissimum, qui vsum inuocandi Sanctos Angelos ab antiqua Synagoga didicerit, & ad posteros in Prece allata transmiserit, qui vsus, ferè vsque ad nostra tempora, Synagoga Germanica retinuit, hodie tamen ampliùs non est in vsu, fortassis, vt Nouatoribus, qui Sanctorum inuocationem è medio tollere adnixi sunt, rem gratam facerent in Germania.

D. Franciscus Grisendus amicitiæ fœdere mihi coniunctissimus, dum hanc de inuocatione Sanctorum, & cælestium Spirituum materiam pertractarem, obtulit de eadem eruditissimam Epistolam, quam in hoc loco pro mantissa inserendam putaui, & est quæ sequitur:

P. ABBATI D. IVLIO BARTOLOCCIO

Franciscus Grisendus S. P. D.

PErlegi, Optime Iuli, Hebraicam deprecationem R. Eliezer Kalir, de quo dictum autumo apud Io. Reuclinum lib. 3. de art. Cabbal. pag. 735. *Sicut nobilis ille dictator ait R. Eliezer Haklir &c.* Cæterum, si plura aues, ex Hebraico penu desumpta, pro Angelorum cultu, quem reijciunt Moses Ægyptius in tract. ... cap. 2. & Abrauanell. in lib. ... cap. 12. adeas Voisinum de Theol. Iud. pag. 55. Vnum verò addam à me adnotatum ex R. Ghedalia in Scholijs ad R. Iosephum Albonem lib.

Germanis in diebus festiuis per anni circulum, quas R. עזאלי Azaeli commentationibus illustrauit. Extat msc. in Biblioth. Vaticana Pergam. in fol. magno. Scripsit -

יוצרות *Iotzeròth* alias poëticas compositiones recitandas in medio illius precis, quæ incipit יוצר אור *Iotzèr or*, *Formans lucem*. Extat in eadem Bibliotheca msc. Papyr. in 4. vbi etiam quędam alia Explicatio super easdem preces reperitur Anonymi Authoris. Papyr. in 4.

Quo autem tempore claruerit hic Author nobis est ignotum. Sciendum tamen est, quòd aliqui existimant Eleazarum בן ערך Ben Arach antiquissimum Tanaitam, & discipulum R. Iochannan Ben Zachai, qui Templi Ierosolymitani euersionem viderat, vocatum fuisse R. Eleazarum הקלירי *Hakalirem*, *Iuchass.* p. 34. b. initio; quod si ita est, manifestissimè liquet, vsum in Synagoga inuocandi Deo dilectos antiquissimum esse, vt supra in Litaniuticis Hakaliris apparet. Alij, hunc nostrum Hakalirem fuisse Eleazarum Ben R. Simeonis Ben Iochai, qui non diu post Ben Arach floruit, tempore videlicet Adriani Imperatoris, vel alium quempiam de *Kiriath-Sepher* Vrbe Terræ Israëlis in Tribu Iudæ, Ios. 15. 14. vt Author annotat. lib. *Iuchas.* loc. cit. testatur, se in Machazor Germanorum ad diem septim. post Pascha, nomen per ר"ת *Rasce theuòth* huius Authoris abbreuiatum inuenisse, vbi legebatur, *Ego Eleazar Ben R. Iacobi Hakaliri de Kiriath-Sepher.* Quicquid

lib. 2. עקרים cap. 28. videlicet ab Hebræis in die *Kippùr* canticum recitari ad Angelos misericordiarum, eisque dici חלו נא פני אל *Deprecamini quæso faciem Dei*. Hoc autem canticum inter preces, hodie hic Romæ assuetas ab Hebræis recitari, & impressas in lib. מחזור, nondum inueni. Vtrum verò deletum fuerit, aut in Synagogis extra Italiam decantetur, me hactenus latet. Noui equidem, eo die hanc precem ab illis effundi:

משתחוים להררת קדש הר אריאל ולפנת יקרת מוסד ההראל התקדשו למהרת **וחלו נא פני אל:**

Verumtamen voces illæ אריאל, & ההראל, licet à Cabalistis recenseantur inter nomina 72. Angelorum, quibus inuocatur diuinum nomen 72. literarum, vt habetur apud Reuclinum loc. cit. pag. 729. & Kircherum in Oedipo to. 2. par. 1. f. 271. nihilominùs in verbis allatis significant vrbem Hierusalem, quæ priori nomine ab Isaia cap. 29. altero verò ab Ezechiele cap. 43 nuncupata fuit iuxta communem tam Rabbinorum, quàm Catholicorum expositionem. Sed vtcumque se res habeat, inhærentes præfato testimonio R. Ghedaliæ, addiscamus ex eius verbis ritum pro Angelorum inuocatione:

רבים הקשו אם כן אחר שהמלאך הוא מוטבע בפעלתו היאך אנו מתפללים בי׳ ימי תשובה באשמורת הבוקר הפזמון דמלאכי רחמים וכו׳ וכיוצא בזה הרבה תפלות שאנו מתפללים נגד המלאכים ׃ אמנם אין בקושייתם כלום כי מה שאנו

מתפללים להם אינו מצד הכח שיש להם מצד עצמם כי אם מצד השי״ת וזהו היתר גמור כמו שכתב המחבר כאן וכן משמע מלשון הפזמון דמלאכי רחמי׳ וכו׳ **חלו נא פני אל** וכו׳ מלשון שאמר **חלו נא** משמע שאין להם רשות לעשות דבר מעצמם כי אם מה שיחלו וישתדלו על ידי בקשתם ותחנתם מהשי״ת ולכן גם כן דקדק בעל הפזמון בלשונו וקרא אותם משרתי עליון רצה לומר שאין להם שום כח מצד עצמם רק שהם משרתים להשי״ת ומטעם זה גם כן על שהם משרתי עליון אנו מבקשים מהם שישתדלו בעדנו מפני שהם קרובי׳ אל השכינה יותר וזהו כבוד להשי״ת והוא ממש דומה להמשל מהפקיד המלך שהביא המחבר ולמעשה דיהושע שהשתחוה למלאך ולא בעבור שיש להם איזה כח מצד עצמם עד שיחויב השי״ת לעשות רצונם חלילה כי אין להם שום כח רק הם מוטבעים בפעולתם ומחוייבים לעשות מה שנגזר עליהם מהשי״ת ׃

Plures obijciunt. Cùm igitur Angelus sit limitatus in sua operatione, quomodo dicimus in decimo dierum pœnitentialium in peruigilio canticum Angelorum misericordiarum &c. aliasque huic similes preces non paucas, quas respectu Angelorum effundimus? Verumtamen inanis est obiectio. Haud enim illos oramus respectu virtutis, quam ipsi habent, sed respectu Dei: & isthæc perfecta est dignitas, quemadmodum Author hic scribit. Idque patet ex præfato cantico, vbi dicitur: Deprecamini quæso faciem Dei &c. *Ex eo enim, quod ait,* Deprecamini quæso, *liquet, quòd nullam habeant facultatem ad aliquod per semetipsos faciendum, sed quod orent, & solliciti sint suis precibus, & supplicationibus apud Deum. Quamobrem cantici Author id etiam percepit, eos vocans,* Ministros

Al-

epiſtola ad Hebræos cap. 1. *Adminiſtratorios* appellet. Non igitur quia habeant potentiam, ſed vt precibus opitulentur, nos Angelos deprecamur; ait enim D. Thomas 2. 2. q. 83. art. 4. *Orationem porrigimus Sanctis Angelis, non vt per eos Deus noſtras petitiones agnoſcat, ſed vt eorum precibus, & meritis orationis noſtræ ſortiamur effectum*. Perperam igitur in Chriſtianos effutijt idē R. Ghedalias;

אמנם אותם המזכירים שמות המלאכים בתפלתם
שזה הוראה שתפלה היא להמלאכים מצד הכח שיש
להם מצד עצמם;

Verumtamen ij (nempè Chriſtiani) *in ſuis precibus memorant Angelorum nomina, & hoc oſtenditur, quòd oratio dirigatur ad Angelos reſpectu virtutis, quam ipſimet habent*. Concedimus ſanè, quòd Angelorum nomina doceant, quid ipſi valeant: quare de Angelis ait S. Gregorius hom. 34. in Euang. *Idcircò etiam priuatis nominibus cenſentur, vt ſignetur per vocabula etiam in operatione, quid valeant. Neque enim in illa ſancta ciuitate, quam de viſione omnipotentis Dei plena ſcientia perficit, idcircò nomina propria ſortiuntur: ſed, cùm ad nos aliquid miniſtraturi veniunt, apud nos etiam nomina à miniſterijs trahunt*. Attamen nominatim Angelos inuocamus, non quatenus habent propriam virtutem, quam nomen præſefert, ſed quatenus ſunt Angeli, nempè Dei Legati: alioquin & ipſi Hebræi ad particularem Angelorum virtutem reſpicerent, cùm eos nominatim inuocent. Etenim non ignoras, quòd noctu domo

Altiſſimi, *videlicet, quòd nullam habeant virtutem per ſemetipſos, at ſolummodo Deo miniſtrentur. Ex hac igitur ratione, cùm ſint Miniſtri Altiſſimi, nos deprecamur, vt ſint pro nobis ſolliciti, vtpotè apud Deum proximiores. Et id in Dei gloriam redundat, & propriè aſſimilatur exemplo Regij Præfecti, quòd Author affert*, (videlicet quòd honorans Præfectum Regis, ipſum Regem honoret) *& actioni Ioſue, qu. Angelum adorauit* (tamquam Dei Legatum). *Non autem, quia aliquam ipſimet foueant potentiam, adeò vt coarctetur Deus, ad faciendum eorum beneplacitum, abſit: quoniam nullam habent potentiam, ſed limitantur in ſua operatione, & coarctatur, vt efficiant, quidquid à Deo illis decernitur*. Ex his igitur verbis dicitur quidem, & confirmatur ratio, ob quam Angelos inuocamus. Quiſnam in Catholica Eccleſia confitetur, propriā in Angelis virtutem, adeò vt per ſemetipſos, & independenter à Deo aliquid valeant operari, vel Deum coarctare poſſint, vt eorum adimpleat voluntatem? Profectò nemo. Septem quidem Angelos confitemur aſtantes ante Deum iuxta illud apud Tobiam cap. 12. *Ego ſum Raphaël Angelus, vnus ex ſeptem, qui aſtamus ante Dominum*: ac de illis ait S. Clemens Alexandr. lib. 6. Strom. *Septem quidem ſunt, quorum eſt maxima potentia*: verumtamen non ob eorum potentiam illos exoramus, ſed quia ſunt Deo proximiores, eoſdemque prædicamus *Miniſtros Altiſſimi*, cùm omnes Angelos D. Paulus in

igitur patet, quòd Catholica Ecclesia non fatetur nominibus Angelorum propriam eorumdem virtutem, sed Dei potentiam, quam per illos exercet: ideòque nominatim Angelos inuocans non respicit ad virtutem, quam illorum nomen præsefert, sed tantummodo contemplatur, quòd sint Angeli, habentes eiusce-modi nomen in sacris paginis reuelatum. Tandem si respectu Angelicæ potentiæ deprecaretur Michaëlem, Gabrièlem, & Raphaëlem (horum enim dumtaxat Angelorum nomina leguntur in sacris litteris) oraret vtique, vt ab ipsismet nostra expleantur desideria, non autem vt pro nobis orent apud Deum, prout in publicis dicimus Litanijs. In quibus est etiam obseruandum, quod priùs Deum ipsum oramus, vt misereatur, ac deinceps deprecemur Angelos, vt proprijs precibus auxilium pręstent. Nec errat Ecclesia in hac orationis formula, cùm exemplum sequatur Iacobi Patriarchæ, qui benedicturus Ephraim, & Manasse filijs Ioseph priùs Deum, deinde Angelum inuocauit, inquiens (Gen. 48.) *Deus, in cuius conspectu ambulauerunt patres mei Abraham, & Isaac, Deus, qui pascit me ab adolescentia mea vsque in præsentem diem: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, &c.* In quibus verbis hæc adnotauit R. Bachie in Pent. fol. 58. col. 2.

צריך אתה לדעת כי אלו התחיל יעקב תפלתו מן המלאך היה בזה קצוץ נטיעות אבל התחיל במלת האלהים שהם המדות המקובלות מן העליון;

mo exeuntes hanc effundunt orationem:

מימיני אל ומשמאלי מיכאל ומלפני נמואל ומאחרי שעשיאל שכינת אל על ראשי וכו׳ ;

A dextris meis sit Deus, à sinistris Michaël, ante me sit Nemuël, post me sit Sabasiël, diuinitas Dei sit super caput meum &c.

Et sanè Angelorum nomina non significant propriam earumdem virtutem, sed Dei potentiam: hinc ait D. Hieronymus in Daniel. cap. 10. *Quoniam de prælijs, Regumque certaminibus, & regnorum successionibus hæc erat visio, Gabriël, qui præpositus est prælijs, officio interpretandi visionem destinatur: Gabriël enim in linguã nostram vertitur* Fortitudo, *vel* Robust⁹ Dei. *Vnde, quo tempore nasciturus erat Dominus, & indicturus bellum dæmonibus, ac de mundo triumphaturus, mittitur Gabriël ad Zachariam, & Mariam. Vbicumque verò medicina, & sanatio necessaria est, Raphaël mittitur, qui interpretatur* Curatio, *vel* Medicina Dei, *hoc videlicet nominis interpretatione significante, quòd in Deo vera sit medicina. Porrò vbi populo prospera promittuntur, & propitiatio, & expiatio necessaria est, Michaël dirigitur, qui interpretatur*, Quis sicut Deus? *vt scilicet intelligatur, quia propitiationem, vel expiationem nullus possit afferre nisi Deus.* Itidem dixit S. Gregorius loc. cit. *Quoties miræ virtutis aliquid agitur, Michaël mitti perhibetur, vt ex ipso actu, & nomine detur intelligi, quia nullus potest facere, quod facere præualet Deus.* Hinc

וסיים כמלאך הגואל לחתום תפלתו בו ואז יחד את הכל יחוד שלם:

Necesse est, ut scias, quòd si Iacob suam ab Angelo orationem inchoasset, in hoc excisum esset, quid plantatum fuisset: sed inchoauit dictione אלהים *(Dei) quæ significat virtutes susceptas ab Altissimo, ac terminauit in Angelo Redemptore, ut in eo suam clauderet orationem, & tunc omnia unione perfecta uniuit.* Quamobrem falsa est assertio Abrauanellis loc. cit. quod scilicet Iacob non direxerit orationem ad Angelum, sed tantùm ad Deum eo modo, quo dixit Abraham Gen. 24. *Deus cœli, qui sumpsit me è domo patris mei &c. ipse mittet Angelum suum coram te.* Nam in oratione Abrahami Angelus non mittebat, sed mittebatur: sed in oratione Iacobi Angelus largiturus erat benedictionem: illud enim verbum *Benedicat* refertur ad Deum, & ad Angelum. Neque obijci potest, quòd Iacob dixerit *Benedicat*, non autem *Benedicant*: ideòque verbum illud singulare referendum sit ad Deum, principalem, & nobiliorem causam benedictionis. Nam haud est insuetum in Hebraico codice Sacræ Scripturæ, quandoque verbum singulare apponi duobus, vel pluribus substantiuis, quam locutionem vulgò *Zeugma* vocant. Hinc e. g. in Hosea cap. 4. v. 11. dicitur: זנות ויין ותירוש יקח לב *Fornicatio, & vinum, & mustum aufert mentem:* illudq; verbum, quamuis singulare, pluraliter transfertur in Vulgata: *fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.* Item Num. 12. v. 1. ותדבר מרים ואהרן *Et locuta est Maria, & Aaron.* Item Num. 20. v. 11. ותשת עדה ובעירם *Et bibet multitudo, & iumentum eorum.* Itidem Esth. 9. v. 29. ותכתב אסתר המלכה ומרדכי היהודי *Et scripsit Esther Regina, & Mardochæus Iudæus.* Itidem ibidem v. 31. כאשר קים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה *Quemadmodum stabiliuerat super eos Mardochæus Iudæus, & Esther Regina.* Et hæc satis sint exemplorum. Dilucidè tamen discitur ex Abrahamo Hispano in צרור המור fol. 58. 3. verbum illud *Benedicat* ad Angelum etiam referri, dum ait:

וכזוהר אמרו כי בברכת הבנים כלולה ברכת האב ונרצה אצלי לפי שיעקב רמז ליוסף בדבריו שלא היו ראוים לברכת וכן שינה הסדר לשים ימינו על ראש הצעיר להורות לו שהבכור נמצא בו שמץ דבר וכן לקרר דעתו אמר לו לא תחשוב שזה חסרון אצלך כי כבר ידעת כי אחרים גדולים ממך קרה להם כזה וכזה והיה כזרעם זרע כשר ופסול כי אברהם הוליד לישמעאל ויצחק הוליד לעשו ולזה הזכיר כבאן ברמז האלהי' אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק ולא בעבור פיסול בניהם הניחו הם לעבוד את ה' להתהלך בארצות החיים והוא האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה בלי הפסק באופן שמטתי היתה שלימה ולכן לא תחשוב כי זרעך הוא כזרעם כי המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים כמו שבירך לנערי ולבני ויקרא בהם שמי בראשונה ואחר כך שם אבותי ואחר שבמטתי אין פיסול והם חשובים כבני ממש איך איפשר שיהיה בהם פיסול והרמז בזה שהפיסול יהיה מעט והכשרות מרובה וזהו וידגו לרוב בקרב הארץ ואולי רמז כי סבת שלימותו היה היסורין שעבר מנעוריו וזהו האלהים הרועה אותי ורודה אותי במדת הדין מנעורי עד היום הזה ולכן המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויגאלם מכל רע כמו שגאל אותי:

Et

Et fortassis innuit, quòd causa suæ perfectionis fuerint castigationes, quas præterierat ab eius iuuentute: idque denotatur ijs verbis, Deus, qui pascit me, *videlicet, qui me corripit in mensura iudicij* à iuuentute mea vsque in præsentem diem. *Et propterea* Angelus, qui eruit me ex cunctis malis, *& benedicat pueris, & eos eruat ex cunctis malis, quemadmodum me eruit.* Itaque non obscurè constat, quòd Iacob Angelum inuocauerit ad impertiendam benedictionem super filijs Ioseph, prout etiã clarè liquet ex interpretatione R. Isaac Ben Aramà in עקידת יצחק pag. 87. col. 1. vbi dicitur:

למה שתמכורך באלהי אמן יתברך בג' עניינים ראשונים לכל ברכות הגרול שבכלן ההולכת למול הצלחה האלהית הרבקה בנפש והשנית המצלחת בעניינים הזמנים הצריכים לפי דרכו שלא יטרד משלמותו לבקשתם והשלשי ההצלה וההגנה מכל הפגעים והמקרים המתרגשים מחוץ וכאשר נשלמו ג' אלה לא ימצא עמו חסרון דבר והנה על הראשון אמר האלהים אשר יתהלכו אבותי לפניו ועל הב' אמר האלהים הרועה אותי מעורי ועל הג' אמר המלאך הגואל אותי מכל רע ובאמרו יברך את הנערים יכוין כל אחד מהתוארים האלו איש איש לפי עניינו:

Qui benedicendus est in Deo Vero, benedicitur tribus respectibus, qui sunt primarij in omnibus benedictionibus. Omnibus maior est æquitas progrediens ad diuinam felicitatem, animæ inhærentem. Alter fortunat temporalia, iuxta propriã conditionem necessaria, ne illa inquirens retrahatur à perfectione. Tertius est liberatio, & protectio à cunctis infortunijs, & euentibus, qui exteriùs sentiuntur. Et cùm hæc tria completa fu-

Et inquiunt in libro Zohar, in filiorum benedictione comprehendi benedictionem patris. Et mihi arridet, quia Iacob suis verbis significauit Iosepho, quòd non erant digni (Manasses, & Ephraim *) benedictione, ideòque immutauit ordinem imponens dexteram super caput minoris, vt illi ostenderet, aliquid minùs in primogenito inuentum fuisse. Itaque, vt eius mentem refrigeraret, dixit: ne putes hunc defectum apud te esse: etenim iam cognouisti, quòd non dissimiliter accidcrit alijs te maioribus, in quorum semine extitit semen æquum, & prophanum, vt in Abrahamo generante Ismaëlem, & Isaaco generante Esau; idque hic innuit dicens:* Deus, in cuius conspectu ambulauerunt patres mei Abraham, & Isaac. *Neque ob prophanos filios dereliquerunt D'i seruitutem, quin ambularent in terris viuentium: & hoc significat,* Deus, qui pascit me à iuuentute mea vsque in præsentem diem *indesinenter, adeò vt lectulus meus fuerit perfectus. Quamobrem ne putes, semen tuum fore sicut semen eorum, quoniam* Angelus, qui eruit me ex cunctis malis, benedicet pueris, *non secùs quàm benedixit pueris, & filijs meis: & in illis priùs inuocabitur nomen meum, postmodum verò nomen patrum meorum. Cùm igitur lectulus meus non fuerit prophanus, ijque propriè reputentur tamquam filij mei, quomodo fieri potest, vt in eis fuerit prophanitas? & in hoc innuit, prophanitatem paruam, plurimam verò æquitatem futuram: hinc ait;* Crescant in multitudinem in medio terræ.

Ducæi. *Gratæ animæ, ac piæ, & benè memoris beneficiorum Dei verba: ille, inquit, cui patres mei beneplacuerunt, qui me à iuuentute mea vsque in præsentem diem educauit, qui me ab initio ab omnibus malis liberauit, qui tantam erga me declarauit prouidentiam, ipse benedicat hos pueros.* Verumtamen Iacob explicitè deprecatus est, & ipsum Deum, & Angelum non vti causam primariam benedictionis, sed vti ipsius Dei ministrum. Neque incongruum erit, explicitè sub nomine Angeli intelligere secundam ex diuinis personis in Trinitate: quare scripsit S. Cyrillus lib. 6. in Genes. iuxta editionem Io. Auberti: *Iacob benedixit adolescentulis, Deum appellans, qui enutriat, & Angelum, qui liberet, Deo ac Patri in vniuersum coniungens Filium, qui & per voces Prophetarum* Magni Consilij Angelus *appellatur. Omnis igitur gratia animæ erga nos benedictionis, & auxilij modus, nullo alio pacto nobis obueniat, quàm per Filium à Patre.* Et addam cum Lippomano in Catena in Genes. cap. 48. *Considerandum, quòd dictio* הגואל *Hagoel, vel* Redimens, *vel* Qui redimit *propriè reddi potest: quo modo loquendi clarissimè Filius Dei, mundi generalis Redemptor, denotatur. Et si diligenter aduerteris, tacitè Propheta Domini Sanctissimam innocat Trinitatem, Patrem scilicet, & Spiritum Sanctum sub nomine Dei bis repetiti; vnigenitum verò Dei Filium sub nomine Angeli. Angelum ergo intelligit Redemptorem, Verbum diuinum, Saluatorem nostrum, vel auxilij fuerint, nil ei deficiet. Et ecce quoad primum ait:* Deus, in cuius conspectu ambulauerunt patres mei &c. *Quoad secundum ait:* Deus, qui pascit me ab adolescentia mea &c. *Quoad tertium ait:* Angelus, qui eruit me de cunctis malis &c. *Ac dicens,* Benedicat pueris, *considerauit quodlibet ex his significatis vnumquodque iuxta suum respectum.* Cùm igitur ad Deum spectet diuinæ felicitatis, ac temporalium bonorum impertitio; ad Angelum verò liberatio ab infortunijs; & cùm etiam verbum *Benedicat* referatur iuxta singulos respectus, euidenter sequitur, quòd Angelus erat benedicturus, & etiam ad eum Iacob suam direxerit orationem. Nec à superiori dispar videtur expositio Philonis, dum scribit in lib. De confus. lingu. *Decet autem suæ naturæ propria operari optimum optima: improborum autem pœnas per eius ministros sanciri. Attestantur meis dictis illa verba perfecti meditatoris:* Deus, qui nutrit me à iuuentute mea: Angelus, qui eripit me ex malis omnibus. *Hic quoque nunc fatetur, germana bona, quæ studiosas virtutis animas nutriunt, ad solum Deum Authorem referenda: malorum autem portionem commissam Angelis.*

Fateor quidem, quòd, si consideretur Deus, vti causa principalis, & primaria quarumcumque benedictionum, inficias non iuerim, ad illum implicitè totam à Iacobo directam orationem: ideoq; non indoctè scripsit S. Ioan. Chrysostomus hom. 66. in Genes. iuxta editionem Frontonis

alijs. Hactenus benè, at quæ sequuntur, qualia? *Sic Adam, inquit, familiarem consuetudinem habuit cum Angelo Raziele: Sem filius Noe cum Iophiele: Abraham cum Sadkiele: Isaac, & Iacob cum Peliele: Ioseph, Iosue, & Daniel cum Gabriele: Moses cum Metraton: Helias cum Mathiele: Tobias iunior cum Raphaele: Dauid cum Cerniele: Manue cum Phadaele: Cenez cum Cernele: Ezechiel cum Hasmaele: Esdras cum Vriele: Salomon cum Michaele*. Et hæc eadem Angelorum nomina ex Cabalisticis Magistris referunt Reuclinus de Art. Cabalist. libro 1. & Kircher loc. cit. pag. 221. præter ea, quæ sortiuntur Angeli præfecti, vel duodecim anni mensibus, vel septem planetis, quorum priora leguntur apud Hebræos in lib. *Col Bo* fol. 144. posteriora verò ex eisdem describunt Feuardentius in Comm. ad S. Irenæum lib. 1. fol. 73. & Kircher in Oed. To. 2. par 2. pag. 234. De quibus planè ignotis prorsùs nominibus liceat dicere vnà cum Cornelio à Lapide in Ezech. cap. 1. *Ita isti* (Hebræi) *aut Magi, aut nominum, aut portentorum figuli, quos non Vriel, sed Magiel, aut Vaniel, aut Stultiel nescio quis exagitat*.

Nunc autem, Optime Iuli, addam nonnulla à me adnotata in præfata deprecatione R. Eliezer. Et primò quidē Angeli appellantur שרי נוהרא *Principes splendoris*. Hoc sanè dictum à Catholica veritate dissonum non videtur. Quoad primam enim partem quisquis è Catholicis, Angelos vltrò lij, dispensationisque diuinæ ministrum. Et hæc dicta sufficiant pro Angelorum inuocatione, qua de re plura congerit ex SS. Patribus Vossius l. 1. Idolol. c. 9. Cur autem in Synodo Laodicena can. 35. seù iuxta collectionem, & interpretationem Dionysij Exigui can. 138. prohibitum fuerit Angelos nominare, præter adducta à Baronio To. 1. Annal. pag. 606. & Binio To. 1. Concil. pag. 308. col. 1. sequor Synodalis prohibitionis explicationem, habitam anno 789. in Capitulari Aquisgrani l. 2. cap. 16. apud Sirmondum Tom. 2. Concil. pag. 137. & Labbæum Tomo 7. Concil. col. 973. videlicet, quòd Laodicenus Canon intelligendus sit de ignotis Angelorum nominibus, quæ nec fingenda, nec nominanda sunt; sed tantùm nomina Angelorum, quos habemus in auctoritate, & hi sunt Michaël, Gabriël, & Raphaël. Ac iterum anno 858. in Capitulis Herardi Archiepiscopi Turonensis apud eumdem Sirmondum To. 3. Concil. pag. 111. & Labbæum To. 8. Concil. col. 629. decretum fuit, ne recitentur ignota Angelorum nomina. Et sanè huiusmodi sunt, quæ in Talmudicis, & Rabbinicis libris inueniuntur, è quibus procul dubio accepit, quæ scribit Agrippa l. 3. de vanit. scient. c. 47. *Fatidici spiritus solent benè expurgatis animis etiam sese visibiles exhibere, & comites, cuius exempla multa sunt in sacris literis, vt in Abrahamo, & ancilla eius Agar, in Iacob, in Gedeone, Helia, Tobia, Daniele, & multis*

preſſiùs igne, quàm alia quauis re corporea nobis ipſorum incorporalis ſubſtantia innoteſcit, Hinc frequenter in ſpecie ignis apparuiſſe dicuntur in ſacris literis, vt Exodi 3. Moſi in rubo ardenti: 4. Regum 2. Ignei equi, & currus Heliſæi in Cœlum ſuſtollendo: & 4. Reg. 6. Milites, & currus ignei viſi in circuitu Heliſæi ad eius tutamen, vt latiùs hęc pertractat S. Dionyſius Areopagita de Cœleſti Hierar. c. 15.

Quoad nomina verò deſcripta in eadem deprecatione adnotabā etiam mentionem fieri אכתריאל *Actbariel* in formula anathematis, quam ex antiquo, & Hebraico volumine depromit Buxtorphius in Lex. Rab colum. 828. vbi dicitur contra anathematizatum:

ויהיה מקולל מפי אדירירון ואכתריאל ומפי סנדלפון והדרניאל מפי אנסיסיאל ופתחיאל ומפי סרפיאל וזגנזאל ומפי מיכאל וגבריאל ומפי רפאל ומשרתיאל וכו׳.

Sit maledictus ex ore Adiriron, & Actbariel; ex ore Sandalphon, & Hadraniel; ex ore Anſiſiel, & Pathchiel; ex ore Seraphiel, & Zaganzael; ex ore Michael, & Gabriel; ex ore Raphael, & Meſarthiel, &c. Ex quo apertè liquet, quòd inter alia, prorſùs ignota, Angelorum nomina recenſeatur etiam אכתריאל *Actbariel*. Hoc tamen nomen iuxta Cabaliſticam ſcientiam denotat etiam Dei nomen pro primario, & principali nomine in Cabaliſtica numeratione decem ספירות *Sephiroth*, quod vocatur כתר *Chether (Corona)* vnde fit אכתריאל Ac-

trò fatetur *Cœli Principes*, quemaddum ſeptem Angeli, diuino throno aſtantes, dicuntur à S. Clemente Alexandrino lib. 6. Strom. *Primogeniti Angelorum Principes*. Quoad ſecundam crediderim non incongrua verba S. Gregorij Nazianzeni orat. 40. iuxta Billij Prunæi editionem. *Secundum lumen eſt Angelus primi illius luminis velut riuulus quidam, aut participatio per propenſionem ad illud, ac miniſterium illuminationem habens: de quo ſtatuere nequeo, vtrum pro claſſis ſuæ, ordiniſque ratione ſplendor ei impertiatur, an potiùs pro diuino illuminationis modo hanc, & illam ſedem accipiat.* Item oratione 43. ait de Angelis. *Secunda autem lumina, primique luminis radij Virtutes ipſum circumſtantes, atque adminiſtratorij Spiritus.* S. Gregorium imitatus S. Ioan. Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 3. ait: *Enimuerò ſecundaria ſpiritualia lumina ſunt Angeli ex primario, ac ſempiterno lumine ſplendorem haurientes.* Qua de re longè pleniùs, atque magnificentiùs diſſerit S. Dionyſius Areopagita De diu. nom. cap. 4. vbi eoſdem nuncupat *Clara, & illuſtria lumina*. Et eadem de cauſa apud Iobum cap. 38. dicuntur *Aſtra matutina*, & in Apocalypſi cap. 4. *Lampades ardentes*. Huc etiam facit, quod Dauid in Pſ. 103. appellet Angelicos Spiritus *Flammam ignis*, ſiuè *Ignem vrentem*, quia ſpiritualis eorum natura, atque conditio corporalis ignis proprietatem propemodum ſeruet, vt agilitatem, leuitatem, ſeruorem, lucem, motum ad ſuperna, & ex-

בשם מיכאל שר הגדול בשם מטטרון ששמו כשם רבו וכו' ארור הוא מפי מיכאל השר הגדול ארור הוא מפי מטטרון ששמו כשם רבו ארור הוא מפי אכתריאל יה ה' צבאות וכו'.

Nos anathematizamus &c. in nomine Acthariel Domini, Domini exercituum, in nomine Michael Principis magni, in nomine Mitatron, cuius nomen est sicut nomen Domini sui &c. sit maledictus ex ore Michael Principis magni; sit maledictus ex ore Mitatron, cuius nomen est sicut nomen Domini sui; sit maledictus ex ore Acthariel Domini, Domini exercituum &c. Hinc primò patet, quòd אכתריאל *Acthariel* inter Angelos adnumeretur. Secundò, vt efficaciùs operetur, innuitur, quod sit nomen Dei, non secùs quàm fit quoad nomen Mitatron; quod sanè est nomen Angeli. Dicitur enim Exod. 23. *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te &c, & est nomen meum in illo:* quo in loco explicat R. Salomon:

רבותינו אמרו זה מטטרון ששמו כשם רבו מטטרון בגימטריא שדי:

Doctores nostri dixerunt, hunc esse Mitatron, cuius nomen est sicut nomen Domini sui: nam Mitatron Arithmeticè est idem ac Omnipotens. Siquidem Hebraica verba מטטרון *Mitatron*, ac שדי *Omnipotens* iuxta Cabalam numericam, à Rabbinis passim vsurpatam, si in numeros resoluentur, eosdem omninò numeros exhibebunt, videlicet 314., quemadmodum te, Optime Iuli, nequaquam latet.

Acthariel (Corona Dei) idque etiam notarunt Buxtorphius in Lex. Rab. col. . & Vorstius in Obseru. ad פרקי ר' אליעזר pag. 230. Quare habetur in Talmude tract. ברכות fol. 7. 1.

וראיתי אכתריאל יה ה' צבאות יושב על כסא רם ונשא.

Et vidi Acthariele m Dominum, Dominum exercituum sedentem super solio excelso, & eleuato. Et in lib. כתור ופרח fol. 13. 2. & in lib. בעל עקרה cap. 74. scribitur:

נראה שכנה זה השם המפולה אכתריאל על פי הקבלה שאומרים אל הספירה הראשונה ראש כל הספירות כתר עליון:

Videtur, quòd nominauerit hoc nomen mirabile Acthariel *iuxta Cabalam, quæ dicunt, priorem Sephiram, quæ est caput omnium Sephirarum,* כתר עליון *Coronam supremam.* Ratio verò ob quam Angelorum nomina ab Hebræis applicantur Sephiris, ea est: quia, cùm Deus iuxta illos omnia per Angelos administret, hinc putant, eadem efficacia, qua Deus virtute orationum mouetur, ea & Angelos, qui Sephiris applicantur, ad succurrendum in necessitate constitutis motos iri: & ita etiam testatur Kircher in Oedipo To. 2. par. 2. fol. 342. Hinc videmus, nomen אכתריאל *Acthariel*, vnà cum supradictis attributis, recenseri in anathemate Hebraico apud dictum librum *Col Bo* loc. cit. vbi dicitur contra anathematizatum:

אנו מחרימין וכו' בשם אכתריאל יה ה' צבאות

Ea-

Michaelem, Gabrielem, Raphaelem, Vrielem, Iehudielem, Barachielem, & Sealthielem. Ita Serarius in Tob. c. 12. Salmeron. To. 3. c. 3. Maseilius l. 3. de B. Virg. c. 5. & alij. Penultimum igitur horum nominum cum supradicto ברכיאל conuenire nemo non videt. At reliquis nominibus prætermissis, quæ describit R. Kalir, ne prolixior fiam, hæc satis sit de Angelis dixisse.

Tandem ea etiam verba obseruaui אום משלש, & אום משלשת *Gens trina, & populus triplex.* Hanc explicationem sortiri videntur ex Talmude in Tract. שבת cap. ר׳ עקיבה, vbi dicitur:

דרש ההוא גלילא רחמנא ריהב לן אוריתא תליתיעל יר תליתי לעמא תליתי בירחא תליתי ביומא תליתי:

Prædicauit ille Galilæus. Benedictus Deus, qui dedit nobis legem trinam, per trinam manum, triplici populo, in tertio mense, die tertio. Trinam profectò legem iuxta Hebræorum sententiam dedit Deus, quia tria præceptorum genera in Mosaica Lege contineantur, nimirùm מצות חקים משפטים, & iuxta Christianos præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia. Additur per *Trinam manum*, videlicet mediantibus Mose, Aaron, & Maria. Porrò illud *Triplici populo* intelligitur pro Gente Hebraica, quæ coalescebat ex Sacerdotibus, Leuitis, & Israëlitis. Tandem cùm Lex data fuerit tertio mense ab exitu Ægyptiaco, & tertio die post populi aduentum ad montem Sinai, vt habetur in Exodo cap. 19. idcircò dicitur *In tertio mense*, ac *Die tertio*. Nunc autem, nisi fictitios in Hebraico populo admit-

Eadem affert Elias Leuita in Thisbi. Et hac de re agunt etiam Kircher in Arithmologia pagina 183. Voisin de Theol. Iud. pag. 42. Buxtorphius in Lex. Rab. col. 1193. Et Author libri נוה שלום l. x. c. 3. explicans præfata verba: *Et est nomen meum in illo*, ait:

אמרו ז״ל זה מטטרון ששמו כשם רבו והוא מיכאל:

Dixerunt Doctores nostri, hunc esse Mitatron, cuius nomen est, sicut nomen Domini sui; & ipse est Michaël. Et confirmari potest ex voce מלאכי *Angelum meum*, quæ ex Cabala, quam vocant חילוף *Variationem*, efficitur מיכאל *Michaël*, perinde idem esset dicere, *Mittam Angelum meum*, ac *Mittam Michaëlem*. Verumtamen ex superiùs adductis liquidò constat, diuersos Angelos esse Mitatron, & Michaëlem. Vltimò ex hactenus allatis euidentiùs elicitur, quòd Hebræi nominatim Angelos inuocent.

Insuper adnotabam etiam secundum nomen appositum in deprecatione R. Kalir. Quamuis enim tria Angelorum nomina (nempè Michaëlis, Gabriëlis, & Raphaëlis) agnoscat tantùm, & colat Ecclesia, vt affirmauit Concilium Romanum, cui præfuit Zacharias Pontifex, quod citatur in vita S. Bonifacij apud Surium in Iunio fol. 598. & à Baronio anno Christi 745. fol. 179. nihilominùs è Catholicis plurimi plurima etiam Angelorum nomina expromunt. Itaq; asserunt septem Angelos, diuino throno astantes, nuncupari

רמב ר' אליקים בר נפתלי חבר

ספר טוב שם ונוא ספר לרוחני ונדפס בויניציאה שנת שס"ו לפק:

242 R. ELIAKI'M BAR NEPHTALI' ſcripſit -

ס' טוב שם *Sèpher Tou Scem*, *Librum boni nominis*. Tit. ex Iſai. 56. 5. eſt liber compoſitus ad dirigendum hominem in viam bonam, ac proinde eſt totus Aſceticus. Excuſus eſt Venetijs anno mundi ס"ו 366. minoris ſupput. Chriſti 1606. cura, & diligentia Io. Gerſonis. In 4.

Non igitur continet ſelectiores veterum Rabbinorum deciſiones iuxta Talmudicos canones, vt credit Plantauitius in Biblioth. Rabbin. n. 213.

רמג ר' אליקים בן שלמה השלים פירוש

על שיר השירים אשר התחיל ר' יוסף בן שלמה ולא השלימו מפני קוצר ימיו:

243 R. ELIAKI'M BEN SALOMONIS abſoluit *Commentarios in Canticum Canticorum*, quos R. Ioſeph Ben Salomonis incœperat neque perficere potuerat, fortaſſis, quia morte præuentus. Completi ſunt anno mundi קמ"ח 5148. Chriſti 1388.

רמד ר' אלישע ארומים ממאנטובה

חבר של אחוב העסקים ובימיו היה שנו פאמביום ראנוצו והיה סופר בחוש בוולסיקלאה בזמן פאולו האפא השלישי שנת ה' ש"ו ליצורה וכתב שערי אורה של ר' יוסף ג'יקטילא ונדפס בוולסיקלאה הנ"ל:

244 R. ELISCIA'A, ELISÆVS DE ארומים ADOMI'M, DE RVBEIS

mittimus Sacerdotes, & Leuitas, nequit ſanè cum præfato Kalir *Gentem Trinam* appellari. Hæc igitur, Optime Iuli, mihi ſtudium, vt ad te ſcriberem, ſuppeditauit in teſſeram mei erga te amoris.

רמא ר' אליקים בן הרא"ש ר"ל בן ר' אשר אשכנזי חתנו של הרב אברהם בר נתן הירחי וחתנו של מרדכי היה בטוליטולא שנת התתקנ"ו והעיד בספרו שראה בלוחה העיר הרבה יותר מעשרת אלף יהודים כמו שכתב בעל ס' יוחסין דף קל"ב עמוד ב'. וחבר ס' המנהיג כל היהודים המפוזרים בכל העולם ולכן יש שקורין אותו מנהיג עולם. ומזכרים בן ס' המחזיק הבדק:

241 R. ELIAKI'M BEN HARO'SC idest, *filius* R. ASSER GERMANI, fuit gener R. Abrahami Bar Nathan Iarchitæ, aui Mardochæi claruit anno mundi 4996. Chriſti 1236. quo anno, vt refert Author *Iuchaſsin* p. 132. b. vidit Toleti in Hiſpania pluſquàm duodecim millia Iudæorum, & teſtatur in ſuo libro quem ſcripſit -

על המנהיג *Al haminhaìgh*, *Super conſuetudinem*, hoc eſt *Rituale ceremoniarum* ſecundùm conſuetudinem omnium Nationum; idcircò à quibuſdam vocatur מנהיג עולם *Manhigh olàm*, *Vſus*, ſeù *conſuetudo Mundi*, vel *Vniuerſi*. Scripſit etiam -

ס' מחזיק הבדק *Sèpher mechazik habbèdek*, *Librum reſtaurantem fracturam*, ſcilicet *Legis*. De eo fit mentio præter *Iuchaſsin* loc. cit. etiam in *Scialſcel. hakab.* pag. 52. b.

di ש״מח 5308. Christi 1548, viuente te ipso Auctore, & anno שמ״ח 5338. Christi 1578. apud Ioannem de Gara, studio, & cura R. Samuelis ארקוולטי *Archiuolt* Auctoris Grammaticæ ערוגת הבשם *Arughàth habbòsem*, de quo suo loco. In 4.

In Esther. Excus. ibidem anno mundi שמ״ג 5343. Christi 1583. apud Ioannem Bragadinum filium Aloysij Bragadini. In 4.

רמו רבי אלישע מרומי יהודי

חזר לדת הנוצרים ונקרא בינינו אלכסנדר די פראנציסקי ואחר כך נמשך כהגמון של עיר פורלי וחבר הגהות על חומשי ספר בראשית ואלה שמות של הנוצרים בלשון לטין ועל חומש ספרי הנ״ך לעבריים והסכמו יחד ונמצא בקיבת יד בוואטיקאנו ; והיה זה החכם בשנת ; ש׳ שנו ליצירה ומת ברומא בשנת אחר לוזן זוה ;

246 ALEXANDER DE FRANCISCIS ROMANVS olim Iudęus, relicta Iudaica Secta, Christi Religionem suscepit adultus. Post regenerationis lauacrum Christianam perfectionem exoptans, Sacri Ordinis Prædicatorum habitum induit Romę, vbi in omni virtutum genere, maximè in Scholasticis disciplinis, & Verbo Dei populo annunciando ita profecit, vt cæteris sui temporis Ecclesiastis in dicendo, & suadendo facilè palmam eripuisse videretur. Cùm enim in Vrbe tunc temporis tres, VerbūDei egregij Concionatores, disseminarent, Hebræus videlicet noster (tali quippè pronomine communiter appellabatur Pater Alexander de Franciscis) P. Lupus ex Capuccinorum Ordine apud Summum Pontificem, & P.

Mantuanus, postquam (relicto Iudaismo) Christianæ Religioni nomen dederat, vocatus fuit *Fabius Ranutius de Ranutijs*. Hic in Scriptorem librorum Hebraicorum Bibliothecæ Vaticanæ vocatus, transcripsit librum שערי אורה *Saarè orà*, *Portarum lucis* R. Iosephi Gigatellæ Cabalisticum *De nominibus*, *& prænominibus Dei*, asseruatur Hebraicè inter Codices Hebraicos eiusdem Bibliothecæ Papyr. in 4. Reperitur etiam impressus, vt in Ioseph גיגאטילא dicemus.

Viuebat anno Domini 1547. tempore Pontificatus Pauli Papæ III.

רמה ר׳ אלישע גאליקו ר״י בעיר צפת

בגליל העליון חבר פירוש
על חמש מגילות ונדפס בויניציאה שנת ש״מו:
ועל שיר השירים לבדו נדפס בעיר הנ״ל שנת הנ״ל:
ועל קוהלת נדפס לבדו בעיר הנ״ל ; שנת ש״מ לפ״ק
בבית המחבר ; ועוד פה בשנת של״ח לפ״ק בבית
יואני די גארה על עיון ר׳ שמואל ארקוולטי בעל
ערוגת הבשם: ועל אסתר נדפס בויניציאה שנת
ש׳ [illegible] בבית יואן ברגאדינו ;

245 R. ELISCIA'A ELISÆVS GALI'KO Synagogarcha in Vrbe Sapheth superioris Galilææ. Scripsit פירוש על חמש מגילות *Pirùsc al chamèsc meghillòth Explanationem in quinque Volumina*, videlicet *Cantic. Canticorum*, *Ruth*, *Threnos Ieremiæ*, *Ecclesiasten*, *& Esther*. Excus. Venetijs anno mundi ש״מז 5347. Christi 1587. In 4.

Commentarij in Cantic. Canticorum seorsim excusi sunt ibidem anno eodem, eadem forma.

In Ecclesiasten ibidem anno mun-

ſuſcipientes in Domo Dei tanquam oliuæ fructiferæ vberrimos reddunt fructus, ſparguntque virtutum, & ſanctimoniæ ſuauitatis odorem. Cognitis igitur ab eodem Summo Pontifice eius præclaris facinoribus, ad Epiſcopalis dignitatis apicem pro Eccleſia Foroliuienſi ſublimatur, anno Domini 1594. die 4. Maij. At cùm animæ ſuæ tantummodo coram Deo rationem reddere exoptaret, abſoluto vix Eccleſiæ regiminis triennio, in manus Summi Pontificis ſpontè, & liberè Epiſcopatum reſignauit; totus ſibi deinceps Romæ viuens, vbi & mortales artus pacificè reliquit, circa finem præteriti, aut initium præſentis ſeculi.

Scripſit Hebraica lingua quaſdam *Notulas ſuper Primum, & Secundum Librum Pentateuchi*, quibus aliquot loca Vulgatæ editionis, quæ à litera Hebræa diſſona eſſe videntur, cum eadem doctè, & eruditè conciliat. Vtilis quidem, & commendabilis labor, ſed valdè dolendum, quòd vltrà XX. Capit. Exodi non extendatur. Aſſeruatur Codex Hebraicus Auctoris manu (vt creditur) exaratus in Bibliotheca Vaticana ſub num. 268. In fol. Papyrac. Ex quo, quamuis non appareat quiſnam ſit illius Auctor, attamen in antiquo Indice librorum Hebraicorum eiuſdem Bibliothecæ tribuitur huic noſtro Alexandro Foroliuienſium Epiſcopo. De quo videndus eſt noſter Vghellus in Italia Sacra inter illius Eccleſiæ Antiſtites.

& P. Panicarola ex Ordine Minorum de Obſeruantia, euulgatum fuit, diùque per ora ſingulorum viguit Prouerbium, quod vſque hodie apud viros eruditos memoria retinetur, quo ſingulorum proprietas, in qua potiſſimùm eminebant, explicatur. Dicitur enim

Hebræus docet, Lupus monet, Panicarola delectat.

Eius virtute, doctrina, morum integritate, & in rerum agendarum prudentia cognitis, ad Procuratoris Generalis in Curia Romana officium, & ſimul in Vicarium Generalem aſſumitur. In ijs tanquam cœleſte ſydus effulſit, cuius virtutum radij, & ſi in vaſtiſſimi ſui Ordinis remotiſſimas oras diffunderentur, in Vrbe tamen maiori ſplendore præfulſere. A Clemente Octauo Summo Pontifice audita fama Fr. Alexandri Vicarij Generalis, in ſuum Theologum, & familiarem adlegitur. Cuius doctrinæ, & prudentiæ tantum deferebat, vt nil, præcipuè in arduis negotijs, ſine illius conſilio, & voto fieri, aut determinari ſineret. Hinc quæſtiones ad ſtatum Regularium potiſſimùm pertinentes, & pro reformandis Ordinibus Cõſtitutiones ſine illius ſententia latæ non ſunt: quinimmò quibuſdam pro Ordinum reformatione naſcentibus Congregationibus in fidum Directorem, & Promotorem à S. Sede Apoſtolica datus eſt. Has, Conſtitutionibus ad normam regulæ ſuorum Ordinum muniuit ſanctiſſimis, ex quarum obſeruantia robur firmiſſimum in omni regulari diſciplina illæ

רשו' אלכסנדר ערבי חבר פירוש על מה שאחר הטבע לארסטו והעתיקו מלשון הערבי ללשון העברי ר' משה בר שלמה ונמצא כ"י בווטיקאנו בבית ספרי דוכוס די ורבינו ונכתב בבולוניאה שנת ה' קנ' ליצירה :

247 ALEXANDER ARABS Arabicè ſcripſit *Commentarios in Metaphyſicam Ariſtotelis*, quos ex Arabico in Hebraicum vertit R. Moſes Bar Salomonis. Extant mmſcc. in Biblioth. Vrbin. apud Vatic. in 4. magno Papyr. Script. Bononiæ anno mundi 5150. Chriſti 1390.

רשו' אלמושנינו חבר שלשים דרשות יפות מאד :

248 ALMOSENINVS ſcripſit 30. *Sermones* elegantes.

רשו' אלמנצורי ערבי חבר ספר על הרפואות בלשונו והעתיקו אל לשון עברי הרבי שם טוב בר יצחק הספרדי המכונה בבי הטורטושי וחלקו בעשרה מאמרים

מאמר הראשון מדבר על התכונות האברים ותבונתם ונחלק בל"ו פרקים :

מאמר ב' בידיעת טוב הגופות והחליים הנוגעים עליהם והוראות כללות ופרטיות מהכרת הפנים ; ונחלק בפרקים כ"ח :

מאמר ג' בסגולות המזונות והסמים הנפרדים ופרקיו הם כ"ט :

מאמר ד' בשמירת הבריאות ; ופרקים הם כ"ט :

מאמר ה' בבקשות מערכים הגוף ופרקים ט"ו :

מאמר ו' בהנהגת הולכי דרכים ופרקי' ד' :

מאמר ז' בתקון כללים ומבורים מהלכת החבוש והשרבולות והסמין ופרקי' כ"ב :

מאמר ח' בתקנות הרעלים והשרצים ותולעת הלכב' ; ופרקים כ"ב :

מאמר ט' בחלואים הנולדים המתחדשים מן הקדקד ועד הרגל ; ופרקי' הם ל"ד :

מאמר עשירי בקדחות ועם מקבל לפירוש עתה פינטרך

חליין ואל ידיעתו בחכמת הרפואה ; וזה הספר כ"י טוב מאד ולא נעתק בלשון לטין עד עתה ונמצא בווטיקאנו בתוך ספרי דוכוס אורבינו ברך שלם :

249 ALMANSORIS ARABIS *Opera Medica* ex Arabico in Hebraicum vertit R. Scem Tou Bar Iſaaci Hiſpanus, cognomento הטרטושי *Hattariſci*, diuiduntur in X. libros hoc ordine.

I. Tractat *de forma membrorum*, nempè *de re Anatomica*.

II. *De temperamento humani corporis, deque illius infirmitatibus*.

III. *De virtutibus, & facultatibus ciborum, & aromatum*.

IV. *De tuenda ſanitate*.

V. *De ſeruanda pulchritudine corporis, tollendiſque maculis, & alijs vitijs à facie*.

VI. *Pro itinerantibus, ne à Sole lædantur, remedia*.

VII. *De vnguentorum compoſitione*.

VIII. *De morſibus ſerpentum; & de remedijs contra omnia venenorum genera*.

IX. *De omnibus infirmitatibus, quæ naſci poſſunt à planta pedis* (vt ibi dicitur) *vſque ad verticem capitis*.

X. *De febribus*. Quibus additur *Lexicon Anatomicum, Aromaticum, Bothanicum*, itemque *omnium animalium, auium, & piſcium*, quæ Hebraicè non inueniuntur, & quæ in verſione Hebraica relicta ſunt ijſdem vocabulis, quibus in textu Arabico, & Originali, deſcribebantur. Hæc tranſlatio abſoluta fuit menſe ניסן *Niſan Martio* anno mundi ה' כ"ד 5024. Chriſti 1264. Reperitur mſc. in fol. membr. & papyr. ſimul in Bibliotheca

dum, quo *De motibus Planetarum* fusè pertractat.

Alterius R. ELEAZARIS meminit Rittangelius in notis ad librum יצירה *Ietzira* pag. 28. eumque fuisse Cabalistam, & scripsisse super librum Ietzirà, & specialiter de 242. partibus צירופים *Tziruphim* coniugationum literarum Alphabeti, affirmat.

רנב ר' אלעזר אזקרי חבר ספר חרדים
והוא בנוי על פסוק כל עצמותי תאמרנה יהוה מי כמוך ׃
ומפרש ואומר כיצד כל המצות הם תלויות בכל אבר ואבר
כגון בלב בעינים בפה בידים ובכל הגוף וגם כן התלויות
בארץ ישראל עם הרבה חדושים הנכללים בתוכו ׃ ועקר
יסודותיו שלשה א' בידיעת השם ׃ הבית בשמירת המצות הנוהגות
בזמן הזה ׃ שלישי בענין התשובה ׃ והביאו אל הדפוס לרבים
יחיאל לוריא אשכנזי סופר בעיון בעזר עי' ר' יצחק גרשון ׃
נדפס בחנות דניאל זניטי ובבית ... שנת השס"א לפק ׃

252 R. ELEAZAR AZAKARI ZACHARÆVS, scripsit librum, cui nomen imposuit -

ספר חרדים *Liber trepidantium*, Titulus desumptus ex cap. 10. 3. Ezræ והחרדים במצות אלהינו *Et contrementium in præcepto Dei nostri*. Tractat *De Præceptis Mosaicis*, eaque omnibus membris corporis, adaptat: ita vt quædam dicantur, & sint, præcepta cordis; alia oculorum; alia oris; alia manuum; & sic de singulis alijs principalibus membris corporis. Vnde, fundatur hic liber super versiculum decimum Psalmi 35.

כל עצמותי תאמרנה יהוה מי כמוך׃

Omnia ossa mea dicent: *Domine quis similis tibi*? Diuiditur in tres partes. In -

Pri-

ca Vrbinatensi apud Vaticanum.

רנ' ר' אלנתן בר משה חבר ספר אבן
ספיר על חג הסוכות ונעשה אותו שנת ה' אלפים פ"ג ליצירה ׃

250 R. ELNATHA'N BAR MOSIS scripsit -

ספר אבן ספיר *Sèpher èuen Sappir Librum lapidis pretiosi*. Tractat *De festiuitate* סוכות *Succòth Tabernaculorum*. Compositus fuit anno mundi פ"ג 5083. Chr. 1323. anno VII. Pontificatus Ioannis XXI.

רנא אלעזר זה הספר והוא על מהלך גלגלי השמים
ותנועת ככבי לכת ומקומות העולם והשתכנות כמבוא בה'
בחשמיקאלה ׃ ושם יש עוד ספר אחר וחבר אותו רבי אלעזר
בלי שם אביו ומפרש כל המקומות אשר הביא ר' אברהם ן'
עזרא על התכונה בפירושו על התורה ׃ ויש גם כן
ר' אלעזר אחר המקובל וחבר פירוש על ספר יצירה
ובפרט הכינוי השלושים ושתים נתיבות כמו שנכלל בספר ריטאנגל על ספר
יצירה דף כח׳ ולא בא בידי ׃

251 ELEAZAR, Titulus est Libri, quo agitur *De rebus Astronomicis*, & *Geometricis*, potissimùm, *De motu septem Planetarum*, *de Climatibus mundi*, & cæteris talibus. Extat msc. in Bibliotheca Vaticana papyr. in 4.

Ibidem alius Codex msc. cuius Auctor est Rabbi quidam nomine ELEAZAR, absque alia notitia cognominis, vel patriæ: valdè peritus, & doctus in Astronomia ostenditur; dum in hoc suo libro, ea quæ Rabbi Abraham Aben Ezræ in suis Commentarijs super Pentateuchum de rebus Astronomicis succinctè, & valdè obscurè tetigerat, ipse prolixiùs, & clarè explicat, præsertim super Exo-

nomiæ, & Arithmetices:

תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה:

Aſtronomiam, & Geometriam, ſeù etiam Arithmeticam eſſe condimentum ſcientiarum.

Nugantur tamen Iudæi quando huius Arithmetici peritiam iactant, quòd numerum inire potuerit guttarum maris, vt idem Auctor Iuchaſſ. pag. 39. teſtatur, & pag. 52. agens de eodem, quaſi ſe retractans, nominat אלעזר *Eleazarum*, facitque בעל ספר התשבורת *Baàl Sèpher Hattisbòret Auctorem libri Arithmetices*, hodie tamen ampliùs non reperitur, quod ſciam huiuſmodi liber.

Idem Auctor pag. 39. ſupra cit. ex Cod. ראש השנה *Roſc haſcianà* capite vltimo de eo dici שירד לפני התיבה *Quòd deſcenderat coram Arca*, Gloſſa R. Salomon לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך *Quia præceptum eſt orare in profundo loco*. Hinc præcentores Synagogæ, ij ſcilicet, qui ſanctiores cœteris videri volunt, in quibuſdam precibus potiſſimùm ad pœnitentiam ſpectantibus, ante Arcam, ſiuè Armarium Synagogæ in profundiori loco, vel ſi minimè adſit, in ipſo plano pauimento, inflexis genubus procumbentes, & alta fractaque voce cantillantes, vel memoriter, vel etiam de libro in eminentiori pulpiti loco collocato, niſi literæ viſum fallant, anxio quidem admodum animo, legere ſolent, Dauidis veſtigia ſequi putantes, qui in Pſal. 130. 1. dicit:

ממעמקים קראתיך יהוה:

De

Prima agitur *De Dei cognitione*, ſeù *De præceptis, quæ ad Dei notitiam pertinent*.

In II. *De memoria præceptorum*, hoc eſt *De ijs præceptis, quorum obſeruatio in alterius præcepti memoriam inducitur Iudæus*; & *De præceptis, quæ reſpiciunt Terram Iſraëlis*.

In III. *De Pœnitentiæ præcepto, Contritionis, & Humilitatis*. Impreſſus Venetijs opera, & induſtria R. Iechielis לוריא *Luriæ* Germani anno שס״א 361. minoris ſupputationis, Chriſti 1601. Correctus per R. Iſaacum גרשן Gerſonem, in ædibus Danielis Zaneti, in 4. Eſt liber rarus, curioſus, & ſpiritualis ab Hebræis exiſtimatur.

רנג׳ ר׳ אלעזר חסמא תלמיד ר׳ עקיבא וחבירו של ר׳ יוחנן בן ברוקה היה תוכן וחשבוני גדול ובתכונה העידו ע״ל זה ספר תקופות וגימטריאות פרפראות לחכמה; והוא בעל ס׳ התשבורת ולא נמצא עוד ואמרו עליו כי היה יודע לספר כמה טיפין בים ולא היה לו פת לאכול ולא בגד ללבוש; ונזכר בפרק אמרו דראש השנה כי ירד לפני התיבה ופירש רש״י לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך קצת ירד: עיין ספר יוחסין דף ל״ט עמוד א׳ ודף נ״ב עמוד א׳.

253 R. ELEAZAR CHISMA', diſcipulus R. Akibæ, & ſocius R. Ionathanis Ben Berukà, fuit Aſtronomus, & Arithmeticus inſignis, claruit Adriano Imperatore circa annum mundi 3985. Chriſti 125. Et quamuis Auctor Iuchaſìn pag. 39. ר׳ אליעזר R. Eliezerem illum vocet, attamen cum *Miſcnà* Cod. פרקי אבות *Pirkè Auòth* cap. 3. in fine ר׳ אלעזר R. Eleazar eſt nominandus. Ibi ei attribuitur effatum illud in laudem Aſtro-

ר' אליעזר *R. Eliezer de Garmiza* num. 227. fatis fuperque egimus. In hoc loco, hæc quę fequuntur, adijcienda cenfemus.

I. Quòd hic Author fuerit difcipulus duorum infignium Rabbinorum videlicet הריב"ק *Hariuàk*, id eft R. Iudæ Ben קולונימוס Kolonimòs, & הר"מה *Haramà*, id eft R. Mofis Halleuì; ita habetur in מרדכי *Mordachì* Cod. חולין cap. כלבשר *Col Bafsàr* in fine.

II. Quòd ex familia וידרון *Vidronaa* fatis nota in Germania fuerit, vt notat Auctor כל־בו *Col-bò*.

III. Quòd eius Pater vocaretur R. Iudas, non admodum certum eft, cùm in הגהה *Hagahà Annotatione* ad cap. 3. מילה *Milà De Circumcifione* R. Mofis Ægyptij pagina 72. editionis Venetæ apud Aloyfium Bragadinum an. 5310. Chr. 1550. R. Eliezer Ben Ioel Halleuì nominetur.

IV. Quòd inter Auctores fæpè confundantur ifta duo nomina אלעזר *Eleàzar*, & אליעזר *Eliezer*. Et hinc, Auctorem libri רקח *Rokach*, alij faciunt אליעזר *Elièzerem*, vt in *Scialfcel. hakab.* pag. 51, & *Iuchafsin* pagina 132. b. Alij אלעזר *Eleàzarem*, vtrumque de Garmiza: Ego autem indubitanter exiftimo, verum nomen huius Auctoris effe אלעזר *Eleazarem*, quòd euidenter patet ex Auctore ipfius *Scialfcèleth hakab.* loc. cit. vbi ait, hunc Auctorem ideò librum fuum רקח nuncupaffe, vt fui nominis numericum fymbolum haberet. Ibi enim loquens de Auctore huius libri רקח dicit -

וחבר

De profundis clamaui ad te Domine, non intelligentes, quòd oratio fine operibus bonis Deo grata non eft, neque corporis depreffio fine cordis vera humilitate illi placere poteft; ipfe enim dicit per Ifaiam capite 1. 15.

ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם: גם כי־תרבו תפלה אינני שמע ידיכם דמים מלאו:

Et in expandendo Vos Volas veftras, occultabo oculos meos à Vobis: etiam quando multiplicaueritis orationem, non ego exaudiam; manus Veftræ fanguinibus plenæ funt. Hic ritus defcendendi in inferiori, & profundiori loco, fi adfit, coram Arca Synagogæ, & ibi orandi, habetur in Talmude Codice תעניות *Taaniòth De ieiunijs, feù afflictionibus*, cap. 3. refertur ab Auctore ספר חררים in principio פרק ח' דברי כבושין pag. 66. b.

רנ"ד ר' אלעזר בן יהודה מגרמיזא

כבר הרכנו בו לעולם בשם אליעזר ובמקום הזה נוסף עליו לומר כי היה תלמיד הריב"ק והר"מה ז"ל של ר' יהודה בן קלונימוס ורבי משה הלוי כמו שכתוב במרדכי חולין פרק כל בשר: ועוד נוסף כי הוא היה לסבבוי ממשפחת וידרון כמו שכתב בעל ספר כל בו: ואין זה מוכרח כי אביו נקרא רבי יהודה כי בהגהה הרמב"ם הלכה מילה פ' ג' נקרא שמו ר' אליעזר בן יואל הלוי והרבנים מתבלבלים בשם זה שמחבר כי פעמים קורין אותו אליעזר ופעמים אלעזר ובאמת שמו הוא אלעזר כי הוא שמחבר של ספר הרוקח וכן קרא שם הספר רק"ח שגולה ש"ח כמנין אלעזר ושם אליעזר לא עולה ש"ח אבל הו"ה: וזה הספר נדפס בפאנו שנת רפ"ה לפ"ק וזה המחבר תיקן תמ"ב בלקוטו בית תפלות שאומרים בכל יום ונדפס בספר תפוחי זהב על יסוד מעולי ברך ק"ו נדפס במנטובה שנת ש' סמ"ג:

254 R, ELEAZAR BEN IVDÆ DE GARMIZA, de quo fupra in

כי זה רבי אלעזר היה המחבר הקלירי שהיה הפייטן שאמר במדרש
עליו הוא קרוי הוא נקרא הוא פייטן ובימיו היו עקרים על
ידי הרשעים ׃ ורבי הגאון אמר בהגהה על ספר יוחסין דף ל"ו
עמוד ב' אמר כי זה לא אפשר שלכי נראה כהגהות שהקליר
קרובות יום ו' של פסח כרשב"י קרובות לכי אלעזר ברבי יעקב
הקלירי שקרית ספר והכן ע"כ ׃ וזה ר' אלעזר בן ערך היה
נקרא הקליר שהכל עונה שהוא כתוב כה קיומא להתפקח ׃
בכל לבטיב את הזכרון ׃ ויש אומרים שרבי אלעזר בן שמעון
בן יוחאי הוא רבי אלעזר הקליר בעו כאמר לעיל ׃ ובאלעזר
בן ערך אמר המשנה בפרקי אבות ע"כ ר' אלעזר בן ערך
כמעיין המתגבר ׃ וזה אבא שאול עליו אומר ׃ אם יהיו
כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס
אף עמהם ואלעזר בן ערך בכף שנייה מכריע הוא
את כולם ׃ ורבי יוחנן בן זכאי רבו משבחו ל' אלעזר תלמידו
על כולם תלמידיו כי חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן
זכאי ואלו הן ׃ א' ר' אליעזר בן הורקנוס ׃ ב' רבי
יהושע בן חנניה ׃ ג' ורבי יוסי הכהן ׃ ד' ור' שמעון
בן נתנאל ׃ ה' ורבי אלעזר בן ערך ׃ ורבי יוחנן בן
זכאי היה אומר לתלמידיו צאו וראו איזו היא דרך
טובה שידבק בה האדם ׃ רבי אליעזר אומר עין
טוב ׃ רבי יהושע אומר חבר טוב ׃ רבי יוסי אומר
שכן טוב ׃ רבי שמעון אומר הרואה את הנולד ׃
רבי אלעזר אומר לב טוב אמר להם רבי יוחנן רבו ׃
רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם
שבכלל דבריו דבריכם אמר להם (ר' יוחנן בן זכאי)
צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה
האדם ׃ רבי אליעזר אומר עין רע ׃ רבי יהושע
אומר חבר רע ׃ רבי יוסי אומר שכן רע ׃ רבי
שמעון אומר הלוה ואינו משלם ׃ אחד לוה מן
האדם כאלו לוה מן המקום שנאמר לוה רשע
ולא ישלם וצדיק חונן ונותן ׃ רבי אלעזר אומר לב
רע ׃ אמר להם (רבי יוחנן בן זכאי) רואה אני את
דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו
דבריכם ׃

256 R. ELEA'ZAR BEN ARA'CH discipulus R. Iochannan Ben Zachài, qui claruit anno Domini 30. vir celebris, ac Poëta insignis. A plerisque vocabatur נהוראי *Neurài*, quia

וחבר ס' הרוקח שלכן קרא שם הספר רק"ח
שעולה ש"ח כמנין אלעזר ׃

Composuit autem librum הרוקח *Harròkach, quem ideò ita vocauit, quia* ר"קח *Ròkach numerat* 308, *vti numerat nomen* אלעזר *Eleàzar*, At nomen אליעזר *Elièzer* non numerat 308, sed 318. ideò corrigendus est locus iste, & pro אליעזר *Elièzer* reponendum est אלעזר *Eleàzar*, quod 308. numerat, vt vult nomen symbolicum & Ghematricum ר"קח *Ròkach*. Euidenter itaque colligitur, nomen huius Auctoris esse אלעזר *Eleàzar*, & non אליעזר *Elièzer*.

Cæterum in hoc libro agitur de Iudicialibus, & ceremonialibus ritibus, qui hodie apud Iudæos sunt in vsu. Vidi illum excusum in Fano Fortunæ anno mundi 265. min. supput. Christi 1505. In fol.

Ex hoc libro num. 362. excerptæ sunt quædam precatiunculæ singulis diebus recitandæ, & excusæ reperiuntur in תפוחי זהב *Tepuchè Zahàu* R. Iechielis Meli pagina 110. editionis Mantuanæ an. Domini 1623. In 12,

ר' אלעזר בן נתן אשכנזי רנ"ה

היה אחד מחמשת בעלי המרדכי ׃

255 R. ELEA'ZAR BEN NATHA'N GERMANVS, fuit vnus ex IX. Auctoribus, qui composuerunt מרדכי *Mordachi*.

ר' אלעזר בן ערך רנ"ו

היה תלמיד רבו נקרית ספר וזכרא רבי נהוראי כי אמרו שהיה מאיר עיני
חכמים בהלכה ובאגדה רבי נהוראי הוא רבי נחמיה ולומרים

& *Eleàzar* sæpè confundi. Non subscriptio cum pronomine אני *Anì Ego*, quia formula ista potuit scribi ab alio quàm ab Auctore, sub nomine Auctoris; cæteræ notæ, potissimùm illa *Poeta* vtrique conuenit, cùm de hoc R. Eliezer Hakalir dicatur in מדרש *Medràsc* היא קרוי חנוי הוא פייטן *Ipse est Lector, Doctor, & Poëta*, teste eodem *Iuchassìn* loco citato. Non igitur absque ratione credendum putant aliqui, quòd non duo, sed vnus, & idem sit Auctor, ac precatio illa Litaniarum in R. Eliezare allata esse antiquissima, propè scilicet tempora Apostolorum. Sunt etiam aliqui, qui hoc nomen הקליר *Hakalir* R. Eleazaro filio R. Simeonis Ben Iochài attribuunt, de quo statim dicemus. De hoc autem R. Eleazaro Ben Aràch fit mentio in *Miscnà*, Cod. *Pirkè Auòth* cap. 2. vbi de eo Magister suus R. Iochànnan Ben Zaccài dicit –

ר׳ אלעזר בן ערך כמעין המתגבר ׃

R. Eleàzar Ben Aràch est tamquam fons, qui (semper) *validior fit*. Et ibidem R. Saul hiperbolicè quidem subiungit –

אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם ׃ ואלעזר בן ערך בכף שניה מכריע הוא את כולם ׃

Id est *Si omnes sapientes Israëlitæ, etiam cum Eliezare Hircani filio in altera bilancium vola iniecti fuerint; in alia verò Eleazar filius Aràch, ille preponderabit præ illis omnibus*. Vide etiam supra num. 240.

היה מאיר עיני חכמים בהלכה *Sapientum oculos lectionibus suis illuminabat*, inquit Auctor *Iuchassìn* pag. 34. Ab alijs קליר *Kalir*, seù קלירי *Kaliri*, quasi *Cellerarius* à Cella, in ויקרא רבה *Vaijkrà Rabbà* פרשה ה sect. 5. vel *Placentarius*, quia vesci placentis delectabatur; vel potiùs, vt ait Auctor *Iuchassìn* pag. 34. b. quia placentam cum קמיעא *Kamiàh* amuleto Cabalistico comederit, vt sapiens, & prudens euaderet; in quo scripta erant nomina sanctitatis, addit Auctor *Scialscel. hakab.* pag. 31. b. Sapientes enim Iudæorum superstitionibus, & figmentis Cabalisticis omnes ferè addicti sunt. Nascitur in Terra Israëlis, in Vrbe קרית ספר *Kiriàth Sèpher* in Tribu Iudæ Iosue 15. 15. In diebus eius adhuc perseuerabat vsus Calendarum, & Neomeniarum per Lunæ Phasim à nuncijs relatam sanctificationis, de qua suo loco. Hunc quidam confundunt cum R. אליעזר הקליר *Eliezer Hakalir*, de quo supra ad numerum 240. R. autem Samuel שולם *Sciullàm* in annotationibus ad librum *Iuchassìn* pag. 34. b. distinguit vnum ab altero, & ait se vidisse in מחזור *Machazòr* libro Precũ Germanorum nomen ipsius abbreuiatum per initia dictionum hoc modo א׳ב׳י׳הקמ׳ק׳ם i. e.

אני אלעזר ברבי יעקב הקלירי מקרית ספר ׃

Ego Eleàzar Berabbì Iacob Hakaliri de Kiriàth sèpher. Sed non ob id conuincitur esse diuersum Auctorem illum ab isto. Non diuersitas nominis, quia iam vidimus supra numero 254. nomina אלעזר & אליעזר *Elièzer*,

ר׳אלעזר בן רבי שמעון בן רנ״ז
יוחאי היה חכם גדול ואמו היתה בת רבי פנחס בן יאיר כמו שמוזכר בספר זהר פרשת פנחס ׃ ובמסכת שבת פרק במה מדליקין כ״לג כי הוא עם אביו למדו במערה י״ג שנים. ובפרק השוכר את הפועל אומר רבי אלעזר ברשב״י ורבי ישמעאל בן ר׳ יוסי ורבי שמעון בן חלפתא היו בעלי בשר מאד מאד וכן נשיהם גם כן באופן שכשהיו מקריבים איש ואשתו ברם זה כנגד זה היה יכול לעבור תחתיהם צ״ו שורי׳ ׃ ויש מחלוקת בין המחברים אם היה רבי אלעזר בנו של רשב״י או אחר שחבר הפיוטים שהיו עושים האשכנזים והאיטלקי׳ ובעל ערוך אומר בערך קליר שנקרא קליר לפי שכתב שמות הקדש בעוגה א׳ ואכלה להשיב בה זכרון והשלשלת אומר שהיה בן רשב״י אם כן הוא היה אלעזר הקליר ׃ ואמר עוד שבקש רבינו הקדוש לקחת אלמנתו לאשה והיא לא רצתה באמרה שהיתה כלי של קדושה גדול ממנו כמו שנמצא כתוב בס׳ שלשלת הקבלה דף ל״ז ובספר דף נ״א עמוד ב׳ ׃

257 R. ELEA'ZAR FILIVS R. SIMEONIS BEN IOCHA'I, eius mater R. Pinchàs Phinees Ben Iaìr filia fuit, vt legitur in libro זהר *Zòhar* sect. פנחס *Pinchàs*. In Codice שבת *Sciabbàth* capite במה מדליקין *Bammè madlikin* dicitur, quòd simul cum patre suo per tredecim annos in spelunca latuerit, vbi secretiora Legis didicerit, Magistro Elia Propheta. Hanc Pseudohistoriam Talmudicam in R. Simeone Ben Iochai in longum referemus, & refellemus. Aliud quidpiam minùs honestum de eo legitur in Talmude, quòd vt detegantur quantum nitidæ sint Talmudistarum doctrinæ, nos hoc loco adducemus. Aiunt enim in Cod. ע״ז *Auodà Zarà*, cap. השוכר את הפועל *Hasochèr eth hapoèl*, vt refert Auctor *Scialscel. hakab.* pag. 32. Quod tres Rabbini, & tres illorum vxores adeò obesi, & corpulenti erant, inter quos etiam R. Eleazar

אל

filius R. Simeonis Ben Iochai, vt quotiescunque cum vxoribus suis corpore ad corpus iungerentur, sub vacua, & arcuata corporum ipsorum parte, facilè par Boum pertransire potuisse, dicerent. Verba libri citati sunt -

ר׳ אלעזר ברשב״י ורבי ישמעאל ברבי יוסי ור׳ שמעון בן חלפתא היו בעלי בשר מאד, מאד וכן נשיהם גם כן באופן שכשהיו מקריבים איש ואשתו ברם זה כנגד זה היה יכול .לעבור תחתיהם א״ו שוורים ׃

Id est -

R. Eleàzar Berabbi Simeonis Ben Iochai, R. Ismaël Berabbi Iosè, & Rabbi Simeon Ben Chalpathà, fuerunt admodum corpulenti; similiter erant illorum vxores, & taliter, vt quando Vir & Vxor simul iungebantur, & corpus vnius alterum tangebat, par Boum subter vtrumque transire poterat. Vah, subtilis, & spiritualis doctrina Talmudica!

Controuertitur inter Auctores, an Poëticæ compositiones, quibus vtuntur Synagogæ Germaniæ, & Italiæ, & in eorum libris precum reperiuntur sint huius R. Eleazaris, vel alterius, vt benè notat idem Auctor *Scialscel. hakab.* loc. cit. Et insuper, ea quæ de nomine הקליר *Hakalir placentario* supra notauimùs numero 256. mox absoluto, de hoc Auctore intelligenda credunt. Et quia memoriæ iuuandæ gratia superstitiosa credulitate, כתב שמות הקדש בעוגה אחת ואכלה *scripserat nomina sanctitatis in placenta, & illam comederat*, ea de causa vocatus fuit הקליר *Hakalir Placentarius*,

ninò vſum diuerſũ, & quandoq; contrarium,& diametricè oppoſitum ipſi S. Scripturæ,auſu prorſum temerario, & omninò damnando, eandem Sac. paginam, deturpare conati ſunt. Hinc quotquot in ſacris literis voces ferè occurrunt, cum additione monoſyllabi אל *El*, quod *Deum* ſignificat, nomen Intelligentiæ adinueniſſe ſe credunt, & pro vero, & ſancto Anlo eum nominare, & colere ſibi licere putant. Vnde apud Cabaliſtas, infinita propemodum Pſeudoangelorum nomina reperiri nemo inficiari poteſt; & pro huius rei veritate firmãda, teſtes adduci poſſunt tùm omnes illi, qui penitiùs Iudęorum arcana intueri Hebraicè delectantur, tùm pleriq; ex ipſis Cabaliſticæ artis profeſſoribus, inter quos R Simeon Ben Iochai ipſorum Coryphæus, qui in librò זהר *Zohàr Paraſcià* בראשית pag. 39. b. in fin. edit. Mantuanæ, hunc vniuerſum terreſtrem globum, ſicut ſeptem vocabulis appellatum inueni. tur ארץ: ארמה: גיא: נשיה: ציה: ארקא: תבל; ita ſeptem manſionibus diſpertitum eſſecredit, cuique ex his manſionibus Angelo præfecto aſſignato. Primæ aſſignat טהריאל *Tahariél*. Secundæ קרומיאל *Kadumiél*. Tertiæ סמאל *Samaël*. Quartę פראל *Pedaël*. Quintæ קרשיאל *Kadſciël*. Sextæ אוריאל *Vriël*. Et ad quatuor illius plagas ſecundùm diuerſam manſionis habitunem præficit Michaelem, Gabrielem, & Raphaelem, qui & ſeptimæ manſioni pręſides eſſe docet.

Septem etiam רקיעין *Rekiin* expanſiones, ſeù firmamenta ibidem conſti-

rius, id enim hoc nomen קליר *Kalir* ſignificat. Ita *Scialſcel. hakab.* loco cit. ex פסכתה *Peſſictha*. Si hęc vera ſunt, ſequitur Precationem illam Litaniarum ſupra in R. Eliezer num. 240. allatam antiquam admodum eſſe; nam hic R. Eleazar tempore Adriani Imperatoris cum patre ſuo R. Simeone Ben Iochai fugerat in ſpeluncam circa ann. Domini 125. & obijt circa annum Chriſti 140. Imperatore Antonino Pio, cùm adhuc Rabbenu Hakadoſc eſſet iuuenis, quæſiuit enim Rab. Hak. ſibi deſponſare Viduam R. Eleazaris, & illa renuit, in maiori exiſtimationis loco Eleazarum ponens, quàm Rabbenu Hakadoſc, vt legitur capite השוכר *Haſſochèr* de ע"ז *Idololatria*.

Cæterùm, animaduertendum eſt, circa eandem deprecationem Hakaliris, ne ob pietatis, & religionis ſpecioſitatem prima facie oſtendentem, & nouorum Angelorum inſolentem nomenclaturam, ad quorum opem implorandam ſe conuertunt Iudæi, quis incautè decipiatur, credens vera, & legitima Angelorum nomina eſſe, cùm in ea pręter Michaelis, & Gabrielis nomina, nullum ſanè aliud reperitur, cui verus, ac bonus Spiritus attribui poſſit. Auctores ſiquidem infamis illius artis, quã Cabaliſticam appellant, & per quam prophani homines, qui Cabaliſtę inter Iudæos dici voluere, totam Sacram Scripturam literarum permutationibus, valoribus numericis, pro elementis Alphabetarijs acceptis, dictionibus integris in numeros reſolutis, & in alium om-

Chasdiel	חסדיאל	11
Tzuriel	צוריאל	12
Raziel	רזיאל	13
Iophiel	יופיאל	14
Saturià	סטוריה	15
Gazriel	גזריאל	16
Vathriel	ותריאל	17
Lemael	למאל	18
Chizkiel	חזקיאל	19
Raattiel	רהטיאל	20
Kadsciel	קדשיאל	21
Scemaael	שמעאל	22
Barchiel	ברכיאל	23
Aaiel	אהיאל	24
Chaniel	חניאל	25
Laadiel	להדיאל	26
Machaniel	מחניאל	27
Aniel	עניאל	28
Anael	ענאל	29
Achaniel	אחניאל	30
Rachamiel	רחמיאל	31
Hazriel	עזריאל	32
Susnaia	סוסניה	33
Vadargazià	ודרגזיה	34
Resisiel	רסיסיאל	35
Dumiel	דומיאל	36
Sania	סניה	37

stituit, quibus singula Palatia, & vnicuique Palatio propemodum Spiritus infinitos, cum suis pręsidentibus attribuit.

Primi Palatij præsidem vocat רחמיאל *Rachamièl*. Secundi אחינאל *Ahinaèl*. Tertij אדרהינאל *Adarhenaèl*. Quarti גדריהאל *Gedrehaèl*. Quinti אדיריאל *Adirièl*. Et *Michaèl* super reliquis, vt nonnulli volunt, constituitur.

Ibid. pag. 149. in כתרי תורה In visione Scalę Iacobi hæc Angelorũ nomina referuntur, מיכאל *Michaelis*, קדמיאל *Kadmielis*, פדאל *Pedaelis*, גבריאל *Gabrielis*, צדקיאל *Tzadkielis*, חסדיאל *Chasdielis*, רפאל *Rephaelis*, רזיאל *Razielis*, סטוריה *Satturià*, נוריאל *Nurielis*, יופיאל *Iophielis*, ענאל *Anaelis*, שנ״אן *Scenàn* omnium principis, quòd per ראשי תיבות dicunt significare שור *Bouem*, נשר *Aquilam*, אריה *Leonem*, & אדם *Filium hominis*.

Ibid. fol. 108. alios Cabalisticos Angelos mundi gubernio præficit, & his nominibus recenset -

Kadmiel	קדמיאל	1
Michael	מיכאל	2
Gabriel	גבריאל	3
Raphael	רפאל	4
Nuriel	נוריאל	5
Kedumiel	קדומיאל	6
Malchiel	מלכיאל	7
Tzadkiel	צדקיאל	8
Pedael	פדאל	9
Tumiel	תומיאל	10

אל

Tahariel	מהריאל	38
Azariel	עזריאל	39
Nerià	נריה	40.
Samchiel	סמכיאל	41
Ramiel	רמיאל	42
Barakiel	ברקיאל	43
Tasurià	טסוריה	44
Rabiel	רביאל	45
Sciabniel	שבניאל	46
Kanunià	קנוניה	47.
Tzuriàh	צוריה	48
Pesisthà	פסיסתה	49
Adiel	עדיאל	50
Tzurttàk	צורטק	51
Samchiel	סמכיאל	52
Neriel	נריאל	53
Maroniàh	מרוניה	54
Lasnì	לסני	55
Chamusiàh	כמוסיה	56
Iediel	ידיאל	57.
Tatrusiah	מטרוסיה	58
Chuniel	חוניאל	59
Dabriel	דבריאל	60
Vaariel	ואריאל -	61
Hinnael	הינאל	62
Danadel	דנדאל	63
Ghadiel	גדיאל	64
Badel	בדאל	65

Anphiel	ענפיאל	66
Vaadiel	ועדיאל	67

Quibus additis

Vriel	אוריאל	68

& Scenàn שנאן hoc est

Sciòr	שור	69
Nèscer	נשר	70
Ariè, &	אריה	71
Ben Adam	ב׳ אדם	72

Filius hominis.

Conficiunt summam 72. nominum Cabalistarum Angelorum.

Quin ex libro הרזים *Harazìm* à superstitiosissimis Artificibus Cabalistis Angelo רזיאל *Razieli* attributo, hæc eadem Cælorum diuisio in septem רקיעים *expansiones* habetur, vnicuique expansioni aliquot Pseudoangelorum turmæ collocantur cum suis Principibus, & Præfectis, quos hic Auctor bonos Angelos esse dicit, cùm potiùs Cacodæmones dicere debuisset. Itaque

In prima expansione, seù firmamento, peculiari vocabulo שמים *Sciamàim* nuncupato, inibi septem Pseudoarchágelos residere autumat, quorum nomina esse dicit -

Orphaniël	אורפניאל	1
Thagrà	תגרה	2
Dandaël	דנדאל	3

4 Ga-

iectos septem Principibus Pseudoangelos numerat 360. Quorum nomina vt execranda omittimus, eaque in Lethes Castellum relegamus.

In secunda expansione ab eo nuncupata שמי שמים *Scemè Sciamàim Cæli Cælorum*, adeò Pseudoangelorum excrescit numerus, vt illum recensere, neque otium habemus, neque emolumenti esse existimamus. Quotos illos constituant Magici Cabalistæ, ex eo colligere poterit prudens Lector, quòd in decem gradus, hanc secundam Cæli mansionem, subdiuidant, & in eis pluribus Principibus assignatis, sub quibus spurios istos Angelos turmatim militare, doceant.

In primo siquidem gradu, pro Principibus constituunt גבריאל *Gabrielem*, רנזיאל *Ranzielem*, נתבראל *Nattbaraelem*, cum alijs tribus.

In 2. gradu דלקיאל *Dalkielem*, אנפראל *Anphraelem*, פיפים *Pipis*, & alios septem, omnes sunt decem.

In 3. gradu אליאבו *Elabò*, ברכיאל *Barachielem*, עזראל *Azraelem*, & alios octo, omnes sunt 11.

In 4. gradu כלחיבא *Chaluzibà*, אלפיאל *Alphielem*, ופרוביאל *Vaphrubielem*, & alios tredecim, omnes sunt sexdecim.

In 5. gradu בנסבאו *Bansabaò*,

כטומכוס

Gadalmijàh	נרלמייה	4
Assimùr	אסימור	5
Paschàr	פסכר	6
Boel	בואל	7

Septem istis Pseudoarchangelis מחנה *Machanè Turmam* Spirituum assignat. Ita vt

1 *Orphaniel* sub se LXXI. Pseudoangelos habeat, אלפז *Alphàz*, גמתין *Ghamthin*, אידנה *Ednà*, &c.

2 *Thagrà* habeat 74. נמשי *Namsci*, גבא *Ghabbà*, אנסתר *Ansether* &c.

3 *Dandael* 36. ברתנוביאל *Barthanubiel*, כרברון *Charbaròn*, &c.

4 *Ghadalmijàh* 46. דמנאר *Damnaàr*, אנפירי *Anpiri* &c.

5 *Assimùr*, 58. תדר *Thadàr*, עלי *Alì*, בבש *Bauàsc* &c.

6 *Paschàr* 35. פסתמא *Pasthamà*, סלדירם *Saldirà*, תרמאל *Tharmaël* &c.

7 *Boël* 40. סרבאל *Sarbaël*, נבותאל *Neuuthël*, נבוסיאל *Neuusiël* &c.

In prima igitur expansione, sub-

ritibus ab aliquibus attribuuntur, qui in conspectu throni Dei sunt, ex Apocal. cap. 1. non omnia videntur approbata. Volunt enim eos vocari

Michael	מיכאל	1
Gabriel	גבריאל	2
Raphael	רפאל	3
Vriel	אוריאל	4
Iehudiel	יהודיאל	5
Barachiel	ברכיאל	6
Scealtiel	שאלתיאל	7

De tribus primis nominibus non dubitamus; de reliquis valdè dubitandum est, an sint recipienda pro legitimis Angelorum nominibus. De ipsis enim nullum legitimum ex Sac. Scriptura, aut ab Ecclesia testimonium habere possumus. Nam quod in quarto Esdræ cap. 4. ver. 1. fiat mentio de Angelo Vriel, nullius est valoris, cùm Tertius, & Quartus Esdræ, à librorum Canonicorum canone, omninò proscripti & reiecti sint. Neque nomina, vt refert Cornelius à Lapide in cap. 1. Apocal. Imaginibus asscripta, & inuenta in Templo Panormi anno Domini 1516. cum proprio cuiusque Epitheto: *Michael victoriosus, Gabriel Nuncius; Raphael Medicus, Vriel fortis socius, Iehudiel remunerator, Barachiel adiutor, Scealtiel orator;* quibus & emblemata cuique propria appicta visebantur: Michael pedibus Luciferum calcans cum palma in læua, in sinistra cum lancea, in cuius summitate candidum ve-

סבתבאל *Batiumcòs*, בטומבוס *Sacthabaelem*, & alios decem, omnes sunt tredecim.

Et ne Magicam hanc Cabalisticam artem docere videamur, consultò, reliquos quinque gradus relinquimus, & aliarum quinque, quæ supersunt, expansionum in ignem æternum proijcimus; contenti, hanc vanam Angelorum nominum adinuentionem indicasse, vt omnes cognoscant, quàm meritò fuerint omnia Angelorum nomina damnata ab Ecclesia, præter Michaelis, Gabrielis, & Raphaelis. Zacharias autem Papa in Concilio Romano an. 745. Aldeberti Hæretici precationem damnauit, quæ talis erat: *Precor vos, & coniuro vos, & supplico me ad vos, Angelus Vriel, Angelus Raguel, Angelus Tubuel, Angelus Michael, Angelus Adimis, Angelus Tubuas, Angelus Sabaoth, Angelus Simihel*; & Concilij decreto cremata, & auctores anathematis vinculo perculsi sunt. *Octo enim nomina Angelorum* (ait Concil. Rom.) *quæ in sua oratione Aldebertus inuocauit, non Angelorum, præter Michaelis, sed magis Dæmonum nomina sunt, quos ad præstandum sibi auxilium inuocauit. Nos autem, vt à vestro sancto Apostolatu* (alloquitur Pontificem) *edocemur, & diuina tradit auctoritas, non plùs quàm trium Angelorum nomina agnoscimus, id est Michael, Gabriel, Raphael.* De quo videndus Baronius To. 9. pag. 179.

Nomina autem, quæ septem Spi-

ſtros, vel etiam ſeptem Angelos, quos ex ſententia Doctoris illuminati Franciſci ſcilicet Mayronis in ſerm. de creat. animæ B. Virg. ante thronum B. Mariæ Virginis aſtare dicuntur, intellexerit, attamen nunquam illos Spiritus, & Beatos Angelos, vti diximus, nominauit, aut illorum nomina (præter trium priorum) approbauit.

Sed ſi mihi dixeris, in Maiori Ara eiuſdem Eccleſiæ B. Mariæ Angelorum, vbi viſitur Imago B. V. Mariæ ſeptem Angelis conſtipatæ, atque circumdatæ, eoſdem Angelos, etſi emblemata à Cornelio à Lapide deſcripta in eis non appareant, attamen quædam epigrapha præ manibus tenere certum eſt, quibus illorum miniſterium declaratur, & nomina ſeptem Angelis ſupra attributa clarè indicantur hoc ordine.

In parte dextera B. Virginis Mariæ primus Angelus manu tenet ſchedam cum hac inſcriptione:

Paratus ad animas ſuſcipiendas.

Quis non videt, hoc attributum eſſe Angelo *Michaeli*, cuius miniſterium eſt, Vniuerſam Eccleſiam, aduerſus Diabolicas inſidias patrocinari, & fidelium animas, ad Cælos deducere? Vnde benè ei tribuitur epithetum, *Michael Victorioſus*.

Secundus Angelus in eadem parte ſequitur, qui chartam ita inſcriptam tenet.

Viatores comitor; infirmos medico.

Proprium miniſterium Angeli *Raphaelis* exprimitur, cuius pronomen eſt *Medicus*.

Ter-

vexillum rubra cruce ornatum, & haſta ex parte inuolutum cernebatur. Gabriel faculã laterna incluſam dextera geſtabat, ſiniſtra ſpeculum ex viridi laſpide maculis immixtis rubris. Raphael Tobiam puerum piſcem geſtantem manu dextera ducebat, ſiniſtra eleuata cum vaſculo. Vriel dextera eductum gladium ſtringebat ante pectus, ad cuius pedes in ſiniſtra, flamma collucebat. Iehudiel dextera auream coronam geſtabat, ſiniſtra flagellum tribus nigris funiculis compactum. Barachiel albas roſas in ſinu tunicæ ante pectus vtraque manu eleuatę oſtendebat. Scealtiel vultu demiſſo, oculiſque in terram defixis, manibus ante pectus implexis orantis ſpeciem præſeferebat. Iſtæ itaque & aliæ conſimiles iſtorum Angelorum picturæ, & epitheta, (non enim intelligimus de Michaelis, Gabrielis, & Raphaelis) nullum validum teſtimonium faciunt, quia deſtitutę ſunt auctoritate Eccleſię, neque à particularibus Eccleſijs, aut perſonis approbari poſſunt. Et quamuis Eccleſia B. Mariæ Angelorum in Thermis Diocletianis Romæ in honorem Beatę Mariæ, & ſeptem Angelorum anno Domini 1561. die 5. Auguſti à Pio IV. Pontifice ſit dicata, attamen Pontifex Angelis iſtis nullum nomen indidit, aut aliquibus nominibus nominauit, neque aliud nomen Angeli ab eo approbatum eſſe, quàm olim approbauit Eccleſia. Siuè igitur Summus Pontifex pro ſeptem Angelis ſeptem Spiritus cap. 1. Apocalyp. aut alios ſeptem Angelos Dei Admini-

tum est *Orator*, à שאל *Sciaal petere*.

Ergo cùm septem isti Angeli inscriptiones teneant, quibus illorum ministerium declaratur, poterunt quidem & benè, huiusmodi ministeria proprijs nominibus Hebraicis declarari, quę sunt *Michael*, *Gabriel*, *Raphael*, *Vriel*, *Iehudiel*, *Barachiel*, & *Scealtiel*.

Resp. Nos non negare istorum Angelorum ministeria, sed dicimus, nos non debere sine auctoritate Ecclesiæ, nominibus non approbatis ab Ecclesia illos nominare, quamuis fortassis vocabula Hebraica illorum ministerium explicent; & ratio est, quia auctoritate priuata, non sunt inuocandi Angeli alijs nominibus, quàm approbatis ab Ecclesia. Alioquin de facili aliquis decipi posset, credens se inuocare bonum Angelum, cùm reuera malum Angelum, & Dæmonem inuocasset: nam nomina ista Cabalistica Angelis attributa, pleraque æquiuoca sunt, & bono, & Cacodæmoni communia esse possunt, vt Vrielis nomen, quod *Ignis Dei* dicitur, & Seraphinis, qui Dei amore inflammati, & Dæmonibus, qui ignibus Infernalibus destinati sunt, applicari potest. Ex his quæ de inscriptionibus vidimus in Imaginibus septem Angelorum in Ara maiori Ecclesiæ apud Thermas Diocletianas Romæ, vbi resident Monachi Chartusiani, patet euidenter deceptum fuisse Granado p. p. Tomo 3. *de Angelis* tract. 16. disput. 2. n. 3. relat. à Carena *de Offic. S. Inquisit.* p. 2. *de sortileg.* tit. 12. §. 9. quando

Tertius Angelus infra Raphaelem, tenet & ipse chartulam in qua hæc verba leguntur -

Deum laudantibus præmia retribuo.

Per quæ ministerium Angeli *Iehudielis* indicatur, ei enim attribuunt, præmia animabus iustorum in Cælis distribuere, pœnas item pro merito reati in Purgatorio assignare, quę & innuere voluere corona aurea, & flagello in manibus; vnde illius epithetum est, *Remunerator*.

Quartus Angelus ad læuam Beatæ Virginis visitur cum hac inscriptione

Spiritus sanctus superueniet in te.

Verba prolata ab Angelo *Gabriele* vt omnes sciunt, quando verbi æterni incarnationem Virgini annunciauit, ideò per excellentiam *Nuncius* nuncupatur.

Quintus Angelus sub Gabriele cernitur cum epigraphe -

Flammescat igne charitas.

Proprium emblema Angelo *Vrieli* attributum, אוריאל *Vriel* enim *ignis Dei*, seù *lumen Dei* interpretatur, ab אור quod est *ignis*, aut *lumen*, & אל *El Deus*.

Sextus Angelus ad læuam ipsius B. Virginis sub Vriele, habet schedulam, in qua hæc verba leguntur -

Adiutor ne derelinquas nos.

Adiutor, in Imaginibus Panormitanis tribuitur Barachieli.

Septimus Angelus sub pedibus Beatissimæ Virginis pictus cernitur, cui inscriptio additur -

Oro supplex, & acclinis.

Per quam intelligitur, nomen Angeli huius esse *Scealtiel*, cuius epithe-

do, & Genesi citantur, nulla in eis Angeli Iehudielis, aut Barachielis, aut Scealtielis vola, aut vestigium reperitur. Locus enim ex Exodo capite 23. 20. adductus ita se habet. *Ecce ego mittam Angelum meum, qui pracedat te, & custodiat in via, & introducat in locum, quem parani. Obserua eum, & audi vocem eius, nec contemnendum putes: quia non dimittet cùm peccaueris, & est nomen meum in illo.* Hic Angelus est Angelus Custos totius Ecclesiæ Iudæorum, cuius quoque officia hic recensentur. Primum est, *Pracedet te*. Secundum, *Custodiet in via*. Tertium, *Introducet in locum quem praparaui*. Quartum, *Non dimittet cùm peccaueris*. Quintum, *Est nomen meum in illo*. Hæc sunt officia propria Angeli Custodis. Scimus autem, quòd Angelus Custos, & præfectus totius Synagogæ Iudaicæ erat Michaël, vt patet ex Daniele 10. v.vlt. vbi Michael vocatur Princeps populi Israël. Et R. Salomon super hæc verba השומר מפניו *Obserua eum*, ait, כי שמי משותף בו *Quoniam nomen meum communicatum est ei*. Nomen Dei huic Angelo custodi communicatum volunt esse nomen שדי *Sciaddài Omnipotentiam Dei* significantis, Omnipotentiæ enim attributo, Deus miris portentis in Ægypto patratis, in mari, & in deserto, populum eduxit de Ægypto, duxit per desertum, & introduxit in terram Chanaan, manu valida, & brachio extento, h.e. omnipotenti; hęc omnia operatus est Deus per ministrum suum principem Michaelem, cui omnipotentiam suam

do dicit Romæ huiusmodi septem Angelos, cum ijsdem nominibus pictos reperiri in Altari S. Marię Angelorum. Ibi enim, vt vidimus, nihil de nominibus Angelorum illorum mentio fit. Et sicut nobis non licet Angelos nominibus peregrinis nominare, multò minùs licebit sub talibus nominibus illis supplicationes fundere, & eos orare, vt superstitiosè quidem, ordine Alphabetico videmus fieri ab Hebræis in supplicatione supra allata. Vnde bene idem Iacobus Granado loc. cit. n. 6. ait: *Oportere in publicis orationibus abstinere ab omnibus alijs Angelorum nominibus, prater tria illa recepta, imò fortasse consultiùs esse nullum aliud illorum nomen, etiam priuatis deprecationibus vsurpare, id enim erit magis conforme consuetudini Ecclesia, & decreto Concilij iam citati*, id est Romani anno 745. sub Zacharia Papa.

Et quòd aliqui putent licere saltem priuatim quatuor illos Angelos nominibus suis inuocare, Vrielem scilicet, Iehudielem, Barachielem, & Scealtielem, quia dicunt illorum nomina ex Sacris literis colligi, & in illis contineri: nam Vrielis nomen habetur 4. Esdræ cap. 4. 1. Iehudielis, colligitur ex cap. 23. Exodi v. 20, Barachielis ex Genes. 18, & Scealtielis ex Genes. 16. dicimus eos grauiter errare, nunquam enim in Sacris literis de his nominibus fit specialis mentio; nam liber quartus Esdræ qui citatur, nullius auctoritatis est, cùm authenticus non sit sed apocryphus. Cœtera loca, quæ ex Exo-

ista Cabalistica scientia adeò à Iudæis commendata, ex qua quidlibet ex quolibet fieri potest. Voluerunt tamen Cabalistæ hoc symbolico nomine, exprimere omnipotentiam (si ita fas sit loqui) Michaelis Archangeli, seù veriùs Dei omniporenriam Michaeli communicatam ex parte; hinc est, Angelus (de quo fit menrio Exod. 23. & ex quo loco putant colligi posse nomen *Iehudielis*) R. Abraham Aben Ezræ ait, quòd fuerit Michael, וה המלאך הוא מיכאל *Iste Angelus est Michaël*; quæ sententia est Catholicorum ferè omnium Sacræ Scripturæ Interpretum, asserentium, hunc Angelum Custodem Israëlitici populi fuisse Michaelem, sicut hodie est Custos. & Rector, atque Protector po·uli Christiani. Non igitur ex hoc loco colligi potest fictitium istud nomen *Iehudiel*, neque quinto Spiritui Throno Dei astanti, attribui debere.

Barachielis autem sexto Angelo ex septem Spiritibus nomen arrıbutum, colligere credunt ex Genes. 18. 2. vbi legitur, quòd Abrahamo apparuerint tres viri stantes propè eum, id est tres Angeli, quorum alrer fuisse dicunt *Barachiel*, qui nunciauir Abrahamo Saram filium parituram. Secundus *Raphael*, missus ad medendum Circumcisionis vulneri in preputio Abrahami. Tertius *Vriel*, ad subuertendam Sodomam, & finitimas Ciuitates, tanquam *ignis Dei*. Hæc videtur fuisse opinio R. Salomonis explicantis illa verba והנה שלשה אנשים *Et ecce tres Viri*. Genes. 18. cit-

suam quantum necesse fuerat ad populi Israelitici commodum communicauerat. Vnde Michaël quasi שדי hoc est *Omnipotens*, erat dicendus. Sed Cabalistæ ne Dei nomina, Angelis propriè attribuere viderentur, pro שדי substituerunt מטטרן *Mattatròn*, quod per גמטריא numerum conficit 314. ac שדי vt supra non semel obseruatum fuit pag. 73. Mattatron igitur volunt esse Angelum ductorem populi, & directorem Mosis, vt legitur in Cod. msc. Bibliothecę Vaticanæ num. 56. pag. 110.

אמר לו מטטרון ששמו כשם רבו דכתיב כי שמי בקרבו׃

Dixit ei (Mosi) *Mattatron, cuius nomen est sicut nomen Domini sui, sicut scriptum est* (Exod. 23.) *quoniam nomen meum* (est) *in medio eius*. Idem repetit R. Salomon hic. Ex his igitur pater quòd *Mattatròn* est nomen fictitium Cabalisticum ad hoc rantùm excogitarum, vt ex eo, numerus 314. elici possit, vt elicitur à nomine שדי *Sciaddai* si in numerum resoluatur. Et sicut Cabalistæ ad conficiendum numerum 314. correspondentem numero nominis Dei שדי *Omnipotentis*, hoc nomen מטטרון *Mattatròn* assumpserunt, ita etiam poterant assumere מטיהרן *Mattiharàn*, טמריהן *Tamarihàn*, מטטריהאל *Mattatrijael*, aut מטטרוטיאל *Mattatruttiel*, & sexcenta alia similia, & sic ad lubitum quis posset effingere alia, quæ numerum 314. componant, quemadmodum ista à nobis efficta componunt. Et in hoc apparet, quam sublimis sit

dicti, videlicet Michael, Gabriel, & Raphael, cui opinioni etiam calculum suum adijcit R. Iacob בעל טורים *Baal Turrim*, qui in hunc locum per גימטריא numericum valorē literarum, colligit tres istos Angelos, Michaelem, Gabrielem, & Raphaelem fuisse. Verba illius sunt -

והנה שלשה בגימטריא אלו מיכאל גבריאל ורפאל ׃

Et ecce tres Viri per Numericam (Cabalam) *isti* (sunt) *Michaël, Gabriel, & Raphael*. Patet hoc euidentissimè; nam והנה שלשה conficiunt summam 701. quemadmodum eandem summam אלו מיכאל גבריאל ורפאל *isti sunt Michael, Gabriel, & Raphael* exhibent, quod clarè apparet ex valore numerico literarum, vt hic cernitur.

שלשה		והנה	
ש	300	ו	6
ל	30	ה	5
ש	300	נ	50
ה	5	ה	5
	635		66
	66		
Summa	701		

cit. vbi sic ait -

אחד לבשר את שרה ואחר להפוך את סדום ואחר לרפאת את אברהם ·

Vnus (venit) *ad annunciandum Saræ* (fœcunditatem) *Alter, ad euertendam Sodomam. Tertius ad medendum Abrahamo* (recenter circumciso.) Et sequitur -

שאין מלאך אחד עושה שתי שליחיות ׃

Quia vnus Angelus non exequitur duo munia. Ex hac R. Salomonis opinione, quamuis vndequaq; vera non sit, quia non vnus, sed duo Angeli missi sunt simul, tàm ad euertendum Sodomam, quàm ad liberandum Loth, vt patet ex cap. 19. v. 10. & 16. Genes. videtur concludi posse, tria ista nomina clarè colligi ex hoc loco, *Barachielis*, quo indicatur benedictio seminis Abrahæ per propagationem, & *Vrielis* per incendium Sodomæ (nam de *Raphaele* non oritur dubietas). Fateor quidem ista nomina, ex ministerijs istorum Angelorum vtcunque Cabalisticè efformari posse, sed Ecclesia respuit omnia nomina Angelorum, præter illa tria iam sæpiùs repetita, nempè Michaelis, Gabrielis, & Raphaelis. Imò & tres isti Angeli, qui Abrahamo apparuerunt, volunt aliqui Auctores Hebræi apud Lyranum, Tostatum, & Cornelium à Lapide, quòd fuerint ipsimet tres Archangeli præ-

אל   אל

ורפאל		גבריאל		מיכאל		אלו	
ו	6	ג	3	מ	40	א	1
ר	200	ב	2	י	10	ל	30
פ	80	ר	200	כ	20	ו	6
א	1	י	10	א	1		
ל	30	א	1	ל	30		
		ל	30				
	317		246		101		37

317
246
101
37

Summa 701

lum in vtero Ancillæ necauerit, matremque in vitę discrimen adduxerit; qua de re eam solatur Angelus, medetur, & nouum conceptum repromittit. Hæc sunt Iudæorum fabulosa commenta, quòd si ita res se habuisset, munia ista propriora Angelo Raphaeli, qui *Dei medicina*, & *Medicus* interpretatur, quàm *Scealtieli*, cuius etymon *Dei petitio*, aut *postulatio* esse cernitur, extitissent. Istud veneficum commentum inniti volunt punctulo scripturæ י *Iod* in trissyllaba dictione ביניך *inter te* redundanti. בל ביניך שבמקרא חסר חוח מלא *Omnia* (enim) ביניך *Benècha*, *quæ in Scriptura reperiuntur* (inquit R. Salomon) *omnia sunt defectiua, istud autem est plenum*, hoc est י *Iod* litera repletum. Hinc vult, vt legi debeat ובניך *& filios*

Non itaque benè colligunt ex hoc loco *Barachiel*, & *Vriel* via Cabalica, cùm potiùs ex ea Michael, Gabriel, & Raphael eruantur.

Non minùs ineptè credunt isti Cabalici, *Scealtielem* venari posse ex cap. 16. Genes. & hocce nomine Angelum, qui Agari Ancillæ Saræ apparuit, vocatum putant; sed si standum esset Cabalistarum ineptijs, non *Scealtielem*, sed ipsum *Raphaelem* Abrahami Medicum, Medicum quoque Agari se exhibuisse dicendum. Nam eo loci, impium, & blasphemum in Matrem nostram pijssimam Saram proferunt commentũ. Aiunt, quòd toruis oculis, ac veneficis Ancillam suam Agarem prægnantem inuida vetula, ac sterilis Domina respexerit, & venefica quadam vi, infantu-

Ego audacter tibi respondeo, iisdem Cabalicis deliramentis protectus, quòd non vnus Angelus *Scealtiel*, sed quatuor, imò quinque *Scealtieles* Angeli fuerint illi, qui Agari Ancillæ Saræ in deserto apparuerunt. Mentiri me non sinent Doctores isti sublimes, æquè ac subtiles, & perspicacissimi Cabalistæ. Considerant enim in Textu sacro Gen. 26. pluriès dici ויאמר לה מלאך *Et dixit ei Angelus*, vnde ait R. Salomon -

על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר מלאך לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה ׃

Super quacunque אמירה Amirà *dictione* (& dixit) *missus fuit illi Angelus post Angelum, idcircò replicatur Angelus in quacunque dictione* (& dixit). Et quia quater replicatur ויאמר לה מלאך. Primò, ver. 8. Secundò, ver. 9. Tertiò, ver. 10. Quartò, ver. 11. Ideò quatuor diuersos Angelos apparuisse Agari existimant antiquiores Rabbini apud *Rabbòth* פרשה *Parasciá* 45. סדר לך לך vbi legitur -

כמה מלאכים נזדווגו לה׃ רבנן אמרי ארבעה בכל מקום שנאמר מלאך׃

Quot Angeli associati sunt ei (cum Agar)? *Doctores nostri dicunt quatuor* (fuerunt) *secundùm loca quibus Angelus nominatur*. At ר׳ יוסי בר חנינא *R. Iose Bar Chaninà* ibidem ait fuisse

חמשה בכל מקום שנאמר אמירה מלאך הוא׃

Quinque; vbicunque enim dicitur (vocabulum) אמירה Amirà *eloquij*, (seù) *& dixit, semper est* (nouus) *Angelus*. O'egregiam doctrinam, & acu-*lios tuos*, quasi diceret, *Iudicet Dominus* non inter me, & te, sed inter me, & filios tuos, qui ex Agar nasciturì sunt, quia despectui me habet. Atque hæc est ratio (subdit R. Salom.)

שתכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוברה הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר אלא מלמד שהפילה הריון הראשון ׃

Cur intrauerit oculus (veneficus) *in impregnatum*) vterum) *Agaris, & abortierit. Istud est, quòd Angelus dixit Agari, Ecce tu* (es) *prægnans: Et nonne iam conceperat, & quòd concepisset, ei annunciauerat? Hinc tamen doceris, quòd deiecerat conceptum primum*, hoc est abortum fecerat prioris fœtus. Sumpsit stultitiam hanc R. Salomon ex *Beresith Rabbà* hic, & illam sequitur R. Bechai ad hunc locum pag. 25. col. 1. & plerique alij Sacræ Scripturæ Interpretes Iudæi; ex qua euidenter sequitur, Angelum hunc non *Scealtielem*, sed *Raphaelem*, qui Agari medelam attulerat, fuisse.

Sed si pertinaciter contendere velis, insistendo Cabalicis figmentis, *Scealtielem* Angelum Agarem allocutum, cùm ei dictũ fuerat כי שמע יהוה אל עניך *Quoniam audiuit Dominus afflictionem tuam*, & inde colligi forsitan putaueris, quòd Agar petierit à Domino ab hac tribulatione liberari, ac proinde ab Angelo Scealtiele visitata, solamen ab eo accepisse, secundùm ministerium ipsius, quod est, præsto esse exorantibus Deũ, vt innuitur ab eius nomine שאלתיאל *Scealtiel*.

uiathan. Et quòd ipsi Henoch (Hebręis *Behemòth*) data sit vna pars terræ, quæ, vt illic affirmatur, siccata fuerat tertia die, vt habitet in ea vbi sunt montes mille, & Leuiathan data sit septima pars humida, & quòd seruetur, vt fiat in deuorationem quibus vis, & quando vis. Ista Rabbinica commenta prolixè explicantur in Talmude Babylonico Cod. *Bauà Batrà*, cap. 8. relata in בית ישראל *Beth Israel* num. 64. pag. 84. col. 3. vbi de Leuiathan parando in conuiuio tempore Messiæ. Et de Behemoth pascente mille montes fit mentio multis in locis apud Auctores Hebræos, de quo videndus est Rasci super Psal. 50. v. 10. ad quæ alludunt verba loci allegati ex quarto Esdræ. Capitulo etiam 13. eiusdem libri innuitur illa fabula de decem tribubus Israeliticis vltra flumina Euphratis habitantibus, vt ibi dicitur, in regione, vbi nunquam inhabitauit genus humanum, & per eam regionem fit via multa itineris, anni vnius & dimidij, quę omnia sunt fabulosa, & à nobis explosa in tractatu de fluuio Sambatione supra ad num. 192. pag. 100. Igitur isti Esdrę libri extra ordinem sacrorum librorum sepositi sunt, ne prorsùs interirent, & id, ob reuerentiam nonnullorum SS. Patrum, qui aliquando illos citant, factum est. Quòd verò ad illorum auctoritatem spectat, nulla maior in eis haberi videtur, quàm in alijs priuatis libris reperiatur. Vnde si S. Ambros. nunc extitisset, certè nullam maiorem auctoritatem his libris tradidisset, quàm acutissimam speculationem! Concludimus igitur, vanissimum esse commentum eorum, qui existimant, ex hoc loco Genesis nomen *Scealtielis* erui posse.

Dices, Vrielis nomen admittitur à S. Ambrosio libro 3. de Fide ad Gratianum Augustum cap. 2. vbi de immortalitate Angelorum ita loquitur: *Nec Angelus immortalis est naturaliter, cuius immortalitas in voluntate est Creatoris. Neque ad præiudicium trahas, quòd non moritur Gabriel, non moritur Raphael, non moritur Vriel*. Ergo nomen Vrielis admitti debet. Idem habetur in Missa Mozarabum, & apud Isidorum lib. 7. cap. 5. Albertum Magnum, Bonauenturam, & alios, quos citat Cornelius à Lapide in Apocalyp. cap. 1.

Resp. S. Ambrosij tempore circumferebatur liber quartus Esdræ, vbi de Angelo Vriele fit mentio, neque ea ætate ab aliquo Generali Concilio III. & IV. Esdræ libri inter Apocryphos reiecti fuerant, ideò non mirum, si aliquando ab aliquibus Sanctis Patribus ijdem citentur, & ex eis aliqua depromantur; At modò quia ex Concilio Tridentino sess. quarta, sacrorum librorum, qui pro Canonicis habendi sint, describitur Index, neque in eo III. & IV. Esdræ fiat mentio, ideò extra Canonem cùm sint, auctoritates ab eis petitæ nullius sunt roboris. Alioquin si valeret auctoritas librorum tertij, & quarti Esdræ, multa admittenda essent pro veris, quæ Rabbinorum fabulas sapiunt, vt est illud libri quarti cap. 6. de Henoch, & Le-

paruiſſe ignem in rubo. Ecce Vrielem Angelum bonum. *Legimus etiam ignem miſſum deſuper, & impleſſe quod præceptum eſt*. Ecce Vrielem Dæmonem. Non negamus autem hoc fieri potuiſſe ab Vriele bono Angelo, ſed ex Dei permiſſu, etiam à malo Dæmone fieri potuerit, ideò *ignis inferni* dici non poteſt quòd ſit Angelus Dei, & tamen dici poteſt *Ignis Dei*.

De loco autem citato ex Miſſa Mozarabum, dicimus cum Eminentiſſimo noſtro Cardinali Bona lib. 1. *Rerum Liturgicarum* cap. 11. n. 11. *Quamuis autem hoc Officium à viris ſanctis, & orthodoxis compoſitum fuerit, Hiſpania tamen ab Infidelibus deuaſtata ita erroribus refertum eſt, vt Elipandus Toletanus Epiſcopus ex ipſis Officijs deprauatis plura acceperit teſtimonia ad ſuam hæreſim aſtruendam, vt conſtat ex Albino Flacco libro aduerſus eumdem Elipandum*. Ergo Officium Miſſæ Mozarabum cùm deprauatum extiterit, non mirum ſi etiam in illud nomen Angeli Vrielis inuexum fuerit. Auctoritas igitur allata ex ea Miſſa, nihil noſtræ Concluſioni officit.

Ad auctoritatem verò allegatam ex Alberto Magno, & Bonauentura eodem modo dicendum eſt, ac diximus de S. Ambroſio. Et circa S. Bonauenturam hoc quoque notandum, quòd in Biblia Pauperum cap. 31. tractat ex profeſſo de Sanctis Angelis, & omnia loca Sacræ Scripturæ, vbi mentio SS. Angelorum fit, adducit; neque tamen aliquid de Vriele, aut de quàm Eccleſia tradat: Eccleſia autem nullam penitùs diuinam auctoritatem his libris attribuit. Ergo.

Reſpondeo ſecundò, ex auctoritate allata S. Ambroſij colligi non poteſt, an iſte Sanctus, pro *Vriele*, intelligere voluerit Vrielem, de quo in quarto Eſdræ, aut Dæmonem hoc nomine item vocatum; nam אוריאל *Vriel*, cùm ſignificet *Ignis Dei*, & Sanctis Spiritibus igne diuino incenſis, & Dæmonibus igne infernali exuſtis attribui poteſt, æquiuocum enim eſt nomen, vt ſupra notauimus, & ex verbis S. Ambroſij appoſitè pro Dæmone videri poſſet, acceptum: cùm ipſe de natura Angelorum in communi tractet, & aſſerat Angelum, id eſt Naturam Angelicam, non eſſe immortalem naturaliter, quòd ſi immortalis appareat quia non moriuntur, id prouenit ex voluntate Dei. Hoc autem, naturæ Angelicę vniuerſaliter conuenit; ideòque commune tam bonis, quàm malis Angelis eſt, Gabrieli, & Vrieli, Angelo ſcilicet ſancto, & Dæmoni. Vriel igitur à S. Ambroſio nominatus pro nomine Dæmonis accipi debet, qui eſt *Ignis Dei*. Dæmones etiam in ſublimiori aëris ſpatio peruagantur, de quibus Crinitus lib. 21. cap. 1. *de honeſta diſciplina*, ex Michaele Pſello: *Primum*, inquit, *Dæmonum genus igneum cenſetur, quòd in ſublimiori aëre peruagari ſolitum eſt*. Ex quibus forſan ignis Pentapoli elapſus eſt, vindice Deo, vt indicat Iſidorus lib. 7. *Originum* cap. 5. cit. vbi ait: *Vriel interpretatur Ignis Dei, ſicut legimus ap-*

omninò indignas esse ; nam in eis multa expressè contra Sacram Scripturam inueniuntur, multa contra Catholicæ Fidei dogmata asseruntur, alia contra bonam Philosophiam, alia denique non pauca inepta, scandalosa, & piorum aurium offensiua passim interferuntur, quorum non omnia, sed tantùm nonnulla hic adducemus, vt ex his, de reliquis, prudens Lector iudicium ferat.

In Primo Raptu.

Asserit Cælum empyreum, & materiam primam creatam fuisse ante omnem diem.

Censura.

Huic sententiæ repugnat illud Exodi cap. 20. v. 11. *Sex diebus fecit Dominus cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt.*

II. Asserit, Prima die creatum fuisse Solem cum suo orbe; & simul quatuor elementa, & omnes alios cælestes orbes, firmamento excepto; porrò firmamentum secunda die creatum.

Censura.

Videtur hæc sententia manifestè falsa, aut enim erat locus firmamenti plenus (ait Bellarminus) aut vacuus antequam firmamentum crearetur; si plenus, quid de illo corpore factum est, quod ibi erat? Si vacuus, quomodo in sermone ad Pharisæos idem Auctor dicit, Vacuum non posse per vllam potentiam dari?

In Secundo Raptu

Asserit, Corpus primi hominis ab Angelis, iussu Dei formatum fuisse, animam verò à Deo inspiratam.

de libris tertij, & quarti Esdræ fit ibi mentio: vndè si alicubi Vrielis meminerit, non ex sua, sed ex aliorum sententia locutus est.

Dices secundò, non solùm nominis Vrielis meminerunt SS. Patres, sed etiam aliorum trium, nempè Iehudielis, Barachielis, & Scealtielis, imò omnia septem nomina istorum Angelorum, Michaelis scilicet, Gabrielis, Raphaelis, Vrielis, Iehudielis, Barachielis, & Scealtielis diuinitùs fuerunt reuelata B. Amadæo viro sanctitate, miraculis, & prophetijs illustri, ergo pro legitimis Angelorum nominibus habenda sunt.

Resp. negando, SS. Patres meminisse aliquando nominum Iehudielis, Barachielis, & Scealtielis, & si meminerunt, pro Sanctis Angelis eos non habuerunt.

Ad reuelationes Amadæi quod attinet, dico illas esse suspectas; nam in Chronica Ord. S. Francisci par. 3. lib. 6. cap. 30. cuius Instituti fuerat Amadæus, multa de illius sanctitate, & reuelationibus habentur, sed circa illius reuelationes ibidem dicitur, eas non extare puras, sed varia à varijs in ijs fuisse addita. In eas Eminentissimus Bellarminus, LVII. doctissimas censuras edidit, quas mmssec. Illustriss. & Reuerendiss. D. F. Hyacinthus Libellus Archiepiscopus Auenionen. iàm S. Pal. Apost. Magister, in sua selectissima, ac numerosa Bibliotheca asseruat, has pro innata sua benignitate dudum mihi communicauerat, quas cùm legissem, adinueni illas nomine Reuelationum

Censura.

Inuertitur naturæ ordo sine necessitate.

III. Asserit, Corpus eiusdem B. Virginis meliùs temperatum, & constitutum fuisse, quàm corpus Adami, aut esse, & omninò æquale fuisse in perfectione Corpori Domini Nostri Iesu Christi.

Censura.

At quis credat, opus, quod ipse Deus immediatè fecit, non fecisse prestantiùs eò, quod opera creaturarum factum esse concedimus?

In Quinto Raptu

Dicit, Nomen Angeli Vriel, significare *bonum consilium.*

Censura.

Si ita est, nouerat linguam Hebraicam Angelus Gabriel, qui ista dictauit.

II. Dicit, Corpus Christi formatum opera Angelorum.

Censura.

Longè aliter docet S. Lucas, & S. Matthæus, imò etiam verus Angelus Gabriel, qui Christi Conceptionem Spiritui S. tribuit.

III. Addit, Corpus Christi formatum ex tribus guttulis sanguinis de corde B. Mariæ acceptis.

Censura.

Non igitur B. Virgo Christum generauit, sicut nec Adam genuit Euam, quamuis de costa ipsius facta fuerit.

IV. Dicit, à Pastore electo (de quo supra) multa addenda esse Euangelio S. Lucæ de Conceptione, Præsentatione, & Assumptione Beatæ Mariæ.

Censura.

At Gen. 2. 7. dicitur; *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.*

In Tertio Raptu

Asserit Euam creatam fuisse die octauo.

Censura.

At Gen. 1. *Creauit Deus hominem &c. masculum, & fœminam creauit eos &c. & factum est vespere, & mane dies sextus.* Præterea, si mulier facta est die octauo, non ergo species humana facta est cum omnibus principijs necessarijs ad propagationem suam die sexto. Quomodo ergo quieuit Deus ab omni opere suo die Sabbathi? Et quomodo verum erit illud Exodi 20. 12. *Sex diebus fecit Deus cœlum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt?*

In Quarto Raptu.

Asserit, Pastorem quendam à Deo electum, quem pollicetur Angelus in Primo ipsius Raptu, iam suo tempore natum, imò adultum fuisse; & satis apertè indicat, futurum Pontificem Maximum post Leonem Decimum immediatè, & addit hunc Pastorem anathema dicturum omnibus, qui non credunt B. Virginem conceptam sine peccato originali.

Censura.

Ex quo euidenter colligitur falsitas Prophetiæ.

II. Asserit, Corpus B. Virginis Mariæ formatum fuisse in vtero B. Annæ ex semine Ioachim opera Angelorum, idque in spatio sex horarum.

fuisse, & Diuinitatem humanitati copulatam.

Censura.

Disiuncta igitur fuit Diuinitas ab humanitate, contra omnium Doctorum sententiam.

In Septimo Raptu.

Dicit, Personas Diuinas constitui per absoluta, non per relationes.

II. Dicit, In Deo non esse generationem, nec spirationem, nec relationes paternitatis, filiationis, & spirationis, sed essentiam vt æquiualet illis omnibus.

III. Dicit, Notionalia esse multò plura, quàm quinque.

IV. Dicit, Tres Personas non esse tres res, sed vnam æquiualentem tribus.

Censura.

Quomodo ergo distinguuntur realiter tres Personæ?

In Octauo Raptu.

Dicit, Multos conceptos Dei amicos, paucos autem vt Io. Baptistam, etiam ante conceptionem purgatos.

Censura.

Num igitur animæ ante conceptionem peccatrices erant? At iste error Origenis est.

II. Dicit, Salome fuisse Patrem vxoris Zebedæi.

Censura.

At Salome fœmina fuit, sic enim Græcè scribitur Σαλώμη. Itaque iste Angelus Gabriel iam neque Græcam linguam tenebat.

III. Dicit, Sanctum Paulum post conuersionem suam antequam iret in Arabiam, venisse ad B. Virginem Ma-

Censura.

Itaque hactenus imperfectum habemus Euangelium.

V. Asserit, B. Virginem vna die perfecisse totum iter, quod est à Nazareth ad domum Elisabeth, quod sex diebus fieri solet.

VI. Dicit, In salutatione B. Mariæ, & Elisabeth, tam ipsius Matres inter se, quàm Infantes in vteris existentes colloquutos familiariter linguam Angelorum, & Infantes præterea ambos ab vtraque Matre conspectos.

VII. Asserit, Christum primo ætatis anno loqui solitum cum Matre, & in infantia multos curasse à languoribus.

VIII. Addit, Christum anno 12. prolixè disputasse cum Doctoribus, ac docuisse Messiam iam venisse, esse Filium Virginis Deum, & hominem, & alia id genus mysteria, ac multos Sacerdotum propterea credidisse in eum.

Censura.

Hæc sunt contra Euangelia, & omnes SS. Patres.

In Sexto Raptu.

Dicit, Non sufficere ad consecrationem Corporis Domini illa verba, *Hoc est Corpus meum*, nisi addantur etiam illa, *Dominus noster*, *Pridie quàm pateretur &c.*

II. Dicit, Christum consecrasse his verbis: *Vertatur panis terrestris in panem cælestem, & cibus corporis in cibum spiritus.*

III. Dicit, In die Resurrectionis Domini animam reunitam corpori

Ex Serm. 2. S. Ioannis Baptistæ

Censuræ.

I. Dicit, Christum, & Mariam venisse ad Ioannem in Carcerem ianuis clausis, & astitisse inuisibiliter dum ei caput amputaretur.

II. Addit, Caput Ioannis præcisum à collo in manibus Christi remansisse, à quo sustentabatur ante decollationem.

III. Addit, Etiam Ioannis animam deductam à Christo vsque ad locum, vnde Sancti Patres conspici poterant, & indè ad eos dimissam.

IV. Dicit, Christum cùm adoraretur à Magis singulis loquutum esse lingua ipsorum.

V. Dicit, Ioannem adhuc viuere in corpore mortali, & tamen videre Deum sicut Angeli vident.

Censura.

At communis sententia est in contrarium, & Polycrates apud Eusebium lib. 5. hist. c. 24. inter Sanctos, qui dormiunt apud Ephesum, numerat Ioannem Euangelistam; & Cælestinus Papa Primus in Epistola ad Concilium Ephesinum, quæ habetur in actis eiusdem Concilij Tom. 2. cap. 14. testatur apud Ephesum haberi S. Ioannis reliquias.

VI. Dicit, B. Virginem mortuam esse cùm Christus moreretur, vt cooperaretur Redemptioni mundi, deinde statim resurrexisse.

Censura.

Quasi non sufficeret Christi mors mundi redemptioni.

VII. Asserit, Non posse plures homines creari, quàm quot de facto creabuntur.

Censura.

Mariam, vt ab illa instrueretur.

Censura.

Repugnat hoc manifestè ipsius D. Pauli verbis ad Galat. 1.

IV. Dicit, B. Virginem obijsse anno 15. à Passione Domini.

Censura.

Falsum conuincitur ex eo, quòd Dionysius Areopagita interfuit, cùm B. Virgo moreretur, & tamen conuersus fuit anno 18. à Passione Domini, vt colligitur ex Actis Apostolorum cap. 15. & 17. & ex Epistola ad Gal. cap. 1.

V. Dicit, Apostolos non reliquisse Iudæam ante annos quindecim cum dimidio à Passione Domini.

Censura.

Repugnat hoc omnibus historijs.

VI. Dicit, Beatam Virginem etiam ante mortem sciuisse omnia præterita, præsentia, & futura. Vidisse etiam mentium cogitationes præsentes, & futuras.

Censura.

Sciebat ergo diem Iudicij, & fallebatur Christus, cùm diceret, *De die illo nemo scit.*

VII. Dicit, B. Virginem post mortem descendisse ad Purgatorium, & illud spoliasse, liberatis omnibus, quos ibi reperit.

Præter istas Censuras in Raptus B. Amadęi ab Eminentissimo Bellarmino confectas: sequuntur nonnullæ aliæ depromptæ ab eodem ex sermone secundo in S. Ioannem Baptistam eiusdem Amadæi, cuius sententiæ non minùs sunt falsæ, quàm superiores. Ex autem sunt.

esse certos, an semper erunt beati, nec etiam an semper erunt; & multò minùs, an damnati semper erunt damnati.

Censura.

Poterat etiam dicere, non esse vere beatos, nec verè immortales.

XIII. Dicit, Deum quando promittit aliquid, vel etiam iurat se aliquid facturum, adhuc tamen posse illud non facere, & homines decipere.

XIV. Dicit, Damnatos, post diem Iudicij non habitaturos in centro terræ, sed in superficie terræ opposita ei, quæ nunc habitatur.

Censura.

Itaque ignorabat Angelus, qui ista reuelabat, Terram nunc vbique coli.

XV. Dicit, Vacuum non posse dari, etiam per Diuinam potentiam.

XVI. Dicit, In creatione Euæ pro illa costa, quam Deus ab Adamo accepit, alteram ei datam fuisse.

Censura.

At Scriptura dicit, *Et reposuit carnem pro ea.*

XVII. Dicit, Igne conflagrationis etiam Corpora Sanctorum cremanda, & purganda.

XVIII. Dicit, Tempore Pastoris electi omnes Religiones ad quatuor tantùm esse reuocandas, id est Basilij, Augustini, Benedicti, & Francisci, vel certè abolendas, quæ ad has adiungi noluerint.

Istę sunt Censuræ ab Eminentissimo Bellarmino super reuelationes, & sermones Amadæi exhibitæ, ex quibus manifestè apparet, quænam sit do-

Censura.

Itaque exhaurirerur tandem infinita Dei potentia.

VIII. Asserit, Aristotelem cum suis Magistris, alijsque Gręcis, & Latinis Philosophis non perijsse, sed in loco tuto degere.

Censura.

Longè aliter scribit S. Hieronymus in Epistola ad Heliodorum, & Theodoretum lib. *de Legibus.*

IX. Dicit, Christum puerulum multa miracula fecisse augendo, vel minuendo, vel poliendo repente ligna, quibus Ioseph indigebat; necnon in momento perficiendo opera Matris.

Censura.

Similia habentur in libro prohibito, de Infantia Saluatoris.

X. Dicit, Deum non esse præsentem secundùm essentiam damnatis hominibus, & rebus sordidis.

Censura.

Vbi est igitur illud; *Cælum, & terram ego impleo?*

XI. Dicit, Eos, qui cum solo peccato originali defuncti sunt, habitaturos post diem iudicij in hac nostra Terra, & habituros omne gaudium spirituale circa visionem Dei, itaut licèt damnum aliquod patiantur, non patiantur tamen pœnam damni.

Censura.

Hęc ipsa fuit hæresis Pelagianorum, apud Augustinum lib. *de hæresibus* cap. 88. & damnata in Concilio Palæstino, teste Augustino Epist. 106. & in Concilio Florentino.

XII. Dicit, Angelos beatos non

Eſt & aliud ignotum nomen in libro זהר *Zohar* Mantuanæ editionis ſect. בראשית *Bereſcith* pag. 20. his quatuor characteribus exaratum מצפץ *Matzpàtz*, quod hic explicare lubet.

Solent Cabaliſtæ Alphabeti Hebraici literas, varijs reuolutionibus, & combinationibus inter ſe commutare, quas צירוף *Tzirùph* vocant; ſolemnis tamen eſt illa, quà א in ת; ב in ש; ג in ר, & cæteræ permutantur hoc modo.

doctrina, quæ in illis continetur, & quiſnam fuerit Angelus iſte Gabriel, qui illas reuelauit, cùm nec linguam Hebraicam ſciret, neque Græcam. Fuit tamen totus addictus ſententijs, ac doctrinę Scoti, ita vt vir grauis dixerit aliquando (vt refert Cornelius à Lapide in c. 1. Apocal.) *Angelus B. Amadæi fuit Scotiſta*. Non igitur ſuper hiſce reuelationibus fundanda eſt aliqua doctrina, aut ſententia, nec illis fidendum.

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת
ת ש ר ק צ פ ע ס נ מ ל כ י ט ח ז ו ה ד ג ב א

י ה ו ה
מ צ פ ץ

Modi autem Cabalici, quibus permutari inter ſe literæ Hebraicæ ſolent, apparent ex hac Tabella.

Idcircò *Ath Baſc* communiter nuncupatur. Igitur hoc nomen מצפץ *Matzpàtz* ſubſtituitur loco nominis Dei Tetragrammaton יהוה. Litera quippè י *Iod* in מ *Mem*; ה *He* in צ *Tzade*; ו *Vau* in פ *Pe*; & ה *He* in ץ *Tzade* permutantur.

Ta-

I. Tabula צירוף Tziruphica *Cabalistica combinationum Alphabeti Hebraici.*

XI	X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I	Nom. Alphab.
כל	ים	טן	חס	זע	וף	הץ	דק	גר	בש	את	1 *Eth Basc*
לם	כן	יס	טע	חף	זץ	וק	הר	דש	גת	אב	2 *Au Ghath*
מן	לס	כע	יף	טץ	חק	זר	וש	הת	דב	אג	3 *Agh Dàu*
נס	מע	לף	כץ	יק	טר	חש	זת	וב	הג	אד	4 *Ad Hàg*
סע	נף	מץ	לק	כר	יש	טת	חב	זג	וד	אה	5 *Aha Vad*
עף	סץ	נק	מר	לש	כת	יב	טג	חד	זה	או	6 *Au Ze*
פץ	עק	סר	נש	מת	לב	כג	יד	טה	חו	אז	7 *Az Chau*
צק	פר	עש	סת	נב	מג	לד	כה	יו	טז	אח	8 *Ach Ttz*
קר	צש	פת	עב	סג	נד	מה	לו	כז	יח	אט	9 *Att Iach*
רש	קת	צב	פג	עד	סה	נו	מז	לח	כט	אי	10 *Ai Catt*
שת	רב	קג	צד	פה	עו	סז	נח	מט	לי	אך	11 *Ach Li*
תב	שג	רד	קה	צו	פז	עח	סט	ני	מך	אל	12 *Al Mach*
בג	תד	שה	רו	קז	צח	פט	עי	סך	נל	אם	13 *Im Nal*
גד	בה	תו	שז	רח	קט	צי	פך	על	סם	אן	14 *En Sam*
דה	גו	בז	תח	שט	רי	קך	צל	פם	ען	אס	15 *As An*
הו	דז	גח	בט	תי	שך	רל	קם	צן	פס	אע	16 *Aah Pas*
וז	הח	דט	גי	בך	תל	שם	רן	קס	צע	אף	17 *Aph Tzaah*
זח	וט	הי	דך	גל	בם	תן	שס	רע	קף	אץ	18 *Atz Kaph*
חט	זי	וך	הל	דם	גן	בס	תע	שף	רץ	אק	19 *Ak Ratz*
טי	חך	זל	ום	הן	דס	גע	בף	תץ	שק	אר	20 *Ar Sciak*
יך	טל	חם	זן	וס	הע	דף	גץ	בק	תר	אש	21 *Asc Thàr*

alij paulo aliter vt Blasius Vigenerius, & Cl. V. Athanasius Kircherius in Oedipo Ægyptiaco Class. V. Cabal. Hebr. pag. 249. illam hoc modo disponunt.

Vbi in Primo Alphabeto cernitur hoc צירוף *Tzirùph*, seù *Permutatio* literarum אתבש *Eth Basc*. Cæterùm hæc Tabella est composita secundùm naturalem ordinem literarum;

II. *Tabula* צירוף *TZirùph Cabalistarum*.

XI	X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I	Nom. Alphab.
כמ	ינ	טס	חע	זפ	וצ	הק	דר	גש	בת	אל	1 *Albath*
למ	כנ	יס	טע	חפ	זצ	וק	הר	דש	גת	אב	2 *Abgath*
כמ	לנ	כס	יע	טפ	חצ	זק	ור	הש	דת	אג	3 *Agdath*
מנ	לס	כע	יפ	טצ	חק	זר	וש	הת	בג	אד	4 *Adbag*
גנ	מס	לע	כפ	יצ	טק	חר	זש	ות	בד	אה	5 *Abbad*
נס	מע.	לף	כצ	יק	טר	חש	זת	גד	בה	או	6 *Aubah*
רס	נע	מף	לצ	כק	יר·	טש	דת	גה	בו	אז	7 *Azbu*
סע	נפ	מצ	לק	כר	יש	טת	דה	גו	בז	אח	8 *Achbaz*
הע	ספ	נצ	מק	לר	כש	ית	דו	גז	בח	אט	9 *Atbach*
עפ	סצ	נק	מר	לש	כת	הו	דז	גח	בט	אי	10 *Aibath*
ופ	עצ	סק	נר	מש	לת	הז	דח	גט	בי	אכ	11 *Achbi*
פצ	עק	סר	נש	מת	וז	הח	דט	גי	בכ	אל	12 *Albach*
זצ	פק	ער	סש	נת	וח	הט	די	גכ	בל	אם	13 *Ambal*
צק	פר	עש	סת	זח	וט	הי	דכ	גל	במ	אנ	14 *Anbam*
חק	צר	פש	עת	זט	וי	הכ	דל	גמ	בנ	אס	15 *Asban*
קר	צש	פת	חט	זי	וכ	הל	דמ	גנ	בס	אע	16 *Aighbas*
טר	קש	טת	חי	זכ	ול	המ	דנ	גס	בע	אפ	17 *Afbangh*
רש	קת	טי	חכ	זל	ומ	הנ	דס	גע	בפ	אצ	18 *Atsbaph*
יש	רת	טכ	חל	זמ	ונ	הס	דע	גפ	בצ	אק	19 *Aqbats*
שת	יכ	טל	חמ	זנ	וס	הע	דפ	גצ	בק	אר	20 *Arbag*
כת	יל	טמ	חנ	זס	וע	הפ	דצ	נק	בר	אש	21 *Ascbar*
כל	ימ	טנ	חס	זע	ופ	הצ	דק	גר	בש	את	22 *Athbasc*

Ir-

אל

Alphabeti , vbi pro prima litera ponitur ג *Ghimel*, ſicut & ר *Reſc*, ה *He*, ו *Van*, ז *Zain*, ח *Cheth*, ט *Teth*, י *Iod*, & ש *Scin* in ſequentibus Alphabetis eiuſdem cellulæ. Sed vt vt res ſit, attamē hęc Tabula approbatur ab omnibus Cabaliſtis cum R. Ioſepho גיגאטילה Gigatella, vt videre eſt in Codice mſc. Biblioth. Vaticanæ Papyr. in 4. ſub num. 219. pag. 15. vbi de צירוף *Tziruph*, & varijs literarum combinationibus agitur. Raro tamen his *Tzeruphim* vtuntur Cabalici, niſi forſan in occultioribus, & ſacratioribus ab eis exiſtimatis myſterijs; communior tamen eſt vſus vltimi Alphabeti את בש *Eth baſc*, quo etiam ſecundùm Iudæorum mentem vſi ſunt Prophetę, & præſertim Ieremias cap. 25. 26. Et Rex ששך *Seſàch* id eſt בבל *Babel*, de quo videndus eſt S. Hieronymus in *Comment. ſuper cap. cit.*, & nos infra in *Ioſeph Gigatella*.

Itaque præter combinationes in I. Tabula annotatas, aliæ fieri poſſunt coniugationes literarum, quas in ſupplemento primæ iſtius Tabulæ exhibemus, vt hic cernitur.

Irregularia ſunt iſta Alphabeta Cabalica, non enim æquo ordine, ac ſtabili literarum permutatione procedunt, de quibus vnum aut alterum exemplum aſſignabimus. Secundum Alphabetum ordinatim procedit, in prima cellula ב *Beth* aſſociatur primæ literæ, nempè א *Aleph*. In ſecunda cellula, prima litera eſt ג *Ghimel*, in tertia ד *Daleth* &c. In vndecima eſt ל *Lamed*, cui additur litera ſubſequens מ *Mem*, & ſic retrocedendo in decima cellula ſequitur נ *Nun*, in nona ס *Samech*, & ſic procedendo vſque ad ſecundam cellulam vbi terminatur litera ת *Thàu*. Idem ordo ſeruatur in tertio Alphabeto, ſed in vndecima cellula loco literæ מ *Mem* ponitur ב *Beth*, cui aſſociatur מ *Mem*, & retrorſum procedendo, ſequitur per ordinem נ *Nun* &c. Item in quarto Alphabeto, in ſecunda cellula prima litera ſecundùm ſeriem naturalem debebat eſſe ה *He*, ponitur ב *Beth*, quod continuatur in cæteris Alphabetis vſque in finem. Non minor irregularitas obſeruatur in vndecima cellula quinti

Supplementum Primæ Tabulæ combinationum literarum.

X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I	.
כם	ין	טס	חע	זף	וץ	הק	דר	גש	בת	2
לן	כם	יע	טף	חץ	זק	ור	הש	דת	גב	3
מס	לע	כף	יץ	טק	חר	זש	ות	הב	דג	4
נע	מף	לץ	כק	יר	טש	חת	זב	וג	הד	5
סף	נץ	מק	לר	כש	ית	טב	חג	זד	וה	6
עץ	סק	נר	מש	לת	כב	יג	טד	חה	זו	7
פק	ער	סש	נת	מב	לג	כד	יה	טו	חז	8
צר	פש	עת	סב	נג	מד	לה	כו	יז	טח	9
קש	צת	פב	עג	סד	נה	מו	לז	כח	יט	10
רת	קב	צג	פד	עה	סו	נז	מח	לט	כי	11
		קד	צה	פו	עז	סח	נט	מי	לך	12
			קו	צז	פח	עט	סי	נך	מל	13
				קח	צט	פי	עך	סל	נם	14
					קי	צך	פל	עם	סן	15
						קל	צם	פן	עם	16
							קן	צס	פע	17
								קע	צף	18
									קץ	19

In Talmude non raro referuntur quædam nomina, quorum etymon, si spectetur, nihil in se mali inuolui existimares, attamen ex eorum vsu, Dæmonum esse nomina manifestè apparet, & vsus ipse superstitiosus, & Idololatricus esse deprehenditur, ex ijs nonnulla in medium proferemus.

In מסכת עבודה זרה *Massècheth auodà zarà*, Cod. *de Idololatria*, cap. 1. לפני אידיהן pag. 12. b. circa medium legitur:

תנו רבנן לא ישתה אדם מים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה סכנת שברירי ואי צחי מאי תקנתיה אי איכא איניש אחרינא בהדיה לית־ריה ולימא ליה צחינא מיא ואי לא נקרקש בכנתמי אתצבא וגימא יאיהו לנפשית פלניא בר פלניתא אמר לך אימי אורתך משברירי שברירי ברירי רירי רי וכו׳

Docent Magistri nostri; Non bibat homo aquas in nocte, & si biberit, sanguis eius super caput ipsius (reuertetur) & hoc propter periculum. Quale periculum? Ob periculum שברירי *SCIAVRIRI. Et si sitierit, quid opus facto? Si ibi alter simul aderit, dicat ei. Sitio aquas. Et si nullus aderit, dicat apud semetipsum. N. fili N. dicit tibi mater mea, Caue à* שברירי *SCIAVRIRI.* שברירי *SCIAVRIRI,* ברירי *BERIRI,* רירי *RIRI,* רי *RI,* י *I. &c.*

SCIAVRIRI est nomen Dæmonis, teste Scoliaste hic

שברירי שד הממונה על מכת סנורים

SCIAVRIRI Dæmon (est) Præfectus super plaga scotomatum, seù oculorum fatuitatibus, quas vertigines communiter vocamus; nam vbi Hebræus legit Gen. 19. 11. בסנורים *Basanuerim In cœcitatibus*, Chaldæus legit בשברירייא *Besciawriraià In scotomatibus*. Existimant enim superstitiosi isti Talmudici, & docent non debere hominem aquas de nocte bibere, quia incidet in scotomatis infirmitatem, capitis vertiginem, & oculorum cœcitatem, cui remediū adhibere existimant, si recursum ad Dæmonē habeant. Scribunt enim Magico quodam modo hoc nomen שברירי & sicut, vt hic cernitur, litera vna gradatim minuitur, ita gradatim singulis diebus infirmitas hæc minui credunt, quousque in nihilum abeat.

ש ב ר י ר י
ב ר י ר י
ר י ר י
י ר י
ר י
י

Huius שברירי *Sciauriri* fit mentio etiam Cod. *Pesachim* cap. 10. pag. 112. circa med. vbi hæc aquæ de nocte potatio restringitur ne fiat

מן הנהרות ולא מן האגמים׃

De aquis fluminum, & stagnorum.

Quid simile Magicum amuletum habetur apud Cornelium Agrippam lib. 3. cap. 11. in nomine *Abracadabra*, refertur, & affertur ab Athanasio Kirchero in Oedipo Ægypt. Class. XI. Magiæ Hieroglyph. cap. 6. cuius elementa in triangulum reducta, & paulatim diminuta, quousque ad vnicum *A* deueniatur, eo-

danda esse Samaeli (Dæmoni) in die expiationum , vt eius oculi hebetes reddantur, ne delicta Israelis videre, ac eos coram Deo accusare possit, כי השחד יעור פקחים *quoniam munus excæcat videntes*, aiunt ex Exod. 23. 8. Legitur hæc stulta doctrina in עקדת יצחק *Akedàth* Isaaci Aramę sect. אחרי מות p. mihi 173. col. 3. paulò ante med. & in libro כפתור ופרח *Caphtòr vpèrach*, מאמר מ״ב *Maàmar* 42. pag. 71. in hunc modum.

אמר סמאל לפני הקב״ה רבש״ע נתת לי רשות על כל העולם ועל ישראל לא נתת לי רשות אל״ הרי לך רשות עליהם ביום הכפורים אם יש בהם חטא ; ואם לא אין לך רשות עליהם . ולפיכך היו נותנין לו שוחד בי״ב וכו׳ ;

Dixit Samael (Dæmon) *coram Deo sancto benedicto , Domine mundi ; dedisti mihi potestatem super vniuersum mundum , & super Israelem non dedisti mihi potestatem. Respondit ei , sit tibi potestas in illos in die expiationum , si tamen in illis peccatum inueneris , sin minus , nullam potestatem in illos habebis. Idcirò munera dant* (Samaeli) *in die expiationum &c.* Ex hac doctrina ortum est illud commune effatum תנו שוחד לסמאל *Thenù sciòchad leSamaèl, Date munus Samaeli.*

At dicet nonnemo , סמאל Samael non est Dæmon, sed Angelus ; Angelos enim hospitio recipere, mensas illis parare , cibaria , & alia munera exhibere , non videtur illicitum, cùm hæc omnia Abraham fecerit Gen. 18. 4. 5. Ergo.

Resp. *Samaèl* est Spiritus immundus , nequam, imò est ipsemet שטן *Satan* ; dem pacto , sed sine vllo prorsùs rationis munimine , infirmitates diminui docent isti vesani homines.

A B R A C A D A B R A
A B R A C A D A B R
A B R A C A D A B
A B R A C A D A
A B R A C A D
A B R A C A
A B R A C
A B R A
A B R
A B
A

Ex his, quæ de שבריירי *Sciauriri* ex Talmude habuimus , euidentissimè patet, Hebręos , Dæmones pro bonis Angelis habere , eosdem expressè inuocare , illis cultus exhibere , ac Idololatriam committere , quæ species superstitionis est , ex S. Thoma 2. 2. q. 92. a. 1.

Dices , Hebræos docere hunc שבריירי *Sciauriri* esse שד *Sciéd Dæmonem* ; ergo nos eos calumniari , dum illis imponimus malos pro bonis Angelis venerari .

Resp. Ergo malos pro malis venerantur . Et hoc est quod dicimus , eos malos Angelos , seù Dæmones venerari ; siuè enim eos pro bonis , siuè pro malis Angelis venerentur , cùm Dęmones colant , semper Idololatriam committere conuincuntur . Quòd colant , & inuocent , patet ex inuocatione allata in שבריירי *Sciauriri* ; & clariùs manifestatur in פרקי ר׳ אליעזר *Pirkè R. Eliezer* cap. 46. pag. 42. col. 2. in fin. vbi docetur munera

de ipse Auctor post verba ipsius R. Eliezeris, ex suo subiungit -

יורה בבירור שכבר הוא ראוי שיהיו תחת ממשלת השטן הזה תמיד אם ימצא בהם עון ביום הכפורים וכו׳ ׃

Manifestè ostendit iam conueniens esse, quòd sint iugiter sub potestate istius Satan, si in eis inuenta fuerit iniquitas in die expiationis. Ergo Satan est idem cum Samaele.

Sed regeres, Nos non benè percepisse sensum sententiæ R. Eliezeris, ipse siquidem vult, vt in die expiationum fiant ea opera bona, quæ à Scriptùra, & à Rabbinis eo die fieri jubentur, vt sint Israelitæ puri, & mundi sicut sunt Angeli Dei, & ideò sequitur R. Eliezer loco supra cit.

ולפיכך היו נותנין לו שחד ביום הכפורים של גורל אחר לעזאזל גורלו של הקדוש ברוך הוא לקרבן עולה וגורלו של עזאזל לחטאת וכל עונות׳ עליו של׳ ונשא השעיר וגו׳ ׃ ראה סמאל שלא נמצא בישראל ביום הכפורים חטא אמר לפניו רבונו של עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחפי רגל אף ישראל יחפי רגל ביום הכפורים ׃ מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל נקיים ביה״כ׳ מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כך ישראל ביה״כ והקב״ה שומע עדותן מן המקטרגין ומכפר עליהם ׃

Idcircò dant ei (Samaeli) *munus in die expiationum*, S. D. Leuit. c. 16.8. *Sortem alteram Azazelo. Sors Dei Sancti benedicti in Sacrificium holocausti, & sors Azazeli pro peccato, & omnia peccata eorum super illum*, S. D. ibid. v. 22. *Et portabit hircus super se omnes iniquitates eorum, &c. Vidit Samael quòd in die expiationum non in-*

tan; nam Cod. יומא *Iomà* cap. 1. pagina 20. circa princip. in Talmude, probatur Satan habere potestatem in Israelem vnico tantùm die in toto anno, nempè in die expiationum, quod colligere existimant ex nomine ipso השטן *Satàn*, quo in numerum resoluto conficit numerum dierum totius anni (vno excepto) hoc est 364. vt detur intelligi, Dæmonem, seù Satan, siuè Samaelem ex 365. diebus anni solummodo die expiationum in Israelem habere potestatem, reliquis verò 364. diebus in vniuersum Orbem. Sic enim ibi legitur -

אמר רמי בר חמא השטן בגימטריא תלת מאה ושיתין וארבע הוי תלת מאה ויתין וארבע׳ יומי אית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכפורי לית ליה רשותא לאסטוני ׃

Dixit Ramè Bar Chamà השטן *Satan numericè* (conficit summam) 364. *istis trecentis sexaginta quatuor diebus habet potestatem obsistendi: & in die expiationum habet facultatem accusandi.* Eadem igitur facultas tribuitur Samaeli, ac Satanæ, ergo Samael est Satan; hoc fortassis, non benè concluderetur, nisi accederet auctoritas R. Isaaci Aramæ in עקדת *Akedàth* loco supra cit. vbi per extensum refert sententiam R. Eliezer ex suis *Perakim* cap. 46. de quærimonia Samaelis coram Deo, eo quia potestatem non habeat supra Israelem. Qua de re Deus concessit illi facultatem etiam supra Israelem, sed vnico tantùm die expiationis, si eo die peccatum in illis inuentum fuerit. Vn-

danda esse Samaeli (Dæmoni) in die expiationum; vt eius oculi hebetes reddantur, ne delicta Israelis videre, ac eos coram Deo accusare possit, כי השחד יעור פקחים *quoniam munus excæcat videntes*, aiunt ex Exod. 23. 8. Legitur hæc stulta doctrina in עקדת יצחק *Akedàth* Isaaci Aramę sect. אחרי מות p. mihi 173. col. 3. paulò ante med. & in libro כפתר ופרח *Caphtòr vpèrach*, מאמר מ״ב *Maàmar* 42. pag. 71. in hunc modum.

אמר סמאל לפני הקב״ה רבש״ע נתת לי רשות
על כל העולם ועל ישראל לא. נתת לי רשות א״ל
הרי לך רשות עליהם ביום הכפורים אם יש בהם
חטא ; ואם לא אין לך רשות עליהם . ולפיכך היו
נותנין לו שוחד ביה״כ וכו׳.

Dixit Samael (Dæmon) *coram Deo sancto benedicto, Domine mundi, dedisti mihi potestatem super vniuersum mundum, & super Israelem non dedisti mihi potestatem. Respondit ei, sit tibi potestas in illos in die expiationum, si tamen in illis peccatum inueneris, sin minus, nullam potestatem in illos habebis. Idcirco munera dant* (Samaeli) *in die expiationum &c.* Ex hac doctrina ortum est illud commune effatum תנו שוחד לסמאל *Thenù sciòchad leSamaèl, Date munus Samaeli.*

At dicet nonnemo, סמאל Samael non est Dæmon, sed Angelus; Angelos enim hospitio recipere, mensas illis parare, cibaria, & alia munera exhibere, non videtur illicitum, cùm hæc omnia Abraham fecerit Gen. 18. 4. 5. Ergo.

Resp. *Samaèl* est Spiritus immundus, nequam, imò est ipsemet שטן *Satan*; dem pacto, sed sine vllo prorsùs rationis munimine, infirmitates diminui docent isti vesani homines.

A B R A C A D A B R A
A B R A C A D A B R
A B R A C A D A B
A B R A C A D A
A B R A C A D
A B R A C A
A B R A C
A B R A
A B R
A B
A

Ex his, quæ de שברירי *Sciaurirì* ex Talmude habuimus, euidentissimè patet, Hebręos, Dæmones pro bonis Angelis habere, eosdem expresse inuocare, illis cultus exhibere, ac Idololatriam committere, quæ species superstitionis est, ex S. Thoma 2. 2. q. 92. a. 1.

Dices, Hebræos docere hunc שברירי *Sciaurirì* esse שד *Scièd Dæmonem*; ergo nos eos calumniari, dum illis imponimus malos pro bonis Angelis venerari.

Resp. Ergo malos pro malis venerantur. Et hoc est quod dicimus, eos malos Angelos, seù Dæmones venerari; siuè enim eos pro bonis, siuè pro malis Angelis venerentur, cùm Dęmones colant, semper Idololatriam committere conuincuntur. Quòd colant, & inuocent, patet ex inuocatione allata in שברירי *Sciaurirì*; & clariùs manifestatur in פרקי ר׳ אליעזר *Pirkè R. Eliezer* cap. 46. pag. 42. col. 2. in fin. vbi docetur munera

de ipse Auctor post verba ipsius R. Eliezeris, ex suo subiungit -

יורה בבירור שכבר הוא ראוי שיהיו תחת ממשלת השטן הוה תמיד אם ימצא בהם עון ביום הכפורים וכו׳ ;

Manifestè ostendit iam conueniens esse, quòd sint iugiter sub potestate istius Satan, si in eis inuenta fuerit iniquitas in die expiationis. Ergo Satan est idem cum Samaele.

Sed regeres, Nos non benè percepisse sensum sententiæ R. Eliezeris, ipse siquidem vult, vt in die expiationum fiant ea opera bona, quæ à Scriptura, & à Rabbinis eo die fieri iubentur, vt sint Israelitæ puri, & mundi sicut sunt Angeli Dei, & ideò sequitur R. Eliezer loco supra cit.

ולפיכך היו נותנין לו שחר ביום הכפורים של גורל אחד לעואזל גורלו של הקדוש ברוך הוא לקרבן עולה וגורלו של עואזל לחטאת וכל עונות׳ עליו שנ׳ ונשא השעיר וגו׳ ; ראה סמאל שלא נמצא בישראל ביום הכפורים חטא אמר לפניו רבונו של עולם יש לך עם אחד כארץ כמלאכ׳ השרת מה מלאכי השרת יחפי רגל אף ישראל יחפי רגל ביום הכפורים ; מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל נקיים כ״ה׳ . מה מלאכי השרת שלום מתוך ביניהם כן ישראל כ״ה והקב״ה שומע עדותן מן המקטרגין ומכפר עליהם ;

Idcircò dant ei (Samaeli) munus in die expiationum, S. D. Leuit. c. 16. 8. *Sortem alteram Azazelo. Sors Dei Sancti benedicti in Sacrificium holocausti, & sors Azazeli pro peccato, & omnia peccata eorum super illum*, S. D. ibid. v. 22. *Et portabit hircus super se omnes iniquitates eorum, &c. Vidit Samael quòd in die expiationum non in-*

tan; nam Cod. יומא *Iomà* cap. 1. pagina 20. circa princip. in Talmude, probatur Satan habere potestatem in Israelem vnico tantùm die in toto anno, nempè in die expiationum, quod colligere existimant ex nomine ipso השטן *Satan*, quo in numerum resoluto conficit numerum dierum totius anni (vno excepto) hoc est 364. vt detur intelligi, Dæmonem, seù Satan, siuè Samaelem ex 365. diebus anni solummodo die expiationum in Israelem habere potestatem, reliquis verò 364. diebus in vniuersum Orbem. Sic enim ibi legitur -

אמר רמי בר חמא השטן בגימטריא תלת מאה ושיתין וארבע הוי תלת מאה ויתין וארבע׳ יומי אית ליה רשותא לאסטיני ביומא דכפורי לית ליה רשותא לאסטוני ;

Dixit Ramè Bar Chamà השטן; *Satan numericè* (conficit summam) *364. istis trecentis sexaginta quatuor diebus habet potestatem obsistendi: & in die expiationum habet facultatem accusandi.* Eadem igitur facultas tribuitur Samaeli, ac Satanæ, ergo Samael est Satan; hoc fortassis, non benè concluderetur, nisi accederet auctoritas R. Isaaci Aramæ in עקדת *Akedàth* loco supra cit. vbi per extensum refert sententiam R. Eliezer ex suis *Perakim* cap. 46. de quærimonia Samaelis coram Deo, eo quia potestatem non habeat supra Israelem. Qua de re Deus concessit illi facultatem etiam supra Israelem, sed vnico tantùm die expiationis, si eo die peccatum in illis inuentum fuerit. Vn-

chad enim est vox, quæ *munus* significat, & in malam partem, semper & vbique sumitur, quia vel datur vt persona corrumpetur, vel vt à recto iudicio, ac iustitia declinet; & peruerso donatori vniatur; quod & ipsa vox videtur indicare, cuius etymon explicatur in Cod. כתובות *Chetubòth De contract. dot.* c. 1 3. שני דייני pag. 105. b. מאי שוחד *Quid est sciòchad?* שהוא חד *Quod facit* חד *Chàd Vnum*. Si igitur Satan, seù Samael munus recipit ab Hebræis, vnus fit cum eis, ergo Hebræi & Satan vnum sunt, iste per superbiam Diabolus, illi, operationibus, & peruersis doctrinis. Ergo intelligunt Iudæi danda esse munera Samaeli, hoc est, orandum esse Dæmonem, laudandum; & deprecandum, vt opera bona Iudæorum coram Deo referat, & ita יעוור עיני השטן *Ieauèr enè hassatàn Excæcantur oculi Satan*, vt dicitur in libro כפתור ופרח *Caphthòr Vpèrach*, *Maàmar* 42. pag. 71. b. Sic cœci isti homines Deum viuentem, & videntem cœcum faciunt, quasi ipse non videat iniquitates ipsorum nisi mediante Dæmone; & Satan ipsum ex Aduersario Procuratorem faciunt contra regulam Iuris Talmudici Codice ר״ה *Rose basciana* פרק ראוהו בית דין cap. 3. שאין קטיגור נעשה סניגור *Quia Accusator non fit Procurator*. Sed Angelus Custos Iudaici populi videns peruersitatem ipsorum, & duritiam cordis, eos coram Domino accusabit, & ex Aduocato fiet Accusator. secundùm quòd ipsi Talmudistæ permittunt, Cod. קדושין *Kidduscin*, cap.

inuenitur peccatum in Israele, dicit coram Domino, Domine Vniuersorum, populum vnum in terris habes similem Angelis ministerij; nam sicut Angeli ministerij nudatos pedes habent, ita & Israel discalceati (incedunt) *in die expiationum, & sicut Angeli ministerij puri sunt ab omnibus peccatis, etiam Israeliticus* (populus) *purus est in die expiationum, & quemadmodum Angeli ministerij pacem inter se & concordiam seruant, ita quoque Israel facit in die expiationum. Deus sanctus benedictus has iustificationes ab Aduersario* (Diabolo) *audiens, statim propitiatur iniquitatibus* (Hebræorum).

Resp. Iudæos non intelligere seipsos, quid mirum si non intelligant Scripturam? Hircus עזאזל *Azazel*, seù *emissarius*, in quem peccata populi per Pontificem imponebantur, & quasi piaculum populi in desertum detrudebatur, in signum, quòd Deus iam propitiatus esset peccatis populi, Dæmoni non dabatur in munus; vnde adagium, *Date munera Samaeli*; intelligi non potest de hoc Capro emissario, alioquin Deus iussisset sacrificare Dæmoni, quod blasphemum est dicere; quamuis Talmudistæ forsan hoc admitterent, cùm de Deo multa indigna, & blasphema proferant. Munera igitur, quæ, ex sententia Iudæorum, danda sunt Samaeli, seù Dæmoni, intelligenda sunt ea, de quibus Sapiens cap. 17. 23. Prou. ait, שחד מחיק רשע יקח *Munus è sinu* (id est ex ea regione vbi cor latet) *impius accipiet*. שוחד *Sciò-*

per sunt Angeli, cùm istud non naturæ, sed officij sit nomen, vnde Psal. 104. 4. עשה מלאכיו רוחות *Qui facit Angelos suos Spiritus. Ac si apertè dicat* (inquit D. Gregorius hom. 34. in Euang.) *Qui eos, quos semper habet Spiritus: etiam cùm voluerit Angelos facit.* Iis siquidem datum est gloriam Domini reuelata facie speculari, & à claritate in claritatem transire. Hos triplici luce fulgere, ternaque pulchritudine decorari; naturę scilicet, gratiæ, & gloriæ. Simplices quoque & incorporeos eos esse, (vt diximus) quamquam, si infinitæ Diuinæ perfectioni illorum perfectio & simplicitas, ac Dei simplicissimæ substantię conferatur, alicui mixtioni, & materiæi quodammodo obnoxij appareant. Quo in sensu accipienda sunt verba quorundam SS. Patrum, qui materiam quandam Angelis tribuunt, non verò adstipulari eos erroribus Hebræorum, qui pro veris, & certis dogmatibus statuunt.

Primò, Angelos esse corporeos, ac materiales, nam alis eos esse instructos, ac varijs formis indutos, v. g. Hominum, Boum, Aquilarum, & Leonum.

Secundò, Peccatis carnalibus eos fœdari, de ijs namque intelligi volunt illud Genes. 6. 2. *Videntes filij Dei filias hominum* &c. affirmantque è cælo delapsos in terram, cum mulieribus peccasse, vt infra dicetur.

Tertiò, ex eisdem Angelis quosdam in dies nasci, quosdam mori, vt ostendemus.

An-

cap. 1. האשה pag. 5. paulò post princip. סניגור יעשה קטיגור *Savighòr ieasse Kattigòr, Aduocatus potest fieri Accusator.* Sed אוי לו למי שנעשה סניגורו קטיגורו *Væ illi cuius Aduocatus fit Accusator. Vaijkrà Rabbà* פרר אמור sect. 30. pag. 200. col. 4. in princ. editionis Amsterlodamensis cum commento.

Alia, quæ consequenter deduci possent ex allatis sententijs contra Iudæos, sapienti Lectori relinquimus deducenda.

Quæres, Cùm promiscuè Iudæi bonos, & malos Angelos consueuerint inuocare & munera offerre, quale igitur discrimen inter vtrunque constituunt? Suntne ambo eiusdem naturæ & originis? Suntne simplices Spiritus, aut aliqua materiali entitate permixtæ substantiæ? In summa Quæritur, Quid sentiant Iudæi de Angelis, & Dæmonibus?

Resp. Duplex hic proponitur quęstio, vna de Angelis, altera de Dæmonibus, vtramque duplici dissertatione breuiter absoluemus.

Breuis dissertatio de Angelis secundùm Hebræos.

ANgeli secundùm Catholicam veritatem, sunt beati illi Spiritus, qui incorporeæ substantiæ, & inuisibiles cùm sint, simplices item, proprietate tamen naturæ finitæ. Simul omnes initio ex nihilo creati, incorruptibiles, intelligentia verò, & voluntate præditi. Dei Creatoris sui assistentes, & administri. Spiritus itaque semper sunt, non tamen sem-

Angelos esse corporeos, & materiales colligere credunt Iudæi ex diuersis locis Sacræ Scripturæ, quibus corpora attribui videntur, vt figura humana alata *Cherubinis* Exodi 25. 20. 1. Reg. 6. 23. *Seraphinis* Isai. 6. 2. non intelligentes per huiusmodi figuras humanas alatas significari Angelorum motum velocissimum esse; & perpetuò promptos atque celeres in exequendis Dei mandatis existere. Bouis verò, Leonis, Aquilæ, & Hominis figura pinguntur ab Ezechiele cap. 1. 7. ad notandum præsentem affectum in Boue, fortitudinem in Leone, velocitatem in Aquila, & prudentiam in Homine, quæ omnia metaphoricè Angelis attribuuntur; sicut etiam dicendum est, quando describuntur sub rebus inanimatis, vt sub igne Exod. 3. 2. Curru igneo, equis igneis 2. Reg. 2. 11. vel sub alijs animalibus.

Iudæi verò, quibus ne putrescerent, animam pro sale datam esse videtur, si dicere liceret, vt aliquando fertur dixisse Chrysippus de pecude, qua nihil genuit natura fœcundiùs, sue inquam. Materiales isti homines materialiter omnia spiritualia intelligunt. In Talmude Codice חגיגה *Chaghighà*, cap. 2. אין דורשין *En Dorescin* pag. 13. b. circa med. materialem quendam Angelum, & immanis magnitudinis nomine *Sandalphon* hoc modo describunt -

אמר רבי אלשר מלאך אחר שהוא עומד בארץ וראשו מגיע אצל החיות במתניתא תנא סנדלפון שמו הגבוה מחבירו מהלך חמש מאות שנה ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו וכו׳ ממקומו מבלל דמקומו ליכא דידע לית דאמר שם אתגא ואזל ויתיב ברישיה ׃

Dixit R. Eleazar, Quidam Angelus manet in terra, & caput eius pertingit iuxta animalia (Currus Dei) *In Baraithà traditur, quòd Vocetur* סנדלפון *Sandalphòn, & est excelsior socio suo itinere quingentorum annorum, stat retrò secus Currum* (Dei) *& ligat Coronulas Creatori suo &c.*

Non materiales tantùm sunt Angeli materialium Hebræorum, sed vt deteriores conditione ipsismet Hebræis sint, ab eis vinci in Canticis recitandis docent, neque ea cantare posse in cælis, donec Iudæi cantauerint in terris. Hæc in Cod. חולין *Cholìn* cap. 7. גיד הנשה *Ghid hannèsce* pag. 91. b. post medium, ita leguntur -

שלש כתות של מלאכי השרת אומרות שירה בכל יום אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש יהוה צבאות מתיביה חביבין ישראל לפני הקב״ה יותר ממלאכי השרת שישראל אומרים שירה בכל שעה ומלאכי השרת אין אומרי׳ שירה אלא פעם אחת ביום ואמרי לה פעם אחת בשבת ואמרי לה פעם אחת בחדש ואמרי לה פעם אחת בשנה ואמרי לה פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעם אחת ביובל ואמרי לה פעם אחת בעולם וישראל מזכירין את השם אחר שתי תבות שנאמר שמע ישראל ה׳ וגומר ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר שלש תבות כדכתיב קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות ואין מלאכי השרת אומ׳ שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה שנאמר ברן יחד כוכבי בקר והדר ויריעו כל בני אלהים אלא אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש ואחת אומרת קקק׳ ה׳ צבאות ׃

Tres Classes Angelorum ministerij distributa sunt ad recitandum Canticum

Sanctus Dominus Sabaoth. At Iudæi in Synagogis cantillant *Sanctus*. Respondet Chorus, *Sanctus*, *Sanctus*. Respondent alij, *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus Dominus Sabaoth*. Quoad *tempus*, quia Iudæi sæpiùs idem Canticum repetunt, & buccis inflatis suauem illam melodiam eructant, quam norunt ij, qui eos sic rudentes aliquando audierunt. At Angeli in cœlo semel tantùm faciunt, idque in vita. Hinc intelliges, cur Angelus, qui cum Iacobo luctabatur, enixè flagitabat vt eum dimitteret, quia iam Aurora ascendebat; iamiam enim instabat hora cantandi Canticum, quod aliàs nunquam toto vitæ suæ tempore decantauerat. Habetur hoc in Cod. *Cholin* cap. 7. eadem pagina 91. b.

ויאמר שלחני כי עלה השחר אמר לו גנב אתה או קוביוסטוס אתה שמתייר׳ מן השחר אתה אמר לו מלאך אני ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו׃

Et dixit, Dimitte me quoniam ascendit aurora. Dixit ei (Iacob) *Fur, aut latro es tu, qui auroram times? Dixit ei Angelus; Ego à die quo creatus sum vsque modo, nunquam tempus meum aduenit recitandi Canticum* (coram Deo.)

Cantant igitur Angeli Canticum, & statim moriuntur, vel abeunt, & in æternum ampliùs non apparent, vt docent Apellæ isti doctissimi in Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. אין דורשין pag. 14. circa principium.

כל יומא ויומא נבראים מלאכי השרת מנהר דינור

eum singulis diebus. Prima dicit קדוש *Kadòsc Sanctus. Secunda dicit* קדוש *Kadòsc Sanctus. Tertia dicit* קדוש יהוה צבאות *Kadòsc Adonài Tzeuaòth Sanctus Dominus Sabaòth exercituum. Respondebant dilecti Israelitæ coram Deo sancto benedicto: Nos præstantiores sumus Angelis ministerij, quia recitamus Canticum qualibet hora, & ipsi non recitant nisi semel in die, aut semel in hebdomada, vel semel in mense, semel in anno, semel in septimana annua, semel in Iubileo, & semel in æternitate. Israelitæ insuper post duas dictiones, Dei nomen memorant, vt Audi Israel* יהוה *Adonài Dominus &c. At Angeli ministerij id non faciunt nisi post tres dictiones, vt* ק׳ ק׳ קדוש *Sanctus, Sanctus, Sanctus* יהוה *Adonài Dominus &c. Itemque Angeli ministerij non dicunt Canticum in cælis, priusquam Israelitæ dixerint illud in terris.* S.D. ברן כוכבי בקר *In cantando pariter Stella matutina* (Israelitæ scilicet) וירעו כל בני אלהים *& iubilarent omnes filij Dei* (id est Angeli) Iob 38. 7. *sed vna harum Classium* (scilicet Israelitarum) *dicit* קדוש *Kadòsc Sanctus, & altera dicit* קדוש קדוש *Kadòsc Kadòsc Sanctus, Sanctus, alia verò dicit* קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות *Kadòsc Kadòsc Kadòsc Adonài Tzeuaòth, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Sabaoth exercituum*. Ergo Iudæi superant Angelos in recitatione Cantici, & quo ad modum, & quo ad tempus. Quo ad *modum*, quia Præcentor Synagogæ meliùs distribuit Chorum, quàm faciant Chori Angelorum, isti alternatim dicunt *Sanctus*, *Sanctus*,

דינור ואמרי שירה ובטלי שנ׳ חדשים לבקרים רבה אמונתיך ׃

Quotidie creantur Angeli ministerij ex fluuio דינור *Dinòr ignis*, Daniel cap. 7. 10. *& dicunt Canticum, & abolentur*. S. D. *Noui* (seù recentes sunt) *quolibet mane, multa est fides tua*. Thren. 3. 23.

Dissentit R. Samuel Bar Nachmani, & ex sententia R. Ionathanis dicit -

כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב״ה נברא ממנו מלאך אחר שנ׳ בדבר ה׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם ׃

Quolibet Verbo, quod ex ore Dei egreditur, creatur vnus Angelus, S. D. Ps. 33. 6. *Verbo Domini cæli facti sunt, & spiritu oris sui omnis exercitus eorũ*. Non mirũ si Angeli materiales sint, cùm secundùm primam opinionem ex ignis materia sint compacti, & in quam resoluuntur. Peccat tamen hæc sententia in defectu negans totalem spiritualitatem Angelis, & dans quod eis non competit corporeitatem. Secunda sententia peccat in excessu, dans Angelis id quod eis conuenire non potest, portionem nempè Diuinæ substantiæ; nam ait R. Samuel נברא ממנו *creatur ex eo*, scilicet Verbo Dei, quasi Angelus fuerit creatus ex aliqua particula Diuinitatis, & Verbum Dei esset causa materialis Angeli: meliùs notat Scholiastes ibidem, & loco מ *Mem* materialem quodammodo causam significantis, ponit ב causam efficientem demonstrantem, aitque.

אמר רבי שמואל בר נחמני שהוא אומר

שמלאכי נבראים בדבור המקום ולא מנהר דנור ׃

Dixit R. Samuel Bar Nachmani, quia ipse (ita) *dicit, quòd Angeli creati sint* בדבור *Biduùr In verbo Domini, & non* מנהר *de fluuio ignis*. Ita vt Verbum Domini fuerit causa efficiens Angelorum, quod verum est; *Quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*. Ex dictis liquet, Angelos secundùm Iudæorum doctrinam corporeos, & materiales esse, ac quotidie à Deo creari, & dissolui; nam si Angeli moriuntur, vel moriuntur quoad partẽ corpoream, vel quoad partem spiritualem, vel quoad vtramque; si hoc vltimum dicatur, ergo inferioris conditionis sunt Angeli, quàm sint homines, isti enim toti non moriuntur, cùm in eis superuiuat Anima rationalis. ergo Angeli eiusdẽ conditionis sunt ac pecudes, cùm post illorũ mortem nihil de ipsis remaneat, quod absurdũ est dicere. Si verò dicatur mori quoad corpus, rursus quæro, illi Spiritus, qui superuiuunt, suntnè Angeli, vel animæ Angelorum? Si sunt animæ Angelorum, ergo præstare omnia poterunt, quæ ante separationem à corpore præstabant, ergo superfluum fuit illud corpus. Dicatur igitur cum Catholica Ecclesia Angelos esse incorporeos, cùm ad perfectionem vniuersi necesse sit dari creaturam, quæ perfectè assimiletur Deo in gradu intellectuali, & omnis materiæ sit expers: hæc autem est Angelus, qui ab homine, & à brutis distinguitur. Perfectio itaque vniuersi exigebat, vt alia essent purè materia-

Azaele, & שמחזי *Scemchazdi* referunt illorum Doctores. Hos è cælis delapſos ad terras, cum mulieribus concubuiſſe dicunt, ex quibus Gigantes natos eſſe exiſtimant. Legitur hæc fabula, quæ à Iudæis pro vera hiſtoria habetur, in ילקוט *Ialkùt* ſectione בראשית *Bereſcith*, n. 44. ex *Midràſc* his verbis.

שאלו תלמידיו את רב יוסף מהו עזאל אמר
לו כיון שעמדו דור המבול ועברו ע״ז היה הקב״ה
מתעצב מיד עמדו שני מלאכים שמחזי ועזאל
ואמרו לפניו רבש״ע הלא אמרנו לפניך בשבראת
את העולמך מה אנוש כי תזכרנו א״ל העולם מה
יהא עליו א״ל רבש״ע היינו מסתפקין בו א״ל גלוי
וידוע לפני אם אתם שרויין בארץ היה שולט בכם
יצ׳ הר׳ והייתם קשים מבני אדם א״ל תן לנו רשות
ונדור עם הבריות ותראה איך אנו מקדשין שמך
א״ל רדו ודורו עמהם מיד קלקלו עם בנות האדם
שהיו יפות ולא יכלו לכבוש את יצרן מיד ראה
שמחזי ריבא ושמה איסטהר נתן עיניו בה אמר
השמעי לי א״ל איני שומעת לך עד שתלמדני שם
המפורש שאתה עולה בו לרקיע בשעה שאתה
זוכרהו למדה אותו שם הזכירה אותו ועלתה
לרקיע ולאקי לקל׳ אמר הקב״ה הואיל ופירשה
עצמה מן העבירה לכו וקבעוה בין ז׳ כוכבים הללו
כדי שתזכה בהם לעולם ונקבעה בכימה כיון שראו
שמחזי ועזאל כך עמדו נשאו נשים ואולידו בנים
היווא והייא ועזאל היה על מיני צבעונין ועל מיני
תכשיטין של נשים שמפתים את בני אדם
להרהורי עבירה מיד שיגר מטטרון שלי׳ לשמחזי
וא״ל עתיד הקב״ה להחריב עולמו ולהביא מבול
לעולם מיד עמד בבכי והיה מצטער על העולם
ועל בניו מה יעשו בני ממה יאכלו אם העולם חרב
שכל אחד ואחד היה אוכל בכל יום אלף גמלים
ואלף סוסים ואלף שורים: בלילה ראו היווא והייא
שניהם חלומות אחד מהם ראה אבן גדולה פרוסה
על הארץ בשולחן והיתה הארץ חרושה וכתיבה

rialia & corporea, alia purè ſpiritualia & incorporea; alia partim corporea, & partim ſpiritualia, & incorporea. Primò, ſunt mineralia, lapides, vegetabilia, & bruta. Secundò, ſunt Angeli. Tertiò, ſunt homines, qui de vtroque participant, ſecundùm animam ſunt rationales, ſpirituales, & immateriales, ſecundùm corpus corporei, ſecundùm illam aſſimilantur Angelis, ſecundùm hoc æquiparantur brutis. Angeli itaque ſunt incorporei, & ſpirituales; de quibus dicitur in Pſalmo 104. 4. עשה מלאכיו רוחות *Qui facit Angelos ſuos Spiritus*. Cùm enim Angeli ſint incorporei, ſequitur nullam in ſe habere compoſitionem ex materia & forma, illud autem quod materiam & formam non habet, incorruptibile eſt, corruptio enim eſt ſeparatio formæ à materia, Angeli verò cùm ſint formæ ſubſiſtentes, & omninò immateriales, erunt etiam incorruptibiles. Diuina tamen virtute annihilari poſſunt, cùm ab eo dependeant in eſſe, & conſeruari. Vide S. Thom. 1. p. q. 50. a. 2. & q. 51. a. 1.

Ex his, quæ dicta ſunt, negare non poterunt Iudęi, illorum Angelos, ex priſcorum Rabbinorum placitis, materia, corporeitateque obnoxios, diſſolutioni, corruptioni, ac morti ſubiectos eſſe. Quòd ſi ad allegoriam, ſeù etiam ad improprium loquendi modum dicta priſcorum trahere voluerint, nulla quidem tergiuerſatione negare poterunt literaliter intelligi, quæ de Angelis עזאל

שיטות והיה מלאך יורד מן הרקיע ובידו כמין סכין והיה גודר ומוהק כל אותן השיטות ולא היה משייר בה אלא ד׳ תיבות והאי דאה פרדס גדול משובח נטוע מכל מיני אילנות והיו באים מלאכים ובידן קרדומות והיו מקצצין כל האילנות ולא שיירו בו אלא אילן אחת של שלשה ענפין כיון שנגעו״ עמדו בבהלה ובאו אצל אביהם א״ל עתיד הקב״ה להביא׳ מבול לעולם ולא ישייר אלא נח ובניו ששמעו כך היו צועקין ובוכין אמר להם אל תצטערו ששמותיכם לא יבלו מן הבריאות שכל זמן שגוזר נזרות או מעלי אבני׳ או ספינות שמותיכם הם מזכירין **היווא והייא** מיד נתקררה דעתן **שמחזי** חזר בתשובה ותלה עצמו בין שמים ראשו למטה ורגליו למעלה ועדיין הוא תלוי בתשובי׳

בין ארץ לשמי׳ **עזא** לא חזר בתשובה ועדיין הוא עומד בקילקולו להסית בני אדם לדבר עבירה במיני צבעונין של נשים ולכך היו ישראל מקריבין קרבנות ביום הכפורים איל אחד ליהוה שיכפר על ישראל ואיל אחד לעזאל שיסבול עונותיהם של ישראל והוא עזאזל שבתורה ׃

Interrogauerunt Discipuli Magistrum suum Rau Iosephum, Quidnam sit עזאל *Azael?* (ille scilicet Hircus, seù Caper emissarius, de quo in Leuit. cap. 16. 8.) *quibus ipse respondit: Eo tempore quo mortales prioris illius generationis* (quæ ad diluuium vsque peruenerat) *Idola colebant, Deus sanctus & benedictus graui dolore premebatur. Tunc ante Deum steterunt duo Angeli, quorum alter vocabatur* שמחזי *Scemchazài, secundus* עזאל *Azael, qui & dixerunt: Domine Vniuersi, An non diximus tibi tempore creationis: Quid est homo quòd memor es eius?* Psal. 8. 5. *Resp. Deus, Sed quid erit de mundo? Inquiunt illi, Domine, nos erimus, qui illum gubernabimus. Resp. Deus. Scio ego, quòd si vos in*

terris versaretis, tentationibus succumberetis, & plusquam homines iniquè ageretis. At illi dixerunt: Concede nobis veniam, vt inter homines habitemus, & tunc videbis, quàm sedulò nomen tuum sanctificabimus. Resp. Deus, Ite, & habitate cum illis. Statim fœdarunt seipsos cum filiabus hominum pulchrioribus, & tentationi resistere non valuerunt. Scemchazài vidit puellam, cui nomen erat היסתהר *Isthehar, seù Astræa, in eam oculos defixit, eamque solicitauit. Illa respondit, Non tibi obsequar, nisi tu me doceas* שם המפורש *Scem Hammephoràs Nomen* (Dei) *explicatum, cuius virtute, Calos conscendis. Docuit puellam, illudque statim nominauit, & confestim Calos conscendit. Dixitque Deus: Eo quia hæc, seipsam à transgressione separauit, ite, & collocate eam inter septem Stellas* (Pleiadas) *vt illius memoria in æternum conseruetur, & hac ratione inserta fuit in Constellatione illa, quæ vocatur* כימה *Chimà. Cùm hæc vidissent Scemchazài, & Azaèl, vxores duxerunt, susceperuntque duos filios, nomen vnius* היווא *Hiuuà, & nomen alterius* הייא *Hijà, Azaèl autem præerat omnium generum coloribus, ac toti mundo muliebri, vt homines his fucis illectis, procliuiores ad peccandum redderentur. Audiens hæc* מטטרון *Mattatròn, ad Scemchazài nuncium mittit, per quem illi significat, Deum decreuisse mundum diluuio delere. Quo audito, cœpit ille flere, & angi, tùm ob mundi vastationem, tùm quia eius filij, vbi mundus vastaretur, iam quod comederent nihil essent*

re-

ignotas erumpunt *Hiuuà*, *Hijà*. Quod idem faciunt ij, qui vel ingentia ſaxa extollunt, vel Naues trahunt. Optima quidem ratio, & tanto Magiſtro Rau Ioſepho digna datur vocibus naturaliter ſignificantibus, quam nec ipſi Pythagorici meliorem adinuenire potuiſſent. Ludunt ſemper Doctores Hebræi. *Scemchazài egit pœnitentiam, ſeque inter cælum & terram ſuſpendit, capite ad terram, pedibus ſurſum verſus cælum eleuatis; & adhuc remanet ita ſuſpenſus in ſignum reſipiſcentiæ. Azaël pœnitentiam non egit, ſed adhuc in ſua obſtinatione perſiſtit, ſeducendo & alliciendo homines ad peccatum; fucata mulierum pulchritudinis ſpecie. Propterea Hebræi in die* הכפורים *Hacchipurrim expiationum, in ſuis ſacrificijs Hircum vnum Deo offerebant, vt parceret Iudæis, & alium pro Azazelo, vt in illum Iſraelitarum prævaricationes & culpas proijcerent. Et hic eſt* עזאזל *Azazel in Lege nominatus*, Leuit. 16.26.

In hac fabella, à Iudæis tamquam veriſſima hiſtoria exiſtimata, multa falſa, futilia, inſulſa, & inueroſimilia continentur, adeoque indigna confutatione exiſtimanda, ſimplici ſiquidem inſpectione, nullo planè negotio, ſeipſa confutatur, & proprio mucrone confoditur: attamen ex ea, intentionem noſtram eruere poterimus, probari ſcilicet Angelos nondum materiales eſſe (ſecundùm Iudæorum placita) verùm & commiſceri mulieribus, cum eis peccare, & poſt peccatum pœnitentiam agere, quæ omnia Iudæorum dogmata eſſe

אל

reperturi. Horum namque ſinguli, ſingulis diebus אלף גמלים *Eleph Ghamelìm, mille Camelos,* אלף סוסים *Eleph Suſim, mille Equos,* ואלף שורים *Veèleph Sciorrìm, & mille Boues comedebant. Nocte quadam in ſomnis Hiuuà, & Hijà ſomniarunt; Vnus vidit lapidem prægrandem ſuper terram tanquam Tabulam expanſum, cui exculptæ, & inſcriptæ erant multæ lineæ; & ecce Angelus deſcendebat è Cælo, in cuius manu erat inſtrumentum tamquam gladius, quo omnes illas lineas exſcindebat, atque delebat, neque inca relinquebat niſi tantùm quatuor dictiones. Alter verò vidit Hortum magnum delitioſum plantarum omnium generum conſitum, in quem introibant Angeli, ſecurim præ manibus geſtabant, & ſuccidebant omnes arbores, vnica tantùm relicta cum tribus ramis. Poſtquam euigilarunt, ſteterunt coram cætu, & venerunt apud Patrem ſuum. Dixit eis* (Pater) *futurum diluuium, quod Dominus immiſſurus eſt in mundum, & non relinquentur niſi tantùm Noe, & filij eius. Quando iſta audierunt, cœperunt exclamare, & flere. Dixit eis, Nolite* (filij) *anguſtijs affici, quia nomina veſtra non delebuntur à memoria hominum; nam quando aliquid ſcindetur, aut lapides, vel naues trahentur, veſtrorum nominum recordabuntur* חיוא *Hiuuà, &* חייא *Hijà. Quibus auditis quieuerunt.* Et hæc eſt ratio à priori, cur lignorum ſciſſores, dum ſecurim in lignum lacertorum vi valentiùs impingunt, ex pectore, & præcordijs has voces ſibimetipſis

eſt, iuxta illud Iſaiæ 6. 2. *Et duabus* (alis) *volabat*, loquens de Seraphinis.

R. verò לוליאני *Luliani Bar* טברין *Taurini* nomine R. Iſaaci dicit -

בין על דעתיה דרבי חנינא בין על דעתיה דר׳ יוחנן הכל מודים שלא נברא כיום ראשון בלום שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע וגבריאל בצפון והקב״ה ממדד באמצעיתה אלא אנכי יהוה עושה כל נוטה שמים לבדי וגו׳.

Tam ij, qui adhærent opinioni R. Chaninà, quàm hi, qui ſequuntur opinionem R. Iochanan, omnes ſimul conueniunt, non fuiſſe creatos primò dierum, ne dici poſſet, Michael extendebat firmamentum in parte Meridionali, Gabriel in Septentrionali, & Deus ſanctus benedictus menſurabat in medio; ſed, EGO SVM DOMINVS, FACIENS OMNIA, EXTENDENS CAELOS SOLVS, STABILIENS TERRAM, ET NVLLVS EST MECVM. Iſai. 44. 24.

Et quamuis hæc R. Luliani ſententia vera non ſit, quòd Angeli primo die, quo creatum eſt Cælum & terra, creati non fuerint; nihilominus ex illo Scripturæ loco, quem affert, vnum rectè colligitur, hoc eſt, in mundi creatione nullum ſocium Deum habuiſſe; vnde tamquam Hæretici ſunt habendi illi Rabbini, qui ne pluralitatem perſonarum in Vnitate Diuinæ eſſentiæ conſiteri cogantur ex loco Gen. 1. 26.

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו.

Faciamus hominem ad imaginem, & ſi-

eſſe diximus in principio huius diſſertationis de Angelis, de quibus

Quæri etiam poteſt, quo tempore creati ſint ſecundùm Iudæorum opinionem?

Reſp. Rabbinos inter ſe diſſentire circa tempus creationis Angelorum; nam quidam volunt in Cod. חגיגה *Chaghighà De feſtis*, capite 2. אין דורשין *En doreſcìn* eos quotidie creari ex fluuio דינור *Dinòr*, vt ſuprà diximus; alij dicunt eos ſecundo die creatos in principio; alij quinto.

In בראשית רבה *Bereſcith Rabbà* ſect. 1. pag. 3. colum. 2. Quæritur אימתי נבראו מלאכים *Quando creati ſint Angeli?*

ר׳ יוחנן אמר בב׳ נבראו המלאכים הה״ד המקרה במים עליותיו וגו׳ וכתיב עושה מלאכיו רוחות.

Reſpondet R. Iochanan; Die ſecundo creati fuerunt Angeli, hoc eſt quod ſcriptum eſt, Contignans in aquis cœnacula, ſeù *ſuperiora eius &c.* Pſ. 104. 3. Et iterum, *Faciens Angelos ſuos Spiritus*. Ibid. Die enim ſecundo quo diuiſę ſunt aquæ inferiores à ſuperioribus, & factum firmamentum, ſtatuit hæc ſententia creationem Angelorum; ac ſi ad firmamentum & contignationem Cæli pertinerent Angeli, & tanquam aquæ ſuper firmamentum eſſent collocati.

R. Chaninà eodem in loco ait -

בה׳ נבראו מלאכים הה״ד ועוף יעופף על הארץ וגו׳ וכתיב ובשתים יעופף:

Quinto die ſunt creati Angeli. Iſtud eſt quod ſcriptum reperitur Gen. 1. 20. *Et volatile volabit ſuper terram &c.* de Angelis quippè intelligendum

bula פמליא: ישיבה: בית דין: של מעלה ושל מטה: *Famlià, Iesciuà, Beth din, scel maàla Vescel màtta, Familia, Schola, Domus Iudicij. Curia superior & inferior*, seù *Cælestis, & Terrestris*; & mores, ac consuetudines, quæ in terris seruantur, credunt seruari & in cælis. Quia verò videmus patresfamilias aliquando à sua familia, & Iudices à suis Consiliarijs, & Consultoribus in sententijs ferendis consilia & vota sumere; eodem modo credunt Deum cum cælesti sua familia agere, & nihil sine Angelorum consilio stabilire, quamuis aliquando eos fallat ac decipiat, resque propositas exequatur, deluso Angelorum consilio & voto: de qua re lepidum quidem habetur exemplum in *Bereschith Rabbà* sect. 8. pag. 10. col. 1. editionis Amsterlodamensis in fol. Consultauerat (inquiunt) Deus hominis creationem eum Angelis, sed distractis opinionibus, in vnā inter se conuenire non potuerunt sententiā; sed dum Angeli altercantur, alijs assentientibus, alijs dissentientibus, & reclamantibus hominem non debere creari, latenter Deus illum creat, postea ad Angelos altercantes ingreditur, eosque his ferè verbis increpat. Quid ampliùs contenditis de creatione hominis? Iam homo creatus est, quiescite: & sic delusis Angelorum consilijs, homo creatur. His verbis hæc Rabbinica fabella refertur.

אמר ר' סימון בשעה שבא הקב"ה לבראה את אדם הראשון נעשו מלאכים השרת כיתים כיתים חבורות חבורות מהם אומרים אל יברא ומהם אומרים יברא הה"ד חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו:

similitudinem nostram, Deum hominis creationem cum Angelis consultasse docent, vt facit R Salomon in hoc loco his verbis.

ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם:

Mansuetudinem Dei benedicti hinc discimus, qui cùm Adamum ad similitudinem Angelorum facturus erat, inuideri ei (credebat) *Idcircò consuluit eos*, scilicet Angelos, quid sibi faciendum putarent. At ego dico. Consilium ab alijs capere, arguit imperfectionem scientiæ, quæ in Deo cadere non potest, cùm sit ipsamet Sapientia. Non igitur consilio eget Deus. Hinc Isaias redarguit scelestos istos Rabbinos malè de Deo sentientes, & ab eis dum hominem creauerat, quærit.

את מי נועץ ויבינהו וילמדהו בארח משפט וילמדהו דעת ודרך תבונות יודיענו:

Cum quo consiliatus est, & instruxit eum, & docuit eum in semita iudicium: & erudiuit eum scientia, & viam intelligentiarum ostendit ei? Isai. 40. 14. Respondent maleferiati isti Rabbini: *Cum Angelis, cum Creaturis*. Subministrant igitur prudentiam & consilium creaturæ Creatori, & Angeli Deo? Egregia certè Rabbinorum Theologia! Constituunt itaque Iudæi Deum suum tamquam Patremfamilias, Magistrum, Præceptorem, Iudicem, & Principem terrenum, qui familiam, discipulos, Curiam, & Consiliarios habeat. Hinc frequenter audiuntur inter eos voca-

נשקו ׃ חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים ׃ ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים ׃ צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות ׃ שלום אומר אל יברא דכולו קטטה ׃ מה עשה הקב״ה נטל אמת והשליכו לארץ ׃ הה״ד ותשלך אמת ארצה ׃ אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבון העולמים מה אתה מבזה טכסיס אלטיכסייה שלך תעלה אמת מן הארץ ׃ הה״ד אמת מארץ תצמח ׃ רבנן אמרי לה בשם ר׳ סימון אמר ׃ מאד ׃ הוא אדם הה״ד וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ׃ והנה טוב אדם ׃ ר׳ הונא רבה של ציפורין אמר עד שמלאכי השרת מדיינין אלו עם אלו ומתעסקין אלו עם אלו בראו הקב״ה ׃ אמר להם מה אתם מדיינין כבר נעשה אדם ׃

Dixit R. Simon, Ea hora, qua Deus sanctus benedictus voluit creare hominem primum, diuiserunt se Angeli in sectas, aliqui ex eis dicebant, Non creabitur; alij è contra dicebant, Creabitur. Hoc est illud quod scriptum est: Misericordia & Veritas obuiauerunt sibi, Iustitia & Pax osculatæ sunt. Psal. 85. 11. *Misericordia dicebat, Creetur, quia ipse opera misericordiæ faciet. At Veritas aiebat, Non creetur, quia erit mendacissimus. Iustitia dicebat, Creetur, quia ipse faciet iustitiam. Pax è contra aiebat, Non creetur, quia erit litigiosus. Quid fecit Deus sanctus benedictus, tulit Veritatem, & proiecit eam in terram, secundùm quod scriptum est* Daniel. 8. 12. ותשלך אמת ארצה *Et proijciet veritatem in terram. Dixerunt Angeli ministerij coram Deo sancto benedicto. Domine seculorum, quare ita contemnis puritatem Sigilli tui?* (Veritas enim dicitur חותמו של הקב״ה Sigillum Dei) *reuoca Veritatem è terra. Et hoc est quod legitur* Ps. 85. 12. *Veritas de terra germinabit. R. Hunnà Rabbà de Tzippurin dixit, Dum Angeli ministerij litigabant, & occupati erant, Deus* (primum hominem) *creauit. Postea dixit eis, Quid contenditis, & inter vos digladiamini? Iam homo factus est.* Idem habetur in *Ialkut* sect. *Bereschith* num. 12. & 13. & ibid. in Psal. 85. pag. 182. col. 3. circa medium editionis Liburnensis. In ipsa quoque creatione mundi, votum ab Angelis expetijsse legitur in eodem *Ialkut* num. 17. pag. 14. b.

הקב״ה נמלך במלאכים אמר להם עולם אני מבקש לבראות אמרו לו למה אמר להם בשביל עם אחד שנקרא ישראל וכו׳ ׃

Deus sanctus benedictus consuluit Angelos, dixitque eis: Ego cupio mundum creare. Responderunt (Angeli) *Et cur hoc? Dixit eis: Propter vnum populum, qui vocabitur Israel &c.* Et si ex hac sententia eadem absurda & errores supra explosi contra Dei sapientiam & virtutem sequantur; attamen ex ea sequitur Angelos ante mundi creationem fuisse, igitur creati non fuerunt secundo die, vt voluit R. Iochanan, neque quinto, vt censuit R. Chaninà. Plurimi tamen ex nostris Theologis cum D. Thoma p. p. q. 61. a. 3. tenent Angelos non fuisse creatos ante mundum, quia Angeli sunt pars Vniuersi, at nulla pars est perfecta extra suum totum, ergo Angeli non sunt creati extra Vniuersum; Vniuersum autem creatum fuit quando dictum est: *In principio creauit Deus cælum & terram.* Ergo. Non tamen est improbabilis senten-

tia

dio, simul cum ipso mundo creati sunt. Et confirmari potest ex Eccli. 18. 1. *Qui viuit in æternum, creauit omnia simul*. Hac argumenti vi conuicti Ferrariensis, Molina, Valentia, & alij, existimarunt, sententiam hanc asserentem cum Patribus Græcis, & S. Hieronymo, Angelos ante mundi corporei creationem conditos, post Concilij Lateranensis definitionem, esse omninò erroneam, imò & hæreticam, quia cum eadem Concilij definitione manifestè pugnare credunt. E contra verò alij docent, cum Petauio lib. 1. *De Angelis*, cap. 15. & Vasquez disp. 224. cap. 2. qui sententiam SS. Patrum Græcorũ damnare non audent etiam post definitionem Concilij Lateranensis, quam definitionis particulam *simul*, asserunt intelligi debere, *simul*, id est *pariter* iuxta illud Psalmi 48. 11. secundùm Vulgatam, *Simul insipiens & stultus peribunt*, id est *pariter* peribunt, quamuis non eodem tempore; vnde de simultate temporis intelligi non debere dicunt. Hæc tamen explicatio videtur friuola, quia ex verbis Concilij clarè colligitur particula illa *simul* intelligi de simultate temporis, quia Concilium non dicit, *Deus simul vtramque creaturam condidit*, sed dicit *simul ab initio temporis &c.* Ergò de simultate temporis est intelligendum. Meliùs igitur dicendum. Quamuis Concilium per particulam *simul* simultatem temporis intellexerit, attamen quia non intendebat damnare opinionem Græcorum Patrum, sed tantùm errotia Gregorij Nazianzeni orat. 38. in Christi Natiuitatem, qua ante huius mundi visibilis creationem, Angelorum creatio statuitur. Et Hieronymi Commem. lib. 1. in Epist. ad Titum, qui existimat ante multa seculorum tempora, si ante mundi creationem tempus fuisset, Angelos creatos esse. *Sex millia* (inquit) *necdum nostri orbis implentur anni, & quantas priùs æternitates, quanta tempora, quantas seculorum origines fuisse arbitrandum est: in quibus Angeli, Throni, Dominationes, cæteræque Virtutes seruierint Deo, & absque temporum vicibus atque mensuris, Deo iubente substiterint*. Ratiò huius opinionis videtur esse, quia Mundus Angelicus, cùm sit diuersus à Mundo corporeo, & visibili; est etiam perfectus in se, & non pars integralis huius censetur, maximè cùm ille sit spiritualis, hic corporeus & materialis; at, id quod spirituale est, natura, ordine, & dignitate præcedere debet id quod corporeum est, ergo Angelorum creatio præcessit creationem creaturæ corporeę, seù Mundi huius visibilis.

Dices, hanc sententiam pugnare contra definitionem Concilij Lateranensis sub Innocentio III. an. 1215. celebrati relatam in cap. *Firmiter*: de Summa Trinit. & Fide Catholica, qua definitur *Deum ab initio temporis simul vtramque de nihilo condidisse creaturam, spiritualem, & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam: ac deindè humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutã*. Ergo Angeli incorporei, mundi exor-

do enim Moses dixit, *In principio creauit Deus cælum & terram*, sub *Cælum* intelligere voluit etiam Angelos: vnde de *Cælo* non dixit, Cælum erat inane, & vacuum, sicut dixerat de *Terra*, quia Cælum fuit creatum cum Angelis, & vt dicit Vener. Beda in Hexameron: *Non superius illud cælum quod mortalium omnium est inaccessibile conspectibus, inane creatum est, & vacuum, vt terra, quæ nil in prima sua creatione virentium germinum, vel viuentium produxit animantium: quia nimirum suis incolis mox creatum, hoc est beatissimis Angelorum agminibus impletum est, quos in principio cum cælo, & terra conditos esse testatur ipse Conditor &c.* Sub nomine igitur *Cæli* comprehenduntur etiam Angeli, vti *Ciues* sub *Vrbis* nomine.

Resp. secundò. Mosen Angelos comprehendere voluisse etiam quando Gen. 2. 1. dixit: ויכלו השמים והארץ וכל צבאם *Et perfecti sunt cæli & terra, & omnis exercitus eorum*. Pro *Cælorum exercitu* intelliguntur non solùm *Stellæ*, vt Deuter. 4. 19. sed etiam *Angeli*, qui milites Dei sunt, & tamquam castrorum acies ordinantur: horum exercitus occurrerunt Iacobo Gen. 32. 1. & 2. & quando eos vidit, dixit מחנה אלהים זה *Castra Dei hæc*. Idem dicunt Rabbini Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. pag. 14. circa principium.

אמר רבי יונתן כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב״ה נברא ממנו מלאך אחד שנ׳ בדבר יהוה שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם.

Di-

rem Aristotelis asserentis mundum & Angelos esse ab æterno, & Manichæorum, qui ponebant duo principia, rerum visibilium vnum, inuisibilium alterum; ideò dicit, Deum *simul* ab initio temporis vtramque de nihilo condidisse creaturam spiritualem, & corporalem, angelicam, & mundanam: per accidens autem Concilium illam particulam *simul ab initio temporis* posuit, quatenus necessaria erat ad explicandum principium vtriusque creaturæ spiritualis & corporeæ, Angeli scilicet & mundi; quæ autem à Concilio incidenter, & per accidens apponuntur, & ad substantiam erroris, quem intendit damnare, non spectant, non censentur ad fidei dogmata pertinere. Vnde hæc SS. Patrum Græcorum sententia etiam post Concilij Lateranensis definitionem censenda non est hæretica, aut erronea, sicut illam D. Thomas non damnauit p. p. q. 61. a. 3. propter reuerentiam Sanctorum Patrum, & præsertim Gregorij Nazianzeni, & Hieronymi, quos citat. Non tamen hodie sine censura temeritatis esset relinquendus is, qui pertinaciter vellet contendere Angelos ante mundum hunc visibilem, & corporeum creatos fuisse.

Dices secundò. Si Angeli primo die creati fuissent simul cum mundo corporeo, Moses illorum creationis mentionem fecisset, sed non fecit, cùm reliqua à Deo condita diligenter in opere sex dierum descripsisset.

Resp. Angelorum creationem comprehendi nomine *Cælum*. Quan-

Quintus כרובים *Cheruuim Pueri*, de quibus Gen. 3. 25. Exod. 25. 18. 22. & 37. 7. Num. 7. 89. & sæpè in libris Regum, Paralip. & Ezech.

Sextus שרפים *Seraphim Igniti*, de quibus Isaias cap. 6. 2. 6.

Septimus חשמל *Chasmàl Electrum*, de quo Ezechiel cap. 1. 4. 27. & capite 8. 2.

Octauus אראלים *Arelim Prævalidi, & Fortissimi*, de quibus in *Ghemarà* Cod. כתובות *Chetuuòth De Contract. dotalib.* cap. 12. quasi אריאלים *Arielim Leones fortes*.

Nonus בני אלהים *Benè Elohìm Filij Dei*, de quibus intelligunt illud Gen. 6. 2. *Videntes filij Dei &c.* sed clariùs in Iob 38. 7. *Vbi eras cùm me laudarent Astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei*, id est omnes Angeli.

Decimus שאננים *Scianànim Pacatissimi, Quieti in diuitijs*.

Melius dicimus nos constituentes tres sacros in Angelis Principatus, quos Græcè Ἱεραρχίας *Hierarchias* vocamus, cum D. Dionysio capite 6. *Cælestis Hierarchiæ*, has S. Thomas probat in p. p. q. 108. a. 1. ex triplici modo, quo Diuinam gubernationem & illuminationem recipiunt. Nam superiores Angeli vniuersaliùs lumen percipiunt quàm inferiores. Siquidem rationes rerum, quibus Angeli illuminantur, considerari possunt, vel vt procedunt à primo principio vniuersali, hoc est à Deo, & hic modus conuenit primæ Hierarchiæ; vel prout dependent à causis vniuersalibus creatis, & hic modus con-

Dixit R. Ionathan, Omni verbo & Verbo quod egreditur de ore Dei ex eo creatur vnus Angelus S. D. Psal. 33. 6. *Verbo Domini cæli facti sunt: & spiritu oris eius omnis exercitus eorum*. Igitur pro *exercitu cælorum* intelliguntur etiam Angeli.

Ad illud quod dicebatur, spirituale naturæ ordine præcedere debere quod corporeum est. Respondeo, id semper non esse verum, quod patet in formatione hominis, cuius corpus priùs formauerat de limo terræ, & subinde inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ; anima igitur quæ spiritualis est quoad esse & creari, posterior corpore censetur, qui quidem ordo continuò seruatur in infusione animæ, cùm priùs in vtero materno corpus infantuli efformetur, & postea anima infundatur.

Quæres secundò, Constituuntne Iudæi inter Angelos aliquem ordinem, aut Hierarchiam?

Resp. Affirmatiuè, sed nimis ineptè. Posthabitis enim tribus Hierarchijs, vt à nobis assignantur, decem Choros Angelorum inordinatè constituunt.

Primus Chorus nobis propinquior, ab eis appellatur אישים *Iscim Viri*, quia dicunt, hos familiari consuetudine nobiscum iungi solere.

Secundus מלאכים *Malachìm Nuncij*, nobis propriè Angeli.

Tertius אופנים *Ophanim Rotæ*, de quibus Ezechiel. 1. 15. 16. &c.

Quartus חיות הקודש *Chaiòth hakòdese*, *Animalia sanctitatis*, de quibus idem cap. 1. 5.

ex his tres Chori contineantur. In ſuprema continentur *Seraphini*, *Cherubini*, *Throni*. In media, *Dominationes*, *Virtutes*, *Poteſtates*. In infima, *Principatus*, *Archangeli*, *Angeli*. Tres Chori ſupremæ Hierarchiæ ideò ita conſtituuntur, quia tribus modis ſeù habitudinibus Deum reſpiciunt, vel enim per ardentiſſimum amorem Deo vniuntur, & ab hoc charitatis exceſſu importatur שרפים *Seraphim* nomen *ardoris*, vel *incendij*, ideò ſupremi Spiritus Seraphini nuncupantur. Vel Deum reſpiciunt vt ſua myſteria eis reuelantem, per quam reuelationem, illi beati Spiritus perfectiſſimam ſcientiam adipiſcuntur, vnde & כרובים *Cherubini* appellantur. כרוב *Cherùb* enim idem eſt ac כרב *CheRàu ſicut Magiſter*, vel dicitur כרוב *Cherùb*, quaſi כרוב *Cheròu*, nam כרוב *Cheròu ſecundùm multitudinem* interpretatur, iuxta illud Pſalmi 51. 3. כרוב רחמיך וגו׳ *Secundùm multitudinem miſerationum tuarum &c.* Secundùm (itaque) multitudinem ſcientiæ Dei illuminantur Cherubini, qui ad inſtar puerorum deſcribuntur in Scriptura, vt ſuper propitiatorium Exod. 25. 18. alas ſuas expandentes, vt eſſent Dei ſedes, cuius ſcabellum erat ipſum propitiatorium; vnde thronus Dei, propitiatorium, & Cherubini ſimul vocantur à Vulgata *Oraculum*, Exod. 25. 22. vbi Deus ita loquitur -

ונורעתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים אשר על־ארון העדות את כל־ אשר אצוה אותך אל־בני ישראל ׃

Et conueniam tibi ibi, & loquar tecum

conuenit ſecundæ: vel prout applicantur ſingulis rebus ſecundùm quod à proprijs cauſis dependent, & hic modus conuenit infimæ. Hinc eſt, quòd Angeli ſupremæ Hierarchiæ cognoſcunt rationes Diuinæ prouidentiæ in cauſa vniuerſaliſſima, quæ eſt voluntas Dei. Angeli verò mediæ Hierarchiæ in principijs vniuerſalibus. Angeli denique infimæ in cauſis particularibus; ſic v. g. ſalus Pauli Apoſtoli, primæ Hierarchiæ Angeli cognouerunt in voluntate Dei. Secundę, in paſſione Chriſti. Tertiæ, in martyrio ipſius Apoſtoli.

Iſtarum trium Hierarchiarum numerus deſumitur etiam à triplici ordine agendi in Hierarchia, quia Hierarchiæ ordo ex Dionyſ. cap. 3. eſt, alios quoſdam purgari, alios purgare; quoſdam illuminari, alios illuminare; & quoſdam perfici, & alios perficere. Ita vt alij Angeli purgentur, illuminentur, & perficiantur, alij verò purgent, illuminent, & perficiant. Suprema itaque Hierarchia à ſolo Deo purgatur, illuminatur, & perficitur, & ſecundam purgat, illuminat, & perficit. Media verò à ſuprema purgatur, illuminatur, & perficitur, ac purgat, illuminat, & perficit infimam. Infima verò etiam à media purificatur, illuſtratur, & perficitur, ſed nullam aliam purificat, illuminat, & perficit niſi humanam, de qua hic non loquimur.

Prædictæ Hierarchiæ, in nouem Ordines, ſeù Choros Angelorum ſubdiuiduntur, ita vt in vnaquaque

Ad tertiam Hierarchiam spectant *Principatus*, *Archangeli*, *Angeli*. Hi Diuinę prouidentiæ ordinem executioni demandant. *Principatus*, Imperium, Regna, Prouincias, Nationes gubernant. *Archangeli*, publicarum personarum curas gerunt, vti Pontificum, Regum. *Angeli*, particulares personas custodiunt. Quàm congrua sit harum trium Hierarchiarum, & nouem Ordinum dispositio ostendunt Theologi in Tractatu de Angelis, hi videndi; nostrum non est hoc in loco de his prolixiùs agere. Vnum tantùm addemus, quòd X. Chori Angelorum ab Hebræis assignati ad nostras Hierarchias, & Ordines reuocari poterunt hoc modo. Vt *sub infima Hierarchia* collocentur

איסים *Iscìm Viri*, & isti sint *Angeli*.

מלאכים *Malachim Nuncij*, sint *Archangeli*. Et -

בני אלהים *Benè Elohìm*, *Filij Dei*, sint *Principatus*.

Sub secunda Hierarchia.

אראלים *Erelim Prævalidi* sint *Potestates*.

אופנים וחיות הקודש *Ophanìm veChaiòth hakòdesc*, *Rotæ*, *&* *Animalia sancta*, quæ Dei Currum trahant, sint *Virtutes*, quibus cælorum motus dirigantur; orbes enim cælestes censentur Rotæ quadrigæ Dei, vt vult Polychronius in Catena, quarum motrices Intelligentiæ sub nomine Rotæ etiam veniunt. Et -

חשמל *Chasmàl Electrum*, seù *Pruna summè ignita*, aut *Crepitans flamma*, sint *Dominationes*, ob celerem vni-

cum desuper propitiatorio inter duos Cherubim, qui super arcam testimonij (sunt) *omnia, quæ præcipiam tibi ad filios Israël*. Item ibidem cap. 37. 6. & alibi sæpè. Attamen non me latet aliam huius vocis interpretationem à Talmudistis in Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. אין דורשין *En dorescin* pag. 13. b. traditam, vbi quæritur מאי כרוב *Quid sit Cherubinus?* Resp. רבי אבהו *Rabbi Auàbu* כרביא *Cherauià Sicut puer*, שכן בבבל קורין לינוקא רביא *quia sic in Babylonia vocant puerum* רביא *Reuià*; & est communis omnium Rabbinorum opinio, quòd Cherubini, qui erant super propitiatorium, & in Templo Salomonis haberent humanam speciem sub forma puerorum. Congruum enim fuerat, vt Oraculum Dei, quo eius Diuina mysteria pandebantur, sub humana forma exprimerentur, sicut & ad custodiam ligni scientiæ in introitu Paradisi Cherubim quoque collocaretur.

Vel ita Deum respiciunt, vt immediatè rationes rerum in Deo cognoscant, & in quibus Dei illuminationes immediatè conquiescant, ac sedeant. Hinc hi beati Spiritus *Throni* dicuntur. Et isti sunt tres Chori, qui ad supremam Hierarchiam spectant.

Ad secundam pertinent *Dominationes*, *Virtutes*, *&* *Potestates*. Isti cælestes Spiritus secundę Hierarchiæ rebus creatis præsunt. *Dominationum* est, vniuersalem dispositionem rerum agendarum designare. *Virtutum*, illas exequi. *Potestatum*, impedimenta arcere.

vniuerſalium rerum agendarum diſpoſitionem.

Sub prima & ſuprema Hierarchia -

שאננים *Sciananim Pacatiſſimi*, ſint *Throni*.

כרובים *Cheruuim Cherubini*. Et -

שרפים *Seraphim Seraphini*.

R. Eliezer in ſuis *Perakim* פרק ר cap. 4. alio modo de Angelorum Ordinibus diſſerit, illud hic apponere & latinè vertere non pigebit; idque eò magis, quia eadem opera, & Iudæorum de Angelorum opinione clariorem habebimus notitiam, & Throni ipſius Dei ab Angelis conſtipati delineatam formam ſecundùm Eliezaris mentem intueri licebit. Illius verba ſunt -

בשני ברא הקב״ה את הרקיע והמלאכים ואשו של בשר ודם ואשו של גהינם והלא השמים והארץ נבראו ביום ראשון שנאמר בראשית ברא אלהי׳ את השמים ואת הארץ ואי זה רקיע ברא ביום שני רבי אליעזר אומר רקיע שעל ראשי החיות שנאמר ודמות על ראשי החיות רקיע בעין הקרח הנורא, ומה בעין הקרח הנורא באבנים טובות ומרגליות והוא מאיר על כל השמים כנר שהוא בבית; וכשמש שהוא מאיר בגבורתו בצהרים שנאמר ונהורא עמיה שרא; וכמותן הצדיקי׳ עתידין להאיר לעתיד לבא שנאמר והמשכילי׳ יזהירו כזהר הרקיע ואלול יהרקיע ההוא היה העולם נבלע מן המים של מעלה ממנו ולמטה ממנו מים והוא מבדיל בין מים למים שנ׳ ויאמר יהוה יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למי׳ בן מים העליוני׳ למים התחתוני׳ המלאכים שנבראו ביום שני כשהן נשלחין בדברו נעשין רוחות וכשהן משרתים לפניו נעשין של אש שנאמר עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט׳;

ארבע כתות של מלאכי השרת מקלסין לפני הקב״ה: מחנה ראשונה מיכאל מימינו, מחנה שניה של גבריאל על שמאלו; מחנה שלישית של אוריאל מלפניו; מחנה רביעית של רפאל מלאחריו ושכינתו של הקב״ה באמצע: והוא יושב על כסא רם ונשא וכסאו גבוה ותלוי למעלה באויר ומראות כבודו כעין החשמל שנא׳ וארא כעין חשמל; ועטרת נתונה בראשו וכתר שם המפורש על מצחו ועיניו משוטטות בכל הארץ; חציו אש וחציו ברד מימינו חיי׳ ומשמאלו מות; ושבט של אש בידו; ופרוכת פרושה לפניו; ושבעה מלאכים שנבראו מתחילה משרתים לפניו לפני׳ מן הפרוכת והוא הנקרא פרגוד והדום רגליו כאש וברד ותחת כסא כבודו כאבן ספיר וכאש מתלקחת סביבות לכסאו; צדק ומשפט מכון כסאו: שבעה ענני כבוד סובבים אותו ואופן הגלגל וכרוב והחיות נותנין לפניו שבח; ודמות כסאו כעין ספיר של ארבע רגלים; וארבע חיות הקדש קבועות על כל רגל ורגל ארבעה פנים לאחד וארבע כנפים לאחת מהן שנא׳ וארבעה פנים והם הן הכרובים כשהוא מדבר פני המזרח מדבר מבין שני הכרובי׳ פני אדם; וכשהוא מדבר פני הדרום מדבר מבין שני הכרובים פני אריה; וכשהוא מדבר פני המערב מדבר מבין שני הכרובים פני שור; וכשהוא מדבר פני הצפון מדבר מבין שני הכרובי׳ פני נשר ולעומתם האופני׳ וגלגלי מרכבה וכשהוא יושב יושב על כסא רם ונשא וכשהוא משקיף על הארץ מרכבותיו על האופנים ומקול זעקת גלגלי המרכבה ברקים ורעמים יוצאין לעולם כשהוא בשמים רוכב על עב קל שנאמר וירכב על וגו׳ וכשהוא ממהר רואה על כנפי רוח שנאמר וירכב על כרוב. ועף וירא על כנפי רוח; והחיות עומדות אצל כסא כבודו ואין יודעות מקום כבודו והחיות עומדות ביראה ובאימה ברתת ובזיע ומזיעת פניהם נהר של אש מושך ויוצא לפניו שנ׳ נהר דינור נגיד ונפיק מן קדמוהי; שנים שרפים עומדים אחד מימינו של הקב״ה ואחד משמאלו; שש כנפים שש כנפים לכל; אחד ואחד בשתים יכסה פניו שלא יביטו פני השכינה ושנים מכסים רגליהם שלא יראו פני שכינה כדי לשכח עמידת רגל ענל ובשתים מעופפים ומעריצים ומקדישים את שמו הגדול

הגדול וזה עונה וזה קורא ואומרים קדוש קדוש ק׳
יצב״חך והחיות עומדות אצל כבודו ואינן יודעות
מקום כבודו עונות ואומרות בכל מקום שכבודו
שם ברוך כבוד יהוה ממ״ וישראל גוי אחד בארץ
שהם מיחדים שמו תמיד בכל יום עונים ואומרים
שמע ישראל יהוה אלהנו יהוה אחד והוא משיב
לעמו ישראל אני יהוה אלהיכם המציל אתכם
מכל צרה ׃

Secundo die creauit (Deus) *sanctus benedictus firmamentum & Angelos; Item ignem humanum, & ignem gehenna; & nonne cæli & terra creata sunt die primo, sicut dictum est, In principio creauit Deus cælos & terram?* Gen. 1. 1. *Quomodo istud firmamentum creatum est die secundo? R. Eliezer dicit* (intelligitur) *de firmamento quod est super caput quatuor animalium sicut dicitur; & similitudo super capita animalis* (erat instar) *firmamenti sicut color crystalli terribilis* Ezechiel. 1. 22. *Et quid sibi vult, sicut color crystalli terribilis?* (Quia erat) *tamquam lapides pretiosi, & margarita, & lucebat super omnes cælos, sicut lucerna* (lucens) *in domo, & sicut Sol lucet in fortitudine sua, in meridie. Sicut dicitur; Et lux cum eo manet.* Dan. 9. 22. *Et sicut Iusti in futuro seculo fulgebunt, iuxta illud; Et intelligentes fulgebunt sicut splendor firmamenti.* Dan. 12, 3. *Et nisi istud firmamentum esset, mundus absorberetur ab aquis, quæ sunt supra ipsum, & ab aquis, quæ sunt infra ipsum, nã ipsum diuidit inter aquas & aquas, sicut dicitur; Et dixit Dominus, sit firmamentum in medio aquarum, & sit diuisio inter aquas & aquas* Gen. 1.6. (scilicet) *superiores, & aquas inferiores. Angeli qui creati sunt die secundo, quando emittuntur verbo eius sunt spiritus, & quando administrant coram Deo sunt ignis, iuxta illud: Qui facit Angelos suos Spiritus, & ministros suos ignem flammantem,* Ps. 104. *Quatuor Classes Angelorum ministrantium laudant coram* (Deo) *sancto benedicto.*

Prima Classis Michaelis (stat) *à dextris* (Dei.)

Secunda Classis (est) *Gabrielis, à sinistris eius.*

Tertia Classis (est) *Vrielis coram eo.*

Quarta Classis (est) *Raphaelis* (stat) *à tergo eius. Et Diuina maiestas sancti benedicti* (stat) *in medio. Et ipse sedet super solium excelsum & eleuatum. Solium autem eius est elatum & suspensum desuper in aëre: Visiones verò gloriæ eius* (sunt) *sicut color* חשמל *Chasmàl, pruna summa ignita, vel electri, vt dicitur: Et vidi tanquam colorem Chasmàl,* Ezech. 1. 27. *Et corona imposita est capiti eius, & diadema* שםהמפורש *Seem hammephoràsc nominis explanati* (quadrilitteri) *super frontem eius, & oculi eius decurrunt per vniuersam terram. Sagittæ eius* (sunt) *ignis, & sagittæ eius* (sunt etiam) *grando. In dextera eius* (est) *vita, & in sinistra eius est mors, & sceptrum ignis in manu eius. Velum est expansum coram eo, & septem Angeli, qui in principio creati sunt, ministrant ante eum intra velum, & istud vocatur* פרגוד *PARGVD CORTINA. Et scabellum pedum eius est sicut ignis & grando; & sub solio gloria*

more & commotione. Et ex commotione vultus ipsorum fluuius ignis promanat, & egreditur coram eo, iuxta illud: Fluuius ignis profluebat & egrediebatur à facie eius, Dan. 7. 10. *Duo Seraphim astant vnus à dextra Dei sancti benedicti, & alter à sinistra eius. Sex alæ, sex alæ erant vnicuique, duabus operiebant facies suas, ne aspicerent facies Diuinæ maiestatis, & duabus tegebant pedes suos ne viderent Diuinitatem eum obliuisceretur stationis pes Vituli, & duabus volabant, & pauidi erant, & sanctificabant nomen suum magnum; iste respondet, & alter clamat, & dicunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus exercituum, plena est omnis terra gloria eius*, Isai. 6. 3. *Et animalia stant apud gloriam eius, & nesciunt locum gloriæ ipsius. Respondent & dicunt, In omni loco vbi est gloria eius, Benedicta gloria Domini de loco suo.* Ezech. 3. 12. *Et Israel gens vna est in terra qui vniunt nomen eius iugiter in omni die respondent & dicunt: Audi Israel, Dominus Deus noster Dominus vnus est*, Deuter. 6. 4. *Et ipse respondet populo suo Israeli; ego Dominus Deus vester, qui libero vos ab omni angustia.* Hactenus R. Eliezer.

Multa sunt in hoc capite, quæ merè Rabbinicam, aut Cabalicam vanitatem redolent, vt de creatione Angelorum secundo die, quos simul cum cælo & terra conditos esse supra demonstrauimus. Et de igne humano quem אשו של בשר ודם *Ignem carnis & sanguinis* vocat, & non ineptè putant aliqui ignem hunc nostrum, quo vtimur significari, quòd cùm humano

riæ suæ est sicut lapis Sapphiri, & tanquam ignis lambens per circuitum solij sui; Iustitia & iudicium est basis solij eius. Septem nubes gloriæ circumdant eum, & rota orbis & Cherub, & animal dant coram eo laudem. Et similitudo solij eius sicut color Sapphiri, quatuor pedum, & quatuor animalium sanctorum fixorum super quemlibet pedem quatuor facies vni, & quatuor alæ vni ex eis, sicut dicitur: Et quatuor facies vni, & quatuor alæ vnicuique eis, Ezech. 1. 6. *Et ecce isti Cherubim. Quando autem ipse loquitur versus Orientem, loquitur inter duos Cherubim facie hominis. Quando autem loquitur versus Meridiem, loquitur inter duos Cherubim facie Leonis. Et cùm ipse loquitur versus Occidentem, loquitur inter duos Cherubim facie Bouis. Cùm autem ipse loquitur versus Septentrionem, loquitur inter duos Cherubim facie Aquilæ. E regione rotarum & orbis Currus. Quando autem ipse sedet, sedet super solium excelsum & eleuatum, quando autem respicit super terram currus eius super rotis, & voce clamoris orbium currus, fulgura, & tonitrua egrediuntur per mundum; quando autem est in cælis equitat super nubem leuem, sicut dicitur: Et equitauit super Cherub &c.* 2. Samuel. 22. 11. *Cùm verò festinat, apparet super alas spiritus, iuxta illud: Et equitauit super Cherub, & volauit, volauitque super alas spiritus.* Psal. 19. 11. *Animalia autem stant apud solium gloriæ suæ, sed non agnoscunt locum gloriæ illius; Animalia itaque stant cum timore & terrore, tre-*

בעדן גן־אלהים היית כל אבן יקרה מסכתך אדם פטדה ויהלם תרשיש שהם וישפה ספיר נפך וברקת וגו׳ ...

In Paradiso Dei fuisti; Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, Sardius, Topazius, & Iaspis, Chrysolitus, Onyx, & Beryllus, Saphyrus, Carbunculus, & Smaragdus, &c. Ecce nouem dixit nomina lapidum (subiungit Magnus Gregorius Homil. 34. in Euangel.) *quia profectò nouem sunt Ordines Angelorum*. Scio quidem hæc ad literam intelligi de Rege Tyri; at aliqui SS. Patres cum Ambrosio lib. *De Paradiso* cap. 2. Hieron. in c. 28. Ezech. Theodoreto, & Augustino lib. 11. de Genesi ad literam c. 25. intelligunt de Lucifero, sed secundùm literam non ita crassè intelligendum est, vt Rex Tyri adhuc viuens in Paradisum ingressus sit, quemadmodum volunt Rabbini apud *Ialkùt* sect. *Berescìth* n. 42. ex *Massèchet* דרך ארץ vbi legitur -

תשעה נכנסו בחייהם לג״ע ואלו הם חנוך ומשיח ואליהו ואליעזר עבד אברהם ועבד מלך הכושי וחירם מלך צר ויעבץ בנו של רבי יהודה הנשיא וסרח בת אשר ובתיה בת פרעה וי״א הוצא חירם והכנס תחתיו ריב״ל.

Nouem (personæ) *dum viuerent ingressæ sunt in Paradisum, nempè Enoch, Messias, Elias, & Eliezer seruus Abrahami; Item Abdemelech seruus Regis Aethiops, Hiram Rex Tyri, & Ioauatz filius R. Iudæ Principis, Sarach filia Asser, & Bathiah filia Pharaonis. Aliqui dicunt, quòd Hiram indè postea egressus, in eius locum suffectus sit R. Iehosciuà Ben Leui*. Hęc enim

 fa-

no vsui appropriatus sit, hominique creando inseruire debuerat, aptè carnis, & sanguinis ignis, seù humanus appellatur; incongruè tamen ab aliquibus significari hominis æstum impurū seù venereū; & vbinam subiectorū ignea hęc qualitas asseruabatur, cùm homo adhuc creatus non esset?

Cætera, quæ in hoc capitulo seriò pertractantur, omnia ad סוד המרכבה *Mysterium Marcheuà Currus* spectant, per quæ Cabalistæ intelligi volunt abstrusissimum de Deo Theologicum commentum ex capite 1. Ezechielis haustum. Sed non vndique in Sacræ Scripturæ limpidissimo fonte pura hauritur aqua. Non tamen omninò est damnanda doctrina de quatuor Classibus Angelorum, cùm & D. Dionysius cap. 8. Cęlestis Hierarch. ad tres Classes seù Hierarchias illas reducat. Neque nugæ, aut vana figmenta sunt (vt minùs piè Guil. Henric. Vorstius in animaduers. ad hunc locum R. Eliezaris asserit) Ordines Angelorum statuere, cùm Diuus Paulus quatuor Angelorum Ordinum nomina ad Ephesios cap. 1. e. numeret; *Supra omnem Principatum* (inquiens) *& Potestatem, & Virtutem, & Dominationem*; & ad Coloss. 1. *Siuè Throni, siuè Potestates &c.* quibus si addantur Cherubim atque Seraphim, Angeli quoq; & Archangeli, quorum frequens mentio fit in Scripturis, liquet profectò nouem esse Ordines Angelorum, ad quos alludit Ezech. 28. 13. dum de Angelo qui priùs est conditus, & à proprijs sedibus deiectus est, ait -

cetur. Interim, ex hac triplici Hierarchia, & nouem Angelorum Ordinibus, facilè colligi poteſt, Angelorum, alios eſſe Aſſiſtentes, & alios Miniſtrantes; Aſſiſtentes ſunt illi, qui immediatè à Deo illuminationem recipiunt; Miniſtrantes ſunt, qui ad mundi regimen, & gubernationem deputantur. Cùm enim ſoli Angeli ſupremæ Hierarchiæ immediatè illuminentur à Deo, illi ſoli dicuntur aſſiſtere Deo; cæteri aliarum Hierarchiarum, miniſtrantes Angeli nominantur. Itaque tam illi, quàm iſti ſunt ferè infiniti; nam ex Daniele 7. 10. habetur.

אלף אלפים ישמשונה ורבו רבון קדמוהי יקומון

Mille millium miniſtrabant ei, & myrias myriadum coram eo ſtabant.

Colligitur etiam quòd aſſiſtentes Angeli nunquam immediatè ad miniſteria exteriora exercenda mittuntur, ita S. Gregorius homil. 34. in Euang. *Qui aſſiſtunt* (inquit) *ſic contemplatione intima perfruuntur, vt ad explenda foris opera minimè mittantur.* Hinc ſequitur, Angelos ſupremæ Hierarchiæ, & Ordinis Dominationum, nunquam mitti ad opera foris explenda, ad ſalutem hominum pertinentia, miſſione viſibili & immediata, ſed hæc officia ad Angelos inferiorum Ordinum ſpectant. Non tamen negandum eſt, ex Ordine ſupremæ Hierarchiæ Angelos miſſos ad miniſtrandum Chriſto Domino, ſicut in Natiuitate eius *facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis canentium, & dicentium, Gloria in excelſis Deo,*

fabulæ ſunt Talmudiſtarum, dicitur autem Hiram non in Paradiſo Dei fuiſſe, ſed in delicijs Paradiſi, & hoc propter amicitiam & conſuetudinem, quam cum Salomone habebat, ſuppeditans ædificationi Templi ligna cedrina, & abiegna, & aurum, iuxta omne quod opus habuerat, vt legitur 1. Reg. 9. 11. & 2. Paralip. 8. Tunc ſiquidem, erat ſignaculum ſimilitudinis, hoc eſt expreſſa ſimilitudo Dei, in ſapientia, pulchritudine, gloria, & opibus, ſicut fuerat Rex Salomon. Propter ſapientiam vocatur כרב *Cherùb*. Excellebat pulchritudine, quia omnis lapis pretioſus erat operimentum eius, gloria & opibus decorabatur. Sed poſtquam eleuatum eſt cor eius, & multitudine iniquitatum polluit animam ſuam, eiectus eſt à facie Dei, à Regno expulſus, & regia maieſtate priuatus, in terram lapſus, in puluerem redactus eſt, & quaſi cinis ab hominibus & infima plebe conculcabatur. Hęc, & ſi ad literam de Rege Tyri intelligantur, figuratè tamen ac parabolicè de Diabolo intelligenda ſunt, qui ſignaculum ſimilitudinis, id eſt perfecta ſimilitudo Dei, cùm eſſet ornatus omni lapide pretioſo, ſcientia nempè, cæteriſque gratiæ ornamentis, maiora affectans, puta Diuinitatem, dicebat, vt ſcriptum eſt apud Iſaiam cap. 14. de Rege Babylonis *Supèr ſydera cæli aſcendam, & ero ſimilis Altiſſimo*, vnde præcipitatus de ſolio meruit audire: *Quomodo cecidit Lucifer, qui manè oriebatur?* Sed de Lucifero in ſequenti diſſertatione di-

Raphaele si quis persisteret in sententia, eos ex suprema Hierarchia Angelos esse.

Quæres tertiò. Cùm enim supra dictum sit in tertia Hierarchia contineri Principatus, Archangelos, & Angelos, quibus cura committitur Regnorum, Prouinciarum, Nationum, Principum, & particularium personarum; quæritur igitur, Num etiam animalia bruta, & res insensibiles, id est lapides, & elementa, atq; etiam vegetabilia habeant proprios Angelos ad sui custodiam destinatos?

Resp. D. Hieronymus lib. 1. in Habacuc cap. 1. negare videtur, Brutis animantibus Custodem Angelum esse assignatum, librumque quendam Apocryphum, qui hoc asserebat, his verbis condemnat: *Non simus tam fatui adulatores Dei, vt dum potentiam eius etiam ad ima detrahimus, in nosipsos iniuriosi simus: eandem rationabilium quàm irrationabilium prouidentiam esse dicentes: ex quo liber ille apocryphus stultitiæ condemnandus est, in quo scriptum est, quendam Angelum nomine Tyri praeesse reptilibus: & in hanc similitudinem piscibus quoque, & arboribus, & bestijs vniuersis proprios in custodiam Angelos assignatos.* D. autem Thomas p. p. q. 113. a. 2. probabiliter censet ex Diui Gregorij homil. 34. in Euang. cuilibet rerum corruptibilium generi diuersos Angelorum Ordines ad custodiam deputari. Probat Angelicus Doctor. Quia Angelorum custodia est quædam executio Diuinæ prouidentiæ;

 Di-

Deo, &c. Lucæ 2. 13. quæ secundùm Chrysostomum in Psal. 8. fuit multitudo Chororum Cherubim, & Seraphim. Diximus missione visibili & immediata, quia missione inuisibili qua Angeli supremæ Hierarchiæ inferioris Hierarchiæ Angelos illuminant, cuius illuminationis virtute munia sibi commissa exterius exequuntur, hoc modo mitti supremos Angelos, v. g. Cherubim atque Seraphim possumus dicere; sed hæc missio erit interna, inuisibilis, & mediata, quia exercetur mediante Angelo inferioris Hierarchiæ & Ordinis. Hinc patet quomodo intelligendus sit Apostolus, quando dicit ad Hebr. 1. 14. *Omnes Angeli sunt administratorij Spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis:* Omnes siquidem sunt administratorij Spiritus interna, vel externa missione seù inuisibili, vel visibili, & immediata vel mediata, vt explicat D. Thom. p. p. q. 112. a 2. ad prim *Sic quia superiores Angeli communicant propria dona à quibus denominantur* (inquit D. Thom. ibid. ad secundum) *mediantibus inferioribus Angelis; sic igitur vnus de Seraphim dictus est purgasse incendio labia Prophetæ* Isai. 6. 6. *non quia hoc ipse immediatè fecerit, sed quia inferior Angelus virtute eius hoc fecit. Sicut Papa dicitur absoluere aliquem, etiamsi per alium, officium absolutionis impendat.* Ita D. Thomas. Eodem modo dicendum est de Cherubino ante portam Paradisi Terrestris collocato; itemque de Michaele, Gabriele, &

cierum, remouendo causas, quæ eis nocere possunt, & promouendo bonum, quod eas iuuare potest, hoc præstant Angeli custodia sua cum brutis, viuentibus, lapidibus, & elementis. Quocirca ait S. Hieronym. in Habac. cap. 1. lib. 1. *Sicut igitur in hominibus etiam per singulos Dei currit prouidentia, sic in cæteris animalibus generalem quidem dispositionem & ordinem, cursumque rerum intelligere possumus, Verbi gratia: quomodo nascatur piscium multitudo, & viuat in aquis: quomodo reptilia & quadrupedia oriantur in terra, & quibus alantur cibis. Cæterum absurdum est ad hoc Dei deducere maiestatem, vt sciat per momenta singula quot nascantur culices, quotue moriantur: quæ cimicum & pulicum, & muscarum sit in terra multitudo: quanti pisces in aqua natent, & qui de minoribus maiorum præda cedere debeant.* Ex quibus verbis clara videtur esse sententia S. Hieronymi, in rebus, quæ quotidie transeunt, etiam esse Diuinam prouidentiam in quantum ordinat ipsas ad res perpetuas, quę sunt genera & species; si igitur Diuina prouidentia ex verbis D. Hieron. in singulos homines currit, & in cęteris animalibus generalis quidem dispositio & ordo ex eadem Diuina prouidentia procedit, manifestum est, quòd sicut singulis hominibus singuli Angeli deputantur ad custodiam, ita singulis speciebus singuli Angeli deputati erunt; quia, vt supra dictum est, Angelorum custodia, est quædam executio Diuinæ prouidentiæ ex D. Th. p. p. q. 113. a.

Diuina autem prouidentia aliter se habet erga ea, quæ perpetuò manent, ac erga corruptibilia, & quæ transeunt. Principaliter igitur est circa illa, quę perpetuò manent. At genera & species perpetuò manent, ergo, cùm singulis hominibus, qui perpetuò manent quoad animam, & post resurrectionē manebunt etiam quoad corpus, assignetur Angelus Custos, ita assignatur etiam omnibus generibus & speciebus rerum corruptibiliũ.

Probatur secundò, Quia potestas particularis regitur & gubernatur à potestate Vniuersali, vt potestas Gubernatoris Vrbis regitur à potestate Principis, sed Virtus cuiuslibet rei corporeę est magis particularis, quàm sit virtus spiritualis substantiæ, ergo illa regi debet ab ista, sed qui regit & gubernat dicitur habere custodiam rei gubernatæ, ergo spiritualis substantia, qui est Angelus, habebit custodiam virtutis rei corporeæ, vti sunt genera & species. Hinc legitur in Apocal cap. 16. ver. 5. *Et audiui Angelum aquarum dicentem: Iustus es Domine &c.* Vbi per *Angelum aquarum* communiter intelligunt Doctores Angelos præfectos & præsides creaturis omnibus, elementis, bestijs quoque (vt ait Origenes in hom. 13. super cap. 22. Numer.) & animalium natiuitati; & virgultorum, & plantationum, & cęterarum rerum incrementis. Nam circa ista, quæ transeunt, Diuina prouidentia etiam est (inquit D. Thom. loco citato) in quantum ordinat ipsa ad res perpetuas ad conseruationem scilicet spe-

bilis in hoc mundo habeat Angelicam potestatem sibi præpositam, vt dicit Diuus Augustinus lib. 83. quæstionum quæst. 79. in princ.

Hebræi idem sentiunt, & vnicuique rerum creatarum speciei (cùm valde luxurientur in effingendis Angelorum vocabulis) proprijs nominibus eos appellare existimant effictis vocibus ad lubitum, addito pronomine שר *Sar Princeps*. Hinc שר הים *Sar haijàm Princeps maris*, שר הארץ *Sar haaretz Princeps terræ &c.* Sic rebus quæ tantùm esse habent, vt sunt lapides & alia insensibilia, Principem constituunt sub nomine שר הדומם *Sar haddomèm Princeps silentij*, id est *rei insensibilis*.

Item viuentibus, quæ vita fruuntur, vt plantæ, שר הצומחים *Sar hatzomechìm Princeps Vegetabilium*.

Animalibus quoque, quæ sensibilia sunt שר בעלי חיים *Sar baalè chaiìm Princeps animalium*.

Etiam Mensibus, hebdomadibus, diebus, & horis suum Angelum custodem, & præsidem præficiunt, vt primo Mensi nostro Septembri ex parte respondenti -

a. 2. sic elementis præsidere Angelos secūdùm hanc doctrinā volunt Theologi, quod notat idem Hieronymus ad illud Apostoli ad Galat. cap. 4. *Ita & nos cùm essemus paruuli, sub elementis huius mundi eramus seruientes*. lib. 2. *Elementa mundi* (inquit) *eosdem, quos supra tutores & actores dixerat, appellauit: quòd sub ipsis primùm præsidibus constituit, quia necdum Dei filij capere ad nos poteramus aduentum, erudiebamur in mundo. Nonnulli eos esse Angelos arbitrantur, qui quatuor mundi elementis præsideant: terræ videlicet, aquæ, igni, & aëri, & necesse esse vt priusquam quis credat in Christo, illis arbitris gubernetur*. Et Comment. in cap. 12. Ecclef. Angelos huic mundo præsidere dicit. Sicut & D. Damaſ. lib. 2. c. 4. in princip. ait, quòd *Diabolus erat ex ijs Angelicis virtutibus, quæ præerant terrestri ordini*. Ex sententia igitur Sanctorum Patrum, & cum vniuersa Theologorum Schola, omnia rerum genera, & species creaturarum habere proprios Angelos Custodes dicendum est. Cùm *vnaquæque res visi-*

1	תשרי	*Tiſcri*	*Septembri*,	צוריאל	*Tzuriel*
2	מרחשון	*Marcheſcuàn*	*Octobri*,	בזכריאל	*Bazachariel*
3	כסלו	*Chiſlèu*	*Nouembri*,	אדומאל	*Adumael*
4	טבת	*Teuèt*	*Decembri*,	ענאל	*Anael*
5	שבט	*Sceuàt*	*Ianuario*,	גבריאל	*Gabriel*
6	אדר	*Adàr*	*Februario*;	רומיאל	*Romiel*
7	ניסן	*Niſan*	*Martio*,	אוריאל	*Vriel*

אייר

8	אייר	*Ijàr*	*Aprili*,
9	סיון	*Siuàn*	*Maio*,
10	תמוז	*Tamùz*	*Iunio*,
11	אב	*Ab*	*Iulio*,
12	אלול	*Elùl*	*Augusto*,

בעל כרחו ו׳ ואם לאו מלאך רע אומר יהי שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו כאשר בתבנו לעיל בהלכות שבת ופרשו בתוספות מלאך טוב ומלאך רע על שני ככבים לפי סדר שצ״ם חנכ״ל שמול צד״ק משמש בשעה אחרונה של ערב שבת ומלאך שלו צדקיאל שמו וזהו מזל טוב, ומאדים משמש בשעה ראשונה של ליל שבת ומלאכו סמאל וזהו מלאך רע ׃ ונמצא ששניהם פוגעים זה בזה, זה נכנס בהכנס׳ שבת וזה יוצא ושניהם מלוים לו לאדם עד ביתו ׃

Quando homo (ex Synagoga vespere Sabb thi) *reuertitur in domum suam, necesse est Vt inueniat ibi lucernas accensas & mensam paratam, Vt dicitur* (Cod. *Sciabbath*, cap. 16. *Col Chitubè hakòdesc*, pagina 119. b. paulò post princ.) תניא *Est Traditio in Baraiethà. R. Iose Ben R. Iuda dicit, Duo Angeli ministerij deducunt hominem vespere Sabbathi è Synagoga domum suam, alter bonus, alter malus; quando autem domum perueniunt, & inueniunt lucernam accensam, mensam paratam, lectum stratum & mundum, Angelus bonus dicit: Faxit* (Deus) *Vt sequenti Sabbatho ita fiant; & Angelus malus cogitur respondere, Amen; Sin Verò contrarium inueniant, Angelus malus dicit: Vtinam & sic accidat etiam futuro Sabbatho; & Angelus bonus, velit nolit, cogitur respondere, Amen*. Hæc inueniés etiam pau-

צפניאל	*Tzaphniel*
אמריאל	*Amariel*
פניאל	*Paniel*
ברקיאל	*Barakiel*.

non assignatur Præses Angelus ab Auctore libri כל בו *Col-bò*, à quo excerpsimus hæc nomina ex formula rigidissimi Anathematis, quam nimis prolixam inuenies ad num קל״ט 139. vel ad fol. 144. vt notatur in Animaduersionibus in *Pirkè* R. Eliezer G. H. Vorstij pag. 226. editionis Lugdun. Batau. apud Io: Maire 1644. in 4. at quotquot ad manus meas libri *Col-bò* peruenerunt editiones, nunquam in eis vidi folia arithmeticis notis, aut numericis Alphabeti elementis numerata.

Præterea, De Angelis horarum custodibus (de Præsidibus Hebdomadarum & dierum, ne nimium in longū protrahatur dissertatio, exempla exhibere consultò relinquimus) testimonium habemus ex *Machazor* Italico impressionis Bononiensis in fol. p. p. סדר ענין שבת *De Sabbatho* Comment. super Precē incipientem במה מדליקין *Bamè madlikin*, vbi ita legitur in principio paginæ numero non notatæ.

וכשיבא אדם לביתו צריך שימצא נרות דולקות ושלחן ערוך כדאיתא בפרק כתבי הקדש ׃ תניא ר׳ יוסי בן רבי יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שיהא לשבת אחרת כן ומלאך רע עונה אמן

quæ quidem partes, horæ inæquales, temporales, & Planetariæ ab eis appellantur, has Planetis attribuunt, hoc ordine & modo. Vt prima hora cuiuscunque diei attribuatur Planetæ diem denominanti, secunda Planetæ succedenti huic secundùm seriem Planetarum. Vt v. g. Prima hora diei Dominici sit Solis, secunda Veneris, tertia Mercurij, quarta Lunæ, &c. & sic procedendo vsque ad duodecimam horam, quæ erit Saturni, & consequenter prima noctis hora diei Dominici, erit Iouis, secunda Martis, tertia Solis, &c. vsque ad duodecimam noctis horam, quæ erit Mercurij.

Item, diei Lunæ prima hora erit Lunæ, secunda Saturni, tertia Iouis, &c. & prima noctis erit Veneris, secunda Mercurij, tertia Lunæ, &c. & sic procedendo per ordinem vsque ad diem Sabbathi. Cùm autem vespera Sabbathi sit duodecima hora diei Veneris incidet in Iouem, & prima hora noctis Veneris (quæ apud Hebræos vocatur prima hora noctis Sabbathi, nam ab occasu Solis incipiunt diem naturalem) incidet in Martem, vt manifestum est ex subiecta Tabella.

paulò ante in Rituali de Sabbatho. *In Tosaphòth, ita ista explicantur; Quòd Angelus bonus, & Angelus malus sint Custodes duarum stellarum ex septem Planetis, his duabus dictionibus inclusis per compendium* שצם חנ'כ'ל. *Per* ש' *notatur* שבתי *Sciabbathài Saturnus, per* צ'. צדק *Tzèdek Iuppiter, per* מ'. מאדים *Maadim Mars, per* ח'. חמה *Chamà Sol, per* נ'. נוגה *Nògha Venus, per* כ'. כוכב *Cochàu Mercurius, & per* ל'. לבנה *Lcuanà Luna. Nam Iuppiter inseruit hora postrema vesperis Sabbathi, cuius Angelus custos est* צדקיאל *Tzadkièl, & hic est Planeta bonus. At Mars inseruit hora prima noctis Sabbathi, cuius Angelus custos est* סמאל *Samaèl, & iste est Angelus malus. Et accidit, Vtrosque simul inuicem sibi occurrere. Alter ingreditur dum Sabbathum ingreditur, & alter exit, & ambo deducunt hominem domum suam.* Hactenus ex *Machazor*. Ex quo licet colligere, Hebræos festum Sabbathi auspicari Dęmonis ingressu, cum ei attribuant primam horam festiuitatis. Hoc de Angelo horis præfecto commentum, videtur desumptum ex stramineo Astrologiæ iudiciariæ fulcro. Diuidunt enim Astrologi diem, ac noctem artificialem in duodecim partes æquales,

Tabula Horarum Planetis attributarum.

Dies Hebdomadæ	Horæ æquales diei.											
	1 H	2 H	3 H	4 H	5 H	6 H	7 H	8 H	9 H	10 H	11 H	12 H
Dominici	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄
Lunæ	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉
Martis	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽
Mercurij	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂
Iouis	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿
Veneris	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃
Saturni	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀

Dies Hebdomadæ	Horæ æquales noctis.											
	1 H	2 H	3 H	4 H	5 H	6 H	7 H	8 H	9 H	10 H	11 H	12 H
Dominici	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿
Lunæ	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃
Martis	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀
Mercurij	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄
Iouis	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉
Veneris	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽
Saturni	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂

uis tempus ſecundùm ſe verè, & realiter detur, cùm ſit duratio ſucceſſiua; duratio verò ſit menſura intrinſeca neceſſariò ſequens naturam exiſtentem à parte rei, inde ſequitur tempus etiam exiſtere à parte rei, cùm menſuret duratione motus primi mobilis, quia ille ſolum eſt regulatiſſimus, vniformis, & inuariabilis, & ſemper eodemq; modo ſe habens, quę ſunt proprietates menſuræ, vt per eam poſſimus certi effici de quantitate rei menſuratæ, & per hoc Ariſtoteles ſolùm vocauit tempus durationem primi mobilis, quia hęc ſola eſt menſura omnium motuum, & propterea dixit tempus eſſe vnum, & non plura; horæ autem ſunt portiones temporis confictæ à noſtro intellectu, quia ſicut dies naturalis in viginti quatuor temporis interualla diuidimus, horas communiter nuncupata; in plura vel minora ſegmenta potuiſſet diuidi, ſi ita humanæ voluntati placuiſſet. Si igitur modo viginti quatuor Angeli viginti quatuor diei horis præſident, ſi hominum communi conſenſu v. g. in

Colligitur etiã Samaelem etſi Dæmonem, attamen Angelum eſſe, ac Diuinæ iuſtitiæ miniſtrum, ideoque à Iudæis Angelos miniſterij, tam malos, quàm bonos Angelos appellare.

Collige Tertiò, hanc Angelorum bonorum, vel malorum cuſtodiam, ſeù præfecturam ſuper horas diei, & noctis, ſeù etiam ſuper Planetas eſſe merum figmentum Cabaliſticum. Nam quòd non eſt à parte rei non poteſt habere Angelum Cuſtodem, ſed horæ tàm diei quàm noctis non ſunt à parte rei, ergo. Prima propoſitio, quàm maiorem vocant, eſt certa, quia ad hoc Angelus cuſtos datur, vt res cuſtodiatur, & ad ſuum finem dirigatur; quod autem non eſt, cuſtodiri non poteſt. Quòd autem horę non ſint à parte rei patet, quia partes ſunt Temporis. Tempus autem minimam habet entitatem, cùm exiſtere non poſſit ſecundùm ſe totum actu, nam, numerum motus eſſe ſecundùm prius, & poſterius docent Philoſophi, cum Ariſtotele 4. Phyſicorum tex. 101. & quam-

illud axioma.

אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות ולא שני מלאכים עושין שליחות אחת.

Nunquam Angelus vnus facit duas legationes, neque duo Angeli faciunt legationem vnam. Videsis R. Salom. Gen. 18. Si igitur septem tantùm Angeli essent Præsides, & custodes 24. horarum, vnus & idem Angelus præsideret tribus, vel quatuor horis intra spatium viginti quatuor horarum; & in tota hebdomada sexies, vel septies seruitus illius replicaretur, vt patet ex sequenti tabella.

in triginta horas diuideretur, his horis, triginta tutelares Angelos assignare necessitaretur Deus, quod dicere nefas est. Idem dicendum esset, si 24. horæ diei ad minorem numerum redigerentur.

Dices, Angelos horarum Custodes non esse viginti quatuor, vt sunt horæ diei naturalis, sed tantùm esse septem iuxta numerum Planetarum, quibus horæ attribuuntur.

Respondeo, Hoc esse contra doctrinam Talmudistarum asserentium vni Angelo vnicum tantùm officium committi, & non plura; tritum est

Tabella, qua ostenditur numerus horarum, quibus interdiu & noctu, ac per totam hebdomadem, secundùm Hebræorum sententiam, Angeli inseruiunt, & ministrant hominibus.

Die Dominico Angelus Solis quatuor horis præest &c.			Angelus Veneris &c.		Angelus Mercurij &c.		Angelus Lunæ &c.		Angelus Saturni &c.		Angelus Martis &c.	
		H		H		H		H		H		H
	☉	4	♀	4	☿	4	☽	3	♄	3	♂	3
Die Lunæ	☽	4	♄	4	♃	4	♂	3	☉	3	☿	3
Martis	♂	4	☉	4	♀	4	☿	3	☽	3	♃	3
Mercurij	☿	4	☽	4	♄	4	♃	3	♂	3	♀	3
Iouis	♃	4	♂	4	☉	4	♀	3	☿	3	♄	3
Veneris	♀	4	☿	4	☽	4	♄	3	♃	3	☉	3
Saturni	♄	4	♃	4	♂	4	☉	3	♀	3	☽	3

punctũ horæ noctis Sabbathi, assumit dominium & custodiam illius horę, & simul, hominem è Synagoga egredientem, domum suam deducit; cùm enim innumeri poterunt esse Iudæi, qui eadem hora è Synagoga egrediantur, necesse est, vt omnes illos eodem tempore simul associetur in

Nn di-

Deinde, Si Angeli horarum custodes, & præfecti, sunt tantùm septem iuxta numerum Planetarum, sequitur necessariò, Angelum esse in pluribus locis in eodem instanti, quod est contra omnem rationem. Quia *Samaël* v. g. Angelus malus, eo instanti quo ingreditur in primum

Adde: cùm Horæ varientur ex minima mutatione circuli Horizontalis, ex quo, puncta ortus & occasus Solis, vbi Hebræi incipiunt numerare horas diei naturalis, designantur; Et cùm ista puncta in hoc circulo sint infinita: infinita quoque erunt initia horarum, ac infinitus propemodum erit numerus Angelorum sub nomine *Samaelis* huius horæ custodum, sicut infinitus ponendus erit numerus Planetæ Martis dominium exercentis in primam horam noctis post vesperam Sabbathi; quod quidem admittere est contra bonam Philosophiam: hinc, omnes melioris notæ Astrologi, hanc Planetarium horarum assignationem, vt inane figmentum reijciunt.

De Samaele Angelo maligno plura dicemus paulo post in Dissertatione de Dæmonibus.

De cæteris verò Angelis ab Hebræis rebus diuersis assignatis, cùm istæ sint propemodum infinitæ, sic & Angeli Custodes illarum ab ipsis redduntur penè innumeri; præter ea, quæ supra diuersis in locis assignauimus Angelorum nomina, hæc pauca, quæ sequuntur, addere lubet.

עזריאל *Azariel*, nomen Angelo affigunt, cui præfecturam aquæ attribuunt, ne limites à Deo constitutos transgrediantur, & terram operiant.

גזרדיא *Ghazardiâ*, alterius Angeli nomen, quem constituunt præsidem in parte Orientali, vt Sol ritè oriatur, & cursum suum firmiter seruet.

יורקמו *Iorkamò* grandini præficitur, de quo Cod. פסחים *Pesachim*, capi-

diuersa loca & domicilia, ergo erit in pluribus locis eodem instanti temporis. Quòd autem hoc sit impossibile, patet, quia cùm Angelus sit essentiæ & virtutis finitæ, debet determinari, & definiri loco determinato; alioquin posset esse vbique, quod soli Diuinæ essentiæ competit. Angelus itaque non in pluribus, sed tantùm in vno loco est, quia ibi est, vbi per applicationem virtutis reperitur, sed hæc virtutis applicatio est particularis, ergo erit in loco particulari, & non vbique, aut in pluribus locis simul. Neque in instanti moueri potest, ita vt per motum instantaneum pluribus in locis simul esse possit, quia, motus Angeli, necessariò fieri debet in tempore; nam in motu Angeli sunt duo *Nunc*, eo quia in motu sit prius, & posterius: ergo si in motu Angeli sint plura *Nunc*, erit etiam ibi tempus; vbi autem tempus reperitur, instantaneum esse non potest. ergo. Cùm enim istæ rationes militent in Angelos immateriales, & incorporeos Christianorum, quantò magis militabunt in Angelos materiales, & corporeos Hebræorum? Corpus siquidem vnum numero naturaliter constitui non potest in pluribus locis simul, quia corpus habet finitam & limitatam quantitatem, ergo & locum definitum & limitatum habere debet, quandoquidem quantitas est ratio formalis occupandi locum. Friuola igitur & vana est ista Angelorum applicatio ad horarum, siuè etiam ad Planetarum custodiam, & præfecturam.

שלשה שאבלו *Scelosciā sceachelù &c.* pagina 51. post med. his verbis -

אמר ר׳ ישמעאל בן אלישע ג׳ רברים סח לי סוריאל שר הפנים אל תטול חלוקך בשחרית מיר השמש ותלבש ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ואל תחזור כוס אספרגוס׃

Dixit R. Ismael Ben Elisciàa. Tria narrauit mihi Suriel Princeps facierum. I. Ne accipias indusium tuum de manu serui in aurora, Ut eo induaris. II. Neque abluas manus tuas aquis ab eo (acceptis) *qui manus suas prius non lauerit. III. Et ne replices poculum Asparaginum.* Solebant antiqui illi stomacho ieiuno bibere vinum Asparagis medicatum sanitatis causa, sed non licebat, nisi tantùm vnum poculum bibere, ne sanitas læderetur. Hinc est quod ibidem dicitur -

ת״ר אספרגוס יפה ללב וטוב לעינים וכ״ש לבני מעים והרגיל בו יפה לכל גופו והמשתכר הימנו קשה לכל גופו׃

Docent Rabbini nostri: Asparagos (id est Vinum Asparaginum) *optimum est cordi, & bonum oculis, quantò magis visceribus? & qui assuefit in eo, pulchrè conducit toti corpori. & qui se inebriat eo, graue est toti corpori.*

נקיד *Nekid* Angeli nomen custodis panis, & cibi: de eo in Cod. פסחים *Pesachìm* cap. 10. pag. 111. b. in fine scribitur: איסרה רמווני נקיד שמיה *Principis ciborum Nekid est nomen eius.* Vocatur נקיד à puritate, & munditia; deduci videtur à נקה mundum, & purum esse, puritas, & mundities in cibis parandis requiritur, & panis nitidus, & purus præstantior est

 bru-

pite 10. ערבי פסחים *Iruè pesachim*, pag. 118. prope fin. ita habetur -

ררש ר׳ שמעון תשלוני בשעה שהפיל נבוכר נצר הרשע חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש עמר יורקמו שר הברר לפני הקב״ה אמר לפניו רבונו של עולם ארד ואצנן את הכבשן ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש אמר לו גבריאל אין גבורתו של הקב״ה בכך שאתה שר ברר ותבל יורעין שהמים מכבין את האש אלא אני שר של אש ארר ואקרר מבפנים ואקריח מבחוץ ואעשה נס בתוך נס אמר לו הקב״ה רר באותה שעה פתח גבריאל ואמר אמת יהוה לעולם׃

Inquirit R. Simeon Silonites. Ea hora, qua Neuucàd-netzàr Nabuchodonosor impius in medium fornacis ignis proijcere fecit Chananiàh, Misciaèl, & Azariàh; astitit יורקמו *Iorkamò Princeps grandinis coram Deo sancto benedicto, dixit coram eo: Domine Uniuersi, descendam, & refrigerabo fornacem, & hos iustos de fornace ignis liberabo. Dixit ei Gabriel* (Angelus) *Non ita* (aut, non in hoc) *fortitudo Dei* (dignoscitur) *quia tu* שר ברד *Sar baràd Princeps grandinis es; & omnes sciunt, quòd aquæ ignem extinguunt, sed ego* שר של אש *Sar scel esc, qui sum Princeps ignis descendam, & interius frigescere faciam* (fornacem) *& exterius calefaciam, & miraculum intra miraculum faciam. Dixit ei Deus sanctus benedictus, Descende. In ipsa hora aperuit* (os) *Gàbriel, & dixit: Et veritas Domini* (manet) *in æternum Alleluia.* Psal. 117. 2.

סוריאל שר הפנים *Suriel Princeps facierum*, hoc est illorum Angelorum qui astant coram Deo, de quo fit mentio Cod. ברכות *Berachòth*, capite 7.

Quoniā Angelis suis mandabit de te. Hunc esse illum, qui viatores comitatur, docent, vt eos in via custodiat, dirigat, & protegat, si iusti sint & viri probi, sin minùs, vt sunt impij, & improbi, non ab Angelo bono associantur, sed à Dæmone. Vnde *R. Tanchumà* hortatur hominem, vt in itinere hominibus bonis se adiungat, eius verba referuntur in ילקוט *Ialkùt super Psal.* 91. par. 2. pag. 185. col. 3. num. 843. circa princip. & sunt.

רבי אליעזר בן רבי יוסי הגלילי אומר אם ראית צדיק יוצא לדרך ואתה מבקש לצאת לאותה הדרך הקדם על ימיו שלשה ימים כדי שתצא עמו לדרך מפני שמלאכי שלום מלוין אותו שנא׳ כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך ואם ראית רשע יוצא לדרך הקדם עליו או אחר עליו שלשה ימים כדי שלא תצא עמו לדרך מפני שמלאכי שטן מלוין אותו שנאמר הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו.

R. Eliezer Berabbi Iosè Galilæus dicit: Si videris iustum aggredientem iter, & tu per eandem viam iter facturus es, anticipa iter tuum tribus diebus, vel totidem illud retarda, vt possis cum eo iter facere, quia Angeli pacis comitantur illum, sicut scriptum est: Quoniam Angelis suis mandabit de te ad custodiendum te in omnibus vijs tuis, Psal. 91. 11. *Sed si videris impium iter carpere, anticipa, vel postpone iter illius per tres dies, ad hoc, ne accidat egredi cum eo, & socius itineris fias: Nam Angeli Satanæ illum comitantur, iuxta illud: Constitue super eum impium; & Satan stet ad dexteram eius.* Psal. 109. 6. Hunc, *Raphaelem* esse cre-

bruno & furfuraceo, & eo qui vescitur optimè corpus nutritur, & animus exhilaratur; huic contrarius est איסרה דעניותא *Princeps afflictionis & paupertatis*, cuius nomen est נבל *Nanàl*. loco cit.

לילה *Làila*, custodem conceptus in vtero materno Angelum ita vocatum dicunt in Cod. נדה *Niddà*, cap. 2. כל היד *Col-haijàd* pag. 16. b. vltra medium, vbi de eo ita legitur ex sententia R. חנינא *Chaninà Bar* פפא *Papà*.

אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב״ה ואומר לפניו רבש״ע טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני ואילו רשע או צדיק וכו׳.

Ille Angelus, qui præsidet conceptui, Làila vocatur, & accipit guttam (seminis) *& eam statuit coram Deo sancto benedicto, & coram eo dicit, Domine Vniuersi, Gutta ista quidnam erit? fortis an debilis, sapiens an stolidus, diues vel pauper, sed non dicit impius vel iustus &c.* forsan ne videatur velle inferre læsionem humanæ libertati, ideò addit R. Chaninà.

כל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את יהוה אלהיך וגו׳.

Omnia sunt in manu Dei, pretèr timorem Dei, iuxta illud: Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum &c, Deut. 10. 12.

יוהך *Iubàch* nomen Angeli compositum ex literis finalibus quatuor dictionum Psalmi 91. 11.

כי׳ מלאכיו׳ יצוה׳ לך׳:

laris regitur per vniuerſalem, ſed virtus corporea eſt particularis, quia eſt indiuiduata per materiam, virtus autem Angeli eſt vniuerſalis, quia eſt abſoluta, & intellectualis, ergo. Idem aſſerit R. Eliezer in ſuis פרקים *Perakim*, cap. 23. pag. 19. col. 4. vbi loquens de Angelis, qui miniſterio conſeruandæ rerum ſpeciei in Arca ipſi Noë adiumento fuerunt, dicit.

ירדו כל חמלאכים הממונים על כל מין ומין וקבצו אותן ואת כל מזונתן :

Deſcenderunt omnes Angeli præfecti ſuper omnes ſpecies (creaturarum) *& congregauerunt eas ; & omnes cibos earum.*

Itemque omnibus rebus ſpiritualibus, etiam ipſis Dæmonibus præſident & imperant. Ita idem Auguſt. loc. cit. & Gregor. in Homil 34. in Euang. Nam creaturæ perfectiores, & Deo propinquiores, vt ſunt Angeli, in alias inferiores influentias habent, vt ſunt Dæmones, quibus multa Diuina myſteria reuelantur ab Angelis, ſic Diuina iuſtitia exigente, vt per Dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationem bonorum. Ad Ordinem Poteſtatum pertinent omnes Angeli, qui ſupra Dæmones dominium habent, ad Virtutum verò Ordinem ſpectat præſidere ſuper res corporeas. Videſis D. Th. p. p. q. 109. a. 4. & q. 110. a. 1. Iudæis autem non vnum tantùm Angelũ cuſtodem attribuunt Rabbini, ſed multos eis adiungunt, ita vt ſecundùm multitudinem præcepto-credimus itineris ſocium, vt in Tobia, aut alium quempiam.

Conſtituunt etiam alios Angelos præfectos mortuis, quos vocant דומא *Dumà*, ſeù דומה *Dumà Silentij*. Et alios denique, qui decedentium animabus occurrunt, & eas in Paradiſum deducere ſatagunt. Legitur ſiquidem in Cod. כתובות *Chetubòth* capite 12. הנושא את האשה *Hannoſsè eth Haiſcià*, pag. 104. circa med.

אמר רבי יוסי בן שאול בשעה שהצדיק נפטר מן העולם אומרי׳ מלאכי השרת לפני הקב״ה רבונו של עולם צדיק בא אומר יבאו צדיקי׳ ויצאו לקראתו יבא בשלום ינוחו על משכבותם אמר רבי אלעזר בשעה שהצדיק נפטר מן העולם שלש כיתות של מלאכי השרת יוצאות לקראתו אחת אומרת לו בא בשלום ואחת אומרת הולך נכחו ואחת אומרת לו יבא שלום ינוחו על משכבותם :

Dixit R. Ioſè Ben Sciaùl, ea hora, qua iuſtus diſcedit ex hoc mundo, dicunt Angeli miniſterij coram Deo ſancto benedicto, Domine Mundi, Iuſtus venit: dicit; Ingrediantur iuſti, egrediantur in occurſum eius, ingrediatur in pace, quieſcat ipſe ſuper cubile eorum. Dicit R. Eleazar, ea hora qua iuſtus diſcedit ex hoc mundo tres Chori Angelorum miniſterij egrediuntur in occurſum eius. Vnus dicit ei, Ingredietur in pace, Iſai. 57. 2. *alter ait, Ambula coram eo :* Ibid. *& alius ſubiungit, Ingredietur in pace. Et requieſcent in cubiculis ſuis.* Ibid.

Ex his collige dari Angelos præſides omnibus rebus corporalibus, vt docet S. Auguſtinus lib. 3. *De Trinit.* cap. 4. & S. Gregorius lib. 4. *Dialog.* cap. 5. quia poteſtas particu-

Thephillin, non prosternit nisi tantùm mille Dæmones: at dextera, quæ dominatur omnibus præceptis, cadere facit decem millia Dæmoniorum. Gloriosi milites certè sunt Iudæi, de alijs Nationibus pessimè sentiunt, easque deprimunt vsque ad Infernum deorsum, vt suis quibusque locis indicabimus. Hic tantùm obseruandum, quod aiunt, Angelos non deferre ad Deum orationem illorum, qui lingua Syriaca seù Aramæa orant. Dicunt enim in Cod. שבת *Sciabbàth*, capite 1. יציאות השבת *Ietzeòth Hasciabbàth*, pag. 12. b. ante medium -

אמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי ואמר רב יהודה כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו ׃

Dixit Rau Iudas: Nunquam homo petat suas necessitates lingua Syriaca. Quicunque enim id, quod opus habet, lingua Syra petierit, Angeli ministerij non adiungunt se illi, videlicet vt preces suas coram Deo deferant. Et cur hoc? Forsan, quia linguam hanc non intelligunt? Certè quidem: idcircò sequitur textus Talmudicus -

שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי ׃

Quia Angeli ministerij ignorant linguam Aramicam, seù Syriacam. Solus Angelus Gabriel (addit Rasci) omnes linguas intelligit, cum septuaginta linguas Iosephum in Ægypto docuerit. Videsis Cod. סוטה *Sottà*, cap. 7. אלו נאמרין pag. 33. vbi de eadem re in longum agitur. Poterunt igitur benè custodire Iudæos Angeli, si nullam aliam linguam intelligunt præceptorum, quę obseruant, & adimplent, multiplicetur in eis numerus Angelorum. Legitur hoc in עין ישראל *En Israèl*, Cod. שבת *Sciabbàth*, cap. 16. כל כתבי *Col chitubè* pag. 74. colum. 2. circa finem.

אמר רבי מאיר עשה אדם מצוה אחת נותנין לו מלאך א׳ ׳ ב׳ מצות נותנין לו ב׳ מלאכים מצו׳ הרבה נותנין לו מלאכים הרבה שנ׳ כי מלאכיו יצוה לך ולמה כדי לשמרו מן המזיקין שנ׳ יפול מצדך אלף וגו׳ ׳ אמר רבי יצחק למה מן הימין רבבה ומן השמאל אלף אלא שהשמאל אינה צריכה הרבה לפי ששמו של הקב״ה כתוב בתפילין שנתונין בשמאל א״ר חנינא לא כתיב יהיה מצדך אלף אלא יפול שמאל שאינה פשוטה במצות שאינה שולטת אלא במצות תפילין לבד אינה מפלט אלא אלף מזיקין אבל ימין שהיא שולטה בכל המצות מפלט רבוא מזיקין ׃

Dixit R. Meir, Fecit homo Vnum præceptum (scil. obseruauit vnum præceptum) *dant ei Vnum Angelum; pro duobus præceptis, dantur duo Angeli; pro pluribus præceptis, plures Angeli* (assignantur) *sicut scriptum est: Quoniam Angelis suis mandabit de te.* Psal. 91. *Et cur hoc? Vt custodiatur, neq; illum offendant Dæmones, secundùm quod dicitur: Cadent à latere tuo mille, &c. Dicit R. Isaac: Quare à dextris decem millia, & à sinistris mille* (cadent?) *Quia sinistra non indiget maiori numero, eo quia, nomen Dei scriptum reperitur in* תפילין *Thephillin* schedis orarijs (quæ brachio sinistro alligantur). *Dicit R. Chaninà: Scriptum non est, Viuet à latere tuo mille, sed, Cadet à latere tuo. Sinistra siquidem, quia non extendit se ad præcepta* (multa) *nisi tantùm ad præceptum*

dim Dæmonijs, Pſal. 110. vel ſecundùm Chaldaicam inflexionem שדין.

שעירים *Seirim*, *Piloſos*, *hirſutos*, inſtar hircorum, Rabbinis צפרירין *Tzaphririn*, eò quia hircorum ſpecie apparere dicuntur; Dæmones ſylueſtres, & piloſos, vt לשעירים אשר הם זונים אחריהם *Piloſis Dæmonibus, poſt quos fornicantur*. Leuit. 17. 7. Et ex Rabbinis etiam addimus -

מזיקים *Mezikìm*, vel מזיקין *Mezikin*, *Damnificantes & nocentes*. Itemque

רוחין *Ruchìn Spiritus malignos*.

לילין *Lilin*, *Dæmonia & ſpectra nocturna*, *Lamias*, *Lemures*, *Striges*. Dæmon itaque, antea primus Angelus, qui, vt ait S. Hieron. cap. 40. in Iob, inter cæteras creaturas *primò à Deo conditus*, vnde dictum eſt, *Ipſe eſt principium viarum Domini*; & ab Ezechiele Propheta cap. 28. 11. ſub Tyri Regis nomine ſymbolicè nominatur *Signaculum ſimilitudinis Dei*, *plenus Sapientia*, *& perfectus decore*, & verſ. 13. inter nouem lapides pretioſos recenſetur, quia inter nouem Angelorum Choros permixti Dæmones in ſtatu gratiæ tanquam lapides pretioſi ſulgebant; ſed his honoribus ſpoliati ob culpam, in aërem, terras, & inferna deiecti æternis pœnis cruciandi relegati ſunt. Illorum malitia tanta, & talis eſt, vt credibilitatem humanam fugiat: maligni namque ſunt, iniqui, mendaces, ſuperbi, crudeles. Hæc omnia ſimul in vno opere, quo ſe aduerſus Deum extulerunt, manifeſta fiunt. Et quamuis primum eorum peccatum Scriptura non explicet, attamen ex præter Hebræam. Pauci ſunt Iudæi, imò ferè nulli, qui apprimè loqui ſciant Hebraicè. Hos ignaros, & indoctos Iudæorum Angelos, in cuſtodiam ipſorum relinquamus, finem huic diſſertationi & omnibus Hebræorum deliramentis imponendo.

Breuis Diſſertatio de Dæmonibus ſecundùm Hebræorum mentem.

Eiuſdem naturæ eſſe, creaturam illam merè ſpiritualem, quam Deus ab initio temporis creauerat, & quæ ob ſuperbiam in ſtatu gratiæ conſiſtere non potuit, cum ea, quæ in eodem ſtatu perſtitit, & in quo confirmata, æternam gloriam conſecuta eſt, Catholica docet Eccleſia. Vtraque Angelus vocatur, ſed alter eſt bonus & ſanctus; alter malus & nequam. Hunc communiter *Dæmonem*, *Dæmonium*, *Diabolum*, *Angelum malum*, *& Spiritum immundum*, docti à Scriptura, vocamus, Matth. 8. 31. Iacob. 2. 19. Matth. 4. 24. Marci 1. 32. Matth. 4. 1. Luc. 4. 2. Pſalmo 78. 49. 2. Corinth. 12. 7. Matth. 10. 1. Marci 1. 26. & alibi ſæpè. Aliquando etiam ex eadem *Hoſtes*, Matth. 13. 39. & ob imperium, quod ſibi in hoc mundo arrogant, *Poteſtates aëris*, & *Rectores huius mundi* Epheſ. 6. 12. & alibi ex Nouo Teſtamento. Ex Veteri verò diſcimus -

שדים *Schedìm Vaſtatores*, vt ויזבחו את בניהם ואת בנותיהם לשדים *Et ſacrificauerunt filios ſuos, & filias ſuas Sce-*

nulla ſagacitate certò ſcire poſſunt, multò minùs ea, quæ ex libera hominum voluntate dependent, vt internæ cogitationes, ac volitiones; ex ſignis tamen externis, & ex perfecta naturali, conſtitutionis corporis, cõplexionis, & inclinationis ſcientia, non raro ea, quæ hominum occultiora ſunt, dignoſcere valent. Vera miracula efficere non poſſunt, quamuis præſtigijs hominum oculos aliquando ludere queant, ac illius imaginationem mouere. Et quamuis inter Dæmones ſuperbia regnet, & inter ſuperbos ſemper ſint iurgia ſecũdùm dictum Prouerb. 13. attamen, cùm non ſint ſecundùm naturam æquales, naturalis quędam ſubiectio inter eos eſt, & Dæmones Dæmonibus præſunt, & perſeuerant in ordinibus ſecundùm id, quod à natura in ſtatu gratiæ imperfectę habuerunt, quamuis non omnia ordinum nomina eis attribuantur. Apoſt. autem ad Eph. 6. 12. ſcribens, *Quoniam eſt nobis colluctatio aduerſus Principes, & Poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus*, oſtendit aliquam Prælaturæ ſpeciem inter Dæmones ſeruari; vt inferior ordine, ſuperioris mandatis obedire teneatur, vt in toto Vniuerſo, nihil inordinatum relinquat Diuina ſapientia, quæ *attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter*, Sap. 8. quæ Prælatio non addit aliquod bonum ſuperioribus; ſed potiùs malum; quia *cum mala facere maximè ad miſeriam pertineat* (inquit D. Thom.) *præeſſe in malis eſt eſſe*

ſe

ex Ioannis Euangelio cap. 8. 44. dicitur, *Ille homicida erat ab initio, & in Veritate non ſtetit*, id eſt, *in debita obedientia ad Deum* (inquit Lyranus) *res enim dicuntur Veræ, in quantum conformantur Veritati primæ, à qua Veritate primò deuiauit Diabolus per peccatum ſuperbiæ*. Superbia itaque communiter cenſetur peccatum Diaboli iuxta illud Iſaiæ 14. 14. de Lucifero loquentis ex perſona Balſaſar Regis Babyloniæ, *Similis ero Altiſſimo*, inuidens vnionem hypoſtaticã Chriſto, ſecundùm quod veriſimiliter opinantur nonnulli Theologi, eamq; ſibi appetijſſe, ob quam in Infernum detractus eſt, & in profundum Laci. Neque valens contra Dei iuſtitiam cornua erigere, vindictam de Deo in humana natura ſumere tentauit, alliciendo, & ſeducendo primos Parentes, vt rei tranſgreſſionis Diuini pręcepti conſtituti, in mortem æternam induceret; & hoc homicidium animæ maius vtique cenſendum, corporis homicidio, quamuis & mors non defuerit, quia per peccatum mors in hunc mundum intrauit, teſte Apoſt. ad Rom. 5. 12. Potentes itaq; manſerunt Dæmones, itemq; intelligentes, & volentes; nam, quæ naturalia illis erant, ablata non ſunt, ita tamen freno Diuinæ omnipotentiæ, & prouidentiæ cohibentur, vt contra certos limites, extra quos erũpere non poſſint, contineri cogantur. Præſciunt futura, quæ tali modo futura ſunt, vt iam in cauſis ſuis verè lateant, tempore denique certo emerſura. Quæ verò cõtingenter euenient, ex ſeipſis,

אלו של שדים שברא הק'ב'ה את נשמתן ובא לברא את גופם וקדש השבת ולא בראן .

Et fecit Deus feram terræ ad speciem suam. Iste est serpens. De animabus quater dixit חיה *Vitam; at de corporibus ter tantùm dixit, quia Dæmonum creauerat Deus animas, deinde voluit creare illorum corpora, & præpeditus à Sabbatho illa non creauit* festi sanctificandi gratia. Idem legitur in libro *Zohar* editionis Mantuanæ pag. 14. circa finem. Non potuit igitur Deus in instanti animas, & corpora Dæmonum creare, aut anticipare illorum creationem, vt non incideret in Sabbatho; valdè impotens & inconsideratus est hic Deus Hebræorum. Et isti Dæmones, inquit R. Ghedalia Aben יחייא Iachija in דרוש על הכשופים *Sermone de maleficis*, pag. 83. lib. שלשלת הקבלה circa principium.

והם אמצעיים בין הגופיים רוחנים וארציים .

Sunt Spiritus intermedij inter corporeos, aëreos, & terrestres. Rabbi verò Moses Bar Nachman in *Pentateuchum* dicit.

כי הם בריות מורכבות מב' יסודות ר"ל אש ואויר:

Istæ sunt creaturæ compositæ ex duobus elementis, igne videlicet, & aëre. Ergo non sunt puri Spiritus, quia ignis, & aër sunt elementa materialia, & corporea.

Secundò, Hebræorum Dæmones אוכלים ושותים *Ochelim vescinthim Manducant, & bibunt* פרים ורבים *Parim vrauim Crescunt, & multiplicantur, & moriuntur*, vt homines. Hanc sapientissimi Talmudis suffarcinatores

se magis miserum. p p. q. 109. a. 2. ad 3. Hebræi etiam hanc Prælaturam inter Dæmones agnoscunt, & omnium Spirituum Præfectum faciunt רומה *Dumà* in Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 41. חלק *Chèlek* relat. in עין יעקב *En Iacob* part. 2. pag. 121. col. 2. n. 48. Hæc sunt, quæ de Dæmonibus sentit Ecclesia Catholica, plura de his petenda sunt ex Theologis maximè Scholasticis, qui de hac quæstione fusè pertractant.

Ab hac Christianorum orthodoxa doctrina valdè dissentiunt Iudæi; cùm enim nos dicamus Dæmones esse puros Spiritus sine prorsùs vlla materiei permixtione, Hebræi autem non eiusdem naturæ omnes esse clamitant, sed alios simplicissimos Spiritus, alios corporibus iunctos, vt anima corpori vnitur, prædicant. Qui simplices Spiritus sunt, ideò ita euenisse dicunt, cùm non potuerit Deus corpora illis creare ob temporis defectum. Creauerat (inquiunt) hosce Spiritus vespere Sabbathi, at statim post creationem subintrauit festum, ideò, ne Sabbathum operibus profanaretur, cessauit ab opere, relictis his Spiritibus sine corpore. Habetur hæc speciosissima doctrina in בראשית רבה *Bereschith Rabbà* sect. 7. pag. 9. col. 3. circa princip. editionis Amsterlodamensis cum comment. in fol. & refertur in ילקוט *Ialkùt* sect. *Bereschith* n. 12. pag. 11. b. editionis Liburnensis in fol. paulò post medium his verbis.

ויעש אלהים את חית הארץ למינה זה הנחש בנפשות הוא אומר ארבע ובגופים הוא אומר שלש

ſua volumina augmentarunt, varijs parentibus, ac progenitoribus Dæmonibus aſſignatis.

Primus eorum Parens aſſignatur Angelus, qui pulchritudine Euæ illectus, equitans ſuper Serpentem ad eam ingreditur, ex quo cõcepit Kaim, cuius figuram vt & illius poſteritatis, non humanam, ſed Angelicam fuiſſe autumant, quæ דור המבול *Dor hammabùl Generatio diluuij* à Rabbinis nominatur, quarum animæ Dæmones factæ ſint, & modò hominibus nocere aiunt, ſed in futuro ſæculo, nempè tempore Meſſiæ, annihilabit eos Deus, ne ampliùs Iſraelitis noceant. Ita docet R. Eliezer in ſuis פרקים *Perakim* cap. 34. pag. 29. paulò poſt med.

דור המבול אף ביום הדין אין עומדין שנאמר רפאים בל יקומו וכל נפשותם נעשו רוחות ומזיקין לאדם ולעתיד לבא הקב״ה מאבדן מן העולם כדי שלא יהיו מזיקין לבני אדם מישראל עד שנאמר לכן פקדת ותשמידם ותאבד כל זכר למו ׃

Etiam Generatio diluuij in die iudicij non reſurget, ſicut dictum eſt, Gigantes non reſurgent, Iſaiæ 26. 14. *Omnes autem eorum animæ factæ ſunt Spiritus, & Dæmones nocentes hominibus, & in futuro ſæculo Deus ſanctus benedictus perire eos faciet è mundo, ne ampliùs malefaciant filijs hominum ex Iſraele, ſicut dicitur: Idcircò viſitaſti, & exterminaſti eos, & perdidiſti omnem memoriam eorum*. Iſ. ibid.

In libro זהר *Zohar* ſect. בראשית *Bereſcith* pag. 35. b. paulò poſt med. §. והנחש *Vehannachàſc Et Serpens*, dicitur, quòd iſte Angelus fuerit סמאל *Samaèl*, ſeù סטן *Sattan*, יצר הרע *Ietzèr*

docent doctrinam Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. אין דורשין pag. 16. paulò poſt principium.

תנו רבנן ששה דברים נאמרו בשדים שלשה כמלאכי השרת ושלשה כבני אדם שלשה כמלאכי השרת יש להם כנפים כמלאכי השרת וטסין מסוף העולם ועד סופו כמלאכי השרת ויודעין מה שעתיד להיות כמלאכי השרת יודעין סלקא דעתך אלא שומעין מאחורי הפרגוד כמלאכי השרת ׃ ושלשה כבני אדם אוכלים ושותין כבני אדם פרין ורבין כבני אדם ומתים כבני אדם ׃

Tradunt Magiſtri noſtri, ſex dicuntur de Dæmonibus; Tria illis communia ſunt cum Angelis miniſterij, & tria cum hominibus.

1. *Habent alas, vt habent Angeli miniſterij.*

2. *Volant ab vno ad aliud extremum mundi, ſicut Angeli miniſterij faciunt.*

3. *Sciunt quæ futura ſunt, ſicut Angeli miniſterij; putaſne eos ſcire futura?* (Sciunt quidem) *ſed ea intelligunt poſt aulæum, quemadmodum intelligunt Angeli miniſterij.*

Tria habent communia cum hominibus.

1. *Manducant, & bibunt ſicut homines.*

2. *Fœtant, & multiplicantur, vt homines.*

3. *Et moriuntur vt homines.* Et hæ ſunt prærogatiuæ Dæmonum Hebræorum.

De origine autem Dæmonum non vna eſt ſententia Iudæorum; plures enim Rabbini ſymbola ſua quique conferentes, portentoſa commenta de Dæmonibus adinuenerunt, quibus

coiuit, ex cuius semine omnes mundi Nationes (Iudæis exceptis) prouenire dicunt. Docent hanc stultam & malignam doctrinam in lib. זהר *Zohar* sect. *Berescith*, pag. 28. b. ad v. והנחש וגו׳ *Serpens autem erat callidior cunctis animantibus terræ*. Gen. 3, 1.

ערום לרע מכל חיון דאומין דעלמ׳ עו״ז ואנון בנוי דנחש הקדמוני דפתי לחוה׳ וערב רב ודאי אנון הוו זוהמ׳ דאטיל נחש בחוה ומההיא זוהמא נפק קין וקטל להבל רועה צאן דאתמר ביה בשגם הוא בשר זה הבל בשג״ם ודאי איהו מש״ה וקטל ליה ואיהו הוה ברא בוכרא דאדם :

Callidior (erat) *in malum præ omnibus Serpentibus nationum mundi colentibus Idololatriam, qui sunt filij illius Serpentis antiqui, qui seduxit Euā eloquio dulci; & isti sunt ex immunditia, quam attulit Serpens Euæ, & ex hac immunditia prodijt Kain, & occidit Abelem ouium pastorem, sicut dicitur* בשגם הוא בשר *Eò quod etiam* (sit) *ipse caro*. Genes. 6. 3. *Iste est Abel* בש״גם *Besciaghām, etiam est* מ״ש״ה *Moses* (idem est numerus vtriusque vocis scil. 345.) *& occidit illum*.

Alter Dæmonum pater (secundùm Hebræorum doctrinam) fuit *Adam*, de quo tam sinistrè, & malè sentiunt, vt eum Hæreticum, & Apostatam faciant; vt suprà vidimus in ADAM pag. 76. Dicunt enim creatum fuisse circumcisum, sed paruipendens tantum, & tale Dei beneficium, מושך ערלתו *Masciàch orlatò Retraxit sibi cutem præputij sui*, & incircumcisus factus est ומהרע הוא נולדו מזיקי *ex cuius immundo semine* (postea) *nati sint Dæmones*, inquit Aben Iachija.

 pag.

tzèr haraà Genius malus, & מלאך המות *Malàch hammàueth Angelus mortis* nomina eundem Samaëlem significant, vt videre est in *Ghemarà Pèrek* מורה הנבוכים השותפין *Hasciotephìn*, & in *Morè Hanneuuchìm* R. Mosis Bar Maijmonis par. 2. cap. 30. pag. 109. circa princip. vbi addit, magnitudinem Serpentis fuisse instar Cameli. De eo ita legitur in ילקוט *Ialkùt* sect. *Berescith* pag. 26. circa princ. editionis Liburnensis cum comment.

בא עליה רוכב הנחש ועברה את קין ואח״כ עלה אדם ועברה את הבל שנאמר והאדם ידע את חוה אשתו מהו ידע שהיתה מעוברת וראת את דמותו שלא היה מן התחתונים אלא מן העליונ׳ והבינה ואמרה קניתי איש את יהוה :

Ingreditur ad Euam (nempè Samaël) *equitans super Serpentem, & grauidauit eam Kaino; deinde ascendit Adam, & fœcundauit eam Abele, secundùm quod scriptum est: Et Adam cognouit Euam vxorem suam* Gen. 4. *Quid sibi vult* ידע *Iadaà cognouit? Cognouit quòd grauida erat, & vidit similitudinem suam quòd nōn erat similis* (creaturis) *inferioribus, sed superioribus. Idcirco hoc intelligens* (Eua) *dixit: Acquisiui virum cum Domino*. Ibid. His laudibus Protoparentes nostros ornant Iudæi, & honorificè sanè de eis loquuntur, dum alteram adulteram, alterum assentientem adulterio faciunt. Idem habetur in *Zohar* in *Berescith* pag. 36. b. ad ver. *Et posuit Dominus in Cain signum &c*. Gen. 4. 15.

Non *Samaël* solū cognouit Euam, sed & Serpens ipse antiquus cū Eua

quippè est, Circumcidendo circumcidetur Gen. 17. 13. *si opus sit, etiam vicibus mille*, (& subiungit) את בריתי הפר *Fædus meum fregit* Ibid. v. 14. *vt ibi comprehendatur Attractus*. Ergo, qui ex circũcisis attraxerit sibi præputium, si ad Hebræorum legem denuò reuerti voluerit, ex præscripto Rabbinorum, necesse est, vt iterum circumcidatur, alioquin reditus nihil erit. Sequitur indè, Adamum pœnitentem, & secundò circumcisum, quia Rabbinorum decreta minimè ignorabat, iterum prolem post annos 130. suscepisse ex vxore sua Eua, & veros homines generasse, & hoc est, quod ait Scriptura Gen. 5. 3.

ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו בצלמו ויקרא את שמו שת ׃

Et vixit Adam triginta & centum annos, & genuit in similitudine sua in imaginem suam, & vocauit nomen eius שת *Sceth*, cùm primùm, non ad imaginem suam, & similitudinẽ suam genuisset, vt potè cùm Dæmones procreasset. Huic explicationi & sententiæ Iudæorum non respondemus; quia ex ea euidenter concluditur, Adamum intra spatium centum triginta annorum Dæmones procreasse ex לילית *Lilith*, de qua egimus supra pag. 69. & seqq. & refutauimus. Euam autem Dæmonum concubitum per idem tempus oppetijsse, ex qua Dæmones nati sint, volunt cum Auctore שלשלת הקבלה *Seialscèleth hakabalà* pag. 83. circa medium, vbi succinctè id indicat his verbis.

pag. 83. *Seialscèleth hakabala*. Cùm enim alibi non legatur denuò circumcisum fuisse, sequitur, quòd omnes posteri Adami ex incircumciso prępucio nati, sint Dęmones.

Dicent Hebræi: Adam egit pœnitentiam (videsis suprà ad pag. 77.) & in ea pœnitentia intelligenda sunt omnia illa, quæ ad veram pœnitentiam requiruntur. Inter alia substantialia pœnitentiæ, Iudæi requirunt circumcisionem; ergo iterum circumcisus creditur Adam; alioquin verè pœnitens non diceretur; nam Iudæi, qui ad ritus Græcanicos tempore Machabæorum transibant, & præputia sibi faciebant ex 1. Machab. 1. 15. si iterum ad patrias leges reuerti voluissent, denuò circumcidendi necessariò erant, vt docent Talmudistæ in *Ghemarà* Cod. יבמות *Ieuamòth* cap. 8. הערל *Haarèl* pag. 72. circa medium.

משוך צריך שימול מדרבנן ודקארי לה מאי קארי לה הא צריך קתני קטעי בסיפא ר׳ יהודה אומר לא ימול מפני שסכנת היא לו אמרו לו והלא הרבה מלו בימי בן כוזיבא והולידו בנים ובנות שנ׳ המול ימול אפילו מאה פעמי׳ ואומר את בריתי הפר לרבות את המשוך ׃

Attractus præputio necesse est, vt iterum circumcidatur ex decreto Rabbinorum, & vt decerpant ei (præputium). *Quomodo decerpunt? Opus est, vt abscindant limen, seù labium ipsius. R. Iudas dicit: Non circumcidetur, quia periculum est ei. Dixerunt illi: Nonnè plurimi circumcisi sunt denuò in diebus Ben Cuzibà, & genuerunt filios, & filias? Scriptum

וּאֹ׳ שאחרי שחטא עמד קֹ׳לֹ׳ שנים ולא נזקק לאשתו והיתה באה לילית ומתחממת עמו ושדים מתחממים עם חוה ומהם נולדו השדים ׃

Sunt qui dicant, quòd Adam post peccatum steterit 130. annis, & non copulatus est Vxori suæ, & ingrediebatur לילית *Lilith, & incalescebat se, seù coibat cum eo; & Dæmones coibant cum Eua, & ex ea nati sunt Dæmones.* Vnde habemus ex Rabbinorum doctrina, Adamum, & Euam Dæmonum progenitores. Vide supra in ADAM pag. 74. col. 1.

De Adamo, addunt ex libro זהר *Zòhar, sect.* אחרי מות *Acharè mòth,* quòd post peccatum, cùm destinasset Deus homines morti, dixerit Adam; *Ad quid ego procreabo filios?* Separauit igitur se ab vxore, & venientes duo Spiritus fœminei coniungebantur cum illo, & procrearunt filios Dæmones, habitantes in ianuis, in puteis, & in latrinis, & flagellant homines. Verba Zoharis ad cap. 18. Leuitici pag. 76. b. §. ערות אחות אביך *Turpitudinē sororis patris tui &c.* sunt

תמן תנינן מאה ועשרין שנין אתפרש אדם מאתתיה ולא הוה אוליד מרקטיל קין להבל לא בעא אדם לאולדא באתתיה ר׳ יוסי אמר משעתא דאתגזר עליה ועל כל עלמא מיתה אמר אמאי אנא אוליד לבעתותא ׃ מיד אתפרש מאתתיה ׃ ותרין רוחין נוקבין הוו אתיין ואזדווגן עמיה ואולידו ׃ ואינון דאולידו הוו מזיקין דעלמא ואקרון נגעי בני אדם ׃ ואליך סאטן לבני אדם לפתחא דביתא ובבורא ובבתי כסאי ׃

Legimus, Centum & viginti annis separauit se Adam ab Vxore sua; & noluit generare, pro eo quòd occiderit Kain Abelem, noluitque coniungi Vxori suæ. R. Iose dixit, Ab ea hora, qua decreta est mors super Adam, & super Vniuersum mundum, dixit Adam: Ad quid ego liberos procreabo? Statim separauit se ab Vxore sua. At duo Spiritus fœminini Veniebant, & coniungebant se cum illo, & procreabant liberos. Et isti, qui nascebantur, erant Dæmones damnificantes mundum, & Vocantur נגעי בני אדם *Flagella hominum, & sunt Aduersarij hominum manentes in ianuis domorum, in puteis, & in latrinis.* Ibidem habetur, quòd procreauerit Adam alios filios ex latere Cain, qui partim sint Angelici, & partim humani, & tandem genita sit נעמה *Nahamà* soror Tubal-Cain.

Hanc autem נעמה *Nahamà* faciunt quoq; parentem aliorum Spirituum; nam dicunt in eodem Zohar loco cit. circa finem paginæ -

מנה נפקי רוחין ושדין אחרנין ׃

Ex ea exierunt alij Spiritus, & Dæmones. Et est adeò certum apud Hebræos prædictam Nahama concubuisse cum Spiritibus, Dæmonibus, Angelis, & hominibus, vt expressis verbis id doceant in eodem libro Zohar pag. 55. p. p. ad illud Gen. 4. 23. *Soror verò Tubal-Kain Nahamà* circa med. eius verba sunt -

אמר רבי חייא מאי דכתיב ואחות תובל קין נעמה ׃ מאי אירוא הכא דקאמר קרא דשמה נעמה ׃ אלא בגין דטעיין בני נשא אבתרה ואפילו רוחין ושדין ׃ ר׳ יצחק אמר אינון בני האלהים עזא ועזאל טעו בתרה ׃

Di-

ſangas proſilit. Poſtea iſti duo Angeli ad loca ſua redeunt,& filios Cain nutriunt ſpiritu immundo &c. Ex quibus apparet, quantum deſipiant Iudęi, dum huiuſmodi fabulas non tantùm comminiſcuntur, ſed etiam quod maximæ ſtultitiæ eſt, pugnare inter ſe faciunt; nam ſi *Scemchazai* & *Azaël*, qui è cœlo ad terras deſcendentes rem cum נעמה *Nahamà* habuerunt, quomodo dicitur, quòd *Nahamà* mater illorum fuit? *Daazà* autem idem exiſtimatur ac *Scemchazai*. Auctor שלשלת הקבלה *Scialſcèleth hakabalà* pag. 83. paulò poſt med. de eadem *Nahamà* ita loquitur -

וזאת נעמה באה לפעמים ומתחממת עם אנשים בשהם ישנים ומולידה מזיקים אחרים והם מזיקים לנערים :

Et iſta Nahamà venit multoties & coit cum hominibus, quando dormiunt, & procreat Dæmones alios malignos; & iſti ſunt, qui damnificant infantes. Vnde ſequitur, quòd etiam ſinguli homines ſint Dæmonum patres ſecundùm hanc ſtultiſſimam Iudæorum doctrinam.

Non deſunt alij Rabbini tùm antiquiores, tùm recentiores, qui doceant hanc Nahama fuiſſe vxorem Noë; id legitur in בראשית רבה *Bereſcith Rabbà* ſect. 23. pag. 27. col. 1. in fine Text.

אמר ר' אבא בר כהנא נעמה אשתו של נח היתה ולמה היו קורין אותה נעמה שהיו מעשיה נעמים :

Dixit R. Abbà Bar Choanà: Nahamà Vxor Noë fuit: Et quare eam Vo-

Dixit R. Chijà: Cur ſcriptum eſt, Et ſoror Tubal-Kain Nahamà? Hinc diſcimus, quod dicit Scriptura, & indicat nomen eius Nahamà (ſignificat enim amœnitatem, & iucunditatem) *nam poſt eam errabant homines, Spiritus quoque, & Dæmones. R. Iſaac dixit: Etiam filij Dei ſeù Angeli* אזא ועזאל *Azà, & Azaël, errauerunt poſt eam*.

De eadem Nahamà in eodem libro *Zòhar* pag. 9. b. pręter alia, iſta etiam adduntur. Cùm enim Cain eiectus eſſet à facie Dei, peruenit ad quendam locum, in quo erant duo Angeli, quorum alter Luci, alter Tenebris præerant, perpetuò inter ſe pugnantes, adueniente autem Cain pacem inierunt; nomen prioris erat עפרירא *Apharirà*, alterius קסטימון *Kaſtimòn*. (ſequitur) Iſti Angeli ſunt מלאכין קדישין *Angeli ſancti*, ſenaſque ſinguli habent alas, vnus Bouis, ſecundus Aquilæ figuram refert, ſimulque vniti hominem efformant; cùm in loco obſcuro conſiſtunt duorum Spirituum figuram induunt. In abyſſo perambulant, circumeunt mare Oceanum, & ſi obuios habeant דעזא ועזאל *Daazà, & Azaël*, qui ſunt Dæmones, & mulierum conſortio vtuntur, magnum illis iniiciunt metum, illoſque in fugam vertunt, adeò vt in obſcuros montes proſiliant, rati Deum velle eos de illorum peccatis iudicare. Iſti duo Angeli poſtea pergunt ad נעמה *Nahamà* matrem prædictorum Dæmonum *Daazà, & Azaël*, quæ illicò fugit, & vno ſaltu שתין אלפין פרסין *ſexaginta millia para-*

num ab Hebræis aſſignari, totidemque Matres. Quorum

Primus eſt *Samaèl*, & alij Angeli nequam. Secundus eſt *Adam*. Tertius *Cain*. Quartus *Omnes Viri* quorum ſemen à Dæmonibus fœminis noctu excipitur.

Dæmonum autem Matres aſſignantur, Prima *Lilith*. Secunda *Eua*. Tertia *Nahamà*. Quarta *Agràth*.

Horum Dæmonum ſiuè maſculęi, ſiuè fœminæi ſexus ſint, attactu, tempore nocturno, adeò coinquinari hominum corpora credunt, & docent, vt niſi manuum matutina religioſa, imò ſuperſtitioſa ablutione mundarentur, corpora omninò polluta, coinquinata & immunda remanerent, inidonea ſubinde ad quodcumque religionis opus exercendum. Credunt enim, animas corporibus, ſomno ſopitis, ſua corpora relinquere, & expergefactis ad eadem reſtitui, de qua re gratias Deo agunt, compoſita oratione, quæ in Machazore magno Italico editionis Bononienſis pagina 1. b. reperitur. & incipit אלהי נשמה שנפחת vbi hæc verba inſeruntur

ברוך אתה יהוה המחזיר נשמות לפגרי מתים

Benedictus tu Domine qui reſtituis animas cadaueribus mortuorum, quæ non intelliguntur de reſurrectione mortuorum, ſed de ſuſcitatione à ſomno, de quo agitur in prece, & exponit Scholiaſtes his verbis.

כי בבקר מחזיר לנו נשמתנו לפגרים מתים כי השנה דומה למות כמו שאמר והיא אחת מס׳ במיתה ׃

Quo-

Vocant Nahamà? Quia opera eius fuerunt iucunda. Si igitur mater Dæmonum fuit vxor Noë, conſequens eſt, eandem cunctorum hominum matrem, & Dæmonum eſſe, & nos ab eadem deſcendentes eoſdem Dæmones habere fratres; quod quàm ſtultiſſimum ſit nemo non videt. Ex recentioribus idem docet Auctor libri מערכת אלהות *Maarècheth elaùth*. Tract. השביעיות *Numeri ſeptenarij*, pag. mihi 233. b. circa fin. Hanc ſtultitiam animaduertentes alij Rabbini, Nahamà vxorem Noachi aliam à Sorore Tubal-Cain faciunt in *Bereſcith Rabbà* loc. cit.

ורבנן אמרי נעמה אחרת היתה (מאשת נח) ולמה היו קורין אותה נעמה שהיתה מנעמת בתוף לע״ז ׃

At Rabbini noſtri dicunt, Nahamà altera fuerat (ab vxore Noë) & quare illam Vocant נעמה *Nahamà? quia iucundè tympanizabat coram Idolatria*.

In eodem libro *Zòhar* nempè pagina 55. præter נעמה *Nahamà* fit etiam mentio de לילית *Lilith*, & de אגרת בת מחלת *Agràth Bath Machalàth* alijs Dæmonum matribus, quarum filij adhuc perdurare aiunt, quouſque Deus incendio illos abſumet, & auferet de terra. De *Lilith* ſatis ſuperque egimus ſupra in ADAM. De *Agràth* autem Dæmone fœmina idem dicunt ac de *Nahamà* retulimus, videlicet, in quiete Viris apparere ſeminis effuſionem ciere, eoque attracto, alios Dæmones procreare. Ex his deducitur quatuor Patres Dæmo-

mo dormit, animam egredi, in cælum conſcendere, & poſtea in corpus reuerti. Vide etiam *Zòhar* פרשה *Paraſcià* אחרי מות pag. 67. in fine, vbi R. Ioſê ait, quòd homo quando dormit, anima egreditur, & aſcendens teſtimonium perhibet in cælis de proprijs actionibus; & hoc eſt, quod corpus dicit: *Anima mea. deſideraui te in nocte &c.* Iſai. 26. 9. Non eſt igitur dubitandum, quòd Hebræi non teneant hoc falſum & ridiculũ dogma. Opus eſt igitur mane antequam aliquid agatur, manus abluere (inquiũt) neq; aliqua nudi corporis pars manu illota tangenda eſt, niſi velit grauiſſimum ſubire periculum propter impuros, & noxios Spiritus, qui manibus reſident, antequam lauentur. Vnde in Talmude ponitur pœna abſciſſionis manus, ſi quis eis illotis, oculum, aut aliam nudam corporis partem audeat contrectare. Vide Cod. שבת *Sciabbàth* c. 14. שמונה שרצים pag. 108. b. in fin. & ſeq. vbi inuenies -

יד לעין תיקצץ יד לחוטם תיקצץ יד לפה תיקצץ יד לאזן תיקצץ יד לחסודה תיקצץ יד לאמה תיקצץ יד לפי טבעת תיקצץ יד לגינית תיקצץ יד מסמא יד מחרש׳ יד מעלה פוליפום וכו׳ ׃

Manum oculo (admotam) *amputabis. Manum, naſum, os, aurem, phlebotomiæ plagam, mentulam, podicem, Cupam Vinariam contrectantem ante lotionem ſuccides, quia eſt manus* (inducens) *cæcitatem, ſurditatem, narium fœtorem, &c.* R. Salomon Iarchi benignè hunc locum interpretatur, vt propriè non ſit ampu-

Quoniam matutino tempore (Deus) *reſtituit nobis animas noſtras cadaueribus mortuorum; quoniam ſomnus morti comparatur, ſicut dictum eſt;* (Somnus) *eſt Vnum ex ſexaginta generibus mortis.* Et infra §. עזרת אבותינו ad verſ. 22. cap. 2. Iſai. אשר נשמה באפו *Cuius anima in naſo eius*, idem ait -

והלא כל אדם נשמה באפו ׃ אלא ר״ל בשחרית שהנשמה חוזרת באפו של כל אדם ׃

Et nonnè omnis homo habet animam in naſo ſuo? Sed vult dicere, quòd matutino tempore reuertitur anima in nares omnium hominum. Si reuertitur, ergo iam diſceſſit. At dicet nonnemo, hoc intelligi debere de ſopore ſomni, quo homo apparet mortuus, ſed dum euigilat, ſtatim videtur reuiuiſcere, ac ideò impropriè dici animã reuerti in nares hominis.

Reſp. Quòd intelligant Rabbini, dum dormit homo, animam egredi verè & propriè; & dum euigilat, reuerti in corpus, habetur ex רבות *Rabbòth* antiquiſſimo libro, & magnæ apud eos auctoritatis in סדר בראשית *Séder Bereſcith*, ſect. 14. pag. 17. col. 4. edit. Amſterlodamenſis cum comment. in fol. Ibi -

ר׳ ביסני ורבי אחא ורבי יוחנן בשם ר״מ אומרי׳ הנשמה הזו ממלאה את כל הגוף ובשעה שאדם ישן היא עולה ושואבת לו חיים מלמעלן ׃

R. Biſnài, R. Achà, & R. Iochanàn nomine R. Meir dicunt: Animam implere totum corpus, & ea hora, qua homo dormit, ipſa aſcendit & haurit vitam ſuperiorem, (ſiuè cæleſtem.) Itaque certè credunt Iudæi, dum ho-

putanda manus, sed remouenda, ne membrum aliquod nudi corporis, antequam sit lota, contrectet. Nam (inquit) -

יד לעין מסמא קודם נטילה. יד לאון מחרש: יד לפה או לחוטם מגלה פוליפוס ריח החוטם והפה:

Manus oculo (admota) *ante lotionem cæcitatem affert; auri, surditatem; ori & naso* פוליפוס *Polypum, seù fœtorem.*

Præter has stolidas, amentes, & insanas doctrinas de Dæmonum origine & natura ab Hebræis confictas, & à vertiginoso illorum cerebro procreatas, alia innuitur à R. Eliezare in suis פרקים *Perakìm*, quæ à veritatis scopo non omninò aberrare videtur, sed cùm velamen illud, quod super faciem suam ponebat Moses, vt non intenderent filij Israël in faciem eius, idipsum vsque ad hodiernum diem maneat super corda Iudæorum; fit, vt non possint cognoscere veritatem, sed tamquam cœci per diem incurrant tenebras, & quasi in nocte sic palpent in meridie. Docet itaque Catholica Ecclesia, ex casu Angelorum Dæmones prouenisse, non diù post illorum creationem, & ob peccatum, quod communiter creditur, *Superbiæ*, è cælis eiectos in aëre alios, alios in Inferno fuisse æternis supplicijs mancipatos. Tangit hoc tantisper R. Eliezer cap. 7. pag. 8. col. 3. paulò post med. vbi hæc non sine erroris permixtione leguntur -

וכל המזיקין המהלכים ברקיע והמלאכים שנפלו מגדולתן וממקום קדושתן מן השמים כימי דור אנוש כשהם עולין לשמוע דבר מאחרי הפרגוד הן מתרדפין בשבט של אש וחוזרין לאחוריהם למקומן:

Et Dæmones, qui versantur in firmamento, & Angeli, qui eeciderunt è magnificentia, & à loco sanctitatis eorum è cælo in diebus Enose; qui cùm ascendunt ad audiendum aliquid post cortinam, insectantur virga ignea, & retrocedunt ad locum suum. Pro firmamento ponitur רקיע *Rakiaa*, per quod *Aërem* intelligunt Iudæi cum Aben Ezræ ad cap. 1. Gen. הרקיע הוא האויר *Harakìaa est aër*, de quo nos hic nihil determinamus, sed tantum notamus, Dæmones hominibus nocentes aëreos vocari; & quia per aërem versantur, cælestes etiam dici à D. Hieronymo. Per Angelos, qui ceciderunt è magnificentia, seù sublimitate, aut dignitate sua, intelligendi sunt ijdem Dæmones è cælo lapsi, & in hoc improbanda non est doctrina Eliezaris; falsa autem est, quando docet in diebus Enos, eos ab ea sublimitate fuisse lapsos. At quòd ascendant ad audiendum aliquid, seù verbum, pone velum, aut cortinam Dei, & virga ignea abijciantur, & retro abire cogantur, mere Cabalistica figmenta sunt. Iam probauimus Angelos (quod idem dicendum est de Dæmonibus) creatos fuisse in principio rerum, & statim aliqui eorum peccauerunt, & facti sunt Dæmones: diximus *statim*, non quòd in eo instanti, quo creatus est Angelus, in eodem quoque peccauerit, sed potiùs per aliquod temporis spatium in gratia extiterit; cùm de-

pria specie, Spiritus autem carnem & ossa non habet. Sed si dicatur, Angelorum corpora esse tenuissima, & adeò subtilissima, & transparentia, vt visum nostrum fugiant. Ergo, dico ego, Angelorum corpora non erunt proportionata corporibus humanis, neque cum his coniungi poterunt ad prolem procreandam, cum non sint eiusdem naturæ & speciei, cùm videamus animalia bruta in animalitate conuenire, quia tamen differunt specie, si inter se commisceantur, sibi simile in specie generare non posse; imò vbi nulla symboleitas reperitur, nulla ex eis proles gigni potest: sic ex Leone & Equa, Equus aut Leo, aut quid tertium nasci nequaquam potest, quia species vnius est omninò dissimilis ab alia.

At regeres. Animalia illarum specierum, quæ non sunt omninò inter se dissimiles, si commisceantur, filios procreare possunt, vt ex commixtione Equi cum Asina procreatur Mulus; sic, cùm species Angelica & Humana non sint omninò dissimiles, poterunt inter se commisceri, & liberos procreare. Homines enim cum Angelis in aliquibus conueniūt, & in aliquibus discrepant, vt tradunt Talmudistæ in Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. אין דורשין *En dorescin* pag. 16. paulò ante med. vbi hæc leguntur -

שש דברים נאמרו בבני אדם ג׳ כמלאכי השרת וג׳ כבהמה שלשה כמלאכי השרת יש בהם דעת כמלאכי השרת והולכין בקומה זקיפה כמלאכי השרת ומספרים בלשון קדש כמלאכי השרת ׃

Sex

eo intelligenda sint verba Ezechielis cap. 28. 13. 14. & seqq. *In delicijs Paradisi Dei fuisti, posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Fuisti*, & *ambulasti* plusquam *Vnum instans*, & plusquam *Vnum gressum operationis* significant, vnde non vnam, sed plures operationes bonas & meritorias in statu viæ exercuisse docet Ludouicus Molina p. p. q. 63. a. 6. Igitur falsum est quod ait R. Eliezer, Angelos è dignitate, & magnificentia ætate Enos cecidisse.

Sed dices, R. Eliezarem alludere ad illos Angelos, qui in diebus Enos videntes filias hominum, quòd essent pulchræ, acceperunt sibi vxores, quas elegerant, & relinquentes Angelicam dignitatem, & cælestem patriam, in terris versati sunt cum hominibus, ex quibus progeniti sunt Gigantes.

Resp. Illud infelice & infaustum Iudæorum dogma de carnali commercio Angelorum cum mulieribus tam altas radices in Iudæorum pectora egit, vt miraculo adscribendum sit, si ex eis aliquando euelli quoquo modo possit. Difficultas in eo potissimùm statuitur, quia credunt Angelos corporeos esse, id verò quod corporeum est, coniungi potest cum alio corporeo, vti est mulier. Ergo cum mulieribus commisceri, & liberos procreare potuerunt Angeli. At nos negamus Angelos esse corporeos, quia non sunt compositi ex materia & forma, vt dictum est, ideòque cùm sint simplices Spiritus, oculis nostris subijci non possunt pro-

ſpirituales, illi ſpirituales ſimul & corporei. Quòd ſi procreatio liberorum inter vtramque hanc naturam dari poſſet, affirmandum id etiam eſſet de homine cum bruto, cum quo conuenit in materia & corporeitate; cùm enim conſeruatio ſpeciei fiat per multiplicationem indiuiduorum, indiuidua etiam multiplicētur per corporalem copulam maſculi & fœminæ, iſti faciliùs vniri poſſunt ſi conueniant in genere, vti homo & brutum in animalitate; & tamen quia differunt ſpecie, ita abhorret natura à tali concubitu, vt vix vllus quamuis ſceleſtiſſimus homo inueniatur, qui huiuſmodi congreſſum expetat, & ex quo (ſi aliquando acciderat) filij nunquam procreati ſunt: vndè meritò & homo & iumentum, ex Legis præſcripto Leuit. 20. 15. morte puniuntur. Hoc infame facinus forſan admittent Iudæi, ex vniformitate hominis cum iumento, conuenire enim, aiunt, tribus in rebus inter ſe. Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. אין דורשין *En doreſcin* pag. 16. circa medium. Eæ ſunt.

אוכלין ושותין ופרין ורבין ומוציאין רעי כבהמה׃

I. Manducant & bibunt. II. Fructificant, & multiplicantur. III. Et egerunt excrementa vt iumenta. Quid mirum, ſi Rabbinorum Schola admittet, hominem ex iumentis filios procreare poſſe. Verum tamen eſt, eos docere Adamum cum iumentis omnibus concubuiſſe, vt in Adamo ſupra ad pag. 76. notauimus, ſed auſi non ſunt dicere ex tali

Sex res dicuntur de Homine. Tribus in rebus ſunt homines ſicut Angeli miniſterij, & in tribus ſunt tanquam iumenta. Tria itaque communia habent cum Angelis miniſterij. I. Habent דעת *Dàath Scientiam ſicut Angeli miniſterij. II. Ambulant ſtatura erecta ſicut Angeli miniſterij. III. Loquuntur lingua ſancta* (Hebraica) *vt Angeli miniſterij.* Ergo cùm ſymbolici ſint Angeli, & homines, poterunt inter ſe commiſceri & filios procreare.

Reſp. Talmudiſtarum doctrinam de Angelis, ſicut & triplicem hanc ſimilitudinem, atque ſymboleitatem inter Angelum & hominem allatam ſtultiſſimam eſſe dicimus. Nam Angeli non ſunt corporei, vt diximus, & proinde non ambulant ſicut homines, neque loquuntur lingua materiali, vt homines, ſed illorum locutio, eſt conceptus mentis alteri Angelo manifeſtatio, & quod nos medijs organis materialibus puta, lingua, gutture, labijs, & cæteris quæ ad vocem efformandam concurrunt, facimus, per quæ mentis noſtræ conceptum alteri pandimus, idipſum Angelus facit, ſed abſque vllo materialis organi auxilio, ſed ſolo imperio voluntatis, quæ conceptum intellectus in ſe retinere poteſt, vel alteri Angelo manifeſtare, & hæc eſt locutio Angelorum. Non itaque loquuntur Angeli lingua Hebraica, aut Idiomate alio humano, ſed conceptus mentis manifeſtatione, quæ lingua Angelorum dicitur. Diſtant itaque homines ab Angelis, quia iſti puri

ta; quia viderunt Angelos ignis, & alatos? Omnia sunt visiones prophetica, & ænigmata. Voluntque significare, quòd Angeli non sunt corporei aut graues, veluti sunt corpora ponderosa, iuxta illud: Quoniam Dominus Deus tuus ignis consumens est Deuter. 4. 24. *Deus tamen ignis non est, sed parabolicè id dicitur, sicut & illud: Qui facit Angelos suos ventos* Psal. 104. v. 5. Ex sententia igitur istius Iudæi Philosophi, cùm Angeli sint incorporei, nequaquam poterunt hominibus commisceri, & fi[illegible]s generare, quia generatio est actus entis completi habentis materiam transmutabilem, vt dicit D. Bonauentura in 2. dist. 18. q. 3. Angeli autem materiam non habent, vt vidimus, ergo generare verè & realiter non poterunt; quapropter commentitia & vana sunt adinuenta, quæ de Angelis cum mulieribus, & ue Adamo cum Spiritibus comminiscuntur Iudæi, vt ab vtrisque progeniti sint Dæmones. Quando autem legimus Gen. 6. 2. *Videntes filij Dei filias hominum quòd essent pulchræ &c.* de Angelis intelligere non debemus, sed cum Theodoreto quæst. 47. in Genes. pag. 10. col. 1. editionis Colonien. Agripp. 1617. in fol. dicendum: *Quidam nimis stupidi & stolidi existimarunt eos Angelos esse, putantes suæ forsan intemperantiæ patrocinium habituros, si Angelos eiusdem criminis reos tenerent. Oportebat autem eos audisse Deum omnium ita dicentem: Non permanebit spiritus meus in hominibus illis in æternum, quia carnes sunt. Erunt autem dies*

concubitu filios natos. Infamis istius concubiti Christianos sub nomine גוים *Ghoìm* Gentilium insimulant, ideoque prohibent, ne iumenta sua in stabulis Christianorum relinquant, quia, aiunt, periculum est, ne coeant cum illis. Videsis Cod. ע״ז, *Auodà Zara* cap. 2.

Sed non diutiùs terendum est tempus in eluendo portentosas istas, & calumniarum vndiquaq; plenas imposturas ab obscœnis & malignis Iudæis nobis confictas; redeundum est ad Angelorum & Dæmoniorum naturam, quorum vna & eadem est, spiritualis scilicet & incorporea, vt inter saniores Iudæos etiam docet R. Moses Maiemonius, iste quippè in opere suo משנה תורה *Misenè Thorà*, libro primo המדע *Hammadaà*, Tract. יסודי תורה *Iesodè Thorà De fundamentis Legis* cap. 2. §. 4. circa finem de Angelis ita loquitur -

ומהן ברואים צורה בלא גולם כלל והם המלאכים: שהמלאכים אינן גוף וגוית אלא צורות נפרדות זו מזו ׃

Et ex creaturis, quædam reperitur forma sine vlla prorsus materia; & isti sunt Angeli. Angeli siquidem non sunt corpus neque corporei, sed sunt formæ separatæ, hæc ab illa. Et §. 5. sequitur -

ומהו זה שהנביאים אומרים שראו המלאך אש ובעל כנפים הכל במראה הנבואה ודרך חידה ׃ לומר שאינו גוף ואינו כבד כגופות הכבדים כמו שנאמר כי יהוה אלהיך אש אוכלה הוא ואינו אש אלא משל וכמו שנאמר עושה מלאכיו רוחות ׃

Et quid est hoc, quod dicunt Prophe-

mortuis faciunt, & Angelum bonum esse credunt, ex eo colligi potest, quòd mortuorum rationem habere dicant, numerum decedentium recensendo in tabulis, summo silentio seruato, nam דום *Dum* à cuius voce notionem habemus vocabuli דומא *Dumà*, quasi *Silentij*, seù *Silentiarium Præfectum* dicas. In Talmud verò Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 94. paulò post med. idem דומה *Dumà* statuitur מלאך הממונה על הרוחות *Angelus præfectus spiritibus*. Et quamuis pro *Spiritibus*, tam boni quàm maligni intelligi possint, attamen *Rasci* Glossator explicat pro animabus –

שר הרוחות שנשמות נפקדות אצלו :

Princeps spirituum (ait) *ita vocari, quia animæ commissæ sunt sub illius custodia*. Animam siquidem post separationem à corpore, dicunt, remanere nudam toto tempore quo cadauer integrum permanet, & tunc Spiritus eam visitat. Vide si placet זהר *Zòhar Numer.* sect. שלח לך pag. 170. fortassis per Spiritum *Visitatorem* intelligunt שר הרוחות *Sar Harruchòth Principem Spirituum*, de quo *Talmud*, & *Rasci*, mox allati.

Isti autem Angeli mali, qui ad nocendum hominibus, cæterisque alijs rebus præsto sunt, non à Principe Dæmoniorum, vt malitiam suam contra Dei creaturas, & præsertim contra illam, quæ ad imaginem & similitudinem ipsius creata est, explere possit, mitti perhibentur, sed à Deo præfici docent Iudęi, ita vt tam boni,

dies illorum, centum viginti anni: & inde perspicere naturam incorpoream carnes non habere, neque Angelos vitam habere tempore definitam: immortales enim creati sunt. Et vlterius in fine eiusdem columnæ: *Hi qui ex Seth genus duxerunt, olim quidem vt virtutum studiosi vocabantur filij Dei, verùm impurarum mulierum pulchritudine capti confuderunt familias, alioqui distinctas, & pro fructu hæreditario communem nequitiam acceperunt.*

Quæres, An, sicut Angeli boni hominibus Custodes assignantur, & sicuti rebus etiam corporeis, imò & ipsis entibus, quæ nullam entitatem à parte rei habent ab Hebręis Angeli præficiuntur; ita quoque vnicuique ex illis ad illorũ damnum & exitium à Principe Dæmoniorum Dæmon, aut Dæmones plures assignati sint?

Resp. Hebræi omnibus rebus appropriatos Præsides Angelos assignant, an verò pro Bonis aut Malis Angelis eos semper habeant; ex illorum doctrinis clarè id elici plerumque non potest; nam aliquando, qui boni esse videntur inter malos, & mali inter bonos non rarò connumerant. עזאל *Azaèlem* præesse aiunt צבעונין *Tzeuaonìn Coloribus*, quibus mulierum vultus formosiores redduntur; at iste Angelus (vt supra iam vidimus ex illorum doctrina) ex bonis factus est Angelus malus. שבריריִ *Sciauriri* quoque Cacodæmonem Præfectum aquis constituunt, vt supra obseruauimus, videsis pagina 251.

דומה seù דומא *Dumà* Præfectum

R. Salomonis, tam boni quàm mali Angeli à latere Dei mittuntur.

Confirmari potest ex eo, quod in *Pirkè* R. Eliezeris dicunt, Deum quinque malignos Spiritus misisse ad exterminandum filios Israël Vituli conflatilis Idololatras, quorum nomina sunt.

I. קצף *Kètzeph Spuma ira feruens*. II. אף *Aph Ira*. III. חמה *Chamà Feruor*. IV. משחית *Maschith Exitium*. Et V. חרון *Charòn Aestus iræ*. De his enim ita refert prænotatus Auctor cap. 45. col. 3. & 4. pag. 41.

שלח הקב״ה חמשה מלאכים לחשחית את כל ישראל ואלו הן קצף אף חמה משחית חרון שמע משה ויצא לקראת אברהם. יצחק יעקב ואמר אם אתם מבני העולם הבא עמדו לפני בשעה הואת שהרי בניכם נתנו כצאן לטבחה ועמדו שם לפניו שלשה האבות׃ אמר משה לפניו רבון כל העולמי׳ לא כך נשבעת לאלו להרבות את זרעם ככבבי השמים שנאמר זכור לאברהם; ליצחק ולישראל וגומ׳ ובזכות שלשה האבות נעצרו שלשה מלאכי׳ מישראל קצף אף וחמה ונשתיירו שנים אמר לפניו רבונו של עולם למען השבועה שנשבעת להם עצור משחית מישראל שנאמר אשר נשבעת להם כך ונעצר המשחית שנאמ׳ והוא רחום יכפר עון ולא ישחית׃ ועוד אמ׳ משה לפניו למען השבועה שנשבעת לי עצור חרון מישראל שנא׳ שוב מחרון אפך מה עשה משה חפר בארץ כבית דירה גדולה בנחלה בני גד וטמן חרון אף בארץ כאדם שהוא חבוש כבית האסורים ובכל זמן שחיו ישראל חוטאין הוא עולה ופוגר את פיו לנשוך ברוחו ולהשחית את ישראל לפי׳ נקרא שמו פעור והיה משה מזכיר עליו את השם ומורידו למטה לארץ ובשמה משה מה עשה הקב״ה נתן את קברו כנגדו וכל זמן שישראל חוטאין והוא פוער את פיו לנשוך ברוחו ולהשמיד את ישראל והוא רואה קברו של משה

boni, quàm maligni Spiritus astent à dextris & à sinistris Dei, & à latere dextro boni mittantur Spiritus ad mundi gubernium, & à sinistro Dæmones ad exitium creaturarum. Hęc videtur esse sententia etiam R. Salomonis super illud 1. Reg. 22. 19.

ראיתי את יהוה ישב על־־־כסאו וכל־־צבא השמים עמד עליו מימיו ומשמאלו׃

Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cælorum stantem iuxta eum, à dextera eius, & à sinistra eius. Vbi in מקרא גדולה *Mikrà ghedolà* Tom. 2. editionis Venetę anno 1617. in fol. pag. 404. legitur

וכי יש שמאל למעלה והלא נאמר ימין יהוה רוממה ימין יהוה עושה חיל ימינך יהוה נאדרי׃בכח ימינך יהוה תרעץ אויב אלא אלו מיימינים ואלו משמאילים מיימינים מלמדים זכות ושמאילים מלמדים חובה׃

Et nunquid reperitur sinistrum supernè (apud Deum) *& nonnè dictum est: Dextera Domini excelsa: dextera Domini facit fortitudinem* Ps. 18. 16. *Dextera tua Domine magnificata est in fortitudine: dextera tua Domine confregit inimicum?* Exodi 15. 6. *Sed aliqui* (Angeli) *sunt dextrouersi, & aliqui sinistrouersi* (à latere Dei) *dextrouersi docent meritum iustitiæ, sinistrouersi docent obligationem pœnæ.* Quasi diceret, Angelorum alij sunt Aduocati & patrocinatores causarum hominum, & hi sunt Angeli boni, qui à dextris Dei resident; alij sunt Aduersarij & accusatores, & hi sunt Angeli maligni, Dęmones, qui à sinistris Dei stant. Ergo ex sententia

אל

משה כנגדו הוא מתפתח וחוזר לאחריו שנאמר ויקברו אותו בגי מול בית פעור.

Misit Deus sanctus benedictus quinque Angelos ad disperdendum totum Israëlem, & isti sunt קצף Kètzeph Ira feruens, אף Aph Ira, חמה Chamà Feruor, משחית Maschìth Exitium, חרון Charòn Aestus iræ. Audiuit (hoc) Moses, & egressus est in occursum Abrahami, Isaaci, & Iacobi, dixitque: Si vos estis ex filijs seculi futuri, consistite coram me hac hora, quia iam filij vestri traditi sunt veluti oues ad mactationem. Et steterunt ibi coram eo tres Patriarchæ. Dixit Mosis coram eo: Domine vniuersorum, nonnè ita iurasti eis multiplicandum esse semen eorum sicut stellas cæli, vt dictum est: Recordare Abrahami, Isaaci, & Israëlis &c. Exod. 32. 13. Ob merita igitur trium Patrum arceantur tres Angeli ab Israële, קצף Kètzeph, אף Aph והמה Vechamà, Spuma, Ira, & Feruor. Supererant adhuc duo (Angeli) Dixit (Moses) coram eo: Domine Vniuersi, propter iuramentum, quod iurasti eis; reuoca משחית Maschìth Exitium ab Israële, sicut dictum est: Quod iurasti per temetipsum eis. Exod. 32. 13. & prohibitũ fuit משחית Maschìth Exitium, iuxta illud: Et ipse est misericors propitiabitur iniquitati, & non disperdet Ps. 78. 38. Præterea, dixit Moses coram eo (sc. Deo) Propter iuramentum, quod iurasti mihi, prohibe חרון Charòn Aestus iræ ab Israële, sicut dictum est: Reuertere מחרון Mecharòn ab æstu iræ furoris tui Exodi 32. 12. Quid fecit Moses? Effodit in terra (veluti domum) habitationem magnam in hereditate filiorum Gad, & abscondidit חרון אף Aestum iræ in terra, veluti hominem, qui est vinctus in domo carcerum. Et omni tempore, quo peccabant Israëlitæ, ipse ascendebat, & distendebat os suum ad mordendum spiritu suo, & ad disperdendum Israëlitas; idcircò vocatur nomen eius פעור Peùr Dilatatus. Moses autem nominauit super illum nomen Dei, & descendere illum fecit sub terram. Quando autem mortuus est Moses, quid fecit Deus sanctus benedictus? Posuit sepulchrum eius è regione illius. Quotiescumque Israëlitæ peccabant, & ipse dilatabat os suum ad mordendum spiritu suo, & ad perdendum Israëlitas; ipse coram se videbat sepulchrum Mosis: timebat, & illicò retrocedebat secundùm quod dictum est: Et sepeliuit eum in Valle מול בית פעור Mol beth Peòr, è regione domus Peòr. Hactenus R. Eliezer.

Circa hæc verba R. Eliezaris animaduertimus, hos Angelos missos à Deo fuisse, vt in ipso limine Iudaicæ narratiunculæ apparet. Mittuntur etiam Dæmones à Deo sed non immediatè, quia non illuminantur Dæmones, sed medijs Angelis multa Diuina mysteria Dæmonibus reuelantur, quia Diuina iustitia exigit, vt aliqua ab his Ministris fiant ad punitionem malorum, vel ad exercitationem bonorum, vt supra notauimus in Dissertatione de Angelis, quæ reuelationes respectu Angelorum sunt illuminationes, sed non respectu Dæmonum, illi enim eas ordinant ad Deum, isti autem ad expletionem

pro-

Angelicam apparuerat in conualle Mambre Gen. 18. 1. & postea fecit cum Mose in igne, rubo, nube, Exod. 3. 2. & 16. 10. Docet hoc S. Athanas. in quæst. ad Antiochum quæst. 12. his verbis:

ἘΡΩ΄ΤΗΣΙΣ ιβ΄.

Πρόσοδος τοῦ διαβόλου ἐν τῷ οὐρανῷ. πῶς γέγραπται ἐν τῷ Ἰὼβ, ὅτι ἦλθον οἱ Ἄγγελοι (τοῦ Θεοῦ) παραστῆναι ἐναντίον κυρίου, καὶ ὁ διάβολος ἐν μέσῳ αὐτῶν;

ἈΠΟ΄ΚΡΙΣΙΣ.

Οὐκ εἶπεν ἡ γραφὴ, ὅτι ἦλθεν ὁ διάβολος ἐν (τοῖς) οὐρανοῖς ἐν μέσῳ τῶν Ἀγγέλων. πρόδηλον οὖν, ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ γὰρ ὅπου ἐὰν ὦσιν οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι τῷ Θεῷ παρίσταν(ται). πλὴν δεῖ εἰδέναι, ὅτι ὁ Θεὸς, διά τινος ἁγίου Ἀγγέλου πρὸς τὸν διάβολον διελέγετο. καθάπερ καὶ βασιλεῖς διά τινος μέσου ἀνθρώπου πρὸς τὸν κατάδικον.

QVAESTIO XII.

Cum ex cælo Diabolus prolapsus sit, quomodo scriptum est in libro Iob, quòd ingressi sint Angeli Dei, vt starent in conspectu Domini, & Diabolus in medio eorum?

RESPONSIO.

Non dicit Scriptura, quòd in cælis Diabolus venerit in medium Angelorum. Manifestum igitur est, quòd in terra. Etenim vbicunque sunt Angeli, astant Deo. Verùm sciendum est, quòd per sanctum aliquem Angelum Diabolo Deus est locutus, quemadmodum etiam Reges per hominem aliquem intermedium, suum alloquuntur aduersarium.

II. Hos

propriæ iniquitatis. Non itaque est dicendum cum Iudæis, quòd Angeli mali mittãtur à latere sinistro Dei, nisi pro latere sinistro intelligere velis Angelos bonos mandata Dei punitiua, vindicatiua, & bonorum ad patientiam exercitatiua recipientes, qui subinde Dæmonibus imperent, vt voluntatem Dei exequantur. & hoc modo intelligi debet illud Iob 1.6.7.

ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על יהוה ויבא גם־השטן בתוכם׃ ויאמר יהוה אל־השטן מאין תבא ויען השטן את יהוה ויאמר משוט בארץ ומהתלך בה, וגו׳׃

Et fuit dies, & venerunt filij Dei (Angeli) *vt starent coram Domino, & venit etiam Satan* (Aduersarius) *in medium eorum. Et dixit Dominus ad Satan: Vnde venis? Et respondit Satan Domino, & dixit: A circumeundo terram, & perambulando eam &c.* Et ver. 12.

ויאמר יהוה אל השטן הנה כל־אשר־לו בידך רק אליו אל־תשלח ידך ויצא השטן מעם פני יהוה׃

Et dixit Dominus ad Satan: Ecce omne quod ei, in manu tua (est) *tantùm in eum non mittas manum tuam. Et egressus est Satan à conspectu Domini.* Gesta itaque ista fuerunt non coram Deo in cælo & immediatè, sed in terra, & mediante Angelica creatura, non quidem corporea collocutione, sed ea, quæ inter Spiritus intercedere potest loquela, præside quodam superiore Angelo, qui locum Dei teneret, & Dei nomine loqueretur, sicut antea fecerat cum Abrahamo, cui per subiectam creaturam

II. Istos, quos R. Eliezer Angelos vocat, non fuisse bonos, sed malos Angelos, patet ex eo, quia tanquam malignum Spiritum חרון *Charon* in carcerem subterraneum detruserit, ne inde ampliùs exire posset. Quòd si Angeli mali sunt, liquet profectò, etiam ex doctrina Iudæorum, eos nullo modo potuisse, vel posse videre Deum: nam si secundùm doctrinam R. Eliezaris in פרקים *Perakim* cap. 46. neque ipsi beati Angeli Deum vident (quod tamen falsissimum est) quomodo igitur eum videre poterunt maligni Spiritus? Verba quibus id docet R. Eliezer loc. cit. sunt quæ sequuntur.

אמר משה לפני הקב״ה רבונו של עולם הראני נא את כבודך אמר לו הקב״ה משה אין אתה יכול לראות את כבודי שלא תמות של כי לא יראני האדם וחי אלא למען השבועה שנשבעתי לך והשם שהודעתי לך אני אעשה רצונך עמוד בפתח המערה ואני אעביר לפניך את המלאכי המשרתי׳ לפני שנאמר ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך: וכשאתה שומע את השם שהודעתי לך שם אני עומד לפניך ועמוד בכחך ואל תפחד של וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם: אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה הרי אנו משרתים לפניך ביום ובלילה ואין אנו יכולים לראות את כבודך וזה ילוד אשה רוצה לראות את כבודך ועמדו עליו בזעף ובבהלה להמיתו והגיעה נפשו עד מות: מה עשה הקב״ה נגלה עליו בענן שנאמר וירד יהוה בענן וזו היא ירידה שביעית וסכך עליו הקב״ה בכף ידו שלא ימות שנאמר והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת הצור ושכותי כפי, וכשעבר חסיד הקב״ה את כף ידו מעליו וראה אחורי השכינה של והסירותי את כפי: התחיל משה מצעק בקול גדול ואמר יהוה יהוה אל רחום וחנון, אמר משה לפניו סלח נא לעונותיהם של ישראל על מעשה העגל ואלו אמר משה סלח נא לעונותיהם של ישראל עד סוף כל הדורות היה עושה כן לפי שהיתה שעת רצון וכן הוא אומר בעת רצון עניתיך אלא אמר סלח נא לעונותיהם של ישראל על מעשה העגל: אמר לו הקב״ה הרי כדבריך עשיתי שנאמר ויאמר יהוה סלחתי כדבריך:

Dixit Moses coram Deo sancto benedicto: Domine mundi, quæso ostende mihi gloriam tuam, Exod. 33. 18. *Dixit ei Deus sanctus benedictus, Moses, tu non poteris videre gloriam meam, quia morieris, sicut dictum est: Quia non videbit me homo, & vivet*; Ibid. ver. 20. *sed propter iuramentum, quod iuraui tibi, & propter nomen* (tetragrammaton) *quod notificaui tibi, ego faciam voluntatem tuam. Sta super ostium speluncæ, & ego transire faciam coram te Angelos mihi ministrantes, iuxta illud: Et dixit, ego transire faciam omne bonum coram te*, Ibid. ver. 19. *Quando autem audiueris nomen, quod tibi notificaui: tunc ibi ego sto coram te; sta igitur in fortitudine tua, & ne timeas, quia dictum est: Et miserebor cuius miserebor, & clemens ero, cui clemens ero*, Ibidem. *Dixerunt Angeli ministerij coram Deo sancto benedicto: Ecce nos ministrauimus tibi die noctuque, ET NON POSSVMVS VIDERE GLORIAM TVAM, & iste filius mulieris vult gloriam tuam videre? Insurrexerunt contra illum cum indignatione & terrore, vt interficerent illum, & pertingere fecerunt animam eius vsque ad mortem. Quid fecit Deus sanctus benedictus? Apparuit illi in nube, iuxta illud: Et descendit Dominus in nube*, Exod. 34. 5. *Et hæc est septima* de-

mòth Rabbà, סדר כי תשא *Sèder Chì Thiſſà*, ſect. 44. pag. 159. col. 1. circa med. editionis Amſterlodam. cum Comm. in fol. vbi ijdem Angeli vocantur מלאכי חבלה *Malachè chaulà Angeli vaſtatores, Angeli perditionis*, quæ nomina Dæmonibus attribuuntur; cùm omne illorum ſtudium ſit damnum hominibus inferre, nocere, & ſi poſſent, humanum genus perdere: vnde proprio ſuo vocabulo שד *Seed Dæmon* dicitur, & plurali numero שידין *Scedim Dæmones, vaſtatores*. Verba autem loci citati ex *Rabbòth* ſunt.

זכור לאברהם וגו׳: מה ראה להזכיר ג׳ אבות אמר ר׳ אלוני בן טברו בשם ר׳ יצחק כיון שעשו אותו מעשה יצאו ה׳ מלאכי חבלה לכלותן אף וחמה וקצף והשמד והשחת כשׁ״ם כי יגורתי מפני האף והחמה וגו׳, אמר רבון העולם אתה עומד כא׳ ואני באחד אתה עומד באף שנאמר קומה יהוה באפך ואני בחמה שנ׳ להשיב חמתו מהשחית אל הקב״ה הרי עמדתי באחד ואתה באחד לב׳ מהן תעשה: אמר לו משה הרי ג׳ אבות עומדין לשלשתן לפי׳ הוא מזכירן זכור אברהם וגו׳.

Memento Abrahami &c. Quid viderat (Moſes) *vt memineris trium Patriarcharum? Dixit R. Eluni Ben Tauri nomine Rabbi Iſaaci: Quando* (Iſraelitæ) *illud flagitium* (Vituli) *perpetrarunt; exierunt quinque Angeli vaſtatores, vt eos delerent*. אף *Aph Ira*, חמה *Chamà Feruor*, קצף *Kètzeph Ira feruens, ſpuma*, השמד *Haſciamèd Perditio*, & השחת *Hiſchàth Corruptio, ſicut ſcriptum eſt: Quoniam timui propter* האף *Haàph Iram*, & החמה *Hachamà Furorem*, Deuter. 9. 19. *Dixit* (Moſes) *Domine mundi, tu abige vnum deſcenſio. Et obtexit eum Deus ſanctus benedictus vola manus ſuæ, ne moreretur, ſecundùm quod dictum eſt: Et erit, cùm tranſierit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & operiam vola mea te*, Exod. 33. 22. *Et cùm tranſiſſet Deus ſanctus benedictus, remouit volam manus ſuæ deſuper eo, & vidit poſteriora Diuinæ maieſtatis, iuxta illud: Et remouebo volam meam*, Ibid. ver. 23. *Incepit Moſes exclamare voce magna, & dixit: Domine, Domine, Deus, miſericors, & gratioſus. Dixit Moſes coram eo: Condona quæſo iniquitates Iſraëlitarum ob opus Vituli. Sed ſi dixiſſet Moſes, Condona quæſo iniquitates Iſraëlitarum vſque ad finem omnium generationum, ita* (Deus) *feciſſet, quia erat hora propitia; nam ipſe dixerat: Tempore accepto exaudiui te*, Iſai. 49. 8. *ſed* (Moſes) *dixit: Condona quæſo iniquitates Iſraëlitarum ob opus Vituli. & Deus ſanctus benedictus reſpondit ei: Ecce ſecundùm verba tua feci, iuxta illud: Et dixit Dominus: Peperci ſecundùm verbum tuum*, Num. 14. 20. Ex iſtis verbis R. Eliezer manifeſtum eſt, Angelos bonos Diuinam maieſtatem & gloriam non videre, quia conqueruntur, quòd velit Deus illam Moſi oſtendere, quam ipſi nunquam viderunt: ergo multò minùs vident, aut vnquam viderunt Dæmones, ideoque Deum alloqui non poſſunt.

Quod iſti quinque Angeli adducti à R. Eliezer ſint Angeli maligni, confirmatur auctoritate libri רבות *Rabbòth* in ואלה שמות רבה *Veèlle ſce-*

Abbà explicans illud Pſalmi 80. 9. *Vineam de Aegypto transtuliſti*, circa initium citatæ ſectionis, laudatam explanationem his verbis affert.

מה הגפן היא חיה ונשענת על עצים מתים כך ישראל הם חיים וקיימים ונשענין על המתים אלו האבות. וכן אתה מוצא כמה תפלות התפלל אליהו בהר הכרמל שתרד האש כד"א ענני יהוה ענני ולא נענה אלא כיון שהזכיר את המתים ואמר יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל מיד נענה מה כתיב שם ותפול אש יהוה וכן משה בשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמד ולמד עליהם זכות מ' יום ומ' לילה ולא נענה אלא כיון שהזכיר את המתים מיד נענה שנ' זכור לאברהם ליצחק ולישראל מה כתיב וינחם יהוה על הרעה הוי כשם שהגפן הזאת חיה ונשענת על עצים מתים כך ישראל חיים ונשענים על האבות בשהם מתים הוי זכור לאברהם ליצחק ולישראל.

Sicut ipſa Vitis viuit & innititur lignis mortuis; ita & Iſraëlitæ viuunt & conſiſtunt, & innituntur ſuper mortuis, hoc eſt ſuper Patriarchis: ſic tu inuenies multas preces, quas orauit Elias in monte Carmelo, vt deſcenderet ignis, ſicut dictum eſt: Exaudi me Domine, exaudi &c. 1. Reg. 18. 37. *& non exaudiuit eum* (Deus). *At quando recordatus eſt mortuorum, & dixit: Domine Deus Abraham, Iſaac, & Iſraëlis, ſtatim exauditus eſt. Quid ſcriptum eſt ibi?* ver. 38. *Et cecidit ignis Domini. Sic quoque Moſes ea hora, qua flagitium illud* (Vituli) *perpetrarunt Iſraëlitæ, ſtetit, & exhibuit pro eis meritum* (ieiunij) *quadraginta dierum, & quadraginta noctium, & non exauditus eſt: at quando recordatur mortuorum, illicò exauditur, ſicut dicitur: Recordare Abraham, Iſaac, & Iſraël, vnum, & ego auertam alium, tu cohibe* אף *Iram iuxta illud: Surge Domine in ira tua* Pſ. 7. 7. *& ego arcebo* חמה *Chamà Furorem, ſicut dicitur: Ad auertendum furorem eius, ne diſperderet*, Pſal. 106. 23. Ibi ſecundùm Vulgatam dicitur: (Et dixit vt diſperderet eos: ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius.) *Dixit Deus ſanctus benedictus: En ego cohibui vnum, & tu alterum; ſed de reliquis tribus quid faciendum? Reſpondit Moſes: En tres Patriarchæ* (ſcilicet Abraham, Iſaac, & Iacob) *ipſi reliquos tres* (malignos Angelos) *arcebunt; idcircò* (Moſes) *recordatur illorum, quando dixit: Memento Abrahami, Iſaaci, & Iacobi, &c.* Exod. 32. 13. Hinc apparet Catholicorum Chriſtianorum dogma de inuocatione & interceſſione Sanctorum antiquos Rabbinos & priſcam Synagogam non latuiſſe, ſed eos inuocaſſe etiam poſt mortem; mortui enim, qui in Domino moriuntur, mortui non ſunt, ſed æterna & immortali fruuntur vita, vndè meritò ab iiſdem Rabbinis Iſraëlitæ comparantur Viti & Vineæ; nam ſicut Vitis per ſe conſiſtere non poteſt niſi ligno innitatur, quod etſi fragile & mortuum eſſe appareat, virtute tamen robur Viti affert, & eam fructiferam reddit; ità Eccleſia, quæ Vinea Domini exercituum eſt, vt vberes bonorum operum fructus reddat, inniti debet meritis Sanctorum defunctorum, quorum orationibus & precibus adiuta, æternæ vitæ præmia conſequi mereatur. R. Tanchumà Bar

fuerit Idolum Beelzebub ſumma veneratione cultum. Iſtud enim, vt Deus Muſcarum colebatur, Hebraicè בעל זבוב *Baal-zeùu*, id eſt *Dominus* aut *Deus Muſca*. Et quia in Palæſtina Princeps cæterorum Idolorum cenſebatur, ideò Princeps Dæmoniorum, hoc eſt illorum Idolorum (Idola ſiquidem Dęmonia ſunt) quæ in terra Philiſtæorum erant, dicebatur. Non itaque exiſtimandus Beelzebub Princeps omnium Dæmoniorum abſolutè, ſed illorum Dæmoniorum, ſeù Idolorum Palæſtinæ. Quod cùm notiſſimum inter Iudęos eſſet, per contemptum communiter בעל זבול *Baal-zeuùl*, hoc eſt *Deus ſtercoreus*, pro בעל זבוב *Baal-zebùb* vocabatur. Solent enim Iudęi per contemptum, cæterarum Nationum vocabula, maximè ſi ad religionem ſpectant, aliqua tranſpoſitione, vel mutatione literarum corrumpere, vt fit in Talmude Codice שבת *Sciabbàth* cap. 16. כל כתבי *Col-chithuè* pag. 116. in fine paginæ, vbi Euangelium, quod Gręca voce ſignificat *Nuncium bonum*, peruertitur, & ad peruerſum ſenſum accomodatur, dum à R. Meir ſcribitur און גיליון *Auen ghillaiòn*, *Iniquitatis Volumen*; & à R. Iochanan עון גיליון *Auòn ghiliòn*, *Peruerſitas reuelata*, ſeù *Peruerſitatis Volumen*. Et R. Salom. in Comment. explicat dicendo, ideò

רבי מאיר קרי לספרי המינים און גיליון לפי שהם קורים אותן אונגליא :

R. Meir Hæreticorum volumina vocat Iniquitatis volumen, quia ipſi vocant ea Euangelia. Et idem Raſcì ad *Iſraëlis*. *Quid ſubdit Scriptura*? *Et pœnituit Dominum ſuper malum &c.* Exod. 32. 14. *Itaque, quemadmodum Vitis iſta viuit, & innititur ligno mortuo; ſic Iſraëlitæ viuunt, & innituntur Patribus mortuis, & recordantur Abrahami, Iſaaci, & Iſraëlis*. Præclarum teſtimonium de inuocatione Sanctorum. Plura de hac materia videnda ſunt ſupra pag. 197. & ſeqq.

Quæres ſecundò: Sicut de Angelis bonis loquendo, vnum, vt maiorem cæteris omnibus præfecimus Michaëlem Archangelum; an idem faciendum ſit in Dæmonibus? & quis eorum conſtituendus ſit Princeps, & quo nomine appellandus?

Reſp. Indubitanter inter Dæmones conſtituendus eſt aliquis, qui ſupremum inter eos locum occupet, & vocari debet Princeps Dęmoniorum: quiſnam autem de facto iſte ſit, & quo nomine appelletur, ex Sacris literis Veteris Teſtamenti clarè colligi minimè poteſt. Ex Nouo autem Teſtamento apertè habemus apud Matthæum cap. 12 v. 24. & Lucam 11. 15. Beelzebub eſſe Principem Dæmoniorum. Cur autem Principatus titulum huic Dæmoni attribuat Scriptura, non ſatis liquet. Crediderim tamen, eo tempore, quo Chriſtus verſabatur in terris, ironicè apud Hebræos Beelzebub Principem Dæmoniorum vocatum, ex eo quia in Accaron Hebræis עקרון *Hekròn* Vrbe Tribus Dan in Aquilonari parte terrę ſanctæ ſita, Ioſue 13. 3. etiam à tempore Regum Iſraël famoſiſſimum

cabulum idem Accaronitarum Idolum significet. Beelzebub autem ab Indigenis ita vocabatur, vt muscę, quibus illorum regio abundabat, & putatitium dominium in eas habere credebant, à suis confinijs abigerentur, nève ob muscarum multitudinē, Vrbs, & regio vniuersa peste affligerentur, teste Plinio cap. 28. lib. 10. vbi *Cyrenaici* (inquit) *Achorem Deum muscarum* (inuocant) *multitudine pestilentiam efferente, quæ protinus intereunt postquam litatum est illi Deo.*

Alij, omnium Dæmoniorum Principem faciunt *Luciferum*, & hæc est communis sententia Catholicorum, qui locum Isaiæ cap. 14. 12. *Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? &c.* figuratè explicant, & adaptant Lucifero Dæmoniorū Principi, nihil curantes Grammaticalia Hæreticorum interpretamenta, cùm ex parte nostra stet vniuersalis consensus omnium antiquorum Patrum cùm Græcorum, tùm Latinorum, quorum testimonia (quamuis non omnium) mox adducemus, contra Nouatores, & præsertim contra Wolfgangum Musculum, Henricum Mollerum, & alios huius farinæ homines, quibus hunc locum Isaiæ tantùm secundùm literam intelligendum putant, omni figura, & symbolica interpretatione reiectis. Verba Musculi sunt: *Gregorius Papa in Ezechielem scribens trahit hunc locum ad casum Satanæ, quem vocat Luciferum propter singularem, quam habuerit scientiæ lucem, & Angelicæ naturæ gloriam. Et hunc sequuti sunt Scholastici*

ad illud Deuteronomij cap. 12. 3. ואבדתם את־שמם *Et perdetis nomen eorū*, docet, nomina sacrorum cæterarum Nationum debere corrumpi transpositione alicuius literæ, vt sensus abeat in contemptum & derisum. Verba illius sunt.

לְכנות לְהם שֵׁם לִגנאי בית גליא קורין לה
בִית כריא עין כל עֵין קוץ׃

Vt immutetis nomen (transpositione aliqua literarum) *in vituperium*, v. g. si locus dicitur בית גליא *Beth-ghalià, appelletur* (per contemptum) בית כריא *Beth Charià, Domus tristis, mæsta, locus corruptus, turpis.* (& si appelletur) עין כל *En col, nominetur* עין קוץ *En Kòtz, Oculus*, seù *Fons spinarum.* Hæc R. Salomon. Hinc intelliges, cur ab Euangelistis Matth. cap. 12. ver. 24. 27. Marc. 3. 22. & Luca cap. 11. 15. 18. & 19. *Beelzebub* vocetur Βεελζεβοὺλ. *Beelzebùl*, quia in persona plebis Iudæorum eo modo loquentium id referunt Euangelistæ. Quando autem Iesus introducitur à Matthæo cap. 10. ver. 25. loquens cum Discipulis suis, eosque docens viam humilitatis, & patientiæ, volens ex occasione sermonis, nominare Beelzebub, non κακοφημίαν vulgi Iudaici sequitur locutionē, sed simpliciter Βεελζεβούβ *Beelzebub*, vt Idolum illud à cultoribus suis vocabatur, appellat. Interpres item Latinus hanc Iesu Christi loquendi formulam secutus, semper & vbique locorum, vbi de Beelzebub fit mentio in Scripturis, Beelzebub, non Beelzebul vertit, cùm vtrumque vo-

gnificandum *Luciferi* nomen assumpserunt.

Primum testimonium est Gregorij Nazianzeni orat. 34. quæ est secunda de Theologia, vbi de Luciferi lapsu hoc modo disserit: *Ne idem nobis* (ait) *quod Lucifero illi prolapso, accidat, hoc est, ne toto illo fulgore perfusi ceruicem aduersus Dominum omnipotentem attollamus, atque ob elationem corruamus, casu omnium miserrimo & calamitosissimo*. Et ne de Rege Babel quis existimet dictum à Nazianzeno; ipse oratione 38. de creatione Angelorum tractans, inter Angelos Luciferum connumerat, & casum ipsius refert, & nomen, ait namque disertis his verbis: *Atque ita secundi splendores* (Angeli) *procreati sunt, primi splendoris ministri &c*. Et post pauca: *Hæc enim inferiora secundariæ illuminationis sunt, (verùm vt non omninò immobiles, sed ægrè mobiles existimem, ac dicam) mihi persuadet ille ob splendorem Lucifer, qui propter superbiam caligo & effectus est, & nominatur, ac subiectæ ipsi rebelles potestates, quæ per boni fugam vitium effecerunt, ac nobis contraxerunt*. Ergo Nazianzenus figuratè per Luciferum Principem Dæmoniorum intelligit. Idem repetit iisdem ferè verbis in orat. 42. & clariùs addit: *Lucifer, qui propter superbiam caligo effectus est, ac nominatur, & rebelles Angeli ei subiecti, vitij per boni fugam architecti, eiusdemque nobis authores*. Quid luculentiùs dici potest?

Secundum testimonium est S. Basilij lib. 3. aduersus Eunomium de San-

stici Doctores, qui ferè omnes verba hæc Prophetæ non de Rege Babel, ad quem tamen & præcedentia, & subsequentia referre coguntur, sed de lapsu Dæmonis exponunt, atque ita seriem vaticinij huius discerpunt: & id interuertunt, quod potissimùm sibi Propheta in hoc Rege impio, & in alijs consimilibus perstringendum sumpsit. Scimus Satanam cecidisse: verùm Luciferum in Scripturis alicubi vocatum non reperimus. Competit hoc elogium non Angelo siuè bono, siuè malo, sed ipsi Christo, qua de re in tit. Psal. 22. quædam adnotauimus. Ita Musculus. Non dissimilia sunt verba Molleri in eundem locum, ea enim sunt.

Nonnulli Interpretes, inter quos Hieronymus est, ex hoc loco appellationem Principis Dæmoniorum sumpserunt, quem Luciferum dicunt, & figuratè describi in hoc versu lapsum Angelorum existimant, atque huic accommodant illud Christi Luc. 10. Videbam Satanam sicut fulgur cadentem de cælo, cùm nihil minùs velit Propheta. Nihil enim aliud nunc docet, quàm quòd hic victoriosus, & potens Princeps, qui vt Lucifer præ cæteris Stellis in cælo, excepto Sole & Luna, splendebat, exciderit summa gloria & felicitate. Hactenus Mollerus.

Sed aliter docent Sancti Patres cùm Græci, tùm Latini, qui omnes vnanimi consensu locum allatum ex cap. 14. & ver. 12. Isaiæ, præter literam, figuratè testificantur de Principis Dæmoniorum casu intelligi debere, qui cùm ibi *Lucifer* vocetur, ideò ad eundem Principem Dæmoniorum si-

Pono sedem meam in Aquilone, & similis ero Altissimo, Isa. 14. recessit à bono, vt faceret, sicut dixi, initium mali. Pro tali errore, & tyrannica præsumptione præcipitatus, cecidit irreparabiliter. Hactenus Diuus Ioannes Chrysostomus. Scimus autem ex loco citato Isaiæ 14. Luciferum appellatum fuisse illum, qui dixerat: *Ponam sedem meam in Aquilone &c. & similis ero Altissimo.* Sed hunc, ait Chrysostomus, Angelum Satan, seu Samaëlem, siuè Diabolum fuisse. Ergo Lucifer est Diabolus.

Quartum testimonium est Tertulliani lib. 5. aduersus Marcionem, qui itidem testatur Diabolum fuisse illum, qui dixit: *Ponam in nubibus thronum meum, & ero similis Altissimo*, in Isaia loc. cit. Eius verba sunt: *Simpliciori responso præ manu erit; Huius aut Dominum, Diabolum interpretari, qui dixerit, Propheta referente, Isai. 14. Ero similis Altissimo, ponam in nubibus thronum meum; sicut & tota huius AEVI superstitio illi mancipata est, qui excæcat infidelium corda, & inprimis apostatæ Marcionis.* Et nos insuper addemus Musculi, & Molleri, & aliorum à Fide Catholica Apostatarum. Ipse idem Tertullianus paulò infra in eodem libro de Diabolo verba faciens, subdit: *Quis iste? Sine dubio ille, qui ipsi Creatori filios incredulitatis obstruit, aëre isto potitus, sicut dicere eum profert & refert: Ponam in nubibus thronum meum, ero similis Altissimo, Isai. 14. Hic erit Diabolus, quem & alibi, si tamen ita & Apostolum legi volunt, Deum aui hu-*

Sanctis Spiritibus agens, de eodem Lucifero, qui factus est Dæmon, ita loquitur: *Nec enim aliter Lucifer decidisset, qui manè oritur, nec in terra contritus esset, si rei peioris natura non esset susceptibilis.*

Tertium testimonium est S. Ioannis Chrysostomi Homilia de Adam, & Heua, vbi in hanc sententiam multa dicit, inter quæ: *Serpens ille Diabolus* (inquit) *venenosa astutia sua, persuasione callida, sexum fragilem fœmineum, falsa suggerens, decepit, dicens; Quod vobis dixit Deus, De arbore hac non tangatis, ideò præcepit, ne aperirentur oculi vestri, & essetis sicut Dij. Illa audiens, & videns speciosum esse oculis ad videndum, & dulcem fructum ligni ad escam, & esse volens sicut Deus, licèt ipse inde deceptus est, quia ipse voluit esse vt Deus, dicens: Pono sedem meam ab Aquilone, & ero similis Altissimo, & ipso ergo veneno malè persuadens propinauit mulieri &c.* At ista verba; *Pono sedem meam &c. & ero similis Altissimo*, verba sunt Luciferi, ergo Diaboli, secundùm Chrysostomum. Quid ampliùs? Homil. *De lapsu primi hominis* rursus ait: *Fecit ergo Deus Angelos miro, & ineffabili modo, dicente Propheta: Qui facit Angelos suos Spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Factis ergo Angelis, præceptum eis nullum dedit. In quibus Angelis Sathabel* (fortassis legi debet *Satan*, aut *Samaël*) *Angelus principatum tenebat. Hic ex defectu boni fecit initium mali, quia malum Deus non fecit. Ergo quando ei obortum est, vt diceret:*

ros descendens, & cætera: quæ in figura Regis velut Babylonis in Diabolum dicta intelliguntur, &c. Et lib. 11. *de Ciuit. Dei* cap. 15. differens de eo, quod de Diabolo Ioannes in Epist. 1. cap. 3. 8. ait: *Ab initio Diabolus peccat,* (subiungit) *Non intelligunt, si naturale est, nullo modo esse peccatum. Sed quid respondetur Propheticis testimonijs, siuè quod Esaias ait sub figurata persona Principis Babylonia, Diabolum notans: Quomodo cecidit Lucifer, qui manè oriebatur? siuè quod Ezechiël: In delicijs paradisi Dei fuisti omni lapide pretioso ornatus? &c.* Communis igitur est sensus omnium Sanctorum & veterum Patrum tam Græcorum, quàm Latinorum, ea quæ dicta sunt literaliter de Rege Babylonis ab Isaia, & Rege Tyri ab Ezechiele, figuratè intelligenda esse de Diabolo, qui Lucifer ideò dicitur: quia sicut Stella Veneris, dum in oriente rutilat, auroram præueniendo, Lucifer dicitur; & dum in occidente micat, & noctis tenebras paruo temperat lumine, Vesper nuncupatur; ita & Angelus ille, dum in delicijs paradisi fuerat omni lapide pretioso ornatus, ante lapsum Lucifer manè dicebatur oriri; sed postquam in veritate non stetit, in gratia non permansit, ab oriente in occidentem cecidit, à gratia in culpam ruit, & de *Lucifero* factus est *Vesperugo*. Hunc casum deplorat Propheta, & priori ac nobiliori *Luciferi* vocabulo, quo præclaræ dotes, quibus Angelus ille ornatus fuerat, exprimuntur, enunciat: *Quomodo cecidit ... huius agnoscemus*. Ita Tertullianus.

Quintum testimonium est Hieronymi in cap. 28. Ezechielis, qui pariformiter sicut & Isaiæ 14. de Lucifero Dæmone explicat. Hunc locum citat Mollerus, sed verba Hieronymi præcisè non affert. Idem Hieron. in cap. 3. Amos lib. 1. eundem locum ad superbos refert, & Diabolos. In Psalmos quoque ad ver. 7. Ps. 81. *Sicut vnus de Principibus cadetis* (ait) *Quomodo cecidit Lucifer, qui manè oriebatur: & ecce & hic cecidit, & ibi cecidit: propterea cecidit, quia semper in cælestibus versabatur*. Et omnia, quæ in Ezechiele cap. 28. de Rege Tyri leguntur, ad Diabolum figuratè reducit.

Sextum testimonium est Ambrosij in 11. cap. ad Romanos ver. 11. *Numquid sic offenderunt, vt caderent? De Iudæis loquens* (inquit) *Non ita propter improbitatem suam cæcati sunt, vt curari non possent; sicut Diabolum legimus cecidisse, dicente Esaia Propheta: Quomodo cecidisti de cælo Lucifer? casum apostasiam significans*.

Septimum testimonium est Augustini lib. 11. de Genesi ad literam cap. 24. vbi de Diabolo hæc leguntur: *Quod ergo per Esaiam Prophetam in eum dicitur: Quomodo cecidit de cælo Lucifer manè oriens, contritus est in terram qui mittebat ad omnes gentes. Tu autem dixisti sensu tuo: In cælum ascendam, super sidera cæli ponam thronum meum, sedebo in monte excelso super montes excelsos, qui sunt ad Aquilonem, ascendam super nubes, ero similis Altissimo: nunc autem ad infe-*

Locus verò Psalmi 110. 3. vbi nos legimus: *Tecum principium in die Virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex Vtero ante Luciferum genui te*, Hebraicus textus habet -

עמך נדבות ביום חילך בהדרי־קדש מרחם משחר לך טל ילדותך :

Amechà nedauòth bijòm chelècha beadrè--kòdesc merèchem miscchàr: lechà tal ialduthècha. Populus tuus spontaneus (seù deuotionum) *in die fortitudinis tuæ in decoribus sanctitatis ex Vtero* משחר *miscchàr ab aurora tibi ros natiuitatis tuæ*. Cui addi potest locus ille Iob cap. 11. ver. 17. quem S. Hieronymus vertit, *Orieris Vt Lucifer*, in Hebræo habetur כבקר תהיה *Cabòker thihiè Sicut manè eris*. Primus locus planè de Planeta illo intelligendus est, qui manè paulò ante auroram illucescit, Solis Paranympho, ideoque *Lucifer* & *Venus* ab Astronomis appellatur, Hebraicè חילל *Helèl*, quod R. Salomon in hunc locum Isaiæ explicat per כוכב חנוגה *Stellam Veneris*, & putat, Planetam fuisse Regis Babyloniæ, eius gloriam & honorem significantem, qui è cælo lapsus fuerit, è cuspide nobilissima cæli, puta è medio, seù corde cæli, quam pro honoribus & dignitatibus significandis constituunt Astrologi. R. Dauid Chimchi de eodem Rege intelligit, cuius gloriam & magnificentiam, non cuilibet cælorum Stellæ, sed -

כֹכב המגיה אורו חרבה והוא ככב השחר והוא הנקרא חילל :

cecidisti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? Transit autem Propheta à litera ad figuram, ab historia ad allegoriam, à casu Regis Babylonis ad casum Diaboli: vterque *Lucifer* appellatur, quia sicut Lucifer Planeta, super cæteras stellas (excepto Sole & Luna) magis resplendet, ita & Rex Babel, & Angelus qui effectus est Diabolus, gloria & pulchritudine super alios emicabant: vnde ad significandum primæuum gratiæ statum, eodem *Luciferi* vocabulo, Angelum hunc, olim Angelorum Primatem; modò Dæmonem effectum, appellamus. Ante hanc nobilissimam creaturam, nulla alia priùs creata est, cùm ipsa fuerit *principium Viarum Domini* Iob 40. solùm *Verbum æternum* ante Luciferum non factum, non creatum, sed genitum fuit, secundùm quod dicitur in Ps. 110. 3. *Ante Luciferum genui te*, scilicet ante omnes creaturas, ab æterno genui te, אני היום ילדתיך *Anì haijòm ieliditìcha*, *Ego hodie genui te* Ps. 2. 7. in hoc die æternitatis; nam æternitas dicitur vna dies sine principio, & fine, & successione, in qua generatur Verbum æternum. Sed aduertendum, quòd hæc vox *Lucifer* non semper per idem vocabulum Hebraicè effertur. Nam locus Isaiæ sæpè citatus ex capite 14. 12. *Quomodo cecidisti Lucifer? &c.* Hebraicè habet -

איך נפלת משמים חילל בן־שחר :

Ech naphàlta misciamàim Quomodo cecidisti de cælo חילל *HELEL LVCIFER, Ben-sciàchar filius auroræ?*

etiam *Principem & principalem* denotat, sic illud Psalmi 51. 14. ורוח נדיבה תסמכני *Verùach nedinà tismechèni*, verterunt, *Et spiritu principali confirma me.*

ביום חילך *Bijòm chelècha In die fortitudinis tuæ*, Septuaginta, *Virtutis tuæ*, idem est sensus.

בהדרי־קדש *Behadrè-kòdesc In decoribus sanctitatis*. Septuaginta, *In splendoribus sanctorũ*. Decor & splendor idem ferè significant, cùm eandem rem formosam reddant, sic הדר מלכות *Hèder Malchùth* Dan. 11. ver. 20. decorem & splendorem Regni notat. Quamuis inter vtrumque aliquod discrimen deprehendatur; nam decor pulchritudinem, splendor autem claritatem rei ostendit, vt splendor aliquid maius denotare videatur, quàm denotet decor. Quod colligitur ex eodem Dan. 4. v. 33. הדרי וזיוי *Hadrì vezìuì Decor meus, & splendor meus*. Septuaginta autem *splendores* reposuerunt, vt perfectiùs indicarent Christi claritatem in Sanctis suis resplenduisse in die virtutis suæ, scilicet post passionem & resurrectionem à mortuis; dies enim passionis & resurrectionis potissimùm fuit dies virtutis Christi quando triũphauit de Diabolo, & expoliauit Infernum. Bellarminus in expositione *In splendoribus sanctorum. In Hebraico* (ait) *legitur, In montibus sanctitatis. Sed videntur Septuaginta Interpretes non legisse* הַרְרֵי *Harrè per* ה, *quod significat montes sed* אוֹרֵי *per* א, *quod significat splendores*. Sed hæc

Stellæ deferenti lumen plurimùm (comparat) *& est Sidus auroræ, vocatum* הילל *Helèl Lucifer*. Cæteræ voces שחר ובקר *Sciàchar & Bòker* benè & congruè etiam pro *Lucifero* redduntur in locis recensitis in Ps. 110. ver. 3. משחר *Misciàchar Præ aurora*. hoc est, ante auroram; Aurora etiam Lucifer dicitur vtpotè Luciferi mater; nam fingunt Poëtæ Luciferum filium Iouis & Auroræ fuisse, quia ex sinu Auroræ oriri videtur. Aurora igitur cum lucem mundo afferat, Lucifer quoque vocatur. Et בקר *Bòker Manè* cùm sit initium diei (dies enim artificialis exorditur à principio auroræ vsque ad occasum Solis) Aurora iure optimo & Lucifer appellari poterit, vt fit à S. Hieronymo loc. cit. At circa versionem septuaginta duorum Seniorum, qua hodie vtitur Ecclesia Catholica in recitatione illius versiculi Psalmi 110. *Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex vtero ante Luciferum genui te*, & habetur in Vulgata editione, dicimus optimam esse, neque à genuino sensu literę Hebraicæ discrepare. Nam quod Hebraicè legitur עמך נדבות. *Amechà nedauòth Populus tuus spontaneus* (seù deuotionum, vel voluntatum) Septuaginta ex codice aliter punctato, quàm sit hic noster Hebraicus, quem hodie habemus legisse, dicendum est; nam ipsi (paulò aliter punctis immutatis) legerunt עִמְּךָ נְדָבֹת *Himechà nedibà Tecum principium*. נדיב præter spontaneum, & voluntarium,

tens, à quo tanquam ros per æternam natiuitatem procedit. Totum hoc breuiter, & clarè explicatur per vnicum verbum *Genui te*.

Quid igitur oblatrant Hæretici, Satanam alicubi in Scripturis Luciferum vocatum non reperiri, cùm cecidisse confiteantur, & Lucifer de cælo cecidit, qui secundùm omnium Doctorum Satan & Diabolus est? Casus igitur ab Isaia descriptus, præter literam, de casu Diaboli, quem *Luciferum* ex eadem Scriptura appellamus figuratè, intelligendus est. Hæretici autem cùm omnem figuram respuant, & literæ tantùm inhærere velint, libentiùs etiam adhærebunt Synagogæ Iudaicæ, quàm Ecclesiæ Catholicæ. Iudæi, literam huius loci Isaiæ cap. 14. *Quomodo cecidisti de cælo Lucifer? &c.* de Rege Nabuchdonosore intelligere volunt; sed cùm singulas voces, & apices Scripturæ rimari satagant, in ineptias, & quod intolerabilius est, in obscœnas commentationes, Sacras literas conspurcando contorquent. Pudet ea, quæ in hoc loco dicunt, referre, ne castæ aures offendantur; attamen ne nos malignè & calumniosè Iudæis probra imponere, & confictis mendacijs eos lacessere, ac illorum famam inter gentes odiosè prostituere videamur, condonabit pudicus Lector, si in medium proferam expositionem prædicti loci Isaiæ cap. 14. ver. 12. quam honestissimi isti Talmudistæ in suo purissimo Talmude afferunt. In Cod. שבת *Sciabbàth* cap. 23. שואל *Sciòèl* pag. 149.b. paulò post med. ex-

hæc lectio à Bellarmino allata hodie non reperitur in Hebraico textu. Verum tamen est, quòd S. Hieronymus legit, *In montibus sanctis*. Sed potuit fieri, quòd in Codice S. Hieronymi הררי *Harrè* notatum esset; sed cùm in omnibus Codicibus tum manu scriptis, tum typis excusis hodie legatur בהדרי־קדש *Behadrè-kòdesc In decoribus sanctitatis*, miror quomodo Bellarminus vir eruditissimus æquè ac diligentissimus dicat in Hebræo legi בהררי־קדש *Beharrè-kòdesc In montibus sanctitatis*. Sequitur

מרחם משחר *Mecherem misciàchar Ex Vtero, ab aurora*, Septuaginta, *Ex vtero ante Luciferum*, vt supra explicatum est.

לך טל ילדותך *Lechà tal ialdutècha Tibi ros natiuitatis tuæ*, Septuaginta succinctè *Genui te*. Et quod in duobus vocabulis *Tibi ros* obscurum videbatur, clariùs per *Genui te* reddiderunt. Declaratur hic (vt supra obseruauimus) Verbi æterni æterna generatio. *Ex Vtero*, id est ex Intellectu; Intellectus enim Diuinus propter suam fœcunditatem vtero comparatur; quia sicut in vtero concipitur filius, ita & per Intellectum Diuinum id quod ab æterno intelligitur, Verbum est, quod à Patre per notitiam suæ essentiæ generatur, ideoque Filius Dei est, & Patri coæternus. *Ab aurora tibi ros natiuitatis tuæ*, quemadmodum ros alium genitorem non agnoscit, quàm auroram, ita Verbum æternum alium genitorem non habet, quàm Auroram illam, quæ Lucifer increatus est, & Pater omnipo-

explicant, sæpè laudatum versiculum Isaiæ -

איך נפלת משמים הלל בן שחר נגדעת לארץ חולש על גוים ׃

Quomodo cecidisti de cælo Lucifer filius auroræ? Succisus es de terra debilitans super gentes: Rabbà Bar Ràù Hunnà dicit hoc modo -

אמר רבה בר רב הונא שהיה מטיל פור על גדולי מלכות לידע איזה בן יומו של משכב זכור וכתיב כל מלכי גוים כולם וגומר ׃ אמר ר׳ יוחנן שנחו ממשכב זכור ואמר רבי יוחנן כל ימיו של אותו רשע לא נמצא שחוק בפה כל בריה שנאמ׳ נחה שקטה כל הארץ פצחו רינה מכלל דעד השתאלא הוה רינה ׃ ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אחור לעמוד בביתו של אותו רשע שנאמר ושעירים ירקדו שם ׃ ואמר רב יהודה אמר רב בשעה שבקש אותו רשע לעשות לאותו צדיק כך נמשכה ערלתו ג׳ אמות אמה והיתה מחזרת על כל המסיבה כולה שנ׳ שבעת קלון מכבוד שתה גם אתה והערל ערל בגימטריא ג׳ מאות ה״י ׃

Id est: *Dixit Rabbà Bar Ràu Hunnà. Proijciebat sortes* (Nabuchodonosor) *super Magnates Regni* (seu super Reges, vt vult Glossator) *Vt per sortem haberet diem ad concubitum masculum destinatum, iuxta illud: Omnes Reges gentium vniuersi ipsi iacuerunt in gloria, vnusquisque in domo sua*, Isaiæ 14. 18. *Dixit R. Iochanan, quia quieuerunt à concubitu masculino; & dixit R. Iochanan; Omnibus diebus illius impij* (Nabuchodonosoris) *non est inuentus risus in ore Vllius personæ*: S. D. *Quieuit, requieuit omnis terra, iubilauerunt praconium*. Ibid. ver. 7. *Ergo vsque adhuc non fuerat iubilum. Et dixit R. Isaach: Dixit R. Iochanan, Prohibitum erat manere in domo illius impij*, S. D. *Et Dæmones siluestres saltabant ibi*, Ibid. cap. 13. 21. *Et dixit Ràu Iehudà: Dixit Ràu: Ea hora, qua quæsiuit ille impius* (Nabuchodonosor) *facere sic illi iusto* (Sedeciæ) *excreuit mentula eius 300. cubitis, & regirabat per totum circuitum* (Regum assidentium coram Nabuchodonosore, ait Glossa) *iuxta illud: Saturatus ignominia pra gloria, bibe etiam tu, & denudare præputium*. Habacuc 2. 16. ערל *Harel Præputium, per Ghematrià in numerum resolutum conficit 300.*

Eadem leguntur in עין ישראל *En Israèl* Cod. *Sciabbàth* pag. 77. column. 2. circa principium. Ista turpissima commenta ab impudico Talmudicorum cerebro excogitata, impietate non carent, cùm patrocinium quærant à Sacris literis, easque ad suas turpitudines stabiliendas trahere nitantur. Quid, *Omnes Reges gentium vniuersi dormierunt in gloria, Vir in domo sua*, commune habet cum impudico R. Iochananis commento? In ambagibus non versatur textus Sacer, clarus est, & litera etiam ipsis lippis euidentissimè patet; de Rege potentissimo Babylonis loquitur, de Rege Nabuchodonosore, vt Hieronymo placet, vel de Balsasare, vt alijs magis probabile videtur. Loquitur enim Scriptura de superbia, & arrogantia huius Regis, qui posuerat Orbem desertum, & Vrbes eius destruxerat, & tandem miserè perijt, vnde dicitur: *Tu autem proiectus es de sepulchro tuo quasi stirps inutilis &c.*

Non

moniorum, & aiunt, cùm caderet de cęlo, apprehendiſſe alam Michaëlis vt ſecum traheret in barathrum, ſed Deus è manibus eius eripuerit, quem deinceps, Michaëlem vocatum volunt הפליט *Happalith*, hoc eſt *Liberatum*, ſeù *Euaſum*. Legitur hoc in פרקים *Perakìm* R. Eliezer cap. 27. in principio, cuius exordium eſt -

נסיון הששי באו אליו כל המלכים להרגו אמרו נתחיל ראשון בבן אחיו ואחר כך נתחיל בו ובשביל לוט לקחו את כל רכוש סדום ועמורה ואחר כך שבו את לוט ואת רכושו שנא׳ ויקחו את כל רכוש סדום ועמורה וגו׳ בא מיכאל והגיד לאברהם שנא׳ ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי מיכאל שרו של עולם הוא מגיד שנא׳ ובעל כנפים יגיד דבר ולמה נקרא שמו פליט לפי שבשעה שהפיל הקב״ה את סמאל וכת שלו ממקום קדושתן אחז בכנפו של מיכאל להורידו ולהפילו ופלט הקב״ה מידו לפיכך נקרא שמו פליט ועליו אמר יחזקאל בא אלי הפלים מירושלם לאמר הכתה העיר׃

Tentatio (Abrahami) *ſexta*. *Venerunt ad eum omnes Reges, Vt interficerent eum: Dixerunt: Incipiemus primò à filio fratris ſui, & poſtea exordiemur ab illo. Et propter Lot diripuerunt omnem ſubſtantiam Sodomæ, & Gomorrhæ, & deinde captiuum adduxerunt Lot, & vniuerſam facultatem illius, iuxta illud: Et abſtulerunt omnem facultatem Sodomæ & Gomorrhæ &c. Venit Michaël, & nunciauit Abrahamo, ſicut dictum eſt; Et venit* הפליט *Happalit Euaſor, ſeù quidam qui euaſerat, & nunciauit Abrahamo Hebræo. Michaël Princeps mundi ipſe fuit nuncius, ſicut dicitur* Eccleſ. 10. 20. *Et præditus alis annunciabit rem. Et quare Vocatur nomen eius* פליט *Pa-*

Non ſic alijs Regibus gentium accidit, *qui omnes dormierunt in gloria*, hoc eſt glorioſè obierunt, *Vnuſquiſque in domo ſua*, i. e. in ſepulchro maiorum ſuorum, in tumulo Regio, & Mauſolæo proprio ſepulti ſunt. Toto cælo igitur diſtat literalis ſenſus Scripturę ab hoc turpiſſimo, ſed Rabbinis digniſſimo commento. Cui diſſimile non eſt illud, quod ſequitur Rabbi Iudæ ſuper locum Habacuc: *Saturatus es ignominia præ gloria, bibe etiam tu, & denudare præputium*. De quo ſatis eſt indicaſſe. Legat, benigne Lector, caput vltimum libri ſecundi Regum, ſi placet, & videbit, quàm benè adaptari poteſt hæc obſcœniſſima expoſitio Regi Sedecię, cuius filij ſtatim poſt capturam eius, iuſſu Nabuchodonoſoris coram eo occiſi ſunt, & oculi eius effoſſi, & ita Rabbinorum deliramenta maniſeſtiſſima fient. At iſta fortaſſis magis placebunt peruerſis hominibus, & Hęreticis, quàm quę ab antiquis Patribus, & communi totius Eccleſiæ conſenſu, tradita ſunt. Concludimus tandem, & cum eadem Eccleſia dicimus, Dęmonium illud, quod communiter Luciferum vocamus, eſſe Principem Dæmoniorum.

Hebræi verò, qui omnia confundunt, & pauciſſima vera infinitis propemodum falſitatibus admiſcent, Principem Dęmoniorum conſtituunt illud, quod primùm ad Euæ conſortium ingreſſum fuiſſe aſſerunt, errore planè intolerabili; hunc, quem appellant *Samaëlem*, conſtituunt Principem, & caput omnium Dæ-

torum antiquorum Patrum, Tertulliani inprimis, qui lib. 2. contra Marcionem cap. 10. in persona Principis צור *Sor* de Diabolo Dæmoniorum Principe ita pronunciat cum Propheta Ezechiele 28. *Tu es signaculum similitudinis &c. plenus sapientia, corona decoris, hoc ut eminentissimo Angelorum, ut Archangelo, ut sapientissimo omnium, &c.* Secundo Origenis Homil. 9. in Matth. circa fin. *Primus fuit, quando incedebat immaculatus in omnibus vijs suis, donec iniquitas inueniretur in eo &c.* Tertiò Chrysostomi Homil. *De lapsu primi hominis* Tom. 1. *Factis Angelis, praeceptum eis* (Deus) *nullum dedit, in quibus Angelis, Sathabel Angelus, principatum tenebat. Hic ex defectu boni fecit initium mali &c.* Quartò D. Basilij lib. 4. aduersus Eunomium, circa medium, eiusdem sententiæ esse videtur, dum verba Iob ad Diabolum refert, cùm ait: *Et Iob primam Dei facturam Diabolum dicit; cùm dicat: Hoc primum est origo plasmatis Domini.* Quintò, idem confirmat Diuus Gregorius in Moralib. lib. 32. cap. 19. circa medium: & in Homil. 34. in Euangel. & expressè docet Sextò, D. Hieronymus cap. 40. Iob in illud: *Ipse est principium viarum Domini*, quod & de Diabolo intelligit, dum dixit; *Hic* (Diabolus) *inter cæteras creaturas primus à Deo sit conditus: & inde dictum sit; Ipse principium est viarum Domini. Nam in Ezechiele Propheta: In capite lapidum ignitorum refertur, quòd primus fuerit omnium Angelorum, & corona in*

Palit Euasor? Quia ea hora, qua præcipitauit Deus sanctus benedictus Samaëlem, eiusque sectam de loco sanctitatis illorum, apprehendit (Samaël) *alam Michaëlis, vt descendere faceret, & præcipitaret illum, sed eripuit eum Deus sanctus benedictus manu sua; idcircò vocatur nomen eius פלית Palit qui euasit: & de ipso loquitur Ezechiel* cap. 33. ver. 22. *Venit ad me* הפליט *Happalit qui euaserat de Ierusalem, dicendo: Percussa est Ciuitas.*

Quamuis fabulosum commentum hoc esse diuersis rationibus ex Scriptura depromptis appareat; vti Reges omnes contra Abrahamum conspirasse, cùm tamen quinque Reges tantùm debellatos fuisse ex Pentapolitana regione à quatuor Regibus recensitis in cap. 14. Geneseos, contra quos principaliter bellum instituerunt, & non contrà Lot, qui casu, & ipse captus est. Non itaque propter Lot diripuerunt omnem facultatem Sodomorum, & Gomorrhæ, sed Lot propter Sodomæos & Gomorrhæos captus, & bona illius direpta sunt. Quòd autem Michaël missus fuerit ad annunciandum Abrahamo capturam Lot, & quòd פלית Palit vocatus fuerit, eò quia euaserat in casu Samaëlis Principis Dæmoniorum apprehendentis alam ipsius Michaëlis, & secum trahere annitentis, etsi Rabbinorum somnia sint, nihilominùs ex his habemus, eorumdem Rabbinorum fuisse sententiam, Samaëlem, quem nos Luciferum dicimus, eum omnium omninò Angelorum fuisse supremum. Quæ sententia est mul-

Luciferum appellamus, inter omnes omninò Angelos maiorem & supremum locum tenuisse; ac cæteris omnibus nobiliori, præstantiorique natura prçditum extitisse, dicendum est. Huius Principis suasu, & instigatione ad peccandum, decepti sunt alij Angeli mali; sed suasione Michaëlis sese Lucifero opponentis, cæteri Angeli boni, Diuinæ voluntati obtemperarunt; & hæc est pugna quæ in Apocalypsi describitur capite 12. ver. 7. *Et factum est prælium magnum in cælo, Michaël & Angeli eius præliabantur cum Dracone, & Draco pugnabat, & Angeli eius: & non valuerunt, neque locus inuentus est eorum ampliùs in cælo.* Huc referendum est quod ait R. Eliezer (quamuis stolidè prorsùs) apprehendisse Samaëlem alam Michaëlis, eumque ad se trahere conatu valido tentasse, sed Dei auxilio fretũ Michaëlem euasisse, & ideò vocatum פליט *Palit Euasorem*, seù *Qui euaserat*. Hinc etiam patet, adhuc aliquid veritatis lumen in Hebrçorum libris latitare. Circa verò nomen פליט *Palit* illius *Qui euaserat*, quod insulsè Michaëli attribuit R. Eliezer; alij Rabbini in libro *Rabboth* ord. לך לך sect. 42. circa finem, Ogh Regi Basan attribuunt non minùs ineptè, de quo mira prædicant, & admodum portentosa referunt: quç nos alibi congruentiùs referemus. Sufficiat nunc ostendisse, opinione Iudæorum, Samaëlem Principem Dæmoniorum esse, ac in substantia cum Lucifero Dçmone conuenire.

De Samaëlis magnificentia, super-

in manu Domini. Et Septimò, S. Isidorus lib. 1. *De summo bono* cap. 12. num. 4. disertè ait: *Ante omnem creaturam mundi, creati sunt Angeli, & ante omnem creationem Angelorum, Diabolus conditus est, sicut scriptum est: Ipse est principium viarum Dei. Vnde & ad comparationem Angelorum Archangelus appellatus est; Primus enim creatus extitit ordinis prælatione, non temporis quantitate.* Et num. 5. sequitur: *Primatum habuisse inter Angelos Diabolum constat excellentia prælationis: ex qua fiducia cecidit, ita vt sine reparatione laberetur. Cuius prælationis excellentia Propheta his verbis enunciat: Cedri non fuerunt altiores illo, in Paradiso Dei: Abietes non adæquauerunt summitatem illius: omne lignum Paradisi non est assimilatum illi, quoniam speciosiorem fecit eum Deus.* En excellentiam, & superioritatem omnimodam Dæmonis Luciferi.

Octauò tandem, Sanctorum Patrum agmen claudit mellifluus Pater meus Bernardus primus Claræuallensis Cœnobij Abbas, sermone 1. *De Aduentu Domini*, quem ad Monachos suos habuit de more in Capitulo, vbi contra Luciferi superbiam inuehens, de eadem ita præfatur: *Initium omnis peccati superbia: quæ tam velociter ipsum quoque syderibus cunctis clariùs micantem, æterna caligine obtenebrauit Luciferum: quæ non modò Angelum, sed Angelorum primum in Diabolum commutauit.* Hactenus mellifluus Doctor. Quibus omnibus Veterum Patrum auctoritatibus manifestè liquet, Samaëlem, quem nos

perbia, & inuidia diuerſis in locis agunt Magiſtelli iſti Iudæi, ſed præcipuè R. Elieʒer in ſuis פרקים *Perakim*, & *Pèrek*, ſeù cap. 13. de eodem ferè per totum conſumit, deſcribitque modum quem tenuit, vt primos parentes noſtros ſeduceret in comeſtione vetiti pomi, quæ omnia cùm ad inſtitutum noſtrum, de Samaëlis (ſecundùm quod Hebræi ſentiunt) natura plurimùm faciant cognoſcenda, ideò verba illius hic tranſcribere, & in Latinum vertere non pigebit. Ea enim ſunt –

פרק שלשה עשר ׃ הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את הארם מן העולם אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבון כל העולמים מה אדם ותרעהו אר׳ להבל דמה אין על עפר משלו אמר להם מה שאתם מקלסין אותי בעליונים הוא מיחד אותי בתחתונים ולא עוד אלא יכולין אתם לעמר ולקרוא שמות לכל הבריות עמדו ולא יכלו מיד עמד אדם וקרא שמות לכל הבריות שנ׳ ויקרא האדם שמות לכל הבהמה וגו׳ ׃ וכיון שראו מלאכי השרת אמרו אם אין אנו באים בעצה על ארם שיחטא לפני בוראו אין אנו יכולין בו והיה סמאל השר הגדול שבשמי׳ וחיות ושרפים משש כנפים וסמאל משתים עשרה כנפים לקח את הכת שלו וירד וראה כל הבריות שברא הקב״ה ולא מצא חכם להרע כנחש שנאמר והנחש ערום מכל חית השדה והיה דמותו כמין גמל ועלה ורכב עליו והיתה התורה צווחת ואומרת סמאל עכשו נברא העולם ועת למרוד במקום בעת במרום תמריא ׃ רבון העולמים תשחק לסוס ולרוכבו משל למה הדבר דומה לאדם שיש בו רוח רעה לכל המעשים שהוא עושה מדעתו הוא עושה וכל הדברים שהוא מדבר מדעתו הוא מדבר והלא אינו עושה אלא מדעת רוח רעה שיש עליו כך הנחש כל מעשיו שעשה וכל דבריו שדבר לא דבר ולא עשה אלא מדעתו של סמאל ׃ ועליו הכתוב אומר ברעתו ידחה רשע ׃ משל למלך שנשא אשה והשליטה בכל מה שיש לו באבנים טובות ומרגליות אמר לה כל מה שיש לי יהא בידך חוץ מתבות זו שהיא מלאה עקרבים נכנס אצלה זקן אחר כגון שואל ממנת חומץ אמר לה מה המלך נותן לך אמרה לו כל מה שיש לו נתן לי והניח בידי חוץ מתבית זו שהיא מלאה עקרבי׳ אמר לה והלא כל קומיא של מלך הרי היא בתבית זו ולא אמר לך כך אלא שהוא מבקש לישא אשה אחרת וליתנם לה כך המלך זה ארם האשה זו חוה זקן שואל חומץ זה הנחש ועליהם הוא אומר שם נפלו פועלי און ׃ רן רין נחש בינו לבין עצמו ואמר אם אני אומר לארם יודע אני שאינו שומע לי שהאיש קשה לעולם להוציאו מדעתו אלא הריני אומר לאשה שדעתה קלה עליה שאני יודע שהיא שומעת לי שהנשים נשמעות לכל הבריות שנאמר פתיות ובל ידעת מה ׃ הלך הנחש ואמר לאשה אמת שאף אתם מצווים על פירות האילן הוה אמרה לו הן שנאמר ומפרי העץ אשר בתוך הגן ׃ מתוך דבריה מצא פתח להכנס בו אמר לה אין צווי זה אלא עין רעה שבשעה שאתם אוכלין ממנו תהיו כאלהי׳ מה הוא עושה בורא עולמות ומחריב עולמות כך אתם יכולין לברא עולמות ולהחריב עולמות ׃ מה הוא ממית ומחיה אף אתם יכולין להמית ולהחיות שנאמר כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם ׃ הלך הנחש ונגע באילן צווח ואמר רשע אל תגע בי שנ׳ אל תבואני רגל גאוה ׃ שם נפלו פועלי און ׃ הלך הנחש ואמר לאשה הריני נגעתי באילן ולא מתי אף את געי בו ולא תמותי. הלכה האשה ונגעה באילן וראתה מלאך המות שבא כנגדה אמר אולי עכשיו אני מתה והקב״ה עושה לו אשה אחרת ונותנה לארם אלא הריני גורמת לו שיאכל עמי אם נמות שנינו נמות ואם נחיה שנינו נחיה ולקחה ואכלה מפירות האילן ונתנה מפירותיו גם לבעלה שיאכל עמה שנאמר ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה ׃ כיון שאכל ארם מפירות האילן ראה את עצמו ערום ונתפקחו עיניו וקהו שיניו אמר לה מה הוא זה שהאכלתני שנתפקחו עיני וקהו שיני. על דעתי כשם שקהו שיני כך יקהו שני כל הדורות ׃

deridebit equum, & ascensorem eius, Iob 39. 18. *Parabola. Cui hoc simile est? Homini, cui inest Spiritus malignus: omnia opera, quæ ipse facit, voluntate ipsius facit; & omnia verba quæ ipse loquitur, ex voluntate ipsius loquitur, nihilque agit, nisi ex voluntate Spiritus maligni, qui est in eo: sic Serpens, omnia opera eius quæ fecit, & omnia verba quæ locutus est, non locutus est, neque fecit, nisi ex voluntate Samaëlis; & de eo Scriptura dicit: In malitia sua expelletur impius,* Prou. 14. 32. *Parabola alia. Simile est Regi, qui accepit mulierem, & dominari eam fecit in omnibus quæ habebat, in lapidibus pretiosis, & margaritis. Dixitque ei: Quæ ego habeo, omnia sint in manu tua præter cacabum istum, qui Scorpionibus plenus est. Ingreditur ad eam senex quidam, ac si postulasset ab ea fermentum; dixit ei: Quid te Rex iussit custodire? Respondit ei: Quicquid habet, mihi dedit, & in manu mea reliquit, præter cacabum istum, qui plenus est Scorpionibus? Dixit ei: Et nonnè omnis substantia Regis reperitur in cacabo isto? Et non dixit tibi quicquam, quia quærit accipere aliam vxorem, & illi donare vult. Sic, iste Rex, est Adam; mulier verò est Eua, senex postulans fermentum est Serpens, & de ipsis dicitur: Ibi ceciderunt operarij iniquitatis,* Psal. 36: ver. 13. *Causam discussit inter se & illum, dixitque: Si ego dicam Adamo; scio ego, quòd ipse me non audiet, quia vir semper difficilior est, vt egrediatur de sententia sua: sed ego nunc alloquar mulierem, cuius scientia lenior est;*

Id est CAPVT XIII.

Inuidia, concupiscentia, & superbia discedere faciunt hominem à mundo. Dixerunt Angeli ministerij coram Deo sancto benedicto: Rector vniuersorum, Quid est homo, vt cognoscas eum? Homo vanitati similis est, Ps. 144. ver. 3. & 4. *Non est supra puluerem dominium eius. Dixit eis* (Deus) *Quemadmodum vos laudatis me in superioribus* (cælis) *ita ipse* (celebrabit) *vnitatem meam in inferioribus* (terris) *& non istud solum. An poteritis vos stare & vocare nomina omnium creaturarum? Steterunt, & non potuerunt. Subito stetit Adam, & vocauit nomina omnium creaturarum, sicut dicitur: Et vocauit Adam nomina omni animali &c.* Gen. 2. 20. *Cùmque* (hęc) *viderent Angeli ministerij; dixerunt: Nisi nos ineamus consilium contra Adam, vt peccet coram Creatore suo, nihil nos poterimus in eum.*

Erat autem Samaël Princeps magnus, qui (erat) *in cælis, & Animalia, & Seraphim ex sex alis, & Samaël ex duodecim alis, tulit sectam suam, & descendit, & vidit omnes creaturas, quas creauerat Deus sanctus benedictus, & non inuenit sapientem ad malefaciendum sicut Serpentem, secundùm quod dictū est: Serpens autem erat callidior omni bestia agri* Gen. 3. 1. *& erat species eius tanquam species Cameli; ascendit, & equitauit super illum. Lex autem vociferabatur & dicebat: Samaël, modo creatus est mundus, & tempus rebellandi est contra Deum: iuxta tempus* (quo) *in excelsum eleuauerit se, Dominus seculorum*

fructibus arboris, & dedit ex fructibus ipsius etiam marito suo, qui edit cum ipsa, ut dictum est. Et cepit de fructu eius, & comedit, & dedit etiam viro suo, Gen. 3. 6. *Postquam comederat Adam ex fructibus arboris, vidit seipsum nudum, & aperti sunt oculi eius, & obstupuerunt dentes eius, dixit ei* (Euæ) *Quid est hoc, quod mihi comedere fecisti, quia aperti sunt oculi mei, & obstupuerunt dentes mei propter scientiam meam? Quemadmodum obstupuerunt dentes mei, sic obstupescent dentes omnium generationum.* Hucusque R. Eliezer. Ex cuius doctrina habetur, Samaëlem fuisse primum Principem inter Angelos cælestes, vbi dicit: *Samaël Princeps magnus qui erat in cælis*, quasi innuere volens superioritatem non tantùm inter Principes cælestes, & bonos Angelos, sed omninò inter eosdem maiorem habuisse dignitatem, eamque per lapsum perdidisse, & commutasse in miseriam, & pœnam indicibilem Principatus Infernorum.

Casus autem huius Principis, causa nimis friuola assignatur à R. Eliezare, illectus sc. à formosissima speciositate Euæ. Quis vnquam tam leuis ingenio erit, vt sibi persuaderi possit, quod Princeps omnium Angelorum, vti constituitur Angelus Samaël, cuius super omnes alios Angelos, etiam super Seraphinos extollitur à R. Eliezare, cùm Seraphinis tantùm sex alas, & Samaëli duodecim alas in signum maioris virtutis & excellentiæ, assignet, magnificentiam hanc voluisse relinquere, & ad ima terræ de-

est; & ego scio quòd ipsa audiet me, quia mulieres acquiescunt omnibus creaturis, S. D. (mulier est) *simplex, & non nouit quicquam*, Prou. 9. 13. *Abijt Serpens & dixit: Verumne, quod etiam vos preceptum accepistis de fructibus arboris istius? Respondit illi: Ita*, S. D. *Et de fructu ligni, quod est in medio Paradisi. In medio verborum eius inuenit ostium ad introeundum. Dixit ei: Non preceptum est hoc, nisi oculo maligno, quia ea hora, qua vos manducabitis ex eo, eritis sicut Dij. Sicut enim ipse facit, creans mundos, & destruens mundos; sic vos poteritis creare mundos, & destruere mundos: sicut ipse mori, & viuere facit; etiam vos poteritis mori, & viuere facere, iuxta illud: Quoniam cognoscit Deus, quoniam in die comedere vos ex eo, & aperientur oculi vestri*, Gen. 3. 5. *Iuit Serpens, & appropinquauit arbori* (quæ) *vociferata est, & dixit: Impie, ne appropinquas ad me*; S. D. *Ne inuadat me pes superbiæ: ibi ceciderunt operarij iniquitatis*, Psal. 36. 12. & 13. *Abijt Serpens, & dixit ad mulierem: Iam ego accessi ad arborem, & non sum mortuus, etiam tu accede ad eam, & non morieris: Perrexit mulier, & accessit ad arborem, viditque Angelum mortis, qui veniebat contra illam, & dixit: Forsan modo ego moriar, & Deus sanctus benedictus formabit illi mulierem aliam: sed dabo etiam Adamo, & ecce ego in causa ero ei, vt comedat mecum, vt si moriamur, ambo simul moriamur, & si viuamus, ambo viuamus. Et accepit, atque comedit de*

Angelum mortis. Et vndè hoc colligunt? Ex volatu. Quò enim Angelus sine intermissione; siuè velocior alijs volat, eò prestantior alio accensendus existimatur. Michaël itaque vnico volatu è celo ad terram descendit, ideò nobilior est Gabriële, qui duplici volatu idem spatium metitur. Elias verò, maior *Malàch hammàucth* *Angelo mortis* habendus, quia ille quater tantùm reassumit volatum, hic verò octies necesse est vt quiescat antequam ad terram pertingat. Hæc sublimis ratiocinatio de distinctione graduum Angelorum, his verbis exprimitur in Talmude loc. cit.

אמר רבי אליעזר בר אבינא גרול שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו במיכאל כתיב ויעף אלי אחד מן השרפים ; ואלו בגבריאל כתיב והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף וגו' ; ומאי משמע דהאי אחד במיכאל כתיב ; אמר רבי יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד מן השרפים וכתיב התם והנה מיכאל אחד מן השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת ، גבריאל בשתים ، אליהו בארבע ; מלאך המות בשמונה וכשעת המגפה באחת ;

Id est: *Dixit R. Eleazar Bar Auinà: Maiora dicuntur de Michaële, quàm dicantur de Gabriële. Quia de Michaële scriptum est:* Et volauit ad me vnus de Seraphim, Isai. 6. 6. *& de Gabriële scriptum est:* Et vir Gabriël, quem videram in visione in principio volans in volatu, Dan. 9. ver. 21. *Et vndè probatur, quòd* אחד *Echàd Vnus de Michaële scriptum sit? Dixit R. Iochanan: Duo* אחד *Echàd reperiuntur* (vnum alteri correspondens) descendere ob pulchritudinem vnius fœminæ? Vilis est, & abiectus hic Rabbinicus discursus. Non itaque hęc fuit causa casus Diaboli, sed *superbia*, vt supra dictum est. Concurrunt tamen omnes ferè antiqui Rabbini in hoc, quòd, Samaëlem statuant Principem Angelorum ante lapsum, & Principem Dæmoniorum post lapsum. In ואלה הדברים רבה *Veèlle haddeuarim Rabbà*, *Sèder* וזאת הברכה *Vezòth habberachà* pag. 302. col. 2. circa medium, Samaël vocatur -

מלאך סמאל הרשע ראש כל השטנים ;

Angelus Samaël impius caput omnium Sattanim Dæmoniorum. Et ex eodem loco paulò post, in descriptione mortis Mosis, apparet eundem Samaëlem esse Angelum hominum interfectorem, quem credunt gladio homines interimere; nec quisquam ex hoc mundo in alium migrare posse, nisi ab hoc Angelo interficiatur, & idcircò vocatur מלאך המות *Malàch hammàuth Angelus mortis*. Hunc Talmudistæ in Codice ברכות *Berachòth* cap. 1. מאימתי pag. 4. b. circa finem inter Angelos bonos collocant, sed mirum non est, cùm apud ipsos & bonos & malignos Spiritus promiscuè in cælis collocare, & Deum alloqui persępè inueniamus. Itaque quærunt: Quis inter Angelos præstantior sit? & decernunt præstantiorem locum tenere Michaëlem, secundò Gabriëlem, tertiò Eliam Prophetam, quem Angelis adæquant, quartò מלאך המות *Malàch hammàuth*

dens) אחד *Echàd Vnum scriptum est hic:* Et volauit ad me vnus de Seraphim: *& alibi scriptum est:* Et ecce Michaël vnus de Principibus primis venit ad auxiliandum mihi, Dan. 10. ver. 13. *Traditum est. Michaël in vno. Gabriël in duobus. Elias in quatuor. Et Malàch hammàueth Angelus mortis in octo. Tempore autem percussionis, seù pestis in vno.* Explicat Scholiastes: *Et volauit ad me vnus de Seraphim* בטיסה אחת *Vnico volatu.* מועף ביעף *Volans in volatu, hoc est* שתי טיסאות *duobus volatibus. Michaël* באחת *in Vno* בטיסא אחת id est *in vnico volatu.* Hæc doctrina ex Talmude translata fuit in librum עין ישראל *En Israël* Cod. cit. num. 5. pag. 4. editionis Venetæ an. 1625. in fol. vbi תוספות *Thosaphòth Glossa* docet, per hæc Talmudica dicta intelligi Angelorum gradus, ait namque -

ולמדנו ממאמר זה מעלות המלאכים זה למעלה מזה ,

Docemur ex hoc dicto, graduum Angelorum alios alijs esse superiores. Et subiungit -

ועוד אפשר לומר כי לגודל מעלת מיכאל שהוא יותר קרוב אל הסבה ראשונה ית' לא נאמר בו אלא טיסה אחת ודי בה לרמוז כי הוא עלול ומסובב מהסבה ראשונה ית' שמו אבל גבריאל להיותו למטה ממדרגת מיכאל הוא גם בן עלול ומסובב ממנו ולכן נאמר בו ב' טיסות לרמוז כי הוא עלול ומסובב ממיכאל מלבד מה שהוא יתב' הוא סבת שניהם אולם אליהו שהורכב מד' יסודות בעת יצירתו הוצרך לד' ; ומלאך המות ב"ח להיותו במדרגה שפלה כיון שהוא שטן ויצר הרע ודרכו להזיק אבל בשעת מגפה שניתן רשות למשחית לחבל ממהר הליכתו ודי לו בטיסה א' ;

Amplius; potest dici, quòd excellentia Michaëlis cùm vicinior sit causæ primæ benedictæ, de eo non dicitur nisi vnus volatus; & hoc sufficit ei, vt significetur, quod sit effectum, & causatum à causa prima, cuius nomen sit benedictum. At Gabriël cùm sit in inferiori gradu, quàm Michaël, etiam est effectum, & causatum ab eo, (scilicet Michaële) *idcircò de eo duo volatus dicuntur, ad significandum, quòd ipse sit effectum & causatum à Michaële, quamuis ipse Deus benedictus sit etiam Causa amborum: verùm, Elias cùm sit compositus ex quatuor elementis à tempore formationis suæ, indiget quatuor* (volatibus). *Et Angelus mortis octo, cùm sit in infimo gradu, & sit* Sattan *atque* Genius malus, *cuius consuetudo* (tota est) *ad nocendum. Tempore verò Pestilentiæ, quia tunc ei datur summa perdendi facultas, velociter perambulat, ideò satis est ei vnicus volatus.* Aliquid dixisse credunt isti Rabbini commentatores, quando crassissima Talmudistarum dogmata ad spiritualem sensum redigere se putant, sed cùm alarum pennæ illorum intellectus, molli κολοφωνία conglutinatæ existant, altius euolare tentantes, veritatis ardore, liquefacta cera leuissimarum doctrinarum, tanquam Icari ab alto decidentes, inter vndas vanissimarum Commentationum, submerguntur. Itaque ineptissimum commentum esse dignoscitur istud, quod adducitur de distinctione graduũ Angelorũ ex notitia volatus eorundem; nam præterquam quòd, insulsè ex Sacra Scriptura colligere

ten-

tamen illis dotibus carebit, quas Theologi corporibus glorificatis assignant. Si igitur inter Seraphim homo eleuetur, vnico volatu à Deo distabit, non quatuor, vt fingit Glossator. Enormiùs idem insanit, quando Angelum mortis, seù Samaëlem per octo gradus, siuè volatus, à Causa prima distare contendit. Quia si à Causa prima per quatuor gradus recedit, ex eo, quia post Eliam constituatur, consequens erit, quòd per quatuor volatus, & non per octo, ab eadem Causa distabit, & Dei decreta punitiua, per eundem graduum numerum recipiet, & exequetur. Sed quanâ vertigine circumagetur quando addit בשעת המגפה באחת *Besciaàh hammaghephà baachàth? Tempore pestis vnico volatu?* Forsan eo tempore immediatè à Deo recipiet iussionem, & præceptum exequendi Dei mandatum & sententiam? Aut necesse erit, quòd Iustitiæ Diuinæ minister, ex ore ipsius Dei, & non per Angelicos & beatos ministros, ordinem & præceptum recipiat reos mortis occidendi, aut igni comburendi, si non vnus, aut alter, sed plurimi sint morti destinati, aut Gehennæ addicti? Vana sunt ista commenta, & risu digna. Reijcienda est igitur talis inepta Allegoria de volatu Angelorum ad gradus eorundem, & maiorem dignitatem agnoscendam. Non sic facit R. Salomon, qui literæ adhærens omnia literaliter vult esse intelligenda, & Michaëlem velocissimas alas habere, ita vt vnico volatu è cælo ad terras, & ab vno extre-

tentent Angelorum volatus, cùm ex locis allatis, ex Isaia & Daniele, nil aliud colligatur, quàm velocitas Angelici motus per volatum significati. Sed quàm ineptè deinde explicent hos volatus, & gradibus Angelorum attribuant, patet euidenter: nam esto, quòd Michaël sit vnus ex Seraphim, & vicinior sit Deo, sicque immediatè illuminetur à Deo, per quod intelligi debeat vnus volatus; & Gabriël illuminetur à Michaële, distetque à Deo per duos gradus, seù volatus; quid deinde sibi vult, quòd Elias cum Angelis æquiparetur à Talmudistis? & à Deo per quatuor gradus recedat? Quia (dices) Elias cùm homo sit, est compositus ex quatuor elementis, ideò per quatuor gradus, quos per volatus explicãt, distare debet à Deo. Sed hoc nullo modo rationabiliter probari, aut persuaderi potest, quia homo in alio naturæ ordine constituitur diuerso ab Angelico, neque ex sui natura inter Angelicas Hierarchias commisceri fas est. Quòd si ex hoc mundo translatus corporaliter, inter Choros Angelorum constituatur, ijsdem quidem priuilegijs gaudebit, quibus Angeli illius Chori gaudent; sic si inter Seraphinos translatus sit, purgabitur eius anima, & perficietur immediatè à Deo, eo modo, quo primæ & supremæ Hierarchiæ Angeli purgantur & perficiuntur; nam de corpore nihil dicimus, cùm ipsum materiale sit, nec ad spiritualia perfruenda eleuari queat, vnde impossibile censetur, oculo corporeo Diuinam maiestatem intueri; non

De qua re, quamuis in hoc mundo quandoque impunes euadant, in alio tamen meritas pœnas, eaſque ęternas in גיהנם *Gehenna* luent.

Sed antequam extra prænotatum gloſſamentum pedem efferamus, notandum eſt, errorem eſſe dicere, Gabriëlem *effectum & cauſatum* eſſe à Michaële, quaſi Gabriel in eſſendo dependeret à Michaële, & ab eo creatus eſſet, acſi vna creatura ab alia creari poſſet actu & naturaliter, vt exiſtimauit Auicenna, teſte D. Thoma p. p. q. 45. a. 5. qui volebat, quòd prima ſubſtantia ſeparata, ſeù Angelus à Deo creatus, aliam ſubſtantiam ſeparatam, id eſt Angelum poſt ſe crearet, & hæc aliam, & alia aliam vſque dum deueniretur ad vltimam; hæc autem vltima ſubſtantia ſeparata voluit, quòd crearet Orbem, ſubſtantiam, & animam ipſius, & denique ſubſtantia Orbis, crearet materiam primam corporum inferiorum. Hinc ſequebatur, quòd creatura poſſet naturaliter eſſe Inſtrumentum phyſicum & naturale creationis; quæ ſententia inter Catholicos eſt erronea, ac proinde ab omnibus exploſa, atque damnata, vt apparet apud Eymericum p. 2. direct. q. 4. n. 6. & impugnatur à D. Thoma loc. cit. hac ratione.

Cauſa ſecunda Inſtrumentalis non participat actionem Cauſæ ſuperioris, niſi in quantum per aliquid ſibi proprium diſpoſitiuè operatur ad effectum principalis agentis. Sed creatura nihil agere poteſt in creatione ſecundùm id, quod eſt ſibi proprium. Extremo ad aliud mundi extremum citiſſimè volet, de quibus intelligi vult locus in *Ghemarà* ex cap. 6. Iſaiæ adductus.

ויעף אלי אחד מן השרפים :

Et Volauit ad me vnus de Seraphim

בטיסה אחת לא הרגיע בנתים :

In Volatu Vno : non diſrupit in duo. Quaſi diceret: Volauit Michaël de cælo vſque ad Iſaiam ſine interruptione volatus, in momento, quia leuiſſimas pennas in alis habebat; vnde præſtantior Gabriële habendus, cuius vis tanta non eſt, vt vnico volatu pertingere ad terras poſſit, ſed neceſſum habet vt in aëre aliquando quieſcat, & volatum interrumpat. Exemplum adducunt ex Daniele 9. ibi enim de Gabriële loquitur, qui ad eum venit volando: ſed cum Scriptura replicet vocem מועף ביעף *Muàph biàph Volans Volatu*, Rabbi Salomon explicat שתי טיסאות *Scietbè teſſaòth Duobus volatibus*, ita vt in aëre præ laſſitudine requieſceret, volatu interrupto, eoque reaſſumpto factum ſit, vt per duos volatus ad Danielem pertingeret. En ad quas ineptias etiam inuiti cogantur deuenire Iudæi, ex falſis principijs ſine vllo Philoſophiæ patrocinio ſtabilitis, ſed aſſumptis ex ſiniſtra interpretatione Sacræ Scripturæ, quam ex libidine prauę voluntatis detorquent ad quemcumque vanum, profanum, ineptum, & non raro impium vſum; vnde blaſphemiæ rei, omnes ferè illorum Commentatores, maximè Talmudiſtæ, efficiuntur.

ſufficiat indicaſſe, ſententiam Hebræorum, de creatione Angelis communicata, rationibus fulciri non poſſe. Addendum tamen putamus, Creationis opus ex Sacra Scriptura ſoli Deo attribui, & non creaturis, vt apud Iſaiam 44. 24. אנכי יהוה עשה כל *Ego Dominus faciens omnia*.

Dices, Deum facere omnia mediatè, vel immediatè, ergo ex hoc loco non excluduntur Angeli à creatione.

Reſp. Ibi Deum loqui præcisè de creatione omnium rerum cæleſtium, & terreſtrium. In cæleſtibus includuntur Angeli,& in terreſtribus comprehenditur materia prima rerum ſublunarium, quæ omnia proteſtatur Deus à ſe eſſe facta ſine alterius auxilio, ſequitur enim נטה שמים לבדי *Extendens cælos ſolus*, hoc eſt ſine adiutorio, & miniſterio Angelorum: omnia enim, quæ ad ornatum cælorum ſpectant, inter quæ Angeli, vt potè nobiliſſimæ creaturæ numerantur, ſolus ego extendo, & per illorum creationem exorno. De terreſtribus etiam ita ſubiungit, רקע הארץ מי אתי *Expandens terram, quis mecum fuit?* quaſi diceret: Dum materiæ illi rerum omnium inferiorum primo elemento, expandendi ſeipſam per libidinoſum formarum appetitum virtutem trado; quem Angelorum, aut alterius creaturæ in ſocietatem, vt mihi adiumento eſſent, aduocaui? Hoc intelligentes priſci illi Rabbini apud בראשית רבה *Bereſcith Rabbà*, pagina 1. col. 2. voluerunt, poſt cælum & terram Angelos creatos; ne dici poſſet, miniſtros & adiutores ſibi aſciuiſſe Deum. Ergo. Has propoſitiones ex eodem D. Thoma dilucidè & doctè probat P. Gabriël à S. Vincentio Carmelita Diſcalceatus eximius Theologus diſput. 40. dub. 5. ſuæ Theologiæ, ad quam benignum Lectorem remittimus, vt abundantiùs habeat, quicquid in hac quæſtione videre percupiat.

Probatur ſecundò Quia vis creatiua importat infinitam perfectionem, ſed infinita perfectio non poteſt competere creaturæ. Ergo creatura creare non poterit. Maior patet, quia debet ſuperare infinitam diſtantiam, vel oppoſitionem.

Dices, Hoc verum eſſe, quando creatura crearet vt cauſa principalis; ſed ſupponitur, creare vt cauſa inſtrumentalis, phyſica, & naturalis. Ergo nulla eſt probatio.

Reſp. Si creatura vt inſtrumentalis cauſa creare poſſet, etiam in ea requireretur infinita perfectio, quia creatio tendit ad eſſe vniuerſaliſſimè ſumptum, & ſic creare poſſet omnia infinita virtute, & infinita perfectione, quæ creaturæ competere non poſſunt. Neque enim eſſet limitanda hæc cauſa inſtrumentalis potiùs ad hanc creaturam, quàm ad aliam creandam. Ergo.

Alia argumenta quæ afferri poſſent, videnda erunt apud Theologos de hac re ex profeſſo differentes, quorum catalogum, ne ſimus prolixiores, omittimus. Incidenter enim de ea agimus, neque noſtrum eſt, quæſtiones inter Theologos ventilatas iterum hic ſub trutina reuocare, ſolùm

Deum. Ita R. Iochanan, R. Chaninan, & R. Luliani. Ergo Hæretici habendi ſunt illi Iudæi, qui ſtatuere nituntur, Angelos ab Angelis, & materiam primam à ſubſtantia Orbis, & ab illius Intelligentia creatam fuiſſe, vti aſſerunt תוספות *Toſaphòth* Galli, illius Gloſſæ Auctores. Sed multò magis inter Hæreticos reijciendus eſt R. Leui Ben Gerſon, qui omninò negat ſubſtantiam, & creationem Angelorum. Nullos quippè Angelos admittit, præter Intelligentias mouentes cælos, quæ ſint quodammodo animæ ſphærarum, & præter duas Intelligentias vniuerſales, ſcilicet Intellectum agentem, & poſſibilem. Cæteros Angelos, qui varijs in locis in Sacris literis ponuntur, licèt videantur nulla ratione poſſe negari; ipſe tamen ſuo innixus errore, ſatagit omni quo poteſt aſtu, & peruerſitate eludere, & oſtendere, quòd non fuerint Angeli. Et

Primò de tribus Angelis, qui apparuerunt Abrahamo Geneſ. 18. 2. Angelos non fuiſſe contendit, ſed Prophetas והם היו נביאים Huius piaculi rei ſunt etiam alij Rabbini apud ילקוט *Ialkùt* ad locum cit. p. p. pag. 53. in fine, vbi aſtruunt, illos, Angelos non fuiſſe, ſed homines, qui ſibi nomina Angelorum, nempè Michaël, Gabriël, & Raphaël impoſuerint: Abraham autem, ex quadam ſua coniectura illos exiſtimaſſe viros nobiles dumtaxat, non autem Angelos: nam ibi legitur -

אם אני רואה שכינה ממתנ׳ להם אני יודע שהם בני אדם הוגנים ואם רואה אני אותם

שהם חולקים כבוד זה לזה אני יודע שהם בני אדם מהוגנים כיון שראה שהשכינה ממתנת להם וחולקי׳ כבוד זה לזה ידע שהן הוגנים׃

Si ego videro Dei præſentiam (maieſtatem) *expectantem illos, agnoſcam eſſe filios hominum magnos,* (הוגנים Εὐγενεῖς quodammodo Heroas) *ſin autem videro illos ſibi inuicem impartiri honorem, agnoſcam eſſe filios hominum* מהוגנים *Mahoganìm Nobiles* Εὐγενεῖς. *Quando ergo vidit quòd ſibi inuicem honorem impartiebant, dixit: Homines ſunt nobiles.*

Satis ſuperque ex Scriptura apparet tres iſtos viros, tres Angelos fuiſſe ſub figura humana, quorum vnus (vt dicunt Hebræi) nunciauit Abrahamo Saram parituram, alter liberauit Lot de incendio Sodomorum, & tertius ſubuertit Pentapolitanas Vrbes, quod ab homine fieri non potuit. In his tribus Angelis, ſub tribus perſonis, Abraham vnicam Diuinam eſſentiam, quæ ei apparuerat, adorauit. Idcircò vocauit eos אֲדֹנָי *Adonài Domini mei, numero multitudinis*, & deinde ſingulari numero rogat eum ne tranſeat ab eo -

אם־נא מצאתי חן בעיניך אל־נא תעבור מעל עבדך׃

Si nunc inueni gratiam in oculis tuis; ne quæſo tranſeas deſuper ſeruo tuo. Ex quo loco non incongruè colligitur myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, ſicut innuit Eccleſia, dum cantat, *Tres vidit, & vnum adorauit*, Dominica Quinquageſ. Fauet nobis R. בחיי Bechaij in hunc locum, qui nomen

men אֲדֹנָי *Adonài*, quamuis numeri sit pluralis, sed quia scribitur cum ׳ קמץ *Kamètz* sanctum esse, & Deo attribui, cui adhærent omnes ferè Rabbini (excepto R. Leui Ben Gerson) qui vt hunc locum peruertat, ait:

ארני הוא מענין ארנות והממשלה והוא חול:

Adonai est (nomen) *dominij seù principatus, idcircò profanum.* Sed obstat idem Bechaij, qui regulam tradit ad cognoscendum quando nomen ארני *Adonài* sit nomen קדש *sanctum*, aut חול *profanum*, & an attribui debeat Deo, vel hominibus, ait enim –

כשהוא קדש בקמץ וכשהוא חול בפתח;

Quando est (nomen) *sacrum* (scribitur) *cum* ׳ *Kametz; quando verò est profanum* (scribitur) *cum* ־ *Patàch*. Hinc quando infra cap. 19.2. à Lot dicitur הנה נא־אֲדֹנַי *Ecce nunc Domini mei*, quia tunc duo Angeli tantùm erant, & non repræsentabant ampliùs mysterium sacratissimæ Triadis; non scribitur cum ׳ Kametz, sed cum ־ Patàch. Quapropter idem Bechaij ibidem subiungit quòd ׳ Kametz in Sacris Scripturis differt à ־ Patàch, vt differt –

בין אור לחשך ובין קדש לחל;

Lux à tenebris, & sanctum à profano. Sed dices, Nonne paulò post, eodem capite 19. ver. 18. legitur –

אל נא־אֲדֹנָי *Ne nunc Domini mei*, loquitur ipse Lot cum ijsdem Angelis, & tamen אֲדֹנָי *Adonài* scribitur cum ׳ Kametz?

Huic obiectioni occurrit idem Bechaij, aitque id contingere ratione situs dictionis; nam in fine periodi regula grammaticalis exigit, vt cum ׳ Kametz scribi debeat: Scriptum est ibi (subiungit) בקמץ והוא חול לפי שהוא סוף פסוק: *cum Kametz, & est profanum, quia est in fine Versus.* Indicantur idem tres personæ Diuinæ sub figura trium Angelorum, quia vocantur אנשים *homines*, quibus nominibus, id quod est perfectissimum in tota natura humana, scilicet subsistens, in rationali natura, id est, *persona* ostenditur, quæ quidem formaliter reperitur in Deo, non autem in natura Angelica, idcircò hic non vocantur Angeli, sed homines, hoc est *personæ*. At quando ad Lot duo ex his perueniunt, quia iam ampliùs mysterium Sanctissimæ Triadis non repræsentabant, Sacra Scriptura eos absolutè & proprio nomine מלאכים *Malachim Angelos* vocat, Gen. 19.1. Ergo ij, qui Abrahamo apparuerunt, figuratiuè tantùm, & non veri homines fuerunt, vt somniatur R. Leui Ben Gerson. Ad illud quod RR. asserunt in *Ialkùt*, dicimus eos gratis fingere illos fuisse homines, & sibi nomina Angelorum imposuisse. Deinde vide quàm stolida & ficta coniectura, velint Abraham existimasse Angelos fuisse homines ex vrbanitate?

gem exposuimus. Et Rabbini nostri existimant, quòd fuerit Phinees.

Idem 2. Regum 24. 16. *Cùmque extendisset manum suam Angelus Domini:* dixit: *Ego existimo, quòd Angelus iste fuerit Propheta, quia Dauidi apparuit in exteriori visione, at deuastabat populum ex precepto Domini. Sic etiam illi Prophetæ dixerunt ad Lot: Nos subuertemus Ciuitatem hanc. Et rectum est, quòd Propheta iste fuerit Phinees.* Id quod Scriptura expliciter affirmat, hic Leui Ben Gerson negat. Scriptura dicit, Gen. 16. 7. *Cum inuenisset eam* מלאך יהוה *Angelus Domini*, Ben Gerson dicit:

הוא אחד מהנביאים אשר בזמן ההוא כי הנביא נקרא מלאך יהוה באמרו ויבא חגי הנביא מלאך יהוה ז״ל בב״ר שזה המלאך הוא שם׃

Fuit vnus ex Prophetis qui fuerunt in illo tempore; nam Propheta vocatur Angelus Domini, dum dicitur: Et venit Aggæus Propheta Angelus Domini. Et dixerunt Magistri nostri b.m. in Beresith Rabba, quòd iste fuerit Scem. Tantùm abest quòd ille Angelus fuerit vnus ex Prophetis illius æui, aut Sem ex *Beresith Rabbà*, quin potiùs ex eodem *Rabbòth* ad hunc locum, constat, non vnum Angelum, sed communi omnium Rabbinorum consensu quatuor, & secundùm opinionem R. Iosè Bar Chaninà ibidem, quinque fuisse Angelos, qui Agari apparuerunt, & eam allocuti sũt, vt nos suprà notauimus pag. 238. col. 2. Et quod Genes. 21. 17. dicitur: *Vocauitque* מלאך אלהים אל־הגר מן־השמים *Angelus Dei Agarem de cælo*, iste

Idem R. Leui Ben Gerson Genes. 16. 7. *Cùmque inuenisset eam Angelus Dei: Hic est* (inquit) *vnus è Prophetis, qui erat tunc temporis: Nam Prophetæ, Angeli vocantur. Et dixerunt Rabbini nostri, quòd Angelus iste erat* שם *Sem; Agar verò mirata est videns Prophetam, existimabat enim nullum alium Prophetam esse in mundo præter Abrahamum.*

Item Gen. 21. 17 *Vocauitque Angelus de cælo Agar: Possibile est, quòd Angelus iste fuerit vnus ex Prophetis illius æui, illum misit Deus ad liberandum Ismaelem propter Abraham. Aut, hoc fuit dictũ Agari in somno, propter curam, quam Deus habebat de Abrahamo.*

Genes. ibid. v. 24. *Et ecce vir luctabatur cum eo vsque mane: In interiori visione prophetica, id accidit.* Id.

Item Genes. 32. 1. *Fueruntque ei obuiam Angeli Dei: Isti sunt Prophetæ illius temporis; vel fuit Prophetica visio. Sed hæc expositio conuenientior est, quia hic nullum verbum de Prophetia.*

Idem. Iosue 5. 13. *Cùmque esset Iosue in Hierico: Conuenit vt scias hoc accidisse Iosue in visione: nam inter se cogitarat, se esse in Hierico cum bellico apparatu, vidit Angelum visione prophetica, ac si haberet gladium euaginatum, & in eadem visione interrogauit illum, Quis esset?*

Idem, Iudicum 2. *Ascenditque Angelus Domini*, ait: *Iste Angelus fuit Propheta. Non enim rectum est, quòd Angelus Domini ad plures simul loqueretur, sicut sæpè in Com. super le-*

Quòd sit Intellectus agens, quem mittit Deus, Vt liberet eos, qui ei adhærent, à malo, quod paratum est illis obuenire. Quam facultatem habet Intellectus agens liberandi à malo eos, qui Deo adhærent? Potiùs voluntati tribuenda esset hęc facultas, quæ circa *bonum*, & non intellectui, qui tantùm circa *verum*, & intelligibile occupatur. Deinde, Intellectus agens ex sui natura aliam facultatem non habet, quàm eruere species intelligibiles ex phantasmatibus, easq; fabricare, & possibili Intellectui consignare, qui deinde intellectionem elicit. De quo videsis R. P. Raimundum Capisucchium S. P. A. Magistrum in magno Volumine Controuersiarum Theologicarum select. Controuers. 26. Paragr. 16. vbi de motu Intellectus & Voluntatis in casu adorationis Imaginum disertissimè tractat.

De Samaële verò Dæmoniorum Principe, de quo in Glossa dicitur; esse *Angelum mortis* מלאך המות *Malàch hammaueth*, & יצר הרע *Genium malum*, non est omnium Rabbinorum communis sententia; nonnulli contrarium sentiunt, & Angelum mortis, Genium prauum, & Samaëlem; esse tres diuersos Angelos, de quibus duobus, scilicet prioribus, aptiori loco, ex Talmude, & Rabbinorum commentarijs, nonnulla adducemus, Deo propitio.

Alij eundem Samaëlem identificant cum אשמדי *Ascmedai Asmodeo* Dæmone, vti testatur R. Elia Leuita in תשבי *Thisbi* ad radicem סמאל, ex

iste ait, *Possibile esse quòd fuerit vnus ex Prophetis*, ac si Prophetæ de cælo descendissent, quando à Deo missi erant ad aliquid prænunciandum, & non de terra. Somniatur autem Ben Gerson, dùm subdit, hoc Agari in somno fuisse ostensum. Ad illud Genes. 32. 1. Ad quid Prophetæ Iacobo obuiam ire? Cùm enim Scriptura dicat, obuiam ei iuisse Angelos Dei, deprauator Scripturæ habendus est R. Ben Gerson, quando dicit, quòd hæc fuit Prophetica visio. Ad vers. verò 24. eiusdem capitis, *Et ecce Vir luctabatur cum eo, &c.* idem affirmat accidisse ונראה לו בנבואה *in visione Prophetica*, & tamen contrarium apparet ex Textu sacro, sicut etiam ex alijs locis ab eo citatis, in quibus veram Angelorum apparitionem negat, & ad visionẽ Propheticam reducit.

Idem Exodi 3. 2. *Apparuitque ei Angelus Domini*, inquit: *Iste est Intellectus agens, quem mittit Deus, Vt liberet eos, qui Deo adhærent, à malo, quod paratum est illis obuenire.*

Genes. 48. 16. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis.* Idem R. Leui Ben Gerson. *Iste*, inquit, *est Intellectus agens, qui influit, & habet curam & prouidentiam super creaturas, Vt illas ab omni malo eripiat, Vt diximus in 2. libro* מלחמות השם *Milchamòth hascèm, Bellorum Domini.*

Ad locum Exod. cap. 3. v. 2. *Apparuitque ei Angelus Domini*, vbi Leui Ben Gerson dicit.

הוא השכל הפועל אשר הוא שליח השם להציל הדבקים בו מהרע הנכון לבא עליהם׃

quando distinguunt, ex qua instabilitate, indubitata illorum doctrinæ falsitas arguitur. Vidimus Samaëlem esse Asmodeum, quia idem Elias in *Tisbi* voce אשמדי *Ascmedai* dicit.

ונראה לי כי (אשמדי) הוא נקרא גם כן סמאל,

Atque mihi videtur, quòd (Asmedai) *etiam appelletur* סמאל *Samaël*. Et in סמאל *Samaël*.

ויש אומרים שאשמדי הוא סמאל ושני שמות נקראו לו ׃

Aliqui dicunt, quòd Asmedai sit Samaël, & quòd duobus nominibus vocetur. Affirmat idem, Rabbinos credere Asmedai fuisse filium *Nahamà* sororis *Tubal-Kain*.

ואומרים כי נעמה אחות תובל-קין היתה אשת שמרון אם אשמדי וממנה נולדו השדים ׃

Et dicunt, quòd Nahamà soror Tubal-Kain, quæ fuerat vxor Scimron, fuerit etiam mater Asmedai, & ex ea natos esse Dæmones. Si Samaël est Princeps magnus in cælis, ex *Perakim R. Eliezaris*, & super Serpentem equitando primos nostros parentes deceperat, *ex eodem*, quomodo ergo ex Nahamà vxore Scimron & sorore Tubal-Kain nasci poterat? Ab Adamo enim ad Tubal-Kain & Nahamà ad minimũ octo generationes decurrerunt. Itaq; de eadem instabilitate, & Rabbinorum vanitate in materia de Angelis & Dæmonibus cognoscenda, hæc quæ sequuntur, pro mantissa, & coronide harum dissertationum addere voluimus, vt benignus Lector videat, quàm turpiter labantur

Rabbinis; forsan id acceperunt à Paraphrasi Chaldæa in Eccles. 1. *Ego Ecclesiastes* הייתי מלך *fui Rex* &c. *Olim* (ait) *cùm è Regno illum eiecisset* אשמדי מלכא רשידי *Ascmedai*, *Asmodeus Rex Dæmoniorum*. In Talmude de eo etiam fit mentio Cod. גיטין *Ghittin De repudijs*. cap. 7. מי שחזו *Miscechazò*, pag. 68. paulò post medium, vbi ijsdem verbis Asmodeus vocatur אשמראי מלכא רשידי *Asmedai Rex Dæmoniorum*, de quo portentosa credunt. Scholiastes etiam in Codice סוטא *Sottà* cap. 9. עגלה ערופי pag. 48. b. in fine columnæ primę, & in principio tertiæ, explicans vocem שמיר *Sciamìr*, inquit.

שהביאו שמיר על ידי אשמראי מלכא רשראי ׃

Quòd Sciamìr allatus fuerat (Salomoni) *opera Asmodei Dæmoniorum Regis*. שמיר *Sciamìr* autem dicunt esse vermiculum magnitudine grani hordeacęi, cuius fortissima dentium virtute, lapides Templi è montibus fuisse cæsos & elaboratos. Et hinc est, quod dicitur 1. Reg. cap. 6. 7. *Domus autem cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est: & malleus, & securis, & omne ferramentum, non sunt audita in domo cùm ædificaretur*; quia omnia elaborata ac perfecta fuerant à *Sciamìr* vermiculo: quam fabulam suo loco prolixiùs referemus. Hic tantùm annotabimus instabilem Iudæorum Theologiam circa naturam, ordinem, gradus, operationes, & officia Angelorum, & Dæmonum, quos aliquando inter se confundunt, ali-

Angeli Hebræorum creati sunt de aquis.

Paragraphus II.

In *Machazor* pag. 501. *In vijs, in quibus morantur Angeli, qui creati sunt de aquis.* Item pagina 500. in Commento: *Exponemus hoc de Angelis, qui nitent & fulgent, quasi nix & glacies.* Et dicunt compositos ex קֶרַח *Kerach* & קֶדַח *Kedach*, id est *glacie, & incendio*, paululum immutata voce; non intelligentes comparari Angelos niui & glaciei, propter puritatem, & munditiem, quibus præditi sunt, & fulgent.

Angeli Hebræorum non solùm sunt corporei, sed & vastæ magnitudinis.

Paragraphus III.

In *Machazor* pag. 479. atq; etiam in R. Sahadià Gahon Danielis 10. 6. *Corpus eius vt Tharsis. Corpus illius protendebatur secundùm mensuram duorum millium cubitorum.* In *Machazor* legitur גרמידא *Gharmidà, genus est mensuræ iuxta mensuram Maris, cuius est nomen Tharsis.* Item apparet, credere illos esse corporeos, quia dicunt, Angelos dicere quoddam Canticum stando. *Machazor* 50. *Dominus Rex, Dominus regnauit, Dominus regnabit in æternum, & vltra. Hoc Canticum Angeli dicunt stando, multò ergo magis dicendum est à nobis stantibus*, inquiunt. Vide *Machazor*

tur Iudæi, dum sacris literis ad suas ineptissimas Commentationes, & peruersa dogmata stabilienda vim inferant, & corrumpant. Et vt breuitati, quantum fieri potest, consulamus, loca ex Sacra Scriptura, & Rabbinorum auctoritate deprompta, latinè tantùm referemus; & vt prudens Lector & doctus in Hebraicis, ea, ex se de facili, vbi citata sunt, possit adinuenire, Auctorem indicabimus. Quæ omnia per Paragraphos, vt sequitur, expendemus.

Angelorum creatio, natura, & materia, ex Hebræorum delirijs.

Angeli Hebræorum creati sunt de igne, & in ignem resoluuntur.

Paragraphus I.

Chuthæus quidam dixit R. *Iosue filio: Vos dicitis, quòd quotidie Deus gloriosus creat Angelos qui dicant coram se Canticum, Sanctus, Sanctus &c. quonam loci se recipiunt? Dixit ei: Ad locum vnde venerunt: quia ipsi sudant ex vi Cantici quod dicunt, & redeunt in flumen igneum.* Ex *Machazor* pag. 200.

Hinc collige Angelos Iudæorum corporeos esse, & ex conatu cantandi resolui in suam materiam. Si ea quæ dicunt Rabbini, aliquam vmbram verisimilis haberent, tolerari vtcumque possent, sed tam prodigiosa, quis ferat? Videsis in eodem *Machazor* pag. 526. 590. & 601.

Accusant homines apud Deum.

Paragraphus VI.

R. Salomon. Gen. 21. 16. *Angeli ministerij accusant Ismaëlem, dicentes: Rector mundi: Eumne, qui necaturus est siti filios tuos, tu remuneras puteo? Ipse verò respondit eis: Modo quis est? Iustus ne est, aut impius? Responderunt: Iustus. Si iustus, ait Deus, ego iuxta præsentia opera ago cum illo.* Si Angeli homines accusant, ergo partes Dæmonum supplent, quorum est malos homines accusare, vt ipsi docent, sicut vidimus de Samaële ad pag. 252. Et mirum est, Hebræos existimare Angelos tam alienos à charitate, vt doleant præstari à Deo hominibus beneficia.

Angelorum Hebræorum mores, defectus, & vitia. Notissima quæque ignorant, & errant.

Paragraphus VII.

R. Salomon super Isai. 63. ad v. 1. מבצרה *De Bosra*, inquit: *Dixerunt Magistri nostri: Princeps præpositus ad tutelam Edom duos errores admissuros, alterum, quia existimabit, quòd Botzra sit Bosor in deserto, quæ fuit Ciuitas refugij.* Iosf. 20. 8. *Alterum, quia Ciuitas refugij non colligebat nisi, qui casu homicidium admisissent, ipse autem ex animo & voluntate occidit Israëlem.*

In Codice מכות *Maccòth* cap. 2. אלו הן הגולים *Illu en hagbolin* pag. 12. an-chazor pag. 466. 489. Item dicunt, Angelos cedi flagris igneis, ex quo significant esse corporeos.

Angeli Hebræorum voce exprimunt quæ loquuntur, & remittunt, & intendunt vocem.

Paragraphus IV.

In *Machazor* pag. 515. legitur quòd Angeli ad vicinos Angelos *dicunt*, ad remotos *clamant*, ad medios *pronunciant*. De locutione Angelorum vide quid doceant nostri Theologi suprà ad pag. 299. col. 1.

Angelis Hebræorum humanæ passiones attribuuntur.

Paragraphus V.

Iosf. 5. 14. *Nunc veni* (dixit Angelus Iosue, scilicet, in auxiliũ tuum) R. Salomon: *Veni etiam in diebus Mosis in eius fauorem, & auxilium nec excepit me, quia Moses dixit Deo: Si facies tuæ ambulabunt &c.* Ergò indignatur Angelus quòd Moses non dignatus sit se, sed Deum voluerit habere ductorem, & indignationem ostendit aduersus Mosem. Est contra rectitudinem voluntatis Angelorum, qui Dei voluntatem in omnibus adimpleri volunt: *Benedicite Domino omnes virtutes eius: Ministri eius, qui facitis voluntatem eius.* Psal. 103. 21.

cordium, & non Angelus secundùm illud Ieremiæ cap. 17. 10. *Ego Dominus scrutans corda, &c.* & Psal. 7. ver. 10. *Scrutans corda &c.* De hac Angelorum ignorantia vide supra pag. 286. col. 2.

Allucinantur.

Paragraphus IX.

Dicunt *de Angelo mortis, qui mittitur ad inferendam mortem hominibus sæpè sæpiùs confundi in nominibus, & alterum pro altero occidere.* Hæc est blasphemia in Dei prouidentiam. Angelus exterminator Dei voluntatis est executor, ideòque errare non potest in executione.

Digladiantur inter se, & zelant pro iniquis populis & hominibus, qui crediti sunt eorum custodia.

Paragraphus X.

Adeò zelantes Angelos inducunt Rabbini pro suis clientibus, quamuis impijs, vt interdum Diuinæ voluntati vel obsistant, vel inuiti pareant. Exemplum sit de Angelo luctante cum Iacob, quem Hebræi credunt fuisse Angelum custodem Esau, volentemque impedire Iacob. R. Salomon super illud Genes. 32. v. 26. *Non dicetur vltra nomen tuum Iacob,* sic habet: *Id est, Non dicetur Vltra* (dixit Angelus Iacob Patriarchæ) *quòd benedictiones illas dolo malo surripueris, sed per apertam Victoriam obti-*

ante med. ריש לקיש *Resc Lakisc* non in duobus, sed in tribus in futurum errabit Princeps, seu Angelus præfectus Vrbis Romæ, & R. Salomonis Glossa adiungit, hunc Angelum esse Samaëlem Dæmonem, de quo vindictam sumet Deus ante excidium Vrbis Romæ, & de Samaëlis sanguine מדמו של סמאל *Midamò scel Samael*, intelligendum est illud: *Quis est iste, qui Venit de Edom, tinctis Vestibus de Bosra?* Isai. 43. Ergo Angeli & Dæmones interimentur, quod est erroneum; nam quamuis Diuina virtute annihilari possint, attamen cùm sint omninò spirituales, natura sua incorruptibiles, & immortales sunt, & in æuũ perdurant. Ad illud, De errore Angeli nescientis distinguere inter Bosram, & Bosor Vrbes, est planè ridiculum, dicere Angelos nesciuisse, quod vulgatissimi quique homines sciunt. Quis inter Italos tam vulgaris, & crassi intellectus sit, qui distinguere nesciat inter Fauentiam, & Florentiam?

Angeli Hebræorum ignorant linguam Chaldæam.

Paragraphus VIII.

In *Machazor* pag. 19. *Angeli ignorant linguam Chaldæam.* Sed obijciunt; *Et nonne cogitationes hominum ipsi cognoscunt & sciunt?* Item, *Gabriël edocuit Iosephum 70. idiomata.* *Sed est dictum: Quia non attendunt animo ad hanc linguam, quam despiciunt.* Solus Deus est scrutator

tunt, sed quando super hoc reuelatur eis Diuina voluntas, statim acquiescunt.

Angelus Hebraeorum contumax, ligatus calcandus traditur Mosi.

Paragraphus XI.

Item Deuteron. 2. v. 31. super illud: *Ecce coepi tibi tradere.* R. Salomon. *Ligauit Principem Amorraeorum* (Angelum illorum custodem) *sub pedibus Mosis, & iussit vt conculcaret illi ceruicem.* Nihil eiusmodi innuitur in litera: & Angelum contumacem faciunt, alioqui non conculcandus datus esset.

Angeli Hebraeorum adiuuabant Aegyptios, quando persequebantur Israëlitas.

Paragraphus XII.

In Exod. 14. 10. *Et ecce Aegyptij* נוסע *Noseaa proficiscebatur post eos*: dicitur singulariter: *Aegyptij veniebat*, id est, *Princeps Aegyptiorum veniebat è caelis in auxilium Aegyptiorum.* Nullus Angelorum obstitisset voluntati Diuinae: *Ministri eius qui faciunt voluntatem eius.* Psal. 103. v. 21.

Angeli Hebraeorum occiduntur & perduntur.

Paragraphus XIII.

Omnes Angelos, quibus creditus est

tinueris; *nam Dominus tandem tibi apparebit in Bethel, & mutabit nomen tuum, & ibidem benedicet tibi, & ego tibi adero, & subscribam illis benedictionibus. Et hoc est quod legitur Osee* 12. 4. *Et praeualuit cum Angelo, fleuit, & deprecatus est eum Angelus. Et quid deprecatus est eum? In Bethel inueniet nos, & ibi loquetur nobiscum, expecta me vsque ad illud tempus. Et noluit Iacob, & inuitus coactus est Angelus confirmare illi benedictiones, & hoc est quod dicitur: Et benedixit eum ibi, quia rogabat vt se expectaret, & noluit.* Expositio tota commentitia: nam quòd Angelus vinci voluit, oeconomia est, vt adderetur animus Iacob, qui timore consternatus erat, nam dixit: *Si Deo praeualuisti, quantò magis contra homines?* Deinde credere est, nihil fecisse Angelum, qui erat Dei Legatus, nisi de Diuina voluntate, cui non inuitus (vt ille asserit) sed perlibentissimè acquiescebat. Illud de Osee, peruersa sunt omnia; nam Iacob fleuit & rogauit Angelum, de quo toto loco, ne sim longior, vide Lyranum.

Item in Daniele 10. 13. de Angelo Persarum dixit Gabriël, quòd restitit ei vno & viginti diebus, propter quae, Hebraei ponunt in Angelis contrarietatem voluntatum & digladiationem pro defensione suorum clientum, vt potest videri in R. Saadià Ghaòn hoc loco. Sed in Angelis non est voluntatum contrarietas simpliciter, quia Diuinae voluntati sunt conformes; sed quia interdum non reuelantur eis futura, contraria pe-

Puniuntur.

Paragraphus XV.

Idem in Ioël cap. 3. *Contremiscent cæli: Sumet primùm pœnas de Principibus excelsis, superioribus, populorum rectoribus; deinde de ipsis populis.* Falsum dogma Hebræorum. Neminem puniendum in terris, quin Angelus eius primùm puniatur in cælis.

Proijciuntur.

Paragraphus XVI.

Isai. 34. 4. *Et liquescet omnis exercitus cæli,* &c. *Et omnis exercitus eorum decidet, sicut decidit folium de vite.* R. Salomon. *Pauebunt quando proijciam, seu deijciam Principes populorum,* id est Angelos præpositos custodiæ gentium. Angeli pro custodia, quam egerunt erga sibi commissos, nunquam punientur, quia semper fidelem exercebunt ad Dei gloriam, & custoditorum salutem, vi tamen nulla illorum libertati illata.

Pauent ne trahantur ad Iudicium.

Paragraphus XVII.

In *Machazor* pag. 434. Quando Israëlitæ celebrantes Diuina, in principio anni clangunt tuba, Angeli pauent, & dicunt: *Ecce dies Iudicij, vt exigat rationem ab exercitu in excelsis,* iuxta illud: *In illa die visitabit Dominus super militiam cæli in excelso,*

est, & datus in tutelam populus aliquis, præter Israëlem, tandem puniendos & perdendos scribunt, sicut & clientes suos. Isai. 34. 5. *Inebriatus est in cælo gladius meus,* scilicet *ad occidendum Principes supernos, deinde gladius in Edomaos, qui infra sunt, descendet, quia nullus populus punitur, nisi priùs custos eius, qui est in excelsis, puniatur.* Ita R. Salomon.

Prauus intellectus Rabbini. Gladium Dei inebriari in cælo, est ordinatione Diuina superna, esse præparatum ad vindictam. Vel secundùm D. Hieronymum, Cælum pro aëre accipitur, quem colunt caliginosæ Potestates. Nescio autem, quomodo Angelis bonis possint tribuere interfectionem, & extinctionem vitæ, cùm etiam Dæmones, mali Angeli, non moriantur, nec esse desinant, licet ob summam, quæ in eis est, iniquitatem, consumptione penitùs digni essent, Diuino iudicio.

Angeli Hebræorum deijciuntur.

Paragraphus XIV.

R. Salomon in Psal. 82. 6. *Et sicut vnus de Principibus cadetis,* ex *Medràsc Agadà: Sicut Vnus de Principibus excelsis,* id est Angelis præpositis populorum custodiæ, *de quibus dicitur: Visitabit Dominus super exercitum Excelsi in excelso.* Isai. 24. 21. Saniùs, locus ille intelligitur de Dæmonibus.

ſtodiam populorum, quando ſumam vindictam de populis. Non cadit in Angelos beatos hæc triſtitia.

Tabeſcunt, ſine robore & viribus ſunt.

Paragraphus XX.

Item R. Salomon Iſai. 51. 6. *Cæli ſicut fumus tabeſcent*, id eſt *Principes exercituũ populorum, qui ſunt in cælis*. Legitur item Num. 34. 2. *Hæc eſt terra, quæ cadet vobis in hæreditatem*. מדרש *Medràſc: Et quòd deiecit Deus, & deturbauit de cælo cuſtodes ſeptuaginta populorum, & ligauit eos ante Moſem, & dixit: Vide quia non eſt in eis robur, & vires.* Vide cenſuram ad Paragraphum X.

Vapulant.

Paragraphus XXI.

Item Iſai. 6. 3. R. Salomon. *Petebant à ſe inuicem copiam dicendi ſimul laudes, ne fortè ſi quiſpiam illorum prior inciperet, ſocio non expectato, combuſtionis pœnam incurreret*, id eſt flagris igneis vapularet, vel (vt viſum eſt ſuprà) reſoluerentur in ignem. Non ſunt Angeli vt pueri in Scholis, qui flagris cæduntur dum errant. Angeli verò ſapientiſſimi ſunt, æquè ac celeres in operationibus, neque errare poſſunt.

Iſai. 24. 11. Locus ille Iſaiæ intelligitur de Dæmonibus, qui dicuntur habitare in cælo, id eſt in aëre iſto caliginoſo, nullo autem modo de Angelis bonis. Gratis igitur fingunt Angelos pauere ad ſonitum buccinæ. Itaque Angeli boni, pro cuſtoditis hominibus, trahentur ad Iudicium, non quidem vt rei, ſed vt teſtes, ad conuincendum homines de eorum ignauia, ſed de hoc, non agit Propheta hoc in loco.

Angelorum imperitia, ignorantia, & Idololatria.

Paragraphus XVIII.

In *Bereſcith Rabbà ſect.* 8. p. 10. col. 3. *Quando Deus creauit primum hominem, errauerunt in eo Angeli miniſterij, & voluerunt coram eo dicere, SANCTVS &c. Quid fecit Deus? Immiſit ſoporem in Adam, & cognouerunt Angeli quòd eſſet homo. Hoc eſt quod legitur: Deſinite ab homine, cuius anima eſt in naribus eius; nam in quo reputatur ipſe?* Iſai. 2. 22. Si Angeli ſunt comprehenſores, & capaces omnis perfectionis, quomodo poſſunt laborare tanta ignorantia, vt ſint Idololatræ?

Triſtantur.

Paragraphus XIX.

Item, R. Salomon. Iſai. 50. *Inducam cælos tenebris: Exercitum cælorum*, id eſt *Principes, qui ſunt ad cu-*

quòd cùm Angeli viderent tantum honorem tribui Iacob, vt eius effigies in Throno gloriæ esset impressa, tanta accensi sint inuidia, & indignatione, vt cùm vidissent illum dormientem, & agnouissent esse illum, cuius imaginem in cælis videbant, voluerint illum occidere. Non cadit humana passio in illos Spiritus beatos, qui confirmati sunt in gratia: idcircò hæc Angelis effingere, est contra Dei bonitatem blasphemiam proferre, cuius bonitas maximè in Angelis relucet.

Non dissimile est illud, quod legitur in *Machazor* pag. 19. vbi afferunt Hebræi, se legere quandam orationem lingua Chaldaica, non autem Hebraica, vt declinent inuidiam Angelorum, qui si legerent lingua Hebraica, quam Angeli intelligunt, Angeli nimium illis inuiderent, & molirentur malum & interitum. In beatis illis Spiritibus vlla inuidiæ suspicio cadere non potest, quod cognouit R. Saadia Gahòn, vt refert R. Aben Ezræ cap. 1. Iob ver. 6.

Fabulosa æquè ac portentosa Angelis attribuuntur.

Alas extendunt, ne ventus destruat Orbem.

Paragraphus XXIV.

R. Salomon super illud Iob 39. v. 26. *Nunquid propter intelligentiam tuam volabit Accipiter, extendet alas suas ad Austrum? Angelus est in similitudinem Aquilæ, qui resistit vehementia*

Visitantur grauiter à Deo.

Paragraphus XXII.

Isai. 24. 21. *Visitabit Dominus exercituum exercitum excelsi.* Aben Ezræ: *Angelos, qui ferebant auxilium alicui Nationi, & alteri aduersabantur, sic dicitur in Daniele: Et super Reges terræ. Hoc dicit, quia Regnum gentium hæret cum Regno Angelorum.* Errant grauiter Hebræi, dum volunt Angelos bonos posse contraire Diuinæ voluntati, ac proinde deijci, & exturbari de cælis, & id duplici de causa, accidere posse credunt; vel quia custodiunt populos mundi, qui omnes sunt perdendi cum ipsis Angelis, vel quia Deo diuersis temporibus efficiuntur rebelles, & contumaces, & hac ratione Angelorum casum tradunt & accipiunt; vtrumque dogma falsissimum. Non enim agnoscũt miserrimi isti homines gentium benedictionem in Christo consecutam, & olim Patriarchæ Abrahamo repromissam, per quem filij Dei factæ sunt gentes; neque sciunt Angelos in bono confirmatos impeccabiles esse, vnde contumaces, aut rebelles reddi, atque Diuinæ voluntati contraire nequaquam posse.

Hebræorum Angeli ex inuidia voluit interficere Iacob.

Paragraphus XXIII.

In *Machazor* pag. 667. & in *Ialkût* pag. 35. colum. tertia narratur,

in libro זהר *Zòhar* editionis Mantuanæ anno mundi 318. min. supput. Christi 1558. quorum loca, vt curiosus Lector statim adinuenire possit, hìc recensere curabimus, & quid de illis statuant, in summam redigemus, latinè tantùm.

Parascià בראשית *Bereschith:*
Sectio in principio.

Pag. 9. b. In ארקא *Arcà Terra*: sunt ibi duo præfecti specie Angelici habentes sex alas; horũ vnus est formæ Bouis, & alter Aquilæ, & coniuncti faciunt formam hominis, & in tenebris vertuntur in formam Serpentis duorum capitum, & volant in medio abyssi, & natant in mari magno, & pertingentes ad catenam עזא *Aza*, & עזאל *Azaëlis* terrefaciunt eos, qui hac de causa saliunt inter montes obscuritatis, verentes, ne dies Iudicij aduenerit &c. De his suprà nonnulla attulimus, & confutauimus. Videsis pag. 294.

Pag 14. Vespere Sabbathi primæ creationis remanserunt nonnulli Spiritus, quibus non fuit creatum corpus, & fiunt Dæmones. De his suprà pag. 289. vbi hæc stulta doctrina refutata est.

Pag. 17. b. Secunda die creati fuerunt Angeli apostatæ, quos ignis combussit, & omnes illi Angeli, qui ad nihilum rediguntur, & subsistentiam non habent. Vide confutationem pag. 237. & 264.

Simile quid legitur pag. 18. b. vbi dicitur sexaginta myriades Angelo-

lo-

tia Venti Australis obiectu alarum suarum ne destruat Orbem. Res est fabulosissima, & contra seriem & veritatem textus, est enim ibi sermo de Accipitre, qui volat ad Austrum.

Cur Seraphim pedes suos alis tegant?

Paragraphus XXV.

R. Salomon ex *Tanchumà* affert, quòd *duo Seraphim* (vt legitur Isai. 6. v. 2.) *duabus alis velabant pedes suos, quia habebant pedes instar plantæ pedis Vituli, & timebant, ne si Deus conspiceret pedes Vituli, recordaretur iniquitatis Vituli populi Israël.* Blasphemia est de Deo, quasi non recordetur animo & mente, nisi corporaliter videat. Deinde videtur existimare animalia sancta, non per visionem propheticam, sed realiter eiusmodi pedes habuisse. Nam in visionibus propheticis, solùm tractanda sunt, quæ in visione apparent, pedes autem hic tegi describuntur, sicut & facies, ne auderent respicere Diuinitatem, vtpotè vndequaque incomprehensibilem. Per faciem, principium & æternitatem; per pedes, finem, & abyssum illius intelligi, ex S. Cyrillo.

Hæc & alia ferè innumera de Angelis bonis & malis portentosa, & fabulosa commenta in suis libris, & præcipuè in Talmude afferunt Rabbini, quæ omnia referre non vnum, sed multa volumina componenda essent, & his nugis replenda. Plurima de Angelis, & Dæmonibus habentur

fectus omnium verè pœnitentium; & præfectus omnibus est *Michaël*, &c. De his aliquid diximus suprà pag. 227. & 228.

Pag. 46. b. ad vocem ועוף *Et auis*. Hic est *Michaël*, de quo dicitur: *Et volauit ad me vnus ex Seraphim*. יעופף *Volitet*. Hic est *Gabriël*, de quo dicitur: *Et Vir Gabriël, quem vidi* &c. על הארץ *Super terram*. Hic est *Angelus mortis &c.* De his egimus suprà ad pag. 323.

Pag. 47. b. *Et corripiam eum in virga hominum, & in verberibus filiorum hominum*. 2. Samuel. 7. 14. Verbera hæc sunt illi Spiritus, qui remanserunt absque corpore Vespere primi Sabbathi, & euaserunt Dæmones, solicitantque mortales. Iam suprà idem notauimus ad pag. 14. huius libri Zohar.

Pag. 54. b. Dixit R. Isaac: Ex tempore, quo separauit se Adam ab vxore sua, genuit Spiritus & Dæmones, qui volant in mundo. Nec mireris hoc, quia etiam nunc dormientibus viris, veniunt Spiritus succubi, & iacent cum illis, generantque filios, qui vocantur verbera filiorum hominum, nec habent capillos in capite &c. Videsis istorum confutationem suprà ad pag. 293. & seqq.

Parasciâ Noë.

Pag. 62. b. In תוספתא *Tosaphthà Additione*. Quando Israëlitæ respondent voce alta, *Amen, Sit nomen eius benedictum*, Deus repletur pietate & misericordia, innuitque ad Angelum,

lorum creatas fuisse secunda die, & omnes ignis deuorat; & בהמות *Behemòth* bestia illa, quæ pascit supra mille montes; quique suppeditant illi quotidie gramen, comedit.

Pag. 23. & 25. Quando dixit Deus: *Faciamus hominem* &c. dixerunt *Azà* & *Azaël*: Quid est homo quòd memor es eius; cùm peccaturus sit coram te in muliere? Quibus Deus: An non & vos peccaturi eritis cum filiabus hominum? sicut dicitur: *Videntesque filij Dei filias hominum* &c. Idipsum legitur infra pag. 126. quæ omnia refutauimus suprà ad pag. 261. 294. & 298.

Pag. 41. Numerantur septem Palatia seù Templa, in quibus constituuntur Angeli præsides. In primo præfigitur רחמיאל *Rachamiël*, quē animas proselytorum colligere, aiunt.

In secundo אחינאל *Abinaël*, qui pueros docere asserunt, eos videlicet qui mortui sunt, antequam ediscerent Legem.

In tertio אדרבינאל *Adarbinaël*, qui pœnitentes curat.

In quarto גדריהאל *Gadrihaël*, præfectus animabus aliarum gentium, de quibus pœnas sumet Deus, sicut dicitur: *Iudicabit in nationibus*. Ista Palatia constituuntur in cælo, vbi iustorum animæ recipiuntur. Si igitur animæ Gentilium in quarto Palatio sunt, & de quibus Deus pœnas sumet, planè sequitur damnandos priùs beatos existere, deinde damnari, quod quàm stultum sit nemo non videt.

In quinto stat אדריאל *Adiriël* præ-

pans terram: Ergo per diluuium, non per Angelum mortis, Deus terram dissipauerat.

P. 65. Singulis mensibus, quando Luna innouatur, & Deus miseretur Iudæorum, datur לכל בשר illi fini vniuersæ carnis (Samaëli videlicet, vel Angelo mortis) pars vna superabundans alijs sacrificijs, vt habeat, quo se nutriat, & interim Israëlitæ possint vniri Deo; & hic est Hircus, qui est in portionem Esau, sicut dicitur: *En Esaû frater meus vir pilosus est* &c. Gen. 27. 11. Ergo Dæmon participiat de sacrificijs, quæ offeruntur Deo, & consequenter etiam de Latria soli Deo competenti, particeps est. Quis non videt, hanc esse apertam Idololatriam?

Pag. 68. b. *Venit Noë ad Arcam.* Dixit R. Iosè, quòd vidit Angelum mortis venientem ad se, & ob id intrauit in Arcam, in qua stetit duodecim mensibus, sicut & tanto tempore damnati iudicantur in Inferno, sex mensibus in aqua, & sex in igne. Contrarium habet Scriptura, nam docemur, quòd Noë ex Dei præcepto, & non ex timore Angeli mortis ingressus sit in Arcam: *Ingredere tu, & omnis domus tua in Arcam.* Gen. 7. 1. Nota, Quòd si damnati sex mensibus in aqua, & sex mensibus in igne tantùm iudicantur, id est puniuntur; ergo etiam Hebræi admittunt Purgatorium in igne. Non est igitur ignis purgatorius Pontificiorum nouum adinuentum, vt blaterant Hæretici, sed antiquissimum dogma, etiam priscis Iudæis non igno-lum, qui Inferno præfectus est, cui nomen סמריאל *Samariël*, in cuius manu sunt tres claues, & aperit tres portas desertum versus; & relegati vident splendorem huius mundi: venit fumus ignis, & vias obstruit. Tunc tres alij præfecti, tribus scopis fumum illum abijciunt, & requiem dant hora, & dimidia damnatis; & id tribus vicibus quotidie &c. Hinc suffragiorum valor pro defunctis innuitur, & Purgatorij pœnæ ostenduntur, dum per Dei laudem ab hominibus viuis pronunciatam, Deus pietate repletur, & requies ac refrigerium animabus defunctorum tribuitur. Non tamen est intelligendum pro τῶ *damnatis*, quòd animæ impiorum solamen recipiant ab orationibus viuentium, sed pro *damnatis* intelligendæ sunt illæ animæ, quæ in charitate discesserunt, quibus etiã Iudæi tenent, & credunt, viuentium orationes suffragari, & tandem aliquando à pœnis Inferni liberandæ.

Pag. 63. Traditio est, quòd tempore pestilentiæ, vel alterius rei, quæ mundum destruat, non est eundum in publicum, quia deuastator habet potestatem perdendi omnia, & hac de causa Deus præcepit Noë, vt ingrederetur in Arcam &c. Quasi aquæ non potuissent perdere Noë cum reliquis animantibus, sed solùm Angelus Vastator. Legat Iudæus cap. 9. Gen. & in ver. 11. inueniet hæc Dei verba: *Statuam pactum meum vobiscum, & nequaquam vltra interficietur omnis caro aquis diluuij, neque erit deinceps diluuium dissi-*

potentes virtute, facientes verbum eius, ad audiendam vocem sermonum eius. Psal. 103. 20. Temeraria & præsumptuosa expositio, quasi nullus Sanctus ante Israëlitas extiterit, qui Deum non laudauerit. Vide suprà ad pag. 257.

Pag. 95. b. *Va tibi terra, cuius Rex puer est*. Ecclesi. 10. 16. Omnes populi terræ (Iudæis exceptis) dati sunt in potestate duodecim Principum seculi, quibus est præfectus ille, de quo dicitur: *Iunior fui, etenim senui* &c. Psal. 37. 25

Parasciá וירא *Vaijerà*.

Pag. 101. b. Angeli nesciunt discernere inter guttam primogenitam & non primogenitam; & ob id necesse fuit, vt Deus ipse descenderet in Ægyptum ad interimendum primogenitos, sicut dicitur: *Et transibo per terrā Aegypti. Ego transibo* &c. Exod. 12. 12. Nimis ignari sunt Hebræorum Angeli, si primogenita cognoscere nequeunt, id quod & homines vulgares dignoscunt. Quis enim tam stupidus est vt nesciat, eum qui matris vuluam aperit, esse primogenitum? Angeli itaque Iudaici, non legerunt duodecimum versiculum decimi tertij capitis libri Exodi, ideòque primogenita dignoscere non valuerunt.

Pag. 120. Dixit R. Simeon *En* אראלם *Erelàm Angeli eorum clamabunt foris, Angeli pacis amarè flebunt*. Isai. 33.7. Hi sunt Angeli superiores vocati אראלים *Arelim*, quasi Leones ignotum, quamuis apud eos fabulis & erroribus immixtum.

Pag. 69. *Et deleuit omnem substantiam*, Gen. 7. 23. R. Abbà dicit, quòd hìc comprehenduntur etiam Angeli Principes mundi, qui omnes deleti sunt; quando enim Deus vult pœnas sumere de mortalibus, priùs delet eorum Principes, id est Angelos præfectos mortalibus. Est error manifestus, quia Angeli sunt immortales, vt probauimus suprà ad pag. 258. & 259.

Parasciá לך לך *Lech Lechà*. *Vade tibi:*

Pag. 88. b. In סתרי תורה *Mysterijs Legis*. *Post hac factum est verbum Domini ad Abraham* במחזה *in visione*. Gen. 15. 1. Hæc visionis dictio est Chaldaica, ad denotandum, quòd Deus loquebatur cum Abrahamo Chaldaicè, ne Angeli, qui ignorant sermonem Chaldaicum, intelligerent, eo quòd Abraham adhuc incircumcisus esset. Vide censuram suprà ad pag. 286. col. 2.

Pag. 90. In ijsdem *Secretis* seù *Mysterijs Legis*. Postquam Israëlitæ dixerunt: *Faciemus & audiemus*. Exod. 24. 7. vocauit Deus Angelos, & ait eis: Hactenus fuistis soli ante me in mundo, ab hinc & deinceps Israëlitæ erunt vestri socij, & ideò non poteritis sanctificare nomen meum, quòd Israëlitæ ipsi non inceperint, quia præposuerunt *actionem*, *auscultationi*, sicut & de vobis dicitur: *Benedicite Dominum Angeli eius*.

Paraſcià תולדות *Toledòth Generationes.*

Pag. 144. Angelus ille, qui hactenùs eſt cum Iacob, erat Princeps Eſau, & liberè conceſſit illi patris benedictionem, ſicut dicitur: *Quia non dimittam te, niſi priùs benedixeris mihi*. Gen. 32. 26. Et hinc dignoſcitur, quòd Angeli venientes in mundum aſſumant corpus, ne mundi ordinem immutent; ſicut & Moſes aſcendens in cęlum non comedit quadraginta diebus, ne cæli leges permutaret, &c. Non ſunt ſtabiles Hebræi; modò hunc Angelum cuſtodem, & Principem Eſau faciunt, modò Michaëlem Principem Synagogæ conſtituunt. Ita in *Ialkùt* Liburnen. par. 1. pag. 82. b. Eſt tamen verum, quòd Angeli, quando hominibus apparent, corpus aſſumunt, non vt mundi ordo in aliquid immutetur, ſed vt conſpici poſſint ab oculo corporeo; alioquin cùm ſint ſubſtantiæ incorporeæ conſpici non poſſent. Moſes verò non in cælo, ſed in monte ſubſtitit quadraginta diebus, & quòd eo tempore non manducauerit, miraculo attribuendum eſt. Vide cap. 24. Exodi verſ. 12. 13. 14. 15. & 18. Alij volunt illum fuiſſe Samaëlem Dęmoniorum Principem, vt mox.

Pag 146. & alibi. *Et vidit quòd non poſſet ſuperare illum*. Gen. 32. v. 25. Vide quæſo quanti meriti fuerit Iacob; nam venit *Samaël* vt illum perderet, & illa nocte erat Nouilunium, & Iacob erat ſolus, & ob id tranes fortiſſimi, qui vociferati ſunt in ea hora, & exquiſierunt, vt confirmaretur illud dictum: *Et eduxit eum foras*. Gen. 15. 5. & ob id vociferati ſunt foris, *Angeli pacis*. Hi ſunt alij Angeli, qui deſtinati erant in comitatu Iacob, & propter ipſum Deus promiſerat illis perfectionem, ſicut ſcribitur: *Et Iacob perrexit itinere ſuo, & obuiam illi fuerunt Angeli Dei.* Gen 32. 2. Hi dicti ſunt *Angeli pacis*, & omnes fleuerunt videntes Abraham ligantem Iſaac, & commota ſunt ſuperiora, & inferiora omnia propter Iſaac. Humani affectus in Angelis cadere non poſſunt; quando autem, Angelos fleuere in Scriptura legimus, vel alias humanas paſſiones in eos aduertimus, metaphoricè, & ſymbolicè accipere debemus, & non propriè, ac naturaliter.

Paraſcià חיי שרה *Chaijè Sarà, Vita Saræ.*

Pag. 124. In מדרש הנעלם *Midràſc Hannealèm*. Quando in poſterum Deus viuificabit mortuos, vocabit Angelum, qui præfectus eſt ſepulchris, nomine דומה *Dumàh Silentium*, & requiret ab eo mortuos iuxta numerum, qui illi datus eſt, ſicut dicitur: *Qui educit in numero exercitum ſuum*, &c. *& nullus deficit*. Iſai. 40. v 26. Hunc Angelum timebat Dauid, dicens: *Niſi Dominus adiuuiſſet me, paulò minùs habitaſſet* דומה *Dumàh anima mea*. Pſal. 94. 17.

& quando capita infernè ex altera parte Rotæ demittebantur, descendere apparebant, sed reuera nullus ascensus vel descensus erat, cùm in Rota nihil tale reperiretur.

Parasciā וישלח *Vaisclàch*.

Pag. 169. b. Adam 130. annis separatus permansit ab vxore, & tunc genuit Spiritus immundos: sed & nunc generantur nonnunquam alij Spiritus ab Incubis, & Succubis, qui figuram hominum referunt, sed capillis carent: & ob id non sunt ponendæ manus super oculos antequam abluantur, quia sunt immundę, &c. De his fabulis vide suprà pag. 296. & 298. vbi Dæmonum carnale commercium cum hominibus improbauimus.

Parasciā וישב *Vaièsceu*.

Pag. 192. b. *Et egressus Spiritus stetit ante Dominum*, & *dixit*, *Ego decipiam eum*: *Dixitque Dominus ad eum*: *In quo*? *Et ait*: *Egrediar*, *& ero Spiritus mendacij in ore omnium Prophetarum eius*. *Et dixit*: *Decipies*, *& etiam prævalebis*, *egredere*, *& fac sic*. 1. Reg. 22. v. 21, & 22. Traditio est, quòd hic fuerit Spiritus Naboth Israëlitæ qui decepit Achab. Si per Spiritum intelligant Animam Naboth defuncti, falsa est interpretatio; quia Naboth fuit vir iustus, & anima eius inter Iustorum animas in sinu Abrahæ computata; non est dicendum quòd locuta fuerit in Prophe-

traditio est, quòd non est eundum foras nocte sine socijs, & præsertim in coniunctione Lunæ; nam tunc Dæmones magis liberè spatiantur vndique, quia Luna tunc est deficiens, sicut scribitur: *Fiant luminaria*, in qua dictione in Hebręo deficit ו *Vau* litera, מארת *Mcoròth Luminaria*. Nihil hac probatione stultius, vt confirment assertionem superstitiosam de exitu in nocte Nouilunij tempore. De Samaële &c. somnia sunt Rabbinica.

Parasciā ויצא *Vaietzè*.

Pag. 149. b. *Et ecce Angeli Dei ascendentes & descendentes*. Gen. 28. v. 12. Hi sunt Principes (Angeli) omnium gentium, qui Iudæis peccantibus ascendunt, hoc est præualent in illos, sed quando operantur bonum, descendunt, id est deprimuntur, &c. Est falsum commentum, quia supponit Angelos istos esse Angelos; præualere in malum, & deprimi à bono, quod Dęmonum proprium est. At Angeli isti ascendentes & descendentes sunt Angeli boni, per quos Deus Iacobo ostendere voluit felicem abitum in Mesopotamiam per Angelos ascendentes; & per Angelos descendentes felicem reditum in terram promissam, in Chanaan. Luditur autem, quando secundùm aliam expositionem ibidem dicitur, hanc scalam ad instar Rotæ fuisse, per quam Angeli rotabantur, quando capita ferebantur sursum, videbantur ascendere,

tranquillitatem Idumæis. Non eſt Diaboli benefacere. Taxant Chriſtianos, quos Idumæos putant, quaſi felicitatem & proſperitatem à Dæmone habeant.

Pag. 17. b. Dixit R. Chamà: Quòd quando Iudæi affliguntur ſub dominio aliorum populorum, Deus ſedet, & rugit, & plorat, ſicut dicitur: *In abditis plorabit anima mea*. Ierem. 13. 17. Ipſe plorat intus, & Angeli foris, ſicut dicitur: *En Angeli eorum plorabunt foris*, &c. Iſai. 33. 7. Eſt blaſphemum in Deum, & locus Ieremiæ perperam explicatur: illa enim ſunt verba Prophetæ, non Dei, vt euidenter legenti patet. Rabbini quippè omnia peruersè vertunt, nec verentur Diuinæ maieſtati humanas paſſiones attribuere.

Pag. 18. Dixit R. Iochanàn: In illa hora qua dixit Moſes: *Et in Dijs Aegypti faciam iudicia*, Exod. 12. v. 12. דומה *Dumàh* Princeps Ægyptiorum ſeceſſit quadringentis ſtadijs, cui Deus: Iam deciſum eſt (inquit) decretum ante me, ſicut dicitur; *Viſitabit Dominus ſuper exercitus cælorum in cælis*, &c. Iſai. 24. v. 21. Tunc remotũ eſt ab illo dominium, & Inferno præfectus fuit, ad iudicandum illic animas impiorum. Rabbi verò Iudas dicit; quòd mortuis præfectus fuit, &c. Ex hoc fabuloſo commento euidenter patet, Angelos à præfectura remoueri; à dignitate deijci, alias nationes illis attribui, & in incertum officium ſemper vagari. Quæ omnia ſunt Rabbinorum deliramenta. Pa-

phetis falſis. Spiritus itaque mendax fuit Spiritus malus, qui Dei permiſſu in pœnam impij Achab, datus eſt in ore omnium Prophetarum, à quibus per falſum vaticinium deceptis, occiſus eſt.

Ex libro Exodi.

Paraſcià ואלה שמות.

Pag. 2. b. In captiuitate Babylonica dolor abſolutus, ſeù perfectus & completus erat; nam propter eam, tam ſuperiores, quàm inferiores planxerunt. De ſuperioribus quidem dicitur: *En Angeli eorum fleuerunt foris* &c. Iſai. 33. 7. De inferioribus verò: *Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus*. &c. Pſ. 137. 1. Iam ſæpè dictum eſt, Angelos impropriè dici *flere*, & paſſiones in eos humanas non cadere.

Pag. 6. b. Dixit R. Iſaac: Quando Deus vult pœnas ſumere de aliquo populo, punit priùs Principes (Angelos) illius, hoc modo: Immittitur in fluuium igneum, & dominium ab eo remouetur, & proclamatur in cælis: *Dominium talis ablatum eſt ab eo*, quoad præconium illud pertranſeat in omnes cælos terraſque. &c. Hinc patet error Iudæorum, qui credunt Angelos bonos in dies peccare, & à cuſtodia populorum remoueri & puniri, quæ ſunt falſa & erronea.

Pag. 11. *Eſt impius prolongans in malitia ſua*. Eccl. 7. 16. Hic eſt Samaël, qui prorogat quietem &

nubis, vt Legem acciperet, obuiauit illi quidam Angelus magnus nomine קמואל *Kemuel*, præfectus duodecim millibus alijs præfectis, & cupiebat se adiungere Mosi; at ille aperiens os suum, protulit nomen sanctum duodecim literarum, quem eum docuerat Deus in rubo, & elongatus est ab eo 12. millibus stadiorum. Ibat igitur Moses in nube, & eius oculi splendebant tanquam prunæ ignitæ, quoad obuiauit ei alter Angelus priore maior, & dignior, nomine הדרניאל *Hadarniel*, qui est superior alijs Angelis 1060. myriadibus stadiorum, & vox eius permeat ducenta millia sphærarum circumdatarum igne albo, ad cuius intuitum riguit Moses, & voluit se demittere è nube. Cui statim Deus: Moses (inquit) es ne ille, qui multiplicasti verba mecum in rubo, quando postulasti cognoscere secretum nominis sancti, & non timebas? & nunc formidas vnum meorũ famulorum? Tunc Moses corroboratus protulit nomen septuaginta duarum literarum, & Angelus הדרניאל *Hadarniel* tremens accessit, & dixit: Felix es Moses, cui reuelatum est id, quod Angelis absconditum est, &c. Totum est fabulosum commentum. Credunt Iudæi, Mosen pro Legis receptione in cęlum ascendisse, contra id quod docet Scriptura multis in locis Exodi, & Deuteronomij, quibus habetur, Mosen in monte locutum cum Deo, & Legem accepisse. Neque loca, quę adduci possunt ex Exodo cap. 19. 3. *Moyses autem ascen-*

 dit

Pag. 49. Dixit R. Isaac: In hora qua accesserunt Israëlitæ ad mare, vocauit Deus præfectum magnum maris, & dixit ei: Quando ego feci mundum, præfeci te mari: est tamen conuentio mihi cum mari, vt diuidatur ante filios meos. Nunc venit hora &c. Et hoc est quod dicitur: *Reuersumque est mare ante matutinum tempus ad robur suum*. Exod. 14. 27. hoc est, ad conuentionem illam &c. Fabulosa, & Deo indigna expositio; quasi non posset Deus sua virtute findere mare, sed indigeret assensu Angeli custodis, seu præfecti maris. Alter error est, quando Deum constituit pactorem cum creatura, ex cuius condictu, Dei voluntas ad operandum penderet.

Pag. 51. Traditio est, quòd illa hora venit Princeps magnus præfectus Ægypti, & collegit 600. myriades curruum, in quorum singulis erant sexcenti Principes Dæmoniorum, & hoc est quod dicitur: *Et accepit sexcentos currus electos*, &c. Exod. 14. 7. Hi omnes postea deleti sunt in pugna Sisaræ, &c. Volunt Rabbini, quòd Ægyptiorum exercitus ex Dæmoniorũ turba fuerit compositus, & credunt probare ex loco citato Exodi, ex quo nihil tale innui potest, nisi velint dicere, quòd omnis populus Pharaonis, qui secum assumptus fuerat, vt dicitur ibidem v. 6. fuerint omnes Dæmones, quia currus & populus, omnes Ægyptij erant.

Pag. 58. Dixit R. Eleazar; Quòd ascendente Mose in cælum in medio

tes: Domine mundi, omnis ſplendor, & omnis luciditas noſtra eſt in Diuinitate gloriæ tuæ, & nunc deſcendet ad Inferos? Tunc Diuinitas reaſſumptis viribus fregit obſcuritatem illam, & deſcendit. En quomodo Iudæi debilem & infirmam Diuinitatem faciunt.

Pag. 146. b. Eſt quidam Angelus nomine אכתריאל *Acthariel*, qui coronat coronis Deum &c. Eſt nomen Cabaliſticum erutum à ſuprema Sephira Cabaliſtica, quæ eſt כתר עליון *Corona ſumma*, cum additione nominis אל *Dei*, vnde fingunt Deum coronare, de quo in deprecatione Hakaliris ſuprà pagina 192. ad literam א.

Pag. 163. b. Angeli hominum Cuſtodes habent faciem ſimilem hominibus, quos cuſtodiunt; nam ibi dicitur, quòd quando Iacob vidit Samaëlem luctantem ſolum, non agnouit eum vſque ad mane, tunc enim recognouit aſpectum Eſau, & ſic certior factus eſt, hunc eſſe Principem ſeù Angelum eius. Eſt fabula, quia Angeli ſunt Spiritus, neque figuram, aut formam corpoream habent.

Paraſcià תצוה

Pag. 184. b. Deus præcepit Iudæis, vt offerrent duos Hircos, vnum Deo, & alterum Azazelo, quo Azazel detentus decipiatur, & ignoret gaudium Dei tunc temporis cum ſuis filijs, Iudæis ſcilicet &c. De Hirco emiſſario, & עזאזל *Azazele*, vide quæ ſuprà dicta ſunt pag. 253. & 254. De

dit ad Deum. Cap. 24. 1. *Aſcende ad Dominum tu, & Aaron*, &c. *Soluſque Moyſes aſcendet ad Dominum*, ibid. v. 2. aliquid aliud probant, quàm Moſen aſcendiſſe ad montem Sinai, vbi Dominus deſcenderat, ſicut dicitur Exodi cap. 19. 11. *Deſcendet Dominus* &c. *ſuper montem Sinai*. & ver. 18. *Totus mons Sinai fumabat: eò quòd deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne*. Et cap. 34. v. 4. *Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales anteà fuerant: & de nocte conſurgens aſcendit in montem Sinai, ſicut præceperat ei Dominus, portans ſecum tabulas*. Et ver. 5. *Cùmque deſcendiſſet Dominus per nubem, ſtetit Moyſes cum eo, inuocans nomen Domini*, &c. Non igitur Moſes in cælum conſcendit, ſed Deus in ſubiecta creatura ſuper montem Sinai deſcendit, vbi Legem Moſi tradidit. Cętera etiam, quæ de Angelo *Kemuële* & *Hadarniele* dicuntur, fabuloſa ſunt; ſicut & ea, quæ de nomine Dei duodecim, & ſeptuaginta duarum literarum proferuntur. Iſta omnia, vt potè Cabaliſtica, & vana, omninò arcenda ſunt.

Paraſcià תרומה

Pag. 140. b. Quando Diuinitas deſcendit in terram, affuit Diabolus, qui nolebat eam deſcendere, & obſcuritas occludebat eam. Eſt autem traditio, quòd 150. myriades Angelorum obſtabant, ne deſcenderet. Vniuerſi inſuper cœtus Angelorum ſuperiorum aſſiſtebant Deo, dicen-

sunt dignæ audiri, expelluntur ad quendam locum, quoad singuli illi homines alias orationes dignas orent, tunc priores coniunguntur istis, & vna ad Deum deferuntur &c. Quod dicunt Iudæi orationes deferri ad Deum mediante Angelo, non est improbandum, sed ab antiqua Synagoga hoc fuisse receptum credendum est, quia Ecclesia Catholica id ipsum docet in Canone Missæ: *Supplices te rogamus omnipotens Deus: Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime Altare tuum* &c.

Pag. 246. b. In secundo Templo est præfectus אורפניאל *Orphaniël*, & ibi sunt animæ interfectorum. Præfectus iste spoliat animam suo quodam indumento, & pergit cum ea ad fluuium igneum, in quo necesse est lauari animam, &c. Purgantur itaque animę per ignem ex Iudæorum placitis.

Pag. 248. & 249. In tertio Templo sunt quatuor portæ, & quatuor præfecti, מלכיאל *Malchiël*, גזריאל *Gazariël*, קפציאל *Kaphtziël*, & פדיאל *Pediël*, & ibi discutiuntur iudicia Diuina proditura in mundum, &c. Ibi sunt etiam duo Spiritus אף חמה *Aph*, & *Chemà*, quos timuit Moses, cùm de monte descenderet, sicut dicitur: *Quia timui à facie IRAE, & FVRORIS*, Deuter. 9. 19. Fabulosa sunt omnia: nam Dei iudicia subiecta non sunt discussioni Angelorum. De *Aph*, & *Chemà* suprà egimus pagina 302.

Pag. 251. In quarto Templo est præfectus זכותא *Zecuthà*, & in eo prę-mians

De eo etiam fit mentio infra in lib. Leuit. *Parasciâ* אחרי מות pag. 63. in רעיא מהימנא *Pastore fideli*.

Parasciâ ויקהל

Pag. 201. & 202. Angeli præfecti diei, & noctis sunt diuersi. Ad Orientem, stat quidam præfectus orationibus, quas, si dignæ sunt, exosculatur, & omnes inducuntur quodam nomine Diuino, in cuius virtute olim Elias volabat, & sic ad supera tendunt. Ad Meridiem, stat præfectus eorum, qui in afflictione sunt, &c. vt in superiori. Ad Septentrionem, stat præfectus orationibus eorum, qui ab inimicis malè tractati ad preces diuinas pro auxilio confugiunt, &c. Istorum nomina sunt גזרדיא *Gazardià*, פסגניה *Pasghanià*, פתחיה *Petachià*, זבוליאל *Zeuuliël*, ענאל *Anaël*, עזריאל *Azariël*, מחניאל *Machaniël*, גדריאל *Ghadriël*, & ענפיאל *Anaphiël*, quæ omnia sunt Cabalistica, de quibus vide suprà pag. 228. vbi vnum, aut alterum ex his, inuenies.

Parasciâ פקודי

Pag. 245. Describuntur quædam Templa, de quibus mira, incredibilia, & penè fabulosa narrantur, sed absurdiora hic tantùm annotabimus.

In Primo Templo, stat quidam præfectus nomine טהריאל *Tahariël*, cuius est perscrutari animas, an dignæ sint vlterius progredi, vel expelli. Hic etiam trutinantur orationes, quæ fiunt ab vnoquoque, & si non

Quando verò Deus creauit hominem primum, creauit corpus solum, & accesserunt ad illud mille Spiritus à latere sinistro, qui omnes volebant intrare in illud, nisi increpuisset eos Dominus. Adam verò iacebat absque spiritu, & eius color erat viridis, & omnes illi Spiritus circuibant eum. Tunc descendit nubes, & dispersit eos &c. Lilith igitur cubauit super Adamum, quoad Deus adduxit illi Euam, tunc Lilith aufugit ad mare, parata destruere mundum cùm vocabitur à Deo, & continuè infestat pueros, ad quam fugandam, dicendæ sunt quædam preces tribus diebus à marito, quando ab vxore debitum coniugij expetit (sicut inuenitur in libro Asmodei, quem ille dedit Salomoni) & post tres dies, versandæ sunt aquæ frigidæ circa lectum &c. Huius fabellæ de לילית *Lilith* aliam assignant originem Iudæi, & nos de ea egimus satis prolixè, suprà ad pag. 69. 70. & 71. Ad illam fugandam non solùm à maritis preces, vt hic legitur, superstitiosè recitantur, sed ab ipsis puerperis procurantur amuleta, quæ collo infantuli appendunt, vt Lilith arceatur, sicut eadem pag. 71. vidimus.

De libro Asmodei Salomoni mendaciter tradito, de quo fit mentio etiam infrà in hoc eodem lib. *Zohar* pag. 77. alibi agemus.

Pag. 25. b. Sunt quidam Angeli, qui dicunt Canticum coram Deo, & postquam finierint, consummantur à scintilla ignis deuorantis. Ex hoc loco confirmatur id quod supra dixi-miantur merita, & puniuntur facinora, & ibi sunt mensæ mortalium, eorum scilicet, qui vocantur filij Palatij, id est familiares Regis, & mille millium. & myriades myriadum præsunt his mensis, & illud animal, quod est suprà quatuor Seraphinis, intuetur edentes, &c. Ibi etiam sunt quatuor portæ, quibus præficiuntur quatuor Angeli, גזריאל *Ghazariel*, דהריאל *Dahariel*, גדיאל *Ghadiel*, & ואזניה *Vazaniah*. De quibus singulis nimis longum esset omnia vana & fabulosa referre.

Pag. 253. In quinto Templo est præfectus סניגוריה *Senigoriah*, & in eo stant omnes animæ. & corpora nascitura, & ob id nunquam est vacuū. Est error Iudæorum, qui communiter credunt, omnes animas in principio fuisse creatas, & quotidie in corpora distribui. Sed huic errori additur & alius, de corporibus in hoc Templo reseruatis, & suis quibusque temporibus nascituris.

Pag. 253. In sexto Templo est præfectus רזיאל *Raziel*, & dicitur Templum gratiæ, quia ibi tandem deducuntur orationes, quæ dignæ sunt exaudiri. De alijs Templis inferioribus, quæ subinde sequuntur, vt breuitati consulamus, missa facimus.

ויקרא *Ex Leuitico.*

Pag. 19. Ex fœmina Abyssi magnæ superioris inuenitur fœmina, quę est Spiritus omnium Spirituum, cuius nomen est לילית *Lilith*, *Strix*,

ctificant ei Hircum, quem immittunt in monumentum, & imaginem frangunt in quatuor partes, ponentes in quatuor monumenti angulis, &c. Ista traditio, est traditio Pharisaica: ergo falsa. Nulla enim fides est adhibenda Rabbinis Pharisæis, vti sunt R. Isaac, & R. Iuda, maximè in his, quæ nulla probabili ratione firmari possunt; talia sunt, quæ de animabus damnatis effutiunt isti Rabbini.

Pag. 78. b. Quando ascendit Moses in medio nubis in cælestibus, obuiauit ei Angelus igneus, oculis splendentibus, & alis ardentibus, qui volebat deglutire eum intra se, & Angelus ille vocatur גבריאל *Gabriël*, alia lectio legit נור אל *Ghazariël*. Verùm Moses protulit nomen sanctum, & ille tremens aufugit, & sic cum alijs Angelis fecit &c. Omnia, fingunt Hebræi, Mosen miracula patrasse, medio nomine Dei, tali vel tali modo inuocato, quod sicut de facili assertione astruitur, ita pari negatione dissoluitur.

במדבר *Ex Numerorum libro.* *Parascià* נשא

Pag. 124. A latere sinistro Esau, gradus eius est *Samaël*, qui vocatur Canis, præfectus Inferni latrans, Affer, Affer &c. ברעיא מהימנא *In Pastore fideli* circa med. Pro Esau Christianos intelligunt, seù populos Romano Imperio subiectos, contra quos maledicta congerunt, & effutiunt.

ximus; Hebræorum quosdam Angelos in dies nasci, & mori. Vide pag. 255. & 257.

Parascià תזריע

Pag. 48. b. Creato Adamo, descenderunt duo Spiritus super eum, vnus à latere dextro, & alter à sinistro. Postquam autem peccauit Adam, ex illo Spiritu sinistro procreati sunt alij Spiritus aërei, qui dicuntur, *Verbera hominum*. Si pro duobus Spiritibus, intelligatur Angelus custos à dextris, & à sinistris Diabolus, posset admitti. Sed, quòd post peccatum, ex Spiritu illo sinistro, nempè Diabolo, procreati sint alij Diaboli, & Spiritus aërei, fabula Rabbinica est. Concedunt ipsi, alios Spiritus masculos, alios fœminas esse: sed quomodo coniungi possint, & filios procreare, non ostendunt, neque ostendere possunt. De his Spiritibus agitur etiam in hoc eodem libro *Zohar Parascià* אחרי מות pag. 76. & nos suprà ad pag. 293. retulimus.

Parascià אחרי מות

Pag. 70. Traditio est, quòd dixerint R. Isaac, & R. Iuda, quòd animæ impiorum fiunt Dæmones, & tentant mortales, & postea redeunt in Infernum. Vadunt etiam ad sepulchra mortuorum, & vident vermes, qui perforant carnem, & dolent. Magi verò, qui id agnoscunt, vadunt ad monumenta, & faciunt imaginem humanam, & fa-

bia planè indicibili, quam nutriunt erronea Scripturarũ interpretatione.

Pag. 207. b. & 208. Quando Deus voluit creare hominem, vocauit turmas Angelorum superiorum, & collocauit eos ante se dicens: Volo creare hominem. Responderunt: *Homo in honore non pernoctabit*, &c. Psal. 49. 21. Extendit Deus digitum suum, & combussit eos. Aduocauit iterum alias Angelorum turmas, & dixit: Volo creare hominem. Responderunt: *Quid est homo quòd memor es eius?* Psal. 8. v. 5. Homo (inquit) in imagine nostra, & sapientior vobis omnibus est Postquam peccauit homo, accesserunt עזא ועזאל *Azà & Azaël* ad Deum dicentes: Habemus tibi aliquid dicere: Nam homo ille, quem fecisti, peccauit. Respondit Deus: Si vos fuissetis suo loco &c. Tunc deiecit eos è cælis &c. De his vide plura pag. 229. & seqq. & pag. 294.

Pag 211. De Vriele Angelo hæc habentur. Traditio est, quòd quando sacrificium comburebatur in Altari, aspiciebatur imago Leonis cubantis super eo, & deuorantis sacrificium. Dixit R. Aua, quòd hic erat Vriel Angelus, qui in forma Leonis deuorabat sacrificia; & quando Iudæi indigni erant, aspiciebatur in forma Canis &c. Ergo ex Hebræorum dictis Vrielis nomen, modò bono, modò malo Angelo attribuitur, cùm bonus Angelus sub forma Leonis sacrificium acceptum comburebat, & malus Angelus sub forma Canis sacrificium peccaminosum deuora-

Parascià בלק *Balàk*.

Pag. 196. b. *Etenim passer inuenit sibi domum*, Psal. 84. 4. Hi sunt Spiritus, qui apparent super muris Paradisi terrestris in specie auis, & cantillant: nam traditio est, quòd Paradisus habet tres muros, in quibus expatiantur innumeri Spiritus, qui non sunt digni intrare, sed manent in muris, & fruuntur vtcumque Paradisi delitijs, &c. Si Paradisus terrestris triplici muro est cinctus, R. Ieosciuà Ben Leui corpore leuissimus fuit, & saltandi arte peritissimus, qui vnico saltu eos transiliuit, & in medium Paradisi cecidit, vt referunt Talmudistæ, & nos alibi videbimus.

Pag. 197. Quando Deus tollit peccata, & immunditias Iudæorum, dat ea Samaëli, qui est Princeps aliorum Principum, & ipse proijcit in profunda maris. Agmina Samaëlis vocantur מצלות ים *Metzulòth iam Profunditates maris*, Psal. 68. v. 23. Hi Spiritus proijciunt illas immunditias super populo sibi demandato. Ergone dicendum, quòd peccata Iudæorum attribuantur alijs populis? Verum hi Principes expectant dona cælestia ad instar Canis expectantis panem ante mensam domini; & quando Deus abstergit peccata Iudæorum, proijcit ea super illos, qui putant esse munera magna, & statim arripiunt, & dein singuli in suam gentem ea reijciunt &c. Ecce quomodo gloriantur Iudæi, & seipsos super alias nationes extollunt super-

quod á Angelo מסוריא *Messurià*, quasi *Sedoria*, & dicitur esse Angelum שר פנים *Sar Panìm Principem facierum*, hoc est, vnum ex illis, qui propiùs Deo ministrant: fortassis idem est cum Principe סוריאל *Suriele*, de quo suprà pag. 283. col. 1. Hunc (aiunt) descendisse de cælis, & indicasse sententiam in superiori Tribunali latam contra עשרה הרוגי מלכות *decem Viros Regni* interficiendos ex Israële, & Samaëli impio שרו של רומי *Principi Romanorum* traditam esse exequendam. Malignè enim Romano Imperio Principem Dæmoniorum Samaëlem, Custodem & Tutelarem constituunt. Qui sint isti decem interfecti Regni (vt vocant) & tamquam Martyres venerantur; alibi, Deo dante, dicemus.

Vltimò, pro complemento huius Dissertationis addemus, Hebræos docere, quòd ea hora, qua ex hoc mundo discedunt impij, obuiam illis aduenìunt Dęmones, infausta precantur, & inter incircumcisos ablegant: credunt enim, incircumcisos omnes fore damnandos, Paradiso pro solis circumcisis reseruato. Sed valdè errant; nesciunt id, quod dicit Apostolus: *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei*. 1. Corinth. 7. 19. Et alibi: *Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur*, ad Galat. 5. 6. Itaque impijs ex hoc mundo discedentibus, Dæmones occurrunt, & vt legitur in Talmude, Cod. כתובות *Chetubbòth* cap. 12. pag. 104. paulò

rabat. De Vriele vide suprà paginam 231. & seqq.

אלה הדברים *Ex Deuteronomij libro.*

Parascià ואתחנן *Vaethchanàn.*

Pag. 263. b. כרעיא מהימנא In *Pastore fideli*. Legitur in libro Salomonis; quòd Dæmon quidam stat secus ianuam domus, & ob id ponenda est מזוזה *Mezuzà Scheda ostiaria*, cui est nomen Diuinum, ne illac transeuntes lædantur, nec agendum est ibi aliquid immundum. Idem habetur pag. 265. b. Dæmones vbique hominibus nocere cupiunt, & in omni parte, & angulo domus eos insequuntur. Superstitiosum est igitur, magis cautum esse secus ianuam, quàm alibi. De scheda autem ostiaria suo loco agemus. Multa alia in hoc libro זהר *Zòhar* de Dæmonibus & Angelis habentur, quæ nimis longum esset omnia per extensum recensere. Hæc pauca compendiosè retulimus, vt curiosus Lector de alijs iudicium ferre possit. Quæ autem in Zoharis libro de Spiritibus inueniuntur, etiam sparsim habentur in Talmude; & hoc annotatum volo, vt sciamus, omnia, Talmudicas fabulas esse, & eas Hebræos in alijs suis libris repetere, & inculcare vsque ad nauseam.

In פרקי היכלות *Pirkè Hechalòth Capitulis Templorum*, vt refert R. בחיי *Bechaij Parascià* מקץ *Mikètz* pagina mihi 53. col. 4. etiam fit mentio de

post med. hac narratione præmissa :

בשעה שהרשע נאבד מן העולם ג' כיתות של מלאכי חבלה יוצאות לקראתו אחת אומרת אין שלום אמר ה' לרשעים ואחת אומרת לו למעצבה תשכון ואחת אומרת לו ירד ושכבו את ערלים :

In hora, qua impius perit ex hoc mundo, tres turmæ Angelorum malignorum egrediuntur in occursum eius; vna dicit: *Non est pax, dixit Dominus, impijs*, Isai. 48. 22. Alia dicit: *In doloribus iacebitis*, Ibid. 50. 11 (in Textu למעצבה *In dolore*) Et tertia dicit: *Descenderunt, iacuerunt cum incircumcisis*. Ezech. 32. v. 21. Et hæc sunt, quæ de Hebræorum Angelis ac Dæmonibus ex Rabbinorum sententijs dicta esse volumus: nam si omnia, quæ in eorum libris de his inueniuntur, in hunc nostrum transferre voluerimus, non vnicum, sed multa, eaque ingentia conficienda essent Volumina. Itaque relictis Iudæorum portentosis Angelis, & Dæmonibus, ad continuationem historiæ Rabbinorum, noster calamus se conuertat.

Sed dices, Hebræorum Angelos bonos, & malos, nos diuersis, ac varijs conuicijs & maledictis onerasse; contra exemplum nobis à S. Michaële Archangelo demonstratum, qui cùm disputaret cum Diabolo, & altercaretur de Moysi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiæ, sed dixit: *Imperet tibi Dominus*, vt refert S. Iudas Apostolus in Epistola sua Canonica ver. 9.

Resp. Angelis bonis ac veris, nos non maledixisse, neque Angelorum

malorum, seù Dęmonum naturæ, quæ bona est, blasphemiæ iudicium intulisse. Sed fictitios Angelos & Cabalisticos, quorum natura in Rabbinorum cerebro solummodo reperitur, improbauimus, damnauimus, & portentosa, quæ de ipsis fingunt, retulimus, & reiecimus. Naturam siquidem Dæmonum, à Deo bonam fuisse creatam asseruimus, ad quam respicientes, exemplo etiam Michaëlis Archangeli instructi, maledictis abstinuimus; vitia autem Dęmonum damnauimus, & mille nocendi artes, quas aduersus genus humanum exercent, improbauimus.

Cæterùm R. Eliezer Hakalir scripsit etiam librum *De Cabala*, quem vocauit -

כבוד השם *Cheuòd hascèm*, *Honorem Dei*. De eo fit mentio in Catalogo librorum Cabalisticorum apposito in calce libri יצירה *Ietzirà* editionis Mantuanæ anni 322. minoris supputationis, Christi 1562. in 4.

רנח רבי אלעזר מוורמסא

או מגרמיזא חבר מאמר על הקבלה : עיין ר' אליעזר מגרמיזה סימן רכו :

258 R. ELEAZAR DE VORMATIA, scripsit -

מאמר *Maamàr Tractatum Cabalisticum*. Vide *R. Eliezer de Garmiza*, num. 226.

רנט אלף בית : [illegible]

[illegible]

rùm, *Tabulæ Alphonſinæ* ex Latina in Hebraicam linguam verſæ fuerunt à R. Moſe de קרית יערים *Kiriàth Iearim.*

Per idem tempus R. Iudas Ben R. Moſis הכהן *Haccohèn* Sacerdos de Toleto, in vtraque lingua, & Aſtronomicis eminebat: vnde idem Rex Alphonſus, in transferendis Auicennæ operibus Aſtronomicis, potiſſimùm de 1022. Stellis firmamenti, quæ hactenùs nobis innotuerant, ex Arabico in Latinum, eo eſt vſus. Has tranſtulit anno mundi 5016. Chriſti 1256. quas Auicenna in 48. Conſtellationes, ſeù cæleſtes imagines diſpertitus fuerat: harum viginti & vnam, in parte ſiniſtra ad Boream collocauerat; quindecim, in dextera ad Auſtrum; & reliquas duodecim, in Zodiaco affixerat. Verum tamen eſt, quòd antequam hic Liber in Latinum verteretur, iam à longiſſimis temporibus apud nos, notiſſimus erat ille Stellarum numerus, quamuis fortaſſis ad 48. Conſtellationes non protraheretur. Nam, quæ recenſentur in verſibus Priſciani à Ven. Beda relatis in Libello *De ratione Computi* circa fin I. Tomi, ſunt tantùm 43. vt in his videre eſt Carminibus -

Ad Boreæ partes Arcti vertuntur, & Anguis,
Poſthac Arctophylax, pariterque Corona, Genuque
Prolapſus, Lyra, Auis, Cepheus, & Caſſiopeia,
Auriga, & Perſeus, Deltoton, & Andromedæ aſtrum,

ALPHABETVM HEBRAICVM, & PVNCTA VOCALIA, *cum benedictionibus ante, & poſt menſam recitandis, precibuſque in honorem Sabbathi, & aliarum feſtiuitatum ad vſum puerorum.* Excuſum Venetijs apud Ioannem de Gara, anno non notato. In 8.

יט׳ אלפונסו מלך הקשטיליאה

היה חכם גדול ואוהב החכמות ובפרט התכונה ובשנת י״ב לאלף הששי יום אחרון מאייר צוה לר׳ יצחק בן סיד לסדר הלוחות המפורסמות בעולם בקראם אלפונסינאס על התכונה ; ובשנת ל׳ אלפים וי״ו ליצירה צוה המלך לרבי יהודה בן רבי משה הכהן מטוליטולה שיעתיק מלשון ישמעאל ללשון לטין ספר אבו אלחסין הנקרא אביצינה שחבר על אלף וכ״ב כוכבים אשר נודעו ונכרו עד היום והם נכללים במ״ח צורות הגלגל והם י״ב מזלות באמצע באיזור הנורא השמים וכ״א צורות לצד השמאל וט״ו לצד ימין הרי מ״ח : גם חבר המלך הוא ספר דברי הימים מאדם הראשון עד זמנו כמו שאמר בעל ס׳ יוחסין דף קל״ב עמוד ב׳ ; ובשלשלת הקבלה דף נ״ט ;

260 ALPHONSVS CASTELLÆ & LEGIONIS REX X. in Philoſophicis & Aſtronomicis peritiſſimus, mandauit R. Iſaaco Ben סיד *Sid* Aſtronomo percelebri, vt Tabulas Aſtronomicas componeret. Quod & abſoluit anno mundi 5012. Chriſti 1252. vltimo Maij: quæ de nomine Regis, *Tabulæ Alphonſinæ* nominatæ ſunt, & quarum hypotheſes vſque ad ſuperius ſeculum in vſu fuerunt. *Iuchaſsìn* p. 132. b. & *Scialſcèleth hakabbalà* p. 59. R. Dauid Ganz, hunc Portugalliæ Regem facit, & non imperitè, cùm aliquandiu eodem Regno potitus fuerit; quod Dionyſio Regi poſteà ceſſit. Cæte-

Scripturæ ſtadio currimus, nihil abijciendum putamus, quod ad promouendam illius intelligentiam negotium faceſſere arbitrabitur. De Stellis in firmamento infixis, hoc loco ſermo eſt: & quamuis vulgaris, & communis ſententia ſtatuat, eas determinato numero concludi; attamen, ſecundùm rei veritatem, ſolùm ille, earum numerum inire poteſt, & nomina cuique propria attribuere, qui numerat multitudinem Stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Deus, inquam, vnicus eſt Arithmeticus præſtantiſſimus, cui ſoli, & nomina, & numerus Aſtrorum notus eſt; vnde etiam per quædam nomina; ſeù voces Stellis attributas, vt ipſarum influxus, & effectus in hæc inferiora dignoſceremus mirificos; atque hoc modo Aſtronomiæ ſcientia prçſtantiſſima à mortalibus in pretio haberetur, & honore: voluit ipſa Diuina Sapientia ad noſtram eruditionem, Scripturis ſacris inſerere, vti in Iobo, Arcturi, Orionis, Hyadum, & Pleiadum nomina. Sed an voces Hebraicæ, quæ his nominibus correſpondent, iſta notiſſima Aſtra reuera ſignificent; hic inquirendum eſt. Obſeruandum igitur.

Tria eſſe in Iobi libro præcipua loca, quibus de Stellis fixis fit mentio. Primò, Cap. 9. 9. vbi Vulgata, *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, interiora Auſtri*. Hebr.

עשה עש כסיל וכימה וחדרי תמן ׃

Faciens As, Chesil, & Chimà, & conclauia Auſtri.

Se.

Pegaſus, & Delphin, Telumque,
Aquila, Anguitenenſque.
Signifer inde ſubeſt: bis ſex hunc ſydera complent.
Hinc Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Capricornus, & Vrna,
Qui tenet & Piſces. Poſt ſunt in partibus Auſtri,
Orion, Procyon, Lepus, Ardens, Syrius, Argo,
Hydros, Chiron, Thuribulum quoque, Piſcis, & ingens
Quem ſequitur Piſtrix, ſimul Eridanique fluenta.

In plaga Boreali hic tantùm nouendecim Conſtellationes numerantur. In Auſtrali duodecim, quibus ſi XII. Zodiaci ſigna addantur, fit ſumma quadraginta trium Conſtellationum. Deſunt adhuc quinque Aſteriſmi, qui quidem, cùm ſub quibuſdam alijs comprehendantur, vt docent Aſtronomiæ periti, facili negotio venari poterimus: ſi Equiculus, ſiuè Equi ſectio ſub Pegaſo; Caput Meduſæ ſub Perſeo; Coruus ſub Hydra; Lupus ſub Centauro; & Corona Auſtrina ſub Sagittario requirantur. Poſtquam nauigatio vltra lineam æquinoctialem verſus Polum Antarcticum inſtituta eſt, plures Aſteriſmi hodie numerantur, quàm quadraginta octo, de quibus videndi ſunt Auctores, qui de Aſtronomicis rebus ex profeſſo tractarunt; noſtrum enim non eſt, extra Chorum canere. Attamen, quia in Sacræ

mà sunt signa cælestia; neque quænam signa sint, docet.

R. Leui Ben Gerson, vt potè Astronomiæ non ignarus, aliquantò meliùs dicit -

עש כסיל וכימה הם צורות כגלגלי הככבים הקיימים ׃

As, Chesil, & Chimà, sunt imagines in sphæris stellarum fixarum. Neque ab eo scire possumus, nisi tantùm, quòd non vna, aut altera Stella sint, sed Constellationes expressæ in imaginibus cælestibus.

R. Abraham Aben Ezræ cùm excellens Astronomus sit, paulò pressiùs has voces explicat loco citato -

עש הם שבעה ככבים׃ כסיל וכימה שני ככבים גדולים האחד בפאת׳ שמאל מגלגל הנוטה והשני בפאת נגב ועש בפאת צפון הגלגל הגדול ׃

As (ait) *sunt septem Stellæ. Chesil & Chimà sunt duæ Stellæ magnæ, vna in plaga sinistra Zodiaci, & altera in plaga Australi, & As est in plaga Septentrionali Zodiaci*. Ex verbis huius Astronomi colligitur עש *As* esse Constellationem ex septem præcipuè Stellis constitutam in parte Septentrionali, & extra Zodiacum. כסיל *Chesil*, & כימה *Chimà* esse duas Stellas magnas, id est primę magnitudinis; כסיל *Chesil* quidem, in plaga sinistra, hoc est Boreali, & extra Zodiacum; & כימה *Chimà* in plaga Australi, sed non extra Zodiacum. His benè perpensis, haud difficilè erit assignare, quænā Constellationes, & Stellæ sint istæ, quamuis ab Astronomo isto Iudæo clariùs in hoc loco non

Secundò, Cap. 37. 9. Vulg. *Ab interioribus egredietur tempestas, & ab Arcturo frigus*. Hebr.

מן־החדר תבוא סופה וממזרים קרה ׃

Ab Austro veniet turbo, & à ventis Aquilonaribus frigus.

Tertiò, Cap. 38. 31. Vulgata: *Numquid coniungere valebis micantes Stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?* Hebr.

התקשר מערנות כימה או מושכות כסיל תפתח ׃

Numquid ligabis delicias Chimà, aut contractiones Chesil aperire facies? Et ibid. ver. 32. Vulg. *Numquid Luciferum in tempore suo, & Vesperum super filios terræ consurgere facis?* Heb.

התוציא מזרות בעתו ועיש על בניה תנחם ׃

Numquid exire facies signa cælestia in tempore suo, & Arcturum super filijs suis duces ea? Nos in præsenti omnia ista Hebraica Astrorum nomina explicabimus, & benè à Vulgato Interprete esse Latinè reddita ostendemus. Et primò inquiremus, quid de עש כסיל וכימה *As, Chesil, & Chimà* sentiant Hebræi, ad locum Iobi c. 9. ver. 9.

R. Meir ערמה *Aràma* explicans difficiliora vocabula huius Capituli pagina 27. suæ *Explanationis*, volens prędicta vocabula explicare, nil aliud dicit, quàm, *Sunt* שמות הכוכבים *Scemòth haccochauìm, nomina Stellarum*; sed quarum? ignorat; forsitan Astronomus non est.

R. Salomon ירחי *Iarchì* ibidem ait: כסיל וכימה מזלות הם *Chesil & Chi-*

Arietis: non eſt intelligendum de cauda Arietis primi ſigni Zodiaci, vt perperam intelligit Scholiaſtes Raſci, vbi explicans ſententiam illorum Talmudiſtarum, qui עש *As* putabant eſſe רישא דעגלא *Reſcà deaglà, Caput Tauri*, dicit -

רישא דעגלא ראשו של עגל והיינו מזל שור והוא נמשך אחר מזל טלה ראש השור סמוך לזנב טלה שכן הסדר טלה שור תאומים וכו׳ :

Caput Vituli, hoc eſt Signum Tauri, quod poſt Arietis Signũ ſequitur; Caput enim Tauri Caudæ Arietis coniunctum eſt. Nam ordo Signorum eſt, Aries, Taurus, Gemini &c. Cùm enim ſuprà de Cauda Arietis, quæ ignotiori vocabulo יותא *Iothà* à Rau Iuda vocabatur, dictum fuiſſe; ipſe vtrumque, & de cauda Arietis, & Capite Tauri in Zodiaco exiſtentium, intelligit. Non ita: ſed eſt intelligendum de Cauda Vrſæ maioris, imò de tota illius Conſtellatione, vt ſuprà dictum eſt. Nam עש *As* eſt in plaga Septentrionali, & extra Zodiacum, vt Aben Ezræ, & alij docent. Ergo eſſe non poteſt Cauda Arietis, aut Caput Tauri, quæ intra Zodiacum ſunt. Accedit auctoritas Talmudis loco cit. pag. 59. circa princip. vbi Conſtellationi עש *As*, ſeu עיש *Aiſc* validiſſimam virtutem exſiccandi attribuit, & præcipuè vtrique Arcturo, ſeu Vrſæ. Aiunt enim, quòd quando Deus voluit diluuium immittere ſuper terram, accepit duas Stellas ex Aſteriſmo Stellæ כימה *Chimà*, vt potè pluuioſo, & adduxit Diluuium. Quando verò voluit

non explicentur. Dico igitur עש *As*, & עיש *Aiſc*, quod idem eſt, eſſe *Arcturum* maiorem, ſeù *Vrſæ maioris* Conſtellationem, quæ ſeptem inſignioribus Stellis conflatur, & ab antiquis *Arcturus maior* vocabatur, teſte Ven. Beda *De Stellis*. Euidentiſſimè patet hoc ex omnibus Lexicis Hebraicis, & melioribus verſionibus. Pagninus in *Theſauro linguæ ſanctæ* ex addit. Merceri. עש *As* (inquit) *eſt Conſtellatio quædam, nomine Plauſtri, quod refert, à noſtris donata; aliàs Arcturus, vel Vrſa vertitur, à Stellarum congregatione, Hebraicè nomen habet, vt non vnica ſit Stella, ſed totum Sydus Septentrionum, vel ſeptem Trionum &c.* Et paulò poſt; *Aben Hezra putat eſſe Vrſam, ſeù Plauſtrum*. Buxtorf. in Lexic. Hebr. עש *As. Arcturus. Plauſtrum ſeptem Stellarum, quæ nunquam ſeparantur iuxta Aben Ezram*. Et in maiori Lexic. Chald. ad rad. עש *Vrſa maior*. & cætera vt prius. Calaſ. in Concordant. עיש *Aiſc, eſt Congregatio Stellarum, Sydus Septentrionale, Vrſa maior conſtans ſeptem Stellis, & in fine illarum eſt Arcturus, Cauda Arietis*. Vener. Beda loc. cit. ait, *Caudam Vrſæ minoris*, à quibuſdam vocari *Canis Caudam*. Vnde quando in Talmude Cod. ברכות *Berachòth* capite 7. הרואה *Haroè* pag. 58. b. in fine dicitur -

מאי עש אמר רבי יהודה יותא ׃ מאי יותא אמרו לה זנב טלה :

Quid eſt עש *As? Dixit Rau Iudas* יותא *Iothà. Quid eſt Iothà? Dixerunt ei*, זנב טלה *Zenàb Talè, Cauda*

tat Stella, quæ *Arcturus* communiter dicitur, & aliquando à Vulgata, suo proprio nomine *Arcturi*, vt cap. 38. v. 31. Iobi, & aliquando sub nomine totius Constellationis, *Orion*, vt cap. 9. 9 eiusdem vocatur. Quòd autem hic Orion sit Bootes, disertis verbis docet D. Basilius in cap. XIII. Esaiæ, vbi hæc habentur:

Δῆλον δὲ ὅτι Ὠρίωνα λέγει ἡ γραφὴ τὸ σύστημα τῶν εἴκοσι καὶ δύο ἀστέρων, ὅν τινες ὀνομάζουσι Βοώτην, ὡς οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ καταμερίζουσι, καί φασι, τῶν μὲν τέσσαρας εἶναι τρίτου μεγέθους, ἐννέα δὲ ἐν αὐτοῖς τετάρτου, καὶ τῶν ἄλλους ἐννέα τοῦ πέμπτου. κεῖται δὲ τοῦτο τὸ τῶν ἀστέρων ἄθροισμα ἐν τῷ Βορείῳ μέρει, ὅπερ ὑπὸ τῆς γραφῆς, ὡς ἓν σῶμα, Ὠρίων ὠνόμασται.

Liquet, Scripturam Oriona dicere, id Sidus, quod duas & viginti Stellas complectitur, à nonnullis Bootes nominatur. Nonnulli circa hæc studia versati, numerosam hanc Stellarum complexionem in partes deducunt, asserentes, earum quidem quatuor esse tertiæ magnitudinis; atque earum nouem, quartæ; reliquas verò nouem, quintæ. Hic Stellarum globus in Boreali, siuè Aquilonari parte locatus est, quem Scriptura tanquam vnum corpus Orionem appellauit. Et post pauca:

Καὶ τοῦ Ἀρκτούρου δὲ μέμνηται ἡ γραφή, ὃν μεταξὺ τῶν μηρῶν τοῦ Ὠρίωνος ὁρῶμεν κείμενον ἀστέρα ὑπόκιρρον.

Arcturi autem commeminit & Scriptura, quem ipsi cernimus media in parte Orionis positum. Est verò Stella colore subrubescenti &c. Et paulò infra:

Ὥσπερ οὖν ἐνταῦθα εὕρομεν τὸ ὄνομα τοῦ Ὠρίωνος, οὕτω τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρκτούρου.

Si-

luit prohibere Diluuium, & exsiccare aquas, extraxit duas Stellas ex Asterismo עיש *Aisc*, & prohibuit Diluuium. Verba Talmudis sunt -

שבשעה שהקב״ה בקש. להביא מבול לעולם
נטל שני ככבים מכימה והביא מבול לעולם
וכשבקש לסתמה נטל שני ככבים מעיש וסתמה:

Ea hora, qua Deus sanctus benedictus voluit adducere Diluuium in mundum, accepit duas Stellas ex כימה *Chimà, & adduxit Diluuium. Quando verò voluit occludere, accepit duas Stellas ex* (Constellatione) עיש *Aisc, & obstruxit illud.* Concluditur igitur, quòd עש *As*, seù עיש *Aisc* sit Arcturus maior, qui & Vrsa maior, seù Plaustrum, Italicè, *il Carro*, vt Deodatus vertit cap. 9. 9. Iob. *Che hà fatto i segni del Carro, dell'Orione, delle Gallinelle, e quelli* (che sono) *in fondo all'Austro.* Ergo optimè Vulgata legit: *Qui facit Arcturum*, &c.

Sequitur כסיל *Chesil*. Notandũ כסיל formari à radice כסל *Chassàl*, quod est *stultescere*; vnde *Casil* quasi *Aster stultus, & insaniens*; inconstans enim est, & eius ortus pluuias cum procellis, & grandines cit, varijsque tempestatibus Orbem exagitat. A Vulgato nostro Interprete *Orion* redditur, quique, non est (vt aliqui minùs cautè crediderunt) solemnis illa & insignis Constellatio Austrina *Orion* communiter vocitata, sed alia in Boreali plaga constituta *Bootes, Bubulcus*, seù Ἀρκτοφύλαξ *Arctophylax* dicta, quę & *Orion* Sacræ Scripturæ est, teste D. Basilio mox adducendo, & in cuius clamydis ora ex-

dignitatis, & gradus. Ex propria ſententia videtur loqui Aben Ezræ, cùm ſuprà ex communi ſententia Hebræorum locutus fuerit, כסיל *Chesil* ad Boreá reponẽdo, quod Bootis Aſteriſmũ eſſe oſtendimus, in quo Stella الرمح *Alramèch Arcturi* includitur, & de qua loquitur Vulgata cap. 38. 31. *Numquid coniungere valebis micantes Stellas Pleiadas, aut gyrum* כסיל *Chesil Arcturi poteris diſſipare?* Quando autem eodem cap. ver. 32. dicitur: *Numquid producis* מזרות *Mazaròth Luciferum in tempore ſuo, &* עיש *Aiſc Veſperum ſuper filios terræ conſurgere facis?* (*Veſperum*) non Veſper, aut Heſperus Stella, ſiuè Venus Planeta, ſed עיש *Aiſc Arcturus maior*, ſeù *maior Vrſa* intelligenda eſt. Nam ſicut exire facit Deus מזרות *Mazaròth*, id eſt מזלות *Mazalòth* ſigna Zodiaci. ר *Reſc* pro ל *Làmed*, vt notat R. Meir Aramà, & obſeruat R. Aben Ezræ, R. Salomon, Dauid Kimchi, & alij, quæ Lucifera dicuntur, eò quia per ea in Ecclyptica defertur Sol. Quando enim ad Conſtellationem כימה *Chimà* (quam Tauri eſſe probabimus) peruenit, tunc delitiæ Veris panduntur, quæ etiam delitiæ Pleiadum, eò quia in Tauro exiſtunt, dicuntur. Cùm autem deuenerit ad gradum 19. מזל *Mazàl* ſigni Libræ, cum quo exoritur כסיל *Chesil*, ſeù *Arcturus*, Autumno tempore; tunc ſuper filios terræ, hoc eſt ſuper fructus, & prouentus terræ, Veſper anni conſurgit, & recondit omnia, frigore ſuperueniente, Arcturi maioris, & cæterorum Syderum Septentrionalium

Sicut igitur deprehendimus hìc nomen Orionis, ita & nomen Arcturi. כסיל *Chesil* igitur eſt Bootes, in cuius Conſtellatione eſt Arcturus. Hinc facilè intelligi poteſt Vulgata editio, quando cap. 9. 9. dicit, *Qui facit Arcturum, & Oriona*, עש וכסיל *As Ve-Chesil*, Arcturus maior, qui vocatur עש *As*, & eſt *Vrſa maior*, eſt intelligendus, vt ſuprà dictum eſt; & pro *Orione* intelligendus *Bootes*, ſeù *Arctophylax* in Boreali plaga exiſtens; vnde R. Aben Ezræ conſtans ſibi non eſt, quando hoc Sydus, modò in plaga Boreali, modò in Auſtrali reijcit. In plaga Boreali ſeù ſiniſtra ad cap. 9. 9. in Auſtrali ad cap. 38. 31. *Nunquid ligabis delicias Chimà, aut contractiones Chesil aperire facies?* vbi ipſe -

ככבי הם בפאת צפון וכסיל בפאת דרום ׃

Stellæ ſunt in plaga Septentrionali, & Chesil in plaga Auſtrali. Et poſt pauca loquens de Stella Chimà, quòd non ſit Conſtellatio, ait -

והנכון בעיני שהוא אחר והוא כוכב גדול יקרא עין השור השמאלי וכסיל כוכב גדול הוא לב כול עקרב כי בעלות אלה שניהם במזרח יראו המעשי׳ הנזכרים וזה כנגד זה בבית ובמעלה ובחלק ׃

Et mihi videtur, quòd vna Stella ſit, & non plures, Stella ſcilicet magna quæ vocatur עין השור השמאלי *En haſciòr haſſemalì, Oculus Tauri ſiniſter. Et* כסיל *Chesil* (eſt) *Stella magna* (puta) *Cor Aſtri* עקרב *Akràu Scorpionis; & quando exoriuntur, apparent ea, quæ in hoc loco referuntur. Et vna alteri opponitur, tam ratione Domus, quàm*

כימה כוכבים הם בפאת צפון וכימה תקשר הפירות שהם המעדנות והקדמונים אמרו כימה הם שבעה כוכבים קטנים והם בסוף מזל טלה : והנראים תמו׳ והנכון בעיני שהוא אחד והוא כוכב גדול יקרא עין השור השמולי וכו׳ :

Chimà sunt Stellæ in plaga Boreali; Chimà siquidem colligit fructus delicatos. Nostri autem antiqui dixerunt, Chimà esse septem Stellas minores, quæ sunt in extrema (parte) *signi Arietis, & tantùm sex conspiciuntur. Mihi autem videtur, quòd sit tantùm vnica Stella primæ magnitudinis, quæ vocatur* עין השור השמאלי *En hasciòr hassemolì, Oculus Tauri sinister* &c. Isti antiquiores Rabbini quos citat Aben Ezræ, qui aliquando pro כימה *Chimà* septem Stellas minores, quæ sunt in extrema parte signi Arietis, hoc est in dorso, seù ante genua Tauri, puta Pleiadas, intellexerunt, quomodo etiam Symmachus & Theodotio, teste D. Hieronymo in cap. 5. Amos τὴν πλειάδα verterunt; attamen persæpè istius Asterismi כימה *Chimà* spatia non mediocriter dilatarunt. De eo R. Salomon Iarchi in Iob 37. dicit: quòd Deus loco statuto infixerat, ne inde exiret, alioquin totus mundus בצינה *Betzinà frigore* perijsset. Et subinde de Astro עיש *Aisc* subdit -

עיש כוכב גדול שבכימה והרבה כוכבים קבועים בו ונטלו ב׳ כוכבים ממנו לסתום ארובות המבול ונקבע במזל טלה ועתיד הקב״ה להחזירם הם :

Aisc Constellatio magna est in Chimà, in qua multæ Stellæ infixæ sunt, & ab ea duæ Stellæ fuerunt ablatæ ad occludendas cataractas (cæli tempore) di-

lium influxu. עיש *Aisc* igitur, & si per *Vesperum* à Vulgata vertatur, Sydus tamen Arcturi maioris significat, vt notat D. Basilius suprà cit. & eadem natura à duplici diuersoq; nomine demonstratur. Sequitur -

כימה *Chimà*; Non minor difficultas occurrit, dum quærimus, quænam Constellatio, aut Stella sit assignanda pro כימה *Chimà*. Vulgata in Iob. cap. 9. v. 9. vertit *Hyadas*, cap. 38. 31. *Pleiadas*. & in Amos c. 5. v. 8. vertit *Arcturum*. Prima fronte videtur difficile, has tam varias lectiones posse conciliari, cùm omnes hæ Constellationes inter se diuersæ sint, ac dispares. Nam Hyades sunt Stellæ in fronte Tauri, Pleiades sunt ante genua eiusdem, & Arcturus est Hælices, seù Vrsa maior, vt iam explicauimus. Has vnico versu comprehendit Virgilius 1. Georgicorum.

Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.

Quomodo igitur poterit vnicum vocabulum כימה *Chimà* tribus diuersis Constellationibus appropriari? Attamen si antiquorum Rabbinorum dicta attentè perpendantur, videbimus euidenter, nullum oriri incommodum, si vnica Constellatio כימה *Chimà* tribus diuersis his Constellationibus applicetur. Sed primò, Quid Hebræi de Astro כימה *Chimà* proferant, audiamus. R. Leui Ben Gerson in cap. 38. Iobi ait -

כימה היא צורה אחת במזל טלה :

Chimà est quædam imago in signo Arietis. R. Abraham Aben Ezræ ibid.

quia secundùm aliquot illorum, est רישא דגדיא *Caput Tauri*; *Hyades* quoque, & *Pleiades* sunt in *Chimà*, quia sunt in Asterismo Tauri; & Aben Ezræ suprà citatus existimat, *Oculum Tauri* esse כימה *Chimà*. Hinc sequitur, tria ista vocabula, *Arcturus*, *Pleiades*, *Hyades*, vnam Constellationem significare sub nomine כימה *Chimà*, & quam nomine *Tauri* nos appellamus, & vulgò antiquitùs (vt ait Hieronymus in cap. 5. Amos) *Bootem* vocabant, hoc est *Taurum*; nam Βῶς vel Βῶν Doricè *Bos*, *Taurus* est apud Latinos, qui quidem legitimè vocari potest *Arcturus*, cùm Arabicè, vel etiam Chaldaicè אל־תוריא *Al Thorià*, *Arcturus*, *Taurum* etiam significet; vnde versio Vulgata apud Amos cap. 5. cit. *facientem Arcturum, & Orionem* (Hebræa habet עשה כימה וכסיל *Osè Chimà Vcsil*, *faciens Arcturum &c.*) de signo *Tauri*, & forsitan pressiùs de ipso *Oculo Tauri* cum Aben Ezræ pro כימה *Chimà*, est intelligenda. Eius etymon est desumendum à תוריא *Tauro*, Chaldaica voce, qua primùm Astris nomina imposita sunt, & non à Græca Ἄρκτος *Vrsa*, vt ad suas fabulas stabiliendas Græci nomen *Arcturo maiori*, postea indiderunt. כימה *Chimà* igitur est magna Constellatio in signo Tauri primariam sedem fixam habens, præcipuè in *Oculo ipsius sinistro*, *in Hyadibus*, *Pleiadibus*, & *Arcturis*, cuius Stellæ alias Constellationes per circuitum efformant versus polum Arcticum vsque ad polum Eclipticæ, vel ex parte, vel in toto, in

diluuij, & infixæ fuerunt in Constellatione Arietis, & in futuro tempore Deus sanctus benedictus suo loco restituet. Hoc Rabbinicum Commentum, R. Salomon ex Cod. *Berachòth* cap. 7. pag. 59. desumpsit, vbi in fine anterioris paginæ, istæ multæ Stellæ, quas R. Salomon esse in Constellatione *Chimà* asseuerat, & quibus עיש *Aisc* concluditur, numerantur à R. Samuele solertissimo Astronomo. & Arithmetico Talmudico. Interrogatur à quodam, מאי כימה *Quid est Chimà?* אמר שמואל כמאה ככבים *Dixit Samuël: Chemeà Cochabim*, *Quasi centū Stellæ*. Itaque Constellatio est כימה *Chimà*, non verò vnica Stella, aut Oculus Tauri, vt putat Aben Ezræ: & quia Vulgata, vocem כימה *Chimà*, modò vertit *Hyadas*, modò *Pleiadas*, modò *Arcturum*; dicendum est, hanc Constellationem maximam esse, & diuersos Asterismos in se concludere, videlicet Tauri, & circumiacentium, tam in Zodiaco existentium, quàm extra ad plagam Borealem vergentium imaginum. Ducor in hoc libenter à Talmudistis, qui nostræ lectioni fauent. Dicunt, complecti in ea centum ferè Stellas: ergo est Constellatio magna. Asserunt, quòd עיש *Aisc* sit *Arcturus maior*. על בניה *Super filijs suis*, sint circumiacentes Stellæ polares, & præcisè Arcturus minor, seù minor Vrsa, vt docet גמרה *Ghemarà* Cod. ברכות *Berachòth* capite 7. citato, linea vltima, cuius Cauda ibidem vocatur זנב טלה *Cauda Arietis*. Asserunt, inquam, quòd Arcturus maior, sit in כימה *Chimà*,

nitur primò כסיל *Chesil*, cui coniungitur כימה *Chimà*, *Faciens* כסיל וכימה *Chesil & Chimà, Oriona, & Hyadas*. Et Amos 5. 8. primò ponitur Chimà, postea Chesil. *Facientem* כימה וכסיל *Chimà & Chesil, Arcturum, seù Hyadas, & Orionem*. Cur igitur locum commutant? Respondent cum Scholiaste, in Talmude Codice *Berachòth* cap. 7. pag. 58. b. paulò post med. מלמד ששניהם שוין *Docet amborum æqualitatem*, hoc est, sunt Astra æqualis virtutis, ideò firmum locum, seù pręcedentiam certam inter se non seruant, vnde in Textu de ijsdem, hęc habentur verba:

אלמלא חמה של כסיל לא נתקיים עולם מפני צינה של כימה ואלמלא צנה של כימה לא נתקיים עולם מפני חמה של כסיל ,

Nisi fuisset calor כסיל *Chesil Orionis, seù Bootis, non posset subsistere mundus propter frigus* כימה *Chimà* (Constellationis Tauri), *& nisi esset frigus* כימה *Chimà, non posset subsistere mundus, propter calorem* כסיל *Chesil, Orionis, seù Bootis*. Ex hac Astronomica & Talmudica sententia, videtur determinari *Orionem* Sacræ Scripturæ, quem *Bootem* facimus, esse natura calidum, & Asterismum כימה *Chimà*, seù *Taurum*, frigidum: vtrumque in summo, ita vt, nisi vnius natura contemperata fuisset à contraria qualitate alterius, mundus stare non potuisset; ad æqualitatem igitur redacti, benignos influxus, à temperatis causis recipit mundus inferior. Hæc Talmudistarum sententia de qualitatibus ista-

in quo interuallo, & cæli spatio, vterque Arcturus, quorum Stellæ sunt 34. Auriga, cuius Stellæ sunt 14. Tertia pars Constellationis Draconis, eius Stellæ sunt 11. Et tota Constellatio Tauri constans 32. Stellis, comprehenduntur. Quæ omnes, 91. Stellarum summam efficiunt, vt parum distet à numero centenario Samuelis, in Ghemarà asserentis כימה *Chimà* esse כמאה ככבים *ferè centum Stellas*. In hac maxima Constellatione fermè centum Stellarum, diuersæ prorsùs naturæ, aliquot Stellæ inueniuntur, vt עין השור *En hasciòr*, seù per αὐτονομασίαν כימה *Chimà* de natura Martis, & עיש *Aisc* de natura Saturni, de qua fabulantur Talmudistæ, duas Stellas ex hac particulari Constellatione tempore diluuij Deū abstulisse, & in locum, vnde ex Constellatione כימה *Chimà* alias duas abstulerat, inseruisse, vt sua frigiditate, & siccitate, aquas in ostio cataractæ cæli condensaret, qua frigiditate, calor Constellationis Stellæ כימה *Chimà* attemperaretur. Et è conuerso, duas Stellas ex *Chimà* abstulerat, vt aquæ superiores effluere possent, quas in עיש *Aisc* collocarat, quibus frigus עיש *Aisc* remitteretur, alioquin nulla creatura viuere potuisset, ob nimium frigus. Et quamuis hæc fabulosa sint, attamen istarum naturam Stellarum, nobis parabolicè indicant.

Insuper obseruant Hebræi, has duas Constellationes כסיל וכימה *Chesil, & Chimà* duobus in locis Sacrę Scripturæ simul coniungi. Iob. 9. v. 9. po-

tia, & data *Booti*, seù الرمح *Alramèch*, & sic alia aliam, virtute, & qualitate superare non potest. Et hæc videtur esse sententia Talmudistarum, à qua non longè aberrat Ouid. 2. Metam.

Tum primùm radijs gelidi caluere Triones.

Cæterùm de כימה *Chimà* fabulosi Iudæi mira effutiunt. Legitur in ילקוט num. 44. I. Tom. ex מדרש *Medràsc*, occasione exponendi illum locum Leuit. cap. 16. 8. de Hirco emissario לעזאזל ad *Azazelum*: quòd duo Angeli, quorum alter (vt ibi legitur) vocabatur שמחזי *Scemchazì*, & alter עזאל *Azaël*, sub principiũ mundi, petierunt à Deo, vt sibi liceret conuersari in mundo cum hominibus; accepta licentia, & versantes inter homines, adamauerunt mulieres. Scemchazì verò vt vidit iuuenem pulcherrimam nomine איסתהר *Isteàr* seù *Astream*, illius complexus expetijt. Renuit illa, neq; vnquam illius voluntati se dixit obsequuturam, nisi שם המפורש *Scem hammephoràsc* nomen Dei τετραγράμματον *explicatum* nominare doceret: docuit eam Angelus, nominauit illa, & statim in cælum rapitur. Quod cùm resciſſet Deus, iussit in præmium virtutis continentiæ, vt eam Angeli collocarent

בין ז׳ ככבים כבימה ונקבעתה בה וכו׳

inter septem Stellas Chimà, & affixerunt eam ibi &c. Ex hac Iudaica fabella (quam fusiùs supra pag. 260. attulimus) confirmatur id, quod ex sententia antiquorum Rabbinorum di-

rum Constellationum non videtur conuenire cum sententia cæterorum Astronomorum; isti enim communiter dicunt الدبران *Aldebaràn* seù *Pallilitium* esse naturæ Martis, h. e. calidum; Talmudistis frigidũ. Constellationem verò *Bootis* totam vel calidam, vel temperatam, vel etiam instabilem, & furiosam respectu حزمة seù *Arcturi*, cùm illius Stellæ sint vel de natura Martis & Saturni, vel Iouis & Martis; Veneris & Martis, vel Mercurij & Veneris, quæ omnia, vel calidæ, vel versatilis naturæ esse demonstrant. Huic difficultati occurrere possumus de facili; quia isti Talmudistæ, cùm Constellationem כימה *Chimà* amplissimam faciant, centum ferè Stellarum, ab Ecliptica ad illius polum vsque dispersarum, sub quibus, Stellæ circa polum mundi vergentes, potissimum comprehendantur; pro כימה *Chimà*, non vnam aut alteram Stellam Eclipticæ, sed, exordio facto ab ipso mundi polo, circa quem omnes, perenni vertigine reuoluuntur, aliquam ex his, & fortassis ipsam Stellam polarem, pro כימה *Chimà* assumpserunt. Quis est in Astronomię tyrocinio tam leuiter exercitatus, qui nesciat, Polarem Stellam, esse naturæ Saturni, indeque frigidissimam, quæ nisi contemperaretur à caliditate, & humiditate naturæ Veneris, quam à Stellis Constellationis כסיל *Chesil Bootis* autumant Talmudistæ accepisse; frigiditate sua, mundus stare non posset? Ablata igitur fuit pars illius frigiditatis, ex illorum senten-

rore combibimus. Vnde & in Regum Volumine רפאים *Rephaim Hebræum, Græci Titanas transtulerunt, quæ apud Ethnicos celeberrima fabula est: ex qua in laudes Deorum scribunt* γιγαντομαχέας, *& tela Typhoëa, & impositum Encelado Ethnam montem, ad cuius motum Trinacria contremiscat.* Et hæc de nominibus Stellarum, quę præcipuè in libro Iob inueniuntur, dicta sint; disruptumque filum Alphonsi Regis Aragoniæ operibus modo reunimus. De eo fit mentio in *Iuchasin* pag. 132. b. & in *Scialscèl. hakab.* pag. 59. vtrobique iuxta istum 1022. Stellæ in 48. Constellationes distribuuntur, ita vt 12. sint in Zodiaco, 21. לצד שמאל *in latere sinistro*, ad Boream, & 15. לצד ימין *in latere dextro* ad Austrum. *Iuchasin* autem Auctor prudenter notat, has Stellas esse, quæ נודעו וניכרו *notæ sunt, & cognoscuntur*; nam Stellæ propemodum infinitæ, neque verè ad certum numerum redigi possunt. Vnde aliquando Cæsar Rom. Imper. in Talmude Cod. *Sanhedrin* cap. 4. pag. 39. circa medium, interrogauit Rabban Gamaliel his verbis -

א״ל קיסר לרבן גמליאל כתיב מונה מספר לככבים מאי רבותיה אנא מצינא למימני כוכבי אייתי הכוש שרונהו בארבילא וק׳ מהדר א״ל מניתהו אוקמינהו א״ל רקיע נמי הכי הדרא איכא דאמרי הכי א״ל מני לי כוכבי א״ל אימא לי ככיך ושיניך כמה הוה שדא ידיה לפומיה וקא מני להו א״ל דאיכא בפומך לא ידעת דאיכא ברקיעא ידעת:

Dixit Cæsar ipsi Rabban Gamaliel: Scriptum est: Qui numerat multitudinem Stellarum. Quanta sit Stellarum mul-

diximus, septem Stellas in hac Constellatione præcipuè comprehendi; cùm autem non determinentur, quænam sint; an scilicet eæ, quæ in *Tauri*, vel *Plaustri*, aut *Vrsæ minoris* Constellationibus reperiuntur, reliquum est, vt opinioni Samuëlis adhærentes, maximam esse Constellationem *Chimà* dicamus, & in ea comprehendi *Pleiadas, Hyadas, Arcturum Tauri*, & *Arcturos maiorem, & minorem*, & alias ad polum vergentes Constellationes centum ferè Stellarum secundùm etymon nominis כימה *Chimà*, quasi כמאה *Chemeàh centum* Stellarum, vt docet Samuël Talmudista Cod. *Berachòth* cap. 7. iam aliàs citato.

Quę autem de nominibus Stellarum supra docuimus, cùm sint nomina à Gentibus indita & fabulosa, de illis dicimus cum D. Hieronymo in cap. 5. Amos: *Quando autem audimus Arcturum & Oriona, non debemus sequi fabulas Poëtarum, ridicula ac portentosa mendacia: quibus etiam cælum infamare conantur, & mercedem stupri inter Sydera collocare: dicentes:*

Arcturum, pluuiasque Hyadas, geminosque Triones:

Virgil. Æneid. 1.

Armatumque auro circumspicit Oriona:

sed scire Hebræa nomina, quæ apud eos aliter appellantur, vocabulis fabularum Gentilium in linguam nostram esse translata. Qui non possumus intelligere quod dicitur, nisi per ea vocabula, quæ vsu didicimus, & er-

miæ scientia scire, incassum laborandum esset. Sed damnamus illam Astronomiæ partem, quam peculiari nomine, Iudiciariam Astrologiam vocant; & qua, ex Astrorum motibus, atque Aspectibus, ea quæ ad liberam hominum voluntatem potissimum dependent, iudicia & prædictiones, astruere satagunt. Hanc damnat Scriptura, Sancti Patres, Summi Pontifices, Ecclesia tota. De quibus satis est, pauca ista dixisse.

Auctor libri *Iuchasin* pag. 132. b. & *Scialscèleth hakabbalà* p. 59. addunt prędictum Regem Alphonsum scripsisse.

ספר דברי הימים מאדם הראשון עד זמנו.

Sèpher diure haijamim meAdam harrisciòn ad zemanò, Librum Chronicorum, ab Adamo usque ad sua tempora. De quo nihil aliud subiungam, quia Hebraica lingua scriptum, aut ab aliquo Rabbino eius iussu, compositum fuisse, prorsùs ignoro.

רס"א מאשטרו אלפונסו ניופיטי

המעתיק של המספרים והסיפורים בלשון הרבה קורין אותו המומר הנז

ספר על דת המשיחיים והשיב לשאלות של ר' יוסף קמחי אשר עושה נגדנו בספרו שנקרא מלחמות השם: וזה המחבר נזכר בספר אבן בוחן על שם שם שחברו כ' [illegible]

261 ALPHONSVS NEOPHYTVS, quem Auctor libri אבן בוחן *E'uen bòchan* ob ignominiam vocat מומר *Mumàr Apostatam*, eo quia, deserto Iudaismo, fidem Christi susceperat. Hic in fauorem nostræ fidei scripsit eru-

multitudo, ego etiam valeo numerare. R. Gamaliel, mala Cotonea (ad se adduci iubet) ponit in cribrum & regyrat, aitque Cæsari: Numera poma si potes. At Cæsar: Quiesce, inquit, vt numerare valeam. Cui R. Gamaliel: Cælum etiam in gyrum ita voluitur. Quasi diceret: Si pauca poma quando circumaguntur numerare non potes, quomodo numerosissimos cæli pyropos perenniter mobiles, poteris numerare? *Alij dicunt; quòd Cæsar dixerit: Scio ego numerum Stellarum. At R. Gamaliel dixit: Dic mihi* (Cæsar) *Quot sunt molares, & dentes tui? Iniecit* (Cæsar) *manum suam ori, & numerauit. Statim R. Gamaliel subdit: Quæ in ore tuo sunt, nescis, & quæ in firmamento Cæli sunt, cognoscis* (numeras?) Ita lepidè Cæsaris curiositatem redarguit Rabbinus, vnde *Bion* aiebat: *Ridiculos esse Astronomos, vt cùm non videant Pisces iuxta se nantes in littore; illos, qui in cælo sunt, videre se dicant.* Thaletem quoque dum cælum contemplatur, in foueam illapsum, ancilla eius; *Iure id eum pati* (dixit) *qui cùm iuxta pedes posita ignoraret, cælestia intuetur.* Non ob id intendimus nobilissimæ scientiæ honori detrahere Astronomiæ, cuius Professores maximè necessarij sunt in Rep. Christiana, cùm ex motu Syderum, dierum, mensium, annorum periodos, stata tempora Ecclesiastica, nouilunia, vtriusque luminaris cyclos, Solis & Lunæ deliquia, aliaque scitu dignissima, & toti Ecclesiæ vtilissima, ipsi designent; quæ omnia sine Astrono-

Vaticana Arabicè, sed characteribus Rabbinicis, pro RR. Iosepho Aben Scem Tòu, & Isaaco Aben Nun. Papyr. in 4.

רסה׳ **אלפרגני ערבי** חבר בלשונו ספר יסודות התכונה ונעתק מלשון ערבי אל לשון עברי ע״ר יעקב בר שמשון אנטולי ונחלק בל״ב חלקים או מאמרי׳ ונמצא בבי׳ בואטיקאנו : חבר גם כן לוחות על התכונה ועתקם ר׳ משה ן׳ תבון מערבי אל לשון עברי ונדפסו בויניציאה : עוד חבר ספר על שינוי הימים בעתם אצל כל אומות העולם: ועל סבות לקות המאורות: ועל מביט ככבי לכת ומשפטיהם . ונמצא כ״י בואטיקאנו :

265 ALPHRAGANVS ARABS *De Elementis Astronomicis, & Cælorum motu*, ex lingua Arabica in Hebraicam vertitur à R. Iosepho Bar Samsonis אנטולי *Antolì*, Mense זיו *Ziu*, *Maio*, an. mundi 5040. Christi 1280. Diuiditur in 32. partes, siuè Tractatus. Reperitur msc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 4. Scripsit –

לוחות על התכונה *Luchòth al hattecunnà*, *Tabulas Astronomicas*, quas de Arabico Hebræas fecit R. Moses Aben Tibbòn. Excusæ Venetijs in 4. apud Abraham Vesinum, vt asserit Plantauit. num. 273. suæ Bibliothecæ Rabbinicæ.

Eisdem Tractatus *De mutatione & Variatione diei artificialis secundùm temporis mutationem apud omnes Nationes. De causis Eclipsis Lunæ, & Solis deliquij. De Aspectibus Stellarum, ac illarum iudicijs*. Omnia extāt mmssc. in Bibl. Vat. Papyr. in 4.

רבי

eruditum librum, in quo respondetur omnibus argumentis, quæ contra Religionem Christianam à R. Iosepho Kimchio in suo lib. מלחמות חשם *Milchamòth hascèm*, *Bellorum Domini* proponitur. Huius Auctoris & libri meminit R. Scem Tou שיפרוט *Sciprùtt* in suo libro mox cit. אבן בוחן Tract. 15. Extat msc. in Biblioth. Vatic. & in Collegio Neophytorum Romæ in 4. Papyrac.

רסב **רב אלפס :** עיין רבי יצחק ברבי יעקב אלפסי :

262 RAV ALPHES. Vide *R. Isaac Berabbì Iacob Alphesi*.

רסג׳ **רב אלפס** נכדו של רב אלפס הנז׳ חבר ספר הנקרא שערי רב אלפס: עיין ר׳ יצחק בן ראובן :

263 RAV ALPHES Nepos Rau Alphes mox notati, secundùm quod refert Buxtorf. & Plantauit. in Bibl. Rabbin. scripsit –

ספר שערי *Sèpher Sciaarrè*, *Librum portarum*, quas ipsi vocant שערי רב אלפס *Sciarre Ràu Alphès*, sed de illarum argumento nihil proferunt. Claruit secundùm eundem Buxtorf. anno mundi 4960. Christi 1200.

רסד **אלפרבי ערבי** חבר בלשונו ספר המאופטיקה הנקרא בלשו פרושפיטיווה , ונמצא בואטיקאנו כי בלשון ערבי ועם אותיות העבריות ונכתב בעד ר׳ יוסף ן׳ שם טוב ובעד ר׳ יצחק ן׳ נון :

264 ALPHARABII ARABIS *Optica*, seù *Prospectiua*. Extat msc. in Bibl.

de *Medica materia* ſcripſit. Sed anno ſubſequente in Cathedram Petri collocato Paulo IV. fidei Catholicæ zelantiſſimo, & in Chriſti rebelles acerrimo vindice, Romam reliquit: inde diuerſas Italiæ Vrbes peragrans, contractaque cum viris doctis amicitia, præſertim cum Antonio Muſa Braſauolo, & Ioanne Baptiſta Canano Ferrarienſibus, Ferrariæ aliquamdiù ſubſtitit, dein Venetijs, poſtea Anconæ, vbi in apertam Apoſtaſiam lapſus, Piſaurum apud Guidonem Vrbini Ducem aufugit; ſed cùm in ea Vrbe liberè Iudaiſmum profiteri ſibi non licere animaduertiſſet, Theſſalonicam, Ottomannici Imperij, Macedoniç Vrbem ampliſſimam, adijt: in ea publicè, & palam Iudaiſmum profeſſus eſt, & in ea tandem animam ad Orcum tranſmiſit. Viuit tamen eius fama in ſuis ſcriptis Medicis, quæ ſermone latino euulgarat; quorum Catalogus eſt vt ſequitur:

I. Sub natalitio nomine *Ioannis Roderici Caſtelli-Albi* edidit in duos libros primos *Dioſcoridis Anazarbæi Exegemata*. Excuſa Antuerpiæ anno 1536. in 4. apud Viduam Martini Cæſaris. Deinde ſub nomine *Amati Luſitani*:

II. *Curationum Medicinalium Centuria prima*, cui præmittitur *Commentatio de introitu ad ægrotantem, & Criſeon*. Excuſa Florentiæ apud Torrentinum 1551. in 8.

III. *Centuria Secunda*, qua *Methodum, & Canonem propinandi decoctum radicis Cynarum*, locupletiùs de-

ר׳אלקנה בן בצלאל אורי ליפמן רס״ו
חבר פירוש על פרקי אבות וקראו קרית חנה, ונדפס בפראג שנת שע״ב לפ״ק ׃

266 R. ELKANA' BEN BETZALE'L אורי ליפמן ſcripſit *Commentarium in* פרקי אבות *Pirkè Auòth, Capitula Patrum*, cui nomen præfixit קרית חנה *Kiriàth Chanà, Ciuitas Chanà*, Tit. ex Iſai. 29. 1. Excuſum Pragæ anno mundi ע״ב 372. minor. ſupputat. Chriſti 1612. In 4. De פרקי אבות vide ſuprà in voce אבות *Auòth*, pag. 8. num. 22.

אלשקאר עיין ר׳ משה אלשקאר ׃ רס״ז

267 ALA'SKAR. Vide *R. Moſes Alàskar*.

אמאטו לוסיטאנו או מפורטוגאל רס״ח
נקרא בין המשיחיים יואנו רודריגויו מקסטיל בלאנקו הויל דת כו ונעשה יהודי בשלוניקי וסוף היה רופא גדול וחיבר כמה חבורים בלשון לעין על הרפואה כמו שנראה לעיל בלשון הנ״ל ׃

268 AMATVS LVSITANVS ex Chriſtiano Iudæus, ante Apoſtaſiam vocabatur *Ioannes Rodericus*, vel *Rodriguez Caſtelli albi*. Medicus & Chirurgus ſui temporis illuſtris, Salmanticæ ſtuduit, & decimo octauo ætatis anno Chirurgiæ profeſſionem exercere cæpit, quam per aliquot annos in patria, & alibi exercuit, ſed Iudaica ſuperſtitione tinctus, cùm in patria tutus non eſſet, in Italiam venit, Romæ ferè ignotus, aliquandiu delituit, anno Domini 1554. vbi *Enarrationes in libros Dioſcoridis*

Viduam Balthasaris Arnoleti 1558. in 8. Apud Matthæum Bonhomme 1558. in 8. Cui editioni accessere insuper *Roberti Constantini Annotationes*, *& Simplicium Picturæ*, ex Fuchsio, & Dalechampio mutuatæ. Has Romæ composuit, & Illustrissimis Viris Rectoribus, & Amplissimo Senatui Rhacusino dicauit. Cùm apud Ducem Ferrariæ esset, rogatus ab Oratore huius Reipublicæ optabat Rhacusim adire, vt Medicinam, & Chirurgiam facere, & liberiùs inibi viuere posset, sed retardatur Anconæ, & Pisauri, quousque fugeret Thessalonicam.

VII. In Hispanicam linguam vertit Historiam *Eutropij*, eamque Iacobo Nassinio Hebræo nuncupauit, teste D. Nicolao Antonio in sua numquam satis laudata Bibliotheca Hispana, Vocabulo AMATVS.

רסט׳ **אם הילד** שם ספר ולא נזכר שם המחבר והוא על המלות והדקדוק :

269 EM HAIIE'LED, *Mater pueri*. Tit. libri parui grammaticalis relati ab Hottingero, Class. XI. Bibliothecæ Oriental.

ער׳ **אמונה או ספר האמונה** והוא ספר על דת המשיחיים ונמצא כ״י בוואטיקאנו : ולא נגלה שם המחבר :

270 EMVNA', *Fides*, seù ספר האמונה *Sèpher haëmunà*, *Liber Fidei*. Tractat de rebus ad Fidei nostræ Christianæ confirmationem, compilatis, cùm ex Sacris literis, tùm

describit. Prodijt Venetijs an. 1552. apud Valgrisium in 16.

IV. *Centuria Septima Curationum Medicinalium* Thessalonicæ habitarũ, absoluta fuit an. mun. 5319. Christi 1559. dicata *Guedelia Yabia*, qui mirificè ab eo in Epistola dedicatoria laudatur. Dat. an. mun. 5321. Christi 1561. Excusa Lugduni apud Gulielmum Rouillium 1570. in 12. Omnes illius *Centuriæ* simul prodierunt, præmissa *Commentatione de Introitu Medici ad ægrotantem*. *De Crisi*, *& diebus Decretorijs*. Venetijs apud Constantinum, 1557. in 8. Lugduni apud Rouillium 1560. in 16. Parisijs 1617. tribus Voluminibus. Burdigalæ apud Gilbertum Vernoy 1620. in 4. & Barcinonæ 1628. in fol.

V. Ancona fugiens amisit *Commentaria in quartum Fen Primi Libri Auicennæ* cum textu ipsius Auicennæ ex translatione Iacobi Mantini, quem ipse recognouerat, emendauerat, & elegantiùs Latinè reddiderat, teste eodem *Amato* in *Centuriæ Octauæ Dedicatoria*, & *Curat.* XII. XXIX. & LXX.

VI. In eiusdem *Dioscoridis Anazarbæi de Medica materia libros quinque enarrationes eruditissimas* scripsit, quibus passim Simplicia, Græcè, Latinè, Italicè, Hispanicè, Germanicè, & Gallicè proponuntur, cum triplici Indice. Excusæ Venet. apud Valgrisium 1553. in 8. Apud Iordanum Zilettum 1557. in 4. Argentorati apud Wendelinum Rihelium 1554. in 4. Lugduni, apud

tur nouem Capitulis.

I. Tractat *De Trinitate.*

II. *De Lege & fœdere Christianæ Legis.*

III. *Proponantur quædam dubia contra fidem, & diluuntur.*

IV. *De tempore, quo Christus erat Venturus.*

V. *De passione, morte, & resurrectione Christi.*

VI. *Quædam Rabbinorum loca adducuntur, quibus Christum iam venisse comprobatur.*

VII. *Quindecim obiectionibus, quibus Hebræi nituntur probasse Christum iam non venisse, respondetur, & resoluuntur.*

VIII. *De resurrectione mortuorũ.*

IX. *De causis, cur Iudæi Christianam fidem non suscipiant* disertè agitur. Translatus fuit in linguam latinam opera Pauli Fagij, & impressus Isnæ anno mundi 302. minoris supputationis, Christi 1542. in 4. Hunc ego habeo in exiguo Musæo librorum Hebræorum Monasterij Sanctæ Pudentianæ ad radicem montis Viminalis apud S. Mariam Maiorem meæ Congregationis S. Bernardi Reform. Ord. Cisterciensis msc. Rabbinico charactere eleganti, & in charta admodum tersa. In 4.

רעב׳ **ר׳ אמנון דמגנצה** הוא היה בדור הרמב״ן
והוא היה עשיר ויחס גדול ואמרו עליו שהתחילו השרים
וההגמונים והשרים לבקש ממנו המרת דתו וימאן לשמוע אליהם
מדבר ויציקהו וקצץ ידיו ורגליו כי הוא אמר ונתנה תוקף
קדושת היום וכו׳ : וזה המעשה נמצא במחזור אשכנזי
ואומרים שחבר גם כן פזמון אחר שמתחיל תא שמע
וכו׳ : ועוד נמצא בספרים מחזור שבולוניא בני עשרה קהלות

רבנו

tùm ex Rabbinorum priscorum sententijs, quibus apertè ostenditur, IESVM CHRISTVM esse verum Deum, de Virgine natum; & iterum venturum in fine temporum iudicare viuos & mortuos. Extat msc. in Bibliotheca Vaticana in 4. Papyr.

רעא׳ **אמנה · ספר אמנה** אשר חבר
איש ישראלי חכם ונבון לפני כמה שנים להודות ולהוכיח בו
בראיות וברורות שאמונת המשיחיים היא להם בהסכמה בלב
ובן ורוח הקודש ובדברים אחרים שאינם מובנים ובלי ספק
היא מוסבת על יסוד התורה והנביאים והכתובים לפיכך קרא
שמו ספר אמנה להסיר בו עיני העורים ולהוליך בדרך ישרה
הטועים : ונחלק לט״ פרקים :

א׳ : מדבר על דין שלוש שהוא אב בן ורוח הקודש :

ב׳ : דין לדתו ובריתו :

ג׳ : דין שאלות ותשובות :

ד׳ : דין חשבון קץ ביאת המשיח :

ה׳ : דין ענויו ומיתתו ועלייתו לשמים :

ו׳ : דין למשיח היהודים :

ז׳ : דין ט״ו תשובות :

ח׳ : דין תחיית המתים :

ט׳ : עם תשובת היהודים שלא יאמינו במשיח הבאה :

והעתק מלשון עברי אל לשון לטין או רומי על ידי פאולו
פאגיו ונדפס בעיר איזנא שנת ש״ב לפ״ק : הפוך שנת אלף
וחמש מאות וארבעים ושנים לביאת המשיח גואלנו ישוע
יתברך שמו לעולמי עולמים אמן :

271 AMANA', *Firmitas*, siuè ספר אמנה *Sèpher Amanà*, *Liber firmitatis*, seù *fidei*, compositus ab Anonymo Israëlita, quo clarè demonstratur fidei Christianæ veritas, super fundamentum Legis, Prophetarum, & Hagiographorum esse fundata & ædificata; ac cæcos Iudæos, ad agnitionem veræ fidei illuminare, deuiosque ad rectum tramitem reuocare conatur. Concludi-

ויסד חלק ממנו בסדר תפלות של ראש השנה . עיין שלשלת הקבלה ף׳ יחייא דף נ״ו עמוד ב׳ בסוף וכרך נ״ו ע׳ א׳ :

272 R. AMNON MOGVNTINVS secundùm quod scribit R. Ghedaliâ Aben Iachija in *Scialscèleth hakabb.* pag. 57. fuit synchronus R. Mosis Bar Nachmàn, viuebat circa annum mundi 5002. Christi 1242. diues, & corporis forma elegans. De quo, ipse Ghedalias, ex Ritualibus Germanorum, refert, propter Iudaicam sectam à Principe, & Magnatibus Vrbis Moguntiæ, occisum, & eius corpus in frusta dissectum fuisse, & miraculosè sanatum. Hic in Synagoga, ex tempore (dicunt) composuisse illam precem, quæ incipit ונתנה תוקף קרושת היום · *Date robur hodiernæ sanctitati* &c. Vidi hanc precationem, quam recitare solent in principio anni, & in die expiationum, in maiori מחזור *Machazòr* Synagogæ Romanæ Bononiæ excuso anno mundi ש״ה 301. min. supput. Christi 1541. in folio, Parte II. בסדר תפלות של ראש השנה *In ordine precum anni noui*. Hæc mendacissima Historia, seù veriùs fabula, legitur in Commento ipsius Machazoris, loc. cit. quam hic referre de verbo ad verbum libet, vt omnes Christi fideles videant, quid de Episcopis, & Principibus Christianis sentiant hi recutiti; quid de seipsis prædicent, quiduè de suis Pseudomartyribus gloriosè iactitent. Ait itaq; Scholiastes-

ונמצא ככתיב ירי של הר״ר אפרים מווי״נא ז״ל בר׳ יעקב זצ״ל שר׳ אמנון ממגאנצא שהיה גרול הרור ועשיר ומיוחס ויפה מראה תאר ויפה מראה

והחלו התגמון סמגאנץ והשרים ליבקש ממנו שיתהפך לטעות וימאן לשמוע להם ויהי כרברם אליו יום יום ולא שמע אליהם ויפצר בו ההגמון ויהי בחזק׳ עליו ויא׳ להם אני רוצה להוועץ ולחשוב על הרבר עוד שלשה ימים וכרי לרחותם אמר כן : ויהי אך יצא יצא מאת פני ההגמון שם הרבר אל לבו אשר ככה יצא מפיו לשון ספק שהיה צריך שום מחשבה ועצה לכפור באלהים חיים · ויבא אל ביתו ולא רצא לאכול ויחלה ויבאו כל קרוביו ואוהביו לבקרו ולנחמו וימאן להתנחם ויאמר כי ארר אל ניכי אבל שאולה · ויתעצב אל לבו · ויהי כיום השלישי בהיותו דואג בוכה ורואב · וישלח ההגמון אחריו ויאמר לא אלך · ויוסף עוד השר שלוח שרים רבים ונכברים מאלה ויםאן ללכת · ויאמר ההגמון מהרו אמנון להביאו בעל כרחו · וימהרו ויביאו אותו ויאמרו לו מה זאת אמנון למה לא באת אלי למוער אשר קבעת להוועץ ולהשיב לי רבר ולעשות בקשתי · ויען ויאמר רבי אמנון אני את משפטי אקרא כי לשוני אשר רברה שקר ותכזב לך רינה לחתכה · כי חפץ ר׳ אמנון לקרש את השם ית׳ על אשר רברה ככה ויען ההגמון ויאמר לו הלשון לא אחתוך כי רברה היטב אך אמנם הרגלים אשר לא באו למוער אשר רבר אקצץ : ויתר הגוף איישר · ויצו הצר הצורר ויקצצו את פרקי אצבעות ידיו ורגליו ועל כל פרק ופרק היו שואלים לו התחפוץ עור אמנון להאמין לאמונתינו : ויאמר לא: ויהי ככלותם לקצץ בהנות ידיו ורגליו : צוה הרשע להשכיב את רבי אמנון במגן אחר וכל פרקי אצבעותיו בצרו · וישלחהו לביתו · הכי נקרא שמו אמנון כי האמין באל חי וסבל על אמונתו באלהים חיים ומלך עולם יסורים קשים מאהבה רק על הרבר שיצא מפיו · אחר הרברים קרב המוער והגיע ראש השנה · בקש מקרוביו לשאת אותו לבית הכנסת עם כל פרקי אצבעותיו המלוחים ולהשכיבו אצל שליח ציבור ויעשו לו כן · ויהי כאשר הגיע שליח ציבור לומר הקרושה · אמר לו אמנון המתן לי מעט ואקרש את השם הגרול ויען בקול רם ובכן לך קרושה תעלה כמו שקרשתי את שמך על מלכותך ויחורך ואחר כן

 אמר

אמר ונתנה תקף קדושת היום · ואמר אמת כי
אתה דיין ומוכיח כדי להצדיק עליו את הדין
שיעלו לפניו אותן פרקי ידיו ורגליו · וכן כל הענין
והזכיר וחותם יד כל אדם בו : ותפקוד נפש כל
חי שכך נגזר עליו כראש השנה וכשנגמר הסלוק
נסתלק ונתעלם מעין ואיננו כי לקח אותו אלהים :
ועליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראך :
אחר הדברים והאמת כי נתבקש והועלה ר׳ אמנון
בישיבה של מעלה : ביום השלישי לטהרתו בא
במראות הלילה לרבנא קלונימוס בן רבינו משולם
ולמדו לו הפיוט הזה ונתנה תוקף קדושת היום ויצו
עליו לשלוח אותו בכל תפוצות ישראל להיות לו
עד וזכרון ויעש הגאון כן : וזה הועתק במחזור ישן
אות באות מהעתק שהעתיק אדם אחר מכתיבת
ידו של רבי יצחק מווינה ז״ל בעל האור זרוע שמצא
מכתב ידו של רבינו אפרים ז״ל :

Id est : *Reperitur scriptum manu R. Ephraim Viennensis b. m. fil. R. Iacobi b. m. quòd R. Amnon de Moguntia, qui fuerat magnus aui illius diues, de prosapia* (antiqua) *pulcher forma, aspectu nobilis. Episcopus Moguntinus, & Principes cœperunt ab eo quærere vt fieret Christianus. Renuit ipse, & eùm sæpiùs idem tentassent, nihil proficere potuerunt. Institit Episcopus, & vim ei inferre satagebat. Petijt* (Amnon) *trium dierum spatium, vt quid opus facto esset, secum ipse consuleret (hoc autem dixit vt à se illos abigere posset.) Cùm autem egressus esset, posuit huiusmodi rem super cor suum, quomodo res dubia ab eius ore egressa fuerit, quæ nulla cogitatione, aut auxilio indigebat; de abnegando Deo, dum agitur, impia est omnis consultatio. Domum abijt, & nolens cibum sumere, infirmatur, veniunt propinqui, & amici, solantur vt possunt, omnem consolationem renuit*

admittere. Dicebat enim, Descendam eloquio meo lugens in infernum : & doluit apud animam suam. Et factum est in die tertio, cùm anxius fuisset, & flens cruciaretur, misit Episcopus post eum (nuncium) *Cui dixit, Non veniam. Addidit etiam Princeps mittere Proceres multos, & his etiam alios honorabiliores : & renuit ire. Dixit Episcopus : Festinate citò, adducite Amnonē eo inuito. Festinauerunt, & adduxerunt eum. Et dixerunt ei : Quid est hoc Amnon, cur non venisti ad me tempore indicto, & tibi ad consulendum assignato, vt mihi responderes, & faceres quod quæsiuerā? Respondit Amnon : Ego iudicium meum proferam; nam lingua mea, quæ locuta est mendacium, & mentita est tibi, iure merito debet præcidi. Voluerat enim hac via R. Amnon sanctificare nomen Dei benedicti, pro eo quòd ita locutus fuerat. Episcopus verò dixit : Non lingua abscindi debet, quoniam benè locuta est, verumtamen pedes, qui non venerunt tempore sicut locutus fueram, præcidam, & reliquum corpus complanabo. Et percusserunt carnifices, & amputauerunt articulos digitorum manuum & pedum eius, & ad omnem articulum dicebant : Vis Amnon credere fidei nostræ? At ipse aiebat : Non. Et cùm compleuissent amputare pollices manuum & pedum eius, præcepit impius ille, vt collocaretur R. Amnon in cista; articulis manuum pedumque sepositis iuxta illum, & in domum suam reduxerunt. Hinc vocatus fuit Amnon, quoniam credidit in Deum viuum, & diligenter intellexit fidem*

miam cælestem. Tertia die purificationis eius apparuit in visione noctis R. Kolonimo fil. R. Mesciullàm, & eum docuit hanc deprecationem - נתנה תוקף קרושת היום *DATE ROBVR SANCTITATI HODIERNAE, eique præcepit, vt in testimonium & memoriale, illam ad omnem dispersionem Israëlis misseret. Et ita fecit Gaòn* (Kolonimus.)

Translata sunt hæc de verbo ad verbum ex vetusto Machazòr, ex translatione cuiusdam Viri, & scripta manu R. Isaac de Vienna b. m. Auctoris האור זרוע *Haor zarùa, ex exemplari manu scripto à R. Ephraim bonæ memoriæ.*

Falsa est hæc Rabbinica historia, & ideò à Rabbinis excogitata, vt eodem tempore, & odium in Christianos concitent, & miracula apud suos venditent, atque martyria. Affectant enim Iudæi vtraque, & Simiæ Christianorum in omnibus esse cupiunt. Quapropter eos, qui ex decreto Principum, ob crimina supplicio afficiuntur, omnes ferè in albo martyrũ referre non verentur. Nunquam à Christianis in odium Iudaicæ sectæ ad necem tracti sunt Iudæi: imò multis annorum centurijs, pacificè vixerunt per vniuersum Orbem Christianum, sed postquam eorum malitia, contra Politiam, & res sacras insolescens altas radices figere cœpit; tunc ad illam extirpandam Principes, & Respublicæ toto animo incubuere. Sic expulsi & profligati à multis Regnis & Prouincijs, vt hodie cernitur. Non est hic locus aptus

fidem Dei viuentis; & Rex vniuersi castigationibus præ amore durioribus, (castigauit) *pro eo quòd* (egressum fuerat) *verbum illud ex ore eius. Post hæc appropinquauit festum Anni noui, quæsiuit à propinquis, vt illum deferrent in Synagogam cum articulis digitorum eius salitis, & iuxta Aedituum, seù Curatorem Synagogæ deponerent; & ita fecerunt. Factum est autem, cùm incæpisset Curator Synagogæ recitare* הקרושה *HAKKEDVSCIA* (est nomen precis) *dixit Amnon: Date mihi paululum* (temporis) *& sanctificabo nomen magnum; & voce alta dixit: Sit tibi sanctitas, ascendet, sicut sanctificaui nomen tuum super Regnum tuum, & Vnitatem tuam. Et postca dixit:* ונתנה תוקף קרושת היום *ET DATE ROBVR HODIERNAE SANCTITATI.* (Et inter ea) *dixit:* אמת *EMETH VERITATEM. QVONIAM TV ES IVDEX PROBANS &c. cùm iustificatum fuisset super eum iudicium adduxerunt coram eo articulos manuum & pedum eius. Et omne quod in ea* (precatione) *continetur* (ad id refertur, & quod sequitur in textu.) ותפקיר נפש כל חי *ET VISITABIS ANIMAM OMNIS VIVENTIS, quia ita decisum fuit super eũ in principio anni. Et cùm absoluisset omnem deprecationem, sublatus est, & euanuit ab oculis* (adstantium) *& non apparuit ampliùs, quia tulit eum Deus. De eo enim dictum est: Quàm multum bonum tuum, quod abscondisti timentibus te,* Psal. 3. 20. *Postea verò requisitus fuit, sed ascenderat R. Amnon in Acade-*

ait R. Dauid Ganz) ſceleribus ſuis ita exigentibus, meritam pœnam luiſſe dicimus.

Huic R. Amnoni R. Ghedaliâ in *Scialſceleth hakkab.* pag. 57 attribuit aliam deprecationem, quam Iudæi Germanorum olim recitare conſueuerunt, & incipit תא שמע מריה דעלמא צלותא וכו׳ *Thà ſciemaà Marrè dealmà tzelothà, Vecullè. Veni, audi Domine Vniuerſi orationem &c.* Reperitur mſc. in מחזור *Machazòr* Germanico apud Vaticanum in Codice membran. ſub num. 315. in folio; pag. 261. hodie tamen ampliùs non eſt in vſu.

Eſt & alia ſupplicatio, quæ in antiquis *Machazorim Breuiarijs* inuenitur, & incipit חלו נא פני אל וכו׳ *Chalù nà penè El Vecullè. Deprecamini quæſo faciem Dei &c.* ſed, an illius Auctor ſit hic Amnon, aut alius, planè ignoro.

רעג׳ **אמרות טהורות** הם ספר והם דרשות על התורה והם המחבר אני לא ידעם׃

273 AMARO'TH TEHORO'TH, *Eloquia munda*, Tit. Libri ex Pſal. 12. 7. Ex Plantauitio habemus hunc libri Titulum, quem continere (ait) nonnullas conciones ſupra Legem ſecundùm ſeriem Paraſciòth, quamuis vltrò fatetur, illum ſe non vidiſſe. Standum igitur eſt illius dicto.

רעד׳ **אמרי נעים** הם ספר והוא פירוש על התורה ולא נזכר שם המחבר׃

274 IMRE' NHAI'M, *Eloquia iucun-*

tus, vt Iudæorum facinora ſingulatim enarrem, ſuo loco, Deo fauente, referam, & oſtendam, quàm iuſtè exilio, ferro, igne, & patibulo aliquando coërciti fuerint. Salutem, fateor, ipſorum quæſierunt ſemper Chriſtiani, ſed prædicationibus, diſputationibus, ſuaſionibus, omni vi, & metu excluſis. Falſum itaque, & adinuentum Iudaicum eſt, quod referunt de R. Amnone. Falſitatiſque clarum indicium eſt, huius fabulæ Auctorem in lucem non prodire, *Omnis enim qui malè agit odit lucem*, inquit Chriſtus Dominus, *vt non arguantur opera eius*. Primùm in Machazor antiquo dicitur adinuenta ibi, nulli dubium eſt, à quodam mendaciorum architecto inſertam fuiſſe: poſtea, tranſcripta aſſeritur ab alio Auctore etiam innominato; deinde, iterum exſcripta à R. Ephraim; ſubinde, à R. Iſaac de Vienna, ex exemplari R. Ephraim, & vltimò relata in Commentario ſuper Machazor Italico, quod ex editione *Bononienſi* appellant, loco ſuprà allato; & tandem à *Machazorim* precũ libris minoribus ad vſum Synagogæ Romanę edit. Venetę, eiuſmodi fabula ſublata fuit, fortaſſis, quòd illius falſitas à poſterioribus Hebręis agnita, illam vlterius cudi, & propagatione indignam exiſtimarunt, remanente tantùm prece, tam in ראש השנה pag. 48. b. quàm למוסף צום כפור p. 194. Vnde concluditur, hanc fabuloſam de R. Amnone narrationem, nullum veritatis ſpecimen in ſe continere; atque ideò ſi Iudicis ſententia interfectus fuit (vt

cunda. Idem Plantavitius num. 64. ſuæ Bibliothecæ Rabbinicæ aſſerit eſſe Commentarium Concionatorium compoſitum in vſum Concionatorum.

רעה׳ **אנדריאהס דימונטי ׃** עיין ר׳ יוסף צרפתי האלפסי ׃

275 ANDREAS A' MONTE. Vide *R. Ioſeph Tzarphatì Haalphesì*.

רעו׳ **רבי אנטולי** חבר פירוש על עשר המאמרות לארסטו וקרא אותו
רוח חן ׃
ועשה פירוש על ספר
מורה הנבוכים להרמב״ם ׃
וכתב אגרת אל הרמב״ם עם שאלות על פסוקים והרמב״ם השיב אליו ׃ ואלה הפירושים נמצאו כ״י בוואטיקאנו ׃

276 R. ANTOLI', Scripſit librum quem vocauit - רוח חן *Rùach chèn*, *Spiritum gratia*, & eſt *Expoſitio in decem Prædicamenta Ariſtotelis*. Scripſit etiam ſuper מורה הנבוכים *Morè hanneuuchim*, *Directorem perplexorum* R. Moſis Bar Maijmonis. Extat mſc. in Biblioth. Vatic. Papyr. in 4. Miſit inſuper - אגרת אל הרמב״ם *Ighèreth el Harrambàm*, *Epiſtolam ad Moſen Aegyptium*, cum reſponſione ipſius Ægyptij, de quibuſdam quæſtionibus ad Legem ſpectantibus. Extat mſc. in Biblioth. Vaticana Papyr. in 4.

רעז׳ **אנטוניוס מלגאריטה** יהודי לפנים ואחר כך נעשה נוצרי חבר ספר נגד סדוריהם על חקים ותפלותיהם ׃

277 ANTONIVS MARGARITA ſeù MALGARITA, ex Iudæo Chriſtianus factus Waſſerburgi, ſeriem Ceremoniarum, Orationum, blaſphemiarum, facinorumque Iudæorum contexuit an. Dom. 1530.

רעח׳ **אנטיגנוס איש סוכו** היה בשנת ג׳ אלפים קמ״ה לבריאת עולם כפי דעת בעל שלשלת הקבלה רק כ״כ אף כי בדף ס״ה אומר כי היה בשנת ג׳ אלפים ערו והוא הטעה כי בעל יוחסין בדף ס״ו עמוד ב׳ אמר כי אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק שנת קמ״ה וכי צדוק וביתוס תלמידיו היו ראש המינים שטעו בדברי רבם כשאמר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס ׃ אלא הוו כעבדים המשמשי׳ את הרב שלא על מנת לקבל פרס ׃ ויהי מורא שמים עליכם ׃ וכששמעו צדוק וביתוס תלמידיו את הדבר הזה שאלוהו על דבר זה והשיב להם תשובה שעל פרס עולם זה אינו במוח אלא על העולם הבא ועם בפרו בדבריו ואמרו עיונו לא שמענו על העה״ב וחלקו עליו והלכו להקדים הר גרזים והיו שם לראשים ועשו בית זה בית הכותים והצדוקי׳ כמו שאמרים שם ׃ ובית הוא נבנה בזמן אלכסנדר מוקדון ׃ כי כשבא המלך אלכסנדר אל ארץ ישראל ובא בארץ כותים הרבה היו בימי סנבלט ורלשיהם הכהנים הכותיי ויקנא ישראל ובני יהושע בן יוצדק הכהן הגדול כמשתנו בשם ׃ והכריעם עזרא הכהן ונחמיה התרשתא אבית יהוה ׃ ובבא אלכסנדר המלך הר של אשתו סנבלט החורוני וכל אשר הושיבו בהם כבריות ולא אבו לשלם בית המקדש אשר בהר גרזים ׃ וכוס המלך לעשות כן ובנו את הבית ׃ או יחלק עם ישראל לשני ׃ מני שעם היה אחרי שמעון הצדיק ואנטיגנוס תלמידו ושיעתו וכפי עם הקבלה מעזרא ׃ ושבי אחרי סנבלט ושריו. והקריבו עולות וזבחים חוץ לבית ה׳ וחקקו חוקים ומשפטים כאשר בדו מלבם ׃ ובבית זה כיהן מנשה בן יהושע בן יוצדק ׃ וצדוק עם ביתוס סבירו היה לראש ׃ וזאת היתה תחלת הצדוקים ׃ ובזמן יוחנן בן שמעון בן החשמונאי הנקרא הרקנוס כהרבה כמו הנראה לעמם בקיומו ׃ וזאת הכת של צדוקים והבייתוסים היו ראשי המינים והאפיקורסים ׃

rum? Ad quid retributio bonorum operum? Vnde Apoſtolus 1. Corinth. 15. 19. *Si in hac vita* (inquit) *tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.* Speramus itaque poſt mortem, & animam condignam retributionem ſecundùm opera, quæ in hoc mundo geſſerat, ſiuè bona, ſiuè mala, recepturam; & corpus per carnis reſurrectionem in fine mundi debita pro laboribus præmia in Paradiſo, vel pœnas pro ſceleribus meritas in Inferno ſubiturum. Eandem hæreſim ſequebatur eius collega Baithos, ſed à Sadocho eius principali Auctore dicti ſunt Sadducęi, potiùs quàm Baithuſæi, quamuis inter opera Talmudica, raró Sadducæi nominentur quin & Baithuſæorum mentio fiat.

Sed quæres: Quænam erant *Sadducæorum & Baithuſæorum Hæreſes?*

Reſp. Sadducæi, & Baithuſæi ſex primarios errores habuerunt.

I. Negabant, animam hominis eſſe ſpiritualem, & immortalem, ſed ſimul cum corpore interire. Quia negabant *Spiritum*, vt Actor. 23. 8. Animæ enim Spiritus ſunt, id eſt ſpirituales & non corporeæ. Sadducęi autem corporeas illas faciebant, ideò mortales.

II. Negabant dari reſurrectionem corporum, Matth. 22. 23. *In illo die acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem.* Hoc peruerſum dogma ſequitur ex primo. Quia ſi totus homo moritur, hoc eſt Anima æquè ac corpus interit, vt in bru-

278 ANTIGONVS VIR SOCCO SOCHÆVS claruit an. mun. 3460. ante Chriſti natiuitatem ann. 300. fuit diſcipulus Simeonis Iuſti. Præter alia, quæ dictando diſcipulos ſuos docuerat, hanc quoque ſententiam eis ſeruandam reliquit; habetur in Cod. אבות *Auòth Patrum* cap. 1. his verbis concepta:

אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם.

Non eritis ſicut ſerui, qui Domino ſeruiunt hac conditione, vt recipiant præmium: ſed eſtote vt ſerui, qui ſeruiunt Domino abſque intentione recipiendi præmium, & ſit timor Dei ſuper vos. Hinc boni Præceptoris, mali diſcipuli צדוק *Tzadòk Sadoch*, & ביתוס *Baithòs* ſiniſtro ſenſu interpretantes, quaſi poſt præſentem vitam nihil præmij à Deo ſit expectandum, Sadducęorum & Baithuſæorum hæreſim introduxerunt. Hi namque, cùm bonorum operum præmium poſt mortem negent, conſequenter etiam reſurrectionem mortuorum negare haud difficilè fuit. Matth. 22. 23. Act. 4. 1. & 23. 8. vbi *Sadducæi* dicunt, *non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum.* Hinc euidenter patet, Sadducæos negare, animam rationalem eſſe ſpiritualem, & immortalem, ſed corpoream & mortalem; quod enim mortale eſt, corporeum eſſe neceſſe eſt. Si igitur anima poſt mortem moritur, ad quid reſurrectio mortuo-

tionem, aut vllam explanationem, sed solùm Legem Mosis. Hinc apparet, Sadducæos reiecisse omnium Prophetarum vaticinia, & solummodo Legem, seù Pentateuchum Mosis acceptasse. Quod ex Euangelio confirmari potest: nam cùm Dominus veritatem resurrectionis comprobare vellet contra Sadducæos apud Matthæum cap. 22. 32. non auctoritatem ex Prophetis protulit, sed ex Pentateucho, sc. ex Exod. 3. 6. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob*. Poterat siquidem alijs manifestioribus exemplis vti, veluti illo Isaiæ 26. 19. *Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent &c.* & alio Danielis 12. 2. *Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt &c.* Sed quia de facili has auctoritates negare poterant, quarum auctores paruifaciebant; ideò his prætermissis, testimonium ex Mosis libris proferre voluit, quamuis prima facie videbatur ambiguum, vt cognito illius mysterio, veritatem etiam cognoscerent resurrectionis. Et ideò statim infert: *Non est Deus mortuorum, sed viuentium*. In qua illatione probatur etiam animas esse immortales, quia animæ Patriarcharum post mortem viuebant. Hinc colligitur, quòd Sadducæi, immortalitatem animarum negarint. Vide D. Hieronymū in cap. 22. Matthæi Tom. VI.

VI. Negabant dari Angelum, & Spiritum. Actor. 23. 8. vt suprà relatum est. Nullam creaturam spiritualem & intellectualem separatam admittebant; idcircò Angelos, & Dæ- brutis accidit, planè sequitur superfluam esse resurrectionem mortuorum; alioquin hoc modo, resurrectione concessa, concedi deberet etiam in iumentis, vt volunt Mahumedani, quod stultissimum est.

III. Negabant bonorum operum retributionem, & pœnas delictorum & scelerum post hanc vitam,

שאין לאדם לא גמול ולא עונש ואין תקוה כלל.

vt loquitur *Harrambàm* ad caput 1. אבות *Auòth Patrum*. Hoc etiam sequitur ex primo; nam si anima post mortem annihilatur, non est vt solliciti essent de præmio, & pœna.

IV. Negabant Diuinam prouidentiam, sed omnia tribuebant libero arbitrio hominum; ita vt omnes electiones humanæ nullo modo subessent Diuinæ prouidentiæ, quam negabant. Sic Iosephus libro 13. histor. cap. 8. editionis Venetæ an. 1481. *Sadducæi fatum* (id est Diuinam prouidentiam) *quidem nihil esse existimant, neque per eum humana concludi, sed omnia nostræ supponunt potestati: bonorumque nosipsos auctores fatentur, & peiora per nostram eligi dementiam*.

V. Reijciebant, & aspernabantur omnes traditiones Seniorum, vt legitur in Iosepho Ben Guriòn lib. 4. cap. 29. pag. 48. col. 4. circa princ.

והנה הצדוקים אומרים לא נאמין, ולא נשמע לכל מסורת ולכל פירוש כי אם לתורת משה לבד:

Et ecce Sadducæi dicunt: Non credimus, & non audiemus vllam tradi-

gandum est, Spiritus Sancti, aliqualem notitiam apud doctiores, & sanctiores Pharisæos extitisse. Quod colligi fortasse poterit ex eodem capite Actor. ver. 9. vbi Pharisæi de Paulo Apostolo (qui se Pharisæum, & filium Pharisæorum exclamando confessus fuerat) ita loquuntur: *Quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?* Distinguitur hic Spiritus ab Angelo. Ergo pro Spiritu intelligi videtur *Spiritus Sanctus*. Spiritus enim Sanctus per ora Prophetarum loquebatur, quod Pharisæi credebant; sed quòd Spiritus Sancti Personam crediderint, distinctam à Patre & Filio, asserere non auserim.

צדוקים Sadducæi itaque, non à צדק *Tzèdek Iustitia* dicti sunt, quamuis se צדיקים *Tzadikim Iustos* affectabant existimari, & vocari: vt specioso vocabulo, id apparerent extrinsecus, quod intrinsecus non erant. Erant enim Hæretici, & peruersi homines, superbi, intrinsecus politici, & ad suas partes Principes Iudæorũ trahere conabantur, vti experimento probatum est, quia Ioannem Hyrcanum, quem Iannai Talmudistæ vocant Iudæorum Principem & Summũ Sacerdotem ex Assamonæorum prosapia, ad suam hæresim & errorem pellexerunt.

Sadoch autem & Baithos cum suis asseclis (relicta Iudęa, vbi semen pestiferæ hæresis disseminauerant) ad montem Garizim, vbi Templum ad normam Hierosolymitani Templi ædificatum erat, secedit. Ibi tamquam Principes & Rectores, Sacra ad-

Dæmones, ac animas hominum separatas negabant. Pro ly πνῶμα *Spiritum*, Glossa interlinearis intelligit *Spiritum sanctum*. Lyranus generaliter includit etiam ipsum Deum, ita vt non solùm Personas Diuinas, sed etiam totam substantiam esse spiritualẽ negauissent, cùm dicerent Deum esse corporeum. *Propter quod* (inquit Lyranus) *de libris Sacræ Scripturæ recipiebant tantum quinque libros Moysi, qui minùs expresè loquuntur de istis, quàm libri Prophetarum.* Est tamen verosimile per *Spiritum* intelligi distinctionem Personarum, quam Sadducæi non agnoscebant, & tertiam Personam expresè negauisse. Hanc distinctionem Personarum in Deo, & præsertim Spiritus Sancti etiam multis Pharisæis ignotam, vel negatam fuisse apparet ex eodem Actorum libro cap. 19. 2. vbi Paulus Apostolus Pharisæus cùm esset, & ex genere Pharisæorum, quosdam Discipulos (quos ex Pharisæorum secta olim fuisse credendum est, quia baptizati erant in baptismate Ioannis, qui Pharisæis potissimùm prædicabat in deserto, *progeniem viperarum* eos nominans, vt Matth. 3. 7.) cùm inuenisset, dixit eis: *Si Spiritum Sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus Sanctus est, audiuimus.* Fuit tamen clarè & expresè mysterium SS. Trinitatis cognitũ, & prædicatum in Nouo Testamento cùm in Veteri tantum fuerit obumbratum, & Sanctis Patribus atque Prophetis solummodo reuelatum. Non tamen ne-

duceorum secta comprehendi debent, quia ab ipsis processerunt, quamuis reformati, quia admittunt præmium, & pœnam, & credunt articulum *Carnis resurrectionem*, de quibus aliquid suprà ad num. 156. diximus, & infrà suo loco ampliùs dicemus, cùm de Samaritanis, & Cuthæis, agemus Verbo כותים *Chomasc*.

Sed quid dicendum de Scribis, & Pharisæis, Herodianis, Hessæis, Nazaręis, & Rechabitis? Nonne Hęreseon insimulari debent etiam isti?

Resp. Absolutè Non. Nam istę sectæ non videntur damnatæ, maximè

Nazaræorum, qui instituuntur & approbantur in Veteri Testamento, Numer. cap. 6. per totum.

Rechabitarum autem dogmata approbantur à Sacra Scriptura, Ierem. 35. & laudantur, quia obedierunt præcepto, & custodierunt omnia mandata Ionadab patris eorum; pro quibus promittitur remuneratio ver. 18. & 19. De his aliqua prælibauimus suprà ad num. 192. in *Eldad Haddani* pag. 122. & 123.

Hæssæorum item non damnantur dogmata, quamuis ritus, & ceremoniæ illorum non omnes approbandæ vndique videntur. De his nihil in Sac. Scriptura traditum est. Sed ex Iosepho Hist. lib. 13. cap. 8. pauca de ipsis habemus, quæ aptiori loco, sicut & de Scribis, & Pharisæis, & Herodianis consultò, & ex animo tractabimus. Et qua ratione, Hæresis

 Pha-

administrarunt, & à nomine Sadochi huiusmodi Templum, Sadducæorum, & Cuthæorum Domus est appellata.

At si quæras, Fuerintne alię hæreses & sectæ inter Hebræos, præter illam Sadduceæorum & Baithusæorum?

Resp. Alias hæreses verè & propriè, præter iam dictam, non extitisse apud Hebræos, dicendum est.

Et si vrgeas dicendo: Nonne Samaritanorum, Cuthæorum, & Karraitarum hæreses inter Hebræos disseminatæ erant? Igitur non vnica tantùm hæresis Sadducæorum, & Baithusæorum inter eos statuenda est.

Resp. Samaritanos, & Cuthæos in vniuersum non fuisse Iudæos, sed Gentiles, ideò Iudæorum Hæretici non sunt habendi, sed Sectarij diuersi, impliciti multis & varijs erroribus; nam ædificato Templo in monte Garizim à Sanaballat Horonite auctoritate Alexandri Magni, tunc cœptum est sacrificari in eo monte, & Templo: & quia huius Templi Sacerdotes plerumq; assumebantur ex cœtu Sacerdotum Iudęorum, & multi ex Iudæis ad hanc sectam transibant; ideò gloriabantur se filios esse Patriarcharum. Hinc Iacobum patrem suum Samaritana in Euangelio vocat, Io. 4. 12. & ver. 20. *Patres nostri in monte hoc adorauerunt &c.* quamuis reuera essent Gentiles, aliquot tamen ritus Hebraicos habebant, & Pentateuchum Mosis retinebant. Karraitæ autem sunt Iudæorum quidam Hæretici, sed sub Sad-

à vero calculo. Nam si ponamus Christum natum anno mundi 3984. vt vult Bellarminus in sua Chronologia, à quo subductis annis 3700. initio sectæ Sadducæorum, relinquentur anni 284. ante Christi natiuitatem, 16. an. minùs 300. à calculo Iudaico. Hinc igitur patet, & secundùm calculum Iudęorum, & secundùm Christianorum, hanc Sadducęorum sectam originem habuisse circa annum trecentesimum plùs minùs ante natiuitatem Domini.

Collige II. promiscuè Sadducęos sacrificasse in Templo montis Garizim, & in Templo Ierosolymitano. In Garizim, quia Sadoch & Baithos Hæresiarchæ ibi sacrificauerunt, ad quorum exemplum etiam alios, qui has sectas sequebantur, idem præstitisse credendum est. In Templo verò Ierosolymitano idem fecisse nulli dubium est; quia familiariter cum cæteris Iudæis, Sadducęi conuersabantur, & in eadem Ciuitate simul habitabant; neque Pharisęi alioquin hypocritæ, & qui cęteris sanctiores existimari & haberi inter populum cupiebant, Sadducęorum conuersationem respuebant, vt apparet ex Actor. cap. 23. 6. vbi in Concilio contra Paulum Sadducęi, & Pharisæi simul coierant. Itaque Sadducęi non respuebant conuersari cum Samaritanis, quorum erat Templum Garizim, neque hi cum illis. Vnde de Sadducæis intelligendum non est, illud Samaritanę apud Io. 4. 9. *Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis*, pro τῷ *Iudæi* cęteri Iudæi non Sadducæi; Pharisæorum in Act. Apost. vocetur, declarabimus.

Cæterùm de Sadducæis, pręterea, quæ in Nouo Testamento habentur, fit etiam mentio de illis apud Hebræos in Talmude Babylonico Cod. ברכות *Berachòth* cap. 1. Cod. יומא *Iomà* cap. 1. Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà* cap. 8. Cod. אבות *Auòth* cap. 1. Rasci, Rambam, & alijs expositoribus, ibid. Iosiphon lib. 4. pag. 48. col. 4. Abraham Leuita in Cab. fol 27. col. 1. edit. Venetæ. Iuchassin pag. 15. b. *Scialsc.* autem *hakab.* pag. 23. & pag. 104. de eis ait.

וראיתי כי הצדוקים והביתוסי׳ ב׳ כתות והצדוקי׳ יותר רעים ובלתי מאמינים :

Vidique Sadducæos & Baithusæos esse duas sectas, Sadducæos autem longe peiores, & ferè nihil credentes.

Ex dictis collige I. Sectam Sadducæorum ortam fuisse circa annum mundi 3460. ante natiuitatem Domini an. 300. quia tunc florebat Antigonus Sochæus. Leusden testatur, Chronologos referre initium huius sectæ ad annum mundi 3700. quod deprehenditur esse falsissimum secundùm calculũ Hebræorum; nam Christus Dominus nascitur an. mundi 3760. ergo hęc secta originem habuisset 60. annis ante Christi natiuitatem, non itaque ducentis fortè annis ante Christum hæc secta vigere potuerit, vt idem Leusden dicit. Sed si sumatur annus natiuitatis Christi non secundùm Hebræos, sed secundùm Chronologos Latinos, non longè aberrabit initium huius sectæ

dicunt Talmudistæ in Cod. ברכות *Berachòth* cap. 4. & Cod ביצה *Betzà* cap. 2. eundem Gamlielem cum suo Consistorio instituisse precationem contra מינים *Minæos, Hæreticos*, hoc est contra Hebræos ad Christi fidem conuersos. De ea vide Mosen Ægyptium lib. אהבה *Ahauà, De Amore* הלכות תפלה *Halachòth Thephillà* c. 2.

Aliqui minùs cautè Sadduceos cum Samaritanis confundunt, fortassis, quia viderunt multos ex Iudæis in Samariam ad montem Garizim ad sacrificandum transiuisse, & sic promiscuè Sadduceos pro Samaritanis, & vice versa, receptos esse. Ab ipsis etiam, Karræi post aliquot annos orti sunt; quamuis קראים *Karraìm, Karræi*, seù *Textuales*, quia Textui & literæ Legis Mosaicæ adhęrent, resurrectionem mortuorum non negent, & pręmium, & pœnam admittant, dicti sint. Itaq; hęc Sadducæorum secta, & hęresis, multos habuit sectatores, inter quos connumerantur viri Principes, qui Sadducæi effecti sunt, vti Ioan. Hyrcanus Sacerdos magnus, filius Simeonis filij Mathathię Assamonęi, qui postquam multa prælia gloriosè gessisset, & de gentibus varias victorias reportasset, destructo etiam Templo Samaritanorum in monte Garizim, Eliezaris cuiusdam audacia fit Sadduceus, & persequitur omnes חכמים *Chachamìm Sapientes* Catholicos, דברי מלכי בית שני *Chronic. Regum Israël.* pag. 90. 91. Alexander etiam Rex cognomento ינאי *Iannai* ex eadem familia Assamonęorum, & Summus Sacerdos, dum in se- ducæi, intelligendi sunt.

Collige III. Ex eo, quia Sadducæi negabant immortalitatem animarum, nec pręmium, aut pœnam post hanc vitam expectabant, ideò omnem suam beatitudinem ponebant in carnis voluptatibus, de futuro nullam sollicitudinem habentes. Hinc communiter אפיקורסים *Apikorosim Epicuræi* vocabantur, vt potè sectatores dogmatum Epicuręorum, quę in carnalibus delectationibus omnia consistebant; neque viros doctos, ac catholicos audire volebant, sed è contrario illos contemnebant & aspernabantur; ideò, quærentes Talmudistę in Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. pag. 99. b. Quis sit Epicuræus? Resp. Epicuræus seù Epicurus est -

זה המבזה חברו בפני תלמיד חכם ׃

Qui contemnit socium suum coram sapiente. Alij dixerunt -

אפיקורוס הוי מבזה תלמיד חכם עצמו כגלה פנים בתורה שלא כהלכה ׃

Epicurus est, qui contemnit sapientem per seipsum, proteruè contra Legem (contendit) *non secundùm expositionem Ghemara.* Vel Epicuræus est -

הוי מגלה פנים בתורה כגון מאן כגון מנשה בן חזקיה ׃

Qui publicè & proteruè (insurgit) *contra Legem, vt Maan* (à quo Manichæi) *& Manasses filius Ezechiæ.*

Vocabantur etiam Sadducæi מינים *Minìm Hæretici*, quamuis hoc latiori vocabulo, postea intellexerunt Christianos, qui tempore Rabban Gamliel cùm admodum creuissent,

iterum repullulare fecit, vti supra num. 9. & 57. annotauimus, qui Rabbinistas multum exagitauerat, & maxime in Hispania, vbi auctoritate Rabbi Iosephi Ben אל פרוג *Al-Parúgh* הנשיא *Hannassi Principis*, silentium ijs per Alphonsum Regem Castellæ impositum fuit. *Harrauád* ibidem pag. 98.b.

Hæc heresis aliquibus in locis etiã hodie perseuerat, vti Constantinopoli, Syria, & Africa, ita Ioan. Leo refert in eius descriptione pag. 67. & 89. & R. Beniamin in Itinerario pag. 52. sub nomine *Karraim* eam intelligit, dum ait, quòd Karraitæ habebant Synagogas Damasci, & Askaloniæ. &c.

De Baithusæis autem hoc obseruandum est, esse omninò nouum, & à vero alienum, id quod docet Postellus in יצירה *Ietzirà* lib. 1. partem illam Talmudis Babylonici ברייתא *Baraithà* vocatam, à *Baithusæis* dici. Illius autem originem, & veram nominis ברייתא *Baraithæ* etymologiam require infrà, in nomine *R. Iudas Ben Simeonis*. Et hæc de Sadducæis & Baithusæis satis sint.

רנ"ט **אנטיוכוס איפיפאנים מלך**

יון בזר ונוסף סיסורים יבא לירושלם ויהרוג בה הרג רב ויחלל את בית המקדש ויעמיד בה צלם ויבן במה וטמאו בה החזיר ויצלו עולות וזבחים מחלים ובטל מהם שבת ראש חדש ומילה. ומתתיה בן החשמונאי ובניו מרדו במלך ויצאו למלחמה ונלחמו בו והכניעו ובאו ירושלמה ולבית המקדש והסירו מן המסילות והזורים שבקשו משם ויבן רק לטהליק המנורה ולא מצאו כי אם צלוחית אחת לשמן טהור הנוסח במטבעת הכהן גדול ונעשה בה בדיוק הדלקת יום אחד והדליקו ממנה שמונה ימים, ועל כן קבעו קיום וחק לעשות חנוכה ימים ימי משתה

ושמחה

festo Scenopegiorum sacra operabatur, & Thus adolebat in Altari, quidam impingit citrum in frontem ipsius (solebant enim Iudei post finem festi Tabernaculorum, ea quę adhibita erant pro festi celebratione, vti Palmarum spatulas proijcere, Citrosque alter in alterum impingere, vt huiusmodi genere lusus, festum in gaudio & lætitia absolueretur) Credidit Summus Sacerdos & Rex Alexander, hanc sibi iniuriam ex animo & mala voluntate Iudæorum illatam fuisse, vnde subitò inclamauit, *Gladius, gladius*: & ob peruicaciam Sapientum, qui Regi obstiterunt, iussit interfici omnes, tùm in atrio Templi, tùm per vniuersam Ierosolymam, & ipse ad ritus Sadducæorum transiuit. Ibid. pag. 91. b. & 92. cuius exemplo primores populi eandem sectam & hæresim secuti sunt. Vnde incrementum non modicum accepit vsque ad Romanam captiuitatem, quo tempore & deinceps ita debilitata fuit, vt vix reliquiæ superesse crederentur. Post annum Domini 700. iterum reuiuiscere cæpit, Auctore quodam ענן *Anano*, & *Saule* eius filio de domo דוד *Tzúr*, qui cum dignitatem Gahoniticam in Academia Pumbaditana in Babylonia obtinere non potuisset, neque Echmelotarcha creari circa annum mundi 4523. Chr. 763. hanc Sadducæorum hæresim renouauit. הראב"ד *Harrauád* in libro *Cab.* pag. 66. & Venetæ edit. pag. 31.

Circa annum mundi 4860. Christi 1100. quidam *Abu alpharag*

ופירש ז"ל בן סיסורים בכל מקום ובכל ארצות אשר בעבלו סוחרים בעיים הללו ונקראו יחי הכוכב ומזי מסעה ומעמק ומעשה בולת נבעב בעוורים שלהם ולפי סביא אותו לעסק כמו כרלם

279 ANTIOCHI HISTORIA, ita appellatur Historia impij Regis Antiochi Epiphanis, qui populo Iudaico multa mala intulit, vt habetur etiã in libris Machabæorum, quamuis hæc ab illa in multis discrepet. Hanc ex מחזור *Machazore* Hispanico post ritum celebrandi חנוכה *Encæniorum festum*, vbi reperitur, cùm non admodum prolixa sit, in Latinum traducam, apposito etiam Hebraico textu, ex qua varietas, & discrepantia ab ea, quæ legitur in libris Machabçorum, clarè apparebit; & est.

מגלת אנטיוכוס :

ויהי בימי אנטיוכוס מלך יון מלך גדול וחזק היה ותקיף בממשלתו וכל המלכים ישמעו לו, והוא כבש מדינות רבות ומלכים חזקים והחריב טירותם והיכליהם ושרף באש ואנשיהם בבית האסורים אסר, והוא בנה מדינה גדולה על חוף הים להיות לו לבית מלכות ויקרא לה אנטיוכיא על שמו, וגם בגרים משנהו בנה מדינה אחרת כנגדה ויקרא לה בַגְּרִים על שמו וכן שמותן עד היום הזה, בשנת עשרים ושלש שנים למלכו הוא שנת מאתים ושלש עשרה לבנין בית האלהים שם פניו לעלות ירושלם, ויען ויאמר לשריו הלא ידעתם כי יש עם היהודים אשר בירושלם תמה בינינו : לאלהינו אינם מקריבים ודתינו אינם עושים ודתי המלך עוזבים כדי לעשות דתם : וגם הם מיחלים ליום שברון המלכים והשלטונים אומרים מתי ימליך עלינו מלכנו ונשלוט בים וביבשה כל העולם ינתן בידינו : אין כבוד למלכות להניח אלה על פני הארמה : עתה בואו ונפלה עליהם ונבטל מהם הברית אשר כרת להם שבת ראש חדש ומילה :

וייטב הדבר בעיני שריו ובעיני כל חילו : באותה שעת קם אנטיוכוס המלך וישלח את ניקנור משנהו בחיל גדול ועם רב ויבא לעיר יהודה לירושלם : ויהרוג בה הרג רב ויבן במה בבית המקדש במקום אשר אמר אלהי ישראל לעבדיו הנביאים שם אשכון שכינתי לעולם, במקום ההוא שחטו את החזיר ויביאו דמו לעזרת הקדש : ובהיות זה כאשר שמע יוחנן בן מתתיה כהן הגדול כי זה המעשה נעשה נתמלא קצף וחימה וזיו פניו נשתנה ויועץ בלבו מה שיכול לעשות על זה, ואז יוחנן בן מתתיה עשה לו חרב שתי זרתות זרת ארכה וזרת רחבה מתחת בגדיו עטופו : ויבא ירושלם ויעמוד בשער המלך ויקרא לשוערים ויאמר להם אני יוחנן בן מתתיה באתי לבא לפני נקנור : ואז באו השוערים והשומרים ויאמרו לו הכהן הגדול מהיהודים עומד בפתח ויען נקנור ויאמר להם בא יבא : ואז יוחנן הובא לפני ניקנור : ויען ניקנור ויאמר ליוחנן אתה הוא אחד מן המורדים אשר מרדו במלך ואינם רוצים בשלום מלכותי, ויען יוחנן לפני ניקניר ויאמר אדוני אני הוא עתה באתי לפניך את אשר תרצה אעשה : ויען ניקנור ויאמר ליוחנן אם כרצוני אתה עושה קח החזיר ושחטהו על הבמה ותלביש בגדי מלכות ותרכב על סוס המלך ובא' מאוהבי המלך תהיה, וכאשר שמע יוחנן השיבו דבר אדני אני ירא מבני ישראל פן ישמעו כי עשיתי פן ויסקלוני באבנים : עתה יצא כלל איש מלפניך פן יודיעון אז ניקנור הוציא כל איש מלפניו : נשא יוחנן בן מתתיה עיניו לשמים ותקן תפלתו לפני אלהיו ויאמר אלהי ואלהי אבותי אברהם יצחק ויעקב : וכן אמר אל תתנני נא ביד הערל הזה וילך וישתבח בבית דגון אלהיו ויאמר אלהי נתנו בידי : באותה שעה פסע עליו שלש פסיעות ותקע החרב בלבו וישלך אותו חלל בעזרת הקדש לפני אלהי השמים : ענה יוחנן ויאמר אלהי לא תשים עלי חטאת כי הרגתיו בקדש עתה פן תתן את כל העמים אשר באו עמו לחצר ליהודה ולירושלם : אז יצא יוחנן בן מתתיה ביום ההוא וילחם בעמים ויהרג בהם הרג רב : מספר מהרוגי' אשר הרג ביום ההוא שבע מאות אלף ושנים ושבעים

ושבעים אלף אשר הורגים אלה לאלה ׃ כשוכו בנה עמור על שמו ויקרא לו כסית החזקים ׃

ויהי כאשר שמע אנטיוכוס המלך כי נהרג ניקנור משנתו צר לו מאר וישלח להביא לו את בגרים הרשע המטעה את עמו ׃ ויען אנטיוכוס ויאמר לבגרים הלא ידעת אם לא שמעת אשר עשו לי בני ישראל הרגו חילי ויבוזו מחנותי ושרי ׃ עתה על ממיניכם אתם בוטחים או כתיכם לכם הם בואו ונעלה ונבטל מהם הברית אשר כרת להם אלהי השמים שבת ראש חרש ומילה ׃ אז בגרים וכל מחנותיו באו לירושלם ויחרוג בהם הרג רב וינזור גזרה נזרה נמורה על שבת ראש הרש ומילה ׃ בהיות זה כאשר היה רבר המלך נחפו מצאו איש אשר מל בנו הביאו האיש ואשתו ויפלו אותם בננר חילר ׃ וגם אשה אשר ילדה בן אחרי מות בעלה ותמל אותו לשמונה ימים ותפל על חומת ירושלם ובנה מחיל בירה ׃ ותען ותאמר לך אומרים בגרים הרשע ברית אבותינו לא נבטל ממנו שבת ראש הרש ומילה ומבני בנינו לא יוסר ׃ ותפל בנה לארץ ותפול אחריו וימותו שניהם כאחר ורבים מבני ישראל אשר היו עושים כן בימים ההם ולא שנו ברית אבותם ׃ בזמן ההוא אמרו בני ישראל אלה לאלה בא ונלך ונשבות במערה פן נחלל את יום השבת וילשינו אותם לפני בגרים ׃ אז בגרים הרשע שלח אנשים חלוצים ויבאו וישבו על פי המערה ויאמרו אליהם יהורים בואו אלינו אכלו מלחמנו ושתו מיינינו וממעשינו תהיו עושים ׃ ויענו בני ישראל ויאמרו אלה לאלה ה׳ זוכרים אנחנו אשר צונו על הר סיני ששת ימים תעבור וביום השביעי תשבות עתה טוב לנו אשר נמות במערה מאשר נחלל את יום השבת ׃ וכאשר ראו שלא יצאו אליהם היהורים ויביאו עצים וישרפו על פי המערה וימותו כאלף איש ואשה ׃ ואחרי כן יצא בני מתתיה יוחנן וארבעה אחיו וילחמו בעמים ויהרגו הרגו רב כי בטחו בה׳ אלהי השמים ׃ אז בגרים הרשע נכנס בספינה אחת וינס אל אנטיוכוס אל המלך ועמו אנשים פליטי הרב ׃ ויען בגרים ויאמר לאנטיוכוס המלך אתה המלך שמת צווי לבטל מן היהורים שבת ראש חדש ומילה מרמה

גדולה ומרד בתוכה ׃ אשר אם ילכו כל העמים והאומות וכל הלשונות לא יוכלו לחמשה בני מתתיהו מאריות הם הזקים ומנשרים הם קלים ומרובים הם ממהרים ׃ עתה המלך עצתי תיטב עליך ולא תלחם באנשים מעט כי אם תלחם בהם תבוש בעיני כל המלכים ׃ לכן כתוב ושלח ספרי בכל מדינות מלכותך ויבאו שרי החיילות ולא ישאר מהם אחד וגם פילים מלובשים שריונים עמהם באו ׃

שנית קם בגרים הרשע ויבא לירושלם בקע ההומה נתק המבוא וישבר במקדש שלש עשרה פרצות וגם מן האבנים שבר עד אשר היו בעפר ׃ ויחשוב בלבו ויאמר הפעם הזאת לא יוכלו לי כי רב חילי ועוז ידי ואלהי השמים לא חשב כן ׃

וכשמוע חמשה בני מתתיה קמו ויבאו למצפה גלעד אשר היה פליטה לבית ישראל בימי שאול הנביא ׃ צום גזרו וישבו על האפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים ׃ אז נפל בלבם עצה טובה יהודה הבכור שמעון השני שלישי יוחנן הרביעי יונתן חמישי אלעזר ׃ ברך אותם אביהם וכן אמר יהודה אודה ממך כיהודה בן יעקב אשר היה נמשל באריה ׃ שמעון בני אודה ממך כשמעון בן יעקב אשר הרג יושבי שכם ׃ יונתן בני אודה ממך כיונתן בן שאול אשר הרג עם פלישתים ׃ אלעזר בני אודה ממך כפנחס בן אלעזר אשר קנא לאלהיו והציל את בני ישראל ׃ על זה יצאו הששה בני מתתיה ביום הזה וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב ויהרג מהם יהודה ׃ באותה שעה כאשר ראו בני מתתיה שנהרג יהודה שבו ויבאו אל אביהם ויאמר להם למה שבתם ׃ ויענו ויאמרו על אשר נהרג אחינו אשר היה חשוב כבלנו ׃

ויען מתתיה אביהם ויאמר אני אצא עמכם ואלחם בעמים פן יאבדו בית ישראל ואתם נבהלתם על אחיכם ׃ ויצא מתתיה ביום ההוא עם בניו וילחמו בעמים ׃ ואלהי השמים נתן כל גבורי החיל בידם ויהרגו בהם הרג רב ׃ כל אוחז חרב וכל תופשי קשת שרי החיל והסגנים לא נותר בהם שריד וינוסו שאר העמים למדינות הים ׃ ואלעזר היה מתעסק להמית הפילים ויטבע בפרש הפילים ׃

ובאשר

Volumen, seù Historia Antiochi.

Et factum est in diebus Antiochi Regis Græcorum: Rex magnus & fortis, eratque potens in dominatione sua, & omnes Reges obediebant ei. Ipse subegit Prouincias multas, & Reges potentes, vastauit Palatia eorum, & Templa succendit igni, hominesque in carcerem conclusit. Ipse ædificauit Ciuitatem magnam in littore maris, vt esset ei habitatio Regia, vocauitque nomen eius, de nomine suo, Antiochiā. Bagris etiam Prorex ædificauit Ciuitatem aliam è regione Antiochiæ, & vocauit eam Bagris iuxta nomen suum, cuius nomen remanet vsque in hodiernum diem. In anno vigesimo tertio Regni eius, ipse est annus ducentesimus tertius decimus ab ædificatione Domus Dei posuit facies suas vt ascenderet Ierosolymam, & respondit, aitque Principibus suis: Nonne scitis, quòd populus Iudæorum, qui est Ierosolymis, sunt contra nos? Dijs nostris non sacrificant, legem nostram non seruant, statuta Regis derelinquunt, vt faciant legem suam. Etiam sperant aliquando frangere Reges, & Principes. Et dicunt; quando regnabit super nos Rex noster, dominabimur in mari, & in arida. totus mundus dabitur in manus nostras. Non est honor Regni ista relinquere super faciem humi. Nunc venite, & cadere faciemus super eos, & cessare faciemus ab eis fœdus, quod excisum est cum eis, scilicet Sabbathum, Calendas, & Circumcisionem. Et placuit verbum in

Ccc ocu-

וכאשר שבו בקשותו ואחר כך מצאוהו אשר טבע בפרש הפילים :

וישמחו בני ישראל כי נתנו ביריהם שונאיהם מהם שרפו באש ומה קררו בחרב ומהם תלו על העץ ובגריס הרשע המטעה את עמו שרפו אותו בית ישראל : ואז אנטיוכוס המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגריס הרשע וכל שרי החיל אשר עמו נכנס בספינה וינס למדינת הים ויהי כל מקום אשר היה יבא שמה מוררים בו וקורין אותו הבורח : אחרי כן באו בני חשמונאי לבית המקדש ויבנו השערים הנשברים ויסגרו הפרצות ויטהרו את העזרה מן ההרוגים ומן הטומאות ויבקשו שמן זך להדליק המנורה ולא מצאו כי אם צלוחית אחת אשר היתה חתומה בטבעת הכהן הגדול וידעו כי היה טהור : והיה בה בשיעור הדלקת יום אחד ואלהי השמים אשר שכן שמו נתן ברכה והדליקו ממנה שמונה ימים : על כן קיימו בני חשמונאי קיום וחוק איסר ובני ישראל עמם כאחד לעשות שמנת ימים האלה ימי משתה ושמחה כימי מועדי' הכתובים בתורה ולהדליק בהם נרות להודיע אשר עשה להם אלהי השמים נצ"חים : ולכן אסור לספוד בהם ולא לגזור צום ותענית זולתי אשר מקובל עליו מלפני זה ויתפלל לפני אלהיו אך חשמונאי ובניו ואחיהם לא גזרו בהם לבטל עבודת מלאכה ומן העת ההיא לא היה שם למלכות יון : ויקבלו המלכות בני חשמונאי ובני בניהם מהעת הזאת ועד חרבן בית האלהים מאתים ושש שנים : על כן בני ישראל מהיום ההוא בכל גלותם שומרי' הימי' האלה ויקראו להם ימי משתה ושמחה כקריאת הלל גמור מחמשה ועשרים לחדש כסלו עד שלשה ימים לחדש טבת : והימים האלה קיימו וקבלו עליהם ועל בניהם ועל בני בניהם עד עולם הכהני' והלוים והחכמים אשר היו בבית המקדש ולא יסורו מזרענו מעתה ועד עולם : האל אשר עשה עמהם נס ופלא הוא יעשה עמנו נסים ונפלאות ויקיים בנו מקרא שכתוב כימי צאתך מארץ מצרי' אראנו נפלאות אמן :

tem meam facere volueris, accipito nunc Suem, & mactato illum super Aram (Idolorum) *& indueris vestimentis Regijs, & equitabis super equum Regis, & eris tanquam unus ex dilectis eius. Cùm autem hæc audiuisset Ioannes, respondit ei: Domine mi, timeo ego filios Israëlis, ne fortè audiant hæc, & lapident me. Nunc egrediantur omnes à facie tua, vt nesciant, quid ego facturus sim. Tunc iussit Nicanor egredi omnes. Eleuauit Ioannes filius Mathathiæ oculos suos in cælum, & aptauit orationem suam coram Deo suo, & dixit: Deus meus, & Deus Patrum meorum Abrahami, Isaaci, & Iacobi: & sic subiunxit: Quæso ne tradas me in manum incircumcisi istius, vt eat, & laudet in domo Daghon Dei sui; & dicat: Deus meus tradidit illum in manus meas. Ea hora insiliens tribus gressibus super illum, & infixit gladium in cor eius, & proiecit illum vulneratum in atrium Templi coram Deo cælorum. Respondit Ioannes, & dixit: Deus mi, ne imputes mihi in peccatum, quia modo occidi eum in Sanctuario, ne omnes populos, qui cum eo venerant, irritaret contra Iudæos, & Ierusalem. Tunc exijt Ioannes filius Mathathiæ in die illa, & pugnauit contra populos, & occidit eos occisione magna. Numerus interfectorum, qui interfecti sunt in die illa, septingenta millia, & septuaginta duo millia inter se cæsi sunt. In redeundo ædificauit columnam ob nomen eius, & vocauit eam* מַמֵּית הַחֲזָקִים *Mimmèth hachazakim, Ob*

oculis Principum, & in oculis totius exercitus illius. Ea ipsa hora surrexit Antiochus Rex, & misit Nicanorem Proregem cum exercitu magno, & populo multo, & venit ad Vrbem Iudæ, in Ierusalem, & interfecit in ea plurimos, & ædificauit Aram (Idolorum) *in Sanctuario, in loco, in quo Deus Israël dixerat seruis suis Prophetis: Ibi habitare faciam Diuinitatem meam in æternum. In eo loco mactauerunt Suem, & induxerunt sanguinem eius in Atrium sanctitatis. His ita peractis, cùmque hæc audiuisset Ioannes filius Mathathiæ Sacerdos magnus, repletus est ira, & furore, & splendor vultus eius immutatus est. Et consilium inijt in corde suo, quid sibi in hoc casu agendum esset. Tunc Ioannes filius Mathathiæ fecit sibi gladium duorum palmorum, vnius spithamæ in longitudine, & alterius in latitudine, & occuluit pallio. Venit itaque Ierosolymam, & stetit in porta Regis, vocauitque ostiarios, & dixit ad eos: Ego sum Ioannes filius Mathathiæ, veni, vt ingrediar coram Nicanore. Tunc ingressi sunt Ianitores, & custodes, dixeruntque ei: Sacerdos magnus Iudæorum stat ad ostium. Et respondit Nicanor, dixitque eis: Ingrediatur. Tunc Ioannes venit coram Nicanore. Respondit Nicanor, & dixit Ioanni: Tu es vnus ex rebellibus, qui rebellauerunt contra Regem, & nolunt pacem reddere Regno meo? Respondit Ioannes coram Nicanore, & dixit: Domine mi, ego ipse nunc veni coram te, vt faciam quæcumque volueris. Respondit Nicanor, & dixit Ioanni: Si volunta-*

rum. In tempore illo, dixerunt filij Israël unus ad alterum. Eamus & habitemus in spelunca, ne fortè profanemus diem Sabbathi. Relatum est hoc corā Bagride. Tunc Bagris impius misit pradones, qui venerunt & steterunt ad introitum spelunca, dixeruntque: O Iudai egredimini, venite, manducate panem nostrum, & bibite de vino nostro, & facite opera nostra. Responderunt filij Israël, & dixerunt ad inuicem: Domini memores sumus, qui pracepit nobis in monte Sinai: Sex diebus operaberis, & in die septimo quiesces. Nunc prastat nobis mori in spelunca, quàm profanare Sabbathi diem. Cùm autem vidissent nolle Iudaos ad se venire, tulerunt ligna, eisque appositis ad ostium spelunca, igni combusserunt, mortuique sunt virorum atque mulierum circiter mille. Post hac egressi sunt filij Mathathia, Ioannes, & quatuor fratres eius, & pugnauerunt contra populos, & interfecerunt plurimos, quia sperauerunt in Domino Deo calorum. Tunc Bagris impius ingreditur in nauiculam, & fugit ad Antiochum Regem, & cum eo alij qui secum euaserant ex pralio. Respondit autem Bagris, & dixit Antiocho Regi: O Rex, statue praceptum, ut auferatur à Iudais Sabbathum, Calenda, & Circumcisio, fraus magna, & inobedientia in eis est. Quòd si omnes populi, nationes, & lingua pugnauerint contra eos, praualere non poterunt contra quinque filios Mathathia. Isti fortiores Leonibus sunt; Aquilis agiliores, Vrsis promptiores. Nunc autem Rex, placeat tibi consilium

OB MORTEM FORTIVM.

Et factum est, cùm audisset Antiochus Rex, quòd occisus esset Nicanor Prorex, angustia nimia fuit illi, & misit, ut ad eum veniret Bagris impius, qui errare fecerat populum suum. Et respondit Antiochus, & dixit ad Bagridem: Nonne nosti, aut non audiuisti, ea qua fecerunt mihi filij Israël? Interfecerunt exercitum meum, deprædati sunt castra mea, & Principes meos. Nunc super substantias vestras, & super domos vestras, ipsi fiduciam habent. Venite, & ascendamus, & auferamus ab eis fœdus, quod pepigit cum eis Deus calorum, Sabbathum, Neomeniam, & Circumcisionem. Tunc Bagris, & omnis acies eius venerunt in Ierusalem, & interfecerunt in ea interfectione multa, & decreuit in ea decretum perfectum, stabile, contra Sabbathum, Neomeniam, & Circumcisionem. Hoc factum est, secundùm quod locutus fuerat Rex: absconderunt se, inuenerunt virum, qui circumciderat filium suum, adduxerunt virum, & matrem eius, & proiecerunt eos coram infantulo. Mulier quoque, qua post mortem viri sui octauo die circumciderat puerum, cum eo deiecit se de muro Ierusalem; respondensque dixit: Tibi dicimus Bagris impie: Fœdus Patrum nostrorum non intermittemus, Sabbathum, Calenda, & Circumcisio à filijs filiorum nostrorum non recedent. Et proiecit filium suum in terram, corruitque post ipsum; & ambo mortui sunt. Multi alij de filijs Israël idem fecerunt in diebus illis, & non mutauerunt fœdus Patrum suo-

runt quinque filij Mathathiæ eodem die, & pugnauerunt contra populos, & occiderunt ex eis occisione multa, & occisus est (etiam) Iudas. Ea hora, cùm vidissent filij Mathathiæ, quòd occisus esset Iudas, reuersi sunt; & venerunt ad Patrem suum, qui dixit eis; Cur reuersi estis? Responderunt, atque dixerunt: Quia interfectus est frater noster, qui omnibus nobis præstantior erat. Respondit Mathathias Pater eorum. & dixit:. Ego egrediar vobiscum, & præliabor contra populos, ne fortè pereat Domus Israël, & vos turbabimini pro fratribus vestris. Et egressus est Mathathias in die illa cum filijs suis, & pugnauerunt contra populos. Et Deus cæli dedit omnes potentes virtute in manum suam, & occidit ex eis occisione prægrandi, omnem apprehendentem gladium, omnem tendentem arcum, Principes exercitus primarios: non relictum fuit ex eis residuum: & fugerunt reliqui populi in Vrbes maritimas. ELEAZAR autem occupatus erat in occisione Elephantum, & immersus est in fimo Elephantum. Cùm autem quæsiuissent illum, inuenerunt eum immersum in stercore Elephantum.

Et lætati sunt filij Israël, quòd traditi essent inimici eorum in manus suas, quosdam ex eis combusserunt igni, alios extinxerunt gladio, reliquos suspenderunt ligno. Bagridem autem impium, qui populum suum (sc. Dei) errare fecerat, Israëlitæ combusserunt. Tunc Antiochus Rex cùm audisset, quòd interfectus esset Bagris impius, & omnes Principes exercitus, qui erant cum eo, lium meum, ne pugnes contra paucos viros: quòd si pugnaueris, pudore afficieris coram omnibus Regibus. Idcircò scribe, & mitte Epistolas per omnes Prouincias Regni tui, vt veniant Principes exercituum, neque ex eis remaneat quisquam; Elephantes quoque induti loricis cum eis veniant.

Iterum surrexit Bagris impius, & venit in Ierusalem. scidit murum, euulsit Adytum, & fregit ex Sanctuario tres portas disruptas, lapidesque plurimos (Sanctuarij) in puluerem comminuit. Cogitauerat in corde suo, atque dicebat: Nunc præualere in me non poterunt, quia exercitum multum habeo, & manum validam; at Deus cæli non putauit hoc. Cùmque hæc audiuissent quinque filij Mathathiæ, surrexerunt, & venerunt in Maspha Galaad, vbi erat residuum (refugium) Domus Israël in diebus Saulis Prophetæ, ieiunium indixerunt; sederunt in puluere, vt quærerent miserationes coram Deo cælorum. Tunc cecidit in cor eorum consilium bonum: IVDAS primogenitus, Simeon secundus, tertius Ioannes, quartus Ionathan, quintus Eleazar. Benedixit eis Pater eorum, & ait: Iudas, celebrabo te sicut Iudam filium Iacobi, qui assimilatus est Leoni. Simeon fili mi, celebrabo te sicut Simeonem filium Iacobi, qui occidit habitatores Sichem. Ionathan fili mi, celebrabo te sicut Ionathanem filium Saulis, qui Philistæos occidit. Eleazar fili mi, celebrabo te sicut Phinees filium Eleazaris, qui zelatus est pro Deo suo, & liberauit filios Israël. Contra hunc (Bagridem) exie-

eo, ingressus in scapham fugit in Prouinciam maritimam. Omnis locus, quò erat venturus, rebellabatur in eum, & vocabant illum הבורח *Habborèach FVGIENTEM. Post hæc venerunt filij HASSAMONAEI in Domum Sanctuarij, & ædificauerunt portas confractas, & clauserunt rupturas, mundauerunt Atrium à cadaueribus, & ab immunditijs; quæsierunt Oleum Oliuæ purum ad accendendum candelabrum, & non inuenerunt nisi tantùm LECTTHVM* (Olei) *obsignatum annulo Sacerdotis magni, & cognouerunt quòd esset Oleũ mundum, sed in eo non erat, nisi tantum quantum sufficere poterat per vnicum diem. Sed Deus cæli, qui inhabitare fecit nomen eius, dedit benedictionem, & accenderunt* (Lucernas) *ex eo per octo dies. Ideò statuerunt filij Hassamonæi statutum, & decretum rectum, & filij Israel cum eis pariter, vt agantur, octo diebus istis, dies conuiuij & lætitiæ, sicut in cæteris solemnitatibus descriptis in Lege, & vt accendantur in eis Lucernæ ad docendum, quòd fecerit eis Deus victorias. Et idcircò, prohibitum est in his plangere, aut decernere Ieiunium & afflictionem, exceptis illis, quæ olim in vsum erant. Et orauerunt coram Deo suo. Verum, Hassamonæi, & filij eius, & fratres eorum, non decreuerunt in eis, vt cessarent omninò ab operibus seruilibus: & à tempore illo non fuit ampliùs ibi Regnum Græcorum. Et ista acceptarunt Regnum Hassamonæorum, & filij filiorum ipsorum à tempore hoc, vsque ad desolationem Domus Dei per 206. annos.*

Hinc est, quòd filij Israël à die illo, in omnibus transmigrationibus suis, custodiunt dies istos, & vocant eos dies Conuiuij, & lætitiæ, dum legunt הלל גמור *Hallèl Gamùr, & hoc, à quinta & vigesima* (die) *Mensis* כסלו *Caslèu Nouembris, vsque ad tertiam diem Mensis* טבת *Teuèth Decembris. Dies autem istos statuerunt & receperunt super se, super filios suos, & super filios filiorum suorum vsque in æternum Sacerdotes & Leuitæ, & etiam Doctores, qui fuerunt in Domo sanctificationis, & non recesserunt à semine nostro, ex nunc & vsque in seculum. Deus, qui fecit cum eis miraculum & mirabile, faciat nobiscum miracula & mirabilia, & firmum sit in nobis illud, quod scriptum est* Hos. 2. 15. *Iuxta dies egressionis tuæ de Terra Aegypti, vide re fac nos mirabilia, Amen.*

Notæ in Historiam Antiochi.

Antiochi Regis Græcorum. &c. Iste est Antiochus cognomento Epiphanes, hoc est *Nobilis* seù *Illustris*. Hic obses Romanis traditus fuerat à Patre suo Antiocho Magno, quando à Romanis victus, Romam captiuus ductus fuerat: sed eo defuncto, clàm Antiochus filius Roma aufugiens in Syriam venit, Regnum Syriæ fratri suo Seleuco surripit, & contra Ptolemæum Regem Ægypti pugnans, eius Regno potitur; sic cœpit regnare super duo Regna 1. Machab. 1. 18. Superbus Rex & furiosus, ita vt propter insolentiam Ἐπιμανὴς communiter vocaretur. Inprimis, fuit Iudæo-

rum

igni, scindentes eos. Ibid. ver. 57. & seqq. Eodem tempore toto triduo octoginta millia Iudæorum Ierosolymis interfecit, quadraginta millia in seruitutem redegit, non pauciora vendidit. 2. Machab. 5. 14. & ablatis de Templo mille & octingentis talentis, quod videtur factum esse ab ipso Antiocho, quando prima vice Templum expilauerat, reuertitur velociter Antiochiam, vt ex 2. Machab. cap. 5. v. 21. Mutato Templi nomine, quod *Iouis Olympij*, cognominauit, & alteri in monte Garizim pro Cuthæis ædificato, *Iouis Hospitalis* nomen indidit. 2. Machab. 6. v. 2. Tam sæuus & crudelis Tyrannus fuit hic Antiochus, vt Veteris Testamenti Antichristus crederetur, & de eo intelligenda esset Prophetia Danielis cap. 11. Superbè & tyrannicè semper regnauit, vnde exosus & inuisus omnibus fuit; & inter posteros eius, & fratris Seleuci, magna & longa de Regni Syriæ iure, & possessione orta est concertatio. Series Regum qui in Syria tempore Machabæorum certauerunt de Regno, habetur in hoc Schemate.

AN-

rum acerrimus hostis Dei, & Ecclesiæ inimicus. Anno 134. Regni Græcorum ascendit Ierosolymam, expilat Templum, Altare aureum, & vniuersa vasa aurea, & argentea, & thesauros occultos, quos inuenit, abstulit, comminuit omnia, & abijt in terram suam. 1. Machab. cap. 1. v. 22. & seqq.

Post duos annos per ministros suos percussit Ierusalem, Ciuitatem Dauid in Arcem reduxit, & literas scripsit omni Regno suo, vt esset omnis populus vnus, & relinqueret vnusquisque legem suam. Ibid. v. 43. & seqq. Hinc prohibita sunt holocausta, & sacrificia, obseruatio Sabbathi, & aliarum solemnitatum. Iussit ædificari Aras, & Templa, & Idola, & immolari carnes Suillas, & pecora communia, & relinquere filios incircumcisos. 1. Machab. 1. v. 48. & seqq.

Anno 145. die 15. Mensis כסלו *Casleu Nouembris*, ædificauit Idolum super Altare Dei, & per vniuersas Ciuitates Iuda ædificauit Aras; & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant: & libros Legis Dei combusserunt

ANTIOCHVS MAGNVS REX ASIÆ

1. Machab. cap. 8. v. 6.

Seleuchus Philopat. Antiochi M. filius

Demetrius filius 1. Machab. 7. 1. Occiditur in prælio ab Alexandro 1. Machab. 10. 50.

Demetrius filius 1. Mach. 10. 67. Capitur ab Arsace Rege Persidis & Mediæ 1. Machabæor. 14. 3.

Antiochus filius 1. Machab 15. 1. In hoc desinit Machabæorum historia.

Antiochus Eupator filius 1. Machab. 6. 17. & 2. Machab. 13. 1. In quo absoluitur 2. Machabæorum liber.

Antiochus Epiphanes, seù Illustris alter filius, 1. Machab. 1. 11. Moritur in Babylonia 1. Machab. 6. v. 4. & 16.

Alexander filius 1. Machab. 10 1. Amputatur ei caput à Zabdiele Arabe 1. Mach. 11. 17.

Antiochus filius adolescens 1. Machab. 11. 54. Dolo occiditur à Tryphone 1. Machab. 13. 31.

Tryphon regnat pro Antiocho 1. Machab. 13. 32. Fugit naui in Orthosiada 1. Machab. 15. 37. De quo nil aliud in Machabæorum historia.

Tan-

odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur; nemo enim eum poterat propter intollerantiam fœtoris portare; nam in gestatorio portabatur. *Igitur homicida & blasphemus pessimè percussus, & vt ipse alios tractauerat, peregrè in montibus miserabili obitu vita functus est.* v. 28. In 1. lib. Mach. c. 6. 8. dicitur: Antiochum in Babyloniam reuersum incidisse in languorem præ tristitia, quia mala, quæ facere vellet, non pro voto euenerant sicut cogitauerat, & mortuum esse ibi anno centesimo quadragesimo nono Regni Græcorum. Et quia extra patriam defunctus est in longinqua regione, ideò 2. Mach. 9. 28. dicitur, *peregrè in montibus miserabili vita functus est*. Ex hoc diuerso modo loquendi in 1. & 2. Machab. libro apparet plures fuisse Auctores historię Machabæorum, vt etiam obseruat Sixtus Senensis in Bibliotheca sancta, & alij.

Ipse ædificauit Ciuitatem magnam in littore maris &c. & vocauit Antiochiam. Antiochia Syrię Metropolis ad Orontem fluuium sita, Hebræis חמת רבה *Chemàth, Rabbà*, teste Hieronymo in Amos cap. 6. & Targum Ierosolymit. Genes. 10. 18. vbi pro ואת חחמתי, vertit וית אנטוכיא & *Antiochiam*. Et רבלה *Riblà* vel רבלתה *Riblàtha* ex eodem Hieronymo in Ezechiel. cap. 47. Vocatur magna, ad distinctionem alterius חמת *Chemàth*, quæ etiam tempore D. Hieronymi in Ezech. cap. cit. *Epiphania*, ab Antiocho crudelissimo Tyrannorum, nomine commutato, vocabatur.

An-

Tandem impius Antiochus percutitur à Deo insanabili, & inuisibili plaga, 2. Machabæorum 9. v. 5. *Orabat autem hic scelestus Dominum à quo non erat misericordiam consecutus*, Ibid. ver. 13. quia scelestus erat, nec verè pœnitens. Quænam fuerit ista insanabilis & inuisibilis plaga? Genebrardus in Chronologia putat fuisse Muscam, quæ in eius nares inuolarat, & maximo cruciatu eius interiora sensim depascebatur: adducit Hebræorum testimonium in Tractatu *De Diuortijs*; sed in eo Tractatu nil tale reperire potui. Legitur quidem Cod. גטין *De Repudijs* seù *Diuortijs* cap. 5. הניזקין, quòd in nares Titi Imperatoris post destructum Templum, Musca quædam minima, quam יתוש *Iatùse* vocant, inuolauerat, & in cerebri cellulas ingressa, ita excreuerat septem annorum spatio, vt post mortem illius, dissecto cerebro, inuenta fuerit magnitudine Pipionis, ponderis duarum librarum. Sed de Antiocho nulla ibi fit mentio: forsan Genebrardus, per errorem, id quod Talmudistæ asserunt accidisse Tito, Antiocho euenisse crediderit. Qualitas autem mortis huius impij non est in dubio reuocanda, cùm apertissimè Scriptura dicat 2. Mach. cap. 9. 5 6. 9. 10. eum correptum fuisse dolore diro viscerum, & amaris interiorum tormentis; cùm verò de curru caderet, quo impetuosè vehebatur, graui corporis collisione membra vexata esse, ita vt de corpore illius vermes scaturirent, ac viuentis in doloribus carnes eius effluerent,

cognoſcitur ex locis libri 1. Machabæorum, & Hiſtoria Ioſephi Hebræi paulò ſuprà citati. Vrbis verò Bagridis è regione Antiochiæ ædificatæ à Bagride, hactenus vllum Geographum meminiſſe non reperi.

In anno vigeſimo tertio Regni eius: ipſe eſt annus 213. ab ædificatione Domus Dei, id eſt Secundi Templi Ieroſolymitani. Hic computus non concordat cum eo, qui in Tabulis Hebræorum reperitur: nam Templi ſecundi ædificatio ponitur in anno 3408. ab Orbe condito: Principium verò Regni Machabęorum ex iiſdem Tabulis ſtatuitur anno mundi 3653. Anno igitur 245. ab ædificatione ſecundi Templi, cœpit Regnum Machabæorum, triginta duobus annis ſegniùs, quàm ſtatuatur in textu. Et tamen Regnum Machabæorum fundatur circa initium Antiochenæ tyrannidis: ergo non multum temporis ab ea diſtat. Enormius idem calculus aberrat ab eo, qui habetur in libris Machabæorum lib. 1. cap. 1. v. 11. In anno 137. Regni Græcorum cœpit regnare Antiochus Illuſtris: & anno 145. ſtatuit Idolum ſuper Altare Dei, octo annis poſtquam regnare cœperat. At initium Regni Græcorum Hebræi ſtatuunt ad annum mundi 3443. vt ex illorum Tabulis, quibus ſi addentur 145. anni, qui fluxerunt ab initio Regni Græcorum ad ſtatutum Idolum ſuper Altare, fiet ſumma 3588. à creatione mundi vſque ad profanationem Altaris, poſtquam non longè cœpit initium Regni Machabæorum. Huiuſ-

Antiochus igitur non magnam Antiochiam condidit, ſed Epiphaniam, quam Stephanus Byzantius in Lydia collocat, & ab Antiocho Epiphane ita nominatam exiſtimat. Magna enim Antiochia, vt refert Strabo libro 15. à Seleuco Nicanore condita eſt, & ob honorem patris, à ſuo nomine Antiochia appellata. Et cap. 39. v. 5. Ieremiæ, videtur, quòd חמת *Chamàth* potiùs ſit nomen Regionis quàm Ciuitatis, & רבלתה *Riblàtha* nomen Vrbis, in qua à Nabuchdonoſore ad iudicium vocatus eſt צדקיהו Sedecias.

Bagris etiam Prorex ædificauit &c. Bagris videtur eſſe Bacchides, qui primùm partes Antiochi Epiphanis ſequebatur, & cui tota Meſopotamia credita erat, ſed poſtea ad Regem Demetrium ſe conuertit. Ioſeph. Hiſt. lib. 12. cap. 15. & 1. Mach. cap 7. In Chronica Regum Iſraël pag. 86. circa fin. inter Duces exercitus Lyſię connumeratur בגרים *Bagris*, his verbis :

וליסיאה חצה מחנהו לשלשה כיתות וישם
עלהם שלשה ראשים ניקנור ובגרים ותלמי :

Lyſias autem diuiſit exercitum in tres phalanges, & poſuit ſuper eas tres Duces, Nicanorē, Bagridem, & Ptolemæum. Concordat cum textu 1. Machab. 3 38. vbi legitur : *Et elegit Lyſias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam.* Fortaſſis Gorgias eſt idem Bagris, ſeù Bacchides; nam ſicut Nicanor ad partes Demetrij tranſierat, 1. Machab. 7. v. 27. ita & Bacchides idem feciſſe

יורת רחבה phrasis Rabbinica dicenda est.

Numerus interfectorum &c. *septingenta millia, & septuaginta duo millia &c.* Prorsùs incredibile, paucos cum Ioanne milites, occidisse tot centena millia ex Græcis & Gentilibus. Credebam priùs fuisse mendum Typographicum, sed cùm meum exemplar cum alijs contulissem, omnia adinueni habere.

מספר ההרוגים אשר הרג ביום ההוא שבע מאות אלף ושנים ושבעים אלף וכו׳.

Numerus interfectorum, qui interfecti sunt in illa die, septingenta millia, & septuaginta duo millia &c.

Mulier quoque, quæ post mortem viri sui octauo die circumciderat puerum &c. Simile aliquid legitur in 2. Machab. cap. 6. v. 10.

Eamus & habitemus in spelunca &c. videtur suffuratum ex eodem loco Machabæorum ver. 11. vbi legitur: *Alij verò ad proximas coëuntes speluncas, & latenter Sabbati diem celebrantes, cùm indicati essent Philippo, flammis succensi sunt, &c.*

In diebus Saulis Prophetæ. Vocat Saulem Prophetam, quia 1. Samuel. cap. 19. 24. dicitur: הגם שאול בנביאם *Num etiam Saul inter Prophetas?*

Iudas primogenitus &c. Alio ordine quinque filij Mathathiæ numerantur 1. Machab. 2. 2. Primus, Ioannes, qui cognominabatur Gaddis. II. Simon, qui cognominabatur Thasi. III. Iudas, qui vocabatur Machabæus. IV. Eleazar, qui cognominabatur Abaron. Et V. Io-

iusmodi autem initium ponunt Iudæi ad annum mundi 3653. hoc est 65. annis post computum Græcorum in libris Machabæorum indicatum.

Et misit Nicanorem Proregem &c. Ergo duos Proreges habebat Antiochus; potuit hoc esse, vt Bagris Præfectus vnius Prouinciæ esset, & Nicanor alterius. Sed Nicanor, qui hìc dicitur *secundus à Rege*, in libro 1. Machab. cap. 3. 38. amicus tantùm Regis vocatur, & Lysias Prorex Antiochi, illum cum aliquot alijs, Ducem exercitus elegit, & cum quadraginta millibus virorum, & septem millibus equitum misit in terram Iuda. Et quamuis Ierusalem ingressus esset, & ascendisset in montem Sion, & irridens Sacerdotes, eos spreuisset, & polluisset, 1. Machab. 7. 33. 34. attamen non legitur ædificasse Aram in Templo, neque suem, aut alia animalia ibidem sacrificasse, vt legitur in hac Historia.

Cùmque hæc audiuisset Ioannes filius Mathathiæ &c. De Ioanne filio Mathathiæ nihil tale legitur in libris Machabæorum. Sed Nicanor occisus est in prælio, vt legitur ibidem lib. 1. cap. 7. 43. tertia decima die Mensis *Adar*, id est Februarij, & eius capite ac dextera amputatis, suspensa sunt contra Ierusalem. Ibidem ver. 47.

Fecit sibi gladium duorum palmorum &c. Inuerisimile est fuisse hunc gladium quadratæ mensuræ, & ex quolibet latere palmaris; quomodo ergo non acutus gladius infigi potuerit in cor Nicanoris? Itaque ורת ארכה

Dorymini, Nicanorem, & Gorgiam. ver. 38. & percussit exercitum Gorgiæ, 1. Machab. cap. 4. 14. & seqq.

IV. Iterum pugnauit contra exercitũ Lysiæ, & victoriam reportauit, 1. Mach. 4. 34. Postea mundauit Templum, demolitus est Altare profanatum; elegit Sacerdotes, restituit sacrificia, Ibid. ver. 38. & seqq. & instituit festũ dedicationis 25. Mensis Casleu, Nouembris, Ibid. ver. 59. & seqq Post purgatum Templum à Machabæis, nunquam deinceps Idola coluerunt Iudæi. Vndè hoc diuturnum exilium Idololatriæ ascribere non possunt, sed Messiæ crucifixioni adscribendum.

V Contra filios Esau in Idumæa, & percussit eos plaga magna, 1. Machab. 5. v. 3.

VI. Conclusit filios Bean in turribus, & incendit turres eorum igni cum omnibus, qui in eis erant, quia erant Iudaico populo in laqueum, & in scandalum, insidiantes ei in via, 1. Machab. 5. 4.

VII. Contra filios Ammon, & Timotheum Ducem ipsorum pugnauit fortiter, & diuersis in prælijs percussit eos, atque contriuit. Ib. v. 6.

VIII. Superuenientibus inimicis à Ptolemaida, & Tyro, & Sidone in Galilæam, & à Galaad in circumiacentes Iudæorum terras, mittit Simonem fratrem suum in Galilæam, & ipse cum Ionatha alio fratre suo pergit in Galaaditim, relicto Iosepho filio Zachariæ & Azaria Ducibus populi in Iudæa ad custodiam, 1. Mach. 5. v. 10. & seqq.

V. Ionathan, qui cognominabatur Apphus. At in hac historia primò ponitur Iudas, qui vocatur Primogenitus. Simon secundus. Ioannes tertius. Ionathan quartus, & Eleazar quintus. Cùm Iudas tertio numeretur loco in Machabæorum libro canonico, non est credendum, quòd fuerit primogenitus. Constituit autem Mathathias duos filios suos super omnes alios fratres, Simonem, vt potè, quia consilio, & prudentia pollebat, tamquam Patrem cæteris præfecit. Iudam autem, vt vir erat bellicosus, Ducem exercitus Iudæorum contra Græcos elegit, & ideò in initio capitis 3. 1. Machab. dicitur: *Et surrexit Iudas, qui vocabatur Machabæus, filius eius pro eo*: hoc est, vt bella Domini bellaret sicut ipse Mathathias fecerat. Vocabatur autem Machabæus ab Epigraphe in vexillo suo militari inscripta מכבי *Machabai*, cuius singulæ literæ sunt initia dictionum illius versiculi מי כמכה באלם יהוה *Mi-chamòcha baelim Adonài, Quis sicut tu in Dijs Domine?* Exod. 15. v. 11. Fortiter pugnauit primò contra Apollonium, & occidit illum, & abstulit gladium eius, & pugnauit in eo omnibus diebus. 1. Machab. 3. 11. & 12.

II. Contra Seronem Principem exercitus Syriç, & fugauit eum, Ibidem ver. 13. & seqq.

III. Contra Lysiam hominem nobilem, ver. 32 & socios quos elegerat, nempè Ptolemæum filium

propiauit Iudas, & exercitus eius in prælium: & ceciderunt de exercitu Regis sexcenti viri. 1. Mach. 6. 42.

XVIII. Exijt, tempore Alcimi impij Sacerdotis, in omnes fines Iudææ, & fecit vindictam in filios desertores. 1. Machab. 7. 24.

XIX. Pugnauit contra Nicanorem in Capharsalama, & ceciderunt de exercitu Nicanoris ferè quinque millia virorum. Ibid. ver. 32.

XX. Secundò, pugnauit contra Nicanorem, & occisus est Nicanor tertia decima die Adar, Februarij. Ibid v. 43. Decretum fuit omnibus annis diem istam celebrandam esse cum lætitia tertia decima die mensis Adar, Februarij. Ex eod. ver. 49.

XXI. Constituit amicitiam cum Romanis. 1. Mach. 8. 23. & seqq.

XXII. Vltimò, posuit Castra in Laisa contra Bacchidem, & tria millia viri electi erant cum eo; sed isti videntes exercitum inimicorum esse viginti millium virorum, & duorum millium equitum, animo consternati, multi subtraxerunt se de castris, & non remanserunt ex eis nisi octingenti viri. Cum his paucis contra tantam multitudinem, commisso prælio, cecidit Iudas, & cæteri fugerunt. 1. Machab. 9. v. 5. & 18. Ionathas, & Simon tulerunt Iudam fratrem suum, & sepelierunt eum in sepulchro Patrum suorum in Ciuitate Modin. Ibid. ver. 19. Multa alia operatus est fortiter Iudas, quæ non sunt scripta, teste eodem Machabæorum libro, citato cap. ver. 22.

Post mortem Iudæ, Ducem exerci-

IX. Occupauit Ciuitatem Bosor in deserto Galaad, & occidit omnem masculum in ore gladij, & succendit eam igni. Ibid. ver. 28.

X. Percussit iterum Timotheum, & desiderati sunt ex illius exercitu ferè octo millia virorum. Ibid. v. 34.

XI. Cæpit Vrbem Masphà, occidit in ea omnem masculum, sumpsit spolia eius, & succendit eam igni. Ibid. ver. 35.

XII. Cæpit etiam reliquas Vrbes Galaaditidis regionis, Ibidem ver. 36.

XIII. Pugnauit tertiò contra Timotheum, & Arabes auxiliarios, & contriuit eos; capta Carnaim Vrbe, & Fano succenso, quo se receperant inimici. Ibid. v. 43. & seqq.

XIV. Percussit in Ciuitate Ephron omnem masculum, accepit spolia eius, eradicauit eam, & transiuit per Vrbem euersam super interfectos. Ibid. ver. 51.

XV. Iterum pugnauit contra filios Esau in terra Australi, & percussit Chebron & Villas eius, muros, & turres eius succendit igni. Ib. v. 65.

XVI. In Azoto, diruit aras Idolorum, & sculptilia Deorum suorum succendit igni, & cæpit spolia Ciuitatum, 1. Machab. 5. 68.

XVII. Oppugnauit Arcem in Ierusalem, sed superuenientibus centum millibus peditum, & viginti millibus equitū, & Elephantibus triginta duobus, doctis ad prælium exercitus Regis Antiochi Eupatoris filij Regis Antiochi Illustris iam defuncti, recessit ab oppugnatione Arcis, & ap-

tur Zabadæi, & accepit ſpolia eorum. Ibid. cap. 12. ver. 31.

Sed quia nimis incautè credit Tryphoni, exercitum validum remittendo ad propria, ſibi tantùm mille viris reſeruatis, Ptolemaide inſidiæ illi parantur, vbi capitur, interfectis omnibus, qui cum ipſo erant. Ibidem ver. 48. & ſeqq.

Tryphon autem pro libertate Ionathanis, duos filios ipſius obſides, & argenti talenta centum à Simone fratre recipit, at liberum non dimittit Ionathan, vt promiſerat, ſed crudeliter occidit illum vnà cum filijs ſuis in Baſcaman. 1. Machab. 13. v. 17. & ſeqq. Regnauit autem Ionathan ſuper Iſraël annis ſex דברי מלכי ישראל דף פ"ח ע"ב *Ex Chron. Regum Iſraël* pag. 88. b.

Simon frater Ionathæ Mathathiæ ſecundus genitus regnat pro Ionatha fratre ſuo. Ibid. ver. 42.

I. Sepelit oſſa Ionathæ fratris ſui in Modin: ædificato ſuper ſepulchrum Patris ſui, & fratrum ſuorum ædificio alto viſu, lapide polito retro & ante: ſtatuit ſeptem pyramidas, vnam contra vnam, Patri & Matri, & quatuor fratribus; his circumpoſuit columnas magnas, & ſuper columnas arma, ad memoriam æternam, & iuxta arma naues ſculptas, quæ viderentur ab omnibus nauigantibus mare. Ibid. ver. 25. & ſeqq.

II. Anno centeſimo ſeptuageſimo ablatum eſt iugum gentium ab Iſraële, 1. Machab. 13. 41. Et cæpit populus Iſraël ſcribere in tabulis. Anno primo ſub Simone ſummo Sacer-

citus Iudæorum conſtituerunt *Ionatham fratrem ſuum natu minimum*. 1. Machab. 9. 30. 31.

Hic primò vindictam ſumpſit ſanguinis fratris ſui Ioannis contra filios Iambri. Ibid. ver. 36. & ſeqq.

II. Pugnauit contra Bacchidem ad ripam Iordanis, & ceciderunt de parte Bacchidis mille viri. Ib. v. 49.

III. Percuſſit Odaren, & fratres eius, & filios Phaſeron in tabernaculis ipſorum. 1. Machab. 9. 66.

IV. Iudicauit populum in Machmas, & exterminauit impios ex Iſraël. Ibid. ver. 73.

V. Oppugnauit Ioppen & obtinuit. 1. Machab. 10. 76.

VI. Pugnauit contra Apolloniũ Ducem Regis Demetrij iunioris, & in fugam vertit, & capta Vrbe Azoto ſuccendit eam igni cum reliquis Ciuitatibus per circuitum, Dagonis Fano ſuccenſo vnà cum hominibus, qui in illud fugerant, numero ferè octo millium virorum. Ibid. v. 84.

VII. Tria millia virorum fortium miſit Antiochiam in auxilium Regi Demetrio, qui vnà die occiderunt centum millia hominum in Antiochia, & Ciuitatem ſuccenderunt; & ſpolia multa prædati ſunt, Rege Demetrio liberato à rebellantium inſidijs. 1. Machab. 11. 48.

VIII. Pugnauit in campo Aſor contra Caſtra alienigenarum primò infeliciter, ſed poſtea reintegrato exercitu, victoriam de inimicis reportauit, cęſis de alienigenis tribus millibus virorum. Ibid. ver. 72. & ſeqq.

IX. Percuſſit Arabas, qui vocan-

filium Antiochi Epiphanis, cuius exercitus erat centum millium peditum, & viginti millium equitum, & Elephantorum triginta duorũ, vidit vnam de bestijs loricatam loricis Regis, quæ erat eminens super cæteras bestias, & visum est ei, quòd in ea esset Rex, & cucurrit in medio Legionis interficiens à dextris & à sinistris, & cadebant ab eo huc atque illuc. Et iuit sub pedes Elephantis & suppoſuit se ei, & occidit eum: & cecidit in terram subter ipsum, & mortuus est illic. Ita ex historia Machabæorum. An verò hic Eleazar sit idem ac Eleazar filius Mathathiæ, procul dubio ex hac historia incertum est. In libro רברי מלכי בית שני *Dirè Malchè Beth sceni*, *Chronologia Regum* (tempore) *secunda domus*, pag. 87. b. editionis Forbenianæ in 8. dicitur, quòd iste Eleazar fuerit filius Mathathiæ, & frater Iudæ Machabæi: Narratur ibi prælium commissum inter Iudam & Antiochum Eupatorem, his verbis:

ושם מת אלעזר בן מתתיה אחי המלך יהודה שראה סכין של זהב על פיל אחר וחשב כי על אותו הפיל היה אופטור המלך רוכב כי עשרים פילים היו לו במחנה ויתחזק אלעזר ויך בגבורי ין ימין ושמאל עד שנגע אל הפיל ומפני גובהו לא היה יכול להלחם עם הרוכבים עליו ויתקע את חרבו בכרס הפיל להפיל את המלך וכרגע נתגולל הפיל על אלעזר ומת ויספדו אותו כל ישראל וכו׳ :

Et ibi mortuus est Eleazar filius Mathathiæ, frater Regis Iudæ, qui viderat gladium aureum super Elephan- cerdote. Ibid. ver. 42. Hic computus non coincidit cum eo, quem Iudæi in suis tabulis afferunt. Vide Epochas supra positas pag. 81.

III. Expugnat Gazam, mundat ædes, in quibus fuerant simulachra; collocat in eis viros, qui facerent legem; munit Vrbem, & facit sibi habitationem. Ibid. 47. & 48.

IV. Recipit Arcem Ierosolymitanam, expulsis gentibus, vigesima tertia die secundi mensis (id est Octobris) anno 171. & constituit, vt omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia. Ibid. ver. 51. & seqq. Hi dies hodie non obseruantur à Iudęis.

V. Constituit Ducem totius exercitus sui Ioannem filium suum strenuum militem. Ibid. ver. 54.

VI. Accipit Ioppen in portum, & facit introitum in Insulas maris (mediterranei) 1. Machab. 14. 5.

VII. Renouat amicitiam cum Spartianis. Ibid. ver. 18. & seqq. Item cum Romanis, eisque clypeum mille mnarum mittit. Ibid. v. 24.

VIII. Occiditur in Iericho cum Mathathia & Iuda filijs suis in conuiuio à Ptolemęo, & remanet Ioannes filius eius, cuius gesta scripta sunt in libro dierum Sacerdotij sui. Hic definit historia sacra 1. lib. Machabęorum cap. 16. v. 16. 23. & 24.

De Eleazaro alio fratre Machabæorum, & filio Mathathiæ nihil in Sacra historia habetur. Narratur autem 1. Machab. 6. 43. & seqq. egregium facinus à quodam Eleazaro filio Saura perpetratum: is enim pugnans contra Antiochum Eupatorem

bræum *de Bello Iudaico* lib. 1. cap. 1. Communiter vocantur Machabæi à Iuda Machabæo. Cur autem ita vocatus fuerit, paulò ſuperiùs dictũ eſt.

Eleazar autem occupatus fuerat in occiſione Elephantum, & immerſus eſt in fimo Elephantum. Fabulam Rabbinicam redolet: nihil tale innuitur in libris Machabæorum, nihil apud Ioſephum rerum Iudaicarum grauem & diligentem hiſtoricum; is enim lib. 1. cap. 1. *de Bello Iudaico* de Eleazaro agens nil aliud refert, niſi facinus ab eo perpetratum in occiſione Elephantis, in quo Regem Antiochum inſidere credebat. *Qui tamen regebat Elephantem* (inquit Ioſephus) *priuatus erat, & ſi caſu fuiſſet Antiochus, nihil plus Eleazaro præſtitiſſet audacia, quàm vt ſola ſpe præclari facinoris mortem videretur optaſſe.* Audax igitur fuerat Eleazar, & non ignauus, vt tanquam Scarabeus in ſtercore volutaretur Elephantum.

Poſt hæc venerunt filij Aſſamonæi in domum Sanctuarij &c. Anacroniſmus eſt: Hæc purgatio Sanctuarij, reſtitutio Sacrificiorum, & omnium eorum quæ ad Dei cultum pertinebant in Templo, facta fuerunt ante mortem Iudæ Machabæi, & eo duce, facta eſt dedicatio Altaris octo diebus. 1. Machab. 4. 41. & ſeqq. 56. & ſeqq.

Lecythum olei &c. De eo nullamentio in libris Machabæorum, neque apud Ioſephum Hiſtoricum. Cur autem ab Aſſamonæis ſtatutum fuerit, feſtiuitatem renouationis Templi celebrari per dies octo, nihil in ijſ-

phantem quendam, & putauerat quòd ſuper illum inſideret Rex Eupator, quia viginti Elephantes erant in Caſtris eius. Et inualuit Eleazar, & percuſſit viros Græcorum à dextris & à à ſiniſtris, donec pertingeret ad Elephantem; ſed propter illius proceritatem nequiuit pugnare cum inſidentibus ſuper eum: Infixit autem gladium ſuum in ventrem Elephantis, vt cadere faceret Regem, ſtatimque reuoluitur Elephas, & cadit ſuper Eleazarum, & mortuus eſt. Planxerunt autem illum omnis Iſraël, &c. Idem aſſerit Ioſephus lib. 1. *de Bello Iudaico* cap. 1. Huic auctoritati opponitur auctoritas libri Machabæorum loco cit. quo Eleazar iſte vocatur filius Saura, & non Mathathiæ. Cui reſponderi poterit: vel quòd in hoc loco ponatur nomen Matris; vel quod Mathathias etiam Saura vocaretur; cùm non ſit nouum in Sacra Scriptura filium à nomine Matris aliquando vocari, & plura nomina eidem homini quandoque attribui. Quæ cùm ſint clariſſima & nota ijs, qui Sacram Scripturam ſedulò reuoluunt, ideò exempla non adducuntur.

Filij Haſſamonæi &c. Eſt cognomen Machabæorum; nam Mathathias fuit filius Ioannis, filij Simeonis Sacerdos ex filijs Ioarib, vt in 1. Machab. cap. 2. & in דברי מלכי בית שני *Chronica Regum Domus ſecundæ* pag. 85. dicitur, quòd fuerit Sacerdos magnus, & vocabatur חשמונאי *Chaſmonài, Haſmonæus*, ex quo omnes eius poſteri *Haſmonæi* ſeù *Aſſamonæi* dicti fuere. Vide Ioſephum He-

lon. Cod. שבת *De Sabbatho* cap. 2. במה מדליקין *Bammè madlikìn*, pagina 21. b. & referuntur ab Auctore libri סמ״ג *Samàgh* pag. 250. b. & in Nouellis expositionibus Eliæ Mizrachitæ ibid. pag. 275. b. Sed diffusè & eleganter à R. Mose Bar Maijmon in libro זמנים *Zemanìm*, *De festiuitatibus* הלכות חנוכה *Halachòth Chanuccà* pag. 227. editionis Venetæ in folio apud Aloysium Bragadinum.

Primò, Quòd in honorem huius festi ordinauerunt חכמים *Sapientes*, quòd octo dies, quæ incipiunt 25. die mensis כסלו *Chislèu* sint dies שמחה *Simchà*, *Lætitiæ*, והלל *vehallèl*, *& laudis*, ומדליקין בהם הנרות *vmadlikìn bahèm hannerròth*, *& accendunt in eis lucernas* vespere propè ostium domus per octo noctes. Per totam octauam prohibitum est ieiunium & luctus, eodem modo ac in diebus פורים *Purrìm*, *Festiuitatis Mardochai & Esthere*. Accensio autem ista luminum ex decreto סופרים *Sopherìm*, *Scribarum* instituta est. Omnes tenentur accendere has lucernas, Viri, mulieres, aduenæ, serui &c. Qui lucernam accendit primo vespere festi, tenetur recitare tres benedictiones, hoc est, ב״אי אמ״ה *Benedictus tu Domine Deus noster Rex mundi &c.* Qui videt accensam, tenetur ad duas tantùm benedictiones. Cæteris verò noctibus, qui accendit, tenetur ad duas; & qui videt, ad vnam tantùm benedictionem.

Quotæ autem candelæ, seù lucernæ accendendæ sint?

Respondent, Præceptum esse in

qua-

ijsdem libris ratio assignatur, potiùs videbatur statuendũ hanc Enceniorum festiuitatem tantùm per 7. dies celebrandam, vt fecerat Moses in erectione Tabernaculi in deserto. Leuit. 8. 33. & Rex Salomon in dedicatione Altaris. 1. Paralip. c. 7. 9. Soluitur dubiũ ex textu, quia Oleum, quod vix per diem, accensis luminibus sacris, sufficere poterat, Dei benedictione, & miraculo vsque ad octauum diem perdurauit. In memoriam huius miraculi dicitur, statutum fuisse ab Assamonæis celebrandam esse hanc festiuitatem per dies octo, vti hodie obseruant Iudæi, & חנכה *Chanuccà*, *Dedicationem*, seù *Initiationem* vocant. Huius festi dedicationis fit mentio in Euangelio Ioannis 10. 22. sub nomine *Encaniorum*. *Facta sunt autem Encania in Ierosolymis, & hyems erat*. Ἐγκαίνια enim *Innouationem*, seù *Dedicationem* significat, sic etiam hodie apud Italos *Encaniare* dicitur, quando quis nouo aliquo indumento amicitur, vt olim etiam à tempore S. Augustini hæc eadem vox apud vulgus in vsu erat, vt ipsemet refert Tract. 48. in Ioan. *Iam* (inquit) *& vsus habet hoc verbum: si quis noua tunica induatur, enceniare dicitur*. Celebratur hoc festum 25. die Lunationis כסלו *Chislèu Nouembris*, quæ in Decembrem incidit, & hyems est. Sed si

Quæras, Quo ritu & ceremonijs hodie hoc festum חנכה *Chanuccà*, *Enceniorum* celebretur à Iudæis?

Resp. Celebrari secundùm ritus qui describuntur in Talmude Baby-

lucerna si per 20. cubitos in altum extollatur, perinde, aiunt, ac si nihil factum esset, quia lucerna non benè prospicietur.

Si verò aliquod imminens periculum aderit, si huiusmodi lumina ad ianuam, vel ad fenestram exponerentur, tunc dicunt, sufficere exponere intra ianuam, vt hodie faciunt Iudęi per Italiam, vel in medio domus, vel etiam in ipsa mensa, eo tamen casu, volunt, aliud lumen ibi reperiri commune, ne opera profana fiant ad lumen lucernæ festiuæ. Si autem ibi aderit pyra accensa, ad cuius lumen, eadem opera fieri possint, tunc alterius lucernæ communis lumen non requirunt. Si verò congruũ visum non fuerit opera domestica ad lumen flammæ ardentis pyræ, peragere; tunc necesse esse, existimant, præter lucernam festiuam, aliam communem accendere.

Lucernam נרחנוכה *Chanuccà* festiuam *à surdo, à stulto*, aut *à puero*, vel etiam *à Gentile* incensam, floccifaciũt, quousque accendatur ab idoneo Iudęo.

Qui intra domum lucernam accendit, & subinde extra ianuam exponit, profanum existimant; volunt enim eam accendi debere in loco suo. Ex lucerna festiua aliam lucernam festiuam accendere licere; sed ex lucerna Sabbathina, lucernam festiuam accendere, nefas esse volunt.

Assumens lucernam de loco suo, & stans accendat, nihil fecisse arbitrantur, quia (aiunt) illi qui vident dicere poterunt, id ad suum commodum, & non pro festiuitatis honore

qualibet domo accendendam esse vnam lucernam, tam si plures homines in ea sint, quàm si vnus tantùm eam inhabitauerit. In honorem autem festi & præcepti solent accendere tot lucernas secundùm numerum hominum, qui in ea habitant. Qui volunt ampliùs honorare hoc festũ, solent prima nocte accendere tot numero lucernas, quot numero homines in ea reperiuntur. Secunda nocte replicant numerum, & sic per totam octauam faciunt: vt v. g. si in ea domo sint decem homines, prima nocte accendunt decem lucernas, secunda nocte accendunt 20. tertia nocte accendunt 30. quarta nocte 40. ita vt in octaua nocte inuenientur 80. lucernæ accensæ. In Hispania autem vsus inualuit (inquit Bar Maijmon ibid.) vt in vnaquaque domo, siuè in ea vnicus tantùm homo sit, siue plures inhabitent, tantùm prima nocte vnica lucerna accendatur, secunda nocte duæ, tertia nocte tres, & ita deinceps, vt in octaua nocte festi, octo lucernæ illuminatæ cernantur.

Non accendunt has lucernas, nisi postquam Sol occubuerit, quòd si extinguantur, non est necesse vt iterum accendantur.

Oportere, has lucernas palmo ad minus in sinistro latere extra ianuam domus exponere accensas, nam ad dexteram ingredientibus, affixa est מזוזה *Mezuzà*. Si autem porta communis fuerit, volunt, vt inquilinus accendat lucernam ad fenestram, quæ respicit publicam viam. Hæc autem

est memoria festiuitatis, non à Deo institutæ, sed à סופרים *Sopherim*, *Scribis*, & à חכמים *Chachamim*, *Sapientibus*? Quòd, post Messiæ aduentum nulla facienda sit memoria festiuitatum in Lege scriptarum, docet Propheta Ierem. cap. 16. 14.

לכן הנה ימים באים נאם יהוה ולא יאמר עוד חי יהוה אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים׃

Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur vltrà: Viuat Dominus, qui ascendere fecit filios Israël de Terra Aegypti, hoc est in festiuitate Paschali; in Paschate enim fiebat commemoratio exitus filiorum Israël de terra Ægypti, cuius, tẽpore sc. Messiæ, nulla ampliùs fieri debebat commemoratio, sed tantùm mirabilium, & miraculorũ per Messiam patratorum, vt legitur in *Medrâse* קהלת *Kobèleth* excuso cum רבות *Rabbòth* editionis Amstelodamensis in fol. pag. 86. col. 1. in princ.

כמה ניסים נעשו לישראל משיצאו ממצרים ועד שלא יצאו ישראל ממצרים עליהם הוא אומר אין זכרון לראשונים וגם לאחרונים שיהיו ולמי אני נותן זכרון לנסים של עולם הבא דכתיב ולא יאמרו עוד חי יהוה אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים וגומר׃

Quot miracula patrata fuerunt Israëli, antequam egrederentur de Aegypto, & quot post illorum egressum? De eis ipse dicit: Non est memoria priorum, & etiam posteriorum qui erant; Eccles. 1. 11. *Et quorum miraculorum erit memoria? Eorum, quæ fient tempore venturo* (scilicet Messiæ) *sicut scriptum est: Et non dicetur vl-*

nore hoc fecisse.

Atria, quæ habent duas ianuas ad diuersas mundi plagas conuersas, volunt, vt in vnaquaque illarum apponatur lucerna חנוכה *Chanuccà festiua*, ne dicant transeuntes: Non est accensa lucerna festiua ad hanc ianuam; quòd si istę ianuæ fuerint in eadem mundi plaga, tunc sufficere volunt, in vna tantùm ianua lucernam appendere. Multa alia subtiliter & scrupulosè constituunt isti Doctores Iudaici circa obseruantiam huius festi, quæ, tam in accensione luminaris, quàm in alijs rebus ad ipsum pertinentibus, præcipuè ad præparationem lautissimæ Cœnæ requiruntur; volunt, vt non parcatur crumenæ, sed liberaliter ad conuiuia peragenda, pecuniæ expendantur. Idem fecisse Iudam Machabæum, refert Iosephus Historicus lib. 12. capite 20. qui & hanc solemnitatem cum ciuibus suis celebrauit, nullumque genus deliciarum reliquit, sed pretiosissimis dapibus eos pauit. Optimo quidem consilio, hoc festum institutum fuerat à Iuda Machabæo, vel à Scribis, & Sapientibus antiquæ Synagogæ in memoriam Templi dedicationis, & restaurationis, atque etiam miraculosi Olei perdurationis; sed hodie, destructo Templo, post aduentum Messiæ, vana est, & superstitiosa omnis huius miraculosæ festiuitatis memoria. Nam si post Messiæ aduentum, nulla facienda est memoria solemnitatum in Lege scriptarum; quantò magis post eiusdem aduentum, nulla facienda

riturn respiciunt illa verba in textu בקריאת הלל גמור *In lectione Hallèl Ghamùr, laudis perfectæ*, vt explicatum est. Et hæc de Volumine & Historia Antiochi. Quis autem fuerit ille, qui hanc scripserit planè ignoratur. Certum tamen est compilatam fuisse (vt expressè patet ex verbis & phrasi) ex Talmude Cod. שבת *De Sabbatho* cap. 2. vt suprà notauimus. De ea etiam fit mentio in libro דברי מלכי ישראל *Chronicorum Regum Israël* pag. 37. & alterius editionis pag. 84 b. הראב״ד *Harrauàd in Kabala* pag. 57. In מגלת תענית *Meghilàth Taanìth* cap. 9. אמרי בינה *Imrè binà* cap. 51. *Dauid Ganz* ad annum 642. quarti millenarij מנורת המאור *Menoràth hammaòr, Lucerna* 3. tract. 4. parte 2. pag. 54. col. 3. editionis antiquæ, & pag. 48. editionis nouæ.

יפ׳ **אנפרופיית דוראן ספרדי**

מהיהודים בשמד נוצרי ואחר כך שנוצרי בשמד יהודי כתב אגרת אל דוד בוניטו בנו גם כן הנוצרי אחר היה באוזוזוני ואומר בה לא תהי באבותיך ונראה הדברים · כפי פשוטם כיוכרים בו ונסה בסתר ונקראת כורח אותו לסתור דת הנוצרים ולהשיב אל דת היהודים והנראה כי כוסיקלו עם כל ולא כותב שם המספר ; ובשלשלת הקבלה דף ס״ג עמוד ב׳ כותב שם פריפיטו דוראנטי ואומר שהיה בשנת קס״ר ושסגר

ספר האפוד שאומר בע״ה הוא אמר פריפיטו דוראנטי ; ועוד אחר ; ויש קבלה שהאיר וכב בתשובה על כן לשונו ; וזה הספר שאמר הוא על הדקדוק וקראו מעשה אפוד ועבר אותו לכל הפרטים בנו ;

280. ENPROPHIIATH DVRAN HISPANVS ex Iudæo Christianus, &

vltra: Viuat Dominus, qui ascendere fecit filios Israël de terra Aegypti, &c.

Dum legunt הלל גמור *Hallèl gamùr, Laudem perfectam*. His vocibus innuitur ritus legendi הלל *Hallèl, Psalmodiam* in hoc festo, quæ parum differt ab ea, quæ legi solet in principio Mensis. In eo siquidem post אדני שפתי תפתח וגו׳ *Domine labia mea aperies &c.* & nonnullas laudes, benedictiones, & confessiones. Tandem benedicunt Deo, his verbis:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו ; לקרוא את ההלל :

Benedictus tu Domine Deus noster Rex mundi, qui sanctificasti nos in præceptis tuis, & præcepisti nobis לקריא *legere* הלל *Hallèl, Laudem*: & statim cantant Psalmum 113. הללויה הללו עבדי יהוה וגו׳ *Hallelu-Iah, Laudate serui Dominum &c.* In hoc verò festo, post אדני שפתי תפתח וגו׳ *Domine labia mea aperies &c.* quibus verbis incipiunt Orationem seù Officium, & recitatis iisdem precibus ac in initio Mensis vsque ad כי לעולם קוינו לך *Chi leolàm kiuìnu lach, Quoniam ab æterno sperauimus in te*. Postea adaptant ea, quæ ad hunc festum specialiter spectant, & incipiunt על הנסים *Al hannisìm, Super miraculis &c.* & pergunt ad finem, & dicto אמן *Amen*, benedicunt vt suprà *Benedictus Dominus &c.* וצונו לגמור את ההלל *Et præcepit nobis* לגמור *Ligmòr perficere* הלל *Hallèl, Laudem*. Deinde incipiunt canere eundem Psalmum 113. *Hallelu Iah, Laudate serui Dominum &c.* Ad hunc igitur

mundi 5150. Christi 1390. Ergo verosimile est, circa hunc annum *Peripetum*, seù *Enprophijàth Duran* fidem Christianam suscepisse, & post quatuor annos eandem deseruisse, & postea literas ad filium suum *Bonettum* misisse, de Christiana religione deserenda, sub nomine אל תהי כאבותיך, eumque his expressis verbis & technis ad apostasiam compellasse. Circa verò vtrumque *Nomen & Cognomen* idem esse apparet, & si vtrumque, scriptione alteratum deprehendatur Librariorum ignorantia, vt frequenter fit ab imperitis Iudęis. Iste autem *Peripetus* seù *Perpetuus* ex eodem Auctore *Scialscèleth hakkabalà* loc. cit. Scripsit -

ספר האפ׳ו׳ד *Sèpher Haëphòd*, quod per ר׳ת׳ *Rascè Theuòth Initia dictionū* indicatur, הוא אמר פריפיטו דורן *Hoc dicit Peripetus Duràn*. Alij hunc librum vocant מעשה אפוד *Maasè Ephòd, Opus Ephòd*, Tit ex Exod, 28. 15. illumque discipulo suo *R. Chasdai* dicauit. Est enim liber Grammaticus admodum doctus, cui præfixit eruditam præfationem de præstantia studij Sacræ Scripturæ, alijsque de rebus eò spectantibus.

אנקלוס הגר ז״ל היה בר אחתיה דטיטוס רבא
כמו דאיתא בפרק הנזקין [illegible] אנקלוס הגר אמר
כתובים [illegible] והוא קבל מרבי אליעזר ורבי
יהושע ותרגם ה׳ חומשי תורה [illegible]
במסכת עבודה זרה [illegible] והיה לו [illegible] ג׳ אלפים [illegible]
ובגמרא פ׳ הנזקין אנקלוס בר קלוניקוס בר אחתיה דטיטוס
הוה, ובתוספות בפרק ה׳ [illegible]
[illegible]
בפרק א׳ כתוב שאנקלוס היה [illegible] רבן גמליאל הזקן [illegible]
[illegible]

& ex Christiano iterum Iudæus. Ænigmaticam Epistolam scripsit ad filium suum Dauidem בוניטו *Bonettum* Auenione commorantem inter Christianos, qua eum ad Iudaicam sectam reuocare nititur, frequenter hæc verba proferens: אל תהי כאבותיך *Ne sis, sicut* (fuerunt) *Patrès tui*. Quibus, & alijs similibus verbis eum ad retinendam Christianam religionem persuadere videtur; cùm interim per hanc antiphrasim, & subdolam loquendi artem, ad Iudaismum allicere nitatur. Reperitur msc. in Bibliotheca Vaticana cum explanatione totius ænigmatis, Anonymo Auctore. In *Scialscèleth hakkabalà* pag. 61. b. fit mentio cuiusdam -

פריפיטו דוראנטי *Peripeto* seù *Perpetui Duranti*, de eo etiam dicit hic Auctor, quòd Iudaismum reliquerat, & ad illud reuersus sit an. mundi 5154. Christi 1394. Vnde suspicari licet, non duos, sed vnum & eundem hominem esse פריפיטו & אנפרופיית: cuius rei non leue inditium est, & apostasiæ tempus non varium, & nominis atque cognominis vtriusque similitudo. Nam circa *Tempus*, anno Domini 1394. Auenione sedebat Clemens VII. Antipapa, & Mense Septembri eiusdem anni creatus ibidem fuit in Antipontificem Benedictus XIII. seù Petrus de Luna, qui ad conuersionem Iudæorum opera S. Vincentij Ferrerij Ord. Prçd. vtebatur, cuius præclara facinora in conuertendis Iudęis habentur apud Auctorē *Scialscèl. hakkab.* pagina 62. b. propè finem, ad annum

ר״ג נשרף עליו אנקלוס הגר כשבעים מנה צורי ; לא כן אנקלוס מתרגם אין הוא אנקלוס בר קלונימוס ;

281 ONKELO'S HAGHE'R; ONKELOSVS PROSELYTVS, apud Hebræos laudatiſſimus Paraphraſtes Chaldaicus, relicto Idolorum cultu, ad Iudæorum ſacra tranſiuit. Gentiliſmum ita abhorruit, vt portionem facultatum ſibi ex bonis parentum competentem, tanquam abominabile anathema, in Mare ſalſum, in Aſphaltitem lacum deiecerit. *Toſaph.* in cap. 5. Cod. דמאי *Damài*, ex *Iuchaſsin* pagina 52. b. Exiſtimant nonnulli ex Cod. גטין *Ghittìn*, *De repudijs*, cap. 5. הניזקין eũ fuiſſe filium קלונימוס *Kolonimòs*, & ex ſorore, nepotem טיטוס *Titi*; an verò de Tito Imperatore intelligendum ſit, non ſatis exploratum eſt apud Auctores. Refert R. Samuel Sciullam *in Annotation.* ad lib. *Iuchaſsin* pagina 40. mentionem fieri in eod. Cod. גטין, & cap. 5. de quodam Nerone Principe militiæ, à Cæſare miſſo Ieroſolymam, qui & ipſe Proſelytus factus ſit, antequam Veſpaſianus mitteretur contra Iudæos, cuius ſoror (ſi id verum fuit) potuit fieri, vt Kolonimo in matrimonium iungeretur, ex qua natus ſit Onkelos, quæ poſtea ſequendo fratris & mariti veſtigia, Iudæorum religionem cum filio Onkeloſo ſuſceperit.

Rabbì verò Elias Germanus in procemio ſui *Meturghamàn* expreſsè intelligi vult de Tito Imperatore, dum ait -

אנקלוס היה בן אחותו של טיטוס שחרב הבית ;

Onkeloſus fuit filius ſororis Titi, qui vaſtauit Domum; hoc eſt Templum Ieroſolymitanum. Et R. Ghedalia Aben Iachia in *Scialſcèleth hakkab.* pag. 28. circa princip. addit -

כי הוא לא נתגייר אלא אחרי מות טיטוס (דודו) שהחריב הבית ;

Quòd Proſelytus factus non fuit (Onkelos) *niſi poſt mortem patrui ſui Titi, qui Domum exuſſerat.*

At dicendum eſt, Onkeloſum Bar Kolonimos filium ſororis Titi, de quo in Cod. גטין *Ghittìn* cap. 5. cit. non eſſe Onkeloſum Proſelytum & Paraphraſtem Chaldæum, ratio ſuadet; quia Paraphraſtes hic Chaldæus iam à temporibus Rabban Gamalielis Pauli Apoſtoli Magiſtri Proſelytus erat, illius morti interfuerat, iuſta fecerat, inſumendo in eius funere 70. libras Opobalſami, vt legitur Cod. עז *Auodà Zarà*, *De Idololatria* cap. 1. לפני איריהן pag. 11. circa finem his verbis :

וכשמת רבן גמליאל חזקן ושרף עליו אנקלוס הגר שבעים מנה צורי ;

Cùm autem mortuus eſſet Rabban Gamaliel ſenior, combuſſit ſuper eum Onkeloſus Proſelytus ſeptuaginta libras Opobalſami. Rabban verò Gamaliel 17., vel, vt alijs magis placet, 18. circiter annos ante exuſtum Templum mortuus eſt; quo tempore adhuc Titus Imperator Palæſtinam non inuiſerat, multò minùs credibile eſt, in ea nepotem Proſelytum habuiſſe. Igitur Onkeloſus Paraphraſtes Chaldaicus & Proſelytus, non

eſt

chus Hebraicus translatus est, in linguam scilicet vernaculam, & ab omnibus intellectam; ita vt lingua ipsa Hebraica penitùs inter vulgus obliterata fuerit, neque illius sensus, nisi à doctis Viris perciperetur. Hinc est, quòd Ezra Scriba, quando Legem Domini restaurare aggressus est, & Volumen Legis ex suggestu audiente populo, legit in platea, Nehem. cap. 8. 3. Legit quidem Hebraicè, at, vt benè intelligeretur à populo, Iosue, & Bani, & cæteri Leuitæ, qui ad ver. 7. numerantur, *Legerunt in libro Legis distinctè, & apertè ad intelligendum: & intellexerunt cùm legeretur*, ver. 8. hoc est, idem, quod prælegebat Ezra Hebraicè, legebant & ipsi Chaldaicè, vt vulgus Legem Dei intelligere posset: testis est Codex Talmudicus נדרים *Nedarim, De Votis* cap. 4. אין בין המודר pagina 37. b. circa med. qui locum Nehemiæ cap. 8. 8. explicat, & vocem Hebræam Scripturæ מפורש per תרגום *Targum* reddit, id est Paraphrasim Chaldæam, eamque interpretationem vulgarem Pentateuchi Mosis ad commodum, & vsum vulgi Iudaici lingua Chaldaica, & communiori elaboratam, intelligit, qua vtebantur Leuitæ ex libro ad hoc specialiter præparato; & hæc est -

Vera origo, & principium Paraphrasis Chaldaica Pentateuchi.

Quod cùm Ezra Protoscriba priùs legisset Hebraicè, & subinde Leuitæ interpretati fuissent Chaldaicè, hinc cœ-

est ille, de quo fit mentio in Cod. cit. גטין *Ghittin*, videlicet, non est אנקלוס בר קולונימוס *Onkelòs Bar Kolonimòs*, qui post mortem Titi Iudæus factus est. Adde, Quòd Onkelos Paraphrastes Chaldæus vir fuit pius; at Onkelos Bar Kolonimos impius, & Magus; cùm de eo in Cod. גטין *Ghittin, De diuortijs* citato, cap. 3. legatur, *Titum*, & *Balaàm* per incantationem ab eo ab inferis euocatos, vbi etiam horrenda blasphemia de Christo Domino ab eodem profertur. Igitur hic, diuersus est ab illo.

Rursus; alij nonnulli confundunt hunc Onkelosum cum Aquila Pontico Sacræ Scripturæ Interprete notissimo; & quòd Aquila Chaldaicè *Onkelus* dicatur, refert Bellarminus *De Verbo Dei* lib. 2. cap. 3. sed reuera, alter ab altero differt, vt videbimus in עקילס *Akilàs Aquila*.

Itaque אנקלוס *Onkelos* hic noster, non sub *Hillele* seniore ante Christi natiuitatem, sed sub אליעזר *Eliezaro* magno Hyrcani filio, & Iosue illius Collega floruit, ad quorum vocem & directionē Mosis Pentateuchum, ferè de verbo ad verbum, ex Hebræo in Chaldæum transtulit. Non quòd ipse primus fuerit Auctor Paraphrasis, aut, quòd ante ipsum nulla alia Paraphrasis, seù Translatio Chaldaica Pentateuchi extiterit, cùm in ipsa captiuitate Babylonica, populus Hebræus, ex nimia affinitate linguæ Hebraicæ cum Chaldaica, Chaldaicè facilè loqui didicerit, relicta lingua Hebraica, & in Chaldaicam commutata, in quam & Pentateu-

cos, quem vix duo homines quamuis robusti, de facili sustollere possunt. In eo, eadem methodo, non solùm Pentateuchus, sed & cęteri libri Veteris Testamenti Hebraicè, & Chaldaicè conscripti sunt, charactere quidem maiusculo, quadrato, eleganti, cum suis punctis vocalibus, & accentibus diligentissimè exaratis; ad cuius marginem tam superiorem, quàm inferiorem, & lateralem scripta discernitur vtraque *Massora*, ornata diuersis animalium figuris, & flosculis compositis ex eiusdem Massoræ dictionibus, & sententijs, mira industria & artificio, ita vt pretiosissimum & inęstimabile appareat opus.

Consimile exemplar duobus magnis Tomis distinctum, & elegantissimè in Pergameno conscriptum, ijsdemque characteribus quadratis, punctis insuper vocalibus, & accentibus in vtroque textu appositis, additis Massoretarum annotamentis in interiori, & exteriori margine libri, asseruatur apud *Altam semitam* in ædibus, & selectissimorum librorum Bibliotheca Eminentissimi Cardinalis Camilli Maximi.

Dicet fortassis nonnemo: Si ante Onkelosum Paraphrasis Chaldaica in Pentateuchum à temporibus vsque Ezræ extiterat, ad quid Onkelosi labor in adornanda alia noua Paraphrasi in eundem Pentateuchum?

Resp. Erat quidem ante Onkelosum alia Paraphrasis Chaldaica in Pentateuchum, imò & aliæ in cæteros Sacræ Scripturæ libros, sed non ita

cœpta est consuetudo illa, quæ longo tempore perdurauit, vt singulis Sabbathis in lectione פרשה *Parasca* seù *sectionis Pentateuchi*, priùs legeretur vnus versiculus Hebraicè, & postea idem repeteretur Chaldaicè (teste Elia Leuita in Pręfat. Meturgam.) vt faciliùs id, quod Hebraicè lectum esset, Chaldaicè intelligeretur; quamuis res præter spem aliter contigisset, quia posterioribus temporibus, meliùs intelligebant Iudæi Hebraicam linguam, quàm Chaldaicam; quia in ea peculiare studium, & diligentiam adhibebant, cùm in Chaldaica, vtporè omninò deperdita, non tantam curam in addiscendo susciperent: & nisi hoc exercitio etiam hodie vterentur Iudæi, vt singuli seorsim post lectionem *Parasca* eandem etiam Chaldaicè legerent per hebdomadam, actum esset de lingua Chaldaica apud eos, cùm nihil omninò dè ea scirent, aut intelligerent; Et vt huiusmodi vsus nullo vnquam tempore memoria dilaberetur; voluerunt antiqui illi Scriptores librorum Sacrorum, vt vnus versiculus Bibliorum Hebraicè scriberetur, posteà Chaldaicè, & sic totam Sacram Scripturam vsque in finem, vbi Chaldaicam Paraphrasim in antiquis Codicibus scriptam cernimus, vt passim videre est in antiquis Codicibus, qui vsque hodie in celebrioribus Bibliothecis asseruantur, potissimùm in Bibliotheca Vaticana: ibi multi hoc stylo scripti visuntur, inter quos est ille maximus Codex membranaceus sub num. 1. inter mmssc. Hebrai-

rent homine sapiente, & prouectæ ætatis in Synagoga, vt priùs requirebatur.; ne ab indocto, & iuuene Interprete, mendosè redderetur Chaldaicè lex in Sabbatho. Ideò in Cod. חגיגה *Chaghighà*, cap. 1. dicitur, vt refert auctor *Iuchasin* pagina 44. in רבי חוצפית *R. Chotzephith* -

אמר רבי אבהו אין מעמידין תורגמן על הציבור פחות מחמשים שנה ׃

Dixit R. Aubù: Non constituunt Interpretem (Chaldaicum Pentateuchi) *in Ecclesia minorem quinquaginta annis*. Quæ constitutio intelligitur non tantùm de Paraphrasi super Pentateuchum, sed etiam de alijs Paraphrasibus super cæteris Sacræ Scripturæ libris. Isti enim Chaldaicè reddebantur ab Intetprete idoneo, docto, & grandæuæ ætatis, quamuis non omnia, quæ Hebraicè legebantur, Chaldaicè redderentur ab Interprete: vnde in Cod. מגילה *Meghilà*, cap. 3. הקורא עומד in *Ghemarà* pagina 25. circa finem legitur -

תנן רבנן יש נקרין ומתרגמין ויש נקרין ולא מתרגמין ויש לא נקרין ולא מתרגמין׃ אלו נקראין ומתרגמין׃ מעשה בראשית נקרא ומיתרגם פשיטא מהו דתימא אתו לשיולי מה למעלה מה למטה ומה לפנים ומה לאחור קמ״לן מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ניחוש לכבודו דאברהם קמ״לן מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דיהודה קמ״לן שבתי הוא דאודי מעשה ענל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודן של ישראל קמ״לן כל שכן דניחא להו דהויא להו כפרה קללות וברכות נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דילמא פייגא דעתייהו דציבורא קמ״לן

ita emendatè prodierant, quia secundùm lubitum Librariorum, & eorũ, qui inter alios doctiores videri volebant, multa irrepserant, quæ antiquę, & inter Sapientes receptæ editioni, & lectioni aduersarentur. Vera autem, & genuina Pentateuchi Paraphrasis lectio, per legitimam traditionem à priscis illis Leuitis, qui priùs tempote Ezræ Chaldaicè interpretati sunt Legem, ad tempora vsque R. Eliezaris magni, & R. Iosue, inter Sapientes ore ad os conseruata erat; & ne illa vulgaris Paraphrasis in deterius inter vulgus abiret; hoc opus corrigendum, & emendandum assumpsit Onkelos, quod secundùm traditionem R. Eliezaris, & R. Iosue perfecit, & absoluit, circa ann. mundi 3830. Christi 70. in Iabne Vrbe, vbi Synedrij Senatus, post excisam Ierosolymorũ Vrbem, trãslatus fuerat. Quamuis Auctor *Scialscel. hakkabalà* pag. 28. id contigisse dicat ad an. mun. 3868. Chr. 108. vt alicubi scriptum se inuenisse testatur. Hac Onkelosi editione vulgata, statim recepta fuit à tota Iudæorum Vniuersitate, & eam legere in Synagogis cœperunt, post lectionem versiculi Hebraici, abrogatis omnibus alijs Paraphrasũm editionibus, quas התורגמנים *Hatorgamanim Interpretes*, ex Cod. vel memoriter legere solebant in die Sabbathi. Hinc, talem, ac tantam hæc editio Onkelosi apud Hebræos acquisiuit auctoritatem, vt Sacræ Scripturæ textui æquiparetur; neque ampliùs in traducendo textum Hebraicum in Chaldaicum indige-

אן

קמ"לן אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין פשיטא מ"ד ליחוש דיל מ' אתו למיעבר מיראת קמ"לן מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש ליקריה דדוד קמ"לן מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דבנימן קמ"לן הודע את ירושלם את תועבותיה נקרא ומתרגם פשיטא וכו' : ואלו נקרין ולא מתרגמין מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם וכו' : מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם איזהו מעשה עגל השני מן ויאמר משה עד וירא משה תניא ר"ש בן אלעזר אומר לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו שמתוך תשובה שהשיבו אהרן למשה פקרו המינין שנא' ואשליכהו באש ויצא העגל הזה : ברכת כהנים נקרין ולא מתרגמין מ"ט משום דכתיב ישא : מעשה דוד ואמנון לא נקרין ולא מתרגמין והאמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם לא קשי' הא דכתיב אמנון בן דוד הא דכתיב אמנון סתמא :

Tradunt Magistri nostri : Sunt (loca Scripturæ) *quæ leguntur, & interpretantur : & sunt quæ leguntur, & non interpretantur : & alia, quæ non leguntur, & non interpretantur. Ista sunt quæ leguntur, & interpretantur.*

Opus בראשית *Berescith Creationis legitur, & interpretatur absque controuersia. Si ita non dixissem, fortè obijcere posses : Venient, & inquirent, quid esset supra* (cælos) *quid infra* (terras) *quid ante* (creationem) *erat, quid postea futurum erit. Hinc nos intelligimus quod diximus, licere.*

Opus Loth, & duarum filiarum eius legitur, & interpretatur plane. Posses obijcere, quod prohibitum sit ob honorem Abraham. Ex eo intelligimus quod liceat. Videlicet hoc non obstante, dicimus licere.

Opus Thamar & Iudæ legitur & interpretatur sine controuersia. Posses obijcere, quòd prohibitum sit ob honorem Iudæ. Id intelligimus quod dictum est licere. Laudandus est, quia confessus est (peccatum suum.)

Opus Vituli primum legitur & interpretatur sine dubio. Posses obijcere scilicet dubitare de honore Israëlis. Sed intelligimus, id quod dictum est, licere. Quantò magis, quia Iudicium (supplicij) *fuit illi in expiationem* delicti) ?

Maledictiones & benedictiones leguntur, & interpretantur sine quæstione. Posses dicere quòd prohibitum sit; quia intellectus posset lædi Vniuersæ Ecclesiæ, dum illa audiuntur. Attamen ex eo intelligimus, quòd liceat.

Animaduersiones & punitiones leguntur & interpretantur planè. Potes obijcere, quòd prohibitum sit, fortassis Venient, Vt obseruent præcepta Dei ob timorem, non ob amorem. Nihilominus interpretantur.

Opus Amnon, & Thamar legitur, & interpretatur sine dubio. Posses dicere, quòd prohibitum sit propter honorem Dauidis. Ex eo intelligimus, quòd liceat.

Opus Concubinæ in Gabaa legitur & interpretatur absque controuersia. Posses obijcere, quòd prohibitum sit propter honorem Beniamin. Id intelligimus, quod dictum est, licere.

Abominationes Ierusalem cognitæ in Ezech. 8. leguntur & interpretantur : Planè &c.

Et ista sunt quæ leguntur, & non interpretantur &c. Opus Ruben legitur, sed non interpretatur &c.

Opus Vituli secundum, legitur, sed non

ſent Rectores Synagogæ, parum curarunt. Colligitur hoc ex Lucæ Euangelio cap. 4. 18. vbi dicitur Chriſtus legiſſe illud Iſaiæ 61. 1. & 2. *Spiritus Domini ſuper me: propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſſionem. & cæcis viſum, dimittere confractos in remiſſionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis.* At Chriſtus non ex textu Hebræo videtur legiſſe, ſed ex Chaldaica quadam verſione; quia verba quæ referuntur ab Euangeliſta non omnia reperiuntur in textu Iſaiæ, quamuis ſenſus ſit idem. Locus Iſaiæ Hebraicus eſt -

רוח אדני יהוה עלי יען משח יהוה אתי לבשר
ענוים שלחני לחבש לנשברי־לב לקרא לשבוים
דרור ולאסורים פקח־קוח ׃ לקרא שנת־רצון
ליהוה ויום נקם לאלהינו לנחם כל־אבלים ׃

Spiritus Domini Dei ſuper me, propterea vnxit Dominus me, ad euangelizandum manſuetis miſit me, ad ligandum faſcia contritos corde, ad prædicandum captiuis libertatem, & vinctis apertionem carceris. Ad prædicandum annum voluntatis Domino, & diem vltionis Deo noſtro, ad conſolandum omnes lugentes. Paraphraſis verò Ionathanis, quæ hodie circumfertur, ita habet -

אמר נביא רוח נבואה מן קדם יהוה אלהים
עלי חלף דרבי יתי יי לבשרא ענותניא שלחני
לתקפא לתבירי לבא למקרי לדשבן חירו ולדאסירין
אתגלו לניהור ׃ למקרי שנת רעוא קדם יי ויום
פורענות קדם אלהנא לנחמא כל אביליא ׃

Di-

non interpretatur. Quid eſt hoc ſecundum Vituli opus? Eſt narratio illa, quæ ſecundò de Vitulo fit Exod. 32. v. 21. *Et dixit Moſes ad Aharon &c.* vſque ad ver. 25. excluſiuè: *Et vidit Moſes &c.* His enim quatuor verſiculis reprehenditur Aaron à Moſe, & excuſat ſe Aaron de Vituli conflatilis effectione. *Ex traditione R. Simeonis Ben Eleazaris habemus, quòd homo cautus eſſe debet in ſuis reſponſionibus, quia ex hac reſponſione Aaronis ad Moſen, occaſionem arripere poſſunt Heretici obloquendi* (ſcilicet contra Deum, quaſi Deus fuerit auctor peccati) *cùm dicatur: Et proieci illud in ignem, & egreſſus eſt Vitulus iſte.*

Benedictio Sacerdotum legitur, ſed non interpretatur. Et ſi dixeris: Quænam eſt ratio? Quia ſcriptum eſt ישא *Iſſà Eleuet Dominus facies ſuas ad te &c.* Quod ob reuerentiam Domini, vernacula lingua interpretari non debet. Num. 6. 26.

Opus Dauidis & Amnonis, non legitur, neque interpretatur. Sed ſi dixeris: Nonne opus Amnòn & Thamàr legitur, & interpretatur? Facilis erit reſponſio: Non legitur, quia dicitur Amnòn Ben Dauid: & ob illius reuerentiam reticetur. *Legitur*; quia reperitur etiam ſcriptum *abſolutè*, & ſine aliquo addito, *Amnon*.

Quæ quidem conſuetudo legendi Chaldaicè aliquem locum ex Prophetis, videtur extitiſſe etiam tempore Chriſti Domini, quamuis de *ætatis* requiſito, cùm aliàs de morum probitate, & doctrina Iuuenis certi fuiſ-

translationes istæ Hebraicæ in linguam Chaldaicam, Paraphrases communiter vocantur. Paraphrasis enim est alicuius sententiæ per vberiorem sermonem, vt illa dilucidior euadat, explicatio. Hoc exactè in omnibus alijs Paraphrasibus Sacræ Scripturæ obseruatur. In hac autem Onkelosi non item; nam hæc potiùs dicenda interpretatio, quàm Paraphrasis, cùm ferè de verbo ad verbum totum Pentateuchum ex Hebræo in Chaldæum vertat, exceptis nonnullis locis, vt Gen. 49. in benedictionibus Patriarcharum, & alijs quibusdam paucis. In reliquis vniformiter cum textu Hebraico procedit, tùm in distinctione versuum, tùm in punctatione accentuum, ita vt, alter sacer textus appareat: quod in cæteris Paraphrasibus non seruatur.

An verò hæc punctatio moderna sit, vel antiqua: dicendum est, ipsum Onkelosum exactissimè, & quàm diligentissimè suam Paraphrasim adornasse, tùm in compositione historię, quàm in appositione punctorum vocalium, vt ritè & absque errore in Synagogis legi posset; Potuit tamen fieri, vt tractu temporis mendosa reddita sit, adeò vt Massorethæ Tiberienses cogerentur illam tam in vocibus, quàm in punctis & accentibus emendare, vt suprà de Textu sacro Sacrorum Bibliorum pag. 151. dictum est: quamuis etiam hodie eadem, Librariorum, & Typographorum ignauia, & ignorantia immunis non sit à vitio corruptionis.

Dixit Propheta: Spiritus Prophetiæ à conspectu Domini Dei, super me transiuit, propterea vnxit me Dominus; ad euangelizandum mansuetis misit me, vt confortarem contritos corde; vt prædicarem captiuis libertatem, & ijs qui vincti sunt, prodire in lucem. Ad prædicandum annum voluntatis coram Domino; & diem vltionis coram Deo nostro, vt consolarer omnes lugentes.

Ex hoc loco Euangelij colligitur, tempore Christi aliquam Paraphrasim repertam fuisse, etiam super libris Prophetarum: neque prohibitum fuit ijs, qui quinquaginta annis minores erant, eas publicè in Synagogis legere, aut memoriter recitare. Vnde patet, illam constitutionem Talmudicam citatam, qua prohibetur Chaldaicè interpretari Scripturam, tempore Christi, aut latam non fuisse, aut contrario vsu sublatam.

Sed si quæras, quo nomine Paraphrasis Chaldæa apud Hebræos appelletur?

Resp. Communi & trito vocabulo תרגום *Targùm*, quasi dicas, *Intepretamentum*: nam תַּרְגֵּם *Targhèm* Chaldaicè siuè Syriacè *Interpretari* significat, hoc est, aliquid ex vna lingua in aliam transferre; vnde propriè תרגום *Targùm* *Translationem* Scripturæ ex lingua Hebraica in Chaldaicam denotat: & quia translationes non semper de verbo ad verbum fiunt, sed potiùs ad sensum, quàm ad verba attenditur ab Interprete, hinc est, quòd

agemus, quando alibi congruentiùs tractabimus de Trinitate.

De secunda Persona Sanctissimæ Trinitatis, obscurè quidèm in Sacro Textu plerisque in locis traditur notitia; in Targum manifestatur apertè. Petantur exempla ex illis locis, in quibus Hebræus textus habet יהוה אלהים Paraphrastes Chaldæus habet מֵימְרָא דַיְיָ *Verbum Domini*, vel דַיהוה מימריה *Verbum eius*. Vti sunt loca Genes. cap. 28. ver. 20. 21. *Si fuerit Deus mecum*, Chald. *Si fuerit VERBVM* דיהוה *Domini mecum*. Ibid. cap. 31. 49. *Speculetur Dominus inter me, & inter te*. Chald. *Speculetur VERBVM* דיהוה *Domini inter me, & inter te*:

Exod. cap. 2. ver. 25. *Et vidit Deus filios Israël, & cognouit Deus*. Chald. *Et nota fuit coram Domino subiectio filiorum Israël, & dixit IN VERBO SVO vt liberaret eos* יהוה *Dominus*.

Hinc patet redemptionis opus VERBO attribui, vt & in sequentibus locis.

Exod. cap. 16. 8. *Non contra nos murmurationes vestræ, sed contra Dominum*. Chal. *Non est contra nos murmur vestrum, sed contra VERBVM* יהוה *Domini*.

Ibid cap. 19. ver. 17. *Et eduxit Moses populum in occursum Domini*. Chald. *Et eduxit Moses populum in oc-*

Dices, Si Onkelosi Paraphrasis sit vitiata & corrupta, quid vtilitatis ex ea percipere poterimus?

Resp. Paraphrasim hanc Onkelosi, dicimus non fuisse corruptam ab Hebræis dolo malo, ac data opera; sed incuria Scriptorum & Impressorum, in ea aliqua vitia, & errores irrepsisse, sicut communiter contingit in editione omnium librorum. Et ob id, non est reijcenda, imò in existimatione maxima habenda; quia Iudæi nullo modo eam negare audent, & si aliquando cum ipsis est ineunda concertatio de mysterijs fidei Christianæ, auctoritates ex hac Paraphrasi desumptæ, valdè probabunt intentionem nostram, & ex ea persæpè Iudæis, dogmata nostra clariùs ostendere poterimus, quàm ex ipso Sacro Textu. Sit exemplum: Sanctissimæ Trinitatis Personæ, nonnunquam in Hebraico textu adumbrantur, in Chaldæa Paraphrasi non rarò clarè indicantur. De prima Persona non affero exempla, quia Hebræi non negant Deum esse Patrem, quamuis *personaliter* id non intelligant, sed tantùm per ordinem ad creaturas, vt dicit Isaias cap. 63. ver. 16. *Tu enim Pater noster &c. Tu Domine Pater noster, redemptor noster &c.* & cap. seq. ver. 8. *Et nunc Domine, Pater noster es tu, nos verò lutum: & fictor noster tu, & opera manuum tuarum omnes nos.* Sed scire debent Iudæi, quòd nomen *Pater* in Diuinis, priùs dicitur de Deo, quàm de creatura, vt docet D. Thom. p. p. qq. 33. art. 2. ad 4. de qua re fusè

cap. 3. v. 3. & 21. & alibi: cùm Paraphrasis Onkelosi apertè dicat

משיחא *Mescichà, Messias, Christus*. Iniquè atque malignè contorquent Scripturas Iudæi contra verum sensum eiusdem Scripturæ explicatum ab antiqua Ecclesia Iudaica, cuius sensus relatus est ab Onkeloso in sua Paraphrasi, & hoc secundùm sententiam vniuersæ Synagogæ Iudaicæ, quæ semper, ita hanc Paraphrasim extulit, vt non tantùm textui Sacro æquipararit, sed etiam omnia, quæ in monte Sinai tradita fuere, in ea contineri, & renouari asseruerit. Vnde R. Salomon Iarchi in cap. 2. קדושין *Kidduscin, De Sponsalibus* ait.

אנקלוס לא מדעתו חוסיף שתרי׃ מסיני נתן אלא שנשתכח וחזא חזר ויסדו׃

Onkelos non ex sua scientia aliquid addidit quia iam in monte Sinai datum fuerat; sed quod obliuioni traditum erat, iterum stabiliuit. Et in *Sciał scèleth hakkabalà* pag. 28. b. circa principium dicitur.

תרגום היא קבלה למ״רעה מסיני׃

Targum, hoc est Paraphrasis Chaldaica, *tradita est Mosi Magistro nostro in Sinai*. Apud autem Ecclesiam Catholicam hæc Paraphrasis quamuis maximè ad Sacrum Textum Hebraicum accedat, nihilominùs authoritatem canonicam non habet, sed recipitur, vt recipiuntur cætera Doctorum scripta, & explanationes in Sacram Scripturam; ideòque

occursum VERBI יהוה *Domini*. Item cap. 32. ver. 20, 21. 22. Leuit. cap. 20. ver. 23. cap. 26. 46. Num. cap. 11. ver. 20. cap. 23. 21. Deuter. cap. 1. v. 30. 32. Cap. 2. ver. 7. Cap. 3. ver. 12. Cap. 4. ver. 24. 37. Cap. 5. ver. 5. Cap. 9. ver. 3. Cap. 20. 1. Cap. 31. 6. 8. Num. cap. 14. v. 9.

Tertia autem persona Sanctissimæ Trinitatis, quando ex nomine יהוה vel alio quolibet, quo de Spiritu Sancto, eiusque operibus accipiendum sit; sub nomine שכינתא *Diuinitatis* explicatur à Paraphraste. Exempla petantur ex Genes. 9. 27. Exod. cap. 15. 17. Cap. 17. 7. Cap. 33. 3. & 5. Cap. 34. v. 6. 9. Num. cap. 11. 20. Cap. 14. 42. & Cap. 16. ver. 3.

Detur etiam exemplum in dogmatibus, Gen. 49. 10. *Non auferetur* שבט *Scèuet Sceptrum de Iuda &c.* Iudæi vt eludant hanc clarissimam prophetiam de tempore aduentus Messiæ, dicunt pro שבט *Scèuet*, non *Sceptrum*; sed *Virgam* indignationis Dei esse intelligendam.

Redarguit hoc iniquorum Iudæorum cauillum Paraphrasis Onkelosi, dum pro שבט *Scèuet*, Chaldaicè reponit, לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה *Non auferetur habens principatum à domo Iudæ*. Et quod sequitur: *Donec veniat* שילה *Scilò qui mittendus est*, perperàm explicant alij pro *Silò*, in quo Arca in Domini stetisse legitur 1. Samuelis

vti videre est in multis editionibus Venetis, præcipuè apud Ioannem de Gara anno mundi שׁנ 350. min. supput. Christi 1590. in 8. vna cum Targum Ionathan, & Ierosolymit. Incipit hæc Paraphrasis Onkelosi,

בקדמין ברא יי ית שמיא וית ארעא ׃

In principio creauit Deus cælos & terram. Illam Paulus Fagius Latinam fecit, & ad singula capitula breues annotationes adiecit, excusa est Argentorati an. 1546. in fol. Latinè etiam reddita fuit, & addita vnà cum textu Chaldaico in magnis Biblijs cum versionibus Latinis, vti Regijs, Parisiensibus, & Anglicanis, & seorsim excusa reperitur non semel, sed præcisè in Biblijs Fortunati Fanensis, Venetijs apud Antonium Pinellum 1609. in fol.

Præter hunc Onkelosum, alij etiam fuerunt Paraphrastes Chaldæi, vti Ionathan Ben Vzielis, qui Targum in Prophetas anteriores, & posteriores scripsit. Et R. Ioseph Cæcus, in Psalmos, Prouerbia, & Iob. De quibus suo loco dicetur. At *Targum in Canticum Canticorum, Ruth, Threnos, Ecclesiast. & Esther* Anonymi Auctoris esse censetur. Idem judicium est ferendum circa תרגום שני *Targùm sceni, Paraphrasim secundam in Estheram*. Vide etiam Verbo תרגום *Targum*.

Cæterum ad mortem Onkelosi quod attinet, quamuis aliquod certum temporis spatium assignare non possimus, longæuam tamen vitam habuisse dicendum est. Peruenit enim que absque piaculo, liberè in disputationibus negari illius auctoritas poterit, quamuis id faciendum esse, propter illius venerandam antiquitatem, de facili non consulerem.

Scripsit autem Onkelos suam Paraphrasim tantùm in Pentateuchum, vnde audiendus non est Galatinus lib. 1. cap. 3. circa finem, vbi ait: *Hic etiam Ankelos* (pro *Onkelos*) *totam Bibliam* (pro *tota Biblia*) *in Chaldæum vertit atque exposuit. Cuius editio atque expositio, quamuis nunc præterquam in Pentateuchum, vix alicubi reperiatur*. Galatinus enim non omnia quæ scripsit, ad trutinam veritatis reuocauit, sed ea, quæ audiuit, aut alicubi legit, facillimè credidit, & pro veris in librum suum reclusit. Nil tale apud antiquos, & fide dignos Auctores legitur: Habetur in Cod. מגילה cap. 1.

תרגום של תורה אנקלוס הגר אמרו מפי ר׳ אליעזר וכו׳ ׃ ושל נביאים יונתן בן עוזיאל וכו׳ ׃

Quod Targum Pentateuchi dixerit Onkelos ex ore Eliezeris &c. & (Targum) *Prophetarum dixerit Ionathan Ben Vzielis &c.*

Inuenitur typis excusum *Targum Onkelosi* in Biblijs Regijs ad calcem Sacri Textus. In maioribus Biblijs Hebraicis Venetis, Basileensibus, Hanouianis, Parisiensibus, & Anglicanis ad læuam Hebraici textus in altera columna; in alijs Biblijs minoribus non raro eodem modo seorsim in columna è regione Sacræ Scripturæ vnà cum Postilla R. Salomonis infernè apposita reperitur,

רמל **אנשי טבריא** כפי דעת ר' אליה שהכנה
שהכונה הכתוב בהקדמה ג' לספר מסורת המסורת היו בעלי
המסורת ואמר שטבריה היא מעזיא והיו שם חכמים גדולי'
ובקיאי' במקרא ובחי לשון מכל שאר היהודים אשר היו בדורות
ההם ואחריהם לא קמו כמותם והם קבלו כל הנקוד. ולא
היה כן כי בעלי המסורת והנקודים הם אנשי כנסת
הגדולה כמו שנראה במקומו. וטבריא אין היא מעזיא
כי אם היא טבריה על שפת הים כינרת ובתוך הים הוא
באר כי שם באר של מרים ובתוך העיר [illegible] עמודי [illegible]
נרסי ר' אמי ור' אסי וחוץ לעיר [illegible] שם קבורת הרמב"ם
ועליו ציון ובתוך מדרש קטן. ושם קבורת רבי יוחנן ורב
הונא ובתוך מדרש אחר ושם קבורת רבן יוחנן בן זכאי
ותלמידיו והמערה שכנגד הפתח היא מערת קבורת ריב"ז.
שכנגד פתחה של עיר בהר בית קבורות ושם מערה ובהר ר'
חייא ובניו יהודה וחזקיה ורב הונא ריש גלותא.
ולמעלה ממערה זו מערה אחרת ושם ר' עקיבא וכ"ד אלף
תלמידיו שנהרגים בתחום טבריא. ולצד דרום על דרך חמי
טבריה שם קבורת ר' מאיר תלמידו של אלישע אחר.
ובתוך בסיפוע ההר מערה ושם קבורת ר' אמי ור' אסי.
וחוץ העיר [illegible]. ועל חמי
טבריא אמרו חכמים בפסחים פרק ח' אמר רבי דוסתאי בר
ינאי מפני מה אין חמי טבריה בירושלם כדי שלא יהא עולי
רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריה.
[illegible] כמו
[illegible] פרק [illegible]. אלו לא [illegible]
אלא מכשירין וכו'. רבי יוסי אומר [illegible]
טבריה [illegible] קיים.

282 ANSCE' TEVARIA', VIRI TIBERIENSES. Ex ſententia Eliæ Leuitæ in libro ſuo מסורת המסורת *Masòreth hammasòreth* primi fuerunt inuentores מסרת *Maſoræ*. Quod quàm falſum ſit oſtendemus *Verbo* כנסת הגדולה *Chenèſeth hagghedolà*, *Synagoga magna*, vbi, quid ſit, & à quibus inuenta ſit *Maſora* demonſtrabimus. Hic quædam pauca de Viris Tiberienſibus dicemus, & quid

nim ad centeſimum fermè annum: nam, & ſi Hillelis & Sciamai non floruerit tempeſtate, eos tamen vidiſſe, & allocutos fuiſſe ex teſtimonio R. Simeonis Ben Iochai in ſuo libro זהר *Zòhar*, *Paraſcià* אחרי מות *Acharè mòth*, ad ver. 4. cap. 18. *Iudicia mea facietis &c.* Leuitici perſpicuum eſt. Ibi enim pag. 73. paulò ante finem dicitur.

הלל ושמאי רחבי אמרו לאנקלום ולא אוריעי׳ ליה מלה דאוריתא עד דאתגור :

Hillèl & Sciamài dixerunt Onkeloſo, nolumus te docere Legem, antequam circumcidaris. Hillel autem moritur anno mundi 3791. tribus annis ante paſſionem Domini, vt videbimus in *Hillele*. Ergo eo tempore ad minimùm 17. aut 18. annos habere debuiſſet *Onkelos*. Sicque an. Chriſti 13. natus deprehenditur, aut decimo quarto. Si autem verum eſt, quod ſcribit R. Ghedalias Aben Iachija in *Scialſcèleth hakkabalà* pagina 28, Onkeloſum an. mun. 3868. nempè Chriſti 107. ſuam Paraphraſim abſoluiſſe, liquidò patet, eum ad annum 94. aut 95. perueniſſe, eoſque ſuperaſſe credi etiam poteſt. Sicque circa annum Domini 107. aut 108. obijſſe Onkeloſum, improbabile non eſt, quadraginta circiter annis poſt combuſtũ Templũ.

De Onkeloſo præter loca ex Talmude, & alijs Auctoribus citata, fit mentio in מורה הנבוכים *Morè hannebuchim* par. 1. cap. 27. יוחסין *Iuchaſin* pag. 52. b. *Scialſcèl. hakkab.* pagina 27. b. & 28.

nibus stabiles habitatores efficeret, maximè autem paterna lège transcribens, in qua significatur, ut habitatio septem dierum ciuem loci perficiat. His faustissimis principijs, non modicum incrementum sumpsit hæc Ciuitas, in quo perdurauit, etiam post desolatum Templum, & euersam Vrbem Ierosolymorum: nam Synedrium siuè Senatus magnus, decima & vltima translatione, eò translatum est. Ex Cod. ראש השנה *Rosc hasciana* cap. 4. pag. 31. b. in princ.

ומצפורי לטבריא וטבריא עמוקה מכולן שנ׳ ושפלת מארץ תדברי ומעפר תשח אמרתך ׃

Et ex Tzipurrì in Tiberiadem; Tiberias autem erat profundior omnibus, sicut dictum est: Et humiliabis te, de terra loqueris, & de puluere humile erit eloquium tuum. Isai. 29. 4. Et hæc fuit decima & vltima Synedrij translatio, vti alibi de Synedrio seù magno Senatu agentes, videbimus. Adaptant locum Isaiæ ad sententias in Tiberiadis Senatu latas, tanquam ex loco humili, hoc est profundo, quia Tiberias sub monte posita est, (teste Iosepho lib. 3. *De Bello Iudaico* cap. 27. Venetæ, & antiquæ editionis) & *Tzipurrì*, seù *Sephora* in monte. Hinc צפורי *Tzipurrì* quasi צפור *Tzippòr, Auis*, seù *Auicula*, quia è longinquo, vt Auis in cacumine montis posita, cernatur à viatoribus: vnde, quia Sol tardiùs suæ lucis radios in ea sub Horizonte remitteret; seù veriùs in Tzippori longiori temporis mora apparerent solares radij, quàm in Tiberiade, quæ cùm quid scripserint, aut præstiterint, referemus.

Τιβεριάς *Tiberias* Vrbs est Galilææ ad oram laci Genesareth sita. de qua Iosephus libro 18. antiquit. cap. 7. antiquæ editionis ita loquitur: *Herodes autem Tetrarcha ad magnam amicitiam Tiberij peruenit, ædificans Ciuitatem, quam ex eius cognomento Tiberiadem denominauit: mænibus eam firmis, fortibusque circumdans, in regione Galilææ iuxta stagnum Genesar,* quod postea Mare Tiberiadis in Euangelio vocatum, & ob præsentiam Domini nobilitatum, vbi post resurrectionem manifestauerat se Petro, & alijs Discipulis suis, Ioan. 6. 1. & cap. 21. 1.

Hæc Vrbs, quæ nomen suum lacui, seu, ex more Scripturæ, Mari Galilææ, nomen dedit, ab ipso exordio fundationis, Inter alias Vrbes Terræ sanctæ, percelebris habita est. *In hanc* (vt inquit Ioseph. cit.) *confines plurimi confluxere, atque etiam ex tota Galilæa non parua multitudo concurrit. Ex omni quoque regione, quæ sub illo* (scil. Herode) *fuerat constituta, ab eo coacti conueniunt, vt ibidem commanerent. Multi etiam ex nobilitate illuc habitandi gratia transferuntur. Suscepit etiam quotquot hincinde veniebant inopes & egenos; plerosque etiam quos liberos non esse constaret, quibus tamen securitatem libertatis attribuit, & beneficia plura contulit; vt hoc inuitamento nollent ex illa Ciuitate discedere. Priuatas etiam domos ex proprijs opibus fabricabat, terras largiebatur, vt in his om-*

temporibus, Vrbs Tiberias opibus, & viris literatura insignibus abundabat: at hac nostra ætate nihil præclarum in ea cernitur, prærer quædam rudera antiquæ illius felicitatis & doctrinæ exigua monumenta. Duæ Academię hodie in ea visuntur, vt refert Auctor *Epistolæ Genealogiæ Iustorum Terræ Israëlis*, vna parua, alia mediocris, vtraque extra Vrbis mœnia; non procul à sepulchro R. Iochanan Ben Zachai. Hæc Vrbs absque muro cùm esset vsque ad tempora Solimani Turcarum Imperatoris Arabum incursionibus de nocte ex nauiculis irruentium, & deprædationibus exposita fuit, quæ tandem muro cincta ab eodem Solimano, vt legitur in laudata Epistola, illius habitatores ab omni Arabum molestia liberi, hodie quietè viuunt.

Ex his, quæ de Vrbe Tiberiade diximus, manifestè apparet error R. Eliæ Leuitę, qui in tertia præfatione Libri מסורת המסורת *Masòreth Hammasòreth* ait טבריא *Tiberiadem* esse מוסיא *Mœsiam*. *Mœsia autem* (inquit Munsterus annot. super hunc locum) *regio est in Ponto seù Bithynia, aut potiùs in Paphlagonia, in qua secundùm Pomponium sunt Tiberitæ, quos ipse tamen vocat Taberenos. Strabo verò vocat eos Tabarnos, & Hermolaus castigator legit Tiberenos, & sunt confines Chalybibus*. Tabulæ autem veteris Geographiæ nobis duplicem Mœsiam exhibent, superiorem, & inferiorem; inferior ad Pontum Euxinum vsque extenditur, superior, tota mediterranea est; & inter Seniorum; sed Academia Tiberiensis non ob id dissoluta fuit, quamuis omne ius dicendi, ad Academias Babylonicas in Nardea & Phombadita translatum esse videretur. Remanserant etiam docti viri in Tiberiade, vt apparet ex D. Hieronymo, qui seculo subsequente viuebat post annum Domini 400. Is enim ad Domnionem & Rogatianum scribens, vt ex præfatione in librum Paralipomenon habetur, ait: *Denique, cùm à me nuper literis flagitassetis, vt vobis Paralipomenon latino sermone transferrem; de Tiberiade quendam Legis Doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumpsi, & contuli cum eo à vertice, vt aiunt, vsque ad extremum vnguem: & sic confirmatus, ausus sum facere quod iubebatis*. Tempore igitur D. Hieronymi adhuc in Tiberiade docti viri reperiebantur, quorum doctrina ad discipulos transmissa vsque ad tempora R. Aben Ezrę floruerat; is enim peragratis diuersis regionibus, Palæstinam quoque perlustrauit, & Doctores Tiberienses Tiberiade inuisit, eosque allocutus est, vt ipse testatur in *Parascià* תרומה *Therumà* cap. 25. v. 21. Exodi, vt suprà notauimus ad pag. 152. Hoc accidit circa annum Domini 1190. Itaq; à tempore D. Hieronymi vsque ad tempus Aben Ezræ semper extiterunt viri docti in Vrbe Tiberiade, hoc est per 800. annorum spatium. Nam Diuus Hieronymus anno Domini 400. & Aben Ezræ anno eiusdem Domini 1190. viuebant. Antiquis igitur

aut leprosus eo tempore, quo cum cæteris puteorum aquis commiscentur, ex illis biberet, vel ex his corpus ablueret, illicò sanaretur. Legitur in libro כל בו דין הבדלה *Col-bò De separatione festi à feria*, num. 41. circa finem; quòd quidam vir ægrotus, qui potissimùm herpetibus, & gangrenicis vlceribus laborabat, volens his languoribus liberari, mittit vxorem suam, vt post Sabbathi vltimam absolutam benedictionem pro separatione diei festi à feria, hauriat eo instanti aquam ex puteo suæ domus. Non citò reuertitur mulier, vt volebat maritus, Venit tandem, vrceum aquæ plenum in scapulis baiulans, sed excandescens vir ob moram mulieris, illam obiurgat, perterrefacta muliercula, ex scapulis desilit vrceus & frangitur, guttulæ nonnullæ insiliunt in vlcera ægroti, quæ illicò sanata sunt. Quid si totum illius corpus ablutum fuisset? Porrò, his verbis, hæc fabula, ex citato loco refertur.

ונהגו הנשים לדלות מים במוצאי שבת תכף ששמעו ברכו שמצינו בהגדה שבארה של מרים כימה של טבריא וכל מוצאי שבת מחזירין על כל מעינות ועל כל בארות וכל מי שהוא חולה ויזדמן לו מים וישתה אפילו כל גופו מוכה שחין מיד נרפא: ומעשה כאדם אחר שהיה מוכה שחין והלכה אשתו במוצאי שבת לשאוב מים ונתעכבת יותר מדאי ונזדמן לה בארה של מרים ומלאה כדה מאותן המים כיון שבאת אצל בעלה כעס עליה ומרוב כעסו נפלה כדה משכמה ותשבר הכד ונפלו מטפי המים על בשרו ובכל מקום שנתזו המים נרפא השחין ועל זה אמרו חכמים לא עלתה בידו של הגזן אלא רגזנותו ולכך נהגו לשאוב מים בכל מוצאי שבת:

ter vtramque Daciam intercluditur, in hac superiori Mœsia Taurunum, Vrbem ponunt, de Tiberitis nihil in eis. Miror itaque quomodo Tiberitæ Mœsiæ noti fuerint Eliæ, cùm Mœsia ipsa vix Munstero, alioquin non indocto Geographo nota fuerit; nam illam in Bythinia, aut potiùs in Paphlagonia reponit, quæ sunt Prouinciæ Asiæ minoris; Mœsia autem in Europa est supra Macedoniam, iuxta omnes Geographos. Confer Cluuerium, & alios.

De lacu verò Tiberiensi seù Genesarethano, vnum mirabile prædicant fabulosi Iudæi: dicunt בתוך הים כארה של מרים *In medio illius maris, reperiri puteum Mariæ*; nempè puteum illum, qui in deserto filios Israël præcedebat; hunc ob Mariæ Mosis, & Aaronis sororis meritum, fuisse à Deo traditum, volunt Doctores Iudæi, eiusque aquas defecisse statim post mortem Mariæ, cuius gratia concessus fuerat Israëli. Ideò legitur in מגילת תענית *Meghilàth Taanìth* pagina 51.

בעשרה בניסן מתה מרים הנביאה ונסתם הבאר:

Decima die Nisan Martij moritur Maria Prophetissa; & occluditur puteus. In medio aquarum maris Tiberiadis ad hodiernum vsque diem, reseruari hunc puteum aiunt Iudæi, cuius aquas tota die Sabbathi illic detineri, sed absoluto festo, protinus commisceri cum alijs terrarum aquis, docent. His mirificam sanandi virtutem attribuunt, vt si quis ægrotus,

ci ita nominatum fuisse, ad quem perueneꝛunt filij Israël: ait enim.

ומשם נסעו ישראל אל מקום הנקרא באר כי הא׳ בארה תחת אל כה״א מצרימה ואת הבאר גם היא היתה פלא ואיננה הבאר הנקרא באר מרים לפי דעתי רק היה המקום שצוה משה וחפרוהו שרי ישראל במשענותם ומיד נבקע מים׃

Et inde profecti sunt (filij) *Israël ad locum vocatum* באר *Beèr Puteum, quoniam* ה *He* (vocis) בארה *Beèra stat pro* אל *A D, vel pro* (I N) *sicut* ה *He in voce* מצרימה *Mitzràiema, hoc est in Aegyptum. Et huiusmodi Beèr Puteus, etiam fuit mirabilis; sed non fuit puteus Mariæ, vt puto, sed fuit locus, vbi Moses praeceperat, & Principes Israëlis foderunt baculis suis, & protinus disrupta sunt aqua.*

Hæc, de Putei Mariæ virtute ad corporis infirmitates sanandas fabula, forsan originem habuit ab aquis Thermalibus non longè à Tiberiade nostra scaturientibus, de quibus loqui videtur משנה *Miscnà* Cod. מכשירים *Machscirìm* cap. 6. המעלה *Hammaalè* §. 7.

השותה מי טבריה שיוצאין נקים׃

Qui bibit aquas Tiberiadis, quæ egrediuntur limpidæ. Et R. Moses Ægyptius addit:

ומי טבריא הן מים שיש בהן איכות שמשלשלים בהן בששותין אותם יוצאים חמים זכים כמו שנשתנו׃

Aquæ autem Tiberienses, sunt aquæ, quæ habent qualitatem solutiuam, & limpidæ egrediuntur, vti sunt potæ. Similes soluendi facultates in acidulis

Solent mulieres haurire aquas in exitu Sabbathi, statim postquam audierint ברכו *BARECHV, BENEDICITE; nam inuenimus in* הגדה *Hagadàh, quòd Puteus Mariæ* (sit) *in mari Tiberiadis, & eius aquæ in fine Sabbathi communicantur cum cæterorum fontium & puteorum aquis. Omnis autem infirmus, cui obueniunt istæ aquæ, aut ex eis bibit, quamuis totum corpus ipsius vlceribus læsum fuerit, illicò sanatur. CASVS. Homo quidam erat vlceribus plagatus, eius vxor in exitu Sabbathi iuerat ad hauriendam aquam, sed moram faciebat plusquam par esset. Occurrerunt autem ei aquæ putei Mariæ, quibus hydriam suam repleuit; cùm autem peruenisset coram marito, hic indignatus aduersus eam, & ita in iram erupit, vt præ illius timore hydria ceciderit ex humeris vxoris; sicque confracta est: nonnullæ guttulæ istius aquæ casu in crura illius deciderunt, vbi vlcera erant, statimque ex tactu aquæ sanantur. Ob id dixerunt Sapientes:* לא עלתה בידו של רגזן אלא רגזנותו *Lo alethà bijadò scel raghazàn, ellà regazanuthò. Nihil ascendit in manus iracundi, nisi ipsius iracundia. Et idcircò solent* (mulieres) *haurire aquas in omni exitu Sabbathi.* Superstitiosa muliercularum obseruatio, fota à multorum Rabbinorum superstitiosa doctrina de puteo Mariæ, eiusque aquæ virtute mirifica, quam solidè refellit R. Aben Ezræ ad locum Numer. capite 21. ver. 16. ומשם בארה *Et inde in puteum.* Negat enim absolutè hunc puteum Mariæ, sed nomen lo-

hauriendi copia, & loci amœnitas commendaret, repurgato fonte, additis ampliore ædificatione salientibus, Vmbraque arborum inducta, publicæ Vtilitati consuluit. An. Sal. M DC LXI.

Extra Portam Ostiensem, & vltra Basilicam S. Pauli Apostoli tribus circiter milliaribus ab Vrbe, non longè etiam à Tiberi fluuio erumpit alia consimilis aqua, sed acidior, quā easdem prorsùs virtutes, & facultates habere, ex frequenti illius vsu cognitum est. Acidulæ istæ, vt sunt potæ, ita limpidę egrediuntur, sed Tiberienses ab his nostris differunt, quòd illæ Thermales, seù calidæ sunt, nostræ verò frigidæ. Ex Thermalibus illis aquis Tiberiensibus, putant aliqui Tiberiadem olim חמת *Chamàth*, quasi *Thermalem* vocatam fuisse: vnde in Talmude Cod. מגילה *Meghillà* cap. 1. pag. 6. in principio legitur -

חמת זו טבריא ולמה נקרא שמה חמת על שום חמי טבריא ׃

Chemàth ista est Tiberias. Et quare Vocatur nomen eius Chemàth? Propter חמי *Chammè* (aquas calidas) *Tiberiades*. Hinc patet, præter Antiochiam, חמת *Chamàth*, vt suprà pag. 392. col. 2. etiam alias Vrbes, & præsertim Tiberiadem, ab aquis Thermalibus eodem nomine חמת *Chemàth* insignitā fuisse, vt ex textu Talmudis allato, notum est. Non solùm potabiles erant hę aquę, quamuis calidæ; sed etiam ad balnei vsum adhibitæ, corporibus medebantur. Qua-

lis Romanis aquis, reperiuntur; nam extra Portam Flaminiam non longè à Ponte Miluio dextrorsum ad ripam Tiberis, profluit aqua limpida, frigida, gustu acida, sed non iniucunda, quæ ad satietatem, & vltrà pota, miros sanitatis effectus in humano corpore producit, aluum soluit, inflammationes reprimit, obstructiones viscerum tollit, renes abstergit, & lapillos in ijs enatos discutit, calculosque in vesicis frangit, ac propellit. Vnde inibi visitur Pauli V. Pontificis Maximi in marmorea tabula inscriptio cum his versibus, quibus succinctè huius aquæ virtutes exprimuntur:

PAVLVS V. PONTIF. MAX. An. Sal. M DC XIII. Pontif. sui IX.

Renibus, & stomacho, spleni, iecorique medetur:
Mille malis prodest ista salubris aqua.

Vltimò, Alexander VII. Pontif. Max. pulchro, & conspicuo ædificio ex lapide Tiburtino constructo, hanc aquam in tres fontes corriuatam ad commodiorem populi vsum exornauit, vt ex inscriptione in tabula marmorea ibi apposita, apparet, quæ est -

ALEXANDER VII. PONT. MAX.

Vt acidulæ salubritatem nitidiùs

R. Meir discipulus אלישע אחר *Elisciàh Achèr*, & in spelunca ad radicem montis *R.* אמי *Amè*, & *R.* אסי *Assè*. Septentrionalem versus ex altera parte sepultus est הרמ״בם *Harambàm*, hoc est *R: Moses Bar Maijmonis* cognomento *Aegyptius* cum titulo sepulchrali. Iuxta inferiorem Academiam sepultus est *R. Iochanan*, & *Rau* כהנא *Cheanà*; & propè alteram Academiam sepultus est *R. Iochanan Ben* זכאי *Zaccài* cum discipulis suis, cuius titulus est è regione ostij Gymnasij. In spelunca autem, quæ in monte reperitur, ibi sepultus est *R.* חייא *Chijà* & filij eius, scilicet Iudas & Ezechias. Rabbi autem Chija erat Aechmelotarcha. In altera autem spelunca superiori, ibi sepultus est *R. Akibà*. Viginti verò millia discipuli eius sepulti sunt per circuitum Vrbis Tiberiadis. Hęc ex Epistola super relata. Sed ad Doctores Tiberienses reuertamur.

אנשי טבריא *Viros Tiberienses* inuentores punctorum, & Operis Massoretici fuisse asserit R. Elias Leuita anno à desolatione secundi Templi 436. Christi 503. quam sententiam refutauimus supra in Dissertatione *De punctorum origine*, pag. 141. Et ne actum iterum peragamus, illuc benignum Lectorem remittimus. De Massora autem infra agemus Verbo כנסת הגדולה *Chenèseth haghedolà*, *Synagoga magna*, vbi veros Auctores Massoræ ostendemus, Viris Tiberiensibus refutatis.

Interim de ijsdem Doctoribus Tiberiensibus dicimus, eos quidem fuisse

Qua de re ר׳ דוסתאי בר ינאי *R. Dosthài Bar Iannài* quærit in Cod. פסחים *Pesachim*, cap. 1. pag. 8. b.

מפני מה אין חמי טבירא בירושלם :

Quare non sunt aquæ calidæ Tiberiadis, in Ierusalem? Et respondet -

כדי שלא יהא עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא ׃

Ne ascendentes ad festa dicerent; eos ascendisse nisi ad lauandū in Thermis Tiberiensibus.

Non desunt etiam in agro Romano Thermales aquæ; nam extra Portam Capenam, via Appia, vltra Basilicam S. Sebastiani ad Catacumbas mei tituli Abbatiam, non longè à Circi Antonini Caracallæ vestigijs, & propè dirutum aquæ Tepulæ ductum, inter vineta, ebullit aqua, qua in vsum lauacri ex balneo assumpta, à sanitate, quam passim ægris corporibus restituit, *Aquam sanctam* vocant.

Cæterum de acidulis Romanis aquis, ac Thermalibus, videndi sunt Gabriel Fallopius *De medicatis aquis* pag. 28. Andreas Baccius *De Thermis* lib. 1. cap. 21. Leonardus Florauantes in Physicæ libello lib. 3. capite 22. Ioannes Baptista Barpi Bellunensis, *Ricor* 2. pag. 103. Florauantes Martinellus in *Roma Sacra* pag. 35. 36. & 37.

Aquæ autem Thermales Tiberienses (vt refert Epistola itineraria Terræ sanctæ relata, Verbo טבריה sunt extra Vrbem iuxta viam ad Meridionalem plagam, vbi sepultus est

1553. apud Cornelium אדיל-קינד *Adelkinàd* de domo Leui. In fol. Scripsit חשב האפוד *Chèsceu haëphòd*, *Cingulum*, singularis artificij *Ephod*, seù *Superhumeralis*, Tit. ex Exod. 27. v. 28. Liber est Geometricus, si credere velimus Hottingero Class. XI. Biblioth. Orient.

רפ"ו אפוקראט יוני שר. וראש הרופאים · חבר ספר אפוריסמוש והם עקרים מהרפואה והעתיקו מלשון יון אל לשון עברי ונמצאו כ"י בוואטיקאנו . והם יש גם כן כמה פרקים מהרפואה על אותו המחבר ונכתבו על שם דון בנאשט שנת ה' קע"א ליצירה .

286 HIPPOCRATIS COI *Aphorismorum Liber* Hebraicè extat msc. in Biblioth. Vaticana incerto traductore. Papyr. in 4.

Alia nonnulla *Capitula ad Medicinam spectantia eiusdem Hippocratis* scripta in gratiam *Don Banast* anno mundi 5171. Christi 1411. Ibidem reperiuntur msc. Papyr. in fol.

Eiusdem *Aphorismorum Liber* Hebraicè studio Marci Antonij Caiotij vnà cum versione Latina & Græca, typis Ludouici Grignani Romæ prodijt anno Domini 1647. in 8. Hunc Caiotius primò habuit ex Bibliotheca Plantauitiana in Gallia, sed mutilum, absque titulo, & fine; postea aliud exemplar integrum in Italia nactus, cum Plantauitiano contulit, & vt suprà (vt ipsemet ad Lectorem ait) copiam cunctis doctiorum Idiomatum cultoribus fecit.

רפ"ו אף חכמתי רפואה : הם חבר על הרפואה .

APH

se viros doctos, & diligentes circa correctionem Textus Sacræ Scripturæ, tam quoad voces, quàm quoad puncta & accentus; de quibus nil aliud agemus, cùm suprà ad pag. 151. & 152. satis superque actum sit.

רפ"ג אנשי כנסת הגדולה : עיין כנסת הגדולה .

283 VIRI SYNAGOGÆ MAGNÆ. Vide *Synagoga magna*.

רפ"ד רבי אנשל חבר ספר השרשים מלשון הקדש ואשכנזי ונדפס בקראקא שנת שד"מ לפ"ק .

284 R. ANSCE'L. nomine tantùm notus. Scripsit ספר השרשים מלשון הקדש ואשכנזי *Lexicon Hebræo-Germanicum*. Impressum Cracouiæ anno שד"מ 344. min. supput Christi 1584. ex Buxtorf. in Biblioth. pag. 431.

רפ"ה אפודי חבר פירוש על מורה הנבוכים להרמב"ם ונדפס עם אותו הספר ועם פירוש שם טוב ון קרשקש ונדפס בסביונטה שנת שי"ג לפ"ק . חבר גם כן חשב האפוד על הדקדוק :

285 ÆPHODI', seù ÆPHODÆVS scripsit פירוש על מורה הנבוכים *Pirùsc al morè hanneuuchim*, *Commentarium in librum*, cui titulus est, *Director perplexorum R. Mosis Aegyptij*. Extat excusus cum eodem *Morè*, & alijs duobus *Commentarijs R. Scem Tou*, & *Aben Krèskas* Sabionetæ sub dominio Vespasiani Gonzagę anno mundi שי"ג 313. minoris supput. Christi

287 APH CHACHA'MTHI REPHVA', *Etiam sapui medicinam*. Titulus Libri Medici, Ex Hotting. Claff. X. Biblioth. Orient.

רפס' קרוש איפיפאניו נולד יהודי

בארץ פִנִיקֵי היא ארץ אשור שנת ד' אלפים ע"ל לבריאת עולם והוא שנת ש"י לגאולת משיחנו הוא היה תלמיד לרבי טרפון אשר לקח אותו לבן וירשהו אחר מותו כל נכסיו ; וכשראה כי כל מעשים מסודרים והוא יפות מבוררים לדתינו בא אל האמונה ונטבל על ידי אבא אחד והוא היה בן י"ו שנים ; אחר כך הלך לאלכסנדריאה של מצרים ונכנס בתוך העיר ל' עקילס חכם גדול ונוכח עמו על אמונת משיח ומתוך הדבור היה כי גם הוא נעשה נוצרי ונטבל מאיפיפאניו הגמון של עיר אלכסנדריאה ; ויעש איפיפאניוס אל גבול עליון של עברלים ויושב בגיסטרי"ה וגם הוא היה בעל נסים ; ובעבור הענוה ניכרת שלותו עקום ויבא לרנה בליספים ואחר כך בא אל איי בקטור וגם היו הסנהדרים נוסדו יחד על מיסת הגמון אשר כמעט קמת אחר מסים עת ; ויקחו את איפיפאניוס ויעשו אותו ויעשו אותו להגמון בקיבלא קרס העיר סלאמינ"א ; ואחר הדברים האלה בא איפיפאניוס אל קוסטאנטינה אל מלך ארקאדיוס וישאל אותו כמה ימי שני חייך ; ויען איפיפאניוס אל המלך ימי שני מגורי שמם ומספר שנים ועלת שנה ושלשה חדשים היו ימי שני חיי ; באותו היום נכנס איפיפאניוס בספינה לשוב ויעש שם ; לו אשר עשתותים מכה אל איפיפאניוס השע ויסלם ירד בסעלת הסכינין ויסוק בבכתו לירלה מילת בשרו והוא סעת נשא כף רגלו ויכנף בתכתו ויעל אל קבת הספינה ומעת ; ויהי ביום השלשי והתולשים לקחו מברו ושמו אתו אצל רגלי איפיפאניוס והגיעו אל בותו ועיר קם ומי ויהי כם כנם ; ונפל איתקה ופחד על כל הנמצאים בספינה ויבאו לגבים באלה אל עיר קונבטאנטיה ויקחו את גוף איפיפאניוס ויקברוהו בכבוד גדול בבית הכנסת וגידו פסח יבוא בסים רבים ; ומעת איפיפאניום בבדוק שנת ד' אלפים קס"ז ליצירת והיא שנת ת"ג לגאולת משיחנו ; והוא חבר כמה חבורים בלשון יון וגם נעתקו בלשון לטין ובאותו הלשון נמצא אותם ; ובתחלה חבר ספר יקר נגד המינים והיבותופים שהיו בזמנ' ההוא ; ואחר כך פשט אותו בקיצור ; חבר גם כן ספר על המדות והשקלים . ועשה חבור אחר על י"ב אבני

קרש של אפוד ; ונקרי חבורין עוין בלשון לטין ובם נמצא אותם ;

288 S. EPIPHANIVS Salaminæ priùs, deinde Vrbis Constantiæ, quæ in Cypro est, Episcopus, Genere Iudæus, parentibus pauperibus; nascitur in Prouincia Phœniciæ, in Pago tribus milliaribus ab Vrbe Eleutheropoli distante. In literis Hebraicis à ר' טרפון *R. Tarphòn Tryphone* imbuitur, à quo & in filium adoptiuum suscipitur, quo mortuo, omnium ipsius facultatum etiam heres fit; sed diuina virtute illustratus, & à quodam Abbate sanctimonia insigni, nomine Luciano, in mysterijs nostræ fidei probè instructus, sacra baptismatis vnda abluitur, anno ætatis suæ decimo sexto. Statim post susceptum Baptisma, ad Monasterium Luciani aduolat, vbi in disciplina Monastica, & in exscribendis libris sacris se exercens, mirificè proficit, ita vt multis etiam miraculis eum Dominus illustrauerit. Sed cùm ob infinitam populorum frequentiam in eo Monasterio quietiùs viuere non valeret, cogitauit in Ægyptiorum deserta secedere, nauem ingreditur, & in Ægyptum nauigans, appulit Vrbem Alexandriam. Nondum ferè Vrbem ingressus fuerat, cùm occurrit ei quidam Iudæus nomine *Aquila* Legis peritus & Magister. Cæpit Epiphanius cum eo de Lege disserere, multisque quæstionibus de Christo in medium allatis, tota dies in disputationibus consumpta est. Rursus die sequenti, restaurata disputatione, in eum deuentum est,

est. Tertio verò die Nautæ, qui cadauer illud portabant, tulerunt propè Epiphanium. Postquam autem eum ad pedes Epiphanij adduxissent, vt mortuus eos attigit, statim viuus surrexit: ceciditque timor super omnes, qui in naui erant. Constantiam igitur nauigantes, & descendentes de naui, tulerunt corpus Beati Epiphanij, & in Ecclesia summo honore sepelierunt, præcedentibus, & subsequentibus innumeris miraculis. Eius mors videtur accidisse anno Domini 403. Arcadij & Honorij Imperatorum anno nono, anno antequam à sua Sede Ioannes Chrysostomus pelleretur.

Scripsit Epiphanius aduersus omnes Hæreses libros (inquit D. Hieronymus) *& multa alia, quæ ab eruditis propter res, à simplicioribus propter verba lectitantur. Superest vsque hodie, & in extrema senectute varia cudit opera.* Hæc S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis. Non lego in hoc loco apud Hieronymum, *Epiphanium anno quartodecimo Theodosij adhuc superfuisse*, puta an Dom. 422. vt scribit Bellarminus *De Scriptoribus Ecclesiasticis*. Vnde verum esse potest, id quod diximus, S. Epiphanium ad superos ascendisse anno Domini 403. quo anno S. Hieronymus adhuc viuebat; & cùm centum quindecim annos, & menses tres vixerit, vt ipse eodem die, quo mortuus est, Arcadio Imperatori dixerat. Consequens est, vt anno Domini 288. tempore Diocletiani & Maximiani Imperatorum Epiphanium

est, vt Aquila veritati cedens, Christo Saluatori crediderit, & ab Athanasio Alexandrino Episcopo baptizatus fuerit. Epiphanius autem in superioris Thebaidis partes secedens, in Nitria habitauit, vbi miraculis clarus, cupiens hominum laudes declinare, iterum in Palæstinam nauigat, deinde in Cyprum. Vix in terram descenderat, cùm ab Episcopis, qui erant congregati pro electione Episcopi Salaminæ, cuius Pastor nuper defunctus erat, Diuina sic disponente clementia, cognitus, Episcopus Salaminiorum, quamuis inuitus, ordinatus est. Diù præfuit huic Ecclesię mira sanctitate & doctrina, vsque ad Arcadij Imperatoris tempora, à quo aliquando interrogatus, *Quot annos esset natus?* Respondit, *Centum & quindecim, & tres menses.* Constantinopoli enim tunc erat ob causam S. Ioannis Chrysostomi, qui cùm apud Imperatricem reuocationem sententiæ exilij Chrysostomi impetrare non posset, eodem die, quo de ætate ab Imperatore interrogatus fuerat, nauem conscendit, in qua spiritum Deo reddidit, pronunciatis priùs cælestibus monitis, omnibus, qui secum aderant. Vnus verò ex Nautis, cui adhuc viuens Epiphanius dixerat: *Noli tentare, ne tenteris*; currens ad pedes corporis defuncti, voluit aperire vestem Epiphanij, & videre, an esset circumcisus: Epiphanius autem vt iacebat mortuus, dextero pede sublato, eum impegit in faciem, & iecit eum vsque ad puppem Nauis, & mortuus

ſcopum Hieroſolymorum, D. Hieronymo Presbytero Interprete, ex interpretatione Iani Cornarij Medici Phyſici. Excuſa Pariſijs apud Hieronymum de Marnef, & Gulielmum Cauellat ſub Pelicano, monte D. Hilarij 1566. reperitur in fol. Circa quam notandum eſt, quod ſub finem huius Epiſtolæ aliquid videtur additum ab Iconoclaſtis, illud nempè, quando dicit: *Contra Scripturæ auctoritatem eſſe, quòd in Eccleſia pendeat imago hominis;* quæ verba inſerta fuiſſe ab Hæreticis nullum dubium eſt; cùm & alia duo ſimilia loca in eius ſcriptis immixta fuiſſe ab Hæreticis probet Epiphanius Diaconus in VII. Synodo act. 6. contra Conciliabulum Conſtantinopolitanum ſub Leone Iſaurico, quo Sacræ Imagines damnatæ fuerant. Vnde quando à Gregorio Epiſcopo (qui & ipſe aliquando Iconoclaſta fuerat, & conuerſus ad meliorem mentem hæreſim hanc damnauerat) pro Hæreticis in Synodo loquebatur his verbis: *Epiphanius enim Cyprius, inter Anteſignanos præclarus ſic inquit: Eſtote memores dilecti filij, nec in Eccleſiam Imagines inferatis. nec in Sanctorum cæmeterijs eas ſtatuatis, ſed perpetuò circumferte Deum in cordibus veſtris. Non enim fas eſt Chriſtianum per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis.* Epiphanius autem Diaconus pro Synodo ita reſpondit:

Decet omnem Chriſtianum cùm libros aliquos adulterinos audit, aut legit, reſpuere, nec omninò animum adhi-

nium noſtrum natum eſſe dicamus. Opera eius, quæ hodie extare deprehenduntur, ſunt:

I. *Opus panarium contra omnes hæreſes*, quæ tunc ad octoginta numerabantur, habes in Tom. II. Lib. III.

II. Ἀγκυρωτὸς *Ancyrotos*, liber ita inſcriptus.

III. *Anacephaleoſis*, ſiuè *Summa Panarij*, ſeù *Pannij*.

IV. *De menſuris, & ponderibus*, liber.

V. *De duodecim gemmis, quæ erant in veſte Sacerdotali Aaronis*, ad Diodorum Tyri Epiſcopum, Iola Hierotarantino Interprete, excuſus reperitur Græcè & Latinè Tiguri 1565. in 8.

VI. *De natura lapidum & gemmarum* liber, quem inſcripſit περὶ λίθων. eius meminit S. Hieronymus ad cap. 54. Iſaiæ. Quando autem hæc ſcribebat Hieronymus, iam Epiphanius mortuus erat, quia *Sanctæ & Venerabilis memoriæ*, eum vocat. Hunc librum, ipſemet Epiphanius eidem Hieronymo tradidit, vt ipſe teſtatur in Commentarijs ſuper caput 28. Ezechielis. De eo etiam fit mentio in Epiſt. 128. ad Fabiolam *De Veſte Sacerdotali*, vbi eum Sanctum Papam Epiphanium vocat; ſicut & in *Apologia aduerſus Ruffinum ad Pammachium & Marcellinum* ob quinque linguarum peritiam, videlicet Syræ, Hebrææ, Græcæ, Ægyptiacæ, & Latinæ eundem nominat πεντάγλωττον.

VII. *Epiſtolam ad Ioannem Epi-*

Palmarum sermo Græcolatinus. Consaluo Ponce Interprete. Excusus fuit Romæ anno 1578. in 4.

Opera verò Græcè impressa repe-riuntur Basileæ anno 1544. in fol.

Operà eius Græco-Latina ex versione Dionysij Petauij Aurelianensis Soc. Iesu in duos Tomos distincta, excusa fuerunt Parisijs, sumptibus Michaëlis Sonnij, Claudij Morelli, & Sebastiani Cramoysi via Iacobæa 1622. in fol.

רפאי **אפריון שלמה** הוא ספר על סודות הקבלה :

289 APIRIO'N SCELOMO', TORVS NVPTIALIS, seù THALAMVS SALOMONIS, Tit. libelli continentis res profundas *De mysterijs Cabalæ*. vt ait Hottingerus in Biblioth. Orient. Class. VIII.

מצ׳ **ר׳ אפרים** תלמיד הרב אלפס היה בשנת ד׳ אלפים תתק״י : וחבר השגות כנגד ר׳ זרחיה שהשיב על הרב אלפס והוא נקרא רבנו :

290 RABBENV EPHRA'IM vnus ex præcipuis discipulis חרי״ף *Hariph Rau Alphes*. Scripsit quædam - על תלמוד בבלי *Super Talmud Babylonicum*, Opera quidem legalia, sed apud Hebræos magnæ existimationis, pro quibus adeptus est honorẽ tituli רבינו *Rabbenu*, *Magistri nostri*. In eis defendit Magistrum suum Rau Alphes contra R. Zerachiam, cuius animaduersiones animaduersionibus reijcit, & confutat. Viuebat circa annum mundi 4910. Chr. 1150. *Iuchass*. p. 131. & *Scialscel. hakkab*. pag. 53. ר׳

inserta fuisse. Discipuli etiam eius post mortem ipsius, in honorem Dei & B. Epiphanij memoriam Templum dedicauerunt, & ibidem illius Imaginem collocauerunt, quod certè non fecissent si aliter à Magistro Epiphanio docti fuissent. Hoc apud eundem Epiphanium Diaconum in 6. actione eiusdem VII. Synodi post verba superiùs allata, ita legitur: *Etenim Templum dedicauerunt in Cypriorum Insula eius Discipuli, nominantes illud eiusdem Vocabulo Patris; & cum multis alijs titularibus picturis, Imaginem eius in ipso Templo locauerunt; & si iste taliter Venerabilium abominaretur Vultum Imaginum, quomodo Discipuli eius imaginaliter hunc depingerent?* Adde, quòd nunquam prohibitum inuenitur in Scriptura, Imaginem hominis in Ecclesia pendere debere; imò contrarium legitur Exod. cap. 25. 18. 22. & 37. 7. Item 1. Reg. cap. 9. & 7. passim leguntur Cherubim in forma humana à Mose in Tabernaculo, & à Salomone in Templo Dei collocata. Vnde illa sententia indigna est Epiphanio viro doctissimo æquè ac sanctissimo.

VIII. *De Prophetarum vita & interitu* Commentarius Græcus vnà cum interpretatione Latina Albani Torini, prodijt Basileæ apud Andream Cratandrum 1529. in 4.

IX. *Oratio de fide Catholica. & Apostolica Ecclesia*, in Latinum versa per Vitum Amerpathium, impressa Augustæ Rhetię 1546. in 8.

X. *Ad Phisiologum*, & *in die*

רצ״א ## ר׳ אפרים מבונה אשכנזי

חבר בקשת אם אפס רובע חקן וכו׳ ׃ ונדפס במחזור הספרדים בסדר תפילות ימים נוראים דף קמ״ג דפוס ויניציאה שנת לפ׳ תכ״ו ׃

291 R. EPHRA'IM DE BONA GERMANVS. Scripſit - בקשה *Bakeſcià*, *Deprecationem*, quam reperies in prima parte Machazoris Hiſpanorum, in ordine Precum dierum נוראים *Terribilium*, pag. 143. editionis Venetæ anno mundi לפ׳ תכ״ו 5426. Chriſti 1666. in 8. & incipit ׃ אם אפס רובע חקן וכו׳

רצ״ב ## רבי אפרים בן יוסף

חבר ספר בכושרות ונחלק בב׳ חלקים ׃ בחלק הראשון יש בו שירות וזמירות ׃ ובחלק שני קינות ׃ נדפס בקראקא שנת שס״ח ׃

292 R. EPHRA'IM BEN IOSE'PH Scripſit - ספר בכושרות *Sèpher bacoſciaròth*, *Librum in compedibus*, Tit. ex Pſal. 68.7. Liber eſt *Carminum Hebraicorum*. Diuiditur in duas partes. In prima continentur שירות וזמירות *Sciròth Vzmiròth*, *Cantica & Pſalmi iucundi*. In ſecunda קינות *Kinnòth*, *Threni*, *Neniæ*, & *lugubres Cantilenæ*. Excuſus Cracouiæ anno mundi שס״ח 368. min. ſupputat. Chriſti 1608. In 4. Vide Buxtorf. in Bibliotheca Rabbinica pag. 431. ſecundæ editionis.

רצ״ג ## ר׳ אפרים בר׳ יעקב מווינא

כתב סיפור על ר׳ אמנון ממגנצא וסוכה בפירוש המחזור כמו שכתב קהלת רואה דפוס מבולוניה חלק שני בסדר תפלות של ראש השנה ׃ עיין ר׳ אמנון דמגנצה סימן רע״ב ׃

293 R. EPHRA'IM BEN IAACOB VIENNENSIS. Scripſit - מעשה ר׳ אמנון *Maaſè R. Amnon*, *Opus* (quod acciderat) *R. Amnon*. Refertur in *Machazore* Bononienſi in *Commento ſuper ritum celebrandi initium anni*. Vide Verbo *R. Amnon Moguntinus* num. 272.

רצ״ד ## ר׳ אפרים לינלין מפראגה

היה בשנת ה׳ אלפים שע״ה לפ׳ ישיבה בעיר פראג וחבר בפה חיבורים ׃

א׳ ׃ עוללות אפרים וספר דרשות ׃

ב׳ ׃ פירוש כלי יקר ושפתי דעת על התורה ׃

ג׳ ׃ שו״ת ׃

294 R. EPHRA'IM LIGLIN PRAGENSIS, floruit an. 375. Chr. 1615. Scripſit varia Opera, ſed præcipuè - עוללות אפרים *Olelòth Ephràim*, *Racemationes Ephraim*. Tit. ex Iſai. 17. v. 6. Eſt *Liber Concionum*. Scripſit - כלי יקר *Chelì iekàr*, *Vas pretioſum*, Tit. ex Prou. 20. 15. Sunt luculenti *Commentarij ſuper Pentateuchum Moſis*. Aliud inſuper *Commentarium ſuper eundem Pentateuchum* ſcripſit, quod appellauit - שפתי דעת *Siphtè Dàath*, *Labia ſcientiæ*. Tit. ex Prouerb. 14. v. 7. Scripſit etiam - ש״ת *Sceelòth Vſciuòth*, *Quæſita & reſponſa legalia*.

רצ״ה ## ר׳ אפרים ראש ישיבה מלימבורג אשכנזי

חבר עיר גבורים והוא ס׳ דרשות על התורה נדפס בבזיליאה שנת ש״ם לפ״ק׃

295 R. EPHRA'IM *Archiſynagogus*, & *Rector Academiæ Limburgen-*

ci ita nominatum fuisse, ad quem perueneruht filij Israël: ait enim.

ומשם נסעו ישראל אל מקום הנקרא באר כי הא בארה תחת אל כהא מצרימה ואת הבאר גם היא היתה פלא ואיננה הבאר הנקרא באר מרים לפי דעתי רק היה המקום שצוה משה והפרוהו שרי ישראל במשענותם ומיד נבקעו מים׃

Et inde profecti sunt (filij) *Israël ad locum vocatum* באר *Beèr. Puteum, quoniam* ה *He* (vocis) בארה *Beèra stat pro* אל *A D, vel pro* (I N) *sicut* ה *He in voce* מצרימה *Mitzràiema, hoc est in Aegyptum. Et huiusmodi Beèr Puteus, etiam fuit mirabilis; sed non fuit puteus Mariæ, vt puto, sed fuit locus, vbi Moses præceperat, & Principes Israëlis foderunt baculis suis, & protinus disruptæ sunt aquæ.*

Hæc, de Putei Mariæ virtute ad corporis infirmitates sanandas fabula, forsan originem habuit ab aquis Thermalibus non longè à Tiberiade nostra scaturientibus, de quibus loqui videtur משנה *Misnà* Cod. מכשירים *Machsciriìm* cap. 6. המעלה *Hammaalè* §. 7.

חשותה מי טבריה שיוצאין נקיים׃

Qui bibit aquas Tiberiadis, quæ egrediuntur limpidæ. Et R. Moses Ægyptius addit:

ומי טבריא הן מים שיש בהן איכות שמשלשלים בהן כששותין אותם יוצאים המים זכים כמו שנשתנו׃

Aquæ autem Tiberienses, sunt aquæ, quæ habent qualitatem solutiuam, & limpidæ egrediuntur, vti sunt potæ. Similes soluendi facultates in acidulis

Solent mulieres haurire aquas in exitu Sabbathi, statim postquam audierint ברכו *BARECHV, BENEDICITE; nam inuenimus in* הגדה *Hagadàh, quòd Puteus Mariæ* (sit) *in mari Tiberiadis, & eius aqua in fine Sabbathi communicantur cum cæterorum fontium & puteorum aquis. Omnis autem infirmus, cui obueniun. istæ aquæ, aut ex eis bibit, quamuis totum corpus ipsius vlceribus læsum fuerit, illicò sanatur. CASVS. Homo quidam erat vlceribus plagatus, eius vxor in exitu Sabbathi iuerat ad hauriendam aquam, sed moram faciebat plusquam par esset. Occurrerunt autem ei aquæ putei Mariæ, quibus hydriam suam repleuit; cùm autem peruenisset coram marito, hic indignatus aduersus eam, & ita in iram erupit, vt præ illius timore hydria ceciderit ex humeris vxoris; sicque confracta est: nonnullæ guttulæ istius aquæ casu in crura illius deciderunt, vbi vlcera erant, statimque ex tactu aquæ sanantur. Ob id dixerunt Sapientes:* לא עלתה בידו של רגזן אלא רגזנותו *Lo alethà bijadò sel raghazàn, ellà regazanuthò. Nihil ascendit in manus iracundi, nisi ipsius iracundia. Et idcircò solent* (mulieres) *haurire aquas in omni exitu Sabbathi.* Superstitiosa muliercularum obseruatio, fota à multorum Rabbinorum superstitiosa doctrina de puteo Mariæ, eiusque aquæ virtute mirifica, quam solidè refellit R. Aben Ezræ ad locum Numer. capite 21. ver. 16. ומשם בארה *Et inde in puteum.* Negat enim absolutè hunc puteum Mariæ, sed nomen lo-

hauriendi copia, & loci amœnitas commendaret, repurgato fonte, additis ampliore ædificatione salientibus, Vmbraque arborum inducta, publicæ Vtilitati consuluit. An. Sal. M DC LXI.

Extra Portam Ostiensem, & vltra Basilicam S. Pauli Apostoli tribus circiter milliaribus ab Vrbe, non longè etiam à Tiberi fluuio erumpit alia consimilis aqua, sed acidior, quā easdem prorsus virtutes, & facultates habere, ex frequenti illius vsu cognitum est. Acidulæ istæ, vt sunt potæ, ita limpidę egrediuntur, sed Tiberienses ab his nostris differunt, quòd illæ Thermales, seù calidæ sunt, nostræ verò frigidæ. Ex Thermalibus illis aquis Tiberiensibus, putant aliqui Tiberiadem olim חמת *Chamàth*, quasi *Thermalem* vocatam fuisse: vnde in Talmude Cod. מגילה *Meghillà* cap. 1, pag. 6. in principio legitur.

חמת זו טבריא ולמה נקרא שמה חמת על שום חמי טבריא ׃

Chemàth ista est Tiberias. Et quare Vocatur nomen eius Chemàth? Propter חמי *Chammè* (aquas calidas) *Tiberiades*. Hinc patet, præter Antiochiam, חמת *Chamàth*, vt suprà pag. 392. col. 2. etiam alias Vrbes, & præsertim Tiberiadem, ab aquis Thermalibus eodem nomine חמת *Chemàth* insignitā fuisse, vt ex textu Talmudis allato, notum est. Non solùm potabiles erant hę aquę, quamuis calidæ; sed etiam ad balnei vsum adhibitæ, corporibus medebantur. Qua-

lis Romanis aquis, reperiuntur; nam extra Portam Flaminiam non longè à Ponte Miluio dextrorsum ad ripam Tiberis, profluit aqua limpida, frigida, gustu acida, sed non iniucunda, quæ ad satietatem, & vltrà pota, miros sanitaris effectus in humano corpore producit, aluum soluit, inflammationes reprimit, obstructiones viscerum tollit, renes abstergit, & lapillos in ijs enatos discutit, calculosque in vesicis frangit, ac propellit. Vnde inibi visitur Pauli V. Pontificis Maximi in marmorea tabula inscriptio cum his versibus, quibus succinctè huius aquæ virtutes exprimuntur:

PAVLVS V. PONTIF. MAX.
An. Sal. M DC XIII. Pontif. sui I X.

Renibus, & stomacho, spleni, iecorique medetur:
Mille malis prodest ista salubris aqua.

Vltimò, Alexander VII. Pontif. Max. pulchro, & conspicuo ædificio ex lapide Tiburtino constructo, hanc aquam in tres fontes corriuatam ad commodiorem populi vsum exornauit, vt ex inscriptione in tabula marmorea ibi apposita, apparet, quæ est:

ALEXANDER VII. PONT. MAX.

Vt acidulæ salubritatem nitidiùs

R. Meir diſcipulus אלישע אחר *Eliſciàh Achèr*, & in ſpelunca ad radicem montis *R.* אמי *Amè*, & *R.* אסי *Aſsè*. Septentrionalem verſus ex altera parte ſepultus eſt הרמבם *Harambàm*, hoc eſt *R: Moſes Bar Maijmonis* cognomento *Aegyptius* cum titulo ſepulchrali. Iuxta inferiorem Academiam ſepultus eſt *R. Iochanan*, & *Rau* כהנא *Cheanà*; & propè alteram Academiam ſepultus eſt *R. Iochanan Ben* זכאי *Zaccài* cum diſcipulis ſuis, cuius titulus eſt è regione oſtij Gymnaſij. In ſpelunca autem, quæ in monte reperitur, ibi ſepultus eſt *R.* חייא *Chijà* & filij eius, ſcilicet Iudas & Ezechias. Rabbi autem Chija erat Aechmelotarcha. In altera autem ſpelunca ſuperiori, ibi ſepultus eſt *R. Akibà*. Viginti verò millia diſcipuli eius ſepulti ſunt per circuitum Vrbis Tiberiadis. Hęc ex Epiſtola ſuper relata. Sed ad Doctores Tiberienſes reuertamur.

אנשי טבריא *Viros Tiberienſes* inuentores punctorum, & Operis Maſſoretici fuiſſe aſſerit R. Elias Leuita anno à deſolatione ſecundi Templi 436. Chriſti 503. quam ſententiam refutauimus ſupra in Diſſertatione *De punctorum origine*, pag. 141. Et ne actum iterum peragamus, illuc benignum Lectorem remittimus. De Maſſora autem infra agemus Verbo כנסת הגדולה *Cheneſeth haghedolà*, *Synagoga magna*, vbi veros Auctores Maſſoræ oſtendemus, Viris Tiberienſibus refutatis.

Interim de iiſdem Doctoribus Tiberienſibus dicimus, eos quidem fuiſ-

ſe

Qua de re ר׳ דוסתאי בר ינאי *R. Doſthài Bar Iannài* quærit in Cod. פסחים *Peſachim*, cap. 1. pag. 8. b.

מפני מה אין חמי טבירא בירושלם :

Quare non ſunt aquæ calidæ Tiberiadis, in Ieruſalem? Et reſpondet -

כדי שלא יהא עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא ,

Ne aſcendentes ad feſta dicerent; eos aſcendiſſe niſi ad lauandũ in Thermis Tiberienſibus.

Non deſunt etiam in agro Romano Thermales aquæ; nam extra Portam Capenam, via Appia, vltra Baſilicam S. Sebaſtiani ad Catacumbas mei tituli Abbatiam, non longè à Circi Antonini Caracallæ veſtigijs, & propè dirutum aquæ Tepulæ ductum, inter vineta, ebullit aqua, qua in vſum lauacri ex balneo aſſumpta, à ſanitate, quam paſſim ægris corporibus reſtituit, *Aquam ſanctam* vocant.

Cæterum de acidulis Romanis aquis, ac Thermalibus, videndi ſunt. Gabriel Fallopius *De medicatis aquis* pag. 28. Andreas Baccius *De Thermis* lib. 1. cap. 21. Leonardus Floravantes in Phyſicæ libello lib. 3. capite 22. Ioannes Baptiſta Barpi Bellunenſis, *Ricor* 2. pag. 103. Floravantes Martinellus in *Roma Sacra* pag. 35. 36. & 37.

Aquæ autem Thermales Tiberienſes (vt refert Epiſtola itineraria Terræ ſanctæ relata, Verbo טבריא ſunt extra Vrbem iuxta viam ad Meridionalem plagam, vbi ſepultus eſt

1553. apud Cornelium אדל־קינד *Adelkinàd* de domo Leui. In fol. Scripsit חשב האפוד *Chèsceu haëphòd*, *Cingulum*, singularis artificij *Ephod*, seù *Superhumeralis*, Tit. ex Exod. 27. v. 28. Liber est Geometricus, si credere velimus Hottingero Claff. XI. Biblioth. Orient.

רפו' **אפוקראט יוני** שר וראש הרופאים · חבר ספר אפוריסמוש והם עקרים מהרפואה ונעתקו מלשון יון אל לשון עברי ונמצאו בי' בווטיקאנו . והם יש גם כן כמה פרקים מהרפואה אל אותו המחבר ונכתבו על שם דון בנאסט שנת ה' קע"א ליצירה .

286 HIPPOCRATIS COI *Aphorismorum Liber* Hebraicè extat msc. in Biblioth. Vaticana incerto traductore. Papyr. in 4.

Alia nonnulla *Capitula ad Medicinam spectantia eiusdem Hippocratis* scripta in gratiam *Don Banast* anno mundi 5171. Christi 1411. Ibidem reperiuntur msc. Papyr. in fol.

Eiusdem *Aphorismorum Liber* Hebraicè studio Marci Antonij Caiotij vnà cum versione Latina & Græca, typis Ludouici Grignani Romæ prodijt anno Domini 1647. in 8. Hunc Caiotius primò habuit ex Bibliotheca Plantauitiana in Gallia, sed mutilum, absque titulo, & fine; postea aliud exemplar integrum in Italia nactus, cum Plantauitiano contulit, & vt suprà (vt ipsemet ad Lectorem ait) copiam cunctis doctiorum Idiomatum cultoribus fecit.

רפז' **אף חכמתי רפואה :** שם הספר על הרפואה .

APH

se viros doctos, & diligentes circa correctionem Textus Sacræ Scripturæ, tam quoad voces, quàm quoad puncta & accentus; de quibus nil aliud agemus, cùm suprà ad pag. 151. & 152. satis superque actum sit.

רפג' **אנשי כנסת הגדולה :**
עיין כנסת הגדולה .

283 VIRI SYNAGOGÆ MAGNÆ. Vide *Synagoga magna*.

רפד' **רבי אנשל** חבר ספר השרשים מלשון הקדש ואשכנזי ונדפס בקראקא שנת שמ"ד לפ"ק .

284 R. ANSCE'L. nomine tantùm notus. Scripsit -

ספר השרשים מלשון הקדש ואשכנזי *Lexicon Hebræo-Germanicum*. Impressum Cracouiæ anno ש"מד 344. min. supput Christi 1584. ex Buxtorf. in Biblioth. pag. 431.

רפה' **אפודי** חבר פירוש על מורה הנבוכים להרמב"ם ונדפס עם אותו הספר ועם פירוש שם טוב ואן קרשקש בסביוניטה שנת שי"ג לפ"ק . חבר גם כן חשב האפוד על הדקדוק :

285 ÆPHODI', seù ÆPHODÆVS scripsit -

פירוש על מורה הנבוכים *Pirùsc al morè hanneuuchìm*, *Commentarium in librum*, cui titulus est, *Director perplexorum R. Mosis Aegyptij*. Extat excusus cum eodem *Moré*, & alijs duobus *Commentarijs R. Scem Tou*, & *Aben Krèskas* Sabionetæ sub dominio Vespasiani Gonzagę anno mundi ש"יג 313. minoris supput. Christi

287 APH CHACHA'MTHI REPHVA', *Etiam sapui medicinam*. Titulus Libri Medici; Ex Hotting. Claſſ. X. Biblioth. Orient.

ו״מ״ס **קדוש איפיפאניו נולד יהודי**
בארץ פניקי היא ארץ אשור שנת ד׳ אלפים ש״ס לבריאת
עולם והוא שנת רכ״ח לביאת משיחנו הוא היה תלמיד לרבי
טרפון אשר לקח אותו לבן וירשהו אחר מותו כל הכנסיו ;
ובהשגת כי בא המעשים הנשגבים ונהיה ישוע הנוצרי לדוכיו
בא אל השמועה והשכל על ידי אבא אחד קדוש והוא היה בן י״ו
שנים ; אחר כך הלך לאלכסנדריא של מצרים ושם בא לאותו
העיר ר׳ עקילס חכם גדול ושונים עמו על הביאת משיח
ומתוך הדבור היה כי גם הוא נעשה נוצרי והשכל מאלכסנדריא
הגמון של עיר אלכסנדריא . והנה איפיפאניוס אל גבול
עליון של מצרים וישב בכיסופים ושם הוא היה כבעל נסים
ובעבור השמועה ניכרה עלותו מקום ויבא הרבה תלמידים
ואחר כך בא אל ארץ בתור ושם היו הנוצרים נועדו יחד
על השומה הגמון אשר כבר מת אשר שמה עם ד
ויקחו את איפיפאניוס והשיאו אותו ושמו אותו להגמון
בקהלת קדש העיר שלמינ״א . ואחר הדברים האלה בא
איפיפאניוס אל קוסטנטינא של מלך ארקאדיוס וחשב אותו
בעת ימי שני חייך . ויתן איפיפאניוס אל המלך ימי שני
עכורי שנים ועשר שנים ושלש פנה ושלשים עדאים היו ימי
שני חייו . בלוחת היום ההם איפיפאניוס בספינה אשר
ויעת שם : לו אמר המלחים וינס אל איפיפאניוס שמע
ויטלם ידו בתפלת ההגמון ויסוק בכבוד לירוס עולת בשרו
והוא שמע כשה כף רגלו ויגנף בגבאו ויבל אל קצת הספינה
וימת . והיה ביום השלשי והמלחים לקחו פגרו ושמו אותו
אצל רגלי איפיפאניוס ושניבו אל גופו ויעיד קם וחי ויחי גם
בנם ; ונפל לרגלו ונסד על כל הנוצרים בספינה ויבאו
אנשים כולם אל עיר קונסטאנטינא ויקחו את גוף איפיפאניוס
ויקברוהו בכבוד גדול בבית הכנסת וגידו עשה יהוה נסים
רבים : ומת איפיפאניוס כבדיק שנת ד׳ אלפים קס״ד ליצירת
והיא שנת ת״ד לביאת משיחנו , והוא חבר כמה ספרים
בלשון יון וגם כתבו בלשון לטין ובאותו הלשון תמצא אותם ,
ובתחילה חבר ספר יקר נגד המינים והאפיקורסים שהיו בזמני
המנוכים , ואחר כך עשה אותו בקיצור : חבר גם כן **ספר**
על המדות והשקלים . ועשה חבור אחר על י״ב **אבני**

קדוש של אפוד ; ואחרי חבוריו פיין בלשון לטין וגם
עמנו אותם ;

288 S. EPIPHANIVS Salaminæ priùs, deinde Vrbis Conſtantiæ, quæ in Cypro eſt, Epiſcopus, Genere Iudæus, parentibus pauperibus; naſcitur in Prouincia Phœniciæ, in Pago tribus milliaribus ab Vrbe Eleutheropoli diſtante. In literis Hebraicis à ר׳ טרפון *R. Tarphon Tryphone* imbuitur, à quo & in filium adoptiuum ſuſcipitur, quo mortuo, omnium ipſius facultatum etiam heres fit; ſed diuina virtute illuſtratus, & à quodam Abbate ſanctimonia inſigni, nomine Luciano, in myſterijs noſtræ fidei probè inſtructus, ſacra baptiſmatis vnda abluitur, anno ætatis ſuæ decimo ſexto. Statim poſt ſuſceptum Baptiſma, ad Monaſterium Luciani aduolat, vbi in diſciplina Monaſtica, & in exſcribendis libris ſacris ſe exercens, mirificè proficit, ita vt multis etiam miraculis eum Dominus illuſtrauerit. Sed cùm ob infinitam populorum frequentiam in eo Monaſterio quietiùs viuere non valeret, cogitauit in Ægyptiorum deſerta ſecedere, nauem ingreditur, & in Ægyptum nauigans, appulit Vrbem Alexandriam. Nondum ferè Vrbem ingreſſus fuerat, cùm occurrit ei quidam Iudæus nomine *Aquila* Legis peritus & Magiſter. Cæpit Epiphanius cum eo de Lege diſſerere, multiſque quæſtionibus de Chriſto in medium allatis, tota dies in diſputationibus conſumpta eſt. Rurſus die ſequenti, reſtaurata diſputatione, in eum deuentum eſt,

est. Tertio verò die Nautæ, qui cadauer illud portabant, tulerunt propè Epiphanium. Postquam autem eum ad pedes Epiphanij adduxissent, vt mortuus eos attigit, statim viuus surrexit: ceciditque timor super omnes, qui in naui erant. Constantiam igitur nauigantes, & descendentes de naui, tulerunt corpus Beati Epiphanij, & in Ecclesia summo honore sepelierunt, præcedentibus, & subsequentibus innumeris miraculis. Eius mors videtur accidisse anno Domini 403. Arcadij & Honorij Imperatorum anno nono, anno antequam à sua Sede Ioannes Chrysostomus pelleretur.

Scripsit Epiphanius aduersus omnes Hæreses libros (inquit D. Hieronymus) *& multa alia, quæ ab eruditis propter res, à simplicioribus propter verba lectitantur. Superest vsque hodie, & in extrema senectute varia cudit opera*. Hæc S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis. Non lego in hoc loco apud Hieronymum, *Epiphanium anno quartodecimo Theodosij adhuc superfuisse*, puta an Dom. 422. vt scribit Bellarminus *De Scriptoribus Ecclesiasticis*. Vnde verum esse potest, id quod diximus, S. Epiphanium ad superos ascendisse anno Domini 403. quo anno S. Hieronymus adhuc viuebat; & cùm centum quindecim annos, & menses tres vixerit, vt ipse eodem die, quo mortuus est, Arcadio Imperatori dixerat. Consequens est, vt anno Domini 288. tempore Diocletiani & Maximiani Imperatorum Epiphanium

est, vt Aquila veritati cedens, Christo Saluatori crediderit, & ab Athanasio Alexandrino Episcopo baptizatus fuerit. Epiphanius autem in superioris Thebaidis partes secedens, in Nitria habitauit, vbi miraculis clarus, cupiens hominum laudes declinare, iterum in Palæstinam nauigat, deinde in Cyprum. Vix in terram descenderat, cùm ab Episcopis, qui erant congregati pro electione Episcopi Salaminæ, cuius Pastor nuper defunctus erat, Diuina sic disponente clementia, cognitus; Episcopus Salaminiorum, quamuis inuitus, ordinatus est. Diù præfuit huic Ecclesię mira sanctitate & doctrina, vsque ad Arcadij Imperatoris tempora, à quo aliquando interrogatus, *Quot annos esset natus?* Respondit, *Centum & quindecim, & tres menses*. Constantinopoli enim tunc erat ob causam S. Ioannis Chrysostomi, qui cùm apud Imperatricem reuocationem sententiæ exilij Chrysostomi impetrare non posset, eodem die, quo de ætate ab Imperatore interrogatus fuerat, nauem conscendit, in qua spiritum Deo reddidit, pronunciatis priùs cælestibus monitis, omnibus, qui secum aderant. Vnus verò ex Nautis, cui adhuc viuens Epiphanius dixerat: *Noli tentare, ne tenteris*; currens ad pedes corporis defuncti, voluit aperire vestem Epiphanij, & videre, an esset circumcisus: Epiphanius autem vt iacebat mortuus, dextero pede sublato, eum impegit in faciem, & iecit eum vsque ad puppem Nauis, & mortuus

ſcopum Hieroſolymorum, D. Hieronymo Presbytero Interprete, ex interpretatione Iani Cornarij Medici Phyſici. Excuſa Pariſijs apud Hieronymum de Marnef, & Gulielmum Cauellat ſub Pelicano,monte D. Hilarij 1566. reperitur in fol. Circa quam notandum eſt, quod ſub finem huius Epiſtolæ aliquid videtur additum ab Iconoclaſtis, illud nempè, quando dicit: *Contra Scripturæ auctoritatem eſſe, quòd in Eccleſia pendeat imago hominis;* quæ verba inſerta fuiſſe ab Hæreticis nullum dubium eſt; cùm & alia duo ſimilia loca in eius ſcriptis immixta fuiſſe ab Hæreticis probet Epiphanius Diaconus in VII. Synodo act. 6. contra Conciliabulum Conſtantinopolitanum ſub Leone Iſaurico, quo Sacræ Imagines damnatæ fuerant. Vnde quando à Gregorio Epiſcopo (qui & ipſe aliquando Iconoclaſta fuerat, & conuerſus ad meliorem mentem hæreſim hanc damnauerat) pro Hæreticis in Synodo loquebatur his verbis: *Epiphanius enim Cyprius, inter Anteſignanos præclarus ſic inquit: Eſtote memores dilecti filij, nec in Eccleſiam Imagines inferatis, nec in Sanctorum cæmeterijs eas ſtatuatis, ſed perpetuò circumferte Deum in cordibus veſtris. Non enim fas eſt Chriſtianum per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis.* Epiphanius autem Diaconus pro Synodo ita reſpondit:

Decet omnem Chriſtianum cùm libros aliquos adulterinos audit, aut legit, reſpuere, nec omninò animum adhi- nium noſtrum natum eſſe dicamus. Opera eius, quæ hodie extare deprehenduntur, ſunt -

I. *Opus panarium contra omnes hæreſes*, quæ tunc ad octoginta numerabantur, habes in Tom. II. Lib. III.

II. Ἀγκυρωτὸς *Ancyrotos*, liber ita inſcriptus.

III. *Anacephaleoſis*, ſiuè *Summa Panarij*, ſeù *Pannij*.

IV. *De menſuris, & ponderibus*, liber.

V. *De duodecim gemmis,quæ erant in Veſte Sacerdotali Aaronis*, ad Diodorum Tyri Epiſcopum, Iola Hierotarantino Interprete. excuſus reperitur Græcè & Latinè Tiguri 1565. in 8.

VI. *De natura lapidum & gemmarum* liber, quem inſcripſit περὶ λίθων. eius meminit S. Hieronymus ad cap. 54. Iſaiæ. Quando autem hæc ſcribebat Hieronymus, iam Epiphanius mortuus erat, quia *Sanctæ & Venerabilis memoriæ*, eum vocat. Hunc librum, ipſemet Epiphanius eidem Hieronymo tradidit, vt ipſe teſtatur in Commentarijs ſuper caput 28. Ezechielis. De eo etiam fit mentio in Epiſt. 128. ad Fabiolam *De Veſte Sacerdotali*, vbi eum Sanctum Papam Epiphanium vocat; ſicut & in *Apologia aduerſus Ruffinum ad Pammachium & Marcellinum* ob quinque linguarum peritiam, videlicet Syræ, Hebræ, Græcæ, Ægyptiacæ, & Latinæ eundem nominat πεντάγλωττον.

VII. *Epiſtolam ad Ioannem Epi-*

fines seculorum occurrimus, & indigni sumus, vt discipuli eorum vocemur, recipiemus? Præsertim cùm falso contra Ecclesiam edita sint. Apage eum ista impia & intolerabili editione. Neque hic linguas suas acuant, & exerceant vaniloqui isti accusatores rectè sentientium, quasi illi, qui antiquam Ecclesiæ traditionem recipiunt, Beato Epiphanio aduersentur. Nequaquam. Commentarium enim illud reijcimus, Beatum autem Patrem Catholicæ Ecclesiæ Doctorem cognoscimus. Nam & Diuini Patres qui in Quarta Vniuersali Synodo fuerunt congregati, Epistolam, quæ nomine Ibæ Episcopi Edessæ ad Marin Persam circumferebatur, anathemate damnauerunt, quasi Nestorio consentientem. Eodem etiam modo, qui in Sacra Quinta Synodo conuenerunt: ipsum autem Ibam nequaquam; non enim demonstrari poterat, quòd esset Ibæ. Quamobrem in anathematismis non ipsum Ibam deuouerunt, sed Ibæ Epistolam. Dicebatur enim Ibæ, cùm tamen illius nequaquam esset. Iudicate ergo omnes qui auditis, & verum à falso discernite, quia editiones istæ, non sunt Beati istius Patris, sed potiùs Manichaacæ, quas veluti amara bile plenas fugiamus; Manichæi enim, & quicumque confusionis fuerunt auctores, contemplationem istam nunquam ferre potuerunt &c. Ex quibus patet, verba illa: *Contra Scripturæ auctoritatem esse, quòd in Ecclesia pendeat imago hominis*, non esse S. Epiphanij, sed ab Hæreticis in eius Epistola ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum

 in-

hibere. Nam & inter Epistolas Diuini Apostoli quædam fertur ad Laodicenses, quam Patres nostri tanquam alienam reprobauerunt. Ad hæc Manichæi Euangelium secundùm Thomam inuexerunt, quod Ecclesia Catholica meritò (vt impium) auersatur, quemadmodum etiam id quod nunc è Beato Patre nostro Epiphanio dictum est, cùm illius nequaquam existat. Diuinus enim hic Pater octoginta capitum librum edidit, in quo omnes hæreses Gentiles & Iudaicas, item quotquot post Christianismum susceptum inuectæ sunt, damnauit; in quo proculdubio & eam posuisset, quæ de Imaginibus ab illis fertur, si alienam à Christi religione hanc existimasset. Ita & libros illos contra Imagines nemo Christianorum, præter istos nouitatis Magistros, recepit. Quòd si tanto tempore in Ecclesia non sunt recepti, quam ob rem nunc à nobis recipi debeant? Attendamus autem qui floruerint per tempora supradicti Patris nostri Epiphanij in Ecclesia, quos tanquam gloriosos Doctores, & tuta munimenta Ecclesiæ dicere possumus. Profectò Basilius Magnus, Gregorius cognomento Theologus, Gregorius Nyssensium Episcopus, quem omnes Patrum Patrem vocant, Chrysostomus; præter hos etiam Ambrosius, Amphilochius, Cyrillus Hierosolym. Episcopus: Quòd si is, qui hanc expositionem Doctorum contra venerandas Imagines edidit; ait se à Sanctis Patribus, qui per ea tempora floruerunt, non fuisse receptum, quomodo ea, quæ Sancti Patres non probauerunt, nos qui circa

Palmarum sermo Græcolatinus. Consaluo Ponce Interprete. Excusus fuit Romæ anno 1578. in 4.

Opera verò Græcè impressa reperiuntur Basileæ anno 1544. in fol.

Operà eius Græco-Latina ex versione Dionysij Petauij Aurelianensis Soc. Iesu in duos Tomos distincta, excusa fuerunt Parisijs, sumptibus Michaelis Sonnij, Claudij Morelli, & Sebastiani Cramoysi via Iacobæa 1622. in fol.

רפמ׳ **אפריון שלמה** הס ספר על סודות בקבלה.

289 APIRIO'N SCELOMO', TORVS NVPTIALIS. seù THALAMVS SALOMONIS, Tit. libelli continentis res profundas *De mysterijs Cabalæ*. vt ait Hottingerus in Biblioth. Orient. Class. VIII.

מי׳ **ר׳ אפרים** תלמיד הרב אלפס כתב פסקים על אלפים פסקי׳. וחבר השגות נגד ר׳ זרחיה שהשיג על הרב אלפס והוא הגדול כבו׳.

290 RABBENV EPHRA'IM vnus ex præcipuis discipulis הרי״ף *Hariph Rau Alphes*. Scripsit quædam - על תלמוד בבלי *Super Talmud Babylonicum*, Opera quidem legalia, sed apud Hebræos magnæ existimationis, pro quibus adeptus est honoré tituli רבינו *Rabbenu*, *Magistri nostri*. In eis defendit Magistrum suum Rau Alphes contra R. Zerachiam, cuius animaduersiones animaduersionibus reijcit, & confutat. Viuebat circa annum mundi 4910. Chr. 1150. *Iuchass.* p. 131. & *Scialscel. hakkab.* pag. 53.

ר

inserta fuisse. Discipuli etiam eius post mortem ipsius, in honorem Dei & B. Epiphanij memoriam Templum dedicauerunt, & ibidem illius Imaginem collocauerunt, quod certè non fecissent si aliter à Magistro Epiphanio docti fuissent. Hoc apud eundem Epiphanium Diaconum in 6. actione eiusdem VII. Synodi post verba superiùs allata, ita legitur: *Etenim Templum dedicauerunt in Cypriorum Insula eius Discipuli, nominantes illud eiusdem Vocabulo Patris; & cum multis alijs titularibus picturis, Imaginem eius in ipso Templo locauerunt; & si iste taliter Venerabilium abominaretur vultum Imaginum, quomodo Discipuli eius imaginaliter hunc depingerent?* Adde, quòd nunquam prohibitum inuenitur in Scriptura, Imaginem hominis in Ecclesia pendere debere; imò contrarium legitur Exod. cap. 25. 18. 22. & 37. 7. Item 1. Reg. cap. 9. & 7. passim leguntur Cherubim in forma humana à Mose in Tabernaculo, & à Salomone in Templo Dei collocata. Vnde illa sententia indigna est Epiphanio viro doctissimo æquè ac sanctissimo.

VIII. *De Prophetarum Vita & interitu* Commentarius Græcus vnà cum interpretatione Latina Albani Torini, prodijt Basileæ apud Andream Cratandrum 1529. in 4.

IX. *Oratio de fide Catholica. & Apostolica Ecclesia*, in Latinum versa per Vitum Amerpathium, impressa Augustæ Rhetię 1548. in 8.

X. *Ad Phisiologum*, & *in die*

רצ״א ## ר׳ אפרים מבונה אשכנזי

חבר בקשה אם אפס רובע חקן וכו׳ , ונדפס במחזור הספרדים בסדר התפילות הימים נוראים דף קמ״ג דפוס ויניציאה שנת לפ׳ התכ״ו :

291 R. EPHRA'IM DE BONA GERMANVS. Scripsit -

בקשה *Bakescià*, *Deprecationem*, quam reperies in prima parte Machazoris Hispanorum, in ordine Precum dierum נוראים *Terribilium*, pag. 143. editionis Venetæ anno mundi 5426. Christi 1666. in 8. & incipit : אם אפס רובע חקן וכו׳ :

רצ״ב ## רבי אפרים בן יוסף

חבר ספר בכושרות ונחלק בב׳ חלקים . בחלק הראשון יש בו שירות וזמירות : ובחלק שני קינות : נדפס בקראקא שנת שס״ח :

292 R. EPHRA'IM BEN IOSE'PH Scripsit -

ספר בכושרות *Sèpher bacosciaròth*, *Librum in compedibus*, Tit. ex Psal. 68. 7. Liber est *Carminum Hebraicorum*. Diuiditur in duas partes. In prima continentur שירות חמירות *Sciròth Vzmiròth*, *Cantica & Psalmi iucundi*. In secunda, קינות *Kinnòth*, *Threni*, *Neniæ*, & *lugubres Cantilenæ*. Excusus Cracouiæ anno mundi שס״ח 368. min. supputat. Christi 1608. In 4. Vide Buxtorf. in Bibliotheca Rabbinica pag. 431. secundæ editionis.

רצ״ג ## ר׳ אפרים בר׳ יעקב מווינא

כתב סיפור על ר׳ אמנון ממגנצא והעלה בפיוטו ונתנה תוקף כמו שנמצא קהלות רבות דפוס בבולוניא חלק שני בסדר תפלות של ראש השנה : עיין ר׳ אמנון דמגנצה סימן רע״ב :

293 R. EPHRA'IM BEN IAACOB VIENNENSIS. Scripsit -

מעשה ר׳ אמנון *Maasè R. Amnon*, *Opus* (quod acciderat) *R. Amnon*. Refertur in *Machazore* Bononiensi in *Commento super ritum celebrandi initium anni*. Vide Verbo *R. Amnon Moguntinus* num. 272.

רצ״ד ## ר׳ אפרים לינלין מפראנה

היה בשנת ה׳ אלפים שע״ה ר״ת ישיבה בעיר פראג וחבר כמה חיבורים :

א׳ : עוללות אפרים ושם דרשות :

ב׳ : הוא כלי יקר ושפתי דעת על התורה :

ג׳ : שו״ת :

294 R. EPHRA'IM LIGLIN PRAGENSIS, floruit an. 375. Chr. 1615. Scripsit varia Opera, sed præcipuè -

עוללות אפרים *Olelòth Ephràim*, *Racemationes Ephraim*. Tit. ex Isai. 17. v. 6. Est *Liber Concionum*. Scripsit -

כלי יקר *Cheli iekàr*, *Vas pretiosum*, Tit. ex Prou. 20. 15. Sunt luculenti *Commentarij super Pentateuchum Mosis*. Aliud insuper *Commentarium super eundem Pentateuchum* scripsit, quod appellauit -

שפתי דעת *Siphiè Dàath*, *Labia scientiæ*. Tit. ex Prouerb. 14. v. 7. Scripsit etiam -

שו״ת *Sceelòth Vtsciuòth*, *Quæsita & responsa legalia*.

רצ״ה ## ר׳ אפרים ראש ישיבה מלימבורג אשכנזי

חבר עיר גבורים והוא ס׳ דרשות על התורה נדפס בבזיליאה שנת ש״ך לפ״ק :

295 R. EPHRA'IM *Archisynagogus*, & *Rector Academiæ Limburgen-*

gensis, Germanus. Scripsit - - עיר גבורים *Ir Ghibborrim, Ciuitatem fortium*, Tit. ex Prou. 21. 22. Sunt *Conciones super Pentateuchum*, excusæ Basilææ anno mundi 330. min. supput. Christi 1580.

רנ״ו ר׳ אפרים מזרחי חבר ספר על מהלך ז׳ כוכבי לכת : וחבר ביאור על פרקי אבות :

296 R. EPHRA'IM MIZRACHI' ORIENTALIS. Scripsit Librum - על מהלך ז׳ כוכבי לכת *Al Mahalàch sciuhà Cochauè lècheth, De motu septem Planetarum.* Scripsit etiam - ביאור על פרקי אבות *Biùr al Pirkè Auòth, Explanationem super Capitula Patrum.*

רנ״ז ר׳ אפרים פיטן כתב שירים על ספר עקדת יצחק : ושמו אם אפו וכו׳ :

297 R. EPHRA'IM POETA: vt apparet ex Carminibus, quæ in principio nonnullorum librorum cernuntur, & præcipuè libri עקדת יצחק *Akedàth Itzchàk* antiquæ editionis, fuit elegans Poëta. In his legitur nomen suum, quod ex initialibus literis istorum Carminum conflatur.

רנ״ח אקילה הגר : עיין אנקלוס ועקילס הגר :

298 AQVILA PROSELYTVS. Vide אנקלוס *Onkelos*, & עקילס הגר *Akilàs baghèr, Aquila Proselytus.*

רנ״ט ארזי לבנון כולל שבעה ספרים : הראשון כולל מדרש כהן :

ב׳ : ספר האמונה והבטחון מהרמב״ן

ג׳ : ספר הניקוד לר׳ יוסף גיקטיליא :

ד׳ : סוד החשמל לר׳ יוסף הנ״ל :

ה׳ : מעין החכמה :

ו׳ : ספר פרקי היכלות לר׳ ישמעאל :

ז׳ : כללי מדרש רבה לר׳ אברהם עקרא :

ונדפס בויניציאה שנת שס״א לפ״ק בבית יואן דיגארה על ידי שלמה בן ישראל ...

299 ARZE' LEVANO'N, CEDRI LIBANI, Tit. ex Psal. 104. v. 16. Liber incerti Auctoris complectens alios septem libros, seù veriùs Tractatus diuersos, quorum -

Primus vocatur מדרש כהן *Midràsc Conèn, Expositio stabiliens*, Tit. ex Prou. 3. 19. *Stabiliuit cælos intelligentia* &c. De eo agetur suo loco.

II. ספר האמונה והבטחון *Sepher haëmunà Vehabbittachòn, Liber Fidei, & Spei* R. Mosis Bar Nachman. De eo sub ipsius nomine.

III. ספר הניקוד *Sèpher hannikùd, Liber punctationis.* Vide *R. Ioseph Gigatella.*

IV. סוד החשמל *Sod hachascmàl, Secretum,* siuè *Mysterium Chasmàl,* eiusdem Auctoris. Ibidem.

V. מעיין החכמה *Maaijàn hachochmà, Fons Sapientiæ.*

VI. פרקי היכלות *Pirkè hechalòth, Capitula Aedium,* seù *Templorum.* Vide *R. Ismaël.*

VII. כללי מדרש רבה *Chelalè Midràsc Rabbà, Conclusiones Glossarij magni.* Vide *R. Abraham Akrà,* num. 104.

In his citatis locis agitur de singulorum istorum Operum argumento. Hic liber excusus fuit Venetijs anno mundi שס״א 361. minoris supputationis, Christi 1601. apud Ioannem de

fit *Liber legalis de Hebræorum ritibus fusè tractans, excusus* בשונצין *Soncinnæ*. Et addit: *Fateor autem ingenuè, me nescire vbi sit ista Soncinna. nisi sit fortè Oppidulum illud Coloniæ ditionis Telonio notum, quod SVNS vulgò nuncupatur.* Miror sanè Plantauitium virum in Rabbinicis (vt mihi persuasum semper fuit) non mediocriter versatum, non animaduertisse in varijs, & multiplicibus editionibus librorum Hebræorum, satis superque constare de Oppido Soncini; præsertim in libro עקרים *Ikarrim* R. Iosephi Albo, editionis prædicti Soncini anni רמ״ו 246. min. supput. Chr. 1486. vbi dicitur, quòd Soncinum sit in Lombardia sub Mediolanensium Ducum ditione.

Soncinum itaque (quod Plantauitius *Soncinnam* vocat) est Oppidum in Italia in Prouincia Lombardiæ inter Cremonam & Brixiam propè Ollij fluminis dexteram, ad Orientem Vrbis Mediolani, spectans ad Marchionatum Dominorum de Stampa, situm sub lætissimo cælo, quapropter, multitudine habitatorum, adeò excreuit, vt plurimis Italiæ Ciuitatibus æquiparari possit: abundat opibus, & viris vndiquaque doctrina, pietate, & religionis zelo præstantibus. Paulus Barbus ex Ord. Prædicatorum, Bernardus Couus, & Guido Zappa doctissimi Viri inde prodiere. Et hodie ex eodem Ordine Prædicatorum summa cum laude Romæ in supremo S. Inquisitionis Tribunali apud Reuerendissimum P. Dominicum Mariam Puteo-bonel-

de Gara opera Elisciamaà Ben Israëlis חיפרוני *Haziphronai*. In 4.

ס׳ ארטוס ׳ מעשה ארטוס המלך מסיב מכלת העגולה ונשברה ׃ וזה הענין במגלה כתוב בספר נכתב מקצת על מקלף ומקצת על הנייר בדף אלה אבל הוא קטן ׃ ובדף ע״ד נמצא ואת העתקה אשר העתיק מלשון ספרדי אל לשון עברי ׃

300 ARTVS, seù HISTORIA ARTVS REGIS, qui ad mensam rotundam sedebat, & casu confracta est. Refertur distinctè in Codice msc. Bibliothecæ Vaticanæ in folio partim membranaceo, partim papyraceo, pag. 74. Ibi dicitur, quòd ex lingua Hispana traducta fuerit in linguam Hebraicam.

ספ׳ אריאיטי חבר חבור א׳ לא ב׳ ולידו ידוע על מה ענין ׃ והוא נזכר בספר שלשלת הקבלה דף נ״א עמוד ב׳ ׃

301 ARIETI, seù REATINVS; scripsit quædam Opera, quæ ad manus meas non peruenerunt. Huius Auctoris persæpè fit mentio in *Scialscèleth hakkabalà*. Vide pag. 51. b. eiusdem *Scialscèleth*.

ספ׳ אריה לאנדו או לנדו מפרנגה חבר ספר אגור בפי דעת הגאון פלאנטאוויציו אלא אגור סמן יד׳ ׃ וספר אגור על הדינים הוא חבר ר׳ יעקב בן רבי יהודה לנדו כמו נראה בתחלת ספרו ׃

302 ARIE לאנדו LANDO, siuè R. IVDAS לנדו LANDO, secundùm quod refert Plantauitius in sua Biblioth. num. 14. Scripsit librum אגור *Agùr, Collectionis.* & ait, quòd

cognominari *Soncinates*, siuè etiam ex *Soncini familia*. Testis est R. Ghedalia Aben Iachija in *Scialscel. hakkabalà* pag. 62. b. vbi ait:

בדור הזה (ר״ל שנת ר״מ לפ״ק) צמחו אנשים ממשפח׳ שונצינו אשר התמידו כמה וכמה שנים שהדפיסו הרבה ספרים עבריים שהיו תועלת גדול לישראל וראיתי בהקדמת המכלול שהדפיסו בקוסטנטינה שאומר אני גרשון איש שונצינו בן החר׳ משה בן החכם המופלג רבי ישראל נתן בן שמואל בן הר״ר משה והוא דור ה׳ להר״ר משה משפירה הנזכר בתוספות.

In hac generatione (id est circa annum mundi 240. min. supput. Christi 1480.) floruerunt Viri de familia Soncini, qui plures annos perdurarunt, & quamplurimos libros Hebræos impresserunt maxima vtilitate totius Israëlis. Vidi etiam in præfatione libri מכלול *Michlòl editionis Constantinopolitanæ, vbi scriptum extabat. Ego Gerson Soncinas filius sapientis Rabbini Mosis, filij sapientis & excellentis Rabbi Israëlis Nathan, filij Samuelis, filij Rabbi Mosis. Hæc est quinta generatio ad R. Mosen de Spira, cuius mentio fit in* תוספות *Tosaphòth.* Et in fine libri מבחר הפנינים editionis antiquæ in 4. legitur:

וישמע יהושע שר וקצין בן כמ״ר ישראל נתן איש שונצין וכו׳.

Exaudiuit Iosuè Princeps, & Dux filius gloriosæ excellentiæ Rabbi Israëlis Nathan de Soncino &c. Inde colligitur, quòd R. Israël Nathan plures filios habuerit Impressores, Rabbi Mosen, & R. Iosuè; iste enim Son-nellum Nob. Sauonen. eiusdē S. Officij Commissarium Generalem ministerium primi Socij exercet Adm. Reu. P. Magister Raymundus Nidi de Soncino, vir in humanis insuper & Diuinis apprimè eruditus, qui duos magnos Tomos rerum ad Sac. Tribunal Inquisitionis pertinentium composuit, & apud eundem mmssc. reperiuntur, sed propediem typis tradentur, & publici Iuris fient, magna omnium eruditorum expectatione, & desiderio. Porrò Soncinum Oppidum diù sub Mediolanensium Ducum imperio fuit, inde ad Gallorum Regis dominatum transiuit, postea Venetorum Reipub. aliquandiù paruit. Demum, armis subiecta Mediolanensium ditione à Carolo V. Imperatore, ab eodem, titulo Marchionatus nobilitatum, Maximiliano Stampæ Patritio Mediolanensi ob præclara ab eo, tempore belli, anno 1535. patrata facinora, concessum est. Ferè tunc temporis frequentibus belli cladibus, & direptionibus ad solum ferè æquatum erat, sed postea, sub florentissima, ac pacatissima Hispanorum Regum Monarchia, ad pristinum decorem, opulentiam, & populi multitudinem redactum est; ita vt verè de eo dicatur à Ioanne Baptista Nicolosio in *Herculis* parte 3. *Terram frugiferam Colonis nunquam destitui*. Ex hoc igitur Oppido, primò prodierunt in Italia Impressores librorum Hebræorum ex Iudæis, qui quidem, & si ex Mose Spirensi Germano traxerint originem, voluerunt tamen ex Soncino,

in locis illam quàm diligentissimè exercuerunt: non tamen multum curarunt apponere nomen proprium, sed plerumque libros à se impressos solo cognomine איש שונצינו *Isc Soncino, Viri Soncinatis*, vel מבני שונצינו *Mibenè Sonzino, ex filijs*, seù *hæredibus Soncini* indicarunt. Aliquando nomen & cognomen apposuerunt, sed locum & annum editi libri neglexerunt. Sic in prima facie libri משל הקדמוני *Masciàl Hakadmonì* intra imaginem inscriptum מגדל עוז שם יי *Turris fortitudinis Verbum Domini*, legitur:

גרשם המחוקקי בהח״ר משה ז״ל ורע ישראל
איש שונצינו ׃

Ghersciòm Typographus filius sapientis illius Rabbi Mosis, memoria eius sit in benedictione, semen Israelis Vir Soncinas.

Nonnunquam, nomen Impressoris reticuerunt, sicut & annum, & locum impressionis, indicato tantùm nomine familiæ Soncinatis, & Principis, sub cuius ditione liber impressus est, vt videre est in frontispicio libri אגור *Agùr*, vbi habetur –

נדפס שנית ומוגה על ידי צעיר המחוקקים
קטן התלמידים מבני שונצינו בשנת השלישית
לאדונינו האפפיור קלימינטו השבעי הש״י יחייהו
וימלא משאלות לבו והפצו אמן ׃

Excusus secundò, & correctus per manum minoris inter Impressores, & minimi inter discipulos ex filijs Soncinatibus, anno tertio Domini nostri Papæ Clementis VII. Dominus, qui benedictus sit, viuere eum faciat, & adimpleat

Soncini imprimi curauit *Minchàt happeninìm* anno mundi לפ״ק 244. minoris supput. Christi 1484. vt in vltima linea istius paginæ videre est. In Codice Sacror. Bibliorum, quem penes me habeo in folio impressum Soncini anno mundi לפ״ק 248. Christi 1488. per eundem R. Iosuè filium R. Israël Nathan. Idem R. Iosuè vocatur ר׳ יהושע שלמה בן ישראל נתן *R. Iosue Salomon filius Israëlis Nathàn.*

Sed ne aliquis dicere possit, nunquam Soncini Artem impressoriam librorum Hebraicorum extitisse; sed quando dicitur איש שונצינו *Vir Soncini*, non intelligi, quòd ille liber in Oppido Soncini sit excusus, sed quòd Typographus extiterit de familia *Soncini*.

Respondeo. Quamuis verum sit, hos Iudæos Impressores librorum originem duxisse ex Oppido Soncini, ideoque איש שונצין *Viros Soncinates* cognominatos fuisse; verum etiam fuit, eandem Artem Chalcographicam in eodem Soncini Oppido primò exercuisse, & exinde in alias Italiæ, & etiam Orientis partes illam asportasse. Huius rei tot testes adhiberi possunt, quot Codices impressi cernuntur apud Soncinum in Lombardia sub dominio Mediolanensiū Ducum: vt legitur in libro עקרים Iosephi Albo mox citato, & alibi passim. Nonnulli huius familiæ Impressores Artem hanc Typographicam Brixiam, postea Bononiam, deinde Ariminum, Pisaurum, & Fanum Fortunę transtulerunt. Quibus

ſis, & anni, vt videre eſt in fine libri מחברות ר' עמנואל *Mechaberòth R. Immanuëlis*. Ibi enim legitur -

ותשלם כל מלאכת ספר זה הנקרא מחברת עמנואל על ידי צעיר המחוקקים גרשם המחוקק בן החר משה וצ"ל זרע ישראל איש שונצינו: ותהי השלמתו פה כרישה אשר תחת ממשלת השררה מויניציה יר"ה: היום יום שני בשבת כ"ו לחדש מרחשון שנת חמשת אלפים ורנ"ב לבריאת עולם:

Completum eſt omnè opus; opus iſtius libri Vocati Mechabberoth Immanuël, per manum exigui Impreſſoris Gerſom Typographi filij ſapientis Rabbini Moſis (memoria iuſti ſit in benedictione) ſeminis Iſraëlis Viri Soncinatis. Fuitque perfectum hic Brixiæ, quæ eſt ſub Dominio Reipublicæ Venetæ, exaltetur maieſtas eius, Hodie die ſecunda Sabbathi (fer. 2.) 26. *menſis Marcheſcuàn* (Octobris) *anno* 5252. *à creatione mundi*, id eſt Chr. 1492. in 4.

Iſte R. Gerſon filius Moſis, Conſtantinopoli poſtea Typographicam aperuit domum, & ad annum vſque duodecimum Regni Solymani peruenit, hoc eſt ad an. Chriſti 1530. ad hunc enim annum, duodecimus Regni Solimani annus incidit. Et eo anno inuenitur excuſus liber מכלול *Michlòl*, vt ex fronte ipſius manifeſtè apparet, & nos in R. Dauid Kimchi infra oſtendemus. Dum adhuc Conſtantinopoli viguerat Typographia Soncinatum, exoritur Venetijs circa initium præteriti ſeculi Daniel Bombergus Antuerpienſis: is ſub Fr. Felice Pratenſi in Hebraicis benè inſtructus, Chalcographicam pro libris pleat petitiones cordis ſui, & deſiderium eius, Amen. Hinc facilè colligi poteſt annus, & locus impreſſionis: nam tertius annus Pontificatus Clementis VII. incidit in annum Domini 1525. Et quia Impreſſores Soncinates in ſtatu Eccleſiaſtico primò Typographicam artem exercuerunt Bononiæ, verosimile eſt, hunc librum illic impreſſum fuiſſe, aut ſaltem in alio loco Summo Pontifici ſubiecto, vbi Soncinates eandem Impreſſoriam artem exercebant.

Aliquando indicauerunt nomen, cognomen, & locum impreſſionis, ſed annum non notarunt: ſic in fine libri כל בו *Col bò* legitur -

ותהי השלמתו ע"י צעיר המחוקקים מבני שונצינו והוא גרשם ארימינו וכו'

Perfectus fuit (hic liber) *per manum minimi Impreſſoris ex filijs Soncinatum, & ipſe eſt Gerſon* (peregrinus ibi) *Arimini* &c.

Perſæpè nomen Soncini, vbi impreſſus fuerat liber, appoſuerunt, notatis etiam nominibus, menſis, & anni impreſſionis, ſed nulla alia facta mentione, nominis, neque cognominis Impreſſorum, vt in fine libri בחינת עולם *Bechinàth olàm*, vbi habetur -

פה שונצינו כ"ד כסליו רמ"ה

Hic Soncini 24. (die) *Chiſlèu, Nouembris* (an.) 245. (Chr. 1485.)

Aliquando tandem clarè, & per extenſum appoſuerunt nomen libri, Impreſſoris, cognominis, loci impreſſionis, diei, hebdomadæ, men-

Agùr cuidam ר׳ אריה לאנדו *Rabbi Ariè Lando* attribuit. Et quia Buxtorfius in ſua Bibliotheca Rabbinica primæ editionis de libro אגור *Agùr* dixerat; *Author eius R. Iacob* לנדא *Landau*: Plantauitius in ſua, num. 14. de eodem libro agens, dicit: *Buxtorfio ſolus libri titulus notus, imò & in Auctoris nomine lapſus eſt*. Ego, vt potè veritatis amator, quid de hoc libro ſentiam, in medium proferam. Et primò dicam, Buxtorfium hunc librum non vidiſſe, pro certo habeo. quia in ſecunda editione Biblioth. in eodem libro אגור *Agùr* hæc, quæ ſequuntur, addita ſunt à Io: Buxtorfij filio: *In Vno Catalogo dicitur eſſe* ס׳ דינים ופסקי הלכות *Liber rituum & deciſionum iuris: Alius ſcribit, eſſe Elementale Grammaticum. Fortè diuerſi ſunt eiuſdem nominis*. Ergo Buxtorfius Pater hunc librum non vidit, & Buxtorfius filius, ea verba addidit ex diuerſis Catalogis librorum ad ſe transmiſſis, vnde nec ipſe librum אגור *Agùr* vnquam habuit, aut vidit. At ego, quia apud me habeo prędictum librum אגור *Agur*, cuius Auctor eſt R. Iacob Lando, & tractat *De Ritibus & deciſionibus dubiorum in ijs emergentibus*, dicendum eſt, fideliter fuiſſe à Buxtorfio patre aſcriptũ R. Iacobo Lando. Et quia Plantauitius ait excuſum fuiſſe בשונצין *Soncinæ*, ſuſpicor eundem librum ad manus Plantauitij non perueniſſe, ſed illius notitiam ex aliquo mendoſo Catalogo habuiſſe; quia in exemplari, quod apud me reperitur, non Soncini dicitur excuſus, ſed מבני שונצינו *Mibenè*

bris Hebraicis imprimendis multis ſumptibus, & indicibili labore Officinam aperuit, & annò mundi 271. min. ſupput. Chriſti 1511. primum Codicem Sacrorum Bibliorum cudere cæpit in 4. Poſtea ſubſecuti ſunt infiniti propemodum libri Hebraici ab eo impreſſi ſumma diligentia, ita vt nullus alius eum vicerit. Poſt illum in eadem Vrbe ſecuti ſunt alij, qui in ædibus proprijs, Hebræorum librorum Typographiam exercere permiſerunt. Hi ſunt Iuſtiniani, de Gara, de Bragadinis, Zanetti, & alij. Non defuerunt per Italiam aliæ Ciuitates, & loca, in quibus aliquandiù Hebraici libri excuſi fuerunt, vti Riuæ Tridenti, Sabionetæ, Mantuæ, Cremonæ, Veronæ, Neapoli; quibus in locis vel omninò hæc Impreſſoria Ars hodie omiſſa, vt Sabionetę, Cremonæ, Neapoli, & alibi: vel tam fœdè exercita, ac nihil eo peiùs in hoc genere cerni poſſit. Superioribus annis vires videbatur reaſſumpſiſſe Liburni in Etruria, in quo totius Orbis celeberrimo Emporio, induſtria, & impenſis R. Iedidiàh Ben R. Iſaac Gabbai Typographica Officina ea in Vrbe erecta, vbi excuſi fuerunt quamplurimi Hebræorum libri non oſcitanter, inter quos eſt magnus ille liber ילקוט *Ialkut* cum Commentarijs R. Abrahami Ben Samuelis Ghedaliæ, de quo ſuprà egimus ad num. 120. at ibidem non diù perdurauit hæc Impreſſoria ars, & hodie vix veſtigia illius apparent. Sed à quo digreſſi ſumus, ad Plantauitium reuertamur. Is librum אגור

ſcopum Hieroſolymorum, D. Hieronymo Presbytero Interprete, ex interpretatione Iani Cornarij Medici Phyſici. Excuſa Pariſijs apud Hieronymum de Marnef, & Gulielmum Cauellat ſub Pelicano, monte D. Hilarij 1566. reperitur in fol. Circa quam notandum eſt, quod ſub finem huius Epiſtolæ aliquid videtur additum ab Iconoclaſtis, illud nempè, quando dicit: *Contra Scripturæ auctoritatem eſſe, quòd in Eccleſia pendeat imago hominis*; quæ verba inſerta fuiſſe ab Hæreticis nullum dubium eſt; cùm & alia duo ſimilia loca in eius ſcriptis immixta fuiſſe ab Hæreticis probet Epiphanius Diaconus in VII. Synodo act. 6. contra Conciliabulum Conſtantinopolitanum ſub Leone Iſaurico, quo Sacræ Imagines damnatæ fuerant. Vnde quando à Gregorio Epiſcopo (qui & ipſe aliquando Iconoclaſta fuerat, & conuerſus ad meliorem mentem hæreſim hanc damnauerat) pro Hæreticis in Synodo loquebatur his verbis: *Epiphanius enim Cyprius, inter Anteſignanos præclarus ſic inquit: Eſtote memores dilecti filij, nec in Eccleſiam Imagines inferatis, nec in Sanctorum cæmeterijs eas ſtatuatis, ſed perpetuò circumferte Deum in cordibus veſtris. Non enim fas eſt Chriſtianum per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis.* Epiphanius autem Diaconus pro Synodo ita reſpondit:

Decet omnem Chriſtianum cùm libros aliquos adulterinos audit, aut legit, reſpuere, nec omninò animum adhi- nium noſtrum natum eſſe dicamus. Opera eius, quæ hodie extare deprehenduntur, ſunt -

I. *Opus panarium contra omnes hæreſes*, quæ tunc ad octoginta numerabantur, habes in Tom. II. Lib. III.

II. Ἀγκυρωτὸς *Ancyrotos*, liber ita inſcriptus.

III. *Anacephaleoſis*, ſiuè *Summa Panarij*, ſeù *Pannij*.

IV. *De menſuris, & ponderibus*, liber.

V. *De duodecim gemmis, quæ erant in veſte Sacerdotali Aaronis*, ad Diodorum Tyri Epiſcopum, Iola Hierotarantino Interprete, excuſus reperitur Græcè & Latinè Tiguri 1565. in 8.

VI. *De natura lapidum & gemmarum* liber, quem inſcripſit περὶ λίθων. eius meminit S. Hieronymus ad cap. 54. Iſaiæ. Quando autem hæc ſcribebat Hieronymus, iam Epiphanius mortuus erat, quia *Sanctæ & Venerabilis memoriæ*, eum vocat. Hunc librum, ipſemet Epiphanius eidem Hieronymo tradidit, vt ipſe teſtatur in Commentarijs ſuper caput 28. Ezechielis. De eo etiam fit mentio in Epiſt. 128. ad Fabiolam *De Veſte Sacerdotali*, vbi eum Sanctum Papam Epiphanium vocat; ſicut & in *Apologia aduerſus Ruffinum ad Pammachium & Marcellinum* ob quinque linguarum peritiam, videlicet Syræ, Hebrææ, Græcæ, Ægyptiacæ, & Latinæ eundem nominat πεντάγλωττον.

VII. *Epiſtolam ad Ioannem Epi-*

fines sæculorum occurrimus, & indigni sumus, vt discipuli eorum vocemur, recipiemus? Præsertim cùm falsò contra Ecclesiam edita sint. Apage cum ista impia & intolerabili editione. Neque hic linguas suas acuant, & exerceant vaniloqui isti accusatores rectè sentientium, quasi illi, qui antiquam Ecclesiæ traditionem recipiunt, Beato Epiphanio aduersentur. Nequaquam: Commentarium enim illud reijcimus; Beatum autem Patrem Catholicæ Ecclesiæ Doctorem cognoscimus. Nam & Diuini Patres qui in Quarta vniuersali Synodo fuerunt congregati, Epistolam, quæ nomine Ibæ Episcopi Edessæ ad Marin Persam circumferebatur, anathemate damnauerunt, quasi Nestorio consentientem. Eodem etiam modo, qui in Sacra Quinta Synodo conuenerunt: ipsum autem Ibam nequaquam; non enim demonstrari poterat, quòd esset Ibæ. Quamobrem in anathematismis non ipsum Ibam deuouerunt, sed Ibæ Epistolam. Dicebatur enim Ibæ, cùm tamen illius nequaquam esset. Iudicate ergo omnes qui auditis, & verum à falso discernite, quia editiones istæ, non sunt Beati istius Patris, sed potiùs Manichæacæ, quas veluti amara bile plenas fugiamus; Manichæi enim, & quicumque confusionis fuerunt auctores, contemplationem istam nunquam ferre potuerunt &c. Ex quibus patet, verba illa: *Contra Scripturæ auctoritatem esse, quòd in Ecclesia pendeat imago hominis*, non esse S. Epiphanij, sed ab Hæreticis in eius Epistola ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum in-

hibere. Nam & inter Epistolas Diuini Apostoli quædam fertur ad Laodicenses, quam Patres nostri tanquam alienam reprobauerunt. Ad hæc Manichæi Euangelium secundùm Thomam inuexerunt, quod Ecclesia Catholica meritò (vt impium) auersatur, quemadmodum etiam id quod nunc à Beato Patre nostro Epiphanio dictum est, cùm illius nequaquam existat. Diuinus enim hic Pater octoginta capitum librum edidit, in quo omnes hæreses Gentiles & Iudaicas, item quotquot post Christianismum susceptum inuectæ sunt, damnauit; in quo proculdubio & eam posuisset, quæ de Imaginibus ab illis fertur, si alienam à Christi religione hanc existimasset. Ita & libros illos contra Imagines nemo Christianorum, præter istos nouitatis Magistros, recepit. Quòd si tanto tempore in Ecclesia non sunt recepti, quam obrem nunc à nobis recipi debeant? Attendamus autem qui floruerint per tempora supradicti Patris nostri Epiphanij in Ecclesia, quos tanquam gloriosos Doctores, & tuta munimenta Ecclesiæ dicere possumus. Profectò Basilius Magnus, Gregorius cognomento Theologus, Gregorius Nyssensium Episcopus, quem omnes Patrum Patrem vocant, Chrysostomus; præter hos etiam Ambrosius, Amphilochius, Cyrillus Hierosolym. Episcopus: Quòd si is, qui hanc expositionem Doctorum contra venerandas Imagines edidit; ait se à Sanctis Patribus, qui per ea tempora floruerunt, non fuisse receptum, quomodo ea, quæ Sancti Patres non probauerunt, nos qui circa

Palmarum sermo Græcolatinus. Consaluo Ponce Interprete. Excusus fuit Romæ anno 1578. in 4.

Opera verò Græcè impressa reperiuntur Basileæ anno 1544. in fol.

Opera eius Græco-Latina ex versione Dionysij Petauij Aurelianensis Soc. Iesu in duos Tomos distincta, excusa fuerunt Parisijs, sumptibus Michaelis Sonnij, Claudij Morelli, & Sebastiani Cramoysi via Iacobæa 1622. in fol.

רפט' **אפריון שלמה** הוא ספר על סודות הקבלה :

289 APIRIO'N SCELOMO', TORVS NVPTIALIS, seù THALAMVS SALOMONIS, Tit. libelli continentis res profundas *De mysterijs Cabalæ*. vt ait Hottingerus in Biblioth. Orient. Class. VIII.

רצ' **ר' אפרים** תלמיד הרב אלפס כתב בספר ל' אלפים תתקי : ובכל מסכתות בגד ל' ובמים מספיג על הרב אלפס והוא סביל רבו :

290 RABBENV EPHRA'IM vnus ex præcipuis discipulis תרי"ף *Hariph Rau Alphes*. Scripsit quædam - על תלמוד בבלי *Super Talmud Babylonicum*, Opera quidem legalia, sed apud Hebræos magnæ existimationis, pro quibus adeptus est honorē tituli רבינו *Rabbenu, Magistri nostri*. In eis defendit Magistrum suum Rau Alphes contra R. Zerachiam, cuius animaduersiones animaduersionibus reijcit, & confutat. Viuebat circa annum mundi 4910. Chr. 1150. *Iuchass.* p. 131. & *Scialscel. hakkab.* pag. 53.

ר

inserta fuisse. Discipuli etiam eius post mortem ipsius, in honorem Dei & B. Epiphanij memoriam Templum dedicauerunt, & ibidem illius Imaginem collocauerunt, quod certè non fecissent si aliter à Magistro Epiphanio docti fuissent. Hoc apud eundem Epiphanium Diaconum in 6. actione eiusdem VII. Synodi post verba superiùs allata, ita legitur: *Etenim Templum dedicauerunt in Cypriorum Insula eius Discipuli, nominantes illud eiusdem Vocabulo Patris; & cum multis alijs titularibus picturis, Imaginem eius in ipso Templo locauerunt; & si iste taliter Venerabilium abominaretur Vultum Imaginum, quomodo Discipuli eius imaginaliter hunc depingerent?* Adde, quòd nunquam prohibitum inuenitur in Scriptura, Imaginem hominis in Ecclesia pendere debere; imò contrarium legitur Exod. cap. 25. 18. 22. & 37. 7. Item 1. Reg. cap. 9. & 7. passim leguntur Cherubim in forma humana à Mose in Tabernaculo, & à Salomone in Templo Dei collocata. Vnde illa sententia indigna est Epiphanio viro doctissimo æquè ac sanctissimo.

VIII. *De Prophetarum Vita & interitu* Commentarius Græcus vnà cum interpretatione Latina Albani Torini, prodijt Basileæ apud Andream Cratandrum 1529. in 4.

IX. *Oratio de fide Catholica. & Apostolica Ecclesia*, in Latinum versa per Vitum Amerpathium, impressa Augustæ Rhetiç 1548. in 8.

X. *Ad Phisiologum*, & *in die*

רנא ר׳ אפרים מבונה אשכנזי

חבר בקשת אם אפס רובע חקן וכו׳ ׃ ונכנס במחזור הספרדים בסדר התפילות הימים נוראים דף קמג׳ דפוס ויניציאה שנת לפ׳ תכ״ו ׃

291 R. EPHRA'IM DE BONA GERMANVS. Scripsit -

בקשה *Bakescià*, *Deprecationem*, quam reperies in prima parte Machazoris Hispanorum, in ordine Precum dierum נוראים *Terribilium*, pag. 143. editionis Venetæ anno mundi לפ׳ תכ״ו 5426. Christi 1666. in 8. & incipit ׃ אם אפס רובע חקן וכו׳ ׃

רנב רבי אפרים בן יוסף חבר ספר בכושרות ונחלק בב׳ חלקים ׃ בחלק ראשון יש בו שירות וזמירות ׃ ונחלק שני קינות ׃ נדפס בקראקא שנת שס״ח ׃

292 R. EPHRA'IM BEN IOSE'PH Scripsit -

ספר בכושרות *Sèpher bacosciaròth*, *Librum in compedibus*, Tit. ex Psal. 68. 7. Liber est *Carminum Hebraicorum*. Diuiditur in duas partes. In prima continentur שירות וזמירות *Sciròth Vezmiròth*, *Cantica & Psalmi iucundi*. In secunda, קינות *Kinnòth*, *Threni*, *Neniæ*, *& lugubres Cantilenæ*. Excusus Cracouiæ anno mundi שס״ח 368. min. supputat. Christi 1608. In 4. Vide Buxtorf. in Bibliotheca Rabbinica pag. 431. secundæ editionis.

רנג ר׳ אפרים בר׳ יעקב מווינא

כתב סיפור על ר׳ אמנון ממגנצא ונכלל בפירוש מחזור כמו שכתב קהלם מעל דפוס מבולוניא חלק שני בסדר תפלות של ראש השנה ׃ עיין ר׳ אמנון דמגנצה סימן רע״ב ׃

293 R. EPHRA'IM BEN IAACOB VIENNENSIS. Scripsit - מעשה ר׳ אמנון *Maasè R. Amnon*, *Opus* (quod acciderat) *R. Amnon*. Refertur in *Machazore* Bononiensi in *Commento super ritum celebrandi initium anni*. Vide Verbo *R. Amnon Moguntinus* num. 272.

רנד ר׳ אפרים לינלין מפראנה

היה בשנת ה׳ אלפים שע״ה ראש ישיבה בעיר פראג וחבר בכמה חיבורים ׃

א׳ ׃ עוללות אפרים והם דרשות ׃

ב׳ ׃ פוש כלי יקר ושפתי דעת על התורה ׃

ג׳ ׃ שו״ת ׃

294 R. EPHRA'IM LIGLIN PRAGENSIS, floruit an. 375. Chr. 1615. Scripsit varia Opera, sed præcipuè -

עוללות אפרים *Oleloth Ephràim*, *Racemationes Ephraim*. Tit. ex Isai. 17. v. 6. Est *Liber Concionum*. Scripsit -

כלי יקר *Chelì iekàr*, *Vas pretiosum*, Tit. ex Prou. 20. 15. Sunt luculenti *Commentarij super Pentateuchum Mosis*. Aliud insuper *Commentarium super eundem Pentateuchum* scripsit, quod appellauit -

שפתי דעת *Siphtè Dàath*, *Labia scientiæ*. Tit. ex Prouerb. 14. v. 7. Scripsit etiam -

ש״ת *Seeelòth Vtsciuòth*, *Quæsita & responsa legalia*.

רנה ר׳ אפרים ראש ישיבה מלימבורג אשכנזי חבר עיר גבורים וסוד ה׳ דרשות על התורה נדפסו בבסיליא שנת של״ם ׃

295 R. EPHRA'IM *Archisynagogus*, *& Rector Academiæ Limburgen-*

gensis, Germanus. Scripsit - עיר גבורים *Ir Ghibborim, Ciuitatem fortium*, Tit. ex Prou. 21. 22. Sunt *Conciones super Pentateuchum*, excusæ Basilææ anno mundi 330. min. supput. Christi 1580.

רבי' **ר' אפרים מזרחי** חבר ספר על מהלך ז' כוכבי לכת ׃ וחבר ביאור על פרקי אבות ׃

296 R. EPHRA'IM MIZRACHI' ORIENTALIS. Scripsit Librum - על מהלך ז' כוכבי לכת *Al Mahalàch scibhà Cochauè lèchcth, De motu septem Planetarum*. Scripsit etiam - ביאור על פרקי אבות *Biùr al Pirkè Auòth. Explanationem super Capitula Patrum*.

רבי' **ר' אפרים פיטן** כתב שירה על ספר עקרת יצחק ׃ ושמו אם אפו וכו' ׃

297 R. EPHRA'IM POETA: vt apparet ex Carminibus, quæ in principio nonnullorum librorum cernuntur, & præcipuè libri עקרת יצחק *Akedàth Itzchàk* antiquæ editionis, fuit elegans Poëta. In his legitur nomen suum, quod ex initialibus literis istorum Carminum conflatur.

רבי' **אקילה הגר** ׃ עיין אנקלוס ועקילס הגר ׃

298 AQVILA PROSELYTVS. Vide אנקלוס *Onkelos*, & עקילס הגר *Akilàs haghèr, Aquila Proselytus*.

רבי' **ארזי לבנון** הוא כלול על ספרים ׃ הראשון הוא מדרש כונן ׃

ב ׃ ספר האמונה והבטחון מהרמב"ן ׃

ג ׃ ספר הניקוד לר' יוסף גיקטיליא ׃

ד ׃ סוד החשמל לר' יוסף הנ"ל ׃

ה ׃ מעיין החכמה ׃

ו ׃ ספר פרקי היכלות לר' ישמעאל ׃

ז ׃ כללי מדרש רבה לר' אברהם עקרא ׃

ונדפס בויניציאה שנת שס"א לפ"ק בבית יואן דיגאדה על ידי אליעזר בן ישעיה פאפורטו ׃

299 ARZE' LEVANO'N, CEDRI LIBANI, Tit. ex Psal. 104. v. 16. Liber incerti Auctoris complectens alios septem libros, seù veriùs Tractatus diuersos, quorum -

Primus vocatur מדרש כונן *Midràsc Conèn, Expositio stabiliens*, Tit. ex Prou. 3. 19. *Stabiliuit cælos intelligentia* &c. De eo agetur suo loco.

II. ספר האמונה והבטחון *Sèpher haëmunà vehabbittachòn, Liber Fidei, & Spei* R. Mosis Bar Nachman. De eo sub ipsius nomine.

III. ספר הניקוד *Sèpher hannikùd, Liber punctationis*. Vide *R. Ioseph Gicatella*.

IV. סוד החשמל *Sod hachasmàl, Secretum*, siuè *Mysterium Chasmàl*, eiusdem Auctoris. Ibidem.

V. מעיין החכמה *Maaijàn hachochmà, Fons Sapientiæ*.

VI. פרקי היכלות *Pirkè hechalòth, Capitula Aedium*, seù *Templorum*. Vide *R. Ismaël*.

VII. כללי מדרש רבה *Chelalè Midràsc Rabbà, Conclusiones Glossarij magni*. Vide *R. Abraham Akrà*, num. 104.

In his citatis locis agitur de singulorum istorum Operum argumento. Hic liber excusus fuit Venetijs anno mundi שס"א 361. minoris supputationis, Christi 1601. apud Ioannem de

fit *Liber legalis de Hebræorum ritibus fusè tractans, excusus* בשונצין *Soncinnæ*. Et addit: *Fateor autem ingenuè, me nescire vbi sit ista Soncinna, nisi sit fortè Oppidulum illud Coloniæ ditionis Telonio notum, quod SVNS vulgò nuncupatur*. Miror sanè Plantauitium virum in Rabbinicis (vt mihi persuasum semper fuit) non mediocriter versatum, non animaduertisse in varijs, & multiplicibus editionibus librorum Hebræorum, satis superque constare de Oppido Soncini; præsertim in libro עקרים *Ikarrim* R Iosephi Albo, editionis prædicti Soncini anni רמ״ו 246. min. supput. Chr. 1486. vbi dicitur, quòd Soncinum sit in Lombardia sub Mediolanensium Ducum ditione.

Soncinum itaque (quod Plantauitius *Soncinnam* vocat) est Oppidum in Italia in Prouincia Lombardiæ inter Cremonam & Brixiam propè Ollij fluminis dexteram, ad Orientem Vrbis Mediolani, spectans ad Marchionatum Dominorum de Stampa, situm sub lætissimo cælo, quapropter, multitudine habitatorum, adeò excreuit, vt plurimis Italiæ Ciuitatibus æquiparari possit: abundat opibus, & viris vndiquaque doctrina, pietate, & religionis zelo præstantibus. Paulus Barbus ex Ord. Prædicatorum, Bernardus Couus, & Guido Zappa doctissimi Viri inde prodiere. Et hodie ex eodem Ordine Prædicatorum summa cum laude Romæ in supremo S. Inquisitionis Tribunali apud Reuerendissimum P. Dominicum Mariam Puteo-bonel-

de Gara opera Elisciamaà Ben Israëlis חיפרוני *Haziphronei*. In 4.

ש ארטוס או מעשה ארטוס המלך שהיה מלך המגולה ונשברה : וזה הענין מצא כתוב בספר נכתב וקצת על קלף וקצת על הנייר דרך אלה לכל דיו קטן : ודרך ע״ד מצא ולא העתקה אשר נעתק מלשון ספרדי אל לשון עברי :

300 ARTV'S, seù HISTORIA ARTVS REGIS, qui ad mensam rotundam sedebat, & casu confracta est. Refertur distinctè in Codice msc. Bibliothecæ Vaticanæ in folio partim membranaceo, partim papyraceo, pag. 74. Ibi dicitur, quòd ex lingua Hispana traducta fuerit in linguam Hebraicam.

שא אריאיטי חבר חבור א׳ או ב׳ ולאבי יודע על מה ענין : והוא נזכר בספר שלשלת הקבלה דף נ״א עמוד ב׳ :

301 ARIETI, seù REATINVS; scripsit quædam Opera, quæ ad manus meas non peruenerunt. Huius Auctoris persæpè fit mentio in *Scialscèleth hakkabalà*. Vide pag. 51. b. eiusdem *Scialscèleth*.

שב אריה לאנדו או לנדו מפרנה חבר ספר אגור כפי דעת הנזון פלאנטאוויציו אלא אגור חזן ז״ל : וספר אגור על הדינים הוא חבר ר׳ יעקב בן רבי יהודה לנדו כמו נראה בתחלת ספרו :

302 ARIE לאנדו LANDO, siuè R. IVDAS לנדו LANDO, secundùm quod refert Plantauitius in sua Biblioth. num. 14. Scripsit librum אגור *Agùr, Collectionis*. & ait, quòd

nel-

cognominari *Soncinates*, siuè etiam ex *Soncini familia*. Testis est R. Ghedalia Aben Iachija in *Scialscèl. hakkabalà* pag. 62. b. vbi ait:

בדור הזה (ר״ל שנת ר״מ לפ״ק) צמחו אנשים ממשפח׳ שונצינו אשר התמידו כמה וכמה שנים שהדפיסו הרבה ספרים עבריים שהיו תועלת גדול לישרא׳ וראיתי בהקדמת המכלול שהדפיסו בקוסטנטינה שאומר אני גרשון איש שונצינו בן החר׳ משה בן החכם המופלג רבי ישראל נתן בן שמואל בן הר״ר משה והוא דור ה׳ להר״ר משה משפירה הנזכר בתוספות.

In hac generatione (*id est circa annum mundi* 240. *min. supput. Christi* 1480.) *floruerunt Viri de familia Soncini, qui plures annos perdurarunt, & quamplurimos libros Hebræos impresserunt maxima vtilitate totius Israëlis. Vidi etiam in præfatione libri* מכלול *Michlòl editionis Constantinopolitanæ, vbi scriptum extabat. Ego Gerson Soncinas filius sapientis Rabbini Mosis, filij sapientis & excellentis Rabbi Israëlis Nathan, filij Samuelis, filij Rabbi Mosis. Hæc est quinta generatio ad R. Mosen de Spira, cuius mentio fit in* תוספות *Tosaphòth.* Et in fine libri מבחר הפנינים editionis antiquæ in 4. legitur -

וישמע יהושע שר וקצין בן כמ״ר ישראל נתן איש שונצין וכו׳.

Exaudiuit Iosuè Princeps, & Dux filius gloriosæ excellentiæ Rabbi Israëlis Nathan de Soncino &c. Inde colligitur, quòd R. Israël Nathan plures filios habuerit Impressores, Rabbi Mosen, & R. Iosuè; iste enim Son-

nellum Nob. Sauonen. eiusdē S. Officij Commissarium Generalem ministerium primi Socij exercet Adm. Reu. P. Magister Raymundus Nidi de Soncino, vir in humanis insuper & Diuinis apprimè eruditus, qui duos magnos Tomos rerum ad Sac. Tribunal Inquisitionis pertinentium composuit, & apud eundem mmssc. reperiuntur, sed propediem typis tradentur, & publici Iuris fient, magna omnium eruditorum expectatione, & desiderio. Porrò Soncinum Oppidum diù sub Mediolanensium Ducum imperio fuit, inde ad Gallorum Regis dominatum transiuit, postea Venetorum Reipub. aliquandiù paruit. Demum, armis subiecta Mediolanensium ditione à Carolo V. Imperatore, ab eodem, titulo Marchionatus nobilitatum, Maximiliano Stampæ Patritio Mediolanensi ob præclara ab eo, tempore belli, anno 1535. patrata facinora, concessum est. Ferè tunc temporis frequentibus belli cladibus, & direptionibus ad solum ferè æquatum erat, sed postea, sub florentissima, ac pacatissima Hispanorum Regum Monarchia, ad pristinum decorem, opulentiam, & populi multitudinem redactum est; ita vt verè de eo dicatur à Ioanne Baptista Nicolosio in *Herculis* parte 3. *Terram frugiferam Colonis nunquam destitui*. Ex hoc igitur Oppido, primò prodierunt in Italia Impressores librorum Hebræorum ex Iudæis, qui quidem, & si ex Mose Spirensi Germano traxerint originem, voluerunt tamen ex Soncino,

in locis illam quàm diligentissimè exercuerunt: non tamen multum curarunt apponere nomen proprium, sed plerumque libros à se impressos solo cognomine איש שונצינו *Ise Soncino, Viri Soncinatis*, vel מבני שונצינו *Mibenè Sonzino, ex filijs*, seù *hæredibus Soncini* indicarunt. Aliquando nomen & cognomen apposuerunt, sed locum & annum editi libri neglexerunt. Sic in prima facie libri משל הקדמוני *Mascial Hakadmoni* intra imaginem inscriptum מגדל עז שם ה׳ *Turris fortitudinis Verbum Domini*, legitur:

נרשם המחוקקי בהח״ר משה ז״ל ורע ישראל איש שונצינו:

Ghersciòm Typographus filius sapientis illius Rabbi Mosis, memoria eius sit in benedictione, semen Israelis Vir Soncinas.

Nonnunquam, nomen Impressoris reticuerunt, sicut & annum, & locum impressionis, indicato tantùm nomine familiæ Soncinatis, & Principis, sub cuius ditione liber impressus est, vt videre est in frontispicio libri אגור *Agùr*, vbi habetur -

נדפס שנית ומוגה על ידי צעיר המחוקקים קטן התלמידים מבני שונצינו בשנת השלישית לאדונינו האפפיור קלימינטו השבעי הש״י יחייהו וימלא משאלות לבו וחפצו אמן:

Excusus secundò, & correctus per manum minoris inter Impressores, & minimi inter discipulos ex filijs Soncinatibus, anno tertio Domini nostri Papæ Clementis VII. Dominus, qui benedictus sit, viuere eum faciat, & adim- pleat

Soncini imprimi curauit *Minchàr happeninim* anno mundi לפ״ק 244. minoris supput. Christi 1484. vt in vltima linea istius paginæ videre est. In Codice Sacror. Bibliorum, quem penes me habeo in folio impressum Soncini anno mundi לפ״ק 248. Christi 1488. per eundem R. Iosuè filium R. Israël Nathan. Idem R. Iosuè vocatùr ר׳ יהושע שלמה בן ישראל נתן *R. Iosue Salomon filius Israëlis Nathàn.*

Sed ne aliquis dicere possit, nunquam Soncini Artem impressoriam librorum Hebraicorum extitisse; sed quando dicitur איש שונצינו *Vir Soncini*, non intelligi, quòd ille liber in Oppido Soncini sit excusus, sed quòd Typographus extiterit de familia *Soncini*.

Respondeo. Quamuis verum sit; hos Iudæos Impressores librorum originem duxisse ex Oppido Soncini, ideoque איש שונצין *Viros Soncinates* cognominatos fuisse; verum etiam fuit, eandem Artem Chalcographicam in eodem Soncini Oppido primò exercuisse, & exinde in alias Italiæ, & etiam Orientis partes illam asportasse. Huius rei tot testes adhiberi possunt, quot Codices impressi cernuntur apud Soncinum in Lombardia sub dominio Mediolanensiū Ducum: vt legitur in libro עקרים Iosephi Albo mox citato, & alibi passim. Nonnulli huius familiæ Impressores Artem hanc Typographicam Brixiam, postea Bononiam, deinde Ariminum, Pisaurum, & Fanum Fortunę transtulerunt. Quibus

ſis, & anni, vt videre eſt in fine libri מחברות ר׳ עמנואל *Mechaberòth R. Immanuēlis*. Ibi enim legitur -

ותשלם כל מלאכת ספר זה הנקרא מחברת
עמנואל על ידי צעיר המחוקקים גרשם המחוקק
בן הח״ר משה זצ״ל זרע ישראל איש שונצינו: ותהי
השלמתו פה בריסה אשר תחת ממשלת השררה
מויניציה יר״ה: היום יום שני בשבת כ״ו לחדש
מרחשון שנת חמשת אלפים ורנ״ב לבריאת עולם:

Completum eſt omne opus; opus iſtius libri vocati Mechabberoth Immanuēl, per manum exigui Impreſſoris Gerſom Typographi filij ſapientis Rabbini Moſis (memoria iuſti ſit in benedictione) ſeminis Iſraēlis Viri Soncinatis. Fuitque perfectum hic Brixiæ, quæ eſt ſub Dominio Reipublicæ Venetæ, exaltetur maieſtas eius, Hodie die ſecunda Sabbathi (fer. 2.) 26. *menſis Marcheſeuàn* (Octobris) *anno* 5252. *à creatione mundi*, id eſt Chr. 1492. in 4.

Iſte R. Gerſon filius Moſis, Conſtantinopoli poſtea Typographicam aperuit domum, & ad annum vſque duodecimum Regni Solymani peruenit, hoc eſt ad an. Chriſti 1530. ad hunc enim annum, duodecimus Regni Solimani annus incidit. Et eo anno inuenitur excuſus liber מכלול *Michlòl*, vt ex fronte ipſius manifeſtē apparet, & nos in R. Dauid Kimchi infra oſtendemus. Dum adhuc Conſtantinopoli viguerat Typographia Soncinatum, exoritur Venetijs circa initium præteriti ſeculi Daniel Bombergus Antuerpienſis: is ſub Fr. Felice Pratenſi in Hebraicis benè inſtructus, Chalcographicam pro libris

pleat petitiones cordis ſui, & deſiderium eius, Amen. Hinc facilè colligi poteſt annus, & locus impreſſionis: nam tertius annus Pontificatus Clementis VII. incidit in annum Domini 1525. Et quia Impreſſores Soncinates in ſtatu Eccleſiaſtico primò Typographicam artem exercuerunt Bononiæ, verosimile eſt, hunc librum illic impreſſum fuiſſe, aut ſaltem in alio loco Summo Pontifici ſubiecto, vbi Soncinates eandem Impreſſoriam artem exercebant.

Aliquando indicauerunt nomen, cognomen, & locum impreſſionis, ſed annum non notarunt: ſic in fine libri כל בו *Col bò* legitur -

ותהי השלמתו ע״י צעיר המחוקקים מבני שונצינו
והוא גרשם ארימינו וכו׳:

Perfectus fuit (hic liber) *per manum minimi Impreſſoris ex filijs Soncinatum, & ipſe eſt Gerſon* (peregrinus ibi) *Arimini* &c.

Perſæpè nomen Soncini, vbi impreſſus fuerat liber, appoſuerunt, notatis etiam nominibus, menſis, & anni impreſſionis, ſed nulla alia facta mentione, nominis, neque cognominis Impreſſorum, vt in fine libri בחינת עולם *Bechinàth olàm*, vbi habetur -

פה שונצינו כ״ד כסליו רמ״ה:

Hic Soncini 24. (die) *Chiſlèu, Nouembris* (an.) 245. (Chr. 1485.)

Aliquando tandem clarè, & per extenſum appoſuerunt nomen libri, Impreſſoris, cognominis, loci impreſſionis, diei, hebdomadæ, men-

Agûr cuidam ר׳ אריה לאנדו *Rabbi Ariè Lando* attribuit. Et quia Buxtorfius in sua Bibliotheca Rabbinica primæ editionis de libro אגור *Agûr* dixerat; *Author eius R. Iacob* לנדא *Landau*: Plantauitius in sua, num. 14. de eodem libro agens, dicit: *Buxtorfio solus libri titulus notus, imò & in Auctoris nomine lapsus est.* Ego, vt potè veritatis amator, quid de hoc libro sentiam, in medium proferam. Et primò dicam, Buxtorfium hunc librum non vidisse, pro certo habeo, quia in secunda editione Biblioth. in eodem libro אגור *Agûr* hæc, quæ sequuntur, addita sunt à Io: Buxtorfij filio: *In Vno Catalogo dicitur esse* ס׳ דינים ופסקי הלכות *Liber rituum & decisionum iuris: Alius scribit, esse Elementale Grammaticum. Fortè diuersi sunt eiusdem nominis.* Ergo Buxtorfius Pater hunc librum non vidit, & Buxtorfius filius, ea verba addidit ex diuersis Catalogis librorum ad se transmissis, vnde nec ipse librum אגור *Agûr* vnquam habuit, aut vidit. At ego, quia apud me habeo prædictum librum אגור *Agur*, cuius Auctor est R. Iacob Lando, & tractat *De Ritibus & decisionibus dubiorum in ijs emergentibus*, dicendum est, fideliter fuisse à Buxtorfio patre ascriptũ R. Iacobo Lando. Et quia Plantauitius ait excusum fuisse בשונצין *Soncinæ*, suspicor eundem librum ad manus Plantauitij non peruenisse, sed illius notitiam ex aliquo mendoso Catalogo habuisse; quia in exemplari, quod apud me reperitur, non Soncini dicitur excusus, sed מבני שונצינו *Mibenè*

bris Hebraicis imprimendis multis sumptibus, & indicibili labore Officinam aperuit, & anno mundi 271. min. sepput. Christi 1511. primum Codicem Sacrorum Bibliorum cudere cæpit in 4. Postea subsecuti sunt infiniti propemodum libri Hebraici ab eo impressi summa diligentia, ita vt nullus alius eum vicerit. Post illum in eadem Vrbe secuti sunt alij, qui in ædibus proprijs, Hebræorum librorum Typographiam exercere permiserunt. Hi sunt Iustiniani, de Gara, de Bragadinis, Zanetti, & alij. Non defuerunt per Italiam aliæ Ciuitates, & loca, in quibus aliquandiù Hebraici libri excusi fuerunt, vti Riuæ Tridenti, Sabionetæ, Mantuæ, Cremonæ, Veronæ, Neapoli; quibus in locis vel omninò hæc Impressoria Ars hodie omissa, vt Sabionetę, Cremonæ, Neapoli, & alibi: vel tam fœdè exercita, ac nihil eo peiùs in hoc genere cerni possit. Superioribus annis vires videbatur reassumpsisse Liburni in Etruria, in quo totius Orbis celeberrimo Emporio, industria, & impensis R. Iedidiàh Ben R. Isaac Gabbai Typographica Officina ea in Vrbe erecta, vbi excusi fuerunt quamplurimi Hebræorum libri non oscitanter, inter quos est magnus ille liber ילקוט *Ialkut* cum Commentarijs R. Abrahami Ben Samuelis Ghedaliæ, de quo suprà egimus ad num. 120. at ibidem non diù perdurauit hæc Impressoria ars, & hodie vix vestigia illius apparent. Sed à quo digressi sumus, ad Plantauitium reuertamur. Is librum אגור

ובמסכת סופרים פרק קמא הלכה ז׳ באמר מעשה בחמשה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית, והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה. ובהלכה ח׳: שוב מעשה בתלמי המלך שכנס שבעים ושנים זקנים וכו׳ ככל נוסח הבבלי הנזכ׳ רק במקום ובשאר ארצות גוים ובארץ כנען. ועל הארנבת לא נזכר שום טעם. ובסוף מגילת תענית לפי הנוסח שבידנו בדפוס יש בימים שמתענין בהן מן התורה (פירוש ודאי תורת חכמים) בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והחשך בא לעולם שלשה ימים. ובברלשית רבה בסדר ברלשית פרשה י׳ בסוף הפרשה: תלמי המלך שאל את הזקני׳ ברומי כמה ימים ברא הקב״ה עולמו אמרו לו לששה ימים. ולא הספר סיפור תלמי מלך מצרים המספר במלכי יון ולא הזקנים שהם היו זקניו של היהודים שהרין לא נתחברה לרומיים ובספרות היונים של רומיים לא קננה עד ספרו סולוסיאוס ובכן בלבתי שכתב לינה מבות בנוסח ההוא במקום שאמר ברומי יאמר בלי ספק. ויוסיפון פרק הכ״ח שאמר בלאמר כי הכהן הגדול אשר היה בירושלם בימים ההם היה של תלמי המלך שבעים זקנים כהנים חכמים ואת אלעזר הכהן בראשם הוא אלעזר הכהן הגדול אשר בזמן ונוסח בהשיובות היות על ידי כוליגום כרסת בימי לאמיוכוס המלך שלכור ונכרת על קדושת התורה וכו׳. וגם בן הוא היות כי הזקנים היו ע״ב כמו נראה במסכת מגילה וסופרים ולא ע׳. ורלוי לבקש אם ואת הספקה היתה של התפה חומשי תורה לבד או כל המקרא ויש רבים לכאן ולכאן כי נמצא בהם בעיים תורה פרשו לכל המקרא ולפעמים רמזו של החומש לבד ודברי לריסטילא הזה עם דברי בעל מכבים לשרים נראה שהיו אלא החומש. ויוסיפון בן גוריון בפרק י״ו לומר ויבלרו החכמים את ספר התורה ואת שלר ספרי המקרא כ״ד ספרים ויתליגום עלשון יוני ויביאום לפני המלך וכו׳. ע״כ לשונו. אם כן נראה כבירור כי כל ספרי הקדש כ״ד ספרים ולרכב בעתיקו בלשון יונית ע״ב זקנים ההם.

303 ARISTEAS siuè ARISTÆVS Ptolemæi Philadelphi Ægypti Regis, ac illius Bibliothecæ augendæ Minister, ad Philocratem fratrem suum de LXXII. Interpretibus historiam scripsit. Hanc *Azarias* מן האדומים *Min Haa-*

næ Soncino, à filijs seù hæredibus Soncinorum, loco & anno non notatis. Vnde dubitandum non est, fuisse huius libri Auctorem *R. Iacobum Ben Iuda* לנדו *Lando*. *Iuda* nomen vulgariter Hebræi vocant *Leonem*, seù אריה *Ariè*, ne exosi habeantur a Christianis, qui hoc nomen *Iuda* valdè abhorrent. Hinc forsan scriptum reperit Plantauitius *Leonem* pro *Iuda*; & *Ariè* pro *Leone*, Auctorem huius libri suscepit. Non errat tamen, quando dicit, quòd sit *Liber legalis de Hebræorum ritibus fusè tractans*. Excusus etiam fuit (vt audio) Venetijs apud Marcum Antonium Iustinianum anno mundi 306. Christi 1546.

פני **אריסטיאה** חבר מלך תלמי פיליבסדריאוס של מצרים כתב לפילוקרלטי אחיו ספר על אודות העתק תורת משה בימי תלמי המלך הנ״ל על ידי ע״ב זקנים. וזה תלמי היה חכם וחסיד ורצה כמהו לקנן ספרי הדתות של כל אומות העולם אשר יעבדו במלכותו ויקרא של אריסטיאה ושל אנדריאס אנשי כסה ויאמר להם המלך לכו אל ארץ ישראל אל ירושלם אל אלעזר הכ״ג ושאלתם ממנו לשלוח אלי מחכמי היהודים אשר בירושלם היודעים לשון יונית ושהם יכתבו לי ספר תורה אשר להם, וכתן מתנות רבות בידיהם ליתן אותם לכ״ג ולחכמים אשר בירושלם. ושלאור כ״ג שלח ע״ב זקנים חכמים ונבונים עם התורה כתובה באותיות מוזהבות על קלפים דבוקים יחד באופן שלא אפשר להבחין מקום חבורם יחד. ויקבלם המלך בשמחה גדולה ויאכלו וישתו אותו ז׳ ימים רצופים. ואחר כך הוכלו על אי רחוק משם היה רחוק מאליכסנדריאה כמו מיל ונתנו לכל א׳ מהם חדר. ובכל יום יבאו שחר ויבאו אל היכל גדול ושם השכימו יחד בהסכמה אחת והעתיקו ספר תורה בדברים אחרים ושינו י״ג דברים כמו גרסינן במסכת דמגילה פ״ק דף ט׳: תניא מעשה בתלמי המלך וכו׳. כמו שהבאנו לעיל. ואותו שאמר הירושלמי במגילה. ובמכילתא בא אל פרעה.

זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו ׃ לא חמד אחד מהם נשאתי (את צעירת הרגלים אשר וכו׳) אשר חלק ה׳ אלהיך אתם להאיר לכל העמים (תחת כל השמים אשר לא צויתי וכו׳) וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעובדים ׃ וכתבו לו צעירת הרגלים ולא כתבו לו את הארנבת מפני שאשתו של תלמי ארנבת שם השלא יאמר שחקו בי היהודי׳ והטילו שם אשתי בתורה ׃

Idem replicatur in מסכת סופרים *Massècheth Sopherim*, cap. 1. חלכה ח׳ *Halachà* 8. vbi aliquot particulæ interseruntur, quas per parenthesim in textu Hebraico annotauimus. Istius Talmudici loci sensum membratim, prout res exegerit, Latinè reddemus, & quanti ponderis sit, examinabimus. Dicitur igitur:

Exemplum in Ptolemæo Rege, qui introduxit LXXII. Seniores, & eos reclusit in septuaginta duabus cellulis, & non eis retexit, quare recluserit. Ingressus est ad vnumquemque, & dixit: Scribite mihi Legem Mosis Magistri vestri. Posuit Deus sanctus, benedictus sit, in corde singulorum consilium, & conuenerunt omnes in eandem sententiam, & scripserunt ei (Legem seorsim, & tredecim tantùm loca mutauerunt, &c.) De his -

Quæritur primò, Quis fuerit iste Ptolemæus Rex? R. Salomon ibidem ait: תלמי מלך מצרים היה *Ptolemæus Rex Aegypti fuerat*. Non est nouum, quòd omnes Reges Ægypti post Alexandrum Magnum ex Græcanica natione vocati fuerint *Ptolemæi*; sed cùm præter generale Ptolemæi nomen, aliud insuper peculiare, per quod vnus ab altero secerni posset, attribuebatur; inquirendum est, quis-

Haadomim, *de Rubeis* ex Græco in Hebræum sermonem conuertit, vocauitque הדרת זקנים *Hadràth Zekenìm*, *Decorem Senum*, & in libro מאור עינים *Meòr Enàim* inclusit.

De Historia LXXII. Senioribus, qui rogatu Ptolemæi Philadelphi Regis Ægypti primò Sacros Codices ex Hebræo in Græcum idioma solemniter transtulerunt, præter Aristæam, etiam alij quamplurimi antiqui Auctores mentionem faciunt, Iosephus, Philo, Tertullianus, Athanasius, Epiphanius, Irenæus, Clemens Alexandrinus, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, & alij. Nos autem ea, quæ de his Interpretibus dicunt Talmudistæ in medium proferemus; & si quid consonum erit cum doctrina nostrorum Patrum, recipiemus, contraria refutabimus. De his Interpretibus in Codice מגילה *Meghillà* cap. 1. pag. 9. post med. ita habetur -

מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן נכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקב״ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת וכתבו לו (תורה בפני עצמה ושלשה עשר דבר שינו בה ואלו הן) אלהים ברא בראשית ׃ אעשה אדם בצלם ובדמות ׃ ויכל ביום הששי וישבת ביום השביעי ׃ זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם ׃ הבה ארדה ואבלה שם שפתם ׃ ותצחק שרה בקרוביה ׃ כי באפם הרגו שור (איש) וברצונם עקרו אבום ׃ ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם ׃ ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות (ובארץ כנען לשנה) ור׳ מאות שנה ׃ וישלח את זאטוטי בני ישראל ואל

Senioribus constaret, si isti Seniores Alexandriam ad Ptolemæum missi fuissent, totus Senatus, & etiam ipse Summus Sacerdos (quia & ipse vnus ex Synedrij Senatoribus, imò & ipsummet totius Sanhedrin Caput & Princeps erat) cum eo Ierosolyma discessisset, & in Ægyptum transmigrasset, quod indecorum, & maximè Iudaicę Reipublicæ præiudiciale, damnosumque fuisset; deinde ex Iosepho loco cit. & Aristæo constat, multa pretiosa donaria à Ptolemæo Eleazaro Summo Sacerdoti fuisse missa in Ierusalem. Ergo Eleazar non fuit vnus ex Interpretibus; qui in Ægyptum ierant. Potuit tamen fieri, vt Summus Sacerdos Eleazar aliquot ex Senatoribus Magni Concilij inter cęteros Interpretes numerarit: & forsan de his intelligendus est textus Talmudicus מסכת סופרים *Massècheth sopherim*, cap. 1. הלכה ז׳ *Halachà* 7. quando ait –

מעשה בחמשה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית׃

Exemplum (sit) *in quinque Senioribus. qui scripserunt Ptolemæo Regi Legem Gracè*. Et quia immediatè sequenti *Halachà* dicitur, quòd isti Seniores Interpretes, fuerint numero LXXII. non est dicendum, quòd in vna, & eadem ferè periodo existat contradictio, sed, vel quòd quinque Seniores primo loco nominati, diuersę dignitatis à reliquis fuerint; inter quos accensendus videtur Eleazar ille senex, de quo in 2. libro Machabæorum cap. 6. fit mentio, & qui ob quisnam ex Ptolemęis fuerat ille, sub quo Scriptura Sacra in Græcum versa est. Irenæus lib. 3. cap. 25. & Clemens Alexandrinus lib. 1. Strom. scribunt, id euenisse sub Ptolemæo Lagi filio, qui anno circiter 300. ante Christum natum regnauit. Iosephus verò lib. 12. antiquit. cap. 2. Philo lib. 2. *De Vita Mosis*, Tertullianus in *Apologetico*, cap. 18. Athanasius in *Synopsi*, Epiphanius *De Mensuris, & ponderibus*, sub Ptolemæo Philadelpho, qui proximè Ptolemæo Lagi filio successit, hanc 70. Interpretum translationem reponunt, quibus accedit auctoritas Aristæi testis oculati, cui præstanda est fides, ipse enim hoc Opus translationis rogatu Ptolemæi Philadelphi factum esse asserit, & à quo ad Eleazarum Principem Sacerdotum missus fuerat, vt ab eo doctos Interpretes obtineret, sicut & fecit, & reuersus in Ægyptum, eidem Interpretationi interfuit, vt refert Iosephus lib. 12. antiquit. cap. 2. Itaque Rex iste fuit Ptolemæus Philadelphus, vt suprà in vestibulo huius Dissertationis statim diximus.

Quæres 2. Quinam fuerint isti 70. Interpretes, cuius ordinis, stirpis, & doctrinæ apud Hebræos; & LXXII. cùm essent, cur Septuaginta communiter vocentur?

Resp. Fuisse doctissimos Iudæos, Senes, prudentia, & gratia Diuina, repletos. Non tamen fuerunt ex ordine Synedrio, seù Senatorio: nam cùm magnum Concilium, quod סנהדרין *Sanhedrin* vocant, LXXII.

circa principium refert ex sententia aliorum, quòd -

תלמי נכתבה לו התורה בלשון יונית שתה
מתעלל ומתאנה על ישראל ומבקש תואנה
בתורתם להוציאם מן הכלל כי׳ רבת צררוני
מנעורי וגו׳ ׃ הנה כל ספורי אריסטיאה וידידית
אלכסנדרי והיוסיפון ושאר כותבי המעשה הזה
יכחישוהו שהדי לכמה ואותות התודע איך לב
תלמי ועבדיו היה נכון עמנו ועם תורתנו ׃

Ptolemæus scripserat sibi Legem lingua Græca; vt occasionem haberet decipiendi Israëlem, & quærendi offendiculum in Lege eorum, vt sic eos allicere posset ad deserendam religionem. Quoniam multæ sunt angustiæ nostræ à iuuentute nostra &c. Ecce omnes Historici, Aristæus, Philo Alexandrinus, Iosiphon, & reliqui Scriptores huius Historiæ mentiri eos faciunt; quoniam ex diuersis signis cognoscitur, quomodo intentio Ptolemæi, & seruorum suorũ fuerat recta erga nos, & Legem nostram. Hactenus Azarias, qui capite octauo, credit huiusmodi ieiunium indictum esse ob vnam ex duabus causis; vel, quòd ipsi Interpretes ante discessum Ierosolymis ieiunium indixerint, vt hæc tantorum virorum itineratio prosperè fieret, & Legis translatio in bonum cederet Israëli, exemplo Estheræ, & Philonis, qui antequam ad Caium proficisceretur, & illa ad Regem accederet, ieiunauerunt; vel quia timerent, ne honorificæ legationes, & munera à Ptolemæo Summo Sacerdoti missa, infausta & perniciosa futura Iudæis, & finem perniciosum habitura. Ideò, vt omnia hæc mala auerterentur, ieiunium proclama-

ob patrias leges interfectus est, quem Iosephon Ben Gurion cap. 17. omnium Interpretum Principem & Caput facit; vel quòd quinque ex illis LXXII. ab omnibus electi fuerint, vt huic Operi Legis transferendæ specialiter assisterent, versionem adornarent, eamque in quotidianis sessionibus, in publica aula, vbi omnes conueniebant, in medium proferrent, calculis omnium approbandam, vel improbandam, quibus deinde ab Auctore מסכת סופרים *Massèketh Sopherim*, totum traductionis opus attribuitur, propter quod maximas laudes reportare debuissent; sed Iudæorum iniquitas, pro laude vituperium, & pro merito peccatum illis attribuit; nam dicunt, non minùs ab his Interpretibus piaculum commissum, ac si Vituli conflatile efformassent: vnde singulis annis huiusmodi delictum Ieiunio expiari credunt, die scilicet octauo טבת *Teuèth*, *Decembris*, de quo in מגילת תענית *Meghillàth Taanith* ita legitur:

בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימים
תלמי המלך והחשך בא לעולם שלשה ימים ׃

Octauo die mensis Teuèth (Decembris, Ieiunium, eò quia) *Scripta sit Lex Græcè in diebus Ptolemæi Regis, & tenebræ venerunt in mundum per tres dies.* Et hoc est quód addunt Talmudistæ in loco cit. *Sopherim* -.

והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל וכו׳ ׃

Et fuit ille dies grauis Israëli, sicut dies quo factus est Vitulus. Azarias de Rubeis cap. 7. אמרי בינה pag. 46.

Ex Tribu Ephraim: Samuel, Iosephus, Iudas, Ioathes, Gabel, Dositheus.

Ex Tribu Beniamin: Isaëlus, Ioannes, Theodosius, Arsamenes, Abiethas, Ezecelus.

Contra hunc Catalogum LXXII. Interpretum ab Aristæo assignatum, & à Sixto Senen. in Biblioth. Sancta, & à nonnullis alijs approbatum, potest obijci. Ex captiuitate Babylonica non redierunt, nisi tantũ pars Tribus Iudæ & Beniamin. Ergo inter Hebræos Ierosolymitanos tempore Domus secundæ, quo Sacra Scriptura in Græcum versa est, non erant Viri cæterarum Tribuum. Ergo falsum est quod dicitur, ex omni Tribu sex Seniores electos fuisse pro Interpretibus; ideoque fictitia sunt nomina recensita in Catalogo allato.

Resp. Negando absolutè, non redijsse ex captiuitate Babylonica etiam aliquot ex decem Tribubus Israëlis, quia hęc liberatio ex Babylonica seruitute fuit vniuersalis, vt dicitur in libro Esdræ cap. 1. v. 1. & seqq. *In anno primo Cyri Regis Persarum, Vt compleretur Verbum Domini ex ore Ieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri Regis Persarum: & traduxit Vocem* בכל מלכותו *IN OMNI REGNO SVO, etiam per Scripturam, dicens: Hæc dicit Cyrus Rex Persarum:* כל ממלכות הארץ נתן לי יהוה אלהי השמים *OMNIA REGNA TERRAE dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei Domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. Quis est in vobis de VNIVER-*

marunt, quod tamen hodie amplius non seruatur. Quidquid sit, quod de tenebris dicitur, cùm apud probatos Authores nulla mentio fiat, fabulam esse Rabbinicam credimus.

Cuius autem Stirpis, seù Tribus fuerint isti Interpretes; dicimus cum Aristæo Auctore huius Historiæ, eos ex qualibet Tribu sex fuisse. Eorum nomina ex eodem sunt.

Ex Tribu Iuda: Iosephus, Ezechias, Zacharias, Ioannes, Ezechias, Eliseus.

Ex Tribu Ruben: Iudas, Simon, Samuel, Adæus, Mathias, Eschemias.

Ex Tribu Gad: Nehemias, Iosephus, Theodosius, Baseas, Ornias, Datis.

Ex Tribu Aser: Ionathas, Auxeas, Eliseus, Ananias, Chabrias, Sachus.

Ex Tribu Nephthalim: Iasachus, Iacobus, Iesus, Gabateus, Simon, Leui.

Ex Tribu Manasse: Iudas, Iosephus, Simon, Zacharias, Somelus, Selemias.

Ex Tribu Simeon: Sabatheus, Iason, Iesus, Theodorus, Ioannes, Ionathas.

Ex Tribu Leui: Theodosius, Iason, Iesus, Theodorus, Ionas, Ionathan.

Ex Tribu Isachar: Theophilus, Abraham, Arsamis, Iason, Endemias, Daniel.

Ex Tribu Zabulon: Ieremias, Eleazarus, Zacharias, Baneas, Elisæus, Datheus.

Ierusalem redierunt. Et quamuis sub Dario Rege reductio populi, & Templi ædificatio absoluta fuerit, attamen hæc gloria Cyro attribuitur; quia sub eo cæptum huiusmodi opus fuit. Confer cap. 5. libri Ezræ v. 13. & seqq. Ideò benè poterant tempore Ptolemæi; aliqui Viri docti ex omni Tribu in Iudæa reperiri, qui vtraque lingua, Hebraica scilicet, & Græca instructi, Sacram Scripturam in hanc potuissent linguam transferre.

Dices: Iosephus lib. 12. cap. 2. antiq. refert quòd hortatu Regis Ptolemæi, quidam Elisæus Sacerdos vnus è Senioribus antequam ad mensam accederent, perorauit. At in Catalogo ab Aristæo exhibito, tres ex Senioribus, Elisæi nomine, nuncupantur, vnus ex Tribu Iuda, alter ex Tribu Asser, tertius ex Tribu Zabulon, nullus ex Tribu Leui, ex qua solummodo Sacerdotes assumebantur. Ergo vel falsum est, quod refert Iosephus; vel Catalogus Aristæi suspectus redditur.

Resp. Magis credendum esse Aristæo, qui huic negotio interfuit, quàm Iosepho, qui post aliquot sæcula, ea quæ de hac Historia scripsit, ex eodem Aristæo suscepit; potuit enim falli in nomine exscribendo. Vel dici potest: nomine *Sacerdotis* in hoc loco, intelligi *Principem*, vti intelligitur illud Exod. 2. 16. *Erant autem* ולכהן מדין *Sacerdoti Madian septem filiæ, &c.* id est *Principi Madian* vt explicat *Rasci*. רב שבהן *Magno inter eos*, hoc est *Principi* inter Madianitas. Et 2. Samuel. cap. 8. ver-

VERSO POPVLO EIVS: Sit Deus illius cum ipso: Ascendat in Ierusalem, quæ est in Iudæa, & ædificet Domum Domini Dei Israël, &c. Per Prouincias, & Ciuitates Regni Medorum dispersæ fuerunt Tribus Israël à Salmanasar Rege Assyriorum, vt habetur ex 2. Regum 18. cuius Regnum in manus Cyri Persarum Regis peruenit. *Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus &c.* Potestatem igitur fecit omnibus redeundi in Ierusalem, igitur ex omnibus Tribubus, quia omnes subiectæ suæ potestati erant, redierunt in Ierusalem. Et hoc est illud, quod dicit Deus per Isaiam cap. 44. à 8. *Qui dico Cyro; Pastor meus es, & omnem Voluntatem meam complebis.* R. David Kimchi optimè hunc locum explicat cùm dicit

בעבור כרש אומר שהוא רועה שלי, כלומר שינהג את צאני והוא ישראל :

Per Cyrum dicit, quia ipse est pastor meus; ac si dicat: Quia ducit oues meas, quæ sunt Israël. Itaque si Cyrus tamquam Pastor Israëlis gregem ducere debebat, vt ait Kimchius, ergo totum Israëlem, quia totus Israël est populus Dei, quamuis non omnes egressuri erant; & redituri in terram Israël, quia talis egressio, & reuersio voluntaria fuit, & non coacta מי בכם מכל עמו *Quis in vobis de vniuerso populo eius? Sit Deus eius cum eo;* ויעל לירושלם *Veiaàl Liruscialaim; Et ascendat in Ierusalem.* Ergo Vniuersalis, & spontanea. Igitur ex quacumque Tribu aliqui in

pretatio, Interpretatio LXX. eo modo, quo dicuntur LXX. Discipuli Domini, quamuis fuerint LXXII. sicut & apud Romanos, Centum viri appellabantur hi, qui nonnullas causas cognoscebant, quamuis reuera essent Centum & quinque viri, quia terni ex singulis Tribubus assumebantur; & cùm Tribus Romanæ essent triginta quinque, numerus inde virorum elicitus erat 105. breuitatis autem gratia vocabantur Centum viri, quia numerus rotundus faciliùs memoriæ mandatur & exprimitur, quàm numerus tortus; sic eodem modo vocatur LXX. Interpretes pro LXXII. Adde etiam, quia antiqui solebant abbreuiatè scribere *Sept.* vnde inualuit vsus legendi *Septuaginta*, pro *Septuaginta duobus*, quæ lectio, vt pote breuior, communiter ab omnibus ferè recepta fuit, & propagata; reuera autem fuerunt שבעים ושנים זקנים *LXXII. Seniores*, vt dicitur in textu. Sequitur -

והכניסן כשבעים ושנים בתים וכו׳.

Et eos inclusit in 72. cellulis, &c. Idem affirmat Iustinus Martyr in *Parænet. ad Græcos* pag. 13. edit. Parisiensis an. 1615. in fol. qui loquens de Septuaginta Interpretibus, inter alia ait: *Atque Vt illi extra omnem turbam constituti, primo quoque tempore interpretationem absoluerent, non in Vrbe ipsa, sed septem ab ea stadijs, vbi Pharos extructa est, pari cum Interpretibus numero domunculas exstrui præcepisse* (Ptolemæum) *Vt, sigillatim pro se quisque interpretationem perficeret &c.* Et post pauca: *Hæc vobis Viri Græci,*

ver. 18. *Et filij Dauid* כהנים היו *Sacerdotes erant.* Targum Ionathan. רברבין הוו *Magnifici erant.* Et R. Leui Ben Gersom ait: ר״ל שרים ומושלים *Hoc est Principes, & Dominatores erant.* Sed ad propositum nostrum, meliùs dicit R. Dauid Kimchi; nam postquam dixerat גדולים היו *Magnates erant*, addit ex Rabbinis, quòd Sacerdotes vocabantur, quia erant Doctores; *nã Doctores, Sacerdotes quandoque vocantur.* Eius verba sunt -

ובדברי רבותינו ז״ל תלמידי חכמים היו.

Et apud Rabbinos nostros b. m. Doctores erant. Et addit -

ולמה קראם כהנים מה כהן גדול נוטל חלק בראש אף תלמיד חכם נוטל חלק בראש.

Et quare (Doctores) *Vocantur Sacerdotes? Nam sicut Summus Sacerdos tollit præcipuam portionem, sic quoque Doctores faciunt.* Cùm autem isti LXXII. Seniores omnes doctissimi essent, meritò nomine Sacerdotum vocari potuerunt; non vnus, aut alter tantùm, sed etiam omnes, sicut vocantur ab Aristæo, vt refert Eusebius *De præp. Euang.* lib. 8. capite 1. & Ioseph. lib. 12. antiquit. cap. 2. *Et petierunt omnes Sacerdotes Interpretes, Seniores, &c.*

Cur autem Interpretes isti, LXX. communiter vocitentur? Dicimus, quòd quàuis LXXII. Presbyteri delecti fuerint ab Eleazaro Summo Sacerdote seni per singulas Tribus, vt scribit Aristæus, & Iosephus; vsus tamen inualuit vt vocentur LXX. Seniores Interpretes, & illorum inter-

domo propè litus stante, apta secretis ad cognitionem negotiorum. Vbi eos perducens, petebat omnia quæ opus habebant ad Legis interpretationem; vt ipsis præsentibus dicerent, vt alacriter, & incessanter opus implerent. Cùmque illi munificenter & laboriosè cautam interpretationem facerent, vsque ad horam nonam in hoc sedentes, ad curam corporis vertebantur, &c. Hinc D. Hieronymus *Præfatione* suprà cit. habet: *In vna Basilica congregatos contulisse.*

Sed quid dicendum ad auctoritatem Iustini Martyris? Non mirum videri, si Iustinus crediderit Iudæis referentibus, & rudera quędam ostendentibus in Pharo Insula, atque dicentibus, se à maioribus accepisse, ea esse vestigia ædicularum LXXII. Interpretum. Quia vir candidę mentis (ita erat Iustinus) facilè credidit, maximè ea; quæ si crederentur, beneuolentiam non modicam credenti conciliarent, & si non crederentur; nullum animæ detrimentum afferrent. Istius generis sunt, quæ de facili credidit Iustinus Martyr; & multò minùs mirandum, si nonnulli alij posteriores eadem crediderint Sancto Martyri bona fide referenti. Sed textum Talmudicum prosequamur.

נכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם.

Ingreditur (Ptolemæus.) *ad vnumquemque, & dixit eis: Scribite mihi Legem Mosis Magistri vestri.*

Hinc quæritur; An LXX. Interpretes solum Pentateuchum Mosis trans-

ci, non vt fabulam, neque vt confictam historiam renunciamus, sed quia ipsi Alexandriæ fuerimus, & vestigia domuncularum apud Pharum adhuc reliqua viderimus: ab incolis, qui res patrias à maioribus per manus sibi traditas acceperunt, audierimus, commemoramus, &c. Hactenus Iustinus Martyr. Nihilominus cum D. Hieronymo dicimus, hanc de 72. cellulis esse Iudaicam & Talmudicam fabulam, is enim eam irridet Præfatione in Pentateuchum, dum ait; *Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo extruxerit.* Eusebius etiam, qui lib. 8. capite 1. *Præpar. Euang.* de hac translatione Sept. ex professò tractat, & verba Aristæi repetit, nullam de his cellulis mentionem facit. Aristæus ipse de hac re, vt potè testis oculatus, & à quo Eusebius accepit, integram historiam, scribens, de hisce LXXII. cellulis, nec verbum quidem facit. Sicut nec Iosephus Historicus lib. 12. cap. 2. *antiquit.* is enim ibi videtur indicare, quòd Ptolemæus in Pharo Insula, quæ Alexandriæ ponte coniungitur, hos Interpretes iusserit collocari, non autem in diuersis cellulis recludi; sed assignata Aula magna, in ea vsque ad nonam hîc interpretationi operam dederint. Verba Iosephi sunt: *Postquam verò tres excesserunt dies, congregatis eos* (LXXII. Seniores) *Demetrius, transijt ad stadium Miols; & vnum transiens pontem* (qui Insulam continenti adiungit) *adijt partes Aquiloni coniunctas; concilium que fecit in*

trans-

di etiam reliquas partes totius Veteris Teſtamenti, vt in *Ghemarà*, Codice סנהדרין *Sanhedrin*, cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 91. b. propè finem, qui volentes probare reſurrectionē mortuorum ex Lege. afferunt teſtimonia ex Prophetis, & Hagiographis. Aiunt enim -

אמר ר׳ יהושע בן לוי מניין לתחיית המתים מן התורה שנ׳ אשרי יושבי ביתיך עוד יהללוך סלה (תהלים פד״. ה׳) הללוך לא נאמר אלא יהללוך מכאן לתחיית המתי׳ מן התורה: א״ר חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן מניין לתחיית המתים מן התורה ש״נ קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו (ישעיה נב״. ח׳) רננו לא נאמר אלא ירננו מכאן לתחית המתי׳ מן התורה:

Dixit R. Ieoſciuà Ben Leui: Vndè probatur reſurrectio mortuorum ex Lege? Scriptura dicit (Pſal. 84. 5.) *Beati habitatores domus tuæ adhuc laudabunt te in æternum. Laudant, ſcriptum non eſt, ſed Laudabunt. Hinc* (probatur) *reſurrectio mortuorum ex LEGE.* Inſuper: *Dixit R. Chijà Bar Auà, Dixit R. Iochanan: Vnde probatur reſurrectio mortuorum ex Lege? Scriptura dicit* (Iſai. 52. 8.) *Vox ſpeculatorum tuorum leuauerunt vocem ſimul præconia dicent: Non præconia dicunt, ſed præconia dicent ſcriptum eſt. Hinc* (probata eſt) *reſurrectio mortuorum ex LEGE.* Eodem modo aliquando fit in Nouo Teſtamento Ioan. 15. 25. vbi citantur verba Pſalmi 34. 19. ſub nomine Legis. Dicitur enim: *Sed vt adimpleatur ſermo, qui in Lege eorum ſcriptus eſt: quia odio habuerunt me gratis.* Et 1. Corinth. 14. 21. *In Lege ſcriptum eſt: Quo-*

tranſtulerint, an verò totam Sacram Scripturam Veteris Teſtamenti?

Reſp. Quidquid dicant reliqui, nos dicimus, ſolum Pentateuchum Moſis in Græcum tranſlatum fuiſſe à LXXII. Senioribus, prima illa, ac ſolemni tranſlatione.

Probatur auctoritate Ariſtæi, qui loquendo de hac tranſlatione, ſemper *Legis tranſlationē* eam vocat; & nunquam ab eo de alijs Libris Prophetarum fit mentio.

Probatur ſecundò auctoritate Ioſephi Hiſtorici, Is enim in *Prologo* in libros antiquitatum, & in lib. 12. cap. 2. earundem apertè docet, ſolam Legem Moſaicam, nempè Pentateuchum Moſis tranſlatum fuiſſe in Græcum ſermonem. In Prologo itaque ſic inquit: *Ptolemæorum ſecundus Rex maximè circa diſciplinam, & librorum collectionem ſtudium habens; in noſtra præcipuè Lege opus ſuæ largitatis oſtendit, & conſtituta eius feſtinauit Græca voce transferri.* Et paulò infra: *Neque enim ille* (Ptolemæus) *omnem deſcriptionem à tranſlatoribus accepit, quando ea tantummodo quæ Legis ſunt, hi qui ad explanationem miſſi fuerant Alexandriam, tradiderunt.* Et libro 12. cap. 2. de ijſdem Interpretibus ait: *Mane autem ad aulam venientes Ptolemæum ſalutabant, & rurſus ad eundem locum redibant; & manus in mari lauantes, & ſeipſos purificantes, ita Legis interpretationi vacabant. Itaque tranſcripta Lege &c.*

Scio quidem apud Talmudiſtas nomine *Legis* aliquando comprehen-

sint, quod non est verisimile, tam breui tempore, totum Vetus Testamentum absolui potuisse, maximè quòd omnes simul à mane vsque ad horam nonam in Aula magna, dubia conferentes, vnanimiter & concorditer translationem adornarint, vt ex Iosepho suprà vidimus. Non itaque singuli singulas partes Veteris Testamenti seorsim interpretati sunt, vt aliqui minùs rectè existimarunt. At -

Si quæsieris, Quinam fuerint illi, qui cæteros Sacros libros in Græcum sermonem transtulerint, & nomine LXX. Interpretum euulgauerint: quam denominationem vsque ad hodiernum diem perseuerare in Ecclesia cernimus?

Resp. Nonnullos existimare, Ptolemæum petijsse à Summo Sacerdote, vt pro interpretatione non tantùm Pentateuchi, sed & aliorum librorum Prophetarùm ad eum mitteret LXXII. Interpretes, quemadmodum Aristæus, & Andreas eius Collega eidem Ptolemæo persuaserant his verbis, vt legitur in libro יוסיפון *Iosiphòn Ben* גוריון *Guriòn* capite 17. pag. 31. col. 4. editionis Venetæ anni ל"ד.

ואם על המלך טוב יכתוב אל ירושלם אל הכהן הגדול והוא ישלח אליך מחכמי היהודים אשר בירושלם היודעים לשון יונית וחמה יבארו לך את ספר התורה אשר אתם ושאר ספרי הנביאים עמהם וכו'.

Et si Regi placuerit, scribatur in Ierusalem ad Summum Sacerdotem, & ipse ad te mittet sapientes Iudæos ex Ieru-

Quoniam in alijs linguis & labijs alijs loquar populo huic &c. Quæ verba sunt Isaiæ cap. 28. 11. Si igitur hoc modo dilatanda essent verba Aristæi, & Iosephi Historici, dum apertè dicunt Legem tantùm à LXXII. Senioribus fuisse interpretatam, vis maxima verbis istorum Auctorum inferretur; nam ex verbis Iosephi liquidò patet *Legem* ab eo contra distingui à cæteris libris sacris. Et ex loco citato, hęc contradistinctio apertissimè apparet, dum dicitur: *Neque enim ille* (scilicet Ptolemæus) *omnem descriptionem* (videlicet totius Sacræ Scripturæ) *à Translatoribus accepit, quando ea tantummodo quæ LEGIS sunt, tradiderunt.* Et quòd hęc fuerit sententia Iosephi affirmat Diuus Hieronymus in *Comment. ad cap.* 2. *Micheæ* ad ver. *Mulieres populi mei eiecistis &c.* vbi hæc leguntur: *Iosephus enim scribit, & Hebræi tradunt, quinque tantùm libros Legis Moysi ab eis translatos, & Ptolemæo Regi contraditos.* Et in *Proœmio Quæst. Hebraic. in Genes.* idem affirmat, quemadmodum etiam facit in *Comment. in Ezechielem* cap. 5. Et quamuis apertè hanc sententiam non tueatur Hieronymus, quia ex ore aliorum loquitur; attamen libro 4. in *Ezechielem* cap. 16. in eam propendere videtur, dum ait: *Quamquam eruditi solos quinque libros Moysi ab eis* (LXXII. Senioribus) *interpretatos probent.*

Probatur III. Ex eodem Aristæo & Iosepho habetur, quòd LXXII. Seniores, septuaginta duorum dierum spatio hanc translationem absolue-

rusalem, scientes linguam Graecam & ipsi interpretabuntur tibi librum Legis, & reliquos Prophetarum libros, qui apud ipsos sunt, &c. Et sequenti pag. col. 1. habetur -

וישלח אליו הכהן שבעים זקנים כהנים חכמים ואת אלעזר הכהן בראשם הוא אלעזר הכהן אשר בוחן ונוסה בנסיונות המות על ידי פיליפוס הרשע בימי אנטיוכוס המלך האכזר ונהרג על קדושת תורת יהוה וכו׳ ׃

Et misit ad eum Sacerdos septuaginta Seniores Sacerdotes sapientes; & Eleazar Sacerdos caput eorum erat: iste est Eleazar Sacerdos, qui probatus & tentatus tentationibus mortis fuerat, per manus Philippi impij, in diebus Antiochi Regis crudelis, & occisus ob sanctificationem Legis Domini, &c. Et paulò post sequitur -

ויבארו הכהנים את ספר התורה ואת שאר ספרי המקרא כ״ד ספרים וימליצום מלשון הקדש ללשון יונית ויביאום לפני המלך ואלעזר בראשם וכו׳ ׃

Et explicauerunt Sacerdotes librum Legis, & reliquos libros Scripturae, viginti quatuor libros, & interpretati sunt eos ex lingua sancta in linguam Graecam, & adduxerunt eos coram Rege. Et Eleazar primus illorum erat, &c. Sed auctoritates istius libri non magni momenti sunt, quia hic liber, vt videbimus in יוסיפון *Iosephon Ben Gurion*, suppositius est, & recenter compilatus à quodam Rabbino, in quo multa mendacia ineptè cumulauit; vti est illud de num. LXX. Seniorum. Illud autem, quod dicitur de Eleazaro Sacerdote, quòd fuerit prior inter omnes Interpretes, nullibi me ita legisse memini. Legi quidem in יוחסין *Iuchasin* pag. 14. b. de Eleazaro decrepito, qui fuerat vnus ex LXXII. Interpretibus, sed quòd Princeps illorum fuerit, ibi non legitur. Verba *Iuchasin* sunt -

ואז אלעזר הישיש החסיד הוכה במכות ויצאת נפשו לחיי העולם הבא ׃ וזה אלעזר הישיש הוא מהע״ב זקנים שהעתיקו התורה לתלמי מלך מצרים ומלך יון ׃

Tunc Eleazar decrepitus pius, percutitur percussionibus; & egreditur anima eius, Vt Viueret in saeculo futuro: Iste autem Eleazar canus fuit; Vnus ex LXXII. Senioribus, qui transtulerunt Legem Ptolemaeo Regi Aegypti, & Regi Graecorum. Et paulò post de eodem subiungit -

ואז שלח מיד לירושלם בעבור אלעזר הישיש וע״ב זקנים ועשה להם כבוד גדול ושמח שמחה גדולה וכו׳ ׃

Et tunc (Ptolemaeus) *statim misit in Ierusalem per Eleazarum decrepitum; & per LXXII. Seniores, & magnificè honoratus est eos; & laetatus est laetitia magna, &c.* His auctoritatibus concludi potest, quòd Eleazar non fuerit caput omnium Seniorum; neque Sacerdos, vt dicit Iosiphon citatus, sed ita vocari, vt & reliqui Interpretes, modo suprà explicato, quia omnes fuerunt Doctores. Adde, quòd in lib. 2. Machab. cap. 6. in quo de Eleazaro à Philippo propter patrias leges, nonagenario occiso, fit mentio, ver. 18. vocatur Elea-

za-

cinia, Regum, & Principum Iudæorum gesta, Sententiæ quoque, & spirituales eruditiones continebantur, in suam linguam transferri iussisse, neque paruipendere voluisse, à sua Bibliotheca excludere; potissimùm, cùm tot sumptus impendisset, tot munera in Iudæam transmisisset, & tot millia Iudæorum capita libertate donauisset pro sola Iudaicarum Legum translatione. His itaque præmissis, facilè conciliari poterunt illæ duæ opiniones, quarum altera vult, Pentateuchum Mosis solùm in linguam Græcam fuisse translatum; & altera, quæ asserit, cum Pentateucho, etiam alios Sacros Codices Prophetarum scilicet, & Hagiographorum, in eandem linguam traductos. Sicque dicendum erit: Quòd primò, Septuaginta duo Interpretes euocati fuerint à Ptolemæo pro translatione solius Pentateuchi, quem deinde solemni illa translatione transtulerint: at postea habita notitia à Ptolemæo, cæterorum quoque Sacrorum Codicum, & ab eodem rogati, illos etiam Græcè vertisse. Et hoc modo intelligendi sunt illi Patres, quando dicunt, Septuagin. Interpretes omnes Sacros Codices Veteris Testamenti Græcè transtulisse, vt Iustinus Martyr in *Dialogo cum Tryphone*, Irenæus lib. 3. cap. 25. Clemens Alexandrinus lib. 1. *Stromatum*, Epiphanius *De mensuris & ponderibus*, & Eusebius lib. 8. cap. 1. *Præparat Euang.*

Illa verò ratio quæ adducitur ad probandum, totam Sacram Scripturam traductam fuisse à LXXII. eò quia zarus *Vnus de primoribus Scribarum*, non autem Sacerdos. Si autem iste fuerat vnus ex LXXII. Interpretibus, forsan Eleazar ille, qui ab Aristæo inter viros de Tribu Zabulon numerat, erat.

Alij verò existimant, reliquam partem Sacrorum Bibliorum, hoc est Prophetas, & Hagiographa, post solemnem illam translationem Iudaicarum Legum à LXXII. Interpretibus adornatam, & à Rege, cunctoque populo laudatam, commodiori temporis spatio ab ijsdem in eandem Græcam linguam translatam fuisse. Quæ sententia probabilitate non caret: nam & si prima intentio Ptolemæi Regis in eo fixa videatur, vt singularum Nationum Legibus suam Bibliothecam exornaret, ac proinde cùm in eam Syrorum Legem transtulisset, vt Iosephus circa princip. cap. 2. lib. 12. antiquit. refert, Legumque Iudæorum Volumina Regali Bibliothecæ quoque digna existimasset; non ob id, cæteros Codices aliarum gentium gesta narrantes, vel reconditas doctrinas continentes, respuere voluisse, credibile est: imò Demetrio Phalaræo suæ Bibliothecæ Præfecto mandauit, vt per vniuersam terram inuenta Volumina congregaret, & si quid voluntate & industria, seù curiositate ipsius audisset dignum, acquireret. Verosimile igitur est, vt Rex Ptolemæus, qui tanta curiositate libros conquirebat, etiam antiquissimos, & Sacros Iudæorum Codices, Prophetarum scilicet, & Hagiographorum, in quibus Vati-

anno mundi 3500. ante Christum natum 260. & à morte Alexandri Macedonis an. 46. nam Alexander interficitur anno 454. ante Christũ natum 306. secundùm quod scribit Dauid Ganz in suo צמח דוד. Eodem etiam anno regnare cæpit in Ægypto Ptolemæus Lagi filius cognomento *Soter*: regnauit autem 40. annis scilicet vsque ad annum 3494. ante natum Christum 266. quo anno cæpit regnare Ptolemæus Philadelphus. Cùm verò Eleazar Sũmus Sacerdos floruerit tempore Iosè Ben Iochanan, qui anno 3500. ab Orbe condito traditionem ab Antigono receperat, vt dictum est: restat, vt dicamus, eodem anno 3500. vel paulò post, Eleazarum etiam in Summum Sacerdotem electum fuisse, sex annis post susceptа Regni gubernacula à Rege Ptolemæo Philadelpho, anno scil. ante natiuitatem Domini 260. At cùm Dauid Ganz dicat, Ptolemęũ iussisse verti Legem in linguam Græcam opera LXXII. Seniorum, anno 515. min. supput. consequenter dicendum est, hoc factum fuisse anno 15. Summi Sacerdotis Eleazaris, & anno 21. Regni Ptolemæi, & hoc, secundùm calculum Hebræorum, qui tamen non multum aberrat ab anno 17. Regni eiusdem Ptolemæi, quem Epiphanius assignat pro translatione Legis Mosaicæ. Incidit igitur hæc translatio, secundùm Hebræorũ computum, anno mundi 3515. vt vult etiam R. Dauid Ganz, ante Christi natiuitatem anno 245. Hinc patet, quàm erronea sit Chronologia Alstedij; quia Apostoli vsi sunt Græca versione in testimonijs Prophetarum citandis, nulla est; quia tempore Apostolorum alia versio Græca existebat; illa videlicet, quæ (vt refert Clemens Alexandrinus 1. *Stromatum*) antequam rerum potiretur Alexander Magnus, incerto tamen Auctore, prodierat, ex qua testimonia ab Apostolis Græcè citata desumi poterant. De hac editione, vide Bellarminum *De Ver. Dei*. lib 2. cap. 5. At versio illa, cuius meminit Alstedius in *Thesauro Chronologiæ* pagina 106. quam dicit à quibusdam Iudæis anno mundi 3630. ante Christum natum 130. sub Ptolemęo Lagi filio conuersam fuisse in linguam Græcam, est fictitia, & ab eodem Alstedio excogitata. Quòd si vera extitisset, etiam ab illa sua loca citata Apostoli desumere potuissent. Si verò

Quæras, Quo anno hæc LXXII. Interpretum celebris translatio facta fuerit?

Resp. Cùm sub auspicijs Ptolemæi Philadelphi, & Eleazaris Summi Sacerdotis hæc translatio facta inueniatur, dicendum est, hoc translationis opus inceptum fuisse anno mundi 3515. ante natum Christum an. 245. die 8. טבת *Teuèth*, Decembris, & absolutum 5. die ניסן *Nisan*, Martij. Patet: nam Auctor *Scialscèl. hakkab*. pag. 23. ait, Eleazarum Summum Sacerdotem, qui Septuaginta duos Seniores Ptolemæo transmiserat, floruisse tempore Iose Ben Iochanan; hic verò Cabalam à Magistro suo Antigono receperat

אפילו אות אחת באשר מיני צבעונין או בזהב.
חרי אלו פסולין ׃

Etiam vnica litera alio aliquo colore, aut auro (Liber Legis) *profanus erit*.

Quòd etiam membranæ libri Legis Sacri, glutino aliquo vniri non debeant, sed neruis idonei animalis assui, probatur ex eodem R. Bar Maimonis lib. cit. cap. 10. vbi recensentur omnia, quibus Legis liber profanatur, inter quæ §. 20. ponitur

שתפרו הירעות בלא גידים טהורה ׃

Si consutæ fuerint membranæ sine neruis (animalis) *mundi, seù idonei*, quantò magis, si aliquo alio glutino compactæ fuerint?

Dices, Hæc scriptionis prohibitio, ne literis aureis fiat, est tantùm Rabbinorum Talmudistarum, non autem aliorum veterum Doctorum. Ergo, etsi hodie non licet alio quàm atramento scribere Legis librum, antiquitùs tamen non erat sic. Ideò liber sacer potuit esse literis aureis exaratus, & ex eo facta esse potuit translatio à LXX. Senioribus.

Respondeo negando assumptum. Incumbit enim aduersarijs onus probandi tempore Eleazaris Sacerdotis magni, librum Legis sacrum, literis aureis potuisse scribi: nos autem probamus contrarium, auctoritate Ghemarç, Cod. עירובין *Iruuin*, c. 1. pag. 13. מטילין קנקנתים לתוך הדיו *Ponunt Kankantòm, Chalcanthum in medio atramenti*, dum illud componunt pro scribendo ס״ת *Sèpher Thorà*, שכותבין ממנו ספר תורה vt exponit Auctor ס״מג

stedij, qua statuitur Regnum Ptolemæi Lagi filij, ad annum vsq; 3630. centum triginta sex annis post adeptum Regnum à filio suo Ptolemæo Philadelpho: quod quàm stultum sit, nemo non videt.

Quæri etiam potest: Vtrum Septuaginta duo Seniores in transferendis Sacris Codicibus vsi sint exemplari Hebraico, vel Chaldaico, siuè Targumico?

Resp. Pentateuchum Mosis à Septuaginta duobus Interpretibus, ex Codice Hebraico, sed profano; non autem ex Sacro ס״ת *Sèpher Thorà* in Arca religiosè asseruato, aut ex Codice Chaldæo seù Targum translatum esse.

Prob. Quia Legum libri membranacei ab Eleazaro Alexandriam ad Ptolemæum transmissi, ex testimonio Iosephi lib. 12. antiq. cap. 2. literis aureis conscripti erant, & membranæ inter se adeò diligenter compactæ, vt illarum compago incomprehensibilis esset, de qua re Ptolemæus valdè obstupefactus est. At ס״ת *Sèpher Thorà*, *Liber Legis Sacer* prohibetur scribi aureis literis; sicut & illius membranæ glutino aliquo vniri. Ergo. Minor probatur auctoritate Rabbinorum R. Mosis de Kotzi pagina 107. libri סמג, & R. Mosis Ægyptij lib. אהבה *Ahauàh* הלכות תפלין וספר cap. 1. §. 4. quo ostenditur modus conficiendi atramentum ad scribendum ס״ת. Et §. 5. quo expressè prohibetur scribi ס״ת *Sèpher Thorà* alio colore quàm nigro; & si in eo scripta fuerit [illegible]

Col. Allobr. an. 1613. in fol. apertè colligi, translationem L X X. ex exemplari Chaldæo fuisse adornatam, nam: *Reddita sunt* (inquit Philo) *propria proprijs nominibus, Græcis ad Chaldaica exactè respondentibus, quo meliùs perciperetur rerum notitia, &c.* Et post pauca: *Id experimentis quotidianis creditū, siuè Chaldaus Græcam linguam, siuè Græcus Chaldæam didicerit, in vtraque Scriptura tum Chaldaica, tùm eius interpretatione miratur germanitatem, imò rerum, verborùmque consonantiam adorat, non Interpretes illos, sed Initiatores & Prophetas appellans, &c.* Ergo.

Resp. Philo, quamuis genere Iudæus esset, natione tamen erat Ægyptius, & ea tempestate Græcus vocari poterat, cùm tota Ægyptus sub Græcorum potestate esset: Iudæis autem Alexandrinis magis familiaris erat lingua Græca, quàm ipsa Hebraica, idcircò Philo Græcè, non autem Hebraicè, sua opera scripsit; & quia Græcis, magis nota erat lingua Chaldaica, quàm Hebraica; cùm illa propter Imperium Assyriorum, esset lingua viua, qua etiam vulgari sermone vtebantur Hebræi; Hebræa verò erat tamquam lingua mortua, quia doctrinalis tantùm erat, & solis Iudæis nota, ideò communiori vocabulo vsus est Philo, sumens Chaldæam linguam pro Hebræa.

Si verò instabis; nonnulla loca reperiri in translatione LXX. quæ inueniuntur in Targum, & non in textu Hebræo, vt Gen. 4. 8. *Transeamus in campum*, & alia id genus similia. Resp.

Samàgh Halachòth Sèpher Thorà, pag. 107. col. 2. circa princip. Igitur ex alio Codice, quàm sacro adornata fuit translatio LXX. Seniorum.

Quòd autem Pentateuchus ex Codice Chaldæo, seù Targum, non fuerit translatus. Probatur; Quia Paraphrases longè posteriores sunt, quàm fuerit hæc translatio, vt vidimus in Onkeloso, & videbimus in Ionathane Ben Vzielis. Ergo.

Dices; Ex dictis in Onkeloso, Paraphrasis Chaldaica suum natale cognoscit tempore Ezræ, ergo prior est, quàm sit translatio LXX. Interpretum. Ergo illo exemplari vti potuerunt Septuaginta Interpretes in translatione.

Resp. Cùm exemplaria Paraphraseωn Chaldaicarum ex quibus adornauit suam Paraphrasim Onkelos, hodie ampliùs non existant, gratis potest dici, quòd ex aliquo illarum exemplari sit adornata translatio Septuaginta Seniorum, quia nihil poterant Interpretes ex eo exemplari aliquid addere, aut minuere, quod in Hebraico non esset. Inuerosimile autem est, voluisse Summum Sacerdotem, Leges Hebræorum alio idiomate, quàm Hebraico Regi Ptolemęo transmittere: nam tunc eum magis offendisset, quàm honorasset; & Rex suspicari potuisset, se delusum à Summo Sacerdote, cùm pro Hebræorum Legibus, Leges Chaldæorum, à quibus Hebręi ortum ducebant, ad eum transmisisset.

Dices, Ex Philone Iudæo lib. 2. *De vita Mosis* pag. 510. editionis

refutauimus fabulam illam de septuaginta duabus cellulis, & similiter refutata manet etiam alia de singulis exemplaribus à singulis Interpretibus translatis, quæ inde consequitur, & additur in Parenthesi ex sententia Codicis סופרים *Sopherim* cap. 1. Sed cùm in textu dicatur, quòd LXXII. Seniores in eandem sententiam conuenerint

Quæret nonnemo: Quomodo tam faciliter, potuerint isti Interpretes, in eandem sententiam conuenire, vt nulla inter eos exorta fuerit discrepantia?

Resp. Quia isti Interpretes, quamuis veri Interpretes, & non Vates fuerint, vt ait D. Hieronymus in *Præfat. in Pentateuchum*, nihilominùs Spiritu Sancto repleti fuerunt, & à Deo electi, vt hac translatione Scripturarum in linguam Græcam edita, via sterneretur ad promulgationē Euangelij, ideò eodem Spiritu Sancto assistente, faciliter propositas difficultates resoluebant. Vnde Iustinus Martyr in *Confutatione ad Græcos* ait: *Septuaginta istos viros non solùm eadem sententia, verum etiam eisdem esse verbis in translatione vsos, ac ne vna quidem dictione alium ab alio dissensisse.* Diligentiam etiam humanam in hac translatione non omiserunt, cùm singulis diebus in vnum coëuntes in Aula, duo, vel ad summum tria capitula Pentateuchi examinare potuerint, & commodissimè in linguam Græcam transferre, sine prorsus aliqua controuersia. Nam Pentateuchus in 187. capitula diuiditur, quæ si

Resp. Omnia, quæ apud LXX. Interpretes inueniuntur, quæ non sunt in textu Hebræo, dicimus addita fuisse ab ijs, qui plùs sapere voluerunt, quàm oportebat. Et quamuis non defuerunt Librarij, qui multa vel addiderunt, vel ademerunt à versione LXX. attamen si conferatur textus Græcus ex LXX. cum textu Hebręo, & Paraphrasi Chaldæa, inuenietur magis conformis Hebræo textui, quàm Chaldæo. Ergo euidens signum est, ex Hebræo exemplari, & non ex Chaldæo, versionem LXX. Seniorum fuisse adornatam. Et quòd dicitur de Pentateucho Chaldaico, idem dicendum est de Pentateucho Samaritano; quia si propter allatas rationes, Summus Sacerdos Pentateuchum Chaldaicū Regi Ptolemæo non transmiserit; quantò magis credendum est, non transmisisse Samaritanum, vt potè alienæ Religionis, & cuiùs linguā exosa, sicut & ipsi Samaritæ erant? Quòd si hoc fecisset, sibi illudere putauisset Ptolemæus. Neque valet, multa loca in translatione LXX. Seniorum reperiri, quæ similia sunt cùm ijs, quæ in Pentateucho Samaritano reperiuntur. Nam eodem modo dicimus, vt suprà; eas, à sciolis paulatim, additas esse. Sequitur textus Talmudicus:

נתן הקב״ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו
כולן לדעת אחת וכתבו לו (תורה בפני עצמה :)

Posuit Deus sanctus benedictus ipse, in corde singulorum consilium, & conuenerunt omnes in eandem sententiam, & scripserunt ei (Legem seorsim. Iam

שלא יאמר בראשית שם הוא ושני רשויות הן וראשון ברא את שני ׃

Ne diceret (Ptolemæus) בראשית *Berescith est nomen* (proprium) *Ideò duæ potestates sunt, seu principia, quorum unum alterum creauit.*

II. Locus est Genes. 1. ver. 6. נעשה אדם בצלמנו כדמותנו *Faciamus hominem in imagine nostra, secundùm similitudinem nostram.* Ipsi transtulerunt אעשה אדם בצלם ובדמות *Faciam hominem in imagine, & in similitudine.* *Rasci* explicat.

שמכאן פקרו האומרים לומר שני רשויות הן דכתיב נעשה אדם ׃

Quia hinc præsumptuosi dicere potuissent, Duæ sunt potestates. En scriptum: Faciamus hominem &c.

III. Genes. 2. ver. 2.

ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי וגו׳ ׃

Et perfecit Deus in die septimo opus suum quod fecerat, & requieuit in die septimo ab omni opere suo quod fecerat. Interpretes mutauerunt.

ויכל ביום הששי וישבת ביום השביעי ׃

Et perfecit in die sexto, & requieuit in die septimo. *Rasci*.

שלא יאמר א״כ עשה מלאכה בשבת דהא כתיב ויכל ביום השביעי ׃

Ne diceret: Si ita est, ergo operatus est in Sabbatho, quandoquidem scriptum sit: Et perfecit in die septimo.

IV. Genes. 5. v. 5. זכר ונקבה בראם *Masculum & fœminam creauit eos.* Ipsi autem dixerunt.

si in 72. dies, quibus absoluta fuit translatio repartiantur, singulis diebus capitula 2. & ferè $\frac{2}{3}$ capituli continget. Hac igitur diligentia obseruata, præter vllum ad miracula recursum, vt dicunt Philosophi, potuerit translatio concedi. At nos, & si eos non Vates fuisse credamus, saltem tanquam Vates suam Interpretationem adornasse credimus. Philo verò lib. 2. *De Vita Mosis* editionis citatæ pag. 510. eos omninò Vates esse asserit, dum ait: *Quod in eo secessu* (scilicet in Pharo Insula) *cùm consedissent solitarij, nemine interueniente arbitro præter naturæ partes &c. tanquã numine correpti prophetabant, non alia alij, sed omnes ad verbum eadem, quasi quopiam dictante singulis inuisibiliter, &c.* Sed prosequamur textum Hebraicum.

ושלשה עשר דבר שינו בה ואלו הן׃ אלהים ברא בראשית וכו׳ ׃

Tredecim autem loca mutarunt, quæ sunt 1. Deus creauit in principio &c.

Ex hac Talmudis historia, Tredecim loca habentur, quæ mutata dicuntur à LXXII. Interpretibus. Quorum singula ordinatim, secundum quod in textu ponuntur, referemus.

Primus locus est Genes. 1. ver. 1. בראשית ברא אלהים *In principio creauit Deus.* Talmudistæ aiunt, LXXII. Seniores vertisse אלהים ברא בראשית *Deus creauit in principio &c.* Glossa. *Rasci*.

quis suis, (ne risisse videretur.)

VII. Genes. 49. ver. 6.

כי באפם הרגו איש וברצונו עקרו שור ׃

Quoniam in furore suo occiderunt Virum, & in Voluntate sua eradicauerunt murum. Hoc modo hunc locum mutauerunt -

כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבוס ׃

Quoniam in furore suo occiderunt bouem, & in voluntate sua extirpauerunt præsepe. Rasci -

שלא יאמר רוצחנים היו אבותיכם שהרי אביהם מעיד עליהם שהם הרגו איש לכך כתבו שור שלא היו חשובין בעיניו אלא כבהמות ולא הקפיד על הבהמות ׃

Ne diceret: Homicidæ erant Patres vestri; dum illorum Pater (Iacob) *testatur contra eos, quòd ipsi occidissent Virum, idcircò scripserunt Bouem &c.*

VIII. Exod. 4. ver. 20.

ויקח משה את־אשתו ואת־בניו וירכבם על־החמור ׃

Et tulit Moses Vxorem suam, & filios suos, & equitare eos fecit super Asinum. Septuaginta verterunt -

ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם ׃

Et tulit Moses Vxorem suam, & filios suos, & equitare fecit eos super id quod gestat filios hominis, Rasci -

נושא בני אדם דמשמע גמל שלא יאמר משה רבכם לא היה לו סוס או גמל ׃

Quod gestat filios hominum, intelligitur Camelus; Ne diceret (Ptolemæus) *Moses Magister vester non habe-*

זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם ׃

Masculum & fæminam creauit eum, & non scripserunt, creauit eos. Rasci -

דמשמע שני גופין ברא כל אחד זכר ונקיבת שני פרצופים לכך כתבו בראו שכך נברא אדם בשני פרצופים ׃

Vt literaliter cognosceret, quòd duo corpora creauerit (Deus) *vnumquodque masculum & fæminam, duas scilicet personas; idcircò scripserunt, Creauit eum; quia hoc modo creatus fuerat Adam, in duabus scilicet personis*. Erronea Rabbini expositio, quam nos supra refutauimus. Videsis pag. 67. col. 1. & seqq.

V. Gen. 11. 7. הבה נרדה ונבלה שם שפתם *Agite, descendamus, & confundamus ibi labium eorum*. Ipsi transtulerunt הבה ארדה ואבלה שם שפתם. *Age, descendam, & confundam ibi labium eorum*. Rasci nihil habet in hoc loco.

VI. Genes. 18. ver. 12. ותצחק שרה בקרבה *Et risit Sara intra sese*. Seniores verterunt: ותצחק שרה בקרוביה *Et risit Sara in propinquis suis. Rascì* explicat -

בקרוביה שלא יאמר על אברהם לא הקפיד דכתיב ויצחק ועל שרה הקפיד לפיכך כתבו ובקרוביה לומר אברהם בלבו והיא אמרה בקרוביה ׃

In propinquis suis. Ne diceret (Ptolemæus) *de Abrahamo non curauit* (Moses) *scribere: Et irrisit: Et de Sara curauit; idcircò scripserunt* (Interpretes) *Et in propinquis suis. Quasi dicere* (voluissent) *Abraham* (risit) *in corde suo, & ipsa dixit, In propin-*

fuit; cùm autem numerauêris annos Kaàth, annos Amram, & annos Mosis, omnes simul non pertingunt ad quadringentesimum annum, eò magis quia adduntur annis filiorum inclusis in annis Patrum. Verùm Scriptura numerat à die, quo decisum fuit decretū exilij Aegyptiaci בין הבתרים *Ben habbetharim Inter diuisiones* (de quibus Gen. 15. 9. & seqq.) *& inde vsque ad natiuitatem Isaaci* (sunt) *triginta anni. Et à natiuitate Isaaci vsque ad exitum Israëlis de Aegypto, quadringenti anni. Ex istis sunt sexagintā anni Isaaci; centum & triginta quibus vixerat Iacob quando ingressus est in Aegyptum, supersunt adhuc 210. At decretum fuerat:* Quoniam peregrinum erit semen tuum in terra non sua. Gen. 15. 13. *Quando autem natus est Isaac, erat Abrahami peregrinus in terra Philistinorum, & hinc vsque ad exitum de Aegypto, inuenitur Isaac & semen eius, quod est semen peregrinum Abrahami. At anni triginta anteriores idcircò non numerantur, quia hoc decretum scriptū fuerat* (propter semen Abrahami quia scriptum est) זרעך *Zarachà, semen tuum.*

X. Exod. 24. ver. 11. Pro

ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו :

Et super selectos (Optimates) *filiorum Israël non misit manum suam.* Ipsi mutauerunt hunc locum, & legerunt

וישלח את זאטוטי בני ישראל ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו :

Et misit minimos filiorum Israël; & ad

bebat neque Equum, neque Camelum.

IX. Exod. 12. ver. 40.

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה :

Et habitatio filiorum Israël, quam habitauerunt in Aegypto, triginta anni & quadringenti anni. Ipsi autem (sublatis triginta annis) rotundè scripserunt, *quadringenti anni*, addita particula (*& in reliquis terris*)

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות ד׳ מאות שנה :

Et habitatio filiorum Israël, quam habitauerunt in Aegypto, & in reliquis terris quadringentorum annorum (fuit) Glossa *Rasci*.

ובשאר ארצות. שלא יאמר שקר כתוב בתורה שהרי קהת מיורדי מצרים היה ובשאתה מונה שנותיו של קהת ושנותיו של עמרם ושמונים של משה כולן אין מגיעות לד׳ מאות שנה כ״ש שהרבה משנות הבנים נבלעין בתוך שנות האבות אלא שמנה הכתוב מיום שנגזרה גזרת גלות מצרים בין הבתרים ומשם עד שנולד יצחק שלשים שנה ומשנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ד׳ מאות שנה צא מהם ששים של יצחק ומאה ושלשים שהיה יעקב בשבא למצרים נשארו מאתים ועשר וכן היתה הגזרה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ולא נאמר במצרים אלא בארץ לא להם וכשנולד יצחק היה אברהם גר בארץ פלשתים ומאז עד שיצאו ממצרים נמצא יצחק זרעו שהן זרעו של אברהם גרים ושלשים של קודם לכן לא נמנו מגזרה דהא זרעך כתיב :

Et in reliquis terris. (Apposita sunt) *ne diceret* (Ptolemæus) *Mendacium in Lege scriptum est: nam Kaàth ex descendentibus in Aegyptum*

Quas (Stellas) *partitus est Dominus Deus tuus eas omnibus populis sub omnibus cælis.* Verterunt -

אשר חלק יהוה אלהיך אתם להאיר לכל העמי׳
וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעובדי׃

Quas partitus est Dominus Deus tuus eas ad illuminandum omnes populos: & abijt, & seruiuit Dijs alienis, quibus non praeceperam seruire. Rasci -

להאיר לכל העמים שאם לא כן יאמר בן נח מותר בע״ז ומדרשו לתחליקן בדברים כדי לטורדן מן העולם ׃ אשר לא צויתי לעובדם שאם לא כתבו לעובדם משמש אשר לא צויתי שיהיו ויאמר אם כן אלו הוא הן שעל בורהו נבראו ׃

Ad illuminandum omnes populos: quod si ita non esset (scriptum) *dixisset* (Ptolemæus) *filijs Noë Licita est Idololatria; & de ea disputant in Scholis, Vt illam extrudant ex mundo. Quibus non preceperam seruire; quòd, si non scripsissent* לעובדם *ad seruiendum eis. Sol, cui non pracepi quòd sit; dicet* (Ptolemæus) *Si ita est, ipse est, qui ex necessitate creatus est.*

XIII. Tandem illud Leuit. 11. ver. 6. vbi *Lepus* vocatur ארנבת *Arnèueth*, mutauerunt in צעירת הרגלים *parua pedibus*. Cuius rei causam affert *Ghemarà* -

מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה׃

Quia Vxor Ptolemai ארנבת *Arnèueth Vocabatur: Ne diceret* (Ptolemæus) *Illuserunt mihi Iudæi, ponendo nomen Vxoris meæ in Lege.*

הרא׳בד *Harrauàd* autem circa principium דברי מלכי בית שני *Diurè malchè beth*

& ad minimos filiorum Israël non misit manum suam. Glossa *Rascè* -

זאטוטי לשון חשיבות אבל נערי לשון קטנות ויאמר גרועים שלכם שלחתם לקבל פני שכינה׃ ואל זאטוטי בני ישראל באותה פרשה עצמה ולפי שכתבו זאטוטי תחילה חזרו וכתבום בשמם הראשון ולא כתבו ואל אצילי בני בני ישראל ׃

זאטוטי *Zattuttè minimos, est Titulus æstimationis, at* (si dixissent) נערי *Naarè paruulos, fuisset Titulus contemptibilis; & dicere potuisset* (Ptolemæus) *plebeios* (& abiectos) *qui erant inter vos, misistis recipere facies Diuinitatis. Et ad* זאטוטי *Zattuttè minimos filiorum Israël. In eadem ipsa sectione. Et quia iam primò scripserant* זאטוטי *Zattuttè, replicant* (eandem vocem) *& scribunt idem nomen, vt priùs, & non scribunt* ואל אצילי *Veèl atzilè, & ad Optimates filios filiorum Israël &c.*

XI. Numer. 16. ver. 15.

לא חמור אחד מהם נשאתי ׃

Non Asinum Vnum ab eis accepi. Mutauerunt -

לא חמד אחד מהם נשאתי ׃

Non desiderabile aliquid ab eis accepi. Rasci -

שלא יאמר חמור לא לקח אבל חפץ אחר לקח ׃

Ne diceret (Ptolemæus) *Asinum non accepit, sed quicquid desiderauit, accepit.*

XII. Deuteronom. 4. ver. 19.

אשר חלק יהוה אלהיך אתם לכל העמים תחת כל השמים ׃

teret : Quisnam indicauit vobis illud, quod erat in corde suo?

VI. כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבום. *Quoniam in furore suo occiderunt Bouem, & in Voluntate sua extirpauerunt præsepe.*

שלא ילעיג המלך ויאמר מה עניין איש אצל שור :

Ne Rex irrideret, atque diceret : Quid sibi vult virum cum Boue ?

VII. ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא אדם : *Et tulit Moses Vxorem suam, & filios suos, & equitare fecit eos super id quod gestat hominem.*

שלא יבזה המלך למשה רבינו שרכב המור ;
ושלא יאמר היאך נשא חמור אחד אשה ושני בני ;
אין זה אלא מפני ענוות ובזיון ;

Ne Rex sperneret Mosen Magistrum nostrum Asinum equitantem. Neque diceret : Quomodo Vnus Asinus portare potuerit Vxorem, & duos filios ? Non ita est ; sed propter humilitatem, & contemptum (sui, ita scripsit Moses).

VIII. ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרי ובשאר ארצות שלשים שנה וארבע מאות שנה ;

Et habitatio filiorum Israël, quæ habitauerunt in Aegypto, & in reliquis terris quadringentorum triginta annorum fuit.

שאילו במצרים לא ישבו אלא ר״י שנה : וזהו שרמז להם יעקב אביהם רד״ו שמה : נחשבון ארבע מאות ושלשים שנה הוא משנת לידת יצחק שהיה לו לאברהם זרע קדש ;

Quoniam isti in Aegypto non habitauerunt nisi 210. annis. Et hoc est symbolum illorum : Iacob pater eorum רד״ו *Rèdu descenderunt illuc* (ר״ד״ו numerat 210.) *Numerus autem quadringentorum triginta annorum sumitur*

ab

beth sceni, eadem loca transcribit, sed alias diuersas rationes adducit, ob quas existimat Septuaginta illa mutasse.

I. אלהים ברא בראשית *Deus creauit in principio*, ait -

שלא להקדים שום דבר על שם אלהים ;
ומפני שבלשון יון המוקדם הוא הפועל והמאוחר הוא הפעול ;

Ideò, ne aliquid, Dei nomen antecederet : Item ; Quia in Græco idiomate, id quod antecedit est actiuum, & quod postponitur est passiuum.

II. אעשה אדם בצלם ובדמות *Faciam hominem in imagine, & in similitudine.*

שלא ישמע כמי שמתייעץ עם אחרים ;

Ne audiret, quasi ab alijs consilium caperet.

III. ויכל אלהים בששי וישבות ביום השביעי, *Et compleuit Deus in sexta, & requieuit in die septima.*

שלא יראה באילו עשה ביום השביעי כלום והשלים בו ;

Ne videretur (Deum) *aliquid fecisse in die septima, cùm aliquod in ea compleuisset.*

IV. הבה וארדה ואבלה שם שפתם ; *Age, & descendam, & confundam ibi labium eorum.*

שלא יראה כלשון רבים ;

Ne appareret (Deum) *loqui pluraliter.*

V. ותצחק שרה בקרוביה, *Et risit Sara in propinquis suis.*

שלא יתעולל המלך ויאמר מי הודיעכם מה שבקרבה ;

Ne occasionem præberet Regi, vt di-

XIII. ואת הארנבת קראו צעירת הרגלי׳ מפני שאשתו של המלך ארנבת היה שמה שלא תאמר הלעיגו בו היהודים ׃

Et Leporem vocauit, paruam pedibus: quia Vxor Regis Lepus vocabatur; Ne diceret (Ptolemæus) *Mihi illudere voluerunt Iudæi.*

Hactenus de tredecim mutationibus, vti ab Harrauàd referuntur loco citato. Sed illius explicationes non admittuntur à Rabbinis, quia videntur declinare à communi antiquorum Rabbinorum sensu & sententia. Vnde Auctor אמרי בינה *Imrè binà* capite 7. de hisce tredecim mutationibus loquens ait.

והר״אבד ז״ל בספר הקבלה שלו הביא לשון הבבלי הנזכר עם פירושים מדעתו ונראה לי שאין להעמיק בדברי החבור ההוא כי איננו תמיד על דעת רבותינו ׃

Rabbi autem Abraham Ben Dauid b. m. in libro suo Cabalæ adducit textum Babylonicum (Talmudis) *cuius meminimus, cui* (adiungit) *ex intellectu suo expositiones. At mihi videtur, quòd non sint fundatæ in verbis illius Codicis, quoniam non sunt secundùm sententiam nostrorum Doctorum.*

Ista autem loca, quæ à Talmudistis in Codd. *Meghillà*, & *Sopherim* afferuntur tamquã mutata à LXXII. Senioribus, etiam referuntur à multis Iudæorum Auctoribus, præsertim ab Auctore עין ישראל *En Israel* in eodem Cod. *Meghillà* cap. 1. num. 9. pag. 145. col. 4. editionis nouæ Venetæ an. 1624. ילקוט *Ialkùt* sect. בראשית *Bereschith* pag. 4. b. editionis Liburn. anno ... מאור עינים *Meòr enaim*,

ab anno natiuitatis Isaaci, qui fuerat Abrahami semen sanctum.

IX. ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ׃

Et ad minimos filiorum Israel non misit manum suam.

כלומר דאפילו לקטנים שבהם לא שלח ידו ׃ שלא יאמר האצילים נמלטו אבל נערי בני ישראל לא נמלטו ׃

Ac si diceret: Etiam ad paruulos suos non misit manum suam. Ne diceret: Maiores, seù ætate grandæui liberati fuerunt, sed paruuli filiorum Israel non fuerunt liberati.

X. לא חמור אחד מהם נשאתי ׃ *Non desiderabile aliquid ab eis accepi.*

שלא יאמר חמור לא נשא אבל שוחד אחר לקח ׃

Ne diceret (Ptolemæus) *Asinum non accepit, sed alia munera accepit.*

XI. אשר חלק ה׳ אלהיך אותם להאיר לכל העמים ׃

Quas partitus est Dominus Deus tuus eas ad illuminandum omnes populos.

שלא יאמר הרי חלק הקב״ה אותם לכל העמים ונתן להם רשות שיעבדום ׃

Ne diceret (Ptolemæus) *En partitus est eas Dominus omnibus populis, & dedit eis potestatem seruiendi eis* (hoc est Idololatrandi.)

XII. וילך ויעבד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעבדם ׃

Et abijt, & seruiuit Dijs alienis, quibus non preceperam seruire.

שלא יאמר כבר קראם לאלילים אלהים ׃

Ne diceret (Ptolemæus) *Iam Idola vocauit Deos.*

plaria transcripta fuere fidelissimè, addita etiam Lege, ne quis auderet aliquid ex ea addere, vel minuere. Ista Hebraicè leguntur apud Auctorem *Scialscèleth hakkabalà* pag. 24. circa medium, his verbis.

ואחר כך דימטריו סר אליסנדריאה קרא אליו כל אלה הזקנים יחד . וכל היהודים שהיו בערי מלכות טולומיאו הנז' ואחרים גם כן ויקרא באזניהם נוסח ההעתקה וישר בעיני כלם . ויאמרו כי היא ישרה מאד ונעשו ממנה העתקות הרבה עם צווים שלא להוסיף ולא לגרוע מאומה מנוסח ההעתקה וכו' .

Postea Demetrius Princeps Alexandriæ, Vocauit Seniores istos ad se insimul: vocauit quoque omnes Iudæos, qui erant in Vrbibus Ptolemai, & alios etiam, legitque in auribus eorum exemplar translationis, & rectum fuit in oculis omnium, & dixerunt: Quia ipsa (translatio) *admodum recta est. Et ex ea facta sunt multa exemplaria; preceperuntque, ne ijsdem aliquid adderetur, aut minueretur &c.* Non recta autem translatio fuisset, si aliquid in ea mutatum esset, maximè in ipsomet principio Legis; quia quis tam mentis hebes fuisset, quin agnosceret hanc mutationem, *Deus creauit in principio &c.* pro *In principio creauit Deus?* Insulsa autem est ratio, quæ à *Rasci*, & alijs Talmudistis datur, videlicet: Ne diceret Ptolemæus בראשית *Berescith* est nomen proprium, ideò duo sunt principia, quorum vnum alterum creauit, quia בראשית *Berescith*, ponendum non erat in versione Græca, sed transferendum ex Hebraica lingua, & illius significa-

in אמרי בינה *Imrè binà* cap. 7. pag. 45. b. cir. princ. & מכילתא *Mechilthà* sectione בא *Bò*, *Ingredere*, *Parascià* 14. pag. 7. col. 1. §. ומושב.

Quærendum est: An reuera ista loca à LXXII. Interpretibus mutata fuerint, vti Talmudistæ referunt?

Resp. Ista tredecim loca relata à Talmudistis, non fuerunt mutata à LXXII. Senioribus, sed à nugacibus Iudæis excogitata, vel vt mysteria nostræ fidei eludant, vel vt Mosen excusent, vel vt ipsos Interpretes prudentia commendent.

Probatur I. Quia Aristæus dicit, (referente Iosepho lib. 12. antiquit. c. 2.) eos Legem benè interpretatos fuisse, ideoque Sacerdotes Interpretes petijsse, vt illius interpretatio permaneret immobilis, & quod à Præsidibus gentium iudicatum fuerat benè se habere, sempiterna memoria firmaretur. Ergo.

Dices: Ex hoc testimonio non excludi has mutationes; nam Præsides gentiles, quia indocti erant linguæ Hebraicæ, animaduertere non potuerunt errata, vel mutata in Interpretatione, sed illam lingua Græca lectam approbarunt.

Resp. Etsi hoc imponi possit Præsidibus istis Græcis, non tamen est imponendum viris doctis Iudæis Alexandrinis, qui vtramque linguam callebant; hi enim exemplar translationis (instante Demetrio Bibliothecæ Ptolemæi Præfecto) legi audierunt, & testimonium perhibuerunt, Iudæorum Legem optimè fuisse translatam, ex qua deinde, diuersa exem-

in die septimo.

III. Locus est VII. ex Gen. 49. v. 6. *Quia in furore suo interfecerunt homines, & in cupiditate sua subneruauerunt Taurum.*

IV. Est VIII. *Assumens autem Moses vxorem, & paruulos, imposuit eos super subiugalia.*

V. Est IX. Exod 12. 4. *Habitatio autem filiorum Israël, quam habitauerunt in terra Aegypti, & in terra Chanaan, anni quadringenti triginta.* In numero annorum conuenit cum textu Hebræo, sed pro (*reliquis terris*) ponitur (*& in terra Chanaan*) sicut etiam habetur in exemplari ex מסכת סופרים vt suprà in textu Talmudico per Parenthesim, annotauimus. Explicationem autem illam *Rasci* de computu annorum 430. quibus filij Israël habitauerunt in Ægypto, & in reliquis terris, non vnicam tantùm, aut leuem difficultatem habet, quas in hoc loco præterire consultiùs putamus, breuitatis amore. Videat Lector benignus, si placet, pag. 169. & seqq. vbi nonnulla ex eodem *Rasci* ad hæc pertinentia retulimus.

VI. Est XI. apud eos ex Num. 16. 15. *Non desiderium vllius eorum sumpsi.*

Locus autem X. ex Exodo 24. v. 11. vbi Hebraicus textus habet: *Et super selectos filiorum Israël non misit manum suam.* Et mutatio Talmudica LXXII Seniorum: *Et misit minimos filiorum Israël, & ad minimos filiorum Israël non misit manum suam.* Græca lectio LXX. hodie legit: *Et de electis Israël, non dissonuit,* nec

catio reponenda in Græca translatione, sicut hodie legitur: Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς, *In principio fecit Deus &c.* Ergo fictitia & imaginaria est talis mutatio &c.

Probatur II. Quia omnes istę mutationes hodie in textu Græco, qui putatur esse LXXII. Interpretum, non reperiuntur, quamuis nonnullæ non longè abeant ab illis. Loca autem, quæ hodie in textu Græco habentur, & conueniunt cum textu Hebraico, sunt -

I. *In Principio fecit Deus &c.*

II. Locus, est IV. in ordine eorum Genes. 52. *Masculum & fæminam fecit eos.*

III. Est V. Gen. 11. 7. *Venite & ascendentes confundamus ibi linguā eorum.*

IV. Est VI. Gen. 18. 12. *Risit autem Sara in semetipsa.*

V. Est XII. Deuter. 4. 19. *Quæ distribuit Dominus Deus tuus ea omnibus, quæ sunt sub cælo.*

VI. Est XIII. apud eos ex Leuit. 11. 6. *Leporem.*

Loca autem, quæ vtcumque coincidunt, vel aliqua ex parte sunt similia ijs, quæ allata sunt à Talmudistis.

I. Est II. apud eos ex Genes. 1. v. 26. *Faciamus hominem ad imaginem nostram, & ad similitudinem*, sub qua intelligitur (*nostram*) Vndè nihil videtur hic locus differre à textu Hebraico.

II. Est III. apud eos ex Genes. 2. v. 2. *Et consummauit Deus in die sexto opera sua, quæ fecit, & requieuit*

& ducentos annos. Hebr. *Quinque annos, & centum annos*. Et ver. 7. *Septem annos, & septingentos*. Hebr. *Et octingentos*. Ibid. v. 9. *Et vixit Enos annos centum nonaginta*. Hebr. *Nonaginta*. Ver. 10. *Quindecim annos, & septingentos*. Hebr. *Octingentos*. Ver. 12. *Et vixit Cainan septuaginta & centum annos*. Hebr. *Septuaginta*. Ver. 13. *Quadraginta & septingentos annos*. Hebr. *Octingentos annos*. Ver. 15. *Et vixit Malelecl quinque & sexaginta & centum annos*. Hebr. *Quinque annos, & sexaginta annos*. Ver. 16. *Triginta & septingentos*. Hebr. *Octingentos*. Ver. 21. *Et vixit Enoch, quinque & sexaginta & centum annos*. Hebr. *Quinque & sexaginta*. Ver. 22. *Ducentos annos*. Hebr. *Trecentos*. Ver. 25. *Et vixit Mathusala septem annos, & sexaginta, & centum*. Hebr. *Septem, & octoginta, & centum annos*, Ver. 26. *Duos, & octingentos*. Hebr. *Duos, & octoginta annos, & septingentos*. Ver. 28. *Et vixit Lamech octo & octuaginta & centum annos*. Hebr. *Duos, & octoginta, & centum annos*. Ver. 30. *Quingentos & sexaginta & quinque annos*. Hebr. *Quinque, & nonaginta, & quingentos*. Ver. 31. *Et facti sunt omnes dies Lamech septingenti & quinquaginta tres anni*. Heb. *Septem, & septuaginta, & septingenti*. Gen. cap. 10. v. 24. Sept. *Et Arphaxad genuit Cainan, & Cainan genuit Sala*. In Hebr. non habetur *Cainan*. Sept. idem repetunt in cap. 11. v. 12. at in Hebr. nihil de *Cainan*. Et in eo capitulo omnes ferè numeri annorum nec vnus.

Dices: Ex his locis, quæ aliquam affinitatem habent cum mutationibus allatis ex Ghemarà, maximè probantur eædem mutationes, quòd fuerint ab iisdem Interpretibus.

Resp. Imò ex eisdem probari, mutationes illas non fuisse à LXX. Senioribus, sed excogitatas à Talmudistis iunioribus, qui cùm legissent in textu Græco has varias lectiones, eas in suam Talmudicam farraginem inuexerunt. At si

Replicaueris: Ex hoc concludi, ea loca ab Interpretibus mutata fuisse; quia si in textu Gręco LXXII. Seniorum inueniuntur: ergo ab iisdem apposita fuerunt; ergo ab eis mutata.

Resp. Negando consequentiam, Quia non ista loca solum discrepare reperiuntur à textu Hebraico, sed multa etiam alia sunt, quæ ab eodem differunt. Ergo & illa fuerunt variata à LXXII. Interpretibus? Hebræi non admittent hanc consequentiam, quia solummodo tredecim loca ab eis esse mutata docent: ergo nec illa admitti debet. Loca autem Pentateuchi discrepantia à textu Hebraico, vel redundantia, ex multis, ista pauca, exempli gr. ponuntur: Gen. 4. 8. Sept. legunt: *Transeamus in campum*; in textu Hebræo nihil tale legitur. Gen. 5. 3. Septuag. *Vixit Adam triginta & ducentos annos*. Hebr. *Et centum annos*. Ibid. v. 4. *Facti autem sunt dies Adam &c. septingenti anni*. Hebr. *Octingenti*. Ibid. v. 6. *Vixit autem Seth quinque*

à *Gentilibus*, & ab omnibus *primæuæ Ecclesiæ Christianis*; & si illa hodie reperiretur, vti ab eis translata erat, pari quoque honore habenda esset: sed quia innumeris erroribus hodie scatere deprehenditur, vt omninò aliam faciem habere videatur, ideò illam honoris prærogatiuam, amisisse; neque à Vulgata, ad eam appellandum esse, dicimus. Huius conclusionis singulæ particulæ probandæ erunt.

Prima particula est: Sacram Scripturam Græcè à LXXII. Interpretibus traductam, semper maximo honore à Gentilibus habitam. Probatur auctoritate Iosephon Ben Gurion cap. 17. pag. 32. col. 1. post med. Testatur enim Iosephon, Regem Ptolemæum magna lætitia affectum fuisse postquam audiuerat vniformitatem traductionis omnium Interpretum, laudauisse, & Legem Domini præ omnibus cæteris Legibus, & Libris, quos attulerant ex alijs Nationibus, Præpositi ad inquirendos libros, Aristæus & Andreas, commendasse. Verba Iosephon sunt.

וישמח המלך מאד על זה. ויאמר אל אריסטיאוס ואנדריאוס יהי האלהים בעזרכם אשר יעצתם אותי על אמת ונכון כי עתה ידעתי אשר ספרי היהודים כדתם הם ספרי האמת מכל ספרי אודות הדתות ובלב מבינם תנוח חכמה ויתר ספרי הדתות אשר לאומות העולם. הלא המה הבל ותהו ושוא ואין בם מועיל ונביאיהם חזו שוא ותפל:

Et lætatus est Rex valdè super hoc (opere translationis) *& dixit ad Aristæum & Andream: Sit Deus in auxilium vestrorum, pro eo quòd consilium dedistis mihi, verum & rectum: quia nunc*

rum à Sept. assignati in vitis filiorum Noë, semper differunt ab ijs, qui assignantur in Textu Hebræo. Gen. 26. ver. 32. Septuag. habent: *Non inuenimus aquam*. Hebr. *Inuenimus aquam*. Totum oppositum.

Multa alia loca discrepantia inter textum Sept. & Hebraicum assignari possent, sed breuitati studentes, relinquimus. Quæ omnia videntur alterata & mutata ab Amanuensibus & Græculis Scriptoribus sciolis; qui non intelligentes linguam Hebraicam, conferre non valuerunt Codices Græcos deprauatos cum Codicibus emendatis Hebraicis, & corrigere; aut ad normam antiquorum Codicum Sept. optimorum suos transcribere; vel quia copiam non habuerunt, aut illos inquirere parum soliciti fuerunt. Vnde factum est, quòd paulatim, crescente numero exemplariorum hoc modo deprauatorum; Scriptura Sacra Sept. Interpretum, erroribus scatens (quamuis sine læsione Sacrorum dogmatum in ea contentorum) longè lateque per vniuersum Orbem Christianum propagata sit. Hinc igitur.

Quæri potest: Quam auctoritatem hæc LXXII. Interpretum translatio Sacræ Scripturæ, olim habuerit apud Gentiles, & alios primæuç Ecclesiæ Christianos; & quam hodie apud eandem Ecclesiam Catholicam habeat?

Resp. Cùm Sacra Scriptura fidelissimè à LXXII. Interpretibus in linguam Græcam translata fuerit, semper maximo in honore habita est

citate percutitur. Et cùm ad se reuersi humiliter à Deo veniam suppliciter peterent, ille recepit sensum, hic visum. Confer Iosephum Historicū lib. 12. *antiquit.* cap. 2. cir. fin.

Secunda particula Conclusionis est: Eandem Sacram Scripturam LXXII. Interpretum, summo in honore & pretio habitam fuisse à Christianis primæuæ Ecclesiæ.

Prob. Quia Apostoli, cùm Græcè loca Scripturæ citare voluerunt, ex ea protulerunt, & cæteri nascentis Ecclesiæ Christiani primùm ea vsi sunt. Vnde Hieronymus de eadem LXX. Interpretum versione loquens ad *Chromatium Præfat. in lib. Paralipom.* ait: Eam semel aures hominum occupasse, & nascentis Ecclesiæ roborasse fidem, eamque multis seculis Ecclesia Catholica secuta est. Ergo in maximo pretio habita est &c.

Tertia particula, nempè: Hodie innumeris erroribus scatere LXX. Interpretum versionem. Probatur ex D. Hieronymo *Præfat. in lib. Paralip.* cit. vbi ait: *Si Septuaginta Interpretum pura, vt ab eis in Græcum versa est, editio permaneret, superfluè me Chromati &c. impelleres, vt Hebræa Volumina Latino sermone transferrem &c. Nunc verò cùm germana illa & antiqua translatio corrupta sit, atque violata &c.* Quod & iisdem verbis repetit *in Apologia aduersus Ruffinum*. Ergo. Idem affirmat Augustinus de versione Latina ex Sept. translata, Epist. ad Hieronymum, quæ est 88. inter Epistolas D. Hieronymi, qui de Sept. Interpr. versione lo-

nunc cognoui, quòd libri Iudæorum sint veraces, & fideles præ omnibus libris Legum inuentionum: & in corde, qui considerant eos, quiescit scientia. At cæterarum Legum libri, qui sunt penes mundi Nationes, nonne vanitas, vacuitas, & inanitas est in eis, & nulla vtilitas; Et Propheta eorum prophetauerunt vanitatem?

Idem refert Iosephus Historicus *De antiquit.* lib. 12. cap. 2. ex Interpr. Ruffini, his verbis: *Gauisus ergo Rex, & videns voluntatem suam ad vtilem rem esse profectam, & delectatus, relectis Legibus; & sensum, & sapientiam, & Legislatores obstupescens, ad Demetrium sermones facere cepit; quòd ita mira existeret Legislatio, vt nemo neque Historiographus, neque Poëta meminisset eius.*

Tantaque fuit huius translationis publica lætitia, vt Græci & Ægyptij, (sicut refert Philo lib. 2. *De vita Mosis* pag. 510. circa finem edit. cit.) singulis annis in illius memoriā apud Pharum festa celebrarent. Atque adeò in honore apud Gentiles, eadem Græca translatio est habita, vt qui eam ausu temerario in rem profanam conuertere tentassent, à Deo percussi, temeritatis & blasphemiæ pœnam luerint. Sic Theopompus, qui post Xenophontem historias Græcas scripsit, & in eis innumerabiles admiscuit fabulas, volens quoque Sacras Historias eis inserere, mente turbatur; & Theotectus Tragediarum Poëta, cum nisus fuisset in aliquo Dramate eorum meminisse, quæ in Diuino Volumine continentur, cæ-

חלמי המלך שאל את הזקנים ברומי בכמה ימים ברא הקב״ה עולמו אמרו לו לששה ימים וכו׳.

Ptolemaus Rex interrogauit Seniores in (Vrbe) *Roma: Quot diebus creauit Deus sanctus benedictus ipse, mundum suum? Responderunt ei: Sex diebus &c.* Si locus iste intelligendus est de Ptolemæo Rege Ægypti, & de Senioribus Interpretibus; vtique impertinens est, Ægypti Regem Seniores Interpretes de Mundi creatione, Romæ eos interrogasse. Numquid Ptolemæus Rex Ægypti aliquando Romæ fuit, aut Iudæos Ierosolymitanos S. Scripturæ Interpretes Romam aduocauit? Si Iudæi perfricto vultu id affirmare præsumpserint, procul dubio, non solùm inter historiæ ignaros, sed etiam inter vertiginosos homines, & phanaticos connumerari poterunt: error tamen inesse videtur in ברומי *Berômi*, voce corrupta *In Roma*, seù *Roma*, quæ corrigenda credimus, & eius loco reponenda ברמה *Beramà*, *In excelso*, in loco sublimi; ex Solio Regio, ita vt sedente Ptolemęo inter Seniores in Regio Solio, ex eo de multis interrogasset Seniores, inter quæ potuit esse illa petitio, de diebus creationis mundi; quamuis inter quæsita Ptolemæi ab Aristæo in suo libro recensita, ista non reperiatur. De his quęsitis etiam Iosephus Historicus libro 12. cap. 2. *antiquit.* loquitur his verbis: *Praeterea Rex quantum satis ei visum est, cepit philosophari, & vnumquemque eorum* (Seniorum) *naturales percunctari sermones, & ad contem-* loquens, hoc modo ait: *Quæ* (Septversio) *in diuersis Codicibus ita varia est, vt tolerari non possit; & ita suspecta, ne in Græco aliud inueniatur, vt inde aliquid proferri, aut probari dubitetur.* Ergo vtraque versio, tam Gręca quàm Latina Septuag. Interpretum fœdissimè corrupta est. Quòd si non esset deprauata, sicut antiquitùs in summa veneratione erat, ita & hodie esset; sed quia nitidam illam antiquam faciem iam diù deperdidit, ideò nonnulli in ea sententia fuerunt, vt existimarent, LXXII. Seniorum Interpretationem omninò interijsse; quod ego non ausim affirmare: sed sicut temporibus D. Hieronymi, & Augustini ita corrupta & vitiata erat, vt vix tolerari posset, vt idem Augustinus affirmat, quid censendum est post XII. & ampliùs secula ab Hieronymi & Augustini temporibus? Vnde meritò, absque publica auctoritate ea relicta, versionem à Hieronymo ex Hebraico fonte adornatam, aut Vulgatam Italicam versionem ab eo emendatam, vel approbatam, tamquam Scripturæ Sacræ authenticum exemplar Ecclesia Catholica recepit, & Sacrum Tridentinum Concilium approbauit. De qua fortassis, Deo propitio, commodiori loco aliquid dicemus.

Tandem castigandus est locus ille in בראשית רבה פרשה *Bereſcith Rabbà Paraſcià* 10. circa finem, in quo legitur, Regem Ptolemæum Romæ interrogasse LXX. Interpretes: quot diebus Deus absoluerit Mundi creationem? Illius verba sunt –

que Iudæus; & Zonaras Annalium Tom. I. partim tacito, partim expresso Auctoris nomine, multa ex hoc libro citant. Contra quem Ludouicus Viues ad cap. 42. lib. 18. *De Ciuit. Dei*, & Leo à Castro *Præfatione in Comment. Isai. cap. 35.* insurgunt; sed Bellarminus Aristæum egregiè defendit lib. 2. cap. 6. *De Verbo Dei*, & *De Scriptoribus Ecclesiasticis*; *De LXXII. Interpretibus, & de Aristæo*. Huius Aristæi nomen apud Auctores Hebræos, aut in *Ghemarà* non inuenio; ideò miror, quomodo Viues, & à Castro dicant, hunc librum non esse veri Aristęi, sed ab Hebręis confictum, cùm apud eos, neque libri istius, nec nominis quidem memoria extet. Vnus solus Azarias de Rubeis modernus Rabbinus illius meminit, quia illum Hebraicè vertit, non integrum quidem librum, sed bonam ipsius partem, omissis nominibus LXXII. Interpretum, forsan ne cogeretur fateri reuersionem nonnullorum ex singulis Tribubus Israelis tempore Cyri; quamuis obiectioni contra Catalogum LXXII. Interpretum, quo singulorum nomina recensentur, si cui displiceret, occurri potuisset; vt videlicet, eos non ex qualibet Tribu selectos, quæ ex Iudęorum sententia non extabant, sed nomine singularum Tribuum, seni delecti fuerint, vt omnes Tribus Israël repræsentarent, eo prorsùs modo, quo in transitu Iordanis, Iosue 12. lapides in eodem Iordanis alueo posuerat in memoriã duodecim Tribuum Israël. Cui rei pli-*templationem quæstionis accendere, cùmque illis ad omnia respondentibus, quæ eis obiecta essent, & explanantibus, gauisus* (est Ptolemæus.)

Cæterum de Aristæi Historia Septuaginta duorum Interpretum, testimonium reddunt.

I. Iosephus Hebręus *Antiquitatum Iudaicarum* lib. 12. cap. 2. *Et qui Vult singula cognoscere* (inquit) *quæ in conuiuio parata sunt* (à Ptolemæo Rege LXXII. Interpretibus) *legat Volumina Aristæi, quæ propter hæc conscripserat, & agnoscet*.

II. Tertullianus in *Apologetico aduersus Gentes* cap. 18. *Affirmauit hæc Vobis* (LXX. Interpretum sententiæ communionem) *etiam Aristæas &c.*

III. Eusebius *De præparatione Euangelica* lib. 8. cap. 1. *Quam rem* (Legis Mosaicæ Translationem) *Aristæus Vir doctus, Vt potè qui rebus aderat, diligenter conscripsit &c.* Et capite 3 ait: *Hæc Aristæus alter ex Legatis conscripsit*.

IV. Epiphanius libro *De ponderibus & mensuris*. *Primi Interpretes Diuinæ Scripturæ fuerunt ex Hebraica lingua in Græcam, LXXII. Viri, qui eandem primam interpretationem tempore Ptolemæi Philadelphi interpretati sunt &c. Velut tradit Aristæus libro suo.*

V. Hieronymus in *Præfat. in Pentateuchum*. *Et nescio quis primus Auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo extruxerit &c. cùm Aristæas eiusdem Ptolemæi ὑπασπιστὴς &c. nihil tale retulerit*. Idem repetit in *Apolog. contra Ruffinum*. Philo quo-

belium 1536. in 8. vnà cum Olympiodori Scholijs in Ecclesiast. & Georgij Neocæsariensis in eundem metaphrasi. Et ibid. apud Ioan. Oporinum ex versione Matthiæ Garbitij in 4. Latinè etiam reperitur in ΜΙΚΡΟΠΡΕΣΒΥΤΙΚΟΝ pag. 494. edit. Basileænsis apud Henricum Petri 1550. in fol. Et in Biblioth. Veter. Patrum Tom. 7. secundæ & tertiæ editionis, & Tom. 1. editionis Coloniæ Agrippinæ 1618. pag. 1.

Tandem conciliari poterit sententia illorum Patrum, asserentium translationem à LXXII. Interpretibus factam fuisse sub Ptolemęo Lagi filio, cum cęteris communiter asserentibus, sub Ptolemęo Philadelpho, si dicamus. Ptolemæum hunc, Regni gubernacula suscepisse adhuc viuente Patre Ptolemæo Lagi filio: Hoc colligitur ex Anatolio Laodicensi Episcopo, (referente Eusebio in *Historia Ecclesiast.* lib. 7. cap. 26.) qui loquens de Aristobulo (de quo mox dicemus) ait: *Iste ex LXX. Interpretum numero, qui Sacras & Diuinas Scripturas Ptolemæi Philadelphi, & eius patris* (hoc est Ptolemæi Lagi) *rogatu ex sermone Hebraico in Græcum conuerterunt, vnus fuit: qui etiam Commentarios in Legem Moysis conscriptos ijsdem Regibus dedicauit.* Igitur vterque viuebat pater & filius, quando LXX. Interpretes versionem adornarunt. Vtrique ergo attribui potuit. At quia filius Ptolem. Philadelphus Regnum administrabat, ideò potiori ratione, res eo tempore gestę, ipsi frequentiùs attribuuntur, quàm patri suo

La-plicari poterit; Notissimum fuisse Ptolemæo Regi multos viros doctos in terra Israël ex singulis Tribubus extitisse, ideoq; Eleazaro Summo Sacerdoti scripserat his verbis: *Rectè igitur facies, & rem nostro studio dignam; si ex omni Tribu 6. elegeris Seniores &c.* Quòd si istę Tribus non extitissent, nec viros ex his accipere procul dubio potuisset Summus Sacerdos; de qua re certiorem fecisset Ptolemæum, ne videretur illum decipere voluisse. Sed reuera, sex ex singulis Tribubus elegit, vt idem Summus Sacerdos Eleazar, eidem Ptolemæo rescripsit, vt habetur in sua Epistola apud eundem Aristæum, vbi ait: *Peractis sacris nos ex omnibus elegimus viros bonos & venerandos ex omni Tribu sex, quos vnà cum Lege mittimus.* Clara sunt verba, nec aliquam interpretationem admittere possunt. Quod autem dicitur de 12. lapidibus in alueo Iordanis positis a Iosue, non facit ad rem, quia Iosue duodecim homines ad Iordanis fluenta in signū quòd aquæ Iordanis defecerant in transitu filiorum Israël, statuere non poterat, ideò lapides istos posuit, quos verisimile est fuisse asportatos singulos à singulis viris singularum Tribuum; sicut iusserat alios consimiles ponere in loco castrorum extractos de medio Iordanis à duodecim viris electis à Iosue, singulis de singulis Tribubus, Iosue cap. 4. Cæterùm, Aristæi liber ex Græco in Latinum translatus fuit non semel, & excusus primò Basileæ ex versione Matthiæ Palmerij apud Ioannem Be-

factus sit. Neque mirum videri, si inter nomina LXXII. Interpretum ab Aristæo ex singulis Tribubus recensita, Aristobuli nomen non legatur; quia Hebræorum mos erat, pluribus nominibus eundem hominem appellare, vt videmus sępè factum in Veteri & Nouo Testamento. Sic aliquis ex nominatis in Catalogo Aristæi, nomen etiam Aristobuli, quod Grecum censetur, habere potuit.

Hic, ex eodem Eusebio, *Commentarios in Legem Mosis* scripsit, & Regi Ptolemæo, & patri suo dicauit.

Scripsit etiam *De festo Paschali, & quòd in eo non modò Sol, sed Luna etiam necessariò debet esse in transitu sectionis æquinoctialis; & cùm duæ sint æquinoctiales sectiones, Verna altera, altera autumnalis (quæ ex diametro altera alteri opponuntur) cùmque decimus quartus dies Mensis ad Vesperam festi Transitus assignatus sit, Luna semper Soli ex aduerso consistet, sicùt etiam in omnibus Plenilunijs cernere licet. Sectionem igitur æquinoctij Verni Sol, Luna autem sectionem æquinoctij autumnalis occupabit necessariò, &c. Quibus Pascha & festum Azymorum omninò post æquinoctium agendum, ostendere conatur &c.* Hęc Eusebius ex Anatolio in *Canonibus de Paschate*.

Ceterum de Paneade Vrbe Phœniciæ etiam in Talmude Babylonico fit mentio, quam פמיאס *Pameàs* vocant Cod. בבא בתרא *Bauà Bathrà*, cap. 5. המוכר את הספינה *Hammochèr eth hassephinà, Qui vendit nauem &c.* pag. 74. b. circa finem.

אמר

Lagi filio. Et hæc de Aristæo, & Septuaginta duobus Interpretibus dicta sint.

אריסטובולוס הזקן היהודי   סי'

נולד בפמיאס והיא קיסרית של פיליפוס היה תלמיד של אגטובולוס חכם גדול ולמד ממנו כל חכמות אלהות וטבעיות ובזמן אלעזר כ"ג נשלח עם ע"ב זקנים ממצרים אל תלמי מלך מצרים להעתיק ספר תורה מלשון עברי אל לשון יוני ולא תתמה כי שם אריסטובולוס לא נמצא בחשבון שמות ע"ב זקנים המכתבים אשר כתבתו אל תלמי כי להיהודים לא שם אחד בלבד כי אם שנים או יותר שלהם : וזה חבר ספר פירוש על התורה, ונתן אותו אל מלך תלמי ואל אביו .

חבר גם כן על חג הפסח ועל תקופתו ואומר כי השמש לעולם יהיה אחר תקופת ניסן ובחדש אביב :

וזה אריסטובולוס היה בשנת שלש אלפים תקל"ח לבריאת העולם : ונזכר בספר אוסיביום ספר ז' פרק כ' [illegible]

304 ARISTOBVLVS SENIOR genere & natione Iudæus nascitur in פמיאס *Pameàs* Paneade Phœnicię Vrbe, quæ etiam Cæsarea Philippi, à Philippo Itureæ & Traconitidis Regionis Tetrarcha in honorem Tiberij Cęsaris ædificata, in Cęsaris, & sui perennem memoriam, Cæsarea Philippi (non Cæsarea Palęstinæ, vt putat Sixtus Senensis) vocitata est. De eo, ex Anatolio Laodicensis Ecclesiæ Episcopo, refert Eusebius in Historia Ecclesiastica lib. 7. cap. 26. quòd fuerit discipulus Agathobuli, sub quo, in humanis, & Diuinis disciplinis adeò profecerat, vt inter numerum LXX. Interpretum, qui ad Ptolemęum Philadelphum missi fuerant, vt Sacram & Diuinam Scripturam ex Hebraico in Græcum verterent sermonem, connumerari dignus

ב' אלפים תקכ"ח לבריאת עולם ע' שנים אחר העתקת ספרי קדש אל לשון יונית והוא היה בזמן ורב של תלמי פילומיטורי מלך מצרים וחבר פירוש על ה' חומשי תורה בלשון יונית וכתן אותו אל מלך מצרים תלמידו ; ובאותו הפירוש אמר כי הפילוסופים הקדמונים קבלו חכמתם מן הנביאים ובפרט אפלטון גנב חכמתו מן תורת משה ; וזה החכם זוכר בספר קלימינטי אלכסנדריי ספר ראשון הנקרא סטרומאטון ;

305 ARISTOBVLVS IVNIOR Ægyptius, genere & professione Iudæus, ex stirpe Sacerdotali, claruit tempore Ptolemæi Philometoris, cuius Magister fuerat, & ad quem scripsit *Commentarios in Legem*, quibus ostendit antiquos Philosophos suam Philosophiam à Lege Mosaica suscepisse, vt indicat Clemens Alexandrinus lib. 1. *Stromatum*, vbi de eo sic ait: *Aristobulus autem in primo libro ad Philometrem* (Philometorem) *scribit his verbis: Secutus est autem nostras quoque Plato, & satis apertè ostendit se eorum, quæ in eis dicuntur, fuisse admodum studiosum*. In libro quoque *Iuchasin* pag. 157. b. in הגה legitur, quòd Plato, cæterique antiquitatis Philosophi suã Philosophiam à Iudæis receperint. Verba Annotationis sunt -

מצאתי כתוב כי אפלטון קבל החכמה מן הנביאים וסקראט קבל מאחיתופל ומאסף הקרחי ע"כל ; וכן כתב בספר תורת העולה חלק א' פרק י"א וזה לשונו ; ודע כי ראיתי בספר אחד ישן אבר ; והיו מצויירין בו כל הפילוסופים בצורתן והכמתן איך המציאו והיה כתוב בו שם קראט שהוא שקראו הפילוסופים סקראט האלהי להיות שהוא המציא בראשונה הפילוסופיא שיש נמצא נברל ואחריו נמשכו הפילוסופים האחרים וכתב שם שהוא קבל החכמה מאסף הקרחי ומאחיתופל ,

אמר רב יהודה אמר רב ירדן יוצא ממערת פמיס תניא נמי הכי ירדן יוצא ממערת פמיס ומהלך בימה של סיבכי וכיבה של טבריה ומתגלגל ויורד לים הגדול ומתגלגל ויורד עד שמגיע לפי של לויתן שנ' יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו : איוב מ' .

Dixit Rau Iudas, dixit Rau: Iordanis egreditur de spelunca Pameàs Paneadis. Est traditio: Etiam Iordanis egreditur ex spelunca Paneadis, & vadit ad Mare Siuachi, & ad Mare Tiberiadis, & circuit, atque descendit in Mare magnum (Mediterraneum) *& circumit, & descendit quousque perueniat in os Leuiathan. S. D.* Iob 40. v. 18. *Confidet, quòd educat Iarden in os suum*. Futile commentum, sed in hoc verum, quòd Iordanis fluere incipiat propè Paneadem Vrbem. Ven. Beda id etiam affirmat ad c. 16. Matthæi, vbi de Cæsarea Philippi ita loquitur: *Hæc Ciuitas à Philippo Tetrarcha restaurata, in honorem Tiberij Cæsaris appellata est: nunc verò Paneas dicitur, & est sita in Prouincia Phœnicis, ad radices Libani, vbi duo fontes Ior, & Dan oriuntur*. Qui simul mixti Iordanis nomen efficiunt.

Aristobulus autem cùm, ex Anatolio, vnus ex LXXII. Interpretibus fuerit, dicendus est, claruisse anno mundi 3515. ante Christi natiuitatem an. 245. quia eo anno facta est versio Sacræ Scripturæ in Græcam linguam, vt suprà in Aristæo dictum est. Huius etiam meminit Eusebius lib. 8. cap. 3. *De præpar. Euang.*

ספ' אריסטובולוס השני יהודי ופילוסוף נולד באלכסנדריה של מצרים והיה ככהנת

Annotatio.

De hoc nostro Aristobulo R. Ghedalia Aben Iachija in suo libro *Scialscéleth hakkabalà* pag. 104. b. circa initium ita scribit.

אריסטובלו היהודי היה פלוסוף גדול ונורא מאד בכל החכמות ׃ וחבר ספרים בלשון יוני ועדין שמעתי שנמצאים קצתם בלשון יוני ׃ והוא כתב לזה טולומיאו פילדילפו ׃ כי אפלטון בדברי הרבה אחז דרך תורתינו ׃ ואין ספק שהתבונן בה הרבה כי היו נעתקים לפני אלכסנדרוס ולפני מלכי פרס ׃ ומהם הוציאו דברים הרבה כמו שעשה פיטגורה עכ״ל ׃ ועדין נמצא לפי מה ששמעתי כליברריאה שבפיורונצה היום חבור אחד שעשה זה אריסטובלוס על תורת משה והוא ק׳ פרקים ׃ וחברו על שם זה טולומיאו ושלחו אליו כמתנ׳ ׃ ואומר איבזיביאו בספר הפריפרציון ס״ט פ״ג שקודם זה נכתבה התורה פעמים אחרות בלשון יון לפני המלך אלכסנדרו ומלכי אשור ואחרים ׃ ואומר שפיטגורו ונומיניאו ופלטון הפילוסופים הגדולים ראו אותה ׃ עכ״ל ׃

Aristobulus Iudæus fuit magnus Philosophus, & reuerendus valdè in omnibus scientijs. Composuit libros in lingua Græca: & quandoque audiui, adhuc in eadem lingua partem aliquam illorum reperiri. Et ipse scripserat Ptolemæo Philadelpho (repone Philometori) *quòd Plato multa ex Lege nostra abstulerit. Neque dubium est, quin multa in ea intellexerit; quia iam* (Iudaicæ Leges) *versæ erant in linguam Græcam ante Alexandrum, & ante Reges Persarum. Et ex illis multa sustulerunt, vt fecerat Pythagoras. Hactenus ille.* Et sequitur: *Et adhuc reperitur* (*vt audiui*) *in Bibliotheca Florentiæ vnum volumen, quod composuerat iste Aristobulus super Legem Mosis*

ועוד כתבו בשבילי אמתה כי כל עיקר חכמת אריסטוטלים גנובה מחכמת שלמה ע״ה ׃ כי כאשר כבש אלכסנדרוס מוקדון ירושלם השליט לאריסטוטלוס רבו על אוצר ספרי שלמה ׃ וכל דבר טוב שמצא בהן כתב בשמו ׃ ועירב בהן מקצת ריעות רעות כמו קדמות העולם עיין שם בספר תורת העולה שלו ושם תמצא יותר באריכות ׃ עד כאן הנחה ׃

Adinueni scriptum; quòd Plato sapientiam receperit à Prophetis. Socrates vero ab Achitophel, & ab Asaph Korcheo. Hactenus ille. Et ita scripsit in libro תורת העולה *Toràth Haolà parte p. cap. 11. & hæc sunt verba illius: Et scito, quoniam vidi in quodam libro satis vetusto, erantque in eo efformatæ omnium Philosophorum imagines, & sapientia illorum, quomodo adinuenerint eam: & erat scriptum in eo nomen KRAAT, quod Philosophi diuinum Socratem vocant, eo quia ipse priùs Philosophiam inuenerit, quæ subinde diuisa fuit, & post ipsum successerunt alij Philosophi. Et scriptum erat ibi, quòd ipse receperat Philosophiam ab Asaph Korchæo, & ab Achitophel. Ampliùs scripserunt veraciter: quoniam omne fundamentum sapientiæ Aristotelis, totum suffuratum fuit à sapientia Salomonis, super eum sit pax. Cùm autem subiugasset Alexander Macedo Ierusalem, dedit Aristoteli Magistro suo omne dominium super Bibliothecam Salomonis. Et quicquid optimum in ea inuenerat, nomine suo euulgauit. Attamen immixti sunt in eius operibus aliquot errores, veluti de Mundi æternitate. Vide ibidem, hoc est in libro* תורת העולה *LEGIS HOLOCAVSTI, & hæc prolixè ibi inuenies. Hactenus*

translationem Scripturæ Sacræ in Græcum sermonem per LXXII. Seniores Interpretes, iam fluxerant anni 70.

שו ארמ"ע הם ספר ר"ל ר"ת אש: רוח: מים:
עפר: ארבע יסודות שנברא אדם ובעבור לא נזכר שם
המחבר עצמו כי הוא אמר שמו יהי ארמ"ע וזה המחבר חבר
ב' חבורים בלשון קדש:
ארחות הצדיקים על מעלות ומדות טובות והפכם:
וה' קרא תקוני התשובה: והוא כמו הקדמה על
דרוש אשר בשם על התשובה ונמצא בסוף ספר ראשית
חכמה בקיצור:

306 ARMAA', nomen est fictitium ignoti Auctoris, qui vt humilitatem ostentet, nomen proprium reticet; & ita appellari vult, vt indicet eum esse, massam ex quatuor elementis conflatam, & in quam vltimò redigendum, salua tamen anima.

Quatuor enim literæ, quibus hoc nomen ארמ"ע *Armaà* componitur, quatuor elementa notant, & hoc per ר"ת *Rascè Theuòth, Initia dictionum*: nam א *Alèph* significat אש *Esc*, *Ignem*; ר *Resc* רוח *Rùach*, *Aërem*; מ *Mem* מים *Màim*, *Aquam*; & ע *Ain* עפר *Aphàr*, *Terram*.

Anonymus itaque iste Auctor scripsit ארחות הצדיקים *Orchòth hatzaddìkim Semitas Iustorum*, Titulus ex Prou. 2. v. 20. Et est *Tractatus moralis, viamque Virtutis commonstrans*. Scripsit etiam תקוני התשובה *Tikunnè hattesciuuà*, *Or-*

sis, constans centum capitulis: composuitque illud nomine huius Ptolemai, & ad illum transmisit in munus. Et Eusebius dicit id libro de Praparatione lib. 9. cap. 3. Quòd iam antea & multis vicibus traducta fuerat Lex Mosis in linguam Gracam ante Alexandrum (Magnum) *& Reges Assyriorum, & alios. Et addit: Quòd Pythagoras, Numenius, & Plato magni Philosophi viderunt illam*. Hucusque Aben Iachija.

Aristobulus autem hic noster Philosophus etiam fuit, secta, & professione Peripateticus, vt ex eodem Clemente ibidem constat, dum longè superiùs volens ostendere; ante Græcam, iam olim apud Hebræos cepisse Philosophiam. *Quin* (inquit) *etiam Aristobulus quoque Peripateticus multis verbis ostendit*.

Ad hunc Aristobulum etiam transmissa fuit Epistola à Populo Senatuque Ierosolymitano, & à Iuda Machabæo, quæ habetur in princ. II. Libri Machabæorum cap. 1. v. 10. cuius initium est: *Anno centesimo octogesimo octauo, populus, qui est in Ierosolymis, & in Iudæa, Senatusque & Iudas, Aristobolo Magistro Ptolemæi Regis, qui est de genere christorum Sacerdotum, & his, qui in Aegypto sunt, Iudæis, salutem, & sanitatem. De magnis periculis &c.*

Cæterum hic Iudæus Philosophus claruit sub eodem Ptolemæo Philometore, qui ad annum mundi 585. post tertium millenarium collocatur à R. Dauid Ganz, hoc est an. 175. ante natiuitatem Domini. Hinc ad

Ordinationes, seù *Methodus pœnitendi*; & est quasi præfatio in דרוש *Sermonem*, quem de Pœnitentia scripsit. Reperitur in fine Epitomes libri ראשית חכמה *Reſcith Chochmà*.

סו' **ארסטו** ראש הפילוסופים יוני מעיר סטאגירי אשר במדינת מקדוניא בשנת ו'' היה בעיר אטינ"י היה תלמיד של אפלטון ותלמידו היה אלכסנדר מלך מקדון אשר כבש ירושלם בימי שמעון הצדיק ואמרו חכמי ישראל כי בבואו בירושלם מצא ספרי שלמה המלך ישראל ובאותם ספרים אמרו כי גנבם ארסטו כל חכמתו אבל עירב באותם מקצת דיעות רעות כמו קדמות העולם . וזה שחבר הרבה כמה ספרים על הפילוסופיא והנה מהם נעתקו מלשון יונית אל לשון עברית ואלו הם .

א' . ספר המארות . ונקראים בלעז פרידיקאמינטי ובלשון יון קטאגוריאי .

ב' . ספר המליצה שנקרא בלשון יונית פריארמיניאס .

ג' . ספר ההקש ביונית אנאליטיקין .

ד' . ספר המופת . טופיקא . ואלה אלה ספרים כלן נקראין יחד ההגיון לארסטו .

ה' . ספר הטבע . פיסיקא .

ו' . ספר השמים .

ז' . ספר ההויה והפסד .

ח' . ספר אותות השמים . ובלשון יון מיטיאורין .

ט' . ספר הנפש .

י' . ספר החוש והמוחש .

יא' . ספר החי .

יב' . ספר האויר .

יג' . ספר בעלי חיים אשר כינסם וכיס .

יד' . ספר המדות .

טו' . ספר מה שאחר הטבע .

יו' . ספר מראה הפנים . והוא הפזיונומיא . ואלה ספרים לא נכלו בלשון לטין .

יז' . ספר הנהגת המלכות אשר כתב אל אלכסנדרוס המלך .

יח' . אגרת המוסר .

יט' . ספר התפוח .

כ' . סוד הסודות .

ואמר בעל ס' שלשלת הקבלה דף ק"ג ע"ב : כי יוסף ן' שם טוב בהקדמת ביאורו לספר המדות אמר איך הוא ראה בעברים ספר כתוב בו . איך ארסטו בסוף ימיו הודה על כל הנואם כתוב בספר תורת משה ונעשה גר צדק . וגם אמר כי ראה בספר ישן אברהם לשכם עריגולו . וראה כמ' התמוה כי אפילו שארסטו היה מאמין בקדמות עם כל זה השתדל בכל כחו לבטל הרעות הכוזבות כיתר העקרים . וזה עשה בדרשותיו בעקידות הרבה כמו שעשה אברהם אבינו ראש הפילוסופים אשר בטל צלם תרח כמו' עכ"ל . וגם מעיד כי ראה בבאור כתוב יד ברלשית ע"ב כי בטל לפילוסופים אלין יבא אליהם חכמת הפילוסופיא . ואמרו שהלא מסיבותל' וכל הסבות שנעתקו הדברים ובללשם מסיפורים אל הכשדים . ואמר כך לפרס ולמדי . ואמר כך ליון . ואמר כך לרומי . ובאורך הזמן ורב השנותים לא נזכרו החכמות שנעתקו מהיהודים ואלו אל היוונים והרומיים עכ"ל . ואומר כי בספר איבסיביאו בגבתו אלו הדברים . אמר אליוקום לתלמידיו . דעו תדעו כי רוב חכמת הפילוסופים באה אלינו מארסטו החכם אשר הוא היה איש יהודי מזרע ישראל וירושלמי מכבי קוליס עשכם בציון בא לסרשתינו משלים מרחוקים אשר באיש חד משברים אלינו ויסב עמנו ימים רבים פילוסופיא הוליך לנו ויותר הרבה מאד הביא אלינו מלמדנו מפיו עמם מלמד הוא ממנו עכ"ל .

הרב המורה ח"א פ"ע אומר שהחכמות היו בראשונה בישראל . אך בגלות השלוחות עלינו באו לידם . וכתב בעל ס' הכילי אמונה הרמ"ה בקוצר שכאשר אלכסנדרום הלך לירושלם בשלים ארסטו רבו על ספרי שלמה והעתיק משם הפילוסופיא וקראה על שמו והיה כבד לפני . ואמר בעל ספר שלשלת הקבלה דף ק"ג ע"ב ראיתי בכתוב ישן אלו הדברים והעתקתי' עם אלה באלה . והם אני מעיד עדות ברורה ששמעתי מפי החכם דון אברהם ן' דוד בפירוש בלישבונה והיה אומר כי החכם הישמעאלי ן' אלבטוב היה אומר עליו שלא היה בעולם ברורה בחכמה והמידות ושמע היה בעיר אלקהרה ספר א' בארסטו שחבר בסוף ימיו ושהוא בו אבל מה שכתב בעולם . והחכם דון אברהם ן' דוד אלו בער הספר וראה בו בין הדבין שסנגם בין הדבין במלות הבהם . וכן בתכין עדום העולם והיה אומר בכל דבר ודבר אללו ובהם דברים הבעיים . ושמורגני השמעתי אולת הספרים במופת כך וכך והמופתות כך וכך והיה כתוב בסוף הספר כתב א' מהלא ארסטו

לרמֹתו למלך אלכסנדרוס תלמידו ׃ וזה נוסח הכתב ׃
..ברוך המלכים עוקר עוקרים מורה חסדים נרכך ומקנם
תבם סרלוי לו לסך נעלם ברעיו וברוב חמריו והוציאני מן
המבלות קנתוב לסר סיוני בו כל יעי עיו בהכעמקי בחכמת
הפילוסופיא והיותי קן בל לדברים על דעק השכל וגו׳ ׃ כמו
כתוב לעשם ׃ ולרמתו בכל בקר ובקר לפר תהלת לחק לסר
הוא תקן עולם ... ׃

אדיר אשר אדיר וקרמון אשר לא סר ׃
והמחחיל מכל דבר הצילני מאסף גדולה ׃

ומזה בספר שלמתו כמו סנת ב׳ אלפים תֿנו ליבירם ׃

307 ARSATTO', ARISTOTELES Peripateticorum Philoſophorū Princeps, natione Græcus, Genere Macedo, Patria Stagirites, Patrem habuit Nicomachum Medicum præſtantem, qui Amyntæ Macedonum Regi medicam præſtitit operam, vnde & ipſe filium ſuum ob patris memoriam Nicomachum appellauit; mater verò Phæſtis fuit. Vtrumque Parentem ab Æſculapio originem habuiſſe tradunt, vel fabulantur antiqui. Annos natus ſeptendecim, Athenas mittitur, Philoſophiæ addiſcendæ cauſa; Socratis & Platonis Auditor, & coniunctiſſimus fuit. Philoſophus egregius factus, Macedoniam reuertitur; vbi diſciplinæ ſuæ Alumnum Alexandrum Philippi Regis filium habuit. Deinde ab Athenienſibus inuitatus, iterum Athenas adit, Scholæque Platonis præficitur, vnà cum Xenocrate, qui in Academia Platonis docendo ſedebat; Ariſtoteles verò, in ſuo, à ſe conſtituto Lyceo, Peripateticam doctrinam eloquio ferè diuino ambulando explicauit, vnde eius ſequaces Peripatetici dicti ſunt. At iniquos Athenienſium

mores indignè ferens, ad Alexandrum iteratò venit, eique ad Brachmanas, & Perſas proficiſcenti comitem ſe Regi adiunxit; ſed mortuo Alexandro, in Patriam rediјt. Ibi & animi, & morum moderationem ferè incredibilem tenuit, vbi etiam placidè viuere deſiјt anno ætatis 63.

Fabula eſt, quæ à fabuloſis & imperitis Iudæorum Magiſtellis deuenditur, & præcipuè ab Auctore שלשלת הקבלה *Stialſceleth hakkabalà* pagina 102. b. vbi ſic, de Ariſtotele, quòd fuerit Iudæus, paulò poſt medium habet.

שנמצא בספר א׳ בין הנוצרים שעשו איבסיביאו
כתוב אלו הדברים ׃ אמר אלירקוש לתלמידיו ׃
ראוי שתדעו כי רוב חכמת הפילוסופים בארץ
אלינו מאריסטו׳ החכם אשר הוא היה איש יהודי
מזרע ישראל ירושלמי מבני קוליה משבט בנימן
בא לשמועתינו מהאיים הרחוקים אשר באסיאה
וירד מההרים אלינו וישב עמנו ימים רבים ׃
פלוסופיא הוליד לנו ויותר הרבה מאד הניח אלינו
ולמדנו מפיו ממה שלמד הוא ממנו ע״כ ׃

Quòd reperiātur in quodam libro inter Chriſtianos, ex iјs quos fecerat Euſebius, ſcripta hac verba: Dixit Alirkos diſcipulis ſuis: Conuenit vt ſciatis, quòd maior pars Philoſophiæ ad nos peruenerit ab Ariſtotele ſapiente, qui fuerat vir Iudæus de ſemine Iſraelis, Ieroſolymitanus, de filiјs קוליה *Kolia, de Tribu Beniamin. Venit ad noſtri famam ex Inſulis longinquis, quæ ſunt in Aſia, & deſcendit ex montibus ad nos, & ſedit nobiſcum diebus plùrimis. Philoſophiam peperit nobis: & multò plura valdè reliquit, & didicimus ab ore eius, quàm ipſe didicerit à nobis.*

Hac-

phus, libro primo de somno, Aristotelem de Iudaeis in eum, qui sequitur modum, loquentem introducit, &c. Et post pauca:

Tunc Aristoteles; Ergo, inquit, vt Rhetorici solent, de genere ipsius primum, si placet, dicamus &c. Alia versio:

Ergo, subijcit Aristoteles, genus hominis, vt praecipiunt Rhetores, in primis aperiamus, ne scilicet non auditi à nobis esse narrationum Magistri videātur, &c. Et subinde:

Ille igitur, subiunxit Aristoteles, Iudaeus erat, qui sunt Calani ex India: Iudaei autem à loco, quem habitant, appellati sunt. Vrbs eorum asperrimo quodam nomine Ierusalem nuncupatur. Alia versio:

Ille ergo gente Iudaeus erat ex Calesyria. Hi porrò à Calanis Indiae populis originem ducunt, qui apud Syros Iudaeorum nomen à loco accepere. Qua enim ab ijs Regio incolitur, Iudaeam vulgò nominant. Vrbis autem ipsorum nomen, tortuosum admodum & impeditum est, Hierusalem enim vocatur. Sequitur:

Hic ab altioribus Asiae locis ad maritimas Ciuitates descendens, & lingua & animo Graecus fuit. Cùmque accidisset, vt eo tempore nos quoque in maritimis Asiae locis versaremur Philosophiae amore, ad nos sponte venit, qui multò plura nobis attulit, quàm accepit. Alia versio:

Is, cùm à plerisque hospitio exciperetur, & à superioribus ad maritima loca descenderet, non sermone tantùm, sed etiam animo Graecus erat: nobis ergo

Hactenus ille. Auctoritate huius Rabbini credunt nonnulli rudiores Iudaei, quòd Aristoteles fuerit Iudaeus, & quòd ex Insulis Asiae, & de montibus descendens ad Graecos, apud illos Philosophiam inuexerit; & eo magis ista credibilia esse putant, quòd videant citatū Eusebium, cuius opera notissima apud nos sunt, nempè Caesariensis Episcopi. Sed valdè ignoranter, & mala fide Auctor *Scialscèleth hakkabalà* citat verba Clearchi, quem mendosè אלירקוס *Alirkos* vocat, relata ab Eusebio lib. 9. cap. 3. *De praeparatione Euangel.* in quibus non habetur Aristotelem fuisse Iudaeum, Ierosolymitanum, de Tribu Beniamin: nam ibi à Clearcho Peripatetico Philosopho introducitur Aristoteles loquens de quodam Iudaeo, qui non tantùm sermone, sed & animo Graecus erat atque Philosophus; hic de Asiae altioribus locis ad maritimas Ciuitates descendens cum alijs terrarum Philosophis conuersans, multò plura de sapientia attulit, quā ab indigenis Philosophis acceperat. Hęc in summa loquitur Aristoteles de quodam alio Philosopho, non autem de seipso. Et vt verba ipsius melius intelligantur, libet hic locum Eusebij afferre, ex antiqua editione, & Georgij Trapezuntij versione, qui talis est. Eusebius *De praeparat. Euang.* lib. 9. cap. 3.

Clearchus autem Peripateticus in primo libro de somno, Aristoteli attribuens verba haec, de Iudaeis scribit; &c. Alia versio:

At Clearchus Peripateticus Philoso-

hæc pertinaciter asserere pro indubitatis non erubescunt. Audiant quid de ipsis in hoc genere insaniæ dicat Propheta Moses Deuteron. 28. 29. & 30.

יככה יהוה בשגעון ובעורון ובתמהון לבב.

Et percutiet te Dominus amentia, & cæcitate, & in stupore cordis.

והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה ולא תצליח את דרכיך והיית אך עשוק וגזול כל־הימים ואין מושיע.

Et eris palpans in meridie, quemadmodum palpat cæcus in caligine, & non secundabis vias tuas, & eris verumtamen oppressus & direptus omnibus diebus: & non erit saluator &c. Igitur עברי *Iuri Hebræus*, עורי *Iuri Cæcus* est dicendus; cùm ea neget, quę luce meridiana sunt clariora; & illa fingat, & sibi persuadeat, quæ omni ratione carere cernuntur. Parum, aut nihil interesset, si negaret, vel pertinaciter assereret, id quod ad animæ salutem minimè pertineret; sed in his, quibus de summa rerum agitur, & de animæ æterna salute, vel damnatione in dubium reuocatur, non mentis oculos aperire, & assentiri nolle veritati, hoc summæ genus dementiæ est. Sed ad Aristotelem redeamus, de quo aliud solemne mendaciũ cõfingunt: dicunt enim ipsum totam suam Philosophiam ex libris Salomonis Regis suffuratum fuisse, expilata illius Bibliotheca eo tempore, quo ab Alexandro Magno capta Ierusalem, in potestatem Aristotelis tradiderat, qui omnibus libris incensis, ne plagij crimine accusari posset, eam

go tùm in Asia fortè degentibus accidit, vt ad eadem appulsus loca, nobiscum aliquandiu, simulque cum alijs quibusdam Philosophiæ studiosis versaretur, & eorum in sapientia partem ac societatem veniret. Atque, vt cum plurimis doctrina præstantibus familiariter vixerat, plùs aliquantò quàm acciperet, nobiscum ille communicabat. Ita Clearchus.

Qua arte vult callidus & fraudulentus Iudæus ex hoc loco eruere, & concludere Aristotelem fuisse Iudæum? Aristoteles loquitur non de seipso, sed de alio tertio. Sed indoctus Iudæus, & linguæ Latinæ non intelligens phrasim, & malè interpungens periodum illam, ineptè & insulsè ita legit. *Ille igitur subiunxit: Aristoteles Iudæus erat, qui sunt Calani ex India &c.* At non ita est interpungendum; sed, vt vult continuata narratio, quam de quodam Iudæo Aristoteles facit, & hoc modo legendum,

Ille igitur, subiunxit Aristoteles, (Ille talis) Iudæus erat. Et adiungit alia versio (*ex Cœlesyria*) *Qui sunt Calani ex India.* De Iudæorum origine intelligit. Et clariùs alia versio habet: *Hi porrò* (nempè Iudæi) *à Calanis Indiæ populis originem ducunt.* Quid clariùs? Vnde prosternitur R. Ghedalià Aben Iachija, qui ex hoc loco Eusebij probare se credit, Aristotelem Iudæum. Cui ex suo addit, cognomen, familiam, patriam, Tribum. Hic est mos Hebræorum, quæcumque mente fingunt (vt mente capti facere solent)

לא הוזכרו בחכמות שנעתקו מהעברים זולתי מן היוונים ורומיים ׃

Quòd Aristoteles aliquando percunctatus fuerat Philosophos : Vnde ad eos venisset Philosophia? Responderunt: Ex Iudæis. Nam priùs sapientia initia ex Iudæis ad Chaldæos; ab istis ad Persas, & Medos; ab his ad Græcos; & à Græcis ad Romanos diffluxerint. Sed propter temporis diuturnitatem, & rerum interualla illius memoria deperdita sit, & conseruata apud Græcos & Romanos, adeò vt initium ab his habere videatur. Eiusdem sententiæ fuisse R. Mosem Ægyptium, apparet ex eius lib. מורה *More* Par. 1. cap. 71. vbi innuit omnes scientias ortum & incunabula ab Israëlitis habuisse; sed distantia temporum, & Nationum dominatu, excidisse ab eis, & in manus Nationum aduolasse.

De eodem Aristotele tradunt Iudæi, quòd naturali lumine cognita prima causa, illam quotidie supplicarit, vt eum liberare dignaretur ab igne suo magno, per quod intelligere voluisse creditur, ab ira, & Dei indignatione, quę veluti ignis describuntur in Lege: *Ignis succensus est in furore meo*. Deuter. 32. 22. vel ab igne Infernali. Hæc autem Aristotelis supplicatio, quam summo mane fertur quotidie recitasse, habetur in Codice msc. Bibliothecæ Vaticanæ, cui Titulus est מוסרי הפילוסופים *Mussarè happilosophìm*, *Eruditiones Philosophorum*, in fine tertij Capituli pag. 10. & est huiusmodi -

eam penitùs deleuit. Refert hoc Aben Iachija in *Seialsèèleth hakkabalà* pagina 102. b. ex Auctore libri שבילי אמונה *Sceuilè emunà*: *Scripsit* (inquit) *Auctor libri Sceuilè emunà, Itinerum fidelium* -

שראה כתוב שכאשר אלכסנדרוס הלך לירושלם השליט אריסטו׳ רבו על ספרי שלמה והעתיק משם הפילוסופיית וקראה על שמו וכו׳ ׃

Se vidisse scriptum: quòd quando Alexander adierat Ierosolymam, tradiderit Aristoteli Magistro suo omnes libros Salomonis, & inde transtulerat Philosophiam, vocauitque ex nomine suo &c. In prima desolatione Vrbis facta à Nabuchodonosor, relicta ne fuerat intacta Bibliotheca Regis Salomonis, & conseruata inter rudera Ciuitatis exustæ 70. annis? Vel in Babyloniam translata, Iudęisne restituta fuerit à Dario? & iterum in Ierusalem in locũ pristinum collocata, ab Alexandro Magno potueritne dono concedi Magistro suo Aristoteli? Nugæ omnes; nihil de his ex Sacris Literis, aut ex aliquo probato Auctore. Gloriantur Iudęi, non tantùm ab ipsis Sacras Literas in alias Nationes diffusas, sed & humaniores, ac etiam naturales scientias ab ijsdem promanasse. Vnde idem R. Aben Iachija loc. cit. testatur, se in vetusto Codice msc. כוזרי *Cuzarì* legisse hæc verba -

כי נשאל (ארסטו) לפילוסופים מאין יצא אליהם חכמת הפילוסופיא׃ ואמרו שבאת מהיהודים וכל החכמית הועתקו שרשיהם וכלליהם מהיהודים אל הכשדים ׃ ואחר כך לפרס ולמדי׃ ואחר כך ליון ׃ ואח״כ לרומה ׃ וכאורך הזמן ורב המצועים

אדיר אשר אריך · יקרמון אשר לא סר
ותמתחיל מכל דבר   תצילני מאשך גדולה ׃

Terribilis, cui dominio me subijciam:
Et Aeterne, qui nunquam recedit:
Et ò inceptor omnium rerum,
Libera me ab igne tuo magno.

Imò nonnulli Iudæorum volunt, Aristotelem circa finem vitæ suæ ad eorum Sacra-transiuisse; sic illum non origine Iudæum faciunt, sed conuersione. Testatur Rab. Ioseph Aben Scem Tou in *Præfatione suæ elucidationis in librum Ethicorum* (referente eodem Aben Iachija) se vidisse in Ægypto quendam librum, in quo erat scriptum: quomodo Aristoteles in fine dierum.

תודה על כל הנמצא כתוב בספר תורת משה
ונעשה גר צדק ׃

Confessus fuerit omne id quod scriptum est in libro Legis Mosis, & factus sit Proselytus. Scialscéleth hakkabalà pag. 102. b. Et ibidem circa finem paginæ, idem Auctor dicit, se aliquando etiam legisse in vetusto quodam Codice; quòd Aristoteles in fine vitæ retractauerit omnia opera Philosophica quæ scripserat; & de hac re Epistolam ad Alexandrum Regem miserit, quam ego statim per extensum totam adducam: Verba autem huius Rabbini sunt.

וראיתי בתכור ישן אלו הדברים והעתקתים
פה מלה במלה. והם אני מעיד עדות ברורה
ששמעתי מפי החכם דון אברהם ן׳ זרזר בהיותו
בליסבונה והיה אומר כי החכם הישמעלי ן׳ אלכטוב
שהיה אומר עליו שלא היה כמוהו בדורו החכמה
והחסידות ושמע שהיה בעיר אלקהרה ספר א׳
מאריסטו׳ שחבר בסוף ימיו ושחזר בו מכל מה
שכתב בתחלה ׃ והחכם דון אברהם ן׳ זרזר שלח
בעד הספר וראה בו בין בענין השארות הנפש ׃
וכן בענין חדוש העולם והיה אומר בכל דבר ודבר
מאלו וכבמה דברים טבעיים ׃ והחזירני השמעוני
מואת הסברה במופת כך וכך ובטענות כך וכך ׃
והיה כתוב בסוף הספר כתב א׳ ששלח ארסטו׳
למלך אלכסנדרוס תלמידו ׃ וזה נוסח הכתב ׃

Et Vidi in Codice Vetusto hæc Verba, quæ hic de Verbo ad verbum transferam, & sunt: Ego testificor testimonium clarum, quod audiui ex ore sapientis Don Abrahami Aben Zarzar cùm Vlyssiponæ fuisset. Nam dicebat, quòd sapiens Ismaëlita Aben Alcatùu. de quo dicere solebat, nullum alium ea tempestate similem illi in sapientia & pietate repertum fuisse: & audierat, quòd in Vrbe אלקהרה *Alkarà* (forsan est Alcalà) *reperiretur quidam liber Aristotelis, quem in fine vitæ composuerat; & quòd in eo meminerat omnium Operum, quæ antea scripserat. Sapiens autem Don Abraham Zarzar misit, afferri librum illum, & vidit in eo omnem tractatum, tam de Prouidentia* (Diuina) *quàm de Anima, & de Mundi productione. Et dicebat, quòd in qualibet ex his rebus, & in sapientia rerum naturalium reuersus sum, & audiui me ipsum* (hoc est retractaui) *hanc opinionem, tali & tali demonstratione syllogistica, ac tali & tali argumento. Et in fine libri extabat Vnica Epistola, quam ipse Aristoteles miserat ad Regem Alexandrum discipulum suum. Cuius exemplar est.*

נוסח הכתב אשר שלח ארסטו למלך אלכסנדרוס תלמידו :

ברוך האלהים פוקח עורים סורת חטאים בדרך ישתבח שבח הראוי לו אשר גמלני ברחמיו וברוב חסדיו והוציאני מן הסכלות הנסור אשר הייתי בו כל ימי חיי בהתעסקי בחכמת הפילוסופיא והייתי דן כל הדברי' על דעת השכל, וחברתי בזה ספרי' כחול הים יתנודדו כל רואי בם : עד אשר בסוף ימי נתוכחתי עם חכם מחכמי ישראל והראני את ידו החזקה בתורה מורשה להם מסיני והמשיך לבי בדברי תורה בהראותו לי אותות ומופתים בשמות הקודש אמתיים ונגלים לחוש, ואני בער בלתי יודע כי רוב הדברים הם למעלה מהשכל ; ובאשר ראיתי זה נתתי לבי להתבונן בכל כחי בדת היהודי' והנה כלה מיוסדת על אבני' שלמות לא בחכמת הפילוסופיא החשובה ; לכן תלמיד הנעים אלכסנדר המלך הגדול אל יטעוך ספרי גם לך גם להבריך הפילוסופים, כי אלו הייתי יכול עתה לקבץ כל ספרי אשר נתפשטו באפסי הארץ הייתי שורפם באש כל ישאר א' לעיני השרי' והסגנים כדי שלא יתבשו בהם הדעות ; כי ידעתי שאקבל עונש גדול מאת האל כי חטאתי והחטאתי את הרבים ; לכן בני אלכסנדר אני מודיע לך ולכל באי העולם שרוב הדברים הידועים ע״פ השכל הם בראים כי נבוה מעל נבוה שומר ; ואחרי שמולי גרם וספרי נתפשטו בארצות המערב ; הנני מודיעם בריעה נאמנת שאין ראוי להשתכל בהם ולא להגות בהם ; כי ההגיון עון והפילוסופיא בראית, ועתה הנני נקי מחשם כי חטאתי בלא יודעי. ואוי להם למשתכלים בהם כי ילכו בדרך נבוחה לאבדון, ודע כי בסו שהראני אותו החכם על חכמתינו זאת : גם כן ניבא שלמה בן דוד במשליו באמרו לשמרך מאשה זרה : וכתיב אל ישט אל דרכיה לבך, וכתיב כל באיה לא ישובון. אוי לעינים שבך רואות ואוי לאזנים שבך שומעות ; אוי לי אללי לי, כי בכך בלותי גופי וכליתי ימי בדברים מזיקים ולא מועילים מורידים ולא מעלין ;

ולמה שאמרת לי כי יצא לי שם בכל האומות שחברתי ספרים רבים והיו לי לשם כל ימי עולם, דע כי הייתי בוחר שיהיו לי כס״ת מה שיהיה לי שם בספרי מינות, והייתי בוחר מחנק לנפשי משיתפשטו ספרי ; כי תופשי התורה ילכו לאור באור החיים ; ותופשי הפילוסופיה ילכו לבאר שחת, וגם אני עתיד להענש כנגד כלם ; ולא כתבתי זה לך קודם זה הזמן כדי שאם תבעוס עלי והייתי עושה לי רע ידעתי כי קודם שיגיע אליך כתבי זה אהיה מת מושכב בארון עץ ; ושלום מאת מלמדך ארסטו ההולך לבית עולמו לאלכסנדר המלך הגדול ; ע״כ,

Exemplar Epiſtolæ Ariſtotelis miſſæ ad Alexandrum Regem diſcipulum ſuum.

Benedictus Deus, qui aperit oculos cæcorum, & dirigit peccatores in via; laudatus ſit laude ſibi conueniente, qui retribuit nobis miſericordia ſua, & in multitudine miſerationum eius, & eduxit me de ſtultitia completa, in qua fui omnibus diebus vitæ meæ, cùm occuparer in ſcientijs Philoſophicis, & iudicaui omnia, notitia intellectuali. Et compoſui circa hæc propemodum infinitos libros, tanquam arenas maris. Fugiant omnes videntes eos. In fine dierum meorum diſceptaui cum quodam ſapiente ex ſapientibus Iſraëlis, & vidi manum ſuam validam in Lege hereditate ſibi ex Sinai (poſſeſſa) & attraxit cor meum in verba Legis, cùm oſtendiſſet mihi ſigna & prodigia in nominibus ſanctitatis, vera, & ſenſui manifeſta. Ego autem exarſi nulla præeunte cognitione; quoniam magnitudo rerum, excedebat capacitatem Intellectus. Cumque hæc vidiſſem, po-

ſui

ab oculis, caliginem dispulit, vt omnia supera, infera, prima, vltima, media videremus. Et lib. 5. iterum: *O vita Philosophia dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, quid non modò nos, sed omninò hominum vita sine te esse potuisset? Tu Vrbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem vita conuocasti, tu eos inter se domicilijs, deinde coniugijs, tùm literarum, & vocum communione iunxisti. Tu inuentrix Legum, tu magistra morum, & disciplinæ fuisti.* Si omnia hæc in mundo pepererit humana Philosophia, quid pariet Philosophia Christiana, cuius Philosophi veræ & æternæ Sapientiæ amatores sunt, & per amorem participes fiunt Diuinæ Sapientiæ? Vide D. Thom. 2. 2. qu. 23. a. 1. Hanc Sapientiam Hebræi vocant חכמה *Chochmà*, qua יהוה בחכמה יסד ארץ *Dominus fundauit terrã*, Prou. 3. 19. & quam Sapiens flagitabat, dum aiebat Sapient. 9. 4. *Da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam.* Et ver. 10. *Mitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, vt sciam, quid acceptum sit apud te.* At-

Obijciet nonnemo: Apostolus ad Colośs. cap. 2. 8. videtur damnare Philosophiam, dum ait: *Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam.* Ergo non est commendanda Philosophia.

Resp. I. Apostolum damnare abusum Philosophiæ, non ipsam Philosophiam.

II. Per Philosophiam, intelligit Apostolus partem illam sophisticam, qua est. Huc enim respiciunt illa verba -

בהראותו לי אותות ומופתים בשמות הקודש אמתיים ונגלים לחוש׃

Volunt Iudæi omnia miracula perpetrari virtute quorundam nominum, per Cabalæ artem effictorum, quibus hoc, vel illo modo prolatis, vel etiam scriptis, virtutes mirificas effici posse credunt. Hac arte vsus fuerat hic Rabbinus in conuersione Aristotelis, vt innuitur in Epistola, quę, sicut hæc mirabilia effici posse istorum nominum virtute, omninò negamus; ita Aristotelem per ea, ad Iudaismum conuersum, Iudaicam fabulam esse pro certo affirmamus. Cuius rei indicium est, Philosophiã vniuersam ab eodem damnatam. Nullo enim pacto credibile videtur, voluisse sapientissimum Philosophum Aristotelem, Logicam seù Dialecticam *iniquitatem* appellare, quam communiter, *Oculum mentis, rationis Cynosuram, Scientiam scientiarum, & Ianuam Philosophiæ*, omnes boni & docti nuncupare consueuerunt. Non est item credibile, Philosophorum longè Principem voluisse Philosophiam *mendacem* dicere, cùm omnes Sapientes *Scientiam veritatis* illam appellent? De qua Cicero lib. 1. *Tusculan.* quæst. ait: *Quid est aliud* (Philosophia) *nisi, vt Plato ait, donum, vt ego, inuentum Deorum? Hæc nos primùm ad illorum cultum, deinde ad ius hominum, quod situm est in generis humani societate; tùm ad modestiam, magnitudinemque animi erudiuit; eademque ab animo, tanquam*

sunt etiam eadem inter se. Ex hoc tollitur mysterium Sanctissimæ Trinitatis, in quo tres Personæ sunt idem cum essentia Diuina, & tamen non sunt idem inter se. Theologi explicant hoc axioma, vt debeat intelligi: *Quæ sunt eadem vni tertio incommunicabili, sunt eadem inter se*. Et hoc sensu axioma non habet locum in Diuinis, quia essentia Diuina communicatur tribus personis.

III. *Accidentis est inesse*. Ex hoc tollitur veritas Corporis Christi in Augustissimo Sacramento Eucharistiæ, vbi accidentia panis & vini non inhærent alicui subiecto. Vnde actualis inhærentia non est de essentia accidentis, vt putauerunt Philosophi Gentiles, & Hæretici nostri temporis existimant.

IV. *Omnis substantia, maximè rationalis, per se subsistit*. Ex quo tollitur mysterium Sanctissimæ Incarnationis, & vnionis hypostaticæ. Et

V. *A priuatione ad habitum non datur regressus*. Ex quo tolluntur omnia miracula Christi, quibus cæcis visum, mutis auditum, claudis virtutem rectè gradiendi restituit

In alijs verò, in quibus errauerunt Philosophi circa bonã Philosophiam, non error Philosophiæ fuit, sed artificum, qui malè ratiocinati sunt circa naturalia. Vndè si Aristoteles lumine fidei carens, in aliquem prolapsus sit errorem, mirum non est; sed potiùs admirandus ipse est, quòd solo naturæ lumine tot arcana, & naturæ secreta potuerit reserare: de qui- qua Hæretici ad simplices & incautos homines decipiendos vtuntur.

III. Illa particula (&) stat pro (*id est*) sicut & in alijs locis eiusdem, vti ad Galat. 6. 16. *Et super Israël Dei*. Et ad Ephes. 1. 1. *Paulus Apostolus omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Iesu*, In istis locis particula (&) est explicatiua significans (id est) *Id est fidelibus in Christo. Id est super Israël Dei*. Sic in hoc loco, particula (&) explicat Philosophiam, de qua id intelligendum sit, id est captiosã, & subdola, qua irretiuntur incauti & simplices, & hanc, *inanem fallaciam* vocat D. Paulus: & ad Timoth. 1. cap. 6. v. 20. *Falsi nominis scientiã*. Ideoque simpliciter Philosophiam non damnat Apostolus, sed falsi nominis, siuè spuriã Philosophiam reijcit, cuius sectatores Patriarchæ Hæreticorum fuere secundùm Tertullianum lib. *De Anima* cap. 3. Sed aduertendum, quòd etiam in Philosophia Peripatetica, quæ cæteris melior esse censetur, quædam principia sunt, seù axiomata, quæ etsi in rebus naturalibus vera sint, in supernaturalibus tamen falsa esse, Fides Catholica docet: ea sunt

I. *Ex nihilo nihil fit*: ex quo tollitur rerum creatio contra Sacram Scripturam, *In principio*, hoc est ante tempus, sine præexistente materia, *creauit Deus cælum & terram*. Vnde ex hoc fidei articulo tollitur, mundum fuisse ab æterno, vt putauerunt Peripatetici.

II. *Quæ sunt eadem vni tertio,*

manus meas deuenerunt, Catalogo ſequenti exhibentur -

I. ספר המאמרות *Sèpher hammaamarròth, Liber Categoriarum*, ſeù *Prædicamentorum*. Reperitur mſc. in Bibliotheca Vaticana, ignoto Interprete. Papyr. in 4.

II. ספר המליצה *Sèpher Hammelitzà, Liber Perihermenias*, ſeù *De Interpretatione*. Extat mſc. in Biblioth. Vrbin. apud Vatican. Anonymo Interprete. Papyr. & Pergam. mixtim in 4.

III. ספר ההקש *Sèpher Habekèſc, Liber Analyticorum*. Extat in eadem Bibliotheca mſc. abſque nomine Interpretis.

IV. ספר המופת *Sèpher Hammophèth, Topicorum*. In eadem Bibliotheca mſc.

V. ס׳ הטבע ׃ וס׳ מהמופת *Sèpher Hattebah, Liber de Phyſico auditu*. Itemque *Sèpher Hammophèth, Topicorum*. Extant mmſſcc. in eadem Bibliotheca Papyr. in fol. Ex Arabica in Hebraicam linguam tranſlata ſunt in Prouincia Etruriæ ab Anonymo Hiſpano, hortatu amicorum, poſtquam Toleto diſceſſerat.

VI. ספר השמים ׃ וס׳ ההויה *Sèpher Haſciamàim, De Cælo*. Et *Sèpher Hahauaiàh, De Generatione*. Reperiuntur mmſſcc. ibid. eodem Anonymo Hiſpano Interprete. Papyr. in fol.

VII. מאמר מהויה והפסד עם פירוש ן׳ רשד ׃ וס׳ מאותות העליונות ׃ וס׳ מבעלי חיים והנעתק אותו בעיר קורדובה ׃ *Maamàr Mehauaiàh, Vehaphsèd, Tractatus de Generatione, & Corruptione; Him Pirùſc Abèn Raſciàd,* cum quibus præclariſſimos libros ſcripſit: etiamſi volunt Iudæi, ex ſelectiſſima Salomonis Bibliotheca eos ſuffuratus, vt ſuos ſibi vendicaſſe; quam opinionem iam refutaui. Quòd ſi pro ea quis ſtare voluerit, aſſerendo, Codices illos in prima Ieroſolymitanæ Vrbis direptione tranſlatos â Chaldæis in Babyloniam, ibidem vſque ad nouam Templi ædificationem conſeruatos, & ad priſtinum locum cum cæteris vaſis Templi reportatos fuiſſe; nam inter vaſa Templi, huius Bibliothecæ quoque Codices intelligi debere. (Vide 1. Eſdræ cap. 5.)

Reſp. Ex loco citato Eſdræ, & ex alijs, quæ afferri poſſunt, nullo modo Codices inter Templi vaſa connumerari queunt: nam Eſdras loco citato ait ver. 14. & 15. *Vaſa Templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonoſor de Templo, quod erat in Ieruſalem, & aſportauerat ea in Templum Babylonis, protulit Cyrus Rex de Templo Babylonis, & data ſunt Saſſabaſar &c. Dixitque ei: Hæc vaſa tolle, & vade, & pone ea in Templo, &c.* At Codices non potuerunt eſſe aurei, aut argentei, neque ad vſum Templi pertinere; ideò nullo modo connumerandi ſunt inter vaſa aurea & argentea Templi; ſicque chymæricum eſt, quicquid Iudæi de Bibliotheca Salomonis loquuntur, & in re non ſubſiſtens.

Libros ſcripſit ferè innumeros, etſi trecentos aliqui numerent, quos ferè omnes primò Arabicè, deinde Hebraicè verſos reperimus. Opera verò, quæ eadem lingua Hebraica ad

XI. ומאמר א׳ מספר החי *Vmaamàr echàd missèpher Hachài*, *De communi animalium motione Liber Vnus*. Visitur msc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in fol.

XII. ספר האויר *Sèpher Haauèr*; *De Aëre*, seù *De Respiratione*, *& spiritu*. Hic cum antecedenti, versus ex Arabica in Hebraicam linguam ab incognito Hispano in Prouincia Etruriæ fuit, vt superiùs dictum est. Habetur msc. in eadem Bibliotheca. Papyr. in fol.

XIII. מאמר מטבע בעלי חיים אשר ביבשה ובים *Maamàr Mittebaà Baalè chaijm ascèr be Iabascià V baiàm*, *De natura animalium terrestrium & maritimorum Tractatus*. Extat msc. in eadem Biblioth. Vatic. Papyr. in. 4.

XIV. ספר המדות *Sèpher Hammidòth*, *Liber Morum*, seù *Ethicorum*, quem Hebraicè vertit Don מאיר Meir Medicus Regis Castiliæ, anno mundi 5165. Christi 1405. & R. Ioseph Ben R. Scem Tou *Commentarijs* illustrauit. Penes me est.

XV. ספר מה שאחר הטבע *Sèpher ma sceachàr Hattebbaà*, *Liber Metaphysicorum*. Reperitur ibid. msc. cum *Commentarijs Auerrois* ordine Alphabetico digestis. Papyr. in fol.

XVI. ספר מראה פנים והוא מפיסיונומיה *Sèpher Marè panim*, seù *De Physiognomia* ad Alexandrum Magnum. Extat msc. in Bibliotheca Cæsarea testante Spizelio pag. 72.

XVII. ספר הנהגת המלכות אשר כתב ארסטו אל מלך אלכסנדר *Sèpher Hannehagàth haMmalcùth*, *ascèr catàu Arsattò el Mèlech Alecsander*, *Liber Aristo-*

cum Commentarijs Auerrois. Itemque *Sèpher Meothòth Haalionòth*, *Liber Meteorologicorum*; *Vesèpher Mebaalè chaiim*, *& Liber*, *seù Historia Animalium* vsq; ad Librum XIII. translati sunt ex Arabico in Hebraicum sermonem Cordubæ in Hispania, & absoluti Hispali anno mundi 4595. Exemplar huius Codicis reperitur msc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. ex alio Codice scripto à R. Michaële Sacerdote in Insula Creta anno mundi 5011. Christi 1291. cùm tamen hic Vaticanus Codex scriptus fuerit Cordubæ à Iacobo Bar Mechir anno mundi 5063. Christi 1303.

VIII. ספר אותות השמים. *Sèpher Othòth hasciamàim*, *Liber Meteororum*, traductùs ex lingua Agarenica in Hebraicam à R. Salomone Aben Tybbon. Msc. in charta tersa, & charactere eleganti inter alios Codices Hebraicos mmssc. in nostro Musæolo reperitur in 4. in Ædibus Monasterij S. Pudentianæ de Vrbe.

IX. ס׳ הנפש *Sèpher Hannèphesc*, *Liber de Anima*. Extat msc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in fol. Translatus fuit hic Liber ex Arabica lingua in Hebraicam ab eodem qui suprà Anonymo Hispano.

X. ספר החוש והמוחש *Sèpher Hachùsc Vehammochèsc*, *Liber de Sensu & sensibili*, Plantauitius affirmat, Hebraicè msc. apud se reperiri, vnà cum *Commentario* Raphaëlis insignis Medici, & subtilissimi Philosophi. Reperitur etiam impressus Venetijs coniunctus *Commentario* R. Leui Ben Gersonis.

mortis missa; & de verbis à Matre prolatis dum illam legeret: & de morte eiusdem Alexandri Regis. Aduertendum est, huiusmodi Aristotelis Librum inter Opera eius Latina non extare.

XVIII. אגרת המוסר *Ighèreth hammusar, Epistola Didascalica*; seù *Ethica*, versa ex Græca in Arabicam linguam à quodam Ali Ismaëlita, ex Arabica verò in Hebraicam à R. Iuda Ben Salomonis cognomento חריזי *Charizi Poëta*, Hispano Medico celeberrimo. Reperitur msc. in Biblioth. Vaticana Papyr. in 4. Spizelius dicit, extare etiam in Bibliotheca Cæsarea.

XIX. ספר התפוח *Sèpher Hattapùach*, *Liber Pomi*, in quo disertè agitur de morte huius Philosophi. Reperitur msc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. Excusus etiam fuit Riuæ Tridenti vnà cum ס' מדות הנפשות *Sèpher Middòth hannephaschòth*, *Libro Virtutum Animæ*. *In* 4.

XX. סוד הסודות *Sod hassodòth*, *Secretum secretorum*. Fertur esse *Liber de Consilijs & Consiliarijs*, &c. olim ex Græco in Arabicum, postea ex Arabico in Hebraicum translatus. Illum ego non vidi.

Cùm in hoc loco de Aristotele Peripateticorum Principe agatur, non est sub silentio prętereundum, id quod Auctor *Scialscèleth hakkabalà De sectis Philosophorum* pag. 103. dicit. Res cùm clara sit, tantùm verba Hebraica afferemus, & vertemus in Latinum, quibus originem Academicorum Stoicorum, & Peripa-

stotelis de Regno ad Alexandrum. Latinè primò, deinde Arabicè, postea Hebraicè translatus, diuiditur in octo Tractatus:

I. *De Generibus, & Varietate Regnorum*.

II. *De Varia compositione Regnorum*.

III. *De forma & administratione Iustitiæ*.

IV. *De Proregibus, & Locumtenentibus, Scribis, & alijs Iustitiæ Ministris*.

V. *De Legatis & Oratoribus Regum*.

VI. *De Principibus, Equitibus, & Seruis*.

VII. *De Bello, & agmine ordinando*.

VIII. *De Iurisprudentia, & Legibus*. Vbi etiam agitur *De lapidibus pretiosis, & eorum Virtutibus*. יחייא בן אלבטרק *Iàchija Ben Elbattràk*, seù *Ioannes fil. Patriarchæ* hunc Librum vertit ex Idiomate Latino in Arabicum, & ex Arabico in Hebraicum transtulit ר' יהודה אל חריזי *R. Iudas el Charizi Poëta*. Asseruatur inter Codices mmssc. Bibliothecæ Vrbinatensis apud Vatic. Papyr. in 4. Ibi etiam reperitur *Epistola* eiusdem Aristotelis *ad Matrem Alexandri de morte ipsius*, & *Responsio* ad Aristotelem. Itemque *Dicta memorabilia Alexandri Macedonis cognomento* (vt hìc dicitur) *Cornuti* propter Imperij fortitudinem, quod ab Oriente in Occidentem tanquam duo cornua Mundi extendebatur. Item *Epistola* eiusdem Alexandri *ad Matrem* tempore

scèleth hakkabalà, quę à vero omninò aberrare non credimus, cùm non longè aliter Latini & Græci Auctores doceant; quamuis satis exploratum non sit, an Lyceum Aristotelis iuxta Athenas positum fuerit in monte, an in planitie, inter vmbrosas syluas, an intra nobilis ædificij septa. Cicero Academiam vocat Vmbriferam, & Lyceum nitidum. *Inque Academia vmbrifera, nitidoque Lyceo*; quo indicare videtur, Lyceum fuisse Gymnasium, non sub dio vt Academia, sed sub tecto, & intra ædificia collocatum, vt nitida Porticus esse solet. Ridiculum autem est illud, quod dicit Auctor *Scialscèleth hakkabalà*, Montem Arcadiæ eundem esse cum Monte Lyceo iuxta Athenas. Arcadiæ nomen, nón Monti, sed Regioni intimæ Peloponnesi, & à Mari vndique remotæ attribuitur à Geographis. Athenarum autem Vrbs, non in Peloponneso, sed extra Isthmum in Attica Regione Helladis, ad Mare statuitur ab ijsdem. Non igitur Arcadia Mons est propè Athenas, vt vult noster Cosmographus Iudæus Auctor *Scialscèleth hakkabalà*.

Claruit Aristoteles eo tempore, quo Alexander Magnus regnare cœpit, hoc est circa annum 443. quarti millenarij, vt notat Dauid Ganz, anno scilicet ante natiuitatem Domini 317. Nam anno 448. pugnauit contra Darium, & ascendit Ierosolymam ante natum Christum 312. Hebræi, qui fidem præstant Epistolæ allatæ ad Alexandrum missę, credunt Ari-

pateticorum Philosophorum, & cur ita vocati fuerint, videbimus. Ait enim.

וראוי שתדע כי הפילוסופים נחלקו לג' כתות׃
א' נקרא אקדימיקי והוא על שם מקום שהיה רחוק
מאטיני חצי מיל ושם נולד אפלטון והוא ותלמידיו
היו לומדים שם ועל שם זה המקום נקראו ההולכי'
אחר כוונותיו ולמודיו׃ השני היו נקראים סטויצי
על שם שהיו לומדים תחת אכסדרה הנקרא בלשון
יון סטואה ובלעז פורטיקו והיה ראש אל זה השם
קריסיפו וזינוני׃ הג' פריפטיטיקי שבלשון יוני ר"ל
מטייל או הולך וארסטו היה ראש לזאת הכת לפי
שהיו לומדים והולכים חוץ למדינה בהר ליציאו
הנקרא הר ארקדיאה ובאותו טיול היו לומדים
ושומרים הבריאות׃

Conueniens est vt scias, quòd Philosophi in tres classes diuiduntur, scilicet in Academicos, Stoicos, & Peripateticos.

Academici ita vocantur à loco Athenis distante dimidio milliare, vbi natus est Plato, & ibi ipse docebat discipulos suos: & ex nomine huius loci vocati sunt Academici, AMBVLANTES, etiam post absolutum studium.

Stoici dicti sunt à loco vbi Philosophiam profitebantur, videlicet ab Exedra; nam Στοὰ *Gracè Exedram significat, Italicè PORTICO. Horum autem Princeps & Caput Chrysippus & Zenon fuerunt.*

Peripatetici, lingua Graca INCEDENTES, siuè DEAMBVLANTES significant. Aristoteles fuit Princeps istius secta, & quia deambulandò extra Vrbem in monte Lyceo, qui & mons Arcadia dicitur; ibi cum discipulis suis disputabat, & res creatas obseruando inquirebat. Hæc Auctor *Scial-*

ל' אלפים רסה" ליצירה והתפשט בכלל ישראל וקבלו אותו עליהם ולמדו אותו בדרים הבאים כל דור ודור והסכימו עליו כל ישראל ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע בין אותו חכמי ישראל במפרשים :

309 RAV ASCE' BABYLONIVS, Princeps Academiæ בסורה *Soranæ*, ipsa est מתא מחסיא *Mathà Machasià* in Babylonia. Nascitur eo ipso die, quo moritur רבא *Rauà*, nempè anno mundi 4113. Christi 353. & anno 4127. Christi 367. decimo quarto anno ætatis suæ præfecturam Academiæ suscepit, anno quinto ante mortem Rau פפא *Papà*, qui & ipse fuit Rector Academiæ in Vrbe נרש *Narès* sita non longè ab Academia Sorana. Videtur incredibile, quòd puero 14. annorum, commissa fuerit cura & directio Academiæ numerosissimæ (si Iudæis credimus) sed homines puerilibus doctrinis imbuendos, Doctorem puerum, meritò habere debuerant. Porrò hic Rau Ascè, fuit Auctor Ghemaræ Babylonicæ, in qua, quicquid vesana, vel læsa mens, monstrosum, & portentosum imaginari potest, illud in vastissima Ghemaræ, siue Talmudis Babylonici farragine, tamquam in refertissimo Promptuario, facilè adinueniri potest. Quandoquidem imitatus Antecessorem suum Rabbenu Hakkadosc, qui hinc inde dispersis schedis in vnum recollectis, opus *Miscna* composuerat; ita Rau Ascè, colligendo omnia dicta Rabbinorum, quotquot à tempore Rabbi, seù Rubbenu Hakkadosc, vsque ad tempus suum, adinuenire potuerat, omnia secundum dis-

stotelem obijsse ante Alexandrum; sed Auctores Latini vnanimi consensu post mortem Alexandri vitam terminasse in Patria scribunt, anno planè ignoto.

ס' ארקמידיס עקרים ספר יסודות חכמת הלמודית הנקראת בלשון יון Μάθησις מאריסים מנולו בלשון עברי כ"י בואטיקאנו :

308 ARCHIMEDIS Elementa Mathematica in linguam Hebraicam versa ab Anonymo. Reperiuntur mmssc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 4.

סל' רב אשי ראש ישיבה במורא מחיא סקל ומפיא כדאיתא בפרק קמא דשבת. ואמרו כי ביום מות רבא נולד רב אשי שנת ל' אלפים קי"ג וביום רב פפא שנת ל' אלפים קכ"ו היה רב אשי ראש ישיבה במורא ם' שנה ובשנת ס' לגדולתו מת רב כהנא ראש ישיבה בעיר נרש והוא היה בן י"ד שנים כאשר נעשה ראש ישיבה ואמרו עליו כי מימות רבינו הקדוש עד רב אשי לא מצאו תורה . וחסידות וענוה וגדולה במקום אחד רק כי בימיו היה רוח לישראל כמו בימי רבינו הקדוש : וכמו רבי חבר ספר המשניות כן רב אשי חבר התלמוד בבלי ונתעסק בכל שנה ב' חדשים ששם אלול ואדר ששם חדשי הכלה והשלים התלמוד ל' בעמים וביון בו ל' דברים : פירושן לפרש כל מעשי המשנה כלליה ופרטיה וכל משאו ומתן שנפל עליו ושעשה כל מפרש כל' תכה שאמר היו לפניו ובדורו : השני פסק דין על דעת אחד מהמחלקים כהוספים והכותבים פגלים ולמותלים : השלישי גזרות ותקנות שתקנו תלמידי רבינו הקדוש עד זה המחבר מיילים ינבר : הרביעי דרשות ואגדות הנסאים מסוג מוסרים ומדות : ועשה רב אשי מהתלמוד שתי מחמלות מהדורה קמא ומהדורה בתרא : אחת ארוכה ואחת קצרה כדרך כל מחבר שמחבר וחוזר ומתקן חבורו מאריכו ומקצרו : ולא היה לכתוב כל הגמרא כי כמפר רב אשי בשנת ל' אלפים קפ"ו הוא שנת תקל"ט לבנין הבית : והצריך יותר עד ער"ו שנים וזה סוף דור הסמי לאמוראים : ובדור השביעי היה מרימר ומר בר רב אשי וחביריהם הם סיימו את הש"ס הבבלי ונחתם בשנת

dispositionem *Miscnæ* in ordine suo disposuit, atque digessit, cæptumque est opus Talmudicum, adeò à Iudęis commendatum, vt etiam supra Sacram Scripturam illud extollant. Itaque Rau Ascè totum vitæ suæ cursum in hoc opere explicando consumpsit: nam singulis annis duos Codices מסכתות *Massachtòth*, seù *Tractatus Miscna* iuxta doctrinam suam Talmudicam ex notulis prædictis haustam, duobus Mensibus anni, videlicet vnum Mense אלול *Elùl Augusto*, & alterum Mense אדר *Adar Februario*, discipulis tradebat addiscendum; quippè qui discipuli Academiarum Babylonicarum, per varias Vrbes, & Regiones dispersi bis in anno, ad Academiam Soranam, & Pumbeditanam conueniebant, Augusto, & Februario Mensibus, & per ordines suos sedentes, in Aula Studij interrogabantur à Rectore Academiæ, circa tractatum sibi superiori semestre oblatum, super quem instituebat concertationem; & quæstione iuxta doctrinam Principis Academiæ decisa, instituebatur alia disputatio, supra aliud caput, quousque totus מסכת *Massècheth Tractatus Talmudicus* absolueretur. His ritè completis, proponebat Rector alium Tractatum addiscendum pro futuro semestre, & sic discipuli ad propria reuertebantur. De hoc studendi modo apud Babylonicos Iudæos extat narratio relata ab Auctore *Iuchassin* pag. 124. b. his verbis.

התלמידים הבאים מכל המקומות שהם יושבים ומתקבצים ובאין מכל המקומות בחדש כלה

שהוא חדש אלול מימי הקיץ וא' בימי החורף וכל א' וא' מן התלמידים במקומו גורס ומעיין כל אותם ה' חדשים המסכתא שאמר להם ראש ישיבה בצאתם מעמו ובאדר א' להם מסכתא פלונית נפרש באלול וכמו כן באלול אומ' להם מסכתא פלונית נגרוס באדר ובאים כלם ויושבין לפני ראשי הישיבות באדר ובאלול וראש הישיבה עומד עליהם על גרסתם ובודק אותם : וזה סדר ישיבת' ראש ישיבה יושב ולפניו עשרה אנשים והיא נקראת דרא קמא ופניהם אל פני ראש ישיבה והעשרה שיושבין לפניו מהם ראשי כלות וג' חברים ולמה נקראו שמם ראשי כלות שכל א' מהם ממונה על עשרה מן הסנהדרין והם הנקראין אלופים וכך היה מנהגם אם נפטר א' מראשי כלות ויש לו בן הממלא את מקומו יורש מקום אביו ויושב בו ואפילו היה קטן בשנים וכן מן החברים כשיפטר א' מהם אם היה בנו ממלא את מקומו יושב בו ואין אחר מהם רולג על מפתן חבירו ואם אינו ממלא מקום אבותיו והוא ראוי לישב באחת משבעה דרי ישב בה, ואם אינו ראוי לישב עמהם יושב עם בני רב ועם שאר התלמידים שהם כ"ד מאות איש והס' סנהדרין שהם ז' שורו שורה ראשונה יושבת כמו שזכרנו ואחריהם י' עד ז' שורות ופני כלם אל פני ראש ישיבה וכל התלמידי' יושבין אחריהם ואין א' מהם מכיר את מקומו אבל הז' שורות כל א' וא' מכיר את מקומו ואין מהם ממקום חבירו ואם יהיה א' מהם מן הז' שורות גדול בחכמה מן האחר אין מושיבין אותו במקומו מפני שלא ירשה מאביו אבל מוסיפין לתת לו יותר מחוקו מפני חכמתו ; וכשירצה ראש ישיב' לנסותם בגירסתן יועדו עליו כלם בד' שבתות כל חדש אדר והוא יושב והשורה א' גורסין לפניו ושאר השורות שומעין ושותקין וכשמגיעין למקום הצריך להם לדבר ידברו בו כינס לבין עצמם וראש ישיבה שומע אותם ומבין את דבריהם ואח"ך קורא והם שותקין ויודעין שכבר הבין מחלוקתם וכשישלים קריאתו דורש וגורס באותה מסכתא שגרסו כימי החורף כל אחד ואחד בביתו ומפרש בכלל דבריו הדבר שנחלקו בו התלמידים ועתים שהוא שואל

מהם

מהם פירוש הלכות והם מסברין זה את זה והכל מסברין את ראש ישיבה ושואלין אותו פתרונן ואין א׳ מהם יכול לדבר בפניו עד שיתן לו רשות והם מדברים כל א׳ וא׳ כפי חכמתו והוא מרחיב להם דבריו בפתרון כל הלכה והלכה עד שיתברר להם הכל וכשמתברר להם הכל יפה עומד א׳ מהרא קמא ודורשה ברבים עד ששומעין אותה כקטן כגדול וכל מי שרואה אותו עומד יודע שאינו עומד אלא לברר הבריתא שסמנה סיוע השמועה ואז מדקדקין בה שאר התלמידים וחוקרין אותה ומבארין אותה באר היטב וכך היו עושין כל ימות החדש ; ובשבת רביעית קורין כל הסנהדרין וכל התלמידים וראש ישיבה מעיין בהם וחוקר אותם ומנסה אותם עד שיתברר לו המהיר כתבמדת מחבירו וכשרואה את אחד מהם שאין תלמודו סדור בפיו יקשה עליו יותר ויגרע לו מחוקו וגוער בו ומוכיחו ומודיעו המקומות שנתרשל בהם ושנתעצל עליהם ומזהירו בנפשו ומתרהו שאם ישנה כן פעם אחר׳ ולא ישים לבו על תלמודו שלא ינתן לו בלום ולפיכך היו מתחדרין ומתעסקין בלמודם עסק יפה כדי שלא יכשלו לפניו בדבר הלכה ׳ובכל השורות אינם הולכות ממעמו עד שמודיעם המסכתא שיתעסקו בה כל אחד ואחד בביתו ולשאר התלמידים אינו צריך להודיע אלא כל אחד ואחד גורס באי זו מסכתא שירצה וכך היה מנהגם בתשובת השאלות בכל יום מתחדש אדם מוציא אליהם כל השאלות שהגיעו אליו ונותן להם רשות שישיבו תשובה עליהם והם מסברין אותו ואומרין לו לא נשיב בפניך עד שהוא תוקף בהם ואז מדברים כל אחד ואחד לפי דעתו לפי הכמתו ומקשין ומפרקין ונושאין ונותנין בכל דבר ודבר ומעיינין יפה יפה וראש ישיבה שומע את דבריהם ומבין כל מה שאומרין ומקשין זה לזה ועומד ומעיין בדבריהם עד שיתברר לו האמת ומיד יצוה לסופר להשיב ולכתוב וכך היה מנהגם לעשות . בכל יום ויום עד שמשיבין תשובת כל השאלות שבאו להם השנה מקהלות ישראל ובתבלית החדש יקראו התשובות והשאלות במעמד כל החבורה כלה וחותם עליהם ראש ישיבה ואחר כך שולחין אותם לבעליהן ואז מחלק הממון עליהם ; תם ;

Ritus ſtudendi in Academijs Iudæorum olim in Babylonia, in סורא Sorà, & in פומבדיתא Pumbeditâ.

DIſcipuli veniebant ex omnibus locis vbi habitabāt: Veniebant & congregabantur in Menſe כלה *Callà, Menſe ſcilicet Auguſto tempore æſtatis, & ſemel tempore hyemis. Et vnuſquiſq; ex diſcipulis, eo quinque Menſium interuallo* (in domibus ſuis) *ſtudebat & perlegebat illum Tractatum, quem ei aſſignauerat Rector & Princeps Academiæ, quando ab eo diſcedebat: nam in Menſe Adar Februario, illis dicebat. Tractatum* (Talmudicum) *declarabimus Menſe* (futuro) *Elul Auguſto. Et eodem modo dicebat Auguſto Menſe. Talem Tractatum pergemus,* (& explanabimus) *Menſe Adar Februario. Veniebant itaque omnes, & ſedebant coram Principibus Academiarum in Adar, & in Elul: Princeps verò Academiæ ſtabat ſuper eos, & ſuper ſtudium ipſorum, & eos examinabat. Hic autem eſt ordo ſeſſionis: Princeps Academiæ ſedebat, & coram ipſo* (erant) *decem Viri: Hæc vocabatur ſeries, ſeù Claſſis prima. Et vultus eorum verſi erant ad vultum Rectoris Academiæ. Iſtorum decem ſedentium coram eo, ex eis* (aliquot) *erant Principes* כלות *Callòth, & tres ſocij. Et cur vocabatur illorum nomen Principes Callòth Coronarum? Quia*

qui-

eo taliter, vt illius substantia probè intelligeretur. Princeps autem Academiæ audiebat eos, & intelligebat illorum verba. Postea legebat; & ipsis silentibus, & intelligentibus, quia iam intellexerant controuersiam eorum. Et cùm absoluta fuerat lectio illius, sermocinabatur, & recitabat supra illum Tractatum, cui studuerunt in diebus hyemis quilibet in propria domo, & explicabat illum compendiosè, sicut & rem controuersam inter discipulos; & nunc, quã ab eis ipse postulabat, explicationem sc. lectionum faciebat. Ipsi autem se ad inuicem salutabant, & omnes salutabant Principem Academiæ, & ab eo interpretationem petebant. Neque fas erat cuiquam ex illis loqui coram eo, nisi priùs ab eo habita licentia: ipsi verò loquebantur iuxta sapientiam suam, & ipse dilatabat eis verba ipsorum interpretando per singulas lectiones, donec omnia eis clara reddita fuissent. Et his, hoc modo, benè declaratis, stabat vnus ex prima Classe, & ea multis verbis iterum explicabat, quousque benè fuissent intellecta ab omnibus, tam à paruulis, quàm magnis; & omnis, qui illum stare videbat, intelligebat, eum stare solùm ad declarandum extrauagantem lectionem, quia ex ea auxilium (percipiebat) auscultatio. Et tunc cæteri discipuli diligenter considerabant in ea, & inquirebant, atque illam optimè explanabant: & hoc modo faciebant omnibus diebus Mensis. In Sabbatho autem quarto, legebant totum Codicem סנהדרין SANHEDRIN DE SENATV MAGNO. Et omnes discipuli, & Princeps Academiæ, inspicie- quilibet ex eis erat Præfectus super decem ex Synedrio, & isti vocabantur Principes. Hæc autem erat consuetudo; si diem suum obijsset aliquis ex Principibus Callòth, & filium reliquisset, qui locum patris implere potuisset, illum hereditabat, & in eo sedebat; neque aliquis ex eis occupabat limen socij sui: at si nemo esset qui locum patris occupare posset, tunc si quis aptus esset & idoneus ad sedendum in vno ex septem primæ Classis, in eo sedebat; sin minus, sedebat cum reliqua multitudine discipulorum, quæ ex 24. virorum centenis (constabat). Ordo verò Sanhedrinorum distributus erat in septem Classes: Prima Classis sedebat prout iam diximus, & post decem, vsque ad septem Classes, & vultus omnium illorum respiciebant vultum Principis Academiæ: & omnes discipuli sedebant post eos, neque aliquis ex eis cognoscebat locum suum; verùm septem Classium (ex Viris) vnusquisque cognoscebat locum suum, neque ex eis aliquis sedebat in loco socij sui. Et si aliquis ex his septem Classibus præstantior cæteris in doctrina esset, illum sedere non faciebant in loco suo, ne patris sui (locum) hereditaret, sed addebant illi honorabiliorem propter scientiam suam.

Cùm autem Princeps Academiæ aliquem tentare volebat circa studium suum, constituere ei faciebat (tempus) in quatuor Sabbathis Mensis Februarij. Sedente (Principe Academiæ) prima Classis recitabat coram eo, cæteris Classibus audientibus, & silentibus. Cum autem perueniret ad locum, de quo esset loquendum, loquebantur de

vt in scriptis ea redigeret. Et hæc erat consuetudo illorum per singulos dies, quousque responsum esset omnibus quæstionibus propositis per annum: & in fine Mensis legebant quæsita & responsa coram tota congregatione, & obsignabantur à Principe Academiæ, & postea dimittebantur ad præpositos suos, qui inter eos Præmia distribuebat. Finis.

Quamuis autem Rau Ascè peruenisset vsque ad 74. annum ætatis suę, attamen hoc opus Talmudicum absoluere non potuit: reliquit autem illud tam benè dispositum, vt aduenientibus מרימר *Marimàr*, & מר בר רב אשי *Mar BarRau Ascè* filio suo, facilè tandem, hi cum suis asseclis Colophonem potuerint imponere. Obsignatum autem non fuit nisi anno mundi 4265. Christi 505. vt scribit הראב״ד *Harrauàd* in suo libro Cabalę p. 62. ann 78. à morte Rau Ascè, aut secundùm quod dicit R. Dauid Ganz, anno mundi 4260. Christi 500. & ab excessu R. Ascè laudati an. 73. infelicissimis decurrentibus annis: nam Petri Nauicula hæresewn fluctibus iactabatur, dum eã opprimere Infideles nitebantur. Eo siquidem anno in Italia regnabat Theodoricus Gothorum Rex Hæreticus Arianus: in Oriente Anastasius Hæreticus Eutychianus: Reges item Hispaniæ, & Africæ Ariani: Reges Francorum, Anglorum, & Germanorum, erant Pagani. Synagoga nouis Constitutionibus, & Decretis Talmudicis editis conabatur altiùs perfidiæ suæ radices figere, Ecclesiamque Catholicam calumnijs, & blasphemijs

ciebant, inquirebant, & ostentabant, donec clarior & promptior socio suo esset in doctrina. Cùm autem vidisset vnum ex eis, quòd non esset in ore suo doctrina ordinata, adhuc obijciebat ipsi, & detrahebat ei examinator, & obiurgabat eum, & increpabat illum, & indicabat loca, in quibus piger erat, & torpebat in illis, & admonebat. Quòd si altera vice ita recitasset, & non potuisset cor suum super doctrinam suam, non dabatur ei quicquam. Et idcircò reddebantur acuti, & occupati in doctrinam suam; studium pulchrum, ne impingerent coram eis in re lectionaria: & omnes Classes non recedebant ab eo, quousque scirent Tractatum, quo in eo singuli occupaturi essent in domo sua. Cæteros verò discipulos opus non erat probare, sed vnusquisque recitabat in eo Tractatu, quo ei magis placebat. Et hæc erat consuetudo eorum in responsionibus ad interrogata singulis diebus Mensis; quilibet proponebat eis postulata, quæ obueniebant ei, & dabatur licentia respondendi ad ea. Ipsi autem honorabant illum, & dicebant: Non respondebimus coram te, quousque ipse validus sit in eis; & tunc loquebantur singuli secundùm suum scire, & secundùm suam sapientiam, & argumentabantur, diuidebant, sustollebant, & dabant vnicuique sermoni, & optimè respiciebant (ad omnia). Princeps autem Academiæ audiebat illorum verba, & intelligebat quicquid ab illis dicebatur, & argumentabatur hic contra illum: stabat, & inspiciebat illorum verba, donec clarè cognosceret veritatem: statimque præcipiebat Scribæ,

In III. Sententias, & Decisiones post Rabbenu Hakkadòsc vsque ad tempora sua promulgatas, firmiores recensuit, & exposuit.

In IV. Proposuit omnes explanationes Sacræ Scripturæ, quæ ad causas forenses faciebant, secundùm mentem diuersorum priscorum Doctorum, quorum etiam Allegoricas Historias, ænigmata, & hyperbolica dicta in medium protulit. Quæ, etsi eodem ordine ac Rau Ascè disposuerat, hodie disposita non inueniantur; attamen in Talmude Babylonico omnia reperiuntur, eorumque pleraque ita sunt execrabilia, tum contra Iesum Christum verum Deum & Messiam Iudæorum, ac Dominum nostrum; tum contra Diuinam Maiestatem, & gloriam; contra antiqui fœderis Patres; & tandem contra Mosaicam Legem, quam ipsi profiteri se iactant, vt meritò à Summis Pontificibus hoc nefarium opus sæpè damnatum fuerit, & execratum, tam in Indice Librorum prohibitorum Sacri Concilij Tridentini, quàm per nonnullos Summos Pontifices, quos recensebimus quando iterum de Talmude & Ghemarà opportuniori loco agemus in *R. Iuda Bar Rabban Simeonis*.

Cæterùm, huius Rau Ascè doctrinam & improbum laborem in cumulandis aliorum dictis, Iudæi summè extollunt. Quod vtinam non fecisset; nam non ita fœtidum partum peperisset, neque execrandarum blasphemiarum, & obscœnarum rerum putore totum ferè Orbem repleuisset, vt mijs omnibus Nationibus inuisam reddere; & tamen Nauicula Petri demergi non potuit, neque Ecclesia Christi destrui; quia Christus, & ventis, & tempestatibus impiorum hominum imperauit, pace & vnitate Ecclesiæ reddita, eaque illustrata doctrina, & exemplo Sanctorum Monachorum, qui sub Beatissimi Patris Benedicti Regula viuentes, tanquam lucidissima sidera in Ecclesia Dei per idem tempus nempè circa annum Domini 500. emicare cæperunt. Tradit R. Moses Bar Maijmon *in Præfatione ad Commentar. Miscnæ* Ord. 1. זרעים *Zerahim*, & Auctor הליכות עולם *Halichòth olàm* cap. 1. circa fin. quòd Rau Ascè hanc Talmudicam compositionem dispertitus fuerat in quatuor partes tamquam columnas, in quibus disposuit glossemata à se compilata super משניות *Miscnaijòth* Rabbenu Hakkadòsc, ea methodo.

In I. Attulit omnes fundamentales rationes Miscnæ tam vniuersales, quàm particulares, & argumenta; ob quæ quis contra socium insurgere potuerat, mutuis impugnationibus; omnia aut ante ipsum, aut sua ætate examinata, & Miscnæ Aphorismis firma, vt ne literam quidem licitum esset ab illis auferre, aut addere.

In II. Præpositis quæstionibus diuersorū circa Ius aliquod ferendum, tandem causam resoluit, iuxta doctrinam Tannæorum, & Amoraitarum, seu Miscnicorum, & Ghemaricorum; partium rationibus benè perpensis.

pendio pag. 461. qui ad annum Christi 357. vel etiam ad 367. illum reijcit.

Hinc, ad obsignationem Misnæ iam fluxerant anni 238. & à desolatione secundi Templi an. 359.

ס׳ מעשה אשמדאי מלך

חשרים [illegible]

310 MAASSE' ASMEDAI'. HISTORIA ASMODEI Dæmoniorum Principis. De captura Dæmonis Asmodei per Regem Salomonem facta, Historia Talmudica, ac proinde fabulosa, asseruatur msc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. De ea fit mentio in *Ghemarà* Codice גטין *Ghittin*, *De repudijs* cap. 7. pag. 68. vbi de שמיר *Sciamir*, *Vermiculo*, quem Salomon habuisse (aiunt) ab Asmodeo, quo etiam mediante, lapides Templi Salomonis sculpsisse credunt Talmudistæ, de quo etiam in סוטה *Sottà*, *Declinante* cap. 9. pag. 48. b. circa fin. Illud 2. Samuel. 7. v. 14.

והכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם.

Et corripiam eum in Virga hominum, & in Verberibus filiorum Adam. R. Salomon intelligit de Asmodeo, qui, secundùm sensum Rabbinorum deprauatum, extruserit Regem Salomonem de Regno, & per mundum peregrinari coëgerit, ipso Asmodeo in Solio Regio sedente, & loco Salomo-

vt meritò ab omnibus Nationibus execrabile Talmudicum existimetur opus.

De eodem Rau Ascè (teste הראב״ד *Harraaàd* in libro Cabalæ ad sextam *Amorraim* ætatem) afferunt Hebræi hoc insigne elogium.

במות רבינו הקדוש עד רב אשי לא מצאו תורה וחסידות וענות וגדולה במקום אחד.

Bimòth Rabbènu Hakkadòsc ad Rau Ascè; lo matzeù Torà vachasidùth, vaanaùth vgdolà bemakòm echàd. A tempore Rabbènu Hakkadòsc vsque ad Rau Ascè, numquam in eodem loco, lex, pietas, humilitas, & magnificentia inuenta sunt. Id est omnes istæ virtutes simul vnitæ, non sunt cumulandæ in eadem persona, nisi in Rau Ascè.

Quantum verò industriæ huius Rabbini debeant Iudæi, scire poteris ex Dauid Ganz in *Tzemàch* p. 47. & ex *Halichòth olàm* Tract. 1. cap. 1. Cùm autem vixisset Rau Ascè annos 75. tandem viuere desijt anno mundi 4187. Christi 427. post mortem D. Hieronymi annos 5. vel secundùm alios annos 7. nam Hieronymus anno Christi 420. aut 422. ad superos euolauit, vt Prosper, & ex eo Paulus Diaconus, Genebrardus, & alij referunt; & ante mortem Diui Augustini tribus annis; Honorio, & Theodosio Impp. Ex hoc corrige Galatinum lib. 1. *De Arcan. Cathol. Verit.* cap. 5. vbi ait Talmudem Babylonicum à Rau Ascè fuisse compilatum anno Domini 436. Corrige etiam Caserrium in *Chronologico Com-*

mo-

ושידתין כבשינתו אחרדי אטרי אנן .לא ידעינן
דלמא אסמדאי מלכא דשידי ידע אמר להו היכא
איתיה אמרי ליה איתיה בטורא פלן כרי ליה בירא
ומליא ליה מיא ומיכסיא בטינרא וחתמיה
בגושפנקיה וכל יומא סליק לרקיעא וגמר מתיבתא
דרקיעא ונחית לארעא וגמר מתיבתא דארעא ואתי
סייר ליה לגושפנקיה ומגלי ליה ושתי ומכסי ליה
וחתים ליה ואזל שדריה לבניהו בן יהוידע יהב
ליה שושילתא דחקיק עליה שם ועזקתא דחקיק
עלה שם וגבבי דעמרא וזיקי דחמרא אזל כרא
בירא מתתאי ושפינהו למיא וסתמינהו בגבבי
דעמר וכרא בירא מעילאי ושפכינהו לחמרא
וטמינהו סליק יתיב באילנא כי אתא סיירה
לגושפנקא גליה אשכחיה חמרא אמר כתיב לץ
היין הומה שכר כל שוגה בו לא יחכם וכתיב זנות
יין ותירוש יקח לב לא אישתי כי צחי לא סגי ליה
אשתי רווא וגנא נחית אתא שדא ביה שושילתא
סתמיה כי אתער הוה קא מיפרזל אל שמא דמרך
עלך שמא דמרך עלך כי נקיט ליה ואתי מטא דיקלא
חף בית שדייה מטא לביתא שרייה מטא גבי בוכא
דתהיא ארמלתא נפקא ,

Dixerat Rabbinis (Sapientibus magni Synedrij) *Quid faciam* (ne instrumentorum sonus audiatur?) *Responderunt ei. Reperitur Sciamir* (est vermiculus) *cuius ope vsus est Moses in lapidibus Ephod elaborandis. Dixit eis* (Salomon) *Et quomodo inueniam? Responderunt: Veniant Damones & Diaboli, subijciantur & apprehendantur, forsan ipsi scient & reuelabunt tibi. Venerunt Damones & Diaboli subiecti, & apprehensi. Dixerunt: Nos nescimus. Nonne Asmedai Rex Damoniorum scit* (vbi Sciamir inueniri possit?) *Dixit* (Salomon) *Et quomodo* (Asmodeum) *ad me venire faciam? Responderunt ei: Venit ad montem talem, fodit ibi puteum, &*

monis Regnum gubernante), quousque reuersus est Salomon in Regnum, deturbato Asmodeo, & catenis vincto. Et hoc est illud (inquiunt) quod dicitur cap. 1. Eccles. *Ego Ecclesiastes fui Rex super Israël in Ierusalem*; hoc est; olim fueram. Sed

אשמדי מלכא דשידי וטרד יתיה מן כורסיה
מלכותיה ונטל גושפנקיה מן ידיה בגין דיהך
מטלטל וגלי בעלמא לאוכחותה והוה מחזר על
כרכי מלכי וכרכי ארעא דישראל בבאפגן ואמר
אנא קהלת דהוה שמיה שלמה מתקרי מן קדמת
דנא הויתי מלכא על ישראל בירושלם :

Asmedai Rex Damonum, & extrusit (illum) *de Throno Regni sui, & abstulit annulum eius de manu sua. Idcirco abijt erro, & profugus in mundum, vt eum* (Dominus) *increparet. Et circumiuit Vrbes, Regiones, & Ciuitates terra Israëlis; hoc modo dicebat; Ego sum Ecclesiastes* (quia illi erat nomen Salomon, *vt antea appellabatur*) *& fui Rex super Israël in Ierusalem.* Vides, quam pares reddidit vices Salomoni Asmedeus, quia olim catenis vinctus ab eo fuerat. Referunt Talmudistæ in Ghemarà Cod. גטין Ghittin, *De repudijs* cap. 7. pag. 68. ferè post med. ad illud 1. Reg. cap. 6. 7. *Et domus cùm adificaretur lapide perfecto profectionis adificata est, & malleus, & securis, omne instrumentum ferreum non auditum fuit in domo, quando adificabatur.* Quòd Salomon

אמר להו לרבנן היכי אעביד אמרו ליה איכא
שמירא דאייתי משה לאבני אפוד אמר להו איכא
אישתכח אמרי ליה אייתי שידה ושידתין כבשינהו
אחרדי אפשר דידעי ומגלו לך אייתי שידה

Dei tui sit super te: nam molestus erat illi. Et venit, & adinuenit (arborem) *Palmæ, scabebat in ea, & illam eradicauit: Venit domum, & diruit illam: venit supra furnum* (cuiusdam) *Viduæ, & fractum est &c.* Ista & alia similia futilia commenta de Asmodeo tradunt Talmudistæ, de quibus nil aliud dicimus, ne stultis Hebræorum fabulis nostra narratione, honorem aliquem conferre videamur. Vide quid de ea dicatur in *Ialkut* par. 2. 1. Reg cap. 7. num. 128. col. 4. edit. Liburnen. in fol.

רבינו אשר נקרא הרא"ש בן ר' יחיאל

ס"ל

היה עשיר וכתב בפירוש כלשונו שנת ה' אלפים פ' בגרמיא כשה"ת פלו ולבין היה חכם גדול בגרמיא כמוהו יורש דעת מ' רבה"ם ; וכתב בעל נידה לרבן בהקדמת מפנת חסיו למהר"ם ר' ברוך וכרים ; ר' יחיאל היה מלשון ומכילו חסוד מעשים רבות ונפטר על פני אביו ;

ר' שלמה היה השני וגם הוא עם כמו ;

השלישי היה ר' יעקב בעל הטורים ואומר בברך ראשון של ספר ספיה עבי וגם כל זה לא רצה ליהנות מיהיד לו רבי' וכהלכות קדים מחדש מ' עמ"ס ברל' מסיה לו בעו שנת ה' אלפים וק' ;

כל היה ר' יהודה והוא סכר בעה"ס הטורים כמו בלמד במקומו ; בגרמיא כספר יוחסין הוא סרב בזמן מסיו הגזירות בטוליטולא סרב לא פרוו ואחרו ומחרו מסיבת לשת רבי יעקב אחיו בסבת קנ"ה וכרך קל"ב ה"ב בספר הכל אומר מסים שנת קט"ו ; יש סכות סדפוס: בשנת ה' אלפים ה"ס לבריאת עולם בבית האסורים רבי מאיר מרוטנבורג כי המלך שאל' עליו על עמק ה' ויהי הוא מעני סך גדול והרב היה עני והמלך לא רצה הוא ערב יהודי אלא מהר"ם תלמידו ; והוא לממלא רבו כבנים ערב ; ולא הרשיב הר"ם בהוסר יותר טובה מר מיברג ; ועוד זה בספר הר"ם בבית האסורים ובשנת ה' אלפים נ"ו ר' קמה מלך רומי הנקרא רודולף עבם הר"ם ונפטר בקיימים ימ"ם אייר ולא נתן לקבורה עד ר' אחר שנת ס"ו

replet illum aqua, & saxo operit, & signat annulo. Quotidie autem ascendit in cœlum, & complet Academiam cælestem, descenditque in terram, & perficit Academiam terrestrem (h. e. studet & disputat in vtraque Academia.) *Vadit, remouet annulum, discooperit* (puteum) *bibit, & operit* (iterum) *signat, & abit. Mitte Benaiau filium Ieoiadàh, trade ei catenam, in qua insculptum sit nomen* (Dei) *& compedes ferreos, in quibus* (pariter) *idem nomen cælatum sit, & lanæ manipulos, ac vtres Vino* (plenos) *eat, & excauet puteum inferiorem, & in illum effundat aquam superioris putei, foramen seu epistomiū lana illa occludat, & effodiat puteum alium superiorem, & in illum effundat merum,* (Glossa Rasci: Et puteum Asmedai repleat arena, ne illum agnoscat.) *Ascendit & mansit in Arbore* (Benaiau) *Quum venisset* (Asmedai) *remouit annulum, aperuit, inuenit merum, dixit: Scriptum est* (Prou. 20. 1.) Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens. *Et iterum scriptum est* (Osee 4. 11.) Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. *Non bibam; attamen quia sitibundus erat, non potuit vltra sufferre; bibit tandem, inebriatur, decumbit, descendit* (Benaiau de arbore) *proiecit in illum catenam, & vinxit collum eius* (Rasci; ne caput eius egredi posset) *euigilat* (Dæmon) *& tamquam demens, conabatur illam confringere. Dicebat* (Benaiau) *Nomen Domini Dei tui sit super te; Nomen Domini*

בית נקובלה בחכמות כמו שכתב בעל ס׳ שלשלת הקבלה
דף קי״ב :

311 RABBENV ASCER abbreuiatè vocatus הרא״ש *Harròsc* Ben Iechiel Germanus Rothenburgensis diues & doctus, in Patria suæ חכמה specimina diffundere cæpit in Rectoratu Synagogę, quem aliquandiu exercuit; sed postea abire coactus (vt subindè dicemus) Toletum se contulit, vbi Princeps totius Scholæ Toletanæ à suis creatus, ibidem tandem mortales artus reliquit.

Habuit octo filios, secundùm quod scribit Auctor צדה לדרך *Tzedà laddàrech* in Pręfatione, omnes masculos. I. Vocabatur Iechiel, ex nomine Patris R. Ascer, cuius pluriès meminit Auctor טורים *Turrìm*, & mortuus est, adhuc Patre suo *Ascer* viuente.

II. Fuit R. Salomon; etiam ipse ante Patrem in iuuentute obijt.

III. R. Iacob tertiogenitus diù vixit, & fuit doctissimus Rabbinus. Hic composuit illud apud Iudæos celeberrimum volumen, quod cùm diuisisset in quatuor partes, vocauit ארבע טורים *Arbaàh Turrìm Quatuor ordines*, vnde & ipse בעל טורים *Bàal Turrìm* appellatus est; de quibus in *R. Iacob Bar Ascèr*. Fuit hic pauperrimus, & nihilominus publicum, aut priuatum stipendium nunquam expetijt, aut voluit, sed gratis semper in Scholis, & vbique docuit; vt ipsemet de semetipso testatur capite 1. Tract. *De Sabbatho*. Et in Tractatu קדוש החדש *Kiddùsc Hachòdesc De sanctificatione Neomeniarum* apparet, etiam id contigisse anno mun. 5100. Chr. 1340. IV.

אש

ס״ו לפ״ק ׃ והרא״ש ברח והלך לפניו ר׳ יהודה בנו לבקש לו
בית בטוליטולה) והלך לעיר ברצילונה ושם מצאו הרשב״א
ועמד בביתו , ס׳ ימים ולמדו יחד והרשב״א כתב לחכמי
טוליטולא כבוד גדול כי חכם הוא וגדול מכרש
ובספר ישנה קהלות כולם כי בגזרות השנה קהלות ברצילונה
שנת ה׳ אלפים ס״ה הלך ללמד בטוליטולא אותו עד ביום
פטירת של כה״ג היה שם קהלתו הרשב״א מברצילונה והרא״ש
מטוליטולא כי תקף הכל לטוליטולא עמוד ראש ישיבה
ותלמידו החכם ר׳ יצחק בן ר׳ יוסף בן ישראל חבר ס׳ יסוד
עולם בחכמת יסודי העיבור ותולדותיו בהסכמת חכמי אלמניא
והכמים לעירם . לכבוד ר׳ אשר והוא עשה חבר ספרים רבים
פסקים לכל התלמוד על דרך רב אלפס עם מה שהוסיף
מתלמידו ר׳ (כ״ל ר׳ יצחק בן רבי יעקב הכהן המכונה אלפסי
או רב אלפס) כמו שכתב בשלשלת כלל פ״ט דף ל״ו ע״ב לשונו
ואנו סומכים על דבריו יותר מדברי הרמב״ם לפי שהרא״ש
כתב בדברי תבולים כלי ראיה וכו׳ . ופשרת של הרא״ש מחוזקת
בכל ספרי התורים : ועשה תוספות שנקראו תוספי
הרא״ש או האשרי ונדפסו כמו פסקי הרא״ש נקיבור
ונדפסו בסוף כל מסכתות של תלמוד בבלי : וחבר גם כן
שו״ת ונדפסו בויניציאה שנת ש״ב כרך אחד :

ועשה הנהגות על מדות טובות האדם ונדפסו בכ״י
בקולונין הכולפיסי של רומה ונדפסו בקנסטנטינה שנת ש״ב
לפ״ק בסוף ספר תמוהי וכו׳ :

עשה פירוש על משנה הקדמונים שאומרים אין מזל
לישראל ונדפס כ״י בוואטיקאנו כרך אחד :

ואחר אותו שתלמידיו הלכו וקבצו כל פסקיו ועשו
מהם ספר א׳ וקראו כללי הרא״ש : ונמצא ק״ם כתובו כ״י
בוואטיקאנו כרך אחד :

ובעל ספר צדה לדרך אומר כי הרא״ש נפטר מן העולם
שנת פ״ה לאלף הכל והרא״ה דברין על דברי בעל ס׳ היוחסין
שאמר כי שנפטר הרא״ש בשנת פ״ח לאלף ששי : כי בעל ס׳
צדה לדרך היה תלמיד ר׳ יעקב בעל טורים בן הרא״ש ולפיכך
היה יודע זו בן רבו ובעל ס׳ יוחסין היה כמו שלש מאות
שנה אחר מות הרא״ש ולא לפעמים אשר היה בזמן ולא מאוחר
בני הרא״ש ויקבריהו תלמידיו בכבוד גדול כי אמרו שהיה
חסיד הגדול כי היה מגדל בתורה הרבה ומוסר על בעייתם
ותורה המעסיקים בהם ומסייע במחיתם : לורם היום הי׳ הם :
וימי הרא״ש היה בשנת כמו ה׳ אלפים ו׳ היה ראשית מלכות

jiceretur, patriam reliquisse. Narrat hanc historiam Auctor *Scialscèleth hakkabbalà* ex quodam vetusto quaternione pag. 60. b. circa principium his verbis.

בשנת ה׳ אלפים נ״ז ד׳ תמוז מלך רומה המכונה ריידולף תפס הר״ם מרוטנבורק ונפטר בתפיסה י״ט אייר ולא נתן לקבורה עד ד׳ אדר שנת ס״ז לפ״ק. והרא״ש ברח ושלח לפניו ר׳ יהודה בנו להכין לו דירה בטוליטולה וכו׳.

Anno 5057. (id est Christi 1297.) *die 4. Mensis Thammùz Iunij, Rex Romanorum* (Imperator) *Rodulphus apprehendit R. Meir de Rothenburgo; qui mortuus est in carcere 19. Iiàr Aprilis, neque permisit vt sepeliretur vsque ad diem 4. Adàr Februarij an. 67. numeri abbreuiati. Et R. Ascèr aufugit, & misit ante se R. Iudam filium suum, vt ei pararet mansionem Toleti.* Iste R. Meir erat Magister R. Asceris, qui cùm deberet soluere Imperatori non modicam pecuniarum summam, missus fuit in carcerem sed cùm non esset soluendo, quia pauperrimus erat, Imperator nullam aliam sponsionem recipere voluit, nisi Iudaicam, & R. Asceris, quia erat admodum diues. Idem Auctor *Scialscèl.* de hac re agens, sic loquitur circa finem pag. 60.

בשנת ה אלפים כ״ה לבריאה חובש בבית האסורים הרב הגדול רבי מאיר מרוטנבורק כי המלך העליל עליו על עסק א׳ והיה שואל ממנו סך גדול והרב היה עני ואין לאל ידו והמלך לא רצה שום ערב יהודי אלא הרא״ש תלמידו. והוא לחמלת דבו נכנס ערב. ואז הרחיבו הר״ם בסוהר יותר טובה עד שיפרע. תוך זה נפטר הר״ם בבית האסורים וכו׳.

An-

IV. Fuit Iudas, qui scripsit librum חקת התורה, וספר חקות השמים *Chukkath Hattorà*, & librum *Chukòth hascìamaim*, vt notat R. Ioseph Kolon in suo libro num. 178. Moritur, vt legitur in *Iuchasìn* pag. 133. b. anno mundi 5109. Christi 1349. quod videtur mendum Typographicum; nam idem Auctor pag. 132. col. 2. & in fine paginæ asserit, quòd R. Iudas filius הרא״ש *Harròsc* circa annum 5128. Chr. 1368. interfecerat vxorem suam simul cum fratris vxore R. Iacobi fratris sui, & postremò se ipsum, ne Iudaicam superstitionem desereret. Errat itaque Auctor *Scialscèleth hakkabalà* pag. 60. quando ait id contigisse anno 5151. Christi 1391.

Circa tempus, quo Rau Ascer ex Germania egressus sit, difficile est aliquid certò stabilire; quia quot Auctores de hac re tractarunt, tot variæ sententiæ reperiuntur. *Iuchasìn* pag. 133. dicit, eum an. mun. 5066. reliquisse Germaniam, anno scilicet Domini 1306. & obijsse an. mundi 5088. Christi 1328. Idem affirmat Dauid Ganz ex eodem *Scialscèleth hakkabalà* pag. 60. b. & videtur sentire, quòd *Harròsc* ex Germania fugerat Toletum in Hispaniam anno 5067. Christi 1307. Vt autem aliquid certi de hoc discessu dicere valeamus, quærendum primò est; quænam fuerat occasio, qua motus sit R. Ascer relinquere patriam, & aliam regionem quærere. Est communis omnium sententia, R. Ascerem ob timorem, ne in carcerem con-

anno mundi 5057. id est Christi 1297. carcere inclusum fuisse. His hoc modo firmatis, inuestigandum est, quo anno obierit in carcere Rabbi Meir: nam statim post mortem huius Rabbini, R. Ascer fideiussor, timens ne & ipse caperetur, aufugit in Hispaniam. *Iuchasin* pag. 133. ait, R. Meir obijsse in carcere anno 5063. Christi 1303. hoc est sexennio post carcerationem. At quia Auctor צדה לדרך *Tzedà laddàrech*, dicit in *Præfatione* sui libri, R. Ascer egressum fuisse ex Germania anno 5065. Christi 1305. dicendum est, eodem an. mortuum fuisse R. Meir: nam non est verisimile voluisse Rau Ascer diutiùs remanere in Germania, cum euidenti periculo suæ libertatis. Non videtur hoc admodum distare à vero, quia & Auctor *Iuchasin* pagina 133. circa finem, hunc discessum R. Ascer ponit anno sequenti 5066. Christi 1306. quem sequitur R. Dauid Ganz. Vnde miror, quomodo idem Ganz, mortem R. Meir reijciat ad annum mundi 5046. Chr. 1286. Quamuis enim hoc benè coincidat cum annis, quibus regnabat Imperator Rodulphus, attamen, cùm egressionem ex Germania Rau Asceris, omnes referant ad annum mundi 5065. aut ad 5066. non est dicendum, quòd R. Ascer post mortem Magistri sui 19. aut 20. annos pacificè insumere potuisset sine aliqua molestia ex fideiussione Magistro suo R. Meir præstita, neque ob illius timorem Germaniam, & Patriam deseruisset. Vnde dicendum est

Anno 5065. à Creatione mundi (Christi Dominj 1305.) *positus fuit in carcere magnus Magister R. Meir de Rothenburgo, quoniam Rex* (Imperator) *occasionem arripuit contra eum, super quodam negotio* (exactionis) *& ab eo postulabat magnam summam* (pecuniarum). *Rabbi autem* (Meir) *erat pauper, nec soluere poterat, & Rex nolebat alium fideiussorem Iudæum prater R. Ascerem discipulum eius: ipse verò misertus est Magistri sui, & spopondit pro eo. Tunc latiori loco posuerunt R. Meir, donec in carcere soluisset debitum. Interea moritur R. Meir in carcere, &c.* Differt hic annus carcerationis R. Meir, ab alio suprà relato, vnde ipsorum alterum necesse est repelli vt falsum. Sed si vera est hæc historia, vtrumque annum pro carceratione R. Meir assignatum, falsum reperiemus: nam Imperator Rodulphus, sub quo ponitur in carcere R. Meir, anno Christi 1297. iam obierat. Electus quidem Imperator fuerat anno Domini 1273. & obijt anno 1294. Non igitur iussu huius Imperatoris potuerat R. Meir in carcerem protrudi. Vnde dicendum est; vel in assignatione anni carcerationis R. Meir, vel in scriptione nominis Imperatoris inesse errorem. Itaque existimamus pro רידולף *Rodulphus* scribendum esse אסטולף *Astaulphus*, qui post Rodulphum regnare cœpit anno Domini 1294. vsque ad annum 1269. & hoc modo potuit esse verum id, quod legitur in quaternione allato ab Auctore *Scialsceleth hakkabalà*, R. Meir

Scialscèleth hakkabalà pag. 58. b. dicit vocari abbreuiatè הר״מה *Harramà*; hoc est ר׳ מאיר הלוי *R. Meir Leuita* ad differentiam R. Meir Rothenburgensis, qui abbreuiatè vocatur הר״ם *Harràm R. Meir* absolutè. Hic itaque Meir Leuita seù Sacerdos scripsit הגהות מיימוניות *Haghaòth Maijemoniòth*, *Animaduersiones contra librum* ה״יד *Haijàd* R. Mosis Ægyptij, qui ob ipsius reuerentiam non nominatur in tit. libri ה״יד, ne illius honori detraheretur, cùm virulentum calamum contra Rabbinorum omnium doctissimum Ægyptium, aliquando quàm par sit, stringat; sed suppresso nomine R. Meir, eius loco substituerunt אוריין בר אוריין *Oraijàn Ben Oraijàn Leguleium filium Leguleij*. Quòd autem R. Meir Toletanus scripserit *Animaduersiones contra Aegyptium*, & non R. Meir Rothenburgensis, euidentissimè patet ex *Iuchassìn*. & *Scialscèleth hakkabalà* cit. vbi id apertè habetur; quin & in eisdem *Spicilegijs* citatis à R. D. Ganz, in fine libri *Iuchassìn* pag. 164. b. ita legitur -

ור׳ מאיר כהן אשר עשה הגהות מיימוניות׃

Et R. Meir Cohèn (fuit ea ætate, nempè tempore R. Isaaci בעל אור זרוע *Bàal Or zarùah* Auctoris libri *Lucis sata*, והוא היה בשנת מ״ו לאלף הששי *Et ipse fuit in anno 46. sexti millenarij*) *qui fecit Animaduersiones Maijemoniòth*, id est *contra Maijmonem*, *Mosen Aegyptium*. Vbi etiam est notandum, ibi non dici, Rabbi Meir obijsse anno 5046. sed fuisse synchronum R. Isaaci

est, R. Ascerem potiùs Patriæ valedixisse an. 5065. vt vult Auctor *Tzedà laddàrech*, quàm anno 5066. vt vult Auctor *Iuchassìn*: nam R. Menachem Auctor צדה לדרך *Tzedàh leddàrech* discipulus fuit R. Iacobi בעל טורים *Baal Turrìm* filij ipsius R. Ascer, à quo credibile est eum accepisse notitiam anni exitus illius ex Germania, & aduentus in Hispaniam. Abraham autem Zacutus Auctor libri *Iuchassìn* faciliùs potuit errare, cùm trecentis annis segniùs, & vltrà scripserit post R. Menachem. Quamuis vtraque sententia facilè possit conciliari, si dicatur; Auctorem quidem *Tzedà laddàrech* accepisse annum completum 5065. paruipendens paucos menses sequentis anni, iuxta ipsorum regulam Chronologicam -

החשבון המרובה בולע את המועט׃

Numerus maior deglutit minorem, hoc est Rotundus annorum numerus comprehendit in se numerum mensium & dierum, qui deficiunt, vel redundant: Auctorem verò *Iuchassìn* accepisse annum 5066. labentem. Ad illud autem, quod ait R. Dauid Ganz, R. Meir obijsse anno mundi 5046. ex *Spicilegijs* Auctoris, quę referuntur in fine *Iuchassìn* pag. 144. b. dico, eum valdè hallucinari: nam R. Meir ibi nominatus, non est Rabbi Meir Rothenburgensis, de quo loquimur, vt credit R. Dauid Ganz, sed est R. Meir כהן *Cohèn Sacerdos*, quem *Iuchassìn* pag. 132. b. vocat R. Meir Leui אבו אל עפיה *Abù al aphià Bar Todròs Theodori de Toleto*; &

introierat, quum statim à tota Vniuersitate & Toletana Synagoga, Rau, & ר״י *Rosc Iesciuuà*, *Caput Academiæ* electus est, addito etiam annuo stipendio lucroso. Igitur apud Hebræos Toletanos per 16. circiter annos Talmudicam doctrinam, & vtrumque Ius Ciuile, & Criminale, magno Iudæorum applausu docuit: Quæstiones varias ex diuersis partibus sibi propositas soluit, & infinitas ferè Talmudicas ambages, & tricas explicauit: folijs hinc inde dispersis, quæ post illius obitum, magna diligentia à discipulis ipsius conquisita, & in Volumen digesta, sub nomine

I. כללי הרא״ש *Chellalè Harròsc Conclusionum R. Ascèr* euulgarunt. Hæ numero 108. mmssc. reperiuntur in Biblioth. Vatic. Papyr. in fol.

Collegerunt etiam ex eius prælectionibus, vel, vt alijs magis placet, ex scriptis præceptorum eius librum, quem vocauerunt ספר *Sèpher* -

II. אגודה *Agudàh Librum Collectionum*, seù *Collectaneorum*, de quo suprà iam diximus num. 128. De eo Dauid Ganz ad annum 89. sexti millenarij.

III. קיצור פיסקי הרא״ש *Kitzùr Piskè Harròsc Epitome Decisionum Rau Ascèr*. Sunt quædam sententiæ, seù Conclusiones ad modum Thesium excerptæ ex eius operibus prolixioribus. Fuerunt excusæ cum Talmude Babylonico in fine omnium ferè Codicum, vbi alia ipsius Commentaria reperiuntur. Istæ Conclusiones diuersæ videntur ab ijs, quæ mmssc. extant in Bibliotheca Vaticana.

R. Isaaci prædicti, qui viuebat anno 5046. Firmatur itaque mors R. Meir Rothenburgensis Magistri R. Ascèris anno 5065. aut 5066. nempè Christi Domini 1305. aut 1306. eo scilicet anno, quo R. Ascer ex Germania aufugerat. Hic igitur Patriam deserens, & in Hispaniam iens, transiuit per Cataloniam, & Vrbem Barcinonam ingressus, in ea inuenit הרשב״א *Harischbà* R. Salomonem Ben Addèreth famosum Rabbinum, apud quem diuersatus est octo diebus; dispensauerat enim R. Salomon, Rabbinica auctoritate, super triduam hospitalitatem, siuè, domi hospitem non retinendum vltrà triduum, quia aiunt: Hospitem primo die hospitalitatis, legitimum esse hospitem; secundo die, esse onerosum; tertio esse profugum, aut fœtentem. Hæc tria vnico hoc versiculo eleganter explicant -

ביום ראשון אורח : ביום שני טורח : ביום שלישי ברח או סרח :

Bijòm risciòn Orèach: Bijòm sceni Tòrach: Bijòm scelisci Borèach, ò Sòrach.

Die primò Hospes, Hospes est: die secundo Onus est: die tertio Profugus, aut Fœtens est.

Doctrina siquidem hujus Sapientis, animum mirificè recreauerat R. Salomonis; idcircò & literis cômendatitijs associare eum voluit directis ad omnes Synagogas Hispanicas, maximè Toletanas; quibus receptis à Primoribus huius Synagogæ moderatoribus, vix R. Ascer Toletum

paruo festo, seù Interfesto.

ראש השנה *Rosc Hascianà De Initio Anni, Anno nouo.*

יומא *Iomà De die expiationum.*

סוכה *Succà De festo Tabernaculorum.*

תענית *Taanith De Ieiunio.*

מגילה *Meghilà De festo Esthera.*

In tertio Ordine **נשים** *Nascim De Mulieribus*, in Codd.

יבמות *Ieuamòth De Lege fratria.*

כתובות *Chetuuòth De Instrumentis dotalibus.*

קדושין *Kidduscin De Sponsalibus, & Nuptijs.*

גיטין *Ghittin De Repudijs.*

סוטה *Sottà De Muliere declinante, malè nupta, & viri zelotypia.*

נדרים *Nedarim De Votis.*

In quarto Ordine **נזיקין** *Nezikin De damnis*, in -

בבא קמא *Bauà Kama Porta prima.*

בבא מציעא *Bauà Metziàh Porta media.*

בבא בתרא *Bauà Bathrà Porta vltima.*

סנהדרין

IV. תוספות *Tosaphòth Additiones*, quæ vocantur תוספי הרא״ש *Thosphè Harròsc Additiones R. Ascèr*; & etiam האשרי *Haasceri*, id est *Ascereus Commentarius*. Sunt Commentarij prolixiores, qui ante פיסקי הרא״ש *Piskè Harròsc* in ipso Talmude apparent, quamuis non in omnibus Codd. Reperiuntur tamen in his *Massachtòth* -

מסכתות *Massachtòth*, seù *Codices Talmudici, quibus opera* **הרא״ש** *Harròsc addita sunt, & reperiuntur in Talmude Babylonico, in fine Codicum.*

In primo Ordine **זרעים** *Zerahim De seminibus*, in **מסכת** *Massècheth* Cod.

ברכות *Berachòth De Benedictionibus.*

In secundo Ordine **מועד** *Moëd De solemnitatibus*, in -

שבת *Sciabbàth De Sabbatho.*

עירובין *Iruuin De commixtionibus*, scilicet *Domorum.*

פסחים *Pesachim De Paschatibus*, siuè de vtriusque Paschatis festo primo, & secundo.

ביצה *Betzà De Ouo*, seù De festiuitatibus vltra Sabbathum.

מועד קטן *Moëd kattàn De*

Vatic. In fol. Papyraceo. Scripsit -

VI. ש״ות *Sceelòth vtsciuuòth Quæsita & Responsa*, seù *Decisiones forenses*, quæ excusæ reperiuntur Venetijs anno ש״ב 312. min. supputat. Christi 1552. apud Aloysium Bragadinum In fol. Scripsit -

VII. הנהגות *Hannagòth Consuetudines ad mores reformandos, vitamque instituendam piam, ac deuotam.* Libellus est, 132. constans præceptis, & admonitionibus; reperitur circa finem libri תפוחי זהב *Tepuchè Zahàu* R. Iechielis מילי *Meli*. Excus. Mantuæ an. 383. Christi 1623. In 12.

In Bibliotheca Collegij Neophytorum Romæ extat Libellus msc. Asceticus, in cuius pag. לט 49. inseritur Tractatus cum eodem Titulo, qui est -

הנהגות אשר תקן הרב רבינו אשר אבי רבינו יעקב בעל הטורים ׃

Consuetudines, quas ordinauit Rau Rabbènu Ascèr pater Rabbenu Iacobi Auctoris טורים *Turrìm*. Est ferè idem cum superiori, quamuis aliquando ab eo deflectat. Buxtorf. in sua Bibliotheca Rabbinica secundæ editionis, R. Ascero attribuit quendam librum Titulo insignitum -

VIII. מתנות *Mathanòth* seù ס׳ מתנות *Sèpher Mathanòth Liber Donorum*, de cuius argumento nihil habet, & ego aliunde de eo aliam notitiam non habeo.

Aduertendum est circa opera Talmudica huius Auctoris, quòd illa composuerit secundùm stylum Rau

סנהדרין *Sanhedrìn De Concilio Senatorio*.

מכות *Maccòth De Flagellationibus*, & inscribitur אשרי *Asceri Ascereus*.

שבועות *Sceuunghòth De Iuramentis*.

עבודה זרה *Auodà Zarà De Idololatria*.

In quinto Ordine קדשים *Kodascìm De Sanctitatibus*, In -

חולין *Cholìn De Profanis*.

בכורות *Bechuròth De Primogenitis*.

In sexto Ordine טהרות *Taharòth De Purificationibus*, In -

מקואות *Mikuaòth De balneis.*

נדה *Niddà De Menstruata*.

In his Tractatibus Talmudicis, scripsit R. Ascer, in quorum calce reperiuntur hæc eius Commentaria additis פיסקי הרא״ש *Piskè Harròsc Conclusionibus*, vt suprà dictum est. Confer Talmud Babylonicum editionis Venetæ, Cracouiensis &c.

V. Scripsit etiam eruditam *Dissertationem* super illud commune Iudaicum effatum אין מזל לישראל *En Mazàl Le-Israèl Israèl subiectus non est alicui Planetæ*. Reperitur msc. in Biblioth.

opera ſua טורים *Turrim* compoſuit, & vxorem ſuam ibidem ferro à R. Iuda fratre ſuo necatam, ne fidem Chriſti ſuſciperet, amiſit. Sed de his alibi.

Præter R. Meir, habuit etiam Rau Aſcer alium præceptorem, is fuit eius frater R. Chaijm, qui anno mundi 5074. Chriſti 1314. obijt.

Sciendum eſt etiam, quòd in Hiſpania tempore R. Aſcer inter Iudæos viuebat *R. Iſaac Ben Iſraël* ſapientiſſimus Mathematicus & Aſtronomus, qui vt rem gratam faceret R. Aſcero, (eodem flagitante) compoſuit illud præclarum Volumen Aſtronomicum, vbi de omnibus Aſtronomiæ partibus luculenter pertractat, ſed præſertim de Calendario, Anno communi, & Emboliſmico, & cæteris, quæ ad ſtabiliendum Paſchatis feſtum, à quo cæteræ feſtiuitates dependent, admodum conducunt. Vnde, nihil intentatum reliquit, vt eam dilucidè explanaret, vocauitque יסוד עולם *Ieſòd olàm Fundamentum Mundi*, de quo ſuo loco agemus.

Subſcripſit etiam Decreto, quod ſapientes Barchinonẽſes tulerunt, ne Iuuenes ante 20. annum ætatis Philoſophiæ operam darent, vti notauimus ſupra pag. 2. col. 1. Auctor verò *Scialſcèleth hakkabalà* extendit ante 25. annum, ſicut ſe legiſſe in eodem lib. מנחת קנאות *Minchàth kennaòth* aſſerit, his verbis -

וראיתי בספר מנחת קנאות כי בגזרות שעשו
קהלות ברצלונה שנת ה' אלפים ס"ר שלא ללמד
בחכמה יונית עד שיגיע הלומד אל כ"ה שנים
חתום

Alphes. & R. Moſis Ægyptij, ſed ampliùs addidit ſuprà Ægyptium, quia *Aegyptius* (vt refert *Iuchaſsin* pag. 133.) -

לפי שהרמב"ם כתב כדברי נבוא' בלי ראיה.

Scripſerat (librum ſuum) *tamquam prophetiam, abſque vlla ratione*. At R. Aſcer doctrinam ſuam rationibus confirmauit.

Reliqui quatuor filij Rau Aſcer; nempè *Eliakim*, *Moſes*, *Elazar*, & *Simeon* omnes docti fuerunt, & Toleti varia opuſcula ſcripſerunt ſuper *Deciſiones & Ritus Talmudicos*, quæ tractu temporis perierunt, vt dicitur in Epiſtola R. Chaſdai Krèſckas: & ex his, nihil ſuperfuit, niſi opera R. Iacobi Auctoris טורים *Turrìm*, qui, vt ſcribit Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 61. לא בא עם אביו לספרד *non ierat cum patre ſuo in Hiſpaniam*; quod tamen videtur pugnare cum eo, quòd ſuprà dixerat pag. 60. *R. Iudam* -

הרג את עצמו (בטוליטולה) ואשתו וחמותו
שהיתה אשת רבי יעקב אחיו:

occidiſſe ſeipſum Toleti, vxorem ſuam, ſocrum eius, quæ erat vxor Rabbi Iacobi fratris ſui, anno mundi, vt diximus, 5128. Sed ſi beaè perpendantur verba Auctoris *Scialſcèleth hakkabalà*, nullam in eis ineſſe repugnantiam, aut inconueniens aliquod inueniemus: nam ipſe dixerat, R. Iacobum non iuiſſe *cum patre ſuo in Hiſpaniam*, potuit tamen ire poſt diſceſſum patris aliquo tempore poſt, ſicut de facto iuit, quamuis tempus præciſum ignoretur. Toleti enim

התיצונים *hachitzonim extraneis* ampliat ad omnes שאינם מאמינים באמונתנו *qui non credunt fidei nostræ*, id est Iudaicæ. Et hic præsens R. Ascer in eundem locum explicat, Hæreticorum libros esse ea interpretamenta Sacræ Scripturæ non secundùm mentem Doctorum Synagogæ. תנא inquit -

סיפרי מינים אותם שפי' התורה לפי רעתם ולא סמכו על רברי חכמים כי יש ברבריהם צר מינות וכל מקום שנקרו המינים אתו"ל שתשובתם בצירן ואפילו רברים טיבים שכהם אסור לקרותן וכו' :

Est traditio, quòd sint libri Hæreticorum (hi quibus exponitur Lex.) *Quia huiusmodi expositio Legis est secundùm illorum mentem, & non innititur verbis sapientum, quoniam est in illorum verbis pars hæreticalis; & vbicumque præsumunt Hæretici, dixerunt sapientes nostri b. m. quòd eorum responsa sint penes eos. Et etiam verba bona quæ in eis sunt, prohibitum est legere &c.* Hinc patet vsum prohibendi libros Hæreticorum, falsa dogmata docentes, vel aliquid contra bonos mores continentes antiquissimum esse, cùm de eo fiat mentio non solùm à R. Akibà, qui tempore Hadriani Imperatoris viuebat; sed etiam à Iosepho Historico lib. 20. *Antiquit.* cap. vlt. & propè finem innuatur his verbis: *Quippè cùm apud nos non recipiant eos, qui elocutionem multarum gentium didicisse noscuntur.* Imò hæc consuetudo longè antiquior Iosepho Historico esse censetur, cùm ad tempora חוני המעגל *Choni Hammanghèl*, qui longè ante Christi natiuitatem vixerat, referri posse credimus: nam

חתום תחתיו : הרשב"א מברצלונה והרא"ש שבטוליטולה :

Et vidi in libro Minchàth kennaòth, quoniam in Decreto, quod fecerunt Synagogæ Barcinonenses anno 5064. Chr. 1304. *ne addiscat sapientiam Græcanicam* (Iuuenis) *donec attingat annum 25.* (ætatis.) *Sub eo subscripsit Harriscbà R. Salomon Aben Addèreth Barcinona, & Harròsc R. Ascèr Toleti.* Adeò abominabantur antiqui Iudæi Philosophicas scientias, vt non solùm interdictum eis esset studere in illis, verùm & ipsi Philosophici libri prohibebantur, ac si essent Hæreticorum. In hunc sensum Bartenora explicat illud R. Akibæ in *Misenà* Codice סנהדרין *Sanhedrin* cap. חלק *Chèlek* pag. 90. vbi ait -

ר' עקיבא אומר אף הקורא בספרים התיצונים :

R. Akibà dicit: Etiam qui legit in libris extraneis, non habebit partem in sæculo futuro. Glossator R. Obdias Bartenora vocem התיצונים *extraneis* exponit pro -

ספרי מינים כגון ספרי ארסטוט היוני וחבריו ובכלל זה הקורא בספר רברי הימים של מלכי הגוים ובשירים עגבים ורברי שחק שאין בהם חכמה ולא תועלת אלא אבוד זמן בלבר :

Libri Hæreticorum, veluti sunt libri Aristotelis Græci, & sociorum eius. Sub hac generali regula (comprehenditur is) *qui legit in libro Chronicorum Regum Gentilium, & in Poëmatibus amatorijs, & lasciuis, in quibus nulla est sapientia, neque vtilitas, sed tantùm iactura temporis.* At Auctor כף נחת *Caph nàchath* eandem vocem

eo viuente lata fuit sententia illa -

ארור מי שיגדל חזיר, וארור מי שילמד לבנו חכמת יונית,

Maledictus sit qui nutrit porcum; & maledictus sit, qui docet filium suum linguam Græcanicam, id est Philosophiam, à qua processit prohibitio librorum perniciosorum. Videsis in חוני המעגל.

Tandem referendum est, id quod notat Auctor *Scialscèleth hakkabalà* paginâ 113. nempè, quòd tempore huius R. Ascer, h. e. בשנת כמו ה' אלפים ן circa annum 5050. Christi 1290.

היה ראשית מלכות בית גונזאגה במנטווה,

Fuit initium Regni Domus Gonzagæ Mantuæ (in Italia) quod non longè distat à vero. De huius autem familiæ origine, solidiùs multi ex nostris scripsere, & inter alios, lingua Italica, Comes Alphonsus Loschius eruditè præstitit.

Obijt R. Ascer Toleti anno mundi 5081. Christi 1321. teste R. Menachem citato *in Præfatione* libri צדה לדרך *Tzedà Laddàrech*, non an. 5088. Christi 1328. vt vult *Iuchassin*, & ex eo *Tzèmach Dauid Ganz*, & alij. ונכבד עשו במותו *Et honorificè sepultus est*, ex eodem R. Menachem; quia reputabatur vir pius: nam assistebat operarijs, quando azyma parabant pro festo Paschatis, eos sollicitando, & proprijs manibus adiuuando. Papæ, magnum virtutis opus! שלחן ערוך *Sciulchàn arùch* הלכות פסח *Halachòth Pèsach*, num. 460.

אש

סי"ב אשר ונפתלי: עיין בני אשר ונפתלי:

312 ASCER & NEPHTALI. Vide *Benè Ascèr*, & *Nephtali*.

סי"ג ר' אשר בן ר' פרץ מיניצא

היה דופס בנאפולי שנת ה' אלפים רנ"ב ליצירה והביא לדפוס ס' אבן סינא בבית ר' עזריה בר' יוסף כמו נראה בס' ל' ובסוף מאמר ב' ובפרק תשי"ג:

313 R. ASCER BEN R. PE'RETZ DE NICIA (ignoratur an de Nicia Ciuitate Ducis Sabaudiæ, an verò de Oppido huius nominis in Marchionatu Montisferrati intelligi debeat) Artem Typographicam librorum Hebraicorum exercebat Neapoli anno 5252. Christi 1492. in domo R. Azariæ Ben R. Ioseph, vbi & opera Auicennæ in fol. excusit, vt apparet ex eisdem operibus, lib. 2. *Maamàr* 2. cap. 713. in fine.

סי"ד רבי אשר מבני שונצינו

היה דופס ספרים בעיר פאנו בשנת ה' אלפים ופלא עשרים ליצירה:

314 R. ASCER EX FAMILIA SONCINATVM, de quibus suprà pag. 431. & seqq. Artem Impressoriam exercebat in Fano Fortunæ, & ab eo multi libri Hebraici sunt excusi, quorum nonnulli notantur suis quibusq; locis.

ב

שטו **באר הגולה** ולא נזכר שם המחבר והוא ביאור לכל הגדות קשות אשר נמצאו בגמ' בבלי וירושלמי :

315 BEER HAGGOLA', *Puteus captiuitatis*, Tit. Libri, & est *Elucidatio omnium* הגדות *Hagadòth Allegoriarum hyperbolicarum*, quæ in Talmude Babylonico, & Ierosolymitano reperiuntur. In Biblioth. Rabbin. Buxtorf. pag. 318. secundæ editionis non exprimitur vtrumque Talmud.

שיו **באר משה** והוא ביאור כל המלות הנמצאות בחומש בלשון עברי ובלשון אשכנזי :

316 BEER MOSCE', *Explanauit Moses*, Tit. Libri ex Deuteron. 1. 5. est *Dictionarium* omnium vocum Libri Pentateuchi Mosis Hebraicè, & Germanicè. Excusum Pragæ anno 5364. Christi 1604. ex eodem, pag. 319.

שיז **בואציו חכם גדול בן המשיחיי** חבר ספר מהנחמת הפילוסופיאה ונעתק מלשון לטין אל לשון העברי על ידי שמואל בן בנבשת הספרדי ; ונמצא בי"ו בואטיקאנו.

317 BOETIVS *De Consolatione Philosophiæ* traductus ex lingua Latina in Hebræam à R. Samuele Ben בנבשת *Banàst* Hispano. Habetur in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4.

שיח **בונה סטרוק דסמסטרי** שבאלמגרה היה כתב ד' שאלות בקבלה מהם ש"ת ומצאו בעל שלשלת הקבלה רק כ"ג כי היו ראה אותם המחבר שלשת אותן ביד א' מחכמי דורו בקונטרים ישן :

318 BONASTRO'K DE SAMASTRE, quod est in Almagra Oppidum. Scripsit quasdam *Quæstiones*, quarum aliquod quæsitum in vetusto quaternione in manibus cuiusdam Doctoris vidit R. Aben Iachija, vt testatur in suo libro *Scialscèleth hakkabalà* pag. 53.

שיט **בונית דילטיש היהודי** חבר ס' על הכוכבים וגם עשה כלי נקרא טבעת התכונית על ענין אותם הכוכבים ; וחבר אותו בלשון לטין והדפס בעיר טרבורני שנת ה' אלפים רנ"ג לבריאת עולם ; ועשה אותו לכבוד אלכסנדרו ששי האפיפיור

319 BONETVS DE לאטיש LATIS Hebræus Medicus Prouenzalis, scripsit *De Annuli Astronomici vtilitate* librum vnum ad Alexandrum VI. Pontificem Maximum. Hic enim adinuenit digitalem annulum, in quo delineatis Signorum Zodiaci gradibus, & duodecim anni mensibus, miro artificio adinueniri potest quotidie locus Solis, & eius altitudo. Item Signum & gradus ascendens; duodecim domicilia Cæli; Horę diei, ac noctis; quantitas earundē; ascensiones rectæ, & obliquæ; altitudo Stellarum; loca Planetarū; directus ne, an retrogradus sit Planeta; latitudines Ciuitatum, & altitudines Turriū. Compositus ab Auctore lingua Latina non ineleganti, quamuis se excuset in fine libri hoc disticho -

Parce precor, rudibus quæ sunt errata Latino,

Lex

Lex Hebraea mihi est, lingua Latina minùs.

Excusus est cum Annulorum trium diuersi generis Instrumentorũ Astronomicorum per Ioannem Dryand. Medicum & Mathematicum Marpurgensem. Marpurgi apud Eucharium Ceruicornum Agrippinatem an. 1537. in 4. & ibidem an. 1557. apud eundem, nisi sit error Impressionis, & pro 1557. reponendum sit 1537. nam characteris & chartæ qualitas omninò eadem esse videtur.

שכ' ר' בוסטנאי ס' מעשה רבי בוסטנאי ראש הגולה אשר בבבל וזה מעשה שלו על מה שבא לישראל על ידו ועל אשר חותמי בית דוד בחותמיה צורת זבוב וכו' : נמצא בחבור מעשיות מהמדרשות והאגדות : נדפס בווירונה שנת ת"ז לפ"ק : ואמר בעל שלשלת הקבלה דף ל"ו כי בימיהם גברו ישמעאלים ונצחו על מלכות פרס : ומלך ישמעאל הנקרא עלי כבד את רבי בוסטנאי ונתן לו לאשה בת מלך פרס אשר נתגיירה : וזה היה בשנת כמו ד' אלפים ש"ס ליצירה :

320 BOSTANNA'I, seù *Historia R. Bostannài Principis Captiuitatis in Pumbeditâ Babyloniæ: De ijs quæ tempore suo Iudæis acciderunt:* Item *De Sigillis Domus Dauid, & quomodo in ipsis insculpta erat Musca &c.* Reperitur inter Historias Talmudicas excerptas ex *Midrascioth*, & *Haggadòth* antiquorum. Excusa Veronæ anno 407. min. supput. Chr. 1647. in 8. De eo fit mentio à R. Dauid Ganz ad an. 440. quinti millenarij, Christi 680. Auctor *Scialscheleth hakkabalà* pag. 36 ait: *Tempore huius Bostannài, Ismaëlitas debellasse Regem*

Persarum, cuius filia ab Ali Rege Ismaëlitarum tradita fuit R. Bostannai in Uxorem, & Hebraea effecta est. Hæc accidisse circa annum mundi 4360. Christi 600. scribit.

שכ"א ר' בחיי בן אשר ן' חאלאיו חאליוה מסראגוסטה אשר בארגון ספרד היה תלמיד הרשב"א ר"ל ר' שלמה ן' אדרת שהיה בשנת ס"ו לפ"ק השני עוד היה ראש ישיבה בברצילונה כי בשנת ה' אלפים ול' נתקבל בסילתו ובשנה נ"ה לפ"ק תלמידו בחיי כתב רב ודיין כי היה חכם ומקובל גדול וחבר כמה ספרים והראשון מהם הוא

ביאור על התורה והוא על שלשה דרכים : על דרך הפשט על דרך המדרש ועל דרך הקבלה , ונדפס כמה פעמים בראשונה שנת ר"ו ולא נזכר שם הדפוס ולא מקום הדפוס : אח"כ נדפס בפיסארו שנת רע"ז : על יד גרשם איש שונצינו : ב' בריויאי שנת רפ"ו על ידי תלמידי שונצינו : ג' בווינציאה שנת ש"ו : ושם הוא בבית דניאל בומברגי עם ציון מקום רבי ונדפס כמו כן מקורבו : וגם נדפס בריווא די טרינטו : ואנו גם כן

ס' כד הקמח ויש בו דרשות במספרים שונים : ובהם כל הדברים הצריכים לאדם בהנהגתו , ונתוסף בתחלתו של ווינציאה שנת ש"ו מורה מקום התלמוד הבבלי גם הפסוקים ומאמרים : ונזכר עוד 3

ס' שלחן ארבע ונחלק לארבעה שערים : השער א' בביאור דיני הברכות על השלחן ומביא טעמים על מנהגי ישראל בשעת ההסבה בקביעות הסעודה :

השער השני בביאור איכות האכילה ובונה תכלית האדם באכילתו ושעם וכוונת האכילה ביום הכפורים : ושער השלישי הנהגת האדם הראשון ושובו לגן :

השער הד' בביאור המוסר והדרך אשר ראוי לאדם על השלחן וכוון הכוון לאכילה וכו'

ונשער הרביעי בביאור הסעודה המתוקנת לצדיקים לעתיד לבא והיותה גשמית ורוחנית : וגו ביאור ענין תחיית המתים ונדפס כמה פעמים ובפרט בווינציאה בבית דניאל בומברגי ובשנת ש"ו לפ"ק עם מורה מקום הפסוקים ומאמרי התלמוד : ונדפס ב' בוולשיקלאו סימן רע"ס וגם בעט

שלחן

mentis tam fertilis est, vt frequenter ex ea, versatus in lingua Hebraica, multa colligere posset nostræ fidei non inutilia, quamuis Auctoris intentio longe abeat à nobis, cùm sæpè in nos irruat, & oblatret; omnia tamen maledicta in nouis editionibus expuncta sunt. Itaque eiusmodi *Elucidatio* -

I. Excusa fuit an. mundi רז 207. min. supput. Christi 1447. septem annis post nouum scribendi genus sine calamo inuentum. Locus impressionis supprimitur.

II. Pisauri anno רע״ד 274. Christi 1514 apud Gersonem ex hæredibus Soucinæ familię.

III. Arimini an. רפ״ו 286. Christi 1526. apud hæredes familiæ eiusdem.

IV. Venetijs anno שד 304. Chr. 1544. Et ibidem an. שו 306. Christi 1546. apud Danielem Bombergum, opera & studio R. Mosis Ben Zachariæ Sacerdotis de Corfu cum locis Scripturæ in margine annotatis. Omnes istæ editiones sunt in folio characteribus quadraris, & in Bibliotheca Vaticana cum alijs mmsscc. eiusdem Auctoris asseruantur. Minori charactere excusa fuit Riuæ Tridenti an. mun. שי״ט 319. m. sup Chr. 1559. in fol. par. Buxtorf. in Bibliot. Rabb. pag. 319. 2. edit. dicit extare quasdam ביאורי בחיי *Elucidationes Bechai*, rerum difficilium, Cabalisticarum pręsertim, quæ in Bechai occurrunt. Has ego non vidi, nisi forsan fallatur Buxtorfius ex titulo ביאור *Bijur* apposito in elucidationibus

suis

שלחן ארבע לר' בחיי בר אשר ן' חלאוה : ונדפס [illegible] בשנת [illegible]

ס' מאיר עינים והוא פירוש על דרך הקבלה על פרשת התורה [illegible] ולא כתב שם המחבר [illegible] דברין בראש הספר תלמיד הרשב״א [illegible] ומורי הרשב״א ואולי הוא ר' בחיי. [illegible] בסוף ספר יצירה [illegible] [illegible] ר' בחיי ספר כמה ספרים על הקבלה ואלו הם

אהל מועד : ספר האמונה: ס' העשירית :
ספר העיון: וסוד יחוד :

321 BECHAII, seù BACHIE BEN ASCER Cæsaraugustanus Aragonensis Hispanus, discipulus הרשב״א *Harrisċbà*, hoc est R. Salomonis Ben Addereth, qui anno 66. sexti millenarij adhuc Synagogam Barcinonensem regebat, & hospitio R. Ascer Germanum receperat, vt diximus suprà num. 311. Cepit *Harrisċbà* Iura Iudaica explanare anno 5040. Christi 1280. vnde an. 5051. Christi 1291. hic eius discipulus inter Doctores clarere visus est, edito *Commentario in Legem Mosis*, de quo statim dicemus. Pręter Iudaici Iuris prudentiam, quam optimè à Magistro suo *Harrisċbà* didicerat, etiam insignis Cabalista fuit, & non ignarus Philosophiæ, vndè nonnullos libros eruditè scripsit, inter quos primò est recensenda

ביאור על התורה *Biùr al Hattorà Elucidatio in Legem Mosis*, quam anno 51. minoris supputationis, vt ipsemet scribit sect. בראשית anno scil. Christi 1291. euulgauit, & sub nomine בחיי *Bechaij*, seù vt alij legunt, *Bachiè*, circumfertur. In ea totus Pentateuchus elucidatur, triplici via; Litterali, Allegorica, & Cabalica; & in adducendis antiquorum Com-

306. min. supputat. Christi 1546. apud Marcum Antonium Iustinianum, charactere Rabbinico, sed grandiusculo, & eleganti, cum locis Sacrę Scripturæ, & Talmudis in margine appositis. In frontispitio hæc verba leguntur.

ספר כד הקמח שחבר הרב רבינו בחיי הדיין ז״ל וכו׳ ויש בו דרשות במספרם ששים חמת הדברים הצריכים לאדם בהנהגתו דברים מספרים כבוד אל וקדושתו ונתוסף בהדפסת זו״ת החבור המורה מקום מתלמוד הבבלי גם מהארבע ועשרים:

Liber Cadi farinæ, quem composuit Rau Magister noster Bechaij Haddaiján Iudex, b. m. &c. complectitur sermones numero sexaginta. Sexaginta enim verba sunt homini pernecessaria, & ad vsum ipsius. Verba quæ enarrant gloriam Dei & sanctitatem eius. Et in hac impressione indicantur loca Talmudis Babylonici, & 24. librorum Scripturæ.

Et quia hic Auctor vocatur *Bechaij Iudex*, nullo alio Patris nomine addito, suspicio esse potest, an sit *Bechaij Ben Ascer*, an verò *Bechaij* antiquior, cognominatus הזקן *Hazzakèn Senior*, de quo sequenti num. Crescit suspicio ex eo, quia hunc *Bechaij* seniorem etiam Iudicem communiter appellant. His non obstantibus.

Dicendum est, quòd *Bechaij Haddaiján* notatus in præfato libro *Cad Hakkèmach*, & *Bechaij Ben Ascer*, sunt vnum & idem. Patet ex eo, quia omnes Auctores, nemine excepto, vt videbimus in fine huius Auctoris, omnes (inquam) tribuunt hoc opus *Cad* suis super Pentateuchum Mosis.

כד הקמח *Cad hakkèmach Cadum farinæ*, Tit. ex 1. Reg. 17. 14. Sunt variæ *Expositiones* diuersorum locorum Sacræ Scripturæ iuxta diuersas materias appositè selectas, secundùm quòd aliqua litera Alphabeti initio suo occasionem tractandi dederit; nam ordine Alphabetico materiæ istæ sunt dispositæ, vt v. g. in litera ח pro Argumēto assumitur חתן בב״ת הכנסת *Sponsus in Synagoga*. Et pro Themate affertur illud Isa. c. 33. 17.

מלך ביפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים:

Regem in pulchritudine sua videbunt oculi tui: videbunt terram longinquam; explicatur hic versiculus varijs modis, applicatur Diuinæ Maiestati existenti in Ecclesia tamquam Sponso, & deinde descenditur ad carnalem Sponsum, & ad lætitiam septem dierum *Nuptiarum &c.* Aliud exemplum. In eadem litera ח. Argumentum חתן על השלחן *Sponsus ad mensam*. *De Nuptialibus conuiuijs*, ex Cant. Cant. cap. 5. 1. *Veni in hortum meum soror mea Sponsa, collegi myrrham meam cum aromate meo, comedi fauum meum cum melle meo; bibi vinum meum cum lacte meo: comedite socij; bibite & inebriate vos dilecti*. Multis modis hæc verba explicantur; spiritualiter ea intelliguntur de Anima, quæ Sponsa vocatur &c. omnia auctoritatibus Script. & Ghemarę probantur; opus certè nō aspernendum, & Concionatoribus valdè vtile, cùm varijs eruditionibus sit refertum. Excus. Venetijs anno ש״ה

Cad Hakkèmach: *R. Bechaij Ben Ascer*. Vocatur autem *R. Bechaij Haddaijàn Iudex*; quia cùm esset doctus Iuris Consultus, Ius Iudæis dicebat. Isti autem Rabbini postquam semel nomen Iudicis adepti sunt, illud nunquam relinquunt. Quòd autem Auctor *Spicilegij* in fine libri *Iuchasin* positi, & alij vocent *R. Bechaij Seniorem* הדיין *Haddaijàn Iudicem*, id propterea faciunt, quia & ipse Iudicis officium exercuerat. Vterque igitur *Bechaij* Iudex fuit, & vterque aliquando ab Auctoribus appellatur *Haddaijàn*. Porrò hic noster הדיין *Haddaijan* etiam scripsit

שלחן ארבע *Sciulchàn barbaà Mensam quadratam*; vbi de benedictionibus, vrbanitate, & alijs ceremonijs in mensa seruandis agitur. Diuiditur in quatuor שערים *Sciaarim Portas* siuè *Tractatus*.

In Primo tractat *De benedictionibus seruandis à Iudæo in mensa*, cum auctoritatibus petitis ex Ghemarà. *De octo speciebus aromatum, quæ ingrediebantur suffitum Mosaicum*, *& horum rituum* rationes adducit.

In Secundo declarat, *Quomodo Iudæus se gerere debeat in ipsa comestione, & ad quem finem comedere debeat, & cur in die ieiuniorum, maximè in die expiationum abstinendum sit à cibi sumptione*. Declarat etiam *Finem, ob quem antiqui Patres conuiuia instituerunt, & exercuerunt*. Et *Quare primo nostro Parenti esus certium fuerit interdictus, & Noacho concessus*.

In Tertio proponit, & explicat *Documenta, & Vrbanitates in mensa seruandas*; *de ordine sedendi, de tempore refectionis; & de modestia inter comedendum*. Probantur hæc omnia varijs exemplis Sacræ Scripturæ.

In Quarto agit *De Conuiuio corporali, & spirituali Iustis preparato in seculo futuro*; & in eo inuestigantur multæ Rabbinicæ rationes ex Scripturis malè intellectis, & ex Talmude haustæ; quas dulciores super mel, & fauum esse existimat. Vbi etiam agitur *De Resurrectione mortuorum*. Et quia in hoc loco *De Conuiuio Iustis in seculo futuro parando* fit mentio, non iniucundum erit referre, quid de hoc conuiuio dicant, & doceant Iudæi. Sit igitur

De Rabbinico Conuiuio, quod Iudæi tempore sui deplorati Messiæ expectant, Dissertatio: vbi de triplici ferculo Leuiathan, Beemòth, & Ziz Sadài.

VBique prædicant Iudæi, postquam Messias suus ex quatuor terræ angulis Iudæos collegerit, & in terram olim antiquis Patribus repromissam, introduxerit, restaurata Ierosolyma, Templo reædificato, & legitimis restitutis; tandem omnia complenda sumptuosissimo epulo, in quo trium tantùm animalium opipare condita fercula apponentur, Marini, Terrestris, & Volatilis. Hæc expiscari, venari, & aucupari credunt ex Sacris literis: nam versatissimi isti Rabbini in Mari magno Scripturarum Sacrarum fragili, & emar-

stis in seculo futuro? nam si ambo creuissent, & propagata fuissent, mundus coram eis non substitisset. Ex hoc intelligitur, quid sit Leuiathan Iudæorum, Pistrix scilicet vastissimæ molis vnicus in Mari magno, in Oceano, occidendus tempore Messiæ, & parandus in mensa Iustorum. Sed qua arte capietur, & occidetur? Omnia docent Rabbini, vt videbimus. Interim de Leuiathano nihil intactum relinquunt: nam postquam carnes illius deuorandas Iustis obtulerint, & residuum per plateas Ierusalem vendendum exposuerint; pellem quoque eius in varios vsus adaptant, ex qua, vel Tuguria contra Solis ardorem fabricant, vel vmbellas: vel Torquem efficiunt, vel Amuletum de collo pendens componunt, distribuuntque Iudæis secundùm ipsorum merita. Reliquum quòd de pelle superest, pretiosissimis peristomatibus confectis, ea super muros Ierusalem expandunt, ad quorum splendidissimum iubar illecti Orbis terrarum populi, & Reges, cùm gaudio magno pergent in Ierusalem, iuxta illud Isaiæ 60. v. 3. *Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Ibi submissis vultibus deprecabuntur Iudæos, vt eos velint pro famulis & seruis habere, qui hilari vultu suscipientur in famulos, ita vt singulis Iudæis 2800. ex alijs Nationibus seruituri sint. Hoc colligere existimant ex Zachariæ Prophetia cap. 8. 23. *Et apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium, & apprehendent oram Viri Iudæi, dicen-*

cido nauigio futilium commentationum nauigantes, ineuitabili animæ naufragio miserrimè se committunt, ipsorum & Iudaicæ plebis æterna iactura: quibus (vt faciliùs capiantur, & captæ firmiùs retineantur) escam hamo hærentem ostendunt conuiuij lautissimi, dapibus pretiosissimis instructi ex carnibus *Leuiathan*, *Becmòth*, & *Ziz Sadài*. Sed antequam conuiuium hoc Iudaicum describamus, operę pretium erit, priùs singula hæc animalia ex lacunis & lucis Ghemaræ venari, & capi; capta exponi, exposita intueri, & illorum vastissimam molem admirari: ex his enim cognoscemus quantùm sublimis fuerit antiquorum Rabbinorum intellectus, qui hæc omnia excogitarunt, & in Talmudicis Tabulis tanquam Dei oracula ex Sina monte accepta, redegerunt, & indoctæ ac rudi Iudæorum plebi vendiderunt vt Sacra.

Primò itaque dicunt, quòd illud Genes. 1. ver. 21. *Et creauit Deus* את התנינים *Cetos magnos*, intelligendum esse de לויתן *Leuiathan*, cuius mentio fit apud Iob, lib. Psalmorum, & Isaiam. Ita intelligit R. Salomon Iarchi ex antiquorum commentis, vbi sic ait.

בדברי אגדה הוא לויתן ובן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפנים.

In Aggadàh, dicunt esse Leuiathàn, & coniugem suam, quos creauit marem & fæminam: sed fæminam occidit, & sale condiuit, facturus epulum Iu-

cendo: Ibimus vobiscum, quia audiuimus Deum esse vobiscum. Vbi R. Salomon: -

עשרה אנשים׃ משבעים אומות ׃ הרין שבע מאות לכל כנף וכנף הרי לארבע כנפות חטלית אלפים ושמונה מאות ׃

Decem homines, ex singulis septuaginta Nationibus sunt 700. pro qualibet ora Vestis; at ista sunt quatuor, ergo erunt bis mille & octingenti Viri (pro singulis Iudæis.) Hæc omnia cum impudentissimo abusu Sacrarũ Scripturarum docent Talmudistæ. Sed potissimùm in Codice בבא בתרא *Bauà Batrà* cap. 5. הספינא *Hassephinà* pag. 75. hæc quæ sequuntur de Leuiathano habentur -

אמר ר׳ יוחנן עתיד הקב״ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן שנאמר (איוב מ׳ ׃ כ״ה׃) יכרו עליו חברים ואין כירה אלא סעודה שנאמר (ב׳ מלכים ו׳ כ״ג ׃) ויכרה להם כירה גדולה ויאכלו וישתו ואין חברים אלא תלמידי חכמים שנאמ׳ (שיר ח׳ ׃ י״ג ׃) היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעיני ׃ והשאר מחלקין אותו ועושין בו סחורה בשוקי ירושלם שנאמ׳ (איוב מ׳ ׃ כ״ה ׃) יחצוהו בין כנענים ואין כנענים אלא תגרים שנ׳ (הושע י״ב ׃ ח׳ ׃) כנען בידו מאזני מרמה לעשק אהב ואיבעי אימא מהכא אשר (ישעיה כ״ג ׃) סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ ואמר רבה אמר ר׳ יוחנן עתיד הקב״ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן שנ׳ (איוב מ׳ ׃ כ״ו ׃) התמלא בסוכות עורו זכה עושין לו סוכה לא זכה עושין לו צילצל שנ׳ (שם ׃) ובצלצל דגים ראשו זכה עושין לו צילצל לא זכה עושין לו ענק שנ׳ (משלי א׳ ׃ ט׳ ׃) וענקים לגרגרותיך ׃ זכה עושין לו ענק לא זכה עושין לו קמיע שנ׳ (איוב מ׳ כ״ד ׃) ותקשרנו לנערותיך והשאר פורסו הקב״ה על חומת ירושלם וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו שנ׳ (ישעיה ס׳ ׃ ג׳ ׃) והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך ׃

Dixit R. Iochanàn: Præparauit Deus sanctus benedictus facere conuiuium Iustis in futurum ex carnibus Leuiathan, sicut scriptum est (Iob cap. 40. 25.) יכרו Cœnabunt super eum socij: *neque est* כירה cœnatio *nisi conuiuium, S. D.* (2. Reg. 6. 23.) Et præparauit eis כירה conuiuium magnum, & comederunt & biberunt: *neque SOCII sunt, nisi Doctores Rabbini, S. D.* (Cantic. 8. 13.) O' habitans in hortis socij, attendentes voci tuæ audire fac me. *Et quod reliquum erit, diuident, & ex eo facient mercaturam in plateis Ierusalem, S. D.* (Iob 40. 25.) Dimidiabunt eum inter negotiatores. *Et non sunt negotiatores, nisi mercatores, S. D.* (Hosea 12. 8.) Mercatoris in manu eius statera dolosa, opprimere dilexit. *Et si opponere aliquid volueris* (alio modo: & probabis ex Isai. c. 23. 8.) Cuius negociatores Principes mercatores eius inclyti terræ. *Et dixit Rabbà: Dixit R. Iochanàn: In futurum, paratus est Deus sanctus benedictus facere Tabernaculum Iustis ex corio Leuiathan, S. D.* (Iob 40. 26.) Nunquid replebis in vmbraculis pellem eius. *Meretur, faciunt ei Tabernaculum. Non adeò meretur, faciunt ei Vmbellam, S. D.* (Ibid.) In vmbella piscium caput eius. *Meretur, faciunt ei Vmbellam; non adeò meretur faciunt ei Torquem, S. D.* (Prou. 1. 9.) Et Torques gutturi tuo. *Meretur, faciunt ei Torquem; non meretur, faciunt ei Amuletum, S. D.*

thano vlteriùs dicant, referamus.

In eodem Cod. *Bauà Batrà* pagina 74. circa fin. legitur; Leuiathan vnico die cibari quodam pisce minimo inter bestias maritimas, eum tamen esse 300. leucarum in magnitudine asseritur. Verba Talmudis sunt -

רב ספרא משתעי זימנא חדא הוה קא אזלינן
בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפקית לרישיה
מימא ואית ליה קרני וחקיק עליה אנא
בריה קלה שבים והוינא תלת
מאה פרסי ואזילנא לפומיה דלויתן. אמר רב אשי
ההוא עיזא דימא הוא דבחישא ואית לה קרני.

Ràu Siphrà narrauit mihi; Aliquando cùm essem in Naue, vidimus quendam piscem, qui caput extollebat supra aquas, & habebat cornua, & erant incisa in eis (hæc verba) *EGO SVM CREATVRARVM MINIMA, QVAE SVNT IN MARI, & erat 300. leucarum, & ingrediebatur in os Leuiathan*. Glossa Rasci, שיאכילנו חיום *Vt esset ei cibus vnius diei. Dixit Ràu Ascè: Illa est Capra marina, quæ omnia inuestigat, & habet cornua*. En magnitudinem Leuiathani! Est prouerbium: *Ab vngue Leonem*, hoc est, ab vngulæ magnitudine, animalis cognoscitur moles. At Leuiathan piscis cùm sit, vngulas habere non potest. Ideò ex oris hiatu, docent nos Mathematici isti Talmudistæ Leuiathani magnitudinem metiri. Per regulam proportionum excrescere eam faciunt in immensum. Ergo (dices) Si Leuiathan vastissimum sit animal marinum, erit quoque sordidum, immun-

S. D. (Iob 40. 24.) Et ligabis eum puellis tuis. *Et quod ex corio* (Leuiathan) *superfuerit, expandet Deus sanctus benedictus super murum Ierusalem, & splendor eius lucebit ab vno extremo ad aliud extremum mundi, S. D.* (Isai. 60. 3.) Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.

Hæc de Leuiathano ex R. Salomone, qui ex Talmude Cod. *Bauà Batrà* citato ea habuit, vbi pag. 74. b. de eodem circa medium adduntur -

אמר רב יהודה אמר רב כל שברא הקב"ה
בעולמו זכר ונקבה בראם אף לויתן נחש ברח
ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם ואלמלא
נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו מה עשה
הקב"ה סירס את הזכר והרג הנקבה ומלחה
לצדיקים לעתיד לבא שנ' (ישעיה כ"ז א') והרג
את התנין אשר בים.

Dixit Ràu Iudas, Dixit Ràu: Quicquid Deus sanctus benedictus creauerat in mundo suo, masculum & fœminam creauit eos: etiam Leuiathan serpentem oblongum, & Leuiathan serpentem tortuosum, masculum & fœminam creauit eos; & si alter alteri se iunxisset, euertissent totum mundum. Quid fecit Deus sanctus benedictus, euirauit masculum, & occidit fœminam, & saliuit pro Iustis in seculo futuro, S. D. (Isai. 27. 1.) Et occidet Cetum qui in mari est.

Putant locum Isaiæ de Leuiathano serpente vecte, & serpente tortuoso, intelligendum esse de Cete quinto die creatis, quod quàm falsum sit, infrà ostendemus. Interim quid somniantes Rabbini de Leuia-

quia scriptum est (Iob 41.9.) *Oculi eius vt palpebræ auroræ*. Maxima igitur est bellua ista marina, de qua non cessant Iudęi in principalioribus ipsorum libris inculcare magnitudinem, fortitudinem, pulchritudinem, & alias prærogatiuas, quas illi attribuunt. Multa ex his referuntur in מדרש *Medràsc*, quæ exscribuntur in ילקוט *Ialkùt* super Iob c. 40. num. 927. hoc modo.

אמר רבי לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה אף הקב״ה מושיבו בסוכו של לויתן לעתיד לבא שנ׳ התמלא בשכות עורו וגו׳ : את מוצא בשעה שבאו הייסורין על איוב היה עומד וקורא תגר אחר מרת הדין שנ׳ (איוב כג״ : ג׳ :) מי יתן ידעתי ואמצאו אדעה מלים יענני אמר לו הקב״ה איוב מה אתה עומר ואומר מי יתן ידעתי ואמצאהו הרי עורו של לויתן שאני עתיד לעשות לצדיקים לעתיד לבא אם חסר אני מטלית אחת ממנו ; ישלי למלאת שנ׳ (איוב מ׳ : כו״ :) התמלא בשכות עורו : ואת עורו של לויתן אינו דבר משובח אמר רבי פנחס הכהן בר חייא ורבי ירמיה בשם ר׳ שמואל בר רב יצחק פספסי הרחות שלא מכהות גלגל חמה שנ׳ (איוב ט׳ : ז׳) האמר לחרס ולא יזרח (שם מא״ כא״ :) ירפד חרוץ עלי טיט ; אין לך מוחס של דג אלא מקום רפירתו ומקום רפידתו של לויתן יפה של זהב לכך נאמר ירפד חרוץ עלי טיט : דבר אחר האומר לחרס ולא יזרח מקום רפירתו חרוץ הוא זהב שנ׳ ירפד חרוץ עלי טיט : (שם מא״ : ו׳ :) גאות אפיקי מגני : אלו קשקשים שלו סגור חותם צר : רבי אבא בר כהנא ורבותינו שבררום אחר מהן אומר סוגר כל חותמות הצרכים וחברין אומרים סוגר כל חותמות המצרכים : דבר אחר אמר ר׳ ברכיה הכהן אמר הקב״ה סגרתי עליו וחתמתי עליו והצרתי דבר אחר גאות אפיקי מגנים שיש לו גאוה של מעלה הקדוש ברוך הוא אומר למלאכי השרת

mundum, & abominabile. Nam Pisces quò maiores, eò visu horribiliores, & gustu deteriores sunt.

Non, respondent Hebręi, sed Leuiathan est visu delectabilis, & gustu cunctis alijs piscibus exquisitior; cuius rei signum est, quia si eius caro, quæ seruatur pro conuiuio salita, bona est, quanto melior erit illius qui viuus reseruatur? Et ad aspectum, quod attinet; quid dicemus? Si ad lumen, & splendorem pellis Leuiathan ambulabunt gentes & Reges; consequens est, quod sit animal pulcherrimum & speciosissimum. Vnde hanc Leuiathanis pulchritudinem Iudęi probare intendunt ex oculis ipsius; nam quidam Rabbinus aliquando in mari conspexit quoddam lucidum instar Solis, & ab alio Rabbino edoctus fuit, illud fuisse oculos Leuiathan. Refertur hoc in eodem Codice *Bauà Battrà* pag. 74. b. paulò ante med. his verbis

ת״ר מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע שהיו באין בספינה והיה רבי אליעזר ישן ורבי יהושע ניעור נזדעזע ר׳ יהושע וניעור ר׳ אליעזר אל״ מה זה יהושע מפני מה נזדעזעת אל׳ מאור גדול ראיתי בים אמ׳ לו שמא עיניו של לויתן ראית דכתיב (איוב מא״ : ט :) עיניו כעפעפי שחר :

Est traditio: Casus in R. Eliezer, & R. Iosue. Dum sulcabant mare, R. Eliezer dormiebat, & R. Iosue vigilabat. Contremuit vehementer R. Iosue, & euigilare fecit R. Eliezer; qui dixit: Quid hoc est R. Iosue, quia ita contremuisti? Dixit ei: Luminare maius vidi in mari. Dixit ei (R. Eliezer) *Forsan oculos Leuiathan vidisti*.

השרת דרו ועשו עמו מלחמת ׃ מיד יורדים
ועושים עמו מלחמה ולויתן חולה פניו ומלאכי
השרת רואים אותו ומתבהלים מיראתו ובורחים
שנאמר משאתו יגורו אלים ואין אלים אלא מלאכי
השרת שנאמר כימי בשחק יערוך לה׳ דמת
לה׳ בבני אלים ׃ משברים יתחטאו מהו משברים
יתחטאו לומר לך כשהוא מבקש לאכול הוא
מקיש בזנבו ועושה שבר בים והדגים מתבוננים
ובאים שם והוא אוכל ואין יתחטאו אלא בוהת
כמה דאת אמר קולע באבן אל השערה ולא יחטיא
הקדוש ברוך הוא אומר למלאכים טולו חרבות
ורדו עליו מיד נוטלים חרבות ונותנים עליו ולא
איכפת ליה שנאמ׳ ישיגהו חרב בלי תקום חנית
מסע ושריה כשם שחנית הוו בורח מן השריון
כך הוא בורחת מעורו של לויתן והברזל חשוב
לו בתבן שנ׳ יחשב לתבן ברזל לעץ רקבון נחושה ׃
הם נוטלים עליו קשתות ומורים עליו חצים ולא
איכפתלו שנא׳ לא יבריחנו בן קשת והם נוטלים
אבני קלע וזורקים עליו והוא סבור שהוא קש שנ׳
לקש נהפכו לו אבני קלע ׃ בקש נחשבו תותח
וכתיב ירתיח כסיר מצולה ים ישים כמרקחת
במעשה בשמים ישים ים כמה דאת אמר רוקח
מרקחת מעשה רוקח ׃ אחריו יאיר נתיב יחשב
תהום לשיבה ׃ לפי שהוא יושב על תהום סבור
ששם הוא יושב מה הקב״ה עושה מביא בהמות
ולויתן והם עושים מלחמה זה עם זה דכתיב אחד
באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם ואין רוח אלא
מלאכי השרת שנקראו רוחות שנ׳ עושה מלאכיו
רוחות מיד בהמות ולויתן מתדבקים זה עם זה
שנ׳ איש באחיו ידובקו ומשהם מדבקים זה בזה
אינם מתנפשין זה מזה שנ׳ יתלכדו ולא יתפרדו
מה הקב״ה עושה רומז ללויתן והוא מכה את
הבהמות בסנפיריו ושוחטו ורומז לבהמות והוא
מכה את לויתן בזנבו וממיתו מיד מה הקב״ה
עושה נוטל עורו של לויתן ועושה סוכה לצדיקים
דכתיב התמלא בסכות עורו ובצלצל דגים ראשו ׃
ר׳ נחמן ורבי הונא ור׳ לוי בר שלום אחד מהם
אומר מקיש בצלצלו ואומר כל מי שעשה מצות
יבא ויטול ויאכל מראשו וטעמו בטעם ראש של

דג שכים טבריא וחברו אומר מקיש בצלצלו
ואומר כל מי שעשה מצוה רגליות יבא ויאכל
מראשו וטעמו בטעם הדג שכים הגדול מיד הם
באים ונכרים עליו שנ׳ יכרו עליו חברים מי שחבר
עצמו במצות׃ דבר אחר **יכרו עליו**
חברים חבורות חבורות יש בעלי מקרא יש
בעלי משנה יש בעלי גמרא יש בעלי אגדה יש
בעלי מצות יש בעלי מעשים טובים כל חבורה
וחבורה באה ונוטלת חלקה ושמא תאמר יש
ביניהם מריבה תלמוד לומר יחצוהו בין כנענים
אל תהי קורא אלא בבין בנעניים אלו הפרגמטוטין
כשם שפרגמטוטין הללו בשיש להם אבן טובה
בשותפות הם מוכרים אותה בדמים ובשהם באים
לחלוק דמית אינם עושים מריבה אלא כל א׳ ואחד
בא ונוטל חלקו לפי דמים שנתן כך לעתיד לבא
אין ביניהם מריבה אלא כל א׳ ואחד מן הצדיקים
יבא ויטול שכרו לפי מעשיו לכך נאמר יחצוהו
בין כנענים אלו פרגמטוטין וכתיב אשר סוחריה
שרים כנעניה נכבדי ארץ ׃

Dixit R. Leui: Quicumque obseruat preceptũ Tabernaculorum; etiam Deus S. B. sedere illum faciet in Tabernaculo Leuiathan tempore futuro, S. D. (Iob 40. ver. 26.) Replebis in vmbraculis pellem eius &c. *Quando venerunt flagella super Iob stabat & legebat quandam causam criminalem, S. D.* (Iob 23. 3.) Vtinam scirem & inuenirem eum (v. 5.) Scirem eloquia responderet mihi. *Dixit ei Deus sanctus benedictus: Iob vbi es? Et dicito:* Vtinam scirem & inuenirem eum! *Istud est corium Leuiathan, quo ega in futurum* (Tabernaculum) *faciam Iustis. Si deficiam* (in merito) *palliolum vnum* (quo amiciar, fiet mihi.) *Habeo plenitudinem* (meritorum) *vt dicitur*

(Iob

eius timebunt fortes ; *& non sunt fortes , nisi Angeli ministerij , S. D.* (Psal. 89. 7.) Quoniam quis in æthere æquabitur Domino : assimilabitur Domino in filijs אלים Angelorum ? *Sequitur* (Iob 41. 16.) A contritionibus purgabunt se ? *Quid sibi vult*, A contritionibus purgabunt se ? *Vult dicere : Quod quando* (Leuiathan) *quærit cibum , indurat caudam suam & facit fractionem in mari : & pisces congregantur, & veniunt illuc, & ipse cibat se illis, & non purgant se nisi intentione, S. D.* (Iud. 20. 16.) Omnis hic funda iaciebat lapidem ad capillum, & non aberrabat. *Et Deus sanctus benedictus dicit Angelis : Arripite gladios . & descendite super eum . Protinus arripiunt gladios , & irruunt in Leuiathan , & non possunt inflectere illum, S. D.* (Iob 41. 17.) Attingens eum gladio, & non stabit: lancea profectionis , & lorica . *Quemadmodum lancea aufugit à lorica , ita* (Angelorum lancea) *aufugit à corio Leuiathan ; & ferrum reputabitur ei vt palea , S. D.* (Ibid. v. 18.) Reputabit quasi paleam ferrum: & quasi lignum putridum æs. *Ipsi accipiunt arcus , & iaciunt super eum sagittas , & non inflectunt illum , S. D.* (Ibid. v. 19.) Non fugabit eum filius arcus. *Accipiunt lapides , & funda proijciunt super Leuiathan , & ipse putat quòd sit stipula , S. D.* (Ibid. v. 19. & 20.) In stipulam versi sunt ei lapides fundę . Sicut stipula reputatæ sunt catapultæ . *Et scriptum est* (Ibid. v. 21.) Feruescere faciet veluti ollam , profundum maris , ponet veluti vas vnguen-

(Iob 40. 26.) Nunquid replebis in vmbraculis pellem eius ? *Et si dixeris : Pellis Leuiathan non est res pretiosa, & honorabilis. Dixit R. Pinchàs Sacerdos Bar Chijà , & R. Ieremias nomine R. Samuelis Bar Ràu Isaac , frusta* (seù ipsius squammæ) *dilatata obtenebrant Orbem Solis , S. D.* (Iob 9. 7.) Qui dicit Soli , & non orietur . (Ibid. 41. 21.) Sternet acutum super lutum , non tibi est coinquinatio piscis , *sed locus strati sui , & locus strati Leuiathan pulchrior est auro , idcircò dicitur* , Sternet acutum super lutum . *Alio modo :* Qui dicit Soli , & non orietur , locus strati sui חרוץ *Charrùtz est aurum S. D.* Sternet aurum super lutum . Corpus illius (Ibid. 41. 6.) fortitudines scutorum ; *istæ sunt squâmæ illius* ; clauso sigillo arcto . *R. Auà Bar Chaanà , & Rabbini nostri qui ista declarant , Vnus ex eis dicit : Claudit omnia sigilla necessaria . At socij eius dicunt : Claudit omnia sigilla* (rerum) *necessariarum Aliter : Dixit R. Berachià Sacerdos : Dixit Deus sanctus benedictus : Clausi super eum , & obsignaui illum , & arctaui . Alia expositio :* גאות אפיקי מגנים *Gahauà apikè maghinnìm , superbia fortitudinum scutorum ; quia habet* (Leuiathan) *superbiam calestem ; & Deus sanctus benedictus dicit Angelis ministerij : Descendite , & committite cum eo pralium , statim descendunt , & praliantur cum eo . Leuiathan roborat vultum suum , & Angeli ministerij videntes illum conturbantur ab eius aspectu , & fugiunt , S. D.* (Iob 41. 16.) Ab altitudine

erit tamquam sapor capitis piscis, qui est in mari Tiberiadis. Et socius eius dicit: Arguit contra בצלצלו in vmbraculo eius, *Aitque: Quicumque fecerit praceptum ascendendi ad solemnitates, veniet, & manducabit de capite* (Leuiathan) *& sapor eius sicut sapor piscis, qui est in mari magno; subitò ipsi venient, & cœnabunt super eum. S. D.* (Iob 20. 25.) Cœnabunt super eum socij, *qui scilicet consociatus fuerit praeceptis. Alio modo:* Cœnabunt super eum socij, *id est caterua-tim:* (Multæ enim sunt societates Iustorum) *nam alij sunt* (Doctores) *Biblici; alij Misnaci; alij Ghemarici; alij Allegorici; alij obseruatores præceptorum; & alij operatores bonorum operum: Omnis societas & societas veniat, & accipiat portionem suam. Et si mihi tu dixeris: Erit inter eos lis. Scriptura statim occurrit:* Diuident illum inter negotiatores. *Ne legas, nisi* כנענים *Chananæos, Isti sunt Mercatores: nam sicut Mercatores, qui habent lapidem pretiosum in communi societate vendunt illum, & accipiunt pecuniam, illamque inter se diuidunt, & secundùm portionem pecuniæ, quam in emptione gemmæ vnusquisque contulerat, partem suam sine aliqua lite, aut controuersia, accipit: ita in tempore futuro, non erit inter eos iurgium, sed vnusquisque ex Iustis ingredietur, & accipiet mercedem suam secundùm opera sua. Idcircò dictum est:* Et diuident illum inter Mercatores. *Et scriptum quoque est* (Isai. 23. 8.) Cuius negotiatores Principes, mercatores eius inclyti terræ. Has

guentationis, sicut opus aromatum ponet mare, *sicut dicitur* (Exod. 30. v. 25.) Pigmentum vnguenti, opere pigmentarij. (Iob 41. 23.) Post eum lucere faciet semitam, reputabit abyssum quasi senescentem. *Eo, quia ipse habitat super abyssum, existimatur quòd ibi ipse habitet. Quid facit Deus sanctus benedictus, prodire facit Behemoth & Leuiathan, & isti ad inuicem præliantur, sicut scriptum est* (Iob 41. 7.) Vnus contra vnum admouentur, & ventus non ingredietur inter eos. *Et quid est ventus nisi Angeli ministerij? qui vocantur Ventus, seù spiritus, S. D.* (Ps. 104. 4.) Qui facit Angelos suos spiritus. *Statim Behemoth & Leuiathan conglutinantur ad inuicem, S. D.* (Iob 41. v. 8.) Vnus alteri coniungetur. *Et postquam alter alteri coniunctus fuerit, nunquam separabuntur. S. D.* (Ibid.) Capient se, & non separabuntur. *Quid faciet Deus sanctus benedictus? Annuet Leuiathano, qui percutiet Behemothem pinnis suis, & interficiet. Et annuet Behemothi, qui & percutiet Leuiathanum cauda sua, & cadet. Protinus Deus sanctus benedictus quid faciet? Accipiet pellem Leuiathani, & faciet Tugurium pro Iustis, sicut scriptum est* (Ibid. 40. 26.) Nunquid replebis in Tabernaculis pellem eius, & in vmbraculo piscium caput eius? *R. Nachman, & R. Hunna, & R. Leui Bar Scialòm, vnus ex ipsis dicit: Oppono* בצלצלו in vmbraculo eius, *& dico: Omnis qui obseruauit præcepta veniet, & accipiet, & manducabit de capite* (Leuiathani) *& sapor ipsius*

Has prærogatiuas attribuunt Leuiathano Iudæi. Sed si Leuiathano tanta virtus & fortitudo ineſt, quomodo expiſcandus erit, & extrahendus de mari? Talmudiſtæ ingenioſi adinuenerunt modum; Piſcatorem faciunt Gabrielem, & hamo ſuo extrahet illum. In *Bauà Batrà* capite *Haſſephinà*, pagina 74. & 75. legitur -

בבא בתרא תספינה דף ע״ד ע״ב בסוף הדף ובתחילת דף ע״ה . אמר ר׳ יוחנן עתיר גבריאל לעשות קנוגיא עם לויתן שנ׳ תמשוך לויתן בחכה ובחבל תשקיע לשונו ואלמלא הקב״ה עוזרו אין יכול לו שנ׳ העושו יגש חרבו : כי אתא רב דימי אמר ר׳ יוחנן בשעה שלויתן רעב מוציא הבל מפיו ומרתיח כל מימי שבמצולה שנ׳ ירתיח כסיר מצולה ואלמלא מכנים ראשו לגן עדן אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו שנ׳ ים ישים כמרקחה ובשעה שצמא עושה תלמים תלמים בים שנ׳ אחריו יאיר נתיב אמר ר׳ אחא בר יעקב אין תהום חוזר לאיתנו עד שבעים שנה שנ׳ יחשיב תהום לשיבה ואין שיבה פחותה משבעים :

Cod. *Bauà Batrà* cap. *Haſſephinà* pag. 74. b. *in fine*, *&* *in princ.* pag. 75. *Dixit R. Iochanàn: Facturus eſt Gabriël venationem cum Leuiathano*, *S. D.* (Iob 40. 20.) Detrahes Leuiathan hamo, & fune demerges linguam eius? *Et niſi Deus ſanctus benedictus auxiliaretur ei, quicquā in eum facere minimè potuiſſet*, *S. D.* (Ibidem v. 14.) Qui fecit eum, applicabit gladium ſuum? *Quando venit R. Dimì*, *dixit R. Iochanàn: Quando Leuiathan eſt famelicus, educit halitum de ore ſuo, & contremiſcere facit omnes aquas, quæ ſunt in profundo*; *S. D.* (Iob 41. 22.) Feruere faciet veluti

ollam profundum. *Et niſi occultaſſet caput ſuum in horto deliciarum in Paradiſo, nulla creatura ſtare poſſet ob odorem illius*, *S. D.* (Ibidem v. 22.) Mare ponet vt ollam pigmenti. *Et quando ſitit, facit porcas & porcas, ſeù ſulcos & ſulcos in mari*, *S. D.* (Ibid. v. 23.) Poſt eum lucere faciet ſemitam. *Dixit R. Achà Bar Iacobi: Abyſſus non reuertitur in robur ſuum vſque ad 70. annos*, *S. D.* (Ibid.) Reputabit abyſſum ad ſenectutem, & non eſt ſenectus minor 70. annorum.

Quid vltra addendum eſt de enormiſſima Leuiathani proceritate, quandoquidem ſupra dorſum immenſam Oceani aquarum molem ſuſtineat? Imò totius mundialis machinæ pondus על גפא חרא *ſuper vnica ala* leuiſſimè portet, vt ex traditione Talmudica legitur in זהר *Zohar* ſuper Exod. pag. 108. b. editionis Mantuanæ in 4. poſt §. ואם. Non Leuiathano tantùm ſtupendam magnitudinem attribuunt Talmudiſtæ, ſed etiam alijs Balænis incredibilem prorsùs corporis vaſtitatem donant: neq; vlla ex parte cedere volunt Olao Magno Gotho, quamuis inter hunc & illos maxima interſit differentia: nam eorum, quæ ab Olao referuntur, fides penes eundem remanet; at, quæ à Talmudiſtis narrantur, non ſunt in dubium reuocanda -

ואפילו אמרו לך חכמים על ימין שהוא שמאל ועל שמאול שהוא ימין לא יזוז מדבריהם ,

Et quamuis dixerint tibi ſapientes, dexterā eſſe ſiniſtrā, & ſiniſtrā eſſe dextrā, non debes vnquam ab eorum verbis re-

cedere, teste R. Ioseph Albo in *Ikkarrim*, *Maamàr* 3. cap. 23. pagina 94.

Quæ autem de Bestijs Marinis & Balænis leguntur in Talmude, hic enarrabimus, & vesanam mentem *R. Bar Bar Channà*, qui ista refert, patefaciemus.

In Cod. *Bauà Batrà* cap. *Hassephinà* sæpiùs citato, pag. 73. b. non longè à principio ita legitur -

אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה קא
אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כורא דיתבא ליה
אכלת טינא באוסיה וארחוהי מיא ושדיוה לגודא
וחרוב מיניה שיתין מחוזי ואכול מיניה שיתין
מחוזי ומלחו מיניה שיתין מחוזי ומלאו מחד גילגלא
דעיניה תלת מאה גרבי משחא וכי אתרן לבתר
תריסר ירחי שתא חזינן דהוו קא מנסרי מגרמיה
מטללתא ויתבי למבנינהו הנך מחוזי

Dixit Rabbà Bar Bar Channà: Aliquando Nauem conscendimus, & vidimus quendam Piscem, in cuius nares ingressus erat Vermiculus טינא *Tinnà, occiditur, & à maris procella in aridam proijcitur. Cuius impetu sexaginta maritimæ Vrbes subuersæ sunt, & aliæ sexaginta cibarunt se carne illius; & quod reliquum fuit, aliæ sexaginta Vrbes sale condiuerunt. Ex vna autem pupilla illius oculi, trecenta dolia olei impleuerunt. Completo verò anno, iterum per eadem loca transeuntes, vidimus secantes ossa illius, ex quibus eadem Vrbes restauratæ sunt.* Quod hic dicitur de structura sexaginta Ciuitatum ex vnius Ceti ossibus valdè hyperbolicum est. Equidem simile quid refert Olaus Magnus lib. 21. capite 22. *De Gentibus Septentrion.* sed non ita inuerisimiliter. Ait namq; *Sub Polo Arctico, ob frigorum vehementiam, & validas tempestates, nullam inibi in altum crescere arborem, è cuius asseribus erigi possint necessariæ ædes: ideò prouida natura incolis prospexit, vt ex ingentissimis belluarum costis fabricare valeant domos, & reliqua necessaria in eisdem*: sed non ausus est dicere; ex vnius Balænæ ossibus, multas Ciuitates ædificari potuisse. Sed pergamus ad reliqua: Ait Rabbà Bar Bar Channà ibid.

זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן
ההוא כוורא דיתבא ליה חלתא אגביה וקדח אגמא
עילוית סברינן יבשתא היא וסלקינן ואפינן ובשלינן
אגביה וכד חם גביה איתהפיך ואי לאו דהות
מקרבא ספינתא הוה טבעינן

Aliquando æquora sulcantes, vidimus Piscem supra dorsum sabulum habentem, in quo & herba germinabant: putauimus Insulam quandam esse, eò ascendimus, ignem parauimus, vasa cum cibarijs igni apposuimus elixandis: calefit non admodum post immanis belluæ dorsum, vertit se; & nisi præstò essemus in Nauigium prosilire, mergebamur in vndis. Non absimile quidpiam refert Olaus lib. 21. cap. 25. Sed audiamus maiora nostro Rabbà Bar Bar Channà. Ibid.

ואמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזלינן
בספינתא וסגאי ספינתא בין שיצא לשיצא דכוורא
תלתא יומי ותלתא לילותא איהו בזקיפא ואנן
בשיפלא וכי תימא לא מסגיא ספינתא טובא כי
אתא רב דימי אמר כמיחם קומקומסא דמיא מסגיא
שיתין פרסי ושדי פרשא גירא וקדמא ליה ואמר
ר' אשי ההוא גילדנא דימא הוה דאית ליה תרי שיצי

Et

dam tenerrimi Vituli præparata. Is in principio rerum ad hunc finem creatus à Deo fuerat enormissimę magnitudinis mas & fœmina, idcirco multitudinis numero בהמות *Behemòth Iumenta* efferuntur, & sub eodem vocabulo vterque intelligitur. Ista inter se non copulantur, nec gignunt; quia Deus marem euirauit, fœminam refrigerauit, & in vtroque extinxit ardorem libidinis. Noluit tamen occidere fœmellam, & sale condire, sicut fecerat de Leuiathano fœmina; quia carnes iumentorum salitæ non sunt adeò iucundi saporis, sicut carnes piscium. Hæc Rabbinorum deliria leguntur in Talmude Cod. *Baud Baira* cap. *Hasscphind* pag. 74.b. his verbis paulò post med. -

ואף בחמות בהררי אלף זכר ונקבה בראם ואילמלא נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו מה עשה הקב״ה סירס הזכר וצינן הנקבה ושמרה לצדיקים לעתיד לבוא שנ׳ (איוב מ׳ י״א) הנה נא כחו במתניו ואונו בשרירי בטנו: הנה נא כחו במתניו זה זכר ואונו בשרירי בטנו זה נקבה: התם נמי ליסרסיה לזכר וליצננה לנקבה רנים פריצי וליעביד אופכא אי בעית אימא נקבה מלחה מעלי ואיבעית אימא בין דכתיב (תלים ק״ד כ״ו) לויתן זה יצרת לשחק בו בהדי נקבה לאו אורח ארעא הכא נמי לימלחה לנקבה כתרא מליחא מעלי בשרא מליחא לא מעלי:

Et etiam Behemòth in montibus mille, masculum & fæminam creauit eos: & si alter alteram conscendisset; destruxissent vniuersum Orbem. Quid fecit Deus sanctus benedictus, castrauit marem, & refrigerauit fæminam, & reseruauit pro Iustis in seculo futuro, S. D. (Iob 40. 11.) *Ecce nunc virtus* eius

Et dicebat Rabbà Bar Bar Channà: Aliquando Mare sulcantes, nauigium inter duas pinnulas Piscis cuiusdam ferri animaduertimus versus eaudam eiusdem; hoc modo tribus diebus, & tribus noctibus nauigauimus, Piscis quoque versus nos natabat sub Naui. Et si dixeris: Non velis, ventoque secundo Nauem aquora sulcasse. Audi quid dicat Ràu Dimi: Spatio quo aqua igni applicatur, vt ebulliat in lebete, 60. leucarum itineris conficiebat Nauis, Et si aliquis ex arcu emisisset sagittam, priùs vtrinsque commune propositum signum, vel metam attigisset Nauis; quàm sagitta. Deinde dixit Ràu Ascè, Hic Piscis est גילדנה *Ghildenà maritimus pisciculus, quia duas habet alas, seù branchias:* nam Pisces magni vnam tantùm branchiam habent, Sequenti pag. 74. circa fin. ex R. Iochanan dicitur.

ר׳ יוחנן משתעי זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפקיה לרישיה מימא ודמיין עיניה כתרי סיהרי ונפוץ מיא מתרתי זימיה כתרי מכרי דסורא:

R. Iochànàn narrare solebat: Quòd aliquandò Nauem conscenderat, & viderat quendam Piscem caput supra fluctus attollentem, cuius oculi tam magni & lucidi apparuerunt, vt Luna magnitudinem æquare viderentur: & in altum veluti quoddam ddàniun è naribus eructabat aquas, ad instar duorum fluminum Syriæ.

Et hæc de Aquatilibus Talmudis, & de Leuiathano parando in conuiuio. In quo præter Piscis, aderunt etiam carnis fercula; ex carne cuius-

לקיש אמר בהמה אחת היא רבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדילין לה מאכל לאכילתן של צדיקי' והיא אוכלת מאי טעמא (ישעיה סה׳ י׳) והיה השרון לנוה צאן ׃ ורבנן אמרי בהמה אחת היא ורבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה מיני בהמות והיא אוכלת מאי טעמא של (איוב מ׳ ט״ו) וכל חית השדה ישחקו שם ׃ ואפשר. כן אית בעיר אכיל בעיר וכו׳ ׃

Pro eo quod prohibitum fuit (Iudæis) *aliquot inter animalia* (in vſum cibi) *recompenſauit* (Deus) *concedendo illis* Beehemòth bearerè àleph Iumenta in montibus mille (Pſal. 50. v. 10.) *R. Iochanan , & Reſc Lakiſc , & Rabbini noſtri* (inter ſe diſſident ;) *R. Iochanan dixit* : *Behemà , eſt quoddam animal, quod depaſcit mille montes , & mille montes producunt ei herbas cuiuſque generis , quas deinde comedit , S. D.* (Iob 40. 15.) Quoniam germen montes afferent ei . *Et Reſc Lakiſc dixit* : *Behemà , eſt animal, quod depaſcit mille montes, & mille montes afferunt ei cibum* (conuenientem palato) *Iuſtorum* . *Et ratio habetur ex* (Iſai. 65. 10.) Et erit השרון Haſciarròn planities ad habitaculum pecorum . *Et Magiſtri noſtri dicunt* : בהמה *Behemà , eſt animal , quod depaſcit mille montes , & mille montes nutriunt omnes ſpecies animalium , quibus veſcitur Behemà* . *Cuius rei ratio eſt ; quia dicitur* (Iob 40. 15.) Et omnes beſtiæ agri ludent ibi . *Siquidem brutum deuorare brutum eſt poſſibile &c.* Ex carnibus igitur huius Iumenti fiet ſapidum epulum Iudæis .

Sed nunquid huic ſumptuoſiſſimo conuiuio defuerint volatilia ? . Minimè verò ; nam vnicum Volatile omnium

eius in lumbis eius , & fortitudo illius in vmbiliculo ventris eius . Ecce nunc virtus eius in lumbis eius , *en maſculum* . Et fortitudo illius in vmbiliculo ventris eius ; *en fæminam* . *Sic etiam debebat caſtrare* (Leuiathan) *maſculum , & refrigerare fæminam* . *Non* . *Quia piſces ſunt laſciui* . *Et ſi contrarium tenere volueris , dicam aliter : Fæmina* (piſcium) *ſalita eſt bona* . *Sed ſi vis dicam alio modo : Iam ſcriptum eſt* (Pſal. 104. 26.) Leuiathan iſtum quem formaſti ad ludendum cum eo . *Indecens eſt cum fæmina ita peragere* . *Sed ſi dixeris : Quòd etiam hic debebat ſalire fæminam* (Behemòth ?) *Reſpondetur : Piſcis ſalitus eſt bonus, caro autem* (terreſtrium animalium) *ſalita non eſt bona* .

Notandú illud, Behemòth in montibus mille , deſumptum eſſe ex Pſal. 50. 10. vbi R. Salomon non ſolùm aſſerit eſſe animal reſeruatum pro Iuſtis in conuiuio futuro, ſed etiá addit -

שהוא רועה אלף הרים ליום וכל יום ויום הם צומחים ׃

Illud mille montes paſcere quolibet die , & iterum quotidie in eis herbas creſcere . Quod idem legitur in Talmude , & alibi , & præcipuè in ויקרא רבה סדר אחרי מות *Vaijkrà Rabbà Sèder hacharè mòth* פרשה כ״ב *Paraſcià* 22. pag. 191. col. 1. circa fin. edit. Amſtelod. in fol. hoc modo -

תחת איסור בהמות (התרתי לך) בהמות בהררי אלף ׃ ר׳ יוחנן ורי״ש לקיש ורבנן ׃ ר׳ יוחנן אמר בהמה אחת היא ורבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה כל מיני עשבים והיא אוכלת שנ׳ (איוב מ׳ ט״ו) כי בול הרים ישאו לו ׃ וריש

descendamus igitur, & refrigeremus animas nostras (id est immergendi corporis gratia in breui aqua) *& egressa est* בת קלא *Bath kalà vox* (de cœlo) *qua dixit: Ne descendatis huc, quia cecidit ibi securis Fabro lignorum ab hinc septem annis, & adhuc in terram non peruenit: non quòd aqua profunda sint, sed propter velocem illorum motum.* (Rasci: *Propter velocitatem fluminis.*) *Dixit Ràu Ascè: Ipse est ZIZ SADÀI, sicut scriptum est*· Et Ziz Sadài mecum est. (Psal. 50. 11.) De hoc Passerculo Talmudico fit etiam mentio in ויקרא רבה *Vaijkrà Rabbà*, פרשה *Parascià* 22. circa fin. & eum datum esse in supplementum Auium immundarum, ideò inter Aues mundas censeri; & ad magnitudinem eius quod attinet, ait: alis suis, cum eas expandat, Solem eclipsari. Verba *Rabbòth* sunt -

תחת איסור עופות זיז עוף טהור הוא ׃ הה״ד ידעתי כל עוף הרים וזיז שדי עמדי׃ אמר ר׳ יהודה בר״ סימון בשעה שהוא פורש את כנפיו מכהה גלגל חמה הה״ר (איוב לט״ : כו״ ׃) המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן ׃

Pro eo, quia prohibuerat (Deus) *quadam Volatilia*, (concedit) *Ziz Volatile mundū. Illud est quod scribitur* (Psal. 50. 11.) Cognoui omne volatile montium, & Ziz agri mecum est. *Dixit R. Iudas Ben R. Simonis: Ea hora, qua ipse* (id est Ziz) *expandit alas suas, obtenebrat spheram Solis. Illud est quod scriptum est* (Iob 39. v. 26.) Nunquid propter intelligentiam suam volabit נץ Nèz Accipiter, extendet alas suas ad Austrum.

omnium vices supplebit, & magnitudine sua ingluuiei Iudæorum satisfaciet, & ventres replebit. Hic erit *Passer solitarius*, vocatus זיז שדי *Ziz Sadài*, quem ex quibusdam Sacræ Scripturæ locis aucupantur Talmudistæ. Primò, ex Psal. 50. 11. vbi nos legimus: *Et pulchritudo agri mecum est*; ipsi vt fabulam firment, legunt וזיז שדי עמדי *Et Ziz campi mecum est*, quasi *Ziz* sit Auis singularis, quæ ob ipsius excellentiam & magnitudinem semper sit apud Deū. Vnde Paraphrastes Chaldæus vocat

תרנגול ברא דקרצולי שרין בארעא ורישיה מטי בשמיא

Gallum syluestrem, cuius Tali firmantur in terra, & caput extenditur vsque ad cælos. Huius Auis magnitudo habetur etiam in Talmude Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà* cap. חספינה *Hasfephinà* pag. 73. b. paulò post med. ex Rabbà Bar Bar Channà, vbi sic legitur -

אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא וחזינן ההוא ציפרא דקאים עד קרצוליה במיא ורישיה ברקיע ואמרי ליכא מיא ובעינן ליחות לאקורי נפשין ונפק בת קלא ואמר לן לא תיחותו הכא דנפלא ליה חציצא לבר נגרא הא שב׳ שני ולא קא מטיא לארעא ולא משום דנפישי מיא אלא משום דרדפי מיא אמר רב אשי ההוא זיז שדי הוא דכתיב וזיז שדי עמדי ׃

Dixit Rabbà Bar Bar Channà: Aliquando cùm essemus in Naui, vidimus illum Passerem, qui stabat vsque ad talos in aquis, & caput habebat in firmamento (cæli) *& diximus: Forsan in hoc loco non profunda est aqua*,

טבעה *submersit*, ממה שבתוכה *eo* (liquore) *intra* (ouum) *existente*. Et quod ex carnibus istius sit parandum conuiuium tempore futuro, scilicet Messiæ, testatur R. Elias Leuita in תשבי *Tisbi* ad vocem יוכנה -

יש עוף גדול הנקרא בר יוכנה והפליגו בגודל ביצתה במסכת בכורות, גם שמעתי שעתיד הקב״ה לעשות ממנו סעודה לצדיקים עם הלויתן ושור הבר ׃

Reperitur quædam magna Auis Vocata Bar Iuchnè, cuius ouum miræ magnitudinis esse dicunt in Massècheth Bichurròth. Etiam audiui, quòd Deus sanctus benedictus tandem in futuro seculo ex ea Iustis paraturus sit conuiuium vnà cum Leuiathano, & Boue syluestre. Idem affirmat hic noster Auctor Bechaij in præsenti libro שלחן ארבע *Sciulchàn arbaà*, Tract. 4. circa principium -

ושם לויתן בדגים ובר יוכני בעופות שנבראו ביום חמישי ונקרא לויתן על שם שהוא מזומן לצדיקים וכן בהמות בהררי אלף שנבראו ביום ששי עם בריאת האדם וקודם לן ׃

Et ibi erit Leuiathan inter pisces; & Bar Iuchnè inter aues, quæ creata fuerunt die quinto: & Vocatur Leuiathan, pro eo, quia est cibus Iustorum: & sic Behemòth in montibus mille, quæ creata sunt die sexto, ante creationem hominis. Hinc patet, *Ziz Sadài*, & *Bar Iuchnè* esse vnum & idem Volatile, de quo Auctor כפתר ופרח *Caphtòr vpèrach* pag. 113. valdè se torquet in allegorizando, dum pro *Bar Iuchnè* intelligi vult Rabbinus, Magister, pro *Ouo*; Discipulus, pro 60, Vr-

At si dixeris: Caro huius ingentis Auis axari non poterit; non enim veru tam grande adinueniri, aut hasta aliqua ferrea corpus illius sustentari, aut super prunas gyrari industria humana valebit. Carnes enim volatilium assatæ gustu sunt gratiores. Respondent sapientissimi isti Rabbini in eodem loco citato in *Vaijkrà Rabbà*, hanc delicatissimam Auiculam assatam, habituram omnem saporem, singulari quodam priuilegio; id probatum esse existimant ex nomine ipsius זיז *Ziz*: nam dicunt -

ולמה נקרא שמו זיז שיש בו כמה מיני טעם מזה ומזה ׃

Cur Vocatur nomen eius זיז *Ziz?* Resp. *Quia sunt in eo diuersæ species saporis* מזה ומזה *Mizè vmizè hinc & inde*, hoc est, huius & illius.

Hoc monstruosum Volatile in Talmude Codice בכורות *Bichurròth*, cap. 9. vocatur בר יוכני *Bar Iuchnè*, cuius proceritas colligitur ex ouo illius: nam cùm istud casu ex nido aliquando decidit, trecentas miræ magnitudinis Cedros eradicauit, & sexaginta Vrbes subuertit, ex eodem Cod. *Bichurròth*, cap. מעשר בהמה *Maasèr Behemà*, pag. 57. b. circa medium, vbi sic legitur -

פעם אחת נפלת ביצה בר יוכני וטבעה ששים כרכים ושברה שלש מאות ארזים ׃

Aliquando cecidit ouum Bar Iuchnè & submersit sexaginta Vrbes, & confregit trecentas Cedros, (Glossa Rascì בר יוכני עוף הוא *Bar Iuchnè est Auis*,

baà, quamuis Conuiuium tempore Messiæ parandum intelligere velit de Conuiuio Animæ, non corporis; spirituali, non materiali: attamen asseueranter dicit, intelligendum esse etiam de Conuiuio corporali, vti antiqui Rabbini intellexerunt, quorum sententiam improbare non audet, sed illam potiùs confirmare videtur. Inde refert, & laudat locum Auctoris צרור החיים in quo dilucidè habetur, materialiter & ad literam omnia intelligenda esse, maximè ea, quæ de Leuiathano, & epulo parando à Messia, traduntur ab antiquis. Illius verba sunt pag. 9. col. 3.

יש עלינו בהכרח להאמין כי כפשוטן הדברים בסעודה צופנית מלבד מעלת השכלית שהרי אמרו בפרק הספינה דף ע״ה: אמ״ר יוחנן עתיד הב״ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן שנאמר (איוב מ׳:) יכרו עליו חברים ואין כירה אלא סעודה שנאמר (מלכים ב׳ ו׳ ג) ויכרה להם כרה גדולה ואין חברים אלא ת״ח שנאמר (שיר ח׳ו) חברים מקשיבים לקולך השמיעני והשאר אוצרים אותו ועושים בו סחורה בשוקי ירושלם שנאמר (איוב מ׳:) יחצוהו בין כנענים: וכבר ידעת לדברי רז״ל שהולכים בלשונם אחר לשון התורה וכשם שיש בתורת מאכלים המותרים והאסורים את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו וכתיב מבשרם לא תאכלו ואין לומר שהוא משל הכ ושלום אלא כפשוטו ממש כן כשאמרו בכאן מבשרו של לויתן יש לנו לומר בודאי שאינו משל אלא כפשוטו ממש וכן אמרו עוד עתיד הב״ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן שנ׳ (איוב מ׳:) התמלא בסוכות עורו זכה עושין לו סוכה לא זכה עושין לו גל שנ׳ (שם) ובצלצל דגים ראשו והשאר פורשו הב״ה בחומות ירושלם וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו שנ׳ (ישעיה ס׳ י) והלכו גוים לאורך: מכל זה יתבאר כפי׳ כי הדברים כפשוטן בבשרו ממש

Vrbibus; 60. Tractatus Talmudis, & pro *trecentis Cedris*, trecentæ *Halachòth* Lectiones eiusdem Talmudis. Sed nil proficit, cùm hanc fabulam ad literam intelligat R. Salomon; Princeps & Caput omnium Expositorum. Quippè qui explicando בר יוכני *Bar Iuchnè* ait, quòd sit עוף גדול *Oph gadòl*, *Auis magna*, & non Rabbinus Magnus. Et illud: *Submersit sexaginta Vrbes*, dicit [illegible] בחלבון וחלמון שלה *Albumine, & Oui vitello*, videlicet materia illa alba & flaua in Ouo *Bar Iuchnè* existente, qua rupta, veluti à rapidissimo torrente, Cedrorum syluam, prostratam, & Vrbes submersas fuisse: Quid deinde Allegoriæ, aut Analogiç esse potest inter Ouum, & Discipulum? Dices: Sicuti ex Ouis excluduntur pulli, quibus Auium species conseruantur; ita ex Discipulis, tanquam Ouorum fertilissimo seminario egrediuntur Magistri & Doctores, quibus Scientiæ conseruantur in æuum. Benè quidem. Sed Tractatus Talmudici num. 60. Vrbibus comparati, super arenam ædificati esse cernuntur, & sine prorsùs aliquo fundamento; 300. quoque Lectiones Talmudicæ sine radice veritatis existere intelliguntur, quæ quidem ab vno Ouo delapso, & confracto, puta ab vnico Discipulo, eradicari & absorberi valeant, Auctore *Caphtòr*. Vah, quam benè fundata & firmata est doctrina Talmudica, quæ tota ab vno Discipulo subuerti potest! Noster quoque Auctor in hoc suo libro שלחן ארכע *Sciulchàn ar-*

ובעורו ממש בבשרו ממש למאכלם של צדיקים שהטריחו עצמו בתורה ובמצות. ועורו ממש להבריק דירותם כדי שתתפרסם מעלת' בעמים: איך עבדו להקב"ה והחזיקו בתורתו ובמדותיו כענין שכתוב (מלאכי ג' י') ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו. וכן כתיב (ישעיה ס"ה) הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו הנה עבדי ירונו מטוב לב ואתם תצעקו מכאב לב ומשבר רוח תיילילו.

Necessariò debemus credere literaliter ea, quæ de epulo corporali dicuntur, seclusa intellectuali excellentia: nam in capitulo הספינה *Hassephinà De Sepha* pag. 75. *Dixit R. Iochanan: In futurum Deus sanctus benedictus paratus erit facere conuiuium Iustis ex carne Leuiathan, S. D.* (Iob 40. 25) Cœnabunt super eum socij. *Neque aliud est* Cœna, *nisi Conuiuium, S. D.* (2. Reg. 6. 23.) Et præparauit eis, apparatum magnum, & comederunt. *Et non sunt* Socij *nisi* Doctores, *S. D.* (Cantic. 8. 13.) Socios attendentes voci tuæ audire me fac. *Et residuum reponent & facient ex eo mercaturam in plateis Ierusalem, S. D.* (Iob 40. v. 25.) Dimidiabunt eum inter negotiatores. *Iam ex verbis Doctorum nostrorum b. m. intellexisti; quomodo ipsi secundùm sensum Legis incedant, eo sanè modo, quo in Lege aliquid permittitur, vel vesci prohibetur: vti quando dicitur,* Ista comedetis, & hæc non comedetis. *Et alibi:* De carne eius non manducabitis. *Hæc autem, allegoricè, aut parabolicè fuisse dicta, absit, vt dicamus, sed propriè & literaliter intelligenda sunt: sic, quando de carne Leuiathan locuti sunt* (Doctores) *debemus dicere veraciter; quòd non parabolicè, sed literaliter, & propriè* (locuti sint). *Rursus dixerunt: Quòd in futurum Deus sanctus benedictus faciet Iustis Tugurium ex corio Leuiathan, S. D.* (Iob 40. 26.) Nunquid replebis in Tugurijs pellem eius? *Meretur? Fiet ei Tugurium. Non meretur? Fiet ei Vmbella, S. D.* (Ibid.) Et in Vmbella piscium caput eius. *Et residuum expandet Deus sanctus benedictus super muros Ierusalem, & splendor eius lucebit ab vno in aliud extremum mundi, S. D.* (Isai. 60. 3.) Et ambulabunt Gentes in lumine tuo. *Totum hoc declaratur in Commentarijs, quoniam verba* (accipienda sunt literaliter) *pro vera & pro pura Carne, pro vero Corio, pro vero cibo Iustorum, qui in Lege, & in præceptis laborauerunt. Et ex vero Corio* (Leuiathan) *splendere faciet habitationes* (Iudæorũ) *quando expandetur in honorem illorum. De populis* (quomodo hæc intelligi debeant) *seruierunt ne & ipsi Deo sancto & benedicto, aut apprehenderunt legem eius, & illius virtutes ac mores?* (De Gentilibus autem intelligendum est) *illud quod scriptum est* (Malach. cap. 3. 8.) Et conuertimini, & videbitis inter Iustum, & impium, & inter seruientem Deo, & eum qui non seruit ei. *Et* (Isai. 65. 13.) Ecce serui mei comedent, & vos esurietis; ecce serui mei bibent, & vos sitietis: ecce serui mei lætabuntur, & vos pudore afficiemini: ecce serui mei iubilabunt præ iucunditate cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, &

to, carnium nausea tolleretur, & appetitus esset irritamentum, & stimulus. Amplius.

Deest panis vitæ fulcimentum, & basis Conuiuiorum: & quamuis solus panis ad vitam conseruandam non sufficiat, attamen sine pane, cætera fastidio sunt, quamuis delicata & opiparè apposita; & fames sine pane vix sedatur. Vnde igitur tanta panum prouisio, pro tot centenis Iudæorum myriadibus fiet? Breuis est, sed prægnans Rabbinorum responsio: ex spicis Tritici, quæ tempore Messiæ in altum ita assurgent, vt Palmarum altitudinẽ exæquare possint. Grana enim, quæ ex geniculis istius Tritici extuberari volunt, lumbos & renes ingentium Boum magnitudine superabunt, & è glumis folliculisq; paruo negotio excident: nam ventorum vi exagitatis, & inter sese concussis, in candidissimum, atque præstantissimum farinæ florem resoluentur. Hinc, siliginis montes cernere licebit, ab omnibus furfuribus exactissimè repurgatæ: ad hos accedent Iudęi; quantum voluerint, accipient; & placentas, ac offas parabunt ad lubitum. Referunt hoc Talmudistæ in Cod. כתובות *Chetubbòth, De Instrumentis dotalibus*, cap. 3. שני דייני *Duo Iudices*, pag. 111. b. circa medium, aiuntque.

תנו רבנן יהו פיסת בר כארץ בראש הרים אמרו עתידה חטה שתתמר כדקל ועילה בראש הרים שמא תאמר יש צער לקוצרה תלמוד לומר ירעש כלבנון פריו הקדוש ברוך הוא מביא רוח מבית גנזיו ומנשבת עליה ומשרה את סלתה וארם.

præ contritione spiritus vlulabitis.

Ecce quomodo clarè patet, omnia, quæ de Conuiuio tempore Messiæ Iudæorum parando dicuntur, intelligi debere verè, & propriè; & secundũ quod litera Talmudica sonat; & non parabolicè, aut allegoricè, vt nonnulli Iudæorũ moderni Auctores, qui, hæc priscorum Rabbinorum deliria in explicandis Scripturis cernentes, ad altiorem sensum eleuare, infelici quidem successu, conati sunt; nam & ipsi in ineptias prolapsi, ad similitudinem eorum, qui post naufragium inter vndas & maris vortices iactati alter alterum liberare tentantes, tandem vtrique à fluctibus absorbentur. Sic infelicibus istis expositoribus euenit; dum enim alterius dicta explanare quis tentat, ipse quoque in deteriora ruit; vti perspicuum est in omnibus expositoribus istarum, & similium fabularum, quæ in Talmude passim afferuntur. Vide insulsas illorum explanationes in libro כפתור ופרח *Caphtor Vpèrach*. Sed ad Conuiuium Iudaicum redeamus.

Iam Mensis apposita vidimus lautissima fercula; ex Volatili זיו שדי *Ziz Sadài*, qui & בר יוכני: ex quadrupede *Behemòth*: & ex *Balæna Leuiathan*. Salsamenta nunc desunt, sed ea suppeditantur ex carnibus Coniugis huius Ceti, quæ statim, vt creata fuerat, (ne totus mundus ingentibus Balænis repleretur si fœtasset) à Deo interfecta, & in frusta dissecta, ac salita, pro Iustis in hoc Conuiuio alendis, ad delicias reseruata est, vt ex hoc sapidissimo condimen-

R. Simeon asserat patrem suum sibi Brassicæ caulem reliquisse, quo tamquam scala ascendendo, & descendendo sit vsus; vt ibidem paulò post legitur his verbis

אמר רבי שמעון בן תחליפא: קלח של כרוב הניח לנו אבא והיינו עולים ויורדים בו כסולם

Dixit R. Simeon Ben Tachliphà; *Caulem Brassicæ nobis reliquit Pater; & ascendebamus & descendebamus per eum, sicut per scalam.* Prorsùs ridiculi sunt isti Rabbini. De huiusmodi placentis tempore Messiæ parandis fit mentio etiam in Cod. שבת *Sciabbàth* cap. 2. במה מדליקין pag. 30. b. in fin. Et in libro ספרי *Siphrè*, sect. האזינו *Haazìnu*, *Audite*, ad vet. 12. cap. 32. Deuter. *Dominus solus dux eius fuit*, col. 225. de eodem pane Iudaico ita legitur circa princ. columnæ

עתיד אני להושיב אתכם בנחת רוח בעולם. ואין עמו אל נכר. שלא יהו בכם בני אדם שעוסקים בפרגמטיא של כלום. כענין שנאמר יהי פסת בר בארץ שיהיו חטים מוציאים גלוסקאות כמלא פיסת יד. ירעש כלבנון פריו. שיהיו חיטים שפות זו בזו ונושרות סולתן בארץ ואת בא ונוטל הימנה מלא פיסת זו של יד כדי פרנסתך:

In futurum ego redire faciam Vos in mundum in quiete spiritus. Et non erit cum eo Deus alienus: *quia non erunt inter vos homines exercentes mercaturam aliquam, secundùm illud* (Psal. 72. 16.) Erit placenta frumenti in terra. *Quoniam genicula tritici producent placentas sicut plenitudinem volæ manus.* Concutietur tamquam Libanus fructus eius: *quia genicula tritici conquassabuntur, & relinquetur*

יוצא לשדה ומביא מלא פיסת ידו וממנה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו עם חלב בליות חטה. אמרו עתידה חטה שתהא כשתי בליות של שור הגדול ואל תתמה שהרי שועל קינן בלפת ושקלוה ומצאו בו ששים ליטרין בליטרה של ציפורי:

Legunt Magistri nostri (Psal. 72. v. 16.) Erit placenta frumenti in terra in capite montium: *Dixerunt: In futurum* (tempore Messiæ) *Triticum palmescet*, (seù ad instar columnæ excrescet) *sicut palma, & ascendet in capite montium. Sed fortasse, dices; molestia erit* (& sudor) *in metendo. Scriptura dicit* (Ibid.) Concutietur quasi Libanus fructus eius. *Deus ipse sanctus benedictus adducet ventum de thesauris suis, & flabit super eum, & separabit similam eius, & homo exibit in agrum, & adducet plenum pugnum simila, & ex ea sustentabit se, & familiam suam cum adipe renum tritici* (Deuter. 32. 14.) *Dixerunt: In futurum; Triticum* (seù geniculum tritici) *erit sicut duo renes Bouis magni. Nec mireris, quia aliquando Vulpes nidificauit in Rapa,* (& residuum) *librauerunt, & inuenerunt pondus sexaginta librarum ponderis Tziporrai.* (Rasci

(שועל) ניקב בו עד שעשה לידתו בתוכו ואף על פי כן שקלו את המותר ששים ליטרין:

(*Vulpes*) *perforauit* (Rapam) *ibique mansit, quousque in ea peperisset; & quamuis ponderassent residuum, inuenerunt illud sexaginta librarum.* Magna vtique Rapa cerebrum est Rabbinorum! Nec mirum si Talmudistæ dicant Vulpem sibi parasse latibulum intra crassitiem Rapæ; dum

ממנה יום ראשון שלש מאות אשכלות אשכול לגרב יום שני בצרתי שלש מאות אשכולות שני אשכולות לגרב יום שלישי בצרתי ממנה שלש מאות אשכלות שלש אשכולות לגרב ותפקרתי יותר מחציה אמר ליה אי לאו דאופגרת חורת עברא מפי

Dixerunt: Non est hic mundus, sicut est mundus qui Venturus est (tempore Messiæ). Hic mundus dolet, dum Vindemiat, & (Vuas) calcat: mundo Venturo adducetur, Vnius Vuæ acinus Carro, aut Naui, & deponent in angulo domus suæ (ac si maxima cupa esset) & to longo tempore Vtetur substantia, & humore per totum vuæ granum disperso) & ligna eius (hoc est membranosum integumentum, erit durissimum vt lignum, & lignorum officia præstare poterit) sub cacabo ardere faciet. Et non habebis acinum vuæ, quin in eo non sint triginta dolia Vini, S. D. (Deut. 32. 14.) Et sanguinem vuæ bibes merum. Ne dicas חֶמֶר CHAMER, merum, sed חומר CHOMER (est mensura maxima continens decem Bathos, siue Ephas). Quando venit Rau Dimi dixit: Cur scriptum est (Genes. 49. 11.) Ligans ad vitem pullum suum? Non est Vitis in terra Israël, quæ non indigeat Vrbe pro Vindemia. Et ad vitem optimam, fili mi, Asinam suam. Non erit tibi aliqua arbor syluestris in terra Israël, quæ non producat onus pro duabus Asinis. Fortassis dices: Non erit in ea Vinum. Scriptura dicit (Ibid.) Lauabit in vino vestimentum suum. Forsan & dices: Non erit rubrum. Doctrina dicit (Deut. 32. 14.) Et sanguinem vuæ bi-

בח

tur similia in terra. Et Venies, & accipies dextera plenitudinem placentæ quantum Volæ manus, Vt sustentare te possis.

Abundantia panum igitur erit in Conuiuio Iudæorum; sed Vinum, vnde sibi comparabit Messias? De Vino etiam prouiderunt prouidi, & prudentes Talmudistæ Rabbini, de quo hoc modo loquuntur in Codice כתובות Chetubboth pag. 111. b. paulò post med. ad ver. 14. cap. 32. Deut. Et sanguinem Vuæ bibes merum.

אמרו לא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה יש בו צער לבצור ולדרוך העולם הבא מביא ענבה אחת בקרון או בספינה ומניחה בזוית ביתו ומספק הימנה כפיטום גדול ועציו מסיקין תחת התבשיל ואין לך כל ענבה וענבה שאין בה שלשים גרבי יין שנאמר ודם ענב תשתה חמר אל תקרי חמר אלא חומר כי אתא רב דימי אמר מאי דכתיב אוסרי לגפן עירה אין לך כל גפן וגפן שבארץ ישראל שאין צריך עיר אחת לבצור ולשורקה בני אתונו אין לך כל אילן סרק שבארץ ישראל שאינו מוציא משוי שתי אתונות ושמא תאמר אין בו יין ת״ל כבס ביין לבושו ושמא תאמר אינו אדום ת״ל ודם ענב תשתה חמר ושמא תאמר אינו מרוה ת״ל סותה ושמא תומר אין בו טעם ת״ל חכלילי עינים מיין כל חיך שטועמו אומר לי לי ושמא תאמר לנערים יפה ולזקנים אינו יפה ת״ל ולבן שני מחלב אל תקרי לבן שנים אלא לבן שנים פשטיה דקרא במאי כתיב כי אתא רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה רבונו של עולם רמוז בעיניך דבסים מחמרא ואחוי לי שניך דבסים מחלבא מסייעליה לר׳ יוחנן דאמר ר׳ יוחנן טוב המלבין שיניו לחבירו יותר ממשקהו חלב שנ׳ ולבן שינים מחלב אל תקרי לבן שינים אלא לבון שינים רב חייא בר אדא מקרי דרדקי דריש לקיש הוה איפגר תלתא יומי ולא אתא כי אתא אל אמאי איפגרת אמ׳ ליה דלית אחת הניח לי אבא ובצרתי

pertictam] *& die primo vindemiaui ex ea 300. botros, botrum vnum pro dolio. Die secundo vindemiaui 300. botros, duos botros pro dolio. Die tertio vindemiaui ex ea 300. botros, tres botros pro dolio, & transeuntibus reliqui plusquam medietatem. Dixit ei: Si non tardasses, vel dimisisses, plurimùm fecisses.* Magna itaque vini copia erit tempore Messię, non igitur deerunt generosissima falerna, de quibus ad ebrietatem vsque bibere poterunt Iudæi, alba & rubescentia, sed rubescentia magis placebunt; quia illorum Doctoribus valdè probantur vina rubentia, iuxta illud: *Oua recentia, Vina rubentia* - & ex sexaginta speciebus vini, quas in Codice גיטין *Ghittin, De repudijs*, aiunt reperiri, vinum rubescens, seù nigrum præ cæteris commendatur; nam capite 7. pag. 70. paulò post med. ita de Vino loquuntur -

אמר רב חסדא שיתין מיני חמרא הוו מעליא דכולהו סומקא רהתנא ׃

Dixit Rau Chasdà: Sexaginta species vini reperiuntur: omnium præstantissima est סומקא ריחתנא *Sumkà rechatnà, rubescentis boni odoris.* Quid mirum! Si arborem vetitam primo homini vitem viniferam. & rubescentis vuæ fuisse asserant in libro זהר *Zòhar* sect. תרומה *Therumà* pag. 144. versus fin.

אילנא דחב אדם קדמאה ענבין הוו דכתיב ענבימו ענבי ראש ואלין אינון ענבין אוכמין וכו׳ ׃

Arbor, quam dilexerat primus homo, vuarum fuerat: sicut scriptum est (Deuter. 32. 32.) Vuæ eorum, vuę ve-

bibes meracissimum. *Forsan dices: Non inebriat. Scriptura dicit* (Gen. 49. 11.) סותה *Sothà*, Incitat, seù seducit. *Forsan dices: Saporem non habet. Scriptura dicit* (Ibid.) Rubicundiores oculi vino. *Omne palatum, quod illud gustauit, dicit* לי לי *LI LI, AD ME, AD ME,* [etymologia vocis חכלילי *CHACHLILI RUBICUNDIOR* resolutę in voces כל חך לי לי *Col chech li li, Omne palatum* (dicit) *ad me, ad me*] *Et si forsan dixeris: Paruulis quidem est bonum, sed senioribus non est bonum. Scriptura dicit* (Ibid.) Et candidior dentibus præ lacte. *Ne legas* לבן שנים *LEVAN SCINNAIM, CANDIDIOR DENTIBUS; sed* לבן שנים *LABEN SCIANIM, FILIO ANNORUM. Simplex textus Scripturæ quid dicit? Quando venit Ràu Dimì: Dixit Synagoga Israël coram Deo sancto benedicto: Domine Vniuersi, annue oculis tuis, qui suauiores sunt vino. & ostende mihi dentes tuos, qui delicatiores sunt lacte. Auxilium fert R. Iochanan: quia dixit R. Iochanan: Melior est, qui dentes albescere facit socio suo, quàm qui lactem propinat. S. D.* (Ibid.) Et candidior dentibus præ lacte. *Ne legas, Candidior dentibus; sed* לבון שנים *Candidus dentibus. Rau* חייא *Chijà Bar* אדא *Adà docebat discipulos Resc Lakisc, cessauit per tres dies, & non venit. Quando venit, dixit ei: Cur feriatus es? Respondit ei: Vnicam vitem pergulanam reliquit mihi Pater,* [Glossa Rascì - כרם המודל על גבי קלונסות *Vinea est* (id est Vitis) *depauperata, tenuis supra*

vbi ſic habetur -

ר׳ יחודה בן בתירה אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר. שנ׳ וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה׳ אלהיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנ׳ ויין ישמח לבב אנוש ·

R. Iudas Ben Bethirà dicit: Tempore, quo Domus ſanctitatis extabat, non erat lætitia niſi in carnibus S. D. (Deut. 27. 7.) Et ſacrificabis pacifica, & comedes ibi, & lætaberis coram Domino Deo tuo. *Sed modo, cum non exſtat domus ſanctitatis, non eſt lætitia, niſi in Vino: S. D.* (Pſal. 104. 15.) Et vinum lætificat cor hominis. Hanc doctrinam frequenter repetunt in Scholis, & ex מנורת המאור *Menoràth hammaòr*, *Candelabri luminis* libro, eundem locum Talmudis afferunt in נר *Lucerna* 3. cap. 9. Et hæc de Vino Talmudico apponendo in imaginario Iudæorum conuiuio. De quo hoc vnum additur in *Medràſc* הנעלם *Hanneelèm* apud זהר *Zòhar* ſect. תולדות *Generationes* pag. 135. b. circa med. quòd reſeruatum fuerit ab initio creationis יין *Vinum*, (inquiunt) -

המשומר בענביו מששת ימי בראשית ·

conſeruatum à ſex diebus creationis.

Sed in conuiuijs poſt fercula ſolent apponi fructus. Deeruntne illi in conuiuio Iudaico? Minimè: nam in terra promiſſionis, in qua (ex communiori ſententia) expectant conuiuari, vberrima fructuum copia, ex Scriptura, habetur ex Deuter. cap. 8. v. 8. Vocatur -

ארץ

veneni. *Et arbor erat vuarum nigrarum* (rubentium.) Sed, hæc ſingularia arcana, quæ nunquam in noſtris libris leguntur, à doctiſſimis Iudæorum interpretibus Sacræ Scripturæ, nobis reuelata, dicendum eſt, eos fuiſſe vinoſos, quando iſta ſcriptitarunt; quia vinum arcanum reuelare facit, vt ipſimet docent in Talmude Cod. סנהדרין *Sanhedrin* capite 4. pag. 38. paulò poſt principium his verbis -

יין נתן בשבעים אותיות וסוד ניתן בשבעים אותיות נכנס יין יצא סוד ·

יין *Ijàin Vinum, &* סוד *Sod arcanum 70. litteris data ſunt* (hoc eſt יין *Ijàin*, & סוד Sod in numeris valent 70.) *ingreditur* יין *Ijàin Vinum, & egreditur* סוד *Sòd arcanum.* Quia vinum, ſecreta hominum diuerſiloquentium recondita pandit. Et Feſt. Auien. de Ven. & Vino.

Multos cæcus amor cogit ſecreta fateri.
Arcanum demens detegit ebrietas.

At circa vini ſobrietatem, parum ſoliciti ſunt Iudæi, cùm doceant in maioribus ſolemnitatibus vino indulgendum eſſe, nec quicquam deuotionis reſiduum feſtiuitatibus ſuis ſupereſſe, niſi vinum, & bibendi lætitiã. Antiquitùs ſiquidem (inquiunt) tota ſolemnitas inſumebatur in carnium ſacrificijs, hodie *Vinum* tantummodo relictum eſt. Igitur eo ingurgitare ſe debent. Hæc vinoſa doctrina refertur in Cod. פסחים *Peſachim* cap. 10. pag. 109. circa medium,

sit: Hæc est illa (terra) *fluens lacte & melle*. Sequitur.

אמר ר׳ יעקב בן דוסתאי מלוד לאונו שלשה מילין פעם אחת קדמתי בנשף והלכתי עד קרסולי ברכש של תאנים אמר ריש לקיש לדידי חזי לי זבת חלב ודבש של ציפורי והוי שיתסר מילין אשיתסר מילין אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי זבת חלב ודבש של כל ארץ ישראל והויא כמבי מיכסי עד אקרא דתולבנקי עשרים ותרתי פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי׃

Dixit R. Iacob Bar Dostài: Ex Lud in Onò tria milliaria sunt (itineris) *Aliquando surrexi in crepusculo* (matutino) *& abij vsque ad Talos in mel ficuum. Dixit Resc Lakisc: Egomet vidi* (terram) *Tzippurri fluentem lacte & melle, & erat sexdecim leucarum super sexdecim leucarum* (hoc est 256. leucarum.) *Dixit Rabbà Bar Bar Channà: Ego vidi totam terram Israëlis fluentem lacte & melle, & erant à Chamebè Mechasiè vsque ad Akrà Tolbanke 22. leucæ longitudine, & latitudine sex leucæ* (id est 132. leucarum). In Codice כתובות *Chetubbòth* cap. 13. pag. 112. longè post medium de eadem Terræ Israëlis fertilitate hoc modo legitur.

אמר רב חסדא מאי דכתיב ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי למה ארץ ישראל נמשלה לצבי לומר לך מה צבי זה אין עורו מחזיק בשרו אף ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה׃ דבר אחר מה צבי זה קל מכל החיות אף ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל את פירותיה אי מה צבי זה קל ואין בשרו שמן אף ארץ ישראל קלה לבשל ואין פירותיה שמנים תלמוד לומר זבת חלב ודבש שמנים מחלב ומתוקים מדבש׃

Dixit Ràu Chasdà: Quid est quod scri-

ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש׃

Terra frumenti, & vitis & hordei, & ficus, & malogranati, oliuæ olei, & mellis: Et ex pinguedinis superabundantia persæpe vocari cernimus Terrã lacte & melle manantem, vt Exod. 3. 8 - 13. 5. Leuit. 20. 24. Num. 13. 28 - 14. 8. Deuter. 6. 3 - 11. 9. & alibi passim. In ea igitur Iudæi epulari poterant absque vlla carentia rerum, quæ in conuiuijs apponi solent, cùm largiter omnia suppeditari possint ab vbertate Terræ promissæ. Non est in dubium reuocanda fertilitas terræ promissionis, tot testibus ex Sacris literis petitis, illius feracitate comprobata; sed Talmudistæ dum de huius terræ fertilitate loquuntur, adeò portentosa multa de illa referunt, vt omnino hominis captum transcendere videantur. Nonnulla ex his in medium adducemus, vt ex his paucis, de reliquis prudens Lector iudicium ferre queat. Et primò de abundantia mellis & lactis hoc modo legitur in Cod. כתובות *Chetubbòth De Contractibus dotalibus* capite 3. שני דייני *Scenè daijanè Duo Iudices*, pag. 111. b. in fine.

רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק חזנהו להנהו עיזי דקאכלן תותי תאיני וקא נטיף דובשא מתאיני וחלבא טיף מנייהו ומיערב בהדי הדדי אמר היינו זבת חלב ודבש׃

Ramì Bar Iechezkèl aduenit domum filiorum Baràk, vidit Capras, quòd sub ficu pascebant, & stillabat mel ex ficu, & lac guttatim fluebat ex Capris, & simul permiscebantur. Di-

Bar Chanina ierunt ad quendam locum attulerunt ante eos malum Persicum, quod erat sicut frixorium crateris; & frixorium crateris cuius magnitudinis erat? Quinque satorum. (סאה Scà enim mensura est cōtinens 144. oua, ergo quoque sata continent 720. oua, & tantundem capacitatis erat frixorium istud Talmudicum, atque etiam magnitudo mali Persici) *Manducauerunt (ex eo) tertiam partem; tertiam partem communem fecerunt* (id est permiserunt, vt illam reliqui ex plebe comederent) *& aliam tertiam partem dederunt animalibus.* En magnitudinem vnius Persici fructus Talmudici. Sed ad quid pro fructibus terræ Israëlis Talmudicos testes afferimus; si in hoc Conuiuio omnia fructuum genera terrestris Paradisi apponentur? Etiam fructibus arboris vitæ vescentur Iudæi; & post epulum fiet benedictio super Vinum, vt moris est apud eos; magnaque contentio honoraria orietur inter Deum; Angelos, Patriarchas, & alios Iustos; cuinam eorum magis competat hic honor elargiendi super Calicem benedictionem. Tandem deuenietur ad David Regem, qui libenter Calice accepto Vini pleno, benedicet, iuxta illud: *Calicem salutaris accipiam &c.* Hæc concertatio legitur in Talmude, & in Medràsc. Vtrumque locum exscribam, vt curiosus Lector cominus Iudæorum ineptias intueri possit.

In *Ghemarà* Cod. פסחים *Pesachim*, cap. 10. ערבי פסחים *Aruè pesachim* pag. 119. b. circa medium hoc mo-

Xxx do

scriptum est (Ierem. 3. 19.) Et dabo tibi terram desiderabilem, hereditatem hinnuli? *Cur comparatur terra Israel hinnulo? Tibi dicitur: Sicut istius hinnuli pellis non obfirmatur carni suæ.* [Glossa Rasci.

אין עורו מחזיק את בשרו שהעור כוזץ ונומר לאחר הפשיטו.

Non pellis eius obfirmatur carni suæ; quia pellis, decorticato animali, corrugatur, & contrahitur.] *sic terra Israëlis non obfirmat fructus suos.* [Rasci.

אינה מחזקת פירותיה עושה פירותיה מרובין עד אין מקום לתצניען.

Non obfirmat fructus suos. Facit fructus plurimos, ita vt nullus, vbi condantur assignari possit locus.] *Alio modo: Sicut hinnulus præ omnibus animalibus velocissimus est, sic terra Israëlis præ omnibus terris velocior est ad maturitatem. Et sicut hinnulus velox est, & carnem pinguem non habet, sic terra Israëlis velox est ad maturitatem, & fructus ipsius pingues non sunt. Scriptura dicit:* Fluens lacte & melle. (fructus) *pinguiores præ lacte, dulciores præ melle.* De abundantia & magnitudine cæterorum fructuum, mirum est quod efferunt: Nuces, Amygdala, & Persica non minora sartaginibus esse affirmant. Ita in *Chetubbòth* capite 13. pag. 112. circa init. habetur.

רבי חלבו ורבי עוירא ורבי יוסי בר חנינא איקלעו לההוא אתרא אייתו קמייהו אפרסקא רחוה כאילפס כפר הינו ואילפס כפר הינו כמה הוי חמש סאין אכלו שליש והפקירו שליש ונתנו לפני בהמתן שליש.

R. Chalbò, R. Vuìrà, & R. Iosè

nis.). *Dicet Iosue: Tolle, benedicito. Respondebit: Non merui filium, quia scriptum est* (Ios. 1. 1.) Iosuè filius Nun; *Nun filius eius: Iosue filius eius* (Scriptura non nominat filium Iosue.) *Dicet ipse David: Tolle, benedicito. Respondet* (David) *Mihi conuenit benedicere. S. D.* (Ps. 116. v. 13.) Calicem salutum accipiam, & nomen Domini inuocabo.

Hoc itidem legitur in מדרש *Medràsc*, ex libro כפתר ופרח *Caphtòr Upèrach* pag. 58. vbi hoc Conuiuium statuitur in medio Horti Eden terrestris Paradisi, ipso Deo in primo & nobiliori loco mensæ discumbente; & post honorariam concertationem inter conuiuas, cuinam competat benepręcari Patrifamilias; omnes tandem Regi Dauidi locum cedunt, & hanc ceremoniam peragendam ei committunt. Verba *Medràsc* sunt -

הוא מרומים ישכון הדא הוא דכתיב כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה וגומר ׃ אל שלחן ערוך בתוך הגן שנא׳ אתהלך לפני יהוה בארצו׳ החיים ׃ ובו יבול הקב״ה מיסב בראש והאבות וכל הצדיקים יושבין לרגליו שנא׳ והם תוכו לרגלך ׃ והקב״ה מביא לפניה כל מיני פירות מגן עדן ומאכילן מעץ החיי׳ ואחר כך מברכין לבעל הסעוד׳ והכל חולקין כבוד להקב״ה שהוא צוה לברך והקב״ה אומר למיכאל ברך ומיכאל לגבריאל וגבריאל לאבות העולם ואבות העולם הולקין כבוד לדוד ואומרין המלך שבירכנו הוא יברך למלכו של עולם ונותנים את הכוס לפניו ונוטל את הכוס ואומר כוס ישועות אשא ובשם יהוה אקרא עכ״ל המדרש ׃

(Isai. 33. 16.) Ipse in excelsis habitabit. *Hoc est illud quod scriptum est* (Deuter. 8. 7.) Quia Dominus Deus

do inquiritur.

מאי דכתיב ויגדל הילד ויגמל עתיד הקב״ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך ׃ ואומר להן איני מברך שיצא ממני ישמעאל ׃ אומר לו ליצחק טול וברך אומר לו איני מברך שיצא ממני עשו ׃ אומר לו ליעקב טול וברך אומר להם איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידה תורה לאוסרן עלי ׃ אומר לו למשה טול וברך אומר להם איני מברך שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי ׃ אומר לו ליהושע טול וברך אומר להם איני מברך שלא זכיתי לבן דכתיב יהושע בן נון נון בנו יהושע בנו ׃ אומר לו לדוד טול וברך אומר להן אני אברך ולי נאה לברך שנאמר (תהלים קט״ז י״ג׃) כוס ישועות אשא ובשם יהוה אקרא ׃

Cur scriptum sit (Gen. 21. 8.) Et creuit puer, & ablactatus est? *In futurum Deus sanctus benedictus faciet Conuiuium Iustis, die quo ablactabit*; (seù) *retribuet pietatem* (& beneficentiam) *semini Isaac. Postquam comederint, & biberint, dabunt Abrahamo patri nostro Calicē benedictionis, Vt benedicat. Et dicet eis: Non benedico, quia exijt de me Ismaël. Dicet ipse Isaaco: Tolle, benedicito. Resp. Non benedico, quia exijt ex me Esau. Dicet ipse Iacobo: Tolle, benedicito. Resp. Non benedico, quia accepi duas sorores, dum viuerent. Nam in Lege, mei causa, hoc prohibitum est. Dicet* (Deus) *Mosi: Tolle, benedicito. Dicet: Non benedicam, quia non merui ingredi in terram Israël, nec in vita, nec in morte* (quia scilicet ossa Mosis non sunt illata in terram promissio-

ore meo &c. Sed de substantia & cæteris partibus huius Conuiuij nihil habet, & omnia silentio inuoluit, ac Talmudicas historias in suo statu relinquit. Et reuera non possunt Iudæi negare, ea, quæ scripta sunt in Talmude, secundùm literam intelligenda esse; & vt dicit hic Auctor Bechaij in hoc suo libro שלחן ארבע *Sciulchàn arbaà* pag. 9. col. 3.

כי יש עלינו בהכרח להאמין בו בפשוטן הדברים בסעודה גופנית וכו׳

Quoniam necessariò coacti sumus credere, res conuiuij corporalis (futuras) *secundùm sensum literalem &c.* Et verè de carne Leuiathan &c. materialiter intelligendum esse; vt suprà ex eodem dictum est. Hinc idem col. 4. adiungit, Mosen Legislatorem, ministraturum in hoc Conuiuio.

משה רבנו עם יהיה עמהם משמש באותם סעודות

Ex Rabb. At si ...

Quærat prudens & sapiens Talmudista: Quid necessum intra septa Horti Eden epulum Iudæis præbere, cùm terra Israel spatiosa & lata sit, ac capax, vt omnes Iudæos in se recipere possit? Nonne de ea legitur in Cod. גיטין *Ghittin, De repudijs* cap. 5. הניזקין *Hannezikin* pag. 57. circa princip. in ea reperiri quandam Prouinciam vocatam טור מלכא *Tur Malkà*, id est (vt exponit R. Salomon) הר המלך *Har Hammèlech, Montem Regis, Montem Regalem*, seù *Montem Regium*; vbi sexaginta myriades Ciuitatum sitæ erant, quarum vnaquæque totidem hominum capita

Deus tuus introduxit te in terram bonam &c. *ad mensam instructam in medio Horti.* S. D. (Psal. 116. 9.) Ambulabo coram Domino in terris viuentium. *Si fas est dicere: Deus sanctus benedictus stabit in capite* (mensæ) *& Patriarchæ, & omnes Iusti sedebunt ad pedes suos.* S. D. (Deuter. 33. 3.) Et ipsi coniuncti sunt ad pedem tuum. *Et Deus sanctus benedictus adducet coram eis omnium generum fructus ex Horto Eden, & manducabunt* (de fructu) *ligni vitæ; & postea benedicendum erit Domino Conuiuij; & omnes impertiri volunt honorem Deo sancto benedicto, vt ipse præcipiat, quisnam benedictionem facere debeat. Et Deus sanctus benedictus dicet Michaëli: Benedicito. Et Michaël* (dicit) *Gabrieli. Et Gabriel* (dicit) *Patriarchis. Et Patriarchæ impertiuntur honorem Dauidi; & dicent: Rex, qui ex lumbis nostris egressus est, ipse benedicat Regi seculorum, & ponunt Calicem coram eo. Et* (Dauid) *tollit Calicem, & dicit:* Calicem salutum accipiam; & nomen Domini inuocabo. *Hactenus Medrasc.*

R. Iacob Auctor *Caphtòr Vphèrach*, quamuis in hoc suo libro promittat se explanaturũ portentosa Rabbinorũ dicta in *Ghemarà*, & omnia absurda huius loci referat; attamen nihil solidi affert, sed inanium verborum apparatu intelligi vult de Angelis cibo spirituali comedentibus; & de homine, qui quotidie Deum benedicere debet; secundùm quod scriptum est (Psal. 34.) *Benedicam Dominum in omni tempore; semper laus eius in*

quia iam adiuuarat Deus sanctus benedictus Bar קמצא *Kamtzà, vt destrueret Aedem, & Templum eius. Gallus & Gallina euerterunt* טור מלכא *Tur Malchà Montem Regis: nam solebant educere Sponsum & Sponsam, & ante eos ducebant Gallum & Gallinam, quasi dicere voluissent: Crescite & multiplicamini veluti Gallinę. Quadam die transibat Cohors Romanorum, & sustulerunt eos* (scilicet Gallum & Gallinam) *ab eis. Irruerunt super eos, percusserunt eos* (Iudęi) *Venerunt* (milites) *dixerunt Cæsari: Rebellant in te Iudæi. Venit* (Cæsar) *super eos &c. Dixit R. Assè: Trecenta millia educentium gladium ascenderunt ad Montem Regis. & eadem fecerunt in eo tribus diebus, & tribus noctibus, & in alio loco fiebant cantus, & tripudia, & nesciebant hi de illis.* (Thren. 2. 2.) Absorbuit Dominus, & non pepercit, omnia tabernacula Iacob. *Quando venit Ravià, dixit R. Iochannàn: Ista sunt sexaginta myriades Ciuitatum, quæ fuerant Iannai Regis in Monte Regis. Quia dixit Rau Iudas: Dixit Rau Assè: Sexaginta myriades Ciuitatum fuerunt Regi Iannai in Monte Regis, & in qualibet ex illis fuerunt* (Viri) *tot, quot ex Aegypto exierunt; præterquam quod inter illas, tres Villæ erant, in quibus duplò plures, quàm exierunt de Aegypto, reperti sunt. Harum ista sunt nomina* כפר ביש *Chephàr-bisc,* כפר שחלים *Chephàr-scechalim,* כפר דכריא *Chephàr dechariā. Chephàr-bisc, seù Villa Bisc* (ita vocabatur) *quia hospiti; hospitium non dabat.* (maligni erant, iuxta no-

continebat, quot fuerunt ij, qui ex Ægypto exierant, hoc est sexcenta millia; & in tribus ex illis Vrbibus duplò plura reperiebantur, nempè duodecim centena millia Iudæorum, quę omnes sub potestate Regis Iannai fuerant; & omnes ob vnicum Gallum & Gallinam euersæ fuerunt à militibus Romanis?

Et si vrgebis audiendum Talmudicum commentum vt ibi describitur; illud huc de verbo ad verbum referam, & Latinè exponam.

תניא א״ר אלעזר בוא וראה כמה גדולה כחה של בושה שהרי סייע הקב״ה את בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו : אתרנגולת ותרנגולתא חריב טור מלכא דהוו נהיגי כי הוו מפקי חתנא וכלתא מפקי קמייהו תרנגולא ותרנגולתא כלו׳ פרו ורבו כתרנגולים : יומא חד הוה קא חליף גונדא דרומאי שקלינהו מנייהו נפול עלייהו מחונהו אתו אמרו ליה לקיסר מרדו בך יהודאי אתא עלייהו וכו׳ : אמר רבי אסי תלת מאה אלפי שליפי סיפא עיילו לטור מלכא וקטלו בה תלתא יומא ותלתא לילוותא וכהך גיסא הלולי והינגי ולא הוו ידעי הני בהני : בלע יהוה ולא חמל את כל נאות יעקב כי אתא רבין א״ר יוחנן אלו ששים ריבוא עיירות שהיו לו לינאי המלך בהר המלך : דאמר רב יהודה אמר רב אסי ששים רבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים חוץ משלש שהיו בהן כפלי כיוצאי מצרים אילו הן כפר ביש כפר שיחלים כפר דכריא : כפר ביש דלא יהבי ביתא לאושפיזא כפר שיחלים שהיתה פרנסתן מן שחליים כפר דכריא א״ר יוחנן שהיו נשותיהן יולדות זכרים תחילה ויולדות נקבה באחרונה ופוסקות :

Est traditio, siuè legitur. Dixit R. Eleazar: Veni & vide, quàm magna sit vis verecundiæ, seù confusionis,

Respondit (R. Chaninà) *Terra Tzeui Hinnuli scriptum est de ea* (Daniel 11. 16. 41) *nam sicut Hinnulus non habet pellem retinentem carnem suam* (quia quando decorticatur, contrahitur pellis) *sic Terra Israël, tempore, quo habitant in eà* (Israëlitæ) *est lata; sed quando non incolunt, est cubitalis; & angusta.* Et hæc est ratio, cur in Horto Eden, & non in terra Promissionis potiùs epulandum aliqui crediderint. Alij tamen epulationem expectant Ierosolymis, nec timent, capacitatem Vrbis minorem futuram, quàm sit necesse pro multitudine conuictorum, quia dilatabitur Vrbs mirum in modum, ita vt in ea infinita hominum multitudo includi possit. De magnitudine Ierusalem tempore Messiæ habetur in Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà* cap. 5. הספינה *Hassphina* pag. 75. b. & in primis dicunt quòd eleuabitur à terra tribus leucis, & ad eam volabunt Iudæi; est sententia R. Iochànnan, vbi sic loquitur circa medium paginæ.

אמר ר׳ יוחנן עתיד הקב״ה להגביה את ירושלם שלושה פרסאות למעלה שנאמר (זכריה יד׳ י׳) וראמה וישבה תחתיה מאי תחתיה כתחתיה ומממאי דהאי תחתיה תלתא פרסי הויא אמר רבה אמר לי ההוא סבא לדידי חזי לי ההוא ירושלם קמיתא ותלתא פרסי הויא ושמא תאמר יש צער לעלות תלמוד לומר (ישעיה ס׳ ח׳) מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם אמר רב פפא שמע מינה האי עיבא תלתא פרסי מידלי :

Dixit R. Iochannàn: Futurum est, vt Deus sanctus benedictus eleuet Ierusalem in sublime tribus leucis. S. D. (Zach. 14. 10.) Et exaltabitur, & ha-

notionem vocis בי Bisc.) *Chephàr-secchalim Villa Ficuum; quia his vitiabant. Chephàr-dechariâ. Dixit R. Iochanàn; quia vxores illorum parturiebant masculos in principio, & vltimò parturiebant fœmellas & cessabant.* (ex etymologia זכר.)

Si vnica Prouincia Terræ Sanctæ, ex Talmudis doctrina, tot Vrbes maximas numerabat, infinita propemodum hominum multitudine repletas; quot centena hominum millia, & myriadum centena millia dicendum est contineri potuisse in tota Terra Israëlis, vt sic in ea symposium hoc solemnissimum celebrari commodè potuisset?

At regeres, Verum esse, id quod dicunt Talmudistæ de amplitudine Terræ Israëlis; sed hodie non ita apparet, quia non possidetur ab Israëlitis: nam quando Terra habitabatur à Iudæis, erat ampla & spatiosa, sed postquam in manus extraneorum deuenit, restricta & corrugata est, non secùs ac si detrahatur pellis animali, quę ampliùs supra ipsius membra reaptari, vt priùs, non potest. Quapropter Terram צבי *Tzeui, Hinnuli* vocari ob eandem causam à Scriptura. Legitur in Cod. גיטין *Ghittin* cap. 5. pag. 57. paulò post medium. Quod cùm aliquis Hæreticus, mirabilia de Terræ magnitudine audiuisset, dixerit cuidam Rabbino nomine Chaninà שקרי משקרית: *Mendacia plusquam falsa vos dicitis*.

אמר ליה ארץ צבי כתיב מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שישראל יושבין עליה רווחה ובזמן שאין ישראל יושבין עליה גמרא :

totius circuitus illius erit 128. milliariorum, & tanta erit Talmudica Ierusalem.

Sed si quæras: Vnde Talmudistæ hoc eliciant? Ex Scriptura, ex Zachar. cap. 14. v. 20.

ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש ליהוה.

In die illa erit super tintinnabula Equi sanctitas Domino. Peruertunt hanc lectionem, & sensum prorsùs alienum inducunt, vt inde incrementum imaginatium percipiant Ierusalem, accepta voce מצלות *Metzillòth*, *Tintinnabula*, pro צל *Tzel*, *Vmbra* Equi currentis: vnde in Cod. *Pesachim* citato cap. 3. pag. 50. quæritur.

מאי מצילות הסוס אמר ר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלם עד שהסוס רץ ומציל.

Quid est מצילות הסוס *Metzillòth hassus, Tintinnabula Equi? Dixit R. Ieoscinàb Ben Levi: In futurum Deus sanctus benedictus aucturus est Ierusalem, quousque Equus currat, &* מציל *umbram faciat.* R. Salomon explicat.

עד שעה שהסוס רץ ומציל בשיעור מרוצת הסוס עד חצי היום ולשון מציל שצילו תחתיו שכל שעות היום חמה נוטה לצדדין על האדם ועל הבהמה נוטה נצירו בשחרית במזרח צלו נוטה למערב אבל בחצי היום חמה עומדת באמצע הרקיע בראש כל אדם וצל הסוס תחתיו וכו'.

Donec Equus currat, & Vmbram faciat, id est iuxta mensuram cursus Equi, vsque ad meridiem; & Vox מציל*, id est quòd umbra eius sit sub eo: quia omnibus diei horis, Sol declinat ad latera hominis, & iumenti, & Vmbra eius habitabitur sub se. Quid est, sub se? id est sicut sub se, quasi sub ea. Et Vnde habetur, quòd quando dicitur sub ea, significet, quòd eleuabitur tribus leucis? Dixit Rabbà: Dixit mihi quidam senex: Egomet vidi aliquando staturam Ierusalem, & erat trium leucarum. Sed si dices: Laboriosus erit ascensus ad illam. Doctrina dicit* (Isai. 60. 8.) Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi Columbæ ad fenestras suas? *Dixit Rau Papà: Hinc intelliges, quòd quando dicitur* כעב *sicut nubes* (seù spissum vt nubes) *Ierusalem eleuari per tres leucas*, quia talis existimatur densitas nubium.

In Cod. פסחים *Pesachim* c. 3. pag. 50. circa med. Magnitudo Ierusalem tempore Messiæ augetur: nam si statura Ierusalem, seù planta, aut basis eius trium leucarum in transuersum non excedebat, & hic erat diameter Vrbis, puta duodecim millia passuũ, vt testatus est senex Talmudicus; in hoc loco *Pesachim*, ex cursu velocissimi Equi metitur longitudo & diameter Ierusalem; quot enim milliaria ab ortu Solis ad meridiem vsque decurrere potest Equus, tot diametro tribuenda sunt Ierosolymitano; & quia in longissimis anni diebus semidiurnus arcus Ierosolymis est horarum $6\frac{4}{5}$. per idem tempus velocissimus Equorum decurret milliaria Italica 32. & tanta erit longitudo Ierusalem siuè illius diameter: sequitur inde, totum illius circuitum, si futura sit figuræ circularis, fore $25\frac{1}{2}$ leucarum, quæ constituunt milliaria Italica 102., & si sit figuræ quadratæ,

do eius, & quanta longitudo eius. [Rascì לעשותה קטנה *Vt faceret illam breuiorem :*] *Dixerunt Angeli ministerij coram Deo: Rex mundi, Multas Ciuitates tu creasti inter Nationes mundi, & Vnquam mensuram in eis, nec in longitudine, nec in latitudine posuisti. Cur ergo Ierusalē* (Ciuitatem tuam) *in cuius medio est nomen tuum, & sanctuarium tuum, & Iusti sunt in ea, redigere eam Vis ad mensuram? Illicò dixit ad eum* (Ibidem ver. 4.) Curre, loquere ad puerum istum, dicendo: Absque muro (vt Pagi) habitabitur Ierusalem præ multitudine hominum, & iumentorum in medio eius. *Dixit Resc Lakìsc: In futurum Deus sanctus benedictus addet super Ierusalem mille* טפ״ף 169. *Hortos; mille* קפ״ל 210. *Turres; mille* לצ״ו 136. *Palatia; mille* שיל״ה 345. *Arces* (seù minora Palatia) *& unumquodque ex his erit sicut Tzippurì quando felix erat* (id est florebat). *Legitur; dixit R. Iose: Ego Vidi Tzippurrì in tranquillitate, & erant in ea centum octoginta millia fora Vendentium Embammata, & alia condimenta epularum; & latera* (erant) *latus ad latus triginta tribus Vicibus. Quid sibi Vult 33. Vicibus? Dixit R. Leui; Dixit R. Papè nomine R. Iosue de Sacchenì: Si tres Ierusalem fuissent, qualibet ex his habuisset 30. cœnacula superiora. Et si 30. Ierusalem essent, qualibet tria superiora cœnacula haberet.*

In *Medràsc* תהלים *Theillim* Ps. 48. pag. 29. col. 2. §. סובו ציון *Circumdate Sion &c.* aliter assignatur numerus ædificiorum super Ierusalem tempore Mes-

eius inclinat ad latus ipsius. Quandò Sol est in Oriente, Vmbra hominis (vergit) *ad Occidentem; sed in Meridie Sol stat in medio cæli in capite cuiuslibet hominis, & umbra Equi sub eo.* En Rabbinorum acumen, ad sua sensa contorta contorquendi Scripturas! Adhuc amplificant magnitudinem Ierusalem. In Cod. *Bavà Batrà* capite 5. pag. 75. b. paulò post med. de ea hoc modo loquuntur.

אמר ר׳ חנינא בר פפא בקש הקב״ה לתת את
ירושלם במידה של (זכריה ב׳ ב׳) ואומר אנה
אתה הולך ויאמר אלי למוד את ירושלם לראות
כמה רחבה וכמה ארכה אמרו מלאכי השרת
לפני הקב״ה רבונו של עולם הרבה כרכים בראת
בעולמך של אומות העולם ולא נתת מידת ארכן
ומידת רחבן ירושלם ששמך בתוכה ומקדשך
בתוכה וצדיקים בתוכה אתה נותן בה מידה מיד
(שם) ויאמר אליו רוץ דבר אל הנער הלז לאמר
פרזות תשב ירושלם מרוב אדם ובהמה בתוכה
אמר ריש לקיש עתיד הקב״ה להוסיף על ירושלם
אלף טפ״ף גינואות. אלף קפ״ל מגדלין אלף ולצ״ו
בירניות אלף ושני שילה טוטפראות וכל אחת ואחת
היא כצפורי בשלוותה, תניא אמר ר׳ יוסי אני
ראיתי צפורי בשלותה והיו בה מאה ושמונים אלף
שווקים של מוכרי ציקי קדירה ותצלעות צלע אל
צלע שלש ושלשים פעמים מאי. לג׳. פעמים אמר
ר׳ לוי א״ר פפי משום ר׳ יהושע דסכני אם ג׳
ירושלם הן כל אחת ואחת יש בה שלשים מדורין
למעלה ואם שלשים ירושלם הן כל אחת ואחת יש
בה שלשה מדורין למעלה,

Dixit R. Chaninà Bar Papà: Quæsiuit Deus sanctus benedictus ponere Ierusalem in mensura. S. D. (Zachar. cap. 2. 2.) Et dixi: Quo vadis? Et dixit mihi: Ad metiendum Ierusalem, ad videndum, quanta sit latitu-

margaritis. Lapides isti 30. cubitorum erunt in longitudine, & totidem in latitudine, in quorum crassitie Porta exculpetur decem cubitorum in latitudine, & viginti cubitorum in altitudine. Quæ cùm audisset quidam discipulus, nec Magistro ista referenti credere voluisset, toruis oculis eum intuitus est R. Iochanan, qui statim in cumulum ossium conuersus est. Verba Talmudis loco statim citato sunt.

ושמתי כדכד שמשותיך א״ר שמואל בר נחמני פליגי תרי מלאכי ברקיעא גבריאל ומיכאל ואמרי לה תרי אמוראי במערבא ומאן אינון יהודה וחזקי׳ בני ר׳ חייא חד אמר שוהם וחד אמר ישפה אמר להו הקב״ה ליהוי כדין וכדין ושעריך לאבני אקדח כי הא דיתיב ר׳ יוחנן וקא דריש עתיד הקב״ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחקוק בהן עשר על עשרי ומעמידן בשערי ירושלם לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעתא דציצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזא מלאכי שרת דיתבי וקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחקוק בהן עשר ברום עשרים אמר להו הני למאן אמרו ליה שעתיד הקב״ה להעמידן בשערי ירושלם אתא לקמיה דר׳ יוחנן א״ל דרוש רבי לך נאה לדרוש כאשר אמרת כן ראיתי אמר לו ריקא אלמלא לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות׃

(Isai. cap. 54. ver. 12.) Et ponam pyropum fenestras tuas. *Dixit R. Samuel Ben R. Nachmani dissentio fuit in cælo inter duos Angelos, inter Gabriëlem & Michaëlem; alij dicunt inter* Amorraim *Occidentales Doctores. Et qui sunt isti? Iudas & Ezechias filij R. Chijà* (de his vide supra pagina 422.

Messiæ. *Turrium* אלף ות״פ״ה 1485. *Palatiorum* אלף ותת״עז 1877. *Arcium* אלף ות״צ״ו 1496. & additur numerus *Piscinarum* אלף ות״צ״ו 1496. & *Portarum Ciuitatis* קמ״ד 144. duodecim pro singulis tribubus. Si tanta futura amplitudo Ciuitatis Ierusalem, in ea tripudiare poterunt Iudæi absque vllo impedimento, neque necesse erit vt quærant commodiorem locum in hortis, quamuis & horti non deerunt in Vrbe, cùm vltrà consuetos hortos, tẽpore sui Messiæ addat in Ierusalẽ Resc Lakisc 169. capacissimos hortos. Animaduertendum tamen est, quomodo ex Zach. 2. 2. nullum murum tribuant Talmudistæ Ierosolymitanæ Vrbi, ac proinde nullas Portas, vt liberiùs in ea. ad instar Villarum, Ædes & Palatia ædificari possint. Cod. *Bauà Batrà* pag. 75. b. At in *Medràsc Theillim* ad Psal. 48. pag. 29. multiplicantur Portæ eiusdem Vrbis ad numerum 144. Ergo Ierusalem debet esse muro cincta, alioquin superfluæ essent Portæ sine muro. Portæ enim ad hoc sunt institutæ, vt per eas ingressus sit, & egressus; quòd si aliunde in Vrbem ingredi, vel ex ea egredi liceat, quàm per Portas, vti fieret in Vrbe muro destituta, superfluum esset omne Portarum adinuentum. Portæ itaque, ex *Medràsc*, & ex Talmude; statuendæ sunt Ierosolymis, de quarum magnitudine, speciositate, & pretiositate agitur in *Ghemarà* Cod. *Bauà Batrà* cap. 5. הספינה *Hassephinà* pag. 75. paulò post medium, vbi statuuntur ex lapidibus pretiosis; &

tu es. Posuit oculos suos in eum; & factus est cumulus ossium. Id est mortuus est ex toruo oculorum aspectu R. Iohannanis. Ex hoc fabuloso commento, collige libertatem Rabbinorum falsa comminiscendi, superbiam illorum plusquam Pharisaicam, dum volunt, vt eorum verbis credendum sit quamuis mendacissimis, & crudelitatem prorsùm ferinam, dum sibi arrogant posse vindictam sumere de incredulis, solo oculorum & vultu toruo intuitu. Talis est doctrina Rabbinorum circa mansuetudinem & benignitatem exercendam cum proximo nostro. Non oculis luce & visione præditis tantùm occidendi homines facultatem atrribuunt, sed etiam oculis cœcorum hanc sæuiendi in genus humanũ prerogatiuam concedunt. De Rau Scesciath cœco referunt in *Ghemarà*, sola oculorum iniectione quendam Hæreticum occidisse. Istud מאמר *Maamàr* habetur in Cod. ברכות *Berachòth* cap. 9. הרואה *Harroè* pagina 58. circa medium hoc modo -

רב ששת סגי נהור הוה הוו קאזלי כולי עלמא
לקבולי אפי מלכא וקם אזל בהדייהו רב ששת
אשכחיה ההוא מינא אמר ליה חצבי לנהרא כנגי
ליא אמר ליה תא חזי דידענא טפי מינך חלף
גונדא קמייתא כי קא אוושא אמר ליה ההוא מינא
אתא מלכא אמר ליה רב ששת לא קאתי חלף
גונדא תנינא כי קא אוושא אמר ליה ההוא מינא
השתא קא אתי מלכא אמר ליה רב ששת לא קאתי
מלכא חלף תליתאי כי קא שתקא אמר ליה רב
ששת ודאי השתא אתי מלכא אמר ליה ההוא
מינא מנא לך הא אמר ליה דמלכותא דארעא כעין
מלכותא דרקיעא דכתיב (מלכים א׳ יט׳ יא׳)

422. col. 2.) *Vnus dicit Onychem, & alter dicit Iaspidem. Dixit eis Deus sanctus benedictus: Sit hoc, & sit illud.* (Ibid.) Et portas tuas ex lapidibus Carbunculi. *Cùm stetisset R. Iochannan ita effatus est: In futurum Deus sanctus benedictus adducet lapides pretiosos & margaritas, qui erunt 30. super 30.* (id est per quodlibet latus 30. cubitorum, vt dicitur in Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chèlech* pag. 100. circa medium, vbi hoc מאמר *Maamàr* etiam inuenitur) *& exculpet in eis 10. super 20.* (hoc est perforabit eos, & Portas in eis efficiet decem cubitorum in latitudine, & 20. cubitorum in altitudine) *& statuet pro Portis Ierusalem. Irrisit eum quidam discipulus, dixitque: Nunc, vt ouum* דצילצל *Turturis,* [Scholiastes explicat ציף קטן *Minima auicula. Sanhedrin* loco cit.] *non inuenimus, quomodo totum istud inueniemus? Post aliquot dies* (idem discipulus) *nauigium ingressus, & æquora sulcans, vidit Angelos ministerij secantes lapides pretiosos & margaritas magnitudine 30.* (cubitorum) *super 30. & sculpebant in eis* (Portas) *decem* (cubitorum) *in latitudine, & 20. in altitudine. Compellauitque eos: Quid illis fient? Responderunt: In futurum Deus sanctus benedictus constituet eos in Portis Ierusalem. Venit* (ille discipulus) *coram R. Iochannan, dixitque ei: Loquere Rabbi, quia tibi conuenit proloqui: nam sicut locutus es, ita prospexi. Dixit* (R. Iochannan) *Stulte, nisi vidisses, non credidisses. Irrisor verborum sapientium*

צא ועמדת בהר לפני יהוה והנה יהוה עובר ורוח
גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני
יהוה לא ברוח יהוה ואחר הרוח רעש לא ברעש
יהוה ואחר הרעש אש לא באש יהוה ואחר האש
קול דממה דקה · כי אתא מלכא פתח רב ששת
וקא מברך ליה א״ל ההוא מינא למאן דלא חזית
ליה קא מברכת ומאי הוי עליה דההוא מינא איכא
דאמרי חברוהי כחלינהו לעיניה ואיכא דאמרי רב
ששת נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות ·

Rau Scesciàth cæcus erat, totus mundus (omnes homines) *ibant ad accipiendas facies Regis* (id est currebant vt Regem viderent inde transiturum) *surrexit, & abijt cum illis Rau Scesciàth. Inuenit eum quidam Hæreticus, dixit ei: Hydria ad flumen* (id est ad fontem eunt) *Vasa fracta, quo?* (Tu qui cœcus es, quo pergis, cùm facies Regis videre non poteris?) *Dixit ei: Veni, & vide, quia te peritior sum. Transijt prima turma, quando Vociferatio* (audita est) *Dixit ei ille Hæreticus: En Venit Rex. Dixit ei Rau Scesciàth: Non Venit. Transijt secunda turma, quando* (audita est) *Vociferatio, dixit ille Hæreticus: Nunc Venit Rex. Respondit Rau Scesciàth: Non venit. Transijt tertia turma, quando tacuit* (ille Hæreticus). *Dixit ei Rau Scesciàth: Nunc venit Rex. Dixit ei ille Hæreticus: Vnde tibi hæc notitia? Quia* (inquit) *terrenum Regnum simile est cœlesti; sicut scriptum est* (1. Reg. 19. 11. 12.) Egredere, & sta in monte ad facies Domini, & ecce Dominus transit, & spiritus grandis & fortis dissipans montes, & confringens petras coram Domino. Non in spiritu Dominus; & post spiritum fragor; non in fragore Dominus. Et post fragorem ignis; & non in igne Dominus. Et post ignem vox silentij tenuis. *Quando venit Rex, incæpit Rau Scesciàth, & benedicebat ei. Dixit ei ille Hæreticus: Quem non vides, benedicis? Sed quid actum est de illo Hæretico? Sunt qui dicunt: Socij eius effoderunt illi oculos. Et sunt qui dicunt, quòd Rau Scesciàth iniecerit oculos suos in illum, & factus est cumulus ossium.* Deus nos liberet ab huiusmodi maligno Rabbinorum intuitu, quia super quos inijciunt hos maleficos oculos, ac si alicuius Basilisci essent, semper vel mors, vel damnum aliquod eos insequitur. Non ego hanc malignitatem illis impono, sed ipsimet Rabbini hoc idem testantur, inter quos est Rabban Simeon Ben Gamalielis in Codice חגיגה *Chàghighà* cap. 1. pag. 5. b. circa princ. vbi de sapientibus Iudæorum, quos Rabbinos, & חכמים *Chachamim* vocant, ita loquitur.

א׳ רבן שמעון בן גמליאל בל מקום שנתנו חכמי
עיניהם או מיתה או עוני ואנכי הסתר אסתיר פני
מהם אמר רבא אמר הקב״ה אע״פ שהסתרתי פני
מהם בחלום אדבר בו רב יוסף אמר ידו נטויה
עלינו שנאמר (ישעיה נ״א י״ו) ובצל ידי כסיתיך ·

Dixit Rabban Simeon Ben Gamaliel: Vbicumque חכמים *Chachamim Doctores ponunt oculos suos* (inde sequitur) *aut mors, aut afflictio.* Et ego abscondam faciem meam ab eis. (Deut. 31. 17.) *Dixit Rauà: Dixit Deus sanctus benedictus: Quamuis ego abscondam faciem meam ab eis, in somnis loquar cum eo. Rau Ioseph dixit:*

briēl, vt suprà pag. 515. col. 1. ex Talmude indicauimus, qui diuersis modis Leuiathanum è Mari extrahere tentabit, sed eius conatus omnes irriti fient. Extrahetur tandem Dei auxilio & præsentia, qui & Piscatoris personam aget, & Venatoris, cùm Behemotem quoque fugatum extra sylvam in Leuiathanum irritabit, iucundamque palæstram inter se principiò committent Pisces, & Taurus; sed irritatis animis mortalem monomachiam instituent. Hinc postquam dubio ac vario marte vltro citroque pugnatum fuerit, alter alterum interficiet cornibus, & cauda, spectante vniuerso populo Iudaico ludum in Theatro inuisum antea. Hæc bellicosa pugna, & cætera ad Conuiuium spectantia, quæque supra sigillatim exposita, succinctè quidem, sed verborum apparatu, rhythmica & perplexa compositione, tragicè & eleganter, obscurè tamen, in Machazore magno Synagogæ Romanæ Parte 1. circa fin. Precis תשעה באב *Ieiunij* diei IX. Iulij, describitur hoc modo:

חוא יתהננו בשני עולמות ואוראם שלש נחמות׃ זיו ולויתן ובהמות ׃ וז המטעים כל מין מטעמות׃ פורש כנפיו בתעלומות ׃ ומכהה מאורות עד תהומות׃ ויוציא להם בכח בהמות ׃ אשר רבצו אלף הרים ׃ ואכוסו מאלף הרים משקהו מאוסם נהרים יוכל היוצא מעדן לארבעה נהרים ישלח שרשיו משקהו להרים ׃ וכל חיתו יער אליו מרוחרים ׃ מימיו לשתות ממהרים ׃ וחקוק בו שלשים סימנים טהורים׃ להטהר לישרים ובתורי מגעיתו מפרק הרים׃ הנה נא במתני כחו ׃ ומעידין מעשיו על כרתו ואונו בשרירי בטנו מוכיחו ומי יוכל לעמוד נכחו ׃ יחפץ כסו ארז להגביה ונבו

xit: *Manus eius extenta* (scilicet ad protegendum) *super nos*. S. D. (Isai. 51. 16.) Et in vmbra manus meæ abscondi te.

Sed vnde egressi sumus, ad Iudæorum Conuiuium reuertamur.

Iam locum Conuiuij, vel Paradisum terrestrem, vel Ierosolymorum Vrbem determinarunt Rabbini; Leuiathani, Behemotis, & Ziz Sadai, seù Bar Iuchnè suauissima fercula mensis apposita sunt; Panis item candidissimus, & absque vllo labore paratus in ijsdem cernitur. Vina rubentia, & generosissima ex vuis expressa, reseruatis ab initio rerum, abundanter propinantur; & tandem dulcissimi fructus omnium specierum, è ruralibus fiscellis à conuitatis liberè extrahuntur; ita vt, huic Iudaico Conuiuio vndiquaque instructo, aliquid aliud desiderari non posse existimetur. At nonnemo

Quæret: Si Leuiathan Balænarum omnium maxima & enormissima est, in vastissimis Maris Oceani profunditatibus delitescens; & Behemoth Taurus syluester mille montes depascens, non minoris sit molis; quomodò capientur? Qua arte piscatoria, & quo hamo ancoreo extrahetur Leuiathan è Mari? Et qua industria venatoria Taurus immanis iste è syluis fugabitur? Et qua via alter ad piscatorium, alter ad boarium macellum ducetur; & quo cultro mactabuntur? Pulcherrimam piscatoriam, & venatoriam artem instituunt Rabbini, quæ Leuiathan, & Behemoth capientur. Piscator erit Angelus Ga-

וכל חיתו שדי ישכין לקנן בו ׃ ואחרי בן יוריד
בנחת ונכו ׃ וישכין מעופפים באבו ׃ לכל ינוקו
מחיות היושבות בקרבו כי רחמן הוא בכל מדות
שבו ויושב כמלך במסבו עד בא יום מוכן לשחק
בו ויגלת לעם קרובו ׃ ונגדו יצב לויתן ושור
בהמות יהיתן כי עוד הוא לשחקו נתן לעתידים
עורר לויתן לינתן למו במתן ׃ מלמטה יהוללו לו
רנים גדולים ומלמעלה יצלצלו לו אראלים ׃ תודו
ושבחו ממללי ׃ תחתיו חדודי חרש סנפיריו מבתת
גלגל חרס ירפד חרוץ עלי מים חרם כרופד על
הרוץ ועושתו חרם ׃ ירתית כסיר מצולת ׃ סגור
הותם צר צולה בקשקשותיו כובש כל מי מצולה
לצמאו עולת מי צולת למצוא רוח והצלדה ׃
מנחיריו יצא עשן מרתיח כל מי בשן ׃ מטריד
בעוקצו ומדאיג חיות ורומסן ומהן ישבע וידשן ׃
יחשוב תהום לשיבה בו לכבשן ׃ בעפעפי שחר
מכונה בעינים בשלש מאות וששים וחמש עינים ׃
סבוב אימות שנים משבח במינים ששים ושנים ׃
ויש לו זוונים שנים ׃ בריח עקלתון ותנינים שני ׃
והוא עליהם כמלך במחנים ׃ מובן במשתה נצחים
לבן שנים ׃ והיא מכלם כבד וגדול זנבן סמוכה
כפיתו כחיל גדול ׃ מסביב כטבעת ים הגדול ׃
זבבא יום הגדול ׃ יאמר מלך הגדול ׃ לתנו מאכל
לגוי גדול ׃ וישלח בו חשר הגדול ׃ ואתו גדודים
המון גדול ׃ לפרום עליו חרם גדול ׃ למשכו בחכה
בכחו הגדול ׃ וידמחו בו רמחים ׃ ויחשוב לתבן
ברזל מרמחים ׃ ועוד ידתיהו בו רתחים ׃ ולקש
נחשבו לו תותחים ׃ ויורו בו חצי קשת ׃ לא
יבריחנו בן קשת ׃ לעץ רקבון נחשת ׃ ויקלעו בו
אבנ ם בסלע ׃ ובו נהפכו לו אבני קלע ׃ ואז יהרת
לשיתם לבלע ׃ ויגביה ראשו מול אלים ׃ ומשאתו
יגורו אראלים ׃ ובפניו בחיל נבהלים ׃ ויודע אל
מעון ׃ ויתן בקולו קול עז ׃ לשלוח בו מתן עוז ׃
להתפש בלי לעוז ׃ בצוארו ילין עוז ׃ ואז ימשך
במעין גנים ׃ ויכרו עליו יושבי גנים ׃ לחצותו בין
בנענים ׃ ויעמוד שם לעתים מומנים ׃ נגר שרדו
בשמנים ׃ ויצגו בעדן מזמנים ׃ ואחר באחד ינשו
שניהם ׃ ורוח לא יבא ביניהם ׃ וקדושים יראום
בעיניהם ׃ אך ינצו לפניהם ׃ ויתחיל מקרין לננת

בו בקרניו ׃ וזת בנאות אפיקי מגניו ׃ ויבער אשן
עשוניו ׃ ויאחוז בגזת אשר במתניו ׃ ויטס מצער
לבין עצי עדניו ׃ וינוס ויברח מפניו ׃ ויאחז בקיטור
עשניו ׃ בעצי בשם שושניו ׃ ויעלה ריח קטרת עד
שמי מעוניו ׃ וכל גן תעשן בעניניו ׃ זבת קול
תפוצץ ממרומיו ׃ תפיתי יזלו כשמיו ׃ לחריה בו
ריח סמיו ׃ ואז יעוררו צפון ותימן ׃ ויסובבו לאות
וסימן ׃ ויאוור עז חיל ויאמן ׃ וישוב על ברית
מזמן ׃ ויצא לקראתו מיומן ׃ ולפתו שנית בו
בומן ׃ ויתמרמר אליו מוכמן ׃ ויסביבו בקרניו
באמן ׃ ודג לעמתו יתימן ׃ וסנפיריו ישחיו לזמן ׃
ולשחטו כם יתאמן וזה קרניו יעקמן ׃ וזת סנפיריו
למולו יקימן ׃ ומתוך בך שניהם ישלימן ׃ לשחטם
ולטבחם לתחריםן ׃ וינתנו מאכל לעם נאמן ׃ ויבינו
כי לא אלמן ׃ ויאמרו ברוך האל הנאמן ׃ כי כל
דבר ודבר אשר מאז זמן ׃ הקיצו לקץ חמן ׃ יחזא
מעולמים ׃ נקרא צור עולמים ׃ וצר בית שני עולמי ׃
ונל לקצם כל נעלמים ׃ לכבוד בית העולמים ׃
המכון עד לא עולמים ׃ אתו לדורות כוננו מעולמי
מכון לשבתו עולמים ׃ ובו ישבון לעולמים ׃ ויטע
בו משיחו ועמו לעולמי עולמים ׃ ככתוב תביאמו
ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יי ׃
מקדש יי כוננו ידיך ׃ ונאמר בנה בניתי בית זבול
לך מכון לשבתך עולמים ׃ ונאמר כה אמר יי שבתי
לירושלם ברחמים ביתי יבנה בה וקו ינטה על
ירושלם ׃ ונאמר כה אמר יי שבתי אל ציון ושכנתי
בתוך ירושלם ונקראה ירושלם עיר האמת והר יי
צבאות הר הקדש ׃ ונאמר מגדול ישועות מלכו
ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם ׃ ונאמ׳
יי אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד
עבדך ׃ ונאמר כי נחם יי ציון נחם כל חרבותיה
וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יי ששון ושמחה
ימצא בה תורה וקול זמרה ׃ ונאמר שם אצמיח
קרן לדוד ערכתי נר למשיחי ׃

כן נמצא במסור הגדול כפי שכתב ר׳ ומשה פלק כלשון
לשון. קטפס כלכ׳ ׃ דפוס יוסן בגלוטייש ׃

Ipse (Deus sanctus benedictus) *ducet nos in duo sacula, & videre faciet eos* (scilicet Iudæos) *tres consola-*

tio-

rum illius fulgor sphæram Solis obtenebrabit, sternet quod est acutum, quasi lutum. (Iob 41. 21. Feruere faciet velut ollam profundum. Clausum sigillum, Angusti profundi: squammis suis subijciet omnes aquas profundi. In sitim suam ascendunt aquæ profunditatis, vt inueniat refrigerium, & liberationem. De naribus eius exibit fumus. efferuescere faciet omnes aquas Basan. Vexat spina sua, & vulnerat animantia, conculcat illa, & ex illis saturatur & impinguatur. Reputabit abyssum quasi senium ad subijciendū sibi. Quasi palpebræ Auroræ posita in oculis (ambobus eius) cum 365. oculis. Terrorem profert dentibus in 62. dentium generibus. Habet sibi adiunctos comites duos. Vestem tortuosam, & Cete bina, & ipse super illa quasi Rex in castris præparatus conuiuio victorum filio dentium. Et ipse præ omnibus grauis & ingens. Cauda eius innixa ori suo in robore magno. Circumplectetur quasi annulus totum mare magnum. Sed quando venerit dies magnus, dicet Rex magnus, vt dent eum escam Genti magnæ. Et mittet contra eum Principem magnum, & cum illo agmina multitudinis magna, vt extendat super eum rete magnum, vt trahat eum hamo viribus suis magnis. Iacient in eum lanceas, & reputabit vt paleam ferrum lancearum. Insuper efferuescere facient in eo ebullitiones. Vt stipulam reputatabit balistas. Appetet illum sagittis ex arcu, sed non fugabit eum filius arcus. Quasi lignum putridum existimabit ara; & fundent in eum lapides quasi rupes, & conuertentur in eo sibi lapi-

des

tiones Ziz. Leuiathan, & Behemoth. Ziz cuiusque generis saporem ferculis affert. Expandit alas suas in absconditis, & caligare facit luminaria vsque ad abyssos. Et egredietur ad eos (hoc est ad Iudæos) Behemoth validè, qui cubat in mille montibus, & præsepe habet in montibus mille; potat eum turbatus fluuius fluentibus, qui exit de Paradiso in quatuor flumina; mittit radices eius; irrigat eum in montes; & omnes feræ syluæ laudant ipsum. Aquæ eius ad irrigandum ex montibus (exeunt) & incisa sunt in eo triginta signa munda, ad mundandum rectos, & iuuenes. Percussione sua diuidit montes. Ecce nunc in lumbis virtus eius, & testificantur opera eius super violentiam eius, & potentia eius in reliquis (partibus) ventris eius redarguit eum. Et quis stare poterit coram eo? Vult sicut Cedrus erigere caudam suam. Et omnes bestiæ agri habitabunt in nido eius. Et postea quietè dimittet caudam suam. Et habitabunt volatilia in fructu eius. Non nocebunt bestiæ habitatores in medio eius; quoniam misericors est in omnibus, quæ sunt in ipso. Et sedebit sicut Rex in Conuiuio suo, donec dies veniat paratus ad ludendum cum eo, & reuelabitur populo propinquo suo. Et coram illo sistetur Leuiathan (Abac. 2. 17.) & vastitas iumentorum conteret. Quoniam ipse ad lusum datus est paratis suscitare Leuiathan, vt detur eis in donum. Subter illum expectabunt Pisces magni, & desuper captabunt Vmbram Arelim (id est Angeli) laudes & encomia illius narrantes. Subter illum acuta testa. Squamma-

& addextrabit se. Et conuertetur super pactum praeparatum, & exibit contra illum instructus. Et (Behemoth) *capiet eum vice secunda, eo in tempore. Et amaricabitur contra illum* (Leuiathanum) *insidians, & cornibus suis circumducet illum quasi artifex. Et Piscis* (Leuiathan) *contra illum ex aduerso sese parabit, & pinnas suas decenti tempore acuet, ad occidendum illum pinnis suis conabitur. Iste* (Behemoth) *cornua sua inflectet; alter* (Leuiathan) *contra illum arriget; atque interea ambos illos* (Deus) *conciliabit; vt scilicet iugulet, mactetque illos & perimat. Et dabuntur in cibum populo fideli. Et cognoscent, quòd non est populus viduus. Et dicent: Benedictus Deus fidelis. Quoniam quicquid ab aeterno parauit, suscitauit illud stare in constituto tempore. Et ipse à saeculis appellatur formator saeculorum. Et in nomine* יה *IAH duos formauit mundos. Et reuelauit in fine illorum omnia abscondita ad gloriam domus sempiternae* (id est sanctuarij) *& in ea habitabit in aeternum. Et plantabit in ea Messiam suum, & populum suum, in secula seculorum. Sicut scriptum est* (Exod. 15. 17.) Plantabis eos in monte hereditatis tuae, loco firmo sedis tuae quam operatus es Domine. Sanctuarium Domine, quod firmauerunt manus tuae. *Et dictum est* (1. Reg. 8. 13.) Aedificando aedificaui domum habitaculi tibi, firmam stationem tibi ad habitandum seculis. *Et* (Zach. 1. 16.) Sic dixit Dominus: Reuersus sum ad Ierusalem in misericordijs. Domus mea aedificabi-

des funda. Et tunc irascetur, vt ponat eos ad deuorandum. Eleuabit caput suum contra Angelos. Et tumorem eius timebunt Angeli, & à facie eius perturbabuntur. Et cognoscetur Deus fortis, & dabit in voce sua vocem virtutis, vt mittat contra eum donum fortitudinis, vt comprehendatur absque vi multa. In collo eius habitabit robur. Et tunc pertrahetur ad fontem hortorum. Et loquentur de eo habitatores hortorum, partiri illum inter Mercatores. Et stabit ibi in tempora statuta, ad vmbilicum tunc valde pinguescet. Et locabuntur in horto Eden, qui erant inuitati. Inuicem haerebunt, ita vt ventus non subiturus sit inter eos. Et Sancti intuebuntur eos oculis suis, quando dimicaturi sunt (Behemoth cum Leuiathano) *ante eos. Tunc incipiet proludere & ventilare cornibus suis* (Behemoth) *& iste* (id est Leuiathan) *ex fiducia fistularum scutorum suorum. Et exardescet ignis fumi eius; & apprehendet lanam, quae erit in lumbis suis. Et effugiet* (Behemoth) *prae dolore inter syluam delitiarum suarum, & fugiet & profugiet à facie sua* (id est Leuiathani). *Et* (Leuiathan) *apprehendet vaporem fumi sui in lignis odoratis rosarum suarum, & ascendet odor suffimenti vsque ad caelos habitationis suae. Et totus Hortus complebitur odore rei suae. Et filia vocis* (oraculum) *exibit ab excelsis suis; Persta; Stillent aromata eius, vt transmittant odorem pigmentorum suorum. Et tunc surgent Aquilo & Auster, & circuibunt in signum & significationem, & praecinget se fortitudine & virtute,*

Dixit R. Eleazar: In futurum Deus sanctus benedictus faciet Chorum [Rasci: מחול סביב *Chorum per gyrum*] *Iustis; & ipse sedebit inter eos in Horto Eden; & vnusquisque ostendet illum digito suo. S. D.* (Isai. 25. 9.) Et dicet in die illa: Ecce Deus noster iste, expectauimus eum, & saluabit nos. Iste Dominus, expectauimus eum, exultabimus, & lætabimur in salute eius.

Istæ sunt fabulæ Iudæorum expressæ in Talmude de *Behemòth*, *Leuiathan*, & *Bar Iuchnè* parandis in epulo tempore Messiæ. De *Bar Iuchnè* nulla fit mentio in Scripturis Sacris, sed tantùm in illorum Talmude, vt iam citauimus. De *Ziz Sadài*, quod idem ac *Bar Iuchnè* existimant; habetur in Psal. 50. ver. 11. *Cognoui omne volatile montium.* וזיז שדי עמדי *Et fera agri mecum est.* Dauid Kimchi ait.

מלת זיז כלל לחיות השדה המדבריות ׃

Dictio זיז *Ziz complectitur* (omnes) *feras agrestes* (&) *solitudinarias.* Et sic Psal. 80. 14. וזיז שדי ירענה *Et fera agrestis depasta est eam.* Aben Ezra.

וזיז שדי ׃ שהם בשדה ובן אדם לא רדה בהם כי הם רחוקים מהישוב ׃

Et Ziz Sadài: Est fera agrestis, quia (feræ istæ) *sunt in agro, & homo ad eas non potest peruenire, quia longinqua sunt ab habitationibus.*

Igitur fabulosum est quod ait R. Iudas Ben R. Simonis in *Rabbòth* loco suprà cit. esse Auem magnam, quæ vbi suas alas expanderit, Solem obfu-

bitur in ea, & perpendiculum extendetur super Ierusalem. *Et* (Ibid. 8. v. 3.) Reuersus sum ad Sion, & habitabo in medio Ierusalem, & vocabitur Ierusalem Ciuitas veritatis, & mons Domini exercituum, mons sanctitatis. *Et* (Psal. 18. 51.) Magnificans salutem Regis sui, & faciens misericordiam Christo suo Dauid, & semini eius vsque in seculum. *Et* (II. Paralip. 6. 42.) Domine Deus ne auertas faciem Christi tui. Memento misericordiarũ Dauid serui tui. *Et tandem* (Isai. 51. 3.) Quoniam consolatus est Dominus Sion, consolatus est omnes desolationes eius, & posuit desertum eius tanquam (Heden) delicias, & solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis.) Hactenus Machazor.

In maximis lætitijs solent homines post Conuiuia tripudia instituere, & choreas agitare; sic fiet tempore Messiæ Iudæorum. In eodem horto Eden, vtpote delitiosissimo, spatiosissimo, ac amœnissimo loco, chorea læta instituetur in circulum, in cuius medio ipsemet Deus consistet, & digito ab omnibus ostendetur, & indicabitur, vt docent sapientes Rabbini in fine cap. 4. & vltimi Cod. תענית *Taanith De Ieiunio*, his verbis.

אמר רבי אלעזר עתיד הקב״ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה יהוה קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו ׃

fu-

fuſcare queat, loco Iobi 39. v. 26. perperam citato; *Nunquid propter intelligentiam tuam volabit* נץ *Netz Accipiter?* Ibi loquitur Iob de Accipitre, qui volat ad Auſtrum, vt ſupra notauimus pag. 340. Neque dubium eſt, quòd ſit nomen Auis, vt dicit R. Leui Ben Gerſon, & volet ad Auſtrum ſecundùm R. Aben Ezræ, כי יבקש מקום חם *vt quærat locum calidum*; quia ab Auſtrali plaga perflant calidiſſimi venti; vnde non minùs fabuloſè Rabbi Salomon ait, נץ *Netz eſſe Angelum Accipitri ſimilem, qui ſtat contra grauitatem Venti Auſtralis, & expandit alas ſuas ne deſtruat mundum.*

מלאך הוא דומה לדמות נץ ומעמיד קושי הרוח דרומית בפרישות כנפין שלא תחריב את העולם:

R. Salomon hoc deſumpſit ex Talmude Cod. גיטין *Ghittin* cap. 3. כל הגט *Col Ha-Ghèt*, pag. 31. b. vbi ſic legitur paulò ante med.

(יונה ד׳, ח׳:) ויהי כזרות השמש וימן אלהי רוח קדים חרישית מאי חרישית אמר רב יהודה בשעה שמנשבת עושה תלמים תלמים בים א״ל רבה אי הכי היינו דכתיב (שם) ותך השמש על ראש יונה ויתעלף אלא אמר רבה בשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות מפניה והיינו דכתיב (איוב ל״ז, י״ז) אשר בגדיך חמים בהשקט ארץ מדרום אמר רב תחליפא בר רב חסדא אמר רב חסדא אימתי בגדיך חמים בשעה שתשקיט ארץ מדרום בשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות מפניה רב הונא ורב חסדא הוו יתבי חליף ואזיל גניבא עלייהו אמר חד לחבריה ניקום מקמיה (דבר אוריין הוא) א״ל אידך מקמי פלגאה ניקום אדהכי אתא איהו לגבייהו אמר להו כמאי עסקיתו אמר ליה ברוחות

אמר להו הכי אמר רב חנן בר רבא אמר רב ארבע רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כולן שאילמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת ורוח דרומית קשה מכולן ואלמלא בן נץ מעמידה מחרבת את כל העולם כולו מפני שנאמר (איוב לט, כו:) המבינתך יאבר נץ יפרש כנפיו לתימן:

(Ion. 4. 8.) *Et fuit cùm oriretur Sol, & præparauit Deus ventum Auſtralem arantem: Quid eſt* חרישית *Charriſcith; arantem? Dixit Ràu Iudas: Ea hora, qua perflat* (Auſter) *facit ſulcos & ſulcos in mari. Dixit ei Rabbà: Hoc eſt illud quod ſcriptum eſt* (Ibid.) Et percuſſit Sol ſuper caput Ionæ, & animo defecit. *Sed dixit Rabbà: Ea hora, qua perflat* (Auſter) *alij venti ſilent à facie eius. Et idem eſt, quod ſcriptum eſt* (Iob 37. 17.) Quòd veſtimenta tua calida (ſint) in quietandò terram ab Auſtro? *Dixit Ràu Thachaliph Bar Ràu Chaſdà: Quando veſtimenta tua ſunt calida? Quando quieta eſt terra ab Auſtro. Quia ea hora, qua ſufflat* (Auſter) *omnes venti quieſcunt à facie eius. Ràu Hunnà, & Ràu Chaſdà* (aliquando) *ambulabant, venit Ganiuà* (erat vir nequam & latro) *apud eos. Dixit alter ad alterum: Recedamus hinc* (*erat enim Leguleius iſte.*) *Dixit ei alter: Recederene volumus à facie latronis? Interim accedit ad eos* (Ganiuà) *quibus dixit: In qua re occupati eſtis? Dixit* (vnus ex illis) *In venti. Dixit eis* (Ganiuà) *Quorſum? Dixit Ràu Chanàn Bar Rabbà, Dixit Ràu: Quatuor venti quotidie perflant, & Ventus Septentrionali ſufflat cum omnibus illis: quia niſi*

riter profertur in libro Iob cap. 40. v. 10. *Ecce Behemòth, quem feci tecum*, per quod literaliter intelligitur Bellua fylueftris vaftiffimæ molis inter terreftria animalia. Hæc videtur effe Elephas, cui omnes notæ à Iobo defcriptæ bene eidem adaptantur.

Quarum prima eft, vt comedat herbas. Ibidem: *Fœnum quafi Bos comedet.*

2. Vt fit *Fortiffimus*. De fortitudine Elephanti mira fcribunt Auctores, vt etiam bellatores non paucos ligneis Turribus inclufos dorfo deferre, & ad pugnam contra exercitus inimicorum defcendere valeat. Hæc Elephanti fortitudo & robur, potiffimum in dorfo, lumbis, & vmbilico refidere videtur, loris & vinculis aftrictis, vt in eorum dorfo armatæ Turres firmiores effe queant; quæ fortitudo in ver. 11. Iob ita defcribitur: *Fortitudo eius in lumbis eius, & virtus illius in Vmbilico ventris eius.*

3. Eft, cùm nullam habeat in cute fetarum tegumentum, vt Plinius refert lib. 8. cap. 10. ne in cauda quidem, quæ præfidio effe poffet abigendo tędio mufcarum; fed cancellata cutis, & inuitans id genus animalium odore; nec eas poffit abigere cauda pilis omninò deftituta & horrida, fed earum examina arctatis in rugas repente cancellis comprehenfas, illicò enecat. Tefticulos etiam cùm habeat circa renes intus reconditos neruorum plicaturis omninò reclufos, quę moderatæ libidi-

nifi hoc fieret, mundus non confifteret in momento. Et ventus Auftralis eft cæteris infalubrior: & nifi Ben Netz, Accipiter ftetiffet, deftrueretur vniuerfus mundus coram eo. S. D. (Iob 39. 26.) Nunquid propter intelligentiam tuam volabit Accipiter, extendet alas fuas ad Auftrum?

נץ *Netz* igitur non eft זיז שדי *Ziz Sadài*, quia *Accipiter* nõ eft *Fera agreftis*, vt eft זיז *Ziz* fecundùm R. Dauid Kimchi, & Aben Ezræ: Fateor tamen hanc vocem זיז *Ziz* effe omninò ambiguam, & diuerfimodè ab Interpretibus verti: nàm Sept. aliquando verterunt *Pulchritudo*, aliquando *fingularis ferus*: Hieronymus, vel *Vniuerfitas*, vel *Omnes beftiæ*: R. Salomon כל רמש השדה *Omne reptile agri*. Sed cùm in Pfal. 50. v. 10. & feqq. Deus oftendat fe effe Dominum vniuerforum, neque indigere alicuius rei, quia fua funt Iumenta, Oues, & Boues, feræ fyluarum, volatilia cæli, & omnis pulchritudo agri; hinc liquet Sept. & D. Hieronymum cæteris meliùs vertiffe וזיז שדי עמדי *Veziz Sadài immadì*, *Et pulchritudò agri mecum eft*. Hieronymum, *Et vniuerfitas agri mecum eft*: nam rerum vniuerfitas pulchritudinem gignit.

Ad Leuiathanum & Behemoth quòd attinet; notandum, quòd

בהמות *Behemòth*

Nomen à בהמה *Behemà*, *Iumentum*, multitudinis numero בהמות *Behemòth*, *Iumenta*, quod tamen vt nomen proprium à Vulgata fingula-

לויתן *Leuiathàn.*

De Leuiathano fit mentio apud Iob cap. 40. ver. 20. *An extrahere poteris Leuiathan hamo? &c.* Hinc manifestè apparet, secundùm literam: pro Leuiathano intelligi marinum monstrum maximè terrificum, quòd propter vastitatem, ex multis alijs ingentibus piscibus compactum credas. Id ex ipsius nominis לויתן *LEVIATHAN* notione deprehendi potest, à radice לוה *Adhærere, adiungere*: vnde fit לויה *Liuià Additio*. Et in constructione לוית *Liuiàth Additamentum*; iuxta illud Prou. 1. 9. לוית חן *Liuiàth chèn, Additamentum gratiæ.* לויתן *Leuiathàn* igitur quasi לוית תנין *Liuiàth Tanin, Additamentum Cetorum.* Forma expressa in קינות Thren. cap. 4. 3. vt inde indicaretur, Balænarum omnium maximam tantùm, vocari Leuiathan in Scriptura, cæteras autem Balænas inferiores non item.

Sed dices: Nonne apud Isaiam cap. 27. ver. 1. duplex Leuiathan reperitur, vnus oblongus, & alter tortuosus? *In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti super Leuiathan Serpentem vectem, & super Leuiathan Serpentem tortuosum, & occidet Cetum, qui in mari est.* Ergo non vnicus est Leuiathan,

nis signa sunt, quamque nisi in dumetis, & syluis ad prolem tantùm gignendam, & speciem conseruandam expleat. Aptè Cedro à Iob comparatur, quæ fructum edit, sed sine alicuius seminis, & flore manifestis indicijs, ver. 12. *Stringit caudam suam quasi Cedrum; nerui testiculorum eius perplexi sunt.*

4. Ossium fortitudo, præcipuè dentium, quorum magnitudo (ait Plinius) videtur in Templis præcipua. Deorum item Gentilium simulacra ex ijs, materia laudatissima antiquitas solebat efficere. Cartilagines etiam quibus fortissima ossa hærent, ferreæ videntur; vnde ver. 13. *Ossa eius velut fistulæ æris; cartilago illius, quasi laminæ ferreæ.*

5. Sitis ferè inextinguibilis: nam cùm calidissimæ naturæ sit, & corporis magnitudine mirabilis, amnibus maximè gaudet, & vmbra salicum: vnde circa fluuios vagatur, aquamque tam largiter bibit, vt absorbere fluuium totum velle videatur; Sic ver. 16. *Sub vmbra dormit in secreto calami, & in locis humentibus.* Et ver. 17. *Protegunt vmbræ vmbram eius, circumdabunt eum salices torrentis.* Et v. 18. *Ecce absorbebit fluuium, & non mirabitur: & habet fiduciam, quòd influat Iordanis in os eius.* Hæc ad literam de *Behemòth*, quòd cùm pluraliter Hebraicè in locis ex Iob citatis inueniatur, sub eo Elephantem masculum & fœminam comprehendi dicimus, apud eundem.

& sic Chitijm vocantur Insulæ maris; & isti sunt Romani. Longè tamen aberrat, quando dicit Romanos esse Tyrios & Edumæos; quæ sententia cùm sit communis apud Hebræos, opportuniori loco ex professo de ea (Deo dante) tractabimus. Sufficit hic demonstrasse, ex Paraphrasi Chaldæa, & ex Rabbinorum sententia, Leuiathanum vectem, & Leuiathanum tortuosum, non intelligi literaliter de duobus Leuiathanis in principio mundi creatis, cuius fœmina à Deo interfecta, & sale condita, reseruata sit pro Conuiuio Iustorum tempore Messiæ, vt fabulosi Talmudistæ somniarunt: sed Leuiathan apud Iob intelligi de Balænarum maxima à Deo, in manifestationem suæ omnipotentiæ creata, de qua Iob in suo Capitulo 40. discurrit, eique applicat ea, quæ piscibus appropriari solent. vt hamo extrahere, linguam ligare, circulum in naribus ponere, armilla perforare maxillam &c. Leuiathano autem, cùm sit terrificum marinum Monstrum, vt ex peculiaribus illius partibus, & totius corporis descriptione, in hoc 40. capitulo incœpta, & sequenti capite absoluta, singulæ congruenter illi, vt potè bestiæ immanissimæ aptari possunt: & de Balæna omnium maxima, omnia intelligi debent literaliter, & vtrumque animal, Terrestre, & Marinum, Behemothem, & Leuiathanum, Elephantem, & Balænam, Deum, vt creauerat, ita & comprimere posse, trucidare, concidere, hominibus præbere, vt omnia ista

than, sed duplex.

Resp. Isaiam de Leuiathano loqui allegoricè & per similitudinem; comparat enim Leuiathano Pharaonem, & Sennacherib, qui multa mala attulerant Israëli. Alterum, nempè *Pharaonem*, vocat vectem, quia illius Imperium per longitudinem Ægypti vt vectis protendebatur. Alterum verò *Sennacherib*, quia illius Imperium per Assyriam, Mesopotamiam, Babyloniam, & longo syrmate gyrans per Syriam, & Phœniciam, Samariam, Galilæam, Iudæam, Idumæam, & Arabiam, vocat illum Leuiathanum tortuosum. Hoc sensu vertit Ionathan Ben Vziel in sua Paraphrasi hunc locum

על מלכא דאיתרדב כפרעה מלכא קדמאה ועל מלכא דאתגאי כסנחריב מלכא תנינא ויקטול ית מלכא דתקיף בתנינא די בימא :

De Rege (intelligitur) *qui magnificauit se sicut* (fecit) *Pharao primò. Et de Rege, qui extulit se sicut* (fecit) *Sancherib secundò: & occidet Regem qui roboratur vt Draco marinus*, hoc est vt Balæna maxima, vt Leuiathan. Et eodem modo explicat R. Salomon לויתן נחש בריח *Leuiathan serpens vectis est Aegyptus*, לויתן נחש עקלתון הוא מצרים *Leuiathan serpens tortuosus est* הוא אשור *Assur*, והרג את התנין אשר בים הוא צור *& occidet Cetum, qui in mari est; ipse est Tyrus*. Et addit

שהוא ראש לבני עשו והיא יושבת בלב ימים וכו׳ בתים קרואים איי הים והן רומיים :

Quia (Tyrus) *est caput filiorum Esau, & est fundata in corde maris:*

Dixit Ràu Iudas: Dixit Ràu; Duodecim sunt horæ diei: Tribus primis, Deus sanctus benedictus sedet, & studet Legi. (Tribus) *secundis sedet & iudicat vniuersum mundum. Quando videt mundum reum esse consumptionis, surgit de solio Iudicij, & sedet super solium Misericordiæ.* (Tribus) *sequentibus* (horis) *sedet, & alit vniuersum Orbem à cornibus Vnicorniorum vsque ad oua pediculorum* (R. Salomon לינדיס *Lendes*). *Vltimis tribus horis sedet, & ludit cum Leuiathano. S. D.* (Psal. 104. 26.) Leuiathan iste (quem) formasti ad ludendum cum eo. *Dixit Ràu Nachman Bar Isaac: Cum creaturis ludit, sed super creaturis non ludit, nisi tantùm illo die.* (R. Salomon: *Super creaturis*: -

על עבירה שעושין בריותיו אינו משחק אלא אותו היום ׃

Super transgressionem, quam faciunt creaturæ suæ, non ludit, nisi illo die.)

Sanior est expositio R. Dauid Kimchi Psal. eodem, vbi postquam dixerat Leuiathanum esse -

הדג הגדול אשר ספר הכתוב בספר איוב גבורתו ועצמותו ׃

Piscem magnum, cuius robur & fortitudo scripta est in libro Iob. Subiungit ואמר לשחק בו *Et dixit ad ludendum cum eo* פי׳ בים *explica, in mari.* Ita vt referri debeat ludus ad Leuiathan, & non ad Deum. Balænæ siquidem in mari magno & spatioso, vti in Oceano, ludunt, & cæteris aquatilibus illudunt ea conculcando, & deuorando tanquam Marium Tyranni. Se-

Diuinæ omnipotentiæ à Iob magnificatæ, euidentissimum sint argumentum. Si verò allegoricè interpretanda sint, nulli dubium est, pro Behemoth & Leuiathan, repræsentari incredibilem Dæmonis aduersus humanum genus potentiam & sæuitiam, quæ nisi à Deo comprimeretur, vnico impetu strauisset omnia, & irreparabilia damna intulisset creaturis.

Cæterum, quæ de Leuiathano & Behemoth recensuimus, omnia sunt futilia Rabbinorum commenta, & quandoque impia & erronea, vti est illud, quod pag. 518. col. 1. innuitur; Deum Leuiathani fœminã occidisse, quia cùm debuisset ludere cum Leuiathano, indecens foret ludere cũ fœmina. Legitur hic Dei lusus cum Leuiathano Cod ע״ז *Auoda Zarà* capite 1. pag. 4. b. paulò ante med. vbi duodecim horæ diei in quatuor partes distribuuntur, & per singulas statuitur, Deum aliquid operari; vel studendo Legi; vel mundum iudicando; vel eundem alendo; vel tandem cum Leuiathano ludendo. Verba Ghemaræ sunt -

אמר רב יהודה אמר רב שתים עשרה שעות הוי היום שלש הראשונות הקב״ה יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן את כל העולם כולו כיון שרואת שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמי׳ שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כינים רביעיות יושב ומשחק עם לויתן שנ׳ (תהלים ק״ד׳ כ״ו׳) לויתן זה יצרת לשחק בו אמר רב נחמן בר יצחק עם בריותיו משחק ועל בריותיו אינו משחק אלא אותו היום בלבד ׃

gendum, cuius oræ apprehendi poterunt à 2800. Viris aliarum Nationum. Legitur hoc in Cod. *Bavà Batrà* cap. 5. *Hasſephinà* pag. 75. longè poſt medium his verbis -

(ויקרא כו׳ יג׳) ואולך אתכם קוממיות רבי מאיר אומר מתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון ר׳ יהודה אומר מאה אמה כנגד היכל וכתליו שנאמר (תהלים קמד׳ יב׳) בנינו כנטעי מגדלים בנעוריהם בנותינו כזוית מחטבות תבנית היכל ׃

(Ex Leuit. 26. 13.) Et incedere faciam vos erecta ſtatura: *R. Meir dicit: Ducentorum cubitorum, vt erant duæ ſtaturæ Adami. R. Iudas dicit: Centum cubitorum, ſicut erat* (altitudo) *Templi, & murorum eius. S. D.* (Pſal. 144. 12.) Filij noſtri ſicut plantationes grandeſcentes in adoleſcentijs ſuis; & filiæ noſtræ ſicut anguli inciſi ſimilitudine Templi.

Reſp. Fabulis fabulas inniti, & fulciri. Perperam explicatur locus Leuitici de tempore futuro, cùm de præterito loquatur, nempè de beneficijs populo exhibitis in exitu de terra Ægypti: nam dicitur: *Ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Aegyptiorum, ne ſeruiretis eis, & qui confregi catenas ceruicum veſtrarum, vt incederetis erecti.* Et ſicut voluntaria eſt interpretatio huius loci, ita voluntarium & fictitium eſt Commentum ſuper illam conſtructum. De portentoſa Adami mole centum cubitorum hìc repetita, egimus ſuprà pag. 66, vbi de Adamo plurima Rabbinorum deliramenta retulimus.

Sequitur Kimchij explanatio -

כלומר בכל נבראי חים הוא משחק ׃ כי כולם כאין נגדו וכולם ברשותו ׃ ויאכל מהם אשר ירצה ׃

Ac ſi diceret: Omnibus creaturis in mari (verſantibus) *ipſe illudit; quoniam illæ omnes tamquam nihilum ſunt coram eo, & omnes ſunt in poteſtate ipſius, & deuorat ex eis quas vult.*

Reliqua, quæ de amplitudine, fertilitate, magnitudine geniculorum frumenti, acinorum vuæ, & reliquorum fructuum Terræ promiſſæ; vtpotè omnia fabuloſa; ſola ipſorum inſpectione, ſunt deridenda & explodenda. Quod idem faciendum eſt in ſequentibus, vt de dilatatione, & in aërem eleuatione Ieruſalem.

Ad illud Zachariæ 8. 23. *Et apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium, & apprehendent oram Viri Iudæi, dicendo: Ibimus vobiſcum, quia audiuimus Deum eſſe vobiſcum.* Dicimus primò, Interpretationem R. Salomonis eſſe ludicram: nam quo pacto Septuaginta Viri, decem pro qualibet natione, apprehendere poterunt oram vnicam vnius Viri Iudæi, & ad illam applicari? Quod cùm omninò fieri non poſſit, multò minùs, 2800. per omnes quatuor oras veſtimenti applicari poterunt. Fabuloſum igitur eſt Commentum.

Dices, Ex Talmude habetur, tempore Meſſiæ augendam eſſe ſtaturam Iudæorum, vſque ad 200. cubitos, duplo maiorem ſtaturam, quàm Adamum ante peccatum dicant habuiſſe. Ergo & veſtimentum eorumdem au-

sibi THEPHILLIN super capita, & super brachia; ציצית *TZITZITH in vestimentis: &* מזוזה *MEZVZA in Postibus. Quando videbunt bellum Gog & Magog, dicet ad eos* (Messias) *Ad quid huc venistis? Respondebunt: Aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. S. D.* (Psal. 2. ver. 1.) Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? *Et vnusquisque disrumpet praeceptum suum & abibit. S. D.* (Ibid. ver. 3.) Dirumpamus vincula eorum. *Et Deus sanctus benedictus sedebit, & ridebit. S. D.* (Ibid. ver. 4.) Qui habitat in cælis, ridebit. *Dixit R. Isaac: Nunquam Deo fuit risus, nisi tantùm in illo die.*

Genuina itaque interpretatio loci Zachar. *Apprehendent decem homines ex omnibus linguis &c.* est illa, quam tradunt nostri Sancti Patres, qui omnes quàm longè recedunt à fabulosis Commentis. Sensus igitur est: quòd tempore Messiæ, vniuersa ferè gentilitas, relicto Idolorum cultu, ad vnicum & verum Deum conuertetur. Hoc adimpletum est in aduentu Iesu Christi Domini, veri Dei, & Messiæ Iudæorum. Ipse enim duodecim tantùm Apostolos, Iudæos omnes, elegit, quibus ante suam in cælum Ascensionem præcepit, vt per vniuersum Mundum prædicarent Euangelium omni creaturæ, Marci 16. v. 15. Sic Petrus omnium Apostolorum Princeps, & totius Ecclesię Caput, Romæ Euangelium prædicauit; cui non decem tantùm Gentiles ex qualibet Natione, quæ in ea Vrbe; Vrbium Regina, & Domina orain cla:

Ad R. Salomonem dicimus secundò: Hanc eius interpretationem de 2800. Viris septuaginta Nationum mundi apprehendentibus quatuor oras vestis Viri Iudæi, pugnare contra doctrinam Talmudicam, quę docet tempore Messiæ, quamuis ad Iudæos venient populi multi, attamen non recipientur, neque permittetur eis obseruare legitima Iudæorum, etsi ob metum belli Gog & Magog frustra sibi imponent Phylacteria, Tzitzìth, & Mezuzà in postibus domorum; multò minùs permittentur apprehendere Fimbrias Iudæorum. Habetur hæc doctrina in Cod. ע״ז *Auodà Zarà* cap. 1. pag. 3.b. vbi sic legitur circa principium -

ר׳ יוסי אומר לעתיר לבא באין אומות העולם ומתגיירין ומי מקבלינן מיניהו ותחניא אין מקבלין גרים לימות המשיח ביוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה אלא שנעשו גרי׳ גרורי׳ ומניחין תפלין בראשיהן תפלין בזרועותיהם ציצית בבגדיהם מזוזה בפתחיהן כיון שרואין מלחמות גוג ומגוג אומר להם על מה באתם אומרים לו על יהוה ועל משיחו שנאמר (תהלים ב׳ ׃ א׳ ׃) למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק וכל אחד מנתק מצותו וחולך שנאמ׳ (שם) ננתקה את מוסרותימו והקב״ה יושב ומשחק שנאמר (שם ד ׃) יושב בשמים ישחק אמר רבי יצחק אין לו להקב״ה שחוק אלא אותו היום בלבר ׃

R. Iosè dicit: In futurum venient Nationes mundi, & facient se Proselytos, & quomodo recipiemus eas? Nonne traditio est: Non recipient Proselytos in diebus Messiæ? Sicut non receperunt Proselytos in diebus Dauid, & Salomonis? Sed facient se Proselytos raptatos (seù violentos) *& imponent*

nith in fine capitis quarti & vltimi dicebatur ; Deum, tempore Messiæ, in medio Choreæ circumspectantem Iudæos choræas ducentes permansurum, & ab omnibus Iudæis digito ostensurum ; dicimus, Iudæos Deum suum constituere materialem & corporeum ; ac proinde oculo materiali ab hominibus videri posse credunt, vt loco citato. Et in libro *Zòhar* Simeonis Ben Iochai legitur, quòd Deus, vt rem gratam faciat Iudæis, tempore Messiæ etiam manducabit & bibet. Eius verba in lib. Num. sect. פנחס *Pinchàs* pag. 241. b. circa finem sunt.

רבי שמעון הוה אזיל לטבריא פגע ביה אליהו אמר ליה שלמא עליה דמר במאי קא עסיק קב״ה ברקיעא אל״ בקרבנות עסיק ואמר מלין חדתין משמך ובאה אנת ואתינא לאקדמה לך שלם ומלה חדא בעינא למשאל מנך לאסכמא במתיבתא דרקיעא: שאלתא שאילו עלמא דאתי לית ביה אכילה ושתיה והא כתיב (שיר ה׳: א׳:) באתי לגני אחותי כלה אכלתי יערי עם דבשי וגומר: מאן דילה בית אכילה ושתיה איהו אמר אכלתי יערי עם דבשי שתיתי יינו עם חלבי: אמר רבי שמעון וקב״ה מאי קא אתיב לון אמר ליה אמר קב״ה הא בר יוחאי ימא ואתינא למשאל מנך: אמר ר׳ שמעון כמה חביבו חבב קב״ה לכנסת ישראל ומסגיאו דרחימו דרחים לה שני עובדוי ממה דהוא עביד: ואע״ג דלאו אורחוי במיכלא ומשתייא בגין רחימותה אכיל ושתה הואיל ואתי לנכה עביד רעותה:

R. Simeon ibat Tiberiadem, obuiauit Eliam, cui dixit: Pax super Domino: Cuinam rei studet nunc Deus sanctus benedictus in cœlo? Sacrificijs, inquit, studet; & protulit quædam noua (com-

chlamydis ipsius apprehenderint (per quem numerum, multitudo & vniuersitas significatur : ex denario enim, & digitorum replicatione, in infinitum protenditur numerus.) Sed infiniti propemodum Gentiles cognoscentes Dei virtutem, & Idola vana relinquentes, Petro Christi Apostolo adhæserunt. Idem præstiterunt cæteri Apostoli ; Ioannes Ephesi. Iacobus Maior (secundùm sententiam nonnullorum pietate & doctrina insignium Virorum) in Hispania. Andreas in Scythia Europæ, Epiro, Thracia, Macedonia, & Achaia. Philippus in Asia superiore. Thomas in varijs Orientis partibus, sed præcipuè in India. Bartholomæus in Armenia maiori. Matthæus in Æthiopia. Simon Chananæus in Mesopotamia, Ægypto, & Africa. Iudas Thaddæus in Arabia & Idumæa. Matthias, qui in locum Iudæ suffectus est, in Æthiopia. Iacobus Minor, Ierosolymis remansit Episcopus, & Hebræos, atque Gentiles, qui in ea Vrbe habitabant, ad Christi fidem conuertit. Si quis Apostolorum, & præsertim Pauli Doctoris Gentium, itinera, prædicationem, & infinitam Gentilium ad Christi fidem conuersionem, diligentiùs, & prolixiùs videre cupit, Reuerendiss. P. Laurentij Brancati de Laurea Ord. Min. Conu. qui Theologorum nostri sæculi Iubar est, & Phœnix, alijsque quam plurimis titulis meritò extat ornatus, adeat Disputationem XVI. de Fidei propagatione, Par. 2. Tom. 3.

Ad illud, quod ex Cod. תענית *Taa-*

maximæ existimationis est apud eos) de Deo effutiant isti, plusquam profani & vesani homines, in sequenti Dissertatione referre. Sit igitur

Dissertatio de DEO, secundùm id quod sentiunt Rabbini Talmudistæ.

Clamat Apostolus ad Romanos 1. v. 20. *Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius Virtus, & Diuinitas.* Per hæc verba Apostolus Paulus docet nos, solo lumine naturali posse Deum cognoscere, *A creatura mundi, per ea, quæ facta sunt*, id est per fabricam mundialem, & per res, quæ in ea cernuntur, tam in cælis, vt per Solem, Lunam, & Stellas, quàm in terris, per animalia, volatilia, pisces, plantas, lapides, metalla, & præcipuè per hominem rerum omnium Principem & Dominum. Per *Creaturas* siquidem *inuisibilia Dei*, hoc est attributa Dei, vti esse æternum, immensum, omniscium, optimum, maximum. *Sempiterna quoque eius virtus*, nempè Dei omnipotentiam, omniumque rerum esse causam primam, & effectricem. *Et Diuinitas*, scilicet essentiam Diuinam; Deum reperiri, esse simplicissimum Ens, summum bonum, æternum, incorporeum, actum purissimum, omnis passiuæ potentialitatis expertem, principium, & finem omnium, cùm ipse principium & finem non habeat. Omnia hæc, quę absq; vlla

(commenta) *tuo nomine. Felix es. Veni igitur te salutatum, & ad postulandum vnum, Vt concordes fiant in Academia cælorum. Efflagitatū siquidem est; cùm in cælo non sit cibus, & potus. Cur igitur scriptum est* (Cantic. Cantic. 5. 1.) Veni in hortum meum soror mea sponsa, comedi fauum cum melle meo &c. *Vnde hæc manducatio, & potatio* (probatur?) *Quia dicitur:* Comedi fauum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. *Dixit R. Simeon: Et Deus sanctus benedictus quid ad hæc respondit? Dixit ei: En, inquit Deus sanctus benedictus, Bar Iochai exponet, & ideò ad hoc veni. Dixit R. Simeon: Ob magnam dilectionem, qua Deus sanctus benedictus diligit Synagogam Israëlis, ipse ob multiplices miserationes & benignitatē mutat actiones suas. Et quamuis ipse non comedat, aut bibat; attamen propter amorem comedet, & bibet, & veniet* (&) *faciet voluntatem eius*, scilicet Iudaicæ Synagogę manducando, & bibendo.

Mirum igitur non est, si Rabbini Talmudistæ dicant, Deum assistere Choreis, in circuli medio astare, illis applaudere, & digito à saltantibus demonstrari, cùm eum manducantem, & bibentem faciant, & alias passiones, quæ mortalium sunt, propriæ, illi attribuant, vt de facili intelligi potest ex ijs, quæ iam dicta sunt de Leuiathano & Behemoth. Sed vt meliùs doctrina Talmudistarum Rabbinorum intelligatur, libet si non omnia, saltem plurima, quæ in Talmude, & in libro *Zohar* (qui

na virtute semper cum honore, & gloria loquimur. E conuerso Rabbini faciunt, præsertim illi, qui impiam Talmudis doctrinam sequentes, nihil meliùs de Deo sentire volunt, quàm ab eodem Talmude doceantur. De Deo sparsim in eo disseminatæ sunt impię, & blasphemæ doctrinæ, & Allegorica Sacræ Scripturæ loca ita exponunt, vt eadem illudere, & aspernari videantur, eaque ad fabulas suas Talmudicas ita adaptant, vt ex his, non Dei veri gloriam, & honorem magnificandum, populisque prædicandum occasionem arripiant, sed potiùs ex prauo illorum intellectu Idolum quoddam sub Dei nomine constituant, omninò execrandum & detestandum. Hæc manifesta fient ex locis Talmudis mox adducendis, ex quibus quasi digito ostendemus, quid, & qualis sit Deus Rabbinorum.

§. PRIMVS.

Deus Rabbinorum rugit, & plorat.

PEr ternas noctis excubias Deus Rabbinorum rugit vt Leo, dicitque: *Væ mihi, quia destruxi domum meam &c.* Huius rei signum est, Asini ruditus, Canum latratus, & Infantis expergefacti ad vbera matris accursus. Legitur hoc in Talmude Cod. ברכות *Berachòth*, *De Benedictionibus* cap. 1. מאימתי *Mahemathài* pagina 3. Illius verba sunt -

vlla diuisione, aut compositione, in vno & vero Deo reperiuntur, per creaturas visibiles cognosci possunt ab homine, tamquam causa per effecta. Hoc modo antiquorum Philosophorum Principes Plato, & Aristoteles *Primam Causam* cognouerunt. Hac arte (si Rabbinorum dictis credendum est, quibus in hac parte contrarium sentire non putamus) Abrahamum omnium fidelium, rectèque credentium Patrem vsum, in agnitionem veri Dei, Vniuersique Creatoris, deuenisse docent in מדרש *Medràsc*, & ex ipso, noster hic Auctor Bechaij in ביאור על התורה *Pentateuchum* פרשה *Parascià* לך לך pag. 23. col. 4. in fine, editionis Venetæ anni ש׳ט 306. min. supput. Cùm ergo per effectus naturales, Deum esse, cognoscere valeamus, non tamen omnia, quæ in Deo sunt per sensibilia hæc creata intelligere possumus; nam Creator infinitè à creaturis distat, ideòque in eo pariter infinita necessariò sunt, quæ à nullo intellectu creato attingi aut penetrari possunt naturaliter; vt Deum esse Vnum & Trinum, naturam humanam assumpsisse, in humana carne passum, mortuumque fuisse; hæc enim per naturales effectus minimè dignoscuntur; per effectus autem supernaturales certissimi redditur de ijs, de quibus certam habemus, ope gratiæ, notitiam, & cognitionem, quamuis fidei velo tectam. Nihil tamen Deo indignum, aut portentosum, aut ludicrum attribuit Christiana Religio, sed de illa summa maiestate, & diui-

תניא רבי אליעזר אומר שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב״ה ושואג כארי שנאמר (ירמיה כ״ה, ל׳,) ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו וסימן לדבר משמרת ראשונה חמור נוער שנייה כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה מאי קא חשיב רבי אליעזר אי תחילת משמרות קא חשיב תחילת משמרה ראשונה סימנא למה לי אורתא הוא אי סוף משמרות קא חשיב סוף משמרה אחרונה למה לי סימנא יממא הוא אלא חשיב סוף משמרה ראשונה ותחילת משמרה אחרונה ואמצעית דאמצעיתא ואי בעית אימא בלהו סוף משמרות קא חשיב וכי תימא אחרונה לא צריך למאי נפקא מינה למקרי קרית שמע למאן דגני בבית אפל ולא ידע זמן קרית שמע אימת כיון דאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו ליקום וליקרי אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב״ה ושואג כארי ואומר אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין אומות העולם,

Est traditio. R. Eliezer dicit: (In) *tres excubias Nox* (diuiditur) *& in qualibet excubia sedet Deus, & rugit vt Leo. S. D* (Ierem. 25. 30.) De excelso rugiet, de habitaculo sanctitatis suæ dabit vocem suam, rugiendo rugiet super habitationem suam. *Signum huius rei est: In prima excubia Asinus rudit; Secunda, Canes latrant; Tertia, Infans sugit Vbera matris, & Vxor colloquitur cum marito suo. Quid cogitat R. Eliezer* (hic?) *Si principium excubiarum quærat; Principium primæ excubiæ* (quærere superfluum est) *& signum ad quid? Iam notum est. Si finem excubiarum inuestigat: finis vltima custodia ad quid? Signum eius certum est: sed inuestigat*

בח

finem primæ excubiæ, & principium vltimæ, & medium mediæ &c. Quæ sequuntur sunt scrupulosæ argutiæ Talmudicæ ad nihilum vtiles, & proinde omittuntur. Deinde sic legitur -

אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב״ה ושואג כארי ואומר אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין אומות העולם,

Dixit Ràu Isaach Bar Samuelis ex nomine Ràu: Tribus excubijs nox constat, & in singulis illis sedet Deus sanctus benedictus, & rugit quasi Leo, & dicit: Væ mihi, quia destruxi domum meam, & incendio absumpsi Templum meum, & in captiuitatem abieci filios meos inter populos mundi.

Legitur etiam in Zohar editionis Mantuanæ in *Exod.* pag. 17. b. in fine, quòd quando Iudęi affliguntur ab alijs Nationibus, Deus sedet & plorat. Verba זהר *Zòhar* sunt -

אמר ר׳ חמא בר גוריא כד אנח לישראל תחות שלטניתא דאמין יתיב (הקב״ה) וגעי ובכי הה״ד (ירמיה י״ג, י״ז) במסתרים תבכה נפשי,

Dixit Ràu Chamà Bar Gurià: Quando ingemiscit Israël sub dominio populorum; sedet (Deus) *& rugit, & plorat. S. D.* (Ierem. 13. 17.) In abditis plorabit anima mea. Verba ista non sunt Dei, sed Ieremiæ, vt clarè apparet ex contextu, & explicat Targum.

Quis non videt, Hebræos facere Deum impotentem, inscium, imprudentem, & miserrimum omnium,

quòd

יפסיקו בי עוברי דרכים ואמר לי היה לך להתפלל
תפלה קצרה באותה שעה למדתי ממנו ג׳ דברים
למדתי שאין נכנסים לחורבה ולמדתי שמתפללים
בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה
קצרה ואמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו
ואמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת
אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי
את בני לבין האומות העולם ואמר לי בני חייך וחיי
ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום
ויום שלש פעמים אומרת כך ולא זו בלבד אלא בשעה
שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות
ועונין **אמן יהא שמיה רבא מברך** הקב״ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך
שמקלסין אותו בביתו כך ומה לו לאב שהגלה את
בניו לבין האומות ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן
אביהם ׃

Legitur (ſeù *eſt traditio*.) *Dixit R. Ioſe: Aliquando ibam per viam, & ingreſſus ſum in ruinas quaſdam* (Vrbis) *Ieroſolymæ ad orandum. Venit Elias b. m. & præſtolabatur me ad oſtium, & expectauit donec abſoluerem orationem meam. Poſtquam abſolui, dixit mihi; Pax tibi Rabbi. Pax item & tibi Rabbi & Domine: Dixit mihi: Fili mi, cuius gratia ingreſſus es has ruinas? Dixi ei: Vt orarem. Dixit mihi: Licebat & per viam orare. Dixi: Timui, ne me interpellarent viatores. Dixit mihi: Poteras vti breui, & compendioſa oratione. In illa hora, tria ab eo didici: Primum, Non ingrediendum eſſe in ruinas, ſeù loca deſolata, Secundum, Quòd licet in via & itinere orare. Tertium, Quòd qui orat in itinere, vti debet perbreui oratione. Deinde mihi dixit: Fili mi, quam vocem audiuiſti in ruinoſis illis parietibus? Dixi: Audiui* ſi-

Aaaa 2

quòd nullis horis quietem capiat; quòd tamen homini vel infeliciſſimo contigit. Locus autem Ieremiæ capite 25. 30. non eſt trahendus ad Dei infirmitatem & paſſionem, ſed potiùs ad virtutem, & fortitudinem ſuæ iuſtitiæ, per quam decreuerat de Iudaico populo vindictam ſumere, Ieruſalem deſtruere, Templum comburere, & totum populum in Babyloniam captiuum adducere, cuius captiuitas hic à Propheta prædicitur; & Deus quaſi Leo rugiens inducitur; nam ſicut Leo ſuo rugitu omnes terret, ita Deus ſua hac ſententia terruit Iudæos, & animauit Chaldæos, vt & ipſi quaſi Leones in Iudæos peruerſos & Dei rebelles ſæuirent. Aptè itaque à Propheta parabolicè rugitus Deo attribuitur. Sed ineptè & impiè à Rabbinis, quia dum Deum vlulantem, & plangentem ter in nocte faciunt, infeliciſſimum Deum ſibi conſtituunt. Quòd autem Deus Rabbinicus vlulet, & gemat, docent iidem eodem loco ſequentibus verbis.

§. SECVNDVS.

Deus Rabbinicus vlulat, & gemit.

תניה אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך
בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלם
להתפלל בא אליהו זכור לטוב וסמר לי על הפתח
והמתין לי עד שסיימתי תפלתי לאחר שסיימתי
תפלתי אמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו שלום
עליך רבי ומורי ואמר לי בני מפני מה נכנסת
לחורבה זו אמרתי לו להתפלל ואמר לי היה לך
להתפלל בדרך ואמרתי לו מתיירא הייתי שמא

filiam vocis (*seù Echo*) *gementem instar Columbæ, & dicentē: Væ mihi, quia dirui Domum meam, & incendi Templum meum, & adegi in captiuitatem filios meos inter Nationes mundi. Tunc dixit: Ita viuas tu, & caput tuum. Non hac tantùm vice sic dicit* (Deus) *sed quotidie ter in die sic proclamat: neque hoc dumtaxat, sed eo tempore, quo Israël ingreditur Synagogas, & Scholas* (Academias) *& respondet AMEN, SIT NOMEN EIVS MAGNVM BENEDICTVM; Deus sanctus benedictus mouet caput suum, & dicit: O beatum Regem, cui contingit habere huiusmodi laudatores in domo sua: & Væ Patri, qui pellit, & extrudit filios suos in exiliū inter Nationes; & Væ filijs, qui exulant à mensa parentum suorum.* Hæc ex Talmude loco citato, scilicet ex Codice ברכות *Berachòth*, seù *De Benedictionibus*, capite 1. pagina 3. paulò post medium. Vide quàm infelix sit Deus Rabbinorum, qui non tantùm ter in nocte, sed etiam ter in die, imò frequentiùs, & quasi per totam diem, dum Iudæi Synagogam, aut Scholas ingrediuntur, plorat, vlulat, gemit, & dolet, quia Iudæos in captiuitatem adegit. Cur autem ter in nocte Deum rugire dicatur, R. Salomon rationem assignat, quia in illa auctoritate Ieremiæ citata *Ter dicitur* שאג ישאג שחוג הרי שלשה *Rugiet rugiendo rugiet*. Digna certè tanto Rabbino speculatio!

§ TERTIVS.

Deus Rabbinorum ligat sibi Phylacteria super brachium; & frontem. Vbi De תפלין *Thephillin.*

VTuntur Iudæi, ex præcepto Rabbinorum (quamuis ipsi iactent, ex הלכה למשה מסיני *Constitutione Mosis è Monte Sinai*) in orationibus suis quibusdam Pittacijs, quibus ad brachium sinistrum, & super caput, siuè veriùs super frontem in loco, vbi tremulum & palpitans cerebrum infantuli deprehenditur, alligatis, hoc Rabbinico ornamento preces recitantes, credunt apud Deum exauditum iri. Hinc ea תפלין *Thephillin*, id est, *oratoria* seù *precatoria* vocant, Græcè φυλακτήρια, *conseruatoria*; sc. Legis, de quibus in Euangelio Matth. 23. 5. πλατύνουσι γὰρ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν. *Dilatant enim phylacteria sua*. Per quæ retegit Christus Pharisæorum hypocrisim. Horum etiam meminit S. Hieron. in Matth. loc. cit. vbi sic ait: *Dominus cùm dedisset mandata Legis per Mosen, ad extremum intulit: Ligabis ea in manu tua, & erunt immota ante oculos tuos, & est sensus: Præcepta mea sint in manu, vt opere compleantur: sint ante oculos tuos, vt die ac nocte mediteris in eis. Hoc Pharisæi malè interpretantes, scribebant in membranis decalogum Mosi, id est, decem verba Legis; complicantes ea, & ligantes in fronte, & quasi coronam capiti facientes; vt semper ante oculos*

mo-

Manus. *Orach chaijm* loco cit. §. 2.

3. Omnia scribuntur atramento ex galla confecto. Quòd si vnica litera alio colore, aut auro oblinita, aut picta fuerit; Phylacteria profana existimantur. Si verò Scriptura aureo puluere inspersa fuerit; excusso puluere, vt vestigium auri non remaneat, Thephillin idonea esse volunt. Ibid. §. 3.

4. Necesse est, vt literæ sint inter se distinctę. Quòd si vna alteram tangat, vel scandat, Scripturam totam irritant. Ibid. §. 4.

5. Scribendum est dextera manu. Quòd si peritus scribendi sinistra, ea manu scripserit, nihil fecisse arbitrantur. Si tamen nullus alius, qui dextera manu scribere sciat, inueniatur, Scripturam sinistra manu exaratam, pro idonea recipiunt; quia eo casu, sinistra manus pro dextra habetur. Ibid. §. 5.

6. Non ducunt regula lineam, nisi primam. Qui verò scribere nescit æqualibus & rectis lineis, permittitur illas signare stylo, sed non plumbo, quia plumbum vestigium coloratum relinquit. Ibid. §. 6.

7. Existimant *Ordinationem esse Mosis è monte Sinai* scribendi Thephillin super קלף *Këleph, membranam*, seù *Pergamenum*, non super דוכסוסטוס *Ducsostòs*, aut super גויל *Gheuìl*. Et in membrana putant scribendum ex ea parte, quæ carnem animalis respicit; quòd si ex alia parte vbi pili extabant scripta forent, פסולות *Pessullòth*, *inepta* esse credunt. Ibid. §. 7.

Quæ-

mouerentur. *Quod vsque hodie Indi, & Persæ, & Babylonij faciunt: & qui hoc habuerit, quasi religiosus in populis indicatur*. Hodie Iudæi non scribunt Decalogum in his Pittacijs, sed alios versiculos ex Pentateucho desumptos, quos R. Moses Bar Majjmon indicat in libro היד *Hajëd* cap. 1. הלכות תפלין *Halachòth Thephillin*, n. 1. Et שלחן ערוך *Sciulhan Arùch* in ארח חיים *O'rach chaijm* num. 32. §. 1. his verbis assignat & determinat

מצות תפלין שיכתוב ד׳ פרשיות שהן קדש לי כל בכור עד למועדה והיה כי יביאך עד כי בחוזק יד הוציאנו ה׳ ממצרים ופרשת שמע עד ובשעריך ופרשת והיה אם שמוע עד על הארץ

Præceptum Thephillin est vt scribantur quatuor segmenta (Scripturę) *quæ sunt*: קדש לי כל בכור *Sanctifica mihi omne primogenitum*. Exod. 13. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. vsque למועדה מימים ימימה *in tempore suo à diebus in dies*.

II. Sect. והיה כי יביאך *Et erit, cùm introduxerit te* (Ibid. 11. 12. 13. 14.) vsque ad בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים *In fortitudine manus eduxit nos Dominus ex Aegypto*.

III. Sect. שמע ישראל *Audi Israël*; Deuter. 6. ver. 4. 5. 6. 7. 8. 9. vsque ad ובשעריך *Et in portis tuis*.

IV. Sect. והיה אם שמוע *Et erit si audiendo*, Deuter. 11. ver. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. vsque על הארץ *Super terram*.

2. Scribuntur hæc Scripturæ loca in quatuor membranis seorsim distinctis pro *Thephillin* של ראש *Scel rosc*, *Capitis*. In vnica tantùm membrana pro *Thephilin* של יד *Scel iad*,

captùm a bestiâ edere non licet, ex Leuit. 22. 8. & tamen ex corijs illorum Thephillin confici permittunt. E contra, ex piscium pellibus interdicuntur Thephillin, quamuis pisces idonei sint pro cibo.

11. Pergamenum requirunt perfectum, perpolitum, non perforatum, ne atramentum per foramina pertranseat, neuè ex altera parte appareant literæ. Ibid. §. 13. Foramen in litera ח, aut ם post scriptum toleratur. Ibid. §. 15.

12, Volunt, vt Scriptor três membranas diuersæ densitatis seligere debeat; crassiorem, seû densiorem pro sectione שמע ישראל *Audi Israël*, quoniam hæc est breuior cæteris; aliam tenuiorem pro sectione והיה אם שמוע *Et erit si audiendo*, quia hæc est longior; pro sectionibus קדש *Sanctifica*; & והיה כי יביאך *Et erit, cùm introduxerit te*, quia istæ sunt longiores alijs, Pergamenum vt quærat tenuissimum, oportere dicunt: & ex his æqualiter repleri debere quatuor cellulas Thephillin של ראש *Capitis*. Ibid. §. 14.

13. Nomen Dei Tetragrammatòn volunt vt scribatur attentè, sicut & tota Scriptura: nihilque in ea redundet, aut deficiat. Ideò cauendum, ne dictio deficiens plena scribatur, aut è contra; alioquin totum opus inutile reddi existimarent. Hinc antequam in cellulis istæ membranæ includantur, volunt vt ter perlegantur attentè. Ibid. §. 19. 20. 21.

Solent sectiones istas in quatuor membranas distinctas seorsim ita scribere, vt vnaquæque ex his, lineis qua-

Quæres, Quid sit דוכסוסטוס *Ducsostòs*, & קְלָף *Kèleph*?

Resp. Si Artifices diuidant corium animalis secundùm crassitudinem in duas partes, ita vt duæ pelles appareant; illa, in qua erant pili, vocatur קלף *Kèleph*, *Pergamenum*; altera pellis versus carnem, dicitur דוכסוסטוס *Ducsostòs*, quasi *διχαστὸς pellis diuisa in duo*, bis rasa. גְוִיל *Gheuil* autem est pellis, ex qua detractis pilis, & secundùm artem aptè exsiccata, ad varios vsus postea idonea remanet. Ibid. & ex *Bar Maijmòn* cap. 1. *De Thephillin*.

8. Pellis anrequam aptetur, dicunt seligi debere nomine *Thephillin*, & bonum esse existimant, si dicatur: *Hæc volo vt inseruiat pro Thephillin*. Quòd si pro מזוזה *Mezuzà* selecta fuerit פסול *Pasful*, *illegitima* erit. Ibid. §. 8. De *Mezuzà* alibi.

9. Pellem à Christiano paratam, profanam esse vult Rab. Bar Maijmon. At הרא״ש *Harrosc* illam permittit, si Iudæus Christianum, dum operatur, adiuuet. Ibid. §. 9.

10. Pergamenum volunt debere esse ex corio animalis, vel feræ, vel Auis mundæ. Et si fuerit ex Iumento spontè mortuo, aut rapto, id non officit: non autem ex pelle animalium immundorum, aut piscium, quamuis ad esum permissorum. Ibid. §. 12. 37. Id probare intendunt ex Exod. 13. 9. *Vt sit Lex Domini* בפיך *in ore tuo*, hoc est ממין המותר לפיך *Mimin hammuthàr lephìcha*, *Ex specie licita ori tuo*, ex qua edere liceat. Sed nihil probant, quia morticinum, &

uuntur in eodem *Sciulchàn arùch*, *Hallachòth Thephillin*. num. 32.

Pariformiter scribunt Thephillin של יד *Manus*, nisi quòd non replicant membranas, sed in vnico Pergameno quatuor prænotatas sectiones scribunt in longum, & in quatuor veluti paginas, seù columnas distribuunt inuerso ordine; ita vt vltima sit prima; penultima sit secunda; secunda sit tertia; & prima sit vltima, vt in hoc exemplari apparet.

4		3		2		1	
קדש	*Sanctifica*	והיה	*Et erit*	שמע	*Audi*	והיה	*Et erit*
לי	*mihi*	כי	*cùm*	ישראל	*Israël*	אם	*si*
כל	*omne*	יביאך	*introduxerit te*	יהוה	*Dominus*	שמע	*audiendo*
בכור	*primogenitũ*			אלהינו	*Deus noster*	תשמעו	*audieritis*
וגומר	&c.	וגומר	&c.	וגומר	&c.	וגומר	&c.

in quibus includunt istas Sectiones ex Pentateucho; & Thephillin constituant?

Resp. Pro *Thephillin* של ראש *Scel Rosc Capitis*, accipiunt lignum perpolitum, & quadrangulare, in eo tres scissuras in plano ipsius ligni faciunt duarum fermè vnciarum, palmaris mensuræ Romanæ, in altitudine æquantes latitudinem ligni quadrati; ex his scissuris cernuntur tres vacuitates ad modum trium capitum literæ ש *Scin*. Et ex quatuor dentibus ad modum rastri emergentibus ex ligno trifido, alia veluti litera ש *Scin* quadridentalis resultat, vt in hac figura.

4 3 2 1

Ac.

כח

quatuor tantùm constet. Eodem modo faciunt in Thephillin של יד *Scel Iad, Manus*. Initia linearum assignantur ab Auctore libri כל בו *Col bò* pag. 14. col. 3. post med. editionis Venetæ anno ש"ז 307. min. supput. in folio.

Alia minutiora quàm plurima diligentissimè inquirunt circa literas, dictiones, scripturam, & marginem, quæ omnia 52. paragraphis absoluun.

Id ad eum faciunt finem, vt cùm membrana ad modum libri Legis fuerit inuoluta, & in cellula sua reposita, si inde eam extrahi contingat, & explicari, prima Sectio קדש appareat, deinde והיה כי, tertiò שמע, & vltimò והיה אם secundùm ordinem, quo in Lege scriptæ sunt. Vide הרמב"ם *Harrambàm* lib. 1. היד *Haijàd* הלכות תפלין *Hallachòth Thephillin* cap. 3. in editionibus in fol. quamuis in minoribus in 4. ordo seruetur secundùm quod in Lege reperitur, vt videre est in Venetis an. שע"ל 5370. Christi 1610. apud Petrum Bragadinum pag. 58. b. Et si hic ordo inuertatur, profanari omnia arbitrantur.

Quæres secundò. Quomodo conficiant Iudæi has capsulas coriaceas;

ma in Pentateucho, prima erit in fronte Iudæi, cùm dexteram partem frontis illius occupet. והיה כי *Vehaiàh chi*, erit secunda. שמע *Scemaà*, tertia; & והיה אם *Vehaiàh im*, erit quarta & vltima.

Antequam in suas cellulas has schedulas recludant, inuoluunt in frustulum panni, aut Pergameni, & ligant pilis bestiæ mundæ benè lotis, & communiter solent vti pilis caudæ Vitulinæ, Vaccinæ, aut Bouinæ. הרמבם *Harrambàm* cap. 3 num. 8. Istorum pilorum partem aliquam videndam relinquunt per fissuram extra cellulas. שלחן ערוך *Sciulchàn arùch, Hallachòth Thephillin* n. 32. §. 44. Huius rei mysterium Cabalisticum assignare conatur R. Simeon Ben Iochi פרשה *Parascià* פקודי *Pikudè* pagina 237. b. paulò post medium. Aptatis his schedulis suis in locis, accipiũt frustum corij magnitudinis & figuræ capsulæ Thephillin, & eo consuunt os capsulæ prædictæ neruis extractis ex calcaneo bestiæ mundæ, tresque suturas per quatuor angulos faciunt, ita vt duodecim in totum existant. Quòd si nerui duriores fuerint, quàm par sit, eos molliores & tenuiores reddunt ad instar lini, lapidum, vel alterius rei confricatione. Idem numero 9. 10.

Postea per longum corij dorsum præcidunt lorum latitudine vnius ferè digiti, ex quo ligamina quæ רצועות *Retzuoòth* appellant pro Thephillin aptandis tam in capite, quàm in brachio, conficiunt. In Thephillin של ראש *Sceł Rosc, Capitis* lorum hoc ni-

Accipiunt deinde corium idonei animalis, & aqua madefactum imponunt huic ligno, & inter ligni sectiones astringunt filo, & exsiccare faciunt. Corio exsiccato, remouent à ligno, quo remoto, apparet paruus sacculus quatuor loculis distinctus, in quibus includunt quatuor supra recensitas sectiones Pentateuchi, ordine tamen inuerso hoc modo. In parte dextera secundùm naturæ ordinem reponunt membranam cum sectione והיה אם שמע *Et erit, si audiendo &c.* In secunda שמע ישראל *Audi Israël &c.* In tertia והיה כי יביאך *Et erit cùm introduxerit te &c.* Et in quarta קדש לי כל בכור *Sanctifica mihi omne primogenitum &c.* Hunc ordinem schedularum ob oculos pono sic.

4	3	2	1
קדש לי כל בכור	והיה כי יביאך	שמע ישראל	והיה אם שמע

Vides quomodo schedula והיה אם ponatur in prima cellula signata in figuræ num. 1. שמע ישראל in 2. והיה כי in 3. & קדש לי in 4.

Hunc ordinem ideò retrogradum seruant, vt dum capiti imponuntur, ordinem immutent, & respectu Iudæi, qui fert sectiones, eo ordine, quo scriptæ sunt in Pentateucho, appareant: nam קדש לי *Kadèsc li*, quæ est pri-

dente, nodum annectunt, quem significare dicunt literam י *Iod*, vt simul cum ש *Scin* & ד *Dàleth* capitis Phylacterij nomen Dei שדי *Sciaddài*, *Omnipotentis* completum super se habere videantur. Ex altera parte in longum protrahitur lorum, seu ligula, qua super brachij sinistri nuda cute Thephillin obstringunt, ita vt è regione cordis constitutis, adimplere se credant id, quod in Lege scriptum est Deuter. 6. 6. והיו הדברים האלה על לבבך *Et erunt verba ista super cor vestrum*. *Rambàm* cap. 4. n. 2. Reliquam verò lori partem brachio iteratis vicibus inuoluunt, quousque extrema illius pars medium digitum manus pertingat, super quem etiam inuoluunt, & ligant. Illud verò, quod superest, in anteriorem manus partem descendere sinunt. Idem cap. 3. num. 13.

Primò alligant *Thephillin*, seù *Phylacterium manus*, postea impo nunt *Thephillin capitis*, non è contra: ne id, quod maiorem sanctimoniam habere credunt, in inferioris loco constituant. Ibid. n. 17.

2. Non licet corrigias vetustate disruptas nodo alligare, aut filo assuere; sed nouas comparare, & modo consueto in ansulas Thephillarum imponere. Ibid. 19.

3. Ligare *Thephillin* של יד *Scel Iad Manus*, in parte aliqua manus, & *Thephillin* של ראש *Scel Rosc capitis* in frontis medio, hæreticum esse existimant. Idem cap. 4. n. 3. quia Karraitas id facere affirmant.

4. Ijs, qui pro sinistra manu dextera

nimis oblongum inijciunt in ansulam coriaceam notatam in figura suprà allata num. 5. ex qua hinc inde duo ipsius lori capita pendentia conspiciuntur tamquam duo subligamina, quæ simul nodo annectunt ad formam literæ ד *Dalèth* tantundem in longum relicta distantia, vt totum caput Viri circumcingere valeant, retro post scapulas ferè vsque ad lumbos pendentibus lori duobus capitibus, ad instar vittarum. In crassitie autem Thephillim capitis prominent duo ש *Scin*, vnum in latere dextero, alterum in sinistro תיתורא *Thethurrà*, *Ponticuli*; vnum ex his habet tres dentes, aliud habet quatuor contra formam huius literæ ש. Ex his multa mysteria inaniter eliciunt Cabalistæ; per ש trium dentium, significari dicunt nomen Dei שדי *Sciaddài*, *Omnipotentis*; per *Scin* quatuor dentium, nomen ipsum שדי *Sciaddài* in quatuor schedulis in Thephillin inclusis, sanctificatum; quamuis non desint, qui dicant significare nomen שד *Sced Dæmonis*, vt indicetur apud eos, qui ritè, & tempore statuto his non vtuntur, Dæmonem considerè, non Deum.

Eadem superstitiosa religione aptant Thephillin של יד *Scel Iad Manus*, cuius Pentateuchi loca recensita, & in vnica membrana exscripta, in vnicam etiam cellulam coriaceam quadratam includunt, operiunt, & consuunt, vt in Thephillin capitis dictum est. Loro tamen assuto in ansula, ex vna parte parùm pen-

sunt præcepti, priùs esse imponenda. Ibid. num. 8. Sacculum autem Thephillin in alio sacculo maiori includi volunt, vt cum maiori reuerentia asseruentur. שלחן ערוך n. 4. §. 2.

7. Sacculo, in quo reponentur *Thephillin*, illicitum existimant vti in rebus profanis.

8. Suspendere *Thephillin* in altum, siuè per corrigias, siuè per capsulā ipsarum *Thephillin*, prohibent; licitum tamen esse aiunt, suspendere sacculum, vbi *Thephillin* includuntur. Ibid. num. 9.

9. Tempus induendi *Thephillin* est dies, & non nox; intendunt id probare ex illis verbis Exod. 13. 10. מימי ימימה *à diebus in dies*. Igitur interdiù semper deferri possunt, sed præcipuè tempore precum, & lectionis שמע *Scemàa*.

10. Diebus festiuis, & Sabbathis non licet his ornari; eò quia scriptum inueniant (Ibid. ver. 9.) והיה לאות *Et erit in signum:* Sabbatha autem, & dies festi ex se ipsis signa esse (præceptorum) dicunt, nec alijs signis tunc esse opus.

11. Quomodo autem cognoscendus est dies, tanquam contradistinctus à nocte, vt in eo indui possint *Thephillin*? Idem רמב״ם *Rambàm* eodem cap. 4. *Hallachòth Thephillin* n. 10. dicit, diem esse existimandum, eum, quo tam manè, quàm vespere socium socius quatuor brachiorum spatio distantem cognoscere valeat.

12. Qui autem *Thephillin* induit de die superueniente nocte, retinere posse dicunt, etiam per totam noctem,

tera vtuntur, permittunt *Thephillas Scel Iad manus*, alligare in dextero brachio; quòd si quis ambidexter esset, volunt vt alligentur in brachio sinistro more consueto. Ibid. n. 3.

5. Non induunt *Thephillas*, nisi priùs benedictionem faciant, cuius formā post cōmune symbolum אק׳ב׳ו tradit רמ׳ב׳ם *Rambàm* in הלכות תפלין *Hallachòth Thephillin* cap. 4. n. 4. In Thephillin של ראש *Scel rosc capitis*, inquit: מברך אק׳ב׳ו על מצות תפילין *Benedicit* אק׳ב׳ו hoc est אשר קדשנו במצותיו וצונו *qui sanctificauit nos præceptis suis, & præcepit nobis* על מצות תפילין *super præceptis Thephillin*. Et in Thephillin של יד *Scel Iad Manus*. *Benedicit, qui sanctificauit nos præceptis suis* להניח תפלין *ad imponendum Thephillin*, præmissa communi formula, quæ in exordio omnium benedictionum vsurpari solet, ב׳א׳י א׳מ׳ה id est ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם *Benedictus sis tu DOMINE Deus noster, Rex mundi*. Facta benedictione, & indutis Thephillis, illicitum est loqui cum aliquo: imò permittunt non resalutare quemquam, neque ipsum Præceptorem, nisi priùs *Thephillin* è capite deponant. Ibid. num. 6.

6. Quando in sacculo *Thephillin* recondunt, non ponunt *Thephillin Scel Iad Manus* primò, & postea *Thephillin Scel rosc Capitis*; quia in eductione, priùs educerentur *Thephillin Scel rosc Capitis*, quod dicunt esse incongruum; non enim priùs accipienda volunt, quæ posteriùs sunt induenda, sed seruandum ordinem in vestimentis sacris, & quæ minoris

17 Ingrediens latrinam non deponat *Thephillin* in foramine viæ publicæ, quia periculum est, ne à transeuntibus surripiantur. Quid igitur opus facto? Volunt, vt à loco, vbi exonerandus est venter, vel mingendum, per 4. cubitos distans spatium deponantur, panno inuoluantur. & in sinu è regione cordis seponantur. Cauere tamen debet, ne lorum, seù corrigeæ vltra palmum infra manus descendant. Naturæ necessitatibus solutis, iterum alligari permittunt, à latrina quatuor cubitorum distantia seruata. Ibid. n. 17.

18. Balneum ingrediens, si ibi reperiantur viri vestibus induti, licitum faciunt assumere & sibi imponere *Thephillin*; si nudi erunt, illicitum; si partim nudi, & partim vestiti, indui prohibent; indutos, retinere permittunt. Ibid n. 22.

19. Prohibent etiam deferre *Thephillin* in cæmeterijs mortuorum, sicut & illis indui, antequam nuditatem corporis contegant.

20. Onus super caput deferre, si *Thephillin* sit ornatum, nefas existimant. Superimponere illis pileolum, pileum, aut Tulipam, permittunt. Ibid. n. 23.

21. In Thalamo etiam deponenda & reponenda in duplici sacculo, & in capsa, vel sub ceruicale recondenda. Ibid. n. 24.

22. Mulieres, & seruos liberos esse volunt à gestatione *Thephillin*, quia cùm existiment esse præceptum affirmatiuum, volunt etiam tempus gestationis restringi non debere; noctem, vel remoueri ad beneplacitum; quia prohibitum tantùm est de nocte illis indui, vti scriptum est Exod. 13. 10. *Et custodies statutum hoc in tempore suo à diebus in dies*, quod de Thephillin dictum volunt. Ibidem num. 11.

13. Puer 13. annorum & vnius diei, quomodo teneatur ad præceptũ *Thephillin*, docet כל בו *Col bò* pag. 14. col. 1. Et si quis *Thephillin* patris sui sibi imponere sciat, volunt, vt pater ea coëmat, & filio det, vt hoc modo in Iudaicis præceptis initietur. רמב״ם *Rambàm Hallachoth Thephillin* cap. 4. n. 13.

14. Eum, qui ventris dolore laborat, & eum, qui non nisi difficulter onus illius ferre valet, absoluunt ab hoc Thephillarum præcepto. Ib. n. eod.

15. Volunt eos, qui *Thephillin* induunt, esse mundos, & puros, & munditiem quàm diligentissimè conseruare. Ideò cauent, ne crepitum infernè emittant: idcircò prohibent dormire cum *Thephillin*. Si tamen vxor cum eo non sit, & somnus ex inopinato eum obrepserit, permittunt, vt sedendo innixus sellæ, vel alteri rei, inter complicata brachia, capite reclinato, paululum conquiescat. Ibid. n. 15.

16. Si *Thephillin* complicata manu teneat, liberè permittunt cum eis vel dormire, vel aliquantisper comedere. At si ad mensam ingredi voluerit prandendi gratia, volunt vt super mensam deponantur, & manibus ablutis, peractaue mensæ benedictione illis induantur. Ibid. n. 16.

& in brachio fortitudinis suæ. *Per dexteram suam; Hæc est Lex: quia dicitur* (Deuter. 33. 2.) A dextera eius ignea Lex eis. *Et in brachio fortitudinis suæ: ista sunt Thephillin Phylacteria. S. D.* (Psal. 29. 11.) Dominus fortitudinem populo suo dabit. *Et vnde probatur, quòd Thephillin fortitudo sint Israëli? Quia scriptum est* (Deuter. 28. 10.) Et videbunt omnes populi terræ, quòd nomen Domini inuocatum est super te, & timebunt te. Et habetur in Baraithà, *Legitur: R. Eliezer magnus dicebat: Ista sunt Thephillin capitis.*

Non parabolicè, aut metaphoricè istud intelligunt, sed secundùm quod litera sonat; ideò addunt, alios & diuersos versiculos scriptos in illis esse, quàm scripti sint in Thephillin Iudæorum: vnde ibidem sequitur.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הני תפלין דמרי עלמא מה כתיב בהו אל (א׳ דברי הימי׳ י״ז כ״א) בעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישראל אין דכתיב (דברים כ״ו י״ז) את ה׳ האמרת היום וכתיב (שם י״ח) וה׳ האמירך היום. אמר להם הקב״ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנא׳ (דברים ו׳ ד׳) שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנא׳ (א׳ דברי הימי׳ י״ז כ״א) ומי בעמך ישראל גוי אחד בארץ. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי תינח בחד ביתא בשאר בתי מאי אמר ליה כי מי גוי גדול ומי גוי גדול אשריך ישראל או הנסה אלהים ולתתך עליון אי הכי נפישי להו טובא בתי אלא כי מי גוי גדול ומי גוי גדול דדמיין להדדי בחד ביתא אשריך ישראל

mulieres autem, & serui sunt sub potestate Viri, & Dominorum, nec tempus habent, quod suum dici possit. *Sciulchàn aruch* n. 38. §. 3. Si autem mulier hera sit, non incongruum putant, ferre posse Phylacteria, vti mulier Ionæ Prophetæ dicunt gestare consueuisse.

23. Indecens esse existimant exui *Thephillin* coram Rabbino suo, sed declinare ab eo aliquantulum debent, & sic deponere. Ibid. num. 38. §. 11.

Hæc & alia multa de Thephillis docent Rabbini, præcipuè רמב״ם *Rambàm*, הרי״ף *Harriph* הרא״ש *Harròsc*, בעל טורים *Baal Turim*, *Ioseph* קארו *Karò*, *Moses de* קוצי *Kòtzi*, כל בו *Col bò*, & alij ferè innumeri Auctores.

His Pharisaicis Phylacterijs, Deum ornari brachium & caput, docent Talmudistæ, in Cod. ברכות *Berachòth* cap. 1. pag. 6. longè post medium, vbi sic legitur.

אמר רבי אבין בר רב אדא א״ר יצחק מנין שהקב״ה מניח תפלין שנ׳ (ישעיה ס״ב ח׳) נשבע יהוה בימינו ובזרוע עזו בימינו זו תורה שנאמר (דברים ל״ג ב׳) מימינו אש דת למו ובזרוע עזו אלו תפלין שנא׳ (תהלים כ״ט י״א) יהוה עוז לעמו יתן ומנין שהתפלין עוז הם לישראל דכתיב (דברים כ״ח י׳) וראו כל עמי הארץ כי שם יהוה נקרא עליך ויראו ממך. ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפלין שבראש:

Dixit R. Auin Bar Rau Adà: Dixit R. Isaac, Vnde probatur, Deum sanctum benedictum imponere sibi Thephillin? S. D. (Isai. 62. 8.) Iurauit Dominus per dexteram suam,

cut omnis Lex iſta, quam ego do coram vobis hodie? *Et* (Deuter. 33. 29.) Beatus es Iſraël, quis ſicut tu populus qui ſeruatus es per Dominum, ſcutum auxilij tui; & qui eſt gladius excellentiæ tuæ, *in altera cellula*. *Et* (Deuteron. 4. 34.) Vel nunquid tentauit Deus, vt veniret ad capiendum ſibi gentem è medio gentis in tentationibus, in ſignis, &c. *in tertia cellula*. *Item* (Ibid. ver. 19.) Et ponam te excelſum ſuper omnes gentes &c. *in quarta cellula, & omnia ſcripta ſunt in brachio eius*. Sed hac ratione erunt plura loca quàm quatuor. Poſſunt tamen ad quatuor capita reduci; nam caput illud 1. Paralip. 17. 21. *Quis ſicut populus &c. gens Vna &c.* & illud Deuter. 4. 8. *Quæ eſt gens magna &c.* quia ſunt conſimilia in vna cellula locari poterunt. Et illud Deuteron. 33. 29. *Beatus es Iſraël &c.* in ſecunda cellula. Et illud Deuter. 4. 34. *Vel nunquid tentauit Deus &c.* in tertia cellula. Et illud Deuter. 4. 19. *Et ponat te excelſum &c.* in quarta cellula. Et ſic ſecundùm Rabbinicam normam erit elaboratum Thephillin של ראש *Scel roſc*, Capitis Dei. Rabbi autem Salomon in hunc locum, quia vidit textum Talmudicum dicentem, omnia iſta ſcripta eſſe באדרעיה *Baadarhè*, *In brachio ſuo*, ſcilicet Dei, ait.

וכל אלו המקראות כתובים בשל זרוע בבית אחר שאותם של יד אינם אלא בית אחד כדאמרינן במנחות. וכל הפרשיות כתובות בו:

Omnia iſta Scripturæ loca ſcripta ſunt (in Thephillin) *brachij in Vnica*

ca

כח

ישראל. ומי כעמך ישראל בהר ביתא או הנסה אלהים בתר ביתא ולתתך עליון בתר ביתא וכולהו כתיבי באדרעיה:

Dixit Ràu Nachman Bar Iſaac ipſi R. Chija Bar Awin: In iſtis Thephillin Domini Vniuerſi quidnam ſcriptum eſt? Dixit ei: (Scriptum eſt 1. Paralip. 17. 21.) Quis ſicut populus iſte Iſraël gens vna in terra? *Sed quid? Anne Deus ipſe ſanctus benedictus gloriatur de laudibus Iſraëlis? Vtique; quia ſcriptum eſt* (Deuter. 26. 17.) Dominum exaltaſti hodie, & Dominus (Ibid. ver. 18.) exaltauit te hodie. *Dixit Deus ſanctus benedictus Iſraëli: Vos feciſtis me ſelectionem* (ſeù conſtituiſtis laudem) *peculiarem in mundo, & ego faciam Vos ſelectionem peculiarem in mundo. Vos conſtituiſtis me laudem peculiarem in mundo. S. D.* (Deuter. 6. 4.) Audi Iſraël Dominus Deus noſter Dominus vnus eſt. *Et ego faciam vos ſelectionem* (ſeù conſtituam vos laudem) *Vnicam, peculiarem in mundo. S. D.* (1. Paralip. 17. 21.) Quis ſicut populus tuus Iſraël gens peculiaris in terra. *Dixit ei Ràu Achà Ben Rauà ipſi Ràu Aſcè: Benè habet, Vt hoc totum inſcriptum ſit in ordine vno* (hoc eſt in cellula vnica Thephillin של יד *Scel Iad*, Manus; vel in vna ex quatuor cellulis Thephillin של ראש *Scel roſc*, Capitis) *ſed in reliquis tribus ſchedulis, quid inſcribetur? Dixit ei:* (Illud Deuter. 4. 7.) Nam quæ (eſt) gens magna cui Dij propinqui (ſunt) ad eam, ſicut Dominus Deus noſter? *Et* (Ibidem ver. 8.) Quæ eſt gens magna, cui ſint ſtatuta, & iudicia iuſta, ſi-

(שמות לג״ , כג״ ,) והסירותי את כפי וראית את אחורי ופני לא יראו : אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר׳ שמעון חסידא מלמד שהראה הקב״ה למשה קשר של תפלין :

(Exod. 33.) Et remouebo manum meam, & videbis posteriora mea, & facies mea non videbitur. *Dixit Ràu Channà Bar Biznà: Dixit R. Simeon Chassidà: Vt discatur, quòd Deus sanctus benedictus ostendit Mosi nodum* (in tergo ceruicis) *vbi ligantur vitta Thephillin.* Idem legere poteris in *Zòhar* super Exod. sect. פקודי *Pikuddè* pag. 230. in fine his verbis -

פתח ואמר וראית את אחרי ופני לא יראו : וראית את אחרי. הא תנינן דאחזי ליה קב״ה למשה קשר של תפלין : ופני אלין תפלין ממש :

Incepit & dixit: Et videbis posteriora mea, & facies meæ non videbuntur. *Et videbis posteriora mea: est traditio, quòd Deus sanctus benedictus ostendit Mosi ligamen Thephillin*: Et facies meæ *sunt Thephillin propriè, verè, substantialiter.* Hinc videre est, quòd absque vlla allegoria, verè & propriè, atque literaliter loquuntur de his Phylacterijs Rabbini, quæ ineptiendo Deo attribuunt. Hæc enim cùm agnoscantur absurda & abominanda, proponuntur à nobis, vt sint nullius existimationis, tamquam nuclei continentes fructus. Quòd autem dicunt præceptum de *Thephillin* esse traditum à Mose in Lege, & omnia quæ scrupulosè obseruant, tam in effectione, quàm in gestatione Thephillarum, esse הלכה למשה מסיני *Hallachà le-Mosce mi-Sinài*

Cou-

ca cellula: nam (Thephillin) של יד *Scel Iad Manus, non nisi in vna cellula reponuntur; sicut dicemus in Cod. Menachòth, vbi omnes sectiones* (prędictæ) *inueniuntur.* Hæc *Rasci* de Dei Phylacterijs.

Quod, Deus imponat sibi & alliget Phylacteria, habetur etiam in זהר *Zòhar* super Exod. pag. 62. in fine, vbi sic legitur -

מאי רכתיב (ישעיה מט״ : ג׳ :) ישראל אשר בך אתפאר : אתפאר ודאי : מאי משמע דכנין ישראל לתתא קב״ה מתפאר לעילא : ומאי פארא דיליה דאתחבש בתפלין :

Quid est quod scriptum est (Isai. 49. 3.) Israël in quo gloriabor? *Hoc est propter Israëlitas, qui sunt in terra, Deus gloriatur in cælis. Quis tandem est iste decor? Quòd alligat sibi Thephillin, Phylacteria.* Ineptiunt Rabbini, ideò eorum scripta de Deo ex sola ipsorum lectione confutata remanent.

§. QVARTVS.

Deus Rabbinorum imponit sibi Thephillin Phylacteria super Caput; terga vertit; & ligularum nodum Mosi ostendit.

VLteriùs progrediuntur Rabbini Talmudistæ, & Deum Phylacterijs non tantùm in brachio; sed etiam in fronte ornatum nobis proponunt, in eod. Cod. ברכות *Beracòth* cap. 1. pag. 7. circa finem; vbi hæc verba inuenies -

Et erit in signum super manu tua, & in frontalia inter oculos tuos? Et Deuter. 6. 8. -

וקשרתם לאות על ידיך והיו לטטפת בין עיניך׃

Et ligabis ea in signum super manu tua, & erunt in frontalia inter oculos tuos? Item 11. 18. -

וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם׃

Et ligabitis ea in signum super manu vestra, & erunt in frontalia inter oculos vestros? Item Ierem. 31. 21.

הציבי לך ציונים שמי לך תמרורים שתי לבך למסלה וגו׳׃

Statue tibi titulos, pone tibi cumulos altos, pone cor tuum ad semitam, &c. Quæ loca (vltimo excepto) Paraphrasis Chaldæa Onkelosi, & Ionathanis, sicut & Rabbinorum Commenta omnia explicant per תפלין *Thephillin* Phylacteria?

Resp. Fateor quidem, originem huius superstitiosæ gestationis Pittaciorum in fronte & in brachio elicitam fuisse ex prauo intellectu istorum locorum Sacræ Scripturæ tempore Scholæ Hillelis, & Sciamài paulò ante aduentum Domini. Tempore autem ipsius Christi Domini ita radices hæc vana superstitio fixerat in Iudæorum mentibus, vt omnes, maximè Pharisæi, his Phylacterijs induerentur, eaq; dilatarent. Vnde, cùm circa dictum tempus floruerint Onkelos, & Ionathan Chaldæi Interpretes, non mirum, si eadem loca, vbi טוטפות *Totaphòth, Frontalia* in Scriptura repe- *Constitutionem Mosis è Monte Sinai.* Nos dicimus, esse mendacia, & adinuenta Rabbinorum. Probatur, quia ex Sacra Scriptura nihil de his Phylacterijs colligi potest. Quæ cùm benè animaduertissent prisci illi Rabbini Phylacteriorum Auctores, vt in fronte & brachio gestanda proponerent, & religiosè sacrarent, ad oralem traditionem recursum habuerunt, vt hoc Cabalistico medio, omnem de Phylacteriorum veritate ex animis Iudæorum tollerent dubietatem. Nullo tamen modo, talem traditionem possunt nobis probare, neque ad hanc astruendam à posterioribus ad priora secula ascendendo vlteriùs progredi licebit; sed in Hillele, & Sciamài sistendum erit, seculo nempè 37. à mundi exordio, 13. verò post datam Legem in Monte Sinai. Hi enim legitimas Patrum, & Sanctorum Prophetarum Traditiones Traditionibus suis valdè fœdarunt, & Synagogæ plurimas superstitiosas ceremonias imposuerunt, quas Christus Dominus non semel redarguit, maximè per caput 23. Matthæi ferè totum: inter quas connumeranda est hæc de Thephillin gestatione, quæ Græcè ibid. ver. 5. φυλακτήρια *Phylacteria*, quasi *Conseruatoria* Legis vocantur. Hæc Christus Dominus non Mosis Phylacteria vocat, sed αὐτῶν *sua*, id est *Pharisaica*, puta Hillelis & Sciamài.

Sed si dixeris: Nonnè scripta est in Sacris literis vox טוטפות *Totaphòth, Frontalia?* Exod. 13. 16. -

והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך׃

ובזרוע ׃

Exitus de Aegypto erit tibi in signum super manum tuam; & frontalia inter oculos tuos: quòd scilicet scribas ista segmenta (Scripturæ) *& liges ea in capite, & in brachio.* Et sequitur: על ידך *Super manum tuam* -

שמאל לפיכך ידכה מלא בפרשת שניה לדרוש בה שהיא כהה ׃

Sinistram (intellige) *propterea scribitur* ידכה *plenum* (cum litera ה *He*, infra ver. 16. על ידכה *Super manu tua*) *in sectione secunda, Ut innuatur mysticè, quòd illa sit* (manus) כהה *contracta* (id est sinistra). Item Deuter. 6. 8. *Et ligabis ea in signum super manum tuam*; dicit -

אלו תפלין שבזרוע ׃ והיו לטוטפות בין עיניך ׃ אלו תפלין שבראש ׃

Ista sunt Thephillin brachij. Et erunt frontalia inter oculos tuos; ista sunt Thephillin capitis. Item Deuter. 11. 18. *Et ponetis verba mea ista &c.*

אף לאחר שתגלו היו מצוינים במצות הניחו תפלין וכו׳ ׃

Etiam postquam eritis in captiuitate, erunt signata vobis in præcepto. Ponite Thephillin &c. Et post pauca -

וכן הוא אומר הציבי לך ציונים ׃

Et sic alio loco (Ierem. 31. 21.) *dicit.* Pone tibi titulos.] Per quæ intelligit Thephillin.

Sed nedum Interpretes nostri (qui omnes ferè intellexerunt, præceptum hoc mente, & memoria seruandum esse, non scriptione, & ge-

pererunt, per תפלין *Thephillin* reddiderint; & Ionathan ipso Onkeloso superstitiosior, etiam vbi ligari deberent, designauerit, ad locum Exodi 13. 9. si tamen hæc Paraphrasis in Pentateuchum sit ipsius; quod nos suo loco, dum de Paraphrasi Ionathanis agemus, constanter negabimus. Ibi igitur sic ait -

ויהי לך נסא חדין חקיק ומפרש על תפלת ידא בגובהא דשמאלך ולדוכרן חקיק ומפרש על תפלת רישא קביעא כל קבל עינך בגובהא לרישך מן בגלל דתהוי אוריתא דיהוה בפומך ארום בחיל ידא תקיפא אנפקך יהוה ממצרים ׃

Et erit tibi signum prodigiosum hoc sculptum, & explanatum in Thephillà Phylacterio manus in superiori (parte) *sinistra tuæ, & in memoriale exculpto, & explanato super Thephillà capitis affixa corã oculis tuis in superiori* (parte) *capitis tui, Ut sit Lex Domini in ore tuo, quoniam in fortitudine manus valida eduxit te Dominus de Aegypto.* Minùs curandum, quòd frequenter de his Thephillin in ceteris posterioribus Paraphrasibus fiat mentio; quia cùm sint compositæ à nouitijs Rabbinis, Rabbinicis etiam fabulis omnes refertæ sunt. Quin & Rabbi Salomon Iarchi; quia totus addictus est fabulosis commentationibus Rabbinorum, prædicta loca de Thephillin intelligit. Sic eundem locum Exodi 13. 9. והיה לך לאות על ידך *Et erit tibi in signum super manum tuam*, hoc modo explicat -

יציאת מצרים תהיה לך לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש

hoc non est rectum; quoniam id quod comprobatur per Prouerbia Salomonis non est ad rem. Quoniam quæ dicuntur in parabolis, omnia sunt metaphorica, vt dicitur in principio libri, Prouerbia Salomonis. *Sed quæ in Lege traduntur, non sunt parabolica, absit; sed accipienda sunt, vt verbis suis sonant. Propterea nos non excludemus ab hoc præcepto sensum literalem: nam si intelligantur iuxta significationem literæ, non contradicit dictamini rationis, sicut contradicit illud* (Deuter. 10. v. 16.) Circumcidite præputium cordis vestri; *nam cogimur accommodare illud ad sensum aliquem rationabilem*. Hæc R. Aben Ezræ. Sed per ea, quæ adducit, non soluit argumentum: quia etsi parabolicè scriptus sit liber Prouerbiorum, non tamen admittent Rabbini omnia, quæ in eo scripta sunt, per parabolas, & metaphoras esse intelligenda: nam ad probandum multa, quæ literaliter volunt intelligi, ex Prouerbiorum libro loca adducunt, vt videre est in locis hactenus ex Prouerbijs citatis, maximè in Tractatu *de Leuiathan, & Behemoth*. Sic nec admittent, omnia scripta in Lege, esse secundùm literam explicanda: nam & ipse Aben Ezræ iam dixerat: *Sed ea, quæ dicta sunt in Lege, absit, quòd parabolicè sint intelligenda, sed secundùm suum sensum literalem accipienda sunt*. Et paulò post citans illud, *Circumcidite præputium cordis vestri*, ex Lege, vult vt ad sensum rationalem & parabolicum accõmodetur. Ergo multa sunt in Lege, quę intelligi non possunt,

gestamine corporeo) sed etiam Hebræorum aliqui, vt refert Aben Ezræ in Exod. 13.9. super illa verba והיה לך לאות על ידך *Et erit tibi in signum super manum tuam*; eodem modo intelligi voluerunt, h. e. *recordatione & mente*, non autem *materialiter & crassè*, vt volunt alij. En verba Aben Ezræ.

יש חולקין אבותינו הקדושים שאמר כי לאות ולזכרון על דרך כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך. גם וקשרתם לאות על ידיך כמו קשרם על לוח לבך תמיד גם וכתבתם על מזוזות ביתך כמו כתבם על לוח לבך ומהו שיהיה לאות ולזכרון שיהיה שגור בפיך כי כיד חזקה הוציאנו יהוה ממצרים ואין זה דרך נכונה כי בתחלת הס׳ כתיב משלי שלמה והנה כל מה שהזכי׳ הוא דרך משל ואין כתוב בתורה שהוא דרך משל חלילה וק הוא כמשמעו על כן לא נוציאנו מידי פשוטו כי כתיותו כמשמעו איננו מכחיש שקול הדעת כמו ומלתם את ערלת לבבכם שנצטרך לתקנו לפי הדעת׃

Sunt, qui contradicunt Patribus nostris sanctis, dicentes, quòd id quod dicitur In signum, in manu tua, *sit in* memoriam, *iuxta illud* (Prouer. 1.9.) Quoniam additio gratiæ sunt capiti tuo, & torques collo tuo. *Sic hoc loco*, Ligabis in manu tua; *sensus est*, super tabulas cordis tui iugiter. *Etiã & illud præceptum*; In foribus domus tuæ, *sit sicut illud* (Prouerb. 7. 3.) Scribe ea super tabulas cordis tui iugiter. *Quid est ergo, quæ sint in signum, in memoriam? Id est, quòd frequenter in ore habeas iuxta illud, quod dicitur* (Exod. 13. 14. In manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto.) Vult tamen Aben Ezræ Hebræum dignosci; ideòque non admittit hanc explanationem. Vnde subiungit: *Sed*

meminiſſe deberent diei, in qua egreſſi fuerant de Ægypto, & azyma comedere ſeptem diebus. Quæ omnia narrare debuerant filijs ſuis, vt memoria retinerent magnalia Dei, & ſignum eſſet in manu filiorum Iſraël, *per operationem* adimplendo ritus Paſchales *opere*. Et זכרון *Ziccaròn, memoriale* inter oculos, *per inſpectionem* ceremoniarum ordinatarum à Deo in celebratione Paſchatis. His enim quotannis ritè celebratis, iugis memoria exitus de terra Ægypti inter Iudæos conſeruabatur. Intentio igitur Moſis tota aliena eſt à Pittacijs iſtis multa poſt ſecula à Rabbinorum ingenio excogitatis, & intra Synagogam introductis.

Secundus locus pro Pittacijs Rabbinicis firmandis deſumitur ex eodem cap. ver. 16.

והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך ׃

Vehaià leòth al iadecbà, vltottaphòth ben enècha. Et erit in ſignum ſuper manu tua, & in frontalia inter oculos tuos. Sed ex eo nihil ampliùs deducitur, quàm deductum ſit ex alio loco iam allato. Vult enim Moſes, vt perennis conſeruetur memoria mandatorum Dei, & patres filios erudiant de beneficijs à Deo acceptis. Et illud, *Erit in ſignum ſuper manu tua &c.* Moſes *prouerbialiter* dicit, ſicut conſuetudo loquendi eſt; vt ſi quis alium roget, ne alicuius rei obliuiſcatur, ſed eam iugiter memoria retineat, ait: *Iſtud digito filio liga*; vel, *Ante oculos tuos appende*. Igitur, nimis craſsè Rabbini de Thephil-

ſunt, aut non debent literaliter, ſed *myſticè, allegoricè*, aut *parabolicè* per *metaphoram*, vti ſunt loca ſuprà recenſita ex Exodo 13. 16. *Et erit in ſignum ſuper manu tua, & in frontalia inter oculos tuos*. Indecorum enim & valdè graue, ac permoleſtum Iudæis fuiſſet perpetuò Scripturas brachio adſtrictas, & inter oculos pergamenum alligatum aſſiduè deferre: nam Hebræi, ſi hoc præceptum, vt ſibi perſuadent, obſeruare ad literam vellent, vtique iugiter Thephillin indui debuiſſent, שלחן ערוך *Sciulchàn arùch* num. 37. §. 2. ſicut nonnullos ex ſanctioribus Rabbinis antiquitùs feciſſe referunt in Codice שבת *Sciabbàth* cap. 4. pag. 49. paulò ante medium, de Eliſæo בעל כנפים *Aligero*, qui מניח (תפלין) ויוצא לשוק *induebat Thephillin, & exibat in plateam*, quod replicatur infra eodem Cod. cap. 19. pag. 130. circa fin.

Adde, quòd omnia loca pro ſtabiliendis Phylacterijs à Rabbinis adducta, non poſſunt trahi literaliter ad hunc ſenſum intentum de Pittacijs Rabbinicis.

Probatur. Primus & ſolemnis locus, quem adducunt Rabbini ad ſua Pittacia probanda, eſt ille Exodi 13. v. 9.

והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך ׃

Vehaià lechà leòth al-Iadechà vlziccarròn ben enècha. Et erit tibi in ſignum ſuper manum tuam, & in memoriale inter oculos tuos. Sed nihil ad propoſitum ex hoc loco elicitur. Loquitur enim Moſes ad Iſraëlitas, vt

Tottaphòth ſignificatio nullibi meliùs explicata habetur, quàm in ipſa Sac. Script. Duo ſunt loca in c. 13. Exodi, in quibus inculcatur memoria beneficiorum Dei populo Iudaico in exitu de Ægypto exhibitorum: Primò ver. 9. Secundò ver. 16. Verſiculo 9. hoc modo dicitur -

והיה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך

Et erit in ſignum ſuper manum tuam, & in memoriam inter oculos tuos. Verſiculo 16. ita -

והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך

Et erit in ſignum ſuper manum tuam, & in memoriam inter oculos tuos. Hanc lectionem ſequuntur verſiones Orientales, Syra -

ܘܢܗܘܐ ܠܟ ܐܬܐ ܥܠ ܐܝܕܟ ܘܕܘܟܪܢܐ ܒܝܬ ܥܝܢܝܟ

Et ſit tibi ſignum ſuper manum tuam, & recordatio inter oculos tuos. Ex vetuſto manuſcripto Codice Vaticano num. 1. pag. 3. Et idem ad literam habetur in Codice Chaldæo Neſtoriano mſc. Ibid. numero 2. pagina 56.

Idem in textu Cophto-Arabico mſc. antiquo eiuſdem Vatic. n. 7. pag. 109. vt hic -

فليكن علامة على يديك وذكرا بين عينيك

Et ſit ſignum ſuper manus tuas, & recordatio inter oculos tuos. Cùm igitur in primo loco legatur לזכרון *Lezic-*

 ca-

phillin manus, & capitis ea intelligunt.

Sed ſi dicas: Vocabulum טוטפות *Tottaphòth*, quod legitur cap. 13. 16. Exodi, & *frontale* vnà cum nonnullis alijs vertimus; aliquid materiale, geſtabile in fronte, ſonare videtur.

Reſp. Vulgatam non habere *frontale*, ſed, *quaſi appenſum quid ob recordationem inter oculos*: quæ lectio conſonat cum Arabica ex Cod. mſc. Vaticano ſignato num. 1. pag. 124.

فليكن علامة لي على يدك ومحركا بين عينيك

Et ſit mihi ſignum ſuper manum tuam, & mobile inter oculos tuos: Voluit itaque Moſes, vt memoria Dei mandatorum, & mirabilium tamquam pendulum quid, & mobile ob oculos à Iudæis ſemper haberetur; & vt nunquam obliuione delerentur, vt aliquid fixum & firmum ante illorum oculos debuiſſe exiſtere & immobile permanere. Hinc textus Græcus habet, Καὶ ἀσάλευτον πρὸ ὀφθαλμῶν σου. *Et immobile ante oculos tuos.* Igitur vocabulum טוטפות *Tottaphòth*, *aliquid quaſi appenſum ob recordationem* beneficiorum Dei *inter oculos*, vt Vulgata; vel quid fixum, & nunquam à memoria dilapſurum, vt Septuag. volunt, ſignificat; non verò aliquid materiale fronti apponendum, quod *Frontale* nonnulli vertunt, vt & nos aliorum vſum ſequuti idem fecimus, per quod *Phylacteria*, ſeù *Thephillin* Iudæorum ſignificentur, aut additentur.

Vera autem huius vocabuli טוטפות

inter eos ſeruandam: ſic in caſu noſtro.

Cùm iſta duo loca Exod. 13. 16. & Deuter. 6. 8. & ibid. 11. 18. vbi vocabulum טוטפות *Tottaphòth* inuenitur, obſcura ſint, recurrendum eſt ad tertium, in quo de eadem re agatur. Tertius locus eſt illud Exod. 13. v. 9. ſupra allatus: *Et erit in ſignum ſuper manum tuã* ולזכרון *& in memoriam inter oculos tuos.* Ibi de eadem re prorsùs agitur, & ijſdẽ vocabulis explicatur. Igitur ſicut quatuor prima, tam in voce, quàm in ſignificatione conueniunt, etiam quintum (& ſi in voce diſcrepet) in ſignificatione conuenire debet. Hinc quia זכרון *Ziccaròn memoriam* ſignificat; etiam טוטפות *Tottaphòth*, quod זכרון *Ziccaròn* correſpondet *memoriam* ſignificare debet. Maximè, quia nullum aliud verum ſignificatum, aut etymon, neque ipſi antiquiores Rabbini adinuenire potuerunt, quod quadret ſignificationi frontis. Antiquiſſimus Rabbinorum eſt R. Akibà, & doctiſſimus cenſetur inter Hebręos Doctores. Is in Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 1. pag. 4. b. longè poſt medium diuidit vocabulum טטפת *Tottaphòth* in duas voces, in טט *Tatt*, & in פת *Path*, eaſque refert ad *ſchedulas*, non *ad frontem*, dum dicit -

טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים ׃

Tatt in Catphè (ſignificat) *duo*, *Pat in Aphrica* (ſignificat) *duo*: quaſi diceret טט *Tat* lingua *Catphè*, id Cophta, ſeù Ægyptiaca ſignificat *duo*. Et פת *Path* idem *duo* ſignificat lin-

caròn In memoriam, vt omnes Codices linguarum Orientalium vnanimiter legunt, ſequitur, quòd טוטפות *Tottaphòth* ſecundo loco poſitum, quod alijs eſt quid *pendulum*, alijs quid *mobile*, alijs quid *fixum*; ſemper intelligi debeat *ob recordationem*, vt Vulgata habet. Imò dicendum, quòd cùm vocabulum טוטפות *Tottaphòth* ſit planè ignotum (etiam ipſis Rabbinis, vt ſtatim videbimus) pro illius intelligentia recurrendum ſit ad regulam traditam à R. Iſmaële in principio libri ספרא *Siphrà* de שלשה עשרה מדות שהתורה נדרשת *tredecim modis, quibus Lex exponitur*. Vna autem ex regulis ibidem traditis eſt, vt vnus Scripturæ locus ignotus per alium notum explicetur. Sic cùm v. g. Gen. dicatur, *In principio creauit Deus cælos & terram*, innui videtur cælos primò, poſtea terram creatam. At cùm ibid. cap. 2. 4. ſcriptum ſit -

ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים ׃

In die quo fecit Deus terram, & cælos, terram priùs, quàm cælos fuiſſe à Deo conditam, putare quis poſſet; vtriuſq; loci dubietatem tolli arbitrantur, ſi alius ex Scriptura locus, qui priores explicet, inueniatur; & quia legitur Iſai. 48. 13.

אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני אליהם יעמדו יחדו ׃

Etiam manus mea fundauit terram, & dextera mea palmo menſa eſt cælos: Vocans ego eos, & ſtabunt ſimul. Concludunt, cælos & terram ſimul eſſe creatos, nec aliquam prioritatem

ſcianà. Menſis iſte vobis caput Menſium, primus vobis in Menſibus Anni. (quod primum præceptum eſt Legis Moſaicæ, vt refert R. Salomon ſtatim in ipſo principio Geneſ. ex R. Iſaac) vſque ad finem Pentateuchi. Hinc videntes Rabbini, nullum in Lege reperiri præceptum de ſuis Pittacijs, recurſum habuerunt ad vanas hominum traditiones, de quibus nullum prorſùs veſtigium in Lege habetur: ſic in Cod. מנחות *Menachòth* cap. 3. pag. 35. minutiora quæ circa hæc *Thephillin* docent, omnia eſſe הלכה למשה מסיני *Halachà le-Moſcè mi-Sinài, Traditiones Moſis è Monte Sinai.* Sic dicit *Râu*

תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני,

Thethurrà de Thephillìn Ponticulus Thephillin (id eſt Capſula in quatuor cellulas diuiſa craſſo quadrato innixa, quæque figuram ponticuli refert) *halachà le-Moſcè mi-Sinai, Conſtitutio eſt Moſis ex* (Monte) *Sinai.* Sic dicit אביי *Auiè* מעברתא דתפלין *Maauartà de Thephillìn, Foramen Thephillin* (per quod ligula traijcitur, vt notatur in figura num. 5.) הלכה למשה מסיני (eſt) *Conſtitutio Moſis è Monte Sinai.* Idem ibid. שין של תפלין *Scin-Scel Thephillìn* (litera) *Scin Thephillarum* (quæ ex lateribus ponticuli prominet) הלכה למשה מסיני *Halachà le-Moſcè mi-Sinai, Eſt traditio Moſis de Monte Sinai.* Sic etiam dicit *R. Iſaach* ibid. רצועת שחורות *Retzuoòth ſcechoròth, Ligulæ nigræ* (Thephillìn) הלכה למשה מסיני *Halachà le-Moſcè mi-Sinài, Traditio eſt Moſis de Monte Si-*

linguà Aphricanà. Hinc per *duo*, & *duo*, quatuor cellulas, quibus includuntur membranulæ Phylacterij indicare vult. Sed hoc etymon falſiſſimum eſt, quia cùm ſit reſolutum vocabulum טוטפות *Tottaphòth*, in duo diuerſarum linguarum vocabula Iudæis omninò ignota; ſi Moſes præceptum de *Thephillìn* (quod ſacroſanctum ab Hebræis exiſtimatur) ſub ignoto vocabulo promulgare voluiſſet, non intellexiſſent Iudæi, quid ſibi præceptum fuiſſet, nec opere complere potuiſſent, & à Moſe deluſos eſſe, vt occaſionem arriperet in eos ſæuiendi, quod ſine blaſphemia in ſanctiſſimum Prophetam & Legislatorem Moſen dici non poteſt. Igitur imaginarium eſt, quod Moſes per vocabulum טוטפת *Tottaphòth* intelligere voluerit *Thephillin* Rabbinorum, aut quatuor ipſorum Cellulas; & quòd pro componendo vocabulo טוטפות *Tottaphòth* ad voces Ægyptiacas, & Aphricanas recurſum habuerit. Igitur ignotum fuit antiquis Rabbinis vocabulum טוטפות *Tottaphòth*, & quicquid de *Thephillìn* ſuper eum determinarunt; ſomnia ſunt & deliria, non præcepta à Moſe tradita in Monte Sinai.

Adde, quòd præcepta à Moſe populo promulgata, omnia ſunt clara, & aperta; vt patet legenti à capit. 12. Exodi ver. 2.

החדש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה

Hachòdeſc hazè lachèm roſc chodaſcim, riſciòn hù lachèm lechodſcè ha-

lactaria sua, non *Mosis*, vt obseruauimus suprà.

Cæterùm de תפלין *Thephillin* prolixè agitur in *Ghemarà* Codice מנחות *Menachòth* cap. 3. pag. 32. 34. 35. 36. 37. & cap. 4. pag. 43. b. post med. Ex quibus locis omnes quotquot de *Thephillin* scripserunt, vti R. Moses Ægyptius, Isaac Alphesi, Ioseph Karò, Moses de Kotzi, & alij multi doctrinam suam hauserunt. Item Cod. *Berachòth* cap. 2. pag. 14. in fine, vbi dicitur, quòd qui sine Thephillin legit precem שמע ישראל *Audi Israel &c.* nedum frustra orat, sed etiam fert contra se falsum testimonium. Item Cod. *Sciabbàth* cap. 4. pag. 49. fabulosa narratio refertur, Thephillin capitis in manus R. Elisçi in alas Columbæ fuisse mutata. Item, Non inducunt Thephillin in domum Gentilis, id est rem sacram in locum immundum, *Sciabbàth* cap. 18. pag. 127. b. post medium. Et tandem in Cod. מגלה *Meghillà* cap. 1. pag. 9. non permittuntur scribi, nisi tantùm lingua Hebraica; & hæc de *Thephillin*. Sed vlteriùs de Deo Rabbinico progrediamur.

§. QVINTVS.

Deus Rabbinicus Pittacijs Rabbinicis ornatus, orat.

NOn orant Iudæi, nisi priùs *Thephillin* deuotè induant, quia legitur in Talmude Cod. *Berachòth* cap. 1. pag. 14. b. in fine

אמר

Sinai. Igitur omnia, quæ de Thephillin tradiderunt Rabbini, ex eorum cerebro, non autem ex aliquo Dei præcepto in Lege promulgato originem habuerunt.

Tertium locum pro suis Pittacijs stabiliendis desumunt Rabbini ex v. 6. 8. & 9. cap. 6. Deuter. Ver. 6.

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך׃

Et erunt verba ista, quæ ego præcipio tibi hodie super cor tuum. Et v. 8.

וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך׃

Et ligabis ea in signum super manum tuam, & erunt in Tottaphòth inter oculos tuos. Etiam ex hoc loco crassè intelligunt de Thephillin manus, & capitis. Sed cùm satis superque de his actum sit, nil aliud subiungemus; solùm addemus, quòd non tantùm Iudæi hoc superstitiosum à Rabbinis sub pietatis, & religionis prætextu, excogitatum indumentum Deo imponere non dubitarunt, verùm & inter Christianos, & Catholicos viri aliàs doctrina & pietate illustres, Pittaciorum hunc vsum Pharisaicum Christo Domino etiam tribuerunt; vti Genebrar. lib. 2. Cron. pag. 219. qui vult, Dominum Christum in vltimæ Cœnæ celebratione Thephillin capitis, & brachij induisse. Sed hoc sine Saluatoris iniuria dici non potest, qui semper Pharisæorum superstitiosas ceremonias respuit & prohibuit. *Quæcumque dixerint vobis, seruate & facite; secundùm verò opera eorum nolite facere, dilatant enim phy-*

Dei Rabbinici Oratio quæ sit?

IBidem refertur, quænam sit hæc Dei Oratio, & quibus verbis concepta. Sequitur enim -

מאי מצלי אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנה׳ עם בני במדת רחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין׃

תניא א״ר ישמעאל בן אלישע פעם אחד נכנסתי להקטיר קטרת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה יהוה צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי ראשו׃

(Sed) *Quid orat? Dixit Ràu Zuttrà Bar Tobiæ, dixit Ràu: Sit voluntas coram me, quòd misericordia mea vincat* (seù mitiget) *iram meam, & deuoluantur miserationes meæ super mores meos* (seù naturam meam) *& geram me cum filijs meis in mensura pietatis, & ingrediar eis ante mensuram iudicij* (seù Iustitiæ). Hanc precandi formulam Deus didicit à R. Ismaële, illam approbauit, & ea vtitur in suis precibus: vti legitur ibidem, & immediatè -

Tania, Est Traditio.

Dixit R. Ismaël Ben Elisæi: Quodam tempore (aliquando) *ingressus sum, vt suffirem suffitum in intimis penetralibus* (id est in Sancta Sanctorum) *& vidi Actariel Iah Dominum exercituum sedentem super solium altum & eleuatum, & dixit mihi: Israël fili mi, benedic mihi. Dixi ei: Sit beneplacitum ante te, quòd superent* (seù subi-

אמר ר׳ יוחנן הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפנה ויטול ידיו ויניח תפלין ויקרא קרית שמע ויתפלל וזו היא מלכות שמים שלמה׃

Ait R. Iochannàn: Qui vult recipere super se iugum Regni perfectum, priùs exoneret aluum, lauet manus, & ponat Thephillin, & legat KIRIATH SCEMAA lectionem, Audi Israël &c. *& oret: & hòc est Regnum Cæli perfectum, & integrum.* Si igitur Deus Rabbinicus induit Thephillin super brachium, & super frontem, indicium est eum velle orare, & preces deuotè fundere. Concedunt hoc Rabbini Talmudistæ in Cod. *Berachòth* cap. 1. pagina 7. in ipso principio paginæ, vbi quærit R. Iochannan vnde comprobari possit Deum orare? Et affert probationem ex Sacra Scriptura, quam ne bis repetere cogamur, illius מאמר *Maamar Talmudicam narrationem* hìc transcribemus, & explicabimus -

אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ יוסי מנין שהקב״ה מתפלל שנאמר (ישעיה נ״ו, ז׳,) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי תפלתם לא נא׳ אלא תפלתי מכאן שהקב״ה מתפלל׃

Dixit R. Iochannàn nomine R. Iosè: Vnde comprobari potest Deum orare? Quia legitur (Isai. 56. 7.) Et adducam eos ad montem sanctitatis meæ, & lætificabo eos in domo orationis meæ. *Non dixit* (in domo) *orationis eorum, sed orationis meæ. Hinc apparet Deum orare.*

pallio sacro.

Sed si quæras, quid sit טלית *Tallèth?*

Resp. Quæ de טלית *Tallèth* dici possunt ex Rabbinorum sententia, adducenda erunt in hac Dissertatiuncula.

De טלית *Tallèth* & ציצת *Tzitzìth*, *Pallio, fimbrijs, & peniculamentis Judæorum Dissertatiuncula.*

QVia scriptum reperitur in Lege Mosaica Num. 15. 38.

(במדבר ט״ו ל״ח:) דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת:

(שם ל״ט) והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות יהוה ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם:

(שם מ׳) למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם:

(שם מ״א) אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם.

Loquere filijs Israël, & dices ad eos, vt faciant sibi ציצת *Tzitzìth fimbriam per oras vestimentorum suorum per generationes suas, & ponant super fimbriam alæ filum hyacinthinum.*

Ibid. v. 39.) *Et erit vobis in fimbriam, & videbitis eam, & recordabimini omnium præceptorum Domini, & facietis ea, & non peruestigabitis post cor vestrum: & post oculos vestros, post quos vos fornicamini.*

(Ibid. v. 40.) *Vt recordemini, & faciatis omnia præcepta mea, & sitis san-*

subigant) *misericordiæ tuæ iram tuam, & deuoluantur miserationes tuæ super mores tuos, & agas cum filijs tuis attributo misericordiæ, & ingrediaris ante eos* (id est intra ipsos) *remittendo rigorem iustitiæ, & mouit caput suum mihi.* (R. Salomon: כמורה בברכתי ועונה אמן *Sicut est mos in benedictionibus, & respondit Amen.*) Vnde innuitur Deum annuisse capite, sibi placere formulam orandi sibi à R. Ismaële ostensam, approbasse nutu, & respondisse, *Amen.* Hoc modo Rabbini Deum suum redigunt in classem & ordinem creaturarum, quæ auxilium à Deo petunt, & illum orant; eumque in duas partes diuidunt, dum seipsum orare faciunt, vt vnum Dei attributum alterum vincat & superet. Sed cùm Hebræi orant, non solùm induunt Thephillin, verùm & amiciuntur pallio, quod טלית *Tallèth* vocant, ideò -

Quæritur: An Deus Rabbinicus, etiam ipse dum preces fundit, amictus sit pallio?

Resp. Id non satis exploratum est apud Talmudistas, neque in Talmude adhuc me legisse memini aliquid de Dei טלית *Tallèth, Pallio*; attamen quia in Cod. ראש השנה *Rosc Hasciana* de anno nouo cap. 1. pagina 17. b. paulò post princ. legitur, Deum apparuisse Mosi amictum pallio tanquam Hebdomadarium, & illi ostendisse omnes ritus Iudaicos in oratione seruandos, vt infra videbimus, dicendum est, Deum Rabbinicum, nedum orare cum Thephillin, sed etiam cum טלית *Tallèth*

lum nominant תכלת *Thechèleth Hyacinthinum*. Quoties verò circumduci debeat huiuſmodi filum, nihil ex Lege. Idem num. 2.

Duo igitur includi dicunt in hoc de *Tzitzìth* præcepto. Primò, vt fiat in angulo veſtimenti ſurculus; & ſecundò, vt ſuper huiuſmodi ſurculum inuoluatur filum hyacinthinum. S. D. (Num. loc. cit. v. 38.) *Et facient ſibi* ציצית *Tzitzìth, & ponant ſuper Tzitzìth anguli* פתיל תכלת *Pethìl thechèleth filum hyacinthinum*. Idem num. 3.

3. תכלת *Thechèleth* (aiunt) non impedit לבן *Lauàn*, nec vice verſa; quòd ſi non inueniatur *Thechèleth*, fieri poteſt *Tzitzìth* ſolo לבן *Lauàn*, ſcilicet ſolo ſurculo albo. Itemque, ſi ex vtroque, *Tzitzìth* effectum fuerit, deperdito לבן *Lauano*, & remanente ſolo תכלת *Thechèleth*, ציצית כשר *Tzitzìth Caſcèr Peniculamentum legitimum* exiſtimant. Idem n. 4.

4. Quamuis enim vnum ex his alterum non impediat; non tamen duo præcepta cenſeri, quia illi antiqui Rabbini dicebant (Num. 15. 39.) והיה לכם לציצת *Et erit vobis in Tzitzìth* numero ſingulari: ergo vnicum eſt præceptum. At quatuor ציציות *Tzitziòth Peniculamenta*, ſe mutuò impediunt, quoniam quatuor illa ſunt vnius præcepti. Et qui induit טלית *Tallèth* cum לבן *Lauàn*, aut cum תכלת *Thechèleth*, aut cum ambobus ſimul, iſte vnicum tantùm præceptum adimplet iuxta ipſos. Ibid. num. 5.

5. Sed quomodo fiunt ציציות *Tzitziòth Peniculamenta?* Incipiunt ab

 an-

ſancti Deo veſtro.

(Ibid. ver. 41.) *Ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt eſſem vobis in Deum. Ego Dominus Deus veſter.* Et Deuteron. c. 22. v. 12.

(דברים כ״ב י״ב) גדולים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה׃

Funiculos facies tibi ſuper quatuor angulis operimenti tui, quo operies te to. Volunt Rabbini, vt Iudæi faciant ſibi in טלית *Tallèth Pallio* ציצית *Tzitzìth, fimbriam* veſtimenti, quibuſdam ceremonijs, quas ex Talmude docet Rabbi Moſes Ægyptius libro 1. הי״ד *Haijàd, Hallachòth* ציצית *Tzitzìth*; & cum eo Ioſeph Karo in שלחן ערוך *Sciulchàn arùch* in אורח חיים *O'rach chaiìm* à num. 8. vſque ad numer. 24. & alij multi. Nempè -

1. Surculum, quem faciunt ſuper angulum veſtimenti ex eadem ſpecie panni, qua eſt veſtimentum; vocant ציצית *Tzitzìth fimbriam*; ita R. Moſes Ægyptius loc. cit. cap. 1. n. 1. Vocatur autem ציצית *Tzitzìth* quaſi *cincinnus* ad ſimilitudinem cincinnorum capitis, ſicut dicitur Ezech. c. 8. 3. *Et tulit me* בציצת *Beizitzìth in cincinno capitis mei*. Huiuſmodi ſurculum, ſeù cincinnum vocant לבן *Lauàn Album*, quia colore non inficiunt. De numero verò filorum, quibus componunt *Tzitzìth*, nihil ex Lege habetur. Idem Moſes Ægyptius eod. cap. n. 1.

2. Accipiunt filum lanæ cæruleum, ſeù cæleſti colore tinctum, & ligant in ſurculo prædicto. Iſtud fi-

tredecim per ſingulos angulos faciunt. Ibid. n. 8.

8. Qui autem לבן *Lauàn* ſiuè *fimbriam* ſine hyacinthino fecerit; aſſumit vnum ex octo filis, & inuoluit ſuper alia ſeptem fila vſque ad ipſorum tertiam partem, relictis duabus alijs partibus ſurculi pendentibus. Quòd ſi is voluerit relinquere חליות *Chalaijòth membra*, vt ſuprà dictum eſt de hyacinthino, approbant quidē, quamuis ad id non aſtringant, vti eſt communis conſuetudo. Si quis verò inuoluere voluerit ſine numero חליות *Chalaijòth membrorum*, non prohibetur. Ibid. n 9.

9. Accipiendo filum album, & filum hyacinthinum, & ſimul contorquendo, quamuis fiat ex his filum duplatum, nihilominus permittunt; quia hoc modo contortum, pro vnico filo haberi volunt. Ibid. n. 10.

10. Fila ציצית *Tzitzìth* neceſſe exiſtimant, vt intentione conficiendi *Tzitzìth* fiant. Neque ea ducunt ex lana collecta inter ſpinas, quibus ex ouium accubitu adhæſerat: neque ex filis (ſeù pilis) euulſis à beſtia: neque ex reſiduis ſtaminis relictis à textore in extremitatibus panni: ſed ex lana tonſa, aut ex lino. Prohibent etiam, ne fiant ex lana furtiua, aut ex lana Ciuitatis in errorem prolapſæ, & interdictæ, aut lana ſanctificata, & ad cultum Dei deſtinata. Quòd ſi aliter quis fecerit, nihil rectum exiſtimant factum. Idem iudiciū ferunt de lana ouis Idololatriæ, & coram qua quis genuflecteret. Si verò aliquis coram lino plantato adora-

angulo panni in fine texturæ (per panni longitudinē) diſtans ab ea non ampliùs quàm per tres digitos, & non minùs à nodo contorto (ſeù peniculamento panni) & inijciunt in (illud foramen) quatuor fila, & duplicant in medio vt fiant octo fila triplicata ſuſpenſa à cornu (anguli panni) & longitudinem filorum non minorem faciunt quatuor digitis; & ſi longior fuerit etiam vnius cubiti, aut duorum, כשרין *Cheſciarìn fila idonea* eſſe dicunt. Vnum autem ex iſtis filis debere eſſe hyacinthinum, reliqua ſeptem alba. Idem num. 6.

6. Præterea accipiunt vnum ex iſtis filis albis, & eo inuoluunt ſemel reliqua fila à latere panni, illudque dimittunt. Poſtea accipiunt hyacinthinum, & eo bis inuoluunt ex latere fili albi retorti, & ligant, & iſta tria retorta vocantur חוליא *Cholià, Articulus, Vertebra, membrum* (vulgò *impoſta*). Relinquunt deinde modicum ſpatium, & ex hyacinthino filo tantùm conficiunt ſecundum חוליא *Cholià membrum*; & poſt aliud ſpatium conficiunt tertium, & ſic vſque ad vltimum חוליא *Cholaià membrum*, quæ inuoluunt duobus retortis filis hyacinthinis, & vno filo retorto albo, quod erit vltimum. Quia ſicut incipiunt à filo albo, ita in eodem deſinunt. Incipiunt autem à filo albo, vt ſit eiuſdem coloris extremitas panni cum initio fimbriæ. Eundem ordinem ſeruant in cæteris angulis Pallij. Idem n. 7.

7. Non minùs quàm ſeptem חליות *Chalijòth membra*, nec plura quàm

quo ea, quæ sequuntur, excerpsimus.

תכלת *Thechèleth Hyacinthinum* Scripturæ, est lanæ tinctura commixta stibio, vulgò *Tutia* similis cælo sereno. *Hyacinthinum* verò, quod dicitur in ציצת *Tzitzith fimbrijs*, necesse est vt sit ex tinctura nota, permanente in sua pulchritudine, neque aliquo modo immutetur. Quicumque verò nescit certo modo lanā inficere, quicquid ab eo aliter coloratum fuerit, erit פסול *Pasùl profanum*. Ita הרמבם *Harrambàm* ibid. n. 1.

Quæres: Quomodo pro *Tzitzith* huiusmodi tinctura fiat?

Resp. ex eodem *Rambàm*. Accipiunt lanam, & macerant in olla, & postea lauant quousque candida fiat, & ebullire faciunt smegmate, aut sapone, sicut tinctores faciunt, ad hoc vt color adhærescat, & cōseruetur. Dein accipiunt sanguinem Cochleæ, nempè Piscis colorati marino colore, cuius sanguis vt atramentum niger est, & reperitur in mari salso, hoc est mari mortuo, palude Asphaltite. Immittunt in peluim, & cum eo permiscent colores, vti cimolium, vel quid simile iuxta artem tinctorum. Ebulliunt hęc cum lana, quousq; inficiatur colore cælesti; & tunc est תכלת ציצת *Thechèleth Tzitzith Hyacinthinum fimbria*. Ibid. n. 2. De quo hæc, quæ sequuntur, pronunciant.

1. Vt hæc tinctura fiat nomine *Tzitzith*, alioquin inaniter omnia peragi credunt. Idem n. 3.

2. Si quis experiri vult, an color sit perfectè elaboratus, si in ahenum, in quo est color, tantillum lanæ inijciat,

 ciat,

rauerit, non ob id inutile reddi volunt; quia dum in vsum Penicalamenti assumitur, iam formam aliam induisse arbitrantur. Ibid. n. 11.

11. Gentilem (per quem Christianum etiam intelligunt) arcent ab opificio *Tzitzith*; quia dicunt, id prohiberi illis verbis: *Loquere ad filios Israël, Vt faciant sibi* ציצת *Tzitzith fimbrias*, per quæ excluduntur extranei. Hebræus autem, etiamsi absq; intentione operetur circa *Tzitzith*, nihilominus illud idoneum esse iudicant: quia (aiunt) quæ præcipiuntur, facienda sunt quocumque modo. Reijciunt tamen *Tzitzith fimbriā* factā ex alia olim facta. Quomodo hoc intelligi debet? Vt si quis amputet angulum Pallij vbi est *Tzitzith*, & alteri assuat, quamuis fuerit vnius cubiti tam in longitudine, quàm in latitudine, profanum esse volunt. Putant tamen licere ipsum *Tzitzith* ab angulo Pallij amouere, & in aliud Pallium transferre, quia dum alteri Pallio aptatur, effici dicitur. Ibid. n. 12. & 13.

Alia nonnulla minutiora quidem, sed non sine superstitione, inquirunt, & resoluunt circa ציצת *Tzitzith*, quæ ne tædium generent Lectori, consultò relinquimus. Inquiremus autem quid dicant Rabbini.

De תכלת *Thechèleth Hyacinthino filo Scripturæ*.

De eo tractat R. Moses Ægyptius eodem loco cap. 2. ex

Si autem colorem mutauerit, seù caligauerit, tunc accipiunt massam hordeaceam, & in ea putrescere faciunt pulmentum triticeum, & in illius medio Hyacinthinum corrugatum recondunt, massamque in furno coquunt; extrahunt postea placentam coctam, & inspiciunt Hyacinthinum. Quòd si inuenerint corrugatum, & caligans vt antea, omninò reijciunt. Sed si color ipsius ad nigredinem declinauerit, etiam, plusquam antea, idoneum decernunt. Ibid. num. 5.

5. A Mercatoribus, qui vendunt Hyacinthinum, & sunt in possessione bonæ famæ, accipiunt absolutè sine aliquo examine; nam isti sunt in possessione vendendi Hyacinthinum legitimum, & non adulterinum, ideò conseruandi in bona opinione, quousque in suspicionem fraudis deueniant. Si quis autem apud Christianum *Thecheleth Hyacinthinum* deposuerit, illud reddi profanum volunt: suspicari enim (inquiunt) possumus, quod mutauerit in aliud ineptum. Si verò duobus sigillis, duobus loculis distinctis, vno intra alium, inclusum & sigillatum fuerit, permittunt; non autem vnico tantùm sigillo obsignatum. Ibidem num. 6.

6. *Thecheleth Hyacinthinum* inuentum in platea, quamuis fila discissa sint, aut contorta פסולה *Pessullà profanum* iudicant. Recipiens Pallium cum fimbrijs inuentum in foro à Iudæo, bona fide retinet; à Christiano Mercatore, etiam כשרה *Chesciarà Idoneum* & legitimum existimat; ab Idiociat, & illam extrahat colore infectam, totum ahenum reddi volunt inutile. Quomodo igitur fieri debet experimentum circa colorem, & cognosci, vtrum sit perfectus, nec ne? Extrahenda est parua quantitas coloris ex aheno, & infundenda in aliud paruum vas; inijciatur deinde aliquantulum lanę in prænotatum vasculum, illaque colore inficiatur, & experimentum fiat; postea igne comburatur, & effundatur quod reliquum est in vasculo; quia censetur color profanus. Colorem verò in aheno relictum idoneum existimant, & eo vti licitè permittunt. Ibid. n. 3.

3. Non accipiunt *Thecheleth Hyacinthinum* nisi à viris probis, & Iudaica superstitione excellentibus; alioquin dubitari posset de fide Artificis, an ipse sine mentis applicatione ad præceptum, Hyacinthino colore lanam infecerit. Et quamuis à viris fide dignis receperint, si tamen in probatione aut experimento cognitũ fuerit, fuisse compositum & tinctum, veluti cæteri colores efficiuntur, & priorem pulchritudinem non retinent, reijciunt. Ibid. n. 4.

4. Sed quomodo instituunt experimentum, & probant Hyacinthinum ritè fuisse colore infectum? Accipiunt stramen, spumam Limacis, & vrinam quadragenariam, hoc est per spatium quadraginta dierum reseruatam; in eam proijciunt *Thecheleth Hyacinthinum*, & macerant per diem naturalem. Si post spatium 24. horarum color steterit, & non caligauerit, Hyacinthinum optimum erit.

angulorum esse requirunt, ea amplitudine, vt caput, & maior pars corporis adolescentis tegi possit, *Harrâbàm Hallachòth Tzitzith* cap. 3. num. 1. quod intelligendum putant de טלית גדול *Tallèth Ghadòl Pallio magno*, quo tantùm vtuntur domi, & in Synagoga. De alio minori, quod vocant טלית קטן *Tallèth kattàn Pallium minus*, & eo iugiter amiciuntur, sufficere aiunt, vt sit palliolum breue bipartitum in superiori parte apertum, seù amplum foramen habens, per quod iniecto capite, altera pars a pectore, alia à tergo ad modum scapularis Monachorum, descendat, vel vsque ad vmbilicum, vel ad summum vsque ad femora. Nec circa vtrumque aliam prolixiorem mensuram quærunt. Volunt tamen, vt tam magnum, quàm paruum palliolum, sit vel laneum, vel lineum. Idem *Harrambàm* ibidem eodem n. 1.

2. Pallia, quæ fiunt ex alijs rebus dissimilibus à lana & lino, vti ex Bombycino, vel Serico, Gossypio, Cameloto, aut ex lana Leporina, vel etiam ex lanugine Caprarum, non teneri, docent, præcepto fimbriarum ex Lege, sed tantùm ex Constitutione Rabbinica; vt sic, admoniti sint ad obseruantiam fimbriarum Legis: nam vestimenta de quibus fit mentio in Lege, absolutè dicunt, non esse, nisi tantùm laneas, vel lineas. Idem num. 2.

3. In illud Deuteronom. 29. 1. על ארבע כנפות כסותך *Super quatuor angulis operimenti tui*, hoc modo differunt: *Super quatuor* dicitur, non *super*

Idiota פסולה *Pessullà illegitimum* facit. Ibidem num. 7.

7. טלית *Tallèth Pallio*, rubei, viridis, lutei, aut alterius coloris non annectunt fila alba, sed illius coloris cuius est Pallium, rubeo rubra, viridi viridia. Pallio verò toti Hyacinthino, aut cæruleo, non annectunt fila Hyacinthina, sed alterius coloris, excepto nigro, quia iste aliqualem similitudinem habet cum Hyacinthino: & super quodlibet *Tzitzith* inuoluunt filum Hyacinthinum, secundùm quod iam explicatum fuit in alijs ציצית *Tzitziòth Surculis* non coloratis. Ibid. n. 8.

8. Maius piaculum committere se existimant, non obseruando præceptum de לבן *Lauàn Surculo albo*, quam de תכלת *Thechèleth Hyacinthino*: quandoquidem לבן *Lauàn* semper & vbique inuenitur; non sic verò תכלת *Thechèleth Hyacinthinum* propter carentiam Pisciculi colorati suprà descripti. Ibid. n. 9.

De eodem טלית *Tallèth seù* כסות *Chessùth Pallio, Tegumento, siuè Vestimento, cui* ציצת *Tzitzith Penicu-lamentum annectunt; quædam ex* הרמב״ם *Harrambàm excerpta.*

Pallium, cui ex præscripto Legis annectendas esse fimbrias existimant, quatuor, vel plurium

Pallium ipſum coriaceum abſoluitur à *Tzitzìth*, quia ſolum lanea & linea obligantur, vt dictum eſt. Ibidem num. 4.

5. Si duorum ſociorum Pallium fuerit, illud obligant ad *Tzitzìth*, quia ſcriptum legunt על כנפי בגדיהם *Super angulos Veſtimentorum eorum*, & non בכותך *Veſtimenti tui*. Verùtamen Pallium, quod per modicum tempus ſocio commodatur, immune volunt eſſe à præcepto *Tzitzìth*: triginta dierum ſpatium ipſis eſt modicum: vltra iſtud tempus ſubijciunt præcepto Peniculamentorum. Eodem numero 4.

6. Veſtimento laneo faciunt לבן *Lauàn Surculum* laneum; & veſtimento lineo, faciunt lineum. Cæteris verò aliarum ſpecierum veſtimentis, faciunt לבן *Lauàn Surculum* eiuſdem ſpeciei, cuius eſt pannus cui annectendus eſt: verbi gratia, Veſtimento ſerico faciunt fimbriam ſericam, xylonico xylonicam &c. huiuſmodi autem, & alijs ſimilibus veſtimentis appendere ציצית *Tzitzìòth fimbrias* laneas, aut lineas, arbitrio cuiuſque relinquunt. Id. n. 5.

7. Quomodo poſſunt fieri fila lanea in Pallio lineo, vel fila linea in Pallio laneo, cùm ex iure שעטנז *Sciaattnètz Heterogeneorum* vetitum ſit, lanam & linum ſimul commiſceri? Leuit. 19. 19. Hyacinthinum autem filum eſt laneum, & ſurculus eſt lineus.

Reſpondent: In hoc fimbriarum opificio diſpenſatum eſſe ſuper diuerſarum ſpecierum textura, ſi fore con-
ſuper tria, ergo ſicut non licet annectere *Tzitzìth* ſuper veſtem triangularem, etiam non licebit illud annectere ſuper veſtem pentagonam, aut hexagonam. Sed S. D. ibidem אשר תכסה בה *Quo operies te eo*, vt includat veſtem quinque, aut plurium angulorum. Cur igitur obligant veſtem pentagonam, ſcilicet volunt, vt veſtimento quinque angulorum fiat ציצית *Tzitzìth Peniculamentum*, & veſtimentum trium angulorum abſoluunt, id eſt non requirunt in eo *Tzitzìth*? Nonne vtrumque veſtimentum recedit à quadrangulari, cùm vnum excedat, & aliud non pertingat ad quatuor angulos requiſitos? Reſpondent: Veſtimentum quinque vel plurium angulorum includere in ſe quadrangulare, quod non contingit in triangulari; idcircò, quando fiunt *Tzitziòth Peniculamenta* in veſtimento, ſeù Pallio quinque vel plurium angulorum, annectuntur ſurculi 4. angulis remotioribus. Et ſic adimpletum eſſe volunt, quod Deuteron. loco citato dicitur: *Super quatuor angulis operimenti tui*. Includuntur enim cæteri anguli intermedij ſub illis quatuor inſignioribus, & remotioribus. Ibid. n. 3.

4. Pallium ex panno ſiuè laneo, ſiuè lineo, ſi angulos coriaceos habeat, teneri volunt præcepto *Tzitzìth*. E contra; Pallium coriaceum angulos habens laneos, aut lineos, abſoluunt ab hoc præcepto *Tzitzìth*, quia inhærent voci כסות *Cheſsùth Tegumenti*; Pallij enim coriacei anguli, non poſſunt dici, *Tegumentum*. Et

fit benedictio. Quandonam igitur fieri debet benedictio super *Tzitzith* in Aurora? Quando distinguitur inter תכלת *Thechèleth* & לבן *Lauàn*, quæ sunt in eo: Hoc est, quando Aurora ita albescit, vt in fimbria vestimenti, hyacinthinus color ab albo distingui possit. Ibid. n. 8.

Cùm induunt vestimentum cum Peniculamento, benedicunt communi & vsitata formula באי אמה אקבו cui addunt לחתעטף בציצת *Leithattèph betzitzith Vt amiciamur Tzitzith*. Si autem cupias abbreuiaturas præpositas explicatas habere: en habe -

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו ׃

Benedictus tu Domine Deus noster, qui sanctificasti nos præceptis tuis, & præcepisti nobis, vt &c. Eodem numero 8.

10. Quotiescumque per diem amiciuntur *Tzitzith*, semper præmittunt benedictionem: non tamen benedicunt post constructionem *Tzitzith*, quia finem huius præcepti esse dicunt, vt eo vestiatur. Ibidem eodem num. 8.

11. In latrinam, & in lauacrum ingredi permittunt cum Peniculamentis. Ibid. n. 9.

12. Disrumpuntur fila לבן *Lauàn fimbriæ*, aut filum hyacinthinum, proijciunt illa in sterquilinium, quia in se nullam sanctitatem habent. Ibidem.

13. Prohibent, ne Pallium cum fimbrijs vendatur Christiano. Quòd si vendere voluerit, volunt priùs ab eo

contingeret fimbriam cum filo hyacinthino: si autem surculus sit faciendus sine hyacinthino, obseruandum esse præceptum affirmatiuum de fimbria, & negatiuum de heterogeneis: nam regulam Talmudicam tradunt ex Cod. מנחות *Menachòth* capite 40. pag. 40.

בל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבוא עשה וידחה לא תעשה ׃

Quotiescumque inueneris præceptum affirmatiuum, & negatiuum; si potueris vtrumque obseruare, optimum erit; sin minùs, Veniat affirmatiuum, & impellet negatiuũ. In hoc casu vtrumque obseruari posse asserunt. Ibidem num. 6.

8. Pallium lineum sine Hyacinthino permittunt; & illi adiungunt fila linea; non quòd *Tzitzith* impellatur propter heterogeneum; sed quia ita decreuerunt Sapientes, nè fortè illud amiciatur per noctem, tempus non congruum pro *Tzitzith*, & transgrediatur præceptum affirmatiuum tempore, quo non inuehitur præceptum affirmatiuum, quia obligatio fimbriarum est tantùm per diem, & non noctu. S. D. *Et videbitis illud*, ea hora videlicet, qua conspici potest. Cæcum autem teneri ad præceptum *Tzitzith* volunt, quia quamuis ille alios non videat, videtur tamen ab alijs. Idem n. 7.

9. Licitum esse dicunt, nocte indui ציצת *Tzitzith* tam in feriatis, quàm in Sabbatho, quamuis non sit hoc opportunum tempus, quia in eo non

ri, necesse est, vt illud induat cum peniculamentis; itaque vult, priùs aptanda esse peniculamenta Pallio, postea induendum. Si autem contrarium fecisse deprehendatur, puta priùs induisse Pallium sine fimbrijs, postea eas illi annexuisse, reum delicti faciunt, quia præceptum affirmatiuum irritum fecisse aiunt. Ibidem num. 10.

18. Huiusmodi vestimenta, quæ apta sunt pro *Tzitzith peniculamentis* seù *fimbrijs*, volunt, posse in loco separato complicata sine peniculamentis asseruari: quia dicunt, hoc præceptum de *Tzitzith* non esse datum Pallio, sed homini volenti tali Pallio superuestiri. Ibid. eod. n. 10.

19. Quamuis non teneatur homo sibi comparare vestimentum habens requisita pro ציצית *Tzitzith fimbrijs*, attamen (inquiunt) non debet vir probus seipsum ab hoc præcepto fimbriarum eximere: sed potiùs iugiter eo vestimento præcepti vti, præcipuè tempore precũ, vt hac via præceptum de fimbrijs firmetur. Alioquin turpe admodum esse censerent sapienti,& docto viro, sine huiusmodi peniculamentis orare. Idem numero 11.

20. Ideò monitum esse volunt hominem Iudæum de obseruantia huius præcepti ציצית *Tzitzith fimbriarum*: quia tanti ponderis illud esse dicunt, quanti ponderis sunt cætera omnia præcepta Legis; quandoquidem, ea simul in hoc vnico contineantur vnita. Quod constare existimant ex illis verbis

וראיתם

eo fimbrias auferri. Id se facere dicunt, non quòd in seipsis fimbriæ aliquam sanctitatem habeant; sed quia potest fieri, vt Christianus eo vtatur cum ijsdem fimbrijs; eo enim casu, si Iudæus illi associaretur, credens eum esse Iudæum, quia Iudaico habitu vidit indutum, fortassis posset esse in causa, vt Iudæus in via à Christiano occidatur. Ibid.

14. Mulieres, & serui, & etiam paruuli liberi sunt à præcepto *Tzitzith*, ex Lege. Ex Constitutionibus tamen Scribarum habetur, omnem paruulum, qui *Tzitzith* indui scit, teneri ad hoc præceptum; vt sic in præceptis Iudaicis initietur. Ibid.

15. Si autem mulieres, & serui *Tzitzith* amiciri voluerint, non prohibentur à Rabbinis, sed absq; benedictione id facere debent. Et vniuersaliter; Quotiescumque occurrit præceptum, circa quod non obligantur mulieres, si illud exequi voluerint, permittitur, sed absque benedictione. Eodem num. 9.

16. Occlusus, id est qui genitalia in ventre occlusa habet, nec discerni potest, an mas, an fœmina sit; sicut & Androgynus, qui de vtroque sexu participat, vtrùm ad præceptum de *Tzitzith* teneatur, ambiguum esse dicunt; ideò si illo indui voluerit, permittunt, sed sine præuia benedictione. Eodem n. 9.

17. De modo autem, quo ad huiusmodi præceptum teneantur Iudæi, dicit idem *Harrambàm*. Quoties si voluerit Iudæus indui vestimento ארבע כנפות *Arbaa chenaphòth, quadrangula-*

tzith mutatur in hanc חמחמא nullius significationis. Attamen hæ literæ, si vt numerales sumantur, eundem valorem habere inuenientur, quem habent literæ nominis כסאי *Chisì*, & eundem numerum efficient: nam sicut חמחמא numerat 91. ita & כסאי.

Quin & idem *Baal Turrim* ait

ציצית בגימטריא צדקות וכגימטריא נשרים לומר מי שהוא זהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה דכתיב (תהלים י״ז ט״ו) אני בצדק אחזה פניך וזוכה למה שנאמר (שמות י״ט ד׳) ואשא אתכם על כנפי נשרים וראיתם בגימטריא ציצית ביום ׃

ציצית *Tzitzith per Ghematrià* (id est per numericum valorem importat) צדקות *Tzedakòth Iustitias* (quia vtraque vox numerat 600.) *sicut eundem numerum constituit* נשרים *Nesciarìm* (*Aquilarum*) *dictio*. *Vult dicere, quòd qui solicitus est in precepto Tzitzith, redditur dignus vt videat faciem Diuinitatis.* *S. D.* (Psal. 17. 15.) Ego in Iustitia videbo facies tuas. *Et dignus fit illo dicto* (Exod. 19 v. 4.) Et eleuaui vos super alas Aquilarum, וראיתם *vidistis*. *Ibidem numerat* ציצית ביום 648.

Isti sunt lusus Cabalici, & conceptus lasciuienris Iudæi intellectus, qui nihil solidè demonstrant, sed secundùm volubilem Iudæorum voluntatem ad has *Rabbinicas ceremonias* sectandas, illã mouere & allicere student. Adde, quòd de suo addit *Baal Turrim* literam ו dictioni ראיתם cùm in cap. 19. 4. Exodi non inueniatur; & quamuis ei addatur, nihilominùs non constituit numerum

וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יהוה ׃

Et videbitis illud, & recordabimini omnium præceptorum Domini. Idem num. 12. Et hæc ex *Mese Bar Maijmòn*, qui omnia compilauit in Talmude, præsertim ex Cod. מנחות *Menachòth* cap. 4.

Baal Turrim ad hunc locum Numer. 15. 39. per viam Cabalisticam intendit probare, omnia Legis præcepta in vnico de Peniculamentis præcepto includi. Receptissima est apud Iudæos sententia, præcepta omnia Legis Mosaicæ numero esse 613. quorum symbolum assignant תרי״ג *Tarriàgh*, hunc eundem numerum effici, literis numeralibus, vocis ציצית *Tzitzìth*, si adiungas his 8. fila; & 5. nodos. Ita *Baal Turrim*. Et probatur: ציצית *Tzitzìth* עולה ת״ר numerat 600. ח׳ חוטין 8. *fila*; וה׳ קשרים & 5. *Kesciarìm nodi*; simul omnia efficiunt תרי״ג 613. Vide סמ״ג *Samàgh* in *Præcepto affirmatiuo* n. 26. pag. 109. col. 2. circa finem. Sed hæc est probatio voluntaria nihil concludens, quia nodorum numerus non restringitur ad quinque, quin extendi non possit ad maiorem numerum.

Eadem arte alia mysteria idem *Baal Turrim* eruere conatur ex eadem voce ציצית *Tzitzìth*. Sic per Alphabetum א״ת ב״ש *Eth Basc*, de quo suprà ad pag. 247. & per גמטריא *Ghematriam* numerationẽ efficit vt significet כסאי *Chisì Solium meũ*, per quod intelligit solium Dei. Hoc autẽ modo probat: צ mutatur in ח, י in מ. Iterum צ in ח, & י in מ. Denique ת in א. Atq; ita hæc vox ציצית *Tzi-*

למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו :

Per septem dies constituit homo tabernaculum suum fixum, & (illud) *domum suam facit accidentalem. Descendunt pluuiæ; quandonā igitur licitū erit ab eo declinare* (totaliter illud relinquere?) *Eo scilicet tempore, quo redundat inundatio. Proponitur similitudo; Cui hæc res similis est? Seruo; qui venit; Vt infundat Vinum Calici Domino suo, qui effundit illud ex Cyatho coram eo.* Si Dominus Vinum effundit, ergo manifestū est eum nolle ampliùs bibere. Eodem modo ratiocinandum est in hoc loco: Si Deus iubet, vt filum seù vittam hyacinthinam in fimbrijs ponant, debet etiam colorem istum hyacinthinum reddere possibilem, vt de facto, per tot annorum spatia iam fecerat; post desolatum Templum abstulit, ideòque impossibile reddit præceptum de colore hyacinthino. Ergo non ampliùs illud vult. Hinc sequitur præcepta ceremonialia non esse perpetua, sed ad tempus, & post aduentum Messiæ debuisse cessare, quia dicit Ieremias cap. 31, 31. Venient dies, quibus pactum nouum feriet Deus cum Israëlitis & Iudæis, quod adimpletum est per Legem nouam promulgatam in aduentu Domini Iesu Christi veri Iudæorum Messiæ. Ergo de medio omninò sublatum est præceptum de fimbrijs Iudaicis.

Dices: Quamuis fimbrias ex hyacinthino stamine hēre hodie impossibile sit propter carentiam Cochleę marinę, seù pisciculi *Chalazòn* coloris cęrulei, qui tantùm in salso, seù mari mortuo re-

648. vt constituunt voces ציצת ביום, vt numeranti patet.

Dixi (Rabbinicas ceremonias) quia *Præceptum de fimbrijs in Lege promulgatum iam diu* (Deo sic volente) *cessauit*. Ergo quicquid hodie de huiusmodi præcepto Rabbini constituunt, omnia ex proprio cerebro conficta sunt, non autem à Deo ordinata.

Probatur propositio. Quia Deus hoc firum præceptū de *fimbrijs* omninò reddidit impossibile ad exequendum. Ergo cessauit, & Deus ampliùs illud non vult.

Probatur Antecedens ex libro Numer. 15. 37. *Loquere filijs Israël, & dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum ponentes in eis Vittas hyacinthinas &c.* Sed color hyacinthinus iam ampliùs non inuenitur, vt fatentur omnes Rabbini cum Mose Ægyptio *Hallachòth Tzitzìth* c. 2. n. 9. Ergo. Quòd verò præceptū, quod impossibile est, vt exequutioni mandetur, omninò tolli necesse sit, probatur auctoritate irrefragabili ex משנה *Miscnà* מסכת סוכה *Massècheth Succà*, Cod. *De Tabernaculis*, cap. 2. n. 9. vbi liberatur homo à præcepto commorandi in Tabernaculo, si infra hebdomadam solemnitatis, pluuiæ descendant. Cùm enim Deus per pluuias reddat inutile Tabernaculū pro habitatione, signū est, eum nolle ampliùs obseruantiam illius præcepti. Verba Miscnæ sunt -

כל ז׳ ימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי ירדי גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא

qua narratur, Diabolum nomine בן תמליון *Ben Thamaliòn* fuiſſe Iudęis, vt iterum eis permitteretur obſeruatio Sabbathi, & Circumciſionis, cùm aliàs per aduentum Meſſiæ ſublata fuiſſent ceremonialia Legis; & ex decreto etiam Imperiali omninò abrogata. Hæc innouatio ceremoniarum Iudaicarum facta eſt Dæmonis auxilio & patrocinio, vt ipſi Iudæi fatentur. Ergo ceremoniæ, quas hodie Iudæi habent, & obſeruant, potiſſimùm de Sabbatho, Circumciſione &c. non à Deo ſunt, ſed à Diabolo. Neque blaſphemum erit dicere ceremonias Rabbinorum Talmudiſtarum, & aliorum, qui Talmudem ſectantur, eſſe ceremonias Diaboli, & Diaboli inuentione introductas, quia ipſimet Rabbini, loco cit. de his, ita referunt.

„ פעם אחת גזרה שמד מלכות הרשעה שלא ישמרו את השבת ושלא ימולו את בניהם ושיבעלו את נדות הלך רבי ראובן בן איסטרובלי וסיפר קומי והלך וישב עמהם אמר להם מי שיש לו אויב יעני או יעשיר אמרו לו יעני אם כן לא יעשו מלאכה בשבת כדי שיענו אמרו טבית אמר ליבטל ובטלוה חזר ואמר להם מי שיש לו אויב יכחיש או יבריא אמרו לו יכחיש אמר להם אם כן ימולו בניהם לשמנה ימים ויכחישו אמרו טבית א׳ ובטלוה חזר ואמר להם מי שיש לו אויב ירבה או יתמעט אמרו לו יתמעט אם כן לא יבעלו נדות אמרו טבית א׳ ובטלוה הכירו בו שהוא יהודי החזירום אמרו מי ילך ויבטל הגזירות ילך רבי שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בניסים ואחריו מי ילך רבי אליעזר בר ר׳ יוסי אמר ליה רבי יוסי ואילו היה אבא חלפתא קיים יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה אמר להם ר׳ שמעון אילו היה יוחאי אבא קיים יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה אמר להו ר׳ יוסי

reperiri dicitur, vbi expiſcari non poteſt; ſed loco hyacinthini coloris ſubſtituunt album, ex quo *ſurculum*, ſeù *flocculum Tzitzith* exponunt: hic enim faciliter inuenitur ſemper, & vbique habetur; & ſic præceptum de fimbrijs faciendis, optimè à Iudæis obſeruatur.

Reſp. Legem Moſaicam non præcipere, vt fiant fimbriæ albæ, vel nigræ, vel etiam alterius coloris, ſed abſolutè vt fiat ציצת *Tzitzith fimbria*, ſeù *peniculamentum* in alis veſtimentorum, & ſuper huiuſmodi *Tzitzith* ponant פתיל תכלת *Pethil Techèleth filum hyacinthinum*, ſed hoc eſt impoſſibile vt inueniatur, quia in mari ſalſo, vbi dicũt reperiri חלזון *Chalazòn*, expiſcari non poteſt; quia mare ſalſũ, cùm ſit bituminoſum, nauigia excurrere perillud non valent. Immò addunt oẽs Auctores, qui de eo agunt, quòd in eo Piſces non ſint, nec quicquam viuum in eo reperiatur; vnde cùm Iordanis aquæ in illud influant, & Piſces cum illis, ſtatim ac ingreſſi ſunt in illud mare ſeù lacum, emoriantur; quare Mare Mortuum communiter dicitur. Vide quid de eo dicant Auctores Ioſephus, Plinius, & ex recentioribus Borchardus, Adrichomius, & alij.

Hinc patet, Præcepta, quæ hodie obſeruantur ab Hebræis, non ſunt Moſaica, ſed Rabbinorum, & hominum impiorum, imò ipſius Diaboli. Haud mentiri me ſinunt ipſi Rabbini. Notiſſima eſt hiſtoria illa Talmudica relata in Cod. מעילה *Meilà* cap. 4. pag. 17. b. circa principium,

אנא אולין דילמא עניש ליה ר׳ שמעון דקא מסתפינא קביל עליה דלא ליענשיה אע״ה ענשיה כשהיו מהלכין בדרך נשאלה שאלה וכו׳ : יצא לקראתו בן תמליון רצונכם אבא עמכם בכה רש״י ואמר מה שפחה של בית אבא נזדמן לה מלאך ג׳ פעמים ואני לא פעם א׳ : יבא הנס מכל מקום קדים הוא על בברתיה דקיסר כי מטא התם א׳ בן תמליון צא בן תמליון וכיון דקרו ליה נפק אזל אמר להון שאילו כל מה דאית לכון למישאל ועיילינהו לגנזיה לשקול כל דבעו אשכחו ההוא איגרתא שקלוה וקרעוה :

Quodam tempore decreuit Regnum nequam (Imperium Romanum) *ne* (Israëlitæ) *seruarent Sabbathum, & ne circumciderent filios suos, & nerem haberent cum menstruatis. Abijt R Ruben Ben Istrobili, & rasit comam*, (Rascì :-

וסיפר קומי שגליח השער שעל מצחו והניח השער של אחריו כעין בלורית שהגוים עושין כדי שלא יכירו בו שהוא יהודי :

Totondit comam, quia rasit capillum, qui erat illi ad frontem, & dimisit capillum post occiput instar בלורית *Ballorith cæsariei, quam Gentiles gerebant, ne scilicet agnosceretur, quòd esset Iudeus*) *& abijt, & sedit cum eis* (scilicet in Senatu) *Dixit eis: Qui habet inimicum, depauperat, an ditat? Dixerunt: Depauperat. Si sic; non faciant ergo* (Iudæi) *opus in Sabbatho, vt fiant inopes. Dixerunt: Benè dixisti. Dixit ille: Abrogetur. Et abrogarunt* (sententiam). *Redijt iterum, & dixit; Qui habet inimicum, emaciat ne, an robustum facit? Dixerunt: Emaciat. Dixit eis: Ergo circumcidant filios suos octauo die, & debiles reddentur. Dixerunt: Benè dixisti. Dixit:* (*Abrogetur.*) *Et abrogarunt* (decretum). *Tertiò redijt, & dixit eis: Qui habet inimicum, vult ne, vt multiplicetur, an imminuatur? Dixerunt: Vt imminuatur. Igitur non ineant menstruatas. Dixerunt: Benè dixisti. Dixit:* (*Abrogetur.*) *Et abrogarunt* (sententiam). *Deinde agnouerunt illum fuisse Iudæum, & iterum* (decreta) *restituerunt. Dixerunt* (Iudæi) *Quis ibit, & abrogabit sententias? Vadat R. Simeon Ben Iochài, qui frequens est in miraculis, & post eum quis ibit? R. Eliezer Ben R. Iosè. Dixit eis R. Iosè: Si fuisset viuens Pater meus Chalpatà* (Rascì: *Iste est Chalpatà Pater R. Iosè*) *potuissetis ne dicere ei: Da filium tuum vt occidatur? Dixit etiam R. Simeon Ben Iochài: Si fuisset Iochài Pater meus viuus, potuissetis ne dicere ei: Da filium tuum morti? Dixit eis R. Iosè: Ego ibo, fortasse puniet eum R. Simeon, quia vereor. Recepit super se, quòd non puniret eum. Puniuit eum.* (*R. Salomon: Timeo, ne Ben Iochài puniat filium meum, hac in re, ego magis eum timeo, quàm hostes; quia timeo ne fortè irascatur contra eum aliqua de causa, & animaduertat grauiter in eum. Recepit super eum R. Simeon Ben Iochài, quòd non puniret illum; & nihilominùs puniuit sicut legitur infrà,* אל יחזור הבן וכו׳ *Non redeat filius &c.*) *Dum pergerent in via, incidit quæstio ista coram eis &c. Vnde est, quòd sanguis reptilis sit immundus? &c.* (quæstio; quia nihil facit ad rem, ideò relinquitur.) Sequitur: *Exijt in occursum eius Ben Thamalion* (Rascì: *Ben Thamalion* שד שקורין נוטון

est

Dei Legem recepturi erant per manus Mosis, persuasit, vt Vitulum conflatilem efficerent, & adorarent, tamquam Deum, qui eos eduxisset de Terra Ægypti; & vt faciliùs ad Idololatriam compelleret Israëlem, Mosen in monte esse mortuum, eiusq; feretri similitudinem toti populo in aëre conspiciendum obtulit, vt legitur in *Ghemarà* Cod. שבת *Sciabbath* cap. 9. pag. 89. circa finem. Nunc quia Moses mortuus est, hoc est illius Lex ceremonialis mortua est, Sathan persuadet Iudæis, eam esse viuam, & superstitiosissimè debere obseruari. Nonne superstitiosum est, breue Palliolum in angulis, flocculis ornatum, sub Centone circumferre, ita vt ציצית *Tzitziòth flocculi* aliquantisper extra brachas appareant, quò eos iugiter intueri possint? Vbi locorũ in Scriptura hoc legitur, ostendant. At dicent: Leguntur hæc apud Rabbinos. Et hoc est, quod regero; Iudæos Rabbinicam, non Mosaicam Legem habere, & obseruare.

Nonne superstitiosum est, mirum illud artificium, quod in compositione Peniculamentorum obseruant, & docent? In Scriptura quidem legitur Num. 15. Iudæos antiquos, debuisse sibi facere ציצת *Tzitzìth fimbriam* על כנפי *super oras* vestimentorum, hoc est per circuitum vestimenti, & in extrema parte, vbi panni Peniculamentum relinquitur, seù super illud, quod post texturam suspensum in panno remanet, quæ fimbriæ vocantur, inter quas vittam hyacinthinam

est Diabolus vocatus NOTTIO'N.) Vultis ne, vt vobiscum veniam? Fleuit R. Simeon, & dixit: Quid? Ancillæ domus patris mei (Rasci: *Id est Agàr*) *associabatur Angelus tribus vicibus, & mihi nec semel? Veniat Miraculum vndecumque* (id est, siuè ex parte Dei, siuè ex parte Diaboli) *Iuit* (Dæmon) *ante eos ingreditur ad filiã Cæsaris* (Rasci: *ad filiam Cæsaris. Hac verò tamquam amens*

היתה צועקת ואומרת הביאו לי את רבי שמעון בן יוחאי׃

clamabat: Adducite mihi R. Simeon Ben Iochài.) Quando peruenerunt (R. Simeon & socius) *dixerunt: O' Ben Thamaliòn, egredere Ben Thamaliòn. Cùm audiuisset* (Diabolus) *innotare nomen suum, statim egressus est. Abijt* (Dæmon) *dixitque eis* (Cæsar) *Petite quicquid vultis: introduxit eos in thesaurum, vt acciperent quòd libuissent. Inuenerunt exemplar decreti* (promulgati contra Sabbathum, Circumcisionem &c.) *sustulerunt, & lacerauerunt*. Ergo ex Rabbinorum testimonio, quies Sabbathina, ritus abradendi præputium, & cæteræ ceremoniæ Rabbinicæ, quas hodie Iudæi obseruant, Diaboli auxilio, in Synagoga restauratæ sunt. Vnde meritò, præsens Iudaica Synagoga, cum Ioanne Apostolo in Apocal. c. 2. 9. *Synagoga Sathanæ*, nuncupanda erit. שטן *Sathàn* enim cùm semper aduersetur Deo, & homini, vt nomen ipsius indicat, nunquam desistit aduersari Iudæis, falsa pro veris, & vera pro falsis proponendo. Quando in monte Sinai,

C 2

culum refert de Hæmorroissa, quæ sanguinis fluxum patiebatur, & quæ fimbriam vestimenti eius tetigerat, & statim sanitati fuit restituta. Neque hanc obseruantiam reprehendit Christus in Pharisæis, sed tantùm cultum alienum ab institutione Legis, improbat: nam Lex non sine mysterio, fimbrias fieri præcepit, vt videlicet Israëlitæ, qui per Circumcisionem à reliquis Nationibus distincti erant in carne; etiam per hasce fimbrias à cæteris non Iudæis distinguerentur in vestimento, ac primo intuitu, dignoscerentur esse fideles. His fimbrijs agnitus fuit Christus à Samaritana, & ex externo habitu, cognouit fuisse Iudæum.

Sed si dixeris: Nonne & Samaritani Peniculaméta ista addebant Pallijs suis: nam & ipsi Legem Mosaicam recipiebant, & obseruabant?

Respond. Samaritas initiò fuisse Gentiles adductos de Babylone, & de Cutha &c. & collocatos in Ciuitatibus Samariæ 2. Reg. 17. 24. Isti, vt ibidem legitur, docti fuerunt à quodam Sacerdote Iudæo, Deum verum venerari: sed cùm Deum colerent, Dijs quoque suis seruiebant, neque Diuinam Legem & ceremonias eius custodiebant, vt Deus filijs Iacob præceperat. Ibid. v. 35. Non itaque præceptum de fimbrijs obseruabant Samaritæ, quibus tamquam quadam extrinseca tessera Iudæi ab illis, & alijs Gentibus distinguebantur. Huiusmodi igitur extrinseco signo Iudæis proprio, & à Samaritis neglecto, facilè potuit à Samaritana, Chri-

nam interferere volebat Deus, vt dum in infimam corporis partem, eamque brutalem oculos inijcerent Iudęi, videndo cæleste colorem, per quem designabatur Dei solium, & præsentia (vt etiam ipsi Rabbini docent) recordarentur omnium præceptorum Dei, neque post oculos suos ad fornicandum abirent. Rabbini verò flocculos adinuenerunt, quatuor angulis tantummodo appenderunt, filo retorto colligarunt, pluribus vicibus replicatis nodis, & in interualla plurima distinctis; quæ omnia cùm in Rabbinorum officina sint cusa, ideò Rabbinorum, non Dei præcepta, quæ de Palliorum Peniculamentis leguntur in Rabbinorum Tractatibus, sunt habenda. Hinc & ipsi ea in inferiorem locum post תפלין *Thephillas* reponunt, & nullam sanctitatem in illis agnoscunt; adeò vt si vsu consumantur, aut aliquo casu lacerentur, quod reliquũ est, in latrinam, & in sterquilinium proijci debere existiment, vt suprà visum est, ex *Harrambàm* c. 3. n. 9. Cùm enim huiusmodi Peniculamenta nullam sanctitatem in se continere cognoscant Rabbini, & doceant, meritò באשפה *Baasceppà in sterquilinium* iuxta illorum consilium proijcienda erunt. שלחן ערוך *Sciulchàn aruch* n. 21. §. 1.

Tempore Christi Domini ritè quidem fiebant fimbriæ, secundùm quod Lex præcipiebat, easq; in vestimentis gestauit Dominus, vt Legem impleret. De his legalibus fimbrijs intelligendus est Euangelista Matth. cap. 9. v. 20. quando Christi mira-

culo

§. SEXTVS.

Deus Rabbinorum vtitur Pallio fimbriato dum orat, & apparet tamquam Hebdomadarius eodem amictus טלית *Tallèth.*

SVper illud Numer. 15. 38. *Vt faciant sibi fimbrias.* בעל טורים *Baal Turrìm*, hoc est Rabbi Iacob Bar Ascèr, Auctor *Turrìm*: *Volo*, (dixit Deus Iudæis) *vt operti sitis indumento lineo sicut Angeli, & sicut vidistis me opertum.* Ergo Deus Rabbinorum induit Pallium fimbriatum, hoc est טלית *Tallèth lineum.* Verba illius sunt -

ועשו להם ציצת׃ אמר הקב״ה אני רוצה שתהיו מעוטפים כמלאכים לבוש חברים וכאשר ראית אותי מעוטף לכן ציוה בתכלת שדומה לרקיע ולכסא הכבוד ׃

Vt faciant sibi fimbrias. Dixit Deus sanctus benedictus: Ego Volo, Vt operti sitis Vestibus lineis sicut sunt Angeli, & sicut vidistis me (loquitur cum Mose) *opertum: idcircò præcepit hyacinthinum* (apponi in fimbrijs) *quia simile est firmamenti colori, & solio gloriæ.* Et quomodo probatur quòd color hyacinthinus similis sit solio gloriæ Dei? Auctoritate R. Meir in Cod. מנחות *Menachòth.* cap. 4. pag. 43. b. circa finem, vbi ait -

תניא היה רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד ׃

Est

Christum fuisse Iudæum, vt dictum est.

Et quamuis legalis esset vsus fimbriarum apud Iudæos, Pharisæi tamen eo abutebantur, & quod ad manifestationem religionis adinuentum fuerat, in superstitiosum luxum, & superbiam immutarunt. Magnificabant enim huiusmodi fimbrias, hoc est ampliabant, & in longum protrahebant, vt ad terram vsque pertingerent; his vestibus quasi paludamento ornati, prodibant in forum; ab omnibus salutari peroptabant, & vocari *Rabbi*. Nostris etiam temporibus moderni Rabbini, fimbrias suas (quamuis diuerso ritu compactas) magnificare docent, vt nihil, quod ad Pharisaicam hypocrisim, & superbiam pertineat, illis desit. Solent has suas fimbrias quatuor angulis Pallij annexas regulariter ad quatuor tantùm circiter digitos in longum protrahere; permittunt tamen illas extendere & magnificare vsque ad vnius vel alterius cubiti longitudinem. Ita חרמב״ם *Harrambàm Hallachòth Tzitzìth* cap. 1. n. 6. סמ״ג *Sammàgh* מצות עשה *Pracept. affirmat.* num. 26. pag. 108. colum. 3. circa principium. Et שלחן ערוך *Sciulchàn arùch Hallachòth Tzitzìth* n. 11. §. 4. ait; Minùs quatuor pollicibus non fiunt; in longitudine אין להם שיעור *non habent terminum.*

Sed Deus Rabbinorum vtitur ne hoc Pallio fimbriato?

Respondeo -

editionis Mantuanæ circa medium. Sed ibi dicitur, quòd quamuis iſtud Rabbinicum indumentum non ſit proprium Dei: (nam Dei indumentum aiunt eſſe purpuram & byſſum) attamen, quia tegit Deũ ab extra, aliquo modo Dei indumentum vocari poteſt. Tingitur autem colore hyacinthino, ex quodam Piſce, qui recurrentibus ſtatutis annis, egreditur è mari Diuino, & hunc colorem emittit, quo ſubinde Pallium Dei inficitur. Verba *Zòhar* ſunt -

וכההוא ימא דיליה גו שבעין שנין נפקא מנא חדא ואפיק מניה גוון תכלת ואיתו נטלא גוון דא ותקינת ליה ואתחפייא לבר בהאי גוון ׃ לאו דהאי גוון לבושא דילה דהא שש וארגמן לבושה אבל חופאה דלבר האי גוון הוא ׃

Et ex illo mari per ſpatium ſeptuaginta annorum egreditur (quidam Piſcis) *qui emittit ex ſe colorem hyacinthinum, qui aptatus, ſit indumentum eius* (Dei) *ab extra. Ne credas autem, quòd propriè ſit indumentum eius; quia byſſus & purpura eſt indumentum eius.* (Prouerb. 31. 22.) *ſed hic color tegit eum ad extra.* Probatum ergo eſt ex Rabbinis, & ex Talmude, Deum Rabbinicum in orationibus ſuis Pallio fimbriato lineo, & hyacinthino colore vti, quemadmodum & Angeli faciunt. Et hæc inſipientium Doctorum, doctrina eſt Rabbinorum.

Eſt Traditio. R. Meir dicebat: Cur mutatur Thechèleth in omnes colores? Quia Thechèleth hyacinthinum ſimile eſt mari; mare ſimile eſt firmamento; & firmamentum ſimile eſt ſolio gloriæ. Fides ſit penès R. Meir.

Sed vbi habetur, quòd Deus amictus linteo apparuerit Moſi tamquam Hebdomadarius, & oſtenderit ei ritum recitandi officium in Synagoga?

Reſp. Id reperiri in Talmude Cod ראש השנה *Roſc haſcianà. de initio anni*, cap. 1. pag. 17. b. non longè à principio, vbi ſuper illud Exodi 34. 6. ויעבור יהוה על פניו ויקרא וגו׳ *Et tranſiuit Dominus ſuper facies eius, & clamauit &c.* ſic habetur -

אמר רבי יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם ׃

Dixit R. Iochannàn: Niſi in Scriptura Sacra ſcriptum fuiſſet, poſſibile non eſſet hoc dici. Docet, quòd amicuit ſe (Deus) *quaſi Hebdomadarius publicus, & oſtendit ipſi Moſi ordinem orationis* (id eſt ritum Eccleſiaſticum) *Dixit ei: Quoties Iſraël peccauerit, faciat coram me ſecundùm hunc ritum, & ego ignoſcam illi.* Ecce Deus Rabbinorum Hebdomadarius, & amictus טלית *Tallèth Pallio ſacro* etiam ex Talmude.

De huiuſmodi Dei Rabbinici indumento, fit etiam mentio in libro זהר *Zòhar* Simeonis Ben Iochài פרשה *Paraſcià ſect.* שלח לך *Scelàch lechà Mitte tibi*, Num. 13. pag. 163. b.

לא זעם זכמה זעמו רגע וכמה רגע אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימרית ומנא לן דרגע רתח שנ׳ (תהלים ל׳ : ו׳) כי רגע באפו חיים ברצונו ואי בעית אימא (ישעיה כ״ו , כ׳) חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואימת רתח אמר אביי בהנך תלת שעי קמייתא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד כרעא כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי כל שעתא אית ביה שוריקי סומקי בהחיא שעת׳ לית ביה שוריקי סומקי החוא מינא דהוה בשבבותיה דר״יכל הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעיה דערסא ועיין ביה סבר כי מטא התיא שעתא אלטיה כי מטא התיא שעתא ניים

Dixit R. Iochannàn nomine R. Iosè : Vnde probatur, non esse placandum hominem, quando æstuat ira? Quia scriptum est (Exodi 33. 14.) Facies meæ ibunt, & requiescere faciam te. *Dixit Deus sanctus benedictus Mosi: Expecta, donec transeant facies meæ iratæ, & tunc quiescere faciam te* (seù consolabor te.) *Sed quomodo? Estne æstus, & feruor iræ ante Deum? Vtique, quia legitur* (Psal. 7. 12.) Deus irascitur per singulos dies. *Et quanto tempore? Per* momentum. *Et quantum est* momentum? *Vnum de quinque myriadibus, & octo millibus octingentis, octoginta octo per horam. Et hoc est* momentum. *Nec est creatura, quæ possit ad exactum conijcere* (seù collimare) *punctum illum momenti precisè, pratèr Balaam impium, de quo dictum est* (Num. 24. 16.) Et qui nouit scientiam Altissimi. *Sed quid? Modo Vir ille non nouerat ingenium* (seù mentem) *Asinæ suæ; quomodo ergo noscere potuit mentem Altissimi? Sed hoc Volunt, quia scie-*

Ffff

בח

§. SEPTIMVS.

Deus Rabbinicus excandescit ira, quæ momentanea est. Nemo mortalium momentum illud assequitur; deprehenditur tamen, quando Gallus vno pede subsistit, & eius crista flauescit.

HÆc, quæ in titulo huius Paragraphi posuimus, leguntur in Cod. *Berachòth* cap. 1. pag. 7. longè post princip. vbi quæritur à R. Iochannàn, Cur non sit placandus homo, dum irascitur? De qua re hæc, quæ sequuntur, ibidem legi possunt, videlicet.

אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב (שמות ל״ג : י״ד) פני ילכו והניחותי לך , אמר לו הקב״ה למשה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך . ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא אין דתניא אל (תהלים ז׳ , י״ב) זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמנה מאות ושמונים ושמנה בשעה וזו היא רגע ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב (במדבר כ״ד , ט״ז) ביה ויודע דעת עליון השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע אלא מלמד שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב״ה כועס בה והיינו דאמר להו נביא לישראל (מיכה ו׳ , ה׳) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו׳ , מאי למען דעת צדקות ה׳ א״ר אלעזר אמר להן הקב״ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע שאלמלא כעסתי לא נשתייר משונאיה׳ של ישראל שריד ופליט והיינו דק״אל בלעם לבלק מה אקוב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם ה׳ מלמד שאותם הימים

Sacra Scriptura. Quadam die accepit Gallum, & collocauit illum ad fulcra, & pedes lectuli; & aspiciebat in eum. Expectabat, vt veniret illa hora, vt illi malediceret, (nam eo momento si quis alicui malediceret, statim credunt mori debere) *quando venit hora illa, obdormiuit*. Hactenus Talmud.

In Deo nulla est animi affectio, cùm sit simplicissima, & perfectissima substantia. Ira autem propriè est passio appetitus sensitiui, quæ opponitur Mansuetudini. Hæc in natura lapsa reperitur; & si modum rationis excedat, semper peccatum est. In Deo autem nulla passio admitti debet, quia totus est actus. Si autem largiùs ira accipiatur, vt pertineat ad appetitum intellectiuum, Deo quidem ira attribui poterit, non secundùm passionem, sed secundùm iudicium iustitiæ iudicantis, vt dicit S. Thomas 2. 2. qu. 162. art. 3. in corp. Vnde punitio peccatoris non est signum, quòd in Deo sit ira, sed punitio ex eo ipso quòd in nobis sit signum iræ, in Deo dicitur ira. Ex eodem 1 p. quæst. 19. artic. 11. ad 2. Diuisionem verò vnius horæ in 58888. momenta, inter Astronomos nostri temporis, hactenus inauditam esse puto. Ineptos autem seipsos manifestant Rabbini, dum nullus ipsorum sapientissimorum, dicat, se posse punctum illius momenti præcisè collimare, cùm hanc prærogatiuam impio Balaam concedant, & ad quam probandam, Scripturas impiè contorqueant. Cætera, quæ de Gallo Gallinaceo dicuntur, aniles fa-

sciebat illius hora punctum conijcere, in quo Deus irascitur. Et hoc est quòd dicit Propheta populo Israël. (Mich. 6. 5.) Popule mi, recordare quæso, quid consuluerit Balàk Rex Moab. Quod est, vt scias iustitias Dñi. *Dixit R. Eleazar: Dixit Dominus Israëli: Cognoscite, quot beneficia præstiterim vobis, quia non iratus sum in diebus Balaam scelesti; quia si concepissem tunc* (de more meo) *iram de hostibus Israël* (id est ipsius Israëlis) *non remansisset reliquus, nec superstes: & hoc est, quod dixit Balaam ipsi Balàk* (Num. 23. 8.) Cur maledicam, cui non maledixit Dominus, & cur irascar contra quem non est iratus Dominus? *Significare voluit, Deum illis diebus minimè fuisse iratum. Sed quanta est ira eius?* Momentum. *Et quantum est* Momentum? *Dixit R. Auin. Et miratus est R. Auinà*: Momentum *est instar verbi sui. Et vnde nobis probatur, quòd sit* Momentum feruoris? *Quia dicitur* (Psal. 30. v. 6.) Quoniam momentum in ira eius, vita in voluntate eius. *Et si vis, dicam: Ex hoc loco ostenditur* (Isai. 26. 20.) Abscondere paululum momento, donec transeat ira. *Et quando est feruor iræ? Dixit Abbiè: In illis tribus horis primis, quando albescit crista Galli, & stat pede in vno. Sed nunquid per singulas horas etiam manet hoc modo? In qualibet hora est in eo variegatio rubedinum, sed in ea hora non inest ei variegatio eiusmodi. Quidam Hæreticus, qui erat in vicinia R. Iosue Ben Leui, afficiebat molestijs ipsum* (R. Iosue) *citationibus locorum*

fabulæ sunt, & superstitiosæ obseruationes. Dignoscitur tamen malitia, & animus iniquus R. Iosue, qui vt malediceret illi Hæretico, cumque necaret, experimento probare voluit hæc R. Abbiè deliramenta, sed somno superueniente, nihil profecit. Superstitiosus igitur habendus est R. Iosue Ben Leui, de quo mirabilia dicuntur in Talmude, & quòd ob præclara merita, dum adhuc viueret, in Paradisum ingressus fuerit, non semel in eodem refertur. De eo plura opportuniori loco videbimus.

Cæterùm huiusmodi Historia Talmudica habetur etiam in Codice ע״ז *Auodà Zarà de Idololatria* cap. 1. pag. 4. b. ferè per totam. Et Cod. סנהדרין *Sanhedrin*, *Pèrek* חלק *Chèlek* cap. 9. pag. 105. b eodem modo.

§. OCTAVVS.

Deo Rabbinico post destructum Templum nihil superest, nisi spatium quatuor cubitorum studij Talmudici.

HÆc stulta Talmudistarum doctrina legitur in Cod. ברכות *Berachòth* cap. 1. pag. 8. ante finem his verbis -

אמר רב חסדא מאי דכתיב (תהלים פ״ז ב׳ ׃) אוהב יהוה שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב יהוה שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות והיינו דאמר ר׳ חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב״ה בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה בלבד ואמר אביי מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמעי להא דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב״ה בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה בלבד לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא ׃

Dixit R. Chasdà: Cur scriptum est (Psal. 87. 2.) Diligit Dominus portas Sion præ omnibus habitationibus Iacob? *Diligit Dominus portas congregatorum in Hallachà Lectione Talmudica præ Synagogis & Academijs; & iam solebat dicere R. Chijà Bar Ammè nomine Vllà: A die, quo destructa est Domus sanctitatis, non habet Deus in mundo suo, nisi tantùm quatuor cubitos Lectionis Talmudicæ. Et dixit Abbijè: Olim ego docebam intra domum meam, & orabam in Synagoga; sed postquam audiui hoc, quod dixit R. Chijà Bar Ammè nomine Vllà; nempè à die, quo destructum fuit Sanctuarium, non relicti sunt Deo, nisi quatuor cubiti Lectionis Talmudicæ: non oraui, nisi tantùm vbi legebam.* Si Rabbinorum Deus studet, vt suprà pag. 548. ex alio loco Talmudis ostensum est: ergo est indoctus, & ignorans. Sed sapientes Rabbini forsan hunc locum exponent; vt quòd destructo Templo, imminutisque locis tam orationis, quàm studij literarij, in eodemmet loco & orare, & legere cogebantur. Breue autem spatium appellatur statura hominis, quæ est quatuor vlnarum, nempè à cubito ad summos digitos. Fortasse autem Hebræi dicerent, Deū de hac angustia conqueri, non quòd

In hora, qua Deus sanctus benedictus recordatur filiorum suorum, qui versantur in mœrore inter Nationes mundi, demittit duas lacrymas in mare magnum; & sonus illarum auditur ab vno extremo vsque ad alterum extremum mundi; & hoc est Terræmotus. Dixit R. Kattinnà: Pytho ossium mendax est (id est sicut est falsum, quòd ipse sit Deus, ita) *& verba eius falsa sunt: nam si sic, bis Terræmotus debuerat esse* [Rasci.

שני פעמים היה לו להודעע כנגד שני דמעות.

Bis commouenda fuerat terra, sicut sunt duæ lachrymæ] *& non est bis Terræmotum faciens; & hoc, vt non fateatur illum* (esse Deum) *ne erret totus mundus post eum* (credendo, quòd ipse sit motor Terræ.) *R. Kattinnà igitur de mente sua dixit: Complodit* (Deus) *manus suas. S.D.* (Ezech. 21. v. 17.) Etiam ego percutiam volam meam ad volam meam, & requiescere faciam excandescentiam meam. [Rasci.

סופק כפיו ומאותו קול מרעעת הארץ.

Complodit volas suas, & ex hoc sonu ortus est Terræmotus.]

R. Nathàn dixit: Suspirium trahit (Deus) *S.D.* (Ibid. 5. 13.) Et quiescere faciam excandescentiam meam in eis, & consolabor. [Rasci; *Suspirium trahit*.

(ומאותה אנחה מרעיד הקרקע ומצינו שמתאנח שנ' (יחזקאל ה׳ י״ג׳) והניחותי חמתי בם כביכול באדם שיש לו חמה ומתאנח ומתנחם רעתו ועושה לו נחת רוח׃ והתנחמתי אנחם על הרעה שעשיתי להם.

ipse illam patiatur, sed filij sui dilecti. Verumtamen peiora his, de angustijs & mœrore Dei loquuntur Talmudistæ; vt statim videbimus.

§. NONVS.

Deus Rabbinicus plorat, & effundit duas lachrymas in Oceanum; quarum vox auditur ab extremis mundi, & hæc est tonitruum Iudæis. Hinc de Tonitruo quædam Rabbinorum ridiculæ sententiæ.

Qvòd Rabbinorum Deus, duas in Oceanum effundat lachrymas, & cur id efficiat, quidq; inde sequatur, habetur in Talmude Cod. *Beracòth* cap. 9. pag. 59. longè post principium; cuius verba sunt.

בשעה שהקב״ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין אומות העולם מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולם נשמע מסוף העולם ועד סופו והיינו גוהא אמר רב קטינא אובא טמיא בדיב הוא ומילידו כדיבן איהכי גוהא גוהא מיבעי ליה ולא היא גוהא גוהא עביד ותאי דלא אודי ליה כי היכי דלא ליטעו כולי עלמא אבתריה ורב קטינא דידיה אמר סופק כפיו שנאמר (יחזקאל כ״א׳ י״ז׳) גם אני אכה כפי על כפי והניחותי חמתי רבי נתן אומר אנחה מתאנח שנאמר (שם ה׳ י״ג׳) והניחותי חמתי בם והתנחמתי׃ ורבנן אמרי בועט ברקיע שנאמר (ירמיה כ״ה׳ ל׳) הידד כדורכים יענה אל יושבי הארץ׃ רב אחא בר יעקב אמר דוחק את רגליו תחת כסא הכבוד שנאמר (ישעיה ס״ו׳ א׳) כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדום רגלי׃

nium hic agitur; vnde in lingua Hebraica peritus, & nouarum rerum curiosus, varia Talmudica figmenta poterit percurrere. Hæc pauca quæ retulimus, cùm sint inepta, & ridicula, Lectoris iudicio & intelligentiæ relinquimus explodenda. Interim sit

§. DECIMVS.

Deus Rabbinorum exhibetur vt immanissimus Leo, cuius rugitu prægnantes Romanæ abortum faciunt; Murus Romæ corruit; Dentes Principum concidunt, & Imperator Cæsar è solio decidit.

IN Codice חולין *Cholin* cap. 3. pagina 59. b. paulò post medium, Deus Rabbinorum in Scenam producitur vt Leo, de quo hæc mirabilia Talmudistæ proloquuntur.

אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה אלהיכם באריה מתיל דכתיב (עמוס ג׳ ח׳) אריה שאג מי לא יירא מאי רבותיה פרשא קטיל אריא אל״ לאו כחאי אריא מתיל באריא דבי עילאי מתיל אל״ בעינא דמחזית ליה מחלי אל״ לא מצי חזית ליה אל״ איברא חזינא ליה בעא רחמי אתעקר מדוכתיה כי הוה מרחיק ארבע מאה פרסי נהם חד קלא אפילו כל מעברתא ושורא דרומי נפל ארמרחק תלת מאה פרסי נהם קלא אחרינא נתור ככי ושיני דגברי ואף הוא נפל מכורסייה לארעא אל״ במטותא מינך בעי רחמי עליה דלהדר לדוכתיה בעא רחמי ואהדר ליה לאתריה.

Dixit Cæsar (Imperator Roman.) R. Iosue Ben Chananijà: Deus vester

Et ex hoc suspirio tremuit terra: & inuenimus, quòd (Deus) suspirat. S. D. (Ezech. 5. 13.) Et suspirare faciam excandescentiam meam in eis. Absit, Vt sit sicut in homine, qui irascitur, & suspirat, & consolatur mentem suam, & fit ei quies spiritus, hoc est, quiescit. Sed emisi suspirium (inquit Deus) propter malum, quod feci eis.]

Et רבנן *Rabbanan Magistri nostri dixerunt: (Deus) calcitrat in firmamentum, seù calcibus petit firmamentum. S. D.* (Ierem. 25. 30.) Celeusma veluti calcantium (in torculari) resonabit ad omnes habitatores terræ. *Ràu Achà Bar Iacobi dixit; Impellit pedes suos sub throno gloriæ; S. D.* (Isai. 66. 1.) Sic dixit Dominus: Cælum sedes mea est, & terra scabellum pedum meorum. [Rasci.

והארץ הדום רגלי. כגון שדוחק תחת כסא הכבוד ומגיע בעוטו עד לארץ שהיא הדום רגליו. הידד כדורכים יענה שדורך ובועט ברקיע.

Et terra scabellum pedum meorum. Videlicet: Impellit subtus sedem gloriæ, & peruenit recalcitratio eius vsque ad terram, quæ est scabellum pedum eius. Celeusma veluti calcantium in torculari resonabit. *Quia* (Deus) *calcat, & calcitrat in firmamento.*]

Causa igitur Terremotus, secundùm istos doctissimos Meteorologicos Rabbinos ex sententia R. Kattinà est *Collisio manuum Dei*. Ex Rabbi Nathàn, est *Suspirium Dei*. Ex cæterorum Rabbinorum sententia, seù communi opinione, est *Calcitratio Dei in firmamento*.

De Causis Meteororum ferè om-

binicum. Cæterum, quæ de prægnantibus aborientibus; muro Romano diruto; Romanorum dentibus euulsis, & Cæsare in terram de Solio deiecto, omnia sunt manifestæ nugæ. Ex his, quæ hactenus diximus de Deo Rabbinico, clarè apparet, Rabbinos Talmudistas fictitium Deum sibi constituisse, hunc modernos Rabbinos colere, plebi proponere adorandum, & in manifestam Idololatriam miseros Iudæos inducere.

Sed de Deo immortali & inuisibili, cui semper honor sit, & gloria, quid dicunt Rabbini?

Resp. Infinitas propemodum blasphemias proferunt contra Deum, siuè ei tribuendo quod non decet, puta, mutationem consilij, pœnitentiam facti, acceptationem personarum, peccatum & errorem egentem expiatione. Item negando quod Deo conuenit, nempè prouidentiam in Gentiles, iustitiam, & multa alia, quæ in sequentibus Paragraphis manifesta fient.

§. VNDECIMVS.

Blasphemiæ Rabbinorum in Dei omnipotentiam.

IN illud Genes. cap. 1. 9. *Dixitque Deus* -

יקוו׃ המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה׃

Congregentur aquæ, quæ sunt sub cælo in locum vnum, & appareat arida. In Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà* cap.

ster similis est Leoni. S. D. (Amos 3. v. 8.) Leo rugijt quis non timebit? *Qualis est excellentia eius?* [פרשא קטיל אריא Rasci: אדם גבור הורג את הארי *Homo fortis occidit Leonem.*] *Respondit R. Iosue: Non in hoc comparatur,* (id est non comparatur terrestri Leoni.) *Comparatus est Leoni Domus supernæ* (cælesti.) *Dixit ei* (Cæsar) *Volo mihi ipsum ostendas. Dixit ei* (R. Iosue:) *Non poteris videre eum. Respondit* (Cæsar) *Profectò videbo ipsum. Orauit Deum* (R. Iosue:) *Euulsit de loco suo. Cùm procul stetisset* (Roma) *scilicet* 400. *leucis, dedit rugitum vnum, & omnes mulieres prægnantes* (abortæ sunt) *& murus Romæ corruit. Trecentis leucis procul, iterum rugijt, & defluxerunt dentes molares, &* (reliqui) *dentes Robustiorum* (Romanorum) *& ipse* (Cæsar) *cecidit è Throno suo in terram. Dixit ei* (Cæsar) *Obsecro te, ora Deum, vt eum redire faciat in locum suum. Orauit, & reuersus est in locum suum.* Quot ineptiæ sint in hac Talmudica narratiuncula, omnibus est manifestū. Certè nugantur Talmudistæ Rabbini, dum dicunt, Deum suum esse Leonem, & esse similem Leoni cælesti, nempè Deo vero. Ergo Deus Rabbinorum non est Deus verus: nam id quod alteri simile est, non est ipsummet. Deinde; Leo Deus Rabbinorum, à Deo educitur, & reducitur in locum suum. Ergo non ipse Deus. Cur ergo non rogauit Rabbinus ipsum Leonem Deum, vt veniret, & rediret? Vtique, quia non est Deus, sed figmentum Rab-

titia & fabulosa, blasphematur nihilominùs contra Dei omnipotentiam, quasi ipse non potuisset aquas à terra separare, vt appareret arida, nisi illas deglutisset שר הים *Sàr baijàm Princeps maris, Neptunus Talmudicus*. Scriptura redarguit Talmudistas blasphemos, & mendaces, dum dicit: *Congregentur aquæ &c. in locum vnum, & appareat arida*. Non Talmudici Neptuni in mare demersi fœtor ascendit, sed -

באשו (רשעים) ותעל צחנתו כי הגדיל לעשות.

Fœtor (impiorum Iudæorum) *& ascendet graueolentia* (seù putredo eius) *quia magnificauit ad faciendum*. Ioël 2. 20. Putor Rabbinorum pestilentiam inducit.

In illud Gen. 37. 33. חיה רעה אכלתהו *Fera pessima deuorauit eum*. R. Salomon Iarchì, seù Rasci hæc habet -

נצנצה בו רוח הקדש סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר ולמה לא יגלה לו הקב״ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב״ה עמהם אבל יצחק היה יודע שהוא חי אמר היאך אגלה והקב״ה אינו רוצה לגלות לו.

Scintillabat in eo (Iosepho) *spiritus sanctus postquam rixata fuerat cum eo mulier Putiphar. Et cur Deus sanctus benedictus non reuelauit* (Iacobo) *quòd filius eius venditus esset à fratribus? Quia* (fratres Ioseph) *excommunicarunt, & maledixerunt, quicumque rem patri detegeret*; (& quia decem requirunt ad ferendam excommunicationem) *Deum sanctum benedictum sibi pro decimo asciuerunt*; (propterea Deus non potuit reuelare) *Isaac*

cap. 5. pag. 74. b. longè post med. legitur.

אמר רב יהודה אמר רב בשעה שביקש הקב״ה לבראות העולם אמר לו לשר ים פתח פיך ובלע כל מימות שבעולם. אמר לפניו רבונו של עולם די שאעמוד בשלי מיד בעט בו והרגו שנ׳ (איוב כ״ו: י״ב) בכחו רגע הים ובתבונתו מחץ רהב אר״ יצחק שמע מינה שרו של ים רהב שמו ואלמלא מים מכסין אותו אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו שנאמר (ישעיה י״א, ט׳) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את יהוה כמים לים מכסים. אל תקרי לים מכסים אלא לשר של ים מכסים.

Dixit Ràu Iudas, dixit Ràu: Ea hora, qua Deus sanctus benedictus voluit mundum creare, dixit Principi maris: Aperi os tuum, & degluti omnes aquas quæ sunt in mundo (vt scilicet appareat arida.) *Respondit: Rex mundi, sufficit mihi, si stetero cum eo, quod meum est. Protinus* (Deus) *calce percussit eum, & occidit. S. D.* (Iob 26. 12.) In potentia sua diuisum est mare, & in intelligentia eius percussit Rahab superbum. *Dixit R. Isaac: Ex hoc intelligitur, quòd Principi maris nomen sit* רהב *Rachàb. Et nisi aquæ operirent illum, nulla creatura subsistere potuisset ob illius fætorem. S. D.* (Isai. 11. 9.) Non malefacient, & non perdent in vniuerso monte sanctitatis meæ: quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes; *ne legas* לים מכסים *Laijàm mechasìm* maris operientes, *sed* לשר של ים מכסים *Le Sàr schel iàm mechasìm, Principis maris, qui est coopertus.*

Tametsi tota res ista sit commen-

dum est promissis. Ideò in Codice Berachòth cap. 1. pag. 6. circa med. רבין Rabbin Bar Rau Adà, ex persona R. Isaac quærit.

מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם׃

Vnde probetur, quòd inter decem viros, qui simul orant, Diuinitas sit cum eis? Et Resp. probari ex Ps. 82. v. 1. אלהים נצב בעדת אל *Deus stetit in congregatione Dei*. Et R. Salomon notat; quòd Congregatio, quę Hebraicè dicitur עדה *Adà*, in qua Deus stare dicitur, vt in Psalmo citato, intelligitur in Scriptura de decem viris. Legitur enim Numer. 14. 27.

עד מתי לעדה הרעה הזאת׃

Vsquequo congregationi huic pessimæ, יצאו כלב ויהושע sed cùm ab ea *exijsset Caleb & Iosue*, restabat congregatio decem dumtaxat virorum. Ergo congregatio intelligitur constare decem viris ad minus. En coarctatur Deus tamquam homo.

Blasphemia est etiam contra Dei bonitatem, quam cooperari faciunt peccato venditionis Ioseph; dum & ipsa associatur venditoribus, & vt silentium cautiùs de delicto seruetur, Iacobum Patriarcham deserit. Quæ omnia sunt execranda Iudæorum commenta.

Gen. 31. 3, super illud: *Et dixit Dominus ad Iacob: Reuertere in terram patrum tuorum, & ad cognationem tuam*, ואהיה עמך *& ero tecum*. Rasci.

אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר להשרות שכינתי עליך׃

Dum Isaac verò, quid nouerat (Iosephum) viuere, dixit: Quomodo ego reuelare possum, si Deus ipse sanctus benedictus non reuelat? Blasphemia est grauissima; existimare Deum subiacere posse nostræ voluntatis, præsertim iniquæ, arbitrio, & iussionibus, vel homini impio. Item adhuc grauiùs, posse etiam ijsdem quasi vinculis quibusdam ligari & constringi. Nonne hoc est blasphemare apertè Dei omnipotentiã?

Hoc idem legitur in זהר *Zòhar* Gen. 37. 12. *Et iuerunt fratres eius ad pascendum pecudes &c.* vbi habetur, quòd quando Patriarchæ erant decem שכינתא ראיתי עמהון שריא *Diuinitas cum eis habitabat*: sed postquam vendiderunt Ioseph, Diuinitas recesserat ab eis, quia ampliùs non erant decem: nam Ioseph non erat cum eis, Beniamin paruulus domi manebat; & Ruben non aderat. Vt autem venditionem Ioseph nemo ipsorum manifestaret patri Iacobo; iuramento se obstrinxerunt; sed quia iuramentum non valet in communitate, nisi ad minùs sint decem, ideò ad hunc numerum constituendum vnierunt sibi Diuinitatem, quæ & ipsa vnà simul cum reliquis iurauit de silentio seruando. Et hinc est שכינתא לא שריא עליה דיעקב *Diuinitas non habitauit super patre suo Iacob*, quoad non detectus fuit Ioseph &c.

Sed si quæras, Vnde colligunt Iudæi, saltim decem viros debere simul interesse, vt iuramentum teneat?

Respondent, Ex Talmude; quia vbi sunt decem viri, Diuinitas est cum eis, & vbi est Diuinitas stan-

rum, de quo etiam Raymundus Martini in *Pug. fidei* Par. 2. c. 15. & post ipsum Galat. lib. 9. c. 1. agunt, Dei scil. comminationes non semper impleri, quia pœnitet Deum super malo. Dei autem pollicitationes in bonum & fauorem nunquam reuocari, sed absolutè semper impleri. Hoc vltimum dictum falsum est: quia Deus cum conditione semper pollicetur bona: vnde 1. Samuel. 2. 30. inducitur Deus dixisse olim Patribus

ביתך ובית אביך יתהלכו לפני עד־עולם ועתה נאם יהוה חלילה לי כי מכבדי אכבד ובזי יקלו׃

Domus tua, & domus patris tui ambulabunt coram me vsque in seculum; & nunc dicit Dominus: Absit mihi, quia honorantes me, honorabo; & contemnentes me, contemnentur. Quibus verbis Deus ostendit acceptaturum se seruos suos in seculum, & in perpetuum, modò honorent se, & faciant eius voluntatem. Ergo requiritur dispositio bona ex parte hominum. Sed Iudæi existimant, & persuasissimum habent, nunquam se posse reprobari, quia Deus iurauit se illos non deserturum, nec abiecturum: & idcircò in omnibus Synagogis sesquiuncialibus literis in altum & in apertum parietem scribunt versiculum illum Psalmi 137.

אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני׃

Im esccachèch Ieruscialàim tisccàch iemînì, Si oblitus fuero tui Ierusalem obliuioni detur dextera mea. Sed maximè innituntur auctoritati citatæ Deuter. 29. 13.

Dum tu es sociatus cum immundo (scilicet Laban) non est possibile, quòd inhabitet Diuinitas mea super te. Error, & blasphemia. Quasi Iacob ex contubernio Laban, cum quo tamen, si fortè erat pollutus, Iacob non communicabat, contraheret maculam, ita vt Deus non posset cum Iacob habitare. Ergo secundùm Hebræos minoris potentiæ est Deus, quàm Sol, qui potest super immunda irradiare, nec inquinari. Deinde, si Iacob, animo & voluntate erat iustus, cur non poterat Deus habitare super illum? Imò tantò magis merebatur Iacob inhabitationem Diuinitatis, qui manens cum impio, non afficiebatur impietate. Sed hæc Hebræi non intelligunt, qui impuritatem non ex animi conditione, sed ex corporis immunditijs metiuntur. Quod verò dicitur, *Egredere de hoc loco, & ero tecum*; sensus est: Nunquam te deseram, sicut fui semper tecum. Non autem, quòd Deus eo in loco non esset cum Iacob.

Deuter. 29. 13. והוא יהיה לך לאלהים *Et ipse erit tibi in Deum.* R. Salomon

לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם׃

Quia allocutus est te, & iurauit patribus tuis non se permutaturum semen eorum in populum alterum: propterea ipse obligat vos hisce iuramentis, ne irritetis eum, quandoquidem ipse non potest se separare à Vobis. Notandus est hoc loco grauissimus error Rabbino-

(הדברים כ״ט, י״ג׃) למען הקים־אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב׃ (שם י״ד׃) ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת׃ (שם ט״ו׃) כי את־אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני יהוה אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום׃

Vt statuat te hodie sibi in populum, & ipse sit in Deum, quemadmodum locutus est tibi, & quemadmodum iurauit patribus tuis, Abraham, Isaac, & Iacob. (ver. 14.) *Et non vobiscum tantùm pango pactum istud, & iuramentum istud.* (ver. 15.) *Sed cum eo, qui ipse est hic nobiscum stans hodie coram Domino Deo nostro; & cum eo, qui non est hic nobiscum hodie.* Sed totus iste locus intelligendus est, si populus Israël fuerit audiens præcepto Dei: nam ver. 18. dicitur -

פן־יש בכם איש או משפחה או שבט׃

Ne fortè sit in vobis vir, vel mulier, vel familia, vel tribus (vt scilicet nemo excludatur) -

אשר לבבו פנה היום מעם יהוה אלהינו׃

Qui cor suum auertat hodie à Domino Deo nostro. Nã excidet ab hoc pacto,

ומחה יהוה את שמו מתחת השמים׃

Et delebit Dominus nomen eius de sub cælo. ver. 20.

Blasphemia ergo est apertissima in Deum, quòd non possit reprobare, dignum reprobari, propter iuramentum: quasi Deus improuidè se astrinxerit iuramento, & cogatur propter iuramentum semel admissum facere quæ sunt contra iustitiã, & suum beneplacitum. Quid potest fingi scelestius?

Sed quòd Deus peculiariter viros Israëlitas dicat se reprobaturum, si in vijs eius non ambulauerint: locus est Ieremiæ 18. 6. & est apertissimus, vbi legitur -

הנה כחמר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל׃ רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ולהאביד׃ ושב הגוי ההוא מרעתו אשר דברתי עליו ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו׃ ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו׃ ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע׃ ועשה הרעה בעיני לבלתי שמע בקולי ונחמתי על הטובה אשר אמרתי להיטיב אותו׃

Ecce sicut est lutum in manu figuli, sic vos estis in manu mea domus Israël. (v. 7.) *Repentè loquar aduersus gentem, aduersus Regnum, vt euellam, & confringam, & disperdam.* (v. 8.) *Et conuertetur gens ipsa à malo suo quod locutus sum super illud: & pænitebit me super malo, quod cogitaui facere ei.* (v. 9.) *Et repentè loquar aduersus gentem, & aduersus Regnum, vt ædificem, & plantem.* (v. 10.) *Et faciet malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam, & pænitebit me super bono, quod dixi, vt benefacerem ei.* Deus ergo æqualiter tam in bono, quàm in malo, secundùm mutationem peccatoris, dicit se mutaturum sententiam.

Iosuè cap. 1. v. 1. משה עבדי מת וגו׳ *Moses seruus meus mortuus est: nunc surge, transi Iordanem istum tu, &c.* R. Salomon. -

ואילו היה קיים בו הייתי חפץ׃ ורבותינו דרשוהו על שלשת אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבלו

של

loco: Si Moſes viueret, ipſe Dux eſſet populi deducendo in terrã Iſraël: eſt ambigere de eo, quod iam Deus conſtituerat, ſcil. ne Moſes in terram promiſſionis intraret. Num. 20. 12.

§. DVODECIMVS.

Blaſphemiæ Rabbinorum in Dei immutabilitatem.

MVltis in locis, & quidem frequenter, Deum retractare conſilium, & eius, quod fecerat, pœnitere inducunt; & eo, quod non fecerat, gaudere. Sic dicunt, Deum gauiſum fuiſſe, quòd non creauerit hominem de ſuperioribus, poſtquam agnouit hominem per peccatum conturbaſſe omnia in terris. Sic R. Salomon Gen. 6. 6. ſuper illud -

וינחם יהוה כי עשה את האדם בארץ ׃

Et pœnituit Dominum quòd feciſſet hominem in terra; inquit -

נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים שאילו היה מן העליונים היה ממרידה ׃

וינחם *Vaijnachèm* (interpretatur Non *pœnituit*, ſed) *Conſolatio fuit ſeù conſolatus eſt ſe, quòd crearit hominem de inferioribus; quia ſi fuiſſet creatus de ſuperioribus, adduxiſſet ſuperiora in rebellionem* (contra me). Rabbi Salomon deſumpſit hæc ex בראשית רבה *Bereſcith Rabbà Paraſcià* ſect. 27. pag. 30. editionis Amſtelodamenſis col. 3. circa principium, vbi ſic legitur -

של משה בא יהושע ושאל אמר הקב״ה משה עבדי מת והתורה על שמו נקראת לומר לך אי אפשר צא ועורך במלחמה ׃

Senſus eſt: *Si ille viueret, elegiſſem illum*; cùm autem ille mortuus ſit, tranſi tu. *Vel alluditur in hoc dicto ad id quod tradiderunt Antiqui: In luctu Moſis tradita ſunt obliuioni tria millia* הלבות *Hallachòth ſententiarum, ſeù deciſionum legalium. In tanta ergo iactura conſuluit Ioſue Deum*, petiuitque eiuſmodi ſententiarum obliuionem reuocari ad memoriam, & reſtaurari. Cui *dixit Deus: Moſes ſeruus meus mortuus eſt, & Lex vocatur de nomine Moſis. Dico tibi: Non eſt poſſibile; exi, & exerce te in bellis*. Hanc ſententiam compilauit R. Salomon ex Talmude Cod תמורה *Themurrà* cap. 2. pagina 16. circa principium, vbi ſic legitur.

אמר רב יהודה אמר שמואל שלשת אלפים הלבות נשתכחו בימי אבלו של משה ׃

Dixit Ràu Iudas, dixit Samuël: Tria millia Hallachòth Lectiones, ſiuè deciſiones legales obliuioni traditæ ſunt tempore luctus Moſis. Quamuis hæc fabuloſa ſint, attamen blaſphemum eſt, quod dicit R. Salomòn, Deum non potuiſſe reuocare ad memoriam quæ perdita obliuione fuerant. Et licet Lex eſſet nuncupata nomine Moſis, nihilominus potuerunt etiam deciſiones illæ nũcupari nomine Moſis. Prӕterea: Nonnè potuiſſet Deus ſuſcitare à mortuis Moſen? Quid ergo aſſeritur, Deum non potuiſſe aliter facere? Illud porrò quod dicũt primo

ר׳ נחמיה אמר מתנחם אני שבראתי אותו מלמטה שאילו בראתי אותו מלמעלה השם שהמריד בי את התחתונים כך היה ממריד בי את העליונים ׃

R. Nachmià dixit: Consolatus sum me, quòd creauerim illum ex inferioribus (ex terrenis). *Quòd si illum creauissem ex superioribus* (ex cælestibus) *sicut in me rebellauerunt terrestria, ita fecissent & cælestia.* Quasi Deus rem non agnoscat, nisi post factum, cùm tamen Deo, non minùs futura, quàm præsentia, nota sint. Nugæ sunt, & fabulæ, quòd homo (vt talis est) crearetur, vel creari posset de cælestibus. Non enim cælestia sunt mortalia. Homo autem creandus erat mortalis, & terrenus, vt regeret mortalia.

Item Gen. 6. 17. הנני מביא *Ecce ego adduco diluuium aquarum &c.* R. Salomon -

הנני מוכן להסכים עם אותם שורווני כבר מה אנוש כי תזכרנו ׃

En ego paratus sum assentiri ijs, qui me olim aduersus hominem incitarunt, quando dixerunt: Quid est homo, quòd memor es eius? Ex hoc loco apparet, Deum oblata occasione mutare animi sententiam, quam olim non probabat. Vide suprà in Tract. *De Angelis* pag. 263. & seqq.

Dicunt etiam, Deum voluisse Regem Ezechiam Messiam facere, sed admonitus ab Angelis cuiusdam erroris Ezechiæ, mutasse sententiam. Isaiæ 9. 7. R. Salomon -

אמרו רבותינו בקש הקב״ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה מי שקצץ דלתות ההיכל ושיגרן למלך אשור יעשה משיח מיד כתמו הכתוב ׃

Dixerunt Magistri nostri: Voluit Deus sanctus benedictus Ezechiam Messiam facere, & Sennacherib Gog & Magog. Dixerunt Angeli ministerij coram Deo sancto benedicto: Eumne, qui confregit Valuas Templi, & misit illas ad Regem Assyriæ, decet Messiam creari? Statim clauserunt, signauerunt scripturam. Excepit hoc commentum R. Salomon ex Talmude Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chèlèk* pag. 94. longè post principium, vbi sic habetur -

(ישעיה ט׳ ׃ ו׳ ׃) לםרבה המשרה ולשלום אין קץ וגומר ׃ אמר רבי תנחום דרש בר קפרא בציפורי מי פני מה כל מ״ם שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום ׃ בקש הקב״ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג וכו׳ ׃

(Isai. 9. 7.) לםרבה *Ad multiplicandum principatum, & pacis non erit finis &c. Dixit R. Tanchùm: Exponebat Bar Kaphrà in Tzippurrì: Cur omnis* (litera) ם *Mem in medio dictionis* (posita) *est aperta, & hæc est clausa?* (Quia) *voluit Deus sanctus benedictus* (Regem) *Ezechiam Messiam facere, & Sennacherib Gog & Magog &c.* Quantò sapientiùs de Deo loquuntur Christiani, qui in diuinis cognoscimus, non differre *Velle*, & *posse*: nam ex Psal. 135. 6. habemus -

כל אשר חפץ יהוה עשה בשמים ובארץ וגו׳ ׃

Omnia, quæ Voluit, Dominus fecit in cælo, & in terra &c. Et Iob 9. 12.

מי

לחרגם אמר משה בתפלתו למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם זו כי רעה נגד פניכם מיד וינחם יהוה על הרעה והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותו וזהו שנאמר (יהושע ה׳ ט׳) היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר.

In Midràsc Agghadà dicitur: Sydus quoddam reperiri (inquit Pharao) *cuius nomen fit* רעה *Raàh. Dicebat ad eos Pharao per Astrologiam: Video illud praecedere ante vos per desertum, & est signum sanguineum & lethale. Et quando peccauerunt Israëlita in Vitulo, & voluit Deus sanctus benedictus illos occidere, dixit Moses in oratione sua: Cur, dicent Aegyptij, malitiosè eduxit eos, quoniam* רעה *Raab pracedit eos? Statim pœnituit Dominum super malum, & conuertit hunc sanguinem in sanguinem Circumcisionis eorum, quos circumcidit Iosue. Et hoc est, quod dicitur* (Iosue cap. 5. v. 9.) Hodie manifestaui ignominiam Ægypti super vos; quia dicebant vobis, Sanguinem nos vidimus super vos in deserto.

Indignissimum sanè est, Deum rationem habere voluisse eorũ, quæ dixerat impius Pharao. Item, fuisse quodammodo coactum, ne vanum faceret, quod Stellæ demonstrabant, nempè sanguinis effusionem, quasi euentum ineuitabilem, vertisse in effusionem sanguinis Circumcisionis.

In Gen. 18. 1. in illud; *Et ipse sedebat in ostio Tabernaculi* כחם היום *cùm incalesceret dies*. Dicit R. Salomon, Deum auxisse æstum caloris, ne tam multi hospites ad Abraham con-

מי יאמר אליו מה תעשה

Quis dicet ad eum: Quid facis? In Deo enim semper remanet libera agendi voluntas. Cæterùm ad ם *Mem* clausum dictionis לםרבה *Lemarbbè Ad multiplicandum* quod attinet, multa de eo ad probandum præcisum tempus aduentus Messiæ affert Raymundus Martini in *Pugione fidei* par. 2. cap. 14. n. 11. & Par. 3. dist. 1. cap. 9. num. 5. & post ipsum Galatin. lib. 4. cap. 19. vbi notandum, falsum esse locum, quem affert idem Galat. ex Cod. שבת *Sciabbàth De Sabbatho* cap. הבונה *Habbonè adificans*, ם *Mem* clausum loci Isaiæ citati, מם סתומה דבר סתום רמז *Verbum clausum, vel rem clausam*, id est *occultam significare*. Diligenter perlegi totum illud caput Talmudicum, & nihil in eo inuenire potui, quod in verbis, aut sententia id significaret.

Exod. 10. 10. in illud ראו כי רעה נגד פניכם *Videte quia* רעה *Raàh malum est contra facies vestras*, Dicitur Deum, cùm vellet delere Israëlitas, admonitum oratione Mosis, ne vellet verificare quod prædixerat Pharao ipsis Israëlitis, statim pœnituisse mali, quod inferre cogitabat Israëli, & conuertisse sanguinem, quem effundere volebat vltionis & iustitiæ causa in sanguinem circumcisionis. De quo ita legitur in *Rasci* loc. cit.

ומדרש אגדה שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה אמר להם פרעה רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה ובשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב״ה

confluerent; illumque defatigarent; quia de recenti circumcisus fuerat, & nondum pristinæ sanitati restitutus; sed postquam cognouerat, Abraham id ægrè ferre, misisse ad illum Angelos in forma hominum. Sic autem subdit R. Salomon Iarchì -

הוצי' הקב"ה חמה מנרתקה שלא להטריחו באורחים ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו :

Eduxerat Deus Solem è thecà sua: (nam dicitur in textu כחם היום *Chechòm haiiòm, cùm incalesceret dies, in feruore diei*) *ne* (Abraham) *hospitum causa* (quos excipiebat hospitio) *nimium fatigaretur; sed quando vidit ægrè ferentem quòd non transirent hospites; Angelos, sub hominũ forma, ad eum misit.* Hinc patet, Deum retractare id quod antea fecerat. Causa etiam caloris Solis quam adducit, est merum Rabbinicum somnium. Hoc idem legitur in Talmude Codice בבא מציעא *Bauà Metzià* cap. 7. pag. 86. b. circa finem, vnde hoc suum commentum R. Salomon decerpsit.

Sed horribile est, quod tradunt Ieremiæ c. 22. 24. quòd Deus contra iuramentum suum nesciò quid fecerit, & quodammodo absolutionem de hoc iuramento, quasi de periurio petierit. Verba sunt R. Salomonis in illud -

אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני כי משם אתקנך :

Si esset Choniàu filius Iehoiachim Regis Iudæ annulus super manu dextera mea: quia inde euellam te.

ומדרש אגדה במקום שנתק שעשה תשובה בבבל ונשאל הקב"ה שנשבע (ירמיה כ"ב, ל') כתבו את האיש הזה ערירי ונולד לו זרובבל בבבל ונאמר לו על פי הנביא (חגי ב', כ"ג) ביום ההוא אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ושמתיך כחותם כלפי שאמר לאביו אם יהיה חותם על יד ימיני אנתקנו :

Ex Medràsc Agadàh: In loco, vnde (Deus, Choniàu seù Iechoniam) *auulsit, ibidem illum reposuit: quia* (Iechonias) *fecit pœnitentiam in Babylonia, & Deus Sanctùs benedictus petijt quodammodo absolutionem de eo, quod olim iurauerat* (Ierem. 22. 30.) Scribite virum istum carentem prole. *Et tamen natus est ei Zorobabel in Babylone. Et dictum est ei per Prophetam* (Agg. 2. 24.) In die illa assumam te Zerubabel fili Scealtiel seruum mi, & ponam te sicut signaculum, (seù quasi sigillum) *pro eo quod dixerat patri suo* (Ierem. c. 22. v. 24.) Si erit annulus in dextera mea, euellam eum. Sed quod Iechonias filium genuerit, & posteros habuerit vsque ad Christum, non contradicit Iechoniæ sterilitati; ea enim in textu explicatur, nempè quòd in diebus suis non prosperaretur, nec habiturus esset successorem, qui sederet super solium Dauid: quia vt exponit D. Hieronymus ibid. *In diebus ipsius Ioachim non successit ei Rex filius, sicut ipse patri successerat, sed fuit in captiuitate. A Salathiel & Zorobabel enim vsque ad Christum nullus Regiam obtinuit potestatem.* Vnde & Ioseph alijque referunt, de Sacerdotali genere, ac Tribu Leui fuisse Principes Machabæos, quibus suc-

crediderat, eueniunt. Sed Deus, qui omnia præuidit, & scit, quomodo euentura sint, cum pœnitere non potest. Dicitur tamen impropriè pœnitere, & dolere; quia hominum scelera castigando, eosque delendo, videtur nobis retractasse quæ fecerat, quamuis in Deo nulla voluntatis mutatio fiat, aut facti pœnitudo.

Tradunt infinitis penè in locis, Deum statuisse, Legem exhibere mundo post mille generationes: sed quia mox vidit mundum tanto temporis spatio, non potuisse consistere absque Lege, subtraxit è mille generationibus illis generationes, seù ætates 974. Legitur hoc in R. Salomone 1 Paralip. cap. 16. ad v. 15. דבר צוה לאלף דור *Verbum præcepit ad mille generationes*, his verbis -

התורה אשר צוה להודיע בעולם אחר אלף דור. וראה שאין העולם מתקיים בלא תורה העביר מהם תשע מאות ושבעים וארבע דורות.

Hæc est Lex, quam præcepisti notificare mundo post mille generationes: & vidit, quòd mundus non potuit consistere sine Lege; & subtraxit ex eis nongentas septuaginta quatuor generationes. Impudentissima blasphemia est in Deum; qua tollitur scientia, & præscientia, atque Diuina sapientia!

Peccant etiam alia ratione in Diuinam sapientiam, quæ est summa veritas; quia dicunt, Deum cum Balaam vsum esse verbis ad decipiendum compositis, quibus etiam illum deceperit. Num. 22. 9. in illa verba: *Et venit Deus ad Balaam, & dixit:* מי האנשים האלה עמך *Qui sunt viri*

successerit Herodes Antipatri Proselythi filius, & postea sub Vespasiano, Regnum huiusmodi generis, immò imaginem Imperij, funditus fuisse deletum. Tanta est Hebræorum, vel ignorantia, vel impietas; vt cùm nodos Scripturarum explicare nequeant, non vereantur soluere impudentissimis blasphemijs.

In illud Genes. 6. 6. ויתעצב אל לבו *Et doluit ad cor suum*, legitur in *Bereschith Rabbà, Parascià* 27. pag. 30. col. 3. paulò ante medium, quòd sicut Rex volens ædificare Palatium, omnia facit de consilio & manu Architecti, cuius ingenio & sapientiæ fidit; & quando magisterium displiceat, non potest dolere, nisi de Architecto, cui nimium tribuit: sic Cor Dei (inquit) Architectus Dei est, cum quo inijt consilium, dicendo; *Faciamus hominem*. De quonam ergo dolere debet, si opus factum non placuerit; nisi de corde suo? Et hoc est, quod legitur: *Et doluit ad cor suum*. Verba illius sunt -

אמר ר׳ ברכיה. משל למלך שבנה פלטין ע״י אדרכל ראה אותה ולא ערבה לו על מי יש לו להתכעס הלא ע״י אדרכל כך ויתעצב אל לבו:

Dixit R. Berachià: Hoc simile est Regi, qui ædificat Palatium per manus Architecti, Vidit illud, & non placet. Contra quem indignari debet, nonnè contra Architectum? Ita (& in hoc casu) *& doluit ad cor suum*. Hoc, quod erat interpretandum, vt vitaretur sensus offensiuus, illi magis augent scandalum. Homo retractat sua dicta & facta, quando aliter quàm

ri isti tecum? Dicit R. Salomon, quòd Deus dedita opera simulauit se nescire, vt Balaam in suo errore confirmaret. Eius verba sunt -

להטעותו בא אמר פעמים שאין הכל גלוי לפניו אין דעתו שוה עליו אף אני אראה שאוכל לקלל ולא יבין ׃

Venit (Deus, & hoc modo interrogauit) *vt illum in errorem induceret* (seù confirmaret): *nam* (Balaam ex sua opinione) *dicebat: Persæpè euenit, quòd non omnia nota sunt Deo; non est mens eius firma, & stabilis in se. Ego igitur obseruabo tempus, quo possum maledicere, vt ille non intelligat.* Hanc stultitiam fingunt, non ob aliud, nisi quia nesciunt intelligere, quomodo Deus, qui nouit omnia, dixerit Balaamo: *Qui sunt viri isti tecum?* quasi ignoraret illos. Non est nouum in Scriptura, quòd Deus tentet sæpissimè homines, vt appareat quales sint, & suo se prodant eloquio; & hæc Dei tentatio, & interrogatio, non est, vt Deus cognoscat, sed vt homines sciant, & agnoscant. Dicere autem Deum tentare in perniciem, & in malum, vt damnet etiam homines malos, quos semper ad se conuertere studet, non est sine blasphemia.

Item, 2. Samuel. 7. 4. in illud ויהי בלילה ההוא *Et fuit in nocte illa.* R. Salomon -

אמר ר׳ חנינא בר פפא אמר לו הקב״ה לנתן האדם הזה שאני משלחך אצלו מהיר הוא שמא ישכור פועלים ונמצאתי מפסידו מחר ואמור לו לא אתה תבנה הבית ׃ ר׳ סימון אומר האדם הזה

שאני משלחך אצלו נדרן הוא בענין של (תהלים קל״ב: ב׳) אשר נשבע ליהוה נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי שמא יאמר איני אוכל ואיני שותה עד שאעשה כך ונמצאתי מפסידו ׃

Dixit *R. Chaninà Bar Papà: Dixit Deus sanctus benèdictus ipsi Nathàn: Vir iste, ad quem ego te misto, in agèndo præceps est. fortasse iam conductos habebit operarios, & meum erit demoliri: Age, festina, dicito illi: Non ædificabis tu mihi Domum. R. Simon* (aliter) *dicit:* (Dixit Dominus) *Vir iste, ad quem ego te mitto, ad vouendum pronissimus est, iuxta illud* (Psal. 132. 2.) Qui iurauit Domino, vouit potenti Iacob. (v. 3.) Si introiero in Tabernaculum Domus meæ; *fortasse prorumpet in votum, vt dicat: Non manducabo, nec bibam, donec sic faciam, & ego tenebor dissoluere.* Præterquam quod in Diuinam sapientiam blasphematur, ascribitur etiam Deo timor quodammodo, & sollicitudo, ne Dauid præueniret facere quod Deus nolebat, nisi quamprimùm Nathan festinaret, & impediret; quasi Deo deesset modus impediendi, vel immutandi Dauid Regis animum. Indignissima de Deo locutio. Deinde ascribunt Deo molestiam, quam incurrere timeat. Quo quid dici potest imprudentius, vel scelestius?

qui infinitus est, & immensus.

Item 1. Reg. 13. 33. in אחר הדבר הזה לא שב ירבעם וגו׳ *Post verbum hoc non est reuersus Ieroboam &c.* R. Sal.

ורבותינו דרשו אחר שתפסו הקב״ה בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן :

Rabbini nostri (antiqui) *tradiderunt, quòd hoc fuit, quando Deus Sanctus benedictus apprehendit illius vestem, & dixit illi: Redi ad te, quia ego & tu, & filius Isai, deambulabimus in Paradiso voluptatis.* Ludicra planè, & Deo indigna.

Item Exodi 32. 18. in illud: *Deditque* (Dominus) *Mosi eùm compleret* לדבר אתו *loqui secum*; dicunt, quòd Moses primùm audiebat lectionem de ore Dei, deinde rursus repetebant lectionem ambo pariter. Ita R. Salomon his verbis -

לדבר אתו מלמד שהיה משה שומע מפי הגבורה וחוזרין ושונין את ההלכה שניהם יחד :

Loqui secum. *Vt discatur, quòd Moses audiebat ex ore Dei; & postea legebant Hallachà Lectionem ambo simul.* Nec etiam Ludimagistro honorificum est istud, quod Deo attribuunt.

Laudantes Dei fortitudinem impudentissimè comparant illam fortitudini, & potentiæ Dæmonum. Num. 23: 22. כתועפות ראם לו *Fortitudo Vnicornis ei est.* R. Salomon -

ואמרו רבותינו אלו השדים :

Dixerunt Magistri nostri, Vnicornes isti sunt Dæmones. Licet Dæmon sit

בח

§. DECIMVSTERTIVS.

In Dei auctoritatem & maiestatem.

IN illud Leuitici 26. 12. והתהלכתי בתוככם *Et ambulabo inter vos.* R. Salomon. -

אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני יכול לא תיראו ממני ת״ל והייתי לכם לאלהים :

Deambulabo vobiscum in Paradiso voluptatis, quasi vnus vestrum, & non pauebitis à me. Sed nunquid non timebunt ab eo, Dicitur in literis: Et ero eis in Deum.

Ambulatio mysticè capitur, scilicet pro influxu & irradiatione Diuina in Beatos. Hebræi autem crassè, & temerariè ascribunt Deo deambulationem carnalem, & localem in horto. Quòd si obijciant de deambulatione Dei in Paradiso. Respondet D. Augustinus in Genes. ad literam lib. 11. cap. 33. Quòd hoc *non nisi per creaturam visibiliter factum est.*

Item ibidem paulò suprà, versu scilicet 9. ופניתי אליכם *Et conuertar ad vos.* R. Salomon. -

אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם :

Vacabo (inquit R. Salom.) *à quocumque negotio, vt reddam vobis mercedem vestram.* Quasi Deus non curet vniuersa vnica tantùm actione, id est per essentiam suam sine distractione mentis, quod est defectus solius creaturæ, non autem Creatoris.

gitur) sed non dirigitur ab Ecclesia, sermo ad Deum, sed ad Messiam, qui *sub arbore*, id est propter peccatum arboris est excitatus, & venit in mundum, carnem assumens, & conceptus, & genitus est; vel si quod est aliud significatiuum mysterium. Huc videtur quasi per somnium alludere Aben Ezræ, qui locum istum de Messia interpretatur.

In illud Exodi 32. 16. והלוחות מעשה אלהים המה *Tabulæ autem opus Dei erant*; R. Salomon inquit -

כאדם שאומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכת פלונית כך כל מעשיו של הקב״ה בתורה׃

Sicut homo, qui dicit socio suo; Totum eius studium in hac, vel illa arte versatur: sic tota Dei cura, & oblectatio est in Lege. Indignum hoc est infinita Dei sapientia, & est contra sensum proprium. Quia opus Dei est factura, & opificium.

Item Numer. 23. v. 22. יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל *Dicet ipsi Iacob, & Israël, quid operatus est Deus?* Rabbi Salomon -

עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חבתן לעין כל שהן יושבין לפניו ולמדין תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל וזהו שנאמר והיו עיניך רואות מוריך׃

Futurum sit tempus quale nunc est, quo manifestabitur dilectio in oculis omnium, quia omnes coram illo sedebunt; discentque Legem ex ore eius (scilicet Dei) *& discrimen eorum intimum, præ Angelis ministerij; & ipsi quærent; quale sit opus Dei: & hoc est quod dici-*

sit potentissimus, quia non est potestas, quæ compararetur ei; nihilominus non sunt tenebræ luci comparandæ, nec decet vel meminisse nominum Dæmonum per labia nostra, nedum comparare illos Deo.

Adeò ad Dei amicitiam, & familiaritatem se adiungunt, vt non vereantur Synagogam Israël, Matrem Dei nuncupare. Legitur hoc in R. Salomone. Cant. Cantic, 3. 11. in illud *Egredimini & videte &c. quo coronauit eum mater sua.* Antiqui Hebræorum quærunt: Quomodo Israël sit filia, soror, & Mater Dei. Quòd sit Mater probant ex eo loco Isai. 51. v. 4. *Attendite ad me popule meus, & natio mea.* Quod dicitur *Natio mea*, Hebraicè est ולאומי *Vlummi*, quod mutatis punctis significat ולאמי *Matri meæ.* Nescio, vtrum magis temerarium sit; an se Dei Matrem appellare; an id ex Sacræ Scripturæ tam deprauato testimonio velle colligere?

Item conatur hoc elicere ex Cant. Cantic. cap. 8. v. 5. *Ibi peperit te* אמך *Immècha mater tua; ibi concepit genuit te.* R. Salomon -

הרי אמרנו שהקב״ה קראה אמו שם נהיתה לך לאם׃

Iam diximus, quòd Deus sanctus benedictus (Israëlem) *appellauit Matrem suam: Ibi, inquit, facta est tibi quasi Mater.* Verum est sanè, quòd verba ista: *Sub malo excitaui te, ibi peperit te mater tua, ibi concepit, genuit te*, sunt verba Sponsæ alloquentis Sponsum masculino genere (nam לך *Lechà* id est *te*, masculino genere le-

manitas Dei sancti benedicti erga Abrahamum? Quia (Abraham) *sedebat, & Diuinitas stabat. S. D. Et ipse sedebat scriptum est* (quia Abraham) *volebat exurgere. Dixit ei Deus sanctus benedictus: Sede tu. Hoc enim erit signum filijs tuis, quòd vt nunc tu sedes, & Diuina maiestas stat, sic filij tui sedebunt, & Diuinitas stabit. S. D.* (Psal. 82. 1.) Deus stat in congregatione Dei.

Sed non scribitur ibi עומד *Omèd stat*, sed נצב *Nitzàu* Ἕτοιμος *promptus, paratus*. Sic in alio loco: *Et stabis mihi ibi supra petram*. Exod. 33. 21. Vide etiam in *Rabbòth Parascià* 48. in Gen. Hoc loco non legitur Deum stetisse; & quamuis infra ver. 8. legatur והוא עומד עליהם *Et ipse stabat iuxta eos*, de Abrahamo, & non de Deo intelligendum est; & quamuis de Deo quis intelligere vellet, dicendũ, quòd stare Dei est præsentem adesse, propter affectum eius, qui narratur erga creaturàm. Isti autem adinuenerunt sensum honoris, vt dicant, Deum creaturis impendere honorem, qui solo Deo debetur, *Honorem meum nemini dabò. Si ego sum Deus, vbi est honor meus?* Malach. 1. 6. Nisi Hebræi subterfugiant dicentes, quòd Deus stet iuxta eos, id est super ad defensionem. Interroga, vtrùm orationem suam Hebræi exsoluant sedentes, an stantes, an genu flexo? Sed si ita accipiunt, quòd Deus etiam ipsis sedentibus, assideat, nempè, quia (vt ibidem subiungunt) pro omni laude, quam Creatori tribuunt, Creator ipse locet inhabitationem

citur (Isai. 30. 20.) Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.

Constituunt Hebræi Deum quasi Ludimagistrum in æterna beatitudine. Ad bonum sensum hæc Rabbinorum sententia reduci poterit, si cum D. Hieronymo ad hunc locum dicamus; hoc adimpletum esse tempore Christi Domini, qui est per omnia secula Doctor, & Præceptor Ecclesiæ, quique in Euangelio suo, pro laciniosis Legis obseruationibus atque mandatis, in vno verbo recapitulauit omnia: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Hunc Deum & Hominem Præceptorem, Synagoga vidit, & audiuit docentem in terris.

Ponderant antiqui dictum Psalmi 18. 36. *Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ, & dextera tua suscepit me, & disciplina tua correxit me*. Sed hoc vltimum in Hebræo וענותך תרבני *Et mansuetudo tua multiplicabit me*. Legitur in ילקוט *Ialkùtt Parascià* וירא אליו *Vaijerà elàu Et apparuit ei*. pag. 53. editionis Liburnensis in folio paulò post medium.

והוא יושב כתיב (תהלים י״ח. ל״ו.) ותתן לי מגן וגו׳ וענותך תרבני מה ענו׳ הרבה הקב״ה לאברהם שהיה יושב והשכינה עומדת שנאמר והוא יושב כתיב. בקש לעמוד א״ל הקב״ה שב אתה סימן לבניך מה אתה יושב ושכינה עומדת כך בניך יושבים ושכינה עומדת שנ׳ (תהלים פ״ב. א׳) אלהים נצב איטימוס ברא ונצבת לי שם על הצור׃

Et ipse sedebat: scriptum est (Psal. 18. 36.) Et dedisti mihi protectionem &c. & mansuetudo multiplicabit me. *Quæ est ista tam multa hu-*

ham) *non erat circumcisus, cadebat in faciē, & tunc ego illum alloquebar; nunc verò ex quo circumcisus est, ipse sedet, & ego sto.*

Primùm, de foramine inferorum, id fabulosum est. & præter ordinem naturæ. Secundum, quòd Abraham sederet ex dolore, & fuerit à Deo visitatus cum Angelis, fabulæ. Tertium, cadere in faciem ex præputio. Ita & Quartum, Deum stare, Abraham sedere, indignum est Diuinę maiestati. Adeò hoc superciliosum dogma Iudæorum mentibus infixum est, vt legendo קרית שמע *Kiriàth scemaà Lectionem, Audi Israël &c.* ipsi sedeant, & Deum stare imaginentur. Quod verò dicunt de intenso dolore, quo tertio die Abraham cruciabatur ex circumcisionis vulnere, admitti potest, quia ex Genes. 39. 25. legitur, Simeonem & Leui ad hunc diem contra Sichimitas vindictam reseruasse: nam die tertio, quando grauissimus vulnerum dolor est, arreptis gladijs, omnem masculum interfecerunt. De calore tertij diei à circumcisione Abrahæ, agitur in *Bereschith Rabbà Parascià* 48. pag. 53. col. 1. editionis Amstelodamensis in folio, vbi eius origo ab igne Gehennæ infernalis assignatur. Et *Baal Turrim* id probare nititur ex æqualitate numeri vocum כחם היום *Cùm incalesceret dies*, & זהו בגיהנם *hoc est in Gehenna*. Vtræque dictiones numerant 129. si tamē postremæ, vnitas addatur, quam ex tota dictione assumere solent. Sed hæc est Cabalistarū Ghematricorū insulsa probatio, sicut & alia quam imme-

suam super eos, quia dicitur Psal. 22. ver. 4. *Et tu sanctus habitans laudes Israël*, non tamen inducere debent sensum alium. vt Deus iubeat Abrahamum sedere, quod est honoris ipse verò maneat. Hoc enim si dicitur, Deo maximè indignum est, quomodocumque explicatur.

Idem dilucidiùs ex Capitulis R. Eliezer cap. 29. habetur hoc modo -

רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר ביום שנמול אברהם ביום השלישי כאב היה לו מאר כרי לנסותו מה עשה הקב״ה נקב הור אחד בגיהנם והרתיח את היום כיומן של רשעים ויצא וישב לו בפתח האהל לרוח היום שנא׳ (בראשית יח׳ : א׳ :) והוא יושב פתח האהל כחום היום אמר הקב״ה למלאכי השרת בואו ונבקר את החולה שמרת גמילות חסרים גרולה לפני מיר ירדו המלאכים ובקרו את אברהם בוא וראת כחה של מילה שער שלא נימול אברהם היה נופל ואחר כך אני מדבר עמו שנ׳ (שם) ויפול אברהם על פניו עבשו שנמול הוא יושב ואני עומד שנ׳ (שם) והוא יושב פתח האהל וגו׳ :

Rabban Gamliel fil. R. Iudæ Principis dicit: Quando circumcisus est pater noster Abraham, die tertio cruciabatur intenso dolore ex plaga sua. Quid fecit Deus sanctus benedictus? Vt tentaret eum, perforauit foramen vnum intra Gehennam, & feruorem æstumque inuexit in mundum, iuxta diem impiorum. Exijt ergo Abraham (Genes. 18. 1.) & sedebat præ foribus tabernaculi ad auram diei. *Dixit Deus sanctus benedictus Angelis ministerij: Descendamus, & visitemus infirmum. Dixitque* (iterum) *Angelis: Venite, & videte, quanta sit Virtus Circumcisionis: quamdiù enim* (Abra-

mediatè post affert, nempè יושב בפתח האהל *Sedebat in ostio tabernaculi* idem numerare, quam numeret להכניס את האורחים *Vt introduceret hospites*, quod tamen falsum est: nam יושב בפתח האהל numerat 849. & להכניס את האורחים numerat 846. nisi 3. pro tribus dictionibus adiungantur.

Nefandissimum est, quod de Deo narrant: quòd obseruet actus coniugum Israël, dum dant operam proli, & computet illorum actuum moras, & præcipuè quando cadit gutta, ex qua gignendus est Iustus. Hinc in illud Num. 24. 3. נאם הגבר שתום העין *Dixit vir occlusus oculo*. R. Salomon de Balaam ita loquitur -

רבותינו אמרו לפי שאמר (במדבר כ״ג: י׳:) ומספר את רביע ישראל שהקב״ה יושב ומונה רביעותיהן של ישראל מתי תבא טפה שנולד הצדיק ממנה אמר בליבו מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו ועל דבר זה נסמת עינו של בלעם ׃

Dixerunt Magistri nostri (vir occlusus oculo, seù strabo Balaam erat) *quia dixerat* (suprà cap. 23. v. 10.) Quis numerabit puluerem Iacob; ומספר את רבע ישראל *Vmisppàr eth reuaà Israël*, & numerum concubituum Israël? *Quia Deus sanctus benedictus sedet & computat concubitus Israëlis quando abscinditur guttula, de qua formandus est iustus. Dixit in corde suo. Qui est iustus, & ministri eius sunt iusti. Intellexit, seù vidit rem hanc, & ob id strabo effectus est*. H. c. tenus R. Salomon Iarchi, qui nihil de suo profert, & quamuis loca plerumque non citet, attamen omnia

ex Talmude haurit, sicut & hunc locum ferè ad verbum transcribit ex Cod. נדה *Niddà* cap. 3. pag. 31. non longè à fine, cuius verba & ego hic exscribam, quæ sunt -

דרש רבי אבהו מאי דכתיב (במדבר כ״ג: י׳:) מי מנה עפר יעקב ומספר רובע ישראל שהקב״ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל מתי תבא טפה שהצדיק נוצר הימנה ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע אמר מי שהוא טהור וקדוש ומשרתיו טהורין וקדושין יציץ בדבר זה מיד נסמית עינו דכתיב (שם כ״ד: ג׳: ט״ו:) נאם הגבר שתום העין ׃

Docebat R. Abàu: Quid est quod scriptum est (Num. 23. 20.) Quis numerauit puluerem Iacob, & numerans concubitus Israël? *Docet, quòd Deus sanctus benedictus sedet, & numerat concubituum vices Israëlitarum*, [R. Salomon עונת תשמישן *tempore coitus illorum*] *quando scilicet veniat gutta, vnde formandus sit Iustus. Et propter hoc occæcatus est oculus Balaam impij: Dixit, quicumque est sanctus, & ministri eius puri & sancti sunt. Habuit reuelationem hac in re, statim occæcatus est sibi oculus, quia scriptum est* (Ibid. 24. 4. 15.) Dictum viri clausum (hominis) oculum.

Hoc obscœnissimum commentum statuunt, & firmant super illam vocem Scripturæ רובע *Ròuaa*, quæ verè *quartam partem* significat. Vnde decimum versiculum capituli 23. libri Numerorum Onkelosus Chaldaicè vertit -

מן ייכול למימני דעדקיא דבית יעקב דאמיר עליהון יסגון בעפרא דארעא או חדא מארבע משריתא דישראל וכו׳ ׃

Quis

remus. In Cantione matutina: *Ea hora, qua Israëlitæ respondent Amen, sit nomen eius magnum.* Dicunt, Deum gestire animo & membris, mouere caput suum, & dicere: *Beatus Rex, quem sic populus eius collaudat in domo sua.* Blasphemia est, Deum se dicere beatum propter laudes creaturæ, & maximè perfidi, ingrati, cœci, peruersi, & carnalissimi populi.

Sed multò impudentiùs loquuntur de Deo in eodem *Machazore*, idque in Rubrica quadam in opere מרכבה *Marcheuà Quadrigæ*. *Benedicti à me cæli, & terra, & qui descenditis à sacro Curru, si annunciabitis filijs meis, quòd ego facio sub hora matutinæ tempore, quando scilicet dicunt ante me, Sanctus, Sanctus, Sanctus: & monete illos, vt leuent ad me oculos in altum contra Domum orationis ipsorum, & sustollant calcanea sua cum corpore in hora, qua celebrant* קדושה *Kiddusciá sanctitatem meam; quoniam non est mihi voluptas in mundo meo instar voluptatis, quam capio, quando ipsi leuant oculos suos in meos, & ego meos in illorum. Et ipsamet hora ego apprehendo solium gloriæ meæ, vbi est imago Iacob, & amplector, & deosculor, & in hoc est mihi memoria eius captiuitatis, & illos redimere festino, &c.* Inter alia absurda, quæ hic leguntur, insigne est, quod dicunt, Deum capere maiorem delectationem & voluptatem cùm tantùm aspicitur ab oculis eorum, quàm cùm laudatur ab Angelis, & Beatis, qui penitùs voluntati Dei conformantur. Nedum hoc vt indecens, sed vt blasphemũ dignum est

Quis poterit numerare paruulos domus Iacob. de quibus dictum est, quòd multiplicabuntur sicut puluis terræ, aut vnum ex quatuor castris Israël? At quia רבע *Rauaà* radix, ex qua deducitur רובע, etiam *Coire* aliquando significat, vt in Leuit. cap. 19. 19. & capite 20 16. hinc in eandem significationem desumi debere volunt in hoc eodem loco, & præter intentionem literæ, obscœnè exponunt. Et hic est mos & consuetudo impudentium Talmudistarum, quorum obscœnissima commenta plerumque præterire volui, ne aures, & mens pudica pij & verecundi hominis Christiani offendantur. Obseruant autem

Lexicographi רֶבַע quando *Coire* significat, de coitu quadrupedum tantùm intelligi debere, vt in locis ex Leuit. citatis. Locus autem Psal. 139. 3. ארחי ורבעי זרית *Semitam meam, & accubitum meum ventilasti*; in Talmude tantùm, & non alibi, de concubitu hominis explicatur, vt in citato Cod. נדה *Niddà* pag. 31. & ex eo in Rabbi Salomone ad Psal. 139. & in ילקוט *Ialkùtt* ibidem, & super 2. Samuel. cap. 22. num. 163.

In מחזור *Machazore* etiam, multa contra Diuinam maiestatem impiè proferunt, quorum nonnulla loca hic citabimus, prætermissis Hebraicis auctoritatibus, vt prolixitatem euitemus. Sed quia *Machazoris Bononiensis*, ex quo ista habuimus, paginæ characteribus Arithmeticis numeratæ non sunt; ideò precum quasdam tantùm voces pro locis inueniendis affe-

suam timentibus se, quod non faciunt sanè Reges carnales, & terreni, sic dixerunt antiqui: *Non est, qui sedeat super solium Regis, nec qui audeat tractare manibus sceptrum eius, neque insidere equo illius. Sed Deus sanctus benedictus hoc gratiæ tribuit Mosi seruo suo qui vtebatur solio suo. S. D.* (Iob 26. 9.) Tenens vultum solij: expandens super illud nubem suam. *Vsus est sceptro illius, quoniam scriptum est* (Exod. 4. 20.) Et accepit Moses virgam Dei in manu sua. *Et antiqui dixerunt, quòd in virga inscriptum erat nomen Dei* יהוה. *Fecit item Eliam conscendere equum suum. S. D.* (2. Regum 2. 11.) Et ecce currus igneus, & equi ignei: *Estne Regnum isto speciosiùs? Aliter: Rex caro & sanguis dormit in strato suo, & serui eius seruant ad lectum eius foris excubias. Sed Deus sanctus benedictus non sic. Israëlitæ dormiunt in suis lectulis, & nomen* שדי *SCIADDAI inscriptum postibus eorum, facit eis excubias in limine valuarum domus.* (intelligunt schedulã מזוזה *Mezuzâ* affixam limini domus) *Rex caro & sanguis habet famulos, qui præferunt ei faces, vt illuminent; & Deus ipse illuminabat Israëlẽ in deserto, quoniam dictum est* (Exod. 13. 21.) Et Dominus ibat ante illos per diem &c. & nocte in columna ignis. *Estne Regnum isto præclariùs?* Miracula ob merita Sanctorum Patriarcharum Israëlitico populo à Deo antiquitùs patrata, moderni Verpuli impudenter sibimetipsis attribuunt.

est vt castigetur. Videsis suprà pag. 196. vbi de Trisagio, & corporis subsultu vnitis calcaneis egimus.

Indignissimè Hebræi de Deo loquuntur, & penè semper blasphemant in suis de Deo doctrinis, quando maximè non vtuntur sacris literis. In *Machazor* Par. II. *De die festo* כפורים in illud Isaiæ 63. 1. *Ego loquens iustitiam magnus sum ad saluandum;* hæc comminiscuntur ex *Medrâse:* vbi dicunt, quòd cùm Deus videret, nec in supremis, nec in infimis, id est cælestibus, & terrestribus, nempè inter Angelos, nec inter homines esse, qui patrocinium susciperet pro filijs suis Iudæis, dixerit; *Ego qui loquor iustitiam, satis sum vt per me saluem; Vult dicere. Ego aperiam os meum, vt tester, & narrem eorum merita, & sim intercessor, & loquens pro eis; quoniam manus mea satis est mihi vt saluem illos, nec opus habeo auxilio & ope alterius.* Hic modus de Deo loquendi, est etiam contra ipsius Dei omnipotentiam, sicut enim Deus armat creaturas in vltionem, cur non possit etiam mouere creaturas, vt velint defendere electos suos? Deinde faciunt Deum מליץ *Melitz Aduocatum* & Intercessorem. Sed penes quem? Quis enim Deo superior, vel inter Deum & creaturas arbiter? Deinde per filios Dei, seipsos tantùm impudenter intelligunt.

In eodem loco eousque amentiæ feruntur, vt Deum sibi quodammodo famulum faciant. Dicunt enim, quòd Deus communicat gloriam

quaſi Deus, non voluntate ſua operetur, ſed ad voluntatem hominis cogatur operari.

Prouerb. 15. 3. בכל מקום עיני יהוה צפות רעים וטובים: *In omni loco oculi Domini ſpeculantur malos, & bonos.* R. Leui Ben Gerſon ait -

הנה עיני יהוה הם בכל מקום כי כל הדברי׳ שופעי׳ מידיעתו והשגתו כמו שנתבאר במקומותיו ולז׳ הוא מבוא׳ שהם צופות הרעים והטובים מצד ההשגה הכוללת ומצד הפרטים תדבק השגחתו בטובים אלא שכבר סודר ממנו מה שישול׳ בו לאיש במעשהו אם טוב ואם רע׃

Ecce oculi Domini ſunt in omni loco, quoniam omnia infunduntur, & deriuantur à ſcientia, & prouidentia ſua, ſicut explicatum eſt in locis ſuis, & propterea manifeſtum eſt, quòd oculi Domini contemplantur malos, & bonos ratione prouidentiæ Vniuerſalis; ſed ratione prouidentiæ particularis inhæret prouidentia ſua in bonis. Sed ordinatum eſt à Deo, quòd retribuendum ſit homini iuxta opera ſua, ſiuè bonum, ſiuè malum. Videtur hic prouidentiam particularem extendere ad retribuendum homini iuxta opera ſua, quæ potiùs ad actum Iuſtitiæ, quàm ad prouidentiæ ſpectare videtur. Prouidentia autem cùm ſit ratio ordinis rerum ad finem, perfectiſſimè tribuitur Deo, & cui omnia ſubſunt, etiam ſingularia, etiam contingentia, & maximè rationalis creatura, cuius motus, & actiones omnes eidem ſubiacent prouidentiæ vt prouidentia eſt. Vide D. Thom. p. 1. q. 22. a. 1.

R. Abraham Aben Ezræ negat Diui-

§. DECIMVSQVARTVS.

In Dei ſcientiam, prouidentiam, atque iuſtitiam.

IN illud Prouerbiorum 15. v. 24. ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה׃

Semita vitæ eſt deſuper intelligentem, vt declinet ab Inferno inferiori. R. Salomon -

ארח חיים׃ שהוא למעלה למשכיל כלומר המשכיל יתעכ׳ לעשות רצון יוצרו אולי ילך בארח החיים שהיא למעלה והם היו הנפש המתאוה לשוב אל האלהים למען שתסור מן השאול שהוא למטה׃

Semita vitæ: *Intelligenti ad ſuperiora; hoc eſt: quantò res intelligibilis erit glorioſior, tantò præſtantior erit erga eum qui ſcit rem illā, Dei prouidentia, & amabilior, ſeù ſuauior: & propterea debet homo, ſemper niti, vt aſcendat in apprehenſionem rerum ſublimiorum & præſtantiorum.* Appellantur autem ſuperiora & alta, quæ ſunt nobiliora, quomodo cæli ſunt nobiliores elementis; & inter elementa id quod eſt ſuperius, nobilius eſt inferiori ſe; *& propterea erit via vitæ intelligenti ſurſum,* reſpectu viri intelligentis, quaſi fuerit hoc, *vt elongaret, ſeù excluderet à loco infimo, qualis eſt Infernus.* Ex hoc habetur; quòd prouidentia Dei non eſt, quòd Deus aliquid præſtet, cui prouidet, ſed potiùs, quòd ſi homo det operam ſpeculandis rebus altioribus, tantò maiorem Dei prouidentiam ſibi comparabit. Qua in re eſt grauis error:

tes erunt deſtinati perditioni, & quòd probi ſemper viuent. Nec tribuit Deo ſcientiam vllam practicam, vt Theologi noſtri, ſed ſpeculatiuam tantùm. Ponamus eius verba -

כי ידע׃ אין ספק כי השם הנכבד יודע הכללי׳ והפרטים הכללים הם נפש כל חי לכל הברואים והפרטים הם כל מין ומין בפני עצמו או אפי׳ כל בריה ובריה בפני עצמה כי מעשה ידיו כולם רק דעת הפרט לכל אחד בדרך כלל הן לצדק הן לרשע ידענו ולעולם ידע אומנות הנודעות ובעבור שתעמדנה נפשות הצדיקים ותהיינ׳ קיימות לעולם על כן ידע אותם גם ידע כי נפשות הרשעים מאבדנה הנה הטעם כי דרך הרשעים לאבדון ואם נפשות הרשעים תאבדנה אף כי נפשות הלצים ׃

Quoniam nouit Dominus &c. Non eſt dubium, quòd Deus glorioſus noſcat vniuerſalia, & particularia. Vniuerſalia ſunt, anima cuiuſlibet viuentis omnium creaturarum: & particularia ſunt quælibet, & ſingulæ ſpecies in ſeipſis (imò hæc ſunt vniuerſalia) *vel etiam quælibet creatura per ſeipſam* (indiuidua) *quia ſcilicet opus manuum eius ſunt omnia illa. Verùm ſcientia particularis vnicuique eſt per viam vniuerſalem, ſiuè ſint ad iuſtificandum, ſiuè ad condemnandum. Scit illud, & ſemper cognoſcit artificium rerum notarum, & propterea, quia ſtant animæ iuſtorum, & ſtabunt etiam in perpetuum, ideò nouit eas. Item cognoſcit, quòd animæ impiorum peribunt. En ratio, & cauſa iuxta illud* (Pſal. 1. 6.) Quoniam via impiorum ad perditionem eſt. *Et ſi animæ impiorum peribunt, quantò magis animæ deriſorum?* Hæc Aben Ezræ doctrina falſa eſt: nam Deus intelligendo non compo-

 nit,

Diuinam prouidentiam circa ſingularia, quia (inquit) hæc à Deo non cognoſcuntur. Sic enim dicit ſuper Pſalmum 73. ver. 12. -

הנה אלה רשעים ושלו עולם השגו חיל ׃

Ecce iſti impij, & tranquilli ſeculi apprehenderunt diuitias -

הנה ׃ הטעם שהצדיקים יודעים דעת אמת שיש אלוה נשגב מדעת אדם והוא הכם לכ שידע הכללים שהם עומדים והלקים שהם הפרטים הם משתנים בכל עת על כן לא ידעם השם כי אינם עומדים ׃

Ecce iſti impij &c. Senſus eſt, quòd Iuſti nouerunt ſcientiam veritatis, quia Deus ſuperior eſt ſcientia, & cognitione hominum, & eſt ſapiens corde, qui nouit vniuerſalia, quæ ſunt permanentia: & partes, quæ ſunt particularia quædam ſemper permutantur; propterea non nouit ea Deus, quoniam non ſunt permanentia. Negat apertè Aben Ezræ in Deo ſcientiam ſingularium; quia non ſunt permanentia, ſed contingentia & mutabilia. Contra habent noſtri Theologi cum D Thoma 1. p. qu. 14. art. 6. qui docent, Deum omnia ſingularia diſtinctiſſimè cognoſcere, & de his ſummam prouidentiam habere. Sed idem R. Aben Ezræ ſuper Pſal. 1. 6: *Nouit Dominus viam iuſtorum, & iter impiorum peribit.* Non videtur Deo tribuere altiorē cognitionem & ſcientiam, ſiuè intimiorem; de actibus humanis, ſiuè ad iuſtificationem, ſiuè ad condemnationem hoc loco, quàm illud, quod eſt notiſſimū etiam omnibus; ſcilicet quòd malè agen-

gere, Diuinitatem deseruisse Gentiles ob illorum scelera, & iniquitates, neque super eos per gratiam & dilectionem inhabitare, cùm existiment Christianos Gentiles esse, & Idololatras: ideò multis in locis pressiùs explicant, Iudæos solos esse Dei dilectos, eosque ita elegisse sibi in populum, vt siuè boni, siuè mali sint, reprobare illos nec velit, nec possit: & ita Deum acceptatorem personarum faciunt. Hinc docent, quòd Deus Israëlitas tantùm puniat leuibus pœnis, nunquam tamen æternis: vnde decantatum est apud eos illud solemne effatum ex cap. 11. Codicis סנהדרין *Sanhedrin*. -

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ׃

Col Israël iesc laèm chèlek leoalàm habbà, *Vniuersus Israël*, (omnes Israëlitæ) *habent partem in seculo futuro*. Hoc est omnes Iudæi saluabuntur, nullus damnabitur, quia omnes sunt iusti; & quamuis peccent, atque enormissima peccata committant, nihilominùs illorum peccata Deus dissimulat; quæ omnia contra Diuinam prouidentiam non tantùm sunt, quàm contra Diuinã iustitiam. Sit exemplum desumptum ex Num. cap. 23. 21. -

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל׃

Non aspexit (Deus) *iniquitatem in Iacob*. *& non vidit laborem, seù prauaricationem in Israël*. R. Salom:

לא הביט הקב״ה און שביעקב כשהן עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם לְהתבונן באוניות שלהם

nit, nec diuidit vt facit creatura; sed omnia simul intelligit, & vnica cognitione cognoscit, quia Deus non cognoscit, aut intelligit per speciem aliam ab essentia sua; nam intelligere Dei est suum esse, & sua essentia, nec ab ea distinguitur. Cognoscit autem bonos, & malos; iustos & iniustos: bonos via approbationis, malos via reprobationis. Aben Ezrę autem videtur in Deo ponere cognitionem discursiuam, cùm velit habere Deum scientiam particularium per viam vniuersalem, quasi ex præmissis vniuersalibus particularem conclusionem eliciat.

Negant Diuinam prouidentiam in Gentiles, quia dicunt solùm super Iudæos Diuinitatem inhabitare, non supra Gentiles, per quos Christianos intelligunt: sic in מחזור *Machazor* Bononiensi pagina 4. primæ partis, quamuis nota Arithmetica signata non sit, circa principium Commentarij, & in illam benedictionem. -

בא״י אמ״ה עוטר ישראל בתפארת ׃

dicitur -

כשמניח הכבע על ראשו מברך עוטר ישראל בתפארת׃ על שם המעטרבי חסד ורחמים ׃ ואמר באן ישראל לפי מחשכינה שורה עליהם ולא על הגוים ׃

Quando imponit pileum super caput suum, benedicat: *Qui coronas Israëlem in decore*: *iuxta illud* (Psal. 103. 4.) Qui coronat te misericordia, & miserationibus. *Dicit autem hoc loco* (Israëlem) *quia Diuina maiestas super* (Israëlitas) *habitat, & non super Gentiles*. Et ne credas, eos intelli-

nebunt iniusti ante oculos tuos?

Item Iudicum cap. 3. ver. 10. ותהי עליו רוח יהוה *Et fuit super eum spiritus Domini*. R. Salomon habet hæc verba.

דרש רבי תנחומא נסתכל במה שאמר הקב״ה למשה במצרים ראה ראיתי את עני עמי מה הן שתי ראיות הללו אמר לו רואה אני שעתידין לטעות בעגל ואף על פי כן ראיתי את עני עמי וו. דרש עתניאל אמר בין זכים בין חבים עליו להושיעם :

Explicat R. Tanchuma: Considerandum animo id, quod dixit Deus sanctus benedictus Mosi in Aegypto: Videndo vidi afflictionem populi mei. *Quænam est illa repetitio*, Videndo vidi? *Dixit ei: Video quod Israëlita erraturi sint in Vitulo, & quamuis sint erraturi, nihilominus ego video & aspicio afflictionem illorum, vt liberem illos. Hoc idem oraculum dixit Othniel, siue digni siue indigni, boni aut rei sint, Dei est saluare illos*. Ex hoc patet Hebræos credere se saluandos, non quia benè vel malè operentur, sed quia confidunt se esse populum Dei. Tota Scriptura huic prauo errori reclamat; proinde superuacaneum est illum confutare.

Item Isai. 27. v. 4. מי יתנני שמיר שית במלחמה *Quis dabit mihi veprem, sentem in bellum &c.* R. Salomon de Esau loquitur, per quem intelligunt Christianos. Et ait R. Salomon.

מי יתנני : ואוכל לפקור עליהם ולא תוכל מדת הדין למחות שישובו ישראל בתשובה והיא נותנת אותי שמיר ושית בבני מלחמה אפסע פסיעה על מדת הדין ואפקור עליהם אף יתרון ונוספו על

שלהם ובעמלן שהן עוברין על דתו : עמל. לשון עבירה כמו הרה עמל כי אתה עמל ובעם תביט לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום :

Non aspexit Deus sanctus benedictus iniquitatem, quæ est in Iacob: nam quando illi transgrediuntur eius verba (præcepta) *non subtiliter animaduertit, & inquirit in eorum peccata* (vt scilicet obseruet peccatorum vncias, & minutias) *neque etiam in transgressiones eorum, quando præuaricantur Legem eius*. Et declarat vocem עמל *præuaricationem* significare. Sequitur

יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו :

Dominus Deus eius cum eo, & amicitia Regis cum illo est.

אפילו מכעיסין וממרין לפניו אינו זז מתוכן :

Et quamuis irritent, prouocentque (Deum) *& ad iram accendant, ipse non recedit ab eis*. Est blasphemia in Dei iustitiam, & est manifesta acceptio personarum, si Deus quosdam peccantes dissimulat, eorumque peccata leuissimè iudicat, hoc enim est in Diuinæ iustitiæ præiudicium.

Aliud exemplum: Numer. cap. 35. ver. vltimo.

כי אני יהוה שכן בתוך בני ישראל :

Quia ego Dominus, qui habito intra filios Israel. R. Salomon.

אף בזמן שהם טמאים שכינה ביניהם :

Etiam eo tempore, quo ipsi (Israëlitæ) *sunt immundi, Diuinitas* (est) *inter eos*. Sed dicant Iudæi: Quomodo sit intelligendum illud Leuit. 11. 44. *Sancti estote, quia ego sanctus sum*? Et aliud Psal. 5. 6. *Non habitabit iuxta te malignus, neque perma-*

raui patribus eorum, *Quis ponat me secundùm dies priores*, *id est*, *Vtinam non intercessisset iuramentum*: *nam tunc instar vepris & spinæ inuasissem Vineam*, *illamque exterminassem*. Quasi Deus improuidè astrinxerit se iuramento, & inuitus contra animi sui voluntatem cogatur non punire Israëlem, prout vellet. Quis hæc de Deo asseret? Est etiam blasphemia in Dei beatitudinem.

§. DECIMVSQVINTVS.

Deus de Gentibus prouidentiam aut nullam, aut modicam habet. Alij Rabbinorum errores de Dei prouidentia.

IN Amos 1. 3. R. Dauid Kimchi.
והנה לא ישגיח על אומות העולם לטובה ולרעת כי אם בעבור ישראל אלא אם כן יהיה חמס גדול כדבר בדור המבול וסדום ועמורה כי חמס מפסיד הישוב והאל יתברך רוצה ביישוב העולם:

Ecce (Deus) *non habet prouidentiam vllam super populos mundi*, *siuè in bonum*, *siuè in malum*, *nisi propter Israëlem*: *nisi adeò sit exuberans eorum malitia*, *vt cogatur in eos grauitèr animaduertere*, *sicut accidit ætate dilunij*, *Sodomæ*, *& Gomorræ*, *quoniam eorum iniquitas inhabitationem mundi tollebat*: *Deus autem benedictus sit*, *vult*, *vt mundus inhabitetur*. Dogma falsissimũ circa Dei prouidentiam. Idem R. Dauid Kimchi in Isaiam cap.

עונם ואצית יחד כן ת"ר:ס יונתן על האומות:

Quis dabit mihi: *id est*, *Vtinam liceret mihi animaduertere in illos* (in Gentiles) *nec posset iustitia prohibere*, *ne reuerterentur Israëlitæ ad pœnitentiam*, *& ipsa iustitia poneret me vepreм & spinam contra filios belli*: *ego transilirem* (scilicet Iustitiæ legem) *grandi passu*, *& animaduerterem in eorum iniquitates mensura superexcedenti*, *simulque illos excinderem*. *Sic Ionathan interpretatus est de populis*. Vide quæso, quid Hebræi dicant de Deo, quòd adeò procliuis sit in Israëlem, & inclinans in eorum fauorem, vt cuperet transilire leges iustitiæ, vt posset punire Gentes, hostes Israëlis, plusquam digni essent: sed Deum timere, ne iustitia iure reclamet. Non alio est animo, & sententia homo iniustus, qui contemnit quidem iustitiam, sed timore iustitię abstinet ab iniustitia, animo tamen est iniustus. Blasphemia est intolerabilis. Sequitur R. Salomon.

ורבותינו ז"ל פירשו על ישראל המוסב על הכרם חמה אין לי בכל הכעסי שהכעסתני הכרם הזאת לא אוכל לשפוך חמתי לבערם מפני השבועה שנשבעתי לאבותיהם מי יתנני בימים שעברו לו לי השבועה הייתי שמיר ושית ופושע בכרם ואציתנה יחד:

Antiqui Magistri nostri hunc locum exposuerunt de populo Israël, *quod pertinet ad Vineam*: *Ira enim est mihi*: *Quamuis* (inquit) *multis indignationibus irritatus fuerim huius Vineæ causa*, *non possum tamen omnem iram meam effundere*, *vt illam consumem à facie mea propter iuramentum*, *quod iu-*

אף על פי כי בישראל היא ההשגחה הגדולה יש ממנה מקצת בשאר האומות ׃

Quamuis præcipua & magna prouidentia (Dei) *sit super Israël, ex ea tamen aliqua pars in reliquas partes diffunditur nationũ*. Grauiter allucinantur Rabbini, dum circa Diuinam prouidentiam philosophantur, eam à Gentibus vel totaliter auferendo, vel, si aliquo modo concedant, hoc totum euenire propter curam & custodiam, quam Deus de Hebræis habere dicunt peculiarem. Nos autem dicimus, Deum curam & prouidentiam habere omnium creaturarum, maximè rationalis naturæ, quam custodit, & dirigit ad salutem, & contra quam nemo præualere potest, si Deus non permittat. S. D. Thren. 3. v. 37. מי זה אמר ותהי אדני לא צוה *Quis est iste, qui dixit vt fieret, Domino non iubente?* Vel quis tam impius est, qui dixerit מפי עליון לא תצא הרעות והטוב *Ex ore Altissimi non egredientur mala, & bonum?* Ibid v. 38. Ex his locis, prætermissis multis alijs, illustre testimonium Diuinæ prouidentiæ habemus, quæ circa singularia se extendit, & ordinat omnia ad maiorem sui gloriam, & hominis bonum, cui nos subdere & resignare promptissimè debemus.

Alij errores circa Diuinam prouidentiam inueniuntur in R. Leui Ben Gerson in Prouerb. 10. ver. 30.

צדיק לעולם בל ימוט ורשעים לא ישכנו ארץ ׃

Iustus in seculum non commonebitur, & impius non habitabit terram. De Di-

cap. 64. 8. *Et nunc Domine pater noster es tu: nos lutum, & tu fictor noster, &c.*

והנה אנחנו החומר ואתה יוצרינו והיוצר ישנה החומר מכלי לכלי כאשר ישר בעיני היוצר כן אנחנו בידך ולא כן שאר העכו״ם כי אין השגחתך עליהם תמידה אבל אנחנו בידך כחומר ביד היוצר שעיניו תמיד בחומר ועושה כלי ׃

Et ecce nos sumus lutum, & tu fictor noster es: & quemadmodum fictor mutat lutum, & efformat hoc, vel illud vas vt meliùs illi placet; sic nos sumus in manu tua. Non sic autem de reliquis Idololatris, quoniam prouidentia tua non est super illos continua, sed nos in manu tua sumus, sicut figmentum est in manu figuli, cuius oculi semper sunt ad formandum figmentum, & efficiendum vas. Et suprà ad caput 63. ver. vlt. *Fuimus à seculo, non dominatus es eorum; nec innocatum est nomen tuum super eos.*

היינו אנחנו תחת ממשלתך לא צרינו כי לא משלת בם ולא נקרא שמך עליהם. ואיך באו הם תחתינו בארץ ירושתנו ׃

Fuimus nos sub imperio tuo; non autem inimici nostri, quoniam non dominatus es illorum, nec inuocatum est nomen tuum super eos. Et quare non inueniunt ipsi sub potestatem nostram in terra hæreditatis nostræ. Contra Kimchium insurgit Malachias Propheta, dum cap. 1. ver. 11. de Gentibus ita loquitur, גדול שמי בגוים *Ghadòl scemì bagoìm Magnum est nomen meum inter gentes*. Tandem concludit in Ezech. 33. 1.

mox) *non erit impunis malus : & semen iustorum euasit* . Idem Ben Gerson. -

הנה הרעות הפתאומיות שיבואו מיד ליד לא ינקה האיש הרשע מהם כי אין הש״י משגיח עליו לשמרו מהם ואמנם זרע הצדיקים נמלט ממנו כי השגחת הש״י תדבק בהם לשמרם ׃

Ecce mala subitanea , quæ mox veniunt , ingruunt subito ; non erit immunis Vir impius , quoniam Deus benedictus non habet prouidentiam super impium , vt liberet eum ab illis . Sed semen iustorum liberabitur , quia prouidentia Dei benedicti adhæret illis , Vt liberet eos . Falsum est , quòd Deus prouidentiam de impijs non habeat , cùm , ne perdantur , sed aliquando conuertantur , liberet eos sæpiùs à malis , & periculis .

§. DECIMVSSEXTVS.

Dei diffugium , commigratio , & exilium , Rabbinorum deliria in Dei beatitudinem.

IN גמרא *Ghèmarà* Cod. ברכות *Berachòth* pag 9. b. paulò ante medium in illud Exodi 3. v. 14. אהיה אשר אהיה *Ero qui ero* , legitur -

אמר לו הקב״ה למשה לך אמור להם לישראל אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכיות א׳ לפני רשע״ דיה לצרה בשעתה אל הקב״ה לך אמור להם אהיה שלחני אליכם ׃

Dixit Deus sanctus benedictus Mosi : Vade dicito ipsi Israëli ; Ego fui Vobiscum in hoc seruitutis iugo , & ero etiam vobiscum in aliorum Regnorum ser-

Diuina prouidentia ita loquitur -

הנה לעוצם השגחת הש״י על הצדיק לא ימוט לעולם ר״ל כל ימיו ולא ימעדו קרסוליו אך יתקיי׳ במקום שהוא בו מהארץ לא יגלה משם למקום אחר ואולם הרשעים לא ישכנו ארץ כי אם זמן מועט כי מפני רוע פעולותיהם יהיו להם שונאים רבים או ירצה באמרו לא ימוט לעולם תוך הזמן הנגזר לו לחיות לא ימות כטעם אמרו את מספר ימיך אמלא ואולם הרשעים לא ישכנו ארץ הזמן המוגבל להם כי שנותם תקצורנה ׃

Ecce roborat Deus benedictus prouidentiam super Iustos , non mouebitur in æternum : hoc est omnibus diebus ipsorum , non nutabunt pedes , sed stabunt in loco , Vbi sunt , neque migrabunt à terra in locum alterum . Impij Verò non habitabunt terram , nisi per breue tempus propter malitiam operum suorum , & multos inimicos habebunt . Vel dic : Non commouebitur in æternum : Videlicet , non morietur infra terminum decretum pro Vita sua . Et secundùm hunc sensum intelligunt illud (Exod. cap. 23. 26.) Numerum dierum tuorum complebo . *Impij Verò non habitabunt terram , quia tempus terminabitur illis , & anni eorum breuiabuntur* , Assertum illud non videtur verum , quia experientia in contrarium est , & contra ipsosmet Iudæos , qui putant se habere peculiarem Dei erga se tutelam , & tamen à propria patria vagantur exules . Præterea Iusti rapiuntur celeriter, ne malitia immutet intellectum eorum .

Item , Prouerb. cap. 11. ver. 21 :

יד ליד לא ינקה רע וזרע צדיקים נמלט ׃

Manus ad manum (id est mox

poralem præsentiam, & organa materialia, ex quibus actiones & functiones materiales proficiscantur. Sic Deo vocem & pronunciationem audibilem tribuunt, eamque ingentis soni esse: sed Deum, illam pro libito, & ad captum creaturarum attemperare. Vnde dicunt, Deum, cùm esset in Tabernaculo, & alloqueretur Mosem longè distantem, voce sua magna inclamasse, sed vocem ab intermedijs non fuisse perceptam, eò quòd eam in medio frangeret, & interrumperet, Leu. 1. 1. ויקרא אל משה *Et vocauit* (Deus) *Mosem* -

הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעין׃

Vox perueniebat ad aures Mosis, & Israëlitæ non audiebant. Hæc Rabbi Salomon. Sed apertiùs hoc idem explicat Num. 7. vers. vltimo -

ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר אל ארן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו׃

Et cùm ingrederetur Moses in Tabernaculum Ecclesiæ ad loquendum secum, & audiebat vocem loquentis ad se super propitiatorium, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim; & loquebatur ad eum. R. Salomon -

יכול קול נמוך תלמוד לומר את הקול הוא הקול שנדבר עמו בסיני וכשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל׃

Numquid erat vox submissa? Sed in textu dicitur; Audiebat illam vocem, nempè, quam audiuit in Sinai (quam scilicet suspicantur Dei propriam) *& quando vox illa deueniebat ad portam* (Tabernaculi) *vocis fluxus in-*

seruientibus. Dixit Moses: Rector mundi, sat est de afflictione præterita. Dixit ei Deus: Vade, dic eis: Qui ero (scilicet vobiscum in tribulatione) *misit me ad vos*. Corporeum Deum faciunt, & inquietū: & quamuis non crederent Deum corporeum, nec hodie fortasse credant, quia sequuntur doctrinam Mosis Ægyptij, qui in libro ה״יד *Haijàd* יסודי התורה *Iesodè hatthorà* cap. 1. expressè docet, Deum non esse corporeum, idemque repetit articulo 3. *Symboli fidei*: nihilominus blasphemia est adscribere Deo exilium, quòd exulet in gratiam populi Iudaici, quod est contra Dei beatitudinem. Antiquos autem Rabbinos, Deum corporeum facere ex eo apparet, quòd doceant per se ipsum loquutum, & absque ministerio Angelorum formata figura, in propria (vt dicitur) persona apparuisse Mosi in deserto in Rubo: manifestasse illi nomen suum; & quòd se Deum Abraham, Isaac, & Iacob esse, testatus est. Reuera tamen Angelus erat, qui Dei iussu, Dei personam ibi vices gerebat, & loquebatur. Sic nos explicatum habemus Actorum cap. 7. 30. *Apparuit illi* (scilicet Mosi) *in deserto Montis Sina Angelus in igne flammæ rubi*. Sed etiam Legem datam credunt, ipsis Dei manibus, id est præsentia sua. Datam autem fuisse Angelorum ministerio nefas & piaculum crederent. Noster verò Apostolus de Lege dicit Galat. 3. 19. *Ordinata per Angelos in manu mediatoris*. Proinde semper in hunc errorem impingunt, Deo tribuendo cor-

& reducet &c. R. Salomon -

היה לו לכתוב והשיב את שבותך רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם ובשנגאלין הכתוב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם ועוד יש לומר שגדול יום קבוץ גליות ובקושי כאילו הוא עצמו צריך לחיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר (ישעיה כ״ז י״ב) ואתם תלקטו אחד אחד בני ישראל ואף בגליות שאר האומות מצינו כן ושבתי את שבות בני עמון ׃

Erat scribendum והשיב Et reducet, (sed scribitur ושב & conuertetur) *Magistri nostri* (antiqui) *hinc eliciunt, quòd propemodum Diuinitas moratur cum Isräele in angustijs captiuitatis eorum: & quando rediumuntur, Deus ipse in Scripturis seipsum redimi testatur, eò quòd ipse cum illis sedet, & moratur. Adhuc dici potest, quòd quando congregabuntur captiuitates, dies erit magnus, & plurima erit difficultas, ita vt necesse sit, Deum ipsum per se apprehendere propriè manus cuiuscumque viri, vt illos educat de loco suo. S. D.* (Isai. 27. 12.) Et vos colligemini singulatim, vnus ad vnũ filij Isräel. *Atque etiam in captiuitatibus reliquorum populorum inuenimus ita dictum* (Ierem. 49. 6.) Et conuertam captiuitatem filiorum Amon.

Videtur R. Salomon in suo sensu emollire, seù potiùs concordare voluisse, quomodo Deus dicatur esse in captiuitate, non quòd reuera ibi esset; sed dum euitare vult vnam difficultatem, incidit in alium errorem ferè consimilem; quòd Deus scilicet apprehendet ממש *Memàse verè & propriè* vniuscuiusque manum. In

intercipiebatur, nec exibat extra Tabernaculum. Errant primùm, quia credunt Deum peculiariter, & circumscriptiuè fuisse in Tabernaculo, ita vt non alibi; dicunt enim, quòd ex eo loco tantùm dabat vocem. Hoc vtique dicitur in Textu, sed erat ex ministerio Angelorum. Vel Deus ipse operabatur hunc effectum in Tabernaculo, & non alibi, non sic tamen, vt ibi tamquam in domicilio includeretur. Hoc idem etiam, vt negari non possit, confirmat R. Salomon Ezech. 10. 5. his verbis עד החצר החיצונה *Vsque ad atrium exterius* -

הר הבית יכול מפני הקול נמוך תלמוד לומר בקול שדי בדברו אלא משהגיע לחצר החיצונה הוא נפסק ׃

Montis Domus (Dei) *Numquid erat vox submissa? Sed in textu dicitur ceù Vox Dei* (id est erat vox immensa) *sed quando perueniebat ad atrium exterius intercepta desinebat.* Hic apertè Deo tribuit R. Salomon propriam quandam vocem, quæ à suo sono desineret, quando Deus ipse vellet. Sed si Hebræi crederent, Deũ esse vbique, non fingerent ista deliramenta, vt Deus vno in loco dumtaxat staret, & vocem à longè emitteret.

Deum autem semper ire & redire cum Isräele in captiuitate, non vno in loco docent. R. Salomon Deuteron. 30. 3. -

ושב יהוה אלהיך את שבותך ירחמך ושב וגו׳

Et reducet Dominus Deus tuus captiuitatem tuam, & miserebitur tui,

cem) שלחתי cum (.) קבוץ Kibbùtz sub litera ש, & dixerunt, quòd in omni loco, quo perducti fuerunt in captiuitate filij Israël, inhabitatio Diuinitatis ibi extitit. Fuerunt captiui in Babylone, & ibi Diuinitas inhabitauit: S. D. למענכם שלחתי בבלה Propter vos missus sum in Babylonem. Transmigrauerunt in Elam, Diuinitas inhabitauit ibi: S. D. (Ierem. 49. 38.) Et posui sedem meam in Elam.

Falsum textum inducunt corrumpendo Scripturã mutando שִׁלַּחְתִּי Scillàchti misi in שֻׁלַּחְתִּי Sciullàchti missus sum. Illud de Elam longè alium sensum habet. De quo videre Cornelium à Lapide loc. cit. Sed Deum cum Iudæis proficisci, & manere in captiuitate, vbique personant Apellæ, præsertim in Ghemarà Cod. מגלה Meghillà cap. 4. pag. 29. longè post principium, ex quo loco R. Dauid Kimchi suum decerpsit commentum: Verba Ghemaræ sunt.

תניא רבי שמעון בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב״ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן גלו למצרים שכינה עמהן שנ׳ (א׳ שמואל ב׳, כ״ז) הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגומר, גלו לבבל שכינה עמהן שנ׳ (ישעיה מ״ג, י״ד) למענכם שלחתי בבלה. גלו לאדום שכינה עמהם שנ׳ (שם ס״ג א׳) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו וגו׳

Est traditio: R. Simeon Ben Iochài dicit: Veni, & vide, quàm dilecti sint Israëlitæ coram Deo sancto benedicto, quia vbicumque abierunt in exilium, Diuinitas fuit cum illis. Trasmigra-

In Cant. Cap. 4. v. 8. אתי מלבנון כלה Mecum de Libano Sponsa &c. R. Sal.

בשתגלו מלבנון זה אתי תגלו כי אני אגלה עמכם. אתי מלבנון תבואי וכשתשובו מן הגולה אני אשוב עמכם ואף כל ימי הגולה בצרתך לי צר ועל כן כתב אתי מלבנון תבואי בשתגלו מלבנון זה אתי תבוא ולא כתב אתי ללבנון תבואי לומר משעת יציאתכם מכאן עד שעת ביאתכם כאן אני עמכם בכל אשר תצאו ותבואו.

Quando captiui ducemini à (monte) isto Libani, mecum pariter in exilium agemini, quoniam ego vobiscum pariter feram exilium. Mecum de Libano venies: & quando reuertemini ab exilio, ego quoque reuertar vobiscum. Et etiam omnibus diebus captiuitatis angustia vestra mihi angustia est; & idcircò scribitur: Mecum de Libano venies; quia quando captiui ducemini de Libano isto mecum venies; & non est scriptum: Mecum ad Libanum venies (vt scilicet intelligatur, quòd) ab ea hora, quà hinc egressi fuistis vsque ad horam reditus vestri, ego vobiscum fui, in exitu, & reditu.

Item R. Dauid Kimchi Isai. cap. 43. v. 14. כה אמר יהוה גאלכם קדוש ישראל Sic dixit Dominus redemptor vester sanctus Israel &c.

לפי מה שנמצא בדברי רבותינו זכרונם לברכה ידמה שהם היו קוראין שלחתי בקבוץ שפתים חש״ין שאמרו כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר (ישעיה מ״ג י״ד) למענכם שלחתי בבלה. גלו לעילם שכינה עמהם שנא׳ (ירמיהו מ״ט ל״ח) ושמתי כסאי בעילם.

At quemadmodum inuenitur apud antiquos nostros b. m. eos legisse (vo-

ferant Diuinū Numen, passimuè cogant de loco ad locum abire, & nunquam quiescere sinant. In *Machazòr Bononiensi* Par. 2. circa finem, in Ieiunio תשעה באב Mensis Iulij, Cantico אויל Carmine rhythmico, decantant decem transmigrationes, quas passa est Diuinitas. Canticum sic se habet ordine Alphabetico -

אויל בהכנים תרף בהיכל א
ברחת שכינה בזוית היכל ׃
ברחת מהיכל לעזרה כמסובות ב
וראתה הנשים תמוז מבכות ׃
גלתה מעזרה לפתח עלתנאי ג
וראתה אחוריהם אל היכל יהוה ׃
דאת מפתח לרחוב מן הנאוצים ד
וראתה הבנים מלקטים עצים ׃
הלכת מרחוב לפנת הגגות ה
וראתה משתחוים על הגגות ׃
ומן הגגות לחומה נדה בחרון ו
וראתה נשבעים באשמת שומרון ׃
זה ונדה מחומה לשדה ז
וראתה מוכחותם כגלים על תלמי שדה ׃
חזרת משדה אל ההרים ח
וראתה זובחים על ההרים ׃
טסת מן ההרים אל הגבעות ט
וראתה מקטרים על הגבעות ׃
יצאת מן הגבעות אל הגדולים לנעל י
וראתה כי המה יחדו שברו על ׃
כמסת מגדולים אל כהני יהוה כ
וראתה ולא אמרו איה יהוה ׃
לכתה מן הכהנים אל הנערים ל
וראתה נודרים וגם מפירים ׃
מן הנערים ליונקים הננת מ
וראתה זרע מנאף בני עוננה ׃
נסעה מיונקים אל גומליהם בצבית נ
וראתה כי גבהו בנות ציון ׃
סלקה ממבעסות אל גדודי קך ס
וראתה משוטטים ולא מוצאים קך ׃

עברה

utrunt in Aegyptum, & Diuinitas cum illis. S. D. (1. Samuel. 20. 27.) Transmigrando transmigraui me in domum patris tui, cùm essem in Ægypto &c. *Transmigrauerunt in Babylonem, & Diuinitas cum illis. S. D.* (Isai. 43. 14.) Propter vos missus sum in Babel. *Trasmigrauerunt in Edom, & Diuinitas cum eis. S. D.* (Ibid. 63. 1.) Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosrà, iste formosus in stola sua &c.

Hic etiam deprauatur Scriptura. Locus 1. Samuelis cap. 2. ver. 27. omninò diuersum significatum habet ab eo, quod tradunt Talmudistæ. Radix גָּלָה *Ghalà* in hoc loco non stat pro *Migrauit, deportatus fuit*, sed pro *Manifestauit*, & intransitiuè *Retexit se*, vt in hoc secundo significatu reponit R. Nathan in Concordant. explicatque הנגלה נגליתי *Manifestando manifestaui me*. Talmudistæ autem non minùs alienum sensum inducunt, vt ad sua contorta sensa hunc locum pertrahant, quàm alium Isai. 43. 14. suprà detectum; & *Quis est iste, qui Venit de Edom?* quem nimis absurdè volunt intelligi de Deo, quòd in captiuitate sub Edom seù Romanis (vt ipsi intelligunt) cum Iudæis exulauerit; cùm potiùs intelligendus sit de Christo Triumphatore de Idumæis, alijsque Gentibus sibi subactis, de cuius victoria per totum illud caput agitur.

Ambages longissimæ sunt, quæ hac de re in Hebræorum libris leguntur; & quomodo tam crebrò trans-

פ עברת מן הגרגרים אל השדים
והאתה ונמה שריך סוררים ׃
פ פנת משרים אל כת מתנבאים
וראתה כי כלם חברי גנבים ׃
צ צערה מחברי גנבים אל זרע אמת כלי כחד
וראתה כי כלו אוהב שוחר ׃
ק קראת ככפל הנני להרגיע
וראתה אין איש ואין מפגיע ׃
ר רתקה בנחץ ברכות בנות
וראתה כעס בנים ובלות ׃
ש שחרה לדפוק אל השופטים
וראתה יתומים לא נשפטים ׃
ש שלש שנים ומחצה עשתה בהר הזתים
והיתה בת קול מפיצצת שובו עמותים ׃
ת תלת מהר הזיתים למרומים
וראתה ונמה אלך לי למרומים ׃
ת תחבולות עשתה לגוז גנתי
וראתה ונמה מבליגיתי ׃
ככתוב אלכה ואשובה אל מקומי עד אשר
יאשמו ובקשו פני בצר להם ישחרונני ׃

א Aleph *Stultus* (ſcilicet Manaſſes) *quando introduxit ſtatuam in Templum,*
Fugit Diuinitas per angulos Templi.

ב Beth *Fugit à Templo ad atrium in perplexionibus:*
Et vidit mulieres plangentes Adonidem.

ג Ghimel *Commigrauit ab atrio ad portam* עלתנאי *Altanài* (eſt portæ nomen)
Et vidit verſa terga illorum ad Templum Adonài (Domini.)

ד Dàleth *Volauit ab atrio ad plateam propter irritantes:*
Et vidit filios legentes ligna (ſcil. ſacrificandi cauſa)

ה He *Abijt à platea ad angulos tectorum:*
Et vidit adorantes ſuper tecta.

ו Vau *Et à tectis ad murum in furore receſſit:*
Et vidit iurantes per peccatum Samariæ (per Idolum Vituli)

ז Zàin *Receſſit, & mouit ſe à muro ad agrum:*
Et vidit aras eorum quaſi aceruos ſuper ſulcos agri.

ח Chèth *Redijt ab agro ad montes:*
Et vidit ſacrificantes ſuper montes.

ט Thèth *Volauit à montibus ad colles:*
Et vidit ſuffumigantes ſuper colles.

י Iod *Exijt à collibus ad magnos claudentes* (Templum, id eſt Oſtiarios)
Et vidit, quòd ipſi pariter iugum abruperunt.

כ Càph *Abſcondit ſe à magnis ad Sacerdotes Domini:*
Et vidit, & non dixerunt, Vbi eſt Dominus?

ל Làmed *Iuit à Sacerdotibus ad Pueros* (ſeù Iuuenes)
Et vidit, quòd vouerent, & irritum (votum) *facerent.*

מ Mem *A pueris ad lactentes ſe tranſtulit:*
Et vidit ſemen adulterum, & filios augurum.

נ Nun *Profecta eſt à lactentibus ad nutrientes illos in delicijs:*
Et vidit, quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion (per ſuperbiam)

ס Sàmech *Receſſit ab ipſis, quæ prouoca-*

Sicut scriptum est (Ose. 5. v. 15.) Ibo, & reuertar in locum meum, donec rei sint, & quærant faciē meam. In tribulatione sua manè consurgent ad me.

Hæc licèt fortè dicta sint figuratè de visitationibus peccatorum, iuxta illud Gen. 18. v. 21. *Descendam, & videbo, vtrum clamor eorum &c.* nihilominùs, de Diuina maiestate, quæ totum implet Vniuersum, dicere, quòd diffugiat per angulos Templi, & commigret, & exulet, indignissimum est, nec consonat vllo modo cum ipsius æterna gloria, & beatitudine. Notandum tamen est id, quod dicunt in vltimo versu, & afferunt ex Osea, Deum dereliquisse Iudæos. Vera dicunt: nam eodem Propheta teste cap. 3. 4.

כי ימים רבים ישבו בני ישראל אין מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה ואין אפור ותרפים׃

Quoniam dies multos manebunt filij Israël sine Rege, sine Principe, sine Sacrificio, sine statua, (id est sine Altare) *sine Ephod, & Teraphim*. Conuertentur tandem ad agnitionem Iesu Christi Dei ac Domini nostri & Iudæorum Messiæ, & tunc ad eos שכינה *Scechinà Diuinitas* reuertetur.

אחר ישבו בני ישראל ובקשו את יהוה אלהיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל יהוה ואל טובו באחרית הימים׃

Postea reuertentur filij Israël, & quærent Dominum Deum suum, & Dauid Regem suum, & pauebunt Dominum, & ad bonum eius in nouissimo dierum. Ibid. v. 5. Vbi notandum

		bant (ad iram) *ad exercitus puros:*
		Et vidit discurrentes non pronunciantes casta.
ע	Aàin	*Transijt à militibus ad Principes:*
		Et vidit, & dixit: Principes tui rebelles.
פ	Pe	*Diuertit à Principibus ad cateruas prophetantium:*
		Et vidit, quòd omnes sunt socij furum.
צ	Tzàde	*Mouit gressum à socijs furum ad semen verum sine falso:*
		Et vidit, quòd vnusquisque diligit munera.
ק	Koph	*Vocauit duplici* (ecce ego) *vt quiescerent:*
		Et vidit, & non est vir, qui occurrat.
ר	Resc	*Soluit se in Gachàtz, in multis filiabus:*
		Et vidit indignationem filiorum, & filiarum.
ש	Scin	*Manè surrexit vt pulsaret ad portas Iudicum:*
		Et vidit pupillos non iudicatos.
ש	Scin	*Tres annos & dimidium fecit in monte Oliuarum:*
		Et fuit vox cælitùs peruolans, Reuertimini socij correspondentes.
ת	Thàu	*Tres à monte Oliuarum ad excelsa:*
		Et vidit, & dixit: Ibo ad excelsa.
ת	Thàu	*Artes fecit tondentibus hortum meum:*
		Et vidit, & dixit: Robora me.

Ezechielem filium Buzi Sacerdotem in terra Chaldaeorum? Percussit eum Abuah super calceamentum eius. [R. Salomon: *Sicut homo, qui tangit pedem socij silentio, vt non audiant, qui stant in corona lecti propè quem stabat.*] *Dixit ei: Nonne dixi tibi, ne molestia afficias mundum. Quid fuit, quod fuit iam* [R. Salomon -

שהיה ככר כלומר התיא שעתא הוה ולא יותר ויש אומרים שהיה ככר כארץ ישראל שרת' עליו רוח הקדוש ׃

Quod fuit iam, hoc est, illa vice tantùm; & non ampliùs. Sunt qui dicant כבר *Cheuàr Chobar fuisse in terra Israël, super quem habitauit Spiritus sanctus &c.*

Cæterùm, quomodo Deus habeat prouidentiam suorum particularem, & in quo consistat, vide R. Leui Ben Gerson in Prouerb. cap. 3. 14. cap. 18. 10. cap. 21. 18. cap. 27. 27.

§. DECIMVS SEPTIMVS.

In Dei bonitatem, & misericordiam.

Contra Dei bonitatem, & misericordiam, imò contra naturam Diuinam, & contra omnia illius attributa, est blasphemia illa, quæ legitur in R. Salomone Ezech. cap. 9. 4. nempè, quòd Deus cum Sanctis suis non modestè se gesserit, seù quòd vsus cum illis non fuerit מדה טובה *Middà Touà More bono*, vrbanitate, aut humanitate: nam dicunt, quòd Deus exemerit Sanctos suos

דויד *Dauid* scribi cum י *Iod* præter vsum, vt intelligatur non de Dauide mortali Rege loqui Scripturam, sed de Rege Christo Deo (quod innuitur in י *Iod* Diuinitatis nota apud Doctores Hebræos) & *Homine* per nomen *Dauid*, ex cuius progenie natus est secundùm carnem, vnde & filius Dauid in vtroque instrumento Christus vocatur. Interim, Iudæorum sententię ferè semper pugnantes sunt, & circa eandem rem modò aiunt, modò negant. Asserunt Diuinitatē sequi Iudæos captiuos, & angustijs cum eis affici. Postea negant, eam reperiri in terris Gentilium, & cum Iudæis ibi degentibus inhabitare: vnde in Talmude Cod. מועד קטן *Moèd katàn* R. אבא *Auà* dicit, Diuinitatem non potuisse requiescere super Rabbenu Hakkadòsc, eò quòd extra Terram Sanctam, in Babylonia inter Gentes habitauerat, vbi Diuinitas non potest consistere. Verba Ràu Auà sunt -

דאוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה ליה מתיב רב נחמן בר חסדא ואמרי לה רב חנן בר חסדא היה היה דבר יהוה אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים טפח ליה אכוה בסנדליה אמר ליה לאו אמינא לך לא תיטרוד עלמא מאי היה שהיה כבר ׃

Dignus fuit Rabbènu (id est Rabbenu Hakkadòsc Auctor Miscnæ) *quòd requiesceret super eum Diuinitas, sed Babylon fuit in causa.* [R. Sal. שאין שכינה שורה בחוץ לארץ *Quia Diuinitas non habitat extra terram Israëlis.*] *Obiecit Ràu Nachmàn Bar Chasda; & dixit ipsi Ràu Chanàn Bar Chasdà: Nonne factum est verbum Domini ad*

ממקודשי אלו בני אדם שקיימו כל התורה כולה מאל״ף ועד ת״יו ואמרו לא יצאה מדה טובה מאת הקדוש ברוך הוא וחזר בו לרעה חוץ מדבר זה שהרי אמר תחילה והתוית תיו ואמר על כל איש אשר עליו התיו אל תגשו ואחר כך אמר וממקדשי תחלו ׃

Et Magistri nostri (antiqui) *dixerunt; Ne legas*, à sanctuario meo, *sed* à sanctificatis meis. *Isti erant* (pij & religiosi) *Viri, qui Legem totam ab Aleph vsque ad Thau* (ab A vsque ad Ω) *ad Vnguem obseruauerant: dixeruntque: Non exijt à Deo sancto benedicto mos laudabilis, seù virtus moralis; nam mutauit propositum in malum, à dicto primo suo. Primò enim dixerat: Et signabis Thàu, & super quocumque homine erit Thàu, ne tangatis illum. Mox dixit: Et à sanctificatis meis inchoate.* Si in verbis Scripturæ hæc, quæ ei imponuntur, vel saltem apertè innuerentur; huiusmodi in Deum iniuria interpretanda esset, & conuertenda in bonum sensum: nunc verò, cùm nec innuatur vllo modo; quæ temeritas est peruertere Scripturam, vt sit locus blasphemiæ? Quando enim dicitur, *A Sanctuario meo incipite*, vel, *A sanctificatis meis*, vt ipsi suo modo emendant Scripturã (sed hoc eis concedatur, quia etiam Sept. verterunt ἀπὸ τῶν ἁγίων, *A sanctis meis*) non intelligitur de viris Sanctis, qui reuera Sancti coram Deo essent, sed quòd munere Sacerdotij sancti dicebantur, quia versabantur in Domo Dei, & decebat, vt iudicium à Domo Dei inciperet.

Tradunt etiam multis in locis, Deum

suos à supplicijs, hocque palàm verbis, & promissionibus professus fuerit, nihilominùs illos priores supplicijs affecerit, & ab ipsis inceperit. Ezech. loc. cit. videlicet cap. 9. v. 6. וממקדשי תחלו *Et à Sanctuario mei incipite.* R. Salomon ex sententia antiquorum Rabbinorum ait -

רבותינו אמרו אל תקרי ממקדשי אלא במקודשי מן המקודשים לי הם אותם חקוקי התיו שהתרה בהם מלחזיקם חזר וצוה להכל׳ לפי שאמרה מדת הדין לפניו מה נשתנו אלו מאלו הרי לא מיחו בהם כראית׳ במסכת שבת ׃

Maiores nostri dixerunt: Ne legas, à Sanctuario meo, *sed* à sanctificatis meis; *Ab ijs, qui sanctificati sunt mihi. Isti sunt in quibus impressum est signum, de quibus edixerat, ne quis vllum ipsis nocumentum inferret; sed mox, mutato proposito, iussit illos destrui, & deuastari, quia dixerat Iustitia ante Deum: Quodnam quæso est discrimen inter hos & illos? Nam & isti non prohibuerunt eis. Sic legitur in Codice de Sabbatho.* Hæc R. Salom. In quo dicto, non solùm contra Dei bonitatem & misericordiam blasphematur; verùm & contra ipsius immutabilitatem, & iustitiam: nam attribuitur Deo mutatio voluntatis, quia inducitur corrigere id, quod antea fecerat, reprehendente factum iustitia. Item imponitur Deo inscitia, & imprudentia. Sed grauiùs etiam R. Dauid Kimchi blasphemans, item ex dictis antiquorum exponit hoc modo -

ורבותינו ז״ל דרשו אל תקרי ממקדשי אלא

את כוס וגו'. וקודם גזר דין אמר לנביא לחוכיחם אולי ישובו ולא יתחתם גזר דינם.

In anno quarto: *Anno, quo sigillata est sententia Iudicij, quo Israël in captiuitatem ageretur, & biberet calicem furoris, sicut dixerat* (Ibid. ver. 15.) Accipe calicem &c. *Sed ante hanc sententiæ sigillationem, dixit* (Deus Ieremiæ) *Propheta*: Argue illos, fortasse conuertentur; *sed adhuc non sigillauerat sententiam iudicialem*. Falsa est hæc imaginaria sigillatio sententiæ Dei. Quia Deus semper expectat, donec peccatores conuertantur. Licet fortè tollerari id posset; si R. Salomon intelligeret de decreto Diuino in pœnis tantùm temporalibus, quatenus Deus interdum, in beneficium tamen hominum, certum ad tempus definiat, quæ semper veniunt; ceù, quando subtrahit certis hominibus gratias quasdam temporales, & gratis datas. Sicut de Esau legitur ad Hebr. 12. 17. *Et non inuenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam*. Licet illæ lacrymæ non essent ex dolore contritionis, sed attritionis, vel potiùs omissi proprij commodi causa. Vtcumque sit; non est recipienda Rabbinica hæc doctrina, de sigillatione sententiæ.

Item R. Salom. 1. Samuel. 2. 25. כי חפץ יהוה להמיתם *Quoniam Voluit Dominus occidere eos*.

שכבר נחתם גזר דין אבל קודם שנחתם גזר דין נאמר כי לא אחפוץ במות המת.

Iam enim (inquit) *sigillata erat sententia Iudicij; sed antequam sigillaretur sententiam Deum quædam peccata dimittere; quædam non; vel eadem peccata dimittere, non tamen semper, sed ad certum tempus dumtaxat, quod est negare inexhaustum fontem Diuinæ bonitatis.

R. Salomon in Isai. 55. v. 6. דרשו יהוה בהמצאו *Quærite Deum, dum inueniri potest*, id est קודם גזר דין בעוד שהוא אומר לכם דרשוני *Antequam claudat sententiam, dum adhuc ipse dicit: Quærite me*. Putant Hebræi, Deum eousque expectare peccatorem, post certum verò tempus sigillare contra eum sententiam, nec esse tempus ampliùs remissionis. Sed non est sensus huius loci: *Quærite Deum, dum inueniri potest*, quando scilicet ipse dicit: *Quærite me*, vt dicit R. Salomon. Semper enim Deus quantum est in se, ratione suæ infinitæ bonitatis, vult quæri, & iubet se quæri: *In simplicitate cordis quærite illum*, Sap. 1. 1. Sed defectus est ex parte creaturarum, quæ quærere volunt Deum, quando non est quærendi tempus, nempè post hanc vitam: *Ambulate, dum lucem habetis*. Ioan. 12. v. 35. Vel quando non quærunt, vt decet, puta sine fide, opere, & simplicitate cordis. Sensus igitur est: Quærite Deum, dum viuitis, vbi pœnitentiæ locus est, antequam veniat seueritas iudicij, nam in altera vita videbitur, non inuenietur Deus.

Idem R. Salomon Ierem. 25. 1. *Anno quarto Ieoiakim filij Iosciiàu Regis Iuda*. ait

בשנת הרביעית: שנה שנחתם גזר דינם שיגלו וישתו כוס החימה כמו שאמור בענין קח

gina 86. in medio paginæ legitur:

מי שיש חלול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר (ישעיה כב׳ יד׳) ונגלה באזני יהוה צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון

Qui in se profanationem Diuini nominis habuerit, non est vis pœnitentiæ (in eo) Vt suspendat peccatum, nec in die הכפורים *Hachippurrim expiationum propitiari super ea iniquitate potest, nec possunt flagella delere, sed illa simul suspendunt* (peccatum) *& mors ipsa totum delet. S. D.* (Isai. 22. ver. 14.) Et reuelabitur in auribus meis, Domini exercituum: si expiabitur iniquitas hæc vobis, donec moriamini.

Blasphemia, & profanatio Diuini nominis, & quodlibet peccatum, quantumuis enorme & graue, deletur statim per contritionem & pœnitentiam: alioquin maior esset iniquitas nostra, quàm Dei misericordia, & eius promissio, Ezech. 18. 21. & 22.

והרשע כי ישוב מכל חטאתו אשר עשה ושמר את כל חקותי ועשה משפט וצדקה חיה יחיה ולא ימות. כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו וגו׳

Et impius cùm auersus fuerit ab omnibus peccatis suis quæ fecit, & custodierit omnia statuta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, Viuendo viuet, non morietur. Omnes præuaricationes eius, quas fecit, non memorabuntur ei, &c. An verò per mortem deleatur peccatũ, & an, si quis ea benè vtatur, reddatur meritoria, vide D. Thom.

sententia dictum fuerat (Ezech. 18. v. 32.) Quoniam nolo mortem mortui.

Idem est error. Errant etiam, quando transitum faciunt à morte corporis ad mortem animæ, id est damnationis. De hac sententiæ sigillatione multa habentur in Cod. ראש השנה *Rosc hasciana De initio Anni*, cap. 1. pag. 17. b. circa medium, vbi dicunt, Deum antequam sigillet sententiam, liberum esse, vt mutet illam, & retractet; sed vbi sigillauerit sententiam, non posse eã idpiam mutare, etiamsi omnes Arietes Nabaijòth, qui sunt in mundo, in expiationem delicti offerrentur. Verba Talmudis sunt:

א״ל רב פפא לאביי ודלמא לפני גזר דין א״ל קרא לו כתיב איתו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין מיתיבי חשב בנתים מוחלין לו לא שב בנתים אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו

Dixit Ràu Papà ipsi Abiè: Fortassis antequam promulgata sit sententia (propitius erit Deus). *Dixit ei* (Isai. c. 6. 10.) Et sanem eum *scriptum est. Quænam est res, quæ indiget medicina? Dixit: Hæc est sententia Iudicij. Opposuerunt. Qui reuertitur intra initiũ anni, & diem expiationum, propitij sunt ei: non reuertitur intra* (tale tempus) *quamuis omnes Arietes Nabaijòth, qui sunt in mundo, offerret, non remittetur ei.* Alia de eadem re videnda sunt loc. cit. pag. 18.

Dicunt, quædam peccata non remitti per pœnitentiam. In Cod. יומא *Ioma De die expiationum* cap. 8. pa-

2. 2. q. 25. a. 6. ad 2. & quæst. 164. a. 1. ad 6.

§. DECIMVS OCTAVVS.

Aliæ Rabbinorum iniquissimæ calumniæ in Deum.

NOn rarò causam mali & perditionis in Deum referunt Rabbini, deque ipso solo conqueruntur, & dolent. Vide Threnorum cap. 1. v. 21. apud R. Salomonem, vbi sic dolent, & expostulant iniuriam suam cum Deo Hebræi -

כי אתה עשית ׃ אתה גרמ׳ לי שהם שונאים
אותי שהבדלתני ממאכלם וממשתיהם ומחתנתן
בם אם נתחתנתי בהם היו מרחמים עלי ועל בני
בנותיהם ׃

Tu fuisti; ò Deus, in causa, quòd hostes mei odio me persequuti fuerint, quia tu me separasti, & disiunxisti ab eorum cibo, & potu, & illorum connubijs: nam si tu permittere voluisses vti illorum societate, profectò mei misertì fuissent saltem pro communi prole, & sobolis amore.

Quis non videt hanc esse apertissimam calumniam in Dei bonitatem, & iustitiam; & in Deum ipsum refundere id, quod ob ipsorum iniquitates & scelera ab inimicis passi sunt, iustitia Diuina sic exigente. Meritò igitur extra proprios lares abacti, ludibrio facti sunt omnibus.

Aliam calumniam Deo imponunt, quòd Lunæ lumen imminuerit, & proinde contra iustitiam peccauerit, & pro huiusmodi peccato iusserit Hir-

cum offerri in Neomenijs. Refertur hoc in Cod. אלו טרפות חולין *Cholin*, c. pag. 60. b. linea 3. post principium his verbis -

רבי שמעון בן פזי רמי כתב (בראשית א׳ ׃
י״ו) ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים
וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן א׳ ירח
לפני הקב״ה רבונו של עולם אפשר לשני מלכים
שישתמשו בכתר אחד אמר לה לכי ומעטי את
עצמך אמרה לפניו רבונו של עולם הואיל ואמרתי
לפניך דבר הגון אמעט את עצמי אמר לה לכי
ומשול ביום ובלילה אמרה ליה מאי רבותיה
דשרגא בטיהרא מאי אהני אמר לה זיל לימנו
בך ישראל ימים ושנים אמרה ליה יומא נמי אי
אפשר דלא מנו ביה תקופותא דכתיב (שם) והיו
לאותות ולמועדים ולימים ושנים זיל ליקרו צדיקי
אשמיך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן חזייה
דלא קא מיתבא דעתה אמר הקב״ה הביאו כפרה
עלי שמיעטתי את הירח והיינו דאר״ש בן לקיש
מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנ׳ בו (במדבר
כ״ח ׃ ט״ו ׃) ליהוה אמר הקב״ה שעיר זה יהא כפרה
עלי שמיעטתי את הירח ׃

R. Simeon Ben Pazi aliam proponit obiectionem. Scriptum est (Gen. 1. v. 16.) Et fecit Deus duo luminaria magna: *& scriptum est:* Et luminare maius, & luminare minus. *Dixit Luna coram Deo sancto benedicto, Domine Vniuersi, estne possibile duobus Regibus vnica vti corona? Dixit ei* (Deus) *Vade, & imminue te ipsam. Dixit illa coram eo: Domine Mundi, postquam dixerim coram te verbum conueniens, ob id imminuar? Dixit ei* (Deus) *Vade, esto dominans die, noctuque. Dixit* (Luna) *Qualis magnificentia erit mihi? Lucerna in meridie quid vtilitatis est? Dixit ei* (Deus)

Dixit R. Pinchàs: In omnibus sacrificijs scribitur, Hircus Caprarum, vnus pro peccato, & in capite Mensis scribitur, Hircus Caprarum vnus pro peccato Domino. Dixit Deus sanctus benedictus: Afferte propitiationem pro me, quia imminui Lunam; quia ego sum, qui fui in causa, vt (Sol) *ingrederetur in terminum socij sui. Cæterùm, si eum, qui ingreditur in terminum socij sui, in quem ius habet, Scriptura sic damnat eum, qui ingreditur in terminum, in quem nullum ius habet, quantò magis?* R. Pinchàs corruptè citat, & peruersè interpretatur Scripturam. Locus, quem adducit, vbi describitur victima immolanda in Calendis pro peccato, habetur in cap. 28. v. 15. libri Num. vbi non legitur שעיר עזים אחר חטאת ליהוה *Hircus Caprarum Vnus, peccatum est Domini, seù Domino*; quasi huiusmodi Hircus offerendus esset pro peccato Domini, quod est blasphemum. Sed in textu legitur ושעיר עזים אחר לחטאת ליהוה *Et Hircus Caprarum vnus pro peccato, Domino*. Hoc est, Præter holocausta descripta suprà in hoc eodem capitulo ve. 11. & reliquis, offerenda Domino in capitibus Mensium, vult, vt etiam offeratur Hircus pro peccato totius populi. Additur tamen in hoc loco ליהוה *Ladonài Domino*, vt remoueatur omnis suspicio Idololatriæ. Cùm enim in Neomenijs consueuissent Gentiles in honorem Lunæ offerre sacrificia, vt & Romani Iunoni Calendas addixerunt, eique in Curia Calabra, seù Calatam Diuinam (vt refert Macrob. 1. Sa-*lto*, & numerabunt per te Israëlita dies, & annos. Dixit ei* (Luna) *Etiam à Sole numerant, neq; possibile est, quòd quatuor anni tempora non numerentur* (à Sole) *quia scriptum est* (Ibid. ver. 14.) Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos. *Vade* (inquit Deus) *& iusti de tuo dicentur nomine, vti Iacob paruus, Samuel paruus, Dauid paruus. Vidit, quòd non acquiescebat. Dixit Deus sanctus benedictus: Adducite pro me propitiationem, quia imminui Lunam. Et hoc est quod dixit R. Simeon Ben Lakìsc: Quid sibi vult hæc varietas loquendi S. D. de eo* (Num. 28. 15.) *Hircus Neomeniæ Domino? Dixit Deus sanctus benedictus: Hircus iste erit propitiatio pro me, quòd Lunam imminuerim.*

Blasphemia est execranda, dicere Deum peccasse, & indigere sacrificio pro peccati expiatione. Quid horribilius dici potest contra Diuinam bonitatem, & iustitiam? Hoc idem transcriptum reperies in ילקוט *Ialkùt* Liburnensi, sect. *Berescìth*, pag. 9. b. §. ויעש אלהים & in nostrorum libris, *Pugione fidei* Par. 3. dist. 111. cap. 22 num. 13. Etiam in *Berescìth Rabbà*, quamuis sub diuersis verbis, idem legitur, sect. 6. Gen. pag. 8 col. 1. editionis Amstelodamensis, in fol.

אמר ר' פנחס בכל הקרבנות כתיב שעיר עזים אחר חטאת ובראש חדש כתיב שעיר עזים אחר חטאת ליהוה׃ אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח שאני הוא שגרמתי לו להכנס בתחומו של חבירו ומה אם זה שנכנס ברשות כך פגמו הכתוב הנכנס שלא ברשות עאכ"ו׃

tat. Vtraque vox 641. numerat, addita tamen vnitate pro ipsa voce שמש. Istud non est verum; nam alia causa assignatur hic ab ipso Deo ver. 16. *Vt praeesset nocti*, illuminando in absentia Solis. Et Psal. 136. v. 9. *Lunam, & Stellas in potestatem noctis*.

§. DECIMVSNONVS.

In Dei æternitatem.

NEsciunt Iudæi æternitatis naturam, sed illam nonnisi temporum, & annorum numero metiri nouerunt. Proinde vbique asserunt, diem Dei esse mille annos. R. Salomon in Psal. 90. v. 4.

כי אלף שנים בעיניך ביום אתמול כי יעבור׃

Quoniam mille anni in oculis tuis, sicut dies hesterna cùm transierit: inquit -

אלף שנים של בני אדם הם כיום אחד של הקב״ה ועוד מן הלילה עמו פי׳ יום אחד של הקב״ה ומעט מן הלילה של הקב״ה הם אלף שנים׃

Mille anni hominis sunt sicut dies unus Dei sancti benedicti, non tamen simpliciter dies Dei, sed cum adiuncta parte noctis diei Dei sancti benedicti; & hic dies Dei cum parte noctis sunt mille anni hominis.

Item Prouerb. 8. 30. *Et delectabar* יום יום *die die*, id est *quotidie*; vel cum Vulg. *per singulos dies*. R. Salomon אלפים שנה *Duo millia annorum*.

Item ibidem cap. 12. ver. 16.

אויל ביום יודע כעסו וכוסה קלון ערום׃

 Stul-

Saturnal.) faciebant, & Regina sacrorum, id est Regis vxor, Porcam vel Agnam in Regia, Iunoni immolabant, Lunam ac Iunonem eandem putantes; & hunc ritum in Neomenijs sacrificandi, ad commemorandum opus Diuinæ gubernationis, vt docet D. Thom. 1. 2. qu. 102. a. 4. ad 10. Deus instituerit, ne videlicet Hebræi ad Idololatriam procliues in honorem Lunæ immolarent, iubet expresse, eos debere ליהוה *Ladonài Domino*, Deo vero sacrificium offerre. Errat itaque *Baal Turrim* ad ver. 14. cap. 1. Genes. vbi dicit -

לא נברא לבנה אלא לקדש ראש חדש׃

Non ad aliud facta est Luna, nisi ad sanctificandas Neomenias. Quamuis enim verum sit, Nouum Mensem secundùm institutum Hebræorum à Luna nascente creari, falsum tamen est Lunam non fuisse factam ad aliud quoddam. Idem error inuenitur in *Bereseith Rabbà* sect. 6. in Genes. initio sectionis. Iterum idem בעל טורים *Baal Turrim* omninò delirat, quando eodem loco ait -

שלא נברא לחאיר אלא השמש׃ חרח לא נברא אלא כדי שלא יעבדו לחמה ואם תחית יחידית׃ מארת בגמטריא שמש׃

Sol solummodo factus est ad illuminandum: Luna autem ad hoc creata est, ne homines committerent Idololatria cultum inseruiendo Soli: quod vtique facerent, si Sol solus existeret. Ideò scribitur מארת deficiente ו Vau, quòd *maledictio* interpretatur: & *per Gemetriam Sol maledictionem impor-*

Stulti in die cognoſcetur ira eius: & operiens ignominiam callidus eſt. R. Salomon.

ביום שנברא אדם הראשון נודע סורחנו והקב״ה שהוא ערום לא רצה לשחת בריותיו כסה קלונו נתחה לגזרתו מיום שלו שהוא אלף שנה ׃

In die, quo creatus eſt Adam, cognitus eſt fœtor eius (ſcilicet ob peccatum) *& Deus ſanctus benedictus, quia eſt callidus, noluit perdere creaturas ſuas; operuit ignominiam illius, & diſtulit animaduertere in* (Adam) *poſt diem ſuum* (ſcilicet Dei) *id eſt, poſt mille annos*. Inter blaſphemias quodammodo hęc ignorantia reponenda eſt: quia peruertunt Dei æternitatem, quæ nulla ſucceſſione vllius motus & temporis, quantumuis longiſſimi, menſuranda eſt. Sed Æternitas, ex Boetio lib. 3. de Conſolatione Philoſophiæ, *eſt interminabilis Vita tota ſimul, & perfecta poſſeſſio*: ipſi autem, neſciunt intelligere eſſe Dei ſine curriculo temporum, vel ſucceſſionum. Errorem ſumpſerunt è Pſal. 90. v. 4. auctoritate iam citata, nempè, *Quoniam mille anni in oculis tuis tanquam dies heſterna*. Sed huius loci ſenſus eſt: Mille annos, quod homines exiſtimant eſſe longiſſimum ſeculum, Deus exiſtimat tanquam diem heſternam, quæ præterijt; non autem quòd mille anni ſint vnus dies Dei, niſi per quandam comparationem ad breuitatem noſtri temporis: comparatio enim non fit in rebus, niſi ſint aliquo modo ſimiles. Vide D. Thom. p. p. q. 10. a. 1. & ſeqq.

§. VIGESIMVS.

Aliæ Rabbinorum ſtultitiæ contra Deum. Deum inducunt diſputare de lepra cum Angelis. Quidam Rabbinus aſſumitur in Iudicem, qui pro Dei opinione ſententiam fert.

Legitur hoc in Codice בבא מציעה *Bauà Metziah* cap. 4. pag. 86. paulò poſt med: hiſce verbis:

מיפלגי במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת לשער לבן טמא ואם שער לבן קודם לבהרת טהור ספק הקב״ה אומר טהור וכולהו מתיבא דרקיעא אמרי טמא אמרי מאן נוכח נוכח רבה בר נחמני דאמר בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהילות שדרו שליחא בתריה לא הוה מצי מלאך המות למקרב ליה מדלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה ארחבי נשב זיקא ואוש ביני קני סבר גונדא דפרשי הוא אמר תינח נפשיה דההוא גברא ולא ימסר בידא דמלכותא כי הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאתה נשמתך בטהור נפל פיתקא מרקיעא בפומבדיתא רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה נפקי אביי ורבא וכולהו רבנן לאיעסוקי ביה לא הוו ידעי דוכתיה אזלו לאגמא חזו צפרי דמטללי וקיימי אמריה שמע מינה התם הוא ספדוה תלתא יומי ותלתא לילותא נפל פיתקא כל הפורש יהא בנידוי ספדוה שבעה יומי נפל פיתקא לכו לביתכם לשלום ההוא יומא דנח נפשיה דלי זעפא ודרייה להההוא טייעא כי רכיב גמלא מהאי גיסא דנהרא פפא ושדייה בהך גיסא אמר מאי האי אמרי ליה נח נפשיה דרבה בר נחמני אמר לפניו רבונו של עולם כולי עלמא דידך הוא ורבה בר נחמני דידך

את

est בת קול *Bath kol filia vocis* (oraculum, seu echo) *& dixit : Beatus es Rabbà Bar Nachmanì , quia corpus tuum est mundum , & exit anima tua munda. Cecidit scheda è Cælo in Pumbeditâ* (est nomen insignis Academiæ Iudæorum) *In ea scriptum erat : Rabba Bar Nachmanì exceptus est in Academia superiori* (cælesti) *Exierunt Abbiè & Rauà cum omnibus Rabbanàn* (tota Academia) *vt occuparentur in eo* (hoc est in ipsius funere) *nesciebant locum eius, abierunt tristes per viam. Viderunt Passeres* (expandentes alas) *stabant, & vmbram faciebant. Dixerunt : Hoc ostendit, quòd sit in hoc loco, Luxerunt eum tribus diebus , & tribus noctibus. Cecidit scheda* (è Cælo, vbi legebatur) *Qui hìc recesserit, sit excommunicatus. Planxerunt super illum septem diebus. Cecidit scheda* (alia cum hac scriptura) *Ite domum vestram in pace. Illo die quo mortuus est* (Rabbi iste) *factus est procellosus ventus , qui Arabem Mercatorem in aëra sustulit , ventilauitque , quia Camelo insidebat , ad ripam fluminis Pappà , & proiecit illum vltra fluuium. Dixit : Quid est hoc? Dixerunt ei : Mortuus est Rabbà Bar Nachmanì. Dixit coram eo : Domine Vniuersi, totus Mundus tuus est, sicut & Rabbà Bar Nachmanì tuus est. Tu es ipsius Rabbà, & Rabbà est tuus. Cur igitur perturbas Mundum? Et tunc quieuit tempestas.*

Stultissimarum commentationum plena sunt omnia Rabbinorum scripta , Deum inducere disputantem cum Angelis de quæstionibus legalibus,

את דרכת ורכה דירך אמאי קא מחרבת ליה לעלמא נח ועפא.

Controuersia orta est in cælesti Academia (id est inter Deum & Angelos) *An si* בהרת *Bahèreth* (*Papula alba*) *præcedat pilum album* (in cute hominis scabiosi) *sit homo existimandus immũdus? Et an si pilus albus præcedat Papulam albam, homo censendus sit mundus? Dubium est. Deus sanctus benedictus dicit: Est mundus. Cæteri verò Academiæ cælestis dicunt: Est immundus. Dixerunt : Quis arguet , euincetue? Euincet Rabbà Bar Nachmanì. Quia dicebat Rabbà Bar Nachmanì : Ego sum vnicus in plagarum* (doctrina) *ego sum vnicus in Tabernaculis* (hoc est, quamuis sim in Tabernaculo, nec aspiciam viri plagam, scio de illa iudicare , vtrùm munda an immunda sit , &, vt vulgò dicitur, per aërem iudico). *Miserunt post illum Nuncium* (nempè Angelũ mortis) *Non potuit* מלאך המות *Mallàch hammàueth Angelus mortis ad ipsum accedere* (non enim poterat Rabbinus in Cælum venire , nisi per mortem) *eò quòd ipse non desinebat ore suo legere lectionem sacram. Tunc flauit tempestas , & perstrepuit intra arundinetum, eam putauit turmam equitum fuisse. Dixit : Quiescat anima huius viri, & non tradatur nisi in manus Regni* (scilicet cælestis) *Quando decessit anima eius, exclamauit* טהור טהור *Tahòr Tahòr Mundus est, mundus est* (Rabbi iste versabatur animo hanc disputationem etiam cùm moreretur , & secundùm Dei sententiam definiuit, *Mundus est , mundus est*) *egressa*

ſicut fit Sponſæ, & erga Adamum, egerit Paranymphum.

2. Quòd doleat propter iniquitatem Iſraëlis & coactus ſit inſeruire Idololatris, nempè Chaldæis, quia in viſione Ezechielis narratur Currum Dei veniſſe ab Aquilone, vt ſcil. ſubderet totum Orbem Chaldæis: ne diceretur, Iſraëlitas victos, & ſuperatos fuiſſe à gente vili, & ignaua.

3. Quòd Deus in Iudicio mirabitur, quomodo Iuſti & non improbi potuerint vincere cuncupiſcentiam malam, & fomitem peccati.

4. Quòd recitet lectionem omnium Doctorum, prætetquam Rabbi Meir, quia R. Meir habuit præceptorem quendam Rabbinum nomine Eliſciàh Achèr Apoſtatam.

5. Quòd Deum pœniteat quatuor creaſſe, videlicet Tranſmigrationem, Chaldæos, Iſmaelitas, & Concupiſcentiam prauam.

6. Quòd ordinariè habitet in Occidente, vbi Sol veſpere illum ſalutat.

7. Quòd initio anni ſtatuat quicquid toto anno agendum ſit, & præſcribit cuique, & taxat ſingula, vt non exeatur à præſcripto.

8. Quòd varia iudicia exerceat certis anni temporibus. In Paſchate de frugibus, eorum paſſionibus, vredine, pinguedine &c. In Pentecoſte de fructibus arborum. In capite anni, vt dictum eſt. In feſto Tabernaculorum, quid agendum, vel futurum de aquis.

9. Quòd initio anni trutinet bona & mala opera ſingillatim, & diligenter expendat. Verumtamen, quia bus, quis non videt ſtultitiam eſſe; & omninò eos ineptire, quando inter Deum & Angelos, Rabbinum aduocant Iudicem, cuius iudicio, & Angelorum, & Dei ſententiam ſubijciunt! Cæterùm; quæ de Rabbà Bar Nachmanì narrantur, omnia fabuloſa cùm ſint, reijciuntur à nobis, & credenda ſuis Talmudiſtis, figmentorum inuentoribus relinquuntur. Sed pergamus ad reliqua.

In eodem Codice *Bauà Metziàh* cap. 4. Deus, de Rabbinis, qui contradicebant Diuinæ determinationi, rogatus Elias, vt reſponderet, quid faceret? Dixit, quòd ridebat: *Quia filij mei* (inquit) *me vicerunt*. Verba Talmudis, quæ habentur loco citato pag. 59. b. circa med. ſunt.

אשכחיה רבי נתן לאליהו אל׳ מאי עביד קב״ה בההיא שעתא אל׳ קא חייך וא׳ נצחוני בני נצחוני בני ׃

Inuenit R. Nathan Eliam (Prophetam) *Dixit ei: Quid facit Deus hac ipſa hora? Dixit ei: Ridet, & dicit: Vicerunt me filij mei, vicerunt me filij mei.* Doctiores igitur Deo, ſunt Rabbini. Omitto totum מאמר *Maamàr Narrationem Talmudicam*, vtpotè nimis prolixam, & nihil eruditionis in ſe continentem: ſi quis illam videre cupiat, adeat בית ישראל *Beth Iſraël* Cod. *Bauà Metziàh* pag. 66. col. 1. num. 17. ibi eam ex Talmude exſcriptam inueniet.

Alias ineptias, quas de Deo effutiunt Talmudiſtæ, videlicet

1. Quòd Deus adduxerit Euam ad Adamū, ſed priùs ornauerat ei capul

bitet, Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chélek* pag. 91. b. longe post principium.

7. Quòd initio anni statuat quidquid agendum sit toto anno, Codice ראש השנה *Rosc hasciana* cap. 1. pag. 16. ferè per totum.

8. De frugibus terræ, &c. Ibid. pag. 16. in principio.

9. De Iudicio, quod fit in initio anni. Ibid. pag. 17.

10. De pluuijs descendentibus extra tempus aptum, & in terram infructuosam, Cod. eod. pag. 17. b. paulò post med. Hæc & alia de Deo blasphema & portentosa commenta comminiscuntur Iudæi in Talmude. Sed antequam ab hac de Deo Rabbinico dissertatione manum amoueamus, libet referre id, quod de Abrahamo Patriarcha ex מדרש *Medràsc* habet hic noster R. בחיי *Bechaij* in sua ביאור על התורה *Bijùr al hattorà Elucidatione in Legem* פרשה לך לך *Parascià Lech lechà Vade tibi*, ad cap. 12. Genes. pag. 23. col. 4. in fine, vbi de ipsius Patriarchæ natiuitate, & in fornacem iniectione, sed præsertim de mira illius ad Deum conuersione, & quomodo per creaturas visibiles ad agnitionem Creatoris deuenerit, agit, & ego suprà ad pag. 553. col 1. indicaui. Illa igitur historia ex Medràsc ita se habet -

ובמדרש אני השם אשר הוצאתיך מאור כשדים בשעה שנולד אברהם אבינו ע״ה עמד כוכב אחד ממזרח ובלע ד׳ כוכבים לארבע רוחות השמים . אמרו חכמיו לנמרוד בן נולד לתרח בשעה זו שעתיד לצאת ממנו אומה שתירש העולם הזה והעולם

quia inclinatus est ad misericordiam, tres primas iniquitates de numero iniquitatum eximat, vt locum faciat Misericordiæ. Quòd si, his tribus ablatis, nihilominus iniquitates præponderent, damnet hominem, & tres illas iniquitates non condonat, sed in numerum iniquitatum conferat.

10. Quòd Deus in principio anni videns homines esse iustos, statuat illis condonare in sequenti anno largiter pluuias. Sed si illi efficiantur improbi, & indigni sint, de pluuijs illis, quas Deus iam donauerat, quid agendum? Deus non potest non mittere iam promissas pluuias, sed in loca deserta dimittit. Hæc & alia propemodum infinita ferè vanissima, & falsa commenta curiosus Lector, & linguæ Hebraicæ gnarus legere poterit in Talmude varijs in locis; vt -

1. De Deo Paranympho, vide in Cod. עירובין *Iruuin* cap. 2. pag. 18. in fine.

2. Quòd Idololatris inseruire coactus sit Deus, Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. pag. 13. b. longè post principium.

3. De fomite peccati à Iustis superato, de qua re mirabitur Deus, Cod. סוכה *Succà* cap. 5. pag. 52. paulò ante medium.

4. Quòd Deus non recitet lectionem R. Meir, Cod חגיגה *Chaghighà* cap. 2. pag. 15. b. longè post med.

5. De Dei pœnitudine circa transmigrationem Iudæorum, Chaldæorum &c. Cod. סוכה *Succà* cap. 5. pag. 52. b. paulò ante med.

6. Quòd Deus in Occidente ha-

והעולם הבא אם רצונך יתן לאביו מלא ביתו כסף וזהב ונהרגהו : מיד שלח נמרוד אצל אביו אמר לו בן נולד לך אמש עכשיו תנהו לי ונהרגהו ואתן לך מלא ביתך כסף וזהב . אמר לו תרח אמשול לך משל למה הדבר דומה לסוס אחד שאמרו לו נחתוך את ראשך ונתן לך בית מלא שעורים . אמר הסוס להם שוטים אם תחתכו את ראשי מי יאכל השעורים : ואתם אם תהרגו את בני מי יירש הכסף והזהב : השיב לו המלך מדבריך אני מכיר שבן נולד לך אמר לו תרח בן נולד לי ומת אמר לו על חי אני אומר לך ולא על מת : מה עשה תרח החביא את בנו במערה שלש שנים וזמן לו הקב״ה שתי חלונות , מן האחד יוצא שמן ומן השני סלת , כשהיה בן שלש שנים יצא מן המערה הרהר בלבו מי ברא שמים וארץ ואותי : התפלל כל היום כולו לשמש ולערב שקע השמש במערב וזרחה הלבנה במזרח : כשראה הירח והכוכבים סביב הירח אמר זהו שברא השמים והארץ ואותי והכוכבים הללו שריו ועבדיו : עמד כל הלילה בתפילה לירח לבקר שקע הירח במערב וזרח השמש במזרח אמר אין ביד אלו כח : אדון יש עליהם אליו אתפלל ואליו אשתחוה : הלך אצל אביו אמר לו אביו מי ברא שמים וארץ ואותי אמר לו אביו אלהי ברא שמים וארץ וכל אלה אמר לו אברהם תראני אלהיך שמא יש בהם כח לברא את כל אלה : מיד הביא ע״ז שלו והראהו אלהיו : חזר אברהם לאמו ואמר לה אמי עשי לי תבשילין נאים וטובים ואביאם לאלהי אבי אולי יקבל ממני קרבני מיד עשתה לו אמו תבשילין נאים וטובים והביאם לאלהי אביו ונתן לפני הגדול שבהם ואין קול ואין עונה : חזר לאמו אמר לה עשי לי תבשילין נאים וטובים מן הראשונים עשתה לו והביאם לפני ע״ז של אביו אין קול ואין עונה , מיד שרתה עליו שכינה וקרא עליהם פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו מיד נטל אש ושרפם והוציא הגדול שבהם לחוץ ונתן האש בידו : כשבא אביו לביתו ומצא אלהיו שרופים אמר לאברהם בנו למה שרפת את אלהי : אמר לא שרפתי , אלא הגדול שבהם קצף עליהם ושרפם : אמר לו בני

שוטה וכי' יש בהם כח או יש בהם רוח חיים שהם יכולין לעשות כל אלה והלא אני עשיתים מעץ : אמר לו ישמעו אזנך מה שפיך מדבר : ואם אין בהם כח למה אמרת לי אלהי ברא שמים וארץ : מה עשה תרח הלך אצל נמרוד ואמר לו בני שרף את אלהי ואלהיך באש : שלח נמרוד בשביל אברהם ואמר לו למה עשית כן : אמר לו אני לא עשיתי כן אלא הגדול אמר לו נמרוד וכי יש בהם רוח חיים שיכולין לעשות כן אמר לו ישמעו אזניך מה שאתה מדבר בפיך ואם אין בהם כח למה תניחו למי שברא שמים וארץ ותשתחוו לעץ : אמר לו אני בראתי שמים וארץ בכחי : אמר לו אברהם אתה יכול לבראות כשיצאתי מן המערה ראיתי השמש יוצא במזרח ושוקע במערב עשה אתה שיצא במערב וישקע במזרח ואשתחוה לך ואם לאו מי שהגביר את ידי לשרוף את האלילים הוא יגבירני ואהרוג אותך : אמר נמרוד לחכמיו מה יהא דינו של זה אמרו לו זהו שאמרו עליו עתידה אומה לצאת ממנו שתירש העולם הזה והעולם הבא ועתה במשפט הוה שעשה כן יעשה לו : מיד השליכוהו לתוך כבשן האש : באותה שעה נתמלא עליו הקדוש ברוך הוא רחמי׳ והצילו שנ׳ אני השם אשר הוצאתיך מאור כשדים :

In Midràsc (ad illud Gen. 15. 7.) Ego Dominus, qui eduxi te de Vr Chaldæorum, (legitur) *Ea hora, qua natus est Abraham Pater noster, super eum sit pax. ; stetit quoddam Sydus in Oriente, & degluuiuit quatuor Astra existentia in quatuor plagis Cæli. Dixerunt Sapientes ipsi Nemrod: Natus est filius Thare hac ipsa hora, ex quo egressurus est populus, qui hæreditabit præsens & futurum seculum. Si tibi placuerit, detur patri suo domus argento & auro plena, & occidat ipsum. Protinus misit Nemrod ad patrem suum, dixitque: Filius natus est tibi præterita nocte, modò da illum mihi, &*

occi-

qui Cælum, terramque, & me quoque creauit? Dixit ei pater eius: Deus meus (est ille, qui) creauit Cælum, & terram, & omnia ista. Respondit Abraham: Ostende mihi Deos tuos, fortassis erit in eis virtus creandi hæc omnia. Statim adduxit Idola sua, & ostendit ei Deos suos. Redijt Abraham ad matrem suam, dixitque ei: Mater mi, fac mihi pulmenta iucunda, & optima, & afferam Dijs patris mei, si forte recipient à me oblationẽ meam. Protinus fecit ei mater sua pulmenta pulchra & optima, & attulit Dijs patris sui, & posuit coram eo, qui maior inter eos videbatur; sed non erat in eo neque vox, neque qui responderet. Redijt ad matrem suam, dixitque ei: Fac mihi pulmenta etiam meliora primis. Fecit mater, attulit coram Idolis, neque in eis erat vox, aut qui responderet. Statim inhabitauit super eum Diuina maiestas, & exclamauit super ea: Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt. Confestim accepit ignem, eaque combussit. Et accepto igne posuit in manibus maioris (Idoli) illudque foras eduxit. Cùm autem veniret pater suus domum, & Deos suos combustos inuenisset, dixit Abrahamo filio suo: Cur combussisti Deos meos? Dixit: Non combussi, sed maior qui inter eos est, inferbuit in eos atque combussit. Dixit ei (Pater) Fili mi stultus es. Nunquid est in eis vis, aut vita, quòd ista facere potuerint? Nonne ego ipse ex ligno eos confeci? Dixit ei (Abraham) Audiat auris tua, quid loquitur os tuum. Quòd si in eis non est vis aliqua, cur tu mihi dixisti: Deus meus crea-

occidam eum, & dabo tibi argenti & auri tantam copiam, vt eo implere poteris domum tuam. Dixit Thare: Parabolam quandam tibi referam huic rei similem. Quidam Equo dixerunt: Da nobis caput tuum, vt amputemus illud, & dabimus tibi horreum hordeo plenum. Dixit Equus: Stulti estis, si caput meum amputaueritis, hordea quis comedet? Et vos si occideritis filiũ meum, quis hereditabit aurum & argentum? Respondit ei Rex: Ex his verbis deprehendo, natum tibi esse filium. Dixit Thare: Filius quidem natus est mihi, sed postea mortuus est. At Rex subdidit: De filio qui viuit loquor, nõn de mortuo. Quid fecit Thare? Abscondit filium suum in spelunca tribus annis. Preparauit ei Deus sanctus benedictus duas arculas, seù fenestras; ex vna egrediebatur pinguedo, & ex alia simila: Post triennium egreditur (Abraham) de spelunca, cogitare cepit in corde suo, quisnam fuerit, qui Cælum & terram, hominemque creauerit. Per diem coram Sole preces effundit. Vespere submergitur Sol in Occidente, & oritur Luna in Oriente. Cùmque conspexisset Lunam Stellis stipatam, dixit: Hæc est illa, quæ creauit Cælum, & terram, & meipsum; & istæ Stellæ sunt eius Principes, & serui: Tota nocte in oratione permansit coram Luna. Mane autem facto, submergitur Luna in Occidente, & oritur Sol in Oriente. Dixit (Abraham) Nulla vis aut virtus in his inest: Dominus alius est super eos; illi incuruabo meipsum, & eum deprecabor. Abijt ad patrem suum, & ait: Pater mi, quis est ille,

& cognitionem deuenerit. De quo (Deo reuelante) multa postea cognouit, quæ lumine naturæ nunquam assequi potuissent, vt patet in seminis sui multiplicatione, in quo benedicendæ erant omnes Tribus terræ, quod adimpletum cernimus in Christo, & per Christum.

Cæterùm, quæ de Deo effutiunt Rabbini, cùm sint propemodum infinita, vnica dissertatione complecti minimè possumus; vnde sparsim, prout se obtulerit occasio, alia blasphemá, & erronea eorumdem Rabbinorum commenta in medium producemus. Interim, quæ de Deo Rabbinico hactenus diximus, satis sint. Et demum post longam digressionem ad nostrum ר׳ בחיי *R. Bechaij Ben Ascèr*, & ad suum librum שלחן ארבע *Sciulchàn arbaà Mensa quadratæ* reuertemus. Huius exemplar msc. asseruatur in Bibliotheca Vaticana sub num. 249. ibique vocatur *Rabbi Bechaij Bar Ascèr* ן׳ חאליו או חאלאיוה *Aben Chalaiò, seù Chalaiòa*, & ad pag. 191. inuenitur nomen Scriptoris, nempè *Ieremiæ* נומיקי *Nomici*, siuè *Inimici*, filij החבר משה *Hachauèr Mosce Baccalaurei Mosis*, illudque scripsit anno mundi ה׳ אלפים ר״יב 5212. Christi 1452. Papyr. in 4.

Primùm excusus videtur in Typographia Soncinatum Constantinopoli per R. אסטרוק *Esctròk* de Tolon Typographum cognomento *Prouenzalem*, anno mundi 5274. Christi 1514. vt apparet ex quibusdam Carminibus existentibus in fine libri אבודרהם *Auudràham*, cui liber שלחן ארבע eius-

creauit Cælum & terram. Quid fecit Thare? Abijt ad Nemrod, & dixit ei: Filius meus combussit Deos meos, & Deos tuos igni. Misit Nemrod (vt adducerent) *Abraham. Dixitque ei: Cur hæc fecisti? Respondit* (Abraham) *Non ego, sed ille qui inter eos maior erat, id fecit. Dixit ei Nemrod: Estne inter eos spiritus & vita, vt ista efficere valeant? Respondit* (Abraham) *Audiant aures tuæ, quid tu loqueris ore; quòd si non est in eis virtus, cur relinquitis eum, qui Cælum & terram creauit, & incuruatis vos ligno? Dixit ei* (Nemrod) *Ego* (sum qui) *mea virtute Cælos & terram creaui. Dixit ei Abraham: Tu poteris creare? Quando ego egressus sum ex spelunca, vidi Solem egredientem ex Oriente, & in Occasum seipsum submergentem; fac tu modo, vt* (Sol) *egrediatur ex Occidente, & submergatur in Oriente, & tunc ego te adorabo. Et si non poteris ista facere, ille qui corroborauit manus meas, vt incenderem idola, ipse corroborabit me, vt te interficiam. Dixit Nemrod Sapientibus suis: Quale iudicium inferendum est isti? Dixerunt: Iste est, de quo dixerunt: In futurum egressurus est populus ex ipso, qui hæreditabit & præsentem & futurum Mundum. Et nunc secundùm iudicium istud, quod fecit* (comburendo Idola) *sic fiet ei. Confestim proiecerunt eum in medium fornacis ignis.* Hactenus ex *Medràsc*. Inter quæ, etsi plurima fabulosa existant, attamen hoc vnum, verum esse deprehenditur; quòd Abraham Patriarcha ex creaturis modo naturali, Dei gratia fretus, in Creatoris notitiam

& quia fatetur se esse discipulum R. Salomonis Ben Addèreth, cùm ipsum frequenter citet his verbis ומורי הרשב״א *V morri Harrischà, Et Dominus meus R. Salomon Ben Haddèreth &c.* suspicari quis potest, illius Auctorem esse hunc nostrum R. Bechaij. Plantauit. in sua Bibliotheca Rabbinica numero 79. affert quandam ביאור חדושי הבחיי *Bijùr chiddusce Habbechaij Explanationem innouationum* (vt ipse habet) *R. Bechaij. Liber* (inquit) *legalis est, excusus in quadam Germaniæ seù Poloniæ Vrbe, quæ* ירדינית *Iardinith nuncupatur*. Forsan eadem erit cum superiori, quæ excusa sit in *Iardinith* loco Typographiæ librorum Hebraicorum extra quidem, sed non longè ab Vrbe Constantinopolitana, ita vocato ab amœnitate, quasi Viridarium diceres, quòd Italica lingua *Giardinetto* vocatur, de quo alibi.

Scripsit etiam sequentes libros Cabalisticos:

4. אהל מועד *Oèl Moèd Tabernaculum Testimonij.*

5. ספר האמונה *Sèpher haëmunà Librum fidei.*

6. ספר העשירית *Sèpher Haassiriàh Librum decimationis.*

7. ספר העיון *Sèpher Haijùn Librum speculationis.* &

8. סוד יהוה *Sòd Adonài Mysterium Domini.* Horum omnium fit mentio in Catalogo librorum Cabalisticorum, quem in fine libri יצירה *Ietzirà* editionis Mantuanæ an. 322. minor. supput. Christi 1562. in 4. inuenies. De duobus primis, quarto scilicet & quinto vide Rittangelium in suo libro

eiusdem characteris & formæ annectitur, cum hac descriptione -

זה השלחן אשר לפני (י״י) חברו הרב רבינו בחיי ז״ל ואלה חבתים יסדם המחבר ז״ל׃

Hac est Mensa, quæ est coram Domino. Illam composuit Harràu Rabbènu Bechaij b. m. & has domos fundauit Auctor b. m.

Subinde sequuntur quædam Carmina, quarum initium est -

בן אדם מורכב מארבע וכו׳׃

O homo, qui inniteris super quatuor (id est pedes Mensæ) *&c.*

Iterum, cum eadem inscriptione in frontispitio libri, editus fuit Venetijs in domo Heredis Marci Antonij Iustiniani anno ש״ו 306. min. supput. Christi 1546. in fol. Vbi notandum, nomen Dei יהוה *Tetragrammaton* hìc scriptum esse cum duobus יי abbreuiatè, cùm in editione Constantinopolitana vetustiore suprà notata scriptum cum tribus (ייי) *Iod* circulo inclusis, reperiatur. Per hanc abbreuiaturam antiqui innuere volebant Diuinam naturam tribus hypostasibus subsistentem, quam vt negent omnes Iudæi iuniores, sublato vnico Iod, duobus tantùm hodie Dei nomen scribunt.

In eadem Bibliotheca Vaticana sub num. 196. inuenitur Codex Hebræus msc. in fol. Papyr. cum titulo מאיר עינים *Meir enàim Illuminans oculos*, desumpto ex cap. 29. 13. Prou. Sunt nonnullæ super Pentateuchum nouæ & Cabalisticæ explanationes ignoti quidem Auctoris, sed ex stylo,

והורס החסיד ור' אליעזר בן ר' יואל הלוי הם תקנו ספרים
ולקחו כל דעתם מספר בעל חובת הלבבות כמו כתוב
בסוף הספר יוחסין דף קפ"ה ; וגם ביוחסין ר' יעקב בר אברהם
עשה קצור חובת הלבבות והעתיקו ביוחסין סבת עולם ;
ורבי יעקב בן יצחק באלון רב כתוש עשה גם כן אותו
בקצור וקראו ספר מרגליות טובות והדפס בלועז סעיף
מרת עשים נגיד לפק ;

322 R. BECHAII HADDAIIA'N IVDEX BEN R. IOSEPHI PEKVDA' cognomento SENIOR ad differentiam alterius, de quo superiori numero dictum est. Natione Hispanus, Patria ignota. Post Rabbi Isaacum Ben R. Iacobi vulgò Ràu Alphès, & ante R. Abrahamum Aben Ezræ, id est circa annum mundi 4900. Christi 1140. vt existimat Auctor *Scialscèleth hakkabalà* p. 41. b. nempè paulò post natiuitatem R. Mosis Ægyptij, emersit, Iunioremque præcessit annis plusquam 150. Scripsit Asceticum librum Arabica lingua, quem vocauit -

חובת הלבבות *Chouàth halleuauòth Obligationem*, seù *Officium cordium*; & ex Arabico in Hebraicum transtulit R. Iudas תבון Aben Tibbòn pater R. Samuelis Aben Tibbòn synchroni R. Mosis Ægyptij, qui & ipse Ægyptij librum מורה הנבוכים *Morè hanneuuchim* Hebræum fecit. Hic autem liber *Chouàth halleuauòth* tractat *De Vita spirituali, & qua ratione homo tam erga Deum, quàm erga proximum, & seipsum se gerere debeat*, ostendit. Diuiditur in X. שערים *Sciaarìm Portas*, seù *Tractatus*.

I. Vocatur שער יחוד האל *Sciaar Iachùd haèl Porta vnitatis Dei*. In eà tractat *De Deo, & eius Vnitate*.

II.

bro *Ietzirah* pagina 51. colum. 1.

De hoc Auctore Bechaij videndus est Auctor יוחסין *Iuchasìn* pag. 133. Auctor שלשלת הקבלה *Scialscèleth hakkabalà* pag. 58. b. circa principium, vbi de Auctore ita loquitur -

רבינו בחיי ברבי אשר מעיר סרקוסטה אשר בספרד היה תלמיד הרשב"ה ; וחבר פי' התורה ואומר בפרשה בראשית שהיה אז שנת נ"א לאלף הששי ; וחבר ספר כד הקמח ;

Rabbènu Bechaij fil. R. Ascèr de Vrbe Cæsaraugustana, quæ est in Hispania, fuit discipulus Harrischbà R. Salomonis Ben Addèreth. Composuit Explanationem in Legem. Et in sectione Berescith ait, tunc fuisse annum 51. sexti millenarij. Composuit etiam Librum כד הקמח *Cad Hakkèmach*. Ad eundem annum 51. millenarij sexti R. Dauid Ganz ijsdem ferè verbis de eo agit in suo צמח דוד.

ר' בחיי הדיין ספרדי בן ר' יוסף פקודה שכג

הנקרא הזקן לפי שהיה אחריו אל בחיי בר אשר הנ"ל וזה ר' בחיי הזקן היה אחרי הרי"ף וקודם הרמב"ם רוב ש' ; וחבר ספר חובת הלבבות בלשון ערבי ; ורבי יהודה ן' תבון העתיקו בלשון הקדש וזה יהודה ן' תבון הוא אב של רבי שמואל ן' תבון אשר היה בדור הרמב"ם והעתיק ספר מורה הנבוכים מלשון ערבי אל לשון עברי . ספרי צריך ... וזה שמתבל בדור א' קודם הרמב"ם ; וזה המיבור חובת הלבבות נחלק כל' שערים ; שער א' היוד שער יחוד האל ; ב' בחינה ; ג' עבודה ; ד' בטחון ; ה' יחוד המעשה לשם כל לשם ... ו' הכנעה ; ז' תשובה ; ח' חשבון הנפש ; ט' פרישות ; י' אהבת השם ; והוא נדפס עקרים עם רב העיון ונוספו בו שני לוחות האחד כמחלוקת שערי הספר ופרקיו ; והשני להורות מקום הפסוקים ומאמרי המוכלים בו ; והוא נדפס במנטובה שנת ש"ט לפק על ידי המוקמים ר' יעקב בר אפרים עמונים ויעקב בר נפתלי הכהן מגאזולו ; ורבי

Plantauitium manu scriptum extiterat, characteres ob eorum vetustatem, vel aliam ob causam minimè potuisse assequi; aut expeditè, & sine errore legere: nam pro חייה Chijàh בחיי Bechàij legere debuisset. Constat etiam fuisse manu exaratum, quia subiungit: *Qui quidem liber valdè commendatur ab Hebræis, vixque inter illos reperitur, cùm in lucem nunquam, quod sciamus, prodierit.* Quibus verbis manifestè apparet, nullam de eo exactam notitiam habuisse; nam præterquam quòd plurima exemplaria manuscripta huius Codicis circumferantur apud Hebræos, vix vlla est apud nos alicuius nominis Bibliotheca, in qua huiusmodi Codex non reperiatur, & in Bibliotheca Vaticana sub num. 276. Codicum mmssc. Hebraicorum extare deprehenditur, cum inscriptione.

ספר חובת הלבבות ר׳ בחיי בן יוסף בקודה.

Liber obligationum cordium R. Bechaij Ben Ioseph Pekudà. Scriptusque fuit anno mundi 5228. Christi 1468. Papyr. in 4. Non semel etiam fuit excusus; Constantinopoli in domo Mosis פרנס Parnàs per manus Isaaci Ben Chaijm anno ש״ל 310. min. supput. Christi 1550. in 4. Mantuæ, anno שי״ט 319. min. supput. Christi 1559. in 4. Venetijs, an. שמ״ט 349. Christi 1589. cum Indice copioso: In Mantuana etiam editione duo in fine libri apparent Indices; Primus, Tractatuum, & Capitulorum eorundem; secundus, Versiculorum Sacræ Scripturæ, & locorum, quæ in Tal-

II. שער בחינה *Sciàar Bechinà Porta examinis. De examine Mundi, & quomodo per creaturas in Creatoris notitiam deuenire possit.*

III. עבודה *Auodà De Seruitute,* seù *De Religione.*

IV. בטחון *Bittachòn De Fiducia in Deo collocanda.*

V. מעשיו לש״ש *Masiàu lescèm sciamàijm De dirigendis nostris operibus in Dei honorem, & hypocrisi vitanda.*

VI. כניעה *Cheniàah De Humilitate.*

VII. תשובה *Tesciuuà De Resipiscentia.*

VIII. חשבון הנפש *Chisbòn hannèphese De præstantia Animæ, & relatione ipsius ad Deum.*

IX. פרישות *Perisciùth De separatione à rebus mundanis.*

X. אהבת יהוה *Ahauàth Adonài De amore Dei.*

Habetur hic Liber in magna existimatione, & pretio apud Hebræos, & est ob eius famam notissimus; vnde miror, quomodo Plantauitius certam de eo notitiam non habuerit. Ad numerum 188. Codicum suæ Bibliothecæ ★ Asterisco notatum, quod est signum (vt ipse in libri principio ait) aut Codicem apud se inueniri, aut illum vidisse, huius libri titulum חובת לבבות *Chouàth leuauòth Officium cordium* exhibet, & in decem שערים *Portas,* seù *Libros,* siue *Tractatus* ritè diuidit, eumque in sequenti Codicum num. 189. expressè dicit penes ipsum esse: sed quia illum cuidam R. חייה בן יוסף *Chijà Ben Ioseph* attribuit, liquet, Codicis huius, si apud

1665. in 8. de quo ſuo loco. Extat & alia קצור *Kitzùr Epitome* huius libri à R. Iacobo Bar Abrahami compoſita, quæ Venetijs excuſa fuit anno ת״י 5410. Chriſti 1650. in 16.

In Machazore Romano editionis Venetæ an mun. שפ״ו 386. min. ſupput. Chriſti 1626. Par. 2. pag. 116. reperitur quædam ſupplicatio, quæ incipit ברכי נפשי את יהוה *Benedic anima mea Domino &c.* & huic R. בחיי *Bechaij* tribuitur, ſolentque illam recitare in die כפורים *Chippurrim Expiationum*, vt legitur in Machazore Bononienſi, in fol. Par. 2. cuius pagina non citatur, quia in ijs nulla Arithmetica nota numerica reperitur.

Sub nomine R. Bechaij Ben Ioſeph Venetijs anno 1628. prodijt in lucem libellus etiam inſcriptus ברכי נפשי *Barechì Naphſcì Benedic anima mea Domino*. Tit. ex Pſal. 103. 1. Complectitur 164. ternarios ſuper eandem precationem R. Bechaij, compoſitos à R. Nathan Iedidiah Ben Eliezer Vrbeuetano, dum an. mun. 5385. Chriſti 1625. Senis moraretur, & ætatis tantummodo 18. annorum eſſet (ex illius Præfatione in eundem librum) Primò, eos Hebraicè compoſuiſſe ait, deinde Italicos feciſſe, ſeruato in vtraque lingua ſenſu, verſuumque menſura, cum eadem fermè rhythmica compoſitione. Eſt ſpirituale colloquium inter Auctorem, & Animam. Hortatur illam benefacere, & progredi in viam iuſtitiæ, antequam adueniat dies, in qua reddenda ſit ratio dictorũ & factorum æterno illo Iudici, qui etiam intima cogno-

Talmude referuntur ſub nomine מאמרים *Maamarrim*.

Prodijt etiam Theſſalonicæ idiomate Hiſpano, charactere autem Hebræo. Et tandem idem opus iterum verſum eſt in eandem linguam Hiſpanam à R. Dauid Pardo Ben Ioſeph Pardo, & excuſum anno mun. 5370. Chriſti 1610. In 4. cui titulus eſt: *Obligation de los Coraçones*. Hic ſuppreſſo nomine Auctoris illum ſub nomine R. Moſis Ægyptij, vt inde libro maiorẽ auctoritatem conciliaret, & ſibi maioris lucri viam aperiret loco non notato, alicubi euulgauit. Non eſt tamen ambigendum, quin huiuſmodi operis Auctor ſit Rabbi Bechaij Ben Ioſeph Pekudà, cùm in Bibliotheca Vaticana ſub iam citato numero 276. Codicum mmſſcc. Hebræorum pag. 163. huius operis in primis literis decem verſuum in laudem libri, & Auctoris nomen בחיי בן יוסף *Bechaij Ben Ioſeph* legatur.

Nonnulli ſyntagmata ſua morum directiua ex hoc libro compilarunt, vt R. Iudas cognomento החסיד *Hachaſsìd Pius*, & R. Eliezer Ben R. Iodà eius diſcipulus, referente Auctore additionum in fine libri *Iuchaſsin* pagina 165. Quin & R. Iacob Ben Iſaaci צהלון *Tzahalòn* Romanus ſuperioribus annis hanc חובת הלבבות *Chouàth hallleuauòth Obligationem cordium* in Epitomen redegit ſub nomine ס׳ מרגליות טובות *Sèpher Margaliòth Touòth Libri Margaritarum pretioſarum*, & Venetijs excuſus eſt an. mundi 425. min. ſuppur. Chriſti

quæ rarò aut nunquam in puellis reperiri dignoſcuntur, ſeſe accuſent. Iudæi verò adulti, & maximè Itali, eadem die Expiationum non ſemel tantùm, ſed quinque vicibus eandem Confeſſionem repetunt.

Primò, ad Veſperas in peruigilio diei expiationum.

2. In initio noctis eiuſdem Vigiliæ.

3. Matutinis horis diei expiationum.

4. In precatione illa dicta מוסף *Muſsàph* in Ieiunio *Chippùr*.

5. In ſupplicatione vocata עבודה למוסף צום כפור *Auodà lemuſsàph tzòm Chippùr*. Prima ex his Confeſſionibus habetur in Machazor Romano, editionis Venetæ anno Chriſti 1626. Par. 2. pag. 70. Secunda ibidem pag. 76. Tertia pag. 164. Quarta pag. 208. Et Quinta ad pag. 227. cuius exemplar eſt -

gnoſcit, & cordium ſcrutator eſt, & renum, neque hominum perſonam reſpicit, ſed omnia iuſtè iudicat. Hæc omnia expliciunt ad num. 61.

Hinc à num. 62. ad 99. eadem menſura, & Carminum ſtylo, ſequitur ודוי הגדול *Viddùi haggadòl Confeſſio magna, generalis*, R. Niſsìm Rectoris Academiæ innominatæ. A num. 100. vſque ad 164. eodem ſtylo, ſequitur alia Confeſſio ſecundùm conſuetudinem Synagogarum Italicarũ. Solent Iudæi in die כפורים *Chippurrìm Expiationum* confiteri Domino peccata ſua, ſed ex formula quadam concepta generalibus terminis, quam nunquam immutant, ſed iiſdem prorsùs verbis & vocibus ſemper recitant, quæ inſeruit ſenioribus, & iunioribus, maſculis & fœminis, adultis, & pueris; ita vt puellus omninò ſimplex, & rerum humanarum ignarus, de fœnore, vſura, & reliquis delictis, illius ætatis omninò improprijs, &

Exemplar Judaicæ Confeſſionis, quam ודוי *Viddùi vocant.*

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתסלח ותמחול לנו על כל עונותינו ופשעינו ותכפר לנו על כל חטאתינו: על חטא שחטאנו לפניך באונס:

על חטא שחטאנו לפניך
בבלי דעת:
בגלוי:
ברעת ומרמה:
בהרהור הלב:
בודוי פה:
בזדון:

על חטא שחטאנו לפניך

בחוזק יד :
בטמאת שפתים :
ביצר הרע :
ביודעים :
בלא יודעים :
בכחש ובכזב :
בלשון הרע :
במראית העין :
בנשך ובמרבית :
בשיח שפתותינו :
בעינים רמות :
בפתחון פה :
בצערי רגלים :
בקפיצת יד :
ברצון :
בשנאה :
בתמהון לבב :

על חטאים שאנחנו חייבים עליהם

אשם :
חטאת :
עולה :
קרבן :
מיתה :
כרת :
מיתה בידי שמים :
ארבע מיתות בית דין :
סקילה : שריפה : הרג : וחנק :
ומלקות ארבעים מצות עשה
ומצות לא תעשה וכו' :

si, veluti furti, homicidij, & huiusmodi. Et *Labiorum immunditia*, id est verbis peccaminosis, ceù sunt blasphemiæ, detractiones, mendacia, falsa testimonia, & similia, quæ nisi seorsim secundùm speciem exponantur, nulla est confessio. Specificanda igitur sunt peccata in confessione, sicut etiam docent ipsi Rabbini prisci, vti legitur in מנורת המאור *Menoràth hammahòr Lucerna* 5. Concl. 1. par. 1. cap. 4. circa med.

צריך לפרט את החטא לפני המקום כדגרסינן בפרק יום הכפורים ׃ תניא רבי יהודה בן בבא אומר אדם צריך לפרט את החטא שנאמר (שמות לב׳ לא) ויעשו להם אלהי זהב ׃

Necesse est specificare peccatum coram Domino, sicut legimus in cap. 8. יום הכפורים *Iom Hachippurrim. Est traditio: R. Iuda Ben Bauà dicit: Homo debet specificare peccatum. S. D.* (Exod. 32. 31.) Et fecerunt sibi Deos aureos.

Voluit his verbis Moses docere populum, quomodo fieri debuisset oris confessio. Potuerat Moses obseruare Rabbinicam formulam, & dicere: *Domine peccauit populus iste peccatum maximum, oris apertione, pedum gressibus, motu manuum, studiosè, & ignoranter, & in stupore cordis*: quæ omnia ad Idololatriam referri potuissent. Sed has inanes confessiones reprobat Propheta, & confitendo peccatum populi ad speciem peccati descendit, scilicet ad Idololatriæ peccatum. Notandum tamen est, hanc Mosis confessionem de populi delicto, non fuisse veram

Sit beneplacitum coram te Domine Deus noster, & Deus patrum nostrorum, Vt condones, & remittas nobis iniquitates nostras, & praeuaricationes nostras, & propitius sis omnibus peccatis nostris. Peccatum, quod peccauimus coram te per violentiam, per inscitiam, publicè, sciè, & dolosè: Cordis cogitatione; Oris confessione; Superbia; Manu violenta; Labiorum immunditia; Praua concupiscentia: In rebus notis, & ignotis; In mendacio, & fallacia; Lingua maledica; Oculorum visu; Fœnore, & vsura. In colloquio labiorum nostrorum; Oculorum elatione; Oris apertione; Pedum gressibus; Motu manuum; Studiosè, & ignoranter, & in stupore Cordis. Remitte nobis peccata, quibus rei sumus (& tenemur offerre Sacrificium) *pro reatu: Pro peccato, Holocaustum; Oblationem* (& tenemur pœna) *mortis, abscissionis, mortis per manum cæli, Vel quatuor generum mortis domus Iudicij, id est Lapidationis, Vstionis; Cædis* (per quam intelligunt capitis abscissionem) *& Strangulationis; Flagellationis quadraginta* (plagarum); *Omissionis præceptorum affirmatiuorum, & transgressionis præceptorum negatiuorum &c.*

Hæc est generalissima Iudæorum Confessio supina, & crassa, nulliusque valoris, aut efficaciæ. Nam Confessio debet esse distincta, ita vt peccata exprimantur secundùm propriam speciem, nec sufficit v. g. dicere, *Peccaui manu violenta*; *Labiorum immunditia*, nisi explicentur species peccati violenta manu commis-

loco contrarium probatur, quia hic Psalm. compositus est à Dauid quando per Diuinam reuelationem intellexerat remissum sibi fuisse peccatum adulterij & homicidij, quem redarguerat Nathan Propheta, & ipse confessus fuerat חטאתי ליהוה *Chattàthi Ladonài Peccaui Domino* 2. Samuel. cap. 12. v. 7.9. & 13. Et quamuis de peccato propitiato non debemus esse sine metu Eccles. 5. 5. attamen non est necesse illud ampliùs confiteri, quod semel confessione propositũ est, & per contritionem deletum, sicut accidit in Dauid, cui Dominus condonauerat prævaricationem, & eius peccatũ ob pœnitentiam texerat. Quòd autem dicitur à R. Akibà ex sententia R. Iannai, connumerandum est inter alias iniquissimas calumnias in Dei bonitatem; dum improbè inducunt sanctissimũ Prophetam Mosem de Deo conquerentem, quòd ipse fuerat in causa, vt Deos aureos fecerint Israëlitæ propter auri affluentiam eis exhibitam; ipsumque Deum redarguant: quod est blasphemare in Dei bonitatem, iustitiam, & liberalitatem. Hoc modo Talmudistæ Hebræorum scelera in Deum refundunt.

Dices secundò, Posse quidem admitti ex Rabbinorum dictis, in Confessione, quæ fit coram Deo, explicandas esse peccatorum species, sed coram Sacerdote nihil esse confitendum, quia peccatorum Confessio fieri debet coram eo, qui potestatem habet dimittendi peccata. Sed solus Deus peccata dimittit Psal. 130. ver. 4.

כי עמך הסליחה למען תורא ׃

Quo-

confessionem, quia non fuit pœnitentis accusantis seipsum: nam confessio debet esse proprij peccati accusatio, non aliorum, Psal. 32. 5.

חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה על פשעי ליהוה ואתה נשאת עון חטאתי סלה ׃

Peccatum meum cognoscere feci te, & iniquitatem meam non operui. Dixi: Confitebor aduersum me præuaricationes meas Domino, & tu dimisisti iniquitatem peccati mei semper.

Dices. R. Akibà contrarium sentit, docetque, non esse necesse specificare peccatum in confessione Cod. יומא *Iomà* cap. 8. *Iom Hakkippurrim* citato.

ר עקיבא אומר אינו צריך של (תהלים ל״ב, א׳) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה ׃ אבל מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כדר׳ ינאי דאמר רבי ינאי אמר משה לפני הקב״ה רש״ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די גרם להם לאלהי זהב ׃

R. Akibà dicit: Non est necesse (specificare peccatum in Confessione. S. D. Psal. 32. 1.) Beatus, cui dimittitur præuaricatio, & tegitur peccatum. *At quomodo firmabo illud, seù respondebo ad illud:* Et fecerunt sibi Deos aureos? *Respondebo secundùm R. Iannài. Quia dicebat R. Iannài: Dixit Moses coram Deo sancto benedicto: Domine Vniuersi, Si peccauerunt Israëlitæ cum conflarent sibi Deos aureos, tu es in causa, quòd illis auri & argenti affluentiam contulisti.*

Locus ex Psal. 32. adductus non probat, non esse specificandum peccati genus in Confessione, imò ex hoc

fiteri peccatum; & secundò, offerre oblationem pro suo peccato. Sed hæc confessio debebat fieri Sacerdoti, vt agnosceret Sacerdos, pro quonam delicto offerebatur oblatio sacrificanda: nam Sacerdos cognoscere debebat speciem peccati, & discernere inter lepram & lepram, & iudicare de singulis delictis, vt Deuter. 17. ver. 8. & 9. Non potuisset verò iudicare, כמשפט *Chammiscppàtt Iuxta iudicium* Leuit. 5. 10. nisi cognosceret qualitatem & speciem peccati: ergo illam ex ore offerentis oblationem pro peccato, peccati speciem noscere oportebat: ergo iste manifestando suum peccatum Sacerdoti, confitebatur. Hæc autem Confessio non fiebat, vniuerso populo audiente, sed soli Sacerdoti, id est ad aures Sacerdotis, qui offerre Sacrificium, & orare pro peccato offerentis debuerat. Hinc patet, quòd huiusmodi Confessio erat auricularis, quia solùm ipsi Sacerdoti nota erat, & non alijs. Vnde R. Dauid Kimchi non solùm confitetur hanc Confessionem fuisse in Lege Veteri, quin & ipsa sacrificia sine tali Confessione nihil profuisse, quia omnem sacrificiorum virtutem in ipsa peccati Confessione, & pœnitentia repoñit. Ad cap. 14. Oseæ ver. 3. *Et reddemus Vitulos labiorum nostrorum*, ait:

ונשלמה פרים שפתינו: במקום פרים נשלמה לפניך וידוי שפתינו כי אתה רוצה ברבריי תשובה יותר כי אין הקרבנות מועילות בלא וידוי העון כי בכלם נאמר והתודה אשר חטא:

Quoniam apud te propitiatio est, ideò timeberis. Vnde R. Salomon in hunc locum ait:

לא נתת רשות לשליח לסלוח כמו שנאמר (שמות כג. כא.) כי לא ישא לפשעכם: למען תירא: על גאם שלא יהא ארם בטוח על סליחת אחר:

Non dedisti facultatem ministro tuo remittendi (peccatum) *quoniam dicitur* (Exod. 23. 21.). Quoniam non parcet præuaricationi vestræ: *Ideò timeberis. Ne quis expectet indulgentiam ab alio, quam à te.* Ergo.

Respondeo, Quamuis verum sit apud Deum solum esse auctoritatem remittendi peccata, illumque solum esse timendum, solam eius offensam respiciendam: in Confessione tamen Sacramentali apud Christianos, quæ per Ministrum ministerialiter exercetur, sicut ipsi Deo reus confitetur, etiã ipse Deus est, qui peccata dimittit, mediante suo Sacerdote Ministro, cui absoluendi & remittendi peccata facultatem concedit. Neque coram Sacerdote confitendi peccata nouum est in Ecclesia, cum etiam apud Synagogam hoc in vsum fuisse habentur in libro Leuit. cap. 5. v. 5. & 6.

והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה: והביא את אשמו ליהוה על חטאתו אשר חטא:

Et erit, cùm deliquerit in Vno ex istis, & confessa fuerit, quòd peccauit super eo. v. 6. Et adducet oblationem delicti sui Domino pro peccato suo, quod peccauit. Duo in hoc loco habentur; Animã, quæ peccauerit, debere con-

ti, qui vocatur Angelus. S. D. (Malach. 2. 7.) Quia Angelus Domini exercituum ipse. *Ne dicas* (inquam) *ei: Peccaui per ignorantiam, sed secundùm quod tu errasti, teipsum percute; siuè accusa teipsum.* Habes in hac Rabbinica auctoritate, Confessionem legitimè fieri coram Sacerdote, qui in hoc casu est Angelus Domini, id est Minister & Legatus Domini, à quo accipit potestatem dimittendi peccata in Ecclesia Christi, quamuis in Synagoga nullam habuisset Clauium potestatem, sed in eo, Clauium figura præcessit, vt expresè liquet diuersis in locis Leuit. vbi per diuersos ritus expiationũ pœnitentia figurabatur, cap. 5. 6. וכפר עליו הכהן מחטאתו *Et expiabit super eum Sacerdos à peccato eius.* Et replicatur v. 10. 13. 16. 18. & cap. 6. v. 7. Vnde apparet falsum esse id, quod dicit R. Salomon loc. cit. non dedisse Deum facultatem Ministro suo remittendi peccatum Ad illud Exodi 23. 21. *Quoniam* (Deus) *non parcet preuaricationi vestræ*, sensus est, quamdiù Israëlitæ rebelles fuerint, Deus non parcet, vti vsque in hanc diem experiuntur Iudæi rebelles in Deum, & Christum eius. Paratus est tamen Deus per pœnitentiam ad se reuertentes recipere, vti ver. 22. & 23. manifestum est.

Habes secundò, Confessionem debere esse fidelem, id est veram; nam mendacium dicere in Confessione graue peccatum est, & in re graui, peccatum, quod dicimus mortale, in Confessione negatum, vel falsò affir-

Et reddemus Vitulos labiorum nostrorum. Pro Vitulis, reddemus coram te Viddùi sephatènu, Confessionem labiorum nostrorum. Quoniam tibi magis placent (loquitur cum Deo) *verba pœnitentiæ. Neque sacrificia vllius sunt valoris belò Viddùi baaνòn, sine Confessione delicti: quoniam in omnibus illis dictum est; & confessa fuerit quod peccauerit.* Patet igitur ex Rabbinorum doctrina; oris peccatorum confessionem fuisse in Veteri Lege, eamque sacrificijs præualuisse. Quòd autem coram Sacerdote fieret, manifestum est, tum ex loc. Leuit. cit. tùm etiam ex facto Dauidis coram Nathan Propheta 2. Samuel. 12 7. & Saulis coram Samuele 1. Samuel. 15. 25. quin & apud Rabbinos id expresè docetur, nempè apud Sacerdotem fieri debere confessionem peccatorum tamquam Dei Ministrũ. Vide in ילקוט *Ialkùt* editionis Liburnensis in fol. Par. 2. pag. 281. col. 2. circa principium, vbi in illud קהלת *Koëleth Eccles.* cap. 5. ver. 5.

אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא וגו׳ ׃

Ne des os tuum vt peccare facias carnem tuam, & ne dicas ante Angelum, quia error est &c. hoc modo legitur.

אם עשית בזדון אל תאמר לכהן שנקרא מלאך שנ׳ (מלאכי ב׳ ׳ ז׳) כי מלאך יהוה צבאות הוא ואל תאמר לו בשגגה חטאתי למה אתה מטעה את עצמך לעצמך אתה מכה ׃

Sè fecistè (id est peccasti) *superbè scilicet per malitiam, ne dicas Sacerdo*

In Venetia 1628. in 8. Vide *R. Nathan Iedidiàh Ben Eliezer*.

שכג' ר' בחיי בר משה ספרדי מקהל סרקסטה הוא אגרת אל קהלות ארגון על דבר הליצה לספרים של משה בר מיימון כי חכמי פרובינצא שרפוהו כל לומר הוא מבאם עם הספקות והשיבוכות השקול בספר המדע ומורה הנבוכים. וזה הסכם עומד על הדעות והספקים הכתובות בספר תורת משה בר מיימון. ואגרת הואת כתוב באגרות ל' עמה הרמב״ם דף כ״ג. וגם כן הוא היה ראשון מההסכמים אמרכתוהו בסוף אגרת השלוחה ל' מהם כל' בשון לקהלות ארגון ונבארה וקסטיליא על תואכם ספרי הנ״ל. עיין ספר אגרות הרמב״ם דף ל'.

323 R. BECHAII BAR MOSIS HISPANVS Rector Synagogæ Cęsarauguſtanæ. Scripſit

אגרת *Igherèth Epiſtolam* ad Synagogas Aragoniæ pro libris מדע *Maddàa*, & מורה הנבוכים *Morè hanneuuchìm* R. Moſis Ægyptij. Extat inter Epiſtolas eiuſdem Ægyptij pag. 53. editionis Venetæ. In 8.

Subſcripſit etiam omnium primus *Epiſtolam* nomine diuerſorum miſſam ad Synagogas Aragoniæ, Nauarræ, & Caſtiliæ pro ijſdem Libris Moſis Bar Maijmonis datam anno mundi 992. minoris ſupputationis, Chriſti 1232. Habetur inter eaſdem Epiſtolas Ægyptij pag. 50. præfatæ editionis, in 8.

שכד' ביאור הרוח תשוב הוא ספר מקבלה.

324 BIV'R HARRV'ACH TASCIV'V *Explanatio ſpiritus reuertentis*, Liber eſt Cabaliſticus vt audio.

ביאור

firmatum, peccatum mortale eſt, vt noſtri Theologi vnanimiter affirmant. Duas igitur præcipuas conditiones in Confeſſione ex Rabbinorum doctrina elicere poſſumus.

I. Legitimum Miniſtrum confeſſionem pœnitentis ſuſcipientem.

II. Pœnitentem debere confiteri peccata fideliter & veraciter. Ex quibus exſurgunt aliæ tres conditiones, quas noſtri Theologi in Confeſſione Sacramentali requirunt, *Integra*, *Diligens*, & *Obediens*; de quibus non eſt noſtrum in præſentiarum tractare.

Cæterùm, eſſent in hoc loco explicanda nonnulla, quæ circa finem huius ודוי *Viddùi Confeſſionis* Iudaicæ reperiuntur vocabula, nempè, quid ſit intelligendum pro כרת *Carrèth Abſciſſionis* pœna. מיתה בידי שמים *Mètha bidè ſciamàim Mortis per manum cæli*. מלקות *Malkùth Flagellationis*, & מצות עשה ומצות לא תעשה *Mitzuòth aſè*, *umitzuòth lo taaſsè Præceptorum affirmatiuorum*, & *negatiuorum*; quæ omnia ad aptiorem locum reijcimus explicāda. Iam verò quod ad Supplicationem ברכי נפשי R. Bechaij Carminibus Italicis explicatam à R. Nathan Vrbeuetano, attinet: hæc olim Hebraicè, ſed Italicò rhythmo & pedum menſura compoſita fuerat à R. Iochanan Iudà אלטריני *Alatrino* patre matris prædicti R. Nathan, vulgò vocato Angelo Alatrino, ſub cuius nomine, & Italico tituloeuulgatus fuit Libellus cum hac inſcriptione: *L'Angelica Tromba de M. Angelo Hebreo Alatrini; con alcuni Sonetti ſpirituali del medeſimo*.

סכל **ביאור שם המפורש:**

325 BIV'R SCE'M HAMME-PHORA'SC *Explanatio nominis explicati*. Multi apud Hebræos inueniuntur Libelli Caballistici, omnes ferè mmſſec. & ſine nomine Auctoris, qui de nomine Dei τετραγραμμάτῳ יהוה tractant, illudque explicare, ſeù potiùs profanare contendunt. Non defuerunt etiam inter Chriſtianos nonnulli, qui hanc ſpartam exornare tentarunt, & nos quoque alibi, & opportuniori loco aliquid de שם המפורש *Scem hammephoraſc*, Deo dante, dicemus.

ככל **ביאורים שם חעצם** מקובלים
כתכל כ׳ ברומי בבית ספרי סרוכום רי מידיני ג.

326 BIVRRI'M SCE'M HAE-TZE'M, *Explanationes nominis proprij*. Liber Cabaliſticus nunquam excuſus. Extat Romæ in Bibliotheca Medicæa, ex teſtimonio Plantauitij num. 88. Biblioth. Rabbinicæ. Multæ ſunt ביאורים *Biurrim Elucidationes* in aliorum Commentaria, quæ in proprijs Auctoribus annotabuntur.

סכל **בינה לעתים** סם הספר ועיין רבי
עזריה פיגו:

327 BINA' LEITTI'M. *Intelligentia temporum*. Nomen eſt Libri, de quo vide in *R. Azaria* פיגו *Pigio*.

סכפ׳ **בית אלהים** עיין ר׳ משה בן רבי
יוסף מטראני:

328 BETH ELOHI'M, *Domus Dei*, magnæ apud Iudæos auctoritatis, inquit Hottingerus in Biblioth. Orient. tit. *De Templo*. Sed de illius argumento, aut Auctore nihil habet, fortaſſis erit R. Moſis Ben R. Ioſeph de Trani, qui & Librum cum hoc titulo compoſuit. Vide ſuo loco.

סכפ׳ **בית מדות** והוא הנזכר בספר ראשית
חכמה דף ק״ג:

329 BETH MIDDO'TH, *Domus morum*. Liber Ethicus, qui citatur in Libello ראשית חכמה *Reſcith chochmà* fol. 103. ex Buxtorfio.

סכ **בית מועד** סם ספסר על סדינים: ויש ספר
אחר שנקרא בית מועד והם דרושים: עיין ר׳ מנחם
רבא:

330 BETH MOE'D *Domus Conuentus*. Plantauitio Liber legalis eſt. Eſt & alius cum eodem titulo Liber, cuius Auctor eſt R. Menachem Rabbà. Videſis ibidem.

סלכ׳ **בית נאמן** והוא ספר דרשות נדפס בשלוניק
שנת ש״ז לפ״ק:

331 BETH NEHEMA'N. *Domus firma*. Tit. ex 1. Reg. 11. 38. Liber eſt *Concionum* Anonymo Auctore, excuſus Theſſalonicæ anno 307. minoris ſupput. Chriſti 1547. In 4. teſte Plantauitio n. 95.

סלכ׳ **בית עוזיאלי** סם הספר ובו י״ו דרשים על
כתב פרשיות הסמוכים נדפסו בויניציאה שנת ושמו אפק
נאמות דבית זכים וכבית ועיין ר׳ משה אלפלס ז״ל.

BETH

autem, & ibidem ex alia istius nominis interpretatione colligi putant, non solùm patriam, sed & Labani personam (nam credunt Balaam fuisse Labanum) imò inde improbos ipsius mores etiam se assequi imaginantur. Aiunt enim ibidem: *Ideò Balaam vocari* בלעם *quia* -

שבלה עם בן בעור שבא על בעיר תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי בעור שבא על בעיר כושן רשעתים דעבד שתי רשעיות בישראל אחת בימי יעקב ואחת בימי שפוט השופטים ;

Consumpsit populum. Filius Beor; quia ingressus est super Bestiam (seù Asinam suam.) *Est traditio.* בעור *Beòr; hic est Cusciàn Resciaathàim* (de quo in libro Iudicum cap. 3. 8. in cuius manu vendidit Deus Israëlitas, eò quòd malum fecerint contra eum.) *ipse est Laban Aramæus.* בעור *Beòr* (ita vocatur) *quia ingrediebatur super* בעיר *Beir Iumentum.* (Vocatur etiam) כושן רשעתים *Cusciàn Resciaathàim*, *quia fecit duas iniquitates in Israël; primam in diebus Iacobi, alteram dum Iudices iudicabant.* Hunc inter Rabbinos Auctores referre volui, quia etsi ex gente Israëlitica non fuerit, attamen, tamquam de famoso aliquo Rabbino Talmudistæ loquuntur, & crebrò illius in Ghemarà meminerunt, ac omnia quæ de eo in Sacris literis inueniuntur, in sinistrum & pessimum, quandoque etiam in obscœnissimum sensum interpretantur. Videsis in *Ghemarà* Codice *Sanhedrin* p. 106. lin. 10. Et quamuis libentiùs eà sub silentio præterire ma-

332 BETH VZIELI, *Domus Vzielis*. Sunt 16. *Sermones super nonnullas Pentateuchi sectiones*. Excusi Venetijs in domo Danielis Zanetti anno mundi ושׁ״ס 360. min. supputat. Christi 1600. In 4. Vide *R. Moses* אלפלס *Alpalàs*.

בלעם בן בעור היה בפתור אשר על שלג׳
הנהר ארץ בני עמו ונתנבא היותר ברשע מאות דף קה״ באמר
עליו כי הוא בן אלמו בן עמו היה שר צבא לאגילום מלך
הכשדים ויבא לקלל את בני יעקב במצרים ויברח לאגילום
אל כל עמו עם רב כחול אשר על שפת הים ושם היה בער ה׳
מעבדי לאגילום בן שנה עשרה שנה בלעם בן בעור הוא
ונזכר שם אלו ועוד בספרת מקסם . ובמסכת סנהדרין
פרק חלק דף קה״ עמוד א׳ בסוף העמוד ברוא כי עגיר
ברגליו אחת היה ; בלעם היה חוטא באחת עיניו קוסם
בלשונו ונפל על אזניו . וישלח בלק בן צפור מלך מואב
מלאכים אל בלעם לאמר ; הנה עם יצא ממצרים הנה כסה
את כל הארץ ועתה לכה נא ארה לי אותו כי עצום הוא ממני
ויבוא בלעם אל בלק לקלל את ישראל ; ויאמר יהוה אל בלעם
לא תאור את העם כי ברוך הוא . ויקח בלק את בלעם לקלל
את ישראל יום יום ולא מצא בלעם אל בלק כי אם אמר מה
אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם יהוה ויברך ישראל
שנאמר (במדבר כ״ד ט׳) מברכיך ברוך ואורריך ארור ;
יגור (שם פסוק י״ז) אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב
דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר
כל בני שת וגו׳ ויקם בלעם וילך וישב למקומו ; ובסוף
אמר רב שהיותו בו ארבע מיתות סקילה ושריפה הרג וחנק
עיין בגמרא פ׳ חלק דף קו״ עמוד ב׳ בסוגיא הזאת ;

333 BILAAM BEN BEO'R, cùm ex Sacris literis non appareat, vnde sit, aut ex quo populo originem trahat, volunt Talmudistæ in capit. חלק *Chèlek* pag. 105. circa medium id indicari ex ipsa nominis etymologia בלעם *Bilaam*, quasi dicas בלא עם *Belò am Sine populo*. Comminiscûtur

tra vnum ex his; alter dicit; Si ego illum hodie opitulatus non fuero, occidetur, & crastina die veniet contra me. Vnanimes irruunt contra Lupum, & interficiunt. Dixit Rau Papà: Hoc est illud, quod vulgò dicitur: Cùm Mustella & Felis inter se amicitiam ineunt, multiplicatur mala fortuna.

Paulo post de Balaam.

אמר ר׳ יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה
שנאמר (במדבר כ״ג: ג׳) וילך שפי ׃

Dixit R. Iochanàn: Balaàm fuit claudus pede vno. S. D. (Num. 23. v. 3.) שפי *Scèphi Sublatus* id est *Claudus*.

Deinde subdit.

בלעם סומא באחת מעיניו הוא שנ׳ (במדבר כ״ד, ג׳) שתום העין ׃

Balaàm cæcus vno oculo erat. S.D. (Num. 24. 3.) Occlusus oculo.

Subindè impudicè sequitur vsque ad finem paginæ.

קוסם באמתו היה כתיב הכא (במדבר כ״ד, ד׳) נופל וגלוי עינים וכתיב (אסתר ז׳, ח׳) והמן נופל על המטה וגו׳ איתמר מר זוטרא אמ׳ קוסם באמתו היה מר בריה דרבנא אמר שבא על אתונו מאן דאמר קוסם באמתו היה כדאמרן מאן דאמר בא על אתונו היה כתיב הכא (במדבר כ״ד, ט׳) כרע שכב וכתיב התם (שופטים ה׳, כ״ז) בין רגליה כרע נפל שכב וגומר ׃

Diuinabat per mentulam suam; scribitur hic (Num. 24. 4.) Cadens & discoopertus oculis: *Et scribitur alibi* (Esther 7. 8.) Ecce Haman cadens super lectum &c. *Dixit Mar Zuttrà: Dixit, Diuinabat per mentulam suam. Mar filius ipsius Rabbanà*

maluissem, quàm de ijs aliquid minùs honestum proferre, & videri meum institutum, & pudorem benigni Lectoris vtcumque lędere hisce Iudaicis immunditijs; præstat tamen, Rabbinorum Talmudistarum turpitudinem discooperire; vt & ipsi sic pudore suffusi aliquando, relictis his vanissimis ineptijs, ad sanã sanctamque Christi doctrinam conuertantur; Christi verò fideles Deo gratias agant, qui enutriti verbis fidei, & morum probitate, hasce ineptas & fœdas fabulas, & agnoscant, & reijciant. Sed antequàm ad Balaàm descendamus, libet referre id, quod de Moabitis, & Madianitis dicunt; eos nempè inter se fuisse semper infensissimos hostes, pacem autem inijsse, vt validiùs resistere, & superare possent Israëlitas. Ad illud Num. 23. ver. 7.

וילכו זקני מואב וזקני מדין ׃

Et iuerunt Seniores Moab, & Seniores Midian &c. cap. cit. *Chèlek* pag. 105. longè post medium ita habet.

תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו צחובין זה לזה בא זאב על האחר אמר האחר אם איני עוזרו היום הורג אותו ולמחר בא עלי הלכו שניהם והרגו הזאב אמר רב פפא היינו דאמרי אנשי ברכושתא ושונרא דעבדו הלולא מתרבא ביש גדא ׃

Est traditio: Madian & Moab non habuerunt pacem à seculo. Exemplum sit in duobus Molossis, qui (custodiunt) *gregem, & sese ad inuicem ad iram prouocant: venit Lupus con-*

in somnis cum Balaam loquebatur noctu, vt patet cap. 22, v. 8. & 20. Hoc idem sentiunt Septuagin. dum vertunt: *Qui quidem visionem Dei vidit in somno, reuelati oculi eius.* Nec Paraphrasis Chaldaica dissentit, quæ habet. Ibid. Num. cap. 24. 4.

וחזו מן קדם שדי חזי שכיב ומתגלי ליה :

Et visionem coram Omnipotente videt: cadens, & reuelatur ei: quasi diceret, In somnis visionem propheticam videt, quando in somnum cadit, & obturatur illius oculus, tunc mentis oculi ipsius aperiuntur, & prophetiæ dono illuminantur, vt prædicere posset futura. Hic etiam est sensus R. Aben Ezræ, vt luculenter explicat ibidem his verbis

נופל : כמו תרדמת נפלה על אברם : וגלוי עינים : אעפי שהוא ישן הוא רואה בעיניו כטעם ולבי ער :

Nophèl Cadens: Iuxta illud (Genes. 15. 12.) Sopor Naphelà cecidit super Abram. *Vglùi enàim; & discoopertus oculis: quamuis ipse dormiret, oculis tamen* (mentis) *videbat, iuxta illud* (Cant. Cantic. 5. v. 2.) Et cor meum vigilat.

Impudens igitur est Talmudistarum commentum de diuinatione Balaam, quod obscœnissime fingunt. Non minus fœdum est illud, quod sequitur commentum, de concubitu eiusdem cum Asina, peruertunt enim verum significatum huius vocis שכב *Sciachàu*, accipiendo illud in deteriorem partem videlicet pro *Concumbere*, cum incumbere seu recumbere si-

nà dixit: *Quia coibat cum Asina sua. Aliquis dicit, quòd diuinabat per mentulam suam, sicut diximus. Et est qui dicit, quòd abutebatur Asina sua, quia scribitur hic* (Num. 23. 9.) Incuruatus concubuit. *Et scribitur illic* (Iudic. 5. 27.) Inter pedes illius incuruatus est &c.

Obscœnum Commentum innixu sensui Scripturæ deprauato: nam נופל וגלוי עינים *Nophèl vglùi enàim; Cadens & discoopertus oculis*, alium prorsus sensum habet, & omnino diuersum ab hoc impudico Talmudistarum. Volunt enim isti, quòd sicut vox נופל *Nophèl*, quæ est in Esther cap. 7. 8. rem impudicam significare ex Scriptura deprehenditur, quia ibi legitur: *Et Haman* נופל *Nophèl cadens super lectum; super quo erat Esther; dixitque Rex: Num etiam vt subagitet Reginam, me existente in domo?* ita & vox נופל *Nophèl* Numer. 24. 4. eandem rem impudicam significet. Sed longè distat significatio vocis נופל *Nophèl*, quæ legitur in Numerorum libro à significatione alterius, quæ habetur apud Esther. נופל *Nophèl* libri Esther omnes editiones in malam partem accipiunt; נופל *Nophèl* libri Numerorum non item. Vulgata habet: *Dixit Balaam filius Beor: Dixit homo, cuius obturatus est oculus: Dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic aperiuntur oculi eius:* id est qui cadit dormiendo, & aperiuntur oculi mentis eius; in somno enim mens illius lumine prophetico illustrabatur: nam Deus

Moses Ægyptius, eadem inter sua Cõmentaria in פרקי אבות *Pirkè Avòth Capit. Patrum* cap. 5. §. 19. referat; eique fidem adhibere videatur, dum ait -

וחכמים אמרו בלעם בועל אתונו היה ואין ספק בו שמי שזה דעתו בזה תה״י פעלתו׃

Et Sapientes dixerunt: Balaam abutebatur Asina sua, & de hoc dubitandum non est, quoniam qualis mens seù ingenium est hominis, talis est eius operatio. Fuisse Balaam deditissimum libidini, & flagitijs non negamus, cùm ipse dederit Balako consilium, vt prostitueret mulieres in fornicationem populo Israël, teste Ioanne Apostolo in Apocalypsi 2. 14. vbi de Balaam loquens ait: *Qui docebat Balac mittere scandalum coram filijs Israël, edere, & fornicari.* Sed non ob id existimandum esse, eum in tantam scelerum, & nequitiæ malitiam deuenisse, vt Asina sua abuteretur. At omnes Iudæi vnanimi consensu cum suo Talmude id affirmant, & in Cod. סנהדרין *Sanhedrìn* cap. חלק *Chèlek* cit. pag. 105 b. in principio, introducitur Asina in colloquium cum Balaam. Quærunt namque, cur de Balaam dicatur ויודע דעת עליון *Et sciens scientiam Altissimi?* Num. 24. 16. & respondent -

השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע מאי דעת בהמתו דאמרי ליה מאי טעמא לא רכבת אסוסיא אמר להו שריא לה ברטיבא אמרה ליה הלא אנכי אתנך לטעינא בעלמא אשר רכבת עלי אקראי בעלמא מעודך עד היום הזה ולא

significet, neque referri debet ad ipsum Balaam, sed ad populum Israëliticum, de quo prædicebat futurum, vt totam Terram Chanaan sibi aliquando subijceret vi, & fortitudine populi, in qua quietè dormire cum fiducia debuisset, atque pacificè. Ita R. Salomon, Aben Ezræ, & Paraphrasis Chaldæa voces כרע שכב *Caraà sciachàu* explicant. Paraphrasis -

יָנוּח יִשְׁרֵי בתקוף כאריא וכליתא דליתא מלכו דיזדעזעינה וגו׳׃

Requiescet, habitabit in fortitudine sicut Leo, & quasi Leana, & non erit Regnum, quod commoueat eum. R. Salomon -

בתרגומו יתישבו בארצם בכח ובגבורה׃

Secundùm suam Paraphrasim Chaldaam, id est Habitabunt in Terra sua in robore, & in fortitudine. R. Aben Ezræ -

הטעם שיירש ישראל ארץ כנען ואחר כך השקיט הארץ׃

Sensus est: quòd hereditabit Israël Terram Chanaan; & postea quiescet Terra.

Impudenter igitur Talmudistæ deprauant Scripturam, & illius genuinum sensum peruertunt. Sed mirum videri non debet, si peruersi & carnales homines Talmudistæ Babylonici, qui initiati fuerant בעל פעור *Beelphegor*, hæc obscœnissima commenta spiritu fornicationis dictante, adinuenerint. Sed mirandũ omninò est, quòd doctissimus inter Hebræos vir

כל

ולא עוד שאני עושה מעשה אישות בלילה כתיב הבא (במדבר כ״ח, ל׳) ההסכן הסכנתי וכתיב התם (מלכים א׳, א׳, ב׳) ותהי לו סוכנת וגו׳,

Nunc (Balaam) *sensum Iumenti sui nesciebat : & scientiam Altissimi cognouit ? Quæ erat scientia Iumenti sui ? Quia dixerunt ei · Cur tu non equitas Equum ? Dixit eis* (Balaam) *Quia* (Asinæ) *sufficit ei modicum pabulum. Dixit ei* (Asina Balaamo) *Nonne ego Asina tua* (sum) *ad portandum simpliciter* (onera destinata ?) *Et tu equitasti super me ex consilio, & simpliciter, à tempore præcedenti tuo, vsque ad diem hanc ? Et non solùm hoc, sed etiam in nocte, vxoriâ functionem adimpleo. Nam scriptum legitur hic :* Num. 22. 30.) Num consuescendo consueui facere tibi ? *Et alibi dicitur* (1. Reg. 1. v. 2.) Et erit ei consuescens, & dormiat in sinu suo.

Ergo vtrobique est sensus cognitionis coniugalis. Sed neque hic, neque in cap. 1. Libri 1. Reg. vox סָכַן *Sachàn* coniugalem cognitionem denotat, vt perperam in Talmude ponitur: nam in coniugatione Hiph. vti in primo loco Num. 22. 30. habetur, per *Assueuit*, vel *assuefactus est*, omnes Lexicographi interpretantur, cum R. Dauid Kimchi, vbi per ההסכן הסכנתי vertit ההרגל הרגלתי *Non solendo solita fui*; & idem repetit in suo lib. radic. ad radic. סכן. Locum autem 1. Reg. 1. 2. pro *Prodesse, proficere*; vel etiam *fouere*, aut *calefacere*, idem R. Dauid Kimchi explicat, vbi ait -

סוכנת, ויש מפרשים מחממת כמו ובוקע עצים יסכן בם לדעת קצת המפרשים וכן בלשון ערב לדבר חם יאמרו סכון ויש מפרשים אוצרת כמו לך בא אל הסכן הזה; טעם לפי הזה כי מה צורך למלך שתהיה אוצרת ובעלת אוצרות והנכון בעיני שפי׳ מועילת כלו׳ שיהיה למלך תועלת בה מפני הצנה אשר אחזתהו והו שפירש אחר כך ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך וכמוהו (איוב ל״ה, ג׳) כי תאמר מה יסכן לך מה אועיל מחטאתי. וכן (שם ט״ו, ג׳) הוכח בדבר לא יסכן ומלים לא יועיל בם:

Sechèneth : Sunt qui (hanc vocem) *explicant* מחממת *Mechamèmeth Calefaciens, iuxta illud* (Eccles 10.9.) Scindens ligna incalescet in eis ; *& hoc secundùm nonnullos expositores ; Lingua etiam Arabica* חם *Chom Calor, dicitur* סכון. *Alij exponunt* אוצרת *Otzèreth Thesauraria, seu Præfecta Thesauro. S. D.* (Isai. 22. 15.) Vade ingredere ad Thesaurarium. *Sed hæc expositio insulsa est ; quia, qua necessitas fuit, vt Rex sibi asfisceret puellam Virginem Thesaurariam ? Placet tamen explicare* Adiutricem proficuam, *vt scilicet prodesset, & vtilitatem Regi afferret propter frigus, quod eum apprehenderat : & hoc est, quod postea subiungitur* (1. Reg. 1. 2.) Et cubet in sinu tuo.& fiat calor Domino meo Regi. *Simile huic est illud* (Iob 35. v. 3.) Vt dicas : Quid יסכן proderit tibi : quid accipiam vtilitatis de peccato meo? *Et alibi* (Ibid. 15. 3.) Arguere in verbo non proderit ; & sermonibus non proficiet in eis.

Ex his manifestè liquet, obscœnos Talmudistas, omnia loca Sacræ Scripturæ peruertere, & in deteriorem partem explicare. Idem facit Auctor Libri זהר *Zòhar* sect. חי שרה *Vi-*

 ta

ta Sara pag. 125. b. circa fin primæ col. Idem בעל טורים *Baal Turrim* ad cap. 24. Num. vbi Balaam propter luxuriam comparat Gallo Gallinaceo; qui vocatur גבר *Ghèuer*, sicut & ipse Balaam: nam ver. 3. dicitur נאם הגבר *Nehùm hagghèuer Dixit Vir.* En verba *Turrim*.

כמא ראת אמר קרא גבר שדימה בלעם לתרנגול, כמן שהתרנגול הוא נואף מכל כן בלעם רבע אתונו : וכמו שהתרנגול יודע העתים כן בלעם ידע לכוין השעה שהקב״ה כועס, וכמו שהתרנגול דרכו לעמוד על רגל אחר כן בלעם חגר באחת מרגלו.

Posita est hoc loco dictio גבר *Ghèuer*, (quæ Virum, & Gallum notat) *Vt Balaam Gallo Gallinaceo comparetur. Quia sicut Gallus libidinosior est reliquis animantibus, ita Balaam, qui cum Asina sua coibat. Et sicut Gallus noscit tempora, ita Balaam horam, in qua Deus sanctus benedictus irascitur, conijciebat. Et sicut Gallus consueuit vno pede stare, eodem modo Balaam, quia claudus erat.* Vide suprà §. 7. *De Deo Rabbinico*, pag. 593. col. 2.

Quæres, An Balaam Propheta fuerit, an Magus, vel Ariolus? R. Aben Ezræ, & suam in hac re opinionem hoc modo pandit: ad illud Numer. 22. 28. ויפתח יהוה את פי האתון *Et aperuit Dominus os Asinæ*.

ויש מהם אומרים כי בלעם נביא היה והאמת כי נבואתו היתה בעבור כבוד ישראל כי קוסם היה וכן קראו הכתוב ; ויש אומרים כי היה יודע דעת עליונים לקבל כחם למטה כצורות וזה טעם (במדבר כב׳. ו׳) ואשר תאור יואר ; והנכון בעיני כי היה יודע סולות ובעת ראותו כמזל של

שום ארם שהגיע עת רעתו היה מקלל אותו ובבא הרעה אל המקולל וחשבו הרואים והשומעים הנמצאים כי בעבור קללתו באה הרעה והעד שדבר במרמה עם שרי בלק וזה טעם לא אוכל לעבור את פי יהוה כי אין יכולת בנוצר לשנות מעשה היוצר או גזרתו והסוד כי החלק לא ישנה החלק רק גזירה הכל תשנה גזירת החלק ולא אוכל לגלות זה הסוד כי עמוק הוא :

Sunt qui dicunt, quòd Balaam Propheta fuit, & Veritas est; quia Prophetia sua fuit ad gloriam Israëlis. Fuit etiam Augur קוסם *Kosèm, atque hoc nomine nuncupat illum Scriptura. Sunt, qui dicunt, quòd nouerat scientiam superiorum ad recipiendam Virtutem illorum deorsum in figuris; & hoc probatur ex eo, quòd dicitur* (Num. 22. 6.) Et cui maledixeris, maledictus erit. *Mihi autem placet; quòd* (Balaam) *fuerit Astrorum peritus, & quando videbat in horoscopo & genitura hominis, malum proximum, maledicebat ei; cùm verò malum illud, personam; cui malum imprecabatur, attingeret; qui videbant, & audiebant, admirabantur hominem, existimabant hoc, eius virtute, & maledictionis imprecatione fieri. Et probatur: quia locutus est dolosè cum Principibus Balak: & hæc est ratio, cur dixerit* (Num. 24. 13.) Non potero transgredi verbum Domini. *Quia non est facultas creaturæ mutare opus Creatoris, vel sententiam eius, aut illius decretum. Et secretum est: quia pars non alterabit partem, sed determinatio totius alterabit determinationem partis; sed non potero reuelare hoc secretum, quia nimis profundum est.*

Hactenus R. Aben Ezræ de Balaam; qui

Et stetit Angelus Domini in via in aduersarium illi &c. profect. sunt.

והנה דעת רבותינו ז״ל הוא שזה הענין היה כפשוטו ולזה אמרו שפי האתון היה מהדברים שנבראו בין השמשות והנראה בעינינו לפי השרשים האמתיים הנראים מדברי הנביאים ומהעיון שזה הספור היה ענין שקרה לבלעם במראה הנבואה כמו הענין בספור לקיחת הושע גומר בת דבלים ושאר מה שנמשך בספור ההוא אשר הוא כהברת דבר נראה לו במראה הנבואה. לא דבר שקרה והנה נרמז לבלעם בחלומו של נבואה שכבר היה לילה כשבאתו דבר ה׳ ית׳ וכו׳.

Rabbinorum nostrorum sententia est, quòd hoc negotium ita accidit, prout iacet in litera, & idcircò dixerunt, quòd os Asinæ (Balaam) *ex rebus, quæ in vespera* (primi Sabbathi) *creata fuerunt, vna fuit. Sed in rei veritate, quantum ex Verbis Prophetarum apparet, & secundùm speculationis studium, videtur, quòd sermo iste* (Asinæ) *& reliqua istius narrationis in Prophetia acciderunt ipsi Balaam in visione prophetica: Vt de Osea cap. 1. v. 3. quòd acceperit Ghomer filiam Diulaim, & reliqua, quæ ibi narrantur, quæ euenire non poterant nisi tantùm in somnijs, & in visione prophetica, non autem quòd ei verè accidissent. Idem simile est de Balaam: In somnio suo, & in sua Prophetia* (& sic acciderunt) *nam nox erat quando apparuit ei Dominus, & locutus est ei, &c.* Ita R. Leui Ben Gerson, qui dubitat de tota historia sacratæ Genesis, & ferè omnia quæ ibi narrantur, ad visionem propheticam reducit. Quod nil aliud est, nisi totam Legem Mosaicam destruere, quæ in historijs à Mose narratis fundaqui quamuis Ariolus esset & iniquus; attamen, teste D. Petro epist. 2. cap. 2. 15. Propheta, sed insipiens fuit, & hæc signa virtute Domini edidit. Nec mirum est, quòd, si verum prophetiæ donum habuerit, id principaliter, ad populi Israëlitici honorem obtinuerit; sed quia prophetauit de Messia apertissimè. Neque verisimile est, quod de suo addit Aben Ezræ, per inspectionem Horoscopi, consueuisse maledicere vel benedicere; quia etsi de vna aut altera persona hoc admitteretur, videtur tamen incredibile, potuisse Horoscopum Israëlitici populi inspicere, & ex eo futura bona populo præsagire, cum punctum, ex quo cæleste schema fuerat efformandum, assignari impossibile omninò ei fuisset. Quid autem, & quale sit secretum, & mysterium, quod propter sui profunditatem, hic Rabbinus reuelare non potest, in suo Rabbinico cerebro huius profundissimi mysterij sede, remanere libentissimè permittimus. Grauius errat R. Leui Ben Gerson, qui & fidem Sacræ Scripturæ negat, & miracula, quæ in ea narrantur, inique tollit. Historiam hanc de Balaam somnium facit; & quòd verberando Asinam suam, hæc aperuerit os, eumque allocuta fuerit, & cætera quæ in hoc casu de Balak & Balaam narrantur, omnia per visionem, & in somnis accidisse, impiè profert. Verba, quæ R. Leui Ben Gerson in suis Commentarijs Numer. 22. 22. in illud

ויתצב מלאך יהוה בדרך לשטן לו וגו׳ :

rem illam ab ea accepiſſent. Vide in Codice תענית *Taanith De Ieiunio*, cap. 3. pag. 24. paulò ante medium: ibi inuenies, quòd quidam Rabbinus:

הויא ליה ההוא חמרא כי דהוו אגרי לה כל
יומא לאורתא הוו משדרי לה אגרה אגבה ואתיא
לבי מרה ואי טפו לה או בצרי לה לא אתיא יומא
חד אינשו זוגא דסנדלי עלה ולא אזלה עד
דשקלונהו מינה והדר אזלה.

Habebat quandam Aſinam, quam cum mercede conduxiſſent tota die, veſperè dabant ei mercedem, & ibat domum heri ſui. Et ſi plurimum ei dabant, aut anguſtijs afficiebant eam (pretio iuſto non ſoluto) *non ibat. Quadam die ex obliuione reliquerunt par calceamentorum ſuper ipſam: non abijt, quouſque non auferrentur: poſtea abijt.*

Vah quàm ſapiens & prudens erat Aſina iſta Talmudica! His fabulis fidem præſtat R. Leui Ben Gerſon, quia habentur in Talmude; Hiſtorijs ſacris, quia referuntur in Sacris Voluminibus, credere non vult, ſed illas contorquere in alium ſenſum, & peruertere ſatagit. At de Balaam quænam monumenta ſuperſunt literaria? Nihil prorsùs, niſi tantùm ea, quæ Spiritus Sancti afflatu, prophetica dicta effatus eſt. Hæc in Numer. libro referuntur cap. 23. & 24. quibus in locis multa proſpera de populo Iſraëlitico, itemque de Chriſto, de Amalechitis, Cinæis, & Romanis vaticinatur; quamuis aliam, & omninò diuerſam habuiſſet intentionem. Voluit enim maledicere Iſraëli, ſed Deus illius, quam proferre voluerat ma-

datur. Genius peſſimus huius Rabbini manifeſtatur, dum omnia Scripturę ad reuelationem, & viſionem in ſomnijs habitam reducere, idque perſuadere conatur. Ea, quæ per viſionē Deus oſtendit, expreſsè refert Scriptura, vt Geneſ. 15. 1. *Factus eſt ſermo Domini ad Abram* במחזה *in Viſione.* Ibid. cap. 46. 2. *Et dixit Deus Iſraëli* במראות הלילה *in Viſionibus noctis &c.* ea tamen, quæ Scriptura apertiſſimè narrat, nolle ad litteram intelligi; eſt ſenſum literalem ex Scriptura prorsùs tollere.

Non debet autem Ben Gerſon mirari de miraculo, quòd Aſina ſit locuta, quia Deus per miniſtrum ſuum, nempè per Angelum, mouit linguam Aſinæ vt loqueretur: & quamuis organa Iumenti non ſufficerent ad formationem vocis humanæ, vt potè inepta ad articulationem, attamen omnem defectū ſuppleuit Angelus, retinendo aërem fortiter, ne per aperta latera oris Aſinæ efflueret, & illum in ore illius ita colliſit, & alliſit ad organa oris, vt articulatam vocem exprimeret, ait Toſtatus. Nam ſi R. Ben Gerſon tam fideliter credit dictis Talmudicis; cur credere recuſet Scripturæ referenti, Deum aperuiſſe os Aſinæ, & locutam fuiſſe? Talmudiſtæ de Aſinis nonnulla referunt miranda. De quadam Aſina narrant, quæ non redibat ad herum ſuum, niſi qui vſi fuiſſent eius opera, contuliſſent ei debitam mercedem: & aliquando cùm impoſuiſſent ſuper eam neſcio quid, & obliti fuiſſent, noluit domum redire, niſi poſtquam

chanan : Ex benedictione huius impij tu discis , quid ipse habebat in corde. *Voluit maledicere : Ne* (Israëlitę) *unquam habeant Synagogas, & Academias. Et dixit*: Quàm pulchra sunt Tabernacula tua Iacob. (Num. 24. v. 5.)

Voluit maledicere : Ne habitet Diuina maiestas super eos. Et dixit : Et habitacula tua Israël. (Ibid.)

Voluit maledicere : Non protrahatur Regnum ipsorum , Et dixit : Sicut torrentes extensa sunt. (Ibid. v. 6.)

Voluit maledicere : Non habeant Olivueta & Vineta. Et dixit : Sicut Horti iuxta flumen. (Ibid.)

Voluit maledicere : Non sit odor eius diffusus. Et dixit : Sicut Tabernacula , quæ plantauit Dominus, (Ibid.)

Voluit maledicere : Non habeant Regem proceræ staturæ. Et dixit : Sicut Cedri super aquas. (Ibid.)

Voluit maledicere : Non habeant Regem filium Regis. Et dixit : Fluet aqua è situlis eius. (Ibid. v. 7.)

Voluit maledicere : Ne sit illorum Regnum dominans in alias Nationes. Et dixit : Et semen eius in aquis multis. (Ibid.)

Voluit maledicere : Non sit validum illorum Regnum, Et dixit : Et exaltabitur magis, quàm Agagh Rex eius. (Ibid.)

Voluit maledicere : Non sit terror Regni ipsius. Et dixit : Et eleuabitur Regnum eius. (Ibid.) *Dixit R. Auà Bar Cabanà : Omnes redierunt in maledictionem, præter Synagogas & Academias. S. D.* (Deuter. 23. v. 5.)

Et

maledictionem , vertit in benedictionem. Omnes maledictiones, quas in mente habebat Balaam , nec eas proferre potuit , referuntur in Talmude Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 105. b. longè post med. Verba Talmudis sunt -

וישם יהוה דבר בפי בלעם ר' אליעזר אומר
מלאך רבי יונתן אמר חכה א"ר יוחנן מברכתו של
אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר
שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות מה
טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם
ומשכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת
כנחלים נטיו לא יהי להם זיתים וכרמים כגנות
עלי נהר לא יהא ריחו נודף כאהלים נטע יהוה
לא יהיו לכם מלכים בעלי קומה כארזים עלי מים
לא יהי להם מלך בן מלך יזל מים מדליו לא
תהא מלכותן שולטת באומות וזרעו במים רבים
לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו לא תהא
אימת מלכותן ותנשא מלכותו. אמר רבי אבא בר
כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות
ומבתי מדרשות שנאמר (אלה הדברים כ"ג, ה')
ויהפך יהוה אלהיך לך את הקללה לברכה כי
אהבך יהוה אלהיך קללה ולא קללות :

Et posuit Dominus Verbum in ore Balaam. (Numer. 23. 5.) *R. Eliezer dicit , Angelum. R. Ionathan dicit , Hamum.* [R. Salomon -

מלאך שמסרו להקב"ה למלאך שלא יניחנו
לקלל. חכה נתן בפי בלעם שלא היה מניחו לקלל
והיינו וישם.

Angelum : quia tradidit eum Deus sanctus benedictus Angelo , ne permitteret illi ut malediceret. Hamum posuit in ore Balaam, Ut non permitteretur illi (posse) *maledicere ; & hoc est quod dicitur : Et posuit.*] *Dixit R. Io-*

locorum Synagogæ & Scholæ apud Iudæos reperiuntur. Nolunt Iudæi recognoscere causam sui exilij, & Diuinæ iustitiæ finem; Et quinam hic fuit? Scelera populi Iudaici. Satius igitur esset, si confiterentur se iusto Dei iudicio inter gentes fuisse abactos ob iniquitates, & scelera; non verò quòd intentio Balaam fuerit causa huius extremæ in desolato populo afflictionis. Inde etiã sequitur, hoc Synagogarũ & Scholarũ beneficiũ ab impio Balaam accepisse Iudæos. Si enim Balaam non dixisset מה טובו אהליך יעקב *Quàm pulchra sunt tabernacula tua Iacob*; per quę intelligunt Synagogas & Scholas; Deus hanc benedictionem Iudęis non elargitus esset. Ergo.

Dices. Hæc Synagogarum & Scholarum benedictio prouenit non ex Balaami benedictione, sed à Dei misericordia & benedictione; quia suprà iam dictum erat, populum fuisse benedictum. Numer. 22. 12.

Igitur (ego dico) & cæteræ benedictiones à Balaam prolatæ nihil egerunt in Israëlem, quia iam populus Dei benedictionibus plenus erat, quæ nunquam à malitia Balaam immutari poterant in maledictiones. Ergo mala, quæ populo Iudaico obuenerunt, non ab istis maledictionibus intentionalibus Balaam, sed à sceleribus populi, & à iusto Dei iudicio processerunt. Locus autem Deuter. 23. 5. *Et conuertit Deus maledictionem in benedictionem*, non debet intelligi de hac vel illa maledictione, vt perperam intelligit R. Auà Bar Cahanà in Ghemarà cit. sed de maledictione ge-

Et non voluit Dominus Deus tuus audire Balaam, & conuertit Dominus Deus tuus tibi maledictionem, in benedictionem, quoniam dilexit te Dominus: *Maledictionem* (dixit) *non maledictiones*. R. Salomon.

כל הברכות של בלעם חזרו לקללות כמו שהיה כונתו מתחלה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות שלא יפסקו מישראל לעולם : הקללה לברכה אחת מן הקללות הפך לברכה שלא חזרה לעולם ולא כל הקללות לברכות שחזרו .

Omnes benedictiones Balaam redierunt in maledictiones, sicut fuerat eius intentio à principio, exceptis Synagogis, & Academijs, quæ ex Israële non deficient in æternum. Maledictionem in benedictionem; hoc est, vnam ex maledictionibus in benedictionem conuertit, quæ nunquam reuertetur (in maledictionem) *& non omnes maledictiones in benedictiones versæ sunt.*

Plus tribuunt Talmudistæ Balaami malitiæ, quàm Diuinæ potentiæ & bonitati. Deus præcipit Balaamo, ne maledicat populo, quia benedictus est, Num. 22. 12. & Talmudistæ dicunt: sicut intentio Balaami à principio erat maledicendi populo, ita hanc intentionem non mutauit; & quamuis coactus, benedictiones ore pronunciasset, attamen mente populo maledixit, & in maledictiones versæ sunt; quia iamdiù omnes istæ maledictiones Balaami in populo Israëlitico adimpletæ sunt, dempta benedictione de Synagogis, & Scholis, quæ in maledictionem non redijt; sed secundùm quod ore protulit, adimpletum est; quia vbique

Dominus Israëlem, sicut mouetur arundo in aquis &c. *Quemadmodum arundo stat in loco aquarum, & truncus eius transplantatur, & radices eius multiplicant: & quamuis omnes venti, qui sunt in mundo, veniant & perflent in eam, non mouent illam de loco suo, sed vadit & venit cum ipsis* (hoc est secundùm quod perflant venti, agitatur, sed non eradicatur) *& quando cessant venti, arundo consistit in loco suo. At Balaam nequam benedixit eis in Cedro. Nam Cedrus non stat in loco aquarum, & radices eius sunt modicæ, neque truncus eius transplantatur: & quamuis omnes venti, qui sunt in mundo, veniant & perflent in eam, non mouent illam de loco suo: quando autem perflat ventus Australis, protinus eradicat illam, & euertit super faciem suam. Neque hoc solum; sed arundo meruit, vt ex ea tollatur calamus, quo scribitur liber Legis, Prophetæ, & Hagiographa.*

Existimant Iudæi Balaam infensissimum semper fuisse Iudaicæ nationis inimicum, eumque cum Ietro & Iob à consilijs apud Regem Pharaonem adstitisse, & Pharaoni persuasisse, vt infantes masculi Iudæorum in fluuium proijcerentur, ita vt ob hoc peruersum consilium meruerit interfici gladio. Leguntur ista in eodem Cod. *Sanhedrin*, cap. *Chèlek* pag. 106. longè pòst principium his verbis.

וירא את הקיני וישא משלו אמר לו בלעם ליתרו קיני לא היית עמנו באותה עצת מי השיבך אצל איתני עולם היינו דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי סימאי שלשה היו באותה עצה אלו הן

genericè sumpta, vt sensus sit: quamcumque maledictionem, qua Balaam populo maledicere voluit, Deus in omnem benedictionem conuertit.

Floccifaciunt Talmudistæ istas Balaami benedictiones, & pluris æstimant maledictionem Achiæ Silonitæ, quàm benedictiones omnes Balaami. Sic enim aiunt in Talmude immediatè post מאמר *Maamàr* allatum in fine pag. 105. b. Cod. *Sanhedrìn*.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב (משלי כ״ז:ו׳) נאמנים פצעי אהב ונעתרות נשקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה שנ׳ (א׳ מלכים י״ד:ט״ו) והכה יהוה את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו׳ : מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הוא הולך ובא עמהן כיון שדוממו הרוחות עמד קנה במקומו אבל בלעם הרשע ברכן בארז מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ספר תורה נביאים וכתובים :

Dixit R. Samuel Bar Nachmani: Dixit R. Ionathan: Quid est, quod scriptum est (Prou. 27. 6.) Gratiora sunt vulnera diligentis, quàm crebra oscula odio habentis? *Melior fuit maledictio, qua maledixit Achià Silonita Israëlem, quàm fuerat benedictio, qua benedixit Balaam impius. Achià Silonita maledixit Israëli in arundine. S. D.* (1. Reg. 14. 15.) Et percutiet

כלעם איוב ויתרו כלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון בייסורין ויתרו שברח זכו בני בניו לישב בלשכת הגזית שנא׳ (רה״א ב׳ : נ״ה) וממשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (שופטים א׳ : יו) ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים וכו׳ ׃

Et vidit Kinaum, & assumpsit parabolam suam (Numer. 24. 21.) *Dixit Balaam Iethroni Cinæo: Non fuisti nobiscum in eo consilio* [R. Salomon: *In eo consilio, quo Pharao decreuerat, omnem filium in fluuium fore proijciendum, nonne fuisti etiam tu? Interrogatiuè, vel admiratiuè est legendum.*] *Et quis posuit te inter potentes seculi?* [R. Salomon: *Intelligitur de posteris Iethronis, qui inter Sanhedrinos in futurum sessuri erant.*] *Hoc est, quod dixit R. Chijà Bar Auà: Dixit R. Simmài: Tres fuerunt in illo consilio, Balaam, Iob, & Iethro. Balaam, quia consilium dederat* (vt filij Hebræorum occiderentur) *occisus fuit. Iob, quia tacuit, flagellis adiudicatus est; & Iethro, quia aufugit, meruerunt filij filiorum eius sedere* בלשכת הגזית *in Lischàth haggazìth in Conclaui cæsi lapidis. S. D.* (1. Paral. 2. 55.) Et familiæ Scribarum habitantium Iahabètz, Tirhathìm, Scimhathìm, Sciuchathìm, isti sunt Kinæi venientes de Chamàth patris domus Rechab. *Et scriptum est* (Iudic. 1. 16.) Et filij Kenì soceri Mosis ascenderunt de Ciuitate Palmarum &c.

Lischàth haggazìth, erat Conclaue, vbi supremus Senatus 71. Iudicum vocatus סנהדרין *Sanhedrìn* congregabatur, teste *Ghemarà* Cod. eodem, cap. 10. pag. 82. b. circa princip. -

בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית וכו׳ ׃

Senatus 71. (Seniorum Iudicum) *sedebat in Lischàth haggazìth in Conclaui cæsi lapidis &c.* In eo posteri Iethronis sedere meruerũt inter Iudices, ex Talmude. Non potuit Balaam pugnare contra Diuinam voluntatem, sed etsi inuitus, populo tamen benedixit. Consilium verò pessimum dedit ipsi Balak, vt scilicet prostitueret Moabitidas & Ammonitidas Iudæis, quæ deinde persuadere debebant eis adorare Beelphegor, & Legem Mosaicam deserere, vt sic in Diuinam indignationem incidentes, à Deo vltore delerentur. His verbis describitur hoc consilium in Talmude loco cit. pag. 106. paulò post medium. -

הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך לעם הוה מיבעי ליה אמר ר׳ אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים אמר אלהיהם של אלו שונא זמה הוא והם מתאוים לכלי פשתן בוא ואשיאך עצה עשה להן קלעים והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים וימכרו להן כלי פשתן עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימון והושיב בהן זונות זקנה מבחוץ וילדה מבפנים וכשעה שישראל אוכלין ושותין ושמחין ויוצאין לטייל בשוק אומרת לו הזקינה אי אתה מבקש כלי פשתן זקינה אומרת לו בשוה וילדה אומרת בפחות שנים ושלשה פעמים ואח״כ אומרת לו הרי את כבן בית שב ברור לעצמך וצרצורי של יין עמוני מונח אצלה ועדיין לא נאסר יין של עמוני ולא יין של גוים אמר הלו רצונך שתשתה כוס של יין כיון ששתה בער בו

אמר

meri calicem bibere? Postquam biberat, ardebat in eo (praua concupiscentia) *Dicebat* (Iudæus) *Cuba mecum. Educebat ipsa è sinu suo Idolum, dicebatque ei: Adora ipsum. Respondebat: Nonne ego Iudæus sum? At illa: Tua istud parùm refert: An aliud à te postulatur, quàm denudatio* (verendorum?) *Et non tantùm hoc, verùm non te relinquam quousque abneges Legem Mosis Magistri tui. S. D.* (Oseæ 9. 10.) Ipsi ingressi sunt Baal-Peòr, & separauerunt se ad (Idolū) pudoris, & fuerunt abominationes secundùm amorem eorum.

Post hoc pessimum consilium Regi Balak datum, reuertitur Balaam in locum suum. Non videtur hæc historia Talmudica multum distare à veritate rei, quia in libro Numer. cap. 25. num. 1. & seqq. dicitur, quòd dum moraretur populus in שטים *Scittìm* (est nomen loci, vbi manebat populus post discessū Balaam, ita forsan vocati שנתעסקו בדברי שטות *quia stultitias fecerunt in eo*, vt interpretatur R. Iosue in *Ghemarà* loco citato) cepit fornicari cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua, comederunt, & adorauerunt Deum earum; initiatusque est Israël בעל פעור *Baal-peòr* Idolo turpitudinis fœminarum Moabitarum & Madianitarum, ob quod scelus (ita iubente Deo) Moses præter Principes populi, quos contra Solem suspenderat in patibulis, etiam vnusquisque occidit proximos suos, eos scilicet qui initiati fuerant Beelphegor, & occisi sunt 24. millia hominum.

אמר לה תשמיעי לי תוציאה יראתה מתוך חיקה אמרת לו עבוד. לוה אמר לה הלא יהודי אני אל ומה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך שנאמר (הושע ט׳ י׳) המה באו בעל פעור וינזרו לבשת ויהיו שיקוצים כאהבם ׃

Ecce ego vado ad populum meum, (Num. 24. 14.) *Ito* (inquit Balaam ad Balak) *consulam te, quid facturus sit populus iste populo tuo. Non erat dicendum populo tuo, sed huic populo. Dixit R. Abbà Bar Chaanà:* (Fecit) *sicut ille, qui maledicit sibiipsi, & proijcit maledictionem suam in alios. Dixit* (Balaam) *Deus istorum* (scilicet Iudæorum) *odio habet fornicationem; & isti auidi sunt vestimentorum lini. Veni, & dabo tibi consilium. Fac eis tentoria reticulata, & habitent in eis scorta; vetula foris sit, & iuuenis intus, & vendant linaria vtensilia. Fecit huiusmodi Tentoria ab Har-Scèlegh vsque ad Beth-Haijescimòn, & in eis habitare fecit meretrices, vetulam foris, & puellam intus. Et ea hora, qua Israëlitæ comedebant, & bibebant, & hilariter per fora incedebant, dicebat anus Iudæo: Quid quæris? Indusium lineum ego quæro, aiebat. Et anus iustum pretium* (requirebat). *Iuuenis* (autem quæ intus erat) *dimidiam, aut tertiam partem valoris à re vendenda auferebat, & postea subiungebat ei: En tu es tamquam Dominus domus, sede; elige per temetipsum* (id quod tibi magis placet). *Baucalia etiam mero Ammoniaco plena apud se habebat, nam Ammoniacum, aut Gentilium vinum adhuc prohibitum non erat, & dicebat* (Iudæo) *Vis tu*

ctos eorum. (Numer. 31. 8.) *Dixit Ràu: Quia firmauerunt in eo* (in Balam) *quatuor* (genera) *mortis, lapidationis, combustionis, occisionis cum gladio, & strangulationis*. R. Salom.

תרגו על חלליהם מיתות הרבה משמע שתלאוהו והציתו אש תחת הצליבה וחתכו ראשו ונפל לתוך האש תליה היינו חנק חתיכת הראש הרג כשנפל לארץ סקילה כשנפל לאור היינו שריפה ׃

Occiderunt super interfectos eorum. Mortis genera multiplicantur; vt intelligas, quòd illum suspenderunt (in ligno) *postea accenderunt ignem sub patibulo, amputauerunt caput eius, & cecidit in medio ignis. Suspensio* (in ligno) *est* חנק *Chènck Strangulatio. Abscissio capitis est* הרג *Hèregh Occisio cum gladio. Casus in terram, est* סקילה *Sclikà Lapidatio. Et Iniectio in ignem est* שריפה *Serephà Combustio.*

Quæres, Cuius ætatis erat Balaam quando gladio interemptus est à Iudæis?

Respondet R. Chaninà in *Ghemarà Sanhedrin* cap. 11. pag. 106. b. circa principium.

מיכתב לא כתיב אלא מדכתיב (תהלים נה׳ כד׳) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם או בר תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע אמר ליה שפיר קאמרת לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין ׃

Ex Scriptura id non habetur; sed ex illo quod scriptum est (in Psal. 55. 24.) Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos, *colligi potest 33. vel 34. annorum ætatis extitisse. Dixit ei* (quidam Hæreticus) *Benè quidem dixisti: nam ego aliquando vidi pu-*

num. Tanti huius mali causa, vnus pessimus consiliarius & Ariolus fuit, qui & ipse meritam pœnam luit, nam vt in eodem Numer. libro cap. 31. 8. & apud Iosue 13. 22. Balaam Interficitur gladio. Volunt Talmudistæ eum iterum rediisse in Terram Madianitarum, & ibi occisum à filijs Israël. Sed מאי בעי התם *Quid requirebat illic? Ad quid in Madian reuersus fuerat?* *Ghemarà* loco citato.

אמר רבי יוחנן שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף

Dixit Rabbi Iochanan: Venit tollere mercedem pro viginti quatuor millibus (suo consilio interfectis.) Meritò igitur interficitur, qui alios interfici curauerat. Vnde ibidem.

אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא אזלא למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזיין מיניה ׃

Dixit Mar Zutrà Bar Touuià: Dixit Ràu: Hoc est illud, quod vulgò dicitur: Venit Camelus, vt peteret cornua; & aures, quas habebat, præcisæ sunt illi. Loco citato pag. 106. in fine, quatuor mortis species numerantur à Iudæis, סקילה שריפה הרג וחנק *Sekilà, Serephà, Hèregh, & Chènck, Lapidatio, Combustio, Occisio cum gladio, & Strangulatio.* Omnes has expertus est Balaam secundùm Talmudistas in *Ghemarà* סנהדרין pag. 106. b. in principio.

הרגו בני ישראל על חלליהם אמר רב שקיימו בו ארבע מיתות סקילה ושריפה הרג וחנק ׃

Occiderunt filij Israël super interfe-

quod eſt incertum. Secunda, quòd fuerit in conſilio Pharaonis, & tamdiù vixerit, fabulam Rabbinicam eſſe exiſtimo. Quia ſi viri ſanguinum & doloſi non dimidiant dies ſuos, & ſecundùm hanc ſententiam Balaam vixerat 210. annis & ampliùs, dicendum eſt, omnes dies, quibus viuere debuiſſet Balaam, futuros plures annos quàm 420. Sed ſi concederetur Balaam fuiſſe in conſilio Pharaonis, quando decreuerat natos maſculos Iudæorum proijciendos in fluuium, anni ætatis illius hoc modo colligi poterunt.

Decretum illud de maribus proijciendis, factum eſt poſt mortem Leui: nam dicitur Exod. 1. 6. *Et mortuus eſt Ioſeph, & omnes fratres eius.* Et ver. 8. *Et ſurrexit Rex nouus.* Igitur promulgatum fuit ſecundùm Chronologiam R. Dauid Ganz anno mundi 2332. Negotium autem illud Balaam euenit, ſecundùm eundem anno mundi 2488. temporis autem interuallum inter vtrumque erit annorum 156. Igitur Balaam annos natus 54. erat, quando in conſultatione Pharaonis votum ſuum de interficiendis Hebræorum pueris tulerat. Et quia idem R. Ganz ad eundem annum 2488. bellum Madianiticum reijcit, in quo interficitur Balaam. Num. 31. 8. inde patet, Balaami vitam (ſecundùm hunc computum) fuiſſe annorum 210.

Non minus fabuloſa ſunt, quæ de Balaam in libro הישר *Haijaſciàr* pag. 120. leguntur, vbi, quòd Africanus fuerit, & artem Magicam, & Hydro-

pugillarem libellum ipſius Balaam, & in eo ſcriptum erat, filius triginta trium annorum erat (Balaam).

Neſcio, an hunc numerum annorum poſuerint Talmudiſtę in odium ætatis plenitudinis Chriſti. Certum eſt, hic introduci Hæreticum quendam interrogantem R. Chaninà: & per מינא *Hæreticum* intelligunt vnum ex Chriſtianis, contra quos nullum iniuriarum genus directè vel indirectè omittunt Iudæi, ſed eos quacunque arte poſſunt, impiè impetunt. Rabbi Salomon admittit hanc interpretationem, ſed in illud בר תלתן ותלת *filius triginta trium annorum &c.* ait

ורבי חנינת לית ליה דרבי סימאי, דאמר לעיל שלשה היו באותה עצה דפרעו בלעם ואיוב ויתרו דאלמא לר׳ סימאי בלעם חיה יותר מן מאתים ועשר שנים דהא היה בעצת פרעו דכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו דאלמא לרבי סימאי כל אותן מאתים ועשר שנים שהיו ישראל בגלות מצרים עד מלחמת מדין היה בלעם.

R. Chaninà non ſequitur R. Simmài, qui ſuprà dixerat: Tres fuerunt in Conſilio Pharaonis, Balaam, Iob, & Iethro. Ergo ſecundùm R. Simmai Balaam vixit ſupra 210. annos, quia iam fuerat in conſilio Pharaonis, quo decretum eſt, Omnis filius natus proijcitor in fluuium. Ergo ſecundùm Rabbi Simmài, omnibus illis 210. annis, quibus Iſraëliticus populus fuit in exilio Aegyptiaco vſque ad bellum Madianiticum, vixerat Balaam.

Vtraque ex his opinionibus videtur falſa; prima, quia ſupponit vitam Balaam peruenire non potuiſſe niſi ad ætatem 66. aut 68. annorum,

dromanticam exercuerit, videre est. Eius verba sunt -

ושם היה (ר״ל אצל אנגיאס מלך דנהברה) נער אחד מעברי אנגיאס בן חמש עשרה שנה בלעם בן בעור שמו והנער חכם מאד ומבין בחכמת הקסם : ויאמר אנגיאס אל בלעם קוסמה נא לנו בקסם ונדעה מי יגבר במלחמה הזאת אשר אנחנו הולכים עליה : ויצו בלעם ויביאו לו דונג ויעש ממנו תמונת רכב ופרשים : תבנית חיל אנגיאס וחיל מצרים : וישימם במים המחוכמים אשר אתו על ככה ויאחז בידו כפות תמרים ויתחכם ויקסום בהם על המים : ויראו אליו במים תמונה צלמי חיילות אנגיאס נופלים לפני תמונת צלמי מצרים ובני יעקב : ויגד בלעם את הדבר הזה אל אנגיאס ויתיאש אנגיאס ולא התאזר לרדת מצרימה למלחמה וישב בעירו :

Ibi (hoc est apud Angias Regem Nubiæ) *erat puer quidam ex seruis Angias quindecim annos natus Balaam Ben Beor nomine. Puer iste valdè sapiens erat, & intelligens artem ariolandi. Et dixit Angias ad Balaam*: (Volo pugnare contra Ægyptios) *diuina nobis queso arte hac ariolandi, & sciemus, quis præualebit in prælio hoc, quod instruere volumus. Et præcepit Balaam, vt afferrent sibi ceram, & fecit ex ea Currus & Equites, imagines exercitus Angias, & exercitus Aegyptiorum. Posuitque eas in aquis magicè certo modo paratis. Et apprehendit in manu sua spatulas palmarum, & secundùm artem diuinauit cum eis in ipsis aquis. Et apparuerunt ei in aquis imagines exercitus Angias cadentes coram imaginibus Aegyptiorum, & filiorum Iacob. Et Balaam nunciauit hæc ipsi Angias, qui animo consternatus, noluit*

descendere ad pugnandum in Aegyptum, sed remansit in Ciuitate sua. Hactenus ex libro *Iasciàr*. Quæ etsi omnia fabulosa sint, attamen ex his duo colligenda erunt ex sententia communiori Hebræorum. Primùm, Patriam Balaami fuisse in Africæ parte, quæ Nubia dicitur. Secundum, Balaam Magum, Ariolum, & Diuinum; etiam Hydromantiam exercuisse. Non fuit ergo Astrologus, neque per viam inspectionis Astrolabij futura prædicebat, vt vult R. Aben Ezræ, sicut suprà vidimus.

Addunt postremò, eum sepultum esse in Inferno, & in Caldario feruentis spermatis cruciari. Confer Codic. גיטין *Ghittin* cap. 5. הניזקין *Hannezikin* pag. 57. in principio, vbi hæc inuenies -

אזל אסקיה לבלעם בנגידא אמר ליה מאן חשיב בההוא עלמא א״ל ישראל מהו לאדבוקי בהו א״ל (דברים כג: ז) לא תדרוש שלומם וטובתם כל הימים א״ל דיניה דההוא גברא במאי א״ל בשכבת זרע רותחת :

Abijt (Onkelos Proselytus, &) *ascendere fecit Balaam per incantationem, dixit ei: Quis est ille, qui æstimatur in mundo illo? In altero mundo?* *Respondit* (Balaam) *Israël. Quid opus facto, vt adhæreamus ei?* (inquit Onkelos). *Respondit* (Balaam illud Deuter. 23. 6.) Ne quæras pacem eorum, & bonum eorum omnibus diebus. (Sequitur Onkelos) *dixitque ei: Iudicium huius hominis quale est? Respondit* (Balaam) *In cubatu seminis efferuescentis*. Rabbi Salomon -

מדת כנגד מדה שבעצתו התחיל העם לזנות אל בנות מואב :

Eadem mensura, qua mensus fuerat: nam eius consilio cepit populus fornicari cum filiabus Moab. Et hæc de Balaam dicta sint satis.

שלד **בן דעת** הם הספר והוא פירוש על ספר תהלים כמו שכתוב בלוח ספרים של מלכת השווידיאה :

334 BEN DA'ATH *Filius scientiæ*, est nomen Libri. Hottinger. Class. 1. Biblioth. Oriental. dicit, quòd sit explanatio in Psalmos. Ego illam non vidi. In Catalogo librorum Hebræorum Serenissimæ Reginæ Sueciæ recensetur in 4. Sed in illius Bibliotheca eam inuenire non potui, sicut & alios multos Hebraicos libros, qui (vt audio, sed nescio quo casu) remanserunt vltra montes.

שלה **בן זומא :** עיין רבי שמעון בן עזאי :

335 BEN ZVMMA'. Vide *R. Scimòn Ben Azài*.

שלו **בני אשר ובני נפתלי :** עיין ר' אהרן בן רבי משה משבט אשר , כתוב למעלה סימן קנ"ט , ורבי משה בן דוד משבט נפתלי למטה :

336 BENE' ASCE'R, & BENE' NEPHTHALI'. Vide *R. Aharòn BeRabbi Mosis de Tribu Asser* suprà num. 159. & *R. Mosceè Ben David de Tribu Nephthalì*.

שלז **ר' בנימן מאיטליאה** חבר ספר היראים על הסדר כמו שאמר בעל שלשלת הקבלה דף נ"ו עמוד ב' , וזה לשונו : ר' בנימין היה באיטליאה והוא סדר

ס' היראים על הסדר הנראה אלינו כי רבי אליעזר ממיץ שחברו לא חשש לערוב הדינים , וזה רבי בנימן אומר בהקדמת ספר היראים שהוא חבר ספר ידידות על הדינין : ולזה הרב היה בן חכם נקרא רבי יהודה : ונראה כי זה ר' יהודה היה לו בן ושמו ר' בנימן כמו שנראה למטה בסימן קמ"א :

337 R. BENIAMIN DE ITALIA. Huius notitiam habeo ex libro *Scialsceleth hakkabb.* R. Ghedaliæ Aben Iachija pag. 56. vbi de eo sic scribit.

רבי בנימן היה באיטליאה והוא סדר ספר היראים על הסדר הנראה אלינו כי רבי אליעזר ממיץ שחברו לא חשש לערוב הדינים , וזה רבי בנימן אמר בהקדמת ספר היראים שהוא חבר ספר ידידות על הדינין : ולזה הרב היה בן חכם נקרא רבי יהודה :

R. Beniamin fuit in Italia, ipse ordinauit librum היראים *Haijerraim Timentium ordine recto. Nam videtur nobis, quòd R. Eliezer de Metz, qui composuit illum, non curauit de mistura causarum. Ipse etiam R. Beniamin in Proœmio huius libri dicit, se composuisse alium librum inscriptum,* ספר ידידות *Sèpher Iedidùth Librum Dilectionis, de causis Iudicialibus. Hic Ràu filium sapientem habuit vocatum R. Iudam.*

Paulò infrà ad num. 341. annotabimus quendam Rabbinum nomine Beniamin Ben Iudæ, forsan huius R. Iudæ fuit filius: nam cùm Romanus esset, suspicio magis augetur, vterque enim Italus fuit.

Ex verbis Ghedaliæ apparet, hunc librum יראים *Ierràim* fuisse compositum à R. Eliezer Metensi, sed causis & quæstionibus propositis sine ordine dispositis; eas deinde Rabbi Be-

Beniamin Italus in aptiorē ordinem digessit ; vnde R. Metensis Auctor, & R. Beniamin dispositor est habendus. Videsis in R. Eliezer Mimàntz num. 237. pag. 189. vbi notandum est, me ibi dixisse, hunc librum יראים *Ieràim* R. Beniamino malè à Buxtorfio tribui, & reuera ita est, vt patet in sua Bibliotheca Rabbinica editionis Basileensis an. 1613. in 4. pag. 297. vbi & testimonium *Scialscèleth hakkabb.* fol. 56. 2. adducit. Sed ibi non dicitur Beniaminum חבר *composuisse* hunc librum *Ieràim*, sed סדר *ordinasse*, in meliorem ordinem redegisse, vti dixi. Quod animaduertens Io. Buxtorfij fil. in secunda editione eiusdem Bibliothecæ an. 1640. Basil. pag. 354. ad eundem librum יראים *Ierèim* hæc verba addidit: *In Catalogo quodam reperio* ספר יראים *adscribi etiam cuidam* ר׳ אליעזר. Hunc; R. Samuel Algazì Commentarijs illustrauit, vt ibidem dixi.

Cæterùm hìc R. Beniamin à Ghedalia ponitur in ætate הרמב״ן *Harrambàn*, qui obijt anno mundi 5020. Christi 1260. vnde circa id temporis vixisse hunc Rabbi Beniamin dicendum est.

שלח׳ ר׳ בנימן מארדונו אשכנזי

חבר בלשון אשכנז מצות נשים והוא מדבר על הלכות נדה, דיני חלה, והדלקת הנר. ונעתק על לשון איטלקי מרבי יעקב בן ר׳ אלחנן אילפרון ונדפס בויניציאה על ידי גואן יאמבירטו שנת שע״ב לבריאת עולם. ור׳ יצחק הלוי חתנו של לובא אשת של ר׳ משה די ספילימברגו.

338\. R. BENIAMIN DE ARDONO GERMANVS. Scripsit lingua Germanica libellum pro fœminis Hebræis, quem vocauit -

מצות נשים *Mitzuòth nascìm*, *Præcepta mulierum*, quo agitur de tribus præcipuis præceptis, in quibus occupari debent mulieres Hebrææ, hoc est circa Menstrui tempus. Qua religione auferre debeant placentulam ex suis conspersionibus; & quomodo ab eisdem paranda & accendenda sint lumina vespere Sabbathi. Translatus fuit in linguam Italicam à Rabbi Iacob Ben R. Elchanan *Alpròn*, & impressus Venetijs anno mundi 5412. Christi 1652. Per Io. Iambertum in 4. & à R. Isaac Leuita, Lubæ R. Mosis de Spilimbergo vxori dicatus.

שלט׳ רבי בנימן אשכנזי

חבר מחזור לאשכנזים, ובמחזור הספרדים בסדר תפלות מימים נוראים בין הסליחות נמצאה בקשה אחת על שם ר׳ בנימין ומתחיל בת אחובת אלקמה בשחר וגו׳, עיין דף כ׳ עמוד ב׳.

339 R. BENIAMIN ASCHENAZI GERMANVS. Scripsit -

מחזור *Machazòr Breuiarium*, seù *Librum Precum* pro natione Germanica. In Machazore Hispanico editionis Venetæ in 8. pag. 20. b. inter סליחות סדר תפלות מימים נוראים *Selichòth condonationes*, quædam בקשה *Bakescià Petitio* reperitur; quæ incipit בת אחובת אלקמה בשחר & tribuitur R. Beniamino, non tamen satis compertum est, an sit hic noster, an alius eiusdem nominis Auctor.

verbis quidem elegantibus, & rhythmicè desinentibus, quæ sunt -.

אנכי אליהו הלוי דל באלפי · כאשר הייתי · בימי חרפי · בק"ק פאדובה חבירה · שנת ר"סד ליצירה · זה הספר פירשתי · כאשר מתלמידי נתבקשתי · ויהי באותו הפעם · החל הנגף בעם · וסוגר כל בית מבוא · ברחוב אשר אנכי בקרבו · ונסגרתי גם אני · ואז עבדי רמני · כי נתתי לו הספר להעתיקו לי · והוא הרחיקהו מעל גבולי · והוליכו עמו לעיר פיזר · ולהדפיסו לו ממון פזר · ותנה זאת הנבלה · היתה בעיניו נקלה · ואת כבודי עבר · ושמי על הספר לא זכר · אך שם בראשו הקדמה · מרבי בנימין מעיר רומא · שכל הרואה אותו סובר · שהוא הפירוש הזה חבר · וכו' .כו'

Ego Elias Leuita tenuis in ducibus meis, cùm fuissem in diebus iuuentutis meæ in cœtu sancto Paduæ Vrbis anno 264. à creat. mun. (Chr. 1504.) hunc librum exposui, quemadmodum à discipulis meis requisitus fueram. Tunc grassari cepit pestilentia in populo, & clausæ sunt viæ domus: in platea, in cuius interiori parte ego manebam, clausus fui etiam ego. Tunc seruus meus decepit me, quoniam dedi ei librum, vt transcriberet mihi, ipse autem procul remouit eum à confinio meo, & Pisaurum secum detulit, vt illum imprimeret, & diuitias sibi pararet (easque dispergere posset) *sed hoc flagitium leue fuit in oculis eius, quin & gloriam meam præterijt, & nominis mei in libro non recordatus est; verùm nomen R. Beniamin Romani in principio Proœmij apposuit, vt omnes, qui illud viderent, crederent eum fuisse Auctorem huius Commentarij &c.*

 Hu-

בן

ש"מ ר' בנימין זאב חבר ספר שו"ת נדפס בויניציאה שנת ש' רצ"ד ליצירה

340 R. BENIAMIN ZE'EB *Lupus.* Scripsit ש"ת *Sceeloth Vtsciuuoth Quæsita & Responsa*. Plurimi sunt libri cum hoc titulo, *Petitionum & Responsionum*, in quibus proponuntur varij casus ad causas forenses pertinentes. Hic tamen *Beniamin Zeeb* est nomen Auctoris, & titulus Libri simul, ex Gen. 49. 27. Excusus Venetijs anno mundi רצ"ד 294. Christi 1534. in 4. eodem anno, quo ab Auctore compositus fuit, vt liquet ex eius præfatione.

שמ"א ר' בנימין בן ר' יהודה מרומא

כתב שמו בראש הקדמה של פירוש ספר מהלך שבילי הדעת לר' משה בר יוסף קמחי · ושם בנימין נגנב לאותו כל ערכי אליהו הלוי שהכרו שהכותב תבחור : עיין למעלה באליהו ר"ם · רק קלד עמוד ב'.

341 R. BENIAMIN BEN R. IVDÆ ROMANVS. Scripsit nomen suum in principio Præfationis ad Commentarium Grammaticæ מהלך שבילי הדעת R. Mosis Bar Iosephi Kimchij, vt apparet ex libello eiusdem excuso Venetijs anno שפ"ד 384. Christi 1624. in 8. Ita vt quis suspicari posset, & credere, eum huius Commentarij fuisse Auctorem, vt credit Io. Maria Vincentius in Prima Parte *Del Messia Venuto*, Discursu 53. pagina 447. cùm reuera Auctor fuerit R. Elias Leuita Germanus, vt ipsemet de hoc plagij crimine conqueritur in fine istorũ Commentariorum,

ר' בנימין יהודי חבר ספר שערי עץ חיים : וספר קרית עוז :

R. BENIAMIN IVDÆVS, nescio quis. Scripsit duos libros, quorum primum vocauit - שערי עץ חיים *Sciaarè etz chaijm*, *Portas ligni Vitæ*; & secundum - קרית עוז *Kiriàth oz Ciuitatem roboris*. Ita Buxtorfius in Bibliotheca Rabbinica secundæ editionis, pagina 406. & 417.

ר' בנימין בן יונה ספר מסעות מנברא מטודילה והלך שלוק ויבא בארצות רבות ורחוקות כאשר יתפרש בדבריו ובכל מקום שבא בו כתב כל הדברים שראה או ששמע מפי אנשים אשר נאמנו בארץ ספרד וכן הוא הביא דבריו לעמו לארץ קשטליי"א בשנת תתקל"ג כמו כתוב בתחילת ספרו ספרו נדפס בקושטנדינה קרית מלך סולטן סולימאן שנת שנים ועשרים למלכו בבית אליעזר בר גרשם שונצינו בשנת חמשת אלפים ושלש ושלשה לבריאת העולם :

344 R. BENIAMIN BEN IONÆ TVDELENSIS HISPANVS NAVARRINVS, Tudela enim sita est in ea parte Cantabriæ, quæ hodie Nauarra dicitur ad conflu. *Queiles* fl. in *Iberum*. Ex Cæsar-Augusta Vrbe circa annum mundi 4920. Christi 1160. egrediens, venit in Galliam, Italiam, Græciam, Macedoniam, Ægæi Maris Insulas, Phrygiam, Pamphiliam, Armeniam, Asiamque omnem maiorem, vtramque Syriam, Palæstinam & Damascum, Chaldæam Regionem, Arabiam, Persidem, & Indiam ad Sinas vsque. Dein Indici Oceani Insulas, Æthiopiam eam, quæ vltra Ægyptum est, Arabiæ solitudines, Sici-

Huiusmodi Commentarium, siuè expositio prædictæ Grammaticæ Mosis Kimchij sub nomine huius Beniamin Romani, primò prodijt Pisauri sub Dominio Ioannis Sfortię anno V. Pontificatus Iulij II. qui fuit Christi 1508. in 4. apud Gersonem de familia Soncinatum, de qua suprà ad pag. 431. col. 2. & seqq. egi. Iterum sæpiùs excusum fuit, & nouissimè Venetijs cum textu ipsius Kimchij charactere quadrato, & punctis vocalibus eleganter ornato sub antiquo nomine מהלך שבילי הדעת. Commentarius autem minori charactere pariter quadrato sine punctis infra textum cernitur. Impressum apud Petrum Aloysium, & Laurentium Bragadinos in Officina Ioannis Coleonis anno mundi לפ"ק 384. Christi 1624. in 8.

רבי בנימין יהודי יוני חבר ספר בלשון יונית על הרפואות ונמצא בלשון הלשון בואטיקאנו כו".

342 R. BENIAMIN IVDÆVS MEDICVS, Natione GRÆCVS, Græcè scripsit quædam Medicinalia *De compositione medicamentorum, & eorum præparatione*. Horum quoddam fragmentum visitur in Biblioth. Vaticana inter Codices mmsscc. Græcos ad n. 282. pag. 437. cum hoc titulo -

Σκευασίαι κοκκίνων ζουλαπίων ἐμπλάστρων συντεθεῖσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα παρὰ Ἰουδαίου Βενιαμίν.

Præparationes Coccineæ Zulapineæ Emplastrorum, compositæ Græcè à Iudæo Beniamino.

tium in quosdam incognitos mundi angulos, relegat. Quatuor Tribus, à Salmanassar Assyriorum Rege in exilium abductas, videlicet Dan, Zabulon, Asser, & Nephthali, per circuitum cuiusdam Montis Nisbor nomine constituit, quas nullum Præfectum ex Gentibus habere, aut vlli Nationum iugo subesse, sed tantùm à Iudæo quodam regi, cui nomen tunc Iosephum Amarcalam Leuitem fuisse asseuerat. Potentiam etiam Tribus Ruben, Gad, & dimidiæ Manasse, valdè exaggerat. Quæ omnia, vt potè fabulosa, à nobis refutata sunt, dum de fabuloso fluuio Sambatione suprà ad pag. 116. & seqq. egimus. Et ne actum iterum agere videamur, illùc Lectorem beneuolum remittimus.

Itinera huius Rabbini cepta sunt tempore Alexandri III. Summi Pontificis, vt ipse ait pag. 3. huius libri; & Friderici Ænobarbi seù Barbarossæ Imperatoris, terminata, an. D. 1173. eodem Papa viuente. Hæc inter Iudæorum arculas latitarunt in lingua Hebraica, quousque anno 1574. in manus Benedicti Ariæ Montani illorum exemplar Constantinopoli excusum deuenerit, quod ipse ex Hebraico in Latinum vertit, & Antuerpiæ ex Officina Christophori Plantini an. Dñi 1575. edidit in 8. Superioribus annis, nempè an. 1633. idem opus iterum Hebraico Latinum cum notis Constantini Lempereur recusum fuit Lugduni Batauorum apud Elzeuirios in 8. cùm olim prodijsset etiam Basileæ typis Frobenianis Hebraicè verò

ciliam, Germaniam & Bohemiam, atque Prussiam. Reuertitur in Galliam tempore Ludouici VII. Regis Francorum cognomento Iuuenis, & anno mundi 4933. Christi 1173. redijt in Castellæ Regionem, vti ipsemet circa principium sui Itinerarij scribit, & notauit Auctor שלשלת הקבלה *Scialsceleth hakkabalà* pag. 51. in fine, qui citat *Iuchasin*; at Abraham Zacutus huius libri Auctor, pagina 131. circa finem dicit

ר׳ בנימן בעל המסעות נפטר שנת תתקל״ג׃

R. Biniamin Auctor Itinerarij obijt anno 933. hoc est Christi 1173.

Vel igitur Zacutus errauit, assignanhunc annum 933. anno obitus huius Auctoris, cùm fuisset annus reditus ipsius in Hispaniam; vel dicendum est, eodem anno, quo redijt, obijsse R. Beniamin. Itaq; hic Rabbinus peragratis totius terrarum Orbis tunc temporis notis Regionibus; omnia quæ vidit, aut quæ audiuit, siuè à fide dignis, siuè à fide indignis, maximè quæ ad Hebræorum fastum, & nomen augendum attinebant, literis consignauit, composito libello sub nomine

מסעות רבי בנימן *Massaaòth R. Biniamin Itinerarium R. Biniamin*. Breuiter quidem & dilucidè in eo recenset ea, quæ ipse viderat, & digna notatu existimauerat; at quæ ab alijs audierat, vt nimis credulus vir, & in gloriam suæ gentis nimis iusto propensus, omnia fabulis inuoluit. Iudæorum infinitum propè numerum, gloria, diuitijs, & maiestate turgen-

rò primò excuſum fuit Conſtantinopoli tempore Sultani Solimanni anno 22. Regni ſui in domo Eliezer Ben R. גרשם שונצינו *Gerſom Sonzino*, anno 5303. à creatione mundi, Chr. 1543. in 8. Cæterùm Rabbi Dauid Ganz in ſuo צמח דוד *Tzèmach Dauid* ad annum 933. quinti millenarij, addit hunc R. Beniamin architectonicæ artis fuiſſe peritum, & ſcientias intelligentem; obijſſe etiam eodem anno 933. quo ex peregrinationibus ſuis reuerſus fuerat, id eſt Chr. 1173.

ספל' ר' בנימן בן ר' יוסף מאריינו

זופס מספרי היהודים ברומא בבית מלאסטרו אנטוניו בלאדו
דפס בעת ספרים ונדפס ספר שו"ת לרבי נסים גירונדי
שנת ה"ש לפ"ק .

345 R. BENIAMIN BEN R. IOSEPH DE ARINIANO (vulgò ARIGNANO) Typographicam Artem exercebat Romę in domo Magiſtri Antonij Baladæ anno mundi 5305. Chriſti 1545. ibique aliquot libros Hebraicos prælo ſubmiſit, inter quos connumerantur - שו"ת *Sceelòth Vtſciuuòth Quæſita & Reſponſa* R. Niſsim Gerundenſis, quæ anno prædicto prodiere. In 4.

ספל' בנימן בן יעקב אבינו ואמו היה רחל : ויסע יעקב מבית־אל לבוא אל יצחק
אביו מחברון וילכו בדרך ויהי עוד כברת ארץ לבוא אפרתה
ותלד רחל בן ותקש בלדתה ותמת . ואחר מפר קיסר פרשה
ויעלם כי יעקב קרא את שם בנו הנולד לו אשר ילדה רחל
בנימן כי בארץ הימין נולד לו . ויהי יעקב בן . שלשה שנה
כשנולד את בנימן . וירד בנימן מצרימה עם יעקב אביו ונקבר
ומותו בקבר דויקיי לו משר כולם ויצו אל בניו על מדת כנפם
ספרד . ויחי גם בן מאה שנים ועשרים שנה ושלש שנים
ונקבר בחברון . ובלשת ושמונים שנה קודם לגלות מצרים
ויקחו בניו את ארון בנימן אביהם וילכו ארצה כנען ויקברו
את אביהם בחברון .

346 BENIAMIN FILIVS IACOBI PATRIARCHÆ ET RACHELIS. Ex Bethel diſcedens Iacob cum vxore prægnante, pergenſque ad Patrem ſuum Iſaacum, qui (ſecundùm quod tradunt Doctores Hebræi) in Hebron habitabat: cùm veniſſet ad terram, quæ ducit Ephratam, hæc eſt Bethlehem, Rachel partus doloribus ſibi ſuperuenientibus, periclitari cepit, & imminente iam morte, filium peperit maſculum, quem בן־אוני *Ben Onì Filium doloris mei*, appellauit. Pater autem illum vocauit בנימין *Biniamin Filium dexteræ* Gen. 35. 18. Vulg. Hæc eſt notiſſima interpretatio huius vocis יָמִין *Iamin*: neque aliquis (niſi ſit Hebraici ſermonis omninò ignarus) hoc in dubiū reuocare poteſt. Quod autem legitur in lib. הישר *Haiiaſciàr* p. 69. b. Iacobum, filium ſuum Beniaminum ita vocaſſe כי בארץ הימין נולד *Quoniam in Terra Meridionali natus fuerat*, rei conſonum non videtur. Quid enim Analogiæ inter mundi plagas, & filium in itinere natum inesse ritè cernatur, vt inde Beniamin filius *Meridiei* vocaretur à Patre? Si ex Bethel in Hebron, à Septentrione ad Auſtrum verſus, iter faciens Iacob, ex hoc mundi reſpectu, filio nato nomen imponere voluiſſet, potiùs vocandus erat בן־תימן *Ben Themàn* vt *Filius Meridiei*, ſine aliqua controuer-

in Gentes. Et alia, quæ de Dei Verbo humanato manifestè intelligi debent; vt quando dicit, Regem Cælorum in terra apparuisse in forma humanæ humilitatis;. *De Iudicio etiam vniuersali* differit, & *eos, qui in aduenientem Deum in carne liberatorem crediderunt, & eos, qui non crediderunt, omnes resurrecturos, illi quidem in gloriam, isti verò in ignominiam*.

Testamentum Beniamini reperitur inter Testamenta XII. Patriarcharum, in Bibliotheca Patrum de la Bigne Tom. V. secundæ editionis pag. 731. & tertiæ editionis pagina 642.

שמ״ז **רבי בנימן בן משה קראי**

הוא מעדת בני מקרא ערבי היה וחבר בלשונו לשון ספר אשר זוכר בספר הקבלה אשת יסודית של מילדינו דף יא׳ ע״א ודף יג׳ ב׳

347 R. BENIAMIN BEN MOSIS HÆRETICVS KARRÆVS, seù ex Secta *Textuariorum*, siuè *Scripturariorum*, de qua aliquid dictum est suprà pag. 92. col. 1. Hic natione Arabs fuit, & Arabicè scripsit quendam librum, cuius meminit Seldenus *De Vxor. Hebr.* pag. 11. & 13.

שמ״ח **בני מערבאי ומדנחאי**

נחלקו בשלות המקרא והלועזים והם נכללו בסוף המקרא גדולה שנדפסת בויניציאה ובבזיליאה בשם נעמים ועיין שם

348 BENE' MAARVAE' VMADDINCHAE', *Filij Occidentales, & Orientales*. His vocabulis intelliguntur Iudæi doctiores Terræ Israëlis & Babylonici. Quia Terra Sancta, seù Pa-uersia, aut ambiguitate indicaretur. בנימן *Beniamin* igitur, nonnisi impropriè *Filius Meridiei* intelligi potest, quatenus videlicet à situ Orientis, qui קדם *Kèdem*, quasi *Anterior* plaga mundi vocetur: *Meridies*, qui ad dexteram hominis Orientem respicientis vergit respectu eiusdem: ימין *Iamin* quidem dici poterit, sed impropriè, & per Analogiam ad dexteram hominis. Ex hac igitur impropria locutione, aliam magis impropriam deduci, seù veriùs ludere, quàm seriò loqui, manifestum est. Centum annorum erat Iacob, quando natus est ei Beniamin secundùm Hebræorum Chronologiam, quemadmodum etiam Abraham cùm nasceretur ei Isaac. Descendit Beniamin in Ægyptum cum reliquis de familia Patris sui. Ibi mortuus est, cùm esset annorum 125. Nonagesimo autem anno ante exitum filiorum Israël de Ægypto, tulerunt filij eius arcam Patris sui Beniamin, & in Terram Chanaan proficiscentes, sepelierunt corpus illius in Hebron iuxta pedes suorum, sicut ipse, antequam moreretur, mandauerat in testamento à se condito.

Huiusmodi testamentum, quamuis Apocryphum, multa tamen continet pia, & lectu digna. Tractat enim *De puritate mentis, Dei timore, & dilectione*. Attingens quædam *De Christo, Agnum Dei eum vocans, & Salvatorem mundi*. *Iniuriam pati debuisse, contemni, & in ligno Crucis exaltari*. *Velum Templi scindi, Spiritum Domini descendi vt ignem effusum*

Palæstina, respectu Babyloniæ Occidentalior est, ideò illius Doctores, Occidentales nuncupantur, sicut & Babylonici, Orientales. Hi inter se disceptarunt de nonnullis dictionibus Sacræ Scripturæ, & alio, vel alio modo voluerunt legi, aut etiam pronunciari. Hinc ortum habuerunt variæ illæ lectiones, quæ sub nomine *Occidentalium*, & *Orientalium*, vel etiam.

חלופי המקרא שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל :

Mutationum Scripturalium inter filios Terræ Israëlis, & filios Babylonicos. Vnius, aut alterius harum mutationum exemplum afferam. Iosue cap. 8. 12. ויקח בחמשת *Et tulit circiter quinque &c.* בין בית אל *inter Beth-el.* Ita Palæstini Rabbini, quos *filios Terræ Israëlis* vocant. At Babylonij aiunt בין בית און כתיב בית אל קרי *Inter Beth Auen scriptum est, sed legitur Beth-el.* Alterum ibidem cap. 10. v. 26. ויכם *Et percussit &c.* וימיתם כתיב וקרי *Et mori fecit eos scriptum est, & legi debet.* Ita *Occidentales*. At *Orientales* dicunt וימיתום כתיב וימיתם קרי *Vaimithùm scribi debet, sed lege* וימיתם *Vaimitèm, Mori fecit eos.* Et hæc pro rudi saltem notitia variarum lectionum Occidentalium & Orientalium dicta sint.

פסחי' **בן סירא** והוא יהושע בן סירק וכתב בעל שלשלת הקבלה קורא אותו בן סירק הוא חבר ספר איקליסיאסטיקו וכוונתו לדרוש להמון מוסריו לקהל מוסריהם ודרכיהם ; ויתפללו מדות טובות ותשבח החכמים והאנשים הצדיקים : וזה שהחבר היה בזמן שמעון הצדיק בן

היה הספרי כהן גדול בזמן שנת שלשת אלפים תקנ"ה לבריאת עולם ; וזה הספר כלשונים כרמה כי יראה היה בין הכתובים כי נזכר פסוק אחד ממנו הספר בגמרא פרק המקבל דף צ"ב עמוד ב' ואמר כי בכתובים דכתיב כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו : וזה הפסוק לא נמצא בספרים ואדרבה ספרי קדש אלא באיקליסיאסטיקו לבד בפרק י"ג יט"ו ; ועל זה דבן סירא בזה פעמים נזכר אותו בגמרא בסנהדרין פ' חלק דף ק' ; ע' ; ב' : ושם אמר רב יוסף לקרות בספר בן סירא לפי שיש בו דברים של הבל אלון כהן בזרק כגון עב זקן סכום דלי דקן קורטמן כמה בבוסיא לא נמי נכל ; ואלה הדברים לא נמצאו בספר איקליסיאסטיקו : ואולם הם ימצאו בספר אחר על שם בן סירא ועל כן אמרו הקורא בספר החיצים או בספר בן סירא אין לו חלק לעולם הבא :

349 BEN SIRA', *Filius Siræ* Hebræis, Auctor est *Libri Ecclesiastici*, neque apud aliquem antiquum Auctorem ex Hebræis, aut in *Ghemarà* memini me legisse nomen proprium istius Auctoris. Solùm apud Auctorem שלשלת הקבלה *Scialsceleth hakkabalà* pag. 68. b. propè finem legi.

ספר איקליסיאסטיקו אומרים שחברו יהושע בן סרוק :

Liber Ecclesiasticus dicunt quòd fuerit scriptus à Iosue Ben Sarrùk; vult dicere à Iesu filio Σιράχ, seù ישוע בן סירך *Iesuà Ben Sirach*, vt optimè notat Auctor מאור עינים *Meòr enàim* cap. 2. pag. 21. non longè post principium. Quòd à Iesu filio Sirach Liber Ecclesiasticus scriptus fuerit, liquet ex eius libro capite 50. ver. 29. vbi & patria ipsius nominatur, nempè Hierosolyma. De tempore autem, quo hic Liber scriptus sit, non satis compertum est apud Auctores. Nostri constanter affirmant cum Auctore Pro-

Codices connumerauit. Alij Auctorem huius Libri reijciunt ad tempora Simeonis Iusti cognomento *Iaddi*, seù ידוע *Iaddua*, Nehem. 12. v. 11. Sed eadem recurrit difficultas, quia hic Simeon Iustus contemporaneus fuit Esdræ, Zachariæ, & Malachiæ, alijsque Magnæ Synagogæ viris, & superstes erat, quando Alexander Magnus Hierosolymam venit, & vltimus ex 120. Viris, qui superfuerant ex magno illo cœtu, connumeratur. In hac igitur sententia inesse videtur error in nomine *Iaddo*: nam quòd tempore Simeonis Iusti floruerit hic Auctor, certissimum esse existimo; duo enim Simeones Iusti fuerunt (præter tertium, cuius mentio fit in Euangelio, de quo hic modò non agimus) Primus est Simeon Iustus tempore Magni Alexandri, & secundus est Simon, siuè Simeon Oniæ filius tempore Ptolemæi Euergetis, cuius maxima cum laude meminit hic noster Iesus filius Sirach cap. 50. sui libri, sub cuius Pontificatu hunc suum scripsit Ecclesiasticum. In hanc sententiam veniunt quoque recentiores Rabbini cum Auctore *Scialscèleth* pag. 68.b. citata; Neque officit, quòd ipsum vocet יהושע בן סירק *Iosuè Ben Saruk*, quia *Iosue* idem est ac *Iesus*, *Ben*, id est *filius*, & *Saruk Sirach*: facilè enim Rabbini extraneas voces corrumpunt, & eas in suam transferre Rabbinicam linguam sine aliqua alteratione nequeunt. Azarias etiam de Rubeis in מאור עינים *Meor enàim* cap. 22. idem sentit, & pag. 92. longè post medium Prologi huius Libri sub Ptolemæo Euergete, & sub Simone filio Oniæ Summo Sacerdote id contigisse, sic etiam D. Hieronymus in Daniel. lib. 1. cap. 9. & alij omnes, qui post Hieron. scripserunt. Ptolemæus Euergetes successit Ptolemæo Philadelpho, sub quo à LXX. Senioribus in Græcum versa est Sacra Scriptura an. 3515. ante natum Christum 245. annis. Hinc coniectare licebit, circa dimidium Regni Ptolemæi Euergetis scriptum fuisse Librum Ecclesiastici, nempè circa annum mundi secundùm Iudæorum computum 3555. ante natiuitatem Domini 205. annis. Et forsan hic Iesus fuerat vnus ex Septuaginta duobus Interpretibus, qui senio confectus, & virtutibus plenus, de omni virtute in hoc Libro agere voluit; vnde Græcè πανάρετος meruerit appellari. Nonnulli perperam tribuunt hunc librum Iesu filio Iosedech Sacerdoti magno, qui cùm temporibus Zachariæ, Malachiæ, Esdræ, & Nehemiæ extiterit, præcessit hunc nostrum plusquam 113. ann. Nam anno 442. vel secundùm alios 448. isti in Abrahæ sinum translati sunt. Adde, quòd si tempore Zachariæ, Malachiæ, & Esdræ iam extitisset hic liber, eū proculdubio in Catalogo Librorum Sacrorum recensuissent; hi enim in Synodo Magna, Canonem Sacrorum Librorum condiderunt, neque arcendus videbatur hic Liber Diuino afflante Spiritu Hebraicè compositus; sicut postea Ecclesia Catholica eiusdem ἐνθέου afflatu inter Canonicos

qui euulgauit Aui sui librum, vt appa-ret ex illius Præfatione. Hic alter Ben Sirà Nepos librum Aui sui ex Hebræo Græcum fecit, vt clarè colligitur ex Prologo in Ecclesiasticum: nam in octauo & trigesimo anno, videlicet Regni Ptolemæi Euergetis in Ægypto, inuenit librum istum, quem & interpretatus est, hoc est ex Hebræo, vt dixi, in Græcum sermonem transtulit. Ex hoc enim habemus, Ptolemæum Euergetem regnasse annos 38. & ampliùs, cùm ex Bellarmini Chronologia ei tantùm 26. anni tribuantur.

Antiquitùs Liber Ecclesiasticus inter Hagiographa Scripta connumerabatur ab Hebræis, vt colligitur ex Talmude Cod. בבא קמא *Baua Kamà* cap. 8. החובל *Hachouèl* pag. 92. b. longè post medium, vbi ex hoc Libro sub nomine כתובים *Chetuuìm Hagiographorum* refertur hæc sententia, his verbis.

ומשולש בכתובים דכתיב : כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו :

Et ter (occurrit) *in Hagiographis, sicut scriptum est: Omne volatile cum specie sua habitabit; & filij hominum similes sunt ei;* hoc est, Vnusquisque diligit sibi simile. Hæc sententia nullibi reperitur in Sacris Codicibus Hebraicis; verùm in Libro Ecclesiastici cap. 13. 19. eadem sub hac formula legitur: *Omne animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximum sibi.* Patet igitur hunc Librum apud priscos Hebræos inter Sacros Codices relatum fuisse.

De-dium hoc pacto ait.

ותרוץ זה לדעתי כי תרי שמעון הצדיק הוו , הלא תראה בספר העתים לידידית האלכסנדרי שמעון הצדיק שני בן חניו שני שהיו שניהם צאצאי חניו ושמעון הצדיק הראשונים וכו' . גם בסוף ס' בן סירא אשר ידעת שאיננו נדחה מחכמינו אלא ביד אחת : בין כמה נביאים וחכמים גבורי כח שהגדיל לספר בשבחן זכר זה שמעון הצדיק בן חניו אשר היה לישראל כאור נוגה ושגרם להם הצלות והרבה בכבוד אלהינו , והוא בן סירא מחבר הספר בזמנו של שמעון ההוא כמו שכתב איבסיביו הנכזי בלוחותיו .

Et hæc est solutio, secundùm meam sententiam, quoniam duo fuerunt Simeones Iusti. Nonne apparet in libro de Temporibus (Chronologiæ) *Philonis Alexandrini, Simeonem Iustum secundum, fuisse filium Oniæ secundi? Et vtriusque Oniæ & Simeonis primi prognatos &c. Etiam in fine libri Ben Sira, quem non expellunt nostri Sapientes, nisi manu vna. Inter aliquot Prophetas & Sapientes, virtute præpotentes ad referendum in laude, recordatur huius Simeonis Iusti filij Oniæ, qui fuit in Israël tamquam Stella matutina, & in causa fuit, vt liberarentur* (Iudæi) *& Deus noster in eo honoraretur. Iste Ben Sirà composuit librum tempore huius Simeonis, sicut scripsit Eusebius in suis Tabulis. &c.* Et paulò post idem R. Azarias de eodem Ben Sirà subiungit.

ואמרתי בן סירא מחבר הספר לאפוקי בן סירא נכדו שהוציא חבור זה של זקנו ההוצה כנראה בהקדמתו שמה :

Dixi Ben Sirà, qui composuit librum, vt excluderem Ben Sirà nepotem suum,

nomine Ben Sirà apud Hebræos circumferatur. Vnde R. Ascer in compendio suarum Conclusionum sub nomine פסקי הראש *Piskè Harròsc* capite eodem, seù כל ישראל *Col Israël*, quæ ad calcem Cod. *Sanhedrin* in Talmude reperiuntur, pag. 10. col. 2. circa medium ait -

הקורא בספרי המינים או בספר בן סירא אין לו חלק לעולם הבא ׃

Qui legit in libris Hæreticorum, aut in libro Ben Sirà, non habebit partem in seculo futuro. Et idem R. Ascer ibidem pag. 8. col. 2. propè principium, explicans sententiam Ràu Ioseph dicit -

רב יוסף אמר בספר בן סירא לפי שיש בהן דברים של הבל שאין בהן צורך כגון עברקן סכים דלי דקן קורטון נפח בכוסיא לא צחי וכו׳ ׃

Ràu Ioseph prohibet librum Ben Sirà, quia in eo sunt verba vana, & otiosa, vt: Densibarbus bardus, Raribarbus astutus est. Sufflans in cyatho, sitim non habet &c. Ista non leguntur in libro Ecclesiastici, sed neque in libro Ben Sirà, de quo infrà num. 351. agemus, vnquam reperiri puto; in Talmude verò Codice *Sanhedrìn* pag. 100. b. paulò post medium nonnulla reperiuntur, quæ coincidere videntur cum aliquibus, quæ leguntur in Ecclesiastico, vti -

אלא משום דכתיב לא תעיל דויא בליבך דגברין גיברין קטל דויא הא שלמה אמרה (משלי יב״ כ״ח) דאגת בלב איש ישחנה ׃

Sed propterea scriptum est (hoc est in libro Ben Sirà) *Ne ascendat tristi-*

בן

De eo fit mentio in בראשית רבא *Berescìth Rabbà* sect. 8. pag. 10. col. 1. circa principium editionis Amstelodamensis in folio, vbi -

ר׳ אלעזר בשם בן סירא אמר בגדול ממך אל תדרוש׃ בחזק ממך בל תחקר ׃

R. Eleazar nomine Ben Siræ dixit: Altiora te ne quæsieris; fortiora te ne scrutatus fueris. Ista in libro Ecclesiastici capite 3. ver. 22. reperiuntur; vnde de eo, qui Auctor est libri Ecclesiastici, procul dubio verba Rab. Eleazari intelligenda veniunt. Dubium autem exoritur; an loca, quæ in *Ghemarà* habentur sub nomine Ben Sirà, sint intelligenda de hoc nostro Ben Sirà: quia in Codice סנהדרין *Sanhedrìn* cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 100. b. non longè à principio prohibetur lectio libri בן סירא *Ben Sirà* his verbis -

תנא בספרי מינים רב יוסף אמר בספר בן סירא נמי אסור למיקרי ׃

Est traditio. (Etiam prohibitum est legere) *in libris Hæreticorum. Ràu Ioseph dixit: In libro Ben Sirà etiam prohibitum est legere*. Glossa -

שיש בו דברי הבאי ובא עליהם לידי בטול תורה ׃

Quia sunt in eo Verba hyperbolica (& proprerea) *Venit super eos, Vt otiosam reddant Legem, seù illam despiciant*. Cùm enim in libro Ecclesiastici nihil otiosum, aut vanum inueniatur, liquidò apparet hanc prohibitionem non intelligi de libro Ecclesiastico, sed de alio libro, qui sub

Sirà intelligit *Ghemarà*, qui cùm apocryphus esset, eius lectionem interdixerunt Talmudistæ. Tradit enim Auctor *Scia'scèleth hakkabalà* pagina 19. in fine, Ben Sirà, quem filium Ieremiæ facit, fuisse doctissimum; & libros Prouerbiales, & Ænigmaticos scripsisse, inter quæ multa otiosa & vana intermisceri de facili potuisse dicendum est; propterea iure meritò, eius lectio prohibita fuerit, & in Pandectis Iudaicis relata, vt in Cod. *Sanhedrin* cap. *Chèlek* sæpiùs citato videre est. Aut etiam potuerunt hæc reperiri in alio aliquo libro coniuncto cum Ben Sirà, vti antiquitùs tradit Auctor אמרי בינה *Imrè binà* capite 2. pag. 21. fuisse librum בן תגלה או בן לענה *Ben Taglà*, aut *Ben Laanà*.

Noster autem liber Ecclesiasticus nihil vani, aut otiosi continet, sed plenus cælesti sapientia est, Dei timorem docet, opera misericordiæ hortatur; diuitijs, & iuuentutis illecebris non fidendum; à malis abstinendum; bona opera sectanda; vitia fugienda; mortis memoriam recolendam; Creatorem, ex cælorum ornatu, & reliquis mirabilibus in æthere, aëre, mari collocatis, laudandum, præcipuè in Sanctis Patribus, qui in Veteri Testamento virtutibus & sanctitate floruerunt. Vnde meritò inter Κανονικοὺς S. Script. Codices, & aliquando sub nomine *Salomonis, propter eloquij nonnullam similitudinem*, vt ait S. August. lib. 17. cap. 20. *De Ciuitate Dei*, receptus fuerat; quamuis nullus eruditus ambigat de Auctore huius libri, cùm expresè in titulo & Præ-*tia in cor tuum. Viros viros occidit tristitia: en Salomon dicit* (Prou. 12. v. 25.) Tristitia in corde viri humiliabit illud.

Simile quid legitur in Ecclesiastico 30. 22. *Tristitiam ne des animæ tuæ. &c.* ver. 25. *Multos enim occidit tristitia*. Et paulò post sequitur.

ואלא משום דכתיב מנע רבים מתוך ביתך ולא
הכל תביא אל ביתך והא רבי נמי אמרה דתניא ר׳
אומר לעולם לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנ׳
(משלי י״ח׳ כ״ד) איש רעים להתרועע׃ אלא משום
דכתיב ולדקן קורטמן עברקן סכסן דנפח בכוסיה
לא צחי׃

Sed propterea quòd scriptum est: Cohibe multos è medio domus tuæ; & ne omnes introducas in domum tuam. Et nonnè etiam Rabbi dicebat ex traditione. Rabbi dicit: Ne in æternum quis amicos multiplicet in domum suam. S. D. (Prouerb. 18. 24.) Vir amicorum confringetur. *Sed ex eo quod scriptum est: Raram habens barbam, callidus est: densam, stupidus. Qui sufflat in calice, non sitit.*

In libro Ecclesiastici cap. 11. 31. *Non omnem hominem inducas in domum tuam*. Erat enim antiquum prouerbium, quo etiam Rabbi vtebatur, confirmabatque auctoritate Prouerb. 18. 24. איש רעים *Iscreim* *Vir amicorum*, id est, qui multos amicos indiscriminatim, & sine delectu habet להתרועע *Lehithroëah ad confringendum se*, seù *Vt cōfringatur* proximè est: instat ei exitium; vnico verbo, *confringetur*. De raritate, aut densitate barbæ nihil in Ecclesiastico; ideò de alio aliquo libro sub nomine Ben

ris Auctoris libri Ecclesiastici, de quo superiori numero egimus, Aui sui librum, quem lingua Hebraica composuerat in linguam Græcam transtulit, cùm esset in Ægypto anno trigesimo octauo Regni Ptolemæi Euergetis, vt ex Prologo ipsius Ben Siræ, seù Iesu filij Sirach euidenter patet. De hoc Ben Sirà apud Hebræos fit mentio in libro מאור עינים *Meòr enàim* cap. 22. pag. 92. non longè ante finem. Scripsit Prologum in librum Ecclesiastici, eumque Græcè euulgauit.

שכט׳ בן סירא ורב פפא ורב זירא:

יש שטוען אמרו שאמו ילדה אותו בלא בעל ואמרו כי עשה
אמת שהלכו אותם לבית המרחץ ונכנס לה בקונכא זרע
מיסרא ונתעברה: וילדה אותו ולא היו יודעים מי היה אביהם.
אבל בן סירא נודע לו מי היה אביו ושאלו ילדתו אמו בלא
בעילת בעל אמרו עליה כי בת ירמיהו היתה ונודעו ירמיהו
עלה בן כשנים ובדיבור ומתח מיד הספר ואמר בן סירא אני.
ואמרה לו אמו סירא זה מי הוא. אמר לה. ירמיה. ולכך
נקרא סירא שהוא שר על כל השרים ושירא וירמיהו בגימטריא
שוין. וכמו ירמיהו עשה ספר באלפא ביתא כן בן סירא עשה
ספר אלפא ביתא. וזה הספר היה נדפס בויניציא שנת דש״
עם מעשה תורה לרבינו הקדוש. וספר ארחות חיים לרבי
אליעזר הגדול. וגם מדרשות ומעשיות הנפלאות ובן סירא
נזכר בגמרא פרק חלק עמבת סנהדרין דף ק׳ עמוד ב׳.
אבל רב יוסף אמר בספר בן סירא נמי אסור למיקרי. ופירש״י
אמר לפי שיש בו דברים של הבל שאין בהן צורך. והפוסקים
בפרק כל ישראל סימן נ׳ אמר שקורא בספרי החיצוני׳ זו בספר
בן סירא אין לו חלק לעולם הבא. ופירש כי הוא מדבר על
ספר בן סירא הזה: כי בתוכו היו באים דברים של הבל ושקרים
כגון שכתוב כי פעם אחת הלך ירמיהו לבית המרחץ ומצא שם
רשעים וראה את כלם מוציאין שכבת זרע לבטלה וכו׳. וגם
מזוב שבשר ירמיהו עשה בעוכם וכו׳. וכלם הם דברים הבלי׳
ושקרים. ועל כן אמרו לקרא בספר הזה של בן סירא.

Præfatione ipsius constet, Auctorem ipsius fuisse Iesu filium Sirach. Poterat igitur à conuicio abstinere G. H. Vorstius, neque ineptissimè imponere quibusdam Catholicis (quos ipse Pontificios vocat) quòd Auctorem *Ecclesiastici* faciant Salomonem. Dicat Vorstius, à quibusnam ipse didicerit, Auctorē libri *Ecclesiastici* fuisse Iesum filiū Σιράχ? nonne ab antiquis Patribus? ab Ecclesia Catholica? Ecclesia autem nobis semper proposuit hunc librum sub nomine Iesu filij Sirach. Quòd si aliquando apud nonnullos antiquos Auctores & Catholicos sub nomine Salomonis euulgatus fuerit, id credendum contigisse, non solùm propter eloquij similitudinem, vt dixit Augustinus, sed quia crediderunt, has sententias ex libris Salomonis à Iesu filio Sirach collectas, & in hunc ordinem digestas fuisse: quod facilè fieri potuit, nam Salomon loquutus est tria millia parabolarum 1. Reg. 4. Hæc autem vbinam sunt? Ex istis igitur credibile est compositum fuisse librum *Ecclesiastici*, & idcircò & Salomoni, & filio Sirach attribui benè potuit.

De hoc Auctore sub nomine Iosuè Ben כרוק *Saruk* fit mentio in *Scialscèleth hakkabalà* pag. 65. in fine.

של בן סירא השני או בחור היה נכדו

בן סירא הזקן או הראשון וזה היה אב של אב בן סירא השני
וזה הוציא לאור מעשה ספר הזה של זקנו בכרלס עמקידוקי׳
שנה:

350 BEN SIRA' SECVNDVS, seù IVNIOR, Nepos Ben Siræ Senio-

351 BEN SIRA', quem Iudæi filium Ieremiæ Prophetæ impudenter faciunt, hìc commodè collocatur. Eius natiuitas obſcœnè deſcribitur in principio ſecundi ſui Alphabeti; quod, quàm malè deſipiant iſti ſapientiſſimi Rabbini, & in rebus Philoſophicis verſatiſſimi Doctores, eam hìc de verbo ad verbum referre non pigebit.

כתיב (איוב ה׳ ׃ ט׳) עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר וכו׳ ׃ כיצד פירשו ח״זל עושה גדולות עד אין חקר כנגד כל יצירות שבעולם ונפלאות עד אין מספר כנגד שלשה שנולדו בלא שכיבת הורתן עם אדם ואלו הן בן סירא ורב פפא ורבי זירא וכו׳ ׃ והיאך ילדתן אמן בלא בעל אמרו פעם אחת הלכו לבית המרחץ ונכנס לה בקובתן זרע מישראל ונתעברו וילדו מהם ולא היו יודעים מי היה אביהם ׃ אבל בן סירא נודע לו מי היה אביו והיאך ילדתו אמו בלא בעילת בעל ׃ אמרו עליה כי בת ירמיהו היתה ׃ פעם אחת הלך ירמיהו לבית המרחץ ומצא שם רשעים משבט אפרים וראה את כלם מוציאין שכבת זרע לבטלה לפי שכל שבט אפרים באותו הדור רשעים היו שכן כתוב בו ויעש הרע בעיני יהוה ׃ וכיון שראה אותם התחיל לתוכיחם ׃ מיד קמו עליו ואמרו מפני מה תוכחתנו חי דרך באר שבע שלא תזוז מכאן עד שתעשה כמונו ׃ אמר להם הניחו לי ואשבע לכם שלא אגלה דבר זה לעולם ׃ אמרו לו והלא צדקיהו ראה לנבוכדנצאר אוכל ארנבת חיה ונשבע לו בגזירת השם שלא יגלה עליו ובטל שבועתו וכן תעשה גם אתה ׃ ועתה אם תעשה כמונו הרי טוב ואם לאו נעשה בך מעשה סדום ׃ כשם שעשו אבותינו בע״ה שלהם ואם בע״ה היו עושין כך ׃ אנו בך על אחת כמה וכמה ׃ מיד עשה כן מרב הפחד והיראה מהם ׃ וכמו שיצא משם התחיל לקלל יומו שנאמר ארור היום אשר יולדתי בו ויצא ונתענה על דבר זה רמ״ח תעניות כנגד כל איברים שבאדם ׃ ושמורה

היתה טיפה של אותו צדיק עד שבאת בתו של אותו צדיק לבית המרחץ ונכנסה בקובתה ׃ ולשבעה חדשים ילדה בן כשינים ומדבר וכיון שילדה היתה מתביישת מבני אדם שהיו אומרים מזנות ילדה ופתח פיו הנער ואמר לאמו על מה את מתביישת מבני אדם כי בן סירא אני ׃ אמרה לו סירא זה מי הוא ׃ אמר לה ירמיהו ולמה נקרא סירא שהוא שר על כל השרים והוא עתיד ליתן שם לכל שר ומלך וכשתחשב סירא וירמיהו בגימטריא שוין ׃ אמרה לו בני אם כן היה לך לומר בן ירמיהו אני ׃ אמר לה וכן הייתי רוצה לומר אלא שגנאי הדבר לומר ירמיהו בא על בתו אמרה לו בני והא כתיב מה שהיה הוא שיהיה ומי ראת בת יולדת מאביה ׃ אמר לה אמי אין כל חדש תחת השמש ׃ מה לוט צדיק גמור אף אבי צדיק גמור ׃ מה ללוט נעשה באונס אף לאבי נעשה באונס ׃ אמרה לו תומהת אני ממך איך תדע דברים הללו אמר לה אל תתמהי מפני שאין כל חדש תחת השמש ׃ והרי ירמיהו אבי כך עשה כשעה שהיתה אמו כורעת לילד פתח פיו וקרא אבי ממעי אמו ׃ ואמר לא אצא עד שיאמרו לי שמי פתח פיו אביו ואמר צא ויקרא שמך אברהם אמר לא כן שמי ׃ אמר לו יקרא שמך יצחק יעקב וכן כל השבטים וכל אנשי הדור ההוא ואמר לא כן שמי עד שנזדמן שם אליהו ז״ל ואמר יקרא שמך ירמיה ׃ שבימיך יקים הקב״ה אויב שירים ידו על ירושלם ׃ ואתה שאמרת יקרא שמי על שמך יהא לי משמך יהו ׃ ויקרא שמי ירמיהו מיד יצא בדיבור אף אני יצאתי בדיבור ׃ מה הוא יצא בנבואה ממעי אמו שנאמר (ירמיהו א׳ ׃ ה׳) בטרם אצרך בבטן ידעתיך וכו׳ ׃ אף אני יצאתי בנבואה ׃ מהו יצא בשמו במעי אמו אף אני יצאתי בשמי ממעי אמי ׃ מה הוא עשה ספר באלפא ביתא אף אני אעשה ספר באלפא ביתא ועכשו אל תתמהי מדברי ׃ אמרה לו בני אל תדבר שלא ישלוט בך עין הרע ׃ אמר לה אין עין הרע רשאה לשלטאה בי ועתה אל תרבי עלי שאני עושה מה שעשה אבי ׃ ועלי נאמר דחילא בתר דחילא אזלא וברא כתר עובדי דאבוהי אמרה לו בני מפני מה אתה מונע אותי

מדיבור

xerunt: Aliquando ierunt ad Balneum, & in earum vterum intrauit semen de Israële, & conceperunt, & pepererunt, neque cognouerunt, quis illorum fuisset pater. Sed de Ben Sirà notum est, quis fuerit pater suus, & quomodo genuerit illum mater sua, absque maritali commercio. Dixerunt de eo, quòd fuerit filia Ieremiæ (Prophetæ.) *Aliquando iuerat Ieremias ad lauacrum, & inuenit ibi* (viros) *impios de Tribu Ephraim, viditque eos semen effundentes otiosè: nam generatione illa omnes de Tribu Ephraim improbi erant sicut scriptum est de his* (1. Reg. 15. 26.) Et fecit malum in oculis Domini. *Cùm autem hac vidisset, cepit increpare eos. Protinus insurrexerunt super eum, & dixerunt: Cur tu nos corripis? Viuat Via Beer Sabea, quia hinc tu non recedes, quousque feceris sicuti nos facimus. Dixit eis* (Ieremia) *Sinite me* (abire) *& iurabo vobis, quòd non manifestabo hanc rem in æternum. Dixerunt ei: Nonne & Sedecias viderat Nabuchodonosor edentem Leporem viuum, & ei iurauerat per Diuinum decretum quòd nunquam manifestaret, & abrogauit iuramentum suum. Tu quoque idem facies. Et nunc si feceris, sicut nos facimus, benè quidem; sin autem, nos faciemus in te opus Sodomæ, quemadmodum patres nostri fecerunt in Idola. Quòd si illi in Idola id fecerunt, quantò magis nos in te faciemus? Illicò* (Ieremias) *præ timoris magnitudine idem fecit. Et quando inde exiuit, cepit maledicere diei suo. S. D.* (Ierem. 20. 14.) Maledicta dies in qua natus sum; *& egressus est, & ieiuna-.*

מה̇יכור ׃ אמר לה מפני שאת יודעת שאני רעב ואינך נותנת לי לאכול כלום ׃ אמרה לו והרי לך רדים אכול מאכלך ושתה משתך ׃ אמר לה אין לי חפץ ברדיך אלא לכי וכררי קמח בתרנגולא ולושי לחם נקי ובשר שמן ויין ישן ותאכלי עמי כיחד ׃ אמרה לו ומהיכן אקנה דברים אלו ׃ אמר לה עשי בגדים ומכרי ויתקיים בך הפסוק מרין עשתה ותמכור ואם את מפרנסת אותי תתקיים בך הפסוק רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה ׃ התחילה לעשות בגדים ומוכרת ׃ ומביאה לו לחם ובשר שמן ויין ישן וכלכלתו שנה אחת ולאחר השנה אמר לה הוליכיני לבית הכנסת ׃ והוליכה אותו לבית מלמד אחד שהיו לו שבע בנות ׃ ישב כצדו ואמר לו רבי למדני תורה ׃ אמר לו עדין אין אתה בר לימוד כי קטון אתה ואמרו חז״ל בן חמש שנים למקרא ׃ אמר לו בן סירא ולא למדת היום קצר והמלאכת מרובה ׃ ואתה אומר לי שב ולא תלמוד עדין כי קטון אתה ואני רואה בבית הקבורות קטנים ממני מתים ׃ ומי יודע מה יהיה אם אחיה ואם אמות ׃ אמר לו המלמד מפני מה אתה מורני ואמרו חז״ל כל המורה הלכה מפני רבו חייב מיתה ׃ אמר לו עד כאן אינך רבי ועד כאן לא למדתי ממך כלום ׃ אמר לו המלמד לבן סירא אמור אלף תשיב לו ואמר ׃ אל תתן דאגה בלבך כי רבים הרגה הדאגה ׃ מיד נבהל המלמד וכו׳ ׃

Scriptum est (Iob 5. 9.) Faciens magna, & non est inuestigatio; mirabilia absque numero, &c. *Quomodo exposuerunt sapientes nostri b.m. Faciens magna sine inuestigatione respectu omnium creaturarum, quæ sunt in mundo; & mirabilia absque numero respectu trium* (virorum) *qui geniti sunt sine concubitu genitoris; & isti sunt: Ben Sirà, Rau Papà, & Rabbi Zirà &c. Quomodo autem conceperunt eos illorum matres absque marito? Di-*

Ieremias pater meus idem fecit ea hora, qua mater eius incuruauit se, ut pareret; aperuit namque os suum, & clamauit pater meus ex visceribus matris suæ, & dixit: Non egrediar, quousque mihi imponant nomen. Aperuit os suum pater eius, & dixit: Egredere, & vocabitur nomen tuum ABRAHAM. Dixit: Non hoc est nomen meum. Dixit ei: Vocabitur nomen tuum ISAAC, IACOB, & sic (recensuit nomina) omnium Tribuum, & omnium virorum illius generationis. Et dixit: Non ita est nomen meum, quousque occurrerit nomen Eliæ b. m. Et dixit: Vocabitur nomen tuum IEREMIAS, quoniam in diebus tuis firmabit Deus sanctus benedictus inimicum שירים catenis manu sua super Ierusalem. Et tu quia dixisti, Vocetur nomen meum super nomen tuum יהו mihi de nomine tuo יה. Et vocauit nomen eius ירמיהו IEREMIAM, qui statim egressus est cum loquela. Etiam ego egressus sum cum loquela. Sicut ipse natus est cum prophetia ex visceribus matris suæ. S. D. (Ier. 1. 5.) Antequam formarem te in vtero noui te &c. etiam ego egressus sum cum prophetia. Sicut ipse egressus est ex visceribus matris suæ cum nomine, etiam ego egressus sum nomine meo ex visceribus matris meæ. Sicut ipse composuit librum Alpha Bethicum, etiam ego componam librum Alpha Bethicum. Et nunc ne mireris ex verbis meis. Dixit ei (mater) Fili mi, ne loquaris, ne dominetur in te oculus malignus. Respondit: Non oculus malignus licentiam habet dominandi in me. Et

ieiunauit ob hanc rem 248. ieiunia iuxta (numerum) omnium membrorum, quæ sunt in homine. Gutta autem illius Iusti reseruata fuit, donec veniret filia illius Iusti in lauacrum, & ingressa est in vterum eius. Mense autem septimo peperit filium cum dentibus, & loquela. Et postquam pepererat, pudore suffundebatur coram hominibus, quia dicebant: Ex fornicatione peperit. Puer autem aperuit os suum, & dixit matri suæ: Cur tu pudore suffunderis coram hominibus? Quoniam ego Ben Sirà, sum FILIVS SIRAE. Dixit ei (mater) Quis est iste SIRÀ? Respondit: Est IEREMIAS. Et cur vocatur SIRÀ? Quia ipse est Princeps super omnes Principes, & ipse paratus est in futurum imponere nomina omnibus Principibus, & Regibus. Et si supputaueris סירא SIRÀ, & ירמיהו IEREMIAS Ghematricè, inuenies vnum alteri esse æquale (סירא Sirà 271 ירמיהו Ieremias 271.) Dixit ei: Fili mi, si ita est, debebas dicere: Filius Ieremiæ ego sum. Respondit: Ita planè dicendum erat, sed turpe erat dicere: Ieremias ingressus est ad filiam suam. Dixit ei (mater) Fili mi, nonne scriptum est (Eccles. 1. 9.) Quid quod fuit? ipsum quod erit: & quis vidit vnquam filiam ex patre suo concepisse? Respondit: Mater mi, Nihil est nouum sub Sole. Sicut Lot fuerat iustus perfectus, etiam pater meus est iustus perfectus. Sicut ipse Lot id violenter fecit, ita & pater meus. Dixit ei (mater) Miror, quomodo res istas scias. Resp. Ne mireris, quoniam nihil nouum sub Sole. Iam

lemikrà, filius quinque annorum (siuè quinque annorum esse debet) *qui addiscere vult Legem. Dixit ei Ben Sirà: Nonne didicisti: Dies breuis, ars longa. Et tu dicis mihi, sede, & non disces adhuc, quia paruulus es; & ego video in cœmeterijs minores me defunctos. Et quis scit, quid futurum sit, an viuam, vel moriar. Dixit ei Praeceptor: Cur tu coram me doces? Sapientes autem nostri b. m. dixerunt: Quicunque docet lectionem coram Magistro suo, reus est mortis. Dixit ei* (Ben Sirà) *Hactenus Magister meus tu non fuisti, quia nihil à te didici. Dixit Magister ipsi Ben Sirà: Dic* א *Aleph. Respondit ei, & dixit. Ne ponas solicitudinem* (timorem) *super cor tuum, quoniam multos interfecit anxietas. Protinus territus est Magister &c.* Qui secundùm Alphabeti seriem interrogat, & Ben Sirà respondet, morales proferendo sententias incipientes à litera in Interrogatione proposita. Hæc de conceptione & natiuitate Ben Siræ fabulosè tradunt Iudæi, iniuriam maximam inferendo sanctitati Prophetæ Ieremiæ. Sed carnales Iudæi, nihil nisi carnalia sapiunt, & ea quæ impossibilia sunt, si carnem demulceant, possibilia faciunt, & intra rerum naturalium ordinem reponunt. Hæc est sapientium Rabbinorum Philosophia, de qua satius est tacere, quàm loqui.

Cæterùm huic Ben Siræ duplex Alphabetum attribuunt; Primum planè Chaldaicum est; Secundum Hebraicum. Vnicuique versui primi Alphabeti subiectum est Commen-

Et nunc, ne multiplices (verba loqui) *super me, quoniam ego facio id, quod fecit pater meus. Et de me dictum est illud* (prouerbiale) רחילא בתר רחילא אזלא *Rechelà bathàr Rechelà azlà, Ouis post Ouem,* וברא בתר עובדית דאבוהי *Vbarà bathàr oudea deauòi, & filius post seruitutem patris it. Dixit ei* (mater) *Fili mi, cur tu prohibes me loqui. Dixit ei: Propterea, quia tu nosti, quòd ego sim famelicus, nec quicquam cibi mihi porrigis. Dixit ei: En ecce vbera, comede cibum tuum, & bibe de vino tuo. Dixit ei: Non indigeo vberibus tuis, sed vade, ventila farinam, cum Gallina & depse* (fac) *panem candidum;* (accipe) *carnem pinguem, & vinum vetus, & manducabis mecum pariter. Dixit ei* (mater) *Et vnde hæc comparare potero? Respondit: Fac vestimenta, & vende. Sic enim firmabitur in te ille versiculus* (Prou. 31. 24.) Sindonem fecit, & vendidit. *Et si tu mihi alimenta prabueris, adimplebitur in te versiculus alius* (Ibid. ver. 29.) Multæ filiæ fecerunt virtutem; & tu ascendisti super vniuersas ipsas. *Cepit facere vestimenta, & vendidit, & attulit ei panem, carnem pinguem, vinum vetustum, & pauit eum anno vno. Post annum dixit ei: Duc me in Synagogam. Et introduxit eum in domum cuiusdam Magistri, qui habebat septem filias. Sedit ad latus ipsius, dixitque ei: Rabbi Magister, doce me Legem* (Mosaicam.) *Respondit ei: Hactenus, tu non es filius doctrina* (non es aptus ad discendum) *nam paruulus es; & dixerunt Magistri nostri b. m.* בן חמש שנים למקרא *Ben chamèsc scianim*

men-

bic Vir, qui fuit ſapiens magnus, & compoſuit Libros, Parabolas, & Aenigmata. Si, inquam, vera fuiſſet hiſtoria (quod omninò negamus) incidiſſet in annum mundi circa 3347. quia anno 3346. ſecundùm Chronologiam Dauid Ganz, Nabuchodonoſor ſubegit Ægyptum, & captiuum abduxit Ieremiam in Babylonem, quod incidit anno 415. ante Chriſtum natum. Non eſt autem prætereundum, id quod ſapientiores Rabbini obſeruarunt cum R. Dauid Ganz ad annum 448. quarti millenarij, de hoc Ben Sirà nullam fieri expreſſam mentionem in *Ghemarà*, aut in *Medràſc*. Vnde malè Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* loco nuper allato citat Cod. *Chetubbòth*, cùm in eo de hoc Ben Siræ putato Ieremiæ filio, nec vola, nec veſtigium inueniatur. Nunquam enim hæc prodigioſa fabella in fabularum refertiſſimo libro Talmude ſubodorari poteſt, quotieſcumque de Ben Sirà fit mentio, aut de Auctore libri Eccleſiaſtici, aut de alio huius nominis Auctore, qui vanum, otioſum, & inutilem librum ſcripſerit. Meritò igitur eius lectio interdici meruerit in Codice *Sanhedrin* capite 11. pagina 100. b. ex ſententia Ràu Ioſeph, & ex פרקי הר'א'ש cap. eodem vt ſuprà num. 349: in Ben Sirà Seniore obſeruauimus. Si quis verò mentem Ghemaræ interpretari voluerit, nempè reſpexiſſe ad fabulam hanc de filio & filia Ieremiæ Prophetæ, ideòque huius libri damnaſſe lectionem, in ſua opinione relinquendus erit: nam ex ea

mentariolum explicans ſententiam propoſitam in verſiculo Alphabetico. Poſt ſecundum Alphabetum ſequuntur viginti duæ Interrogationes à Nabuchodonoſor factæ Ben Siræ cum ſuis ſolutionibus.

Vtrumque ſimul excuſum fuit, & Paulus Fagius Latinum fecit, & ſub vtraque lingua impreſſit Iſnæ anno Domini 1542. in 4. Ioannes autem Druſius illud recenſuit & illuſtrauit, adiectis Adagiorum Hebraicorum aliquot decurijs. Excuſ. Franckeræ anno 1597.

Hebraicè prodijt Venetijs vnà cum quibuſdam Opuſculis, de quibus ſuo loco, & Ioannes de באררי *Phari* anno mundi ל'ה 304. minoris ſupputat. Chriſti 1554. excudit in 8.

Notandum eſt, in Commentariolo primi Alphabeti ad literam ב Beth fieri mentionem filij, & nepotis Ben Siræ. Filius ibi nominatur -

שויאל בנו של בן סירא *Vziel filius ipſius Ben Sirà*. Et Nepos -

יוסף בן עוזיאל נכרו של בן סירא *Ioſeph Ben Vziel nepos Ben Siræ.*

Denique, ſi hæc fabula vera hiſtoria fuiſſet, vt perperam exiſtimat Auctor *Scialſcèleth hakkab.* pag. 19. b. in fine, vbi confundit hunc cum alio Ben Sirà Talmudico, de quo egimus ſuprà ad num. 349. & eundem eſſe credit, dum ait -

בן סירא היה בנו של ירמיה שנולד לו מבתו כנראה בכתובות ונולד נח האיש אשר היה חכם גדול וחבר ספרים ומשלים וחידות :

Ben Sirà fuit filius Ieremiæ, qui natus eſt ei ex filia ſua, ſicut apparet in Cod. כתובות *Chetubbòth. Et naſcitur*

ea sequeretur, fabellam hanc etiam à fabulosis, & mendacissimis Viris fuisse explosam. Circa quam nil aliud addendum esse putamus.

בן לענה ובן תגלה שם ספרי אשר בהם משלים וחידות ונזכרת בספר מאור עינים פרק ב' : דף כ"א : ואמר כי הם היו מנלנו יחד : ואני לא ראיתי אותם :

352 BEN LAANA', & BEN TAGLA', nomina sunt duorum librorum, quorum meminit R. Azarias de Rubeis in *Meòr enàim* cap. 2. pagina 21. eosque continere multas Parabolas, Ænigmata, & eruditas Sententias ad morem libri Ecclesiastici. Quamuis nonnulla vana, otiosa, & nullius vtilitatis inter eas permixta sint, quæ sub nomine Ben Sirà (eò quia isti libri vnà simul cum Ben Sirà, seù Ecclesiastici libro olim circumferebantur, vt credit idem R. Azarias) illorum lectio prohibita fuit in Talmude Codice *Sanhedrin*, cap. *Chèlek*, vt suprà notauimus in *Ben Sirà Seniore* num. 349. Sed de his libris nullam memoriam inter nos extare crediderim; nullum enim Auctorem, qui de his mentionem faciat, adinuenire potui; ideò non inter nos, sed inter Iudæos, eosque aliquando forsan euulgatos fuisse, & cum suo Ben Sirà coniunctos extitisse, credendum est.

בן פאסי : עיין ר' יהודה בן פאסי חוג :

353 BEN PASSI'. Vide *R. Iudas Ben Passi Chiùg*.

בן קנה : עיין ר' נחוניה בן הקנה :

354 BEN KANNA'. Vide *R. Nechunià Ben Ha-Kannà*.

בעלי חיים : שם הספר והוא סיפור לו לאמר ארסטו על חיות ובהמות : עיין ארסטו סימן ש"ז דף ת"ע : עמוד א' :

355 BAALE' CHAII'M. Intelligitur liber *De Historia Animalium*, ex Operibus Aristotelis in Hebræum conuersus. Et hunc fortè intelligit R. Leui Ben Gerson in Commentarijs, præsertim in Prouerbijs Salomonis, quando passim illum citat. Vide ארסטו *Arsattò* num. 307. pag. 470.

בעלי אסופות : שם הספר והוא כמו לקוטי מעניינים רבים כ"י :

356 BAALE' ASSVPO'TH, *Auctores Collectionum*, Tit. ex Ecclesiast. 12. 11. Miscella variorum est collectio MS. inquit Buxtorf. fil. in Appendice ad Biblioth. Rabbinicam.

בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה : הוא היה מלא רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה, לחשב מחשבות לעשות בזהב ובכסף ובנחשת : ובחרושת אבן למלאת ובחרושת עץ לעשות בכל מלאכה : כמו שאמר בפסוק (שמות ל"א: ב' ג' ד' ה') ועליו בגמרא מסכת ברכות פרק הרואה דף נ"ה עמוד א' : אמר רבי יהודה אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ ונראה לי זאת כאמר על דרך גוזמא והפלגה :

357 BETZALE'L BEN VRI' BEN CHVR DE TRIBV IVDA, vt di-

dicitur in libro Exodi cap. 31. v. 2. 3. 4. & 5. Spiritu Dei plenus fuit, in sapientia, in intelligentia, in scientia, & in omni opere, tam auri, quàm argenti; & æris. In opificio etiam lapidis & ligni. Erat itaque perfectissimus Artifex in omni opificiorum genere: sed quòd sciret etiam combinare literas Alphabeti, quibus vsus est Deus in mundi creatione, hoc valdè hyperbolicum est & ridiculum: quasi Deus in creatione mundi auxilio literarum indiguisset, & sine eis quicquam efficere nequiuisset. Hoc fabulosum commentum venditant Talmudistæ in Cod. ברכות *Berachòth* cap. 9. הראש *Harròsch* pag. 55. ante finem, his verbis -

אמר רב יהודה אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ כתיב הכא (שמות לא׳ : ג׳) וימלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת , וכתיב התם (משלי ג׳ , יט׳) יהוה בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכתיב (שם : כ׳) בדעתו תהומות נבקעו .

Dixit Ràu Iudas, dixit Ràu: Nouerat Betzalel combinare literas (Alphabeti) *quibus creati sunt cæli & terra*, (Hoc probatur à similibus vocibus Scripturæ) *Scribitur hoc loco* (Exod. cap. 31. ver. 3.) Et repleuit eum Spiritu Dei in sapientia, & prudentia, seù intelligentia, & scientia. *Et scribitur alibi* (Prou. 3. 19.) Dominus sapientia fundauit terram, stabiliuit cælos prudentia. *Et scribitur etiam* (Ibid. v. 20.) Scientia illius eruperunt abyssi.

Inepta prorsùs probatio, qua transitus fit à sapientia participata,

ad sapientiam per essentiam. Quænam est proportio creaturæ ad Creatorem, hominis ad Deum? Volunt Hebræi, Deum hunc mundum creasse auxilio quarundam literarum Alphabeti, quibus tamquam aliquo instrumento sit vsus. Quidam volunt eas fuisse י *Iod*, & ה *He*; hinc Isaiam dixisse aiunt cap. 26. ver. 4.

כיה יהוה צור עולמים :

Cum י *Iod, &* ה *He Dominus formauit duos mundos præsentem & futurum*. Quamuis in Cod. מנחות *Menachòth*, cap. 3. הקומץ pag. 29. b. post medium, nesciant an præsens sit creatus cum י *Iod*, aut cum litera ה *He*, vnde -

ר׳ יהודה ברבי אילעאי (אמר) אלו שני עולמות שברא הקב״ה אחד בהי ואחד ביוד ואיני יודע אם העולם הבא ביוד והעולם הזה בהי : אם העולם הזה ביוד והעולם הבא בהי :

R. Iudas BeRabbì Elàai (dixit) *Isti sunt duo mundi, quos creauit Deus sanctus benedictus, vnum cum* ה *He* (litera) *alium cum* י *Iod. Neque scio, vtrum futurus mundus creatus fuerit* (litera) י *Iod, & præsens mundus litera* ה *He, aut è contra; an præsens mundus litera* י *Iod, & futurus mundus litera* ה *He*. Rabbi autem Salomon determinat hanc quæstionem, & ait hunc mundum creatum litera ה *He*, ad illud Gen. 2. -

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם :

Istæ sunt generationes cæli & terræ, in creari ea -

בהבראם

בתבראם בה״י כראם שנ׳ בית״ יהוה צור עולמי׳ בשתי אותיות הללו של חשם יצר שני עולמים כאן שהעולם הזה נברא בה״י רמז שירדו למטה לראות שחת כהא זאת שסטומה מכל צדדים ופתוחה למטה לרדת דרך שם ׃

In creari ea: Cum (litera) ה *He creauit eos. S.D.* (Isai. 26. 4.) *Cum* (siuè In) י״ה *Iàh Dominus formauit duos mundos* (siuè duo secula). *Istis duabus literis huius nominis* יה *Iah formauit duo secula, vt hinc docearis, quòd seculum præsens litera* ה *He sit creatum. Indicium est, quod* (creaturæ) *infernè descendant* (in) *foueam, sicut litera* ה *He, quæ ex omnibus lateribus clausa est, & infernè aperta, vt per hanc viam descendatur.*

Alij volunt omnes literas concurrisse apud Deum, & ab eo petijsse vt sibi placeret eam in instrumentum creationis assumere, sic inuerso ordine primò venit ת *Thau*, postea ש *Scin*, deinde ר *Rese*, & sic de singulis, quousque accederet ב *Beth*, quam volunt mundum creatum, quia est litera ברכה *Benedictionis*. Hic literarum concursus habetur in libro ילקוט *Ialkùt* circa principium sectionis בראשית *Berescith* pag. 4. editionis Liburnensis in fol. & hoc modo describitur -

אמ״ר עקיבא אלו עשרים ושנים אותיות שבהן ניתנה כל התורה כולה הן חקוקים בעט שלהב׳ על כתר נורא של הקב״ה ובשעה שבקש לבראות את העולם ירדו ועמדו לפני הקב״ה זה אומר לפניו בי תברא את העולם וזה אומר לפניו בי תברא את העולם בתחלה נכנס ת״ו לפניו ואמר לפניו רבש״ע רצונך שתברא בי את העולם שבי אתה עתיד ליתן תורה לישראל על יד משה שנאמר (דברים ל״ג ד׳) תורה צוה לנו משה ישב הקב״ה ואמר לאו מפני שאני עתיד לעשות בך רושם על מצחות האנשים שנא׳ (יחזקאל ט׳ ד׳) והתוית ת״יו ׃ מיד יצא מלפניו בפחי נפש ואחכ״ נכנס ש״ין וכן כל אות ואות ואחרי כולן נכנס ב״ית ואמר לפניו רבש״ע רצונך שתברא בי את העולם שבי אומרים בכל יום ברוך יהוה לעולם אמן ואמן משיב הקב״ה הן ברוך הבא בשם יהוה מיד קבלו הקב״ה וברא בו את העולם בבית שנאמר בראשית ברא ׃ ואלף כיון שראה את הקב״ה שקבל ממנו לברא את העולם עמד לו לצד אחד ושתק עד שקרא לו הקב״ה ואמר לו אלף מפני מה אתה שותק ואין אתה אומר לי כלום השיב אלף ואמר לו רבש״ע מפני שאין בי כח לומר לפניך כלום שכל האותיות מחושבים במנין מרובה ואני במנין מועט ב״ית בשתים ג׳ בשלשה וכן כולם ואני באחד השיב הקב״ה ואמר לו אלף אל תתירא שאתה ראש לכולן כמלך אתה אחד ואני אחד והתורה אחת שאני עתיד ליתן בך לעמי ישראל שנ׳ (שמות כ׳ א׳) אנכי יהוה אלהיך ׃

Dixit R. Àkibbà: Istæ 22. literæ, quibus tradita est vniuersa Lex, sunt insculptæ stylo flammeo super coronam formidabili Dei sancti benedicti. Eam hora, qua quæsiuit creare mundum, descenderunt, & steterunt coram Deo sancto benedicto. Hæc, coram eo dicebat: Mecum creabis mundum (me tanquam instrumentum assumes ad opus creationis.) *Idem dicebat alia,* (& omnes idem dixerunt.) *Primò ingreditur* ת״ו *Thàu coram eo, & dixit: Domine Vniuersi, voluntas tua sit, vt in me creetur mundus, quia futurum est, vt in me daturus sis Legem Israëli per manum Mosis. S.D.* (Deuter. 33. 4.) תורה Legem præcepit nobis Moses. *Respondit Deus sanctus benedictus, & dixit: Non, quia ego*

Sed hæc ſunt Rabbinorum deliria, ſicut ſunt ea, quæ de Bezalelo comminiſcuntur, tam in loco citato, quàm in זהר *Zòhar*, ſect. תרומה *Terumà* pag. 152. longè poſt medium.

בצלאל היה ידע לצרפא אתוון דאתבריאו בהו שמיא וארעא ועל חכמתא דיליה אתמני משכנא על ידיה ואתכריר מכל עמא׃

Betzalel ſciebat coniungere literarum elementa, quibus Deus mundum creauerat, & ob id electus fuit præ alijs omnibus populis ad faciendum Tabernaculum. Igitur mundum creare poterat, & omnium ſcientiarum & artium libros componere.

סנס׳ רבי בצלאל אליהו בן רבי צדקיה בן ר׳ אליהו כתב ס׳ מעלות המדות והשלימו בפורצהי עיר מיוסדת על נהר לאסו בחמישי בשבת כ״ח באדר שנת ר״י לפרט קטן ונמצא ברומא בבית ספרים של קוליגיו הגרים צדק נקראים בלעז ניאופיטי׃

358 R. BETZALE'L ELIA'V BEN R. TZIDKIA' BEN R. ELIÆ. Scripſit librum.

מעלות המדות *Maalòth hammidòth, graduum virtutum.* Liber eſt Spiritualis & Aſceticus. Reperitur mſc. in Bibliotheca Collegij Neophytorum Romæ. Scriptis exaratus fuit in Phortia, Vrbe ſita ſuper Ripam fluuij Laſi, & abſolutus fer. V. die 28. אדר *Adàr Februarij* anno 210. min. ſupputationis, Chriſti 1450. In 4. Papyr.

סנס׳ רבי בצלצל אשכנזי חבר ש״ת ונדפסו בויניציאה שנת ש״פ לאלפים ה״ ; ונמצא יוחסין דף

in futurum faciam ex te Notam ſuper frontes hominum. S. D. (Ezech 9. 4.): Et ſigna תיו Thàu. *Illicò exiuit à facie ſua animo conſternata. Poſtea ingreditur* שין *Scin, & ſic omnes aliæ literæ; & poſt alias ingreditur* בית *Beth, & dixit coram eo: Domine Vniuerſi, placeat tibi aſſumere me ad mundi creationem, quoniam ex me quotidie dicunt* ברוך יהוה לעולם אמן ואמן *Barùch Adonài leolàm Amen ve Amen, Benedictus Dominus in æternùm Amen, & Amen. Reſpondit Deus ſanctus benedictus: En* ברוך הבא בשם יהוה *Barùch habbà beſcèm Adonài, Benedicta, quæ venit in nomine Domini. Protinus illam recepit Deus ſanctus benedictus, & ea creauit mundum In, ſeù Cum* בית *Beth. S. D.* בראשית ברא *Bereſcith barà*, In principio creauit. *Quando autem* אלף *Aleph, vidit Deum ſanctum benedictum recepiſſe* (ב Beth) *& voluiſſe ex ea creare mundum, ſtetit in vno latere, & ſiluit quouſque vocaretur à Deo ſancto benedicto. Et dixit ei:* אלף *Aleph, cur ſiles, & nihil mihi tu dicis? Reſpondit Aleph, & dixit ei: Domine Vniuerſi* (ſileo) *propterea, quòd mihi nulla facultas eſt loquendi coram te: quia omnes literæ ſupputantur numero multitudinis, & ego numero diminuto.* ב׳ *Beth duobus.* ג׳ *Ghimel tribus, & ſic reliquæ omnes, & ego, vnitate. Reſpondit Deus ſanctus benedictus, & dixit ei: Aleph ne timeas, quoniam tu es Caput omnium* (& Princeps) *vt Rex. Tu es Vna, & ego ſum Vnus, & Lex eſt vna, quam in te ego dabo in futurum populo meo Iſraeli. S. D.* (Exod. 20. 1.) אני Ego Dominus Deus tuus.

Messiæ, & implacabile bellum gerant aduersus Beeri, id est Reges Gentiles. Editus quidem est hic liber in 8. sed nec locus, nec tempus, nec Typographus editionis indicatur. Hæc Plantauitius, qui grauissimè hallucinatur in explicatione Tituli, libri argumenti, & intellectu personarum, quæ in hac Scena introducuntur. Pro quarum rerum intelligentia, sciendum est, Iudæos diem quartum, quintumque supra decimum in Nouilunio Februarij feriari magna lætitia atque gaudio, ob requiem, quam adepti fuerant tempore Esther & Mardochæi: nam Aman sortitionem fieri iussit, vt per vniuersum Regnum Assueri, tertiodecimo die Mensis Adar, qui nostro Februario ex parte respondet, tota natio Iudæorum deleretur. At contra accidit. Iudæi namque à Rege obtinuerunt, vt die ad necem destinato, Aman in Cruce suspenderetur, eiusdem decem filijs interfectis. Quartadecima die, in Susan Regia viri quingenti, ibidemque die postero trecenti, & per vniuersum Regnum septuaginta quinque millia perimerentur ex hostibus Hebræorum. Hinc à *Sortibus* vocabulo Persico פורי *Purrim* hoc festum vocauerunt, illudque duobus diebus tam lætanter celebrant, vt in ijs alia in re occupari nolint, nisi vt vorent, potent, ludant, saltent, fistulas inflent, cantent, rhythmos, dicteria suauia pronuncient, librosque hilares & iucundos legant. Hinc ad hilaritatem huius festi exercendam compositus est hic liber, & lepidè vocatus est בקבק *Bakbùk*

רק קש"ס זוכר רבי בצלאל ואין ידוע אם הוא זה בצלאל או אחר .

359 BETZALE'L ASCHENAZI' GERMANVS. Scripsit - ש"ות *Sceelòth Vsciuuòth, Quæsita & Responsa*. Numero sunt 24. excusa Venetijs in fol. anno mundi שנ"ו 5350. Christi 1590. apud Zanetum. Auctor libri Iuchasin meminit cuiusdam docti viri Betzalelis pag. 165. circa principium.

סא בקבוק או ספר הבקבוק

ונקרא גם בן ממסכת פורים והוא סיפור על מגלת אסתר בסגנון ומעשה וכו כתוב בספר נקיו ואין ראוי לקראו כו .

360 BAKBV'K, ò SE'PHER HABAKBV'K, *Baucalium, seù Liber Baucalij*. Plantauitius in sua Bibliotheca Rabbinica num, 102. ponit Titulum huius libri, sed nec Titulum, nec libri argumentum videtur planè intellexisse: nam sub *Baucalij*, seù *Vinariæ lagenæ* nomine, dicit quòd sit *Liber celebris* (sunt eius verba) *inter Orientales Hebræos cuiusdam Prophetæ, sub quo describitur quadã ficta historia, incerto tamen Auctore, de bello Charmi Ben Zeràch, quem fingunt futurum esse Israelitici populi Regem; & domus, seù familia Beeri, sermone quidem vulgari, sed stylo, & modo dicendi valdè obscuro, & Cabalistico. Vnde suspicari licet, huius libelli Auctorem, Messia diù & frustra à cæcis Hebræis expectati Regnum, tectis verbis descripsisse. Introducitur enim sæpissimè Deus ore Bakbùk Iudæos cohortans, vt firmiter adhæreant Imperio Carmi, id est*

brietate seruabant, vt aliquando alter alterum, ebrius ebrium occiderit, & postea ad vitam restituerit. Transacto anno, noluit se huic periculo amplius submittere is, qui occisus fuerat, adducendo pro excusatione, quòd non passim miracula fiant. Fabula ista hoc modo narratur ibidem. -

רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהרי הררי איבסום קם רבה שחטיה לר' זירא למחר בעא רחמי ואחייה לשנה אמר ליה ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהרי הררי אמ' ליה לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא ׃

Rauà & Rabbi Zirà fecerunt conuiuium in (festo) *Purrìm, simulque inebriati sunt. Surrexit Rauà, & occidit R. Zirà. Manè* (cognouit quod pridie fecerat) *orauit, & reuixit. Anno subsequente dixit ei: Eamus, & faciamus conuiuium in* (festo) *Purrìm, & simul inebriemur. Dixit ei* (R. Zirà) *Non quolibet tempore producitur* (seù fit) *miraculum.* Ex hac fabella manifestè apparet, doctrinam Talmudicam esse; teneri hominem in hoc festo Purrìm inebriari Vino. Contrarium semper docet Apost. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Ephes. 5. 18. Et consimiles Iudæos redarguit Isaias 5. 11. *Va qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & ad potandum vsque ad vesperam, Vt vino æstuetis. Cithara, & Lyra, & Tympanum, & Tibia, & Vinum in conuiuijs vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis.*

Cæterùm hic liber reperitur msc. in

bùk, Baucalium. Quandoquidem omnia, quæ in eo continentur, non Prophetica sunt, nullumque mysterium de Christo, eiusque Regno in eo habetur; sed omnia scurrilia, & ad ebrietatem prouocantia sunt adinuenta, vt patet ex vocabulis, quæ vti nomina virorum ad bellum exercendum adducuntur, quorum etyma potationi alludunt, vt בקבוק *Bakbùk Baucalium.* כרמי *Charmì Vinea mea.* בארי *Beerì Puteus meus.* Hinc intelligitur bellum, quod *Bakbùk Lagena Vinaria* indicit בארי *Beerì Puteo aquarum.* Hortantur deinde Iudæi, vt firmiter adhæreant imperio כרמי *Charmì Vineæ*, id est partes tueantur Vini, & implacabile bellum gerant aduersus בארי *Beerì Puteum aquarum*, hoc est Aquam effundant, & Vino indulgeant. Quod tam diligenter obseruant, vt in Codice מגילה *Meghillà* cap. 1. pag. 7. b. circa medium legatur; teneri hominem in hoc festo ita inebriari, vt discernere nequeat inter; *Sit maledictus Aman, & benedictus Mardochæus.* En verba textus Talmudici -

אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ׃

Dixit Rabbà: Tenetur homo se exhilarare [Glos. להשתכר ביין *Inebriare se vino*] *in die Purrìm, donec nesciat distinguere inter* ארור המן *Arùr Hamàn Maledictus sit Haman, &* ברוך מרדכי *Barùch Mordechài, Benedictus Mardochæus.* Statim sequitur, quod duo præstantissimi Rabbini tam religiosè hoc genus sanctificandi festum e-

Sciabbàth cap. 3. in הגהה *Annotatione*. Tractat de ritibus, & rebus Iudicialibus; nempè *De Ritu iugulandi animalia pro cibo*. *De Animalibus raptis*. *De illicitis & licitis*. *De Placenta*. *De Menstruata*. *De Repudijs*. *De solutione calcei*. *Idololatria*. *Vino libaminum*. *Libro Legis*. *Thephillin*. *Et de Sabbatho*. Excusus fuit Venetijs in paruo folio in domo Danielis Bombergij anno mundi 5283. Christi 1523.

Hic Auctor erat ex Germania anno mundi 4962. Christi 1202. sicut apparet ex hoc suo libro num. 135. Abijt autem in Hispaniam, vt redargueret quosdam, qui nouam quandam doctrinam circa תפלין *Thephillin* adinuenerant. Composuit autem hunc suum librum התרומה *Hatterumà* anno mundi 4996. Christi 1236. & postea עבר דרך קנדיאה והלך בארץ ישראל *in Cretam Insulam appulit, & abijt in terram Israëlis*. Ita *Algazaeus* in Chronicis.

Huius meminit יוחסין *Iuchassin* pagina 132. *Sciálscèleth hakkabalà* pagina 53. b. Dauid Ganz ad annum 996. quinti millenarij.

Est alius liber cum titulo ס' תרומות הגדול *Sèpher Therumòth haggadòl*, de quo vide in *R. Samuel Hassephardi Ben R. Isaaci*.

סמג' ר' ברוך בר יצחק בר ברוך מקורדובה היה שנת דתתק"ב : זל ברוך כנו ספרי שות לכיו הלך ללמד עפר"ך והשלים ספר קיפת הרוכלים לפי הכל לכיו ולא השלימו : והם הרב העמיד תלמידים הרבה ונתנם הראב"ד בעל סדר עולם הסוף ס' הקבלה

in Bibliotheca Vaticana sub nomine מסכת פורים *Massècheth Purrim*.

סמג' ר' ברך יזייא חבר ספר זרע ברך : והם דרשות על הפרשיות מפרשה בראשית עד פרשה אם בחקותי :

361 R. BARRE'CH IAZIA'. Scripsit -

זרע ברך *Zeraà Bèrech, Semen benedictum* librum, quo דרשות *Derasciòth Conciones super sectiones Pentateuchi* comprehenduntur. Incipiunt à Genesi vsq; ad sectionem אם בחקותי *Im bechukothài, Si in praeceptis meis &c.* ad cap. 26. Leuit. Excusus Cracouiae anno לפ"ק 322. minoris supputationis, Christi 1562. in fol.

סמג' רבי ברוך בן רבי יצחק מגרמיזא היה תלמיד רבי יצחק הזקן חבר ספר התרומה עפי רבו ר"י כנראה בהקדמה בהלכות שבת פרק ב' בהגהה : ונקרא כן יען כי הרימו הם תרומות בעלי שיטות קדושי גור הובן הזמה : והוא על דינים והלכותיהם הם הלכות שחיטה : טרפות : איסור והיתר : חלה : נדה : גיטין, חליצה : עבודה זרה : יין נסך : ס' תורה : תפילין : ושבת : ונדפס בויניציאה בבית רבי' בומברגי שנת הרפ"ג : וזה המחבר היה כלשכנו שנת דתתקס"ב כנראה בס' התרומ' סימן קל"ה : ובא לספרד להוכיחם על מצות תפלין וחבר הספר הזה ל' תתקנ"ו כנראה בס' יוחסין דף קל"ב :

362 R. BARVCH BEN R. ISAAC DE GARMIZA', fuit discipulus R. Isaaci Senioris, cognomento ר"י *Ri*, ex cuius Praelectionibus composuit librum, quem vocauit -

ספר התרומה *Sèpher Hatterumà, Librum eleuationis*, vt notauit Auctor Notularum in librum חי"ר *Haijàd* R. Mosis Aegyptij הלכות *Hallachòth*,

הקבלה כמו שכתבתי לעיל דף י״ח סימן נ״ז . עמוד א׳ .
ומת בשנת דתתפ״ו כנראה בס׳ שלשלת הקבלה דף מ׳ .

363 R. BARV'CH BEN R. ISAACI BAR BARV'CH CORDVBENSIS. Post mortem patris anno mundi 4854. Christi 1094. adijt R. Isaacum Alphesì illustrem Rabbinum, sub cuius Magisterio Iudaica Iura didicit. Rabbinicum honorem adeptus, Ius Talmudicum explanauit, & quam plurimos discipulos, in Talmudicis erudiuit, inter quos הראב״ד *Harrauàd* siuè *HaRàu R. Abraham Ben Daùd*, de quo suprà mentionem fecimus numero 57. pag. 18. col. 1. mirificè excelluit. Hic autem Rabbi Baruch absoluit librum, cui titulus est - קופת הרוכלים *Kuppàth Harrochelim, Arca Aromatariorum*, quem pater suus Isaac incæperat, & morte præuentus absoluere non potuerat. Ipse etiam fatis cessit anno mundi 4886. Christi 1126. vt ait Auctor *Scialscèleth hakkabalà* pag. 40. circa finem. Vide *R. Isaac Bar Barùch*.

ספל׳ ר׳ ברוך מפיסקיירה היה גדול
בתורה וכתב בידו מכיר לספר המורה אשר למד בו וכתב בו
דברים יפים כנזכר בס׳ מאור עינים פרק כ״ד דף צ״ה .

364 R. BARV'CH DE PISKIERA cuius meminit Auctor מאור עינים *Meòr enàim* cap. 24. pag. 95. aitque se in margine & per circuitum libri מורא *Morè* R. Mosis Ægyptij, vbi iste studebat, vidisse multa sua manu notatu digna, quæ si seorsim transcripta fuissent, iustum Volumen conficere potuissent. Quorum nonnulla idem Auctor exscripsit in suo *Meòr enàim*.

ספל׳ רבי ברוך המקובל גדול
חבר חשן המשפט על הקבלה ונזכר שמו וספרו בסוף ס׳
יצירה דפוס מנטובה שנת שכ״ב לפ״ק .

365 R. BARV'CH HAMMEKVBA'L Kabalista magnus. Scripsit - חשן המשפט *Chòscen Hammisppàtt, Pectorale Iudicij*. Est liber Cabalisticus, vt apparet ex Indice librorum Cabalisticorum apposito ad calcem libri יצירה *Ietzirà* editionis Mantuanæ anni שכ״ב 322. minoris supputationis, Christi 1562. In 4.

ספל׳ ר׳ ברוך בר שלמה העתיק ספר
אחמיט בן אבדי אללה בן אלחסד מלשון ערבי אל
לשון הקדש והוא ספר על המספר שנת הרי״א לבריאת עולם .
ונמצא אותו כ״י בוואטיקאנו .

366 R. BARV'CH BAR SALOMONIS. Ex Arabico in Hebraicum vertit librum - אחמיט בן עבדי אללה בן אלחסד *Achmitt Bin Auddi Allà Bin Alchassàd, De Arithmetica*, anno mundi 5211. Christi 1451. Extat msc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 4.

ספל׳ רבי ברוך בן רבי שמואל
ממגנצה היה גדול הרבנים ור״מ והוא חבר ס׳
החכמה בקבלה במרדכי פ׳ שבועת הדיינין . וכן במרדכי
שם קראו הרב הגדול והחכם רבי ברוך תלמידו של ר״ת
היו מגלים לגדול זה לזה וכן בתרומת הדשן סי׳ סה .

367 R. BARV'CH BEN R. SAMVELIS DE MOGVNTIA, ab Au-

ſtellæ in Hiſpania, an. mun. 1501. Aſſeruantur mmſſcc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 8. ſed Latinè tantùm. Miror, quomodo ibi legatur in Vrbe Sòria anno 5261. qui reſpondet anno Chriſti 1501. fuiſſe in linguam Hebræam hæc opera translata, cùm eo anno nullus Hebræorum in Hiſpaniarum Regnis ampliùs commorarit: nam anno Domini 1498. pulſi ſunt omnes Iudæi à Regnis Hiſpaniæ, iuſſu Regis Ferdinandi, & Eliſabethæ Reginæ. Cæterùm hæc opera Medica Magiſtri Bruni Latinè extant cum Guidonis Theodorici &c. ſcriptis Chirurgicis: & excuſa ſunt Venetijs, apud Octauianum Scotum anno Domini 1490. In fol. Apud Bernardinum Venetum 1559. in fol. Apud Iuntas 1546. In fol.

ספ׳ **ברוריא** אשת רבי מאיר היתה אשה חכמה כמוזכר במסכת כלים פ״א ותמצא בס׳ שלשלת הקבלה דף ל״ב ע״ב ברוריא אשת רבי מאיר אמרה שלכם ונפסקה כדבריה ׃ והיתה בת רבי חנינא בן תרדיון: ובפסחים פ״ד אומר שהיתה שונה בכל יום ש׳ הלכות מש׳ חכמים ׃ ובפרק קמא דע״ז לגלגל על זה שאמרו חכמים דעתן של נשים קלה ותמצא בספרים מן המדרשים ׃ ורבי מאיר ניסה לאמר שתלמידיו לנסותה ולקנותה לדבר עבירה והתלמיד הפציר בה כל כך עד שנתרצתה ונכנס רבי מאיר תחת התלמיד ׃ וכשנתגלה אליה חנקה עצמה ׃ ורבי מאיר ברח לבבל מחמת בושתא ׃

370 BERVRIA' filia R. Chananià Ben Thardiòn, & vxor R. Meir, aiunt Talmudiſtæ multis in locis, ſed præcipuè, vt refert Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 32. & *Iuchaſsin* p. 40. b. in Cod. כלים cap. 1. Cod.

Auctore *Scialſcèleth hakkabalà* refertur inter Auctores ſeculi R. Moſis Ægyptij, & R. Salomonis Iarchi, & diù vixiſſe dicitur circa annum mundi 4950. Chriſti 1190. Scripſit -

ספר החכמה *Sèpher Hachochmà*, *Librum Sapientiæ*, de quo fit mentio in מרדכי *Mordachì* ad Cod. שבועות cap. 6. שבועת הדיינין, & in *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 50. b. circa medium.

ספר׳ **ר׳ ברוך** ור׳ תם ורב אלפסי ור׳ חננאל ורבי מאיר ורבי ישעיה בר אליה והרמב״ם נתנו פסקי דינים והם נמצאו כ״י בבית ספרים של דוכוס דורבינו בוואטיקאנו ׃

368 R. BARV'CH, *R. Tham*, *Ràu Alpheſì*, *R. Chananèl*, *R. Meir*, *R. Ieſciaaià Bar Eliæ*, *& R. Moſes Bar Maijmòn* ediderunt quaſdam *Deciſiones*, quæ mmſſcc. in Bibliotheca Ducis Vrbini apud Bibliothecam Vaticanam reperiuntur. Papyr. in 4.

ספר׳ **מאישטרו ברונו הנוצרי** חבר ספר בלשון לטין על האנטומית והצירוגיא והעתיקו ללשון הקדש רבי יעקב בר רבי יהודה נ״ע קאשטיאל שאלקאלה הרופא וסמוכה בעיר סוריא בשנת הרס״ה וכתבה כ״י בוואטיקאנו ׃

369 Magiſter BRVNVS LONGOBVRGENSIS Religione Chriſtianus Latinè ſcripſit -

De Chirurgia Magna, & Parua. Hæc in linguam Hebraicam verſa fuere à R. Iacobo Bar Iudæ Aben Kaſtiel Hiſpano de Alcala, Medicinæ & Chirurgiæ Doctore in Vrbe Sòria, ſuper antiquæ Numantiæ rudera extructa in Regno veteris Ca-

בפסחים cap. 5. & in Cod. ע"ז capite 1. hanc fuiſſe mulierem ſapientem, docuiſſe Ius Iudaicum ex ſuggeſtu, & ſecundùm quod ipſa definiebat, ſtabat illius Concluſio, nec in dubium ampliùs reuocabatur. Hyemis tempore 300. הלכות *Hallachoth* Lectiones explanabat 300. ſapientium. Irridebatque Sapientes, quia dicebant דעתן של נשים קלה *Daathàn ſcel naſcim kalà, Scientiam mulierum eſſe leuiſſimam*, ſed & ipſa ſcripſit in libello ſuo, *Præter Berurà*. Rabbi autem Meir vir ſuus præcepit cuidam diſcipulo vt illam tentaret & ſollicitaret ad turpia. Diſcipulus inſtitit in eam adeò vt ei complacuerit. Sed loco diſcipuli (latenter) ingreditur R. Meir vir eius. Sed poſtea quam cognouit ſe fuiſſe deluſam, ſeipſam ſtrangulauit. Qua de re R. Meir aufugit in Babel. Si hæc doctiſſima mulier Hebræa 300. lectiones in hyeme dictauerat, neceſſariò credere debent Hebræi multa etiam ſcripſitaſſe; quare mirari non debent, ſi eam inter Rabbinos Scriptores retulimus.

ספר ברית אברהם על חשבון נדפס בקרקא:
ויש ספר אחר ושמו ברית אברהם והוא ספר הדרשות
נדפס בלובלין בפולין:

371 BERI'TH AVRAHA'M, *Fædus Abrahami*. Libellus exiguus, docens quatuor ſpecies Arithmetices, editus nuper Cracouiæ in 8. inquit Buxtorf. in Bibliotheca Rabbinica ſecundæ editionis. Plantauitius ad num. 105. ſuæ Bibliothecæ exhibet librum דרשות *Concionum* cum hoc eodem titulo *Berìth Aurahàm* excuſum Liglini in Polonia; forſan voluit dicere Lublini. De hoc ſimili titulo, & diuerſo libri argumento, cùm ego illum non viderim, nihil certi affirmare poſſum.

ספר ברית הלוי והוא פירוש על ספר ויקרא:
ויש ברית הלוי אחר על הפרשה ואתחנן:

372 BERI'TH HALLEVI', *Fœdus Leui*. Inter *Commenta ſuper Leuiticum* recenſet Hottingerus Claſſ. 1. ſuæ Biblioth. Orient. vbi circa finem etiam dicit eſſe *Commentarium in cap. 4. Deuteronomij* Anonymi Auctoris.

ספר ברכות המזון כלומר קודם ולאחר
לאכילה: ויש ספר אחר שכולו ברכת המזון וזמירות
נדפס בויניציאה בבית יואן דיגארה:

373 BERACHO'TH HAMMAZO'N, *Precationes cibi*. Preces ſunt ante, & poſt menſam pro gratiarum actione recitandæ: Hebraicè, & Germanicè circumferuntur apud Iudæos Germanos. Harum meminit Buxtorf. in Grammatica Hebræa pagina 326. & in Bibliotheca Rabbinica ſecundæ editionis. Aliæ conſimiles Preces & Hymni Hebraicè excuſæ ſunt Venetijs apud Ioannem de Garà in 8. Auctore Anonymo.

ספר רבי ברכיאל ספר פרקים מהקבלה ושם
מחברו כ״י:

374 R. BERACHIEL. Neſcio opus, ex

nim ex Hebraico ſermone in Latinum conuertit ferè ad literam; hasq; typis Pragenſibus in Collegio Societ. Ieſu ad S. Clementem anno Domini 1652. in 8. euulgauit, infelicibus tamen characteribus, inelegantibusque, tam ſi Hebraicos, quam ſi Latinos inſpicias; de qua re etiam ipſe Interpres conqueritur in Præfatione ad Lectorem.

Cæterùm hic Auctor viuebat anno mundi 5160. Chriſti 1400.

שע"ו **מאישטרו ברנאבה דילה**

נובה הוא חבר ספר בלשון לטין על הרפואה והעתיקו ללשון הקודש מאישטרו קרשקאש די קישלאר בשנת פ"ז לאלף הששי נמצא כ"י בוואטיקאנו ׃

376 Magiſter BARNABA DE LA NOVA Latinè edidit librum Medicinæ, qui Hebraicè verſus à Magiſtro קרישקאש *Kreſkas* de קישלאר *Kiſclàd* illum.

הנהגת הבריאות *Hannaaghà habberriùth Regimen ſanitatis* appellauit anno mundi 5087. Chriſti 1327. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 4.

שע"ז **ברנת שפיגל** הם ספר אשכנזי והוא על מדות טובות של אדם ׃

377 BARNA'TT SPI'GEL, Germanicè. Liber eſt Ethicus continens varia præcepta benè viuendi, hortans ad pietatem, & omnis generis virtutes colendas, & vitia fugienda; ex Catalogo Librorum Hebraicorum characteribus Germanicis ſcriptorũ. Buxtorf. in Gramm. Hebr. pag. 326.

ex teſtimonio Hottingeri Claſſ. VIII. Biblioth. Orient. Scripſit -

פרקים מחקבלה *Perakim mehakkabalà, Capitula Cabaliſtica*, quæ manuſcripta extare teſtatur.

שע"ה **ר' ברכיה בן נטרונאי הנקדן**

שהכונה רבי קרשפיא הנקדן הוא היה בשנת ה' אלפים קס"ה ליצירה ; וחבר ספר משלי שועלים לתת לפתאים ערמה ולנער דעת ומזמה והעתק מלשון עברי ללשון לטין על ידי מלכיאור הנאל מחברת ישוע הנוצרים ; ונדפס בלטינות הנל בעיר פראגה שנת אלף ותרנ"ב לבריאת ישוע הנוצרי ; ובלשון הקדש נדפס במנטובה על ידי רבי יוסף בן יעקב מפדואה שנת שי"ז ;

375 R. BERACHIA' BEN NITTRONNA'I HANNIKDA'N, cognomento *R. Kriſpi*, quem alij vocant ſed ineptè *Barentonium*, & ex interpretatione הנקדן *Hannakdàn Punctatorem*. Scripſit -

משלי שועלים *Miſclè Sciualim, Parabolas Vulpium* ad prudentiã comparandam aptiſſimas. Excuſæ ſunt Mantuæ per Ioſephum Ben Iacobi de Padua anno ש"ד 317. minoris ſupputation. Chriſti 1557. in 8. Hunc libellum Nicolaus Pereiſcius ad Eruditiſſimũ P. Athanaſium Kircherum Soc. IESV tranſmiſit, vt eum Latij iuris faceret, enixim deprecabatur. Promiſit Kircher, & iam in Catalogo Librorum, quos moliebatur, imprimendorum has quoque recenſuit, illarumque verſionem pollicitus eſt. Sed maioribus præpeditus curis, in illius verſionem manus admouere non potuit. At id, quod Kirchero Magiſtro negatum, id Melchiori Hanel diſcipulo conceſſum fuit. Hic e-

que huiusmodi honoris titulus vsque ad tempora רב האיי גאון בר רב שרירא *Ràu Haài Gahòn Bar Ràu Scerirà* anno 4798. Christi 1038. quo anno obijt ipse Ràu Haài Gahòn, Ghehonitarum vltimus post septimam ætatem, quà גאון *Gahòn* Titulus in Babylone viguerat per 341. annos, post quos omninò abolitæ sunt Scholæ Babylonicæ, & vtcumque restauratæ per alias mundi partes, sed præcipuè in Hispania. Sub nomine istorum euulgata fuerunt -

ש״ת *Sceelòth Vtsciuuòth, Quæsita & Responsa Legalia* numero quadraginta, quæ olim excusa Constantinopoli, posteà Mantuæ apud R. Salomonem Ben Samuelis Menoras anno mundi שנ״ז 357. minoris supputationis Christi 1597. sub Vincentio Gonzaga Duce. In 8.

ספר גאלאף הרופא בעיר לירידה בקטאלוניירה חבר ספר ברפואה והוא נקרא אנטידוטאריו :

381 GALA'F ISRAELITA CATALANVS ILERDENSIS Vir in Medicinis doctus & eruditus. Scripsit -

אנטידוטאריו *Antidotarium* excellentissimum. Huius meminit Symphorianus Campegius Lugdunensis Medicus.

ספר גאלינוס שר הרופאים חבר ספרים על הרפואה בלשון יונית וקצת מהם נעתקו אל לשון ערבי ומלשון ערבי אל לשון עברי על חיים בן יצחק ונכללו בו׳ כבית ספרי של קיסר :

GA-

ספר׳ בשם קדמון הוא הספר על הדקדוק נדפס בויניציאה שנת ושנ״ז :

378 BO'SEM KADMO'N, *Aroma Orientale*. Tradunt Libellum esse Grammaticalem, & excusum Venetijs anno ה׳ש״נ״ז 357. Christi 1597. sine nomine Auctoris.

ספר׳ בשר בן פנחס בן שועב חבר ספר על מנין או התשבורת בלשון ערבי כמו נגלה בספרי הערביים שהם זוכר שם אותו הספר :

379 R. BASSA'R BEN PINCHA'S BEN SCIOE'B, Arabicè scripsit *De Arithmetica*; de quo in Arabum scriptis sæpè fit mentio.

ג

ספ׳ שו״ת מ׳ על שם הגאונים נדפס בקוסטנטינה ואחר כך במנטובה על יד שלמה בן שמואל מנורה שנת שנ״ז לפק :

380 GHEHONI'M, antiquorum Rabbinorum Classis hoc titulo insignita, quasi *Sublimes*, seù *Superbos* diceres. initium habuit (abolita Classe רבנן סבוראי *Rabbanàn Seuourrài* post Ràu שישנא *Scisciànà*) à Ràu חנינא *Chaninà Gahòn de Nahàr Pekòd* anno mundi 4457. Christi 697. qui in Pumbedità Academiæ Rectoratum tenuit, secundùm quod scribit הראב״ד *Harrauàd* in libro Cabalæ, quamuis Ràu Scerirà initium גאונים *Gehonìm* sumat à Ràu חנן מאישקיא *Chanàn Meisckià*, quem Harrauàd tertia ætate *Rabbanàn Seuourrài* reponit. Perdurauit-

382 GALENI quædam opera Medica translata fuerunt ex Arabica lingua in Hebræam à R. Chaijm Ben Isaac. Extant mmssc. in fol. in Bibliotheca Cæsarea.

ספר׳ **גביאה בן פסיסא ;** בבראשית רבה

פירוש מ״ס ולבני הפלגנסי נקרא גביעה בן קוסם וכן בערוך גביע ואמר אני הולך ודן עמם וכו׳ ; ובפרק חלק דף צ״א גביהא בן פסיסא שהיה אחד מהם והיה גבן והיינו דקאמר ליה מינא בעיסנא בך ובפיסנא לעקמותך ואמר ליה רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול ; ויש אומרים גביהא ארוך וזקוף והיה מוצר המקדש ; וגביע בן קוסם אם אחד והוא בן עיקר בתמיות העתים אלו דלא הוא הוא ; אלו דהוה לא כל מכן ; והוא מכנת בעבת ממשה לאבני אפריקא ולבני ישמעאל , קטורה ומצרים לפני אלכסנדרום מוקדון ונצחם כמו נכתב בגמרא פרק חלק ;

383 GHEVIA' BEN PESSISSA'. In *Berescith Rabbà* sect. 61. pag. 68. col. 2. circa principium edit. Amstelodam. in fol. vocatur גביאה בן קוסם *Gheuiah Ben Kossèm*. Sicut & apud Auctorem ערוך *Arùch* ad vocem גביע *Gheuiàh*. Hic (vt legitur circa principium capitis חלק *Chèlek* in Codice *Sanhedrin*) fuit gibbosus, vnde ei inditum est pronomen גביה *Gheuià* id est *Gibbosus, il Gobbo*. Fuit etiam callidus & audax, & quamuis vnus ex plebe putaretur, attamen apud Sapientes in existimatione erat, cum Legis Mosaicæ iura non ignoraret. In interrogationibus astutus, in responsionibus promptus, & expeditus, iram etiam alterius non rarò facetiarum sale frangebat: nam aliquando cùm aliquis ei dixisset: *Calcibus tibi complanabo curuitatem*. Respondisse fertur -

אם אתה עושה בן רופא אומן מקרא ושכר הרבה תטול ;

Si tu ita feceris, Magister Medicus vocaberis, & mercedem plurimam recipies. סנהדרין *Sanhedrìn* pag. 91. Coram Alexandro Macedone vltroneum causarũ Israëlitici populi cum extraneis Nationibus patrocinatorem, quæ terram, & opes repetebant, se obtulit. Res ita describitur in Cod. *Sanhedrìn* pagina statim citata circa medium -

ת״ר בעשרים וארבעה בניסן אית נטילו רימוסנאי מיהודה ומירושלם כשבאו בני אפריקא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון ואמרו לו ארץ כנען שלנו היא דכתיב (במדבר ל״ד , ב׳) ארץ כנען לגבולותיה וכנען אביהון דהנהו אינשי הוה אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדר מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם נתנו לו רשות הלך ודן עמהן אמר להן מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה שנ׳ (בראשית ט׳ , כ״ה) ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי ולא עוד אלא שהרי כמה שנים שלא עבדתונו אמר להם אלכסנדרום מלכא החזירו לו תשובה אמרו לו תנה לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד ברחו והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה שביעית היתה ;

שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרום מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר (שמות י״ב , ל״ו) ויהוה נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרום אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח

אותם

sapientibus (Rectoribus Scholarum, siuè etiam Senatoribus Magni Synhedrij:) *Date mihi facultatem, & ibo, & disceptabo cum eis coram Alexandro Macedone. Si vicerint me; dicite: Idiotam, qui inter nos est, vicistis. Et si eos ego vincam, dicetis eis: Lex Mosis vicit vos. Dederunt ei facultatem. Abijt, & disceptauit cum eis. Dixit eis: Vnde vos adducitis probationem? Dixerunt ei: Ex Lege. Dixit eis* (Gibbus) *Etiam ego non adducam vobis probationem nisi ex Lege. S. D.* (Gen. 9. 25.) Et dixit: Maledictus Chanaan: seruus seruorum erit fratribus suis. *Seruus, qui emit opes seruo,* (seruus) *cuius erit? & opes cuius erunt? Neque hoc solùm, sed quot anni sunt, quibus nobis non seruiuistis? Dixit eis Alexander Rex: Respondete eis. Dixerunt ei: Date nobis trium dierum spatium, vt respondere possimus. Dedit eis spatium. Inquisierunt, & non inuenerunt responsionem. Statim fugerunt, & dimiserunt agros suos satos, & vineas suas plantatas. Erat enim septimus annus* (requiei.)

Altera vice venerunt Aegyptij, vt disceptarent cum Israële coram Alexandro Macedone. Dixerunt ei: Ecce iste (Moses) *dicit* (Exod. 12. 36.) Et Dominus dedit gratiam huius populi in oculis Ægyptiorum, & commodauerunt eis: & expoliauerunt Ægyptios. *Date nobis argentum & aurum quod abstulistis à nobis. Dixit Gibbus Ben Passisà sapientibus: Date mihi facultatem, & ibo, & disceptabo cum eis ante Alexandrum Macedonem;*

אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהן אמר לְהן מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה שנ׳ (שם יב״, מ׳) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרי׳ שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להן זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותו שנה שביעית היתה ׃ ושוב פעם אחת באו בני ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם דכתיב (בראשית כ״ה ׃ יב״) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וכתיב (שם פסוק יט״) ואלה תולדות יצחק בן אברהם אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו לו תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות הלך ודן עמהן אמר להם מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא ראיה אלא מן התורה שנ׳ (שם כ״ה׃ ה׳) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות אב שנתן אגטין לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה כלום יש לזה כלום על זה מאי מתנות אמר ר׳ ירמיה בר אבא מלמד שמסר להם שם טומאה׃

Legunt Magistri nostri, 24. Mensis Nisan cessauerunt Tributa à Iuda & Ierusalem. Quando autem venerunt Africani ad disceptandum cum Israële coram Alexandro Macedone, dixerunt ei: Terra Chanaan nostra est. Sicut scriptum est (Num. 34. 2.) Terra Chanaan per terminos suos. *Et Chanaan horum hominum fuit Parens. Dixit* גביהא *Gheuià Gibbus filius Passisà*

eis. Dixit eis: Vnde vos adducitis probationem? Dixerunt ei: Ex Lege. Dixit eis (Gibbus) *Etiam ego non afferam probationem nisi ex Lege. S. D.* (Gen. 25 5.) Et dedit Abraham omnia quæ sibi (erant) ipsi Isaac. Filijs autem Concubinarum, quæ (erant) ipsi Abraham, dedit Abraham munera. *Pater, qui dedit filijs suis ipso viuente, scripturas cessionis bonorum* (vt scilicet vnus portionem alterius non prætenderet, sicut fecit Abraham cum Ismaële, ne quicquam reciperet de hereditate Isaaci. Ita Glossa) *Eijcit vnum ab altero; nec alterius opes cum aliorum opibus permisceri ampliùs debent. Quid est munera? Dixit R. Ieremias Bar Abbà: Docet, quòd tradiderit eis nomen impurum.* Nil aliud habetur in Ghemarà de *Gibbo Ben Passisà*, qui cùm esset tam peritus Causidicus, & Leguleius Talmudicus, meritò inter Scriptores Rabbinicos connumerandus erat, etsi nulla alia ingenij sui monumenta posteris relicta sint, præter ea, quæ hic retulimus. Animaduertimus tamen infamem imposturam, quam Patriarchæ nostro Abrahæ imponit infamis R. Ieremia Bar Abbà, videlicet tradidisse filijs Concubinarum nomen immundum, hoc est docuisse eos artem maleficam, præstigiatricem, & vt explicat R. Salomon ibidem כשוף ומעשה שדים *Magicam artem, & opera Dæmonum.* Et sanctum Patriarcham nedum Magum, sed Magiæ, & Dæmoniacæ artis Doctorem, & Præceptorem faciunt. Idem refert R. Salomon Genes. cap. 25. 5.

Cæ-

nem; si vicerint me, dicite eis: Vnum Idiotam, qui est inter nos, vicistis. Et si ego vincam, dicite: Lex Mosis Magistri nostri vicit vos. Dederunt illi licentiam, & abijt, & disceptauit cum eis. Dixit eis: Vnde vos adducitis probationem? Dixerunt ei: Ex Lege. Dixit eis (Gibbus): *Etiam ego non adducam vobis probationem nisi ex Lege. S. D.* (Exod. 12 12. 40.) Et habitatio filiorum Israël, qua habitauerunt in Ægypto, triginta anni, & quadringenti anni: *Date nobis mercedem seruitutis sexaginta myriadibus, quæ seruierunt Aegyptijs triginta annis, & quadringentis annis. Dixit eis Alexander Macedo: Respondete ei. Dixerunt ei: Date nobis tempus trium dierum. Dedit eis tempus, Inquisierunt, & non inuenerunt responsionem. Statim reliquerunt agros satos, & vineas plantatas, & fugerunt. Ille autem annus erat septimus.*

Aliquando etiam venerunt filij Ismaëlis, & filij Ceturæ ad disceptandum cum Israële coram Alexandro Macedone, dixerunt ei: Terra Chanaan nostra, & vestra est. Sicut scriptum est (Gen 25. 12.) Istæ sunt generationes Ismaël filij Abrahæ. *Et scriptum est* (Ibid. ver. 19.) Istæ sunt generationes Isaac filij Abraham. *Dixit Gibbus Ben Passisà sapientibus: Date mihi facultatem, & ibo, & disceptabo cum eis coram Alexandro Macedone. Si vicerint me, dicite: Idiotam, qui inter nos est, vicerunt. Et si ego vincam eos, dicite: Lex Mosis Magistri nostri vicit vos. Dederunt ei licentiam, Abijt, & disceptauit cum*

בעיבורים ושנים אם כיון עיבורתן או פשוטות ׃

385 R. GABRIEL DE SORANO, non ignarus Computi Ecclesiastici fuit. Is in fine cuiusdam libri sua manu scripti composuit, vel exscripsit Tabulam tredecim Cyclorum, qui præfinito tempore ad idem reuertuntur, ex quibus perpetuò cognoscitur, vtrum Annus sit communis, vel Embolismus, seù Intercalaris; qua die celebrandum sit Pascha, & alia Iudæorum mobilia festa. Hanc ego habui, & in libro meo msc. Tobiæ interserui, qui in Bibliotheca Vaticana asseruatur. In fol. Pergam.

ספר ר׳ גבריאל הרופא זקנו של רבי מרדכי כהן בן ר׳ דוד כהן חבר ספרים הרבה על הרפואה והם כתובים כ״י כמו אמר ר׳ מרדכי הנ״ל בספרו על הרפואה בסימן תנ״ט לתקן האליבורו ׃

386 R. GABRIEL HARROPHE', *Medicus Auus R. Mardochai* כהן *Cohèn Ben Dauid Cohèn*, de quo infrà in *R. Mardochài Ben Dauid*. Scripsit aliquot libros ad Medicinam spectantes, propria manu scriptis exaratos, penes se extitisse affirmat idem R. Mardochæus in suo Spicilegio msc. secretorum num. 459. *De præparatione Ellebori*, sicuti egomet olim vidi in manibus Angelini Angelini Ariminensis I. V. D.

ספר גד בן יעקב בן יצחק בן אברהם אבינו ואמו היתה זלפה שפחת לאה ותלד ליעקב בן ותאמר לאה בגד ויקרא את שמו גד ׃ ונשיאו בן עלות שנה והכרם עמו כתב דיוקני לו ספר בגלות והוא כתבה בלשון לעז ׃

GAD

Cæterùm de Gheuià Ben Passisà dicit Auctor יוחסין Iuchassin pag. 86. b. quòd fuerit magnus Sapiens in diebus Simeonis Iusti, & ipse melior cæteris probauit resurrectionem mortuorum, quamuis pag. 13. b. videatur distinguere inter Gheuiàh Ben Pessisà, & Gheuià Ben Kossèm, cui attribuit probationem articuli de resurrectione mortuorum. Sed pagina 86. b. aliũ גביה *Gheuià* מבי כתיל *Mibbè Cathil, de domo Cathil* assignat; & הראב״ד *Harrauàd* in libro Cabalæ pagina 64. editionis Basileensis in 8. dicit, quòd iste Sapiens tempore mortis Ràu אשי *Ascè* erat Rector Academiæ in Pumbeditâ, eamque duobus annis rexerat, mortuusque est anno 4193. Christi 433. Ràu Ascè moritur anno 4187. sex annis ante mortem Ràu Gheuià, vt ipse *Harrauàd* dicit pag. 62. Non igitur benè concordare videtur, duobus tantùm annis post mortem Ràu Ascè Academiam gubernasse istum R. Gheuià.

ספר גבעת המורה׳ שם הספר והוא פירוש על ספר מורה הנבוכים להרמב״ם ונמצא כ״י ׃

384 GHIVA'TH HAMMORRE', *Collis More*, Titulus libri ex Iudic. 7. v. 1. Expositio est super librum מורה הנבוכים *Morrè hanneuuchìm* manuscripta. Ex Appendice ad Bibliothecam Rabbinicam Buxtorfij.

ספר ר׳ גבריאל מסוראנו כתב בספרו י״ג עשורים שמתחילים ממחזור רפ״ח לאלף הששי ליצירה וכאשר יגיע לסוף המחזור ערכ״ג יחזור לראש ובעצם מרפ״א רנ״ד ׃ ותדע רנ״ה וכן כלם ׃ והוא יש אצלי כ״י שכתבו בתקביעו

387 GAD feptimus filius Iacobi Patriarchæ, & primus ex Zelpha ancilla Liæ. Anno centefimo vitæ fuæ condidit teftamentum, quod relinquens filijs fuis, illos hortatur, vt odium fugianr, & iracundiam. Multa in eo continentur bona, & ad animæ falutem pertinentia; fed cum bonis intermixta funt quædã falfa & fabulofa: vt quando dicitur, quòd ipfe cum Iuda, Iofephũ vendiderit Ifmaëlitis triginta aureis. De quibus decem furtim fubtraxerint; viginti autem oftenderint fratribus fuis; quod eft contra Sacram Scripturam: nam Genef. 37. 28. apertiffimè dicitur Iofeph viginti argenteis diuenditum. Fabulofa etiam videntur effe ea, quæ de Gad fortitudine ibidem legitur: ipfe enim de feipfo ita loquitur: *Ego cuftodiui in nocte gregem; quando venit Leo, vel Lupus, vel Pardus, vel Vrfus, vel omnis beftia fuper gregem, perfequebar eam, & apprehendens pedem eius manu mea, & girans obtenebrabam, & proijciebam eam vltra duo ftadia, & ita interficiebam.* Hebræi etiam non admitterent id, quod paulò poft habetur, nempè filios Balæ & Zelphæ comediffe Agnum ex ore Vrfi ereptum, eò quòd amplius viuere non potuiffet: nam Iudæi morticinum, & captum à beftia non comedunt, ex Leuit. 22. 8. & Legem obferuatam fuiffe à Patribus etiã ante Legis promulgationẽ volunt, vt probant ex Circumcifione, & Sabbatho, & quibufdam alijs præceptis. Huiufmodi autem Teftamentum Gad filij Iacobi (quamuis apocryphum) reperitur in Bibliotheca Patrum Tomo V. editionis tertiæ de la Bigne in fol. pag. 634.

ספ׳ **גדולי תרומה** הס הספר על הדינים :

388 GHEDVLLE' THERVMA', *Magnificentia eleuationis* feù *Oblationis*. Habetur hic Titulus in Indice Librorum Hebraicorum in 4. Sereniffimæ Reginæ Suecorum. Et Hottingerus Claff. IX. Biblioth. Orient. afferit, quòd fit Liber de Præceptis Mofaicis.

ספמ׳ **גדולת מרדכי** הס הספר על הדינים :

389 GHEDVLLA'TH MERDOCHA'I, *Magnificentia Mardochai*. Confimilis eft liber, ex eodem Hottingero ibidem.

טל׳ **ר׳ גדליה בן דוד יחייא מלישבונה** וכסוף ימי של אביו (אחר כספר בליסבונה שנת רכ״ה) הלך קוסטנטינה ושם הרבין תורה כי היה חכם גדול בתורה וברפואה ושם חבר חבורים ונשאר אחד קרוביו א׳ קטן הנקרא שבעה עינים : ויש אומרים כי הקראים קנו עמנו שיתגלו להם ספרים ולהכילם כרעת חכמי הגמרא והפליג לעשות אותם לא עלה בידו כי חכמים ישראל לא הסכימו . מן דברי בעל שלשלת הקבלה דף ס״ג עמוד א׳ :

390 R. GHEDALIA' BEN DAVID IACHIIA LVSITANVS VLYSSIPONENSIS, de cuius Genealogia, & origine Iachijadis familię plurima fequenti numero dicemus. Fuit fapiens Legifta, & doctus Phyficus. Ante mortem Patris Conftantinopolim proficifcitur, vbi Medicum a-

gens, & Synagogam regens, plurima etiam opera ſcripſit; ſi Auctori *Scialſceleth hakkabalà* eius propinquo credendum ſit, quod æquum eſſe exiſtimo, quamuis pagina 63. dicat, vnum tantùm opuſculum ex his in manibus ſuis reperiri, cum hoc titulo.

שבעה עינים *Sciuuà enàim, Septem oculi*, ex Zachar. 7. 10.

Scribit etiam ibidem, Karraitas Hebræorum Hæreticos quæſiuiſſe ab ipſo, vt eos inſtrueret, & reduceret ad religionem Rabbiniſtarum Talmudicorum, ſummamque diligentiam in hac re adhibuiſſe: verum nihil eſt actum, quia Sapientes Iſraëlitæ nihil concluſerunt. Hactenus Auctor *Scialſceleth hakkabalà*.

סנ״ד **ר׳ גדליא בן ר׳ יוסף יחייא**

נולד באימולה באיטאלית ומשפחתו בא מלישבונ׳ כמו שנת ה׳ אלפים רמ״ב ; וזה המחבר חבר כמה ספרים כמו שיל בעצמו בספרו שלשלת הקבלה דף ס״ו וס״ו וזה לשונו :

הראשון נקרא **פי׳ אבות לן׳ יחייא** ויש בו כמה וכמה פשטים שקבלתי מאבותי והש״ית נתן לי לשון למודים והתחלתיהו בבחרותי קודם שנשאתי אשה באימולה :

ב ; נקרא **ספר יחייא** והוא זה בוונתי בו להודיע שלשלת הקבלה מתורת משה במרע״ה עד היום ; והתחלתיהו ברוינה על שמך שנת ש״ם :

ג׳ ; נקרא **ס׳ הדרשות** אשר הדרשתי ברבי׳ בכמה מקומות באיטליאה והתחלתי לכתבם על ספר בשנת ש״ב על שם רבי משה בני וביום הזה הם סך ק״פ ;

ד׳ ; נקרא **ספר דברי הימים לתולדות בני יחייא** ; וכוונתי

להודיע שלשלת זרענו מתחיל מרון יחייא הראשון בשנת ד׳ אלפים תר״נו עד היום אשר הרשתיהו ומלאתיהו יותר ממה שהיה כתוב ביד זקנינו: וזה לפי שמצאתי חרושים כיד קרובינו העומדים בשלוניקי וקושטנטינו ובתכתים בו עם הקדמה יפה לחבור שלא היה מאז ; והתחלתיהו על שם רבי יהודה בני שנת ש״ו ברכינה ;

ה׳ ; נקרא **משלי שלמה** וכוונתי בו לתת פתרון לכל מיני החלומות והתחלתיהו באימולה על שם רבי שלמה בני שנת ש״ז ;

ו׳ ; נקרא **ספר שבו פירשתי** כל המלות זרות הנמצאות במחזור ספרדי והתחלתיהו על שם רבי דוד בני שנת שכ״ב בקודיניולה ;

ז׳ ; נקרא **ספר חנוך** וכוונתי לתת טעם ופתרון לכל מיני שרטוטי הידים והפנים מבני אדם ; והתחלתיהו בפיסארו על שם בני רבי חנוך שנת של״ ;

ח׳ ; נקרא **ספר גדליה** וכוונתי בו לדרוש פסוקים הרבה שבתורה שבכתב ומאמרי שבתורה שעל פה עם פשטים יפים ואחים והתחלתיהו על שם רבי גדליה בנך ; ועל שם כל יוצאי חלצי אשר בשמי יכונה ; והתחלתיהו בפיסארו שנת של״ה ;

ט׳ ; נקרא **ספר בירת אמונה** וכוונתי בו להראות מעלת התורה ומעל מרע״ה והתחלתיהו שנת של״ו באליסנדריאה על שם רבי גדליה בן מ׳ קמילה בתי

י׳ ; נקרא **ספר הר סיני** וכוונתי בו לפרש חלוף הדברות שיש בפרשת יתרו וקדושי׳ ואתחנן ולבסוף אני עושה חלוק המצוות הנהוגו׳ להיות חוצה לארץ עם דרך נאות ויפה והתחלתיהו באליסנדריאה אדר של״ז על שם רבי משה בן מ׳ קמילה בתי ;

יא׳ ; נקרא **עין המנין** וכוונתי בו לפרש טעם מנוי ישראל והכופר וה״א על עין הרע והתחלתיהו

והתחלתיהו על שם רבי משה גדליה בן רבי יהודה בני בקסטיליטו שנת של״ו ׃

יז׳ ׃ נקרא **ספר המשכיל** וכוונתי בו ויכוח ופלפול בין יצר הטוב ויצר הרע על עסקי התשובה ודינה על מצות ר״ה וצ״ב והתחלתיהו בקיירי שנת שלח על שם רבי משה בנך ׃

יח׳ ׃ נקרא **ספר הללויה** וכוונתי בו לפרש ברבור רחב מן ברוך שאמר עד סוף שמונה עשרה והתחלתיהו בקיירי על שם תה״ר מנחם סיני שנת של״ת ׃

יט׳ ׃ נקרא **ספר נח** וכוונתי בו לפרש ברכת יעקב שנתן לבניו ותיתתו ותיתת יוסף עם למוד ענייני הכפר ובכיה ונחמה ׃ והתחלתיהו באליסנדריאה שנת של״ח על שם רבי נח בן רבי יהודה בני ׃

כ׳ ׃ נקרא **ספר האושרים** וכוונתי בו לפרש כל מזמור אשרי תמימי דרך והתחלתיהו שנת הש״לט בקסטיליטו על שם רבי דוד בן רבי יהודה בני ׃

כא׳ ׃ נקרא **ספר תוכחות מוסר** וכוונתי בו להביא קצור רוב המחברים שדברו על דרכי התשובה ואחריו הברתי וידוי יפה מאד ׃ והתחלתיהו על שמי שנת הש״מא בכפר פומה ׃

כב׳ ׃ נקרא **ספר הלמודים** וכוונתי בו לפרש הרבה אגדות ומדרשים קשים ורחוקים משפטם אשר מצאתים בספר עין ישראל וספרים אחרים ׃ והתחלתיהו בפומה שנת ש״מא על שם הגאונים א״א וזקני ז״ל ׃

כג׳ ׃ נקרא **ספר דרכי נועם** וכוונתי בו הדרך הטוב שצריך לאדם להחזיק כל ימי חייו למען יזכה אל האושר האחרון ׃ ונכנס בזה כ״ר דרושים על פרשיות התורה והתחלתיהו בפומה שנת ש״מב ׃

כד׳ ׃ נקרא **ספר הפרשיות** וכוונתי בו לתת טעם אל כל הפרשיות שבתורה שהם תרס״ט. למה אות פתוחה ואת סתומה ׃ ובן לתת טעם למה נסמכו זו לזו והתחלתיהו באליסנדריאה שמ״נ ׃

כה׳ ׃ נקרא **מועד קטן** וכוונתי בו לדרוש בכל מועד שבשנה איזה דרושים קטנים מתועלת הקהל מענינא דיומא התחלתי באליסנדריאה שנת שמ״ה על שם דוד בן תה״ר יוסף בני יצ״ו ׃ אשר כל אלה החבורים ביגיע כפי חברתים לא שלותי ולא שקטתי יומם ולילה עד שקטו ה׳ נפשי באהבתם מאד ׃

כו׳ ׃ נקרא **עץ חיים** וכוונתי בו להשיב אל כל מיני ספקות אשר יוכל האיש לשאול על עסקי תחיית המתים והתחלתיהו שנת שמ״ו על שם חננאל בן ר׳ יהודה בני יצ״ו ׃

391 R. GHEDALIA' BEN R. IOSEPH IACHIIA nascitur Imolæ in Italia circa annum Domini 1500. genere tamen Lusitanus fuit; Ioseph enim Auus Aui sui cum tota familia clàm Vlyssiponę aufugiens an, mundi 5242. Christi 1482. in Italiam venit, Ferrariæ domicilium figens; ibidem moritur anno Domini 1498. vt infrà fusiùs dicetur. Pater autem R. Ghedaliæ Imolam adijt, vbi substitit, & inter alios liberos ei nascitur hic R. Ghedalià, qui in literis Hebraicis, & humanioribus educatus non parùm profecit. Scripsit multos libros, quos ipse in suo libro *Scialscèleth hakkabala* pag. 66. & 67. enumerat hoc ordine, & his verbis -

I. Vocatur פירוש אבות לן יחייא *Pirùsc Avòth Labèn Iàchija, Expositio Patrum Aben Iachija. In eo sunt varia expositiones literales, quas à Patribus meis recepi, & Deus sanctus benedictus dedit mihi linguam eruditam*

Prouerbia Salomonis. Intentio mea in eo est dare interpretationem omnibus insomniorum speciebus. Incepi illum Imolæ, & filio meo R. Salomoni dicaui anno 317. Christi 1557.

V I. *Est quidam Liber, in quo explanaui omnes voces extraneas, quæ in Machazore Hispano inueniuntur. Illum dicaui filio meo R. Dauid anno 322.* Christi 1562. *Codignolæ.*

V II. ספר חנוך *Sèpher Channòch, Liber Enochi. Intentio mea in eo est assignare rationem, & interpretationem omnium linearum manus, & frontis hominum. Incepi illum Pisauri; dicauique filio meo R. Channòch, anno 330.* Christi 1570. Tractat de Chiromantia, & Metoposcopia.

VIII. ספר גדליה *Sèpher Ghedalià, Liber Ghodoliæ. Explicantur in eo multi Versiculi Legis scriptæ, & varia* מאמרים *Maamarrìm dicta, Legis oralis, cum diuersis literalibus explanationibus perpulchris & nitidis. Dicaui illum nomini filij tui R. Ghedaliæ, & filiorum omnium egredientium e lumbis meis, qui de nomine meo nuncupabuntur. Incepi illum Pisauri anno 335.* Christi 1575.

IX. ספר בית אמונה *Sèpher Beth Emunà, Liber domus fidelis. In eo continentur excellentiæ gradus Legis Mosaicæ, & excellentia Mosis Magistri nostri, super illum sit pax. Incepi anno 336.* Christi 1576. *in Vrbe Alexandriæ* (Italiæ) *dicaui nomini R. Ghedaliæ filio Dominæ Camillæ filiæ meæ.*

X. ספר הר סיני *Sèpher Hàr Sinài, Liber montis Sinai. Intentio mea in illo*

(vt eas explanarem). *Incepi illam in iuuentute mea antequam vxorem ducerem Imolæ.*

II. Vocatur ספר יחייא *Sèpher Iachija, Liber Iachija, & est hic* (quem alio titulo illum vocat שלשלת הקבלה Scialscèleth hakkabalà, Catenam Cabalæ). *Illius argumentum est, vt sciamus Catenam Traditionis à data Lege Mosi Magistro nostro, super illum sit pax, vsque ad hodiernum diem. Initium dedi ei Rauennæ, & nomini tuo* (loquitur cum filio suo Ioseph) *dicaui an. mundi 309.* Christi 1549.

III. Vocatur ספר הדרשות *Sèpher Haddarasciòth, Liber Concionum illarum, quas in diuersis locis Italiæ habui. Cepi illas scribere an. 312.* Christi 1552. *Dicaui nomini R. Mosis filij mei, & vsque ad hanc diem sunt numero 180.*

IV. ספר דברי הימים לתולדות בני יחייא *Sèpher Diurè haijamìm letholedòth Benè Iàchija, Liber sermonum dierum Generationum filiorum Iachijæ. Intentio mea in eo fuit, vt notificarem Catenam seminis nostri. Incipit à Don Iàchija Primo, ad ann. mundi 4656.* Christi 896. *Vsque ad diem, quo illum scripsi, & diligentiùs quàm fecerint seniores mei, omnia annotaui. Et hoc ideò factum est, quia ego à propinquis meis habitantibus Thessalonicæ & Constantinopoli multa noua* (de familia mea) *accepi, quæ illis nota fuere. Omnia in eo libro intertexui; cui addidi pulchram Præfationem, & nomini R. Iudæ filij mei dicaui, anno 316.* Christi 1556. *Rauennæ.*

V. משלי שלמה *Miselè Scelomò,*

Iacobi, quas dedit filijs suis. De vita ipsius, & Iosephi filij sui. Itemque de planctu, fletu, & quiete. Incepi illum Alexandria (Italiæ) *anno* 338. Christi 1578. *dicaui R. Noë filio R. Iuda filij mei.*

XV. ספר האושרים *Sèpher Haosciarim, Liber Beatitudinum. Intentio mea in eo est explanare totum Psalmum* 119. Beati immaculati in via, &c. *Incepi illum anno* 339. Christi 1579. *in Castelletto, ex nomine R. Dauid filij R. Iuda filij mei.*

XVI. ספר תוכחות מוסר *Sèpher Tochechòth musàr, Liber interpretationum disciplinæ. Intentio mea in eo est, adducere breuiter Indicem Auctorum qui scripserunt de Resipiscentia; post quos composui Formulam confitendi peccata perpulchram nimis. Incepi illum ex nomine meo anno* 5341. Christi 1581. *in Villa Poma.*

XVII. ספר תלמודים *Sèpher Hallimudìm, Liber Doctorum. Intentio mea in eo est explanare multas Epistolas, Allegorias difficiles, & remotas à iudicio, quas adinueni in libro* עין ישראל *En Israël, & in alijs libris. Incepi illum in Poma anno* 341. Chr. 1581. *& dicaui illum sublimibus* (viris) *D. D. Patri, & Auo meo b. m.*

XVIII. ספר דרכי נועם *Sèpher darchè nòam, Liber Viarum iucundarum. Intentio mea in eo fuit* (ostendere) *viam bonam, quam necesse est vt homo apprehendat, & roboret se in ea omnibus diebus vitæ suæ, vt peruenire mereatur ad Vltimam beatitudinem. In hac ingreditur* 24. *Concionibus super Parasciòth sectiones Pentateu-* *illo est explanare varietatem lectionis & vocum quæ reperiuntur in sectioni.* יתרו *Ithrò, &* קדושים *Kedoscim, & sect.* ואתחנן *Vaethchanuàn. Et in fine, exhibeo distinctionem præceptorum, quæ sunt in vsu extra terram promissionis, & hoc, via decora & perpulchra. Incepi illum Alexandriæ* (Italiæ) *anno* 337. Christi 1577. *& dicaui R. Mosi filio Dominæ Camillæ filiæ meæ.*

XI. ספר עין חמנין *Sèpher en Hamminìn, Liber oculi Hæreticorum. Intentio mea in eo est explicare, quæ sit Hæresis Israëlitica? quid abnegans* (Iudaismum)? *& quid Idololatria, mala voluntate? Incepi illum nomine R. Mosis Ghedaliæ filij R. Iudæ filij mei in Castelletto anno* 337. Christi 1577.

XII. ספר המשכיל *Sèpher Hammaschìl, Liber Intelligentis. Est disputatio, & quæstio inter Genium bonum & malum tempore pœnitentiæ: vbi de ritibus & casibus, qui occurrere possunt in principio Anni, & in Ieiunio expiationum. Incepi illum Cherij an.* 338. Christi 1578. *ex nomine R. Mosis filij tui.*

XIII. ספר הללויה *Sèpher Hallelu-iàh, Liber Laudate Deum. Intentio mea in eo est explicare sermone lato & prolixo Preces illas, quæ quotidie recitantur, & numero sunt* 18. *incipiuntque à* ברוך שאמר *Barùch Sceamàr, Benedictus qui dixit &c. vsque in finem decimæ octauæ* (precationis). *Incepi illum Cherij, dicauique sapienti R. Menachem Sinai anno* 338. Chr. 1578.

XIV. ספר נח *Sèpher Nòach, Liber Noë. Tractat de Benedictionibus*

Prouerbia Salomonis. Intentio mea in eo est dare interpretationem omnibus insomniorum speciebus. Incepi illum Imolæ, & filio meo R. Salomoni dicaui anno 317. Christi 1557.

VI. *Est quidam Liber, in quo explanaui omnes voces extraneas, quæ in Machazore Hispano inueniuntur. Illum dicaui filio meo R. Dauid anno* 322. Christi 1562. *Codignolæ.*

VII. ספר חנוך *Sèpher Channòch, Liber Enochi. Intentio mea in eo est assignare rationem, & interpretationem omnium linearum manus, & frontis hominum. Incepi illum Pisauri; dicauique filio meo R. Channòch, anno* 330. Christi 1570. Tractat de Chiromantia, & Metoposcopia.

VIII. ספר גדליה *Sepher Ghedalià, Liber Ghodoliæ. Explicantur in eo multi versiculi Legis scriptæ, & varia* מאמרים *Maamarrim dicta, Legis oralis, cum diuersis literalibus explanationibus perpulchris & nitidis. Dicaui illum nomini filij tui R. Ghedaliæ, & filiorum omnium egredientium e lumbis meis, qui de nomine meo nuncupabuntur. Incepi illum Pisauri anno* 335. Christi 1575.

IX. ספר בית אמונה *Sèpher Beth Emunà, Liber domus fidelis. In eo continentur excellentiæ gradus Legis Mosaicæ, & excellentia Mosis Magistri nostri, super illum sit pax. Incepi anno* 336. Christi 1576. *in Vrbe Alexandriæ* (Italiæ) *dicaui nomini R. Ghedaliæ filio Dominæ Camillæ filiæ meæ.*

X. ספר הר סיני *Sèpher Hàr Sinài, Liber montis Sinai. Intentio mea in illo* (vt eas explanarem). *Incepi illam in iuuentute mea antequam vxorem ducerem Imolæ.*

II. Vocatur ספר יחייא *Sèpher Iachija, Liber Iachijæ, & est hic* (quem alio titulo illum vocat שלשלת הקבלה Scialscèleth hakkabalà, Catenam Cabalæ). *Illius argumentum est, vt sciamus Catenam Traditionis à data Lege Mosi Magistro nostro, super illum sit pax, vsque ad hodiernum diem. Initium dedi ei Rauennæ, & nomini tuo* (loquitur cum filio suo Ioseph) *dicaui an. mundi* 309. Christi 1549.

III. Vocatur ספר הדרשות *Sèpher Haddarasciòth, Liber Concionum illarum, quas in diuersis locis Italiæ habui. Cepi illas scribere an.* 312. Christi 1552. *Dicaui nomini R. Mosis filij mei, & vsque ad hanc diem sunt numero* 180.

IV. ספר דברי הימים לתולדות בני יחייא *Sèpher Diurè haijamìm lesholedòth Benè Iàchija, Liber sermonum dierum Generationum filiorum Iachijæ. Intentio mea in eo fuit, vt notificarem Catenam seminis nostri. Incipit à Don Iàchija Primo, ad ann. mundi* 4656. Christi 896. *Vsque ad diem, que illum scripsi, & diligentiùs quàm fecerint seniores mei, omnia annotaui. Et hoc ideò factum est, quia ego à propinquis meis habitantibus Thessalonicæ & Constantinopoli multa noua* (de familia mea) *accepi, quæ illis nota fuere. Omnia in eo libro intertexui; cui addidi pulchram Præfationem, & nomini R. Iudæ filij mei dicaui, anno* 316. Christi 1556. *Rauennæ.*

V. משלי שלמה *Miscle Scelomò,*

Iacobi, quas dedit filijs suis. De vita ipsius, & Iosephi filij sui. Itemque de planctu, fletu, & quiete. Incepi illum Alexandriæ (Italiæ) *anno* 338. Christi 1578. *dicaui R. Noë filio R. Iuda filij mei.*

XV. ספר האושרים *Sèpher Haosciarìm, Liber Beatitudinum. Intentio mea in eo est explanare totum Psalmum* 119. Beati immaculati in via, &c. *Incepi illum anno* 339. Christi 1579. *in Castelletto, ex nomine R. Dauid filij R. Iuda filij mei.*

XVI. ספר תוכחות מוסר *Sèpher Tochechòth mussàr, Liber interpretationum disciplinæ. Intentio mea in eo est, adducere breuiter Indicem Auctorum qui scripserunt de Resipiscentia; post quos composui Formulam confitendi peccata perpulchram nimis. Incepi illum ex nomine meo anno* 5341. Christi 1581. *in Villa Poma.*

XVII. ספר תלמודים *Sèpher Hallimudìm, Liber Doctorum. Intentio mea in eo est explanare multas Epistolas, Allegorias difficiles, & remotas à iudicio, quas adinueni in libro* עין ישראל *En Israël, & in alijs libris. Incepi illum in Poma anno* 341. Chr. 1581. *& dicaui illum sublimibus* (viris) *D. D. Patri, & Auo meo b. m.*

XVIII. ספר דרכי נועם *Sèpher darchè nòam, Liber viarum iucundarum. Intentio mea in eo fuit* (ostendere) *viam bonam, quam necesse est vt homo apprehendat, & roboret se in ea omnibus diebus vitæ suæ, vt peruenire mereatur ad vltimam beatitudinem. In hac ingreditur* 24. *Concionibus super Parasciòth sectiones Pentateu-*

illo est explanare varietatem lectionis & vocum quæ reperiuntur in section. יתרו *Ithrò, &* קדושים *Kedoscim, & sect.* ואתחנן *Vaethchanan. Et in fine, exhibeo distinctionem præceptorum, quæ sunt in vsu extra terram promissionis, & hoc, via decora & perpulchra. Incepi illum Alexandriæ* (Italiæ) *anno* 337. Christi 1577. *& dicaui R. Mosi filio Dominæ Camillæ filiæ meæ.*

XI. ספר עין חמנין *Sèpher en Hamminìn, Liber oculi Hæreticorum. Intentio mea in eo est explicare, quæ sit Hæresis Israëlitica? quid abnegans* (Iudaismum)*? & quid Idololatria, mala voluntate? Incepi illum nomine R. Mosis Ghedaliæ filij R. Iuda filij mei in Castelletto anno* 337. Christi 1577.

XII. ספר המשכיל *Sèpher Hammaschìl, Liber Intelligentis. Est disputatio, & quæstio inter Genium bonum & malum tempore pœnitentiæ: vbi de ritibus & casibus, qui occurrere possunt in principio Anni, & in Ieiunio expiationum. Incepi illum Cherij an.* 338. Christi 1578. *ex nomine R. Mosis filij tui.*

XIII. ספר הללויה *Sèpher Halleluiàh, Liber Laudate Deum. Intentio mea in eo est explicare sermone lato & prolixo Preces illas, quæ quotidie recitantur, & numero sunt* 18. *incipiuntque à* ברוך שאמר *Barùch Sceamàr, Benedictus qui dixit &c. vsque in finem decimę octauæ* (precationis). *Incepi illum Cherij, dicauique sapienti R. Menachem Sinai anno* 338. Chr. 1578.

XIV. ספר נח *Sèpher Nòach, Liber Noë. Tractat de Benedictionibus*

dium suæ familiæ his verbis narrat :

בימי רב שרירא גאון הנל והוא בשנת ד' אלפים תשנו לבריאת, היה איש א' חכם גבור ועשיר משועי יהודה ובאולי מזרע מלכי בית דוד נאהב מאד ממלך פורטוגאל. והדרין לו המלך ג' מקומות ושמם אוניש ופריאליא ואלריאשת דוש ניגרוש. ושם האיש היהודי היה הרב דון יחייא ן' יעיש. וישימהו המלך אדון לביתו ומושל בכל קנינו רק הכסא של מלך אטנריקו גדול ממנו ולפי מה שראיתי בקרוניקי אטנריקו ראשון היה מלך גוטי בספרד בימי קוסטנטינו מחזיק אמונתם וסי סלוסטרו אפיפיור רומה וזה אטנריקו היה בן בנו מאטנריקו ראשון, ומזה השר התחיל זרעו ודורותיו שבאו אחריו להקרא ממשפחת יחייא. ובימיו היה נמצא ס' היחס ממשפחתו הטהורה שהיתה מנוע ישי ונאבד אחר כך לרוב הגזרות וטלטולים וגרושים שנולדו כגלילות ההם והפלוג להטיב לכל היהודים : וימת זקן ושבע ימים בשנת דת"ת ליצירת ויבכו אותו כל ישראל וכו' : ואחר כך : וזה השר דון יחייא הניח אחריו דון יהודה בנו אשר ישב על כסאו : אמנם הורידו המלך ממעלת אביו ולא היו פני המלך אתו ויעמד מנגד ולא הניח לו אלא הכנסה קטנה : והשר דון יהודה בן יחייא הניח שני בנים שם הבכור היה החכם הגדול דון יוסף ן' יחייא והוא דור ג' לראשית משפחתינו הזאת וכו' :

In diebus Ràu Seerirà Gaòn supra memorati anno scilicet mundi 4756. Christi 996. *fuit Vir quidam sapiens, potens, & diues ex nobilibus Iudæ, & forsan de semine Regum domus Dauid, valdè dilectus Regi Portugalliæ, & in feudum dedit ei Rex tria Oppida, quorum nomina sunt* אוניש *Onis,* פריאליא *Prialia,* אלריאשה דוש ניגרוש *Aldiasa dos Nigros. Nomen autem Viri Iudæi erat Ha-Ràu Don Iàchija Aben* יעיש *Iaijse. Constituit autem eum Rex Domi-*

tateuchi. Incepi illum Romæ an. 342. Christi 1582.

XIX. ספר הפרשיות *Sèpher Happarasciòth, Liber sectionum* (Pentateuchi Mosis). *In eo intentio mea est, assignare rationem omnium sectionum Legis, quæ sunt* 669. *Cur aliquæ illorum dicantur apertæ, aliæ clausæ? Cur etiam hæc alteri coniungatur? &c. Incepi illum Alexandriæ* (Italiæ) *anno* 343. Christi 1583.

XX. מועד קטן *Moèd kattàn, Solemnitas minor. In omnibus festis mobilibus totius anni aliquot exhibeo Conciones paruas in vtilitatem Congregationis, & specialiter pro die expiationum. Incepi illas Alexandriæ* (Italiæ) *anno* 348. Christi 1588. *& dicaui Dauidi filio sapientis Rabbini Iosephi filij mei. Custodiat eum Deus eius, & redemptor eius; qui omnes illas compositiones, quas pertingere fecit ad manus meas, composui; non quieui, & non tranquillus fui die ac nocte, quousque colligata esset anima mea in dilectione illorum nimia.*

XXI. עץ חיים *Etz Chaijm, Lignum vitæ. Intentio mea in eo est respondere omnibus dubijs, quæ fieri possunt super negotium de Resurrectione mortuorum. Incepi illum anno* 346. Christi 1586. *ex nomine Chananèl filij R. Iudæ filij mei, Deus illum seruet & custodiat.* Hactenus R. Ghedalià Aben Iachija, qui de familiæ suæ nobilitate (si nobilitas in seruili & abiecto populo inesse possit) nimis iactanter de seipso testimonium perhibet. In libro suo *Seialscèlet hakkabalà* pag. 39. circa principium exor-

extitisse, attamen ex testimonio R. Abrahę Aben Daùd in lib. *Cabala* p. mihi 69. in fine, omnes, qui se iactabāt esse de hac Regia familia Dauidis in Hispanijs, in vno homine Rabbino Chija Ben אל דאודי *El Daudi* collectos, cum eodem interijsse an. mun. 4914. Chr. 1154. comperimus. Ita vt

ואחריו לא נשאר בארץ ספרד ארם מפורסם שהוא מבית דוד :

Post ipsum non remanseris in Regionibus Hispaniæ aliquis, qui fuerit expressè de Domo Dauid. Ipse verò Abraham Aben Daùd secundùm quod scribit Auctor *Iuchasin* pag. 132. in principio, moritur anno mundi 4940. Christi 1180. Ergo tempore suo nullus de familia Dauid superstes erat in Hispanijs. Ergo multò minùs aliquis erat de eadem familia anno Christi 1549. quando hæc scribebat præsens Auctor in suo libro *Scialscèleth hakkabalà*. Ergo fictitium est, familiam Iachijæ esse de domo, & familia Dauid, vt iactat hic gloriosus miles R. Ghedaliâ.

Mendacium deinde est (nisi Historiarum ignorantiæ adscribere velimus) id quod dicit, eundem Don Iachija fuisse valdè dilectum Regi Portugalliæ. Cuinam? Siquidem an. Dñi 996. nullus Rex Portugalliæ in rerum natura erat. Regnum enim Portugalliæ, vt aliqui Historici scribunt, initium sumpsit circa annum Domini 1110. aut 1113. vt alij volunt, quo Don Alphonsus, postquam quinque Reges Mauros vno prælio fudisset, acclamatus fuit Rex Portugalliæ. Nu-

minum Domus suæ, & Principem omnis possessionis suæ. Tantum solium Regis Attanriki magnificabatur super eum. Et sicut in Chronicis vidi, Attanrikus primus fuit Rex Gothorum in Hispania in diebus Constantini, qui stabiliuit fidem illorum (Christianorum) *& S. Siluester erat Romæ Papa. & iste Attanrikus fuit filius filij Attanrici Primi. Et ab hoc Principe incipit propago sua, & generationes quæ post ipsum sequuntur, & generationes Iachijæ appellantur. In diebus eius inueniebatur liber Genealogiæ familiæ huius nitidæ, quæ fuerat de surculo Isai, sed propter varios casus, exilia, & deportationes, deperditus est. Mortuus est autem senex & satur dierum an. mundi* 4800. Christi 1040. *& fleuerunt illum omnes Israëlitæ, &c.* Et infrà:

Ipse autem Princeps Don Iachija reliquit post se Don Iudam filium suum, qui sedit super solium suum. Verùm eiecit illum Rex ex dignitate, quam contulerat patri suo, nec vultus Regis erat cum ipso, sed auersus erat, & non reliquit illi nisi modicam substantiam. Et Princeps Don Iudas Ben Iachija reliquit duos liberos. Primogenitus fuit sapiens magnus Don Ioseph Aben Iachija. Et hæc est tertia generatio principij familiæ nostræ &c.

In hac narratione familiæ Iachijæ sunt multa inuerisimilia, mendacia multa, & Anachronismi multi.

Est inuerisimile illud, quod dicitur de Ràu Don Iachija, fuisse de semine Regum Domus Dauid: nam Domus Regię Dauid, quamuis admitteretur aliquem in Hispania surculū

ſtianis dominari, vel ſuper eos poteſtatem exercere, vt refert Baronius ad annum Chriſti 1080. Non tamen credendum eſt voluiſſe Regem illum (quicumque tandem fuerit, vel imaginatur fuiſſe R. Ghedalias) prçter Oppidorum nobilem Iuriſdictionem, etiam totius Regiæ Domus gubernium homini Iudæo committere; quod & ſi fecerit, factum retractatum fuit à Succeſſore, qui non ſolùm omnia abſtulerat, quę à Patre conceſſa fuere, ſed etiam nec vultum R. Iudæ Iachijæ filij videre voluit, vt dicit hic noſter Auctor. Sequitur -

Pag. 55. eiuſdem libri *Scialſceleth.* & quartam generationem ſuæ familiæ deſcribens quendam Principem nomine Don Salomonem, recenſet his verbis circa initium paginæ -

השר דון שלמה בן דון יוסף ן׳ יחייא היה בימי האלה בשנת במו״ר׳ אלפי׳ תתק״נ במלכות פורטוגאל והוא דור ד׳ למשפחתינו ׃ ויהי איש חכם גבור מלחמה ופלוסוף גדול וישימהו מלך פורטוגאל לראש על כל חילו מהפרשים ורוכבי הסוסים ׃ ויהי בכל דרכיו משכיל ויאהבוהו כל השרים הגם כי בקצתם היה תנאה עליו ויתפשרו ישראל בימיו מאד וכו׳ ׃ והניח ב׳ בנים שם הא׳ גדליה ויהי איש חולני שחורי׳ וחכם בכל החכמות ויהי רופא למלך קסטילייא׃ ויקראהו מלך פורטוגאל להיות לו לרופא עם ארוחא גדולה וכו׳ ׃ ושם בנו השני הר׳ רבי יוסף ן׳ יחייא חכם גדול כאשר תראה ׃

Princeps Don Salomon Ben Don Ioſeph Iachija fuit in diebus iſtis, hoc eſt circa annum mun. 4950. Chr. 1190. *in Regno Portugalliæ, & hæc eſt quarta generatio familię noſtræ. Et fuit Vir ſapiens, fortis in bello. & magnus Philoſo-*

Nugas etiam vendere deprehenditur, quando ab Athanarico primo Gothorum Rege, qui obijt anno Domini 381. ad Athanaricum filium filij ſui, qui (vt ipſe ait) regnauit in Portugallia anno Domini 996. ſexcentorum quindecim annorum ſpatium intercedere inter duas generationes velit. Vt inde deducatur, Alaricum Athanarici filium, & Athaulphum poſt Alaricum Wiſighotorum in Hiſpania Regni fundatorem, ſingulos pluſquam ducentos annos ſeorſim vixiſſe, quamuis Scriptores Hiſpani, Reges ſuos numerare incipiant ab Athanarico, qui Gothorum Rex creatus eſt anno quarto Valentis Imperatoris ſub anno Domini 370. Non itaque hic Rex Athanaricus fuit in Hiſpania in diebus Conſtantini, & S. Silueſtri Papæ, qui illum præceſſerunt annis pluſquam 33. nam Sanctus Silueſter obijt an. 336. & Conſtantinus Magnus an. ſequenti 337. Sed Hebræorum Hiſtorici Anachroniſmorum feraciſſimi ſunt.

Hinc detegitur fabuloſa alia narratio de Oppidis in feudum traditis eidem Iachijæ; & quòd Rex eundem Dominum Domus ſuæ conſtituerit, & Principem omnis poſſeſſionis ſuæ. Quamuis quidem verum ſit, poſterioribus ſeculis conſueuiſſe nonnullos Hiſpanię Principes Iudæis aliquot nobilia officia impertiri, ex quorum exercitio, ſupra Chriſtianos alicuius Dominij ſpecies videbantur habere; vnde Gregorius VII. per ſuas literas monet Alphonſum Caſtiliæ Regem Catholicum, ne ſinat Iudæos Chri-

חכמתו ומדינותו לקחו המלך לו ליועץ ויהי לו
לרופא כי הביאו מקסטילייא בג״ל בדור ד׳ ויהי
היום ויבא מלך קסטילייא על מלך פורטוגאל
בחיל כבד ויקח את כל ארצו מידו זולתי ב׳
עיירות והם קואימברה וליסבונה ובהיות כי ימי
הסתו הגיעו השר דון גדליה וחביריו יעצו אל
המלך שלא ילחם עם האויבים ויניחם כך בימי
הקור והם כלים מאליהם ולא הטה המלך אזנו
לעצת הזקנים וילך אל עצת הילדים שיעצוהו
להלחם: וכראות הזקנים שלא נשמע עצתם ברחו
אל מלך קסטילייא ויכבדם וינשאם ואל דון גדליה
נתן ארוחתו שהיה לו טרם נסעו מאצלו שהיתה
מס אל המלך לתת הראש והרגלים מהבהמות
שישחטו בני ישראל: והיה סוכרו חמשת אלפים
זהב: וכן צוה המלך שכל הסופרים ודייני ישראל
יושמו על פי השר הזה: אשר האריך ימים ויגוע
זקן ושבע ימים ויאסף אל עמיו ונקבר בעיר
טוליטולה: והטובות שעשה אל היהודים בפורטוגאל
ואחר כך בקשטילייא הנם כתובים בספר דברי
הימים לתולדות בני יחייא: והניח שני בנים שם
הא׳ החכם הגדול דון טודרוס שנמצא בשנת ה׳
אלפים קי״ג שהיה כמו אלף דפ״ר למנינם עם חבריו
לפלפל לפני מרטין אפיפיור שני עם יהושע
הלורקי שהמיר דת ונקרא מסיר יירולימו סנטה
פי כנראה באורך בספר שבט יהודה: ושם הבן
השני הגאון דון דוד ן׳ יחייא ונדבר ממנו בדור
הבא:

Princeps Don Ghedalia Ben Principis Don Salomonis Aben Iachija. hec eſt quinta generatio familiæ noſtræ. Hunc propter illius ſapientiam, & rerum politicarum intelligentiā Rex (Portugalliæ) *è Caſtilia euocauit, & Conſiliarium & Medicum ſibi aſciuit. Factumque eſt, vt Rex Caſtiliæ cum ingenti exercitu contra Regem Portugalliæ ad prœliandum veniret, totumque Regnum ſibi ſubiugaret* (*exceptis duabus Ciuitatibus*) *ſcilicet Conimbra, & Vlyſ-*

loſophus. Rex autem Portugalliæ fecit illum Ducem totius exercitus equitum, fuitque in omnibus vijs ſuis intelligens, & diligebant eum omnes Principes, quamuis non omnes eodem fine illum diligebant. In diebus eius Iſraëlitæ admodum concordes fuerunt, &c. Et poſt pauca: *Reliquit duos filios, nomen primi fuit Ghedalias; hic melancholicus erat, ſed ſapiens in omnibus ſcientijs, & Caſtiliæ Regis Medicus fuit. Sed vocatus a Rege Portugalliæ, illum adiuit, à quo ei magnum ſtipendium aſſignatur, &c. Nomen ſecundi R. Ioſeph Aben Iachija magnus ſapiens fuit, vt infrà videbimus.*

Hebræi moderni Hiſpani arrogantia planè incredibili *Principis* & *Don* nobiliſſimos titulos ſibi impudenter attribuunt. Sic paſſim noſter hic Auctor maiores ſuos hiſce titulis condecorat, quos antiquiores Rabbini Hiſpani auſi non ſunt ſibi vſurpare, vti fuerunt R. Moſes Cordubenſis cognomento Ægyptius, Abraham Aben Ezræ, Dauid Chimchius, & alij. Regula igitur erit, quòd quotieſcunque auditur titulus *Don* Rabbino affixus, dicendum eſt eum eſſe Hiſpanum, & modernum, neque excedere antiquitatem 200. annorum, quamuis Nouitij iſti Rabbini, aliquando in faſtum ſuæ gentis etiam antiquioribus Rabbinis hunc titulum impertiantur.

Pagina verò 57. b. eiuſdem libri paulò poſt medium iactanter de ſua familia proſequitur –

השר דון גדליה בן השר דון שלמה ן׳ יחייא
שהוא דור ה׳ למשפחתנו היה בדור הזה ולרוב

dere est in libro שבט יהודה *Scèuett Iehudà. Nomen secundi, Sublimis Don Dauid Aben Iachija, de quo agemus in sequenti generatione, &c.* Hucusque hic Auctor.

Si hic Princeps Don Ghedalia erat Consiliarius, & Medicus Regis Portugalliæ illum deserendo, & ad Regem Castiliæ confugiendo, crimen læsæ Maiestatis commisit, quia rebellis fuit & perfidus Minister; non enim licuit deserere Dominum suum, maximè pro tam leui causa ibidem assignata, sed pro eo sanguinem effundere, & vitam perdere debuerat. Discant Principes his tam fidelibus vti Ministris, qui ad primum aduentus belli sinistrum, relicto proprio Principe, ad inimicorum Castra confugiunt. Sed quid mirum! non solet esse fidelis homini ille, qui infidelis & rebellis est Deo.

De Don Todros, qui asseritur disputasse cum Hieronymo à S. Fide ex Iudaismo ad Christi fidem conuerso, plures intolerabiles errores committuntur.

Primus est, quia ibi dicitur Don Todros -

נמצא בשנת ה׳ אלפים קי״ג שהיה כמו אלף רפ״ד למנינם ׃

Extitisse anno 5113. qui est annus circiter 1284. numeri eorum (Christianorum). At annus mundi 5113. secundùm Hebræos correspondet anno Dom. 1353. non verò an. 1284. vt falsò notat Auctor huius lib. *Scialscèleth hakkabalà*. Confer Tabulam Epocharum suprà pag. 81.

Se-

& Vlyssipone. Cùm autem hyems appropinquaret; Princeps Don Ghedalià & socij eius consilium dederunt Regi, vt hyemis tempore à bello cessaret, vt sic inimici inter sese consumerentur: Et non inclinauit Rex aurem suam consilio Seniorum, sed abijt post consilium Iuuenum, qui, vt præliari deberet, consilium dederant. Hæc videntes Seniores fugerunt ad Regem Castiliæ, à quo benignè suscepti, honorantur & prouehuntur. Ipsi etiam Don Ghedaliæ stipendiū pro Medica arte apud Regem exercēda olim assignatum restituit, quod vectigal quondam Regi proprium erat: nam cuiusque animalis in Iudæorum macello ad escam iugulati caput, & pedes Regi cedebant, ex cuius prouentu quinque aureorum millia pendebantur, quæ Ghedaliæ pro annuo stipendio fuerunt assignata. Præcepit etiam Rex vt omnes Legis Doctores, & Israëlitarum Iudices, nil sine voluntate huius Principis statuerent, aut definirent: Qui dies suos in longum protraxit, obijtque senex, & satur dierum, & collectus est ad populum suum, sepultusque est Toleti. Bona autem quæ fecerat Iudæis in Portugallia, & deinde in Castilia, nonne scripta sunt in libro sermonum dierum generationum filiorum Iachijæ? Reliquit duos filios, nomen primi fuit -

Magnus sapiens Don Todròs (Theodorus) *qui anno mundi 5113. nempè circa annum 1284. secundùm ipsorum* (Christianorum) *numerum cum socijs suis disputauit coram Martino Papa. Secundo cum Iosue Halòrki, qui apostatauit, & vocatus fuit Misser Hieronymus sanctæ Fidei, sicut prolixè vi-*

ut, reperient. Pueri ſunt Iudæi in Hiſtorijs referendis, & ea quæ toti mundo notiſſima ſunt, ſolis ipſis ignota exiſtunt. Sufficit illis, vt aliquid ſcribant: vera ne, an falſa dicant, parum ſolliciti ſunt, præcipuè quando de Hiſtorijs externarũ Nationum agitur. Solemnis fuit hæc diſputatio inter Magiſtrũ Hieronymum & Rabbinos, neq; extra Hiſpaniam, vt inde euocarentur Rabbini, eſt habita, vt vult hic Auctor, ſed intra fines Hiſpaniæ, & coram Antipapa Benedicto XIII. diſceptatum fuit, vt fuſiùs videbimus in Ioſue Halòrki, vbi etiam Iudæorum errorem de Marco Florentino manifeſtabimus. Sufficiat hic, huius Auctoris, temporum & Hiſtoriarum ignorantiam annotaſſe, & nimiam fidem adhibuiſſe Auctori libri שבט יהודה *Scèuett Iehudà*.

Pag. 59. in fine, de Ioſeph Iachija filio Salomonis, de quo ſuprà dictum eſt in quinta generatione Iachijæ, hoc modo loquitur.

הרב הגדול דון יוסף ן׳ יחייא בנו השני של דון שלמה הי״ה בדור הזה ראש הגולה ואב לחכמה בכל מלכות קשטילייא ׃ והיה תלמיד חבר להרשב״א ויקונן עליו ולהיותה יפה אסדרנת לפניך ומביאה בעל שקל הקדש ׃ וזה החכם חבר פסקי הגמרא על סדר הנכתבים בשתא סדרי עם המורה מקום והדרושים אחרים והיה יפה תואר ויפה מראה מאד ׃ ולהיותו חכם גדול בדקדוק ובשירים שב שנית וחבר כל הפסוקי החם בקצרת דרך שיר מרובע ׃ ובעונותינו נשרף כל בית מדרשו בגזרות ס׳ ויצינצו ׃ ומעיד אני אליך שבימי חרפי ראיתי ביד הגאון א״א ב׳ קלפים מהשירים ההם שרופים יותר מחצים ׃ והגאון הזה האריך ימים יותר מצ׳ שנים וזהו החכם שמזכיר בר״ששת

Secundus eſt, quando aſſeritur Don Todros diſputaſſe cum Hieronymo à Sancta Fide coram Papa Martino Secundo. Hæc diſputatio inter Magiſtrum Hieronymum à S. Fide & Rabbinos inita eſt coram Petro de Luna, in ſua obedientia vocato Benedicto XIII. anno Domini 1412. vt patet ex Cod. mſc. Vatic. ſub num. 4060. & ex Bibliotheca Patrum tom. 4. pag. 930. tertiæ editionis de la Bigne, Pariſ. & non coram Papa Martino II. qui Benedictum præceſſit annis pluſquam 500. Idem repetit pag. 113. b. ſed apertè delirat, quando ibidem ait.

וכן האפיפיור הביא מספרד אנשים חכמים ובתוכם הר״ר טודרוס ן׳ יחייא ונלפלו ימים רבים לפני אפיפיור ושרים רבים כנראה בשבט יהודה ׃ וכן אחר כך ננזר על יהודים להשיב הרביתות שלקחו ובאו יהודים נגד פרה פייר לפני הפפה ׃ על זה שהיה נקרא מרקו פיורינטינו ונפטרו היהודים ׃

Et ſic Papa aſciuit viros doctos ex Hiſpania, & inter eos R. Todros Aben Iachija, & diſputauerunt diebus plurimis (cum Hieronymo à S. Fide) *coram Papa & Principibus multis, ſicut videre eſt in* (libro) *Scèuett Iehudà. Poſt quæ, decretum eſt contra Iudæos, vt reſtituerent per vſuram acquiſita. Venerunt autem Iudæi contra Fratrem Petrum coram Papa, qui vocabatur Marcus Florentinus, & dimiſſi ſunt Iudæi.* Scrutentur Iudæi totum Catalogum Summorum Pontificum, & oſtendant nobis Marcum Florentinum Papam, ſi poſſunt, nullum vnquam, qui huiuſmodi nomen habue-

בש״ת שלו ס״י שמ״ה ׃ והניח בן ושמו החכם דון שלמה ן׳ יחייא אך נפטר בחור ובלי בנים וזאת היא הקינה של ב׳ תנועות ויתד וב׳ תנועות ויתד וג׳ תנועות .

Ràu magnus Don Iosèph Abèn Iàchija secundogenitus Don Salomonis fuit in hac generatione caput captiuitatis, & Pater sapientiæ per vniuersum Regnum Castiliæ. Fuit socius Harrisbæ, seù R. Salomonis Aben Adderetb, & nænias super eum cecinit, quas statim referam, vti facit Auctor libri שקל הקדש *Scèkel hakkòdesc.*

Hic sapiens composuit פסקי הגמרא *Piskè Ha-Ghemarà, Decisiones Ghemaræ secundùm dispositionem sex ordinum Talmudis, cum Indice locorum;* (vnde sententiæ ex Talmude sunt desumptæ) *& alijs nouis explanationibus. Fuit pulcher forma, & visu admodum formosus. Et cùm esset doctus Grammaticus & Poëta, redijt secundò, & omnes illos versiculos iterùm compendiosè secundùm Poëtarum leges, quadratis Carminibus decantauit. Sed propter iniquitates nostras igni absumpta sunt, cùm incendio traderetur ipsius Academia tempore persecutionis S. Vincentij. Testor autem ego, me in iuuentute mea vidisse in manu sublimis Domini Patris mei duo* (folia) *membranacea, quibus scriptis exarata erant quædam ex his Carminibus, sed ex parte combustis. Iste verò sublimis* (Vir) *dies suos prolongauit vltra 90. annos. Huius meminit Bar* ששת *Scesciàth in Quæsitis & Responsis eius num. 345. Reliquit post se filium nomine Sapiens Don Salomon Aben Iàchija, sed deces-*

sit iuuenis, & absque liberis. Canticum lugubre est, vt sequitur, constans duobus Spondæis, & Iambo, duobus Spondæis & Iambo, & tribus Spondæis.

Non appono hunc Rhythmum, ne longior sim, noto tamen, tempore isto, fuisse in vsu Carmina secundùm quantitatis dimensionem.

Tempore persecutionis S. Vincentij. Secundùm literam גזרות *Ghezaròth* propriè significat *decreta, sententias,* sed accipiunt pro *edicto persecutionis.*

S. Vincentij &c. Iste est Sanctus Vincentius Ferrerius Ordinis Prædicatorum, qui à Benedicto XIII. Pseudo Papa Sacri Palatij Apostolici Magister creatus, eum secutus est quousque in Concilio Constantiensi damnatus & depositus, in eius locum suffectus est Martinus V. cui adhæsit S. Vincentius relicto Benedicto, seù Petro de Luna, contra cuius pertinaciam quoad vixit, semper & in priuatis colloquijs, & in suggestu prædicauit. Quando autem partes Benedicti XIII. Antipapæ sequebatur S. Vincentius, contra Iudæos per Hispaniam dispersos, expeditionem suscepit, Verbo Dei in eos irruens, quod omni gladio ancipiti penetrabilius est, ex eis multitudinem maximam ad Christum conuertit, ita vt etiam ipsi Iudæi confiteri non dubitarint, in Hispaniarum Regnis, præsertim in Aragonia & Castilia, plusquàm ducentorum millia Iudæorum, suasu S. Vincentij, Legem Mosaicam deseruisse, & fidem Christianam suscepisse, testis est יוחסין *Iu-*

chas-

Quòd idem postea fecisse scribitur Salamanticæ, & Zamoræ, Salmantinam Synagogam in Ecclesiam Sanctæ Crucis commutando, anno Domini 1412. num. 11. ex Ægydio Gonzalez lib. 3. & 5. histor. & in Aragonia an. 1413. num. 51. & 1415. num. 35. Eodem igitur anno 1412. quo instituta fuit disputatio, prædicabat S. Vincentius Ferrerius, qui ob sanctitatis famam, etiam ab ipsis Iudæis Sanctus vocatur. Sic noster Auctor hic in *Scialscèleth hakkabalà* pag. 59. b. circa principium, & pagina 62. b. in fine, Sanctum eum appellat, dum decreta, quæ contra Hebræos fiebant in Hispania, ea גזרות ס׳ ויצינצו *Decreta S. Vincentij* nominat. Non est igitur ambigendum, Sanctum hunc Vincentium non fuisse S. Vincentium Ferrerium Ordinis Prædicatorum.

Sed pergamus ad alia. Pag. 62. b. de R. Dauid Aben Iachija hoc modo loquitur -

הרב רבי דוד בן השר דון גדליה ן׳ יחייא שהיה בקשטילייאה שנת ה׳ אלפים פ״ה לבריאה ושם נתן נשיאותו אחרי מות אביו והוא דור ו׳ למשפחתינו ובסוף ימיו גלה עם המעטירה הורתו אל עיר לישבונה בו ברחו מגזרת ס׳ ויצינצו בשנת קס״ה לבריאה ואשתו בטוב טעמה ושכלה השיגה באמצעות מלכת לישבונה כל ההכנסות שהיו לזקניהם ׃ והגאון הזה חבר חבורים ובפרט חבור דינים ומאמר על דיני טרפות ׃ והרב קארו מזכירו בראשית ספר יורה דעה וינוע ויאסף אל עמיו בן ע״ה שנים לא כהתה עינו ולא נס ליחה והניח ד׳ בנים הרב דון יהודה וכו׳ ׃

Ràu Rabbi Dauid filius Principis Don chassìn pag. 134 ante medium; qui de hac mira Iudæorum conuersione ita loquitur -

ובשנת עק״ב היה שמד מגלח אחד שמו פרא ביצינטי שהמירו דת יותר ממאתים אלף יהודים על יד מלך דון פירננדו זקנו של פירננדו מלך ארגון אשר גרש את כל היהודים מקשטילייאה שנת רנ״ב ׃

Et in anno 172. Christi 1412. *persecutio, seù deuastatio fuit à quodam Raso, cuius nomen erat Frater Vincentius, quà supra ducenta Iudæorum millia mutauerunt Legem suam per manum Regis Don Ferdinandi Aui Ferdinandi Regis Aragoniæ, qui Castiliæ omnes Iudæos expulit anno* 252. Christi 1492. Non est dubitandum, quòd Frater Vincentius hic nominatus non sit S. Vincentius Ferrerius sanctitate illustris, quia hæc Iudæorum conuersio, quam Auctor deuastationem, vel persecutionem vocat, facta est anno Domini 1412. eodem anno, quo instituta fuit disputatio cum Iudæis coram Petro de Luna, seù Benedicto XIII. quà deuictis Rabbinis, accedente prædicatione, & Dei Spiritu S. Vincentij infinita fuit multitudo Iudæorum, quæ ad Christi fidem conuersa est. De quo ex Diago lib. 2. cap. 60. Bzouius ad an. Christi 1411. num. 9. ait: *Toleti in Hispania S. Vincentius Ferrerius quàmplures Iudæorum ad fidem Christianam adduxit, & Synagogam illorum antiquissimam, quam ante readificationem Templi per Zorobabel factam, extructam affirmabant, in Ecclesiam, sub titulo S. Mariæ Blancæ conuertit.*

norunt sua isti Chronologici Rabbini, quomodo agnoscent aliena?

Idem facit cum R. Todros, qui eum introducit disputantem cum Hieronymo à S. Fide coram Papa 128. annis antequam disputatio illa exorta sit: nam ipse dicit, quòd disputauerit circa annum mun. 5113. Christi 1284. at illa disputatio habita est anno Domini 1412. vt suprà ostensum est. Ergo. Potuisset autem esse, quòd iste Todros Aben Iachija, qui interfuit disputationi prædictæ, fuerit aliquis alius ab eo, quem ponit in sua serie Genealogiæ Aben Iachija. Nihilominus semper recurrit argumentum, quòd falsa & nugatoria sit eadem Genealogia, & Historia familiæ huius Auctoris.

Sed videamus, qua occasione hęc familia Aben Iachijæ Portugalliam reliquerit, & in Italiam venerit? Eadem pagina 63, circa medium, hoc modo describitur.

השר דון יוסף היה (לדון דוד) והוא היה תשעי לן׳ יחייא ׃ והוא אב אבותינו והיה נמצא א בליסבונה ויאהב אותו המלך וישימהו לו ליועץ ׃ אחרי הימים מת דון אלפונסו המלך ׃ ויקם במקומו דון יואן אשר אהבהו גם הוא הניחהו במקומו מהיועצים ׃ ויהי היום ויקראהו המלך ויאמר לו הנה מרוב אהבתי אותך בחרתי להטיב אליך ולכל ישראל אתך והוא כהציל את נפשכם מדינת של גהינם ולכן רוצה אני שתמיר אתה וכל בני ביתך וזרעתי שכל ישראל שבמלכותי יעשו כמותך כי אותך ראיתי שר וגדול עליהם ׃ ויען השר לא כן יעשה וכו׳ ׃ ככתוב באורך בספר דברי הימים מתולדות בני יחייא ׃ סוף דבר בראות השר כי כלתה אליו הרעה מאת המלך ׃ גם להיות כי לא לקחו עצתו קהלות פורטוגאל ע״ר גרוש קשטילייא באשב

Don Ghedaliæ Aben Iachija, qui in Castilia erat anno 5805 à creatione mundi, Christi 1325. *& ibi rexit Principatum eius post mortem patris sui, & hæc est sexta generatio familiæ nostræ. In fine vitæ suæ secessit cum tota familia Vlyssiponem, quia fugerunt à persecutione S. Vincentij anno 150. à creatione mundi*, Christi 1390. *fugam suadente Vxore sua consilio suo bono; quæ suasit, vt Vlyssiponem secederet, quia ibi erant Synagogæ suorum Seniorum.*

Iste sublimis (Vir) *scripsit diuersos libros, & præsertim librum* דינים *Dinim, de Rebus iudicialibus, & Tractatum de Animalibus illicitis pro cibo. R. Karo illius meminit in principio libri* יורה דעה *Iorè Deà. Obijt, & additus est ad populum suum cùm esset filius 75. annorum, non caligauit oculus eius, neque fugit viror eius. Reliquit 4. liberos, Rau Don Iuda, &c.*

Non minor Anachronismus committitur in hoc loco. Dicitur enim, quòd R. Dauid filius R. Ghedaliæ erat in Castilia anno mundi 5085. Christi 1325. sexta ætate familiæ Iachijæ, & sequitur: quòd in fine dierũ transmigrauerit Vlyssiponem, vt aufugeret à persecutione S. Vincentij anno 150. min. supputationis à creatione mundi, id est Chr. 1390. Sed iam clarè demonstratum est, S. Vincentium prædicationem suam contra Iudæos instituisse anno Domini 1412. Ergo hic R. Dauid Aben Iachija 22. annis priusquam incepisset persecutio (vt ipse dicit) S. Vincentij, aufugerat Vlyssiponem. Non

meo est, idem faciet. Video, quòd tu sis Princeps, & maior inter eos. Et respondit Princeps: Non ita fiet &c. sicut prolixè scriptum est in libro sermonum dierum generationum filiorum Iachijæ. Summa omnium fuit. Cùm vidisset Princeps (Ioseph Iachija) *quoniam completa fuerat in eum malitia Regis; & etiam cùm non ampliùs acciperent Vniuersitates Portugalliæ consilia ab eo circa* (negotium) *expulsionis* (Iudæorum de Regno) *Castiliæ, sicut suo loco videbis. Elegit exire ipse & filij domus suæ de Regionibus Hispaniæ, & in Italiam venire. Euocauit autem ad se tres supra memoratos filios, id est sublimem Don Dauid Auum meũ, cuius infra suo loco recordabor in consecutione seminis sui: & sapientem Don Salomonem* (filium alterum) *qui obijt in Rhodo* (Insula) *anno 297.* Christi 1537. *die 14. Siuan Maij, & Thessalonicę reliquit filium nomine sapientem Don Iosephum Iazijam; & tertium intelligentem Don Meir sapientem Poëtam & doctum Grammaticum; hic abijt Valonam, ibique mortuus est absque liberis an.* 290. Christi 1530.

Itaque Don Ioseph senior, quicquid in manu occurrerat, tulit; ex pecunijs circiter centum millia Cruzados (genus est monetæ Lusitanæ ex Crucis signo in ea impresso ita vocatæ). *Ingreditur ipse & filij eius latenter ad vesperam in Nauem. Et post multos dies, multasque impensas, & afflictiones appulit Pisanum Portum Tusciæ in Italia, sicut prolixè scriptum est in Chronicis Genealogiæ filiorum Iachijæ. Postea proficiscuntur Florentiam, vbi na-*

כאשר תראת במקומו ; בחר לצאת הוא ובני ביתו מגלילות ספרד ולבא באיטליאה : ויקרא לו ג' בניו הזכרים שהם הגאון דון דוד זקני שלמטה במקומו נזכרהו עם המשכות זרעו : ושם השני החכם דון שלמה שנפטר ברודיש שנת רצ"ז י"ד סיון והוא הניח בן בסלוניקו ושמו החכם דון יוסף יחייא, והשלישי נקרא הנבון דון מאיר חכם בשירי ובדקדוק מאד והלך לאוילונה ומת שם בלי בנים שנת ר"צ : ויקח דון יוסף הזקן מן הבא בידו מעות מחושבים כמו ק' אלף קרוזדוש : ויכנס הוא ובניו בלט לעת ערב על אניה : ואחרי ימים רבים הוצאות וטרדות גדולות הגיע בחוף פיסא שבטוסקנה באיטליאה ככתוב באורך בדברי הימים מתולדות בני יחייא : ואחר כך הלכו פיורינצה ושם גולד הגאון א"א : ואחר כך באו פירדה אשר דוכוס פירדה קבל אותו בסבר פנים יפות כי שמע את יופי מעלתו בפורטוגאל : וימת הזקן בן שבעים שנה בפירדה שנת רנ"ח ושלחו בניו עצמותיו לצפת כאשר צוה להם אביהם והנם קבורים אצל קבר הושע בן בארי ויתר הדברים הנם כתובים בדברי הימים הנ"ז :

Princeps Don Ioseph (filius) *secundus* (Don Dauidis) *& hæc est nona generatio Aben Iachijæ. Hic est Pater Patrum nostrorum, qui inueniebatur eo tempore Vlyssipone. Hunc dilexit Rex, & Consiliarium suum constituit. Moritur Don Alphonsus Rex, & loco suo surrexit Don Ioannes, qui etiam* (Iosephum Iachijam) *dilexit, & eum inter Consiliarios adlegit. Quadam autem die vocauit eum Rex, dixitque ei: Ecce, præ multitudine amoris, quo te prosequor, constitui bene facere tibi, & fratribus tuis Iudæis, & hoc vt liberem animas vestras ex Gehenna. Idcircò volo, vt tu, & omnes filij domus tua relinquatis* (patrias Leges). *Scio enim, quod omnis Israël, qui in Regno*

nascitur excellens Dominus Pater meus. Deinde venerunt Ferrariam, ubi perbenignè susceptus fuit à Ferrariæ Duce, qui iam audierat excellentiam suam in Portugallia. Mortuus est senex filius 70. annorum Ferrariæ anno 258. Christi 1498. *& transportauerunt filij eius ossa illius in Tzapheth* (Galileæ) *sicut ipse mandauerat, & sepelierunt ea iuxta sepulchrum Oseæ filij Beerì. Reliqua autem sermonum eius, nonne scripta sunt in libro sermonum dierum Iachijæ?*

De Auo suo R. David Ben Ioseph Iachija, de Patre suo R. Ioseph, & de seipso ita loquitur pag. 65. b. in fine -

הרב רבי רוד בן השר רון יוסף ן׳ יחייא ׃ והוא רור עשירי לשלשלת משפחתינו היה בראש גולים מליסבונה עם אביו ואחיו ׃ ואחר פטירת אביו בפירדה והליכת רבי שלמה אחיו לתוגרמת גלת בעיר רוינה ואחר כך בעיר אימולה ושם נטע אהלו עם בניו, ויהי חכם גדול בתורה ופלוסופיא דקדוק ושירים לא קם כמוהו ברורו וחבר חבורי׳ וקצורים על חכמות הדקדוק ופלוסופייא והנם בירי׃ ובחצי ימיו קהלות הקדש שבמלכות נפולי בחרו בו וקראוהו להיות עליהם ר״י שופט ודיין עליהם ׃ ושם עבר כ״ב שנים עד גלות ישראל מארצות ההם וישב באימולה אל ביתו שנת ה׳ אלפים שין ׃ ובשנת ש״ג עלה אל האלקים ׃ ויהי לו ב׳ בנים׃ יהודה הוא הראשון ומת בחצי ימיו בלי זרע של קיימא ׃

הרב רון יוסף בן הגאון דון רו׳ ן׳ יחייא בנו השני ׃ והוא דור יא״ לשלשלת משפחתינו ׃ יהיה במעי אמו בשיצאו הוריו מליסבונה כאשר תראה באורך בספר רברי הימים לתולדות בני יחייא ׃ ובחיותו באימולה הרביץ תורה לק״ק שם כל ימי חייו ׃ והיה חכם כולל בכל החכמות וחבר ספר וכו׳ ׃ ונפטר כך סעד ׃

נר

וזה הרב רבי יוסף אבי זלה״ה הניח שלשה בנים וד׳ בנות ׃ ואנחנו בניו עם המעטירה מ׳ אביגיל ן׳ יחייא הורתינו תשיאנו ארבעתן בכבוד יהוה׃ וכו׳ ׃

אני גדליה בן הגאון רון יוסף חייתי בן שני לו ׃ אשר להפקת רצונך חברתי זה החבור זולת חבורים אחרים אשר חברתי על שם אחיך ויוצאי חלצי כלכם ברוכי יהוה ׃ למען יהיה שמי נקרא עליכם תמיד וכבר הארכתי כוונת כל א׳ מהם בספר רברי הימים לתולדות בני יחייא ׃ ועתה פה לא אמנע מלהודיעך בקיצור כוונתם ׃ למען לא ימושו מפיך ומפי זרעך עד עולם ׃

Ràu Rabbì David filius Principis Don Iosephi Aben Iachija (*hæc est decima generatio catenæ familiæ nostræ*) *fuit Princeps captiuitatis in Vrbe Vlyssipone cum patre suo & fratribus. Et post obitum patris sui Ferrariæ, & discessum fratris sui R. Salomonis in Turcarum Regionem, ascendit in Vrbem Rauennam, & subinde Imolam venit, & ibi fixit tabernaculum cum filijs suis. Fuit autem sapiens magnus in Lege, & Philosophia, in Grammatica, & Poësi; neque in generatione sua similis illi inuentus est. Composuit multa philosophica, & Epitomen Grammatices: hæc apud me sunt. Intermedio autem tempore cœtus sancti, qui sunt in Regno Neapolitano elegerunt ipsum, & ad se accersiuerunt, vt esset inter eos Princeps Academiæ, Archisynagogus, Iudex, & arbiter. Ibi per 22. annorum spatium permansit, vsque ad transmigrationem Israëlis ex illis Regionibus. Habitauit itaque Imolæ in domo sua anno* 5300. Christi 1540. *& anno* 303. Christi 1543, *ascendit ad* אלקים *Elokim. Fuerunt ipsi duo filij*

vt suprà recensiti sunt eisdem verbis, & eodem seruato ordine, quem ipse seruauerat. In tanto autem Librorum apparatu, nullum ex ijs in lucem prodijsse puto, nisi Librum יחייא *Iachija* numero 11. notatum, quem sub nomine ספר שלשלת הקבלה *Sepher Scialscèleth hakkabalà, Libri Catenæ Cabalæ* excusum Venetijs vidimus in domo Ioannis de Gara an. שמ״ז 5347. Christi 1587. & Cracouiæ anno שנ״ו 356. Christi 1596. in 4. Diuiditur hic Liber in tres Partes.

In prima texit Auctor Chronologiam ab Adamo ad Noë, & descendendo per Abrahamum, & reliquos Patres peruenit ad Mosen *pagina* 11. Iosue, Phinees, Eli, Samuelem, Achiam Silonitem, Eliam Tisbitem, *pagina* 17. b. Zachariam, Oseam, Amos, Isaiam, Micheam, Ioël, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Ieremiam, Baruch, *pag.* 19. b. Ezram, Viros Synagogæ magnæ *pag.* 21. b. Simeonem Iustum, & alios Sapientes ante natiuitatem Domini per Antigonos, Iosephum Ben Ioèzer, Iose Ben Iochanàn, Iudam Ben Tabbai, Nithai Haarbelì, Scemaaià, & Autaliòn, Hillel & Sciamài *p.* 25. b. & post Christum Dominum transcurrit per Iochanàn Ben Zaccai, Rabban Gamliel, Rabbi Akibbà, & Rabbènu Hakkadosc Auctorē Miscnæ. *pag.* 32. b. Postea per Rabbanàn Sauorrài pergit ad Gaonim, *pag.* 37. Ad Rabbinos per Hairiph, *pagina* 40. Rambàm & Rasci, *pag.* 42. b, & alios inferiores vsque ad *p.* 70. vbi desinit Prima Pars.

lij, Iudas fuit primus, qui mortuus est in dimidio dierum illius sine prole.

Ràu Ioseph Ben sublimis Don Dauid Aben Iachija fuit filius secundus, Et hæc est Vndecima generatio familiæ nostræ. Hic fuerat in vtero matris, dum egrederetur Vlyssipone, sicut prolixè videre poteris in libro verborum dierum generationum filiorum Iachijæ. Cùm autem ipse fuisset Imolæ, accubare fecit Legem ibi in congregatione sanctà omnibus diebus vitæ suæ. Fuit autem sapiens vniuersalis in omnibus scientijs, & composuit librum &c. Et post nonnulla

Iste Ràu Rabbi Ioseph pater meus, cuius memoria sit in vita futuri seculi, reliquit tres filios, & quatuor filias. Et nos filij eius cum venerabili corona Domina Abigail Aben Iachija genuit nos, tulitque nos quatuor in gloria Dei benedicti, &c.

Ego Ghedalià Ben Ha-Gaòn Don Ioseph fui secundogenitus, vt morem gererem voluntati tuæ (alloquitur filium) *composui hoc Syntagma, præter alia, quæ nominibus fratrum tuorum nuncupaui, & aliorum, qui è lumbis meis exierunt. Omnes sitis benedicti à Domino, & nomen meum sit inuocatum super vos ingiter. Omnium meorum librorum olim exhibui argumenta prolixè in libro Chronicorum Genealogiæ filiorum Iachijæ. Nunc verò nihil prohibet, si iterum succinctè eadem argumenta, & libros producam, quæ volo vt non recedant ab ore tuo, & ab ore seminis tui in æternum.* Post quæ sequitur Catalogus Librorum à se compositorum, qui sunt viginti & vnus,

Pag. 3. habetur Præfatio, qua filio suo Iosepho primogenito, cui librum dicat, eiusdem libri institutum, consilium, & vtilitatem pandit, & cur illum יחייא *Iachija* vocet, declarat; in cuius fine Carmen additur cum literis initialibus, quæ componunt גדליה *Ghedaliam*.

In fine autem libri additur Index locupletissimus omnium rerũ, & verborum, quæ in libro tractantur cum hoc titulo:

מפתח ספר יחייא הנקרא גם כן שלשלת הקבלה:

Clauis libri יחייא *Iachijæ, qui vocatur etiam* שלשלת הקבלה *Scialscèleth hakkabalà, Catena Cabalæ.*

Quamuis hic Auctor multa fabulosa & inuerisimilia ex alijs Auctoribus sine vllo rerum & temporum examine exscripserit, potissimùm quando ad suæ familiæ gloriam promouendam conducere sibi videbatur: nihilominus quoad Chronologiam, non inutilis est liber, imò sanè dignus, vt sermone Latino illius copia fieret Viris eruditis, & rerum Iudaicarum curiosis: eoque ipsemet sæpissimè *Scriptores, & Scripta Rabbinorum* describendo in hac nostra *Bibliotheca Rabbinica* sum vsus. Quia, quamuis ipse Ghedaliâ Auctor suam hanc *Cabalæ Catenam* ex libro יוחסין *Iuchasin* compilauerat; attamen multa in ea sunt, quæ neque in *Iuchasin*, neque in alijs libris de facili inueniri possunt: atque, vt dicitur in prima libri facie -

In II. Parte recenset quatuor Sermones. Primum, *De Mundo, & Astronomia*. II. *De formatione Infantis in Vtero materno, & vsu partium corporis humani*. III. *De infusione animæ in corpus humanum*. IV. *De Strigibus, Maleficis, & Energumenis*. Postea agit *De Iudicio hominis post mortem*. pag. 85.

In III. Parte tractat *De creatione Mundi, Angelorum, & Dæmonum: De Paradiso, & Inferno* pag. 90. b. *De inuentione rerum*. pag. 91. *De principijs Regnorum*. pag. 94. Quædam, quæ acciderunt tempore Iosue, & alijs temporibus inferioribus vsque ad expulsionem Iudæorũ ex Vrbibus Dominij Summi Pontificis Romani, compendiosè, sed curiosè recenset.

Statim à tergo primæ pagellæ, inuenitur testimonium Rabbi Iosephi מאמיגא *Samiga* in approbationem & laudem libri, cuius opera vt in lucem celeriùs exiret, factum est.

Samuel Ben Elchanàn de הארקיוולטי *Harcheuoltis* composuit Carmen in laudem Auctoris & libri, reperitur pagina 2.

Isaac צרפתי *Tzarphatì* Gallus Auctoris Contubernalis etiam ipse aliud Carmen in laudem Auctoris composuit, cuius literis initialibus exprimitur nomen רבי גדליה ויחייא יצ״ו *R. Ghedoliâ, & Iachija, Custodiat eum Deus.*

Immediatè post sequitur aliud R. Iosephi filij Auctoris, cuius nomen & Ghedaliæ patris sui leguntur, si combinentur literæ quibus versus incipiunt, quæ sunt יוסף בר׳ גדליה *Ioseph BeRabbi Ghedalia*.

בו דרושים וחדושים ופרי מגדים נוספים על כל אשר תוכרו לפניו בענין זה ׃

In eo ſunt expoſitiones, & res nova, fructus attracti additi ſuper ijs omnibus, quæ antehac de huiuſmodi argumento compoſita ſunt.

Hunc ſcripſit, vt ipſemet Auctor ait pag. 66. anno ש"ט 309. min. ſupput. Chriſti 1549. & vltimum illorum, quem in Catalogo recenſet, dicit ſcripſiſſe anno 346. Chriſti 1586. Ex hoc colligitur, eodem anno hunc Auctorem inter viuos ſuperfuiſſe; & intra ſpatium 37. annorum viginti libros edidiſſe, excluſa expoſitione Patrum פירוש אבות *Pirùſc Avòth*, quia iam illam compoſuerat in iuuentute, vt ipſe ibidem dicit.

Vltimò eſt ſciendum, quòd Amatus Luſitanus, Centuriam VIII. ſuarum Curationũ Medicinalium Theſſalonicæ habitarum, huic Ghedaliæ Iachijæ dedicauerit anno mun. 5319. Chriſti 1559.

Tandem corrigendus eſt locus in Oedipo Kircheriano Claſſ. II. Grammat. Cap. II. §. I. *De Siclo Hebræorum* pag. 88. vbi citatur שלשלת הקבלה *Catena Cabalæ*, & pro *R. Iachija* mendosè ponitur *R. Iochai*. Niſi alius liber cum eodem titulo שלשלת הקבלה *Catena Cabalæ* inueniatur, cuius Auctor ſit quidam R. Iochai mihi ignotus. Et augetur ſuſpicio, quia in hoc noſtro libro שלשלת הקבלה *Catena Cabalæ* non reperitur *Tract. De Monetis*, qui ibi citatur.

פגל' רבי גדליה בן רבי משה קורדווירו כתב הקדמה על ס' אור נערב לה' משה קורדווירו אביו והוא פרדס רימונים בקיצור ונדפס בויניציאה שנת שמ"ז לפ"ק ׃

392 R. GHEDALIA' BEN MOSIS KORDOVVERI. Scripſit הקדמה *Hakkadmà Præfationem* in librum אור נערב *Or Neeràu Luminis adueſperaſcentis*, compilatum ex opere maiori Cabaliſtico nuncupato פרדס רמונים *Pardès Harrimonim*, *Paradiſus Malorum Punicorum*. Vtrumque opus compoſitum fuit à R. Moſe Cordouero patre ſuo. Sed iſtud, de quo modo agitur, eſt Epitome maioris *Pardès Harrimonim*; eſtque excuſus Venetijs apud Ioannem de Gara anno 347. minoris ſupputationis, Chriſti 1587.

פגג' ר' גדליה בן שלמה איש פולין המכונה זלמן איש ליפשיץ במלכות פולוניאה בהיותו בן כ"ו שנה חבר ספר עץ שתול והוא ביאור כלפנים גם והוא על ספר עקרים שחבר ר' יוסף אלבו ׃ וכמו שחלקי האילן הם עקרים שרשים וענפים ועלין ׃ כן בספר הזה יש בו עקרים שחבר ר' יוסף אלבו ׃ ושרשים הם ביאור או פירוש על זה שחבר ר' גדליה ׃ וענפים הם דברים הנוספים שמקבלי קדם ומדרשי חכמים הקדמונים ׃ ועלין הם פרוש מקום על הפסוקים והמדרשים הבאים בזה הספר שהוסיפו עליו וכן נקרא ספר עץ שתול על שם הכתוב והיה כעץ שתול על פלגי מים וגו' ׃ נדפס בוויניציאה בשנות פייסרו ולחכמי כרלנדרין כבית יוולי קליון שנת אחר ושמו אחר ליגירם ׃

493 R. GHEDALIA' BEN R. SALOMONIS ISC POLIN POLONVS, cognomento *Zalman* ליפשיץ *Lipſcitz* Regni Poloniæ an. ש"ע 377.

marginem, & sunt *Radices* huius Auctoris R. Ghedaliæ. ענפים *Anaphìm* occupant exteriorem libri marginem, & sunt *Rami* eiusdem. עלין *Alìn* ipsius marginis externum album occupant, & sunt *Folia* huius עץ שתול *Etz sciathùl Arboris plantatæ*.

Pagina 2. huius libri reperiuntur הסכמות *Haschamòth Consensus Rabbinorum*, qui librum hunc, vt typis committi possit, approbant, & elogijs extollunt. Horum primus est.

R. Meir Ben R. Ghedalià de לובלין *Lublino*.

2. R. Scemuel Eliezer Ben Rabbi Iodà.

3. R. Aharon ועליג *Zaaligh* Ben R. Nephthali.

4. R. Isaach Ben R. Scemuel Vir de domo Leui שליט״א *Scelittà* de לונטשיץ *Lontaschitz*.

5. R. Scemuel Ben Rabbi Ioseph יאסקא *Iàska* de לעסלא *Laasalà*.

6. R. Menachem מאנש חיות *Maanàsc Chaijòth* Ben R. Isaac Chaijòth de לובלין *Lublino*.

7. R. Isaac Ben R. Nathan שפירא *Spira*.

8. R. Beniamin Ben R. Chaijm מארפטשיק de *Arpattscik*.

9. R. Iudas ליב *Leb* Ben Ioseph Aschenazi Germanus.

10. R. Iodà vocatus ליבא *Leua* Ben R, Israèl Iacob Chaijòth.

11. R. Isaac Ben R. Ionathan.

12. R. Ephraim Ben R. Nephthali זלמן *Zalamàn*, שעברשין *Sciaauarscin*.

13. R. Ghedalià Ben R. Meir לובמלא *Lubmelò*.

14.

min. supput. Christi 1617. Scripsit Commentaria in ספר עקרים *Sèpher Ikarrìm*, *Librum Articulorum* (fidei Mosaicæ) R. Ioseph Albo, eaque in tres classes dispertitus est: in שרשים *Scerascìm Radices*, ענפים *Anaphìm Ramos*, & עלין *Alìn Folia*: nam totum opus nuncupauit עץ שתול *Etz schatùl Lignum plantatum*, Tit. ex Psal. 1. 3. *Et erit sicut lignum plantatum super riuos aquarum &c.* Nam sicut Arbor habet Stirpem, Radicem, Ramos, &c. Folia; sic in hoc libro *Stirps* est עקרים *Ikarrìm* textus primarij Auctoris R. Iosephi Albo; שרשים *Scerascìm Radices*, sunt Commentaria huius Auctoris; ענפים *Anaphìm*, *Rami* sunt eiusdem Auctoris aliæ expositiones, & loca ex Sac. Scriptura, Talmude, & ab alijs antiquis Rabbinis petita ad comprobationem sententiarum, quæ in Commentarijs adducuntur. Et עלין *Alìn Folia*, sunt citationes eorundem locorum, vt primò oculorum ictu agnoscat Lector, quibus locis ea petita sint. Et sicut Arbor ex folijs, ramis, radicibus, & trunco coalescit; ita hic liber ex his partibus compositus est, quæ simul vnitæ arborem quandam componere videntur: & ob id titulum libri nuncupauit עץ שתול *Etz sciatùl*, *Arbor plantata*, vt dictum est.

Cæterùm hic liber impressus est Venetijs apud Petrum & Laurentium Bragadinos in domo Ioannis Kaion in fol. vbi textus quadrato charactere occupat medium folij, & hæ sunt עקרים *Ikarrìm* R. Ioseph Albo. שרשים *Scerascìm* occupant interiorem libri

14. R. Salomon Ephraim Ben R. Aharon לונטשיץ *Lontsciti*.

15. R. Iesaaia Isaias Ben R. Abraham Pragensis.

Pag. 3. extat prima Præfatio huius Auctoris in librum suum. Incipit quibusdam Carminibus, quorum initialibus literis exprimunt nomen

גדליה בן החבר רבי שלמה נר״ו :

Ghedalià Ben Hachauèr R. Salomonis.

Pag 4. b. Extat alia secunda Præfatio eiusdem Auctoris, vbi annus; quo hæc Commentaria scribere inceperit, notatur. Plura ad hunc librum pertinentia vide *R. Ioseph Albo*.

סנ״ל **נואן די ניקולו מפריש** חבר
פירוש על הלוחות של מלך דון אלפונסו בלשון
לטין והעתיקו אל לשון עברי ר׳ משה מקרית יערים ונמצא
כ״י בוואטיקאנו על הקלף :

394 IOANNES NICOLAI PARISIENSIS. Scripsit *Commentarios super Tabulas Astronomicas Alphonsinas*, quos ex Latina lingua in Hebræam transtulit R. Moses de Kiriath Iearim. Extat msc. in Bibliotheca Vaticana partim Papyr, & partim Pergam. in 4.

סנ״ל **מאשטרו גיראבט די שולא**
חבר פירוש הספר התשיעי מספר האלמנצור
וחלק לאותם החלקים והפרקים אשר חלק ראז״י את ספרו :
ואני ראיתיהו כ״י כתוב קלף והוא על החלאים מאילו מכף
רגל ועד קדקד הראש :

395 Magister GERAVT (forsan Gil-

bertus) DE SCIOLA, Scripsit *Commentaria in librum IX. Almansoris de varijs infirmitatibus corporis humani*. Diuisit ea in Partes & Capitula, quemadmodum fecerat Razi in librum suum. Ea ego vidi mmssc. in fol. Papyr. apud Eruditum Virum & in Hebraicis peritissimum D. Odoardum Altham Anglum. Non potui tamen percipere, quo anno, & vbi, & qua lingua hæc primò scripta fuere; attamē animaduerti quàm diligenter explicat omnes morbos qui à planta pedis vsque ad verticem capitis hominibus obuenire solent: ideòque existimo esse librum valdè bonum & vtilem; eoq; magis vtilem, si Latinè redderetur.

סנ״ **מאשטרו גירונימו** מבולונייאה
היה לפנים יהודי ואחר כך נעשה משומד חבר ס׳ א׳ לנגד
היהודים בלשון איטלקי והוא נדפס בויניציאה שנת אלף
קט״ו לחשבונם :

396 Magister HIERONYMVS DE BONONIA ITALVS, ex Iudæo Christianus. Scripsit Italicè *Opusculum contra Iudæos*. Excusum fuit Venetijs anno Domini 1515. in 8.

סנ״ **מאשטרו גירונימו** די סאנטה פא׳ :
עיין ר׳ יהושע הלורקי .

397 Magister HIERONYMVS A SANCTA FIDE. Vide *R. Iosuè Halòrki*.

סנ״ **גלא רזיא** והוא שם הספר שנלאטינו בספרו
דרכה פעמים הביל ראש מלוכת הספר , ויש אומרים כי
חברתו

in fine, vbi dum loquitur honorificè de nostro libro Ecclesiastici sub nomine בן סירא *Ben Sirà*, & duos eiusdem nominis esse Auctores, Ben Sirà seniorem, quem & Rabbenu Hakkadòsc vocat, & Ben Sirà iuniorem; hinc duos esse Rabbenu Hakkadòsc hoc modo probat -

והנה מציאות שנים מן השם המפואר הזה יש לו חבר טוב והוא רבינו הקדוש כי ידעת אמרם בקדושין פד׳׳ ומדרש קהלת פסוק וזרח השמש יום שמת רבי עקיבא נולד רבי הנקרא גם כן רבינו הקדוש. והרי במכילתא דבשלח פרשת השירה תמצא א׳׳ר עקיבא דבר הסית לי רבינו הקדוש וכו׳. הרי קדוש קדוש ׃

Et ecce duo, qui inueniuntur insigniti hoc honorifico nomine Rabbenu Hakkadòsc. Scias, quòd in Cod. Kidduscin cap. 4. *& in Midràsc Ecclesiast. Ver.* 5. Et oritur Sol; *eo die, quo moritur R. Akibà, nascitur Rabbi, vocatus etiam Rabbenu Hakkadòsc. At in* מכילתא *Mechiltà sect.* בשלח *Besciallàch,* §. השירה *Hasçirà inuenies. Dixit R. Akibà: Verbum narrauit mihi Rabbenu Hakkadòsc &c. En* (duo) *Kadòsc, Kadòsc.* Ita Auctor *Imrè binà.* Sed hæc ratio non videtur magis probare duos fuisse *Rabbenu Hakkadòsc,* quàm duos Rabbinos sub nomine *Rabbi Akiba,* & sicut ipse concludit הרי קדוש קדוש posset etiam concludi הרי עקיבא עקיבא *En Akibà Akibà. Ergo* (duo sunt) *Rabbi Akibà.* Quicquid sit; traditio est apud eos, duos fuisse Rabbenu Hakkadòsc. Quæ sententia nobis admodum fauet, dum ex ea excluditur R. Hakkadòsc Auctor Miscnæ, & includitur Rabbenu Hakkadòsc

שנרים רבינו הקדש ובתוך ספריו לא כתב זה הספר ואולי חברו רבינו הקדש אחר כי שנים רבינו הקדש היו כמו כתוב בספר אמרי בינה פרק כב׳ דף צב׳ עמוד א׳ בסוף העמוד אחד בעל סדר משנה וסדרי משנה ושני בעל ספר זה ׃

398 GHALE' RAZAIA' *Reuelans arcana.* Tit. libri desumptus ex Daniele 2. v. 29. Hunc sæpissimè citat Galatinus. Tribuitur Rabbenu Hakkadòsc. In eo fidei nostræ mysteria tam euidenter ostenduntur, vt vix in Nouo Testamento clariùs cerni queant, vnde & de eius fide nonnulli Viri eruditi non malè videntur dubitasse. Nam inter opera Rabbenu Hakkadòsc hic liber non extat, & Iudæis planè incognitus est. Diceret quis perijsse malitia Iudæorum & arte, ne ob tam euidentes demonstrationes Mysteriorum fidei Christianæ, eandem fidem suscipere cogerentur. Sed non est verosimile, hunc Rabbenu Hakkadòsc, qui Legem Iudaicam instaurauit, composito libro משניות *Miscnaiòth,* in quo omnia ceremonialia Iudaica explanantur, voluisse Iudæis Christianorum Mysteria & dogmata in alio libro ita euidenter ostendere, vt ex illius sola inspectione potuissent Legem Iudaicam deserere. Posset potiùs dici, duos fuisse Rabbenu Hakkadòsc: vnum post Christum, tempore Antonini Imperatoris, & est ille, de quo modò locuti sumus: alium ante aduentum Domini: & de hoc intelligendum esse, quando dicitur, Rabbènu Hakkadòsc esse Auctorem huius libri *Ghalè Razià.* Quòd fuerint duo Rabbènu Hakkadòsc, claré docet Auctor אמרי בינה *Imrè Binà* cap. 22. pag. 92.

בזה בא שלום לעולם וקורין ביחיבה : ובנו היה רשב"ג הראשון הנהרג ובנו של רשב"ג היה רבן גמליאל ביבנה : ובעל ספר שלשלת הקבלה דף כ"ו עמוד ב' אמר כי שמואל הקטן תקן ברכת המינים לפני ר' גמליאל הזקן כמו אמר בעל ספר יוחסין דף כ"ח ע"א לפני רבן גמליאל השני אמר רבן יוחנן בן זכאי כי אמרו הסוד בשעת פטירתו כתבנה על רבן שמעון בן גמליאל ועל רבי ישמעאל שנקטלו ובאמר ביבנה בן היה ונהרג בחרבן רבן שמעון בן גמליאל ולו קבל הנשיאות רבן יוחנן בן זכאי כדאיתא בגמרא ומעשה זה נמצא בפרק קמא די סנהדרין דף י"א : כוה היה יושב על גב מעלה בהר הבית ויוחנן סופר הלז יושב ולפניו שלש אגרות חתוכות ואמר לו טול אגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלילא רבבל לאחנא בני גלותא דמדי ולאחנא בני גלותא דיון ולשאר כל גלוותא דישראל כמו שנכתב במסכת סנהדרין פרק א' דף י"א ע"ב : ובפרקי אבות פ' א' רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל תרבה לעשר אומדות :

399 RABBAN GAMLIE'L HAZZAKE'N SENEX ita vocatus, vel ob differentiam alterius Iunioris, vel quia dies vitæ suæ in longum protraxerat, vt putat *Iuchasin* pag. 53. in fine, & Dauid Ganz ad an, 768. quod mihi non probatur: nam hic Rabban Gamaliel fuit filius Rabban Simeonis, qui puerulum IESVM in vlnis suscipere meruit, quique cùm esset filius Hillelis Senioris Traditionem receperat à patre suo anno mundi 3768. secundùm eundem Ganz, ad quem annum idem Auctor refert mortem Hillelis; annos autem, quibus Israëlem gubernauit Rabban Simeon, Auctores sub silentio inuoluunt, rati forsan, sibi apud Iudæos inuidiam & odium parari, si de eo, qui Christum agnouit, vlnis suscepit, & omnium populorum Salvatorem prædicauit, verba honorifica facerent. Includunt itaque annos sui Prin-

dòsc Auctor גלא רזיא *Ghalè razià*.

Dices, Hodie huiusmodi librum non reperiri.

Respondeo. Ideòne quia hodie non reperitur, aliquando non reperiebatur? Multi sunt libri Hebraici manuscripti, qui nunquam excusi fuerunt, & olim frequenter per manus diuersorum terebantur, & tamen hodie vix, aut nullo modo ampliùs reperiuntur, vt liber משה הדרשן *Mosis hadarsciàn*, quem frequenter citat R. Salomon in suis Commentarijs, vti & בראשית קטנה *Berescìth kattanà*, & alij. Vnde Pocockius cap. 8. *Miscellan.* in Porta Mosis egregiè Galatinum defendit p. 319. *Suspecta* (inquit) *apud multos fidei habetur* (Galatinus) *quòd Authores laudet Hebraicos, qui iam in Christianorum manus non perueniant, at qui si à Iudæis, ideò ne perueniant, clàm habitos? quod facilè factu fuit cùm libri alicuius nondum typorum beneficio propagati, pauca admodum, & singularia forsan exemplaria reperirentur.* Quidni si eandem fortunam expertus sit noster גלא רזיא *Ghalè razià*? Id fateri verissimè possum, me summa diligentia illum inquisiuisse, nec vnquam tantillum luminis de eo, neque inter Hebræos, nec inter Christianos habere potuisse.

סנט' **רבן גמליאל הזקן** נכדו של הלל הזקן בנו של רבן שמעון בן הלל נקרא הזקן לפי שהיה רבן גמליאל אחר בן בנו נקרא רבן גמליאל דיבנה : ואולי נקרא הזקן בעבור שהאריך ימיו : אמר בעל ספר יוחסין דף נ"ג שמסכת סוטה בסוף המשנה משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה על פני כיוון לומדים התורה בעמידה ואמר

Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 97. longè post medium, vbi sic legitur.

תניא ר׳ נהוראי אומר דור שבן דוד בא בו נערים ילבינו פני זקנים וזקנים יעמידו לפני נערים ובת קמה באמה וכלה בחמותה ופני הדור כפני כלב ואין הבן מתבייש מאביו :

Est Traditio. R. Nehorài dicit: Generatione illa, qua filius David (Messias) *venit, pueri albescere facient* (pudore afficient) *vultus senum; & senes stabunt contra pueros; & filia insurget in matrem, & sponsa in socrum eius. Et facies illius aui* (erunt) *sicut facies Canis. Neque filius erit, qui pudore suffundatur* (ob reuerentiam) *patris sui*. Si igitur tempore aduentus Messiæ filij stabunt contra patres, sponsæ contra socrus, filiæ contra matres, & pueri contra senes, discipuli etiam stabunt contra magistros, quia vt ibidem legitur, Academiæ & Gymnasia etiam conuertentur in Lupanaria, quæ tempore Rabban Gamalielis senioris acciderunt. Ergo tempore illo aduenit Messias. De his plura vide suprà pag. 174. col. 2.

Alij autem alio modo explicant illud: *A tempore, quo mortuus est Rabban Gamaliel senex, cessauit honor Legis.*

שהיו בימיו לומדים התורה בעמידה ואחר שמת בא חולשה לעולם וקורין בישיבה :

Quòd in diebus eius docebant Legem stando, sed post eius mortem venit debilitatio in mundum, & legerunt sedendo; vt legitur in Cod. מגילה *Meggillà* cap. 3. הקורא pag. 21. circa finem. Principatus sub annis Rabban Gamalielis Senioris, quem recepisse Cabalam seù Traditionem oralem à patre suo Rabban Simeone eodem anno 3768. vitamque protraxisse vsque ad annum 3810. quo anno Rabban Simeon filius eius Scholæ Principatum init annis 18. ante excidium Templi, vt scribit R. David Ganz ad annum 768. Igitur secundùm hanc opinionem habemus 42. annis tantùm vixisse in Principatu Rabban Gamaliel Seniorem, quibus si addantur alij 20. anni, ad quam ætatem, verosimile est, eum peruenisse, quando ad Principatum euectus est, fiet summa annorum 62. quæ ætas non est adeò excedens, vt is, qui ad eam perueniat, Senex per Antonomasiam debeat vocari. Igitur dicendum R. Gamalielem vocari senem, seù seniorem ad differentiam alterius iunioris, qui vocabatur de Iaunè, de quo infrà.

Idem Auctor *Iuchasin* pag. 53. ex Cod. סוטה *Sottà* ait.

משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה :

A tempore, quo mortuus est Rabban Gamaliel senior, cessauit honor Legis. Et secundùm quod exponit Auctor ערוך *Arùch* ad vocem בטל, vt ipse refert, intelligendum est, quòd cessauerint בני אדם שמכבדין בעלי תורה, *Homines honorare Doctores Legis.* Ergo, ego dico, Tempore Rabban Gamalielis venit Messias Iudæorum. Probatur conseq. Quia tempore aduentus Messiæ Iudæorum mores corruptissimi esse debebant, vt habetur in

תנו רבנן מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למידין תורה אלא מעומד משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למידין תורה ליושב:

Tradiderunt Magistri nostri: A diebus Mosis usque ad Rabban Gamalielem non docebant Legem nisi stando. Postquam mortuus est Rabban Gamaliel, descendit infirmitas (debilitas) *in mundum, & docuerunt Legem sedendo.*

Hic Rabban Gamaliel senior, non solùm Principatum obtinuit in doctrina (nam Synedrij Caput & Princeps erat) sed etiam fuit Vir sanctus, & D. Pauli Apostoli Magister, Apostolus siquidem secus eius pedes eruditus fuit iuxta veritatem paternæ Legis Act. 22. 3. Eius auctoritas erat maxima; quia prę̨ter moderamē quod circa doctrinam Hierosolymis, & per Iudęorum terras administrabat, etiam per vniuersum, quacumq; Iudęorum reliquiæ dispersæ erant, illius iurisdictio extendebatur. Hinc decreta decernebat obseruanda vbiq; locorum. Patet hoc ex decreto decimādi oleas, frumentum, & intercalandi annum, quod cum Synedrij voto euulgauit, & ad omnes captiuitates transmisit, præcipiendo vt annum communem embolismum facerent. Habetur hoc decretum in Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 1. pag. 11. b. in ipso principio his verbis conceptum.

מעשה ברג״ שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית והיה יוחנן סופר הלז עומד לפניו ושלש אינרות התוכות לפניו. מונחו אמ׳ לו טול איגרא חדא וכתוב לאחנא בני גלילא׳ עילאה ולאחנא בני גלילא׳ תתאה שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא ממעטני דרית: וטול איגרת חדא וכתוב לאחנא בני דרומא שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא מעומרי שובליא: וטול איגרא הדא וכתוב לאחנא בני גלוותא בבבל ולאחנא דבמדי ולשאר כל גלוותא דישראל שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא ערקין וזמנא דאביבא לא מטא ושפרא מילתא באנפיי ובאנפי חבריי ואוסיפין על שתא דא יומין תלתין דלמא בתר דעברותו:

Opus (quod decreuerat) *Rabban Gamaliel, qui sedebat in loco sublimi Templi* (Hierosolymitani) *& Iochanan Scriba stabat coram eo, & tres epistolæ expansæ coram eo manebant. Dixit ei* (R. Gamaliel) *Accipe unam ex his epistolis, & scribe fratribus nostris hominibus Galileæ superioris, & fratribus nostris hominibus Galileæ inferioris: Pax vestra augeatur super vos. Notum facimus vobis, quòd tempus remouendi aduenit, vt separentur decimæ ex cupa Oliuarum.*

Accipe aliam epistolam, & scribe fratribus nostris (qui sunt) *in Meridionali plaga: Pax vestra augeatur super vos. Notum facimus vobis, quòd tempus remouendi aduenit, vt separetur decima ex manipulis spicarum.*

Et accipe epistolam tertiam. & scribe fratribus nostris filijs transmigrationis in Babel, & fratribus nostris in Media, & reliquis transmigrationibus Israël: Pax vestra augeatur super vos. Notum facimus vobis fratribus nostris, quòd Pipiones teneri sunt, & Agni sunt paruuli, tempusque Veris nondum aduenit. Placet itaque mihi, & Collegis meis addere super hunc annum alios dies triginta. Forsan erunt post embolismum. Vnde הראב״ד *Harraad* in li-

Paruo, compoſita fuit precatio illa contra Hæreticos, quæ approbata fuit à Rabban Gamaliele, & in calce 18. Precationum addita, & quam Iudæi quotidiè recitant contra Chriſtianos, eos pro Hæreticis habentes, de qua prolixius agemus in *Samuele Kattàn*.

Dices: Rabban Gamaliel nonne fidei Chriſtianæ ſectator erat? & quomodo verum eſſe poteſt, cum laudaſſe & confirmaſſe Precationem contra eiuſdem fidei ſectatores?

Reſp. Hanc Precationem contra Hæreticos à Samuele Kattàn compoſitam non fuiſſe contra Chriſtianos principaliter, ſed contra alios, quos Hæreticos fuiſſe, omnibus notum erat; nempè contra ſequaces Theodæ & Iudæ Galilæi Hæreſiarchæ: nam, vt dicit R. Moſes Ægyptius הלכות *Hallachòth* תפלה *Thephillà* c. 2.

בימי רבן גמליאל רבו מינים מישראל וכו׳.

In diebus Rabban Gamalielis multiplicati ſunt Hæretici in Iſraël, &c. Id eſt, Multæ ſectæ in dies pullulabant Hæreticorum, inter quas præualebat Hæreſis Theodæ, & Iudæ Galilæi, contra quas dicendum eſt fuiſſe compoſitam huiuſmodi Precationem Samuelis Parui contra Hæreticos, quam approbauit R. Gamaliel, & inter alias Preces collocauit. Quando autem inſtiterunt Iudæi in Concilio, quod Iabnæ probabile eſt coactum fuiſſe contra Chriſtianos, inſtantibus Sadducæis, vt omnes Chriſtiani interficerentur, partes Chriſtianorum ſuſcepit Gamaliel; quas

bro Cabalæ pag. 58. editionis Baſileenſis ſubinfert.

הרי ידענו שר״ג זה ראש ישיבה ונשיא ומעשיו מקובלים בכל ארץ ישראל ובכל גלות ולא מיחה חמלך ולא אדם בעולם ׃

Ergo cognoſcimus quòd iſte R. Gamaliel erat Caput Academiæ, & Princeps, & decreta eius recipiebantur in tota terra Iſraëlis, & in omnibus transmigrationibus, neque Rex, nec alius quiſpiam præſumebat ea delere. Nam vt ipſe Auctor ibidem dicit.

שכן היה המנהג בבית שני שהמלך מבני חשמונאי או מעבדיהם בני הורודוס היה המוציא והמביא במלחמה ובכל דברי המלכות ׃ אבל כל דברי תורה חוקים ומשפטים על פי הנשיא מבית דוד היו נעשים ועל פי כהן גדול והסנהדרין׃

Quia tempore Domus ſecundæ (quãdiù ſtetit ſecunda Ædes) *hæc fuit conſuetudo, quòd Rex ex ſtirpe Chaſmonæorum* (Machabæorum) *aut ſeruorum illorum, id eſt Herodum, ea quæ ad bella, & ad regimen totius Regni pertinebant, operabatur. Verùm, quæ ad Legem, Statuta, & Iudicia ſpectabant, ad nutum Principis de Domo Dauid, vt à cum Sacerdotis magni & totius Synedrij aſſenſu, exequebãtur.*

Itaque ſedente Rabban Gamaliele in ſolio Principatus in יבנה *Iabnè*, quæ Ciuitas eſt à Ioppe tribus milliaribus diſtans, Ioſepho & Straboni Ἰάμνια, & quò tranſlatus fuit Synedrij Senatus poſt Templi exuſtionem, vel vt alijs placet, ante deſtructionem illius, annis quadraginta, de qua re alibi ex profeſſo. Coram eo à Samuele cognomento קטן *Kattàn*.

nes Hæretici momento pereant ; &c. Hodie verò contra Christianos illam recitant, & pro *proditoribus* intelligunt Iudæos, qui ad fidem Christianam conuertuntur, ea scilicet ratione, quòd Iudæorum perfidiam Christianis prodant. Pro *Hæreticis* verò ipsosmet Iudæos iam Christianos intelligunt, quos viros sceleratos existimant, & appellant; vt explicant omnes Auctores Hebræi, qui de hac re loquuntur, vt exactiùs videbimus in *Samuele Kattàn*.

3. Quòd autem Samuel Kattàn coram Rabban Gamaliele seniore suam Precationem contra Hæreticos composuerit; & non coram Rabban Gamaliele iuniore Auctor *Iuchasin* pag. 21. intendit probare ex eo, quòd hic Samuel Kattàn obierit ante destructionem Templi secundi, & antequam Rabban Iochannàn Ben Zaccài Principatum assumpsisset. Prophetauit enim (aiunt) tempore mortis suæ prædicendo Rabban Simeonem filium huius Rabban Gamalielis senioris, & R. Ismaëlem tempore desolationis Templi violenta morte perituros, sicut euenit. Interfecto enim Rabban Simeone, Principatum suscepit Rabban Iochannàn Ben Zaccài post Templi excidium, & post ipsum in Iabnè Rabban Gamaliel iunior, coram quo aliqui existimant compositam fuisse prædictam Precationem. Sed eo tempore iam mortuus erat illius Auctor Samuel Kattàn, cùm ante Templi desolationem iam obierat, & prophetauerat, vt habetur in Cod. *Sanhedrìn* cap.

quas vt efficaciùs, & sine aliqua suspicione defenderet coram toto Concilio, *iussit foras ad breue homines fieri*, vt legitur cap. 5. v. 34. Actuum Apostolorũ. Quibus verbis innuitur, illum Præsidem Concilij & Principem fuisse, quia *iussit* Apostolos ad breue tempus extra Concilium educi; & *τίμιος in pretio habitus*, eò quòd Princeps erat, ideòque *Honorabilis*, vt legit Vulg. Exemplum enim horum Hæreticorum, Theodæ scilicet, & Iudæ Galilæi, Collegis suis proposuit; quia sicut hi non longo temporis spatio perdurarunt, ita euenturum forè credendum erat hominibus istis, si ex Deo non essent. Vnde subiungit ibidem ver. 38. *Quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissoluetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere illud; ne fortè & Deo repugnare inueniamini. Consenserunt autem illi &c.*

Porrò hæc Precatio contra Hæreticos in Concilio, in Iabnè coram R. Gamaliele composita, & approbata videtur anno mundi 3790. quinque annis post translatum Synedrium ab Hierosolymis in Iabnè, tribus annis ante mortem Christi, & quatuor annis ante Concilium coactum contra Apostolos, & annis 38. ante destructionem Templi.

Sed si quæras, Quomodo incipiat hæc Precatio contra Hæreticos?

Respondeo. Incipit

ולמלשינים בל תהי תקות וכל המינים כולם
כרגע יאבדו וכו׳

Et proditoribus non sit spes, & om-

Vltimò adde, fabulosum esse, quod de hoc Gamaliele Pauli Apostoli Præceptore scribit Gesnerus in sua Bibliotheca, nempè, scripsisse librum vnum de Grammatica Hebræa; sicque corruptæ linguæ, ne in deterius abiret, sepimentum fecisse. Initium enim Grammaticæ Hebrææ valdè posterius est, vt videbimus in *R. Iuda Bar Dauid Pasi* חיוג *Chiùg*.

De Rabban Gamaliele seniore fit mentio in Ghemarà pluribus in locis, quorum aliquot citata sunt. Item Cod. עז *Auodà Zarà* cap. 1. pagina 11, & in *Iuchasin* pag. 21, 53. & 159. b. *Scialscèleth hakkabalà* pag. 26. b.

Obijt anno mundi 3810. Christi 50. & ante excidium Templi an. 18. in cuius funere Onkelosus Paraphrastes insumpsit 70. libras Opobalsami. Videsis suprà pag. 405. col. 2.

Athanasius Kircher in Oedipo Class. I. Symbol. cap. 11. *De Impressijs Hebræorum* pag. 15. citat characteribus Latinis quendam *Gamaëlidem in manuscripto Commentario in Pirkè Auòth*; idcircò nescio an Hebraicè scribi debeat גמליאל *Gamliel*, vel גמאלי *Ghamaëlì*, vt inde redderemus *Gamaelidem* in Accusatiuo. Si sic: Ego huiusmodi nomen גמאלי *Gamaëlì* alibi nunquam vidi, aut audiui.

ר׳ גרשם. ר׳ גרשון בן משה איש שונצינו מן המעתיקים ספרי סיפורים בעיר פיזרו ובעיר בריסא שנת ה׳ אלפים ורנב וקוסטנטינא שנת ה׳ במו כדלם בתחילת ספר מכלול לר׳ דוד קמחי ׃

R. GER-

cap. 1. pag. 11. Sed quod ibi legitur, secundùm quod explicat R. Sal. שנתנבא בשעת מיתתו *Quod prophetauerat tempore mortis suæ*, videtur fabulosum, & contrarium doctrinæ ipsius Talmudis traditæ in eadem pagina non ampliùs octo lineis suprà, vbi de Prophetia agens, ait.

תנו רבנן משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ׃

Tradunt Magistri nostri: Postquam mortui sunt Prophetæ posteriores Aggæus, Zacharias, & Malachias, cessauit Spiritus sanctus ab Israele. Hoc est, Defecerunt Prophetæ, qui Spiritu sancto dictante prophetauerint. Quomodo ergo tam citò Talmudistarum doctrina è mente dilabitur, vt post octo linearum spatium contrarium doceant, & Prophetam Nouitium Samuelem Kattàn, de morte Rabban Simeonis & R. Ismaelis prophetantem constituant? Inconstantes & varij sunt Talmudistæ, ideò fides eis adhibenda non est.

Tandem in פרקי אבות *Pirkè Auòth* cap. 1. §. 16. præclara sententia legitur huius Rabban Gamalielis senioris, & est.

רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל תרבה לעשר אומדות ׃

Rabbàn Gamaliel dicit: Elige tibi Doctorem, & remoue dubitationem (scrupulum pelle) & non multiplicabis decimare rem secundùm existimationem. Hoc est, Re non mensurata nisi ad oculum, & vt vulgò dicitur, *Stimare ad occhio*.

In Prima agitur *De natura Elementorum*. *De Insensibilibus*, *Vegetabilibus*, *& Rationabilibus*.

In II. *De rebus Astronomicis compilatis ex libris Ptolemai, Alphragani, & Auicenna*. Et *De Calo & Mundo ex Auerroe*.

In III. *De rebus Diuinis atque Theologicis*, quæ omnia ad verbum exscripsit ex libris R. Mosis Ægyptij. Alio etiam modo diuiditur hic liber, nempè in 13. מאמרים *Maamarim Dicta*, seù *Tractatus*. Est liber curiosus, & non contemnendus. Msc. reperitur in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. Excusus est etiam Venetijs opera Meir Ben R. Iacobi Franzoni anno mundi ש״ז 307. min. supput. Christi 1547. in 4. Nomen huius Auctoris, etsi in fronte libri notatum non sit, habetur tamen in principio libri, pag. 2. col. 1. in fine §. ואין, vbi legitur -

ואני גרשום בר שלמה זלה״ה חברתי הספר הזה וקראתיו שער השמים וחלקתיו לשלשה חלקים ׃

Et ego Ghersciòm Bar Salomonis b. m. composui hunc librum, & vocaui illum שער השמים *Sciàar hasciàmaim, Portam Cali, atque in tres partes diuisi*. De patria, & tempore, quo hic vixerit, nihil ex eo habetur. Auctor *Scialscèleth hakkabalà* loc. cit. pagina scilicet 54. b. facit illum Catalanum. Buxtorfius in Bibliotheca Rabbinica dicit, quòd fuerit pater R. Leui Ben Gerson insignis Auctoris. Sed hoc non adeò certum est, vt nihil de eo dubitari possit, quia R. Leui Ben Ger-

400 R. GHERSCIO'M, seù GHERSCIO'N BEN MOSIS DE SONCINO Chalcographicam Artem exercuit Arimini, Brixiæ, & in vltima senectute Constantinopoli. Vide si placet suprà pag. 432. col. 2. pag. 433. col. 2. & pag. 434. col. 1. & 2. vbi de hac familia Soncinatum fusè agitur.

ס״ו גרשום . גרשון בר שלמה מקטלונייה חבר ספר שער השמים ומדבר על העוף ועל הבהמה ועל כל הרמש הרומש על הארץ ועל כל אשר בו נפש ; ועל ההרים והעבים והשמים ועל הארץ והרוח והאש והמים ; ועל השלג והברד והגבים ; ועל העצם ועל האבנים ועל כל מיני אילנות והצמחים ונחלק לג׳ חלקים ; ונדפס בויניציאה שנת ש״ז לפ״ק על ידי ר׳ מאיר בר יעקב ממשפחת פרנצוני ; ובעל ספר שלשלת הקבלה דף נ״ד עמוד ב׳ אמר כי הוא היה מקטלוניא בר פסח מי׳ קנו שאמר וה ספר הוא אבי רבי יצחק לטף ;

401 R. GHERSCIO'M vel GHERSIO'N BAR SALOMONIS DE CATALONIA, vt scribit Auctor *Scialscèleth hakkabalà*, pag. 54. b. Scripsit librum suum cum titulo - שער השמים *Sciaàr Ha sciamàim Porta Cali*, ex Genes. 28. ver. 17.

Tractat philosophicè de omnibus rebus creatis: *De Volatilibus*, *Animalibus*, *Serpentibus*, *& cateris animantibus*. *De Montibus*, *Densitatibus*. *De Calis*. *De Terra*, *Ventis*, *Igne*, *Aquis*. *De Niue*, *Grandine*, *Nubibus*. *De Ossibus*, *& Lapidibus*. *De omnibus Plantarum speciebus*, *Virgultis*, *& Germinibus*, vt in titulo libri prænotatur, qui in tres Partes diuiditur.

lò post referendus est hic noster Auctor R. Gerson Ben Salomonis.

R. Samuel אלגאזי *Algazaus* in suo libello תולדות אדם *Tholedòth Adàm*, inter Auctores numerat quendam R. גרשון בן לוי *Ghersciòn Ben Leui*, & ait scripsisse librum suum, nescio quem, annis 254. à tempore, quo ipse hæc scribebat, hoc est ab an. mun. 5343. à quo retrocedendo 254. inuenitur annus 5089. Christi 1329. quó anno ex testimonio Codicis msc. Hebr. Biblioth. Vrbin. apud Vaticanum in 4. Papyr. sub num. 28. habemus scriptum fuisse librũ מלחמות יהוה *Milchamòth Adonài Prælia Domini*, R. Leui Ben Gerson. Vnde credibile est, irrepsisse mendum in libello Algazaei, & pro *Ghersciòn Ben Leui*, restituendum esse, & legendum *Leui Ben Ghersciòn*.

סל׳ ר׳ גרשון הזקן נקרא מאור הגולה צרפתי וגם כן שמכונה לויטון או לאוטין והוא בעל התקנות הוא ואמר בעל שלשלת הקבלה דף מ״ב: כי הוא רבם בקונטרס זמן שנת שנת ד׳תתכ״ח ובקונטרסים אחר וראה שהיה ד׳תתכ״ה ובספר יוחסין דף קל״ב ע״ב, אומר שנת ד׳תתכ״ל רבי ליאון הגדול היה רבו: וסבורותיו לא כתבתי אלא עד סוף האלף החמשי כנראה בסדר״ק ס״א קל״ו בנס פרשה: ר׳ משען לן ר׳ יצחק ור׳ יהודה הגדול ורבי יהודה הכהן בעל ספר הדינין כון תלמידי ר׳ גרשון:

402 R. GHERSCIO'N HA-ZAKE'N, quem vocant מאור הגולה צרפתי *Maòr Ha-golà Tzarphathì*, *Lumen Captiuitatis Gallicæ*, cognomento etiam לויטון *Leùittòn* vel לאוטין *Leuattìn*. Auctor *Scialscèleth hakkabalà* pagina 42. ex הגהות *Hagad de Mordachi* Cod. שבת *Sciabbàth* cap. 10. colligit, eum esse Moguntinum, & Auctorem

Gerson non fuit Catalanus, sed Gallus ex Prouincia, & ex Oppido Bagnoli vt videbimus suo loco.

Sed si quis diceret, R. Leui, quamuis non Hispanum, habitasse tamen in partibus Hispaniæ, & Perpiniani obijsse teste *Iuchasin* pag. 133. b. anno mundi 130. sexti millenarij, Christi 1370. sicut ex eo etiam scribit Dauid Ganz.

Resp. Potuit quidem fieri, vt in Gallia nasceretur R. Leui Ben Gerson, & in Hispania moreretur; at non dicit *Iuchasin*, eum fuisse Hispanum, sed decessisse Perpiniani; quod est Vrbs Hispaniæ & Regni Nauarræ, de patre verò suo Gersone loquens expressè dicit, quòd fuerit Catalanus. Quàuis rursus potuerit fieri, R. Gersoni Catalanum, in Galliam peregrinatum fuisse, & in Prouincia, in Oppido Bagnoli non longè ab Auenione R. Leui filium suscepisse, atque iterum reuersum in Patriam ibi habitasse cum filio suo, qui & Perpiniani diem tandem clauserit extremum; quamuis inquam hæc omnia fieri potuerint, quod non negamus: tamen cùm ex Auctoribus nihil certi habeamus expressum, quicquid de his Auctoribus statuemus, an hic illius, an huius ille pater sit, potiùs harioli, quàm veracis Historici nomen adipiscemur. De tempore verò, quo hic Auctor vixerit, ex Auctore *Scialscèleth* hanc notitiam habere poterimus: Pag. 54. b. vnit illum cum R. Mose Aben Tybbòn. Hic (vt ibidem dicitur) viuebat anno mundi 5030. Christi 1270. Ergo ad hunc annum Domini 1270. vel pau-

ti in fine libri *Iuchasìn* pag. 164. b. qui hunc *R. Gersonem Lumen Captiuitatis* collocat sub anno mun. 4580. Christi 820.

Habuit multos discipulos doctos, inter quos connumerantur R. Simeon Ben R. Isaaci, R. Iudas Magnus, & R. Iudas Sacerdos Auctor libri הדינין *Haddinin Iudicialium*. Ipse verò fuit discipulus R. Leonis Magni. Vide *Scialscèleth hakkabalà* pag. 42. Notat autem מהרי״ק id est R. Ioseph Kolòn num. 101. nomine הרש״בא, quòd eius Decisiones non fuerunt euulgatæ, & receptæ nisi circa finem quinti millenarij, hoc est circa annum Domini 1240.

שבח ותהלה לאל עולם:

Laus, & Honor Deo Vniuersorum.

התקנות *Hattekannòth Constitutionum*, Liber est Legalis, & impressus fuit Venetijs apud Danielem Bombergum anno mundi עש״ט 289. min. supput. Christi 1529. in fol.

Obijt hic Auctor, vt testatur Auctor *Scialscèleth hakkab.* pag. 42. se vidisse in quodam quaternione vetusto, anno mun. 4828. Chr. 1068. In quaternione dicit notatum fuisse obitum ipsius sub anno 4788. Christi 1028. At Auctor יוחסין *Iuchasìn* pag. 130. b. illum reijcit ad annum mundi 4830. Christi 1070. quem calculum vtpotè certiorem sequitur R. Dauid Ganz in suo צמח דוד pagina 132. ex versione Vorstij. Hinc apparet error Auctoris *Spicilegij* apposi-

ננמר חלק ראשון ונשלם:

Finis Primæ Partis.

לוח הטעיות ותקונם : והוספתי גם כן דברים רבים על הראשונים :

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 15. 2. *num.* 33 *lin.* 1. *post* R. ABRAHAM. *adde* Ben R. Mardochæi מפירוש de Perusio.

Ibid. in fine linea 8. *adde* - Hæc Epitome scripta fuit in Hebron anno ושלוט 382. Christi 1622. & excusa Venetijs anno לפ״ק 5410. Christi 1650. iussu Andreæ Vindramini. In 4.

Pag. 16. *post num.* 45. *adde*

י׳ ר׳ אברהם אריה ממודינה הרפא חבר ספר שלטי הגבורים וכו׳ מפרש כל ענייני כלי בית המקדש קרבנות וקטורת וריבוס סממנים וסוקרים ספרי כל הבית ׃

2 R. ABRAHAM ARIE' DE MVTINA MEDICVS. Scripsit librum cui titulum fecit - שלטי הגבורים *Sciltè haghibborim*, *Scuta potentium*, ex Cant. Cantic. 4. v. 4. in eo exponuntur omnia Vasa, & Vtensilia Templi Hierosolymitani. Item, Omnia Sacrificia, libamina.

PAg. 3. *col.* 2. *in Hebr. lin.* 22 ערבי *lege* עברי.

Ibidem num. 8. *lin.* 5. *post* libros octo. *Adde* Ab Anonymo in linguam Hebraicam translatos.

Pag. 4. *lin.* 1. 1200. *lege* 1100.

Ibid. in Hebr. num. 11. *lin.* 2. מל *lege* על.

Ibid. col. 2. *num.* 13. *lin.* 2. *in Hebr.* עצין *lege* ענין. *ibid.* והגרלות *lege* והכרלות. *Ibid. lin.* 4. כתובת *lege* כתיבת.

Pag. 14. 2. *post num.* 39. *adde*

ר׳ אברהם חבר ספר צפוני וסוד פי׳ על שיר השירים ונמצא כ״י בוואטיקאנו . בתוך ספרי של דוכוס דאורבינו על קלף כרך ל״ו עב״י

1 R. ABRAHAM, nescio quis. Scripsit - ספר צפוני *Sepher Tzephonì*, *Librum occultum*, & est breuis, & succincta Explanatio in *Cantic. Cantic.* Reperitur msc. in Biblioth. Vatic. inter Codices Biblioth. Vrbin. Pergam. in fol. pag. 104. b.

ר׳ אברהם בן דון שלמה עקרה הביא לדפוס ספר מהררי נמרים בית בראש בהקדמה לספר עשה על אותו הספר כתבם כמו שנדפס בבית דניאל זאניטי שנת ושנ״ט לפ״ק׃ וגם כן עשה הקדמה על ספר לשון לזהב ומביאו גם בדפוס שנת שנ״ג׃

3 R. ABRAHAM BEN DON SCELOMO' AKRA'. Præfixit Præfationem libro, cui est titulus מהררי נמרים *Meharerè Nemarìm*, *De montibus Pardorum*, & suo studio eundem excudi fecit, vt ex eadem Præfatione videre est, excusa cum eodem Venetijs apud Danielem Zanettum anno ושנ״ט 359. min. supput. Christi 1599. in 4.

Pag. 26. 2. *post Sèpher Hatthapùach lin.* 4. *post* Philosophorum *adde* & describitur mors Aristotelis.

Pag. 28. 1. *post num.* 70. *in fine adde* -

ר׳ אברהם יהודי כתב אגרת על משפטי הכוכבים אל אלמאנסור בן מלך ישמעאלים והעתיקה לרומי בלשון אפלטון הטיבולי אל לשון לטין ונמצא בוואטיקאנו כ״י׃

4 R. ABRAHAM IVDÆVS. Scripsit quandam *Epistolam de Signorum dispositione, & Astrorum Iudicijs*, quam obtulit filio Regis Saracenorũ אלמנסור Alhamrà Almansoro Astrologo à Platone Tiburtino Latinè translata. Habetur in Biblioth. Vaticana inter Codices mmscc. Latinos sub num. 5714. pag. 113. in fol. Pergam.

Pag. 31. 2. *lin.* 14. 1595. *lege* 1492. *Ibid. post* Hispaniæ. *Adde* -

na, suffimenta, munera, & alia, quæ ad oblationem pertinebant. Itemq; Officia Sacerdotum, Cantorum, Ianitorum, & cætera huiusmodi. Liber est curiosus, sed rarus.

Pag. 17. *post* 3. *lineam adde* -

Iste Abraham de Bottòn quasdam nouas explicationes super nonnullos Codices Talmudicos composuit, quæ sunt impressæ in libro מהררי נמרים *Meharerè Nemarìm*, *De montibus Pardorum*, ex Cant. Cantic. 4. 8. R. Immanuelis Sephardi Hispani, excusæ Venetijs anno ושנ״ט 359. min. supputat. Christi 1599. in domo Danielis Zanetti, in 4.

Pag. 18. 2. *linea* 7. *post num.* 57. *vbi habetur* fol. 62. b. *adde* -

Auctor מאור עינים *Meòr enàim* pag. 94. cum Toletanum facit.

Pag. 21. 1. *num.* 4. *pro* 4640. *lege* 4940.

Pag. 23. 2. *post num.* 60. *in Abrahamo Bar Dauid de Kiriàth Iearim*, *adde* -

In Bibliotheca Vrbin. apud Vaticanum inter Codices mmscc. Hebr. num. 44. in 4. partim Papyr. & partim Pergam. extant manu exarata scripta R. Abrahami prædicti *De vsu matrimonij &c.* post quę pag. עג 73. sequuntur -

השגות *Hassagòth Animaduersiones* R. Zerachiæ Leuitæ contra præmemoratũ librum *De vsu matrimonij*, & arguit contra illius Auctorem ostendendo rationibus & auctoritatibus Talmudis eius sententias vt plurimùm esse falsas, & alienas à mente antiquorum Doctorum.

י' **אברהם שלום** שלח שאלה אל הרב ר' נסים על משפט החרם ומשפט כו' כתוב בספרי יד בביבלו' בוואטיקאנו .

5 ABRAHAM SCIALO'M misit quandam interrogationem R. Nisim Bar Reuben Gerundensi circa ritum excommunicationis & casus; qui in ea occurrere possunt. Reperitur msc. inter Codd. Hebraicos Bibliothecæ Vrbin. apud Vaticanum partim Papyr. & partim Pergam. Et refert, quòd quidam Vir de Perpiniano שליח ציבור publicus Synagogæ Hebdomadarius, seipsum in Insulis Balearibus excommunicauerat, vbi præfato officio fungebatur.

Pag. 33. 2. *post, & in fine numeri* 90. *adde* -

י' **ר' אברהם בר יצחק מרמון ספרד** חבר ספר הברית על הקבלה ונזכר בסוף ספר יצירה נדפס במנטובה שנת שכ"ב לפ"ק .

6 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC DE RIMO'N SEPHARA'D, id est DE GRANATA Hispaniæ Vrbe. Scripsit librum -

הברית *Habberith Fæderis*. De Cabala. Cuius mentio fit in fine libri יצירה *Ietzirà* editionis Mantuanæ anno 322. min. supput. Christi 1562. in 4.

Ibidem immediatè adde -

י' **ר' אברהם הלוי בר' יצחק תמך** חבר ביאור שיר השירים ונמצא כתוב ספרי של דוכס די אורבינו בוואטיקאנו בסימן י"ז . כתוב על קלף בעין רך קטן .

7 R. ABRAHAM HALLEVI BEN R. ISAAC TA'MACH. Scripsit -

ביאור שיר השירים *Bijùr Scir Hascirim*, *Elucidationem Cantic. Canticorum*. Reperitur inter Codd. mmscc. Biblioth. Vrbinat. in Vaticano sub n. 17. Pergam. in 4. Vide pag. 160.

Pag. 39. 1. *lin.* 11. ספר מחחורים *Liber Libertatum*, aduerte hanc vocem מחחורים *Libertatum* deduci non à radice חור, vt *foraminosa*, aut *alba Aulæa* quis intelligat, vt Ràu, vel vt Samuel Talmudistæ illud חור Esther 1. 6. intellexerunt; sed à radice חרר, cuius pluralis sit חורים *Chorim Liberi*, vt illud Eccles. 10. 17. בן חורים *Filius ingenuorum, libertatum*. Et hoc annotatum volo, vt omnis æquiuocatio tollatur.

Pag. 39. 2. *in num. paginæ pro* 27. *pone* 39.

Ibid. vbi dicitur, Hottingerus in sua Bibliotheca Orientali ad Bibliam Hebraicam. *dele* ad Bibliam Hebraicam, *& repone* De Anima.

Pag. 41. 1. *lin.* 11. quæ tempore matutino *lege* quam &c.

Ibid. col. 2. כבוד אלחים *lege* כבוד

Pag. 42. 1. *lin. vlt. Lat.* 1574. *lege* 1594.

Pag. 48. 1. *ad* ABRAHAM HANNASSI *adde* -

Fortassis hic idem erit cum R. Abrahamo Chijà, de quo suprà egimus ad num. 64. pag. 24. 2. vel certè eodem tempore claruerunt, nempè anno Domini 1105. vt ibidem pag. 26. 1. & hic pag. 48. 1.

Pag. 49. 2. *post* ABRAHAM PORTO, *adde* -

Pag. 92. 1. *post num.* 156. *lin.* 8. *dele* quod. *Ibid. lin.* 10. habent *lege* habet. *Ibid. col.* 2. *lin. vlt.* 4094. *repone* 5094.

Pag. 93. 1. *lin.* 2. *post* 133. b. *adde*, quo anno huiusmodi libros scripsit secundùm Algazæum in Chron.

Pag. 93. 1. *post* R. Ioseph Ben Ephraim *adde* -

ר׳ אהרן המקבל הגדול

ראש ישיבה בבבל חבר שני ספרים מקובלים ספר הנקוד וספר השני ספר הפרדס בקבלה ונזכר שם בסוף ספר יצירה דפוס מנטובה שנת שכ״ב לפ״ק

10 R. AHARON MAGNVS CABALISTA ArchiAcademicus Babylonicus. Scripsit duos libros Cabalisticos, quorum primum nuncupauit - ספר הנקוד *Sèpher Hannekùd*, *Librum punctationis*, & alterum - ספר הפרדס *Sèpher Happardès*, *Librum Paradisi*. De his fit mentio in fine libri יצירה *Ietzirà*, editionis Mantuanæ an. 322. min. supput. Christi 1562. in 4.

Pag. 95. 1. *post lineam* 4. *adde* -

ר׳ אהרן מפיסארו חבר ספר

תולדות אהרן והוא מורה מקום על כל פסוקי עשרים וארבע המובאים בתלמוד בבלי ונדפס שנת ש״ט

11 R. AHARON PISAVRENSIS. Scripsit libellum cum hoc titulo - תולדות אהרן *Toledòth Aharòn*, *Generationes Aaronis*, ex Numer. 3. 1. Est Index locorum totius Sacræ Scripturæ, quæ in Talmude Babylonico adducuntur, Indicantur Capita Codicum, folia, & columnæ, vbi repe-

אברהם מפורטה ליאון הרופא ממנטובה חבר דיאלוגי על הזהב. נדפס בויניציאה שנת שמ״ד לפ״ק

9 ABRAHAM DE PORTA LEONIS Patria MANTVANVS, professione Medicus. Scripsit - *De Auro Dialogos tres*. Excusi Venetijs anno Domini 1584. in 4.

Pag. 51. *ad* כתר שם טוב *adde* -

Vidi hunc librum msc. in Pergam. in 4. vnà cum מערכת אלהות *Maarècheth Elaùth* in Bibliotheca Farnesiana Romæ apud Ædes Serenissi. Ducis Parmæ.

Pag. 64. 1. ויאר *lege* וירא. *Ibid. col.* 2. לחתמעש *lege* לחתמעט. *Ibidem* משת *lege* עשת. & עתיר *lege* עתיד. *Ibid.* aute *lege* ante.

Pag. 74. 2. insanescunt *lege* insaniunt.

Pag. 78. 1. שרח *lege* שרה. *Ibidem col.* 2. nigrotheta, *lege* nigro theta.

Pag. 80. 1. Non tanti magni facienda, *dele* magni.

Pag. 81. *ad* Æram contractuum 410. *corrige* 310.

Pag. 86. 1. *ante* Adam Sichli *pone* 145. *Ibid. col.* 2. נחת *lege* נחמה.

Pag. 88. 2. *num.* 151. *in Hebræo lin.* 8. מלק *lege* חלק.

Pag. 91. 2. *post* locupletissimus. *adde* Scripsit librum cum titulo - זקן אהרן *Zekàn Aharòn*, *Barba Aaron*, ex Psal. 133. 2. Complectitur varias Conciones in Pentateuchū, & in alios nonnullos Sacræ Scripturæ libros. Excusus Venetijs anno mundi 5412. Christi 1652. in fol. apud Commissariam Vendraminam.

בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחתיך ׃ רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך ׃

Fide in Domino in toto corde tuo; & prudentiæ tuæ ne innitaris. In omnibus vijs tuis scito eum, & ipse diriget semitas tuas. Sanitas erit vmbilico tuo, & medulla in ossibus tuis. Prou. 3. 5. 6. & 8. Ista pro præludio. Sequitur

איניל נומרי דיל דיו קי קריאו טודאש לאש קושאש איניל מונדו או אקאדה אונה. דילייאש דיו שו וירטוד פארה אוברר אין טודאש אקילייאש קושאש קי שון אל שירויסיו או אפרו דיל אומו אל קואל דיו אל אומי שאבי דוהאה אי שינסידה פארה אוברר די קאדה אונה דילייאש שיגון שו וירטוד פוהנדי יו מאאישטרו גוליאן דילה מירסיד די דיוש איקון לה שו איודה קיתינדו פאזיר אי אקאבאר אישטא אוברא לה קואל שיה ליאמאדה

טישורו די לוש פרוביש ׃

E nèl nòmbre del Dio, che creao tudas las cosas e nel mondo, ò acada vna deglias dio so virtud para ourar en todas aqelijas cosas, che son el seruisio ò a prò del homo, el qual dio al homi saui dubaà, & sientia para ourar de cada vna delijas segun su virtud puànde Io Maestro Giulian de la mersed de Dios, e con la su aiuda quiendo fazer e acauaar esta oura la qual sia lijamada Tesoro de los Paùruues. *&c.*

Pag. 116. 1. Illorum Talmud iam absolutum, promulgatum, receptum; & summa religione habitum. *lege*, Illorum Talmude iam absoluto, promulgato, recepto, & summa religione habito.

Pag. 132. 2. *post verba* Ex Spizelio. *adde* -.

riri debeant. Excusus fuit vnà cum Concordantijs Hebraicis anno mundi 5341. Christi 1581. Friburgi apud Ambrosium Frobenium. In Collegio Neophytorum Romæ reperitur msc. sine nomine Auctoris, in 4.

Venetijs quoque impressus fuit anno mundi 5351. minoris supput. Christi 1591. apud Bragadinos, sed in hoc indicantur tantum loca Pentateuchi, & V. paruorum Voluminum, additis etiam locis trium librorum, scilicet זהר *Zòhar*, עקדת *Akedàth*, & עקרים *Ikarrìm*, vbi eadem loca pariter explicantur.

Pag. 95. *post num.* 162. *adde* -

Dominus D. Nicolaus Antonius Hispalensis, Ordinis S. Iacobi Eques, & Regiorum negotiorum in Curia Romana pro Hispaniarum Rege Catholico Procurator Generalis, aliorumque multorum titulorum Vir Illustrissimus, præter alios multiplices libros, quos ex copiosissima & selectissima sua Bibliotheca mihi in dies benignè suppeditat, etiam librum Hebraicum msc. superioribus mensibus ad me transmisit, cuius titulus est אוצר העניים *Otzàr Haanijm*, *Thesaurus pauperum*, scriptus lingua Lusitanica, sed characteribus Rabbinicis. Complectitur 63. Capitula; quibus multiplicia medicamenta traduntur, eaque facillima ad quascumque corporis infirmitates curandas. Eius Auctor est quidam Magister Iulianus, vt in principio, & in fine libri apparet, cuius initium est -

בטח אל יהוה בכל לבך ואל בינתך אל תשען ׃

Iudæos.

Pag. 153. 2. *lin.* 16. Scripturas, *lege* Scriptura.

Pag. 164. 2. *vbi dicitur*, Puncta ab Ezra, & à Viris Synagogæ magnæ fuisse adinuenta, & Sac. Codicibus apposita &c. *adde*, Pro Sac. Codicibus in hoc loco non intelliguntur Codices illi Sacrosancti apud Hebræos, qui in Arca Sacra asseruabantur, quibus fas non erat puncta vocalia adiungi. Sed pro Sacris Codicibus hic intelliguntur illi Codices, vbi scriptus erat Pentateuchus Mosis, Prophetæ, & Hagiographa, communiter dicti *Biblia Sacra*; ideò autem Sacri dicuntur, quia in eis scriptū est Verbū Dei. Aliquando verò vocantur Profani, quia communiter & à vulgaribus hominibus attrectabantur, & in locis priuatis legebantur.

Pag. 167. 2. *post illa verba*, Scio etiam &c. reperiri celebrem sententiam pronunciatam in Schola Eliæ. *adde*, de tempore aduentus Messiæ in fine quarti millenarij à creatione mundi:

Pag. 169. 1. *post vltima verba Latina*, Relicta Hebraica lectione, *adde*, quòd & in futurum semper seruabimus.

Pag. 181. 2. *post & in fine numeri* 212. *adde* -

Idem Seldenus de anno Ciuili & Calendario Veteris Ecclesiæ seu Reipublicæ Iudaicæ cap. 2. pag 7. de eodem Elia Ben Mosis Karræo loquens, ait ad manus suas peruenisse msc. librum ipsius Eliæ, qui in *Sèder* 2. in calce dicit seipsum vocari Eliam

אל

יב׳ ר׳ אליה בן אלקנה הפשלי

חבר פירוש המלות זרות על נביאים וכתובים והוא כלי טוב ונמצא כי״ בותיקאנו׃

12 R. ELIAS BEN ELKANA' HAPPASCHLI'. Scripsit - פי׳ המלות זרות *Pirùsc hammilloth zaròth*, Explanationem dictionum difficiliorum, quæ reperiuntur in Prophetis, & Hagiographis. Est bonum Dictionarium. Reperitur manuscr. in Bibliotheca Vaticana in folio Papyr.

Ibid. col. 2. *post vlt. lineam*, *adde* -

יג׳ ר׳ אליה המקובל הגדול

חבר ספר שנקרא זה השער ליהוה ונזכר בסוף ס׳ יצירה דפוס מנטובה שנת שכ״ב לפ״ק׃

13 R. ELIAS Cabalista insignis. Scripsit librum de Cabala, quem vocauit - זה השער ליהוה. *Zè hasciaar Ladonài, Hac est Porta Domini*. Ita habetur in Catalogo librorum Cabalistarum in fine libri יצירה *Ietzirà* editionis Mantuanæ an. 322. min. supput. Christi 1562. in 4.

Pag. 133. 2. *post num.* 203. *adde* - De eo fit mentio in *Scialscèleth hakkabalà* pag. 43.

Pag. 135. 2. *lin.* 12. doctrina, & opibus illustres, *lege* doctrina illustres, & opibus claros.

Pag. 136. *malè notatur* 138. *repone* 136.

Pag. 137. *lin.* 13. *pro* 1617. *lege* 1517.

Pag. 148. 2. אמרי *lege* אימרה.

Pag. 149. 1. *lin.* 5. Indæos *lege*

ba, Christi 1584. in 4. *adde*, cum inscriptione sequenti -

פרקי רבי אליעזר הוא רבי אליעזר בן הורקנוס הנקרא רבי אליעזר הגדול והיה מכת חכמי המשנ׳ המקבלים והיה בדור היא בזמן רבן גמאליאל וזה רבי אליעזר הגדול היה בעל אחותו של רבן גמליאל הנשיא ומחכמי דורו רבי יהושע בן חנניה ר׳ יוסי הכהן רבי שמעון בן נתנאל רבי אלעזר בן ערך ואנקלוס הגר ורבי יוחנן בן נורי ורבי יוסי בן ברובא ושמואל הקטן ׃ בן נכתב בתחלת ספר פרקי ר׳ אליעזר דפוס ויניציאה שנת שמ״ד לפ״ק על ידי זואני ...

Pirke Capitula R. Eliezer. Ipse est R. Eliezer Ben Hircani, qui Vocatur R. Eliezer Haggadòl Magnus ex secta sapientum Miscnæ, qui Cabalam traditionem (acceperunt). *Fuit is ætate ipsa, tempore Rabban Gamalielis. Iste autem R. Eliezer Magnus fuit maritus Sororis Rabban Gamalielis Hannasi Principis, & ex Sapientibus ætatis Rabbi Iosue Ben Chananiæ, R. Iosi Sacerdotis, R. Simeonis Ben Nathanaël, R. Eleazaris Ben Aràch, & Onkelosi Proselyti, & R. Iochanàn Ben Nori, & R. Iosi Ben Beruchà, & Samuelis Hakattàn minoris.*

Rabban Gamaliel hic nominatus est Rabban Gamaliel iunior, dictus Rabban Gamaliel דיבנה *De Iaunè*, qui fuit נשיא *Nasì* Princeps post exustum Templum, & post Rabban Iochanàn Ben Zaccài. Fuit etiam nepos, nempè filius filij Rabbàn Gamalielis senioris, vidit tamen hunc Auum suum, & desolationem Templi, vt apparet ex Cod. יבאמות *Ievamòth*, vbi recordatur in quodam facto, seù Historia, quæ contigerat tempore Rabbàn Gamalielis senioris, quam etiam Rab-

בכ״ר משה מנגרייא *filium honorati Rabbini Mosèe Candiensis*, id est *Cretensis*, & subiungit -

Scripsit ille Tractatum ex receptissimis sectæ suæ sententijs desumptum, ac in סדרים *Sedarim* seù *Ordines* distributum, quorum -

Primus est בזמנים *De Temporibus*, adeoque de Die, Nocte, Septimana, Mense, Anno. Et inquit -

להיות שהמצות תלויות בזמנים ידועים כגון בקר וערב ויום ולילה וחדש ושבוע ושנה על כן ראוי לנו לבארם תחלה קודם התחלוני לבאר במצות התורה ׃

Cùm præcepta ex temporibus notissimis, veluti matutino, vespertino, die, nocte, mense, septimana, & anno pendeant, visum est nobis ea explicare antequam explicationem præceptorum legis aggrediamur.

Ordo eius secundus est על השבת *De Sabbatho*.

III. על הפסח *De Pascbate*.

IV. על חג הפסח *De festiuitate Paschali*.

V. על השבועות *De Pentecoste*.

VI. על ענין עריות *De incestu seù concubitu illicito*.

Construxit etiam -

לוחות השמשיות באופק קוסטנדינא לדעת אלבתאני ולדעת החכם עמנואל בעל כנפים ׃

Tabulas Astronomicas ad latitudinem Constantinopolitanam, iuxta doctrinam Albategnij, & Emanuelis Geographi. Ex eodem pag. 65. Floruit sub annum 240. Chiliadis Iudaicæ sextæ, id est Christi 1480.

Pag. 186. 1. *lin.* 13. *post illa Ver-*

ris Galileæ. Scripsit -

ביאור ספר קהלת *Bijùr Sèpher Kohèleth*, *Elucidationem in librum Ecclesiastæ*. Excusa est Venetijs in domo Ioannis de Gara anno של״ח 5338. Christi 1578. in 4. In fine libri extat Epistola, quam scripsit R. Samuel ארקיוולטי *Archiuolti*. in impressionem libri.

Pag. 189. 1. *ante num.* 133. *&* *post hakkabalà* pag. 27. *adde* -

& *Iuchasìn* pag. 30. b. Et si sub nomine R. אלעזר *Eleazar*; & pag. 52. sub R. אליעזר *Eliezer*.

Pag. 190. 1. *linea* 24. *post* Tham: *adde*, Vidi ס׳ יראים *Librum Ieraim* excusum Venetijs anno שכ״ו 326. minor. supput. Christi 1566. in domo Misser Georgij ריקבאלי *de Caballis*, in 4. In cuius frontispitio legebatur -

ספר יראים אשר חברוהו רבי אליעזר ממץ :

Liber timentium compositus a Rabbi Eliezer Metensi. Vnde dubitare non licet, quin intelligendum sit de Vrbe Metensi Lotharingiæ. Diuidit hunc suum librum in duodecim עמודים *Columnas*, quibus totum opus innititur. Prima Columna vocatur -

א׳ : עמוד היראה :

ב׳ : עמוד עבודה זרה :

ג׳ : עמוד זמנים :

ד׳ : עמוד מאכלות :

ה׳ : זרעים :

ו׳ : הביאה :

ז׳ : עמוד הדינין :

ח׳ : עמוד המלכים :

ט׳ : עמוד טהרה :

י׳ : עמוד נדרים :

עמוד

Rabban Gamaliel iunior viderat. Sed Principatum in populum obtinuit post Rabban Iochanan in Iaunè post desolatum Templum. Vnde cùm R. Samuel Hakattàn floruerit tempore Gamalielis senioris, ante Templi deuastationem, cuius casum, sicut & cædem R. Simeonis ipsius Gamalielis senioris filij, & R. Ismaelis, in fine dierum suorum prædixerat, vt volunt Talmudistæ in Codice סנהדרין capite 1. pag. 11. cùm inquam (vt ibidem dicitur.) R. Samuel Hakattàn obierit ante incensum Templum, non est ponendus ætate Rabban Gamalielis iunioris, sed senioris. Quapropter manifestè patet error in hac enumeratione Rabbinorum, qui dicuntur extitisse ætate R. Eliezaris Magni, cùm hic tempore Rabban Gamalielis iunioris vixerit, cuius sororem in matrimonium duxerat, & eo viuente obierat.

Pag. 187. 1. *post vltimam lineam Latinam adde* Scripsit -

ספר יחוד *Sèpher Iachùd*; *Librum Vnitatis*.

Ibid. Adde -

יד ר׳ אליעזר בן רבי גבריאל לבית גאליקו נקרא ר׳ אליעזר גאליקו ריש מתיבתא בצפת חבר ביאור ספר קהלת ונדפס בויניציאה בבית זואן דיגארה שנת השל״ח ולבסוף הספר יש אגרת אשר כתב ר׳ שמואל ארקיוולטי על הדפוס הספר

14 R. ELIEZER BEN R. GABRIEL DE DOMO GALIKÆI vocatus R. ELIEZER GALIKO, Caput Academiæ in Saphèth superio-

Pag. 238. 1. *lin.* 4. *ante finem* accepisse *lege* acceperit.

Pag. 240. 2. *lin.* 14. *ante finem* inuexum *lege* inuectum.

Pag. 255. 2. *lin.* 19. materiai *lege* materiæ.

Pag. 256. 1. *lin.* 16. *ante finem* animam pro sale datam *lege* animam pro sale data.

Pag. 265. 2. *lin.* 11. *ante finem* particula illa *lege* particulam illam.

Pag. 266. 2. *lin.* 21. *adde* Idem sentit R. חזקוני *Chizkuni* in illud Genes. 1. *Spiritus Dei ferebatur super aquas*, his verbis.

ויש כמה עניינים שלא נתפרסמה כאן יצירתם כגון מלאכים וכו׳

Sunt aliquot aliæ res, quarum formatio hic non est reuelata, Vti Angelorum &c.

Pag. 267. 2. [illegible] *lege* [illegible].

Pag. 268 1. *lin.* 12. salus *lege* salutem.

Pag. 272. 1. *lin.* 5. cum *lege* eum.

Pag. 278. 1. *lin.* 18. *post Verba*, aut numericis Alphabeti elementis numerata, *adde* præter editionem Venetam apud Marcum Antonium Iustinianum anno ה׳ ש״ז 307. minoris supput. Christi 1547.

Pag. 302. 2. *linea* 5. *in Hebraicis* לטבחה *lege* לִטְבֹחַ

Pag. 322. 2. *lin.* 7. *ante finem post* cuius *adde* excellentia.

Pag. 344. 2. *lin.* 3. hactenus *lege* luctatus.

Pag. 385. 2. *in num.* 85. *repone* 385. *Ibidem lin.* 15. *ante finem post* Ierosolymis, *adde* isti.

Pag.

יא׳ : עמוד מקדש וכליו ועובדיו :

יב׳ : עמוד הקרבנות :

1 *Columna Timoris.*
2 *Columna Idololatriæ.*
3 *Columna Temporum, Festorum.*
4 *Columna Ciborum.*
5 *Columna Seminum.*
6 *Columna Prouentus.*
7 *Columna Causarum.*
8 *Columna Regum.*
9 *Columna Munditiei.*
10 *Columna Votorum.*
11 *Columna Templi, Vasorum, & functionum eius.*
12 *Columna Sacrificiorum.*

Pag. 208. *lin.* 7. *ante vltimam & pag.* 214. *lin.* 3. S. Clemens Alexandr. *dele*, S.

Pag. 219. 1. *lin.* 3. fingulorum *lege* singulorum.

Pag. 227. 1. *lin.* 10. *ante finem* reperitur *lege* reperiatur.

Ibid. col. 2. *lin.* 10. *&* 11. Anlo *lege* Angelo.

Ibid. lin. 5. *&* 6. *ante finem* habitunem *lege* habitudinem.

Pag. 237. *post* Summa 701 *adde* Idipsum docent Talmudistæ in Ghemarà Codice בבא מציעה *Bauà Metzià* cap. 7. pag. 86. in fine, vbi sic legitur.

שלשה אנשים מיכאל וגבריאל ורפאל : מיכאל שבא לבשר את שרה רפאל שבא לרפא את אברהם גבריאל אזל למיהפכיה לסדום :

Tres Viri Michaël, Gabriël, & Raphaël: Michaël ad annunciandum Saræ; Raphaël ad medendum Abrahæ; & Gabriël ad euertendam Sodomam.

Tribu Iuda habitabant in suis Ciuitatibus, etiam aliquot ex alijs omnibus Tribubus, quæ sub nomine Israëlis veniunt, in Vrbibus Iudę habitabant, & cum illis in exilium Babylonicum abierunt. Ergo potuit fieri, vt cum ijsdem ex exilio in easdem pristinas Ciuitates redirent. Tempore itaque secundæ Domus, poterant aliqui ex omnibus Tribubus esse permixti inter Tribum Iudæ, & Tribum Beniamin.

Pag. 459. *lin.* 16. 52. *repone* 5. 2.

Pag. 469. 2. *lin.* *vltima* החשובא *lege* החשובה.

Pag. 497. 1. *lin.* 9. *ante finem adde* Vnde ille dicebat.

Post tres sæpè dies Piscis vilescit, & Hospes,
Ni sale conditus sit, & hic specialis amicus.

Nam, non est vrbani diù grauari Hospitem.

Pag. 511. 2. *lin.* 5. *ante finem* בל *lege* כל. *Ibid. l.* 6. שבררים *lege* שבורים.

Pag 512. 1. *lin.* 8. וחרגים *lege* והרגים.

Ibid. 2. *lin.* 11. תתי *lege* תהי.

Pag. 515 1. *lin.* 18. *ante finem* יהשיב *lege* יחשוב,

Pag. 517. 2. *linea* 16. *ante finem* כקו *lege* כחו.

Pag. 520. 1. *lin.* 21. *adde* & de veru prouidebit Messias.

Pag. 521. 2 *lin.* 6. *ante finem* מעודו *lege* מעורו.

Pag. 524. 2. *lin.* 6. ברוב *lege* כרוב.

Pag. 537. 2. *lin.* 1. *in Hebraicis pro* נהור *lege* נהור.

Pag 538. 2. *lin.* 12. *post* cumulus ossium. *adde* -

Vide Cod. שבת *Sciabbàth* cap. 2.

Pag. 392. 1. *lin.* 6. consecutus *lege* consecutuius.

Ibid. lin. 16. De Repudis, *lege* De Repudijs.

Pag 417. 1. *lin.* 7. *adde* In Codice שבת *Sciabbàth* cap. 6. pag. 118. b. paulò post medium.

Pag. 424. 1. *lin.* 4. *adde* Scripsit - איל משלש *Aijl Mescillàsc, Arietem triennem*. Tit. ex Gen. 15. 9. Liber manu scriptus est eiusdem Auctoris.

Pag. 428, 2. *lin.* 3. *adde* -

XI. *De laudibus Sanctæ Mariæ Deiparæ sermo*. Habetur in Bibliotheca Patrum Tomo II. col. 17. tertiæ editionis Parisiensis dela Bigne.

Eiusdem *Ad S. Hieronymum Epistola*. Reperitur in III. Tomo Bibliothecæ Patrum col. 157. eiusdem editionis.

Pag. 431. 2. *lin.* 8. *ante finem* Barbus *lege* Barbouius.

Pag. 432. 1, *linea* 4. Nidi *lege* Nidus.

Pag. 437. 1. *lin.* 7. Senioribus *lege* Seniorum.

Pag. 441. 2. *lin.* 12. *post* transferre *adde* -

Adde etiam. quòd ante captiuitatem duarum Tribuum Iudæ, & Beniamin permixti erant multi inter eos ex cæteris Tribubus, vt clarè colligitur ex cap. 12. 17. Primi Regum illis verbis -

ובני ישראל הישבים בערי יהודה וימלך עליהם רחבעם׃

Et super filios Israël, qui habitabant in Vrbibus Iuda, regnauit super eos Roboam. Ergo præter eos, qui ex

Pag. 650. 2. *lin.* 11. Ecclef. *lege* Eccli.

Pag. 651. 2. *lin.* 11. *ante finem pro* habentur *lege* habeatur.

Pag. 661. 1. *lin.* 5. *pro* mirum *lege* verum.

Pag. 671. 2. *lin.* 5. בניבן *lege* בנימן,

Ibid. num. 337. *lin.* 7. ששן *lege* חשש.

Pag. 672. 2. *post lineam vltimam adde* De eo fit mentio in *Scialscèleth hakkabalà* pag. 65. b.

Pag. 674. 2. *num.* 344. *in Hebr. lin.* 4. בארך *lege* בארץ.

Pag. 675. 1. *lin.* 16. affignan *lege* affignando.

Pag. 676. 1. *lin.* 5. *ante finem post* ואמר *adde* בעל.

Ibidem lin. 7. *ante finem* היה *lege* היתה.

Pag. 679. 2. *lin.* 12. connumemeratur *lege* connumeratur.

Pag. 680. 1. *lin.* 12. *pro* חנכור *lege* חנוכיר.

Pag. 683. 2. *lin.* 9. *ante fin.* למיקרו *lege* למיקרי.

Ibidem lin. 16. *ante finem* ולעס *lege* ולעס.

Pag. 684. 2. *lin.* 5. מח *lege* מה.

Pag. 690. 1. *lin.* 19. ותורא *lege* יהודה.

Pag. 696. 2. *num.* 366. *in Hebraicis lin.* 2. עברי *lege* ערבי.

Ibidem num. 367. *in Hebr. lin.* 1. סמאל *lege* שמואל.

Pag. 697. 2. *num.* 370. *in Hebraicis lin.* 1. חכמה *lege* חבמה.

Pag. 698. 1. *lin.* 13. Berurà *lege* Beruria.

Ibid. 2. *lin. vltima* opus *lege* quis.

Pag. 699. 1. *lin.* 11. לביתא *lege* לביאת.

Pag. בבה מרלקין pag. 34. longè poſt principium. Vbi alius Rabbinus ſola oculorum iniectione duos Rabbinos inferiores vnum poſt alium necauerit ob leuiſſimam cauſam; quia ſuam ſententiam exemplo Meretricum, quæ ſibi inuicem ornant tutauerat, quantò magis id facere ſapientibus licitum foret?

יהב ביה עיניה ונח נפשיה ׃

Iniecit in illum oculos, & mortuus eſt.

נפק לשוקא חזיה ליהודה בן גרים אמר עדיין יש לזה בעולם נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות׃

Exijt in plateam, vidit Iudam Ben Garis, dixit: Adhuc iſte eſt in mundo? Poſuit in eum oculos ſuos, & fecit illum cumulum oſſium.

Pag. 539. 2. *lin.* 11. *pro* Piſces *lege* Piſcis.

Pag. 544. 1. *lin.* 5. *ante finem pro* חרוחות *lege* חרותות.

Pag. 572. 2. *lin.* 2. *ante vltimam* id *lege* id eſt.

Pag. 578. 1. *lin.* 2. *pro* diſtans *lege* diſtante.

Pag. 591. 1. *lin.* 1. *poſt* Chriſtum *adde* agnoſci.

Pag. 600 1. *linea* 1. Iſaac *lege* Iacob.

Pag. 601. 2. *linea* 9. *ante finem* in altum & in apertum parietem *lege* in alto & in aperto pariete.

Pag. 613. 2. *lin.* 14. Docebæt *lege* Docebat.

Pag. 630. 1. *lin.* 6. mei *lege* meo.

Pag. 644. 1. *num.* 322. *in Hebraicis lin.* 7. *pro* מלשון *lege* מלשין.

Pag. 649. 2. *lin.* 13. ברגרסינן *lege* ברגרסינן.

Pag. 736. 2. *lin.* 5. *ante finem* שלתי *lege* שלטי.

Pag. 739. 2. *lin.* 10. אתרן *lege* אחרן.

Pag. 741. 1. *lin.* 16. רסוף *lege* דפוס.

Pag. 742. 1. *lin.* 8. *ante fin.* אלבתאני *lege* אלבתאני.

Ibidem 2. *lin.* 4. *ante finem* יבאמות *lege* יבמות.

Tandem supra ad pag. 49. *post numerum* 106. *& post illa verba*:

Alibi ita non legi. *adde*, nisi tantùm apud Augustinum Iustinianum in suo Psalter. Psal. 104. & 106. vbi illum citat, & vocat Abrahamum Picum.

Si quæ alia adhuc occurrant, ea beneuolus Lector corrigere non dedignetur.

Pag. 700. 1. *num.* 379. *in Hebr. linea* 1. *ante* כשר *adde* ה.

Ibidem 2. *num.* 381. *in Hebraicis lin.* 3. אכטירוטאריו *lege* אנטידוטאריו.

Pag. 701. 2. *lin.* 20. אנצה *lege* אנצח.

Pag. 704. 2. 386. *in Hebr. lin.* 3. והם *lege* וְהֵם.

Pag. 709. 2. *num.* 17. Sèpher *lege* Sèpher.

Pag. 713. 2. *lin.* 11. גרלית *lege* גרלית.

Pag. 721. 1. *lin.* 20. Iachiija, *lege* Iachija.

Pag. 723. 2. *lin.* 13. composirum *lege* compositum.

Ibidem num. 493. *in Hebraicis linea* 2. ליפסיף *lege* ליפסיץ.

Pag. 727. 2. *lin.* 7. תעל *lege* ועל.

F I N I S.

לוח שמות הספרים ובנויים המחברים והעניינים המבוארים בחלק ראשון מספר הזה הנקרא קרית ספר:

אגרת

אם

אן

אס

אף

אץ

אר

אש

כש

כשקיאקו אליה׃ קלב׃ ב׃

גא

גאלאנטי׃ יז׃ ב׳׃
גאליקי ר׳ אליעזר׃ תשמג׃ א׳׃

גב

נביא בן קוסם׃ תשא׃ א׳׃

גד

גדליה׃ תשח׃ ב׳׃
גדליה אברהם׃ נב׳׃ ב׳׃

גה

הגהות מיימוניות׃ תצו׃ ב׳׃

גו

הגורלות׃ קלב׃ א׳׃-קפו׃ ב׳׃

גז

בן גזיז׃ יז׃ ב׳׃

גי

גיון אברהם׃ יז׳ ב׳׃

גימטריה׃ קעט׃ א׳׃

גר

מגרמיזה ר׳ אליעזר׃ קפו׃ ב׳׃

דא

ן׳ דאגור׃ יח׃ א׳׃
דאוד אברהם׃ יח׃ ב׳׃-כא׃ ב׳
דאורי אברהם׃ יח׃ א׳׃

דב

דברי הימים וכו׳׃ שסו׃ ב׳׃
דברי הימי׳ לתולדות בני יחייא
תשח׃ א׳׃
דברי הימים של משה׃ מב׃ א׳׃

די

דיאלוני על הזהב׃ תשלט׃ א׳
דינים׃ קץ׃ א׳׃

דר

הדרושים׃ לז׳ רשר׃ יג׃ ב׳׃
ס׳ הדרשות׃ תשח׃ א׳׃
ס׳ דרכי נועם׃ תשט׃ ב׳׃
הדרת זקנים׃ תלז׃ א׳׃
הדרת קודש׃ ב׳׃ ב׳׃

דרשות

 אליהו

בר

כל

כלי יקר: תכ"ט: ב׳:
כללי יופי: צ"ב: ב׳:
כללי מדרש רבה: מ"ט: ב׳: - תל"י: ב׳:
כללי הרש"א: תצ"ו: ב׳:

כס

כסלארי אברהם: ל׳: א׳:

כר

כריתות: קפ"א: ב׳:

כת

כתר שם טוב: נ"א: ב׳:

לא

בן לאמא אליהו: קל"ד: א׳:
לא תהי כאבותיך: צ"ט: א׳:

לב

לב אהרן: צ"א: א׳:
לבית לב אברהם: ל׳: ב׳:

לו

לוז מה הוא: פ"ו: א׳:
לוחות אלבתאני: תש"מב: א׳
לוחות עמנואל בעל כנפים: שם:
לוחות על התכונה: שס"ז: ב׳:
לוית חן: ל"ח: א׳:
לויתן מדף תקח עד דף תקיז:

לח

לחם אבירים: י"ז: ב׳:
לחם משנה: י"ו: ב׳:
ס׳ לחם רב: י"ו: א׳:

לך

לכל חפץ: קפ"ט: ב׳:

לם

ס׳ הלמודים: תש"ט: ב׳:

לן

לניאדו אברהם: ל"א: ב׳:

לק

לקוטים על מלך המשיח: קמ"א: א׳:
ס׳ לקח טוב: כ"ו: א׳:

מך

ונתנה תוקף קרושת היום וכו׳: שעא: א׳:

סב

סבע אברהם: מח: א׳:

סד

סדר עולם: לו׳: א׳:
סדר פטום הקטורת: פט: ב׳:

סו

סוד החשמל: תל: ב׳:
סוד יהוה: תרמג: ב:
סוד הסודות: תפב: ב׳:
סוד התמונה והאותיות: לח: ב׳
ס׳ סודות התורה: לח: א׳:
על הסוכות: רכא: א׳:
סומקא ריחתנא: תקכו: ב׳:
סודה חיא מתא מחסיא: תפר: ב׳:

סך

הסכמות די רבנים: שתכר: ב׳

סם

סמג: רל: ספר מצות גדול: קלג: א׳:

סף

ספרא: צ׳: ב׳:

סת

סתרי תורה: יד: ב׳-שמג: א׳

עו

עוזיאל בנו של בן סירא: תרפח: א׳:
עוללות אפרים: תכט: ב׳:
עורמת המזימה: לט: ב׳:
עושקי אברהם: מט: א׳:

עי

ס׳ העיון: תרמג: ב׳:
ס׳ עין המינין: תשט: א׳:
עיר גבורים: תכט: א׳:
עיר דוד: פקו: ב׳:

ען

ס׳ ענן: קפט: א׳:
ס׳ העניינים: לט: א׳:

עץ

עץ חיים: צב: ב׳-תשי: א׳:
על עצם העולם: לר: ב׳:

INDEX

INDEX RERVM, NOMINVM, ET LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE.

PRIOR NVMERVS PAGINAM, SECVNDVS COLVMNAM INDICAT.

B

INDEX RERVM, NOMINVM, ET LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE.

PRIOR NVMERVS PAGINAM, SECVNDVS COLVMNAM INDICAT.

A

Abra-

 Al-

Cad

DEVS RABBINICVS.

DE DEO VERO.

E

Ad

H

Iob

M

N

Pa-

Quam-

Q

R

S

T

V

FINIS.

APPENDIX.

Ne qua pagina vacaret, visum fuit hæc pauca, quæ exciderant, addere.

PAg. 17. *col.* 1. *in fine ad* Abraham Biuàsc, *adde*.

Scripsit & עץ חיים *Etz Chaiim*, *Lignum Vitæ*, est Codex msc. Philosophicus, cuius meminit Buxtorfius in Appendice ad Bibliothecam Rabbinicam pag. 462.

ר׳ אברהם. מוסאפיאה׳

חבר ספר ערוך לו שלחן ערוך עם סימנים ומורה מקום של בית יוסף ועשה גם כן צורת בית המקדש בכלי עץ מצופה זהב ונמצא בביתו בעיר אמשטרדם׃

R. ABRAHAM MVSA'PHIA. Scripsit librum ערוך *Arúch Ordinatum*. Sunt Annotationes, & Indices locorum Talmudicorum, quæ in שלחן ערוך *Sciulchàn arúch Mensa parata*, libro בית יוסף *Beth Iosèph Kàro* passim adducuntur.

Fecit etiam ex ligno perpolito, & auro tecto figuram seu archetypum Templi Ierosolymitani, in quo Porticus, Conclauia, Atria, Ambulacra, Adytus, Portæ, Gradus, & omnes aliæ partes Templi sub oculis visendæ exhibentur. Extat hoc laudabile & curiosum opus Amstelodami in domo huius Auctoris, ad quod inspiciendum, eo se conferunt rerum antiquarum Sacræ Scripturæ indagatores. Ita à Raphaele Dies Hebræo Philosophiæ & Medicinæ Doctore Romano, ac Musarum Latinarum cultore studiosissimo, nuper audiui.

רבי אברהם מורון מאישמירנה

חבר ספר מנורת המאור ועל כל דבר עשה כמו פירושים על עשרים וארבע ספרי קדש ועם פרפרים כמים עד עלד ׃ ונמצא כ״י בתו מספחתו וזכס סבולל ל׳ רבא רילם פרופלא ופים גדול׃

R. ABRAHAM MORO'N SMIRNARVM INCOLA, Concionator inter suos percelebris. Hic superioribus annis vita functus, reliquit magnum Volumen manu scriptum, cui nomen indiderat מנורת המאור *Menoràth Hammaòr*, *Candelabrum lucis*, Tit. ex Exod. c. 35. v. 14. quod in septem lucernas, vti olim Candelabrum Aureũ Templi Ierosolymitani dispertitum fuerat, diuisit. In his veluti septem Tractatibus seu Libris, varia loca Sacræ Scripturæ explicat; sed adhuc ineditum inter heredum manus latitat in tenebris, teste eodem Raphaele.

ר׳ אליהו אלפגי

חבר מכתב אליהו על הקבלה והוא כ״י׃

R. ELIAS ALPHEGI. Scripsit מכתב

ſuo loco. Anno ה'ת'י 418. min. ſup. put. Chriſti 1658. Extat in principio eiuſdem libri.

ר' בנימין מנורציא

חבר קצת הגהות על פסקי ר' יצחק מטיוולי אשר חבר על מסכת פסחים, יומא, סוכה, יום טוב, ראש השנה ומגילה, ונמצא כ"י בווטיקנו על קלף.

R. BENIAMIN DE NVRSIA. Scripſit quaſdam Annotationes ſuper Deciſiones R. Iſaaci Tiburtini, quas compilauit ex Codicibus Talmudicis *Peſachim*, *Ioma*, *Succà*, *Iom Tou*; *Roſc Haſcianà*, & *Meghillà*. Reperiuntur mmſſc. in Bibliotheca Vrbinate apud Vatic. Pergam. in 4.

Cæterùm quod attinet ad errata typorum; miraberis forſan beneuole Lector, quomodo tam pauca menda, maximè in Hebraicis irrepſerint, quorum ſumma, ſi rectè ineatur 55. numerum non excedit, & ex his maior pars, in ſimilium literarum vnius pro alia acceptione conſiſtat; vt, ך, ן, כ, ח, pro ח, ז, כ. Hæ enim præſertim in minutioribus characteribus Rabbinicis viſum fugiunt. Sanè, ſi quæ in tanta Hebraicorum, & Rabbinicorum characterum copia, & varietate in huius libri editione perfectio aliqua dignoſcatur, id totum ſolertiſſimi Typographi Zachariæ Dominici Acſamitek à Kronenfeld Germano Bohemi Verero Pragenſis diligentiæ & induſtriæ referri debet: qui præter Typographicæ Artis ſummam peritiam, etiam exoticorum characterum inſignem notitiam tenet;

מכתב אליהו *Michtàu Eliàu Epiſtolam Eliæ*. Buxtorf. in Appendice ad pag. 455. dicit quòd ſit Aſtrologia mſc.

ר' אליה מונטאלדו הרופא

חבר קצת חבורים על הרפואה ופלוסופיא.

R. ELIAS MONTALTO Medicus, quem Hebræi Medicum Ludouici XIII. Francorum Regis iactant fuiſſe, ſcripſit Latinò ſermone varia Opuſcula Philoſophica, & Medica, videlicet, *De Senſu*, & *Senſatu ſuper Ariſtotelem*. *Conſultationes Medicas*, & alia nonnulla. Ab eodem Raphaele Dies accepi.

ר' אליה מקרקאסונה

צרפתי חבר ספר האסופות על הדינים.

R. ELIAS DE CARCASSONA. Gallus ex Prouincia Narbonenſi, hodie Linguadocia. Scripſit librum, quem vocauit - ספר האסופות *Sèpher Haaſſuphòth*, *Librum collectaneorum*. *De rebus Iudicialibus*. Huius meminit Buxtorf. in Appendice ad Bibliothecam Rabbinicam pag. 438.

ר' אליעזר זוסמן בן יצחק

עשה הסכמה על ספר נחלת צבי לר' מרדכי צבי שנת קים לפ"ק בסולדם.

R. ELIEZER ZVSMA' BEN ISAACI, Rabbinus Synagogæ Solden. breue Elogium ſcripſit in approbationem libri נחלת צבי *Nachalàth Tzeui* R. Mardochæi Tzeui, de quo

net; de qua re, tot Testes adduc possunt, quot Volumina Orientalium Linguarum ab eo excusa sunt Typis Vrbanis de Propaganda Fide, quorum compositioni ipse solus diligenti cura præest. Nonnulla verò errata, quæ in Latino Indice reperies, cùm in quarundam literarum commutatione tantùm consistant, ne graueris ea pro tua benignitate corrigere, & Vale.

LAVS DEO.

REGESTVM.

✠ ✠✠ ✠✠✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz.

Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr Ssss Tttt Vuuu Xxxx Yyyy Zzzz.

Aaaaa Bbbbb Ccccc Ddddd Eeeee Fffff Ggggg Hhhhh Iiiii Kkkkk Lllll Mmmmm.

Omnes sunt duerniones.